DICTIONAR DE ECONOMIE POLITICA

EDITURA POLITICĂ

EDITURA
POLITICĂ
BUCUREŞTI — 1974

DICȚIONAR DE ECONOMIE POLITICĂ

EDITURA POLITICĂ

Coperta, supracoperta și prezentarea artistică:
Constantin NIȚULESCU, Napoleon ZAMFIR
Tehnoredactor: **Florian SĂPUNĂRESCU**

AUTORI

Prof. univ. dr. **Alexandru ALBU**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Gheorghe P. APOSTOL**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Ştefan ARSENE**; prof. univ. dr. **Ion BERCEANU**; prof. univ. dr. **Ion BLAGA**; prof. univ. dr. **Constantin BOTEA**; prof. univ. dr. **Ion BULBOREA**; prof. univ. dr. **Mircea BULGARU**; prof. univ. dr. docent **Nicolae N. CONSTANTINESCU**, membru corespondent al Academiei R.S. România, membru al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Gheorghe CREŢOIU**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Constantin DANCIU**; prof. univ. dr. **Ştefan DIAMANDESCU**; prof. univ. dr. **Niţă DOBROTĂ**; prof. univ. dr. **Constantin ENACHE**; prof. univ. dr. **Herman FALCON**; prof. univ. dr. **Virgil FLOREA**; prof. univ. dr. **Constantin FLORESCU**; prof. univ. dr. **Alexandru GHEORGHIU**; prof. univ. dr. **Ion GRĂDIŞTEANU**; prof. univ. dr. **Dan GRINDEA**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; dr. **Costin KIRIŢESCU**; prof. univ. dr. **Constantin MANOLESCU**; prof. univ. dr. **Marin MEHEDINŢU**; prof. univ. dr. **Petre MÎLCOMETE**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Aurel NEGUCIOIU**, membru al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Ivanciu NICOLAE-VĂLEANU**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Haralambie NICULESCU**; prof. univ. dr. **Carol NIRI**; prof. univ. dr. **Mihai PĂRĂLUŢĂ**; prof. univ. dr. **Mircea POPOVICI**; prof. univ. dr. **Alexandru PUIU**; prof. univ. dr. **Ion REBEDEU**; prof. univ. dr. **Gheorghe ŞICLOVAN**; prof. univ. dr. **Constantin ŞTEFAN**; prof. univ. dr. **Iulian VĂCĂREL**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; prof. univ. dr. **Ioan ZAHIU**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; conf. univ. dr. **Constantin BĂRBĂCIORU**; conf. univ. dr. **Constantin BICHI**; conf. univ. dr. **Dumitru CIUCUR**; conf. univ. dr. **Ion DINU**; conf. univ. **Sterian DUMITRESCU**; conf. univ. dr. **Gavrilă HORJA**; dr. **Aurel IANCU**; dr. **Aurel ION**; conf. univ. dr. **Iosif MĂRGINEANU**; conf. univ. **Rozalia MARINESCU**; conf. univ. dr. **Constantin MECU**; conf. univ. dr. **Nicolae NICHITA**; conf. univ. dr. **Viorica NICOLAU**; conf. univ. dr. **Victor ONCESCU**; conf. univ. dr. **Nedelea PĂRĂLUŢĂ**; conf. univ. **Armand POPPER**; conf. univ. dr. **Dumitru PUGNA**; conf. univ. dr. **Ion RĂVAR**; conf. univ. dr. **Costache SANDU**; conf. univ. dr. **Maria SCVORŢOV-GORUN**; conf. univ. dr. **Aneta SPORNIC**; conf. univ. dr. **Ileana STĂNESCU**; conf. univ. dr. **Sultana SUTĂ-SELEJAN**; conf univ. dr. **Gheorghe I. TOMESCU**; conf. univ. dr. **Ion TRĂISTARU**; lector univ. **Mircea COŞEA**; lector univ. **Maria CURTEANU**; lector univ. dr **Silvia DRĂGĂNESCU**; **Angela DUŢU**; lector univ. **Virgil CHEORGHIŢĂ**; lector univ. dr. **Tănase GHIŢĂ**; lector univ. **Petrea IOSUB**; lector univ. dr. **Steliana LINTARU**; lector univ. dr. **Elena MĂLIN**; lector univ. dr. **Eliza NASTA**; lector univ. **Gruiţă PĂRĂIANU**.

Colegiul de redacţie:

Prof. univ. dr. docent **Nicolae N. CONSTANTINESCU**, membru corespondent al Academiei R.S. România *(redactor responsabil)*; prof. univ. dr. **Gheorghe P. APOSTOL**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; conf. univ. dr. **Constantin BICHI**; prof. univ. dr. **Niţă DOBROTĂ**; prof. univ. dr. **Constantin ENACHE**; prof. univ. dr. **Constantin MANOLESCU**; prof. univ. dr. **Marin MEHEDINŢU**; conf. univ. dr. **Nicolae NICHITA**; conf. univ. dr. **Costache SANDU**; conf. univ. dr. **Gheorghe I. TOMESCU**; prof. univ. dr. **Ioan ZAHIU**, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice *(membri)*; conf. univ. dr. **Viorica NICOLAU**; conf. univ. dr. **Costache SANDU** *(secretari ştiinţifici)*.

Din partea Editurii politice:

Natalia STĂNCIULESCU, şef de redacţie; **Mircea ŞERB**, redactor principal;
Ioan ZAHIU, director adjunct *(responsabil)*.
Coordonare lexicografică: **Valeriu ŞUTEU**

Cuvînt înainte

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea treptată a României spre comunism impun cu insistență ridicarea nivelului de cunoștințe economice ale tuturor membrilor societății. Astăzi, cînd în lume se desfășoară o profundă revoluție științifică-tehnică, cînd în economia noastră socialistă, sub conducerea Partidului Comunist Român, au loc schimbări calitative cu o deosebită repeziciune, activitatea economică la toate nivelurile, munca din orice ramură și verigă a economiei naționale nu se pot desfășura eficient fără cunoașterea temeinică a legilor și categoriilor economice, fără înțelegerea modului cum are loc acțiunea lor în condițiile concrete ale României. Pentru a ușura însușirea și perfecționarea cunoștințelor economice ale celor ce doresc acest lucru se editează prezentul Dicționar de economie politică. El este destinat unui cerc larg de cititori: celor care studiază, ca și celor care predau economia politică, lucrătorilor din practica economică, tuturor celor care se interesează de teoria economică și de progresele ei.

În Dicționar se acordă o deosebită atenție problemelor economiei politice a socialismului, iar articolele, în cea mai mare parte a lor, sînt legate de economia noastră națională. În acest context își găsesc tratarea problemele progresului tehnic, prognozei și planificării, echilibrului și optimului economic, eficienței economice și formelor ei, reproducției, venitului național și creșterii economice, ale circulației mărfurilor și banilor, ale prețurilor și rentabilității, ale cointeresării și răspunderii materiale a lucrătorilor și unităților economice, ale analizei economice etc. Un însemnat număr de articole este consacrat metodelor matematice și statistice în cercetarea economică. Numeroase articole tratează probleme ale colaborării și cooperării economice internaționale. De asemenea, sînt tratate pe larg problemele economiei politice a capitalismului, cu accent deosebit asupra capitalismului contemporan. Autorii s-au străduit, totodată, să pună în evidență cît mai larg fenomenele și procesele din economia țărilor în curs de dezvoltare. În fine, din dorința de a informa, fie și sumar, pe cititori cu privire la evoluția gîndirii economice, în Dicționar au fost incluse, în limitele posibilităților, informații privind dezvoltarea gîndirii economice în țara noastră, în țările socialiste, ca și în numeroase alte țări. În vederea mînuirii mai ușoare a Dicționarului de către cititori se folosește un sistem de trimiteri între articolele ce se completează sau care își întregesc informația. Totodată, Dicționarul conține două *anexe:* „Monede naționale“ și „Unități de măsură folosite în practica națională și internațională“.

Dicționarul — primul de acest fel care apare la noi — a fost elaborat de colectivul catedrei de economie politică de la Academia de studii economice, care s-a bucurat de conlucrarea unor cadre didactice de la alte catedre de economie politică din București și celelalte centre universitare din țară, de la unele catedre economice de ramură ca și a unor specialiști care lucrează nemijlocit în practică sau în institute de cercetări.

Conștienți de faptul că un Dicționar bun presupune desfășurarea unei munci continue asupra lui, autorii exprimă de la început gratitudinea lor tuturor acelor care vor trimite pe adresa catedrei de economie politică de la Academia de studii economice observațiile și propunerile lor, spre a putea fi luate în considerare la o eventuală nouă ediție.

Colegiul de redacție

A

„A" și „B", simboluri prin care se desemnează structura grupelor producției industriale în economia socialistă, potrivit rolului pe care îl au produsele în procesul reproducției. Grupa **„A"** cuprinde producția industrială de mijloace de producție, iar grupa **„B"** producția industrială de bunuri de consum. Corelația dintre grupele **„A"** și **„B"** ale industriei are un caracter istoric ca și corelația dintre sectoarele I și II ale producției sociale (v. și *industrie; legea creșterii cu precădere a producției de mijloace de producție*).

ABANDON *(economic)*, acțiune de părăsire a unor bunuri materiale proprietate particulară sau obștească. O formă de **a.** *economic* este părăsirea navelor naufragiate. După o anumită perioadă de timp acestea devin proprietatea statului pe al cărui teritoriu sau în ale cărui ape teritoriale a avut loc **a.**

ABOLIRE, desființare a unor relații sociale, inclusiv a unor relații de producție, a unor stări de fapt sau a unor instituții perimate, retrograde, de către forțele sociale progresiste în etapa dată (de exemplu: **a.** sclaviei; **a.** iobăgiei; **a.** privilegiilor maharadjahilor; **a.** monarhiei).

ABSTINENȚĂ, v. **TEORIA ~.**

ABSTRACTIZARE, operație a gîndirii logice cu ajutorul căreia în procesul studierii fenomenelor și proceselor economice se trece de la concret la abstract, înlăturîndu-se aspectele neesențiale, trecătoare, accidentale, reținîndu-se numai cele generale, de durată, care țin de esența acestora. Economia politică folosește metoda **a.** pentru a pătrunde în esența proceselor și fenomenelor economice, descoperind legitățile mișcării lor. Rezultatul acțiunii de **a.** îl constituie categoriile sau noțiunile. Categoriile economiei politice marxist-leniniste reprezintă un instrument de cunoaștere a esenței relațiilor de producție.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, for științific care organizează, îndrumă și coordonează, în mod unitar, activitatea de cercetare în domeniul științelor sociale și politice. Stabilește direcțiile principale ale desfășurării ei în strînsă legătură cu cerințele economiei și culturii, ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii spre comunism, cu obiectivele politice generale ale Partidului Comunist Român. **A.** de **Ș.S.** și **P.** își desfășoară activitatea sub îndrumarea C.C. al P.C.R. A luat ființă în 1970. Este organizată pe opt secții de specialitate, între care și secția de științe economice. Desfășoară o activitate proprie de cercetare prin institute, centre și alte unități de cercetare.

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, cel mai înalt for de știință și cultură din România care are, totodată, un rol de consacrare. Nucleul inițial l-a constituit „Societatea Literară Română", creată în 1866 care, în 1867, s-a transformat în „Societatea Academică Română", din 1879—„Academia Română". Reorganizată în 1948, are filiale la Iași și Cluj-Napoca și baze de cercetare la Timișoara și Tîrgu-Mureș. **A.R.S.R.** are menirea să contribuie prin toate mijloacele la progresul general al științei, literelor și artelor din România, să dezvolte și să utilizeze cuceririle științifice și culturale, în strînsă legătură cu producția, în vederea făuririi socialismului și comunismului în țara noastră, să lărgească relațiile de colaborare și cooperare cu instituții similare din alte țări în domeniile științei și tehnicii, artei și literaturii, să promoveze ideile progresului și păcii. Este organizată pe 12 secții reprezentînd principalele ramuri ale științelor naturii și științelor social-umaniste, între care una de științe economice și cercetări sociologice. Economiști membri ai **A.R.S.R.:** *membri* — Manea Mănescu (președintele secției de științe economice și cercetări sociologice), Alexandru Bîrlădeanu, Vasile Malinschi, Gheorghe Zane; *membri corespondenți* — Mircea Biji, Nicolae N. Constantinescu, Emilian Dobrescu, Roman Moldovan, Costin Murgescu, Tudorel Postolache, Ion Rachmuth, Barbu Zaharescu.

ACCELERATOR (*principiul* ~; în modelele creșterii economice), relație funcțională potrivit căreia nivelul investiției reprezintă o variabilă dependentă de creșterea venitului, a cererii de mărfuri (ori servicii), sau a producției finite. **A.** se exprimă prin formula:

$$a = \frac{I_t}{Y_t - Y_{t-1}},$$

în care: t = perioada; Y = venitul; I = investiția. **A.** se deosebește de coeficientul capitalului prin faptul că presupune și rata acumulării. **A.** reflectă efectul amplificat al creșterii sau scăderii producției, venitului sau cererii asupra investițiilor totale din care s-au scăzut investițiile de înlocuire. **A.** constituie de fapt expresia cantitativă a principiului **a.**, potrivit căruia orice creștere sau reducere a venitului, cererii sau producției reclamă, în expresie relativă, şi un spor sau reducere amplificate ale investiţiilor; principiul a fost formulat de către A. Aftalion în 1913 şi de *J.B. Clark* (v.) în 1917. Interesul pentru **a.** ca instrument teoretic a crescut după 1936, cînd s-a descoperit că el ar putea fi combinat cu funcţia de consum a lui *J.M. Keynes* (v.), spre a formula modele autogeneratoare ale *ciclului de afaceri* (v.). P. Samuelson a stabilit interacţiunea dintre *multiplicator* (v.) şi principiul **a. A.** a fost inclus în modelele neokeynesiste ale creşterii. În cadrul lor se încearcă să se determine care trebuie să fie creşterea venitului, producţiei sau cererii pentru a se efectua o anumită investiţie. **A.** surprinde anumite legături, corelaţii şi procese tehnico-economice ale reproducţiei, reflectă unele aspecte de natură funcţională în evoluţia investiţiilor. Noţiunea de **a.**, în concepţia economiştilor burghezi, oferă însă o imagine deformată asupra corelaţiilor reflectate, întrucît acestea sînt desprinse din contextul orînduirii capitaliste. Principalele vicii ale acestei concepţii: se substituie cauzele reale ale ciclului capitalist cu unele componente de natură tehnico-funcţională; dinamica investiţiilor este pusă pe seama venitului şi a cererii de consum trecînd sub tăcere rolul determinant al profitului; este ocolită contradicţia dintre principiul **a.** şi procesul real de scădere a părţii relative a capitalului necesară producţiei; este ignorată posibilitatea de a satisface cererea pe calea utilizării depline a utilajelor şi intensificării folosirii lor, fără a efectua investiţii suplimentare.

ACCEPT **1.** Consimţămîntul pentru realizarea unei convenţii economice; primirea unei donaţii etc. **2.** Asumarea obligaţiei de a plăti o sumă de bani înscrisă pe un document de credit sau garantarea de către o altă persoană a plăţii acestuia. În *capitalism*, **a.** este legat de obligaţia pe care trasul şi-o ia faţă de trăgător, de a plăti beneficiarului, la scadenţă, o sumă de bani. **A.** se face sub forma unei semnături pe documentul de credit. O variantă a **a.** este **a.** *bancar*, care reprezintă garantarea plăţii unei sume de bani, arătată expres în cambie, de către o anumită bancă. Cambiile, pe care se înscrie **a.** bancar, sînt transferate cu mai multă încredere, ceea ce contribuie la lărgirea sferei circulaţiei lor. În *socialism*, **a.** este folosit pe larg cu ocazia formei de acceptare în cazul *decontărilor fără numerar* (v. şi *decontări*).

ACCIZE, taxe de consumaţie suportate de consumatori, una din formele cele mai răspîndite ale impozitelor indirecte, apărută în orînduirile precapitaliste, cu o mare răspîndire în capitalism, care se aplică asupra mărfurilor sau serviciilor, prin adăugarea lor la preţul de vînzare (tariful) al acestora. De regulă, **a.** se aplică asupra mărfurilor de larg consum, cum sînt: sarea, zahărul, făina, băuturile, tutunul, chibriturile, ţesăturile, încălţămintea, produsele petroliere etc.; se aplică, de asemenea, asupra unor servicii comunale, transporturi în comun, prestaţii hoteliere etc. **A.** constituie o importantă sursă a veniturilor bugetului de stat în condiţiile capitalismului contemporan.

ACHIZIŢII, cumpărări de bunuri şi servicii destinate consumului productiv sau neproductiv, prin intermediul relaţiilor băneşti, efectuate de populaţie sau de întreprinderi şi instituţii, din reţeaua comercială sau direct de la producători.

ACHIZIŢII DE STAT, formă de participare a statului, prin organele sale specializate, la realizarea produselor sau serviciilor în calitate de cumpărător. În *capitalism*, **a. de s.** exprimă cumpărarea de produse şi servicii de către organele de stat, pentru necesităţile lor, de la firme sau persoane particulare. Creşterea volumului **a.** de **s.** în ţările imperialiste atestă sporirea dificultăţilor în procesul realizării produsului social, adîncirea contradicţiei antagoniste dintre producţie şi consum, manifestarea uneia din formele intervenţiei statului monopolist în economie. **A.** de **s.** au un rol deosebit în cazul ramurilor strîns legate de producţia pentru înarmări, reprezentînd între o treime şi o jumătate din volumul producţiei lor totale (v. şi *capitalism monopolist de stat*). **A.** de **s.** în *socialism* constituie o formă planificată a circulaţiei de mărfuri folosită de unităţile comerţului de stat sau cooperatist, care constă în cumpărarea de produse de către acestea pentru stat, pe baza liberei învoieli a părţilor. Prin intermediul lor, statul socialist asigură o parte a necesităţilor pieţei cu produse. O formă principală a **a.** de **s.** o constituie achiziţiile de produse agricole de către unităţile de stat specializate şi ale cooperaţiei de consum a surplusului de produse agricole, care rămîne după îndeplinirea obligaţiilor asumate faţă de stat prin contracte, de la cooperativele agricole, ţăranii cooperatori şi de la cei cu gospodării individuale, pe baza învoielii, fără un angajament prealabil. Produsele agricole sînt achiziţionate, în cea mai mare parte, de la gospodăriile personale ale cooperatorilor şi ale ţăranilor individuali şi se referă la ouă, păsări, legume, fructe, piei de animale şi altele.

ACONT, sumă de bani încasată, respectiv plătită cu anticipaţie, în contul unor servicii sau furnituri ce urmează a fi prestate sau livrate la anumite termene. În R.S. România, datorită inexistenţei creditului comercial, organizaţiile economice socialiste nu pot conveni la plata unui **a.** decît în cazurile prevăzute de lege (v. şi *arvună; avans*).

ACOPERIRE MONETARĂ, fond (stoc) de valori certe pe care băncile de emisiune sînt obligate să-l deţină în vederea limitării emisiunii de bancnote la strictul necesar, a menţinerii încrederii în bancnote şi, de cele mai multe ori, a garantării convertibilităţii bancnotelor. Conţinutul noţiunii şi structura fondului de acoperire au evoluat în timp: asignatele Revoluţiei franceze erau acoperite cu o ipotecă asupra bunurilor naţionalizate ale coroanei şi clerului; bancnotele emise de John Law în Franţa, cu titluri de rentă; bancnotele Băncii Angliei după 1844, cu rente de stat şi aur; ulterior a predominat acoperirea în aur şi valute convertibile. În general, orice lege cu privire la emisiunea şi reglementarea circulaţiei banilor fixa un raport procentual între volumul bancnotelor în circulaţie şi acoperire (25—40%). În unele ţări, **a.m.** s-a calculat în funcţie de totalul angajamentelor la vedere ale băncii centrale. În România, legea de înfiinţare a Băncii Naţionale (1880) a prevăzut o acoperire, în aur şi argint, de o treime din suma biletelor emise; legea din 1946 pentru etatizarea băncii a prevăzut o **a.m.** de cel puţin 25% din totalul angajamentelor la vedere şi, facultativ, încă 10% în devize convertibile în aur. În prezent, băncile nu mai sînt obligate să deţină o **a.m.** procentuală, însă ele continuă să aibă o *rezervă valutară*. În ţările socialiste se consideră că acoperirea cea mai raţională constă în volumul mărfurilor aflate în mîinile statului şi puse în vînzare la preţuri fixe.

ACORD, înţelegere între două sau mai multe persoane (fizice sau juridice) în vederea încheierii, modificării sau desfiinţării unui act juridic. **A.** *internaţional*, document care consemnează înţelegerea precisă şi liber exprimată între două sau mai multe state cu privire la drepturile şi obligaţiile reciproce în relaţiile lor politice, economice, culturale, tehnico-ştiinţifice şi juridice. **A.** *comercial*, convenţie între guvernele a două sau mai multe state cu privire la schimbul reciproc de mărfuri pe o anumită perioadă de timp. În el se stipulează prevederi cu privire la înlesnirile pe care ţările şi le acordă reciproc, cum ar fi: tarife convenţionale, contingente sporite de mărfuri, eliberarea licenţelor de import şi export, clauza naţiunii celei mai favorizate etc. **A.** *de plăţi*, convenţie între guvernele a două sau mai multe state prin care sînt reglementate modalităţile de plată în vederea lichidării creanţelor şi obligaţiilor băneşti rezultate din schimburile de mărfuri sau alte operaţii. El se încheie de obicei odată cu **a.** care dau naştere la plăţi internaţionale şi face parte integrantă din ele. **A.** economice pe termen lung între state, încheiate pe bază de egalitate şi avantaj reciproc, favorizează lărgirea şi stabilitatea relaţiilor economice internaţionale, constituind instrumente ale colaborării şi cooperării pe plan extern.

ACORD GLOBAL, formă de organizare şi retribuire a muncii, prin care se leagă nemijlocit mărimea veniturilor personale de cantitatea, calitatea şi importanţa muncii prestate. **A.g.** în *industrie şi construcţii* se aplică la o formaţie de lucru care-şi desfăşoară activitatea pe baza unui contract-angajament încheiat cu unitatea din care face parte. Nivelul retribuirii în **a.g.** se stabileşte în funcţie de îndeplinirea lucrărilor (obiectivelor) respective la parametrii tehnico-economici şi la termenele prevăzute în contractul-angajament. Drepturile băneşti se plătesc lunar, sub formă de avansuri. În unele ramuri, din aceste avansuri se reţin anumite cote procentuale drept garanţie, care se restituie la terminarea lucrărilor în funcţie de gradul de îndeplinire a sarcinilor şi de respectare a termenelor. **A.g.** în *cooperativele agricole de producţie* presupune stabilirea tarifului de plată a muncii pe unitatea de produs (tonă, hl etc.) în funcţie de specificul sectorului de activitate. Pentru munca prestată, retribuţia cooperatorilor se efectuează în bani, în bani şi natură, iar în anumite cazuri numai în natură. Introdus experimental în agricultura noastră cooperatistă în 1971, datorită avantajelor sale concretizate în sporirea producţiei agricole, ridicarea eficienţei economice şi creşterea veniturilor personale ale ţărănimii cooperatiste, în 1973 **a.g.** a fost generalizat. Din 1973, **a.g.** a fost introdus şi în *întreprinderile agricole de stat*. Principalele avantaje ale **a.g.** constau în asigurarea condiţiilor necesare realizării planului, îmbunătăţirii profilării şi specializării unităţilor economice, îmbinării intereselor generale şi colective cu cele personale, precum şi a aplicării principiilor eticii şi echităţii în retribuţie, în facilitarea organizării întregii activităţi productive pe baza gestiunii economice, sporirea cointeresării materiale a oamenilor muncii şi a răspunderii lor în creşterea producţiei şi a eficienţei economice, în ridicarea calificării şi întărirea disciplinei în muncă.

ACORDUL GENERAL PENTRU TARIFE ŞI COMERŢ (în limba engl. *General Agreement on Tariffs and Trade* — G.A.T.T.), tratat multilateral interguvernamental cu privire la tarife vamale şi alte probleme de comerţ internaţional, încheiat la 30 octombrie 1947 la Geneva, de către 23 de state semnatare şi intrat în vigoare la 1 ianuarie 1948. În prezent este cel mai larg cadru instituţional juridic pentru stimularea comerţului mondial, numărul membrilor ajungînd la peste 100. România, într-o formă sau alta, a participat la unele activităţi ale G.A.T.T. încă din 1957, dar membră cu drepturi depline este din 1971. G.A.T.T. întreţine legături cu O.N.U. dar nu este instituţie specializată a acesteia. Obiectivele acordului: reducerea treptată a taxelor vamale, a restricţiilor cantitative (contingentări, licenţe etc.) şi, în general, înlăturarea altor bariere din comerţul mondial. Principii de bază: acordarea reciprocă a clauzei naţiunii celei mai favorizate; interzicerea, de principiu, a restricţiilor cantitative la import; folosirea consultărilor ca metodă de evitare a prejudiciilor membrilor în materie de comerţ. Deciziile se adoptă prin consens general sau prin vot atunci cînd nu se întruneşte asentimentul general sau cînd cineva o cere (fiecare ţară are un vot). Structura organizatorică a G.A.T.T.: *Sesiunea părţilor contractante* (are loc o dată pe an), *Consiliul reprezentanţilor*, *Comitete specializate pe probleme* şi *Secretariatul*. Pînă în prezent au avut loc şase conferinţe tarifare, ultima fiind cunoscută şi sub denumirea de runda Kennedy.

ACORDURI DE PRODUSE, înţelegeri care au loc între principalele ţări exportatoare şi importatoare de anumite mărfuri, îndeosebi de materii prime, cu privire la preţurile produselor respective. Ca posibilităţi de reglementare se prevăd: anumite cote (contingente) de export şi import, repartizate pe ţări, în funcţie de volumul vînzărilor şi cumpărărilor efectuate în cursul anilor precedenţi; garantarea, în limita acestor cantităţi, a unui nivel maxim şi minim al preţului de comercializare; crearea unor stocuri regulatoare care să permită intervenţia pe piaţă în anumite momente conjuncturale (cumpărări în perioadele de surplus şi vînzări în perioadele de penurie). R.S. România este membră la acordurile internaţionale pentru cositor, cacao şi zahăr.

ACREDITIV, dispoziţie dată de emitent unei bănci de a plăti, din disponibilul pe care-l are la bancă sau din creditul pe care aceasta i-l acordă, o sumă de bani beneficiarului (**a.** *simplu*). În relaţiile comerciale internaţionale se foloseşte **a.** *documentar*, modalitate de plată prin care banca cumpărătorului, din ordinul acestuia, se obligă a plăti vînzătorului direct sau prin intermediul unei bănci corespondente, o anumită sumă de bani, cu condiţia ca beneficiarul să depună, într-un termen stabilit, documentele cerute de ordonatorul **a.** Scopul **a.** *documentar* este, pe de o parte, de a garanta vînzătorului primirea contravalorii mărfii livrate cumpărătorului la data şi în condiţiile dinainte fixate, iar, pe de altă parte, de a asigura cumpărătorul că plata se va face numai dacă vînzătorul se conformează tuturor condiţiilor stabilite.

ACTIV, totalitatea mijloacelor economice dintr-o întreprindere, centrală industrială, instituţie existente la un moment dat. **A.** *bilanţului*, parte a acestuia în care sînt specificate, în expresie bănească, mijloacele economice ale unei întreprinderi, instituţii sau organizaţii economice, după componenţa lor. **A.** este întotdeauna egal cu *pasivul bilanţului*, care reflectă sursele de formare a **a.** (v. şi *bilanţ*).

ACTUALIZARE 1. Acţiunea de a face ca ceva să corespundă prezentului, să prezinte interes şi în momentul de faţă. **2.** Calcularea valorii „actuale", adică „la zi", a unei sume care poate deveni disponibilă mai tîrziu. **A.** permite măsurarea „deprecierii" viitorului în raport cu prezentul. Ea se calculează cu ajutorul următoarei formule:

$$V = R\,\frac{1}{(1+i)^n},$$

în care: V = valoarea actuală (imediată); R = suma disponibilă la sfîrşitul unei anumite perioade de timp; n = perioada de timp; i = nivelul ratei dobînzii sau rata de **a.** De exemplu valoarea actuală a unui venit de 120 de lei într-un an, considerînd dobînda 20%, este de:

$$V = \frac{120}{1+0{,}20} = \frac{120}{1{,}20} = 100 \text{ lei.}$$

ACTUAR, specialist în *actuariat* (v.)

ACTUARIAT, totalitatea operaţiilor şi normelor pe baza cărora, folosind teoria probabilităţilor şi statistica matematică, se efectuează calcule care privesc domeniul financiar, în general, şi cel al asigurărilor, în special.

ACŢIONAR, persoană (fizică sau juridică) ce are în proprietate una sau mai multe *acţiuni* (v.) ale unei întreprinderi capitaliste constituite ca societate pe acţiuni (anonimă sau în comandită). În baza acţiunilor deţinute, **a.** are dreptul de a participa la împărţirea dividendelor, proporţional cu valoarea acţiunilor, şi la adunarea generală a **a.** Fiecare **a.** dispune în adunarea generală de un număr de voturi proporţional cu numărul de acţiuni pe care le posedă. Cuvîntul decisiv îl au marii **a.**, care posedă pachetul de control necesar adoptării deciziilor.

ACŢIUNE, hîrtie de valoare care dovedeşte participarea deţinătorului la capitalul societăţii pe acţiuni şi în virtutea căreia acesta primeşte *dividend* (v.). **A.** reprezintă o parte din capitalul unei societăţi anonime, o fracţiune a capitalului social. **A.** pot fi: **a.** *nominale* (nominative) — au înscris pe ele numele posesorului şi se pot transfera numai prin înscrierea tranzacţiei într-un registru special; **a.** *ordinare* — dau deţinătorului dreptul să obţină un venit (ce oscilează în funcţie de mărimea beneficiilor societăţii) şi să participe la adunarea generală a acţionarilor; **a.** *la purtător* — au valabilitate pentru cel ce le deţine şi nu au înscris pe ele numele beneficiarului; **a.** *de mică cupiură* — au o valoare nominală redusă şi sînt emise cu scopul declarat de a fi accesibile unui cerc larg. Aceste **a.** aduc avantaje societăţii emitente deoarece mobilizează disponibilităţile băneşti ale populaţiei, iar marilor capitalişti le dă posibilitatea de a folosi aceste disponibilităţi sub forma de capital şi de a decide asupra afacerilor societăţii, întrucît, practic, micii acţionari nu au posibilitatea să-şi impună punctul de vedere în conducerea societăţii pe **a.**; **a.** *privilegiate* — conferă posesorilor lor dreptul la obţinerea unui dividend anual fix, exprimat procentual. În raport cu cei ce posedă **a.** *ordinare*, posesorii **a.** *privilegiate* sînt avantajaţi atunci cînd scad profiturile societăţii respective şi dezavantajaţi în cazul în care profiturile societăţii cresc. **A.** se vînd şi se cumpără la bursa de efecte şi **a.** (bursa de valori). **A.** sînt titluri negociabile. Împreună cu obligaţiunile, **a.** emise de diferitele societăţi pe **a.** formează capitalul fictiv. Deţinătorii principalelor pachete de **a.** (pachetul de control) asigură oligarhiei financiare dominaţia în societăţile pe **a.**

ACUMULARE, proces economic legic care constă în utilizarea unei părţi din valoarea plusprodusului pentru înfăptuirea reproducţiei lărgite. Caracterul, mobilul, sursele şi consecinţele economice ale **a.** sînt determinate de natura relaţiilor sociale de producţie în condiţiile cărora ea se desfăşoară (v. şi *acumulare primitivă a capitalului; acumulare capitalistă; acumulare socialistă*). În ţara noastră desfăşoară cercetări în acest domeniu: *Em. Dobrescu* „Corelaţia dintre acumulare şi consum" (1971); D. Grindea, C. Moisuc, A. Rosen, I. Văcărel.

ACUMULARE BĂNEASCĂ, proces economic de strîngere, adunare sau depunere spre păstrare şi fructificare a sumelor de bani temporar disponibile în economie. Esenţa şi mobilurile **a.b.** depind de natura orînduirii social-economice. În *capitalism*, întrucît scopul fundamental al producţiei — obţinerea profitului — se realizează prin mişcarea banilor, capitaliştii caută să pună în circulaţie orice sumă de bani, spre a o fructifica. Ca urmare, **a.b.**, care se realizează prin funcţia banilor ca mijloc de tezaurizare, reprezintă o premisă a *acumulării capitaliste* (v.). În *socialism*, **a.b.** reprezintă o necesitate pentru *acumularea socialistă* (v.) şi o modalitate de realizare a economiilor de către populaţie prin funcţia banilor ca mijloc de acumulare şi economisire. Unele din rezervele şi fondurile unităţilor socialiste, temporar disponibile, se constituie în **a.b.** şi se păstrează la bancă, în vederea folosirii lor pentru lărgirea şi modernizarea producţiei. De asemenea, o parte din veniturile populaţiei se constituie în **a.b.**, care se păstrează la instituţii specializate. Această economisire are la bază amînarea consumului de anumite valori de întrebuinţare pentru perioade viitoare, strîngerea sumelor necesare pentru cumpărarea unor obiecte de folosinţă îndelungată.

ACUMULARE CAPITALISTĂ (ACUMULAREA CAPITALULUI), transformarea unei părţi din plusvaloare în *capital suplimentar*, în vederea lărgirii producţiei capitaliste; cealaltă parte a plusvalorii, folosită de capitalist pentru consumul său personal, poartă denumirea de *venit*. În procesul reproducţiei capitaliste, raportul dintre capital şi venit are o determinare obiectivă. **A.c.** este o lege a reproducţiei capitaliste. *Caracterul legic* al **a.c.** decurge în primul rînd din faptul că existenţa şi dezvoltarea proprietăţii privat-capitaliste depinde de transformarea permanentă a unei părţi din plusvaloare în capital. Masa plusvalorii şi deci posibilităţile de sporire a capitalului sînt cu atît mai mari cu cît sporesc proporţiile producţiei şi exploatarea proletariatului. Ca urmare, fiecare capitalist caută să mărească producţia în întreprinderea sa prin acumularea continuă a unei părţi cît mai însemnate din plusvaloare. În al doilea rînd, lupta de concurenţă împinge pe capitalişti spre sporirea acumulării, puterea fiecărui capitalist fiind determinată de volumul capitalului său, iar volumul minim de capital necesar organizării unei întreprinderi, în condiţiile dezvoltării ştiinţei şi tehnicii, fiind din ce în ce mai mare. *Esenţa* de clasă a **a.c.** constă în faptul că acumularea îşi are izvorul în munca neplătită a muncitorilor exploataţi şi nu în „economiile“ burgheziei. La suprafaţă, relaţiile dintre capitalist şi muncitor apar ca un act obişnuit de vînzare-cumpărare de mărfuri. În fond, este vorba de cumpărarea de către capitalist, cu un capital suplimentar, a unei mărfi — forţa de muncă — capabilă să producă valori mai mari decît propria ei valoare, care apare de la început ca plusvaloare capitalizată. Cumpărarea şi vînzarea de forţă de muncă — spunea K. Marx — este forma, esenţa constă în aceea că capitalistul schimbă încontinuu o parte a muncii străine neplătită, capitalizată, contra altei cantităţi, mai mari, de muncă vie străină. Mărimea **a.c.** depinde de masa plusvalorii, în situaţia în care raportul dintre capitalul acumulat şi venit este dat. Prin urmare, toţi factorii care sporesc masa plusvalorii duc şi la sporirea acumulării, aceştia fiind: gradul de exploatare a forţei de muncă; nivelul şi dinamica productivităţii muncii; diferenţa dintre capitalul utilizat şi cel consumat; mărimea capitalului avansat. În condiţiile capitalismului contemporan procesul **a.c.** se intensifică, factorii de creştere a acesteia diversificîndu-se; monopolurile îşi însuşesc şi o parte din plusvaloarea creată în întreprinderile nemonopolizate şi din valoarea creată de micii producători de la oraşe şi sate, precum şi o parte a venitului naţional creat în ţările mai puţin dezvoltate economic. **A.c.** duce la creşterea producţiei, la concentrarea bogăţiilor în mîinile capitaliştilor. Cu cît se intensifică **a.c.**, cu atît sporeşte puterea economică a burgheziei, cu atît mai mult se adînceşte prăpastia dintre clasa capitaliştilor şi clasa muncitoare şi celelalte pături muncitoare (v. şi *legea generală a acumulării capitaliste*). **A.c.** exprimă procesul exproprierii de către capitalişti a producătorilor nemijlociţi de o parte a muncii lor. Început încă în perioada de destrămare a feudalismului, el a fost accelerat de *acumularea primitivă a capitalului* (v.), şi s-a intensificat de-a lungul istoriei capitalismului sub forma **a.c.**, a *concentrării şi centrali-*

zării capitalului. Paralel cu socializarea producţiei, are loc concentrarea crescîndă a proprietăţii asupra mijloacelor de producţie în mîinile burgheziei. Se ascute *contradicţia fundamentală a capitalismului.* Procesul socializării continue a producţiei este însuşi procesul creării premiselor obiective ale desfiinţării capitalismului. „Centralizarea mijloacelor de producţie şi socializarea muncii ajung la un punct la care devin incompatibile cu învelişul lor capitalist. Acesta este sfărîmat. Proprietăţii private capitaliste i-a sunat ceasul. Expropriatorii sînt expropriaţi“ *(K. Marx).* Aceasta este tendinţa istorică a **a.c.** Exproprierea expropriatorilor are loc în procesul desfăşurării revoluţiei socialiste prin trecerea mijloacelor de producţie ale burgheziei în proprietatea întregului popor. Învăţătura marxist-leninistă despre tendinţa istorică a **a.c.** este confirmată în mod strălucit de întreaga dezvoltare mondială.

ACUMULARE PRIMITIVĂ A CAPITALULUI, proces istoric de separare, prin mijloace violente şi în proporţii de masă, a micilor producători (ţărani, meşteşugari) de mijloacele lor de producţie (pămînt, unelte etc.), de concentrare a avuţiei sociale în mîinile unei minorităţi exploatatoare şi de formare, pe această bază, a condiţiilor fundamentale ale producţiei capitaliste: existenţa clasei burgheze care deţine proprietatea asupra mijloacelor de producţie şi asupra fondurilor băneşti şi existenţa proletariatului — clasă lipsită de mijloace de producţie — nevoit să-şi vîndă forţa de muncă pentru asigurarea existenţei. **A.p.a c.** a premers marii producţii capitaliste şi, de aceea, Marx a denumit-o preistoria capitalului şi a modului de producţie capitalist. În ţările Europei occidentale, acest proces a avut loc, în linii generale, între sfîrşitul sec. al XV-lea şi sec. al XVIII-lea. În România, **a.p. a c.** a avut loc mai tîrziu decît în apusul Europei, cu anumite particularităţi determinate de condiţii istorice concrete. România a constituit obiectul **a.p. a c.** nu numai pentru burghezia autohtonă, ci şi pentru cea străină. De asemenea, **a.p. a c.** în ţara noastră a fost frînată de jugul otoman şi habsburgic, ca şi de persistenţa îndelungată a rămăşiţelor feudale în economie. În România, deposedarea micilor producători de pămînt s-a făcut atît prin exproprierea pămînturilor aparţinînd ţăranilor liberi (moşneni, răzeşi), cît şi prin limitarea pămînturilor care formau gospodăria ţăranilor dependenţi. La acest proces a contribuit în mare măsură şi modul în care a fost efectuată reforma agrară din 1864 în Principatele Unite, precum şi legiuirile agrare din 1853—1854 din Transilvania şi Banat. Principalele izvoare de acumulare a sumelor băneşti în procesul **a.p. a c.** în România au fost: arendarea vămilor, exploatarea zăcămintelor de aur şi argint, profiturile obţinute din comerţul interior şi exterior, sumele de bani plătite de ţăranii eliberaţi şi împroprietăriţi cu prilejul reformelor agrare de la mijlocul sec. al XIX-lea, sistemul protecţionist şi jefuirea bunurilor publice etc. Procesul **a.p. a c.** demonstrează că orînduirea burgheză nu este rezultatul unui proces idilic şi paşnic, al economiilor unor indivizi „harnici“ şi „strîngători“, cum susţin ideologii burghezi. „Capitalul vine pe lume mînjit cu sînge şi cu murdărie pe tot trupul, din cap pînă în picioare“ *(K. Marx).* Istoria apariţiei capitalismului arată că, de la începutul ei, această orînduire s-a caracterizat prin exploatare, jaf şi cruzime.

ACUMULARE SOCIALISTĂ, proces economic legic de folosire a unei părţi din venitul net al societăţii pentru crearea de noi fonduri fixe şi circulante, lărgirea şi modernizarea celor existente, creşterea bazei materiale a sferei neproductive, precum şi formarea fondurilor de rezervă şi asigurare în scopul înfăptuirii reproducţiei socialiste lărgite. **A.s.** are două forme: *productivă* şi *neproductivă*. **A.s.** *productivă* constituie factorul hotărîtor al creşterii economice şi se materializează în noi fabrici, uzine etc., reconstrucţia, extinderea şi perfecţionarea capacităţilor în funcţiune, cît şi în sporirea continuă a fondurilor circulante ale unităţilor economice. De mărimea şi repartizarea pe ramuri a fondurilor destinate lărgirii producţiei şi de eficienţa folosirii lor depind amploarea şi intensitatea modernizării structurii economiei naţionale, dezvoltarea rapidă şi multilaterală a complexului economic naţional, volumul produsului social şi al venitului naţional şi, pe această bază, ridicarea bunăstării celor ce muncesc. **A.s.** *neproductivă* se concretizează în construcţiile de noi clădiri pentru şcoli, spitale, locuinţe, instituţii social-culturale etc. precum şi în înzestrarea acestora cu o bază materială modernă. *Fondurile de rezervă şi asigurare* se materializează într-o anumită cantitate de mijloace de producţie şi bunuri de consum, destinate satisfacerii unor nevoi neprevăzute (cerinţe suplimentare legate de depăşirea planurilor de dezvoltare economică, calamităţi naturale etc.). Ca necesitate obiectivă a progresului general, **a.s.** îşi găseşte expresia în legea obiectivă a **a.s.**, care reflectă raporturile ce apar în procesul folosirii planificate, în interesul reproducţiei lărgite, a unei părţi din venitul net al societăţii. Relaţiile de producţie socialiste imprimă acumulării anumite trăsături caracteristice, care privesc: mobilul, sursele, modul de realizare şi consecinţele ei social-economice. *Mobilul* **a.s.** îl constituie crearea condiţiilor necesare traducerii în viaţă a cerinţelor *legii economice fundamentale a socialismului* (v.). *Sursa* **a.s.** este produsul pentru societate creat de munca liberă de exploatare şi folosit în întregime în interesul tuturor membrilor societăţii. **A.s.** se înfăptuieşte în *mod planificat* în concordanţă cu posibilităţile reale şi necesităţile obiective ale economiei naţionale. *Consecinţele* ei se concretizează în creşterea intensivă a forţelor de producţie, în sporirea capacităţii societăţii de a valorifica superior potenţialul ei material şi uman, în ridicarea continuă a standardului de viaţă al populaţiei, în dezvoltarea relaţiilor de producţie socialiste şi crearea, în felul acesta, a condiţiilor materiale, sociale şi spirituale necesare trecerii treptate spre comunism. Aceasta constituie, dealtfel, *tendinţa istorică* a **a.s.** (v. şi *fond de dezvoltare; fond naţional de dezvoltare economico-socială; investiţie*).

ADAOS COMERCIAL, element component al preţului cu amănuntul, reprezentînd diferenţa dintre acesta şi preţul de livrare al mărfurilor către comerţ, care revine întreprinderilor comerciale pentru acoperirea cheltuielilor de circulaţie şi formarea de beneficii. **A.c.** se stabileşte sub forma unei cote fixe, exprimată procentual sau în sumă absolută, care se calculează asupra preţului de livrare. Mărimea **a.c.** este diferenţiată pe grupe de mărfuri, în funcţie de cheltuielile de circulaţie ale acestora (v. şi *rabat comercial*).

ADUNAREA GENERALĂ A C.A.P., organ suprem de conducere a cooperativei agricole de producţie în măsură să hotărască asupra întregii activităţi economice, financiare şi organizatorice a acesteia, pe baza principiilor democraţiei socialiste şi în concordanţă cu cerinţele generale ale dezvoltării agriculturii, ale economiei naţionale. Este formată din toţi membrii cooperatori sau din împuterniciţii acestora, cînd motive întemeiate împiedică participarea tuturor membrilor. În competenţa ei intră discutarea şi adoptarea de decizii în probleme fundamentale care privesc dezvoltarea economico-socială a cooperativei, ca şi organizarea relaţiilor cu membrii cooperatori şi cu unităţile cooperatiste şi de stat. Potrivit statutului C.A.P., **a.g.** a C.A.P. are următoarele atribuţii principale: dezbate şi aprobă planul anual de producţie şi financiar, planul de dezvoltare; stabileşte volumul investiţiilor şi hotărăşte asupra repartizării producţiei, precum şi a veniturilor cooperativei; alege organele de conducere ale C.A.P. şi confirmă şefii sectoarelor de activitate din cooperativă; aprobă încheierea contractelor de lucrări care vor fi executate de staţiunile pentru mecanizarea agriculturii şi de către alte întreprinderi care prestează servicii cooperativei agricole; aprobă vînzarea producţiei către organizaţiile de stat şi cooperatiste, sau direct consumatorilor; stabileşte volumul de muncă ce urmează să fie efectuat de membrii cooperativei; stabileşte ajutorul de bătrîneţe, de boală sau incapacitate de muncă, de naştere, de deces, pentru orfani şi pentru familiile cu mulţi copii; hotărăşte asupra folosirii fondului social-cultural şi sportiv; hotărăşte asupra participării cooperativei agricole de producţie la acţiuni de întrajutorare, cooperare şi asociere cu alte unităţi economice, cooperatiste şi de stat. **A.g.** a C.A.P. reprezintă forma principală prin care cooperatorii participă la conducerea şi rezolvarea problemelor privind desfăşurarea întregii activităţi a cooperativei, la luarea de hotărîri în comun. Este o adevărată şcoală de educaţie socialistă, economică şi moral-politică. Membrii cooperatori au dreptul dar şi obligaţia statutară de a participa la **a.g.** a C.A.P. şi de a contribui la dezbaterea şi îndeplinirea hotărîrilor adoptate. Rolul **a.g.** a C.A.P. creşte pe măsura ridicării gradului de pregătire şi a competenţei membrilor cooperatori, ca o necesitate a lărgirii democraţiei cooperatiste.

ADUNAREA GENERALĂ A OAMENILOR MUNCII, for de conducere a întreprinderilor socialiste de stat în R.S. România, instituit în conformitate cu principiul muncii şi conducerii colective, chemat să asigure participarea fiecărui lucrător la elaborarea, executarea şi controlul îndeplinirii hotărîrilor care privesc activitatea economică şi socială a întreprinderii în virtutea dublei sale calităţi de producător şi proprietar. Expresie a adîncirii democraţiei socialiste, **a.g.** a **o.m.** se întruneşte semestrial, dezbate şi aprobă planul economico-financiar şi stabileşte măsurile pentru realizarea lui, analizează modul în care a fost îndeplinit planul, rezultatele obţinute, neajunsurile şi cauzele lor, sarcinile pentru perioada următoare, posibilităţile sporirii continue a eficienţei economice etc. La sfîrşitul anului, **a.g.** a **o.m.** analizează şi aprobă bilanţul întreprinderii, situaţia beneficiilor realizate şi modul de repartizare a acestora. **A.g.** a **o.m.** alege pe reprezentanţii colectivului întreprinderii în *Comitetul oamenilor muncii pentru conducerea activităţii economice şi sociale* (v).

AD-VALOREM (expr. lat.: „după valoare", „potrivit valorii"), sistem de stabilire a taxelor la import, conform căruia acestea se percep sub forma unui procent aplicat la valoarea declarată şi admisă la vamă.

A.E.L.S., v. **ASOCIAŢIA EUROPEANĂ A LIBERULUI SCHIMB.**

AGANBEGHIAN, Abel Ghezevici (n. 1932), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de ştiinţe a U.R.S.S. Domenii de cercetare: productivitatea muncii, salariul, nivelul de trai, modelarea economico-matematică etc. *Op. pr.:* „Modelarea proceselor producţiei şi conducerii" (1966); „Principii metodice de planificare optimală industrială de ramură" (1967); „Sistem de modele ale planificării economiei naţionale" (1972; colab.).

AGENŢIA INTERNAŢIONALĂ DE ENERGIE ATOMICĂ (A.I.E.A.), instituţie interguvernamentală, autonomă, specializată, din sistemul Naţiunilor Unite, cu sediul la Viena. Statutul A.I.E.A. a fost aprobat de Adunarea Generală a O.N.U. la 26 octombrie 1956, iar agenţia a fost constituită juridic la 29 iulie 1957. Scopul A.I.E.A.: promovarea folosirii paşnice a energiei nucleare, utilizarea radio-izotopilor în medicină şi economie, acordarea asistenţei tehnice, studierea aspectelor juridice ale riscurilor nucleare. Structura A.I.E.A.: *Conferinţa generală* (formată din reprezentanţii statelor membre, printre care şi R.S. România); *Consiliul guvernatorilor* (25 de membri numiţi sau aleşi după criterii de ordin tehnic sau geografic); *Secretariatul*. Secretariatul cuprinde cinci departamente principale: cercetare şi izotopi; garanţii şi inspecţie; asistenţă tehnică; operaţiuni tehnice şi operaţiuni administrative. Veniturile bugetare ale A.I.E.A. provin din cotele-părţi ale statelor membre, din Fondul general (contribuţii voluntare), de la Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (P.N.U.D.).

AGER PUBLICUS (expr. lat.: „domeniu public"), denumire dată domeniilor (terenurilor) aparţinînd puterii publice în timpul imperiului sclavagist roman. Iniţial, **a.p.** s-a bazat pe vechea proprietate comună asupra pămîntului şi cuprindea: pămînturi arabile, păduri, izlazuri, căi publice, mine, cariere etc. Aceste terenuri erau date în folosinţă în feluri diferite. Cu timpul, patricienii au uzurpat **a.p.**, din vechiul imperiu roman. Asemănător cu **a.p.**, la germani a fost „marka", la ruşi „mir", la iugoslavi „zadruga", la români „obştea" sau „comunitatea sătească" etc.

AGIO, diferenţa cu care „preţul" (cursul) pe piaţă al unei monede sau hîrtii de valoare depăşeşte valoarea nominală a acesteia; cîştigul rezultat din asemenea diferenţe (v. şi *disagio*).

AGRARIANISM, orientare în gîndirea economică care consideră agricultura domeniul determinant al dezvoltării economiei. Prima doctrină a **a.** a fost elaborată de *şcoala fiziocrată* în sec. XVII—XVIII. Mai tîrziu, **a.** a devenit apanajul concepţiilor moşiereşti conservatoare sau ale unor doctrine mic-burgheze, ca sismondismul în Franţa, narodnicismul în Rusia, poporanismul şi ţărănismul în România. În perioada interbelică, în faţa tendinţelor de industrializare a unor noi state, s-a constituit pe plan mondial un curent al agrarianiştilor cu centrul la Paris, care-şi propunea reelaborarea economiei politice din punctul de vedere al economiei agrare. În România, preocupări în această direcţie a avut şi V.N. Madgearu în lucrarea: „Agrarianism, capitalism, imperialism". **A.** moşieresc a fost teoretizat în România de C. Garoflid, iar **a.** mic-burghez de C. Stere. Marxişti de frunte, ca C. Dobrogeanu-Gherea, L.D. Pătrăşcanu şi alţii, au supus **a.** unei profunde critici ştiinţifice.

AGRICULTURĂ, ramură de bază a producţiei materiale, în cadrul diviziunii sociale a muncii, în care, sub acţiunea muncii omului asupra pămîntului şi proceselor biologice proprii plantelor şi animalelor, are loc transformarea şi acumularea energiei cinetice a soarelui în energie potenţială, în substanţe organice de origine vegetală şi animală necesare pentru alimentaţia populaţiei, furajarea animalelor şi ca materii prime în industria prelucrătoare. **A.** reprezintă o ramură primară a economiei, cu o vechime de circa 10 000 de ani, care a făcut posibilă trecerea de la viaţa nomadă la cea stabilă, constituind baza naturală şi premisa pentru desprinderea şi transformarea în ramuri independente a celorlalte activităţi productive. Trăsătura specifică esenţială a **a.** este împletirea proceselor economice de reproducţie cu procesele naturale de reproducţie, precum şi faptul că îşi produce şi reproduce singură o parte a mijloacelor de producţie — seminţe, material săditor, animale de reproducţie. De aici decurg unele particularităţi ale producţiei agricole: pămîntul este principalul mijloc de producţie; pămîntul, plantele şi animalele funcţionează atît ca obiecte ale muncii, cît şi ca mijloace de muncă; sezonalitatea proceselor de muncă în ramurile producţiei vegetale; factorii naturali acţionează asupra producţiei într-o proporţie mult mai mare decît în alte ramuri ale economiei naţionale. Aceste particularităţi influenţează rezultatele economice, modul de organizare şi de repartiţie. Progresul neîncetat al forţelor de producţie, aplicarea cuceririlor ştiinţei şi tehnicii, industrializarea proceselor de producţie în **a.** lărgesc posibilitatea perfecţionării proceselor biologice în vederea sporirii producţiei pe unitate de suprafaţă şi pe animal, reduc tot mai mult influenţa negativă a factorilor naturali. **A.** se dezvoltă *extensiv* şi *intensiv*. Calea *extensivă* de dezvoltare a **a.** constă în sporirea producţiei vegetale şi animale prin extinderea suprafeţelor cultivate, creşterea efectivului de animale şi a cantităţii de forţă de muncă. Caracteristica ei esenţială constă în aceea că tehnica şi tehnologia producţiei, calificarea forţei de muncă şi complexitatea muncii au un nivel relativ scăzut, în perioade lungi de timp rămînînd neschimbate sau progresînd foarte lent. **A.** *extensivă* a fost caracteristică orînduirilor precapitaliste şi perioadei de dezvoltare a capitalismului în agricultură. Calea *intensivă* constă în sporirea producţiei agricole totale, pe unitate de suprafaţă şi pe animal, prin dezvoltarea bazei tehnico-materiale, perfecţionarea forţei de muncă, pătrunderea şi generalizarea rezultatelor cercetărilor tehnico-ştiinţifice în producţie, prin organizarea şi conducerea producţiei şi a muncii, prin folosirea tot mai productivă a pămîntului şi a celorlalte mijloace de producţie. Calea *intensivă* este caracteristica dominantă a dezvoltării **a.** în toate ţările în care se promovează folosirea tehnicii, tehnologiei şi ştiinţei moderne. Mijloacele pentru asigurarea unei **a.** *intensive* — mecanizarea, chimizarea, lucrările de îmbunătăţiri funciare etc. — permit şi atragerea în circuitul agricol a noi suprafeţe şi realizarea unor producţii la nivelul celor obţinute pe suprafeţele deja existente în cultură. Extinderea suprafeţelor cultivate prin folosirea tehnicii, tehnologiei şi biologiei moderne devine astăzi un atribut al căii intensive de dezvoltare a **a.** În condiţiile actuale, cînd populaţia globului creşte rapid, mai ales în zonele slab dezvoltate ale globului, practicarea **a.** *intensive*, inclusiv pe noile terenuri atrase în circuitul agricol, devine o necesitate stringentă. Potrivit datelor F.A.O., pe glob, din suprafaţa totală a uscatului de 13 392 milioane hectare, 4 425 milioane (32,4%) reprezintă teren agricol, din care 1 424 milioane (10,8%) teren cultivat. După aprecierile ştiinţifice, suprafaţa cultivată în lume ar putea spori de şapte ori: de circa trei ori în Europa (inclusiv U.R.S.S.), de peste nouă ori în Africa, de cinci ori în S.U.A. şi Canada, de 15 ori în America Latină, de 18 ori în Oceania, de aproape cinci ori în Asia (fără U.R.S.S.). **A.** cuprinde două sectoare de producţie: producţia vegetală şi creşterea animalelor. Pe măsura perfecţionării bazei tehnico-materiale şi îmbogăţirii priceperii şi experienţei oamenilor, **a.** îşi lărgeşte aria şi complexitatea cu noi domenii, transformînd tot mai mult produsele dintr-un dar al naturii în produse ale muncii omeneşti. *Sectorul producţiei vegetale* cuprinde ramurile: culturile cerealiere, culturile tehnice, cultura cartofilor, cultura legumelor, viticultura, pomicultura, cultura furajelor etc.; *sectorul producţiei animale* cuprinde ramurile: creşterea taurinelor, creşterea porcinelor, creşterea ovinelor, avicultura, apicultura, sericicultura, piscicultura etc. În ţările cu **a.** dezvoltată producţia animală este preponderentă în totalul producţiei agricole. În condiţiile R.S. România, **a.** este, alături de industrie, ramură de bază a economiei, avînd un rol esenţial în realizarea creşterii economice, a echilibrului economic dinamic al economiei naţionale. **A.** se dezvoltă intensiv şi multilateral, pe baza industrializării socialiste, asigură satisfacerea necesităţilor populaţiei cu produse agroalimentare, materiile prime pentru industria naţională, precum şi disponibilităţi pentru export. Practicarea **a.** în România are o veche tradiţie, dar progresul forţelor de producţie din această ramură, ca şi în întreaga economie naţională, a fost frînat secole de-a rîndul de către clasele exploatatoare datorită dominaţiei relaţiilor feudale şi semifeudale, a capitalului şi a monopolurilor străine. Transformarea socialistă a **a.**, lărgirea şi întărirea continuă a proprietăţii socialiste de stat şi cooperatiste, dezvoltarea bazei tehnice-materiale în toate unităţile agricole, pregătirea de specialişti, perfecţionarea organizării, planificării şi conducerii acestei ramuri asigură folosirea din plin a avantajelor sistemului socialist al **a.**, sporirea continuă intensivă şi multilaterală a producţiei vegetale şi animale. Pornind de la realitatea că în ţara noastră agricultura este o ramură de bază a economiei naţionale, în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării României spre comunism, Partidul Comunist Român pune în centrul politicii sale agrare realizarea unei agriculturi moderne intensive, de înaltă productivitate, care va folosi cele mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii în vederea obţinerii unor producţii vegetale şi animale ridicate şi stabile (v. şi *dezvoltarea intensivă şi multilaterală a agriculturii*).

A.I.E.A., v. **AGENŢIA INTERNAŢIONALĂ DE ENERGIE ATOMICĂ.**

A.L.A.C.L., v. **ASOCIAŢIA LATINO-AMERICANĂ A COMERŢULUI LIBER.**

ALEATOR (ALEATORIU), (care depinde de un) eveniment întîmplător, produs în natură şi în societate, determinat de anumite cauze. Evenimentele **a.** se studiază de către *teoria probabilităţii*, în care caz apar ca un rezultat al unei experienţe ce poate fi reprodusă, repetată în condiţii neschimbate. Descoperirea legităţii în cazul evenimentelor **a.** (întîmplătoare) se poate face numai pe baza studierii unui număr mare de cazuri (v. şi *legea numerelor mari*).

ALGORITM, ansamblu de simboluri şi de operatori care permit găsirea prin calcul a unor rezultate. **A.** trebuie să satisfacă trei cerinţe: precizia, care nu lasă loc liberului arbitru; caracterul de masă sau putinţa de a fi aplicat în rezolvarea unei întregi clase de fenomene; rezultativitatea necesară în descifrarea unor mărimi cu număr finit de operaţii.

ALIANŢA COOPERATISTĂ INTERNAŢIONALĂ, uniune internaţională a cooperaţiei de consum, constituită la 19 august 1895; sînt afiliate în prezent circa 600 000 de cooperative şi uniuni cooperatiste din peste 60 de ţări. România este membră a **A.c.i.** prin Centrocoop. Pînă în prezent, ea a convocat 23 de congrese. Statutul **A.c.i.**, adoptat în 1948, cuprinde obiective privind lărgirea legăturilor de prietenie între organizaţiile cooperatiste de toate tipurile, atît la nivel naţional cît şi internaţional; menţinerea unor bune relaţii între organizaţiile cooperatiste afiliate; sporirea aportului cooperaţiei la consolidarea securităţii în lume etc. Sub influenţa organizaţiilor cooperatiste din ţările socialiste, **A.c.i.** a adoptat şi unele rezoluţii în care s-au pus probleme cum ar fi: lupta împotriva monopolurilor capitaliste, lărgirea comerţului internaţional între ţări cu sisteme social-economice diferite (îndeosebi a comerţului cooperatist), lupta pentru apărarea şi consolidarea păcii etc. Cu toate acestea, conducerea

A.c.i. formată, în principal, din social-democraţi reformişti, este departe de a transforma cooperativele din ţările capitaliste în organizaţii care să apere interesele maselor de cooperatori faţă de presiunile capitalului monopolist.

ALIANŢA MUNCITOREASCĂ-ŢĂRĂNEASCĂ, forţa motrică principală a revoluţiei şi construcţiei socialismului, a edificării comunismului. În rezolvarea problemelor complexe legate de înfăptuirea revoluţiei şi construcţiei socialismului, *clasa muncitoare* (v.) trebuie să atragă cele mai largi pături ale populaţiei şi, în primul rînd, ţărănimea muncitoare. Socialismul nu poate fi construit numai prin eforturile clasei muncitoare. De aceea, alianţa clasei muncitoare cu masele principale ale ţărănimii, cu alte pături de oameni ai muncii, în care rolul conducător revine clasei muncitoare în frunte cu partidul marxist-leninist, este o lege generală a revoluţiei şi construcţiei socialismului. Ea se aplică în funcţie de condiţiile concret istorice existente în fiecare ţară, iar aprecierea justă a acestor condiţii şi stabilirea, pe această bază, a aliaţilor, intră în competenţa fiecărui partid comunist. Cu toate mutaţiile pe care le determină revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană în ponderea diferitelor clase şi categorii sociale în structura populaţiei, ţărănimea continuă să reprezinte o forţă socială revoluţionară importantă în lupta pentru socialism, pentru progresul general al societăţii. Alături de clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare se află şi alte forţe sociale, cum sînt: intelectualitatea, tineretul, studenţimea, mişcarea pentru pace etc. Închegarea şi întărirea **a.m.-ţ.** a constituit una din coordonatele principale ale politicii P.C.R. atît în timpul regimului burghezo-moşieresc, cît şi în toate etapele revoluţiei şi construcţiei socialiste. În lupta pentru cucerirea puterii politice şi economice, pentru edificarea socialismului, alianţa dintre muncitorime şi ţărănime a avut un rol hotărîtor, ţărănimea dovedindu-se aliata de nădejde a clasei muncitoare. **A.m.-ţ.** constituie chezăşia viabilităţii şi trăiniciei regimului nostru, garanţia înaintării cu succes a României pe calea făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism. În condiţiile socialismului, ţărănimea a devenit o clasă nouă, producătoare şi, în acelaşi timp, proprietară colectivă asupra mijloacelor de producţie. Deşi, ca urmare a procesului de modernizare a agriculturii, ţărănimea se va reduce numeric, ea va continua să ocupe un loc important în producţia materială, în viaţa societăţii. În condiţiile făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, **a.m.-ţ.** se adînceşte pe baza proprietăţii socialiste şi se ridică pe un plan superior, sarcinile alianţei avînd noi dimensiuni sociale. Ea va continua să fie problema fundamentală a politicii partidului nostru, atîta timp cît vor exista cele două clase sociale. **A.m.-ţ.** va reprezenta şi în viitor factorul esenţial al progresului economic şi social, principala forţă politică a progresului economic şi social al României. Scopul final al alianţei este construirea comunismului, care presupune şi ştergerea deosebirilor care mai există între clasa muncitoare şi ţărănime, apropierea, unitatea şi, în final, contopirea lor. Unirea muncitorimii, ţărănimii, intelectualităţii şi celorlalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naţionalitate, în jurul partidului, constituie factorul hotărîtor al construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România.

ALIANŢA PENTRU PROGRES, program adoptat la Conferinţa interamericană de la Punta del Este (Uruguay), în luna august 1961, pentru o perioadă de 10 ani, la care participă ţările Americii Latine (fără Cuba) şi S.U.A.

Obiectivele oficiale ale acestui program sînt: accelerarea dezvoltării economice a țărilor latino-americane pentru a se asigura o creștere medie a produsului pe locuitor de 2,5% pe an; realizarea unei distribuiri mai echitabile a venitului național; diversificarea structurii pe ramuri a economiilor naționale; accelerarea industrializării și ridicarea productivității muncii; înfăptuirea unor reforme (agrare, a impozitelor, a învățămîntului etc.); eliminarea analfabetismului în rîndul adulților etc. Fenomenele și procesele care au apărut și s-au dezvoltat în țările Americii Latine în anii scurși de la adoptarea **A.p.p.** evidențiază că, practic, țelul fundamental al acestui program îl constituie menținerea țărilor Americii Latine în cadrul sistemului mondial al economiei capitaliste, neutralizarea forței de atracție pe care o exercită asupra popoarelor acestei regiuni ideile socialismului. Preconizînd înfăptuirea „de sus“, de către actualele clase conducătoare, a unor reforme, **A.p.p.** urmărește în realitate, așa cum viața însăși a demonstrat, să împiedice transformările revoluționare adînci, vitale pentru progresul Americii Latine. Sub aspect ideologic, **A.p.p.** servește propagării unor doctrine anticomuniste, face apologia așa-zisului „mod de viață american“. În domeniul economic, **A.p.p.** urmărește ca, pe seama unei anumite modernizări a structurii economice existente, să stimuleze o dezvoltare mai rapidă în vederea realizării țelurilor politice ale programului, lărgirii piețelor pentru mărfurile marilor companii americane și autohtone și asigurării unor profituri crescînde. Realitatea a demonstrat că **A.p.p.** a adus mari avantaje monopolurilor americane, profiturile încasate de acestea întrecînd investițiile făcute de ele în țările Americii Latine. Oficial, acest program este încă în vigoare. S-au făcut și se fac încercări de a-l corecta. Țelul său fundamental — înăbușirea mișcării de eliberare din America Latină — rămîne însă irealizabil, dovadă grăitoare fiind intensificarea luptei popoarelor de pe acest continent împotriva monopolurilor americane, pentru independență și suveranitate națională.

ALIENARE (înstrăinare), categorie care desemnează procesul istoric al transformării activității omenești și a produselor acesteia (produsele muncii sale și ale conștiinței sociale, instituțiile sociale) în forțe străine și ostile omului. **A.** a fost analizată și interpretată pentru prima dată de către *K. Marx* (v.) și *F. Engels* (v.) în „Manuscrisele economico-filozofice din 1844“ și în „Ideologia germană“. K. Marx a arătat că premisele obiective ale **a.** constau în producția de mărfuri și diviziunea socială a muncii care, în condițiile proprietății private asupra mijloacelor de producție, fac ca raporturile sociale, constituite stihinic, să se obiectualizeze și să ajungă, în această formă, să domine pe oameni deși ele sînt produsul acestora. În *capitalism*, procesul istoric al **a.** capătă cea mai largă dezvoltare, concretizîndu-se în: transformarea produsului muncii în capital-instrument de exploatare a muncitorului de către capitalist; autoînstrăinarea muncitorului în procesul producției (munca — atributul esențial al omului — apare, datorită faptului că muncitorul este forțat să muncească, nu ca o satisfacere a unei necesități, ci doar ca un mijloc de satisfacere a necesităților); **a.** vieții cotidiene a omului (munca înstrăinată îi înstrăinează omului viața sa cotidiană, relațiile sale sociale fiind dezumanizate datorită capitalului). Lichidarea relațiilor de producție burgheze și făurirea socialismului creează condițiile obiective pentru dispariția **a.**, pentru ca omul să se realizeze ca om, deplin și multilateral.

ALOCAREA RESURSELOR, distribuirea mijloacelor materiale, a fondurilor bănești și a forței de muncă în vederea producerii de bunuri sau executării de servicii, cu scopul de a asigura continuitatea și lărgirea producției sociale, a corelării acesteia cu nevoia socială. Resursele societății fiind, în general, relativ limitate, se impune o asemenea alocare a lor încît să li se asigure o utilizare cît mai eficientă. **A.r.**, *în socialism*, se înfăptuiește în concordanță cu sistemul prioritar al nevoilor, atît pe ramuri cît și pe teritoriu; ea trebuie să răspundă cerințelor de dezvoltare a producției și a serviciilor ca volum, ritm, structură și nivel calitativ în cadrul ramurilor economiei naționale, precum și dezvoltării armonioase și echilibrate a tuturor județelor țării, atragerii acestora la o viață economică și social-culturală intensă. **A.r.** în mod rațional pe ramuri și în profil teritorial contribuie la utilizarea deplină și la valorificarea cît mai eficientă a acestora.

AL PARI, termen folosit în cazul în care cursul acțiunilor (sau valutelor) la bursele de valori coincid cu valoarea lor nominală.

AMENAJAREA TERITORIULUI, v. **SISTEMATIZAREA TERITORIULUI.**

AMORTIZARE 1. Expresia bănească a acelei părți din valoarea mijloacelor de muncă (în *capitalism* — a capitalului fix, în *socialism* — a fondurilor fixe) care se transmite treptat asupra produsului finit ca urmare a consumului lor productiv. **A.** se referă numai la fondurile fixe productive și reflectă mărimea uzurii acestora în procesul de producție, asigurînd astfel condițiile materiale necesare înlocuirii lor în formă naturală. **A.** este un element component al cheltuielilor de producție. În industria republicană a țării noastre ponderea **a.** în prețul de cost al producției-marfă a fost în 1973 de 5,9%, fiind diferită de la ramură la ramură și de la o unitate economică la alta. Mărimea medie anuală a **a.** se stabilește pe baza formulei:

$$A = \frac{V - r + d}{T},$$

în care: A = mărimea anuală a **a.**; V = valoarea inițială (de cumpărare) a fondurilor fixe; r = valoarea reziduală (după scoaterea din funcțiune) a fondurilor fixe; d = cheltuielile făcute cu demolarea sau demontarea; T = timpul de funcționare a fondurilor fixe. În R.S. România, **a.** fondurilor fixe este legiferată prin Legea nr. 62/1968. **2.** Stingerea, rambursarea treptată a unui împrumut, prin restituirea periodică a unor rate determinate.

ANALIZA ACTIVITĂȚII ECONOMICE A UNITĂȚILOR SOCIALISTE, cercetarea complexă a rezultatelor obținute în activitatea întreprinderilor, centralelor, ministerelor etc., a factorilor care le-au determinat și a căilor îmbunătățirii lor, din punctul de vedere al ridicării eficienței utilizării resurselor în concordanță cu interesele economiei naționale. Procesul **a.a.e.** a **u.s.** și de îmbinare a acestuia cu sinteza poate fi redat astfel: 1) analiza pornește de la *constatarea* anumitor fapte, fenomene sau rezultate (de exemplu, de la gradul de îndeplinire a indicatorilor planificați sau de la indicii dinamicii acestora etc.); 2) *determinarea* elementelor, factorilor și cauzelor fenomenului studiat. Factorii se urmăresc în mod succesiv, trecînd de la cei cu acțiune directă la cei care acționează indirect, pînă la stabilirea cauzelor finale (primare); 3) *stabilirea* corelației dintre fiecare factor de influență și fenomenul analizat, a raporturilor de intercondiționare dintre factorii înșiși; 4) *măsurarea* influenței diferiților factori și gruparea lor după sensul acțiunii — pozitivă sau negativă. Analiza descoperă, în acest fel, ceea ce este nou, înaintat și ceea ce este depășit, perimat în activitatea economică, dezvăluie rezervele interne, nefolosite; 5) *stabilirea* concluziilor şi a aprecierilor finale; 6) *elaborarea* măsurilor de folosire optimă a resurselor şi de îmbunătăţire a activităţii viitoare. Sfera analizei poate cuprinde un grup mai restrîns sau mai larg de fenomene economice, în funcţie de veriga organizatorică (secţie, sector, întreprindere, centrală, minister, ramură a economiei naţionale). Ca activitate practică a statului socialist, analiza fenomenelor economice este o formă de manifestare de mare importanţă a funcţiei sale economico-organizatorice de la nivelul întreprinderii pînă la cel al economiei naţionale. Abordarea ştiinţifică a problemelor conducerii planificate a economiei naţionale necesită existenţa unui aparat care să furnizeze concluziile şi instrumentele necesare optimizării deciziilor cu privire la factorii creşterii economice. În ţara noastră preocupări în acest domeniu au: *Al. Gheorghiu, D. Mărgulescu, E. Niţulescu* „Analiza activităţii economice a întreprinderilor industriale“ (1967); *D. Mărgulescu, A. Isfăşescu, D. Moianu* „Metode de analiză economico-financiară în I.A.S.“ (1972) etc.

ANALIZĂ, metodă de cercetare şi studiere a fenomenelor şi proceselor obiective şi care se caracterizează prin descompunerea lor în părţi componente sau constitutive. Ea permite dezvăluirea elementului comun care uneşte multiplele manifestări ale realităţii. **A.** devine necesară atunci cînd, pe parcursul cercetării ştiinţifice, se cere desprinderea şi separarea elementelor esenţiale, determinante, din masa de elemente ce caracterizează existenţa şi funcţionarea unui proces sau fenomen. Sarcina **a.** este aceea de a ridica cunoaşterea fenomenelor de la singular la general, de la concret la abstract, de la ceea ce este dat nemijlocit la mijlocit, de la întîmplător la necesar, de la ceea ce este aparent în fenomene la legea lor. **A.** este etapa premergătoare *sintezei* (v.) faţă de care se află într-un raport dialectic. Nefiind moduri de cercetare de sine stătătoare, ci doar două moduri diferite, indisolubil legate între ele, decurgînd unul din altul, **a.** şi sinteza se condiţionează reciproc (v. şi *sinteză; metoda economiei politice*).

ANALIZĂ ECONOMICĂ, cercetare a unui proces sau a unui fenomen din punct de vedere economic, bazată pe descompunerea întregului în elementele sale componente şi pe studierea lor şi a factorilor de influenţă, în scopul cunoaşterii ştiinţifice a activităţii economice sub multiplele ei forme şi pe toate treptele, în timp şi spaţiu. Întrucît fiecare fenomen şi proces economic are o latură calitativă şi una cantitativă, analiza ambelor, în conexiunea cuvenită se impune obiectiv. Drept urmare, odată cunoscută calitatea fenomenului, punctul de pornire pentru punerea în lumină a legităţilor sale îl constituie analiza lui cantitativă. **A.e.** calitativă şi **a.e.** cantitativă reprezintă o unitate dialectică. Cu ajutorul **a.e.** se descoperă legile economice, se stabilesc relaţii şi generalizări, se formulează soluţii şi se elaborează măsuri pentru viitor. Pentru a dezvălui esenţa capitalismului şi legile dezvoltării sale *K. Marx* (v.) a analizat marfa, valoarea, preţul, plusvaloarea, capitalul, profitul etc. Analiza unei activităţi *din punct de vedere economic* înseamnă cercetarea cheltuielilor de muncă efectuate în raport de rezultatele (efectele) obţinute. Determinativul „economică“ fixează caracterul analizei, care poate avea ca obiect nu numai o activitate economică, ci şi una tehnică, socială, sanitară, militară, administrativă etc. Din punct de vedere al *caracterului* **a.e.** distingem: analiza contabilă, analiza statistică, analiza statică, analiza dinamică, analiza matematică, analiza psihologică etc., iar din punct de vedere al *obiectului* **a.e.** distingem: analiza activităţii economice a unei întreprinderi, a unei centrale, a unei ramuri sau a întregii economii naționale; analiza activității de circulație a mărfurilor, analiza folosirii utilajelor, analiza eficienței economice, analiza productivității muncii, analiza prețului de cost etc. În același timp, se utilizează formulări în care apare și caracterul și obiectul analizei, în cazul în care caracterul analizei este diferit de obiectul ei (de exemplu, a.e. a unei măsuri tehnice, a unui proiect tehnic). Analiza fenomenelor economice, fără a se abate de la principiile generale, prezintă anumite particularități izvorîte din natura deosebită a acestor fenomene față de fenomenele din natură. Referindu-se la deosebirea dintre analiza fenomenelor economice și analiza fenomenelor fizice, chimice, biologice, K. Marx arăta că: „...la analiza fenomenelor economice nu se pot folosi nici microscopul, nici reactivii chimici. Puterea de abstracție trebuie să le înlocuiască pe amîndouă". Modelarea fenomenelor economice se îmbină cu desfășurarea analizei calitative a fenomenelor, ca bază pentru efectuarea analizei cantitative. Totodată, economia socialistă pune la dispoziție, într-o măsură destul de însemnată, însăși posibilitatea experimentului. *ANALIZA CONTABILĂ* — cercetarea fiecărei operațiuni economice cu scopul de a stabili, potrivit metodologiei contabilității, conturile corespondente în debitul și creditul cărora urmează să se înregistreze operațiunea respectivă; *ANALIZA STATISTICĂ* — cercetarea analitică a fenomenelor pe baza metodologiei statistice prin care se dezvăluie relațiile funcționale și cauzale între factorii economici și se stabilesc concluziile teoretice și practice ce se desprind pentru activitatea viitoare; *ANALIZA STATICĂ* surprinde fenomenul economic la un moment dat, relevînd relațiile dintre elementele și factorii care îi determină poziția în ansamblul activității economice, fără a releva procesele care au condus la o nouă situație față de cea veche; *ANALIZA DINAMICĂ* — cercetarea fenomenelor economice în mișcarea lor, prin care se relevă poziția pe care o au într-un șir de momente și se scoate în evidență legătura dintre pozițiile care s-au succedat sau se vor succede pe baza cercetării factorilor care determină schimbările poziționale; *ANALIZA MICROECONOMICĂ* abordează fenomenul economic la nivelul individului sau al întreprinderii, cercetează comportamentul individului sau întreprinderii în activitatea economică și factorii care le determină orientarea în politica de investiții și de utilizare a resurselor, în problemele programării producției și ale cererii etc.; *ANALIZA MACROECONOMICĂ* studiază fenomenele economice care se petrec la scara ramurii, economiei naționale sau economiei mondiale, utilizînd mărimi agregate ca: volumul producției, forța de muncă, volumul investițiilor (pe ramuri și pe ansamblul economiei), produsul social, venitul național etc. Analiza macroeconomică prezintă particularități față de analiza microeconomică, rezultate din nivelul diferit la care se desfășoară; *ANALIZA MARGINALĂ* — cercetare bazată pe folosirea multiplicatorilor (mărimilor marginale), a metodelor calculului diferențial și integral în studierea fenomenelor economice.

ANALIZĂ OPERAȚIONALĂ, v. **CERCETARE OPERAȚIONALĂ.**

ANARHIE, fenomen propriu economiei bazate pe proprietatea privată, care constă în spontaneitatea mișcării relațiilor economice și care determină imposibilitatea conducerii pe bază de plan a economiei naționale. **A.** economică este generată de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție. Ea își croiește drum prin contradicțiile mărfii în condițiile proprietății private. Producătorii particulari nu cunosc inițial dacă munca depusă de ei pentru producerea mărfurilor este sau nu socialmente necesară. Din această cauză apare o neconcordanță între producția socială și nevoile sociale reale.

Începînd cu perioada liberei concurenţe, capitalismul a impulsionat **a.**, i-a amplificat şi i-a complicat mecanismul. În capitalismul monopolist de stat, pe măsura adîncirii **a.** se fac încercări de dirijare a economiei cu scopul de a elimina fie şi parţial efectele ei. Contradicţia dintre organizarea fiecărei întreprinderi capitaliste în parte şi **a.** pe ansamblul societăţii rămîne însă una dintre formele principale de manifestare ale contradicţiei fundamentale a capitalismului (v. şi *contradicţia dintre munca individuală (timpul de muncă individual) şi munca socială (timpul de muncă socialmente necesar)*; *legea anarhiei*.

ANCHETĂ (sondaj, cercetare selectivă), înregistrare a unei părţi din colectivitatea generală, a unui „eşantion", în aşa fel încît principalii indicatori care fac obiectul observării să fie reprezentativi, pentru ca prin intermediul datelor parţiale înregistrate să se poată formula concluzii valabile pentru întreaga colectivitate. Reprezentativitatea — condiţie primordială a unei **a.** — se asigură prin includerea în „eşantion" a unor caracteristici de înregistrare, care să corespundă, în primul rînd, cerinţei de proporţionalitate în raport cu întregul. **A.** poate fi periodică şi curentă-continuă. În practică, se întîlnesc **a.** economico-sociale şi **a.** demoscopice (de opinie), aceasta din urmă avînd drept scop cunoaşterea părerii oamenilor în diferite probleme (cererea de consum a populaţiei, raporturile umane în întreprinderi etc.). **A.** se efectuează, de regulă, în mod direct de către persoane specializate (recenzori) dar şi indirect, prin corespondenţă, pe baza înregistrării rezultatelor în formulare speciale. În ţara noastră, **a.** curentă-continuă, cu caracter monografic, se foloseşte pentru cercetarea selectivă a bugetelor de familie ale muncitorilor, ţăranilor şi pensionarilor. Alte **a.** de proporţii mai reduse: **a.** utilizării timpului de muncă în C.A.P., **a.** producţiei medii la ha, **a.** cheltuielilor materiale etc. Din punctul de vedere al valorii de cunoaştere, pot fi **a.** *reprezentative*, în care rezultatele obţinute în urma cercetării parţiale se extind, apreciindu-se că ele caracterizează întreaga colectivitate (de exemplu, **a.** de control asupra rezultatelor recensămîntului animalelor, care se efectuează la 10—12% din gospodăriile populaţiei, iar rezultatele obţinute se extind asupra tuturor gospodăriilor, **a.** bugetelor de familie); **a.** *nereprezentative*, ale căror rezultate nu se extind asupra întregii colectivităţi, ci servesc doar ca material de ilustrare şi adîncire a unor aspecte mai concrete ale fenomenelor studiate.

ANDOSARE, menţiune scrisă (de obicei doar semnătura) pe verso-ul unei cambii, cec etc., prin care acestea se transferă altor persoane. Persoana care face **a.** se numeşte andosant şi poartă răspunderea solidară pentru plata cambiei, cecului etc. **A.** este de două feluri: nominală sau la purtător. **A.** este nominală atunci cînd odată cu semnătura andosantului se arată şi numele noului proprietar. **A.** este la purtător atunci cînd este constituită numai din semnătura andosantului.

ANGAJAMENT, obligaţie pe care şi-o asumă o persoană fizică sau juridică de a înfăptui ceva într-un anumit termen. **A.** *comercial*, obligaţie scrisă care priveşte furnizarea unei anumite mărfi sau prestarea unui anumit serviciu, în condiţiile stipulate prin **a.** luat. **A.** *financiar* are ca obiect sume de bani. **A.** *de plată*, obligaţia scrisă faţă de bancă, la contractarea unui împrumut, de a respecta condiţiile de folosire şi rambursare a creditului. **A.** *în întrecerea socialistă*, obligaţie pe care şi-o ia colectivul unei unităţi economice, instituţii, organizaţii sau unităţi teritorial-administrative de a realiza înainte de termen, la un nivel calitativ şi cantitativ corespunzător, sarcinile de plan — expresie a calităţii de producători şi proprietari ai mijloacelor de producţie ca şi a profundului patriotism al maselor de oameni ai muncii, a totalei lor adeziuni la politica generală a partidului.

ANGAJARE, încadrare în serviciu a unei persoane, pe baza încheierii unui contract de muncă. În *capitalism*, **a.** exprimă actul de vînzare-cumpărare a forței de muncă, angajatul primind un salariu care reprezintă prețul forței sale de muncă. Relațiile care se nasc în aceste condiții între cele două părți sînt de exploatare, antagoniste, bazate pe interesele opuse ale muncitorilor față de cele ale capitaliștilor. În *socialism*, **a.** este o formă planificată și organizată de încadrare a oamenilor muncii în activitatea economico-socială, de către unitățile socialiste, pe baza proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, fiind reglementată prin lege. **A.**, în condițiile în care cei ce muncesc sînt și proprietari ai mijloacelor de producție, dă naștere la relații de tip nou, de colaborare și ajutor reciproc. Dubla calitate a angajaților, de proprietari și producători, ca și unitatea intereselor lor fundamentale cu cele colective și ale întregii societăți, creează condiții noi de îndeplinire a obligațiilor și de realizare a drepturilor ce le revin, întregul proces desfășurîndu-se planificat în cadrul și pe baza democrației socialiste. **A.** oamenilor muncii în țara noastră este reglementată prin „Legea privind încadrarea și promovarea în muncă a personalului din unitățile socialiste de stat“ (nr. 12/1971).

ANGELESCU, I. Nicolae (1885—1930), economist român, profesor universitar, propagator al ideii solidarismului social-economic (variantă a reformismului burghez) între clasele sociale în capitalism prin intermediul cooperației, asigurărilor sociale și sindicalismului. De pe poziția burgheziei naționale în ascensiune a susținut necesitatea industrializării României. *Op. pr.:* „Cooperația și socialismul în Europa“ (1913); „Cunoașterea și conducerea pieții economice“ (1915); „Politica economică a României mari“ (1919); „Politica economică a României față de politica economică imperialistă“ (1923).

ANTAGONISM, contradicție ireductibilă între clase sau grupuri sociale cu interese opuse, caracteristică a societăților bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție. Lichidarea **a.** are loc prin revoluție socială care, înlăturînd vechile relații de producție, duce la instaurarea unei formațiuni social-economice superioare. În *socialism*, ca urmare a făuririi relațiilor socialiste de producție, a dispărut baza obiectivă a **a.** (v. și *contradicție economică*). Totuși, dacă contradicțiile nu sînt sesizate și soluționate la timp, ele pot căpăta forme antagonice ducînd la frămîntări și convulsii sociale.

„**ANTI-DÜHRING**“, operă clasică scrisă de *Friedrich Engels* (v.). La început, a fost publicată sub formă de articole în „Vorwärts“ din Leipzig (1877—1878), organul central al P.S.D. din Germania. În august 1878 lucrarea a fost editată în volum separat cu titlul complet „Domnul Eugen Dühring revoluționează știința“. Opera „**A.-D.**“ a fost scrisă cu participarea nemijlocită a lui *K. Marx* (v.), care a citit manuscrisul înainte de a fi trimis la redacție. Capitolul X din secțiunea a II-a, intitulat „Din istoria critică“ a fost scris de către Marx. Scopul final al lucrării este apărarea și dezvoltarea învățăturii marxiste împotriva concepțiilor burgheze și mic-burgheze, al căror exponent era și E. Dühring. Engels a dezvăluit caracterul neștiințific, metafizic și eclectic al concepțiilor lui E. Dühring, iar odată cu generalizarea cuceririlor științei din acea perioadă a expus principiile marxismului și a elaborat noi teze ale teoriei și practicii revoluționare. Lucrarea cuprinde o introducere și trei secțiuni, corespunzător celor trei părți constitutive ale marxismului: filozofia, economia politică şi socialismul. În introducere, Engels tratează deosebirea dintre materialismul dialectic şi metafizică, expune concepţia materialistă a istoriei şi rădăcinile social-economice ale socialismului ştiinţific, în opoziţie cu concepţiile lui E. Dühring. Secţiunea I este consacrată problemelor filozofice. Aici, Engels expune şi fundamentează cele mai importante teze ale materialismului dialectic marxist: primordialitatea materiei în raport cu conştiinţa, materialitatea şi unitatea lumii, legile obiective ale dezvoltării, cognoscibilitatea lumii etc. De asemenea, îşi aduce contribuţia la interpretarea materialist-dialectică a moralei, dreptului, egalităţii, libertăţii şi necesităţii. În partea finală a secţiunii, face o expunere profundă a legilor de bază ale materialismului dialectic marxist. În secţiunea a II-a — Economie politică — Engels critică concepţiile economice ale lui E. Dühring şi dezvoltă bazele teoretice ale economiei politice marxiste. În prima parte, dă definiţia obiectului economiei politice în sens larg şi în sens restrîns, se subliniază caracterul profund ştiinţific al metodei economiei politice marxiste. El expune învăţătura lui Marx despre marfă şi valoare, muncă simplă şi muncă complexă, capital şi plusvaloare, rentă. Un loc deosebit îl ocupă, în această secţiune, problema raportului dintre factorul economic şi cel politic în dezvoltarea societăţii, punînd în evidenţă rolul determinant, în ultimă instanţă, al factorului economic, în explicarea tuturor momentelor mai importante ale dezvoltării sociale ca: apariţia proprietăţii private, a claselor sociale şi a statului, schimbarea modului de producţie etc. Engels a demonstrat că însăşi puterea politică este determinată de evoluţia economică. În secţiunea a III-a — Socialismul — el prezintă o schiţă a istoriei şi teoriei socialismului ştiinţific, fundamentează concepţia istorică materialistă şi clarifică raportul dintre socialismul ştiinţific şi socialismul utopic. În capitolul intitulat „Noţiuni teoretice", Engels aduce o contribuţie creatoare la cercetarea contradicţiilor capitalismului, studiază evoluţia acestora, formulează sintetic contradicţia fundamentală a capitalismului şi formele ei concrete de manifestare, defineşte crizele economice de supraproducţie şi rolul lor în ascuţirea contradicţiilor, dovedeşte în mod ştiinţific, inevitabilitatea revoluţiei socialiste şi misiunea istorică a proletariatului. Sînt expuse apoi importante teze referitoare la socialism; un loc deosebit îl ocupă tratarea problemelor legate de caracterul obiectiv al legilor economice, de folosirea conştientă a lor în socialism, de scopul producţiei socialiste, de dezvoltarea planificată a economiei naţionale. De asemenea, în această secţiune Engels dezvoltă teoria marxistă a producţiei şi a repartiţiei în socialism, precum şi problemele referitoare la dictatura proletariatului, stat, familie, educaţie etc. Această secţiune a stat la baza redactării unei broşuri separate, editată pentru prima oară în 1880, în limba franceză, sub titlul „Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă". Lucrarea lui Engels „A.-D." reprezintă o enciclopedie a materialismului dialectic, un model strălucit de apărare a partinităţii comuniste, de combativitate şi intransigenţă revoluţionară faţă de orice denaturare a ştiinţei, faţă de oportunism în politică. Ea constituie o armă de luptă împotriva ideologiei burgheze oportuniste şi revizioniste. Prin această lucrare Engels a demonstrat inconsistenţa teoretică a concepţiilor mic-burgheze, egalitariste, răspîndite în mişcarea muncitorească şi susţinute de unii lideri ai P.S.D. din Germania. Lucrarea a avut, de asemenea, un rol important în înarmarea ideologică a mişcării proletare internaţionale, în formarea de cadre noi de revoluţionari în diferite ţări ale lumii. Ea îşi păstrează şi astăzi actualitatea, fiind o călăuză în activitatea partidelor comuniste şi muncitoreşti, oferind indicaţii metodologice preţioase pentru rezolvarea sarcinilor ridicate de teoria și practica revoluționară contemporană. În țara noastră, revista „Românul", în nr. XXXV (1891) și nr. XXXVI (1892), a publicat traducerea, realizată de Streitman, a alineatelor 18—25. În 1916 apare în „Biblioteca socialistă", nr. 57, „Originea socialismului științific", care reprezintă o traducere aproape integrală a capitolelor din „A.-D.", ediția a III-a, din 1894, prefațată de dr. C. Racovski, care se reeditează în 1920 la București sub titlul „Originile socialismului științific". Prima ediție completă în limba română a lucrării lui Engels a apărut în 1946, sub titlul „Domnul Eugen Dühring revoluționează știința" (*Anti-Dühring*), Editura P.C.R. În 1966, lucrarea a ajuns la a IV-a ediție în Editura politică, București.

ANTI-TRUST, noțiune care sintetizează măsurile cu caracter de lege adoptate de diferite țări capitaliste, prin care se urmărește interzicerea încheierii unor înțelegeri monopoliste care duc la restrîngerea liberei concurențe și monopolizarea pieței. Prima lege în acest sens a fost adoptată de congresul S.U.A. la 2 iulie 1890, fiind cunoscută sub denumirea de „Sherman act". Ulterior și alte țări au adoptat astfel de legi. De regulă, prin diferite mijloace, aceste legi sînt practic eludate, centralizarea capitalului monopolist fiind un proces obiectiv al economiei capitaliste.

ANTREPRENOR, persoană fizică sau juridică, ce se obligă în baza unui contract și a unui caiet de sarcini, a unor clauze și condiții să execute pe riscul său, pentru o altă persoană (comitent) diferite lucrări, în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite.

ANUITATE, obligație bănească a unui stat sau a unei întreprinderi, care urmează să fie plătită anual în vederea rambursării unui credit; ea se compune din fracțiunea de credit care urmează să fie restituită în anul respectiv (numită uneori și amortisment), plus dobînda anuală.

APARAT DE PRODUCȚIE, totalitatea mijloacelor tehnice de producție, inclusiv elementele materiale ale activității de cercetare științifică, privite în interdependența lor. Structura **a.** de **p.** pe elementele componente este diferită de la ramură la ramură, de la o întreprindere la alta în funcție de specificul producției. Punerea în funcțiune a **a.** de **p.** are loc prin unirea acestuia cu *forța de muncă* (v.).

APROVIZIONARE, activitate de procurare a bunurilor materiale necesare consumului productiv și neproductiv. **A.** *tehnico-materială* constituie o cale de realizare a circulației de mărfuri. În *capitalism*, ea se desfășoară pe baza proprietății privat-capitaliste, în lupta de concurență și în condițiile jocului liber al prețurilor. În *socialism*, prin intermediul **a.** *tehnico-materiale* se înfăptuiește repartiția planificată a mijloacelor de producție și trecerea organizată a acestora de la producător la consumator, pe baza relațiilor directe dintre unități sau a repartițiilor centralizate la prețuri fixe. **A.** *tehnico-materială* este un proces complex care cuprinde: determinarea necesităților reale de mijloace de producție sub aspect cantitativ, calitativ și sortimental pentru asigurarea desfășurării normale a producției întreprinderilor, centralelor, ramurilor economice etc.; elaborarea balanțelor materiale și, pe această bază, încheierea contractelor economice sau stabilirea planurilor de repartiție; măsuri de utilizare rațională și eficientă a consumului de mijloace de producție prin aplicarea normelor progresive de consum, prin stimularea folosirii înlocuitorilor și stabilirea stocurilor normale de producție etc. În țara noastră, activitatea de **a.** se desfășoară pe baza „Legii cu privire la gospodărirea fondurilor fixe, resurselor materiale și aprovizionarea tehnico-materială" (nr. 14/1971).

ARBITRAJ DE STAT **1.** Soluţionare a litigiilor primordiale între unităţile socialiste, printr-un organism specializat. **2.** Organ de stat care rezolvă litigiile patrimoniale dintre unităţile economice şi organizaţiile socialiste şi militează activ pentru prevenirea şi înlăturarea neajunsurilor şi deficienţelor semnalate. Prin hotărîrile adoptate şi prin măsurile pe care le propun, organele **a.** de **s.** urmăresc întărirea legalităţii socialiste, a disciplinei de plan şi contractuale, creşterea simţului de răspundere pentru apărarea proprietăţii socialiste, creşterea şi gospodărirea raţională a avutului obştesc.

ARENDAŞ **1.** Capitalist agricol care, în schimbul unei *arende* (v.), capătă de la proprietarul funciar dreptul de a folosi pămîntul şi a organiza procesul de producţie în agricultură. Pe baza exploatării forţei de muncă salariate, el încasează plusvaloarea, din care îşi însuşeşte o parte egală cel puţin cu profitul mijlociu industrial, o altă parte cedînd-o proprietarului funciar sub formă de rentă (v. şi *rentă funciară în capitalism*). **2.** Mic **a.**, ţăran lipsit de pămînt sau cu o suprafaţă insuficientă, nevoit să ia pămînt în arendă de la moşier contra unei plăţi în muncă (dijma la tarla) sau în produse, uneori în bani ori combinată. În acest caz, arenda este numită „arenda foamei“, iar cel care ia pămîntul în arendă este exploatat de către moşier.

ARENDĂ **1.** Parte a plusvalorii produsă de proletarii agricoli pe care *arendaşul* (v.) capitalist o cedează proprietarului funciar, ca plată pentru dreptul de a folosi pămîntul (în producţia agricolă). **A.** cuprinde, în afară de renta funciară, amortismentul pentru investiţiile făcute de proprietar şi dobînda la aceste capitaluri investite (v. şi *rentă funciară în capitalism*). **2. A.** plătită de către ţăranii fără pămînt sau cu pămînt puţin, reprezintă supramunca prestată de ei pe terenul proprietarului, plusprodusul sau expresia bănească a acestuia.

ARGAT, muncitor salariat angajat să lucreze pe o moşie sau într-o întreprindere agricolă capitalistă, a cărui sursă principală de existenţă este vînzarea forţei de muncă. **A** apărut prin procesul de ruinare şi descompunere a ţărănimii, fiind pătura socială cea mai exploatată de la sate. În procesul transformărilor revoluţionare din ţările socialiste, această pătură socială a dispărut, foştii **a.** trecînd, fie în rîndurile clasei muncitoare, fie în rîndurile ţărănimii cooperatiste.

ARISTOCRAŢIE, pătură a unui grup social sau a unei clase sociale care, datorită originii, averii sau poziţiei sociale beneficiază de privilegii. **A.** *gentilică*, pătura înstărită şi privilegiată, formată în perioada descompunerii orînduirii primitive din familiile din care se alegeau în mod obişnuit şefii ginţilor. **A.** *feudală*, pătura superioară a clasei feudale. În perioada absolutismului, pe lîngă cei mai mari latifundiari şi vîrfurile clericale, erau socotite ca făcînd parte din **a.** *feudală* şi cercurile nobilimii cele mai apropiate de curtea regală. În urma revoluţiilor burgheze o parte a **a.** *feudale* a dispărut, dar o altă parte s-a menţinut prin compromisuri cu burghezia, adaptîndu-se condiţiilor orînduirii capitaliste. **A.** *muncitorească*, pătură a clasei muncitoare din ţările capitaliste, mai bine remunerată în raport cu marea masă a muncitorilor, care, în lupta dintre proletariat şi burghezie, se situează de partea acesteia din urmă. Procesul de apariţie şi constituire a **a.** *muncitoreşti* este legat de trecerea la imperialism şi formarea sistemului colonial al acestuia, de intensificarea mişcării muncitoreşti, cînd burghezia a folosit o parte din profit pentru coruperea unor elemente din rîndul proletariatului şi al organizaţiilor sale. În condiţiile contemporane, clasa muncitoare devine mai conştientă de necesitatea unor transformări sociale radicale. Ca urmare, în mişcarea muncitorească din ţările capitaliste au loc importante deplasări spre stînga iar **a.** *muncitorească* îşi pierde tot mai mult influenţa asupra maselor muncitoare.

ARISTOTEL (384—322 î.e.n.), filozof grec, geniu universal al antichităţii. În sfera preocupărilor sale se înscriu probleme de logică, filozofie, matematică, fizică, biologie, psihologie, medicină, economie, politologie, etică, estetică, istorie etc. Pornind de la ideea că unele fenomene aparţin de oiconomie (economia naturală), iar altele de crematistică (arta de a face bani), **A.** explică evoluţia comerţului, banii, bogăţia socială etc. Subliniază legătura dintre comerţ şi bani, considerînd banii drept rezultat al schimbului. **A.** sesizează pentru prima dată proprietăţile mărfii (valoare de întrebuinţare şi valoare de schimb), faptul că mărfurile se schimbă între ele în anumite proporţii, fără a preciza însă elementul comun care stă la baza schimbului. **A.** apreciază sclavia ca un fenomen natural. *Op. pr.:* „Organon“; „Metafizica“; „Politica“; „Poetica“; „Etica nicomahică“.

ARMATĂ INDUSTRIALĂ DE REZERVĂ, populaţie muncitorească excedentară în raport cu necesitatea medie de valorificare a capitalului, care formează *suprapopulaţia relativă* (v.). Permanentizarea **a.i.** de **r.** este determinată de relaţiile de producţie capitaliste, de legile economice specifice orînduirii burgheze. Mecanismul acumulării capitaliste şi condiţiile generale ale dezvoltării producţiei capitaliste creează un raport — nefavorabil pentru clasa muncitoare — între oferta de forţă de muncă şi cererea pentru această marfă specifică. Drept urmare, o parte a muncitorilor este transformată în şomeri. Toţi cei fără lucru formează o adevărată armată a muncii, care reprezintă rezerva de forţă de muncă a capitaliştilor în procesul reproducţiei lărgite. Astfel, în timpul *crizelor economice* (v.), cînd producţia se restrînge, şomajul creşte considerabil, rîndurile **a.i.** de **r.** se îngroaşă. Cînd economia capitalistă se află în perioadele de *înviorare* şi *avînt* întreprinderile îşi asigură necesarul suplimentar de braţe de muncă, în mare măsură, din rîndurile **a.i.** de **r.**, ceea ce duce la restrîngerea şomajului. Astfel **a.i.** de **r.** este nu numai un rezultat al acumulării capitaliste, dar şi o condiţie a ei. Ea reprezintă, aşa cum sublinia *V.I. Lenin* (v.), trăsătura caracteristică a economiei capitaliste, fără de care aceasta nici n-ar putea exista şi nici n-ar putea să se dezvolte. **A.i.** de **r.** are şi rolul de a presa asupra salariilor şi condiţiilor de muncă ale populaţiei muncitoreşti active. Condiţia desfiinţării **a.i.** de **r.** şi asigurării locurilor de muncă corespunzătoare calificării şi aptitudinilor pentru toţi membrii societăţii este desfiinţarea exploatării omului de către om prin înfăptuirea revoluţiei socialiste (v. şi *şomaj*).

ARMATOR, persoană fizică sau juridică avînd în exploatare nave comerciale, care se angajează să transporte mărfuri de la un port la altul. Pentru transportul efectuat **a.** primeşte din partea clientului, numit *navlositor*, preţul transportului, cunoscut sub numele de *navlu*. **A.** poate fi proprietarul navei sau o altă persoană căreia proprietarul îi cedează exploatarea acesteia. În imperialism, marii **a.** au constituit societăţi monopoliste, care împart între ele rutele maritime de navigaţie, monopolizează transportul mărfurilor diferitelor societăţi sau firme de comerţ exterior, stabilesc nivelul navlului etc.

ARONDARE, comasare teritorial-administrativă a unor unităţi agricole, în scopul concentrării producţiei şi al creării condiţiilor necesare organizării raţionale a producţiei şi a muncii.

În acţiunea de a. se au în vedere condiţiile pedoclimatice, distanţa între suprafeţele de pămînt, îmbunătăţirea organizării producţiei şi a muncii, sarcinile curente şi de perspectivă privind dezvoltarea producţiei agricole etc.

ARROW [pron. *ærou*], Kenneth J. (n. 1921), economist american, profesor universitar, membru al Academiei Americane de Ştiinţe şi Arte. Domenii de cercetare: teoria echilibrului economic, productivitatea muncii şi progresul tehnic, creşterea economică şi dezvoltarea teoriei deciziilor. *Op. pr.:* „Alternativă socială şi valoare individuală" (1951); „Metode matematice în ştiinţele sociale" (1959; în colab.); „Investiţii publice, rată, randament şi politica fiscală optimă" (1970; în colab.); „Analiză generală competitivă" (1971; în colab.). Premiul Nobel, 1972.

ARVUNĂ (acont), sumă de bani plătită de o persoană în contul obligaţiei pe care şi-o asumă de a respecta îndeplinirea clauzelor stipulate într-o înţelegere, învoială sau contract. În cazul nerespectării obligaţiei a. se pierde.

ASERVIRE ECONOMICĂ, proces de subjugare a economiei naţionale a unei ţări de către altă ţară, rezultat al relaţiilor bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie, de exploatare şi dominare a celui slab de către cel puternic. Înainte de cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, România era o ţară slab dezvoltată, cu o economie aservită marilor puteri capitaliste.

ASIGURARE **1.** Metodă de constituire, la dispoziţia unei instituţii specializate, a unui *fond de a.*, pe seama contribuţiei (primelor de a.) persoanelor fizice sau juridice, care este destinat să acopere pagubele suferite prin producerea unor calamităţi ale naturii sau accidente, precum şi a unor evenimente viitoare imprevizibile. A. presupune existenţa unei comunităţi de risc (pericole), iar paguba provocată de producerea riscului asigurat se împarte între membrii comunităţii după principiul mutualităţii. **2.** Raport juridic între o persoană fizică sau juridică numită *asigurat* (v.) şi o altă persoană numită *asigurător* (v.) (de obicei o instituţie de asigurări), în cadrul căreia asigurătorul se obligă ca, în schimbul plăţii primei de către asigurat, să achite acestuia sau altei persoane o anumită sumă de bani, în cazul producerii anumitor fenomene sau evenimente, în condiţiile dinainte stabilite. A. constituie o categorie istorică, unele forme rudimentare de a. apărînd încă în societatea sclavagistă şi organizîndu-se apoi, pe temeiuri juridice, în feudalism. O dezvoltare largă au cunoscut a. în *capitalism*, datorită faptului că prin operaţiunile de a. capitaliştii asigurători (societăţi de a.) concentrează la dispoziţia lor mijloace financiare foarte mari, obţinînd totodată profituri ridicate. În *socialism*, a. exprimă relaţii de colaborare şi ajutor reciproc şi contribuie la menţinerea continuităţii procesului de producţie în unităţile economice socialiste, păstrarea integrităţii bunurilor proprietate personală, oferind oamenilor muncii posibilitatea ca, peste drepturile ce li se cuvin în cadrul *asigurărilor sociale* (v.), să ia măsuri suplimentare de prevedere pentru ei şi familiile lor. În felul acesta, a. în socialism contribuie la crearea condiţiilor necesare reproducţiei socialiste şi la îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale populaţiei. Obiectul a. îl constituie, fie bunurile materiale pentru a căror distrugere sau vătămare asigurătorul se obligă să plătească despăgubiri, fie însăşi persoana asiguratului, asigurătorul plătindu-i acestuia o anumită sumă în cazul ivirii unui eveniment legat de viaţa sau integritatea sa corporală, fie răspunderea civilă a asiguratului în cazul cînd acesta provoacă o daună unei terţe persoane. În funcţie de obiect, **a.** se împart în: **a.** *de bunuri*, **a.** *de persoane* şi **a.** *de răspundere civilă*. Riscul asigurat este evenimentul (sau complexul de evenimente) în vederea căruia se încheie **a.** şi la producerea căruia asigurătorul este obligat să plătească despăgubirea sau suma asigurată (de exemplu, în cazul **a.** de bunuri — incendiul, cutremurul, inundaţia, diferite accidente etc., în cazul **a.** de persoane — decesul, accidentele etc.). *Prima de* **a.** reprezintă preţul **a.** plătit de către asigurat şi serveşte la alimentarea fondului de **a.** şi pentru acoperirea cheltuielilor asigurătorului, ocazionate de efectuarea operaţiunilor de **a.** *Suma asigurată* reprezintă limita valorică a răspunderii asigurătorului, servind totodată — ca regulă — şi drept bază de tarifare, în funcţie de care se calculează prima de **a.** *Dauna* este prejudiciul material cauzat asiguratului prin distrugerea sau vătămarea bunurilor asigurate. *Despăgubirea* reprezintă suma pe care asigurătorul este obligat să o plătească asiguratului, neputînd depăşi mărimea efectivă a daunei şi nici suma asigurată prevăzută. **A.** *prin efectul legii (obligatorie)* este **a.** prin care raportul dintre asigurat şi asigurător se naşte în mod automat, obligatoriu, fără o înţelegere prealabilă, în baza dispoziţiei legii, asiguratul neputînd renunţa la **a.**, după cum nici asigurătorul nu poate refuza primirea în **a.** În R.S. România, **a.** prin efectul legii au fost introduse în 1952. **A.** *contractuale (facultative)*, **a.** la care raportul dintre asigurat şi asigurător izvorăşte din înţelegerea intervenită direct între părţi, îmbrăcînd forma juridică a unui contract bilateral.

ASIGURAT, persoană fizică sau juridică participantă la un raport de *asigurare* (v.) care, în schimbul plăţii primelor de asigurare, are dreptul la prestaţiile asigurătorului (instituţiei de asigurări) prevăzute în contract sau prin lege, îndeosebi la plata despăgubirilor sau sumelor asigurate, în cazul producerii evenimentului în vederea căruia s-a încheiat asigurarea. În unele cazuri, asigurarea poate fi încheiată şi de o altă persoană (contractant) decît **a.** La asigurările de persoane, **a.** poate desemna o terţă persoană (beneficiar) care să încaseze suma asigurată.

ASIGURĂRI SOCIALE, sistem de asigurare materială a muncitorilor, funcţionarilor şi altor angajaţi pentru cazul pierderii temporare sau definitive a capacităţii de muncă, în cadrul căruia se acordă, din fonduri constituite pe diferite căi, ajutoare, pensii etc. **A.s.** au apărut în *capitalism*, constituind o cucerire a clasei muncitoare în lupta sa pentru un trai mai bun. În ţările capitaliste în care există **a.s.**, acestea au un caracter limitat în ce priveşte sfera de cuprindere a persoanelor şi cazurile în care se acordă ajutoare şi pensii de **a.s.** În ţările capitaliste, fondurile **a.s.** se constituie pe seama contribuţiei celor asiguraţi, a patronilor şi, uneori, şi a statului. În condiţiile *socialismului*, importanţa **a.s.** creşte, ele căpătînd pentru prima dată un caracter cu adevărat democratic şi contribuind substanţial la îmbunătăţirea sistematică a condiţiilor de viaţă ale oamenilor muncii. De regulă, în ţările socialiste fondurile **a.s.** se constituie integral sau în cea mai mare parte din contribuţiile întreprinderilor, instituţiilor şi organizaţiilor socialiste. În R.S. România, **a.s.** sînt administrate de Ministerul Muncii, fondurile **a.s.** fiind constituite în principal din contribuţiile unităţilor socialiste (într-o cotă de 15% calculate asupra fondului de retribuire a muncii), la care se adaugă unele venituri din preţul biletelor de tratament şi odihnă, precum şi alte venituri. Din fondurile de **a.s.** se acordă: pensii (pentru limită de vîrstă, de invaliditate şi de urmaşi), ajutoare sociale, ajutoare pentru incapacitate temporară de muncă (boală, maternitate etc.) şi se acoperă o parte din cheltuielile pentru trimiteri la tratament și odihnă. În afară de pensiile de **a.s.**, în R.S. România se acordă și pensii suplimentare, dintr-un fond distinct constituit pe baza unei contribuții a oamenilor muncii (2% asupra retribuției).

ASIGURĂTOR, persoană juridică ce își asumă obligația de a acoperi paguba suferită la bunurile asigurate în cazul producerii unor calamități sau accidente, de a achita o anumită sumă în cazul asigurărilor de persoane, la producerea unui anumit eveniment în viața persoanei asigurate sau de a plăti o despăgubire pentru prejudiciul de care asiguratul răspunde față de terțe persoane în baza legii. În R.S. România, unicul **a.** este Administrația Asigurărilor de Stat (ADAS). Raporturile de asigurare se stabilesc între ADAS, în calitate de **a.**, și unitățile socialiste de stat, organizațiile cooperatiste sau celelalte organizații obștești și persoanele fizice, în calitate de asigurați.

ASOCIAȚIA EUROPEANĂ A LIBERULUI SCHIMB (A.E.L.S.; în limba engl. *European Free Trade Association* — E.F.T.A.), grupare economică vest-europeană cu caracter monopolist-statal, înființată în noiembrie 1959 din inițiativa Marii Britanii, ca o replică la *Comunitatea Economică Europeană (Piața comună* — v.). Acordul de la Stockholm a fost semnat în mai 1960 de către statele membre: Marea Britanie, Austria, Danemarca, Elveția, Norvegia, Portugalia și Suedia. Au aderat, ulterior: Finlanda (în 1961, cu statut de asociat) și Irlanda (în 1970). Tratatul de constituire nu stabilește durata organizației. Fiecare stat membru se poate retrage din organizație după un preaviz trimis celorlalte țări participante cu 12 luni înainte. Organul unic de conducere a A.E.L.S. este Consiliul Statelor membre, care nu poate lua decizii decît în unanimitate. Scopul A.E.L.S. este lărgirea posibilităților de export prin lichidarea treptată a taxelor vamale și a contingentărilor în relațiile de import-export dintre statele membre, într-o perioadă de zece ani (redusă ulterior la 6 ani), începînd din 1960. Spre deosebire de Piața comună, în Convenția A.E.L.S. nu se prevede stabilirea unui tarif vamal comun în relațiile comerciale cu țările terțe. Statele membre și-au păstrat autonomia în ceea ce privește stabilirea de tarife vamale naționale și limitări cantitative față de importul din țările terțe. Crearea A.E.L.S. la un an de la constituirea Pieței comune, a determinat scindarea Europei Occidentale în două grupări economice rivale, între care se manifestă puternice contradicții economice. Încercarea făcută la începutul anului 1960, de reprezentanți ai monopolurilor nord-americane prin așa-zisul Plan Dillon, de a uni cele două grupări într-o organizație mai largă, care să cuprindă și S.U.A., Canada și alte țări a eșuat, divergențele dintre S.U.A. și țările vest-europene dovedindu-se mai puternice decît contradicțiile dintre cele două grupări. În 1967 s-a încheiat realizarea obiectivului principal al A.E.L.S. — lichidarea taxelor vamale și a contingentărilor în schimburile reciproce dintre țările membre. Sub acest aspect, A.E.L.S. a evoluat într-un ritm mai rapid decît Piața comună. Totuși ea s-a dovedit a fi un organism economic șubred, din cauza ponderii scăzute a schimburilor reciproce în totalul comerțului exterior al fiecăruia dintre statele participante. Sub presiunea concurenței Pieței comune, țările membre au inițiat negocieri în cadrul G.A.T.T. (v.) și O.C.D.E. (v.) în vederea reducerii generale a tarifelor și contingentărilor dintre A.E.L.S. și Piața comună cu scopul pregătirii condițiilor pentru unirea ulterioară a celor două organisme. Începînd din 1967, mai întîi Marea Britanie, apoi Suedia, Norvegia, Danemarca, Austria au prezentat în mod oficial cereri individuale de aderare la Piața comună. După refuzuri repetate din partea organelor de conducere ale Pieței comune și după controverse interne în fiecare țară solicitantă, în 1972 au aderat Marea Britanie, Danemarca și Irlanda, care au părăsit asociația. Prin aceasta rolul A.E.L.S. a scăzut considerabil, deși, formal, continuă să ființeze.

ASOCIAȚIA LATINO-AMERICANĂ A COMERȚULUI LIBER (A.L.A.C.L.), grupare economică latino-americană care a luat ființă prin „Tratatul de la Montevideo", semnat în februarie 1960 de către Argentina, Brazilia, Chile, Mexic, Paraguay, Peru și Uruguay. La sfîrșitul anului 1961 au aderat la acest tratat Columbia și Ecuadorul, iar în 1966 Venezuela și Bolivia. A.L.A.C.L. își propune ca țel final crearea unei „piețe comune". Scopul oficial al A.L.A.C.L. este accelerarea ritmurilor de dezvoltare industrială și a folosirii mai bune a resurselor naționale în țările participante. Printre măsurile preconizate se înscriu: reducerea treptată, pînă la completa lichidare în decurs de 12 ani, a tarifelor vamale în vederea liberalizării totale a comerțului dintre statele membre; armonizarea politicilor naționale referitoare la regimul capitalurilor, mărfurilor și serviciilor provenite din afara asociației; asigurarea unor condiții de concurență egale; crearea unor economii reciproc complementare, îndeosebi în domeniul producției industriale. În primii ani de funcționare a A.L.A.C.L. pare să fi existat mai mult o atitudine protecționistă decît una concurențială, determinată de marea inegalitate între nivelurile de dezvoltare economică a țărilor participante. Unele țări, între care Columbia, Peru, Uruguay, au încetat practic de a mai acorda concesii privind reducerea taxelor vamale încă din 1964. Această atitudine este și mai puternic scoasă în evidență de eșecul întocmirii celei de-a doua liste comune de mărfuri care urmau să intre în regim preferențial, în decembrie 1967. Propunerea de a se include în această listă grîul și petrolul a dus la impas, unele țări opunîndu-se includerii grîului, iar altele includerii petrolului. Evoluția comerțului reciproc al țărilor membre ale A.L.A.C.L. reflectă, într-o anumită măsură, însuși mersul negocierilor tarifare. Pînă în 1965, comerțul reciproc a crescut într-un ritm mai rapid decît cel înregistrat de comerțul total. Ulterior, ritmurile celor două fluxuri s-au egalizat, ceea ce a făcut ca ponderea comerțului reciproc în comerțul total să se mențină pînă în 1970 relativ constantă — 10,4%.

ASOCIAȚIE INTERCOOPERATISTĂ, formă superioară de cooperare, pe baza asocierii, între două sau mai multe cooperative agricole de producție din cadrul aceluiași consiliu intercooperatist prin respectarea liberului consimțămînt și a autonomiei cooperativelor, în scopul promovării tehnicii înaintate, concentrării și specializării producției, organizării unor acțiuni de îndrumare și coordonare a activității economice, creării de noi capacități de producție și exploatării în comun a acestora, care să contribuie la consolidarea economică și organizatorică a fiecărei cooperative agricole, la intensificarea producției și dezvoltarea cooperării, folosirea cu înaltă eficiență a resurselor materiale, financiare și umane ale cooperativelor ca unități de sine stătătoare. **A.i.** își desfășoară activitatea pe baza statutului aprobat de Conferința pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste din 1974. Principalele forme de **a.i.** sînt: **a.i.** *de îndrumare și coordonare a activității economice și sociale* și **a.** *economice* **i.** Prima formă are drept obiect organizarea unor acțiuni privind îndrumarea, coordonarea și servirea producției, aprovizionarea tehnico-materială și desfacerea produselor etc. pe baza unui program de activități economice și sociale concrete în care sînt interesate cooperativele asociate: introducerea și generalizarea tehnologiilor avansate și a metodelor înaintate de organizare a producţiei şi a muncii; îmbunătăţirea protecţiei plantelor şi activităţii sanitar-veterinare; asigurarea din producţia proprie sau procurarea în comun a seminţelor, materialului săditor şi animalelor de mare productivitate; executarea în comun a unor lucrări de îmbunătăţiri funciare, irigaţii etc. Fiecare C.A.P. răspunde de acţiunile organizate în cadrul ei şi le cuprinde în planul propriu; pămîntul, mijloacele materiale şi financiare necesare realizării acţiunilor comune rămîn în proprietatea fiecărei cooperative. Această formă de asociere nu are personalitate juridică. Organul de conducere a acestei forme de asociaţie este adunarea generală, formată din preşedintele, inginerul şef şi contabilul şef din fiecare cooperativă asociată. Din rîndul membrilor ei se alege un preşedinte. C.A.P. au obligaţia să respecte angajamentele luate prin actul de asociere, iar Consiliul intercooperatist urmăreşte modul în care se îndeplinesc obligaţiile. A doua formă, **a.** *economice* **i.** au drept obiect crearea de noi capacităţi de producţie, depozitare, de prelucrare sau valorificare — proprietatea cooperativelor asociate, pe baza resurselor proprii ale fiecărei cooperative sau a creditelor acordate de stat, în următoarele domenii: creşterea şi îngrăşarea porcilor, bovinelor şi ovinelor; creşterea păsărilor şi a viermilor de mătase; amenajarea şi exploatarea unor suprafeţe piscicole; producerea legumelor şi răsadurilor în sere şi solarii; depozitarea şi sortarea produselor agricole; prelucrarea legumelor, fructelor, strugurilor, laptelui şi cărnii; valorificarea produselor agricole şi neagricole, inclusiv prin magazine proprii; producerea materialelor de construcţii, activităţi industriale şi prestări de servicii ş.a. **A.** *economice* **i.** au personalitate juridică. Fondul social al **a.** *economice* **i.** se constituie din fondurile fixe şi circulante cu care participă cooperativele la intrarea lor în asociaţie şi sporeşte prin cotele-părţi din beneficii repartizate pentru dezvoltare şi prin subscrierile ulterioare ale cooperativelor asociate. **A.** *economice* **i.** îşi asigură forţa de muncă din cooperativele asociate şi o retribuie pe baza acordului global, în bani şi în natură sau numai în bani. Organul de conducere al **a.** *economice* **i.** este adunarea generală, formată din preşedintele, inginerul şef, contabilul şef din fiecare cooperativă asociată şi cîte 2—3 cooperatori fruntaşi aleşi de adunările generale ale cooperativelor. Fiecare cooperativă are dreptul la un vot, indiferent de partea socială adusă. Hotărîrile adoptate de adunarea generală a **a.** *economice* **i.**, care angajează patrimoniul cooperativelor asociate, sînt valabile numai după adoptarea lor şi de către adunările generale ale cooperatorilor. Conducerea operativă a **a.** *economice* **i.** se realizează de către comitetul de administraţie. Beneficiul se repartizează în proporţie de cel puţin 70% C.A.P. asociate, proporţional cu partea socială a fiecăreia, iar pentru asociaţie revin pînă la 20% pentru fondul de dezvoltare, şi pînă la 10% pentru crearea diferitelor altor fonduri.

ASOCIERE ÎNTRE UNITĂŢILE DE STAT ŞI COOPERATIVELE AGRICOLE DE PRODUCŢIE, formă de organizare economică constituită prin participarea, pe baza liberului consimţămînt şi a păstrării depline autonomii, a unităţilor economice de stat şi a cooperativelor agricole de producţie, în scopul accelerării procesului de modernizare a agriculturii, intensificării, concentrării şi specializării producţiei agricole, valorificării eficiente a resurselor materiale şi financiare din unităţile agricole socialiste, sporirii producţiei agricole şi ridicării gradului de civilizaţie a satului. **A. între u. de s. şi C.A.P.** constituie o parte integrantă a politicii agrare a P.C.R. şi se desfăşoară potrivit prevederilor înscrise în Statutul aprobat de Consfătuirea pe ţară a cadrelor de conducere din unităţile agricole de stat şi cooperatiste din 1974. Prin unirea eforturilor materiale şi financiare ale cooperativelor agricole de producţie, din cadrul aceluiaşi Consiliu intercooperatist, şi ale unei unităţi de stat se constituie cu aprobarea Consiliului de Miniştri, la propunerea Ministerului Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor şi a Uniunii Naţionale a Cooperativelor Agricole de Producţie, asociaţii în domeniul producţiei, îndeosebi în zootehnie şi legumicultură, prelucrării, depozitării, construcţiilor, prestărilor de servicii etc. *Asociaţia*, ca unitate economică socialistă, se organizează şi funcţionează pe principiul gestiunii economice, similar unităţilor de stat, fiind subordonată organului tutelar al unităţii de stat asociate; aceasta poate organiza ferme, sectoare, secţii, ateliere şi alte subunităţi, care-şi desfăşoară activitatea pe principiul gestiunii economice, fără personalitate juridică. Unităţile asociate îşi coordonează activitatea prin *Consiliul asociaţilor*, format din directorul, inginerul şef şi contabilul şef al unităţii de stat şi preşedintele, inginerul şef şi contabilul şef din cooperativele agricole asociate, funcţia de preşedinte fiind exercitată de directorul unităţii de stat. Consiliul asociaţilor coordonează şi controlează întreaga unitate a asociaţiei. Conducerea asociaţiei se înfăptuieşte potrivit principiului conducerii colective prin *adunarea generală a oamenilor muncii* şi *comitetul oamenilor muncii*. Beneficiul rezultat din activitatea asociaţiei, după scăderea fondului de premiere, se repartizează în proporţie de cel puţin 20% pentru fondul de dezvoltare şi modernizare, pînă la 5% pentru fondul de rezervă, pînă la 25% pentru fondul de asigurare (se constituie numai de asociaţiile cu profil agricol), partea rămasă fiind repartizată unităţilor asociate în raport cu contribuţia adusă la fondul social. **A.** între **u.** de **s.** şi **C.A.P.** adînceşte procesul de socializare a producţiei şi a muncii, asigură condiţii de apropiere între cele două forme de proprietate socialistă. Se aşază astfel pe temelii superioare alianţa muncitorească-ţărănească, se impulsionează apropierea standardului de viaţă al ţărănimii faţă de cel al clasei muncitoare, se intensifică procesul apropierii dintre cele două clase, pas important în procesul de omogenizare socială a ţării.

AURELIAN, Petru S. (1833—1909), agronom şi economist român, profesor, om politic cu vederi progresiste, ministru şi prim-ministru în mai multe guverne liberale, membru şi preşedinte al Academiei Române. Principalele sale preocupări economice: a militat pentru abolirea feudalismului şi a rămăşiţelor lui, pentru progresul şi independenţa economică şi politică a României; a elaborat, de pe poziţia burgheziei în ascensiune, o teorie privind industrializarea ţării; a reliefat necesitatea dezvoltării şi modernizării agriculturii, precum şi a dezvoltării unor instituţii de credit şi a cooperaţiei. *Op. pr.:* „Catehismul economiei politice“ (1871); „Terra nostra“ (1875); „Cum se poate fonda industria în România şi industria română faţă cu libertatea comerciului de importaţiune“ (1881); „Schiţe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea“ (1882); „Espoziţiunea naţională de arte şi industrie de la Moscova“ (1883); „Politica noastră comercială faţă cu convenţiile de comerţ“ (1885); „Cîteva pagini din economia rurală a Rusiei“ (1886); „Politica noastră vamală“ (1890); „Viitorul nostru economic“ (1890).

AUSTROMARXISM, varietate a oportunismului şi revizionismului apărută la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea în sînul social-democraţiei austriece. Principalii reprezentanţi: O. Bauer, M. Adler, F. Adler, K. Renner. **A.** susţinea teza integrării paşnice a capitalismului în socialism, iar în filozofie s-a situat pe poziţiile idealismului neokantian. Pentru a salva Austro-Ungaria de la destrămare, O. Bauer şi K. Renner au lansat teoria autonomiei culturale, în sensul separării juridice a fiecărei naţiuni de celelalte, păstrînd însă unitatea dublei monarhii. După criza mondială din 1929—1933, reprezentanţii a. au susţinut teoria capitalismului organizat.

AUTARHIE, politică economică ce îşi propunea crearea unei economii naţionale izolate de economia celorlalte ţări, închisă. Ea vine în contradicţie cu legile economice obiective ale dezvoltării şi adîncirii diviziunii internaţionale a muncii. **A.** duce la creşterea profiturilor acelei pături ale burgheziei care o promovează, la creşterea preţurilor, penuriei de produse, înrăutăţirea situaţiei materiale a oamenilor muncii. **A.** frînează dezvoltarea colaborării economice internaţionale. În *imperialism*, nu o dată **a.** a fost folosită în scopuri militare (de exemplu, de Germania hitleristă şi Italia fascistă).

AUTOCONSUM, folosirea de către un producător, colectiv sau individual, pentru consumul propriu, productiv sau neproductiv, a rezultatelor propriei activităţi de producţie. **A.** productiv caracterizează unităţile economice din agricultură, precum şi marile unităţi industriale cu concentrare verticală.

AUTOCONTROL, control exercitat de lucrători sau unităţile economice asupra rezultatelor propriei lor activităţi, în timpul desfăşurării procesului de producţie sau după încheierea acestuia. **A.** poate viza diferite domenii de activitate: tehnic, financiar-contabil, administrativ etc. El contribuie la apărarea şi integritatea avutului obştesc, la îndeplinirea ritmică a sarcinilor de plan, la respectarea şi îmbunătăţirea indicilor de calitate a produselor la fiecare loc de muncă etc.

AUTOFINANŢARE 1. Finanţare din fondurile proprii. **2.** Acoperirea de către unităţile economice a cheltuielilor de producţie sau circulaţie precum şi a fondurilor necesare pentru investiţii şi satisfacerea altor nevoi pe seama mijloacelor băneşti proprii, fără a recurge la contractarea de împrumuturi la bancă. **3.** Acoperirea de către instituţiile bugetare a unor cheltuieli extrabugetare din veniturile extrabugetare ale acestora. **4.** Acoperirea cheltuielilor legate de efectuarea unor lucrări de interes obştesc cu caracter local (construcţii, amenajări sau reparaţii de şcoli, internate şcolare, cămine, creşe, grădiniţe de copii, cămine culturale, case de cultură, dispensare, case de naşteri, băi populare, străzi, drumuri, poduri, canalizări, spaţii verzi, baze sportive, turistice şi de agrement etc.) prin contribuţia bănească a maselor populare — formă a creşterii aportului acestora la soluţionarea multiplelor probleme pe care le ridică modernizarea, buna gospodărire şi înfrumuseţarea comunelor şi oraşelor.

AUTOIMPUNERE, contribuţie voluntară în bani şi în muncă a locuitorilor unei comune, oraş, municipiu cu care aceştia participă potrivit voinţei lor — exprimate într-o hotărîre a populaţiei localităţii respective — la executarea unor lucrări de interes obştesc cu caracter local.

AUTOMATIZARE, cale a progresului tehnic contemporan, etapă calitativ nouă a producţiei mecanizate în care controlul, reglarea şi conducerea proceselor de producţie se efectuează de către mecanisme automate sub supravegherea omului. Sistemele tehnice automatizate se autoreglează, autoverifică, şi-şi transmit singure materia primă sau semifabricatele pînă la realizarea produsului finit. Din punct de vedere economic **a.** a fost pregătită de adîncirea diviziunii muncii şi specializarea producţiei, de creşterea seriilor de fabricaţie şi asigurarea unui ciclu de producţie continuu. **A.** s-a impus ca direcţie principală a progresului tehnic contemporan. Ea înlătură efortul fizic, preluînd şi unele funcţii care solicită simţurile şi activitatea intelectuală. Influenţa **a.** asupra dezvoltării economice se oglindeşte în: apariţia de ramuri şi subramuri noi ale industriei; intensificarea procesului de concentrare şi specializare a producţiei; creşterea fondurilor totale de investiţii, a dimensiunilor producţiei şi în mod deosebit a productivităţii muncii; mărirea preciziei în executarea operaţiilor şi îmbunătăţirea calităţii produselor; modificarea volumului şi structurii forţei de muncă; reducerea preţului de cost pe unitate de produs. În *ţările capitaliste*, **a.** este folosită în scopul obţinerii unor profituri ridicate, constituind un factor de intensificare a exploatării clasei muncitoare şi de agravare a şomajului. Adîncind gradul de socializare a producţiei, **a.** agravează contradicţia fundamentală a capitalismului, maturizează premisele materiale ale revoluţiei socialiste. *Socialismul* oferă un cadru social-economic favorabil pentru extinderea planificată a **a.** şi valorificarea avantajelor ei în interesul tuturor membrilor societăţii. În R.S. România s-au obţinut realizări însemnate în **a.** proceselor de producţie. Noile obiective construite în economia naţională sînt prevăzute cu instalaţii complet automatizate sau cu un grad înalt de **a.** S-a creat şi se dezvoltă rapid o puternică bază proprie de concepţie, construcţie şi montaj a elementelor şi instalaţiilor de **a.** În prezent, **a.** reprezintă una din căile principale pentru progresul întregii economii, contribuind la ridicarea eficienţei activităţii economice, la accelerarea ritmului reproducţiei socialiste şi al creşterii nivelului de trai al oamenilor muncii. **A.** creează premisele necesare reducerii duratei zilei de lucru şi creşterii corespunzătoare a timpului afectat instrucţiei şi activităţilor obşteşti, face necesară şi posibilă ridicarea continuă a nivelului tehnic şi cultural al lucrătorilor, lichidarea deosebirilor esenţiale dintre munca intelectuală şi munca fizică.

AUTONOMIA UNITĂŢILOR ECONOMICE DE STAT, trăsătură a gestiunii economice socialiste în unităţile cu patrimoniu distinct (întreprindere, centrală industrială) care îşi găseşte expresia în exercitarea în mod independent a unui ansamblu de atribuţii economico-organizatorice în gospodărirea cît mai eficace, pe baza planului naţional unic, a fondurilor şi resurselor economice puse la dispoziţie de către stat. **A.u.e. de s.** poate fi sau nu însoţită de calitatea de personalitate juridică. **A.u.e. de s.** apare prin dotarea unităţilor economice cu fonduri de producţie şi de circulaţie, şi este circumscrisă în limitele conducerii economiei naţionale pe baza principiului centralismului democratic. Ea se caracterizează prin: existenţa unui plan de producţie tehnic şi financiar propriu, elaborat de unitatea respectivă, dar care cuprinde indicatori obligatori de plan; evidenţă contabilă şi un bilanţ contabil propriu; cont la bănci; dreptul de a intra în relaţii economice directe cu alte întreprinderi, de a încheia contracte, de a utiliza credite, de a organiza aprovizionare şi desfacere a producţiei, de a utiliza fondurile proprii etc. Păstrînd principiul conducerii unitare, pe baza planului naţional unic, P.C.R. acţionează continuu pentru extinderea autonomiei în toate sectoarele de activitate (v. şi *gestiune economică socialistă; centralism democratic în conducerea economiei naţionale*).

AVAL, menţiune scrisă pe o cambie prin care o persoană (avalistul) îşi ia angajamentul ca în cazul în care trasul nu achită la scadenţă suma prevăzută în cambie, plata să o facă el. **A.** se efectuează, fie printr-o semnătură-angajament înscrisă pe cambie, fie printr-un document separat. În cazul în care achitarea cambiei s-a făcut de către semnatarul **a.**, acesta are dreptul să ceară trasului restituirea sumei respective. Mărind încrederea în plata cambiei, **a.** facilitează folosirea şi circulaţia ei (v. şi *cambie*).

AVANS, sumă de bani plătită cu anticipaţie de către întreprinderi, organizaţii economice, obşteşti, instituţii şi cetăţeni persoanelor fizice sau juridice în diferite scopuri: 1) **a.** pentru procurări de bunuri sau prestări de servicii, a căror valoare se scade la plata integrală a respectivelor bunuri sau servicii; 2) **a.** în cadrul unor venituri viitoare cum sînt cele ale membrilor C.A.P. **A.** în bani şi în natură ce se acordă membrilor C.A.P. constituie o formă anticipată de repartiţie a unei părţi din fondul de consum individual al cooperatorilor. **A.** în bani se acordă lunar, în proporţie de pînă la 80% din drepturile cuvenite calculate la începutul anului. **A.** în natură se repartizează după recoltarea produselor şi îndeplinirea obligaţiilor în natură către stat, pînă la 80% din drepturile cuvenite. Diferenţa dintre mărimea **a.** în bani sau în natură şi drepturile totale se achită după definitivarea mărimii fondului de retribuire a muncii; 3) **a.** pentru deplasări în interes de serviciu, expediţii de cercetare etc.; acest **a.** este supus decontării şi nu se poate transfera altor persoane.

AVANTAJ ECONOMIC, folos de care beneficiază o persoană, o întreprindere, o ramură de producţie sau un stat, în raport cu altele. **A.e.** poate fi *reciproc* sau *unilateral*. **A.e.** *reciproc* exclude privilegierea unei părţi în dauna celeilalte şi presupune că toţi partenerii au drepturi şi obligaţii egale, că relaţiile dintre ei aduc foloase fiecăruia. **A.e.** reciproc reprezintă unul din principiile fundamentale care stau la baza relaţiilor de colaborare şi cooperare economică şi tehnico-ştiinţifică ale ţării noastre cu ţările socialiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea lor socială. Potrivit acestui principiu nici un partener nu poate impune o tranzacţie care să-i aducă avantaje în dauna celorlalţi parteneri. Opus acestui principiu este **a.e.** *unilateral*, care presupune că în relaţiile economice beneficiază numai anumiţi participanţi şi, deci, folosul este îndreptat într-o singură direcţie.

AVERE OBŞTEASCĂ A C.A.P. (avut obştesc), categorie economică specifică agriculturii cooperatist-socialiste care exprimă totalitatea fondurilor productive, fondurilor din activităţi intercooperatiste şi fondurilor de consum obştesc care se găsesc în proprietatea C.A.P. La începutul procesului cooperativizării agriculturii, *avutul obştesc* era format din mijloacele de producţie aduse de cooperatori (părţi sociale) în momentul asocierii lor în cooperativele agricole, apoi s-a dezvoltat şi perfecţionat continuu pe baza acumulărilor proprii şi a ajutorului statului. *Fondurile productive* includ fondurile fixe, fondurile circulante şi rezerva pentru investiţii şi producţie în formă bănească şi naturală; *fondurile din activităţi intercooperatiste* cuprind cotele de participare la înfiinţarea şi finanţarea asociaţiilor intercooperatiste şi cotele de participare la fondul de intrajutorare cooperatistă; *fondul de consum obştesc* este constituit din fondul de ajutor în natură, fondurile băneşti destinate activităţii social-culturale şi sportive şi fondul alimentar. În obiectul proprietăţii cooperatiste intră şi pămîntul dar el nu este cuprins încă în calculul **a.o.** a **C.A.P.** în formă bănească. Creşterea avutului obştesc constituie sursa reproducţiei socialiste lărgite, a consolidării economico-organizatorice a fiecărei C.A.P., baza ridicării continue a nivelului de trai al ţăranilor cooperatori. Drept urmare, dezvoltarea şi apărarea avutului obştesc, utilizarea lui cu eficienţă crescîndă şi lupta împotriva oricărei risipe trebuie să constituie o preocupare esențială a fiecărui membru cooperator.

AVÎNT ECONOMIC 1. Dezvoltare continuă și în ritm susținut a economiei naționale sau a unei ramuri economice. În anii socialismului, economia românească a cunoscut un avînt continuu care își are izvorul în politica P.C.R. de industrializare și modernizare a economiei naționale și în eforturile făcute de întregul popor pentru dezvoltarea forțelor de producție și înflorirea patriei. 2. Fază a *ciclului economic capitalist* (v.) în timpul căreia producția depășește nivelul maxim atins în ciclul anterior. În faza **a.e.** crește producția, se majorează prețurile, ceea ce stimulează pe capitaliști în direcția dezvoltării întreprinderii, introducerii tehnicii noi și a modernizării producției, se reduce șomajul, se extinde creditul, crește volumul acumulării, sporește cererea de elemente ale capitalului fix. În anumite condiții producția mijloacelor de producție devansează producția bunurilor de consum în măsură mai mare decît necesarul reproducției, apărînd premisele pentru declanșarea crizei (v. și *criză economică*).

„AVUȚIA NAȚIUNILOR, CERCETARE ASUPRA NATURII ȘI CAUZELOR EI“, opera economică fundamentală a economistului scoțian clasic burghez *Adam Smith* (v.), apărută la Londra în 1776, într-o perioadă cînd stadiul manufacturier al capitalismului era la apogeu iar revoluția industrială abia începea. **„A.n., c.a.n. și c.e.“** este prima lucrare în care sînt tratate sistematic problemele fundamentale ale *economiei politice* (v.). Alegînd ca obiect al cercetării avuția națiunilor și cauzele care contribuie la făurirea și dezvoltarea ei, Smith a desprins problema centrală a epocii sale și s-a ridicat la o asemenea înălțime de la care, cu ochii burgheziei, a putut cuprinde majoritatea laturilor economiei capitaliste. Arătînd că avuția reală a unei națiuni nu constă în bani, cum susțineau mercantiliștii, ci în munca utilă producătoare de valori de schimb, Smith consideră ca factori ai creșterii avuției națiunilor: *diviziunea muncii*, ca factor determinant întrucît duce la creșterea productivității muncii, *capitalul*, în sensul că de mărimea acestuia depinde numărul *muncitorilor productivi* și *politica economică*. **„A.n., c.a.n. și c.e.“** este străbătută de la un cap la altul de ideea fundamentală de care avea nevoie burghezia engleză atunci: liberalismul economic. **„A.n., c.a.n. și c.e.“** se împarte în cinci cărți. În primele două, Smith își expune concepția sa economică. Cartea întîia cuprinde 11 capitole. Primele trei capitole le consacră diviziunii muncii, arătînd însemnătatea ei pentru dezvoltarea avuției naționale. În cap. IV abordează originea și folosirea banilor, iar în cap. V—VII analizează valoarea de schimb, cu largi insistențe asupra prețurilor. În cap. VIII—XI examinează problemele repartiției, respectiv salariul, profitul și renta funciară. În cartea a doua, cuprinzînd cinci capitole, Smith se ocupă de natura capitalului, de acumularea și utilizarea lui. În primul capitol, analizează componența capitalului și diferite forme de existență a lui. În cap. II, tratează banii ca parte distinctă a rezervelor și ca o ramură specială a întregului capital al societății. În cap. III, examinează procesul de acumulare a capitalului, în strînsă legătură cu problema muncii productive și neproductive. Cap. IV îl consacră capitalului de împrumut, iar cap. V investirii capitalurilor în agricultură, pescuit, industrie, transport, comerț. Capitalul industrial ocupă locul central în analiză. În cartea a treia, intitulată „Despre creșterea în mod diferit a belșugului la diferite națiuni“, Smith trece la examinarea politicii ca factor care influențează dezvoltarea economiei naționale. Aici el supune studiului un larg material istorico-economic privind diviziunea muncii între oraş şi sat, oprindu-se pe larg, în capitole speciale, asupra unor probleme ca piedicile în calea dezvoltării agriculturii şi a oraşelor, contribuţia comerţului orăşenesc la propăşirea economică a regiunilor rurale. Scopul urmărit este de a arăta cum a influenţat politica asupra diviziunii muncii, spre a trage concluzia că trebuie adoptată politica *liberalismului economic* (v.). În cartea a patra a lucrării sînt cercetate concepţiile *mercantiliste* şi *fiziocrate* pentru a demonstra că acestea frînau dezvoltarea diviziunii muncii şi a avuţiei naţionale. Opt din cele nouă capitole ale acestei părţi sînt consacrate „sistemului comercial", *mercantilismului* (v.) căruia i se face o critică nimicitoare. „Sistemului agriculturii" — *fiziocratismului* (v.) îi afectează doar un capitol, iar critica făcută lui nu are amploarea şi virulenţa celei adresate mercantilismului, lucru explicabil, între altele, prin faptul că în concepţia economică a lui Smith au intrat şi unele elemente fiziocrate. Cea de-a cincea carte a **„A.n., c.a.n. şi c.e."** este consacrată politicii financiare şi fiscale a statului (cheltuielile statului, sursele veniturilor sale şi datoria publică). Pe planul general al cunoaşterii, opera lui Smith se încadrează în procesul de închegare a ştiinţei economice moderne, proces căruia i-a dat impuls apariţia şi dezvoltarea capitalismului. Apariţia **„A.n., c.a.n. şi c.e."** a fost considerată de la început ca un eveniment remarcabil. Ea a jucat mult timp rolul unui adevărat îndreptar pentru politica economică a burgheziei engleze. Avînd unitate de obiect, **„A.n., c.a.n. şi c.e."** nu are însă un caracter unitar din punct de vedere teoretic şi metodologic. Folosind o dublă metodă de cercetare, esoterică — de pătrundere în fiziologia capitalismului şi exoterică — de luare a aparenţei drept esenţă, Smith a ajuns la rezultate contradictorii. Ca urmare, în **„A.n., c.a.n. şi c.e."** se găsesc analize esoterice şi concluzii de certă valoare ştiinţifică ce au făcut din opera economică a lui Smith — împreună cu cea a lui *D. Ricardo* (v.) — unul din izvoarele marxismului, iar pe de altă parte — şi decurgînd din metoda exoterică — idei confuze, ezitări, inconsecvenţe, rezolvări superficiale, erori care apoi au fost preluate şi amplificate de *economia politică burgheză vulgară*. Un mare merit al lui Smith este acela de a fi pus valoarea în centrul explicării fenomenelor economice şi de a fi arătat totodată că valoarea este creată de munca cheltuită în producţia materială, indiferent de ramura acesteia. Pornind de aci, ca şi de la o schiţă clară a structurii de clasă a societăţii burgheze, el a ajuns la concluzia că sursa generală a veniturilor o constituie munca creatoare de valoare. În lucrare se găsesc însă şi teze neştiinţifice şi tratări superficiale. Astfel, uneori, valoarea este considerată ca avînd drept sursă veniturile — prilej cu care apare şi dogma lui Smith constînd în omiterea capitalului constant; renta funciară este considerată drept o recompensă a naturii, iar profitul ca o recompensă pentru riscul întreprinzătorului etc. Smith are meritul de a fi arătat că viaţa economică este guvernată de legi, dar pe care el le concepe ca legi neistorice şi, considerînd capitalismul ca veşnic, priveşte legile acestuia ca eterne. Contradicţiile din **„A.n., c.a.n. şi c.e."** reprezintă reproducerea teoretică a contradicţiilor economiei burgheze şi se împart în două grupe: 1) contradicţii ce decurg din dezvoltarea încă insuficientă a capitalismului pe timpul lui Smith; acestea vor fi rezolvate în condiţiile dezvoltării capitalismului, de către D. Ricardo; 2) contradicţii ce decurg din însăşi natura generală a capitalismului şi care nu au putut fi înţelese de Smith datorită orizontului său burghez. Ele vor fi cercetate, înţelese şi rezolvate, însă, de pe poziţiile proletariatului. Această operă de revoluţionare a economiei politice aveau s-o înfăptuiască *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.). **„A.n., c.a.n. şi c.e.“** a fost tradusă în numeroase limbi începînd chiar de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea. În România, primele exemplare din **„A.n., c.a.n. şi c.e.“** au fost semnalate la sfîrşitul sec. al XVIII-lea (în limba germană) şi începutul sec. al XIX-lea (în limba franceză). Ion Heliade Rădulescu a propus traducerea în limba română a **„A.n., c.a.n. şi c.e.“** în 1846 dar fără succes. Smith şi opera lui vor fi însă citaţi în lucrări economice româneşti şi chiar în poezii încă din prima jumătate a sec. al XIX-lea. Prima traducere românească, dar fragmentară, a **„A.n., c.a.n. şi c.e.“** a fost făcută în 1934-1938. Traducerea completă, în două volume, a fost publicată de Editura Academiei în 1963 — vol. I şi în 1965 — vol. al II-lea.

AVUŢIE NAŢIONALĂ, categorie economică ce desemnează totalitatea valorilor materiale şi spirituale de care dispune un popor la un moment dat. Cea mai cuprinzătoare componentă a **a.n.** o constituie bogăţia materială, bunurile materiale de care dispune societatea şi care îşi au ca izvor munca omenească şi natura. „Cînd însă William Petty spunea că «munca e tatăl avuţiei, iar pămîntul mama ei»... este vorba nu de munca abstractă ca sursă de valoare de schimb, ci de munca concretă ca sursă de avuţie materială, într-un cuvînt de muncă în măsura în care produce valori de întrebuinţare“ *(K. Marx)*. Pe măsura dezvoltării economice a unei ţări, creşte ponderea părţii din avuţia naţională care este rezultatul muncii prestate şi a bunurilor materiale acumulate din generaţie în generaţie. Noţiunea de **a.n.** nu se rezumă însă la avuţia materială, o serie de componente — experienţa de producţie, cunoştinţele etc. — nefiind materializate în bunuri. Gradul de iscusinţă a populaţiei existente constituie una din formele principale ale acumulării bogăţiei. De aceea, conţinutul **a.n.** cuprinde: 1) *bunuri materiale create şi acumulate* prin munca omenească cheltuită de o naţiune şi care din punctul de vedere al rolului lor în procesul reproducţiei sociale se împart în: mijloace de producţie şi bunuri de consum; rezerve materiale şi stocuri cu diferite destinaţii (constituite din mijloace de producţie, bunuri de consum, mijloace de apărare); fonduri consumptive ce funcţionează în sfera neproductivă cu destinaţie social-culturală — inclusiv fondul de locuinţe, stocuri curente ale instituţiilor social-culturale, precum şi bunuri tehnice de uz îndelungat aflate la populaţie etc.; 2) *resurse naturale*, utilizate sau utilizabile în procesul de producţie: fondul funciar al ţării, fondul forestier, resursele hidraulice, bogăţiile subsolului etc.; 3) *rezultatele muncii intelectuale:* invenţii, opere de artă, pregătirea de specialitate şi generală, experienţa de producţie a populaţiei etc. Natura social-economică a **a.n.** este dată de forma de proprietate şi de ansamblul relaţiilor de producţie în care ea este creată şi utilizată. În *capitalism*, deşi avuţia este naţională, bunurile materiale care o compun se află în proprietate particulară, cea mai mare parte fiind în stăpînirea claselor exploatatoare şi îmbrăcînd forma de capital, utilizată pentru exploatarea clasei muncitoare şi îmbogăţirea exploatatorilor. În *socialism*, **a.n.** se află în proprietate socială, de stat şi cooperatistă, precum şi în proprietate personală, fiind pusă în slujba dezvoltării întregii societăţi şi a satisfacerii nevoilor materiale şi spirituale ale populaţiei. Făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi crearea premiselor trecerii la construirea comunismului impun creşterea continuă a **a.n.**, pe baza dezvoltării susţinute a forţelor de producţie, a industriei, agriculturii, construcţiilor, transporturilor, ştiinţei etc., precum şi a ridicării calificării cadrelor, a utilizării raţionale a resurselor materiale şi umane. Aceasta presupune utilizarea unei părţi din *venitul naţional* (v.) în vederea constituirii *fondului naţional de dezvoltare economico-socială* (v.). Între **a.n.**, rata acumulării şi gradul de utilizare a fondurilor de producţie există o strînsă legătură ce poate fi exprimată astfel:

$$A_t = 1 + \frac{F}{A_0} \cdot \frac{P}{F} \cdot K,$$

în care: A_t = **a.n.** a perioadei analizate; A_0 = **a.n.** la începutul perioadei respective; F = fondurile de producţie; P = produsul social creat în perioada dată (sau venitul naţional); K = rata acumulării. Determinarea avuţiei naţionale a preocupat o serie de economişti încă din sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea (W. Petty, Lavoisier, Smith etc.). La noi sînt cunoscute lucrările de evaluare a avuţiei naţionale ale lui A.D. Xenopol (1916), I.N. Angelescu (1929), N. Georgescu-Roegen (1939), L. Turdeanu (1940). Potrivit sarcinilor stabilite de conducerea partidului şi statului nostru, în prezent se studiază sisteme de indicatori care urmează să fie folosite pentru calcularea avuţiei naţionale a României.

BAISSE (à la ~) [pron. *bes*] (expr. fr.: „scădere“), joc speculativ de bursă, utilizat la vînzările pe termen, care îşi propune drept scop folosirea scăderii viitoare a cursului hîrtiilor de valoare sau a preţului mărfurilor. Speculantul care mizează pe scădere vinde partizi de hîrtii de valoare sau de mărfuri pe termen, scontînd că la expirarea acestui termen, cursurile şi preţurile lor vor fi mai scăzute ceea ce îi oferă posibilitatea să le procure mai ieftin şi să le revîndă la cursul sau preţul stabilit cu ocazia încheierii tranzacţiei iniţiale, obţinînd astfel un profit. Nu o dată speculanţii **à la b.** provoacă ei înşişi scăderea dorită, printr-o serie de maşinaţiuni bursiere. Tranzacţiile de acest gen se încheie, de regulă, cu plata diferenţei de curs sau preţ fără furnizarea efectivă a hîrtiilor de valoare sau mărfurilor (v. şi *hausse*, **à la ~**).

BALANŢA ECONOMIEI NAŢIONALE, tablou statistico-economic bazat pe un sistem de indicatori generali prin care se caracterizează şi se determină nivelul de dezvoltare a economiei, mărimea, ritmul şi principalele proporţii şi corelaţii ale reproducţiei socialiste lăr-

B

gite, la scara întregii economii naţionale. **B.e.n.** este unul din cele mai importante instrumente ale planificării activităţii economico-sociale, ale corelării indicatorilor macroeconomici cu principalele sarcini politice şi economice din etapa dată. **B.e.n.** reflectă toate momentele reproducţiei: producţia, repartiţia, schimbul, consumul — în unitatea şi interdependenţa lor —, nivelul şi dinamica dezvoltării economiei naţionale pe ansamblu, pe ramuri, pe sectoare economice şi pe forme de proprietate. Principalele părţi componente ale **b.e.n.** sînt: **A.** *BALANŢA PRODUSULUI SOCIAL* caracterizează procesul creării produsului social, structura materială, valorică şi socială a acestuia, precum şi repartiţia lui pentru fondul de înlocuire, fondul de consum şi fondul de dezvoltare. Schema balanţei produsului social este următoarea: I. *Resursele produsului social:* 1) Producţia produsului social; 2) Importul. *Structura produsului social:* 1) după destinaţia economică a producţiei (structura materială): mijloace de producţie; bunuri de consum; 2) după caracterul cheltuielilor de muncă (structura valorică): cheltuieli materiale de producţie; venit naţional; 3) după forma de proprietate (structura socială): produsul întreprinderilor de stat; produsul întreprinderilor cooperatiste (inclusiv C.A.P.); produsul gospodăriilor personale ale membrilor C.A.P. şi ale ţăranilor necooperativizaţi, ale muncitorilor şi funcţionarilor. II. *Repartiţia produsului social:* 1) Recuperarea cheltuielilor materiale de producţie în: industrie; agricultură şi silvicultură; construcţii; transporturi şi telecomunicaţii; comerţ. 2) Fondul de consum: cumpărările populaţiei din comerţul de stat şi cooperatist, de pe piaţa ţărănească; autoconsumul de produse agricole al ţărănimii; consumul casnic de energie electrică, apă, gaz; cheltuielile materiale ale întreprinderilor din sfera neproductivă; consumul material în instituţiile bugetare; uzura fondurilor fixe neproductive; alte consumuri. 3) Fondul de dezvoltare: creşterea fondurilor fixe productive şi neproductive, a şeptelului, a fondurilor circulante şi de circulaţie şi a rezervelor de stat. 4) Export. Fiecare din indicatorii de mai sus este defalcat pe sectoarele I şi II, pe ramurile producţiei materiale (industrie, agricultură şi silvicultură, construcţii, transporturi şi telecomunicaţii, comerţ, alte ramuri ale producţiei materiale). **B.** *BALANŢA VENITULUI NAŢIONAL* caracterizează procesul creării, repartiţiei şi utilizării finale a venitului naţional. Schema balanţei venitului naţional este următoarea: I. *Crearea venitului naţional:* 1) Produsul social; 2) Cheltuielile materiale de producţie; 3) Venitul naţional creat în industrie, agricultură şi silvicultură, construcţii, transporturi şi telecomunicaţii, comerţ, alte ramuri ale economiei naţionale; 4) Pierderi din venitul naţional creat; 5) Venitul naţional destinat repartiţiei. II. *Repartiţia venitului naţional:* 1) Repartiţia primară a venitului naţional: a) veniturile primare ale populaţiei, din care: fondul de retribuire, retribuirea membrilor C.A.P., veniturile membrilor C.A.P. din gospodăriile personale; b) veniturile primare ale statului şi ale întreprinderilor socialiste, din care: impozitul pe circulaţia mărfurilor, beneficiul, contribuţii asupra retribuţiei, venitul C.A.P.; 2) Repartiţia ulterioară a venitului naţional (redistribuirea): a) plăţi pentru formarea fondurilor centralizate de resurse băneşti; b) încasări din fondurile centralizate de resurse băneşti; c) mişcarea veniturilor în afara sistemului financiar şi de credit; sfera producţiei materiale; sfera neproductivă; populaţie; 3) Soldul redistribuirii (1 — 2 + 3); 4) Veniturile finale (venituri primare + soldul redistribuirii). III. *Utilizarea finală a venitului naţional:* 1) Fondul de consum; 2) Fondul de dezvoltare, din care: fonduri fixe, fonduri circulante şi de circulaţie; rezerve de stat. Toţi indicatorii de mai sus sînt defalcaţi pe: sfera producţiei materiale (stat şi cooperaţie), sfera neproductivă şi populaţie (muncitori, ţărani, funcţionari). Balanţa venitului naţional este strîns legată de balanţele financiare şi în primul rînd de bugetul de stat. Cu ajutorul balanţei venitului naţional şi al balanţei produsului social se fundamentează proporţiile dintre fondul de consum şi fondul de dezvoltare, volumul investiţiilor, sarcinile în domeniul creşterii nivelului de trai etc. **C.** *BALANŢA FORŢEI DE MUNCĂ* caracterizează procesul reproducţiei lărgite a forţei de muncă, repartizarea acesteia pe ramurile sferei productive, ale sferei neproductive şi pe sectoare economice. Schema balanţei forţei de muncă este următoarea: I. *Resursele de forţă de muncă:* 1) Populaţia aptă de muncă; 2) Populaţia în vîrstă aptă de muncă, cu incapacitate de muncă (se scade); 3) Populaţia activă peste şi sub vîrsta aptă de muncă; 4) Total resurse de muncă. II. *Utilizarea forţei de muncă.* Populaţia ocupată în *sfera producţiei materiale:* industrie, agricultură şi silvicultură, construcţii, transporturi şi telecomunicaţii şi alte ramuri ale producţiei materiale; populaţia ocupată în *afara sferei producţiei materiale:* învăţămînt, cultură, ştiinţă, sănătate, administraţia de stat, prestaţii de servicii, organizaţii obşteşti. III. *Rezerve de forţă de muncă:* elevi şi studenţi în vîrstă aptă de muncă, populaţia ocupată în gospodăria casnică şi alte categorii. Toţi indicatorii de mai sus se grupează pe mediul urban şi rural, iar în cadrul fiecărei grupări, pe bărbaţi şi femei. Pe lîngă cele trei balanţe arătate mai sus, **b.e.n.** mai cuprinde *un tabel centralizator al economiei naţionale* (balanţa sintetică) în care se reflectă întregul sistem al indicatorilor sintetici ce caracterizează reproducţia socialistă lărgită în ansamblu şi legăturile reciproce dintre aceştia, imaginea generală a procesului reproducţiei. **B.e.n.** mai cuprinde şi alte balanţe anexe, cum este, spre exemplu, *balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei* (v.).

BALANŢA FONDURILOR FIXE, tablou statistico-economic, instrument metodologic de fundamentare a planului de investiţii-construcţii, care evidenţiază procesul de creare şi folosire a fondurilor fixe în cadrul economici naţionale. Este utilizată pentru asigurarea unei judicioase repartizări a mijloacelor destinate investiţiilor şi pentru fundamentarea unor proporţii de bază ale economiei naţionale (între fondurile fixe productive şi cele neproductive, pe ramuri, pe forme de proprietate). Se elaborează în preţuri care exprimă valoarea iniţială (de achiziţie), minus uzura şi valoarea de înlocuire. **B.f.f.** cuprinde valoarea fondurilor fixe (productive şi neproductive) existente la începutul anului, valoarea fondurilor fixe prevăzute a intra în funcţiune şi a celor ce urmează să fie scoase din funcţiune în cursul anului.

BALANŢA FORŢEI DE MUNCĂ, v. **BALANŢA ECONOMIEI NAŢIONALE.**

BALANŢA LEGĂTURILOR DINTRE RAMURI, model economico-matematic prin care se exprimă şi se determină fluxurile de bunuri materiale şi se dezvăluie conexiunile proceselor de producţie şi consum în cadrul economiei naţionale în scopul fundamentării planului naţional unic al activităţii economice şi sociale. Ea se prezintă sub forma unui tabel-şah, în care resursele economiei naţionale sînt evidenţiate pe orizontală — pe ramuri consumatoare, şi pe verticală — pe ramuri producătoare. Indicatorii cuprinşi în balanţă sînt repartizaţi în patru părţi (cadrane), care reflectă laturi diferite, dar interdependente ale procesului reproducţiei. Cadranul I reflectă relaţiile de interdependenţă ce se creează între ramurile şi subramurile producţiei materiale, prin desfăşurarea livrărilor reciproce de obiecte ale

BALANȚA LEGĂTURILOR DINTRE RAMURI (în expresie valorică)

Cheltuieli pentru fabricarea producției	Repartizarea producției	Repartizarea producției pentru consum productiv (producția intermediară)							Producția finală	Producția globală
		1	2	…	j	…	n	Total		
Valoarea cheltuielilor materiale curente	1	x_{11}	x_{12}	…	x_{1j}	…	x_{1n}	W_1	Y_1	X_1
	2	x_{21}	x_{22}	…	x_{2j}	…	x_{2n}	W_2	Y_2	X_2
	.	.						.		.
	.	. Cadran I						.	Cadran II	.
	.	.						.		.
	i	x_{i1}	x_{i2}	…	x_{ij}	…	x_{in}	W_i	Y_i	X_i
	.	.						.		.
	.	.						.		.
	.	.						.		.
	n	x_{n1}	x_{n2}	…	x_{nj}	…	x_{nn}	W_n	Y_n	X_n
	Total	C_1	C_2	…	C_j	…	C_n			
Valoarea producției convenționale nete	Producția convențională netă	Cadran III D_1	D_2	…	D_j	…	D_n	D	Cadran IV Veniturile sferei neproductive	
	Producția globală	X_1	X_2	…	X_j	…	X_n	X		

muncii. Rîndurile acestei părți (pe orizontală) evidențiază fluxurile de materiale ce intră în consumul productiv (intrări) adică repartizarea producției fiecărei ramuri între toate celelalte ramuri, iar coloanele (pe verticală) reprezintă structura cheltuielilor materiale pentru obținerea producției în fiecare ramură (ieșiri). În această parte, totalurile pe orizontală nu sînt egale cu totalurile pe verticală, deoarece acestea din urmă indică mărimea cheltuielilor materiale de producție ale fiecărei ramuri, în timp ce totalul pe orizontală arată mărimea producției ramurii respective destinată consumului productiv pe obiecte ale muncii în toate ramurile (inclusiv consumul propriu al ramurii respective). Cadranul II exprimă, în fiecare ramură, structura materială a produsului final și utilizarea acestuia pentru dezvoltare, pentru consum neproductiv și pentru export, permițînd astfel determinarea resurselor pe care economia națională le poate destina reproducției lărgite, consumului populației și exportului. Cadranul III reflectă, pe ramuri ale producției materiale, aspectul valoric al reproducției simple a fondurilor fixe (amortizarea), precum și volumul și felul veniturilor ce se formează în fiecare ramură de producție (veniturile primare ale celor ce participă la producţia socială şi veniturile primare ale statului şi cooperaţiei). Spre deosebire de cadranul II, care evidenţiază structura venitului naţional după destinaţia finală (pentru consum şi dezvoltare), cadranul III arată structura venitului naţional sub aspectul repartiţiei primare ($v + p$). Cadranul IV face legătura între veniturile primare (cadranul III) şi consumul final (cadranul II), reflectînd procesul de redistribuire. Problemele concrete legate de completarea acestui cadran nu sînt pe deplin rezolvate. Cele patru cadrane ale **b.l.** dintre **r.** sînt legate organic între ele, reflectînd desfăşurarea reproducţiei lărgite atît pe ansamblul economiei naţionale, cît şi pe ramurile acesteia. În R.S. România au publicat lucrări pe această temă: *L. Tövissi* şi *E. Ţigănescu* „Balanţa legăturilor dintre ramuri" (1968); *M. Capătă* „Balanţa statistică a legăturilor dintre ramuri" (1973); P. Alexiu, I. Bati ş.a.

BALANŢA VENITULUI NAŢIONAL, tablou statistico-economic, componentă a *balanţei economiei naţionale* (v.), care oglindeşte într-o formă sintetică şi corelată procesul de creare, repartizare şi utilizare finală a venitului naţional, pe sfere de activitate, pe forme de proprietate şi ramuri. Pe lîngă indicatorii de bază privind producţia, repartiţia şi utilizarea venitului naţional, această balanţă mai cuprinde şi o serie de indicatori analitici ce caracterizează relaţiile reciproce de decontare, formare şi utilizare a veniturilor băneşti ale populaţiei, ale unităţilor social-culturale etc. **B.v.n.** oglindeşte principalele proporţii ce se creează şi se dezvoltă în mişcarea venitului naţional, raportul dintre produsul necesar şi plusprodus, dintre veniturile primare şi cele derivate, procesul de repartiţie a venitului naţional, de formare a veniturilor primare şi derivate ale participanţilor la viaţa economică şi socială, precum şi condiţiile necesare reluării procesului de reproducţie, inclusiv raportul dintre fondul de consum şi fondul de dezvoltare. Pe baza indicatorilor din balanţă se stabilesc următoarele egalităţi: 1) venitul naţional = suma veniturilor primare ale populaţiei, statului şi cooperaţiei; 2) suma veniturilor primare = suma veniturilor finale, soldul redistribuirii fiind egal cu 0; 3) suma veniturilor primare ale populaţiei + + primirile — cedările din cadrul redistribuirii = veniturile finale ale populaţiei (stat şi cooperaţie); 4) resursele economiei = venitul naţional creat ± soldul relaţiilor cu străinătatea; 5) veniturile finale = consumul neproductiv final (al populaţiei şi societăţii) + acumulare + pierderile din venitul naţional creat. Indicatorii **b.v.n.** sînt grupaţi în următoarele capitole: I. *Resursele economiei,* care cuprinde: produsul social plus alte surse atrase (soldul relaţiilor de credit cu străinătatea); cheltuieli materiale; total resurse. II. *Repartiţia primară* a venitului naţional care priveşte: 1) veniturile primare ale populaţiei, statului, cooperaţiei pe principalele forme de venit (retribuţii, veniturile din C.A.P., venitul net al gospodăriilor personale ale membrilor C.A.P. şi ţăranilor cu gospodărie individuală, veniturile meseriaşilor necooperativizaţi, impozitul pe circulaţia mărfurilor, impozitul de regularizare, beneficiile, contribuţia asigurărilor sociale, veniturile primare ale C.A.P. şi ale altor unităţi cooperatiste); 2) redistribuirea venitului naţional prin sistemul financiar şi de credit, cedările de venituri (pe sfere şi forme de proprietate în vederea formării fondului centralizat de resurse băneşti ale bugetului şi celorlalte verigi ale sistemului financiar şi de credit), primirile de venituri (de către sfere şi forme de proprietate din fondul centralizat de resurse băneşti). Redistribuirea pentru plata serviciilor se realizează în forma şah (plăţile sferei producţiei materiale către sfera neproductivă, ale sferei neproductive către populaţie şi ale acestora către sfera neproductivă). III. *Utiliza-*

rea finală a venitului naţional, adică prezentarea în formă concentrată a fondului de consum (individual şi social) şi a fondului de dezvoltare (acumulare). IV. *Pierderile şi nebilanţările* din venitul naţional, care se evidenţiază distinct în vederea realizării egalităţii dintre resurse şi utilizarea acestora. **B.v.n.** se elaborează în preţuri curente şi pe baza ei se calculează: rata plusprodusului, rata acumulării şi rata consumului final.

BALANŢA VENITURILOR ŞI CHELTUIELILOR BĂNEŞTI ALE POPULAŢIEI, tablou statistico-economic, instrument de fundamentare a repartiţiei unei părţi însemnate a venitului naţional, folosit în planificarea circulaţiei mărfurilor şi banilor, a serviciilor, a muncii, retribuţiei, preţurilor, depunerilor populaţiei la C.E.C. etc. Se elaborează la nivelul întregii economii şi pe judeţe, pe ani şi pe perioade de perspectivă. Această balanţă cuprinde veniturile şi cheltuielile băneşti ale populaţiei, grupate în două părţi: 1) încasările populaţiei de la întreprinderile, instituţiile şi organizaţiile de stat, cooperatiste şi obşteşti ca şi plăţile efectuate de populaţie către acestea; 2) încasările şi plăţile care au loc în cadrul populaţiei însăşi. *Veniturile* cuprind la *partea întîi:* fondul de retribuire, pensii, burse, ajutoare, alocaţia de stat pentru copii, retribuţia în bani a membrilor C.A.P., încasările ţăranilor din vînzarea produselor agricole către unităţile de stat şi cooperatiste, alte încasări, iar la *partea a doua:* încasările din vînzarea produselor agricole pe piaţa neorganizată, încasările de la meseriaşii necooperativizaţi şi alte încasări (liber-profesionişti, cărăuşi etc.). *Cheltuielile* cuprind, la *partea întîi:* cheltuieli pentru cumpărări de mărfuri din comerţul de stat şi cooperatist, cheltuieli pentru servicii (chirii, servicii comunale, transporturi, telecomunicaţii, cheltuieli social-culturale etc.), plăţi obligatorii şi facultative (impozite şi taxe, cotizaţii, creşterea depunerilor la C.E.C. etc.) iar la *partea a doua:* cheltuieli pentru cumpărarea de produse agricole de pe piaţa neorganizată, plăţi către meseriaşii necooperativizaţi, alte plăţi (către liber-profesionişti etc.). În **b.v.** şi **c.b.** ale **p.** se cuprind şi numerarul populaţiei la începutul şi sfîrşitul perioadei de plan, creşterea (respectiv scăderea) numerarului în perioada respectivă. Pe baza datelor **b.v.** şi **c.b.** ale **p.** se calculează *fondul de cumpărare al populaţiei* şi se coordonează o serie de aspecte importante ale procesului reproducţiei socialiste lărgite şi ale repartiţiei venitului naţional.

BALANŢĂ, tablou statistico-economic prin care se compară şi se raportează indicatorii economici care urmează a fi corelaţi, echilibraţi. **B.** cuprinde două părţi: prima evidenţiază formarea de resurse materiale, financiare sau de forţă de muncă, iar a doua indică utilizarea acestor resurse. **B.** se folosesc ca instrument în planificare (v. şi **b.** *economiei naţionale;* **b.** *legăturilor dintre ramuri*).

BALANŢĂ COMERCIALĂ, tablou statistico-economic în care se înscriu şi prin care se compară importul şi exportul de mărfuri ale unei ţări, pe o perioadă de timp determinată, de obicei un an. Ea poate fi *generală,* caracterizînd ansamblul relaţiilor comerciale externe ale unei ţări, sau *parţială,* cînd cuprinde relaţiile import-export de mărfuri ale unei ţări cu o altă ţară sau un grup de ţări. **B.c.** este *activă* (excedentară) dacă exportul depăşeşte importul, *pasivă* (deficitară) dacă importul depăşeşte exportul şi *echilibrată* (soldată) cînd acestea sînt egale. În ansamblu, **b.c.** a unei ţări poate fi activă, dar pe ţări poate fi deficitară sau excedentară. Dacă o **b.c.** de ansamblu este cronic deficitară, este un indiciu al unei evoluţii economice defavorabile. O situaţie favorabilă nu presupune în mod obligatoriu o **b.c.** permanent excedentară ci o **b.c.** echi-

BALANȚA COMERCIALĂ A ROMÂNIEI

1938				1973			
Import	%	Export	%	Import	%	Export	%
1. Animale	0,1	1. Produse petroliere	43,3	1. Mașini, utilaje și mijloace de transport	42,1	1. Mașini, utilaje și mijloace de transport	24,4
2. Alimente	4,9	2. Cereale și leguminoase	24,4	2. Combustibili, materii prime minerale, metale	27,6	2. Combustibili, materii prime minerale, metale	17,3
3. Materii prime și semifabricate	20,2	3. Lemn	11,4	3. Produse chimice, îngrășăminte, cauciuc	6,4	3. Produse chimice, îngrășăminte, cauciuc	7,3
4. Produse finite	74,4	4. Animale vii	5,7	4. Materiale de construcții și accesorii	1,1	4. Materiale de construcții și accesorii	3,3
5. Aur și argint	0,4	5. Semințe și leguminoase	6,8	5. Materii prime nealimentare și produse prelucrate (fără cele cuprinse în celelalte grupe)	12,1	5. Materii prime nealimentare și produse prelucrate (fără cele cuprinse în celelalte grupe)	8,0
		6. Produse animale și alimentare	3	6. Animale vii (în afară de cele pentru tăiere)	0,4	6. Animale vii (în afară de cele pentru tăiere)	—
		7. Altele	5,4	7. Materii prime pentru producția mărfurilor alimentare	3,3	7. Materii prime pentru producția mărfurilor alimentare	7,2
Total	100	Total	100	8. Mărfuri alimentare	2,3	8. Mărfuri alimentare	13,6
				9. Mărfuri industriale de larg consum	4,7	9. Mărfuri industriale de larg consum	18,9
				Total	100	Total	100

cu ponderea exportului fiecăreia în totalul comerţului reciproc. B.I.C.E. are următoarele funcţii: efectuează decontările multilaterale ale ţărilor membre în ruble transferabile; atrage în conturi şi depozite aur şi valute liber-convertibile şi efectuează operaţiuni cu aceste mijloace; creditează pe termen scurt comerţul exterior reciproc al ţărilor membre. „Programul complex al adîncirii şi perfecţionării în continuare a colaborării şi dezvoltării integrării economice socialiste a ţărilor membre ale C.A.E.R.“, adoptat de cea de-a XXV-a sesiune a C.A.E.R. care a avut loc la Bucureşti între 27 şi 29 iulie 1971, a stabilit direcţiile de îmbunătăţire a activităţii B.I.C.E.: sporirea rolului creditelor şi a dobînzii în stimularea comerţului exterior şi în îndeplinirea obligaţiilor reciproce; continuarea contribuţiei sale la apropierea şi egalizarea treptată a nivelurilor de dezvoltare economică a ţărilor membre ale C.A.E.R.; studierea posibilităţilor privind majorarea fondului statutar al băncii în valută liber-convertibilă. Organele de conducere sînt: *Consiliul* format din reprezentanţii tuturor ţărilor membre, care exercită conducerea generală, adoptînd hotărîri cu unanimitate de voturi (fiecare ţară dispune de un singur vot); *Conducerea administrativă*, formată dintr-un preşedinte şi membri ai organului respectiv, numiţi de fiecare ţară pe o perioadă de cel mult cinci ani. Ea reprezintă organul executiv, subordonat Consiliului, care exercită conducerea curentă a întregii activităţi.

BANCA INTERNAŢIONALĂ DE INVESTIŢII (B.I.I.), organizaţie economică internaţională a ţărilor socialiste membre ale C.A.E.R., care a început să funcţioneze de la 1 ianuarie 1971, cu sediul la Moscova, avînd ca membri: R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, R.D. Germană, R.P. Mongolă, R.P. Polonă, R.S. România, R.P. Ungară şi U.R.S.S. Fondul statutar este stabilit la peste 1 000 000 de ruble transferabile şi se constituie în proporţie de 70% în ruble transferabile iar 30% în valute liber-convertibile sau aur, prin cote de participare ale ţărilor membre în raport direct cu ponderea exportului fiecăreia în totalul comerţului reciproc. Resursele băncii pot fi completate prin vărsăminte ale ţărilor interesate în crearea unor fonduri speciale şi prin mijloacele pe care banca le atrage de pe pieţele valutare internaţionale (credite şi împrumuturi financiare şi bancare, primiri de depozite pe termen mijlociu şi lung ş.a.). Funcţiile B.I.I.: acordarea de credite pe termen lung (pînă la 15 ani) şi mijlociu (pînă la 5 ani) pentru realizarea măsurilor legate de specializarea şi cooperarea în producţie, lărgirea bazei de materii prime şi combustibil şi construirea de obiective în diverse ramuri, care prezintă interes reciproc pentru dezvoltarea economiilor naţionale ale statelor membre. Creditele se acordă: 1) băncilor, organizaţiilor economice şi întreprinderilor din ţările membre; 2) organizaţiilor internaţionale ale ţărilor membre; 3) unor bănci sau organizaţii economice ale altor ţări, în condiţiile stabilite de Consiliul B.I.I. Rambursarea creditelor începe la cel mult 6 luni de la data stabilită pentru intrarea în funcţiune a obiectivului creditat şi se efectuează în valutele convenite între bancă şi beneficiar. Nivelul dobînzii percepute pentru creditele acordate este diferenţiat în raport cu durata şi felul valutelor în care s-a acordat. Organele de conducere sînt: *Consiliul*, format din reprezentanţi ai tuturor ţărilor membre, exercită conducerea generală, adoptînd hotărîri cu unanimitate de voturi (fiecare ţară dispune de un singur vot) în problemele majore ale activităţii şi cu o majoritate de cel puţin 3/4 în unele probleme cu caracter operativ; *Conducerea administrativă*, formată dintr-un preşedinte şi trei vicepreşedinţi numiţi de Consiliul Băncii pe termen de cinci ani, asigură conducerea activităţii operative, în limitele competenţelor şi drepturilor stabilite prin statut sau hotărîrile Consiliului. Organizaţie cu caracter deschis, B.I.I. permite mărirea numărului de membri cu noi state care aderă la scopurile şi principiile activităţii sale şi îşi asumă obligaţiile ce decurg din convenţia de constituire şi din statut.

BANCA INTERNAŢIONALĂ DE RECONSTRUCŢIE ŞI DEZVOLTARE (B.I.R.D.), denumită şi BANCA MONDIALĂ, instituţie specializată în cadrul *Fondului Monetar Internaţional* (v.). Hotărîrea de creare a B.I.R.D. a fost luată la conferinţa financiară a Naţiunilor Unite, care a avut loc în iulie 1944, în oraşul Bretton Woods (S.U.A.) şi la care au participat delegaţii din 44 de ţări. Statutul B.I.R.D. a intrat în vigoare la 27 decembrie 1945 însă, practic, Banca şi-a început operaţiunile la 25 iulie 1946. Sediul băncii este la Washington. Potrivit prevederilor statutare, principalele funcţii ale băncii constau în: acordarea de ajutoare financiare ţărilor membre în scopul reconstrucţiei şi dezvoltării economice, sporirii forţei productive şi valorificarea resurselor naturale în ţările în curs de dezvoltare; stimularea investiţiilor de capital particular prin acordarea de garanţii; favorizarea unei creşteri echilibrate de lungă durată a comerţului internaţional şi susţinerea echilibrului balanţelor de plăţi prin încurajarea investiţiilor internaţionale de capital pentru creşterea resurselor productive ale ţărilor membre; luarea de măsuri în vederea folosirii creditelor acordate de Bancă sau a creditelor garantate de ea, în primul rînd, pentru cele mai eficiente şi urgente proiecte atît de largă anvergură, cît şi de importanţă minoră; în efectuarea operaţiilor sale acordă atenţie efectului pe care îl au investiţiile internaţionale pe teritoriul ţărilor membre. Finanţarea de către Bancă a unor obiective în ţările membre se poate înfăptui prin acordarea de credite; participarea la împrumuturi acordate de o instituţie financiară oarecare sau de către guvern; garantarea împrumuturilor acordate de alte instituţii. În exercitarea acestor operaţii, banca poate avea contacte, de regulă, numai cu instituţiile financiare centrale ale ţărilor membre (trezoreria, banca centrală, fondul de stabilizare şi alte instituţii analoage). În statut se prevede că banca şi personalul ei nu trebuie să se amestece în treburile politice ale ţărilor membre; ea trebuie să-şi bazeze acţiunile numai pe considerente de ordin economic, la a căror apreciere trebuie să procedeze fără părtinire. Mijloacele băneşti necesare B.I.R.D. pentru efectuarea operaţiilor sale sînt formate din capitalul de participaţie şi din împrumuturile pe bază de obligaţiuni atrase din afară. Capitalul de participaţie format din cotizaţiile ţărilor membre a fost stabilit iniţial la 10 miliarde de dolari; în 1959 a fost sporit la 21 miliarde de dolari, iar în prezent este de 25 miliarde de dolari. Cea mai mare participaţie a fost adusă de S.U.A. (6,35 miliarde de dolari). Regula de acoperire a cotelor părţi din capitalul de participaţie este ca 1% din vărsăminte să se facă în aur sau în dolari iar 9% în valuta naţională a ţărilor membre. Restul de 90% se varsă numai la cererea băncii, atunci cînd aceasta are nevoie de mijloace pentru îndeplinirea obligaţiilor sale. Paralel cu B.I.R.D. mai acţionează alte două instituţii cu profil similar: 1) *Asociaţia Internaţională de Dezvoltare* (I.D.A.), creată în 1960 cu un capital iniţial de 1 miliard de dolari. Membrii I.D.A. se împart în două categorii: ţări dezvoltate, care trebuie să verse cota subscrisă în aur sau în devize şi ţări în curs de dezvoltare care îşi depun cota de 10% în aur şi devize, iar restul de 90% în moneda lor naţională. Scopul principal al I.D.A. este acelaşi cu cel al B.I.R.D., cu deosebirea că ea încurajează îndeosebi creşterea economică a regiunilor mai puţin dezvoltate. Creditele acordate de I.D.A. guvernelor ţărilor din aceste regiuni sînt scutite de dobîndă în proporţie de 50% pe o perioadă de 10 ani; 2) *Corporaţia Financiară Internaţională* (I.F.C.), cu un capital iniţial de 100 000 000 de dolari; ea are ca scop sprijinirea creşterii economice prin încurajarea dezvoltării întreprinderilor cu caracter productiv din sectorul particular. În ultimii ani, I.F.C. investeşte anual în acest scop aproape 150 000 000 de dolari. Cele trei instituţii (B.I.R.D., I.D.A., I.F.C.) formează împreună grupul *Băncii Mondiale*, denumire care în mod obişnuit se atribuie B.I.R.D. fiind instituţia cea mai reprezentativă. Atît B.I.R.D. cît şi I.D.A. şi-au extins rapid activitatea în ultimul deceniu. Împrumuturile acordate de B.I.R.D. unui număr de 33 de ţări s-au cifrat la o medie anuală de 516 000 000 de dolari în anii 1964—1968, ajungînd în perioada 1969—1973 la o medie anuală de 1,154 miliarde de dolari; nivelul atins în 1973 a fost de 1,241 miliarde de dolari. Împrumuturile acordate de I.D.A. au înregistrat următoarele creşteri: 16 000 000 de dolari (media anuală) în perioada 1964—1968; 205 000 000 de dolari în perioada 1969—1973 şi 384 000 000 de dolari la nivelul anului 1973. R.S. România a aderat la B.I.R.D. la 15 decembrie 1972, cînd a devenit membră a F.M.I. Participînd la B.I.R.D., ţara noastră beneficiază de sistemul de asistenţă economică şi tehnică acordat de Naţiunile Unite şi va putea lua parte la promovarea unor măsuri menite să conducă efectiv la sprijinirea ţărilor în curs de dezvoltare în efortul lor de accelerare a creşterii economice, la dezvoltarea relaţiilor economice externe în avantajul tuturor ţărilor.

BANCA NAŢIONALĂ A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, instituţie de stat pentru emisiunea banilor, care asigură înfăptuirea politicii partidului şi statului în domeniul monetar şi al creditului. În forma actuală de organizare funcţionează din 1970, ea preluînd sarcinile Băncii de Stat a Republicii Populare Române, înfiinţată în 1948. În calitate de bancă centrală a Republicii Socialiste România, **B.N. a R.S.R.** organizează şi coordonează circulaţia bănească din ţară, coordonează activitatea de ansamblu privind creditarea pe termen scurt şi decontările în economia naţională, acordă credite băncilor specializate, organizează operaţiile privind execuţia de casă a bugetului de stat. **B.N. a R.S.R.** participă la realizarea politicii valutare a statului şi la aplicarea regimului privind mijloacele de plată externe; asigură aplicarea regimului privind metalele şi pietrele preţioase şi administrează rezerva de metale preţioase. În îndeplinirea atribuţiilor sale prevăzute de statut, **B.N. a R.S.R.** exercită controlul bancar asupra realizării sarcinilor de plan şi folosirii de către unităţile socialiste care au conturi deschise la această bancă a mijloacelor lor circulante, precum şi controlul asupra respectării disciplinei operaţiilor bancare. **B.N. a R.S.R.** este persoană juridică, funcţionează pe principiul gestiunii economice şi are sediul în Bucureşti. Structura sa organizatorică este formată din: centrală, sucursale judeţene, sucursala municipiului Bucureşti, filiale şi agenţii. Conducerea **B.N. a R.S.R.** este asigurată de un *Consiliu de administraţie* — organ colectiv de conducere — şi are în frunte un guvernator.

BANCA PENTRU AGRICULTURĂ ŞI INDUSTRIE ALIMENTARĂ, instituţie bancară de stat specializată înfiinţată în 1968 şi reorganizată în 1970, care înfăptuieşte politica partidului şi statului în domeniul creditării, finanţării şi decontării producţiei, prelucrării produselor agricole, investiţiilor şi al circulaţiei mărfurilor din agricultură, industria alimentară, sectorul apelor şi din alte ramuri ale economiei naţionale stabilite prin dispoziţii legale; acordă, de asemenea, credite pe termen scurt şi pe termen lung membrilor cooperativelor agricole de producţie şi producătorilor cu gospodărie individuală, păstrează disponibilitățile Casei de pensii a membrilor cooperativelor de producție și efectuează operațiuni de decontare; poate primi mandat de la celelalte bănci și poate, la rîndul ei, să le dea mandat acestora, inclusiv cooperativelor de credit, pentru efectuarea de operațiuni bancare; exercită controlul bancar în cadrul organizațiilor socialiste din sfera sa de activitate asupra îndeplinirii planurilor economice și financiare, realizării planului de investiții și folosirii fondurilor fixe, a mijloacelor proprii și împrumutate, precum și asupra respectării disciplinei operațiunilor bancare. Este persoană juridică, își desfășoară activitatea pe principiul gestiunii economice și are sediul în București. Structura organizatorică este formată din: centrală, sucursale, filiale și agenții. Conducerea este asigurată de un *Consiliu de administrație* — organ colectiv de conducere.

BANCA ROMÂNĂ DE COMERȚ EXTERIOR, instituție bancară de stat specializată care are sarcina efectuării plăților, creditării și exercitării controlului bancar valutar privind operațiunile cu străinătatea, cît și a altor operațiuni bancare, de comun acord cu Banca Națională a Republicii Socialiste România. **B.R.** de **C.E.** exercită, de asemenea, controlul bancar asupra îndeplinirii sarcinilor de plan ale întreprinderilor și organizațiilor de comerț exterior și ale altor organizații, pentru activitatea privind operațiunile cu străinătatea, precum și asupra modului în care acestea folosesc mijloacele materiale și bănești. **B.R.** de **C.E.** este persoană juridică titulară de plan, funcționează pe principiul gestiunii economice și are sediul în București. Ea poate înființa în țară sucursale și filiale, iar cu aprobarea Consiliului de Miniștri și în străinătate. Organul colectiv de conducere al **B.R.** de **C.E.** este Consiliul de administrație.

BANCĂ, instituție economică ale cărei principale funcții constau în: acumularea mijloacelor bănești temporar disponibile; acordarea de credite; efectuarea decontărilor bănești între diferitele unități economice și instituții; emiterea de instrumente de credit; emisiunea și vînzarea diferitelor hîrtii de valoare etc. **B.** apar și se dezvoltă pe baza relațiilor marfă-bani. Rolul social-economic al **b.** este determinat de caracterul orînduirii sociale. În *capitalism*, **b.** este o instituție specializată în formarea și mișcarea *capitalului de împrumut*. Ea îndeplinește următoarele funcții: 1) mobilizează capitalurile bănești și le distribuie întreprinderilor capitaliste sau statului burghez sub formă de *credit bancar;* 2) transformă în capital de împrumut economiile și veniturile bănești ale diferitelor clase și pături ale societății capitaliste; 3) emite instrumente de credit; 4) efectuează operațiuni tehnice diverse (decontări între capitaliști, ținerea diferitelor evidențe etc.). În toate aceste funcții **b.** apare în calitate de mijlocitor al creditului, de centru de credit și de casă al capitaliștilor. Activitatea **b.** are drept scop obținerea de *profit* (v.). Prin operațiunile sale, **b.** contribuie la micșorarea cantității de numerar necesar circulației și la reducerea cheltuielilor de circulație. De asemenea, acordînd credite capitaliștilor, **b.** contribuie la lărgirea producției capitaliste, la accelerarea vitezei de rotație a capitalului, la agravarea crizelor economice și la mărirea gradului de concentrare a producției și a capitalului. În *imperialism*, concentrarea și centralizarea producției și formarea, pe această bază, a monopolurilor industriale determină și o concentrare și centralizare a activității bancare. **B.** încep să joace un nou rol. Din mijlocitori ai creditului se transformă în monopoluri bancare atotputernice. Formele cele mai importante ale monopolurilor bancare sînt: 1) *Comunitatea de interese*, acord bancar încheiat între mai multe **b.** în vederea asigurării unei răspunderi reciproce cu privire la angajamentele luate de fiecare **b.** în parte. Prin acord se stabileşte şi desfăşurarea unei politici bancare uniforme: întocmirea bilanţurilor după aceleaşi criterii, plata de dividende egale etc.; 2) *Sindicatul bancar* sau *Consorţiul bancar*, convenţie încheiată între marile **b.** în vederea efectuării în comun, în condiţii avantajoase, a unor operaţiuni financiare mari (plasarea împrumuturilor de stat, a acţiunilor şi obligaţiunilor emise de marile monopoluri etc.); 3) *Concernul bancar*, uniune monopolistă bancară care ia naştere prin aşa-zisul sistem al „participaţiilor". Prin acest sistem se ajunge ca un număr restrîns de **b.** mari să controleze activitatea celorlalte **b.** Principalele categorii de **b.** care formează sistemul bancar capitalist sînt: **b.** de emisiune, **b.** comerciale, **b.** agricole, **b.** ipotecare şi instituţiile speciale de credit. **B.** *de emisiune* sînt instituţii învestite de autoritatea de stat cu dreptul de a emite *bancnotele* (v.). Pasivul **b.** de emisiune constă din: capitalul propriu; capitalul de rezervă; depunerile **b.** comerciale, ale marilor firme, ale statului; emisiunea de bancnote. Ultimele două au ponderea cea mai însemnată în totalul resurselor **b.** respective. **B.** de emisiune ale marilor ţări capitaliste (S.U.A., Anglia) atrag şi depunerile în devize ale **b.** de emisiune din străinătate, transformîndu-se astfel în centre financiare ale lumii capitaliste. Operaţiunile active ale **b.** de emisiune constau din acordarea de credite **b.** comerciale şi statului capitalist, sub formă de: reescont de cambii, împrumuturi de gaj de efecte comerciale şi lombardarea de efecte publice (v. şi *lombard*). În afară de operaţiunile de credit, **b.** de emisiune mai efectuează şi operaţiuni de decontare între **b.** comerciale, precum şi operaţiuni în legătură cu vînzarea şi cumpărarea de aur şi devize. De asemenea, **b.** de emisiune păstrează rezervele de aur ale statului, administrează rezervele lui bugetare şi fac în numele acestuia diferite încasări şi plăţi. Prin poziţia lor în cadrul sistemului bancar capitalist, **b.** de emisiune au un rol hotărîtor pe piaţa capitalistă şi ca atare influenţează întreaga organizare a creditului şi nivelului dobînzilor. Modul de organizare al **b.** de emisiune este diferit de la o ţară la alta. Astfel, din punct de vedere al participanţilor la înfiinţarea lor distingem: **b.** de emisiune particulare, **b.** de emisiune de stat şi **b.** de emisiune mixte. De regulă, în fiecare ţară există un număr foarte redus de **b.** de emisiune sau chiar una singură, numindu-se „Banca Naţională", „Banca Federală de Rezervă", „Banca Centrală" etc. În România, sub regimul burghezo-moşieresc, a existat o singură **b.** de emisiune şi anume „Banca Naţională a României" (B.N.R.). Ea a fost înfiinţată în 1880 sub forma unei societăţi pe acţiuni. Capital iniţial: 30 000 000 de lei aur, dintre care 10 000 000 de lei aparţineau statului. În 1929 capitalul B.N.R. era de 600 000 000 de lei din care 10% aparţineau statului. B.N.R. a fost principalul sprijin financiar al burgheziei româneşti şi îndeosebi al Partidului Naţional Liberal. A controlat în foarte mare măsură viaţa economică şi a influenţat politica României interbelice. Etatizarea B.N.R. la sfîrşitul anului 1946 a marcat începutul reorganizării, pe baze democratice, a sistemului bancar în ţara noastră. În 1948 B.N.R. a fost transformată în „Bancă de Stat a Republicii Populare Române". În 1970 ea devine *Banca Naţională a Republicii Socialiste România* (v.). **B.** *comerciale* (sau de depozit), instituţii bancare specializate îndeosebi în păstrarea capitalurilor temporar disponibile, acordarea de credite şi în efectuarea de operaţiuni de comision. **B.** comerciale reprezintă veriga de bază a sistemului bancar capitalist. Ele au apărut la început sub formă de întreprinderi particulare ce aparţineau unui singur capitalist sau mai multor capitalişti asociaţi. Dezvoltarea marii industrii capitaliste a creat însă necesitatea apariţiei unor **b.** comerciale pe acţiuni puternice, capabile să satisfacă nevoile de credite ale întreprinzătorilor capitalişti. Resursele **b.** comerciale (operaţiunile pasive) provin din: capitalul propriu, format din emisiunea de acţiuni, depunerile firmelor capitaliste şi ale persoanelor particulare şi reescontul cambiilor comerciale. Funcţiile principale ale **b.** comerciale (operaţiunile active) sînt acordarea de credite capitaliştilor, sub diverse forme, şi operaţiuni de comision. **B.** comerciale au o mare răspîndire în ţările capitaliste. Ele au fost numeroase şi în România în timpul capitalismului, în 1928 existînd 1 122 de **b.** comerciale. În cadrul acestora, rolul preponderent îl aveau: „Banca Românească“, „Banca Comercială Română“, „Banca de Credit“, „Societatea Bancară Română“, „Banca Comercială Italiană şi Română“ etc. **B.** *agricole*, instituţii bancare ce acordă credite pe termen scurt diferitelor exploataţii agricole pentru cumpărarea de pămînt, maşini agricole, vite, îngrăşăminte etc. Ele stimulează dezvoltarea marii producţii capitaliste în agricultură şi contribuie totodată la accelerarea procesului de ruinare a păturilor largi ale ţărănimii muncitoare de către marele capital. **B.** agricole au cunoscut o însemnată dezvoltare şi în România. Principalele **b.** au fost: „Creditul Funciar Rural“, „Casele de Credit“, „Banca Agricolă“, „Casa Rurală“, „Banca Agriculturii Româneşti“, „Institutul Naţional de Credit Agricol“ etc. **B.** *ipotecare*, instituţii bancare ce acordă împrumuturi pe termen lung garantate, în mediul rural — cu ipotecă asupra pămîntului, iar în mediul urban — cu ipotecă asupra imobilelor. În majoritatea lor, aceste credite sînt neproductive. **B.** ipotecare, acordă, de obicei, credite cu preferinţă marilor proprietari. Cele mai importante **b.** ipotecare care au existat în România în timpul regimului burghezo-moşieresc au fost: „Societatea de credit agricol ipotecar a României“ şi „Institutul de credit ipotecar“. *Instituţii speciale de credit*, în categoria cărora intră: casele de economii, cooperaţia de credit, societăţile de asigurare, societăţi de creditare a comerţului exterior etc. În *socialism* **b.** sînt instituţii de credit aflate în proprietate socială, care mobilizează mijloacele băneşti, temporar disponibile, ale economiei şi populaţiei şi le repartizează sub formă de *credite* (v.) întreprinderilor economice sau populaţiei. Avînd o natură nouă, socialistă, **b.** au devenit în mîna statului socialist instrumente deosebit de importante, folosite cu succes, pentru realizarea sarcinilor construcţiei socialiste. În ţara noastră, **b.** sînt utilizate pentru: organizarea evidenţei generale de stat a producţiei, repartiţiei şi circulaţiei mărfurilor; înfăptuirea unui control economico-financiar asupra mersului îndeplinirii planurilor de producţie şi de circulaţie a mărfurilor, realizării lucrărilor de investiţii şi modului de executare a celorlalte planuri economico-financiare. Efectuînd controlul financiar, **b.** contribuie la întărirea gestiunii economice a unităţilor socialiste şi a unui regim sever de economii în vederea accelerării ritmului reproducţiei socialiste lărgite. Verigile sistemului nostru bancar sînt: *Banca Naţională a Republicii Socialiste România* (v.), *Banca de Investiţii* (v.), *Banca pentru Agricultură şi Industrie Alimentară* (v.), *Banca Română de Comerţ Exterior* (v.) şi *Casa de Economii şi Consemnaţiuni* (v.). Există, de asemenea, *cooperative de credit* (v.).

BANCNOTĂ, v. BILETE DE BANCĂ.

BANI 1. Marfă specială, separată spontan din lumea celorlalte mărfuri, în urma dezvoltării îndelungate a producţiei şi schimbului de mărfuri, care îndeplineşte funcţia socială de echivalent general al tuturor celorlalte mărfuri şi de instrument general al schimbului, datorită proprietăţilor sale deosebite. Ca raport social, **b.** exprimă relaţii economice istoriceşte determinate. În orînduirile bazate pe exploatarea omului de către om, **b.** servesc ca instrument de exploatare; în capitalism **b.** devin *capital* (v.). În *socialism*, **b.** exprimă relații de producție socialiste, de colaborare și ajutor reciproc între oameni eliberați de exploatare și servesc procesul de dezvoltare planică a economiei naționale. **2.** Denumire generică pentru toate felurile de monede și de semne ale valorii; **b.** *principali* (unități monetare și multipli) și **b.** *divizionari* (submultipli); *monede* de aur sau de argint cu valoare proprie deplină (adică a căror valoare nominală corespunde valorii reale a metalului cuprins) sau cu valoare proprie inferioară valorii nominale; **b.** *de credit* (bancnote), convertibili și neconvertibili; **b.** *de tezaur* (bilete emise de Ministerul Finanțelor), neconvertibili; **b.** *de cont*, fără existență materială (denumiți și **b.** scripturali); **b.** *de calcul*, adică **b.** fictivi, utilizați ca numitor comun în cazul circulației paralele a mai multor feluri de **b.** sau în acela al circulației unor **b.** supuși, din cauza inflației, unei deprecieri de mari proporții; **b.** *de război*, emiși de o putere străină ocupantă și puși în circulație de ea pe teritoriul unei țări ocupate. **B.** sînt rezultatul acțiunii legilor economice ale producției de mărfuri, al contradicțiilor mărfii, „cel mai înalt produs al dezvoltării schimbului și a producției de mărfuri" *(K. Marx)*. Istoria apariției **b.** este, în fond, istoria formelor schimbului și formei *valoare* (v.). În această geneză, momentul esențial a fost apariția *formei valoare generală* și, odată cu ea, a *echivalentului general* al valorii celorlalte mărfuri. Acest stadiu a cunoscut ca echivalent general, după regiuni, vitele, blănurile, tutunul, cochiliile etc. Cu timpul, rolul de echivalent general a fost preluat de metale, începînd cu arama și terminînd cu aurul, acesta din urmă avînd calități care îl calificau în mod deosebit pentru un asemenea rol. Trecerea la utilizarea unei mărfi unice ca echivalent general marchează apariția formei **b.** a valorii. De la obiectele **b.**, în general avînd forma de lingouri, inele sau brățări, s-a trecut mai departe la moneda metalică (pe teritoriul României, în sec. al V-lea și al IV-lea î.e.n.). Pentru o întreagă perioadă istorică, piesa rotundă de metal, aur sau argint, emisă de autoritatea statului pe bază de monopol („drept regalian"), în aplicarea normelor legale care constituie sistemul bănesc a dominat sfera circulației, fiind primită la plată de cele mai multe ori nu numai în țara emitentă, dar și în oricare altă țară, întrucît ceea ce conta nu erau „uniformele naționale" *(K. Marx)* ale efigiilor de pe aversul sau reversul monedei, ci cantitatea de metal prețios conținută. În continuarea evoluției istorice, perioada **b.** cu valoare proprie deplină a făcut loc perioadei în care ei și-au pierdut tot mai mult din valoarea intrinsecă, ajungînd un semn al valorii: bancnota convertibilă în aur la cerere, biletul de bancă sau **b.** de hîrtie („de tezaur") emiși de stat, fără drept de convertibilitate. În aceste condiții, circulația semnelor bănești s-a limitat în general la teritoriul țării emitente. În sfîrșit, s-a ajuns la renunțarea în mare măsură la aceste forme de **b.** (cunoscute sub denumirea generică de numerar) și la adoptarea unor **b.** abstracți: **b.** de cont (**b.** scripturali), constînd din: depunerile la vedere și soldurile creditoare ale conturilor curente la bănci (cu excepția băncii de emisiune); depunerile la vedere și soldurile creditoare ale conturilor de la banca de emisiune (cu excepția activelor altor bănci la banca de emisiune) și depozitele aflate în conturile curente deschise la oficiile poștale („serviciile de cecuri poștale"). Circulația **b.** de cont se efectuează prin viramente între conturi sau prin cecuri. În prezent, cea mai mare parte din masa **b.**, constă din **b.** de cont. Spre deosebire de **b.**, moneda nu este un termen generic, ci unul care se referă la un anumit fel de **b.** și anume la piesele metalice cu valoare proprie (v. și *monedă*). În actuala structură a masei **b.** în circulaţie, emisiunea **b.** şi reglarea cantităţii lor în circulaţie depind de deciziile băncii de emisiune pentru sfera bancnotelor şi ale celorlalte bănci pentru sfera banilor de cont, şi, în ultimă analiză, de operaţiile de credit. În afara disponibilităţilor băneşti create de aparatul bancar, mai există şi unele disponibilităţi create de anumite organisme care, deşi nu au un specific bancar, acordă credite (deci „emit" **b.**) pe baza depunerilor de **b.** ale clientelei (societăţile de asigurări, casele de economii, institutele specializate în constituirea fondurilor de investiţii). Esenţa **b.** se dezvăluie prin funcţiile lor, care s-au dezvoltat istoriceşte, odată cu circulaţia mărfurilor. Aceste funcţii sînt: măsură a valorii, mijloc de circulaţie, mijloc de acumulare şi de tezaurizare (în capitalism) sau de acumulare şi economisire (în socialism), mijloc de plată şi **b.** universali. *Măsură a valorii*, principala funcţie a **b.** constă în aceea că lumea mărfurilor îşi exprimă valoarea prin intermediul **b.** În exercitarea acestei funcţii nu este necesar ca **b.** să fie prezenţi, deoarece valoarea unei mărfi se exprimă în **b.** (aur) în mod ideal, imaginar. Practic, această funcţie se îndeplineşte prin funcţia tehnică de *etalon al preţurilor* (v.), care decurge din ea. În condiţiile proprietăţii private, măsurarea valorii mărfurilor se realizează prin procesul spontan de formare a preţurilor pe piaţă. În *socialism*, se îndeplineşte în mod planificat, şi are o deosebită importanţă în evidenţa şi controlul producţiei, consolidarea gestiunii economice şi sporirea eficienţei economice la nivelul micro şi macroeconomic (v. *sistemul de preţuri în socialism*). Ca *mijloc de circulaţie*, **b.** reprezintă un intermediar general în schimbul de mărfuri. În această funcţie, ei trebuie să fie prezenţi nemijlocit, întrucît apar ca o valoare autonomă a mărfurilor. Scindarea în timp şi spaţiu a schimbului de mărfuri în acte de vînzare şi de cumpărare creează, în condiţiile proprietăţii private, posibilitatea formală a *crizelor economice* (v.). În *socialism*, **b.** servesc procesul planificat al circulaţiei mărfurilor, asigură organizarea schimbului de produse dintre oraş şi sat, a legăturilor dintre sfere, ramuri, sectoare şi unităţi economice, constituie o pîrghie prin care se efectuează politica de preţuri a statului etc. Realizarea mărfurilor nu mai întîmpină greutăţi proprii desfacerii mărfurilor ca în capitalism, fiind exclusă posibilitatea crizelor economice. Funcţia de *acumulare* şi de *tezaurizare* a crescut în importanţă odată cu creşterea puterii banilor în societăţile presocialiste, **b.** apărînd în calitate de reprezentanţi autentici ai valorii. În acest caz, **b.** trebuie să fie prezenţi şi să aibă valoare intrinsecă. În condiţiile circulaţiei monedelor de aur şi argint, tezaurul serveşte procesul spontan de contracţie şi expansiune succesivă a circulaţiei băneşti, în funcţie de restrîngerea sau lărgirea producţiei şi circulaţiei mărfurilor. Tezaurizarea este specifică orînduirilor precapitaliste, capitalismul caracterizîndu-se prin acumulări băneşti, ca mijloc de exploatare a oamenilor muncii. În *socialism*, funcţia de *acumulare şi economisire* contribuie la formarea fondului naţional de dezvoltare economico-socială; economiile populaţiei sînt rezultatul exclusiv al muncii proprii şi se fac în scopul cumpărării unor bunuri de folosinţă îndelungată şi de valori mai mari, al ridicării bunăstării materiale şi spirituale a oamenilor muncii. Funcţia **b.** ca *mijloc de plată* este legată de apariţia relaţiilor de credit, şi se exercită în cazurile de amînare a achitării mărfurilor cumpărate, de plată a impozitelor, de operaţiuni bursiere la termen etc. În această funcţie **b.** intră în circulaţie după ce marfa a ieşit din ea; în condiţiile dominaţiei proprietăţii private, ca urmare a neachitării în termen a obligaţiilor de credit se accentuează posibilităţile de apariţie a *crizelor economice* (v.). În *socialism*, în această funcţie, **b.** servesc în mod planificat sistemul socialist de credit şi alte plăţi, excluzînd posibilitatea crizelor economice; **b.** sînt utilizaţi în procesul retribuţiei muncii, achitării obligaţiilor unităţilor economice, instituţiilor şi persoanelor faţă de buget, plăţii diferitelor servicii prestate populaţiei etc. Plăţile dintre întreprinderile socialiste se efectuează prin *decontări* (v.) *fără numerar*, prin intermediul conturilor deschise la bancă. În sfera schimburilor cu străinătatea, **b.** au rolul de **b.** *universali*. În această funcţie, ei dezbracă forma de monedă naţională şi apar ca o cantitate de metal specificată în legea de emisiune din fiecare ţară şi îndeplinesc funcţia de mijloc de plată şi de cumpărare universal, de întruchipare absolută a avuţiei, cînd aurul este transferat dintr-o ţară în alta. Ca urmare a lărgirii comerţului internaţional, această funcţie capătă o amploare deosebită. Desfăşurarea normală a circulaţiei băneşti este o premisă şi, totodată, o rezultantă a unei economii naţionale sănătoase, echilibrate. Corelaţia între masa **b.** în circulaţie, preţurile mărfurilor şi valoarea **b.** se desfăşoară pe baza legii circulaţiei **b.**, descoperită de Marx (v. şi *cantitatea de bani necesară circulaţiei; inflaţie; reformă bănească; stabilitatea banilor).*

BANI DE HÎRTIE, semne ale valorii care, în procesul circulaţiei, înlocuiesc banii cu valoare deplină (de aur sau argint) în funcţiile lor de mijloc de circulaţie şi de mijloc de plată. **B.** de **h.** nu sînt convertibili în aur sau argint, au curs forţat şi se emit, de regulă, de către statele capitaliste pentru acoperirea deficitelor lor bugetare. Posibilitatea înlocuirii în circulaţie a banilor cu valoare deplină cu **b.** de **h.** decurge din particularităţile funcţiei banilor ca mijloc de circulaţie. În această funcţie, banii sînt trecători, se află numai pentru un moment în mîinile producătorilor de mărfuri şi, ca urmare, nu este obligatoriu ca ei să aibă valoare deplină: aici substanţa metalică a banilor este trecută pe un plan secundar, monedele cu valoare deplină putînd fi înlocuite cu **b.** de **h.**, care sînt semne ale banilor, fără valoare intrinsecă. „Semnele care n-au valoare sînt semne ale valorii numai pentru că înlocuiesc în procesul circulaţiei aurul şi ele înlocuiesc aurul numai în măsura în care el ar fi intrat în circulaţie sub forma monedelor“ *(K. Marx)*. Legităţile circulaţiei **b.** de **h.** sînt, prin urmare, determinate de faptul că ei sînt reprezentanţi ai acelei cantităţi de aur sau argint care este necesară circulaţiei. În condiţiile în care cantitatea de **b.** de **h.** emisă de stat corespunde cantităţii de monede de aur sau argint necesare obiectiv procesului circulaţiei, fiecare unitate de **b.** de **h.** apare în calitate de reprezentantă a unei unităţi monetare de aur sau argint. Cînd însă emisiunea de **b.** de **h.** depăşeşte nevoile circulaţiei de bani cu valoare deplină, atunci întreaga cantitate de **b.** de **h.** va reprezenta aceeaşi valoare întruchipată în bani de metal (aur). Fiecare unitate de **b.** de **h.** va reprezenta în asemenea condiţii doar o parte din valoarea pe care o reprezentau mai înainte. Dacă spre exemplu, pentru nevoile circulaţiei sînt necesare 20 000 000 de unităţi băneşti în aur, iar în locul lor circulă 20 000 000 de unităţi băneşti în **b.** de **h.**, fiecare unitate a **b.** de **h.** va reprezenta o unitate a banilor de metal. Dacă însă în ţara capitalistă respectivă se va emite suma de 40 000 000 în **b.** de **h.**, în condiţii de producţie şi de circulaţie neschimbate, fiecare unitate a **b.** de **h.** va reprezenta doar 0,5 din unitatea de bani de aur necesară circulaţiei; altfel spus două unităţi de **b.** de **h.** vor reprezenta în circulaţie o unitate de bani de metal preţios. În asemenea împrejurări, **b.** de **h.** sînt depreciaţi, are loc procesul inflaţiei cu toate consecinţele lui (v. şi *inflaţie*). Întrucît **b.** de **h.** au curs forţat, pe baza unui act al puterii de stat, sfera circulaţiei lor este restrînsă la teritoriul ţării respective (v. şi *bani*).

BANKING PRINCIPLE [pron. *bénking prinsipl*] (expr. engl. „principiul creditului“), ansamblu de idei privind politica monetară, susţinut de un grup de economişti burghezi din Anglia în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cunoscut sub denumirea de *Banking School* (v.), denumit astfel de lordul Overstone, şi îndreptat împotriva lui *Currency Principle* (v.). Esenţa **B.P.** constă în ideea că mijloacele de circulaţie nu se pot reduce numai la aur şi la simbolurile lui de hîrtie, ci trebuie completate cu banii de credit, emişi de bănci pe baza scontării şi reescontării poliţelor comerciale. **B.P.** atribuie băncilor de emisiune un rol central în stimularea activităţii economice şi revendică libertatea deplină în activitatea lor, considerînd măsurile de îngrădire şi control a acestora ineficace şi inoportune. **B.P.** consideră că garanţia suficientă a echilibrului bănesc şi economic ar fi convertibilitatea biletelor de bancă în aur la cererea publicului. **B.P.** ignoră, la fel ca şi *Currency Principle* cauza esenţială a dezechilibrelor din economia capitalistă (proprietatea capitalistă şi contradicţiile antagoniste pe care le generează ea).

BANKING SCHOOL [pron. *bénking sku:l*] (expr. engl. „şcoala bancară"), grup de economişti burghezi din Anglia în prima jumătate a secolului al XIX-lea, adepţi ai etalonului aur şi ai liberului schimb, care acordau o mare importanţă mijloacelor de credit în desfăşurarea tranzacţiilor comerciale, adversari ai lui *Currency School* (v.). Principalii reprezentanţi: Th. Tooke, W.T. Thornton, J. Fullarton, J. Wilson, L. W. Gilbart, W. Newman. **B.S.** este superioară lui *Currency School* atît pe plan teoretic (nu absolutizează funcţia banilor ca mijloc de circulaţie, încearcă să facă deosebirea dintre bani, mijloace de circulaţie şi capital), cît şi pe teren practic (preconizează o politică monetară mai elastică şi mai realistă). Nici **B.S.** nu înţelege însă cauza esenţială a dezechilibrelor din economia capitalistă (proprietatea privată şi contradicţiile antagoniste pe care le generează ea).

BARAN, Paul (1900—1970), economist american progresist, profesor universitar; după cel de-al doilea război mondial, de orientare marxistă. Domenii de cercetare: creşterea economică, economia ţărilor subdezvoltate. **B.** ajunge la concluzia că numai socialismul poate lichida, într-un termen istoriceşte scurt, starea de subdezvoltare. *Op. pr.:* „Economia politică a creşterii" (1957); „Capitalismul monopolist: studiu asupra orînduirii economice şi sociale din S.U.A." (1966; în colab.).

BARIŢIU, George (1812—1893), om politic român cu idei democrate, participant la Revoluţia de la 1848 din Transilvania, ziarist, istoric şi economist, întemeietorul presei româneşti din Transilvania („Gazeta de Transilvania" — 1838; „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" — 1838; „Transilvania" — 1868; „Observatoriul" — 1878). A fost secretar şi preşedinte al „Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român" (A.S.T.R.A.), membru al Academiei Române de la înfiinţarea ei. Ca exponent al burgheziei în formare, **B.** a criticat orînduirea feudală perimată, a militat pentru emanciparea socială a maselor susţinînd abolirea proprietăţii funciare feudale, statornicirea relaţiilor de producţie burgheze şi împroprietărirea fără răscumpărare a ţăranilor, a militat pentru dezvoltarea industriei naţionale şi protejarea ei de concurenţa străină, pentru unitatea naţională a poporului român, pentru unirea forţelor revoluţionare româneşti şi maghiare în lupta împotriva reacţiunii, pentru intensificarea legăturilor economice între Transilvania şi Principatele Unite. *Op. pr.:* „Părţi alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă" (1889—1891).

BAZĂ DE MATERII PRIME, totalitate a resurselor naturale (în curs de exploatare, rezerve cunoscute şi posibile) şi a ramurilor şi unităţilor economice care produc *materii prime* (v.) în economia naţională. Dezvoltarea **b. de m.p.** precum şi a bazei energetice a ţării constituie o cerinţă fundamentală a creşterii economice. Ea implică, pe de o parte, descoperirea de noi resurse naturale, sporirea rezervelor prospectate şi, în mod deosebit, dezvoltarea tuturor ramurilor producătoare de materii prime şi materiale şi, pe de altă parte, asigurarea unui raport raţional între nivelul extracţiei şi volumul rezervelor existente, utilizarea cît mai raţională şi eficientă a acestor rezerve, refacerea şi sporirea resurselor naturale regenerabile. În acest scop, se impune intensificarea activităţii de prospectare şi explorare geologică, investigarea cuprinzătoare a subsolului ţării şi atragerea cît mai rapidă în circuitul economic a noilor surse de materii prime. Pentru lărgirea **b. de m.p.**, în ţara noastră au fost întreprinse ample acţiuni pentru cunoaşterea şi punerea în valoare a unor rezerve de ţiţei, gaz metan, cărbuni, minereuri feroase şi neferoase, minereuri nemetalifere, investiţiile destinate prospecţiunilor şi explorărilor geologice însumînd în perioada 1950—1973 circa 45 miliarde de lei. Pe această bază, şi ca urmare a investiţiilor alocate pentru dezvoltarea ramurilor extractive, a crescut extracţia de ţiţei şi gaze petroliere (indice de creştere în 1973 faţă de 1938 — 2,71 ori), extracţia gazului metan (97 de ori), producţia de cărbune (de peste 7,5 ori). Pentru dezvoltarea bazei de metal a economiei s-a lărgit continuu producţia de fontă, oţel, laminate, zinc şi cupru, a fost creată şi cunoaşte o continuă dezvoltare industria de aluminiu; în industria extractivă a minereurilor nemetalifere se pune accentul pe extinderea valorificării zăcămintelor de caolin, feldspat, diatomită, bentonită, talc etc. O contribuţie sporită la producţia de materii prime o aduce chimia care realizează produse noi, cu proprietăţi superioare, eficiente, agricultura care furnizează materii prime pentru industria uşoară şi alimentară, precum şi silvicultura. Avînd în vedere rolul hotărîtor al dezvoltării bazei proprii de materii prime în realizarea obiectivelor stabilite de partid, privind dezvoltarea în ritm susţinut a economiei ţării în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism, Programul partidului prevede intensificarea activităţii de prospectare şi identificare a noi surse de materii prime şi energie, urmărindu-se punerea în valoare a tuturor resurselor posibile, elaborarea de tehnologii de exploatare şi prelucrare care să permită folosirea cît mai eficientă a tuturor resurselor existente în ţară, inclusiv a celor cu conţinut redus de substanţe utile, asigurării unui grad înalt de prelucrare a acestora, astfel încît să sporească de cîteva ori valoarea economică a produselor obţinute dintr-o tonă de materii prime. Un accent deosebit se va pune, în industria energetică, pe dezvoltarea mai accelerată a extracţiei de cărbuni şi a amenajărilor hidroenergetice în vederea economisirii rezervelor de ţiţei şi de gaze naturale. Valorificarea superioară a materiilor prime, reducerea continuă a consumului lor specific urmează să contribuie într-o proporţie mult sporită la creşterea producţiei, la eliberarea şi punerea la dispoziţia economiei naţionale a unor însemnate cantităţi de resurse materiale (v. şi *protecţia mediului înconjurător*).

BAZĂ ECONOMICĂ, totalitate a relaţiilor de producţie existente într-o etapă dată a dezvoltării sociale, temelia pe care se înalţă toate celelalte relaţii sociale. **B.e.** are un caracter obiectiv determinat de nivelul şi caracterul dezvoltării forţelor de producţie. Ea este parte integrantă a vieţii materiale a societăţii. Trecerea de la o **b.e.** la alta are loc în virtutea acţiunii legii concordanţei relaţiilor de producţie cu nivelul şi caracterul forţelor de producţie. În societăţile bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie **b.e.** are un caracter eterogen: alături de relațiile de producție dominante, definitorii pentru natura **b.e.** respective coexistă rămășițe ale relațiilor de producție din orînduirile anterioare și relații noi, proprii viitoarei societăți. În *orînduirile bazate pe proprietatea privată* trăsătura definitorie a **b.e.** o reprezintă exploatarea omului de către om și antagonismul intereselor economice dintre exploatatori și exploatați. În *socialism*, **b.e.** are un caracter omogen; esența ei este dată de proprietatea socială asupra mijloacelor de producție. **B.e.** a socialismului îi sînt proprii contradicții neantagoniste. Crearea și dezvoltarea **b.e.** a socialismului are loc după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte pături de oameni ai muncii, fiind un proces conștient condus de partidul marxist-leninist al clasei muncitoare. Încheierea procesului de edificare a **b.e.** a socialismului în țara noastră s-a realizat în cursul cincinalului 1961—1965, cînd s-a terminat cooperativizarea agriculturii și s-a organizat activitatea cooperativelor agricole de producție, proces care a marcat făurirea economiei socialiste unitare, *victoria deplină și definitivă a socialismului*. Perfecționarea **b.e.** a socialismului este un proces permanent care continuă în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării țării noastre spre comunism, înfăptuindu-se conștient și în strînsă legătură cu dezvoltarea forțelor de producție (v. și *mod de producție; relații de producție*).

BAZĂ ENERGETICĂ **1.** Totalitate a izvoarelor primare de energie de care dispune o țară la un moment dat. **2.** Totalitate a instalațiilor industriale folosite pentru extracția și captarea purtătorilor de energie primară, pentru prepararea și prelucrarea combustibililor, pentru transformarea, transportul și distribuția diferitelor forme de energie. Există două categorii de resurse energetice: 1) *epuizabile* (cărbuni, țiței, gaze naturale etc.); 2) *inepuizabile* (căderi de apă, maree, energia geotermică, vîntul, radiațiile solare, fisiunea nucleară etc.). Dezvoltarea continuă a **b.e.** constituie o problemă de însemnătate hotărîtoare pentru progresul economic și social al unei țări. În țara noastră, în anii construcției socialiste, s-a acordat o atenție deosebită **b.e.** Partidul și statul nostru au desfășurat și desfășoară o politică sistematică de dezvoltare și perfecționare a **b.e.**, de folosire eficientă a acesteia. În perioada 1938—1973 producția de energie electrică și termică a crescut de la 1,3 miliarde kWh la 46,779 miliarde kWh, iar pe locuitor de la 72 kWh la 2 246 kWh. Potrivit prevederilor Programului Partidului Comunist Român dezvoltarea producției de energie electrică în etapa următoare va urmări asigurarea necesităților economiei naționale și ale populației în condiții optime pornindu-se de la criterii de economicitate științific fundamentate. În perioada 1976—1980 se prevede punerea în funcțiune a unei puteri de 5 400—5 740 MW, din care circa 1 700 MW în centrale hidroelectrice și circa 3 200 MW în termocentrale pe bază de cărbuni și șisturi bituminoase, va începe construcția de centrale nucleare. Pînă în 1990 se va realiza o producție de energie de 5 000—6 000 kWh/locuitor. În acest scop se prevăd reorientarea dezvoltării ramurilor economiei naționale, în sensul limitării în viitor a extinderii ramurilor cu consum ridicat de energie, aplicarea unei politici riguroase de economisire a formelor de energie, de folosire a energiei apelor Dunării și ale principalelor rîuri din interiorul țării, intensificarea eforturilor de perfecționare a tehnologiei de producere a energiei, inclusiv de asimilare a tehnologiei producției de energie electrică cu ajutorul energiei atomice. De asemenea, se urmărește înlocuirea mașinilor și instalațiilor cu un consum ridicat de energie cu altele cu consum redus, precum și procurarea aparaturii de măsură şi control, de automatizare, destinată instalaţiilor de ardere.

BAZĂ TEHNICO-MATERIALĂ, totalitatea mijloacelor de producţie, inclusiv elementele materiale ale ştiinţei, privite în strînsă interdependenţă, care formează aparatul de producţie al societăţii, caracterizate printr-un anumit nivel de dezvoltare, structură şi eficienţă, proprii fiecărei orînduiri sociale. Orice nouă orînduire preia, la început, **b.t.-m.** existentă, caracteristică orînduirii precedente şi îşi creează o **b.t.-m.** proprie, corespunzător dezvoltării în continuare a forţelor de producţie, ştiinţei şi tehnicii stimulate de noile relaţii de producţie. Fiecare orînduire nouă se consolidează şi se afirmă definitiv după ce şi-a creat propria **b.t.-m.**, care asigură o productivitate a muncii mai înaltă decît în orînduirea precedentă. Dacă în orînduirile precapitaliste **b.t.-m.** se întemeia pe unelte simple, rudimentare şi pe o sferă restrînsă de materii prime şi resurse de energie, în epoca actuală ea se bazează pe marea producţie maşinistă, pe tehnica şi tehnologia în continuă înnoire şi perfecţionare. **B.t.-m.** a *capitalismului* o constituie marea producţie maşinistă bazată pe proprietatea privat-capitalistă, creată în urma *revoluţiei industriale* (v.), concentrării şi centralizării producţiei şi capitalului şi dezvoltată în prezent ca urmare a progresului tehnic şi a asimilării cuceririlor revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane. **B.t.-m.** a *socialismului* o constituie marea producţie maşinistă întemeiată pe tehnica modernă dominantă în toate ramurile economiei şi pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie. Metodele şi căile de creare a **b.t.-m.** a socialismului depind în fiecare ţară de nivelul de dezvoltare a forţelor de producţie în momentul revoluţiei socialiste. În ţările socialiste care moştenesc de la capitalism un nivel înalt de dezvoltare economică, o industrie înaintată, crearea **b.t.-m.** a socialismului are loc prin reorganizarea forţelor de producţie avansate, prin extinderea lor în toate ramurile şi regiunile, prin dezvoltarea industriei, a ştiinţei, învăţămîntului etc. În celelalte ţări, rolul primordial în făurirea **b.t.-m.** a socialismului îl are *industrializarea socialistă*. **B.t.-m.** a socialismului este aşezată pe temelia relaţiilor socialiste de producţie, se dezvoltă planificat şi în ritm susţinut prin mecanizarea complexă, automatizarea şi cibernetizarea producţiei, folosirea largă a electronicii şi aplicarea pe scară largă a ştiinţei în conducerea şi organizarea producţiei, chimizarea şi electrificarea proceselor de producţie, folosirea energiei nucleare în scopuri productive şi valorificarea superioară a resurselor naturale, răspîndirea raţională a industriei pe întreg teritoriul ţării şi adîncirea specializării şi cooperării în producţie etc. Lărgirea şi modernizarea continuă a **b.t.-m.** a socialismului duce la creşterea productivităţii muncii sociale, la sporirea produsului social şi a venitului naţional, la dezvoltarea şi consolidarea relaţiilor socialiste de producţie şi, în felul acesta, la ridicarea sistematică a nivelului de trai al oamenilor muncii. În ţara noastră s-a asigurat crearea **b.t.-m.** a societăţii socialiste în industrie şi agricultură în cursul realizării planurilor cincinale 1951—1955, 1956—1960, 1961—1965, 1966—1970. Ca rezultat al industrializării socialiste, în România a fost lichidată starea de înapoiere tehnico-economică moştenită de la vechiul regim, ţara noastră transformîndu-se într-un stat industrial-agrar în plină dezvoltare. Ca urmare a îndeplinirii hotărîrilor Congresului al IX-lea al partidului, a realizării planului cincinal 1966—1970 s-a consolidat **b.t.-m.** a orînduirii socialiste. În aceşti ani s-au produs mutaţii esenţiale în structura şi nivelul forţelor de producţie, concretizate în îmbunătăţirea structurii pe ramuri a economiei naţionale, în direcţia creşterii ponderii ramurilor de bază de care depinde dezvoltarea economică în ansamblu. Industria a devenit ramura conducătoare a economiei. S-au produs schimbări însemnate și în cadrul ramurilor, mai cu seamă în cadrul industriei. A crescut substanțial ponderea ramurilor principale ale industriei: energetica, metalurgia, construcțiile de mașini, chimia. A fost creată o **b.t.-m.** superioară în agricultură, în transporturi și în celelalte ramuri ale economiei naționale. S-a schimbat esențial configurația economiei naționale. A fost promovată cu fermitate politica de amplasare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, ceea ce a condus la dezvoltarea rapidă, economică și social-culturală, a unor județe mai puțin dezvoltate, la un nou și puternic avînt în toate regiunile țării. Cu toate acestea, o comparație a structurii și nivelului economiei noastre naționale cu structura și nivelul de dezvoltare ale unor state avansate economic evidențiază existența unui decalaj substanțial față de acestea exprimat de structura pe ramuri și gradul de diversificare încă nesatisfăcătoare ale producției; ponderea mai mică a populației ocupate în ramurile neagricole, venitul național mai redus pe locuitor, nivelul încă scăzut al productivității muncii sociale etc. De aceea, sînt necesare încă mari și susținute eforturi pentru crearea unei structuri moderne a economiei naționale, cu un înalt nivel de dezvoltare, a unei **b.t.-m.** superioare, care să asigure valorificarea din plin a rezultatelor revoluției științifice-tehnice contemporane și să permită lichidarea într-un termen istoric scurt a decalajului care desparte România de țările avansate. Pornind de aici, Programul P.C.R. supus aprobării Congresului al XI-lea stabilește pentru etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării țării noastre spre comunism, ca obiectiv fundamental, creșterea puternică a forțelor de producție pe baza cuceririlor revoluției științifice-tehnice, crearea unei industrii și agriculturi moderne (factor determinant al progresului economico-social al țării), dezvoltarea în continuare cu prioritate a industriei socialiste și orientarea sa fermă spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate, care valorifică superior resursele de materii prime și muncă socială, amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, asigurînd astfel ridicarea gradului de civilizație materială și spirituală a întregului popor (v. și *industrializare)*.

BAZAR 1. Piață în aer liber, specifică țărilor din Orient, prin care se desfac mărfuri în sortimente extrem de diferite și, în general, la prețuri mai scăzute, comparativ cu cele practicate în magazine. **2.** Magazin prin care se desfac mărfuri eteroclite.

„BAZELE CRITICII ECONOMIEI POLITICE“ („Grundrisse der Kritik der politischen Oekonomie“), operă a lui *Karl Marx* (v.) care cuprinde șapte manuscrise economice elaborate în perioada iulie 1857—martie 1859: 1) „Bastiat și Carey“ (iulie 1857); 2) „Introducere“ (august 1857); 3) „Critica economiei politice“ (octombrie 1857—mai 1858); 4) „Indice la cele șapte caiete“, care alcătuiesc lucrarea „Critica economiei politice“ (iulie 1858); 5) Fragment din textul inițial al capitolului al doilea al cărții I, „Contribuții la critica economiei politice“ la începutul capitolului al treilea (august-octombrie 1858); 6) „Referate la propriile mele caiete“ (februarie 1859); 7) „Schița de plan a capitolului despre capital“ (februarie—martie 1859). Prin aceste manuscrise, Marx își începe expunerea teoriei sale economice. În „Bastiat și Carey“, el face o caracterizare a școlii clasice a economiei politice burgheze și a curentelor vulgare, care reflectau o degenerare a gîndirii economice burgheze. Bastiat și Carey erau reprezentanți tipici ai economiștilor vulgari care încercau să demonstreze armonia relațiilor de producție acolo unde economia clasică a descris în mod naiv antagonismul lor. Concepţiei antiistorice a lui Bastiat şi Carey, care considerau producţia capitalistă un ideal etern de evoluţie armonioasă a societăţii, Marx i-a opus teoria sa cu privire la formaţiunea social-economică. Din „Introducere" rezultă că în toamna anului 1857 erau deja elaborate sub toate aspectele tezele metodologice ale teoriei sale economice. Aici Marx defineşte pentru primă oară metoda ştiinţifică a trecerii de la abstract la concret ca metodă a economiei politice şi, concomitent, critică modul idealist în care concepea Hegel această metodă. „Critica economiei politice" constituie prima ciornă a operei „Capitalul". În acest manuscris, Marx a elaborat pentru prima oară teoria valorii, iar pe baza ei, teoria plusvalorii, piatra unghiulară a teoriei sale economice. Această descoperire, împreună cu concepţia materialistă a istoriei, a transformat socialismul din utopie în ştiinţă. În „Critica economiei politice", Marx a definit conceptul de mod de producţie, subliniind totodată rolul activ al forţelor de producţie în dezvoltarea societăţii şi scoţînd în evidenţă faptul că sfera producţiei materiale constituie baza întregii vieţi sociale. În acest manuscris el caracterizează societatea comunistă ca o societate în care domneşte „individualitatea liberă, întemeiată pe dezvoltarea universală a indivizilor şi pe transformarea productivităţii lor colective într-un bun social al lor". Concomitent cu elaborarea teoriei sale economice, Marx s-a preocupat şi de structura lucrării în care urma să fie expusă această teorie. În acest scop, a întocmit manuscrisul „Indice la cele şapte capitole"; schema schiţată aici şi planurile părţii I a lucrării sale pe care a intitulat-o „Contribuţii la critica economiei politice" conţin ideile referitoare la „marfă" şi „bani", „manifestarea legii aproprierii în circulaţia simplă", „trecerea la capital". Manuscrisul intitulat „Referate la propriile mele caiete", reprezintă un nou indice al caietelor manuscriselor din 1857—1858. Aceste „Referate" au stat la baza întocmirii unui plan amănunţit al capitolului despre capital, plan prin care Marx a împărţit materialul în trei mari subdiviziuni: procesul de producţie a capitalului, procesul de circulaţie a capitalului, capital şi profit. Ulterior acestea au constituit structura operei fundamentale „Capitalul". Astfel „Schiţa de plan a capitolului despre capital" cu care se încheie seria manuscriselor cuprinse în **„B.c.e.p."** i-a servit lui Marx drept fir călăuzitor pentru scrierea acestui capitol şi ulterior pentru elaborarea lucrării „Contribuţii la critica economiei politice". În limba română **„B.c.e.p."** a fost publicată în anii 1973 (vol. I.) şi 1974 (vol. II).

BĂLCESCU, Nicolae (1819—1852), democrat revoluţionar român, scriitor, istoric, filozof şi economist de mare valoare care şi-a consacrat întreaga activitate luptei de emancipare socială şi naţională a poporului român, conducător eminent al revoluţiei paşoptiste din Ţara Românească. Scrierile sale abordează o largă problematică, ideile filozofice se împletesc cu cele economice şi social-politice. Deşi sub aspectul răspunsului la problema fundamentală a filozofiei se situează pe poziţii idealiste, scrierile sale conţin însemnate elemente materialiste şi dialectice. Ideea progresului ca legitate obiectivă se întîlneşte în întreaga sa operă. Prin această prismă priveşte **B.** locul istoric al feudalismului, evoluţia formelor de proprietate, soluţionarea problemei agrare, structura economică a societăţii româneşti, etapele revoluţiei, organizarea puterii politice etc. De pe poziţii democrat-revoluţionare, **B.** aprecia că izvorul tuturor relelor societăţii româneşti din timpul său îl constituia marea proprietate de tip feudal. De aceea, el stăruie asupra originii acestei proprietăţi şi formei sale economice de realizare — renta. La baza explicării esenţei exploatatoare a rînduielilor feudale B. aşază teoria valorii muncă. Renta funciară, indiferent de forma pe care o îmbracă, reprezintă „munca cea obligată de Regulament, grămădită peste munca cea obligată de boier". Pentru rezolvarea problemei agrare B. propune împroprietărirea ţăranilor (prin răscumpărare). Cu toate că în centrul preocupărilor lui B. a stat chestiunea agrară, el acordă atenţie şi altor sfere ale economiei inclusiv „industriei manufacturiere". În concepţia lui B. problemele social-economice sînt strîns legate de problema făuririi statului naţional unitar. După înfrîngerea revoluţiei el aprecia că nici o problemă social-economică de însemnătate majoră nu putea fi soluţionată fără înfăptuirea unităţii politice a ţării. Împreună cu alţi militanţi a editat revistele „Poporul suveran" şi „Magazinul istoric pentru Dacia". Opera lui B. a avut rezonanţe şi pe plan mondial. Unele din ideile sale economice au fost apreciate de Marx în vol. I al *Capitalului* (cap. VIII, § 2). *Op. pr.:* „Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri" (1846); „Question économique des Principautés danubiennes" şi versiunea aproximativă în limba română „Reforma socială la români" (1850); „Românii supt Mihai Voievod Viteazul" (lucrare neterminată, publicată postum în 1878). Opera lui B. a cunoscut o amplă valorificare în anii socialismului. Au fost editate Opere vol I. şi vol. II (1953) şi Opere vol. IV (corespondenţă) (1964); „Chestiunea economică în Principatele Române" în vol. „Texte din literatura economică în România, sec. XIX" (1960). Preocupări constante pentru îngrijirea apariţiei operelor şi corespondenţei lui B. a manifestat *Gh. Zane*, căruia îi aparţine şi un studiu din perioada interbelică intitulat „Marx şi Bălcescu"; au mai publicat *Sultana Sută-Selejan* „Gîndirea economică a lui N. Bălcescu" (1967); I. Nicolae-Văleanu ş.a.

„BEDAUX" [pron. *bedô*] (sistemul ~), sistem de organizare a muncii şi de salarizare practicat în întreprinderi capitaliste; denumirea sistemului provine de la autorul lui, Ch. E. Bedaux. Sistemul a fost folosit pentru prima dată în 1916 într-o întreprindere de prelucrare a lemnului din S.U.A. Particularităţile acestui sistem: folosirea unor unităţi speciale de normare şi măsurare a muncii efective, denumite „b." Aplicarea sistemului „b." în practică este foarte costisitoare. Unitatea convenţională „b." include consumul de energie fizică şi intelectuală al lucrătorului la locul său de muncă, în vederea efectuării unei anumite operaţii, în decurs de 1 minut. Unitatea „b." este deci norma de lucru a unui muncitor pentru 1 minut. Productivitatea „normală" a muncii în decurs de o oră, de pildă, este egală cu 60 de unităţi „b." Această normă include şi timpul de odihnă al muncitorului. Norma de timp inclusă în unitatea „b." se stabileşte prin cronometrarea timpului consumat efectiv pentru diferite operaţii şi luarea în considerare a părerii normatorului cu privire la ritmul muncii. Îndeplinirea normei respective este corelată cu plata unui anumit salariu. Muncitorul care nu îndeplineşte această normă primeşte un salariu diminuat, proporţional cu gradul de îndeplinire a normei. În întreprinderile în care se aplică acest sistem, cei mai mulţi dintre muncitori sînt nevoiţi să continue lucrul dincolo de cele 8 ore pentru a primi salariul corespunzător unei singure norme „b." pentru o zi de 8 ore. De aceea, sistemul „b." constituie în mîna burgheziei un instrument de intensificare a muncii peste media socială de exploatare a muncitorilor.

BEHAVIORISM, concepţie utilizată iniţial în psihologie, potrivit căreia obiectul acesteia trebuie să se limiteze la studierea în exclusivitate a comportamentului exterior al omului. B. a fost introdus în economie de către W. C. Mitchell (1874—1948). În concepţia acestuia, economia politică ar trebui să devină în exclusivitate o ştiinţă a comportamentului economic al oamenilor, procesele economice fiind considerate doar fenomene de comportare. B. îndepărtează ştiinţa economică de la cercetarea legilor economice interne ale proceselor şi fenomenelor economice, desfiinţînd, în ultimă instanţă, însuşi obiectul teoriei economice.

BENEFICIAR, destinatar (persoană fizică sau juridică) al unor bunuri materiale sau servicii. Condiţia de b. poate rezulta din contracte sau acte efective de vînzare-cumpărare, de prestări de servicii sau din acte de altă natură (reparaţii, dotări, transferuri, donaţii etc.).

BENEFICIU, (în sens general) rezultat financiar pozitiv al unei activităţi lucrative, reprezentînd diferenţa dintre veniturile realizate şi cheltuielile ocazionate de aceasta. B. *brut* reprezintă suma rezultatelor financiare pozitive într-un anumit interval de timp (lună, trimestru, an) obţinute de o persoană fizică sau juridică din sectoarele de activitate care au dat asemenea rezultate. B. *net* este diferenţa dintre suma rezultatelor pozitive (cîştigurilor) şi suma rezultatelor negative (pierderilor) înregistrate de aceeaşi persoană, într-o perioadă de timp determinată. B. în *capitalism*, termen folosit în mod uzual pentru profitul capitalist (v. şi b. *întreprinzătorului*). B. în *socialism*, parte din venitul net al societăţii, formă de realizare bănească a plusprodusului creat de munca pentru societate a lucrătorilor ocupaţi în sfera producţiei materiale; indicator sintetic al activităţii întreprinderilor. B. este o mărime variabilă, reprezentînd diferenţa dintre o constantă (în industrie, de pildă, preţurile de producţie) şi o variabilă (cheltuielile de producţie şi de circulaţie), reducerea acesteia din urmă avînd drept consecinţă directă sporirea beneficiului. B. se foloseşte pentru satisfacerea nevoilor întreprinderii sau ale ramurii din care aceasta face parte, precum şi pentru achitarea obligaţiilor către bugetul de stat. *Funcţiile* b. în socialism sînt: sursă a reproducţiei lărgite, mijloc de cointeresare materială a unităţilor economice şi a colectivelor de lucrători, instrument de control al acestei activităţi. Spre deosebire de capitalism, unde sporirea profiturilor interesează numai pe capitalişti şi se realizează în dauna muncitorilor, în socialism creşterea b. interesează întreaga societate şi se realizează prin contribuţia conştientă a oamenilor muncii. B. unităţilor economice de stat se stabileşte şi se aprobă prin planurile financiare, pe baza sarcinilor de producţie şi de desfacere şi a nivelului planificat al cheltuielilor de producţie şi de circulaţie. B. unităţilor economice se repartizează, în condiţiile legii, pentru constituirea fondurilor proprii de dezvoltare economico-socială (inclusiv restituirea creditelor bancare primite pentru dezvoltare), vărsăminte la bugetul de stat sau la dispoziţia centralei, constituirea fondului de premiere, formarea fondului de rezervă al centralei sau unităţii asimilate acesteia, precum şi pentru alte destinaţii. În ţara noastră cercetări în acest domeniu au desfăşurat: I. Bituleanu, I. Răvar.

BENEFICIUL ÎNTREPRINZĂTORULUI, categorie economică specifică capitalismului, reprezentînd partea de plusvaloare ce revine capitalistului care foloseşte capital împrumutat în industrie, agricultură, comerţ etc.; diferenţa dintre profitul realizat prin utilizarea capitalului împrumutat şi *dobînda* (v.) plătită creditorului. Spre deosebire de dobîndă, b.î. îmbracă în mod necesar forma profitului industrial sau comercial. Împărţirea profitului în b.î. şi dobîndă este influenţată de cererea şi oferta de capital de împrumut, de concurenţa între debitor şi creditor. Întrucît b.î. şi dobînda nu pot depăşi mărimea profitului, între capitalistul debitor şi cel creditor apar contradicţii, fiecare dintre ei căutînd să-și însușească o parte cît mai mare. Aceste contradicții nu înlătură unitatea de interese a celor două categorii de capitaliști pentru exploatarea clasei muncitoare. Mărimea **b.î.** variază între o limită maximă egală cu profitul mijlociu și o limită minimă egală cu zero. Practic este însă greu să se atingă una din aceste limite, deoarece ar fi împotriva legilor capitalismului, ca proprietarul capitalului sau capitalistul întreprinzător să nu obțină nici o parte din profitul realizat prin utilizarea capitalului împrumutat.

BENELUX, uniune vamală constituită în 1947 de către Belgia, Olanda, Luxemburg și transformată în 1958 într-o uniune economică (nu și monetară). Mai este cunoscută și sub denumirea de Statele **B.**, Uniunea **B.**

BERNSTEIN [pron. *bérnștain*], Eduard (1850—1932), lider al aripii oportuniste a Partidului Social-Democrat din Germania și al Internaționalei a II-a, fondatorul revizionismului. Sub pretextul că dezvoltarea societății nu ar mai confirma concluziile lui Marx, **B.** a încercat să revizuiască marxismul, atacînd elementele sale fundamentale: dialectica materialistă și materialismul istoric, teoria valorii muncă și teoria plusvalorii, teoria acumulării capitalului, negînd caracterul obiectiv al adîncirii contradicțiilor capitalismului în perspectiva istorică și inevitabilitatea luptei de clasă, a revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului. În schimbul lor, **B.** a propagat metafizica și idealismul, teoria utilității finale, teoria „democratizării capitalului", teoria „trăiniciei" micii gospodării în agricultură, propovăduind îmbunătățirea situației muncitorilor prin efectuarea de reforme treptate în cadrul orînduirii burgheze, abaterea maselor muncitoare de la lupta revoluționară, de la înfăptuirea revoluției socialiste. *Op. pr.:* „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației" (1899).

B.I.C.E., v. **BANCA INTERNAȚIONALĂ DE COLABORARE ECONOMICĂ.**

B.I.I., v. **BANCA INTERNAȚIONALĂ DE INVESTIȚII.**

BILANȚ, document contabil care reflectă activul și pasivul unei întreprinderi, organizații sau instituții la un moment dat. În *activ* sînt cuprinse mijloacele economice grupate după componență și rolul lor în procesul economic, iar în *pasiv*, sursele de acoperire a mijloacelor grupate după natura sau destinația lor. În **b.** se reflectă ambele laturi ale categoriei. De exemplu „Fondurile unităților economice" se oglindesc în **b.** astfel: în activ — conținutul material al fondurilor (utilaje, clădiri, materii prime, materiale, producție neterminată, produse finite etc.), iar în pasiv — apartenența lor (proprii, împrumutate sau atrase). Între activ și pasiv există o permanentă egalitate determinată de principiul contabilității în partidă dublă, prin care se asigură corelația dintre mijloacele economice și sursele lor de acoperire. **B.** se încheie periodic de către toate unitățile care au personalitate juridică, fiind o sursă de evidență și analiză a schimbărilor petrecute în situația patrimonială, precum și a rezultatelor financiare ale activității economice desfășurate (v. și *activ; pasiv*).

BILATERALISM, metodă de politică comercială internațională, întemeiată pe acordul dintre două țări (care schimbă între ele bunuri și servicii). În acest caz se urmărește echilibrarea balanței de plăți cu fiecare țară în parte (v. și *multilateralism*).

BILET DE BANCĂ, semn al valorii emis de băncile centrale (de emisiune), care înlocuiește banii cu valoare deplină în funcțiile lor de mijloc de circulație și mijloc de plată. Pentru prima dată **b.** de **b.** au apărut în sec. al XVII-lea, ca urmare a dezvoltării circulaţiei cambiilor, realizată la început doar între capitaliştii care aveau încredere în plata la scadenţă a acestora. Limitele ridicate de această încredere în faţa circulaţiei cambiilor au fost depăşite prin înlocuirea cambiilor comerciale emise de particulari cu **b.** de **b.** emise la început de către băncile comerciale, iar ulterior de către băncile centrale (de emisiune) cu ocazia *reescontării* (v.) portofoliului de cambii al băncilor comerciale. **B.** de **b.** ale băncilor centrale circulau în calitate de bani de credit şi aveau o dublă garanţie: 1) efectele comerciale aflate în portofoliul lor şi 2) stocul de aur al acestora. Garanţia prin cambii a **b.** de **b.** asigură o legătură nemijlocită între emisiunea lor şi necesităţile de bani ale circulaţiei mărfurilor; pe măsura creşterii circulaţiei mărfurilor se lărgea şi circulaţia cambiilor şi, odată cu ea, emisiunea **b.** de **b.** şi invers. Întrucît **b.** de **b.** se emiteau cu ocazia creditării circulaţiei mărfurilor (certificată în cambiile reescontate), la scadenţa creditului ele se întorceau la banca de emisiune sub forma achitării creditului (cambiilor). De asemenea, asigurarea **b.** de **b.** prin aur servea ca o garanţie faţă de o eventuală depreciere a lor în comparaţie cu aurul pe care îl reprezentau. În perioada capitalismului premonopolist, **b.** de **b.** se emiteau numai cu ocazia creditării comerţului şi se preschimbau, în mod liber, pe aur în momentul prezentării deţinătorilor la banca de emisiune. Se asigura astfel emisiunea **b.** de **b.** într-o cantitate corespunzătoare nevoilor circulaţiei mărfurilor. În perioada *imperialismului* şi, îndeosebi, a *crizei generale a capitalismului*, **b.** de **b.** şi-au pierdut din ce în ce mai mult stabilitatea şi se transformă treptat în *bani de hîrtie* (v.). Acest lucru se datoreşte faptului că garantarea lor cu cambii comerciale îşi pierde din importanţă întrucît efectele emise de marile monopoluri reprezintă nu atît operaţiuni comerciale, cît tranzacţii legate de o serie de maşinaţiuni financiare care au la bază hîrtii de valoare, cambii financiare şi obligaţiuni de stat. În perioada primului război mondial, datorită faptului că **b.** de **b.** se emiteau în special pentru acoperirea deficitelor bugetare şi pentru finanţarea războiului, schimbul lor pe aur a încetat. Criza economică mondială din 1929—1933 a pus capăt convertibilităţii **b.** de **b.** şi a marcat punctul hotărîtor pentru transformarea lor în bani de hîrtie neconvertibili. Suspendarea convertibilităţii **b.** de **b.** pe aur este o dovadă elocventă a instabilităţii sistemului bănesc al capitalismului contemporan. Comparativ cu **b.** de **b.** clasice, emise în timpul capitalismului liberei concurenţe, **b.** de **b.** din stadiul imperialist fie că ocupă un loc intermediar între adevăratele **b.** de **b.** şi banii de hîrtie, fie că degenerează în bani de hîrtie propriu-zişi, păstrîndu-şi doar denumirea; primul aspect se întîlneşte atunci cînd ele se emit sub forma creditării circulaţiei mărfurilor; al doilea, cînd emisiunea lor se face pentru finanţarea cheltuielilor statului burghez şi pentru acoperirea deficitelor bugetare cronice. **B.** de **b.** transformate în bani de hîrtie sînt folosite de marile monopoluri ca un mijloc suplimentar de reducere a salariului real şi de redistribuire a venitului naţional în favoarea lor. În *socialism*, **b.** de **b.** sînt, potrivit naturii lor, bani de credit emişi în circulaţie în mod planificat sub forma creditării economiei naţionale în funcţie de necesităţile de bani ale circulaţiei mărfurilor. Respectarea, prin emisiunea planificată de **b.** de **b.**, a cerinţelor echilibrului structural al economiei permite să nu se ajungă la o emisiune excedentară şi, prin urmare, nici la o depreciere a **b.** de **b.** În condiţiile economiei socialiste planificate nu mai este necesar ca **b.** de **b.** să se schimbe pe aur. În socialism, garanţia lor se face cu o parte din stocul de aur al băncii de emisiune şi cu cantitatea de mărfuri în continuă creştere, existentă în mîinile statului şi pusă în circulaţie la preţuri fixe. O asemenea garanţie reprezintă baza cea mai sigură pentru stabilitatea **b.** de **b.** în socialism. În Republica Socialistă România **b.** de **b.** în valori de 1, 5, 10, 25, 50 și 100 de lei, se emit de către *Banca Națională a R.S. România* (v. și *bani*).

BILET LA ORDIN, v. **CAMBIE.**

BIMETALISM, sistem bănesc ce are la bază două metale, aurul și argintul, care servesc ca echivalent general și ca mijloc de circulație. **B.** are două variante: în prima, raportul valoric dintre cele două metale prețioase este fixat prin lege (sistemul monedei duble), în a doua, acest raport fluctuează liber pe piață (sistemul monedei paralele). Marx a arătat că, în realitate, în sfera circulației interne numai o singură marfă poate servi ca măsură a valorii și deci ca bani. Implicit, **b.** este o creație artificială, în fapt funcționînd ca echivalent general numai unul din metale. **B.** a fost promovat în sec. al XIX-lea de Franța, care l-a pus în 1803 la baza sistemului bănesc, cu un raport de valoare între aur și argint de 1 : 15,5. Ca urmare a greutăților provocate de contradicția tot mai puternică dintre raportul legal și cel real dintre cele două metale, Franța a căutat să contracareze tendința tot mai accentuată în lume de renunțare la **b.** și de trecere la monometalismul aur prin înființarea Uniunii latine. În țările occidentale, **b.** a funcționat pînă în jurul anului 1875. România a pus **b.** la baza sistemului bănesc național în 1867. Legea de atunci, indicînd cantitățile de metal care formau unitatea bănească (leul), a fixat greutatea leului de argint la 5 g cu titlul 0,835 iar a leului de aur la 0,3226 g cu titlul 0,900, ceea ce însemna un raport legal de valoare între aur și argint de 1 : 14,38. Dificultățile în funcționarea sistemului și necesitatea întăririi etalonului bănesc național pe o anumită treaptă a dezvoltării economice a României au dus în 1890 la înlocuirea **b.** cu monometalismul aur.

B.I.R.D., v. **BANCA INTERNAȚIONALĂ DE RECONSTRUCȚIE ȘI DEZVOLTARE.**

BLOCADĂ ECONOMICĂ, act de izolare a unei țări sau a unui grup de țări, întreprins de o altă țară sau mai multe țări, în scopul subminării economiei naționale a primelor. **B.e.** se realizează prin împiedicarea importului de materii prime și de produse finite în țările supuse **b.e.** ca și prin lipsirea acestora de piețe de desfacere. **B.e.** poate să aibă caracter *general*, atunci cînd ea cuprinde întregul ansamblu de relații economice al țării supuse **b.e.** sau *parțial*, atunci cînd cuprinde numai unele mărfuri sau numai unele forme de relații economice, cum ar fi de exemplu cele financiare (blocada financiară), de credit (blocada creditului) etc. După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917, **b.e.** a fost folosită de țările imperialiste împotriva U.R.S.S., iar după cel de-al doilea război mondial, în cursul primului deceniu împotriva altor țări socialiste, în scopul frînării dezvoltării economico-sociale a acestora. În ultimul timp, ca rezultat al realizărilor remarcabile obținute de țările socialiste în dezvoltarea economică și tehnico-științifică, al ascuțirii contradicțiilor sistemului capitalist mondial, al sporirii daunelor pricinuite în țările capitaliste de refuzul de a face comerț cu țările socialiste, se remarcă o lărgire considerabilă a relațiilor economice dintre Est și Vest. Statutul O.N.U. admite **b.e.** ca o măsură colectivă a țărilor membre, folosită față de acele state care prin politica lor contravine spiritului Cartei O.N.U., principiilor generale ale umanității.

BLOCURI VALUTARE, grupări ale țărilor capitaliste, constituite pe baza hegemoniei economico-valutare a țării care conduce blocul respectiv, pe calea subordonării valutelor țărilor membre față de valuta țării hegemon. **B.v.** au apărut în timpul crizei economice de supraproducție din anii

1929—1933, cînd s-a ascuţit războiul valutar dintre ţările imperialiste, care promovau politica de scădere a cursurilor valutelor lor cu scopul de a realiza un dumping valutar. Apariţia acestor **b.v.** a fost legată de dereglarea sistemului valutar capitalist, ele aflîndu-se într-o aprigă luptă de concurenţă. De obicei, **b.v.** nu au luat fiinţă în baza unor înţelegeri guvernamentale; ele s-au format în virtutea unor anumite dependenţe anterioare, financiare, economice şi chiar politice a ţărilor coloniale şi dependente, faţă de marile puteri imperialiste. Principalele **b.v.** au fost: blocul lirei sterline; blocul dolarului; blocul aur. **B.v.** al *lirei sterline* a apărut în septembrie 1931, din el făcînd parte: Anglia, ca ţară dominantă, ţările care atunci se încadrau în Imperiul britanic (cu excepţia Canadei şi a teritoriului Hong-Kong) şi alte ţări strîns legate economic de Marea Britanie. Valutele ţărilor intrate în bloc se subordonau lirei sterline iar cursul lor se stabilea în dependenţă de cursul acesteia. Decontările între ţările respective se făceau în lire sterline, iar rezervele valutare se păstrau la Banca Angliei şi se foloseau pentru decontări reciproce, ca şi pentru decontări cu terţii. Prin crearea acestui bloc, Marea Britanie încerca să consolideze poziţia lirei sterline, care încă de atunci începea să fie înlăturată de pe piaţa mondială de către dolar. **B.v.** al *dolarului* a fost creat în 1933, după lichidarea etalonului aur în S.U.A., din el făcînd parte: S.U.A., Canada şi ţările Americii Latine. Funcţia **b.v.** al dolarului era asemănătoare cu cea a **b.v.** al lirei sterline; controlul decontărilor internaţionale ale ţărilor membre nu se făcea însă de către băncile S.U.A. În iunie 1933, ţările care mai menţineau etalonul aur (Franţa, Belgia, Olanda, Elveţia, Italia şi Polonia) au format **b.v.** al *aurului*, care năzuiau să păstreze etalonul aur pe baza parităţilor existente. Din cauze multiple, dar mai ales datorită intereselor economice foarte diferite ale ţărilor membre, **b.v.** al aurului s-a dizolvat în 1936. Între anii 1939—1945 a funcţionat un **b.v.** creat de Germania şi Japonia. **B.v.** au fost instrumente de luptă a puterilor imperialiste pentru pieţe de desfacere, pentru surse de materii prime şi o cale de exploatare a ţărilor slab dezvoltate. În timpul şi imediat după cel de-al doilea război mondial pe baza lor s-au format *zonele valutare.*

BOGĂŢIE NAŢIONALĂ, v. **AVUŢIE NAŢIONALĂ.**

BOGNAR, Jozsef (n. 1917), economist ungur, profesor universitar, membru al Academiei Ungare de Ştiinţe. Cercetări în domeniul economiei şi politicii internaţionale. *Op. pr.:* „Locul şi rolul ţărilor în curs de dezvoltare în economia mondială“ (1966); „Politica economică şi planificarea în ţările în curs de dezvoltare“ (1968); „Dinamismul economic şi relaţiile economice internaţionale“ (1969); „Rolul relaţiilor economice est-vest în progresul cooperării europene“ (1970); „Strategia dezvoltării în lumea a treia şi ştiinţa economică“ (1971).

BOGOMOLOV, Oleg Timofeevici (n. 1927), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul teoriei şi metodologiei dezvoltării sistemului mondial socialist. *Op. pr.:* „Teoria şi metodologia diviziunii internaţionale socialiste a muncii“ (1967); „Sistemul mondial socialist. Unele probleme ale dezvoltării în etapa actuală“ (1971; în colab.).

BÖHM-BAWERK [pron. *bœ:m-báverk*], Eugen (1851—1914), economist burghez, profesor, de orientare subiectivist-marginalistă, membru al *şcolii austriece* (v.), ministru de finanţe al Austriei, preşedinte al Academiei Vieneze de Ştiinţe. **B.-B.** a respins teoria valorii muncă, înlocuind-o cu teoria utilităţii finale. De asemenea, a respins teoria marxistă a plusvalorii, elaborînd o teorie subiectivistă a repartiţiei, prin care reduce plusvaloarea numai la dobîndă. *Op. pr.:* „Capital şi dobîndă", vol. I; „Istoria şi critica teoriilor despre dobîndă", vol. II (1884); „Bazele teoriei valorii bunurilor economice" (1886); „Teoria pozitivă a capitalului" (1889); „Teoria lui Karl Marx şi critica ei" (1896).

BOICOT ECONOMIC, refuz total sau parţial de a avea relaţii economice cu o persoană, organizaţie sau stat. În relaţiile internaţionale **b.e.** este, de obicei, rezultatul unui boicot politic. În capitalismul premonopolist **b.e.** a fost mai puţin folosit ca mijloc de concurenţă. În epoca imperialismului **b.e.** se transformă într-un instrument al concurenţei dintre marile monopoluri, dintre monopoluri şi întreprinderi nemonopolizate. De asemenea, el este folosit des în relaţiile economice internaţionale de către ţările imperialiste pentru frînarea dezvoltării economice a altor state, pentru asigurarea dominaţiei economice pe piaţa mondială (v. şi *blocadă economică).*

BOIERIME, clasa feudalilor din Ţara Românească şi Moldova, care stăpîneau moşii întinse, exploatînd ţăranii iobagi (rumâni, vecini). Din rîndurile **b.** se alegeau domnitorii precum şi dregătorii ce formau sfatul domnesc sau divanul ţării. După revoluţia de la 1848 şi reforma agrară din 1864, **b.** a continuat să existe ca *moşierime* (v.), clasă socială care a fost desfiinţată prin reforma agrară din 1945.

BON DE TEZAUR, titlu de obligaţie emis de un stat capitalist pentru a obţine împrumuturi de la cetăţeni sau bănci în vederea acoperirii unor nevoi imediate ale bugetului; sînt emise pe termen scurt, aduc dobînzi şi pot fi transmisibile şi scontate.

BOOM [pron. *bum*] (cuv. engl.), perioadă de avînt economic, în care afacerile prosperă; activitate economică (stimulată, nu rareori printr-o anumită politică), caracterizată prin creşterea producţiei, investiţiilor, profiturilor, scăderea şomajului etc. În mod obişnuit, **b.** precede un reflux al activităţii economice capitaliste.

BREASLĂ, uniune a meşteşugarilor asociaţi pe meserii, organizată în perioada feudalismului în scopul apărării lor de exploatarea feudalilor şi al limitării concurenţei (se mai numeau şi *corporaţii* — v.). **B.** reglementa producţia (cantitatea, calitatea, preţul produselor, numărul de calfe şi ucenici), organiza aprovizionarea şi desfacerea produselor etc. Organul suprem al **b.** era adunarea **b.**, investită cu competenţe legislative şi judecătoreşti. Pe măsura evoluţiei producţiei de mărfuri, a apariţiei şi dezvoltării relaţiilor capitaliste, **b.** au devenit o frînă în calea forţelor de producţie, piezîndu-şi treptat din importanţă, iar în ultimă instanţă au fost desfiinţate. **B.** au apărut în sec. IX-X în oraşele din Europa Occidentală, iar în ţările române mai tîrziu — în sec. al XIV-lea în Transilvania şi spre sfîrşitul sec. al XVI-lea în Moldova şi Ţara Românească. Prin legea din 1872, **b.** au fost interzise în Transilvania, iar în Moldova, Muntenia şi Oltenia în 1873.

BRENTANO, Lujo (1844—1931), economist burghez, reprezentant al aripii liberale a *noii şcoli istorice germane.* Preocupări în domeniul relaţiilor dintre burghezie şi proletariat, al politicii economice a statului burghezo-moşieresc prusac pe plan intern şi pe plan extern. **B.** a fost promotorul reformismului burghez de tip tradeunionist prin care a încercat să abată clasa muncitoare de la lupta revoluţionară pentru înlăturarea capitalismului şi înfăptuirea revoluţiei socialiste. În teoria economică, **B.** a fost un eclectic, admiţînd atît teze ale economiei politice burgheze vulgare anterioare, cît şi unele teze ale *marginalismului* (v.). *Op. pr.:* „Problema muncitorească" (1872); „Asigurarea muncitorului în conformitate cu actuala ordine economică“ (1879); „Politica agrară“ (1897); „Argumentul liberului schimb“ (1900); „Salariul muncitorilor şi timpul de muncă după război“ (1913); „Începuturile capitalismului modern“ (1913).

BUGET, balanţă a veniturilor şi cheltuielilor unei unităţi teritorial-administrative (stat, judeţ, municipiu, oraş, comună), ale unei unităţi bugetare, ale unei familii sau persoane, pe o anumită perioadă de timp. **B.** de *stat*, veniturile şi cheltuielile probabile ale unui stat pe o perioadă dată, de obicei un an; el reflectă natura social-economică, funcţiile şi sarcinile statului respectiv. Execuţia **b.** de stat constă în prelevarea unei părţi din venitul naţional la dispoziţia statului şi în cheltuirea ei pentru îndeplinirea sarcinilor şi funcţiilor acestuia. În *capitalism*, **b.** de stat este o categorie economică ce reflectă relaţiile ce se stabilesc între clasele sociale în procesul redistribuirii venitului naţional, relaţii de exploatare suplimentară a maselor largi ale populaţiei de către burghezia organizată în stat. Mobilizarea resurselor băneşti la **b.** de stat în capitalism se constituie în special pe calea impozitelor, ducînd la micşorarea veniturilor maselor muncitoare, împovărarea proletariatului, proletarizarea micilor producători de mărfuri. Povara fiscală este suportată în cea mai mare parte de către masele muncitoare ale populaţiei. Procesul de redistribuire a venitului naţional prin intermediul **b.** de stat duce la sporirea veniturilor clasei dominante. În condiţiile capitalismului monopolist de stat, **b.** de stat devine tot mai mult un instrument al politicii grupurilor oligarhice. Pe lîngă veniturile şi cheltuielile clasice apar venituri şi cheltuieli noi, de natură economică (venituri de la întreprinderile şi proprietăţile de stat, cheltuieli pentru investiţii etc.). **B.** de stat al ţărilor care s-au eliberat de sub jugul colonial are unele trăsături specifice, determinate de existenţa proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, de existenţa unui sector de stat în economie, de starea precară a economiei. Totuşi, atîta vreme cît o parte însemnată a mijloacelor bugetare este folosită pentru finanţarea măsurilor de lichidare a înapoierii economice şi de dezvoltare a economiei naţionale, precum şi pentru alte măsuri menite să ducă la consolidarea independenţei naţionale, **b.** de stat al acestor ţări are un caracter progresist. În *socialism*, **b.** de stat exprimă relaţii economice ce se formează în legătură cu mobilizarea, repartizarea şi utilizarea în mod planificat a principalelor resurse băneşti ale statului, în scopul asigurării reproducţiei socialiste lărgite şi al ridicării continue a nivelului de trai al populaţiei. El reprezintă forma principală de participare a statului socialist la repartiţia venitului naţional. *Veniturile* **b.** de stat exprimă, pe de o parte, *relaţii de repartiţie primară* a venitului naţional creat în unităţile economice de stat, care se concretizează în prelevarea la dispoziţia statului a unei părţi din produsul pentru societate (sub formă de vărsăminte din beneficii, impozit pe circulaţia mărfurilor, contribuţii pentru asigurările sociale etc.). Deoarece în socialism majoritatea covîrşitoare a mijloacelor de producţie se află în proprietatea statului, repartiţia primară a venitului naţional ocupă locul principal în cadrul relaţiilor care formează conţinutul **b.** de stat. Veniturile **b.** de stat exprimă, pe de altă parte, relaţii de redistribuire a venitului naţional, care se concretizează în prelevarea la **b.** de stat a unei părţi din venitul naţional creat în cadrul unităţilor cooperatiste. **B.** de stat participă de asemenea la redistribuirea unei părţi a venitului naţional care, în procesul distribuirii primare sau ulterioare, formează venituri ale cetăţenilor. *Cheltuielile* **b.** de stat în socialism exprimă folosirea unei părţi din venitul naţional pentru lărgirea producţiei, transferarea din sfera productivă în

EXECUŢIA BUGETULUI DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

(în milioane lei)

	1960	1970	1973
Venituri	58 170,9	133 341,5	175 972,1
din care:			
— Impozit pe circulaţia mărfurilor	18 015,0	40 543,7	48 045,8
— Impozit de regularizare	—	6 136,0	8 922,7
— Vărsăminte din beneficiile întreprinderilor şi organizaţiilor economice de stat	13 532,9	28 829,1	46 622,3
— Impozite şi taxe de la populaţie	3 919,0	11 618,8	15 382,2
— Veniturile asigurărilor sociale de stat	3 573,8	8 944,5	12 422,2
Cheltuieli	55 422,5	130 900,2	168 090,7
din care:			
— Finanţarea economiei naţionale	34 801,3	79 095,9	101 548,7
— Finanţarea acţiunilor social-culturale	14 103,0	35 942,0	44 395,8
— Apărarea statului	3 392,1	7 066,8	7 835,4
— Organele puterii şi ale administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi cele ale procuraturii	1 734,8	2 457,9	2 714,5

sfera neproductivă, a unei părţi din venitul naţional, pentru dezvoltarea învăţămîntului şi ştiinţei, acţiuni social-culturale, întreţinerea aparatului de stat etc. Acest proces se materializează în alocaţiile bugetare pentru plata retribuţiei cuvenite lucrătorilor din sfera neproductivă, pentru pensii, ajutoare, burse, indemnizaţii etc. **B.** de stat al R.S. România reprezintă principalul plan financiar al statului, cu caracter executoriu. În cadrul sistemului planurilor financiare operative, el are un rol coordonator. **B.** de stat contribuie la înfăptuirea politicii Partidului Comunist Român de dezvoltare rapidă şi echilibrată a economiei naţionale, de ridicare necontenită a nivelului de trai al poporului. **B.** de stat, strîns legat de planul naţional unic de dezvoltare economico-socială a ţării, are un rol important în stabilirea şi realizarea proporţiilor între fondul de consum şi fondul naţional de dezvoltare economico-socială, între ramurile şi subramurile economiei naţionale, între diferitele regiuni ale ţării etc. Acest rol activ se manifestă atît pe linia finanţării obiectivelor planului economic, cît şi pe aceea a controlului ce se exercită prin instrumentele specifice. **B.** de stat are un caracter productiv deoarece îndrumă cea mai mare parte a resurselor bugetare spre finanţarea dezvoltării economiei naţionale. Potrivit structurii teritorial-administrative a statului nostru, **b.** de stat este format din **b.** republican şi **b.** locale. **B.** *republican* concentrează principala parte a fondului bugetar şi se administrează de către organele centrale de stat. În **b.** republican se înscrie **b.** Marii Adunări Naţionale şi **b.** asigurărilor sociale de stat. Din **b.** republican se asigură mijloacele financiare necesare pentru obiective şi acţiuni ce se finanţează din fondul central de dezvoltare economico-socială, pentru acţiunile social-culturale ce se realizează prin unităţile socialiste de stat de interes republican, pentru apărarea ţării, precum şi întreţinerea organelor de stat. **B.** *locale* sînt **b.** unităţilor administrativ-teritoriale (comune, oraşe, municipii, judeţe). Ele cuprind veniturile şi cheltuielile gospodărite de organele locale ale puterii şi administraţiei de stat. Fiecare organ local are un **b.** propriu, **b.** organelor inferioare fiind integrate în **b.** organelor ierarhic superioare. În felul acesta, fiecare organ local are o bază financiară proprie, care îi permite să-şi îndeplinească sarcinile ce-i revin. În acelaşi timp, prin cuprinderea tuturor **b.** (republican şi locale) în **b.** de stat, se asigură constituirea unui **b.** unic, în concordanţă cu planul naţional unic de dezvoltare a economiei (v. şi *venituri bugetare; cheltuieli bugetare*).

BUGET DE FAMILIE, sistem de evidenţă bilanţieră, de obicei pe timp de un an, prin care se înregistrează sistematic şi cronologic veniturile unei familii, după natura lor, iar cheltuielile şi consumul după destinaţie. **B. de f.** se poate alcătui pe diferite clase sau categorii sociale ale populaţiei: muncitori, ţărani, funcţionari, pensionari etc. **B. de f.** este un mijloc important pentru cunoaşterea costului vieţii, puterii de cumpărare, nivelului de trai.

BUGETUL „HELLER", denumire a *bugetului de familie* (v.) în S.U.A.; ea provine de la numele aceluia care a organizat şi condus pentru prima dată lucrările de întocmire a acestui buget. Iniţiat în anii 1936—1938 **b. „H."** a devenit un instrument curent de cunoaştere a consumului populaţiei în anii postbelici, cel mai amplu sondaj de acest fel efectuat în ţările capitaliste. Datele **b. „H."** privite în dinamică, oferă posibilitatea formării unei anumite imagini cu privire la consumul minim şi mediu al populaţiei, la structura acestuia. Metodologia de întocmire a **b. „H."** poartă pecetea condiţiilor economice şi social-politice din S.U.A., forţînd anumite concluzii, convenabile clasei dominante din această ţară. De pildă, ponderea muncitorilor necalificaţi cu salarii mici cuprinşi în eşantion este mult mai mică decît în realitate, familiile şomerilor nu fac obiectul sondajului, se exagerează greutatea specifică a muncitorilor cu calificare superioară şi cu salarii mai mari. De aceea, informaţia oferită de **b. „H."** nu este pe deplin veridică şi nu reflectă satisfăcător schimbările esenţiale care au loc în consumul oamenilor muncii din S.U.A.

BUNURI DE CONSUM, parte a produsului social care cuprinde produsele destinate consumului neproductiv individual sau social. **B. de c.** se grupează, potrivit duratei de folosire, în: *bunuri de uz curent* (alimente, îmbrăcăminte, încălţăminte etc.) şi *bunuri de folosinţă îndelungată* (v.).

BUNURI DE FOLOSINŢĂ ÎNDELUNGATĂ, parte a bunurilor de consum, caracterizate printr-o durată mare de funcţionare, prin posibilităţi foarte variate şi largi de satisfacere a unor nevoi de consum ale populaţiei. Din această categorie de bunuri fac parte: televizoarele, aparatele de radio, frigiderele, maşinile electrice de spălat rufe, mobila, autoturismele etc. În consumul populaţiei din ţara noastră, ele înregistrează o tendinţă de creştere mai accelerată în raport cu celelalte *bunuri de consum* (v.) — expresie a creşterii nivelului de trai.

BUNURI ECONOMICE, mijloace materiale obţinute ca rezultat al muncii omeneşti şi resurse naturale atrase în procesul de producţie, destinate satisfacerii unor nevoi productive sau neproductive. Ele pot fi *mijloace de producţie* (v.), care servesc consumului productiv sau *bunuri de consum* (v.), care servesc consumului individual şi social al membrilor societăţii. Volumul, structura şi nivelul calitativ al **b.e.** înregistrează modificări de la o perioadă la alta, în concordanţă cu nevoia socială, cu progresul societăţii.

BURGHEZIE, clasă dominantă în societatea capitalistă, proprietară a principalelor mijloace de producţie, pe care le foloseşte în scopul obţinerii de profit prin exploatarea muncii salariate. **B.** a apărut în cadrul orînduirii feudale, în procesul diferenţierii micilor producători de mărfuri şi al apariţiei economici de mărfuri capitaliste. Ea a desfiinţat, pretutindeni unde a ajuns la putere, relaţiile feudale, patriarhale, idilice şi a antrenat naţiunile în civilizaţie. „Burghezia a jucat în istorie un rol cît se poate de revoluţionar" (*K. Marx* şi *F. Engels*). **B.** a creat forţe de producţie uriaşe şi în proporţii mai mari decît toate generaţiile care au precedat-o laolaltă. În sfera relaţiilor politice, ea a înlăturat fărîmiţarea feudală, înlocuind-o cu o centralizare politică; provincii independente au fost înglobate într-o singură naţiune. În lupta desfăşurată împotriva feudalismului, **b.** a antrenat la viaţa politică masele largi populare, fiind forţa socială conducătoare a revoluţiilor burgheze din sec. al XVII—XIX-lea. **B.** a creat un cîmp larg de dezvoltare forţelor de producţie. În domeniul vieţii spirituale, epoca de ascensiune a capitalismului a dat naştere unor mari capodopere ale artei şi culturii. Odată cu dezvoltarea capitalismului, **b.** se transformă însă tot mai mult dintr-o forţă progresistă într-o forţă reacţionară care, luptînd pentru menţinerea şi consolidarea dominaţiei sale, frînează dezvoltarea social-economică. **B.** transformă lozinca „libertate, egalitate, fraternitate", sub care a luptat pentru înlăturarea feudalismului, într-o adîncă prăpastie a inegalităţii sociale şi economice, într-o ascuţită luptă între clase. În raport cu locul ocupat în sfera vieţii economice şi politice sînt cunoscute următoarele principale pături ale burgheziei: *mica* **b.**, *marea* **b.**, **b.** *monopolistă*, **b.** *satelor*, **b.** *naţională*, **b.** *compradoră*. În funcţie de sfera de investiţie a capitalului, **b.** se împarte în **b.** *industrială*, **b.** *comercială*, **b.** *bancară* şi **b.** *sătească*. În epoca imperialismului, apare **b.** *monopolistă*, formată dintr-un grup restrîns de capitalişti, care concentrează în mîinile lor cea mai mare parte din producţia şi desfacerea anumitor mărfuri, ceea ce îi dă posibilitatea să limiteze libera concurenţă, să stabilească preţuri de monopol în scopul obţinerii profitului ridicat de monopol. Concomitent cu adîncirea principalei contradicţii de clasă a societăţii burgheze — contradicţia dintre proletariat şi **b.** — în condiţiile crizei generale a capitalismului ia naştere şi se agravează contradicţia dintre mănunchiul de monopolişti şi întreaga naţiune, se ascut la maximum contradicţiile capitalismului. În condiţiile transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat, are loc un proces de formare a unui grup social distinct în cadrul **b.** monopoliste, indisolubil legat de împletirea forţei monopolurilor cu forţa statului — *oligarhia monopolistă statală* (alcătuită din magnaţii capitalismului monopolist, marii proprietari funciari, vîrfurile personalului conducător din companiile monopoliste, funcţionarii superiori din aparatul de stat, casta militară superioară, vîrfurile aparatului de propagandă). *Mica* **b.** este constituită din păturile micilor producători de mărfuri şi micilor comercianţi de la oraşe şi sate (ţărănimea cu gospodărie mică şi mijlocie, micii meseriaşi şi negustori); ea ocupă o poziţie intermediară între **b.**

şi proletariat în structura de clasă a societăţii capitaliste şi a perioadei de trecere de la capitalism la socialism. În condiţiile capitalismului contemporan, mica b. cunoaşte un proces de ruinare masivă, nerezistînd concurenţei marilor monopoluri. În acelaşi timp, are loc şi un fenomen contrariu, de menţinere şi chiar apariţie a unor noi categorii de mici burghezi; micii producători de mărfuri sînt scoşi din sfera producţiei bunurilor de larg consum, dar marile monopoluri sînt interesate în menţinerea lor, în sfera serviciilor, transportului, lucrărilor de reparaţii etc. B. *naţională* din ţările coloniale şi dependente sau din ţările care s-au eliberat de sub dominaţia colonialismului este formată din acea parte a b. care participă la lupta de eliberare naţională, de cucerire şi consolidare a independenţei politice şi economice. În aceste condiţii, b. naţională poate juca un rol progresist. Ea are însă un caracter dublu: înclină nu numai spre realizarea sarcinilor fundamentale ale revoluţiei antiimperialiste, antifeudale, fiind obiectiv interesată în aceasta, ci şi, pe măsura adîncirii contradicţiilor sociale, spre conciliere cu imperialismul şi cu feudalismul. Gradul în care b. naţională participă la lupta antiimperialistă şi antifeudală diferă de la o ţară la alta şi depinde de raportul forţelor de clasă pe plan naţional şi internaţional. B. *compradoră*, partea cea mai reacţionară a b. din ţările coloniale care, împreună cu elementele feudale, favorizează expansiunea capitalului străin, jefuirea bogăţiilor ţării, exploatarea şi asuprirea populaţiei de către monopulurile imperialiste. În epoca contemporană se accentuează trăsătura dominantă a b. ca clasă reacţionară, ca o frînă în calea progresului societăţii. Încercările sociologilor şi economiştilor burghezi de a apăra orînduirea burgheză, prin diferite teorii referitoare la schimbarea, chipurile, a naturii b. (teoriile „transformării“, „dispariţiei“, „democratizării capitalului“, „revoluţiei în venituri“, „clasei de mijloc“ etc.), reflectă criza profundă în care se găseşte b. Dar b. nu a epuizat toate posibilităţile de a contribui la progresul diferitelor domenii ale vieţii sociale. În orînduirea burgheză sînt personalităţi, grupuri care se ridică la nivelul înţelegerii cerinţelor vitale pe care le ridică omenirea în zilele noastre, fiind adepţii ideilor de pace, democraţie şi progres social. B. dispare ca clasă în urma revoluţiei socialiste, care trece puterea politică în mîinile oamenilor muncii şi înlocuieşte proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie cu proprietatea socialistă. În România, b. industrială, b. comercială şi b. bancară a fost lichidată ca clasă în urma naţionalizării principalelor mijloace de producţie de la 11 iunie 1948. Faţă de b. *satelor* (chiaburimea), Partidul Comunist Român a dus o politică de îngrădire şi de eliminare treptată, iar apoi, pe baza succeselor dobîndite în construirea socialismului la oraşe şi sate şi în urma aplicării prevederilor decretului Prezidiului M.A.N. din martie 1959 privind „Lichidarea rămăşiţelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură în scopul ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al ţărănimii muncitoare şi al dezvoltării construcţiei socialiste“, i s-a creat posibilitatea de a-şi asigura existenţa prin muncă proprie; de la această dată în R.S. România nu mai există clase exploatatoare.

BURSĂ, piaţă şi instituţie capitalistă care vehiculează mărfuri fungibile şi hîrtii-valori. Primele b. au fost organizate la Anvers (1531) şi Londra (1554). B., în general, este de *mărfuri* şi de *valori;* ea se mai referă însă şi la forţa de muncă, închirieri de bastimente şi asigurări. Organizatori de b. pot fi sindicatele de comercianţi, statul sau colective mixte. Funcţionarea b. se bazează pe un regulament riguros. Deşi partidele de mărfuri şi valori negociate sînt ale proprietarilor privaţi, totuşi cei care fac strigările de

b. sînt numai agenţii oficiali. **B.** joacă un rol important la stabilirea preţurilor pe piaţa internaţională, în cazul unor mărfuri şi valori; cotarea la **b.** sau cursurile de **b.** sînt preţurile înscrise pe liste oficiale publicate, ele figurînd pentru deschidere, închidere, încheiere efectivă, cerere şi ofertă de **b.** La **b.** de mărfuri se schimbă numai mărfuri fungibile, în momentul tranzacţiei fiind prezente nu mărfurile respective ci mostre ale lor; grîu, bumbac, lînă, cauciuc, petrol, fier etc. După modul în care pot fi încheiate, afacerile la **b.** pot fi: 1) „*cassa*“, mai ales în cazul hîrtiilor-valoare, cînd livrarea şi plata se fac imediat; 2) *pe credit*, cînd mărfurile se predau imediat, iar plata la o scadenţă convenită de parteneri; 3) *pe termen*, cea mai specifică formă de realizare a afacerilor, cînd cumpărătorul şi vînzătorul îşi acordă reciproc credit, livrarea mărfii şi plata făcîndu-se, de regulă, la sfîrşit de lună. Acest din urmă gen de afaceri bursiere permite realizarea unor mari speculaţii, jocuri de **b.** În legătură cu aceasta, cumpărătorul, deşi n-a primit marfa sau hîrtiile-valori şi nici nu le-a plătit, poate să le revîndă, după cum noul cumpărător poate face la fel. Din diferenţele de preţ sau cote de **b.** realizate în interval de o lună, speculanţii pot cîştiga averi (v. *à la hausse; à la baisse*). Mersul afacerilor la **b.** are mare însemnătate pentru cunoaşterea conjuncturii economice capitaliste.

BÜCHER, [pron. *bü̂hər*] Karl (1847—1930), economist german burghez, istoric şi statistician, reprezentant al *noii şcoli istorice*. A elaborat aşa-zisa teorie a treptelor evoluţiei economiei în funcţie de raportul dintre producător şi consumator: prima treaptă — „economia casnică“, a doua — „economia orăşenească“, a treia — „economia naţională“. A considerat în mod eronat schimbul ca bază a dezvoltării societăţii. *Op. pr.:* „Problema femeilor în evul mediu“ (1882); „Evoluţia economiei naţionale“ (1893); „Economia naturală“ (1897).

C.A.E.R., v. **CONSILIUL DE AJUTOR ECONOMIC RECIPROC.**

CALCUL ECONOMIC, (în sens general) evaluare a rezultatelor ce decurg din diferite variante preconizate pentru utilizarea (consum productiv, consum individual, economisire, vînzare) unor resurse (venituri); (în sens restrîns) 1) în *capitalism:* ansamblu de metode bazate pe tehnicile matematicilor economice, pentru surprinderea valorii mărfurilor înainte de confruntarea lor pe piață cu cererea și cu concurența. Calculul economic reprezintă instrumentul pe care subiectul economic îl folosește pentru a stabili modalitatea de utilizare mai eficientă a mijloacelor de care dispune în scopul obținerii maximului de profit într-o perioadă anumită de timp; 2) în *socialism:* evaluarea diferitelor aspecte ale utilizării fondurilor pentru executarea unor anumite producții (sau servicii) în condițiile utilizării optime a resurselor. **C.e.** folosește metodele matematicilor moderne în vederea modelării și cuantificării proceselor economice, pornind de la primatul analizei calitative a fenomenelor. **C.e.** vizează în egală măsură atît probleme legate de dimensionarea producţiei, alegerea metodelor de producţie, stabilirea preţurilor, a rentabilităţii, cît şi problemele repartizării sarcinilor de producţie şi a resurselor pentru diferite întreprinderi. Cu ajutorul **c.e.**, bazat pe tehnicile matematicilor moderne şi pe utilizarea aparaturii moderne de calcul, se urmăreşte asigurarea eficienţei economice maxime din punctul de vedere al nevoilor economiei naţionale, reflectată în economisirea muncii sociale, îmbinarea armonioasă a intereselor întreprinderilor cu interesele generale ale economiei naţionale. În ţara noastră, în acest domeniu, contribuţii deosebite au adus: *Manea Mănescu* şi colectiv „Calcul economic" (1964).

CALCULATOR ELECTRONIC, v. ORDINATOR.

CALEA „AMERICANĂ", modalitate de pătrundere a capitalismului în agricultură, de formare şi dezvoltare a relaţiilor capitaliste de exploatare prin diferenţierea treptată economică şi socială a micilor producători, proprietari de pămînt, ca efect al acţiunii legilor valorii şi concurenţei. Un număr restrîns dintre micii proprietari care dispun de condiţii mai avantajoase de producţie şi desfacere pe piaţă se îmbogăţesc, devin capitalişti, iar cea mai mare parte dintre ei, care dispun de condiţii de producţie şi desfacere inferioare în raport cu cerinţele pieţei, se ruinează, pierzîndu-şi pămîntul şi celelalte mijloace de producţie, devenind proletari agricoli. Pe această cale s-a dezvoltat capitalismul în agricultura acelor ţări unde proprietatea funciară feudală nu a fost cunoscută (cazul Americii de Nord, de unde şi numele acestei căi), sau a fost lichidată de revoluţiile burgheze (cazul Franţei, de unde şi numele de *revoluţionară*). În primul caz, pămînturile libere au fost ocupate, de regulă, de către emigranţi, cu sau fără plată către autorităţi. În cel de-al doilea caz, revoluţia burgheză a mers pînă la capăt, expropriind pămîntul moşierilor şi dîndu-l în proprietate (parcelară) micilor producători, cu sau fără răscumpărare. Ceea ce caracterizează **c. „a."** este ritmul rapid de pătrundere a capitalismului în agricultură, datorită absenţei relaţiilor feudale de exploatare.

CALEA „PRUSACĂ", modalitate de pătrundere a capitalismului în agricultură, caracteristică pentru acele ţări care au trecut mai tîrziu la capitalism (cazul Prusiei, Rusiei, României ş.a.), unde reformele agrare nu au lichidat proprietatea funciară feudală şi raporturile generate de aceasta, relaţiile capitaliste apărînd şi dezvoltîndu-se prin modificarea internă a gospodăriei feudale, în cele mai frecvente situaţii cu participarea moşierimii. De aici şi denumirea de *cale a reformelor*. Pe această cale, relaţiile capitaliste au pătruns şi s-au dezvoltat lent, fiind frînate de existenţa proprietăţii funciare moşiereşti şi a unor raporturi semifeudale de producţie legate de aceasta. Calea reformelor, folosită în perioada de ascensiune a capitalismului, demonstrează incapacitatea burgheziei de a duce pînă la capăt revoluţia burgheză şi de a lichida dintr-o dată proprietatea funciară feudală, de teamă ca acest act revoluţionar să nu se extindă, prin voinţa maselor, şi asupra proprietăţii de tip capitalist. În aceste condiţii burghezia ajunge la o înţelegere cu moşierimea, limitîndu-se la împărţirea puterii politice cu aceasta, fără a mai proceda la lichidarea ei ca clasă. Reformele agrare, acceptate de către moşierime, au dus doar la exproprierea unei părţi din pămînturile moşiereşti, fără a desfiinţa în întregime proprietatea feudală şi moşierimea. De aceea, **c. „p."** determină menţinerea de rămăşiţe ale formelor feudale de exploatare care se împletesc cu formele capitaliste nou apărute. Această cale, care a dat naştere regimurilor burghezo-mişiereşti, s-a dovedit extrem de apăsătoare pentru ţărănime, supusă unei chinuitoare exploatări, frînînd dezvoltarea industrială.

CALIFICARE, pregătire profesională teoretică şi practică, dobîndită prin însuşirea de cunoştinţe, principii, reguli ştiinţifice şi deprinderi necesare îndeplinirii unei profesiuni în condiţiile lărgirii şi adîncirii diviziunii sociale a muncii. Volumul, structura şi complexitatea cunoştinţelor ce se cer a fi însuşite, diferă în funcţie de profesia, specialitatea şi gradul de calificare ce trebuie realizat. **C.** se obţine prin şcoală, cursuri de calificare, ucenicie sau practică la locul de muncă şi este atestată de foruri competente. Ea este determinată de cerinţele factorilor materiali ai producţiei, de esenţa relaţiilor de producţie şi de anumiţi factori ai conştiinţei sociale. În *capitalism*, **c.** este în esenţă o chestiune particulară a fiecărui lucrător. În *socialism*, dobîndirea **c.**, perfecţionarea sistematică a ei prin forme şi metode special organizate reprezintă o problemă importantă a întregii societăţi. În R.S. România, **c.** constituie o latură esenţială a politicii economice ştiinţifice promovate de Partidul Comunist Român şi care îşi găseşte reflectarea în „Legea privind perfecţionarea pregătirii profesionale a lucrătorilor din unităţile socialiste" (nr. 2/1971). De ridicarea gradului de **c.** a cadrelor şi de receptivitatea lor la nou depinde într-o măsură hotărîtoare însuşi progresul nostru economic şi social. Drept urmare, în domeniul **c.** forţei de muncă, partidul şi statul nostru vor acţiona şi în viitor în strînsă legătură cu diversificarea cerinţelor economice şi ale vieţii sociale, cu exigenţele progresului tehnic, ale introducerii metodelor ştiinţifice de conducere, precum şi cu necesităţile formării multilaterale a omului (v. şi *forţa de muncă*).

CALITATEA PRODUSELOR, totalitatea proprietăţilor unui produs, măsura în care el satisface necesităţile societăţii ca rezultat al performanţelor tehnico-economice şi estetice, a gradului de utilitate şi eficienţă economică pe care le asigură. **C.p.** este o noţiune complexă şi dinamică, conţinutul ei evoluînd în pas cu necesităţile practice, istoriceşte determinate, şi implicînd atît aspectul extensiv (variaţia în timp a numărului de proprietăţi ale aceluiaşi produs), cît şi aspectul intensiv (îmbogăţirea în substanţă a caracteristicilor produsului). Dezvoltarea forţelor de producţie şi complexitatea proceselor de fabricaţie, în condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, impun existenţa unor utilaje şi materii prime cu caracteristici superioare, preocuparea sistematică pentru înnoirea produselor, reproiectarea maşinilor şi utilajelor, perfecţionarea tehnologiilor şi a întregii activităţi de concepţie, asimilare şi producţie. Aprecierea obiectivă a **c.p.** poate fi realizată în funcţie de felul cum se comportă produsul respectiv în procesul utilizării. Unitatea care există între producţie şi consum, faptul că nivelul calitativ este determinat de producţie fac ca în vorbirea curentă să se întîlnească atît noţiunea de *calitate a producţiei*, cît şi cea de *calitate a produselor*. Deşi noţiunile se întrepătrund, ele nu sînt totuşi sinonime. Noţiunea de *calitate a producţiei* are o sferă mai largă, reflectînd calitatea întregului proces de producţie, totalitatea produselor omogene sau neomogene rezultate, corespunzătoare sau nu din punct de vedere calitativ, laturile pozitive şi negative ale activităţii de concepţie, ale tehnologiei de fabricaţie, nivelul organizării producţiei şi muncii. **C.p.** reprezintă expresia finală a calităţii producţiei, a întregului proces de fabricaţie, concretizînd nivelul tehnic, performanţele constructive şi economice, estetice etc. ale fiecărui produs. Fiind o noţiune complexă, **c.p.** impune luarea în considerare a unui număr mare şi variat de factori. Din acest punct de vedere, diferitele caracteristici sau parametri tehnico-economici au ponderi şi semnificaţii distincte. Astfel, unele dintre acestea prezintă o importanţă esenţială în caracterizarea calităţii, altele pot fi determinate prin valori fixe, iar cele mai multe se încadrează în anumite limite de toleranţă, din care trebuie desprinsă calitatea *optimă*, corespunzătoare scopului şi tendinţelor moderne. *Caracteristicile calitative* ale produselor se referă în principal la următoarele elemente: 1) *tehnice*, care vizează concepţia constructivă, execuţia tehnologică, parametrii funcţionali, siguranţa în utilizare, uşurinţa în întreţinerea şi repararea produselor; 2) *economice*, care exprimă nivelul de productivitate, cheltuielile ocazionate cu fabricaţia şi folosirea produselor; 3) *ergonomice* şi *estetice*, care reflectă aspectele calitative legate de asigurarea securităţii muncii şi a mediului înconjurător, gradul de finisare, forma şi linia adoptată pentru a corespunde necesităţilor şi exigenţelor; 4) *sociale*, care exprimă răspunderea faţă de condiţia umană legată de utilizarea unor produse care influenţează mediul ambiant: poluarea atmosferei, apelor etc. Conceperea şi execuţia produselor de un înalt nivel calitativ (utile şi rentabile) implică promovarea unei acţiuni unitare de asigurare a calităţii la toate nivelurile activităţii economice privind prospectarea pieţei, cercetarea ştiinţifică, proiectarea, execuţia, controlul tehnic şi realizarea propriu-zisă a produselor. „Legea privind asigurarea şi controlul calităţii produselor" (nr. 2/1970) răspunde tocmai acestui imperativ major. Prin abordarea ştiinţifică şi unitară a **c.p.** şi crearea cadrului legislativ corespunzător se urmăreşte coordonarea tuturor eforturilor (de la pregătirea producţiei pînă la verificarea comportării produsului la destinatar) pentru ridicarea continuă a **c.p.** la nivelul celor mai bune realizări pe plan mondial. Îmbunătăţirea calităţii produselor în toate ramurile economiei, ridicarea nivelului tehnic şi perfecţionarea tehnologiei de fabricaţie constituie una din direcţiile principale ale politicii partidului în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi trecerii la comunism. În acest scop se vor asigura modernizarea produselor şi asimilarea de noi produse superioare calitativ, introducerea tehnologiilor perfecţionate. Se vor adopta măsuri ferme în toate unităţile producătoare în vederea îmbunătăţirii caracteristicilor tehnico-economice, constructive şi funcţionale ale produselor şi asigurării unui înalt grad de competitivitate; totodată, va fi intensificată dotarea cu aparate de măsură şi control, se vor îmbunătăţi normele interne de fabricaţie, asigurîndu-se în fiecare unitate şi la fiecare loc de muncă respectarea riguroasă a disciplinei tehnologice, întărirea controlului de calitate în toate fazele de producţie.

CALITATEA VIEŢII, (în sens larg) totalitatea condiţiilor care asigură integritatea vieţii biologice, satisfacerea cerinţelor de ordin social-economic legate de nivelul de trai material şi spiritual, care să permită echilibrul şi desăvîrşirea continuă a personalităţii umane. **C.v.** cuprinde: 1) calitatea mediului înconjurător, relaţia dintre om şi natură; 2) calitatea mediului social, condiţiile de viaţă materială, relaţiile umane, activitatea politică, morală şi spirituală; 3) calitatea mediului de muncă; 4) calitatea mediului familial.

CAMĂTĂ, dobîndă excesivă percepută la capitalul cămătăresc împrumutat. **C.** a luat naştere în perioada descompunerii comunei primitive şi a fost practicată pe scară largă în sclavagism, feudalism şi în perioada capitalismului în ascensiune. **C.** avea un nivel foarte ridicat, ajungînd în vechea Romă la peste 50%, iar în feudalism la 100% şi chiar peste 200%. Cauza unui astfel de nivel ridicat al **c.** a constituit-o cererea mare pentru credit în condiţiile unor resurse băneşti limitate, monopolizate de către cămătari. În România, sub regimul burghezo-moşieresc, **c.** a fost practicată pe scară largă direct şi în forme deghizate. Acest lucru s-a datorat rămăşiţelor feudale şi lipsei unui sistem de credit modern capabil să satisfacă nevoile de credit ale tuturor categoriilor de producători. Din această cauză micul producător recurgea la cămătari (moşieri, chiaburi, arendaşi, comercianţi etc.) care încasau dobînzi ce au variat între 100% şi 520%.

CAMBIE, titlu de credit (efect de comerţ) pe termen scurt (în general 90 de zile) care în economia de piaţă se utilizează în comerţ (credit comercial). **C.** este de două feluri: 1) *trată*, prin care creditorul (trăgătorul) dă ordin debitorului (trasul) să achite la scadenţă sau la prezentare o sumă de bani unei a treia persoane (beneficiarul) sau la ordinul ei; 2) *biletul de ordin*, care cuprinde iniţial numai numele debitorului care se obligă la plată (subscriitorul) şi al creditorului. Pe lîngă **c.** *comercială* se utilizează şi **c.** *financiară* („de bronz") emisă de comercianţi şi industriaşi în vederea obţinerii unui credit bancar.

CAMERALISM, ansamblu de teorii economice, financiare, administrative etc. despre conducerea economiei stătuleţelor feudale descentralizate germane. **C.** a fiinţat în sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea şi a precedat economia politică burgheză în Germania. În sec. al XVIII-lea **c.** a fost predat în universităţile germane ca disciplină separată, conţinînd unele îndrumări cu caracter economic-administrativ, privind agricultura, comerţul, finanţele, meşteşugurile etc. **C.** servea interesele marilor seniori feudali.

CAMERĂ DE COMERŢ ŞI INDUSTRIE, asociaţie de întreprinderi comerciale şi industriale care, deşi sînt foarte diferite ca structuri şi obiect de activitate, de regulă se preocupă de acţiuni menite să ducă la promovarea schimburilor comerciale interne şi internaţionale. În *capitalism*, **c.** de **c.** şi **i.**, care pot fi *naţionale* sau *regionale*,
au autonomie financiară, or
servicii publice sau administr
turile. Una dintre atribuţiil
bază este acordarea certifica
origine prin care atestă că
vîndute provin din regiunea
controlează. În *socialism*, can
comerţ sînt organizaţii ob
nivel naţional din care fac
drept organele şi organizaţ
desfăşoară activitatea de com
rior, principalul lor rol fiind
rea schimburilor cu străinăt
1920, în urma unei hotărîri lu
rior la Conferinţa internaţional
cială din Atlantic City (1919
fiinţă *Camera de Comerţ Intern*
avînd în prezent sediul la Pari
ei este reprezentarea interese
ror factorilor economici antr
afacerile internaţionale: co
dustrie, transporturi, finanţe.
tatea sa se desfăşoară în
ţări prin intermediul comitetel
nale, al organizaţiilor şi m
asociaţi. Ea posedă o curte in
nală de arbitraj şi un consili
practicile publicitare. În ulti
atenţie sporită se acordă cre
merei de Comerţ Internaţional
menite să ducă la promovare
burilor comerciale bilaterale
laterale. Asemenea camere d
s-au creat de pildă între ţări
liste şi cele capitaliste. În R.
nia, *Camera de Comerţ* contr
dezvoltarea şi întărirea le
economice externe, prin înt
de relaţii cu organizaţii inter
similare, firme, organizaţii ec
şi asociaţii profesionale din
tate, prin organizarea de t
expoziţii în ţară sau în str
prin acţiuni de publicitate co
etc. Prin organele sale, asigu
jarea drepturilor de proprietat
trială, controlul calitativ şi c
al mărfurilor din mandatul
săi, editarea de publicaţii p
Pe lîngă *Camera de Comerţ*
România, funcţionează Com
Arbitraj pentru rezolvarea liti
comerţ exterior.

CAMPANELLA, Tommaso (1568—1639), socialist utopic italian. Societatea preconizată de **C.** se caracteriza prin: comunitatea bunurilor, participarea la muncă a tuturor membrilor societăţii, repartiţia după nevoi. Atingerea acestui ideal era condiţionată de exercitarea puterii politice de către aristocraţia spirituală. *Op. pr.:* „Cetatea soarelui" (1623).

CANTEMIR, Dimitrie (1673—1723), cel mai erudit şi mai de seamă umanist român al epocii feudale, domnitor al Moldovei. Savant de renume mondial, cu preocupări enciclopedice, membru al Academiei din Berlin, **C.** s-a manifestat pe multiple planuri: filozofie, istorie, literatură, politică, economie, propagînd idei înaintate, laice, raţionaliste şi umanitare. Înzestrat cu profunde simţăminte patriotice, a înţeles direcţiile dezvoltării societăţii, militînd pentru constituirea unui stat centralizat pe teritoriul vechii Dacii. Deşi o parte însemnată a vieţii sale a petrecut-o în străinătate, prin întreaga sa activitate ştiinţifică şi politică **C.** a rămas profund devotat intereselor ţării. Cunoscător profund al istoriei poporului român, **C.** a demonstrat cu argumente ştiinţifice originea şi evoluţia românilor, a luptat pentru înlăturarea jugului otoman şi pentru independenţa românilor. Ideile economice ale lui **C.** sînt prezente în mai toate scrierile sale, ele luînd un contur mai precis în lucrarea „Descrierea Moldovei", închegîndu-se într-o doctrină de factură mercantilistă. În această lucrare sînt cuprinse idei de o deosebită importanţă pentru destinul poporului nostru în acele vremuri: caracterizarea stării şi istoriei Moldovei privită în întreaga ei complexitate; problema proprietăţii feudale şi a originii ei, geneza relaţiilor de iobăgie în Moldova; raporturile dintre boieri şi ţărani; raporturile dintre Moldova şi Imperiul otoman; importanţa producţiei de mărfuri, a comerţului; necesitatea creşterii potenţialului financiar al ţării şi a asigurării unei balanţe comerciale active etc. **C.** a surprins, în chip magistral, tranziţia pe care o parcurgeau Moldova şi Ţara Românească de la economia naturală închisă la cea de schimb. Economia de schimb, comerţul erau socotite de **C.** ca procese şi activităţi fireşti, necesare, aducătoare de avuţie. Pe acest temei el a dojenit pe moldoveni pentru că nu se îndeletniceau cu negoţul, care era în mîinile unor negustori străini, ce se îmbogăţeau pe seama poporului. **C.** a fost un mare om de ştiinţă şi tălmaci al realităţilor studiate. Mercantilismul lui **C.** era prea timpuriu ca să pună pe prim plan profitul (Moldova parcurgea etapa tranziţiei de la economia naturală la cea de schimb, pe cînd în Apus, de la economia de schimb la cea capitalistă) şi totodată, era prea tîrziu să se limiteze doar la măsuri unilaterale de stimulare a exportului. În concepţiile sale mercantiliste, **C.** ţinea seama de existenţa jugului otoman, de necesitatea luptei pentru înlăturarea acestuia, pentru obţinerea independenţei şi formarea unui stat centralizat, în stare să promoveze comerţul şi progresul economic. *Op. pr.:* „Divanul sau gîlceava înţeleptului cu lumea sau giudeţul sufletului cu trupul" (1698); „Imaginea tainică a ştiinţei sacre" (1700); „Micul compendiu de logică generală" (1701); „Istoria ieroglifică" (1705); „Monarchiarum physica examinatio" (1714); „Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae" (1716); „Incrementa atque decrementa aulae othomanicae" (1716); „Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Valahilor" (1723). În 1973, cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la naşterea sa, sub egida U.N.E.S.C.O. au avut loc în ţara noastră şi în întreaga lume, manifestări ştiinţifice şi culturale, dedicate personalităţii lui **C.** După eliberare, din operele lui **C.** au fost editate în ţara noastră: „Viaţa lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrîn, Domnul Moldovei" (1960); „Opere (Istoria ieroglifică)", vol. I şi II (1965); „Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul" (1969); „Descrierea Moldovei" (în 6 ediții, ultima în 1973); „Melanholia neasemuitului Inorog" (1973); „The History of the Ottoman Empire" (1973).

CANTITATEA DE BANI NECESARĂ CIRCULAȚIEI, sumă de bani care poate asigura desfășurarea normală a schimbului de mărfuri și a celorlalte procese din economie ce presupun prezența banilor. Determinarea **c.** de **b.n.c.** este o problemă comună a formațiunilor social-economice în care există producție de mărfuri, dar modul de rezolvare a ei diferă în funcție de natura orînduirii și de specificul relațiilor economice din fiecare țară. **C.** de **b.n.c.** este obiectiv determinată de legea circulației banilor și legea vitezei de circulație a mijloacelor de plată. Esența legii economice a circulației banilor constă în aceea că la o viteză dată a circulației banilor, masa lor totală, pentru o perioadă de timp, este determinată de suma prețurilor mărfurilor care urmează a fi realizate, plus suma plăților scadente, minus suma prețurilor mărfurilor vîndute pe credit și a plăților necesare circulației mărfurilor care se compensează reciproc. La un anumit nivel al dezvoltării societății, banii încep să fie utilizați și pentru efectuarea altor plăți, care nu decurg din schimbul de mărfuri, ci din sistemul de credit. Astfel, plata rentelor, impozitelor, retribuția oamenilor muncii etc. condiționează sporirea **c.** de **b.n.c.** Totodată, crește volumul producției, serviciilor și fondurile fixe; are loc diversificarea acestora etc., ceea ce sporește periodicitatea plăților și volumul lor. Cantitatea de bani necesari pentru toate plățile periodice, oricare le-ar fi sursa lor, este reglementată de legea vitezei de circulație a mijloacelor de plată potrivit căruia „masa necesară a mijloacelor de plată stă în raport direct cu lungimea termenelor de plată" *(K. Marx)*. Avînd în vedere existența celor două legi economice, **c.** de **b.n.c.** se determină astfel:

$$K = \frac{SP - C + P - SE}{R},$$

în care: K = cantitatea de bani necesară circulației; SP = suma prețurilor mărfurilor și tarifelor serviciilor care urmează a fi realizate; C = suma prețurilor mărfurilor și tarifelor serviciilor realizate pe credit; P = plățile ajunse la scadență, indiferent de sursa lor; SE = plățile, indiferent de sursa lor, care se sting prin compensare; R = viteza de circulație a banilor. Stabilirea judicioasă a **c.** de **b.n.c.** este o premisă și, totodată, o rezultantă a unei economii naționale sănătoase, echilibrate. În *capitalism*, deprecierea inflaționistă a banilor constituie în perioada actuală o trăsătură generală care reflectă un dezechilibru cronic între cantitatea de bani pusă în circulație și nevoile reale ale acesteia. Mecanismul spontan al reproducției capitaliste care stătea la baza determinării **c.** de **b.n.c.** în perioada liberei concurențe s-a deteriorat. Odată cu aceasta s-au agravat dificultățile circulației bănești. În condițiile imperialismului, în țările capitaliste dezvoltate, **c.** de **b.n.c.** se stabilește în cadrul mecanismului monopolist-statal. Diverse situații determină, adesea, statul capitalist să pună în circulație o cantitate de bani mai mare decît cea obiectiv necesară, declanșîndu-se astfel *inflația* (v.). Prin impozite, taxe, „înghețarea" salariilor etc. se poate retrage, total sau parțial, cantitatea suplimentară de bani pusă în circulație, dar aceasta, ca și inflația, este însoțită de numeroase contradicții care obligă la reveniri și la alte măsuri de politică economică. În *socialism*, **c.** de **b.n.c.** formează obiectul planificării și se determină în mod conștient în concordanță cu nevoile economiei. Stabilirea **c.** de **b.n.c.** capătă o mare însemnătate practică deoarece variabilele de care ea depinde sînt controlate de societate și pot fi corelate între ele în cadrul sistemului de proporţii. Planificarea şi reglementarea operativă a masei de bani în circulaţie se efectuează de către stat prin Banca Naţională, care este în acelaşi timp bancă de emisiune. Conţinutul acestei planificări constă, în principal, în stabilirea volumului şi structurii operaţiunilor care necesită numerar, asigurarea elasticităţii masei de bani în raport cu nevoile reale ale economiei, asigurarea stabilităţii banilor. În reglarea planificată a **c.** de **b.n.c.** o importanţă deosebită au *balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei* (v.), *planul de credit* (v.) şi planul de casă al Băncii Naţionale (v. şi *stabilitatea banilor*).

C.A.P., v. COOPERATIVĂ AGRICOLĂ DE PRODUCŢIE.

CAPACITATE DE PRODUCŢIE, producţia maximă ce poate fi obţinută într-o anumită perioadă de timp, în condiţiile folosirii depline, intensive şi extensive, a fondurilor fixe productive, ale celui mai eficient regim de lucru şi de organizare raţională a producţiei şi a muncii. Ea se calculează pentru fiecare fond fix în parte. Formula generală de calcul a mărimii **c.** de **p.** este:

$$C = K \cdot I \cdot T_d,$$

în care: C = **c.** de **p.** exprimată în unităţi naturale sau unităţi convenţional-naturale; K = mărimea caracteristicii dimensionale a verigii de producţie (utilajul, secţia, linia tehnologică cu rol conducător; de exemplu, mii fuse, m.c. volum util al furnalului etc.); I = indicatorul de utilizare intensivă; T_d = fondul de timp anual maxim disponibil al utilajului. **C.** de **p.** are un caracter dinamic, sporirea ei fiind determinată de modernizarea maşinilor şi utilajelor existente, îmbunătăţirea organizării producţiei, ridicarea nivelului de calificare al muncitorilor, asigurarea aprovizionării ritmice a locului de muncă, întărirea disciplinei muncii etc. Datele cu privire la **c.** de **p.** sînt folosite la fundamentarea planurilor de producţie pe întreprinderi şi ramuri, la elaborarea balanţelor materiale pe produse sau grupe de produse, a balanţei legăturilor dintre ramuri şi a balanţei producţiei şi repartiţiei produsului social, precum şi la fundamentarea planurilor de investiţii. Dezvoltarea în ritm rapid a economiei naţionale cere utilizarea cît mai deplină şi raţională a **c.** de **p.** (v. şi *fonduri fixe; utilizare completă a capacităţii de producţie*).

CAPITAL, valoare care aduce plusvaloare prin exploatarea forţei de muncă salariate; categorie istorică, organic legată de existenţa proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie şi de folosirea forţei de muncă ca marfă, în care îşi găseşte expresie relaţia socială dintre clasa capitaliştilor, pe de o parte, şi clasa muncitoare exploatată, pe de altă parte. **C.** se materializează în *bani* şi *mijloace de producţie.* Dar banii şi mijloacele de producţie nu sînt în sine **c.**; ei devin **c.** în anumite condiţii, şi anume atunci cînd sînt folosiţi de capitalişti pentru exploatarea muncitorilor salariaţi. Mişcarea este forma de existenţă a **c.** De aceea, *K. Marx* (v.) în „Teorii asupra plusvalorii" a denumit **c.** „o valoare în proces de mişcare". Economiştii burghezi definesc de regulă **c.** ca o categorie veşnică şi îl identifică cu lucrurile, cu mijloacele de producţie. Prin aceasta se mistifică adevărata esenţă a modului de producţie capitalist, exploatarea şi dominaţia **c.** asupra muncii. **C.** nu produce prin el însuşi plusvaloare. Mijloacele de producţie nu „produc" plusvaloare, dar în miinile capitaliştilor ele devin un mijloc de exploatare a muncitorilor salariaţi, plusprodusul creat de aceştia fiind însuşit gratuit de către capitalişti, sub formă de *plusvaloare* (v.). Cele mai vechi forme de existenţă a **c.** — **c.** *comercial* şi **c.** *cămătăresc* —, au rezultat din împărţirea **c.** negustoresc în **c.** pentru comerţul de mărfuri şi **c.** pentru comerţul cu bani. **C.** *pentru* *comerţul de mărfuri* (comercial) a apărut în societatea sclavagistă, odată cu cea de-a treia mare diviziune socială a muncii — apariţia negustorilor. Aceştia, prin schimburi neechivalente, îşi însuşeau de regulă o parte însemnată a plusprodusului creat de sclavi şi o parte a produsului creat de micii producători. **C.** comercial a avut un rol important în dezvoltarea producţiei de mărfuri şi a schimbului, în acumularea de bogăţii băneşti, precum şi în formarea veniturilor statului sclavagist prin impozitele plătite de negustori. **C.** comercial a exercitat o mare influenţă asupra funcţiilor banilor. **C.** *pentru comerţul cu bani* (cămătăresc) este o formă deosebită a **c.** purtător de dobîndă, caracteristică societăţii sclavagiste şi feudale, precum şi societăţii capitaliste nedezvoltate. Deţinătorii de mari sume băneşti (cămătarii) împrumutau pe proprietarii de sclavi şi pe feudali precum şi pe micii producători ţărani şi meşteşugari în schimbul unei sume mari denumită *camătă* (v.). De regulă, împrumuturile erau folosite de clasele exploatatoare în scopuri neproductive (consumul parazitar şi luxul exploatatorilor, războaiele etc.). **C.** cămătăresc a contribuit la intensificarea exploatării sclavilor şi iobagilor; camăta provenea din supramunca acestora şi adesea cuprindea chiar o parte din munca necesară. **C.** comercial şi **c.** cămătăresc au avut un rol de seamă în descompunerea feudalismului şi apariţia capitalismului. Acumularea de mari sume băneşti în mîinile unor persoane a constituit o sursă importantă pentru crearea de întreprinderi capitaliste. **C.** *industrial*, **c.** investit în orice ramură de producţie exploatată pe baze capitaliste, inclusiv agricultura. Este singura formă de **c.** care, prin exploatarea forţei de muncă salariate, duce nu numai la însuşirea plusvalorii, dar şi la crearea acesteia. Apariţia **c.** industrial marchează apariţia modului de producţie capitalist. În mişcarea sa, **c.** industrial parcurge un circuit format din trei stadii (unul în producţie şi două în circulaţie) şi îmbracă trei forme funcţionale: **c.** bănesc, **c.** productiv şi **c.** marfă; formula generală a acestei mişcări fiind:

$$B - M\left\langle \begin{matrix} M_p \\ F_m \end{matrix} \right. \ldots P \ldots M' - B'.$$

Dintre cele trei forme funcţionale ale **c.** industrial numai **c.** productiv exprimă direct raporturi de exploatare dintre capitalişti şi muncitori, **c.** bănesc şi **c.** marfă funcţionînd numai în legătură cu **c.** productiv şi exprimă forme derivate de raporturi între capitalişti şi muncitori. **C.** *bănesc (B)*, sumă de bani care aduce deţinătorului ei un venit pe seama exploatării muncii altora. **C.** bănesc a existat în sclavagism şi feudalism sub forma **c.** negustoresc şi a celui cămătăresc. În capitalism **c.** bănesc reprezintă una din formele funcţionale ale **c.** industrial, iar funcţia lui constă în cumpărarea forţei de muncă-marfă şi a mijloacelor de producţie. **C.** *productiv (P)*, formă naturală a **c.** avansat, rezultată din transformarea **c.** bănesc în mijloace de producţie şi forţă de muncă. **C.** productiv uneşte factorii materiali ai producţiei cu cei personali în procesul de producţie, în interiorul întreprinderii. **C.** *marfă (M')*, rezultat al procesului de producţie capitalist în care se cuprinde plusvaloarea rezultată din exploatarea forţei de muncă salariate. Toate cele trei forme funcţionale ale **c.** industrial există şi acţionează simultan şi succesiv în orice întreprindere capitalistă (v. şi *circuitul capitalului*). **C.** *comercial*, parte a **c.** social total, autonomizată de **c.** industrial şi care serveşte procesul de transformare a mărfurilor în bani. **C.** comercial deşi funcţionează independent, rămîne subordonat **c.** industrial. **C.** *de împrumut*, **c.** bănesc pe care bancherii îl împrumută altor capitalişti pentru un timp determinat, în schimbul unei sume de bani denumită *dobîndă* (v.). Predecesorul istoric al **c.** de împrumut a fost **c.** *cămătăresc*. **C.** de împrumut ca formă autonomizată este agent al **c.** industrial în sfera circulației, iar în imperialism este agent al **c.** monopolist și funcționează în strînsă legătură cu acesta. Particularitățile **c.** *de împrumut:* separarea **c.** proprietate de **c.** în funcțiune; apare ca o marfă specifică, marfă-**c.**; are o formă specifică de mișcare; are o formă specifică de înstrăinare; este cea mai fetișistă formă a **c.** **C.** *bancar*, sumele de bani puse de bancheri la dispoziția capitaliștilor întreprinzători sau a statului burghez sub formă de credit, în schimbul unei sume de bani denumită *dobîndă*. După modul în care participă diferite forme de capital la producerea plusvalorii, Marx a împărțit **c.** în **c.** *constant* și **c.** *variabil*. **C.** *constant*, partea de **c.** care există sub formă de mijloace de producție (clădirile întreprinderii, mașini și instalații, combustibil, materii prime, materii auxiliare) și care în procesul de producție nu-și schimbă mărimea valorii. **C.** constant nu constituie sursa plusvalorii, dar este o condiție a producerii și însușirii ei. **C.** *variabil*, partea de **c.** folosită pentru cumpărarea forței de muncă pe un timp determinat și care în procesul de producție își sporește valoarea. Delimitarea clară a funcției **c.** constant de aceea a **c.** variabil arată că plusvaloarea se creează nu de întregul **c.**, ci numai de partea sa variabilă, respectiv de muncitori. Prin aceasta Marx a demonstrat esența exploatatoare a **c.**, faptul că el exprimă relații de exploatare a muncitorilor salariați de către capitaliști. După modul în care **c.** își transferă valoarea asupra noului produs în timpul mișcării sale, Marx îl împarte în **c.** *fix* și **c.** *circulant*. **C.** *fix*, parte a **c.** productiv care participă integral la procesul de producție, dar își transmite valoarea asupra produsului treptat, într-o perioadă de timp mai mult sau mai puțin îndelungată. Din **c.** *fix* fac parte: clădirile și instalațiile destinate producției, mașinile, utilajele etc. După vînzarea mărfurilor, valoarea părții uzate a mijloacelor de muncă se întoarce la capitalist sub formă de bani și formează *fondul de amortizare* (v.). Pe măsura dezvoltării capitalismului, îndeosebi în perioadele de progres tehnic rapid, volumul **c.** *fix* se mărește și se produc modificări în structura sa concretizate în primul rînd în creșterea ponderii utilajelor. În S.U.A., în industria prelucrătoare (la prețurile anului 1929), **c.** *fix* pe 1 dolar producție a scăzut de la 0,41 dolari în 1900, la 0,35 în 1940, apoi la 0,26 în 1953 și la 0,24 în 1965. Această tendință de scădere a mărimii **c.** *fix* utilizat la 1 dolar producție, mai ales în perioada postbelică, este legată în bună măsură de utilizarea unor mașini și instalații de înaltă productivitate, îndeosebi automatizate, ceea ce permite o producție de serie mare, repartizarea cheltuielilor de **c.** fix pe o masă mare de produse și recuperarea într-un timp foarte scurt a unor investiții considerabile. Totodată, au loc schimbări esențiale în structura **c.** fix: crește ponderea instalațiilor și utilajelor în totalul **c.** fix și scade ponderea construcțiilor de clădiri, ceea ce contribuie la accelerarea vitezei de rotație a **c.** fix, se mărește ponderea industriei prelucrătoare în totalul **c.** fix și se micșorează greutatea specifică a agriculturii, industriei extractive și transporturilor. **C.** *circulant*, parte a **c.** productiv care își trece valoarea asupra produsului în întregime, dintr-o dată în același proces de producție. Din **c.** circulant fac parte: materiile prime, materiile auxiliare, combustibilul, salariile muncitorilor. Marx denumește împărțirea **c.** în *constant* și *variabil* împărțire primară, deoarece ea scoate în evidență legături interne, necesare, esențiale între fenomene, iar împărțirea **c.** în *fix* și *circulant* o consideră secundară, întrucît ea are în vedere legături între formele exterioare, de suprafață, ale acestor fenomene. Împărțirea în **c.** fix și **c.** circulant este valabilă numai pentru **c.** *productiv*. **C.** *de circulație*, **c.** bănesc plus **c.** marfă, care funcționează în sfera circulației. Ca atare, **c.** circulant și **c.** de circulație sînt noțiuni diferite și nu trebuie confundate. **C.** *real*, **c.** investit în producție (fabrici, uzine, mine etc.), care are valoare de sine stătătoare. **C.** *fictiv*, **c.** care nu are o valoare reală, de sine stătătoare și nu funcționează în procesul de producție, ci constituie numai un titlu asupra unui venit, dar care dă dreptul de a însuși venit. **C.** fictiv există sub forma hîrtiilor de valoare (acțiuni, obligațiuni, titluri funciare) și dă posibilitate deținătorilor acestor hîrtii de a însuși plusvaloare sub forma de *dividend* (v.) sau *dobîndă* (v.). Creșterea **c.** fictiv constituie o expresie a accentuării caracterului parazitar al capitalismului. **C.** *monopolist*, **c.** uniunilor monopoliste, folosit pentru exploatarea maselor de oameni ai muncii și a popoarelor din diferite părți ale lumii capitaliste, în scopul însușirii *profitului de monopol*. **C.** monopolist este caracteristic imperialismului, dominației monopoliste a producției și a pieței. După al doilea război mondial dominația **c.** monopolist s-a accentuat, ceea ce rezultă din cifrele de afaceri uriașe ale marilor uniuni monopoliste. De exemplu, cifra de afaceri a societății „General Motors" (S.U.A.) a fost în 1971 de 28 264 mil. dolari, a societății „Ford Motor" (S.U.A.) de 16 433 mil. dolari, a societății „Royal Dutch-Shell" (Olanda și Anglia) de 12 734 mil. dolari. Dominația acestor societăți se reflectă și în numărul ridicat al salariaților. Prima societate a folosit 773 000 de salariați, a doua 433 000 de salariați, iar ultima 185 000 de salariați. **C.** monopolist este o expresie a *proprietății monopoliste* asupra mijloacelor de producție și a exploatării în imperialism. **C.** *financiar*, **c.** monopolist bancar contopit cu **c.** monopolist industrial. Formarea lui are un caracter obiectiv. El apare pe o anumită treaptă a concentrării și centralizării producției și a **c.** bancar și se dezvoltă pe baza dominației monopolurilor industriale și a celor bancare, în vederea asigurării unui profit cît mai ridicat. De **c.** financiar este organic legată *oligarhia financiară* (v. și *circuitul capitalului; rotația capitalului*).

CAPITALISM, v. **MOD DE PRODUCȚIE CAPITALIST.**

CAPITALISM DE STAT, formă de participare directă a statului burghez la economia țării. **C. de s.** nu schimbă esența orînduirii burgheze, proprietatea de stat fiind o varietate a proprietății capitaliste. Natura **c. de s.**, locul și rolul său depind de stadiul dezvoltării societății burgheze, de esența și funcțiile statului burghez: 1) în stadiul dominației liberei concurențe, **c. de s.** s-a concretizat într-o serie de forme de sprijinire (chiar și cu mijloace extraeconomice) a capitalului privat, a reproducției acestuia pe scară lărgită (înființarea de întreprinderi de stat, protecționismul, sistemul fiscal, subvențiile acordate din bugetul de stat); 2) în imperialism, **c. de s.** s-a integrat în mecanismul unic al *capitalismului monopolist de stat;* 3) în țările în curs de dezvoltare și subdezvoltate, **c. de s.** are o natură și un rol deosebit. El poate să joace un rol progresist, în măsura în care noile state suverane luptă prin diferite mijloace împotriva *colonialismului* și *neocolonialismului* pentru dezvoltarea industriei naționale, lichidarea înapoierii economice, pentru crearea de cadre proprii, pentru consolidarea și dezvoltarea independenței naționale și de stat, economice și politice.

CAPITALISM MONOPOLIST DE STAT, proces complex care apare pe o anumită treaptă a imperialismului și al cărui conținut constă în îngemănarea forței monopolurilor cu forța statului într-un mecanism unic, în vederea salvării de la pieire a capitalismului sau cel puțin prelungirea existenței acestuia și a maximizării profitului burgheziei, îndeosebi al celei monopoliste. **C.m. de s.** constituie forma actuală de existență a capitalismului în țările capitaliste dezvoltate.

Manifestări ale **c.m.** de **s.** au apărut în perioada primului război mondial. Condiţiile războiului au determinat unirea aparatului de stat cu monopolurile private. Generalizînd aceste fenomene, *V.I. Lenin* (v.) a pus bazele teoriei marxiste despre **c.m.** de **s.** Verificînd unele dintre previziunile făcute de *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.) prin confruntarea lor cu realităţile contemporane lui, Lenin a apreciat **c.m.** de **s.** drept un fenomen calitativ nou, comparativ cu capitalismul monopolist. După cel de-al doilea război mondial, **c.m.** de **s.** s-a extins în toate ţările capitaliste dezvoltate, a căpătat noi forme de manifestare, generînd implicaţii serioase în structura economică a ţărilor, în mecanismul de funcţionare al acesteia, precum şi în relaţiile economice internaţionale. Cauzele care au dus la transformarea **c.m.** de **s.** într-un factor permanent şi major al reproducţiei capitalului social în ţările avansate economic constau în următoarele: revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană; creşterea gradului de monopolizare a economiei; adîncirea tuturor contradicţiilor specifice capitalismului, în acest stadiu al său; militarizarea economiei naţionale; factori externi, care rezultă din conţinutul epocii contemporane etc. Dezvoltarea forţelor de producţie duce la accentuarea caracterului social al producţiei, inclusiv al procesului de acumulare, şi se împleteşte tot mai mult cu o creştere masivă a gradului de monopolizare, care intensifică procesul de concentrare şi centralizare a capitalului. Pe acest temei obiectiv, statul burghez devine un agent economic nemijlocit al acumulării capitaliste, al concentrării şi centralizării capitalului. Se adînceşte contradicţia dintre caracterul tot mai social al producţiei şi însuşirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii. Reacţia şi totodată „soluţia“ burgheză la toate aceste procese şi fenomene constă în mecanismul unic monopolist-statal. Formele concrete ale **c.m.** de **s.** diferă de la o ţară la alta şi de la o etapă la alta. Dintre acestea, următoarele au un caracter mai larg de generalitate: proprietatea monopolistă de stat şi societăţile mixte; măsurile de reglementare şi control, elaborate şi promovate de organele puterii de stat, inclusiv încercările de planificare şi programare a activităţilor economice de ansamblu; integrarea economică monopolist-statală; apariţia şi dezvoltarea oligarhiei monopolist-statale; complexele militar-industriale etc. În ţara noastră desfăşoară cercetări în acest domeniu: *Em. Dobrescu* şi *T. Postolache* „Introducere în teoria capitalismului monopolist de stat“ (1967); *Gh. Badrus* „Decalaje în occident“ (1969); „Capitalismul contemporan“, 1973 (*Gh. P. Apostol*, red. resp.); *N. Dobrotă* „Mecanisme monopolist-statale“ (1974); *Gh. Dolgu* „Economia şi înarmările“ (1974).

CAPITALISM MURIBUND, expresie folosită pentru prima dată de *V.I. Lenin* (v.) pentru a caracteriza anumite laturi ale locului istoric al imperialismului. Atributul de *muribund* se foloseşte pentru a releva ascuţirea la maximum a tuturor contradicţiilor capitalismului în imperialism şi pentru a evidenţia procesul de creare a premiselor obiective şi subiective ale victoriei revoluţiei socialiste. Acest atribut al capitalismului, în stadiul său imperialist mai înseamnă că el nu moare de la sine, automat. Lichidarea relaţiilor de producţie burgheze nu poate avea loc decît în cadrul şi pe baza revoluţiei socialiste (v. şi *mod de producţie capitalist).*

CAPITALISM „POPULAR“, ansamblu de teorii apologetice burgheze prin care se susţine că în ultimele decenii capitalismul ar fi suferit schimbări radicale, că şi-ar fi pierdut caracterul său exploatator şi s-ar fi transformat într-o orînduire „care serveşte interesele întregului popor“. Cei mai zeloşi propovăduitori ai teoriei **c. „p.“** sînt americanii A. Berle („Revoluţia capitalistă a secolului XX“), M. Nadler („Capitalismul popular“), Kelsö şi Adler („Manifestul capitalist“). În Anglia, R.F. Germania, Franţa, Italia se acordă atenţie răspîndirii unor teze ale **c. „p.“**. Susţinătorii acestei pseudoteorii prezintă lucrurile în aşa fel ca şi cum puterea *oligarhiei financiare* (v.) ar descreşte şi că ea nu ar mai prezenta vreun pericol pentru situaţia celor ce muncesc. De obicei, adepţii **c. „p.“** se folosesc de următoarele „argumente“: în capitalismul contemporan ar avea loc, chipurile, o difuziune accentuată a proprietăţii; conducerea unităţilor economice capitaliste ar fi trecut în mîinile tehnocraţiei, independentă de interesele marelui capital, deci ar avea loc o *revoluţie „managerială“*; s-ar fi introdus deja sistemul *administraţiei indirecte;* teoria „*revoluţiei în venituri*“ etc. În sprijinul teoriei **c. „p.“** apologetica burgheză porneşte de la unele fenomene noi, cum ar fi cel al răspîndirii „acţiunilor mici“ în rîndul oamenilor muncii. Interpretînd superficial acest fenomen, aceştia afirmă că toţi membrii societăţii ar avea posibilitatea de a deveni posesori de acţiuni, coproprietari ai marilor întreprinderi capitaliste şi, în consecinţă, ar deveni participanţi egali la împărţirea profiturilor. Pe baza unor asemenea supoziţii nefondate, ideologii burgheziei susţin că proprietatea capitalistă s-ar „difuza“ în masele populare, că ea ar deveni o „proprietate populară“. Realitatea infirmă aceste concepţii. În primul rînd, marea masă a muncitorilor nu posedă acţiuni (peste 90% din muncitorii salariaţi din S.U.A. nu deţin asemenea acţiuni), majoritatea covîrşitoare a acţiunilor, fie ele şi „populare“, sînt concentrate în mîinile marilor capitalişti şi „tehnocraţi“ (circa 2% din totalul acţionarilor deţin aproape 70% din totalul acţiunilor existente în S.U.A.). În al doilea rînd, acei muncitori care au reuşit să intre în posesia unor acţiuni nu şi-au schimbat statutul lor social-economic şi politic (ei deţin doar un număr mic de acţiuni, fiind, de aceea, obligaţi să-şi vîndă, în continuare, forţa de muncă marilor capitalişti, adevăraţii stăpîni ai societăţilor pe acţiuni). În al treilea rînd, prin emiterea şi vînzarea unor acţiuni „populare“ sînt atrase în circuitul economic micile economii ale oamenilor muncii, care devin surse ale potenţării acumulării capitaliste. Adepţii teoriei **c. „p.“** afirmă că în condiţiile unor asemenea societăţi pe acţiuni funcţiile proprietarului capitalist şi-ar înceta existenţa, acestea fiind preluate de specialişti, care nu au nici o legătură cu marii capitalişti şi interesele lor, ci ar servi interesele „producţiei“, ale tuturor acţionarilor. Într-adevăr, în aceste condiţii se adînceşte separarea capitalului-funcţiune de capitalul-proprietate. Dar „tehnocraţii“, prin poziţia lor social-economică, servesc interesele clasei exploatatorilor, urmărind, cu mijloace moderne, obţinerea unor profituri cît mai mari. Dealtfel, „salariul“ primit de unii dintre aceşti „tehnocraţi“ este uneori de sute de ori mai mare decît salariul unui muncitor. La aceste „salarii“ se adaugă profiturile încasate în baza acţiunilor oferite de monopoluri „funcţionarilor“ lor superiori. În ceea ce priveşte pretinsa „revoluţie în venituri“, apologeţii burgheziei pretind că ar exista o anumită apropiere a veniturilor oamenilor muncii de cele ale păturilor superioare. Dar datele oferite de statistica oficială sînt atît de convingătoare în direcţia adîncirii prăpastiei între veniturile unei minorităţi exploatatoare şi cele ale maselor populare exploatate, încît nici cei mai angajaţi apologeţi ai capitalismului nu mai susţin în ultimul timp teza „revoluţiei în venituri“. În realitate, toate modificările survenite în evoluţia capitalismului în perioada postbelică nu afectează esenţa sistemului relaţiilor de producţie burgheze — exploatarea forţei de muncă salariate în scopul obţinerii unor profituri cît mai mari, nu au dus şi nu duc în direcţia transformării societăţii burgheze într-o orînduire populară. Lichidarea capitalismului şi înfrîngerea ideologiei sale, triumful socialismului şi al învăţăturii marxist-leniniste reprezintă un proces istoric major şi ireversibil.

CAPITALISMUL ÎN ROMÂNIA, procesul de destrămare a feudalismului, de naştere şi dezvoltare a capitalismului pe teritoriul ţării noastre. El a avut loc mai tîrziu decît în statele din Europa Occidentală. În esenţă, graniţa care desparte orînduirea feudală de cea burgheză pe tot teritoriul ţării a constituit-o revoluţia burghezo-democratică de la 1848. Aceasta a constituit un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, a deschis calea pentru noua orînduire socială — capitalismul. Existenţa jugului otoman şi habsburgic, monopolul turcesc asupra exportului, îndelungata dominaţie a relaţiilor iobăgiste, particularităţile acumulării primitive în ţara noastră etc. au determinat un ritm mai lent de dezvoltare a forţelor de producţie, a producţiei de mărfuri şi, în ultimă instanţă, au întîrziat apariţia relaţiilor de producţie capitaliste. În drumul dezvoltării lor pe calea capitalistă, Ţările Române au trecut prin momente şi etape de mare însemnătate ca: Unirea Ţării Româneşti cu Moldova şi punerea bazelor statului român modern (1859), creîndu-se astfel noi posibilităţi de dezvoltare economică şi socială, reforma agrară şi desfiinţarea iobăgiei (1864), cucerirea independenţei de stat (1877), desăvîrşirea unităţii statului naţional român (1918), punerea bazelor industriei naţionale, trecerea treptată a agriculturii la forme capitaliste etc. Toate acestea au sporit tot mai mult rolul social şi politic al burgheziei, care acţiona pentru o largă activitate economică, pentru anumite reforme democratice care corespundeau cerinţelor obiective ale dezvoltării societăţii româneşti. Interesele sale de clasă făceau însă ca burghezia să intensifice exploatarea maselor şi să pactizeze pe plan politic cu moşierimea. Într-o jumătate de secol, prefacerile survenite, chiar dacă nu au atins cu aceeaşi intensitate toate sectoarele şi laturile vieţii, au dus la schimbarea orînduirii, din feudală în burgheză, pe tot teritoriul ţării noastre. Cu toate acestea, la sfîrşitul sec. al XIX-lea, România era o ţară slab dezvoltată economic, în care predomina economia rurală, o ţară cu industrie insuficient dezvoltată în care monopolurile străine deţineau poziţii dominante. Prin toate trăsăturile structurii ei economice, România se afla în stadiul dominaţiei liberei concurenţe — prima fază a dezvoltării capitaliste. Dezvoltarea capitalismului s-a intensificat în anii dintre cele două războaie mondiale. Cu toate acestea, menţinerea puternicelor rămăşiţe feudale pînă la reforma agrară din 1945, precum şi influenţele capitalului monopolist străin au făcut ca economia României să se menţină la un nivel scăzut de dezvoltare. În perioada dintre cele două războaie mondiale, procesul de concentrare a producţiei şi a capitalului s-a intensificat. Pentru această perioadă sînt caracteristice formele inferioare ale monopolurilor: sindicate şi carteluri. Monopolurile s-au format în ţara noastră mai ales în ramurile în care penetraţia capitalului străin a fost mai puternică: petrolieră, exploatarea lemnului, alimentară, materiale de construcţii, hîrtie, prelucrarea metalelor etc. Ele nu depăşeau, de regulă, cadrul ţării datorită slăbiciunii lor faţă de puternicele monopoluri internaţionale. În cadrul ţărilor capitaliste, România continua să constituie obiect de dispută şi dominaţie din partea monopolurilor şi a marilor puteri imperialiste. Monopolurile din România erau de obicei subordonate celor străine. Prin urmare, deşi concentrarea şi centralizarea capitalului au dus la formarea şi chiar dominaţia formelor monopoliste, acestea n-au atins un nivel care să transforme România într-o ţară imperialistă. În procesul revoluţionar, început prin insurecţia naţională armată antifascistă din august 1944, a fost lichidat capitalismul în ţara noastră, punîndu-se astfel capăt exploatării omului de către om. Ansamblul problemelor economice, sociale și politice ale României interbelice a fost analizat de *L. Pătrășcanu* în „Problemele de bază ale României“ (1945). Dezvoltarea capitalismului în România a fost supusă în anii construirii socialismului unor cercetări pe multiple planuri. 1. *Acumularea primitivă a capitalului: St. Imreh* „Despre începuturile industriei capitaliste din Transilvania în prima jumătate a sec. al XIX-lea“ (1955); *N.N. Constantinescu* „Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România“ (1959) etc. 2. *Dezvoltarea capitalismului în agricultură: I. Adam* și *N. Marcu* „Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultură“, vol. I (1956) și vol. II (1959); *C. Murgescu* „Reforma agrară din 1945“ (1956); *O. Parpală* „Agricultura României. 1920—1939“ (1966); *N. Adăniloaie* și *D. Berindei* „Reforma agrară din 1864“ (1967). 3. *Dezvoltarea capitalismului în industrie: O. Constantinescu* și *N.N. Constantinescu* „Cu privire la problema revoluției industriale în România“ (1957); *N.N. Constantinescu* „Aspecte ale capitalismului premonopolist în România“ (1957); *V. Malinschi* „Studii economice“ (1967); *Gh. Zane* „Industria din România în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Despre stadiile premergătoare industriei mecanizate“ (1970); 4. *Acumularea capitalistă și capitalul monopolist: R. Moldovan* „Formarea și mișcarea capitalurilor în România, în perioada 1925—1938“ (1938); *A. Vijoli* „Cercetări asupra capitalului financiar în România“ (1949); *Gh. Rădulescu* „Rata profitului în industria românească“ (1972); *V. Axenciuc, V. Bozga, M.A. Lupu* ș.a. 5. *Dominația monopolurilor străine în România:* „Contribuții la istoria capitalului străin în România“, 1960 *(C. Murgescu* și *N.N. Constantinescu,* redactori resp.). 6. *Lupta de idei cu privire la direcția dezvoltării economiei în România: M. Todosia* „Teorii burgheze din perioada interbelică cu privire la industrializarea României“ (1967); *O. Constantinescu* „Critica teoriei România, țară eminamente agricolă“ (1973); I. Bulborea, Gh. Dobre, T. Ionescu, S. Pop, S. Sută-Selejan, I. Nicolae-Văleanu ș.a.

„CAPITALUL“, opera fundamentală a lui *Karl Marx* (v.), în care sînt expuse magistral legile evoluției societății burgheze, „morfologia“ și „fiziologia“ acesteia și în care, pe baza unei analize de neegalat a contradicțiilor capitalismului, este demonstrată științific inevitabilitatea pieirii capitalismului și a victoriei socialismului. Cele trei volume ale **„C.“** au fost publicate astfel: în 1867, vol. I, la Hamburg; în 1885, vol. al II-lea, sub îngrijirea lui *F. Engels* (v.), în 1894, vol. al III-lea (două cărți), sub aceeași îngrijire. Ocupîndu-se de editarea celui de-al II-lea și al III-lea volum al **„C.“**, Engels a construit genialului său prieten un imens monument, pe care, fără să vrea, și-a înscris numele său propriu. **„C.“** este considerat, pe bună dreptate, o operă științifică epocală, care tronează cu autoritate în vîrful piramidei marilor „producții spirituale“ ale sec. al XIX-lea. În **„C.“** și-a găsit cea mai deplină exprimare saltul revoluționar pe care Marx l-a săvîrșit în știință. Într-adevăr, **„C.“** este o genială lucrare enciclopedică, prin conținutul și metoda sa, fiind deopotrivă o neegalată operă filozofică, o capodoperă a economiei politice și o monumentală operă a socialismului științific. În **„C.“**, metoda dialecticii materialiste — metodă creată și desăvîrșită de Marx însuși — și-a găsit cea mai deplină, mai detaliată și mai multilaterală folosire. „Dacă Marx nu a lăsat o «Logică» (cu literă mare) el a lăsat logica «Capitalului» ... În «Capitalul» a fost aplicată, la o singură știință, logica, dialectica și teoria cunoașterii materialismului“ *(V. I. Lenin).* **„C.“** este opera politico-economică cea mai de preț a sec. al XIX-lea, ea concentrînd tot ceea ce marxismul a dat fundamental, fiind de aceea cel mai important izvor primar al teoriei marxiste. În această operă şi-au găsit o profundă şi multilaterală fundamentare marile descoperiri ştiinţifice ale lui Marx, pe baza cărora socialismul a fost transformat din utopie în ştiinţă: materialismul istoric şi învăţătura despre plusvaloare. Aplicînd materialismul dialectic la studiul societăţii burgheze, Marx a arătat calea de cercetare ştiinţifică a dezvoltării formaţiunilor social-economice şi a putut rezolva şi explica o serie de contradicţii, în faţa cărora predecesorii săi cei mai prestigioşi s-au oprit neputincioşi. Astfel, unde ideologii burghezi vedeau relaţii între lucruri (schimbul unei mărfi pe alta), Marx a descoperit relaţii între oameni; acolo unde gînditorii burghezi vedeau legi veşnice şi neschimbătoare, chipurile, corespunzătoare naturii umane, Marx a descoperit relaţii de producţie istorice, trecătoare, ale unei anumite formaţiuni social-economice (capitalismul); acolo unde predecesorii săi vedeau o soluţie, Marx vedea doar o problemă. În „C.“ au fost clarificate pînă la capăt raporturile dintre capital şi muncă, aceasta găsindu-şi concretizarea în teoria marxistă despre plusvaloare, piatra unghiulară a învăţăturii economice despre capitalism. În „C.“, este prezentată într-o manieră care a făcut epocă, în primul rînd, învăţătura economică a lui Marx. „C.“ are drept subtitlu „Critica economiei politice“, subliniindu-se prin aceasta că economia politică a proletariatului este în totală opoziţie faţă de economia politică burgheză. În paginile „C.“ este supusă unei atotcuprinzătoare critici întreaga economie politică anterioară. Marx a arătat în ce au constat meritele, dar şi insuficienţa analizei, greşelile şi contradicţiile în faţa cărora s-au aflat predecesorii săi cei mai reprezentativi — clasicii economiei politice burgheze. Totodată, Marx critică cu toată vehemenţa întreaga economie politică vulgară, cu largă circulaţie în epoca respectivă, arătînd caracterul ei neştiinţific şi apologetic. Prin critica marxistă făcută tuturor acestora, economia politică devine o ştiinţă a realităţii economice, o ştiinţă a relaţiilor de producţie între oameni, adică o critică împotriva mistificării realităţii. „C.“ este opera vieţii lui Marx, ale cărei începuturi au fost puse încă în anii 1842—1843 cînd el a fost obligat de viaţă să se ocupe de problemele economice. Primele rezultate publicate ale acestor cercetări — „Mizeria filozofiei“ şi „Muncă salariată şi capital“ — au constituit premise ale „C.“ Lucrarea „Contribuţii la critica economiei politice“ şi „Manuscrisele social-economice“, din anii 1861—1863, pot fi apreciate schiţe ale operei sale fundamentale („C.“) concepută în acea perioadă în patru volume, motiv care-i determină pe unii cercetători să considere lucrarea „Teorii asupra plusvalorii“, apărută după moartea lui Engels, ca cel de-al IV-lea volum al „C.“. În „C.“, Marx a urmat drumul dezvoltării societăţii burgheze, de la primele începuturi ale producţiei de mărfuri pînă la marea producţie capitalistă maşinistă. Principalul conţinut al „C.“ constă în „Istoria capitalismului şi analiza noţiunilor (categoriilor) care o rezumă“ *(V.I. Lenin)*. În primul volum se expune procesul de producţie a capitalului. Secţiunile acestui volum sînt următoarele: (I) Marfa şi banii; (II) Transformarea banilor în capital; (III) Producţia plusvalorii absolute; (IV) Producţia plusvalorii relative; (V) Producţia plusvalorii absolute şi a celei relative; (VI) Salariul; (VII) Procesul de acumulare a capitalului. În „C.“ cercetarea şi expunerea începe cu studiul mărfii, formă elementară a bogăţiei în societatea burgheză. Cercetînd cei doi factori ai mărfii — valoarea de întrebuinţare şi valoarea — Marx a studiat nu numai unitatea, ci şi contradicţiile lor şi a ajuns să descopere temelia existenţei şi mişcării acestora — dublul caracter al muncii întruchipate în marfă. Pe această bază, în „C.“ a fost elaborată şi desăvîrşită teoria valorii-muncă. Folosindu-se de acelaşi punct teoretic de sprijin, Marx a explicat mecanismul producerii plusvalorii, la început, independent de formele ei concrete de manifestare. Pentru prima dată în istoria ştiinţei economice, Marx a descoperit secretul fetişismului mărfii. Analiza formei valoare şi a banilor dată în „C.“, arată procesul istoric al dezvoltării schimbului de mărfuri, apariţia banilor reprezentînd produsul superior al dezvoltării producţiei şi schimbului de mărfuri. Fiind, după expresia lui Marx, ultimul produs al schimbului de mărfuri, banii sînt, în acelaşi timp, prima formă de manifestare a capitalului; în anumite condiţii, se arată în „C.“, banii se transformă în capital. În „C.“ se expune legea plusvalorii, mecanismul exploatării proletariatului. Cheia înţelegerii esenţei exploatării clasei muncitoare de către capitalişti constă în descoperirea de către Marx a unei mărfi de un gen deosebit — forţa de muncă —, a cărei valoare de întrebuinţare constă în capacitatea ei de a crea în procesul de producţie o valoare mai mare decît propria ei valoare, adică plusvaloare. În acest volum este expusă teoria marxistă a capitalului constant şi a celui variabil; procesul creării premiselor istorice ale capitalului, care, în esenţă, constă în separarea prin violenţă a producătorilor direcţi de mijloacele lor de producţie şi se face o analiză amănunţită a celor trei stadii ale ridicării productivităţii muncii şi ale creşterii gradului de exploatare a proletariatului: cooperarea capitalistă simplă, manufactura şi diviziunea muncii, marea producţie maşinistă. Pentru prima dată în istoria gîndirii economice, Marx arată adevăratul rol istoric al maşinilor în contextul perioadei date. Se arată cum din plusvaloare se naşte continuu capitalul. Analiza acumulării capitalului i-a permis lui Marx să formuleze tendinţa istorică a dezvoltării capitalismului: exproprierea expropriatorilor. În volumul al II-lea al „C.“, Marx analizează procesul de circulaţie al capitalului. Structura acestui volum este compusă din următoarele secţiuni: (I) Metamorfozele capitalului şi circuitul lor; (II) Rotaţia capitalului; (III) Reproducţia şi circulaţia capitalului social total. Aici se găseşte o expunere interesantă şi originală a celor trei stadii ale circuitului capitalului, precum şi a celor trei forme funcţionale ale capitalului industrial, subliniindu-se rolul determinant al producţiei în raport cu circulaţia. În acest volum se face analiza temeinică a capitalului fix şi a celui circulant. Un rol deosebit ocupă problemele rotaţiei capitalului, îndeosebi cele privitoare la rotaţia capitalului variabil şi influenţa accelerării ei asupra ratei plusvalorii. Pornind de la împărţirea produsului social, din punct de vedere material, în mijloace de producţie şi bunuri de consum, iar din punct de vedere valoric, în capital constant, capital variabil şi plusvaloare, Marx a dezvoltat în „C.“ teoria sa despre reproducţia capitalului social. Formulînd celebrele scheme ale realizării produsului social, Marx a dovedit existenţa unor resorturi interne care asigură mişcarea societăţii capitaliste. Totodată, el a insistat asupra faptului că reproducţia capitalului social nu se desfăşoară fără dificultăţi, că la un moment dat contradicţiile reproducţiei capitaliste se manifestă în crizele economice de supraproducţie. În volumul al III-lea al „C.“, se analizează procesul de ansamblu al reproducţiei capitaliste. Principalele probleme sînt structurate în următoarele secţiuni: (I) Transformarea plusvalorii în profit şi a ratei plusvalorii în rata profitului; (II) Transformarea profitului în profit mijlociu; (III) Legea tendinţei de scădere a ratei profitului; (IV) Transformarea capitalului marfă şi a capitalului bănesc în capital pentru comerţul cu mărfuri şi în capital pentru comerţul cu bani; (V) Scindarea profitului în dobîndă şi beneficiul întreprinzătorului. Capitalul purtător de dobîndă; (VI) Transformarea profitului suplimentar în rentă funciară; (VII) Veniturile şi izvoarele lor. În acest volum, pornindu-se de la esenţa exploatării burgheze, se arată diferitele forme ale plusvalorii: profit, dobîndă, rentă funciară. Pe baza explicării mecanismului de formare a ratei medii a profitului şi a faptului că proletarii sînt exploataţi de întreaga clasă a capitaliştilor, nu numai de cei în întreprinderea cărora lucrează ca salariaţi, Marx subliniază necesitatea unităţii de clasă a proletariatului în lupta împotriva exploatatorilor. „C.“ reprezintă opera din care se desprinde concluzia ştiinţifică şi politică a necesităţii luptei revoluţionare, a misiunii istorice a clasei muncitoare, a certitudinii victoriei sale. Din întreaga operă rezultă că în anumite condiţii istorice contradicţiile capitalismului se transformă în factori ai negării şi desfiinţării societăţii burgheze, punînd la ordinea zilei problema înlocuirii modului de producţie capitalist cu modul de producţie socialist. De aceea, „C.“ reprezintă un adevărat arsenal al armelor spirituale ale celor exploataţi. Adevărul descoperit în „C.“ este astăzi verificat şi confirmat de practica istorică a mişcării muncitoreşti internaţionale, de formarea şi dezvoltarea sistemului mondial socialist, de avîntul dezvoltării economice, culturale, ştiinţifice a ţărilor socialiste. Pentru cercetătorii contemporani ai fenomenelor social-economice, valoarea ideilor şi tezelor cuprinse în „C.“ poate fi privită pe două planuri: prin prisma contribuţiei epocale la dezvoltarea gîndirii economice, a meritelor acesteia la crearea economiei politice proletare; prin metoda de cercetare şi al rolului prospectiv al „C.“, al valenţelor pe care metoda şi metodologia marxistă le au pentru cercetarea capitalismului contemporan, pentru dezvoltarea continuă a economiei politice ştiinţifice, inclusiv a celei a socialismului. Pe măsură ce mişcarea socialistă din ţara noastră s-a închegat, ideile „C.“, lucrarea însăşi (vol. I), în traducere franceză şi rusă, au pătruns şi în România. Unele rezumate şi prelucrări după volumul I al „C.“, cu circulaţie în străinătate, au fost aduse şi în ţara noastră. În publicistica socialistă din ultimele două decenii ale secolului trecut, s-au publicat fragmente traduse din „C.“ (vol. I). Socialiştii români de frunte de la sfîrşitul secolului trecut, s-au călăuzit în punerea problemelor social-politice, în tratarea lor, ca şi în concluziile de bază pe învăţătura marxistă, între care un loc central îl ocupă ideile „C.“. Prima traducere românească integrală a „C.“ (vol. I) a apărut în 1947, în Editura Partidului Comunist Român. În anii construcţiei socialiste, opera fundamentală a lui Marx (toate cele patru volume) a cunoscut şi continuă să cunoască o mare răspîndire şi popularitate în rîndurile celor mai largi pături de oameni ai muncii de la oraşe şi sate.

„CAPITALUL FINANCIAR“, principala lucrare economică a lui *Rudolf Hilferding* (v.), apărută în 1910, care, deşi are o serie de erori, „oferă o analiză teoretică extrem de valoroasă a fazei contemporane a dezvoltării capitalismului“ *(V.I. Lenin)*. În „C.f.“, Hilferding relevă restructurările petrecute în sistemul bancar, rolul băncilor în procesul de ruinare a întreprinderilor mici şi mijlocii, semnificaţia societăţilor pe acţiuni, raportul dintre capitalul financiar şi accentuarea tendinţelor expansioniste ale unor ţări capitaliste, legătura dintre imperialism şi înteţirea asupririi naţionale. Potrivit opiniei lui Hilferding, „capitalul financiar este capitalul de care dispun băncile şi pe care-l întrebuinţează industriaşii“. În analiza capitalului financiar, Hilferding porneşte însă de la mutaţiile survenite în sfera circulaţiei şi nu de la schimbările majore din domeniul producţiei. Astfel, în definirea capitalului financiar el pierde din vedere creşterea concentrării producţiei şi a capitalului, moment esenţial în apariţia şi dezvoltarea monopolurilor. De aceea, definiţia dată în lucrare capitalului financiar este incompletă, unilaterală. În realitate, concentrarea producţiei şi a capitalului a dus la formarea monopolurilor în sectorul producţiei şi al băncilor şi tocmai pe baza acestora a apărut capitalul financiar. Hilferding nu a înţeles raportul dialectic dintre concurenţă şi monopol, fapt care-l duce la concluzia că monopolurile pot elimina concurenţa. Or, după cum arată viaţa, monopolul adînceşte concurenţa, generînd conflicte noi pe plan socio-economic şi politic. De asemenea, Hilferding ignorează relaţia dintre capitalul financiar şi tendinţa spre parazitism a capitalismului în stadiul imperialist. Prin materialul faptic cuprins, prin criticile argumentate la adresa unor teorii burgheze, „**C.f.**" reprezintă totuşi o lucrare teoretică de certă valoare, la care Lenin s-a raportat în procesul elaborării teoriei sale despre imperialism.

CARTEL, formă de monopol în care întreprinderile capitaliste participante se înţeleg asupra unor condiţii comune de aprovizionare şi de vînzare a mărfurilor lor, împărţindu-şi pieţele, stabilind preţurile şi termenele de plată, condiţiile de angajare a forţei de muncă, cotele, respectiv cantităţile de marfă, pe care le produce şi le vinde fiecare participant etc. În funcţie de condiţiile care stau la baza lor, **c.** pot fi de mai multe feluri: **c.** care stabilesc condiţiile de realizare şi de expediere a mărfurilor, preţurile şi termenele de plată etc.; **c.** care determină domeniul sau sfera teritorială a realizării mărfurilor de către diferiţi participanţi; **c.** care stabilesc cotele de producţie ce pot fi realizate, pentru depăşirea lor aplicîndu-se sancţiuni; **c.** de repartizare a profiturilor sub forme şi prin mijloace variate; **c.** cu privire la patente. **C.** *internaţionale* reunesc întreprinderi din aceeaşi ramură de producţie dar din ţări diferite, în scopul creşterii puterii economice şi a influenţei magnaţilor capitalului. În România, primele **c.** au apărut la începutul sec. al XX-lea, o intensificare a dezvoltării lor avînd loc în perioada interbelică, la adăpostul măsurilor de protecţie vamală şi de încurajare a industriei autohtone. O reglementare a activităţii lor a fost făcută însă abia în 1937; printre obligaţiile impuse funcţionării lor oficiale era înscrierea la Ministerul Industriei şi Comerţului şi furnizarea de date economico-financiare. Dezvoltarea **c.** într-o serie de ramuri principale ale industriei şi comerţului, concomitent cu menţinerea unor preţuri ridicate la numeroase produse, au contribuit la nivelul scăzut de trai al maselor muncitoare; în timpul crizei din 1929—1933, **c.** au dus la adîncirea acesteia. În România, **c.** au fost desfiinţate în 1947 odată cu înfiinţarea oficiilor industriale.

CASA DE ECONOMII ŞI CONSEMNAŢIUNI (C.E.C.), instituţie bancară specializată în relaţiile cu populaţia, înfiinţată în 1864 sub denumirea de *Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni* şi reorganizată pe baze socialiste prin decretele din 1 septembrie 1948 şi 7 octombrie 1949. Are ca scop dezvoltarea spiritului de economie în rîndurile populaţiei şi organizarea atragerii economiilor băneşti ale populaţiei; efectuarea operaţiunilor de primire spre păstrare a economiilor băneşti ale populaţiei, a sumelor consemnate şi efectuarea decontărilor în legătură cu aceste depuneri; efectuarea operaţiunilor de creditare a populaţiei pentru construirea de locuinţe proprietate personală, precum şi în alte scopuri prevăzute de lege; efectuarea operaţiunilor privind execuţia de casă a bugetului de stat în legătură cu impozitele şi taxele de la populaţie; efectuarea altor operaţii de încasări şi plăţi precum şi servirea pe linie bancară a unităţilor economice şi organizaţiilor care îşi păstrează mijloacele băneşti în conturi la C.E.C. (v. şi *casă de economii; economii băneşti ale populaţiei*).

CASĂ DE CREDIT, instituţie bancară ce se ocupă în special cu primirea de sume spre fructificare şi acordarea de credite; efectuează operaţii de schimb, incasso, depozite.

CASĂ DE ECONOMII, instituţie de credit care se ocupă cu colectarea, păstrarea şi fructificarea disponibilităţilor băneşti temporar disponibile ale populaţiei, acordînd pentru aceasta *dobîndă* (v.). În *capitalism*, **c.** de **e.** acumulează sumele de bani temporar disponibile ale diferitelor clase şi pături sociale, care sînt împrumutate statului sau băncilor de emisiune ca resurse de creditare a capitaliştilor activi. În epoca *imperialismului* sporeşte volumul fondurilor băneşti atrase de **c.** de **e.** şi se lărgeşte sfera operaţiunilor efectuate (economiile atrase pe instrumente de economisire sînt plasate în înscrisuri ale împrumuturilor de stat şi ale organelor locale ale administraţiei de stat, în hîrtii de valoare ale societăţilor de capital, în depozite la băncile de emisiune, în împrumuturi ipotecare, în împrumuturi pentru construcţii sau pentru alte scopuri) dispărînd tot mai mult deosebirile dintre bănci şi acestea. Pe lîngă **c.** de **e.** în forma clasică, apar case de depuneri, case de credit şi economie, case de credit pentru locuinţe, case de economii poştale, bănci mutuale de economie. În *socialism*, **c.** de **e.** mobilizează, cu titlu rambursabil, economiile băneşti ale populaţiei, care sînt utilizate ca sursă de formare a fondului naţional de dezvoltare economico-socială şi pentru creditarea populaţiei în vederea construirii de locuinţe proprietate personală, sau în alte scopuri. **C.** de **e.** contribuie la educarea oamenilor muncii în spiritul folosirii cu chibzuinţă a veniturilor lor băneşti, în spiritul bunei gospodăriri a banilor (v. *Casa de Economii şi Consemnaţiuni; economii băneşti ale populaţiei*).

CATEGORIE ECONOMICĂ, expresie teoretică a relaţiilor sociale de producţie. **C.e.** surprind esenţa existentă în mod obiectiv în reţeaua complexă şi infinită a proceselor economice. **C.e.** creează posibilitatea să se pătrundă mai adînc în realitate. Ele exprimă o latură sau alta a relaţiilor economice. În procesul cunoaşterii, **c.e.** marchează trepte sau puncte de sprijin importante în aprofundarea şi sistematizarea fenomenelor economice. **C.e.** au un caracter istoric. Fiecărui mod de producţie îi sînt proprii categorii specifice: în *capitalism*, capitalul, plusvaloarea etc.; în *socialism*, fondurile întreprinderii, gestiunea economică etc. Există **c.e.** proprii mai multor moduri de producţie (marfa, valoarea, banii etc.), precum şi categorii generale proprii tuturor modurilor de producţie (producţie, reproducţie etc.), dar caracterul lor nu rămîne acelaşi, ci se modifică în funcţie de modul de producţie ale cărui relaţii economice sînt exprimate prin aceste categorii. Conţinutul **c.e.** chiar şi al celor mai generale şi abstracte reprezintă un produs al condiţiilor istorice. Între diferitele **c.e.** există o interdependenţă care reflectă legătura reciprocă obiectivă dintre diferitele laturi ale relaţiilor de producţie. Ca urmare, fiecare sistem economic are un sistem propriu de **c.e.** **C.e.** scot la iveală, dincolo de forma de manifestare a fenomenelor economice, puncte nodale ale cunoaşterii pentru că reflectă puncte nodale ale realităţii economice obiective (v. şi *abstractizare*).

CATO CEL BĂTRÎN sau Consulul (Marcus Porcius Cato Maior; 234—149 î.e.n.), om politic şi scriitor roman, exponent al aristocraţiei sclavagiste. Îi aparţine faimosul dicton „dividae et impera" (dezbină şi stăpîneşte) folosit de clasele exploatatoare ca mijloc de subjugare a maselor. Preocupările sale sînt pe multiple planuri: arta războiului şi a dreptului, morale, politice şi economice. În domeniul economic **C.** oferă soluţii de lucrare a pămîntului şi de realizare a produselor, cultivă spiritul de economie şi de prevedere, denunţă luxul şi risipa. *Op. pr.:* „Originea"; „Tratat de agricultură".

CAUTILIA (322—298 î.e.n.), autor (presupus) al tratatului sanscrit de organizare politică a Indiei, intitulat *Arthaşastra*. Sub raport valoric acest tratat este comparat cu opera fundamentală a lui Machiavelli, „Principele". Tratatul exprimă punctul de vedere al clasei dominante cu privire la structura social-economică şi politică a orînduirii sclavagiste.

CAUZALITATE, formă de conexiune sau dependenţă prin care interacţiunea unor fenomene, obiecte sau părţi ale lor generează fie schimbarea unui sistem sau a sistemelor aflate în interacţiune, fie transformarea sistemului în altul, fie menţinerea calităţii sale. Cauza se constituie în general în două moduri: ca latură dominantă a interacţiunii a două sau mai multor formaţiuni (sisteme) — în situaţia cauzei externe sau a interacţiunii laturilor, părţilor sistemului, inclusiv a celor contrare — în situaţia cauzei interne. În relaţia cauzală, fenomenul sau sistemul de fenomene care produce schimbarea poartă numele de cauză, iar rezultatul procesului de generare — numele de efect.

CEAUŞESCU, NICOLAE (n. 1918 la Scorniceşti, jud. Olt), eminent om politic, gînditor revoluţionar marxist-leninist român, militant de seamă al mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, personalitate de mare prestigiu a vieţii politice internaţionale. Secretar general al Partidului Comunist Român (din 1969), Preşedinte al Republicii Socialiste România (din 1974), Preşedinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România (din 1967), Preşedinte al Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste (1968—1974) şi, din 1974, Preşedinte al Frontului Unităţii Socialiste, Preşedinte al Consiliului Apărării Republicii Socialiste România, Comandant Suprem al Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România (din 1969). Erou al Muncii Socialiste (1964) şi Erou al Republicii Socialiste România (1971). Preşedinte de onoare al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice a R.S. România, Doctor Honoris Causa al Universităţilor din Bucureşti, din Buenos-Aires şi Sud-Bahia Blanca (Argentina), Beiruth (Liban), Quito (Ecuador). S-a încadrat în mişcarea muncitorească din fragedă tinereţe. La vîrsta de 15 ani a fost arestat pentru participarea la greve şi demonstraţii ale muncitorilor din Bucureşti. În 1933 a intrat în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist şi, în acelaşi an, a fost primit în rîndurile Partidului Comunist Român. În anii 1933—1936 a activat ca secretar al comitetelor regionale Oltenia şi Prahova ale U.T.C. A făcut parte, ca reprezentant al tineretului democrat, din Comitetul Naţional Antifascist din România. În 1939 devine secretar al C.C. al U.T.C. A fost unul dintre organizatorii marii demonstraţii populare de la Bucureşti din 1 mai 1939, pentru apărarea independenţei României, a participat activ la lupta antifascistă, antihitleristă. Pentru activitatea sa revoluţionară a fost arestat şi întemniţat la Braşov şi Doftana (1936—1938), la Jilava, Caransebeş şi lagărul de la Tg. Jiu (1940—1944). După 23 August 1944, s-a aflat în primele rînduri în amplele acţiuni politice pentru democratizarea ţării, instaurarea unui guvern democratic, reorganizarea aparatului de stat, înfăptuirea reformei agrare, sprijinirea frontului antihitlerist, refacerea economiei naţionale, aducînd o remarcabilă contribuţie la dezvoltarea patriei pe calea socialismului. În lupta şi munca eroică din anii construcţiei socialiste, energia şi clarviziunea sa au marcat un aport de seamă în elaborarea şi realizarea politicii de industrializare, de cooperativizare a agriculturii, în formarea şi educarea armatei de tip nou a României, în întărirea partidului, a organizaţiei revoluţionare a tineretului, în întreaga operă de dezvoltare social-economică a ţării. A îndeplinit importante funcţii de partid şi de stat. Secretar al C.C. al U.T.C. Membru supleant al C.C. al P.C.R. (1945). Secretar, în mod succesiv, al Comitetelor regionale de partid Dobrogea şi Oltenia (1946—1948). A fost ales deputat în parlament (1946) şi, din 1948, reales încontinuu deputat în Marea Adunare Naţională. Locţiitor al ministrului agriculturii (1948—1950); conduce Direcţia Superioară Politică a Armatei, fiind şi locţiitor al ministrului forţelor armate (1950—1954). Din 1952, reales încontinuu membru al C.C. al partidului. Membru al Biroului Politic (1955—1965), Secretar al Comitetului Central al P.C.R. (1954—1965). În martie 1965 este ales prim-secretar al Comitetului Central. La Congresul al IX-lea al P.C.R. (iulie 1965) este ales membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent şi Secretar general al C.C. al P.C.R. A prezidat Comisia pentru elaborarea noii Constituţii a ţării şi a prezentat raportul, pe baza căruia, în august 1965, Marea Adunare Naţională a adoptat noua Constituţie, proclamînd Republica Socialistă România. Congresul al X-lea al partidului (august 1969) îl alege Secretar general al P.C.R. Din 1974, membru al Biroului Permanent al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. Ca Secretar general al Partidului Comunist Român şi Preşedinte al Republicii Socialiste România, desfăşoară o multilaterală activitate pe tărîmul construcţiei socialiste, al vieţii politice de stat şi obşteşti, al relaţiilor internaţionale. Dialectician materialist de mare profunzime, cunoscător autentic al realităţilor interne şi internaţionale, **N. Ceauşescu** a continuat şi a dezvoltat, într-o manieră originală, cele mai înaintate tradiţii ale gîndirii social-politice şi economice româneşti. Opera sa teoretică şi activitatea sa practică revoluţionară reprezintă o strălucită expresie a marxism-leninismului creator aplicat la condiţiile concret-istorice ale României şi lumii contemporane. Contribuţiile sale fundamentale directe la elaborarea strategiei şi tacticii partidului de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România şi a politicii externe a partidului şi statului nostru au permis comuniştilor români să găsească răspunsuri ştiinţifice la problemele complexe care decurg din particularităţile istorice, social-economice şi politice ale ţării noastre, la problemele epocii contemporane. Plecînd de la raportul dialectic dintre nivelul forţelor de producţie şi caracterul relaţiilor de producţie, **N. Ceauşescu** a elucidat, într-o concepţie unitară, de ansamblu, etapele dezvoltării istorice a României, arătînd că în cursul înfăptuirii bazei economice a socialismului ţara noastră a trecut de la stadiul de ţară capitalistă slab dezvoltată — obiect şi nu subiect al politicii imperialiste — la stadiul de ţară socialistă în curs de dezvoltare, precizînd, totodată, obiectivul strategic fundamental al etapei actuale — făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi crearea premiselor de trecere la comunism, a cărui realizare va permite României să se situeze la nivelul ţărilor dezvoltate din punct de vedere economic. În definirea conţinutului, locului istoric, forţelor motrice şi strategiei partidului în această etapă, **N. Ceauşescu** are în vedere necesitatea făuririi unei economii socialiste avansate, de înaltă eficienţă pe baza dezvoltării susţinute şi a perfecţionării permanente a tuturor laturilor vieţii sociale, în legătura lor organică, a forţelor de producţie, a relaţiilor social-economice, a suprastructurii, formarea omului nou. Contribuţiile sale la dezvoltarea teoriei industrializării socialiste şi a rolului acesteia în făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului, în condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, au un rol esenţial în elaborarea şi înfăptuirea politicii de mişcare accelerată a economiei româneşti contemporane. Analiza făcută de **N. Ceauşescu** interacţiunii şi corelării obiectiv necesare între industrie şi agricultură, în condiţiile transformării ştiinţei într-o forţă nemijlocită de producţie, constituie o călăuză a activităţii practice de modernizare şi dezvoltare intensivă şi multilaterală a agriculturii — ramură de bază a economiei naţionale —, de stimulare a acţiunii istorice de transformare a muncii agricole într-o varietate a muncii industriale. Este, de asemenea, remarcabilă contribuţia sa la fundamentarea teoretică şi la stabilirea direcţiilor de realizare practică a politicii P.C.R. de repartizare raţională a forţelor de producţie în toate judeţele şi regiunile ţării, de sistematizare a teritoriului şi localităţilor, în vederea dezvoltării armonioase a economiei naţionale şi apropierii treptate a nivelului de dezvoltare a satului de cel al oraşului, pentru ca toţi cetăţenii, de pe tot cuprinsul patriei, să poată participa activ şi cu eficienţă sporită la progresul economic şi social şi să beneficieze, în spiritul eticii şi echităţii socialiste, de roadele civilizaţiei socialiste. În concepţia sa, principiul unităţii dintre teorie şi practică, dintre învăţămînt, ştiinţă şi producţie devine o forţă motrice esenţială a progresului economico-social. O contribuţie a sa teoretică deosebită reprezintă definirea obiectului şi principiilor fundamentale ale ştiinţei conducerii societăţii socialiste. În aria largă a acestei problematici locul central îl ocupă adaptarea optimă şi conştientă a relaţiilor economice la nivelul forţelor de producţie, în continuă ascensiune, analiza sistemului de legi obiective care guvernează socialismul şi a mecanismului de funcţionare a economiei naţionale, perfecţionarea continuă a organizării sistemului de conducere a vieţii economice şi social-politice, în cadrul căruia rolul conducător aparţine partidului comunist. Raţionalitatea soluţiilor date problemelor referitoare la creşterea rolului factorului subiectiv şi al creaţiei istorice conştiente, în primul rînd a rolului conducător al partidului, pe măsura înaintării societăţii noastre spre comunism, dinamizează forţele creatoare ale poporului, întreaga viaţă economică, socială şi politică a ţării. De o însemnătate excepţională în aplicarea consecventă şi creatoare a dialecticii materialiste de către **N. Ceauşescu** este analiza făcută naturii contradicţiilor în societatea socialistă. Acestei analize i se datoreşte concluzia potrivit căreia una din sarcinile de bază ale factorului conştient, la toate nivelurile, o constituie recunoaşterea existenţei contradicţiilor în societatea socialistă, stabilirea genezei, naturii, modului lor concret de manifestare, a amploarei, direcţiei şi consecinţelor acestora pentru adoptarea măsurilor capabile să preîntîmpine transformarea lor în antagonisme generatoare de frămîntări şi convulsii sociale, soluţionarea lor la timp şi în interesul dezvoltării societăţii. Analiza complexă a luptei dintre vechi şi nou în actuala etapă a dezvoltării şi, pe acest fundal, a procesului istoric de omogenizare a societăţii, de dispariţie treptată a deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi cea intelectuală, dintre munca agricolă şi cea industrială, dintre sat şi oraş constituie o contribuţie de seamă la stabilirea de către P.C.R. a strategiei şi tacticii pentru următoarele decenii. O înaltă valoare ştiinţifică au tezele elaborate de **N. Ceauşescu** cu privire la rolul progresist al naţiunii în epoca noastră, rol care sporeşte considerabil în condiţiile socialismului, la făurirea unităţii moral-politice a tuturor oamenilor muncii din ţara noastră, bazată pe rezolvarea marxist-leninistă a problemei naţionale, pe instaurarea deplinei egalităţi în drepturi a tuturor cetăţenilor ţării, fără deosebire de naţionalitate. Dezvoltînd teoria marxist-leninistă despre statul socialist, secretarul general al partidului relevă necesitatea creşterii rolului acestuia, pe măsura înaintării spre comunism, în conducerea unitară şi planificată a tuturor proceselor economice şi sociale, paralel cu creşterea rolului şi atribuţiilor unităţilor teritorial-administrative şi ale unităţilor economice şi sociale, cu perfecţionarea întregului mecanism al democraţiei socialiste, în vederea mobilizării, unirii şi concentrării eforturilor întregului popor într-o direcţie unică, a participării ample şi active a oamenilor muncii la luarea deciziilor, în dubla lor calitate de producători şi proprietari socialişti uniţi ai avuţiei naţionale. Pe baza acestor fundamente teoretice, s-au luat măsuri practice pentru organizarea unui mecanism de conducere suplu şi eficient, supus perfecţionării sistematice, care asigură exercitarea de către toţi oamenii muncii a conducerii colective şi a controlului în diferitele compartimente ale vieţii economice şi sociale. Plecînd de la caracterul unitar şi tot mai complex al vieţii economice şi sociale, de la forţele motrice ale societăţii socialiste, de la principiul independenţei şi suveranităţii naţionale, secretarul general al partidului a elaborat conceptul despre planul naţional unic al dezvoltării economico-sociale, conceptul despre fondul naţional de dezvoltare economico-socială, teza cu privire la optimul repartizării venitului naţional în fond de consum şi fond de dezvoltare (acumulare), a iniţiat o amplă acţiune de prognoză economico-socială şi măsuri practice pentru perfecţionarea planificării economico-sociale, inclusiv în profil teritorial, menite să accelereze dezvoltarea României pe drumul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, să lichideze, într-un termen istoric scurt, decalajul ce mai desparte încă România de ţările avansate economic. O deosebită însemnătate pentru practica economică au precizările sale cu privire la luarea în considerare a legii valorii, a legii dezvoltării planice proporţionale şi a celorlalte legi economice, precum şi a pîrghiilor economice — preţul de cost, preţul, rentabilitatea, gestiunea economică, contractele economice, creditul etc. — în organizarea şi conducerea eficientă a economiei naţionale. Întreaga sa operă reflectă grija faţă de om, preocuparea constantă pentru bunăstarea, fericirea şi afirmarea plenară a personalităţii sale multilaterale, acestea constituind ţelul suprem al politicii partidului. În acest context, strategia făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în ţara noastră şi înaintării spre comunism, elaborată de partid, cu contribuţia hotărîtoare a lui **N. Ceauşescu,** prevede, în continuare, creşterea în ritm susţinut şi pe întreg teritoriul patriei a forţelor de producţie, desfăşurarea pe un front larg a cercetării ştiinţifice, a instrucţiunii publice, ridicarea nivelului cultural şi de conştiinţă socialistă al fiecărui om al muncii, instaurarea principiilor eticii şi echităţii socialiste în viaţa cotidiană a tuturor membrilor societăţii, creşterea continuă a bunăstării materiale şi spirituale a maselor. **N. Ceauşescu** a elaborat remarcabile teze teoretice, de stringentă actualitate, referitoare la raportul dintre general şi particular, dintre naţional şi internaţional, dintre factorii interni şi externi, în înfăptuirea revoluţiei şi construcţiei socialiste; a adus contribuţii de seamă la elucidarea problemelor cardinale ale epocii noastre, cum sînt: conţinutul, trăsăturile şi forţele motrice ale lumii contemporane; evoluţia raportului de forţe pe plan mondial; definirea şi promovarea consecventă a principiilor care trebuie să guverneze relaţiile dintre ţările socialiste, dintre partidele comuniste şi muncitoreşti, precum şi relaţiile dintre toate popoarele şi naţiunile lumii. **N. Ceauşescu** acordă o excepţională însemnătate problemelor dezvoltării şi întăririi sistemului mondial socialist, colaborării şi cooperării strînse a României cu ţările membre ale C.A.E.R., cu toate ţările socialiste, pe baza principiilor marxism-leninismului şi internaţionalismului socialist, menite să asigure sporirea forţei şi prestigiului socialismului în lume. Totodată, pornind de la necesităţile întăririi încrederii între popoare şi ale salvgardării păcii mondiale, de la cerinţele accelerării progresului economic al fiecărui popor şi ale umanităţii în general, el aduce o contribuţie remarcabilă la cauza colaborării și cooperării economice, tehnico-științifice și culturale între toate țările, indiferent de orînduire, pe temeiul respectării independenței și suveranității, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, subliniind rolul crescînd al statelor de curînd eliberate, precum și al țărilor mici și mijlocii în lupta pentru afirmarea acestor principii în viața internațională, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, în asigurarea unei păci și securități reale și durabile în Europa și în întreaga lume. Prin clarvăzătoarea și prodigioasa sa activitate internațională, **N. Ceaușescu** a făcut din România una dintre țările cele mai respectate în lume. Prin întreaga sa activitate teoretică și practică stimulează puternic viața economică, socială și spirituală a societății noastre, dă un puternic impuls creator științelor sociale în general și științei economice în special, în direcția rezolvării marilor probleme ale națiunii noastre, ale sistemului socialist mondial, ale umanității. Aportul strălucit al secretarului general al partidului nostru la sintetizarea teoretică a îndelungatei experiențe revoluționare a poporului român în lupta pentru eliberarea sa socială și națională, pentru înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, la analizarea și interpretarea materialist-dialectică și istorică a luptelor de clasă și a construcției socialiste pe plan mondial, a dezvoltării generale a societății omenești, își găsește o viguroasă imagine în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Elaborat sub conducerea nemijlocită a lui **N. Ceaușescu,** Programul stabilește, pentru o perioadă de 20—25 de ani, obiectivele strategice fundamentale și căile practice de acțiune în vederea transformării revoluționare a societății, a edificării cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii la construcția comunismului pe pămîntul României, direcțiile principale ale politicii internaționale ale partidului și statului nostru de întărire a unității sistemului mondial socialist și a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a mișcărilor democratice și progresiste, a tuturor forțelor antiimperialiste, de dezvoltare a colaborării între toate națiunile și statele, de apărare a păcii în lume. Întreaga activitate teoretică și practică a lui **N. Ceaușescu** reprezintă un aport însemnat la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare, la dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului. Elaborată în spiritul științific, novator, realist și umanist care îl caracterizează, opera sa „România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate“ (din care au apărut 10 volume), apărută antologic în limbile franceză, engleză, rusă, germană, italiană, sîrbo-croată, maghiară, japoneză, spaniolă, finlandeză, portugheză, ebraică, turcă etc., se bucură astăzi de o tot mai largă notorietate pe plan mondial.

CEC, mijloc de plată prin care posesorul unui cont de decontare sau cont curent dispune băncii la care are deschis contul să plătească sau să vireze în contul persoanei indicate, o anumită sumă de bani. În *capitalism*, **c.** poate fi *nominal* sau la *purtător*. Ca instrument de plată, în *socialism*, **c.** are o folosință relativ limitată. Este utilizat de către unitățile și instituțiile socialiste pentru ridicarea numerarului de la bancă necesar plății retribuției oamenilor muncii și cheltuielilor administrativ-gospodărești. Sub forma carnetului cu valoare limitată, **c.** se folosește în decontările fără numerar de către unitățile socialiste pentru plata transporturilor și achiziționării de materiale administrativ-gospodărești. În cazul contului curent personal deschis la C.E.C., **c.** se utilizează de către populație pentru plata diferitelor servicii (telefon, radio, gaze, electricitate etc.) și procurarea de mărfuri.

C.E.C., v. **CASA DE ECONOMII ȘI CONSEMNAȚIUNI.**

C.E.C.O., v. **COMUNITATEA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI.**

C.E.E., v. **COMUNITATEA ECONOMICĂ EUROPEANĂ.**

CENTRALĂ INDUSTRIALĂ, verigă de organizare a producției în industria de stat a R.S. România, care reunește, pe principiul concentrării orizontale sau verticale, întreprinderi cu profil similar sau din ramuri conexe, asigurînd cooperarea economică dintre ele. Structura **c.i.** depinde de specificul producției, de numărul și mărimea întreprinderilor componente, de gradul de integrare a lor, de amplasarea geografică a acestora etc. Din punctul de vedere al integrării activității întreprinderilor componente, **c.i.** sînt de trei tipuri: 1) care integrează complet unitățile componente; acestea pierzîndu-și personalitatea juridică; 2) care integrează complet numai o parte a unităților; în cadrul acestora existînd alături de unități fără personalitate juridică (cele integrate) și unități cu personalitate juridică; 3) care nu integrează unitățile componente, toate acestea avînd personalitate juridică. Activitatea întreprinderilor integrate constituie activitatea proprie a centralei. De regulă **c.i.** este grefată pe o mare întreprindere reprezentativă. **C.i.** este o unitate lucrativă de sine stătătoare, organizată pe principiul *gestiunii economice* și îndeplinește următoarele funcții: elaborează planul economic propriu (care cuprinde principalii indicatori ai planurilor întreprinderilor cu personalitate juridică și indicatorii propriei activități), pe baza orientărilor și sarcinilor ce-i revin din planul de stat; sprijină întreprinderile în fundamentarea sarcinilor de plan, urmărește și sprijină întreprinderile în realizarea ritmică și la toți indicatorii a planurilor; elaborează planul financiar, urmărește realizarea lui, sprijină întreprinderile în utilizarea eficientă a fondurilor materiale și bănești, în creșterea rentabilității și întărirea disciplinei financiare; înfăptuiește profilarea și specializarea întreprinderilor, tipizarea produselor și subansamblelor, realizarea seriilor optime de fabricație, organizează cooperarea între întreprinderi și urmărește perfecționarea organizării producției, utilizarea deplină a capacităților existente; realizează cooperarea în producție cu firme și întreprinderi din străinătate; desfășoară o activitate proprie de cercetare științifică și proiectare, asigură documentația tehnică și acordă asistență tehnico-științifică întreprinderilor; asigură aprovizionarea întreprinderilor cu materiile prime și materialele din import, precum și cu cele deficitare; comercializează produsele pe piața internă și externă și răspunde de îndeplinirea planului de export și de import; prospectează piețele externe și se îngrijește de încheierea contractelor cu partenerii externi; elaborează planul de investiții, răspunde de construirea și darea în folosință a noilor obiective, controlează îndeplinirea planului de investiții al întreprinderilor. **C.i.** sînt conduse de *Consiliul oamenilor muncii pentru conducerea activității economice și sociale* (v.).

CENTRALISM DEMOCRATIC ÎN CONDUCEREA ECONOMIEI NAȚIONALE, principiu fundamental de organizare și conducere a activității economice, propriu socialismului, care constă în îmbinarea conducerii centrale, unitare, cu autonomia verigilor de bază și inițiativa maselor de oameni ai muncii în rezolvarea obiectivelor și sarcinilor de interes general. Centralismul democratic este determinat de caracterul noii orînduiri, de relațiile de producție socialiste, întemeiate pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, care generează o nouă legătură reciprocă între economic și politic, relații de colaborare și unitate de interese între diferite verigi ale conducerii economice. Centralismul democratic se compune din două laturi inseparabile şi obiectiv necesare: centralismul şi democratismul. *Centralismul*, în context economic, înseamnă concentrarea la scară naţională a celor mai importante funcţii de conducere economică. Stabilirea etapelor dezvoltării, a obiectivelor şi sarcinilor ce le corespund, determinarea direcţiilor dezvoltării, proporţiilor economice fundamentale, ritmului dezvoltării economice, raportului dintre fondul de consum şi fondul de dezvoltare, politica financiară, a investiţiilor şi cea a preţurilor, creşterea nivelului de trai al poporului, îmbinarea sarcinilor curente cu cele de perspectivă etc., nu pot fi rezolvate cu maximă eficienţă decît de forurile superioare de partid şi de stat. Orientarea întregii activităţi, în conformitate cu ţelul suprem al partidului şi statului socialist — satisfacerea cît mai deplină a necesităţilor materiale şi spirituale ale poporului — pe baza cunoaşterii legilor obiective, a cerinţelor şi resurselor de care se poate dispune, nu este posibilă în afara coordonării şi conducerii unitare, la nivelul ţării. Însă luarea deciziilor hotărîtoare de către forurile superioare de partid şi de stat nu exclude ci, dimpotrivă, presupune *democratismul.* Complexitatea sarcinilor economice, necesitatea gospodăririi raţionale a tuturor resurselor umane, materiale şi băneşti, conducerea eficientă, pe baza cunoaşterii reale, nemijlocite etc., impun inevitabil o anumită autonomie a unităţilor economice, învestirea lor cu atribuţii şi competenţe corespunzătoare în luarea deciziilor, valorificarea largă a potenţialului de gîndire colectivă — ştiinţifică, tehnică, economică şi organizatorică — al maselor de oameni ai muncii, prin participarea lor activă şi efectivă la rezolvarea problemelor economice şi sociale. Fundamentarea teoretică şi metodologică a centralismului democratic a fost realizată de către *V.I. Lenin* (v.).El a subliniat necesitatea centralismului democratic în domeniul economiei, faptul că conducerea unitară presupune crearea, pentru prima oară în istorie, a posibilităţii de manifestare reală a iniţiativei locale, a diversităţii căilor, formelor şi metodelor de mişcare spre realizarea aceluiaşi ţel. Aplicarea centralismului democratic presupune stabilirea unei anumite corelaţii între funcţiile centralizate şi cele necentralizate ale conducerii, între deciziile unitare, adoptate la nivel central şi diversitatea de decizii luate de celelalte verigi ale economiei. Se asigură astfel, îmbinarea conducerii unitare a economiei naţionale cu autonomia unităţilor în care se desfăşoară producţia, a deciziilor centrale ale forurilor superioare de partid şi de stat cu transferul de atribuţii şi răspunderi în elaborarea de decizii, verigilor de jos care conduc direct activitatea, dezvoltarea maximă a iniţiativei locale şi a spiritului creator al maselor în alegerea căilor şi metodelor de înfăptuire a hotărîrilor. Partidul Comunist Român consideră ca greşite atît centralismul excesiv, care înăbuşă iniţiativa şi răspunderea unităţilor economice şi ignoră legile economice obiective, cît şi concepţiile după care producţia materială ar trebui să se regleze spontan, pe baza impulsurilor pieţei şi care neagă astfel rolul factorului conştient în conducerea activităţii economice şi sociale. O importanţă deosebită în perfecţionarea conducerii şi planificării economiei naţionale în ţara noastră o au Directivele adoptate de Conferinţa Naţională a P.C.R. din decembrie 1967, hotărîrile Congresului al X-lea şi ale Conferinţei Naţionale a P.C.R. din iulie 1972, care au adus schimbări calitative, esenţiale în organizarea şi conducerea economică. Prin aplicarea complexului de măsuri adoptate s-a stabilit un nou raport între planificarea centrală şi cea a verigilor de jos, între dispoziţiile organelor centrale şi cele ale organelor locale, lărgindu-se drepturile şi atribuţiile unităţilor producătoare în organizarea, conducerea şi rezolvarea problemelor pe care le ridică producţia. Partidul Comunist Român acordă o atenţie deosebită combaterii manifesțărilor de birocratism, concentrării inutile a funcțiilor și competențelor la anumite niveluri, stimulării inițiativei de jos. Centralismul democratic în conducerea planificată a economiei nu înseamnă fixarea de la centru a sarcinilor de plan, pînă în cele mai mici amănunte, pentru întreprinderile economice sau tutelarea în detalii a acestora în elaborarea și îndeplinirea sarcinilor de plan. Prin introducerea noului sistem de organizare și conducere a economiei naționale, aplicarea centralismului democratic are loc în condiții noi, în care există un sistem de planificare mai mobil, în funcție de specificul fiecărui sector de activitate, în care sporește rolul factorilor economici și financiari și se generalizează gestiunea economică în toate unitățile. În același timp, *centralismul în conducerea economică are un profund caracter democratic*, în sensul că toate problemele de mare importanță privind dezvoltarea economică, progresul general al societății socialiste, înainte de adoptarea deciziei de către forurile centrale sînt cunoscute și dezbătute, în forme organizate, de către popor. De aceea, centralismul în socialism este opus birocratismului, după cum el este opus anarhiei în activitate. Perfecționarea centralismului democratic, în procesul general de înnoire a metodelor și formelor conducerii economiei naționale, presupune îmbunătățirea celor două laturi care îl compun; coordonarea și conducerea unitară a întregii activități are loc în condițiile luptei contra fenomenelor de centralism excesiv și ale dezvoltării democratismului socialist, acordării de atribuții largi unităților economice și consiliilor populare. Producătorii bunurilor materiale participă nemijlocit la conducerea producției; ei au reprezentanți în comitetele și consiliile oamenilor muncii; s-a creat, de asemenea, cadrul instituțional — adunarea generală a oamenilor muncii — în care se dezbat problemele majore ale activității întreprinderilor. Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism prevede că, păstrînd principiul conducerii unitare pe baza planului național unic, se va acționa continuu pentru extinderea autonomiei unităților economice în toate sectoarele de activitate. În același timp, dezvoltarea autonomiei, a inițiativei de jos va fi realizată în cadrul concepției de conducere unitară a programului unic de dezvoltare a societății românești.

CENTRALIZAREA CAPITALULUI, sporirea volumului capitalului, ca urmare, fie a unirii mai multor capitaluri într-unul singur, fie a înghițirii capitalurilor mici și mijlocii de către marele capital. **C.c.** este rezultatul acerbei lupte de concurență duse atît la nivelul întreprinderilor nemonopolizate, cît și al celor monopolizate, generînd efecte din cele mai diferite asupra situației întreprinderilor de talie mică, mijlocie și uneori chiar mare, silindu-le să recurgă la cele mai diverse forme de unire a capitalurilor. În cazuri extreme ele sînt înghițite. **C.c.** se realizează, de asemenea, prin crearea de *societăți pe acțiuni*. **C.c.** duce la sporirea capitalului individual, capitalul social rămînînd neschimbat. **C.c.** constituie o completare la concentrarea capitalului. După cum sublinia Marx, acumularea sporește materialul centralizabil, adică capitalurile individuale, în timp ce lărgirea producției capitaliste creează aici necesitatea socială, dincolo de mijloacele tehnice, ale acelor întreprinderi industriale uriașe a căror înființare este legată de o prealabilă centralizare a capitalului. De asemenea, dacă acumularea are drept efect creșterea puterii economice a clasei capitaliste în ansamblul ei, **c.c.** manifestă tendința de îngrămădire a unei părți considerabile de capitaluri în mîinile unui grup restrîns de capitaliști, ce se detașează din rîndul celorlalți, dominînd întreaga viață economică și politică. Caracteristic pentru **c.c.** în perioada postbelică este:

1) realizarea sa în proporţii necunoscute în nici o altă perioadă a evoluţiei istorice a capitalismului; 2) trecerea pragului întreprinderilor de o talie mai modestă şi extinderea monopolurilor de dimensiuni considerabile, dînd naştere unor monopoluri gigant; 3) apariţia de forme noi, ca de pildă *conglomeratul* (v.), precum şi subordonarea unor întreprinderi mai mici faţă de monopol în calitate de subfurnizori (acestea îşi organizează întreaga activitate în funcţie de necesităţile producţiei monopolurilor, specializîndu-se în producerea unor detalii, subansamble, fiind într-o dependenţă constantă de comenzile monopolurilor. În acest caz micile întreprinderi pierd legătura nemijlocită cu piaţa, cu masa largă de consumatori). Zeci şi mii de întreprinderi ce figurează în statistică ca fiind „independente", în realitate depind financiar, tehnic şi pe linie comercială de marile companii monopoliste. Subordonarea economică a unui număr însemnat de întreprinderi de talie mică şi mijlocie şi punerea acestora în situaţie de dependenţă faţă de monopol adînceşte inevitabil contradicţia dintre mica burghezie şi marea burghezie monopolistă. Pe toate aceste căi se produce un salt cantitativ în centralizarea producţiei şi a capitalului, în sensul concentrării puterii economice de către un grup restrîns de monopoluri aflate în legătură intimă cu aparatul de stat, concentrînd totodată şi puterea politică. În acelaşi timp, se produce şi un salt calitativ, în sensul creşterii gradului de monopolizare în asemenea proporţii, încît determină o socializare a producţiei la un nivel neîntîlnit pînă acum, ceea ce duce la adîncirea contradicţiei fundamentale a capitalismului, care-şi găseşte forma concretă de manifestare pe plan social în contradicţia dintre puterea monopolistă statală şi întreaga naţiune.

C.E.P.A.L., v. **COMISIA ECONOMICĂ O.N.U. PENTRU AMERICA LATINĂ.**

CERCETARE ECONOMICĂ, ansamblu de activităţi ordonate şi sistematice de obţinere, prelucrare şi folosire a informaţiei ştiinţifice (controlate şi verificate) cu privire la raporturile economice dintre oameni, la ansamblul proceselor şi fenomenelor economice, în primul rînd a celor nou apărute, în vederea dezvăluirii legilor obiective, a intercondiţionărilor şi contradicţiilor mişcării lor, elaborării coordonatelor, principiilor şi măsurilor practice legate de orientarea, conducerea şi controlul activităţii economice, în scopul bine definit al satisfacerii unor trebuinţe economice sau a unor aspiraţii sociale, umane. **C.e.** reprezintă, de fapt, procesul de producere a *ştiinţei economice* (v.). Ca şi alte genuri de cercetare, **c.e.** poate fi fundamentală şi aplicativă. În prezent, între **c.e.** *fundamentală* şi **c.e.** *aplicativă* există anumite delimitări atît în ceea ce priveşte scopul urmărit şi metodele de investigaţie, cît şi cadrul de desfăşurare, fără ca între ele să se poată trage o linie de demarcaţie absolutizantă. În multe ţări ale lumii, **c.e.** a fost instituţionalizată. În ultimul timp, formelor acesteia li se dă o atenţie deosebită, în sensul de a i se asigura un cadru larg de dezvoltare în vederea valorificării superioare a resurselor naturale, materiale şi umane. În *ţările socialiste* există posibilitatea efectivă ca **c.e.** să fie condusă în mod conştient, ca diferitele compartimente ale ei să fie orientate în direcţia soluţionării operative şi eficiente a problemelor economice noi, a generalizării lor teoretice, a formulării unor concluzii pentru practică, în aşa fel încît să contribuie la transpunerea în viaţă a programelor de dezvoltare social-economică elaborate de partidele marxist-leniniste. Avînd în vedere că teoria economică autentică nu este ceva deasupra vieţii, că ea reprezintă un instrument activ al practicii sociale revoluţionare, o armă puternică în transformarea societăţii, în făurirea socialismului şi comunismului, **c.e.** din R.S. România este orientată de partid spre studierea realităților economice concrete de stringentă actualitate, a fenomenelor ce se produc în dezvoltarea economiei contemporane, spre cristalizarea căilor de înfăptuire a Programului partidului și statului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism; modernizarea continuă a economiei naționale; modalitățile de lichidare a rămînerii în urmă a economiei românești și ajungerea țărilor avansate economic. De asemenea, **c.e.** din țara noastră studiază fenomenele noi care apar în țările socialiste, analizează tabloul pe care îl oferă efortul de progres al țărilor în curs de dezvoltare, precum și multiplele și complexele aspecte ale economiei țărilor capitaliste dezvoltate. În etapa actuală, cercetarea proceselor și fenomenelor economice din țara noastră cunoaște cîteva direcții principale: determinarea factorilor creșterii economice și stabilirea proporțiilor optime între fondul de consum și fondul național de dezvoltare social-economică; stabilirea unor proporții optime între grupa „A“ și grupa „B“, precum și între principalele ramuri ale industriei; raportul optim dintre industrie și agricultură în procesul creșterii economice; analiza locului serviciilor și a rolului lor în asigurarea creșterii economice în ritm înalt; optimizarea raportului dintre diferitele categorii de interese și modalitățile de asigurare a acesteia; căi și mijloace pentru îmbinarea armonioasă a cointeresării materiale cu stimulente morale; elaborarea unui sistem de indicatori pentru realizarea unor comparații internaționale în ce privește nivelul și dinamica economiei naționale, a productivității muncii; dezvoltarea științei conducerii economiei naționale și a ramurilor ei; metode și tehnici moderne de fundamentare a deciziei economice; folosirea prognozelor în conducerea economiei și perfecționarea modalităților de stabilire a lor; perfecționarea folosirii pîrghiilor economice în conducerea planificată a economiei naționale; analiza multiplelor aspecte ale raportului dintre populație și creșterea economică; perfecționarea indicatorilor economici care caracterizează folosirea capacităților de producție; metode statistico-matematice pentru determinarea fiabilității capacităților de producție; dezvoltarea bazei de materii prime și utilizarea rațională a acestora; elaborarea de prognoze pe termen lung privind resursele de substanțe utile; căi și mijloace pentru economisirea resurselor de materii prime; cercetarea căilor de sporire a aportului comerțului exterior al R.S. România, al cooperării economice internaționale la accelerarea creșterii economice a țării și la participarea mai activă la schimbul mondial de valori materiale; aprofundarea tuturor problemelor legate de sporirea eficienței economice a întregii activități economico-sociale; determinarea unui sistem de indicatori privitori la dezvoltarea economică a țării în profil teritorial etc. În R.S. România, organizarea **c.e.** îmbracă forme specifice, acestea rezultînd din condițiile concret-istorice ale țării. Astfel, în cadrul *Academiei R.S. România* (v.) există Secția de științe economice și cercetări sociologice, iar *Academia de Științe Sociale și Politice* (v.) are o Secție de științe economice. *Coordonarea cercetării* în domeniul științelor economice revine *Institutului Central de Cercetări Economice* (v.), aflat în subordinea *Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale* (v.). Potrivit Programului P.C.R., cercetarea economică și socială este tot mai mult orientată spre studierea, cunoașterea și înțelegerea legităților generale ale dezvoltării societății, spre aplicarea acestora la condițiile concrete ale țării noastre.

CERCETARE OPERAȚIONALĂ, disciplină științifică complexă care are ca obiect pregătirea deciziilor prin folosirea metodelor matematice și modelarea numeroșilor factori evolutivi și aleatori, în vederea rezolvării eficiente a problemelor complexe din economie. Fondatorii **c.o.** sînt consideraţi John von Neuman şi O. Morgenstern. **C.o.** a fost utilizată pentru prima dată în 1940 pentru operaţiuni militare. Ea s-a impus treptat în domeniul practic al economiei, în conducerea întreprinderilor, în domeniul industrial, financiar, comercial, planificării. **C.o.** operează în colectivităţile umane complexe, unde trebuie să se ia în calcul un număr mare şi foarte variat de elemente. Ea are drept obiectiv precizarea limitelor exacte ale alegerilor şi opţiunilor şi descifrarea consecinţelor precise ale acestora, orientate în diverse direcţii din economie. **C.o.** se sprijină pe un număr important de alte discipline: metodele şi tehnicile de calcul statistic, calculul probabilităţilor, informatica economică, econometria, cibernetica, teoria jocurilor, metode de previziune, ştiinţa economică. **C.o.** lărgeşte considerabil metodele strategice, incluzînd în ele un număr foarte mare de variabile, care servesc ca bază pentru analiză. Metoda în **c.o.** constă în luarea în considerare simultan şi în intercondiţionare a totalităţii elementelor în cauză, iar nu în examinarea izolată a fiecărui element.

CERERE, ansamblu de relaţii ce se formează în legătură cu forma sub care se manifestă nevoia socială reală. **C.** se referă la elementele destinate satisfacerii nevoii sociale: bunuri materiale, servicii etc. **C.** *amînată*, cerere nesatisfăcută, datorită lipsei de pe piaţă a mărfurilor sau serviciilor solicitate. **C.** *de mărfuri*, categorie a economiei de mărfuri, a pieţei. O parte a nevoii sociale reale se manifestă în sfera schimbului sub forma **c.** de mărfuri; cealaltă parte se satisface prin intermediul serviciilor, precum şi a bunurilor materiale obţinute în afara relaţiilor de piaţă (autoconsumul, fondurile sociale etc.). Obiectul **c.** de mărfuri îl constituie atît mijloacele de producţie cît şi bunurile de consum. **C.** de mărfuri a populaţiei se referă la bunurile de consum personal. Volumul şi structura **c.** de mărfuri a populaţiei depind de mărimea veniturilor, de nivelul preţurilor, de factori demografici, sociologici, psihologici etc. În *capitalism*, **c.** de mărfuri exprimă relaţii antagoniste dintre clase, relaţii de exploatare şi are drept izvor, pentru clasele exploatatoare — munca neplătită a muncitorilor, iar pentru aceştia din urmă — preţul forţei de muncă. În *socialism*, **c.** de mărfuri a populaţiei are o esenţă nouă, izvorînd din raporturile noi ale oamenilor muncii faţă de societate, faţă de mijloacele de producţie şi de produsele muncii; ea are drept sursă munca retribuită după cantitate şi calitate. În capitalism, datorită caracterului anarhic al economiei, confruntarea **c.** de mărfuri cu oferta de mărfuri are loc în mod spontan, la piaţă, echilibrarea lor realizîndu-se prin jocul preţurilor la mărfuri. În cadrul pieţei socialiste, **c.** de mărfuri se corelează cu oferta de mărfuri prin intermediul planului economic. **C.** *solvabilă*, **c.** de mărfuri sau servicii pentru care populaţia are acoperire bănească corespunzătoare. Gradul de solvabilitate a nevoilor, respectiv mărimea **c.** solvabile, depinde de natura relaţiilor de repartiţie. În *capitalism*, solvabilitatea **c.** prezintă diferenţieri importante, oglindind raporturile dintre diferite clase sociale, participarea acestora la repartizarea venitului naţional. În *socialism*, solvabilitatea **c.** de mărfuri a populaţiei reflectă traducerea în practică a principiului repartiţiei după muncă. Creşterea **c.** solvabile face parte din politica statului nostru socialist de ridicare a nivelului de trai al populaţiei. Studii asupra cererii au efectuat: *C. Florescu* şi *O. Snak* „Cererea de mărfuri a populaţiei“ (1967); *M.C. Demetrescu* „Elasticitatea cererii populaţiei“ (1967) ş.a.

CERNÎŞEVSKI, Nikolai Gavrilovici (1828—1889), cel mai de seamă reprezentant al democratismului revoluţionar rus. A avut preocupări în domeniul filozofiei, literaturii şi criticii literare, economiei. Opera sa economică cuprinde idei privind analiza structurii economico-sociale a feudalismului şi capitalismului, precum şi analiza critică a economiei politice burgheze. Calea de trecere la socialism **C.** a văzut-o, în mod eronat, prin obştea sătească. *Op. pr.:* „Schiţă a economiei politice după Mill" (1860—1863); „Critica prejudecăţilor filozofice împotriva stăpînirii pămîntului în obşte" (1858); „Din viaţa ţăranilor iobagi" (1858—1859); „Capital şi muncă" (1860).

CHARTISM [pron. *tşắ:tism*], (cuv. engl.), mişcare muncitorească din Anglia în anii 1835—1848, „forma concentrată a opoziţiei împotriva burgheziei", preocupată de îmbunătăţirea radicală a situaţiei muncitorilor sub lozinca „Puterea politică, mijlocul nostru; bunăstarea socială, scopul nostru", avînd tendinţa de apropiere de mişcarea socialistă. Revendicările **c.** au fost exprimate în „People's Carter" (Cartea poporului) din 1838, elaborată de un comitet în frunte cu William Lovett.

CHELTUIELI, expresia valorică a consumului de mijloace de producţie, de forţă de muncă sau de mijloace băneşti pentru satisfacerea necesităţilor de consum productiv sau neproductiv (social şi individual). **C.** *de producţie,* totalitatea cheltuielilor de muncă vie şi de muncă materializată pentru producerea bunurilor materiale. În condiţiile producţiei de mărfuri **c.** de producţie îmbracă forma valorică. Întotdeauna există deosebiri între **c.** *sociale* de producţie care determină valoarea socială a mărfii şi **c.** *individuale* de producţie (ale diferiţilor producători) care determină valoarea individuală a mărfii. În *capitalism,* pentru producerea unei mărfi capitalistul cheltuieşte capital constant şi capital variabil, iar plusvaloarea rezultată şi-o însuşeşte gratuit. De aceea, **c.** de producţie capitaliste reprezintă numai o parte a valorii mărfii $(c + v)$. În *socialism,* pentru fabricarea unei mărfi întreprinderile cheltuiesc mijloace de producţie şi forţă de muncă. Plusprodusul rezultat (venitul net) este utilizat de către societate (întreprindere, stat etc.) pentru consumul productiv sau pentru consumul neproductiv. **C.** cu mijloacele de producţie şi cu retribuirea forţei de muncă făcute de întreprinderile socialiste pentru fabricarea diferitelor produse formează preţul de cost sau costul acestora. Reducerea sistematică a **c.** de producţie în socialism este o necesitate obiectivă determinată de scopul producţiei, ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii şi de nevoia sporirii permanente a eficienţei muncii sociale. În ţara noastră reducerea sistematică a **c.** de producţie şi îndeosebi a **c.** de muncă materializată pe unitatea de produs reprezintă o sarcină centrală a activităţii economice. Ponderea mai ridicată a **c.** materiale în produsul social la noi faţă de ţările dezvoltate a impus luarea de măsuri pentru reducerea consumurilor specifice şi a pierderilor sub diferite forme de materii prime şi materiale şi pentru prelucrarea superioară a resurselor de materii prime şi materiale. **C.** *de circulaţie,* totalitatea cheltuielilor de muncă vie şi materializată legate de desfăşurarea procesului de circulaţie a mărfurilor. În funcţie de caracterul muncii desfăşurate în sfera circulaţiei, **c.** de circulaţie se împart în două categorii: 1) **c.** *productive* legate de prelungirea procesului de producţie în sfera circulaţiei (de transport, manipulare, depozitare, ambalare, sortare, păstrare a mărfurilor etc.) şi 2) **c.** *neproductive* sau de *circulaţie propriu-zise,* ocazionate de transformarea mărfii în bani şi a banilor în marfă (întreţinerea localurilor şi utilejelor care servesc pentru desfacerea mărfurilor, remuneraţia personalului, reclamă, evidenţă şi administrativ-gospodăreşti). În *capitalism,* **c.** de circulaţie se formează în mod stihinic, în condiţiile luptei de concurenţă, ale anarhiei şi greutăţilor legate de realizarea mărfurilor, ale caracterului speculativ al tranzacţiilor comerciale. **C.** de circulaţie propriu-zise constituie cea mai mare parte şi mereu crescîndă a **c.** de circulaţie. În *socialism*, **c.** de circulaţie ale întreprinderilor de stat şi cooperatiste sînt planificate şi reprezintă în cea mai mare parte **c.** ocazionate de continuarea procesului de producţie în sfera circulaţiei. Socialismul creează posibilitatea şi necesitatea reducerii necontenite a **c.** de circulaţie concomitent cu îmbunătăţirea servirii consumatorilor (v. şi *adaos comercial*). **C.** *bancare*, totalitatea **c.** ocazionate de efectuarea operaţiilor bancare, de întreţinerea şi funcţionarea sistemului bancar. Avînd un caracter neproductiv, **c.** bancare în socialism sînt reduse la minimul necesar. **C.** *bugetare*, fondurile băneşti cuprinse în capitolele de **c.** ale bugetului de stat şi care arată direcţiile principale în care urmează a se folosi veniturile bugetare (v. şi *buget*). **C.** *financiare*, totalitatea **c.** efectuate de stat, de unităţile de stat şi cooperatiste pentru finanţarea economiei naţionale, a acţiunilor social-culturale, de apărare şi de întreţinere a aparatului de stat. **C.** *productive*, totalitatea **c.** de muncă productivă depusă în sfera producţiei materiale pentru realizarea bunurilor materiale şi spirituale şi care creează sau adaugă valoare produselor. Unele **c.** cu caracter productiv se fac şi în ramurile sferei neproductive a economiei naţionale. **C.** *neproductive*, **c.** de muncă neproductivă depusă în sfera circulaţiei mărfurilor (cheltuielile pure de circulaţie), în administraţie, în domeniul social-cultural etc. Aceste cheltuieli sînt necesare societăţii, contribuie la dezvoltarea ei şi se acoperă din venitul naţional. În sfera productivă, **c.** neproductive sînt cauzate de existenţa unor lipsuri în organizarea producţiei şi a muncii, în păstrarea valorilor materiale, precum şi în neîndeplinirea obligaţiilor contractuale (întreruperile din procesul de producţie, deteriorarea valorilor materiale, plata locaţiilor la mijloacele de transport, amenzi, penalizări, majorări, dobînzi plătite pentru împrumuturile nerambursate la termen etc.). În cadrul **c.** neproductive se includ şi pierderile din rebuturi, depăşirea consumurilor specifice la materii prime, materiale, combustibil ş.a. Reducerea **c.** neproductive ale întreprinderilor are o mare importanţă pentru reducerea costurilor producţiei. **C.** *constante*, **c.** care, în general, nu-şi modifică nivelul odată cu schimbările petrecute în volumul producţiei (cheltuielile generale ale întreprinderii). **C.** *variabile*, **c.** cu materii prime, materiale, energie electrică etc., care îşi modifică mărimea proporţional cu volumul producţiei. **C.** *suplimentare*, **c.** legate de conservarea, înmagazinarea, păstrarea stocurilor de mărfuri. În măsura în care acestea sînt o condiţie a circulaţiei mărfurilor, o formă de manifestare a fluxului de mărfuri, **c.** ocazionate de el sînt incluse în valoarea mărfurilor. Dacă însă situaţia se datorează stagnării circulaţiei, greutăţilor în vînzarea mărfurilor, **c.** ocazionate de stocarea mărfurilor nu se adaugă la valoarea lor, ci reprezintă pierderi de valoare. **C.** *de apărare*, **c.** pentru finanţarea acţiunilor de apărare a patriei, întreţinerea armatei, dezvoltarea mijloacelor de apărare etc. **C.** *social-culturale*, **c.** pentru subvenţionarea construcţiilor şi acţiunilor de interes social-cultural, pentru dezvoltarea învăţămîntului, a ştiinţei, artei şi culturii, pentru ocrotirea sănătăţii şi alte acţiuni social-culturale. În *capitalism*, alocaţiile pentru **c.** social-culturale sînt reduse şi urmăresc îndeosebi interesele capitaliştilor. În *socialism*, **c.** social-culturale reprezintă un capitol însemnat al bugetului de stat, fiind în continuă creştere şi contribuind la ridicarea permanentă a nivelului de trai al populaţiei.

CHELTUIELI BUGETARE, fonduri băneşti repartizate prin intermediul bugetului de stat în concordanţă cu obiectivele planului național unic de dezvoltare economico-socială a țării. **C.b.** exprimă atît relații de repartiție primară, cît și relații de repartiție ulterioară a venitului național în vederea satisfacerii nevoilor mereu crescînde a societății. **C.b.** pentru finanțarea unităților economice de stat exprimă relații de repartiție primară a venitului național, deoarece nu determină modificarea formei de proprietate asupra resurselor existente în fondul bugetar. **C.b.** pentru remunerarea lucrătorilor din sfera neproductivă, a pensiilor, a diferitelor ajutoare și a altor plăți similare exprimă relații de repartiție ulterioară a venitului național, deoarece determină modificarea formei de proprietate asupra resurselor. **C.b.** se efectuează pentru: 1) finanțarea economiei naționale, respectiv obiective și acțiuni ce se finanțează din fondurile de dezvoltare economico-socială precum și alte obiective sau acțiuni cu caracter economic; 2) realizarea acțiunilor social-culturale; 3) acordarea de pensii și realizarea altor acțiuni din bugetul asigurărilor sociale de stat; 4) apărarea țării; 5) funcționarea organelor puterii și ale administrației de stat, organelor judecătorești și ale procuraturii; 6) realizarea altor acțiuni și sarcini prevăzute prin dispoziții legale. În totalul **c.b.** locul cel mai important îl ocupă cele pentru finanțarea economiei naționale (în 1973 — 60,4%), reflectînd politica Partidului Comunist Român de dezvoltare economico-socială a țării, de construire a societății socialiste multilateral dezvoltată și de trecere treptată la comunism. **C.b.** trebuie făcute cu maximum de utilitate economică și socială, respectîndu-se disciplina de plan și financiară (v. și *buget*).

CHIABURIME, burghezia satelor din România, parte a țărănimii, formată în urma stratificării gospodăriilor țărănești în condițiile capitalismului, care își asigura cîștigurile din exploatarea muncii salariate, din speculă, camătă, darea în arendă a pămîntului. În perioada de trecere de la capitalism la socialism, după desființarea moșierimii ca clasă, **c.** a reprezentat cea mai importantă pătură exploatatoare la sate. Construirea socialismului a dus la desființarea **c.** În țara noastră, Partidul Comunist Român a dus față de **c.** o politică de îngrădire a exploatării și de eliminare treptată, fără ca prin aceasta să i se limiteze posibilitatea de sporire a producției. Pe baza succeselor dobîndite în construirea socialismului la orașe și sate, în etapa finală a cooperativizării, prin aplicarea prevederilor Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale din martie 1959, chiaburilor li s-a interzis darea pămîntului în arendă, li s-au lăsat în proprietate numai suprafața de teren pe care o puteau lucra împreună cu familia lor, restul terenului fiind dat în folosința unităților socialiste din agricultură. Cei ce au încetat să exploateze au trecut în categoria socială corespunzătoare noii lor stări sociale, oferindu-li-se posibilitatea să devină membri ai cooperativelor agricole, să se încadreze, alături de ceilalți oameni ai muncii, în opera de construire a socialismului. Această măsură a reprezentat o rezolvare creatoare de către P.C.R. a problemelor desființării **c.**

CHIMIZARE A PRODUCȚIEI, cale a progresului tehnic contemporan, care constă în introducerea și extinderea tot mai largă a chimiei în producția socială: aplicarea procedeelor chimice în tehnologia de producție; folosirea substanțelor chimice în agricultură; utilizarea proceselor chimice în depoluarea mediului ambiant; extinderea folosirii tehnicii reactive în transporturi; crearea de materii prime și produse noi pentru consumul productiv și cel neproductiv, care înlocuiesc sau diversifică gama bunurilor materiale și prezintă caracteristici calitative superioare etc. **C.p.** asigură accelerarea dezvoltării producției, utilizarea rațională și valorificarea superioară a resurselor naturale, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de viaţă, ridicarea eficienţei economice. În anii edificării socialiste, în România a fost creată o puternică industrie chimică; producţia globală a acestei ramuri a fost în 1973 de 141 ori mai mare decît cea obţinută în 1938.

CHIRIE, sumă plătită pentru folosirea temporară a unui obiect, a unui imobil etc. Cea mai largă aplicare o are în cadrul contractelor de locaţie atît între cetăţeni, între aceştia şi stat, cît şi între întreprinderile şi instituţiile de stat sau cooperatiste. În R.S. România există o reglementare legislativă unitară a **c.** atît pentru fondul locativ de stat, cît şi pentru cel proprietate personală a cetăţenilor, asigurîndu-se respectarea principiilor socialiste, împiedicîndu-se specula şi inechitatea.

CIBERNETICĂ ECONOMICĂ, ştiinţă de graniţă rezultată din aplicarea ciberneticii la studiul fenomenelor şi proceselor economice. Cibernetica este ştiinţa generală a conducerii şi reglării sistemelor alcătuite din elemente diferite, legate între ele într-un anumit mod. **C.e.** a apărut ca urmare a imensei forţe de expansiune a ştiinţei economice în condiţiile contemporane şi a necesităţii de a investiga domenii noi, aflate în zone de interferenţă a mai multor ştiinţe. Aplicarea ciberneticii în economie serveşte atît unor scopuri de cunoaştere cît şi practicii economice. Scopul gnoseologic se realizează datorită faptului că cibernetica pune într-o lumină nouă modul în care sînt legate între ele elementele şi modul de funcţionare a sistemelor economice. **C.e.** serveşte şi procesul practicii economice, fiind o ştiinţă deosebit de importantă în special pentru planificarea şi conducerea economiei naţionale. **C.e.** cuprinde patru mari capitole: teoria sistemelor, teoria reglării, teoria informaţiei şi teoria jocurilor. Dezvoltarea teoriei **c.e.** şi aplicarea ei în practica organizării şi conducerii economico-sociale constituie o preocupare a partidului şi statului nostru. În România, contribuţii importante în acest domeniu au adus: *Manea Mănescu* „Consideraţii privind aplicarea principiilor ciberneticii în economie" (1969); *E. Niculescu-Mizil* „Cibernetica şi aplicaţiile ei în tehnica şi economia industriei" (1973) ş.a.

CICLU DE AFACERI, expresie folosită în literatura economică anglo-saxonă, desemnînd o anumită succesiune de faze în desfăşurarea totalităţii elementelor care determină situaţia economică a unei ţări capitaliste. Expresia se foloseşte adesea în sensul de *ciclu economic*. **C.** de **a.** are două faze esenţiale: *expansiunea* şi *contracţia economică*. Evoluţia concretă a elementelor din economia unei ţări este deosebit de complexă şi sinuoasă. De aceea, pentru caracterizarea mai adecvată a acestei evoluţii se separă în cadrul **c.** de **a.** mai multe faze: *depresiunea* (v.), în timpul căreia economia stagnează, *boom*-ul (v.) şi *criza*. Alteori, această separare se face în cadrul a patru faze: expansiunea, depresiunea, contracţia şi însănătoşirea (înviorarea). Durata fiecărei faze şi fiecărui **c.** de **a.** ca şi frecvenţa lor nu sînt uniforme. După durată se pot distinge **c.** de **a.** de durată mică, medie şi lungă sau *cicluri „Kondratieff"* (v.).

CICLU DE PRODUCŢIE, perioadă în decursul căreia are loc pregătirea şi desfăşurarea producţiei; în acest interval obiectele muncii parcurg toate fazele procesului de producţie pînă se transformă în produs finit. **C.** de **p.** are următoarele componente: 1) timpul necesar pentru pregătirea producţiei care presupune documentarea tehnică şi tehnologică, aprovizionarea cu materiale şi scule, reglarea maşinilor etc.; 2) timpul necesar operaţiilor tehnologice de transformare a obiectelor muncii (v. şi *perioadă de muncă)* ca urmare a intervenţiei omului sau a unor procese naturale cum ar fi fermentarea vinului, tăbăcirea pieilor crude etc.; 3) timpul necesar pentru transportul obiectelor muncii în procesul de producţie între locurile de muncă, secţii etc.; 4) timpul cît obiectele muncii sînt stocate la fiecare loc de muncă, secţie etc. pînă intră în procesul transformării; 5) timpul necesar controlului desfăşurării producţiei în toate momentele sale. **C.** de **p.** în agricultură are anumite particularităţi determinate de succesiunea anotimpurilor, prezenţa proceselor biologice din cultura plantelor şi creşterea animalelor etc. În producţia modernă, durata **c.** de **p.** are tendinţa să scadă ca urmare a progresului tehnic, organizării ştiinţifice a producţiei şi muncii, înlocuirii proceselor naturale prin procese artificiale controlate de om.

CICLU ECONOMIC CAPITALIST, formă de mişcare şi dezvoltare a economiei capitaliste în care perioadele de avînt alternează cu cele de stagnare sau reducere a producţiei. Ansamblul de fenomene care caracterizează **c.e.c.** şi care se derulează după anumite legităţi se ordonează în patru faze distincte: *criza, depresiunea, înviorarea* şi *avîntul.* Ca formă caracteristică de mişcare şi dezvoltare a economiei capitaliste, ciclul s-a impus odată cu trecerea la producţia maşinistă, fiind determinat de legile şi contradicţiile interne ale orînduirii burgheze. Rolul principal în cadrul **c.e.c.** îl are criza, care reprezintă „rezolvarea temporară, violentă a contradicţiilor existente, erupţii violente, care restabilesc pentru moment echilibrul zdruncinat“ *(K. Marx).* Nu există însă un „model“ al crizelor şi ciclului, după cum nici nu se poate lua un anumit ciclu drept etalon pentru celelalte cicluri. Clasicii marxism-leninismului au subliniat că *periodicitatea crizelor* şi formele de manifestare a **c.e.c.** sînt în strînsă legătură cu stadiul de dezvoltare şi factorii care influenţează dezvoltarea capitalismului, în fiecare etapă şi în fiecare ţară. Vorbind despre durata ciclurilor, Marx menţiona că „...din legile producţiei capitaliste, aşa cum le-am expus aici, trebuie să deducem că ea este variabilă...“. Astfel, procesul reproducţiei capitaliste lărgite a fost întrerupt de crize economice, care au constituit punctele de demarcaţie ale unor cicluri în 1825 (Anglia), 1836 (Anglia şi S.U.A.), 1847 (Anglia, S.U.A., Franţa şi Germania), 1857 (criza mondială), 1866, 1873, 1882 şi 1890, 1900, 1907, 1920—1921, 1929—1933, 1937—1938, deci cu o frecvenţă medie de 8—12 ani. În perioada postbelică au intervenit o serie de modificări în modul de desfăşurare a **c.e.c.**, între care se remarcă: crizele sau perioadele de stagnare a producţiei au cuprins în mod diferit ţările capitaliste, în multe cazuri neexistînd o coincidenţă în timp a fazelor ciclului; crizele sau fenomenele de criză n-au cunoscut amploarea, durata şi profunzimea caracteristice perioadei interbelice, pentru unele ţări fiind vorba mai mult de alternanţa perioadelor de avînt cu cele de stagnare, în timp ce altele, cum au fost în S.U.A. şi Canada, au cunoscut frecvent perioade de reducere sensibilă a producţiei; dezvoltarea ciclică nu s-a mai încadrat în schema sa clasică, întrucît fenomenele de criză au început, în unele cazuri, nu după o perioadă de avînt, ci după o stagnare a producţiei, iar în altele au fost suprimate sau mult reduse fazele de depresiune şi înviorare; ieşirea din criză s-a făcut de regulă nu prin scăderea, ci, din cauza inflaţiei, prin creşterea preţurilor etc. Cu toate acestea, în literatura de specialitate se consideră că în perioada postbelică se poate vorbi de cîteva cicluri, care îşi au începutul în crizele sau fenomenele de criză din anii 1948—1949, 1957—1958, 1963—1964 şi în criza izbucnită în 1973. Modificările amintite intervenite în mecanismul şi formele ciclului în perioada postbelică sînt urmarea unui complex întreg de factori, între care trebuie remarcaţi: extinderea dominaţiei monopolurilor şi a formelor de influenţare de către acestea a reproducţiei; revoluţia ştiinţifică-tehnică; dezvoltarea capitalismului monopolist de stat; lupta de clasă a proletariatului şi alţi factori de ordin social-politic; factori de ordin social-politic care au acţionat pe plan internaţional (schimbarea raportului de forţe prin formarea sistemului mondial socialist, destrămarea sistemului colonial şi lupta tinerelor state pentru independenţa economică etc.).

CICLU INVESTIŢIONAL, succesiune a momentelor realizării investiţiilor în economia capitalistă. Evoluţia sa este strîns legată de situaţia *ciclului economic capitalist* (v.). De obicei, extinderea investiţiilor are loc în perioadele de înviorare şi avînt ale ciclului economic, dar durata şi mişcarea **c.i.** nu coincid neapărat cu durata şi mişcarea ciclului economic. Activitatea de investiţii continuă pe toată durata **c.i.**, numai că în anumite momente se intensifică, iar în altele se restrînge. O importantă influenţă asupra evoluţiei investiţiilor au ieftinirea *creditului* (v.), scăderea *taxei scontului* (v.) (v. şi *inflaţia*).

CICLUL „KONDRATIEFF", ciclu de lungă durată, numit astfel după numele economistului care a studiat în mod deosebit aceste cicluri economice. Din 1790 pînă în 1940 s-au observat trei **c.„K."**: 1792—1850; 1850—1896; 1896—1940. Perioada de creştere a preţurilor se întinde pe 23 de ani pentru primul ciclu (1792—1815) şi pentru cel de-al doilea (1850—1873) şi pe 24 de ani pentru al treilea (1896—1920). Din 1940 se consideră că a început o nouă fază de creştere a unui al patrulea **c. „K."** iar din 1970, faza sa descendentă. Fenomenul este explicat diferit de economişti. Unii consideră că moneda joacă un rol esenţial în mişcarea de lungă durată concretizată în scăderea sau creşterea preţurilor. Astfel, perioadei de creştere prelungită a preţurilor (1792—1815) i-a corespuns un aflux de monedă pe piaţă, ca urmare a creşterii producţiei de metale preţioase. Acest aflux a determinat creşterea veniturilor şi, în consecinţă, creşterea cererii de produse, iar aceasta, la rîndul ei, a dus la creşterea preţurilor în diferite ramuri şi în diferite ţări. În acelaşi timp afluxul monetar a influenţat disponibilităţile băncilor, a determinat creşterea ofertei de capital de împrumut şi, ca urmare, scăderea ratei scontului şi a ratei dobînzii. Aceasta a stimulat cererea de capitaluri şi respectiv activitatea economică. Alţi economişti consideră că moneda nu joacă un rol cauzal, dar face parte dintr-un ansamblu de factori economici, tehnici, psihologici şi politici a căror acţiune combinată influenţează mişcările de scădere sau creştere de lungă durată. În acest ansamblu de factori se includ: războaiele, crizele agrare, inovaţiile tehnice, concurenţa externă, politica vamală, strategia cartelurilor şi trusturilor.

CICLU TEHNOLOGIC (de producţie), ansamblu de stări şi transformări care se realizează într-un anumit interval de timp şi permite transformarea materiei prime şi a semifabricatelor în produs finit. **C.t.** cuprinde timpul pentru pregătirea operaţiilor tehnologice, pentru operaţiile tehnologice propriu-zise (inclusiv timpul necesar pentru procesele naturale), pentru controlul calităţii producţiei, pentru transport şi pentru stocări normale cerute de desfăşurarea procesului de producţie. Creşterea eficienţei economice implică reducerea **c.t.** prin introducerea progresului tehnic şi a tehnologiilor avansate, îmbunătăţirea organizării producţiei şi a muncii etc. (v. şi *timp de producţie*).

CIRCUIT ECONOMIC, ansamblul legăturilor, al schimburilor de activităţi ce au loc în procesul reproducţiei, în condiţiile diviziunii sociale a muncii, pe baza cărora se înfăptuieşte mişcarea valorilor materiale şi spirituale, se asigură funcţionarea şi dezvoltarea economico-socială. În funcţie de sfera de cuprindere, **c.e.** capătă diferite forme. **C.e.** *de uzină*, mişcarea valorilor materiale de la un atelier la altul, de la o secţie la alta, potrivit fazelor şi fluxului de fabricaţie existent, pe baza legăturilor de producţie dintre lucrători, a specializării şi cooperării lor. **C.e.** de uzină cuprinde şi mişcarea de valori spirituale ce are loc prin intermediul inovaţiei tehnico-ştiinţifice, realizată în diferite compartimente de muncă şi reflectată în calitatea produselor obţinute. **C.e.** *naţional*, realizarea schimbului de activităţi la scară naţională, prin care unităţi economice, ramuri şi zone teritoriale dau şi primesc, în mod reciproc, valori materiale şi spirituale necesare fluxului continuu al producţiei, dezvoltării economico-sociale a ţării. **C.e.** naţional constituie o necesitate obiectivă a funcţionării normale a complexului economic naţional al fiecărei ţări, o expresie a realizării legăturilor dintre fazele reproducţiei sociale. El are la bază diviziunea socială a muncii, dezvoltarea economică în profil de ramură şi teritorial care determină necesitatea şi capacitatea participării la schimbul de activităţi. În *capitalism*, **c.e.** naţional decurge spontan, fapt ce duce la neconcordanţe între fazele reproducţiei, la crize economice de supraproducţie, la disproporţii în dezvoltarea în profil de ramură şi teritorial etc. În *socialism*, **c.e.** naţional se desfăşoară ca proces dirijat conştient; legăturile economice respective au caracter planificat, fiind subordonate dezvoltării raţionale a fiecărei unităţi, ramuri sau zone teritoriale, progresului întregii ţări, bunăstării poporului. **C.e.** *internaţional*, ansamblul legăturilor economice, al schimburilor de valori materiale şi spirituale care au loc între popoare, între ţări diferite. El este obiectiv determinat. Diviziunea mondială a muncii, volumul trebuinţelor în continuă diversificare, caracterul limitat al resurselor de care dispune fiecare ţară obligă la schimb de activităţi cu alte popoare. În acelaşi timp, spiritul de raţionalitate în conducerea economică impune necesitatea de a beneficia de avantajele pe care le oferă dezvoltarea mondială, creaţia ştiinţifică-tehnică internaţională. Volumul şi intensitatea **c.e.** internaţional nu sînt aceleaşi în timp. Gradul de dezvoltare economică şi socială a unui popor influenţează hotărîtor asupra a ceea ce el poate da şi primi în cadrul schimbului internaţional. În aceeaşi direcţie, o mare înrîurire exercită şi politica, relaţiile dintre state, măsura în care există sau nu restricţii şi discriminări, în care se respectă sau nu normele relaţiilor internaţionale. R.S. România participă activ şi intens la **c.e.** internaţional, promovînd consecvent principiile cooperării şi colaborării reciproc avantajoase cu toate statele, indiferent de sistemul lor social-economic.

CIRCUITUL CAPITALULUI, mişcare a capitalului care străbate trei stadii şi care trece succesiv dintr-o formă funcţională în alta. Orice *capital industrial* parcurge în mişcarea sa trei stadii, aflate într-o strînsă interdependenţă. *Stadiul întîi:*

$$B - M \left\langle \begin{matrix} M_p \\ F_m \end{matrix} \right.$$

îl constituie procesul prin care capitalul bănesc *(B)* se transformă în capital productiv, prin cumpărarea de mijloace de producţie *(M_p)* şi forţă de muncă *(F_m)*. În acest stadiu, forma funcţională a capitalului este capitalul bănesc. Momentul caracteristic îl constituie cumpărarea de către capitalist a forţei de muncă, aceasta fiind condiţia esenţială pentru producţia plusvalorii. *Stadiul al doilea:*

$$M \left\langle \begin{matrix} M_p \\ F_m \end{matrix} \right. \ldots P \ldots M'$$

îl constituie transformarea capitalului productiv *(P)* în capital marfă *(M')*. În acest stadiu forma funcţională a capitalului este capitalul productiv. *Stadiul al treilea:*

$$M' - B'$$

este transformarea capitalului marfă *(M')* în capital bănesc *valorificat (B')*, care, spre deosebire de capitalul bănesc *avansat (B)*, conţine o sumă în plus *(b)*. În acest stadiu forma funcţională a capitalului este capitalul marfă. Cele trei stadii reprezintă un proces unitar, formînd circuitul total al capitalului industrial. În acelaşi timp fiecare formă funcţională parcurge o mişcare proprie, care îi imprimă caracteristici specifice. Astfel **c.c.** *bănesc* are următoarea formă:

$$B - M \Big\langle \begin{matrix} M_p \\ F_m \end{matrix} \ldots P \ldots M' - B',$$

care este, în acelaşi timp, şi circuitul general al capitalului *industrial*. Prin aceasta se remarcă faptul că banii, ca formă iniţială a capitalului, constituie expresia concentrată a avuţiei capitaliştilor. **C.c.** *productiv* are următoarea formă:

$$P \ldots M' - B' - M \Big\langle \begin{matrix} M_p \\ F_m \end{matrix} \ldots P,$$

care arată că pe prim plan se află producţia, mascînd scopul final al producţiei capitaliste — însuşirea de plusvaloare. Forma **c.c.** *marfă* este:

$$M' - B' - M \Big\langle \begin{matrix} M_p \\ F_m \end{matrix} \ldots P \ldots M',$$

care arată că fără realizarea mărfii, în care se încorporează plusvaloarea, nu se poate asigura continuitatea reproducţiei capitaliste. Capitalul apare astfel ca o valoare care parcurge o serie de modificări legate una de alta şi condiţionate una de alta, o serie de metamorfoze care formează tot atîtea stadii ale procesului total; fiecare stadiu, formă de capital şi circuit al formei funcţionale există concomitent şi succesiv, se condiţionează, dar se şi exclud reciproc. **C.c.** este unitatea procesului de producţie şi procesului de circulaţie. Rolul hotărîtor îl are procesul de producţie. Aici are loc unirea factorului obiectiv (material) cu cel subiectiv în vederea producerii plusvalorii. În procesul circuitului, în mişcarea sa continuă, capitalul industrial îşi schimbă necontenit forma de existenţă, nu rămîne legat de nici una din ele şi exprimă în toate, în esenţă, acelaşi lucru: relaţiile de exploatare din societatea burgheză. În ţările capitaliste dezvoltate, **c.c.** *industrial* este organic legat de dominaţia monopolurilor şi a capitalului financiar, este **c.c.** *monopolist* (v. şi *capital)*.

CIRCUITUL FONDURILOR DE PRODUCŢIE, proces de continuă mişcare, de trecere a acestora din sfera producţiei în sfera circulaţiei şi invers, ca urmare a legăturii strînse dintre aceste două momente ale reproducţiei sociale. În circuitul lor continuu, fondurile de producţie îmbracă succesiv trei forme funcţionale şi străbat trei stadii distincte. Primul şi al treilea stadiu se situează în sfera circulaţiei, stadiul al doilea, în sfera producţiei. **C.f. de p.** a unităţilor socialiste poate fi exprimat prin formula:

$$\begin{array}{l} B - M_p \ldots P \ldots M' - B'. \\ \vdots \quad\;\; \vdots \\ R \ldots F_m \ldots \end{array}$$

În *primul stadiu*, al aprovizionării:

$$\begin{array}{l} B - M_p \\ \vdots \\ R \ldots F_m \end{array}$$

unităţile socialiste cumpără cu fondurile băneşti pe care le au la dispoziţie mijloacele de producţie necesare începerii unui ciclu de producţie (maşini, utilaje, materii prime, combustibil ş.a.) şi retribuie lucrătorii. Pentru ca **c.f. de p.** să nu se oprească în primul stadiu este necesar ca unităţile economice să aibe mijloace băneşti în proporţii corespunzătoare. În condiţiile în care planul de producţie şi financiar este îndeplinit la toţi indicatorii cantitativi şi calitativi, ele dispun de aceste mijloace băneşti; cînd însă activitatea se desfăşoară neritmic, cu cheltuieli de producţie mai mari decît cele planificate, produsele obţinute sînt de calitate inferioară sau n-au asigurată desfacerea, se face simţită lipsa de mijloace băneşti necesare plăţii furnizorilor, achitării remuneraţiilor, îndeplinirii obligaţiilor faţă de buget, iar **c.f.** de **p.** se încetineşte. În al *doilea stadiu:*

$$\begin{array}{lcl} M_p \ldots & P & \ldots M' \\ & \vdots & \\ Fm \ldots & & \end{array}$$

are loc procesul de producţie propriu-zis, funcţionarea fondurilor în formă productivă şi crearea mărfii. În acest stadiu se obţine produsul muncii, ca urmare a unirii factorului material cu factorul uman al producţiei. La valoarea mijloacelor de producţie consumate se adaugă valoarea nou creată. Desfăşurarea neîntreruptă a procesului de producţie prezintă o importanţă deosebită, întrucît încetinirea **c.f.** de **p.** în stadiul producţiei ar duce la îndeplinirea în termen a planului, cu urmări nefavorabile asupra activităţii economice, nu numai în întreprinderea respectivă, ci şi în alte unităţi. În al *treilea stadiu*, al desfacerii, **c.f.** de **p.** constă în trecerea acestora din forma marfă în forma bănească ($M' — B'$). Realizarea planificată a produsului finit are o mare însemnătate pentru asigurarea desfăşurării continue a reproducţiei în cadrul fiecărei unităţi. Orice întîrziere în procesul de transformare a mărfii în bani se răsfrînge nefavorabil asupra activităţii altor unităţi şi, în ultimă analiză, asupra întregii economii naţionale. De aceea, în socialism se planifică nu numai producţia, ci şi realizarea produsului finit. Celor trei stadii ale **c.f.** de **p.** le corespund trei forme funcţionale, care îndeplinesc roluri diferite în cadrul acestui circuit. Primului stadiu al **c.f.** de **p.** îi este caracteristică *forma bănească*, celui de-al doilea — *forma productivă*, iar celui de-al treilea — *forma marfă*. Aceste trei forme funcţionale există concomitent şi succesiv, se îmbină organic. Astfel, o parte a fondurilor de producţie se foloseşte sub formă bănească (B) pentru cumpărarea mijloacelor de producţie, efectuarea retribuţiei şi acoperirea altor nevoi; altă parte, sub formă de mijloace de producţie (M_p), se foloseşte, mai întîi, ca stocuri de valori materiale, iar apoi ca producţie neterminată; în sfîrşit, forma marfă este reprezentată de producţia finită a întreprinderii (M') destinată pieţei. După realizarea produselor finite, fondurile de producţie îmbracă din nou forma bănească (B').

CIRCULAŢIE A MĂRFURILOR, schimb de mărfuri prin intermediul banilor; activitate specifică economiei de mărfuri, care face legătura dintre producţie şi repartiţie, pe de o parte, şi consum, pe de altă parte, ca faze ale reproducţiei. Natura şi modul de desfăşurare a **c.m.** sînt determinate de relaţiile de producţie dominante în orînduirea dată. **C.m.** reprezintă procesul de transformare a formei marfă în forma bani — vînzarea ($M — B$) şi din forma bani în forma marfă — cumpărarea ($B — M$). În condiţiile **c.m.** produsele părăsesc sfera circulaţiei pentru a fi destinate fie consumului productiv, fie consumului neproductiv. **C.m.** este determinată de caracterul producţiei, dar, la rîndul ei, în dependenţă de modul în care se desfăşoară, influenţează activ producţia, impulsionînd-o sau frînînd-o. În *capitalism*, **c.m.** este guvernată de legi proprii şi se desfăşoară în mod spontan şi anarhic. Scindarea schimbului de mărfuri în cele două acte opuse şi complementare ($M — B$ şi $B — M$), ce se realizează în timp şi spaţiu, cuprinde în sine posibilitatea crizelor economice de supraproducţie. **C.** de *mărfuri simplă* se desfăşoară potrivit formulei $M—B—M$, iar **c.** de *mărfuri capitalistă*, potrivit formulei *B—M—B'*. În capitalism **c. m.** are un caracter atotcuprinzător; în procesul de ansamblu al circulaţiei distingem pe lîngă **c.m.** şi **c.** *capitalului* în scopul realizării plusvalorii. În *socialism*, **c.m.** se desfăşoară planificat, iar evoluţia sa ascendentă exprimă dinamismul economiei socialiste, creşterea nivelului de trai al membrilor societăţii. Se disting: circulaţia internă a mărfurilor, reprezentată prin comerţul interior şi aprovizionarea tehnico-materială şi comerţul exterior. Accelerarea vitezei de **c.** a **m.** influenţează pozitiv creşterea economică (v. şi *aprovizionare; comerţ*). În strînsă legătură cu circulaţia mărfurilor se desfăşoară circulaţia bănească.

CIRCULAŢIE BĂNEASCĂ, mişcarea continuă pe care circulaţia mărfurilor o imprimă în mod direct banilor. **C. b.** este procesul de mişcare a banilor în cadrul relaţiilor marfaro-băneşti. Specific acestei forme de circulaţie este faptul că banii rămîn în permanenţă în procesul circulaţiei. Cantitatea de bani necesară circulaţiei se determină prin legea circulaţiei băneşti, descoperită şi formulată de *K. Marx* (v.). În *capitalism*, **c.b.** are un caracter instabil, determinat de instabilitatea economică. În *socialism*, **c.b.** este reglementată prin planul unic al economiei naţionale. **C.b.** cuprinde sfera circulaţiei numerarului şi sfera *decontărilor fără numerar;* desfăşurarea normală a **c.b.**, în concordanţă cu cerinţele legii **c.b.**, este asigurată prin mecanismul conducerii planificate a economiei naţionale. Caracteristica **c.b.** în socialism o constituie *stabilitatea banilor* (v.). Instrumentele folosite în planificarea **c.b.** sînt: *balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei* (v.), *planul de credite* (v.) şi *planul de casă* (v.) al Băncii Naţionale (v. şi *cantitatea de bani necesară circulaţiei; inflaţie; stabilitatea banilor)*. În perioada postbelică, istoriei **c.b.** i-au fost consacrate lucrările lui *A. Vijoli* „Sistemul bănesc în slujba claselor exploatatoare“ (1958); *C. Kiriţescu* „Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui“, vol. I (1964), vol. II (1967), vol. III (1971); *C. Murgescu* „Casa regală şi afacerile cu devize, 1935—1940“ (1970). Problemele **c.b.** în condiţiile socialismului au fost dezbătute în: „Studii, probleme, comentarii bancare“ (1972); *D. Patapievici* „Circulaţia bănească în România“ (1972); V. Malinschi, C. Maioreanu, R. Mănescu, A. Oprea, N. Pretorian, H. Tatu etc., iar problemele crizei valutare în capitalism de: C. Bichi, N.S. Stănescu ş.a..

CLACĂ, formă a rentei feudale, mijloc de exploatare a ţăranilor dependenţi, care constă în obligaţia de a munci gratuit pe pămîntul moşierului. Deşi formal **c.** a fost desfiinţată în Transilvania, odată cu reforma agrară din 1848 şi apoi prin legiuirile din 1853—1854, iar în Ţara Românească şi Moldova prin reforma agrară din 1864, rămăşiţe ale ei s-au menţinut multă vreme, desfiinţîndu-se complet prin reforma agrară din 1945.

CLARK [pron. *klark*], John Bates (1847—1938), economist american burghez, adept al marginalismului şi autor al teoriei „productivităţii marginale“, creată cu scopul de a justifica profitul capitalist. Sub pretextul apropierii economiei politice de ştiinţele naturii a „structurat“ economia politică în trei secţiuni: descoperirea legilor universale (legea „utilităţii finale“, legea „productivităţii descrescînde“, legea „productivităţii marginale“ etc.), statica economică şi dinamica economică. *Op. pr.:* „Repartiţia avuţiei“ (1899); „Elemente esenţiale ale teoriei economice“ (1907).

CLASĂ MUNCITOARE, clasă socială a producătorilor direcţi de bunuri materiale şi servicii productive, a cărei activitate, în cadrul diviziunii sociale a muncii, se bazează pe folosirea nemijlocită a celor mai înaintate mijloace de producţie, proprii mașinismului și marii industrii moderne, care ocupă o anumită poziție în repartizarea avuției sociale, în organizarea și conducerea economico-socială în funcție de conținutul relațiilor de producție și care se afirmă ca cea mai revoluționară forță socială. **1.** În *capitalism*, **c.m.** = proletariat, „clasa muncitorilor salariați moderni care, neposedînd mijloace de producție proprii, sînt nevoiți să-și vîndă forța lor de muncă pentru a putea trăi“ (*K. Marx* și *F. Engels*). Noțiunea de *proletariat* a apărut pentru prima dată în Roma antică și desemna totalitatea cetățenilor săraci; ea a fost larg folosită în literatura socialist-utopică de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea și se referea la toți oamenii săraci, independent de locul și rolul lor în societate. K. Marx și F. Engels, referindu-se la capitalism, au folosit noțiunea de *proletariat* și de **c.m.** în mod sinonim. **C.m.** a luat naștere pe măsura apariției și dezvoltării producției capitaliste, în perioada istorică a destrămării feudalismului și a constituirii orînduirii burgheze pe o bază tehnică proprie. În acest context, **c.m.** s-a închegat treptat ca o clasă omogenă, cu interese comune și rol istoric propriu. Ea s-a format din rîndurile foștilor meseriași ruinați, ale iobagilor fugiți la orașe, din masele țărănești proletarizate în procesul *acumulării primitive a capitalului* (v.). La mijlocul sec. al XIX-lea, în țările capitaliste din Europa occidentală, a început procesul istoric de transformare a proletariatului dintr-o „clasă în sine“ în „clasă pentru sine“ (conștientă de interesele sale și de misiunea sa istorică, prezentă tot mai mult în societate ca o forță politică independentă, revoluționară). Între proletariat și burghezie există o contradicție antagonică, formă de manifestare pe plan social a *contradicției fundamentale a capitalismului*. Pentru a lupta cu succes împotriva burgheziei **c.m.** își făurește organizații politice și profesionale. Partidul comunist este forma superioară de organizare a **c.m.**, conducătorul său politic. Interesele **c.m.** își găsesc expresia în marxism-leninism, concepția ei despre lume și societate. Sub influența revoluției științifice-tehnice, în structura **c.m.** au survenit mari modificări, concretizate în primul rînd în creșterea rapidă a muncitorilor de înaltă pregătire tehnico-profesională. Nucleul principal al **c.m.** îl formează producătorii direcți ai bunurilor materiale, muncitorii mineri, petroliști, siderurgiști, metalurgiști, chimiști, constructori de mașini etc., concentrați în marile unități ale industriei extractive și prelucrătoare, ale construcțiilor și transporturilor etc. Misiunea istorică a **c.m.** constă în transformarea revoluționară a societății capitaliste, în făurirea orînduirii socialiste și a celei comuniste. **C.m.** este principalul promotor al progresului social în societatea contemporană. În lupta sa împotriva burgheziei, **c.m.** strînge în jurul ei toate clasele și păturile muncitoare exploatate. **2.** În *socialism*, **c.m.** este, împreună cu întregul popor, proprietar asupra mijloacelor de producție și, în calitatea sa de principală forță socială revoluționară, îndeplinește rolul de organizator și conducător al întregii vieți economice și social-politice. În România, **c.m.** are un trecut istoric glorios, manifestat în lupta ei victorioasă contra clasei exploatatoare, pentru răsturnarea de la putere a capitaliștilor și moșierilor, pentru eliberarea socială a tuturor celor ce muncesc și transformarea revoluționară a societății. Clasa muncitoare din țara noastră, clasă nouă, proprietară a mijloacelor de producție și producătoare a bunurilor materiale, își îndeplinește cu cinste, în dubla ei calitate, misiunea istorică în conducerea edificării noii orînduiri sociale în România. Ea își afirmă din plin înaltele sale calități revoluționare, fermitatea și consecvența, patriotismul fierbinte și internaționalismul proletar, spiritul de sacrificiu, eroismul și abnegația, priceperea de a gospodări, împreună cu țărănimea și intelectualitatea, avuția națională și a o mări continuu. Ca rezultat al dezvoltării economice accelerate, rîndurile clasei muncitoare vor creşte în ritm rapid, devenind şi numericeşte principala clasă a societăţii noastre (v. şi *alianţa muncitorească-ţărănească*).

CLASĂ SOCIALĂ, grup mare de oameni reuniţi prin locul deţinut în sistemul istoriceşte determinat al producţiei sociale, prin poziţia lor (de cele mai multe ori consolidată şi consfinţită prin lege) faţă de mijloacele de producţie, prin rolul lor în organizarea socială a muncii, prin modul de obţinere şi prin mărimea părţii de care dispun din avuţia socială. **C.s.** au apărut în perioada descompunerii orînduirii comunei primitive, ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie, a apariţiei diviziunii sociale a muncii şi a proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie. În orînduirile bazate pe exploatare s-au format **c.s.** fundamentale şi intermediare. **C.s.** *fundamentale* (principale), clasele între care se creează antagonismul caracteristic formei respective de exploatare: stăpînii de sclavi şi sclavii, în sclavagism; feudalii şi iobagii, în feudalism; burghezia şi proletariatul, în capitalism. **C.s.** *intermediare*, clasele a căror existenţă este legată de menţinerea, într-o anumită orînduire, a rămăşiţelor claselor orînduirii precedente (moşierii, în capitalism) sau de apariţia unor clase noi (burghezia, în feudalism). **C.s.** *a stăpînilor de sclavi*, clasa dominantă, exploatatoare în orînduirea sclavagistă, formată din latifundiari, proprietari de mari ateliere (ergasterii), armatori, preoţi, care erau proprietarii mijloacelor de producţie şi ai sclavilor. **C.s.** *a sclavilor*, clasa principalilor producători de bunuri materiale în sclavagism. Ei se aflau în proprietatea deplină a stăpînilor de sclavi, care dispuneau de munca şi de viaţa lor, putîndu-i vinde ca pe vite sau chiar omorî. **C.s.** *a feudalilor*, clasă dominantă în orînduirea feudală şi care se baza pe marea proprietate funciară feudală şi pe dependenţa personală a ţăranilor faţă de feudali. Se compunea din două pături: nobilimea (partea cea mai importantă a feudalilor, dar neomogenă, stratificată prin relaţiile senior-vasal) şi clerul (v. şi *mod de producţie feudal*). **C.s.** *a iobagilor*, principala clasă exploatată în feudalism. Cuprindea pe ţăranii dependenţi, legaţi de pămînt (fără drept de strămutare), putînd fi vînduţi de stăpînul feudal odată cu pămîntul. Iobagii posedau o gospodărie proprie şi unele unelte rudimentare de muncă, dar erau siliţi prin mijloace de constrîngere extraeconomică să înstrăineze întreg plusprodusul şi adesea o parte însemnată din produsul necesar în folosul feudalului prin diferitele forme ale rentei feudale. **C.s.** *a moşierilor*, clasă socială a marilor proprietari funciari. În feudalism, era sinonimă cu **c.s.** a feudalilor, dar continuă să existe şi în cadrul societăţii capitaliste în condiţiile împletirii rămăşiţelor feudale şi semifeudale cu relaţiile capitaliste (v. şi *moşierime*). **C.s.** *a burgheziei* (a capitaliştilor), clasa dominantă în societatea capitalistă, proprietară a principalelor mijloace de producţie, pe care le foloseşte în scopul obţinerii de profit prin exploatarea muncii salariate (v. şi *burghezie*). **C.s.** *a muncitorilor* (în capitalism) este clasa muncitorilor salariaţi, proletari liberi din punct de vedere juridic, dar lipsiţi de mijloace de producţie şi care, de aceea, pentru a putea trăi, sînt nevoiţi să-şi vîndă forţa de muncă capitaliştilor. **C.s.** *a ţăranilor*, reuneşte pe producătorii nemijlociţi din mediul rural; ea a existat, ca clasă, în orînduirile precapitaliste, deşi cu o structură internă neomogenă (în feudalism includea pe iobagi şi pe ţăranii liberi); o caracterizau mica proprietate rurală, munca proprie, cu propriile unelte de muncă. Pătrunderea relaţiilor capitaliste a determinat un proces de diferenţiere a ţărănimii, în ţărani înstăriţi, mijlocaşi, săraci, semiproletari şi proletari agricoli. Existenţa **c.s.** cu interese opuse determină ca o necesitate lupta de clasă, forța motrice a dezvoltării societății împărțite în clase antagoniste. În urma *revoluției sociale*, care constituie forma cea mai înaltă a luptei de clasă, societatea antagonistă învechită este înlocuită cu o societate superioară, iar ca urmare a schimbării modului de producție se modifică și structura de clasă a societății. Victoria deplină și definitivă a socialismului — realizată în România odată cu încheierea cooperativizării agriculturii în 1962 — marchează desființarea oricărei exploatări a omului de către om și, implicit, a claselor exploatatoare. În *socialism*, *clasa muncitoare* (v.) este radical deosebită de cea din capitalism, devenind, alături de ceilalți oameni ai muncii, proprietară a principalelor mijloace de producție și clasă conducătoare a societății; se formează și *țărănimea cooperatistă*, o clasă nouă, omogenă, apărută pe temeiurile proprietății socialiste cooperatiste asupra mijloacelor de producție, a muncii în comun și a repartiției după muncă. Pe lîngă cele două clase sociale, în structura socială din țara noastră se mai cuprind: *intelectualitatea* (v.); *personalul din administrație și servicii; micii meseriași* (care odată cu organizarea cooperativelor meșteșugărești au devenit proprietari colectivi asupra mijloacelor de producție și producători de bunuri materiale); *țărani cu gospodărie individuală* (v. și *țărănime*); *meseriași particulari și liber-profesioniști* (care își întemeiază existența pe munca lor și a familiilor lor și desfășoară o activitate folositoare societății). În actuala etapă, de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, structura socială în țara noastră se caracterizează prin unitatea intereselor fundamentale ale tuturor claselor și categoriilor sociale, prin unitatea social-politică și morală a întregului popor. Pe măsura edificării societății socialiste multilateral dezvoltate se va accentua apropierea claselor și a celorlalte categorii sociale, omogenizarea crescîndă a societății noastre. Construirea societății comuniste depline va însemna dispariția **c.s.**

CLAUDE [pron. *clod*], Henri (n. 1900), economist francez marxist, profesor universitar. Domenii de cercetare: analiza trăsăturilor caracteristice ale capitalismului contemporan, evoluția procesului de concentrare și centralizare a capitalului în Franța, rolul marelui capital, condițiile apariției și conținutul unei democrații economice reale etc. *Op. pr.:* „De la criza economică la războiul mondial“ (1945); „Gaullismul și marele capital“ (1960); „Concentrarea capitalistă“ (1965).

CLAUZA NAȚIUNII CELEI MAI FAVORIZATE, prevedere folosită în tratate sau acorduri economice internaționale, prin care se stipulează că un stat contractant acordă partenerilor, în domeniul relațiilor lor economice, aceleași avantaje și privilegii pe care le-a acordat sau le va acorda oricărui alt stat. Avantajele se pot referi la: taxele vamale, tranzit, eliberarea de licențe de import sau export, industrie, navigație, situația juridică a persoanelor fizice și juridice etc. **C.n.c.m.f.** a fost inclusă pe o bază multilaterală în G.A.T.T. În relațiile sale economice externe România aplică față de celelalte țări **c.n.c.m.f.** De asemenea, ca membră a G.A.T.T. și în virtutea diferitelor acorduri bilaterale, țara noastră beneficiază de această clauză din partea tuturor partenerilor săi comerciali.

CLAUZĂ AUR, prevedere expresă într-un contract de import-export, acord de credite sau de plăți între state, pentru care părțile semnatare au convenit, mai ales în condițiile unor deosebite oscilații valutare, ca în caz de schimbare a cursului valutei în care urmează să se efectueze plățile, reglementarea acestora să se facă de către debitor în aur sau în aceeaşi valută, dar la vechea paritate (de fapt, azi plata în aur este numai teoretică).

CLAUZĂ VALUTĂ, prevedere expresă într-un contract de import-export, acord de credit sau de plăţi între state, pentru care părţile semnatare au convenit ca, în caz de schimbare a cursului valutei de plată în intervalul de timp în care se îndeplinesc obligaţiile contractuale, plăţile să fie făcute de debitor pe baza cursului ei faţă de o altă valută considerată stabilă şi asupra căreia părţile au căzut de acord să o prevadă. Uneori se prevede alături de **c.v.,** *clauza aur* (v.).

CLEARING [pron. *clíring*] (cuv. engl.), sistem de decontări fără numerar, între bănci particulare sau între state prin compensarea creanţelor şi obligaţiilor de plată reciproce. Pe baza acordurilor de **c.** se decontează în mod centralizat sumele provenite din operaţiile de comerţ exterior şi din alte operaţii externe, prin înregistrarea reciprocă a creanţelor şi obligaţiilor în conturi speciale, deschise de băncile centrale sau de instituţii speciale. Pentru a se evita pierderile sau cîştigurile nejustificate, în eventualitatea unei devalorizări a monedei de **c.,** în acord se prevede *clauza aur* (v.) sau *clauza valută* (v.).

CLIENT, cumpărător efectiv sau potenţial al bunurilor sau serviciilor oferite de o unitate economică.

COALIŢIE BURGHEZO-MOŞIEREASCĂ, alianţă politică a burgheziei şi moşierimii, care a deţinut poziţii dominante în economia şi politica României pînă la eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă. Procesul formării **c.b.-m.** a început în perioada revoluţiei de la 1848 şi s-a accentuat după unirea principatelor. Datorită condiţiilor în care s-a desfăşurat revoluţia burghezo-democratică în România, o parte a burgheziei a pactizat din punct de vedere politic cu moşierimea. În 1862, o parte a burgheziei împreună cu o parte a moşierimii au alcătuit o alianţă politică temporară, intrată în istorie sub denumirea de *monstruoasa coaliţie*. Aceasta avea drept scop răsturnarea lui Al. I. Cuza şi aducerea la cîrma ţării a unui prinţ străin, precum şi rezolvarea problemei agrare în interesul claselor exploatatoare. Reforma agrară înfăptuită de Al. I. Cuza în 1864, precum şi acţiunile politice ale grupărilor ce-l sprijineau pe domnitor, au împiedicat o vreme realizarea planurilor monstruoasei coaliţii. Totuşi, în cele din urmă, aceasta a reuşit să organizeze lovitura de stat de la 11—23 februarie 1866, detronîndu-l pe Cuza şi aducînd pe tron pe Carol I de Hohenzollern. Monstruoasa coaliţie a grăbit procesul de închegare a **c.b.-m.,** care a fost îndreptată împotriva intereselor fundamentale ale maselor muncitoare. **C.b.-m.** urmărea apărarea intereselor de clasă ale burgheziei şi moşierimii, menţinerea şi intensificarea exploatării, reprimarea luptei de clasă a proletariatului şi ţărănimii. Dispunînd de principalele pîrghii economice şi deţinînd puterea politică, **c.b.-m.** a orientat evoluţia economiei şi politicii României în sensul intereselor de clasă ale burgheziei şi moşierimii, ceea ce a avut urmări negative asupra evoluţiei economice şi sociale a ţării.

COEFICIENT MARGINAL AL INVESTIŢIILOR, indicator general al eficienţei economice a investiţiilor care arată aportul investiţiilor la crearea venitului naţional, ca tendinţă într-o serie dinamică. Practic, **c.m. al i.** arată cîte procente de creştere a investiţiilor sînt necesare pentru a obţine un procent de creştere a venitului naţional. **C.m. al i.** se calculează ca un raport între indicii investiţiilor şi indicii de creştere ai venitului naţional potrivit formulei:

$$\textbf{C.m. al i.} = \frac{I_1}{I_0} : \frac{Q_1 p}{Q_0 p},$$

în care: I_1, I_0 = investiţiile în perioada curentă şi perioada de bază; Q_1p, Q_0p = venitul naţional în perioada curentă şi în perioada de bază (în preţuri comparabile). Cu cît **c.m.** al **i.** este mai apropiat de 1, cu atît eficienţa economică a investiţiilor poate fi considerată mai ridicată.

COINTERESARE MATERIALĂ, categorie economică ce exprimă intercondiţionarea, interdependenţa şi convergenţa diferitelor categorii de interese economice ale oamenilor legate organic de nevoile lor vitale, care sînt satisfăcute prin producţia, repartiţia şi consumul de bunuri materiale şi spirituale. În toate orînduirile sociale se formează între oameni o multitudine de raporturi economice care se manifestă înainte de toate ca *interese economice*. În procesul **c.m.**, satisfacerea la un nivel cît mai ridicat a interesului fiecărui subiect depinde de gradul său de participare la satisfacerea altor interese. **C.m.** se realizează prin forme şi metode variate în raport de natura orînduirii sociale, de sfera activităţii social-economice, de specificul ramurilor şi unităţilor economice etc. În *capitalism*, orice formă a **c.m.** a muncitorilor are drept scop esenţial adîncirea exploatării, creşterea profiturilor, îmbogăţirea burgheziei. Interesele clasei muncitoare exploatate sînt, prin natura lor, opuse intereselor capitaliştilor. În *socialism*, pe baza proprietăţii socialiste, se formează un sistem unitar de interese, a cărui dominantă este interesul fundamental şi general al tuturor oamenilor muncii, în calitatea lor de producători şi proprietari socialişti uniţi. **C.m.** în socialism asigură o armonizare în dinamică a întregului sistem de interese generale, de grup şi personale pe baza priorităţii intereselor generale. **C.m.** este unitatea indisolubilă dintre stimularea materială, pentru rezultatele bune obţinute în activitatea social-economică, şi răspunderea materială pentru daunele provocate producţiei sociale. În concordanţă cu sistemul intereselor economice, **c.m.** poate fi: *generală*, *colectivă* şi *personală*, toate aflate într-o strînsă interacţiune şi interdependenţă. Relaţiile de **c.m.** se stabilesc în toate momentele reproducţiei sociale; ele au o determinare obiectivă în producţia propriu-zisă şi se manifestă în modul cel mai evident în relaţiile de repartiţie. **C.m.** nu exclude, ci presupune *stimularea morală*. Sub influenţa **c.m.**, pe măsura modificării condiţiilor materiale şi subiective ale producţiei, se creează posibilitatea sporirii rolului stimulării morale. **C.m.** în socialism nu permite membrilor societăţii să trăiască din munca altora. Expresia utilizării conştiente de către societatea socialistă a categoriei economice de **c.m.** o reprezintă *principiul* **c.m.** În ţara noastră principiul **c.m.** este un principiu de bază folosit în organizarea şi conducerea activităţilor din toate sectoarele şi la toate nivelurile economiei naţionale. Potrivit acestuia, societatea se preocupă continuu de găsirea celor mai adecvate forme şi instrumente economice care să-i permită o justă apreciere a aportului tuturor factorilor la progresul societăţii şi o reflectare corespunzătoare a lui în satisfacerea sistemului de interese. Principiul **c.m.** este înfăptuit cu ajutorul sistemului socialist de **c.m.** *Sistemul socialist de* **c.m.** reprezintă ansamblul de forme, metode, procedee şi măsuri adoptate de societate pentru realizarea în fapt a convergenţei obiective a componentelor sistemului socialist de interese în vederea atingerii scopului fundamental al producţiei socialiste. Dintre pîrghiile economice folosite de societate în scopul **c.m.** fac parte: remuneraţia după muncă, preţurile, beneficiul, creditul etc. Cu ajutorul acestor pîrghii, atît cîştigurile personale, cît şi veniturile unităţilor socialiste sînt puse în dependenţă de contribuţia adusă la dezvoltarea producţiei sociale. Formele şi metodele de **c.m.** au un caracter complex şi dinamic; ele variază de la etapă la etapă şi sînt perfecţionate în raport de condiţiile economice şi sociale în continuă schimbare. Eficacitatea sistemului socialist de **c.m.** depinde într-o măsură însemnată de posibilitatea sa de a asigura diferenţierea factorilor antrenaţi în activitatea socială, corespunzător cu participarea fiecărui membru al societăţii la producţia socială. Reflectînd în modul cel mai exact deosebirile în aportul efectiv al diferitelor colective şi oameni ai muncii la progresul societăţii, sistemul socialist de **c.m.** contribuie la promovarea principiilor eticii şi echităţii socialiste. În ţara noastră se acordă o atenţie sporită perfecţionării sistemului socialist de **c.m.**, realizîndu-se astfel creşterea contribuţiei sale la rezolvarea obiectivelor fundamentale ale politicii economice, la mobilizarea tuturor potenţelor pentru înaintarea cu succes pe drumul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al edificării comunismului. În acest domeniu au preocupări: *I. Berceanu*, *C. Gruici* „Cointeresarea materială a ţăranilor cooperatori“ (1967); *Gh. Horja* „Schimbul socialist de activităţi în România“ (1971); *V. Popescu* „Cointeresare şi conştiinţă“ (1972); *C. Sandu* „Acordul global în C.A.P. — pîrghie importantă în creşterea producţiei agricole“ (1973); *Ş. Lintaru* „Cointeresare şi răspundere materială“ (1974); V. Nicolau ş.a.

COLABORARE ECONOMICĂ, ansamblu al relaţiilor economice care se stabilesc între producători, între unităţile economice, între state pe baze reciproc avantajoase. **C.e.** poate fi: internă şi internaţională. **C.e.** *internă* are două laturi: 1) schimbul de activităţi între cei care participă la procesul producţiei. Oamenii nu produc decît cooperînd într-un anumit fel şi făcînd între ei schimb de activităţi care presupune, în primul rînd, problemele legate de organizarea producţiei şi a muncii. Adîncirea diviziunii sociale a muncii, ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie ale societăţii, impune crearea unor relaţii de colaborare adecvate atît în interiorul întreprinderii, cît şi între întreprinderi; 2) relaţiile de **c.e.** între unităţile economice se referă la cooperarea în producţie, specializarea diferitelor întreprinderi, diversificarea producţiei, contractele economice etc. O serie de documente de partid şi de stat din ţara noastră au aşezat pe baze economice întregul sistem de relaţii de colaborare şi cooperare dintre întreprinderile socialiste. **C.e.** *internaţională* este constituită din ansamblul relaţiilor economice determinate de apariţia pieţei mondiale, diviziunii internaţionale a muncii şi economiei mondiale. **C.e.** internaţională are o sferă de cuprindere foarte largă, îmbrăcînd o multitudine de forme şi mijloace: comerţul exterior, cooperarea economică, turismul, relaţiile financiar-bancare etc. Evoluţia şi dezvoltarea **c.e.** internaţionale, precum şi formele şi metodele prin care ea se realizează depind de nivelul de dezvoltare al economiilor naţionale, de gradul lor de participare la *diviziunea internaţională a muncii* (v.). Nici un popor nu se poate izola, nu poate renunţa la colaborarea internaţională fără grave urmări în dezvoltarea sa economico-socială. În prezent, potrivit configuraţiei economiei mondiale, există o **c.e.** internaţională între statele capitaliste, o **c.e.** internaţională între ţările socialiste şi o **c.e.** internaţională între ţări cu sisteme sociale diferite. Fiecare din aceste forme are unele trăsături specifice, în funcţie de principiile pe care se întemeiază. **C.e.** dintre ţările socialiste devine tot mai mult prototipul **c.e.** internaţionale. Partidul Comunist Român a adus şi aduce o contribuţie importantă la promovarea în relaţiile dintre state a **c.e.** internaţionale, întemeiată pe principiile independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc, a dreptului fiecărui popor de a-şi hotărî singur soarta. România promovează, pe baza acestor principii, colaborarea economică cu țările membre ale C.A.E.R., cu toate țările socialiste, cu toate statele, indiferent de orînduirea socială. Țara noastră consideră că este necesar să se acționeze pentru înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe principii de egalitate și echitate, care să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor popoarelor. Așezarea relațiilor economice pe baze noi impune înlăturarea restricțiilor și barierelor din calea schimburilor și colaborării între state; viața arată că menținerea îngrădirilor și barierelor artificiale nu favorizează situația țărilor sau a grupurilor respective, ci, dimpotrivă, constituie factori de agravare a întregii dezvoltări economice internaționale. Relațiile economice, cooperarea internațională trebuie să se desfășoare pe baze care să excludă orice presiune sau amestec al unor țări în treburile interne ale altora (v. și *cooperare economică internațională*).

COLECTARE **1.** Acțiune organizată de stat sau cooperația de consum, prin unități economice specializate, de strîngere, pe bază de înțelegere economică, a diferitelor materiale sau produse de la întreprinderi, organizații economice de stat sau cooperatiste și populație. **2. C.** *de produse agricole,* vechea denumire a procesului de valorificare către stat a produselor agricole în mod deosebit prin *cote obligatorii* (v.).

COLECTIVISM, principiu de bază al eticii comuniste care, în plan doctrinar și al vieții reale, este opusul individualismului. În timp ce individualismul pune accent pe proprietatea privată, pe concurență, pe goana după îmbogățire a individului, pe activitatea lui *homo oeconomicus* (v.), **c.** se sprijină pe proprietatea colectivă, pe activitatea maselor, a colectivităților de oameni, pe întrecerea colegială și colaborarea între oameni. **C.** ca doctrină s-a afirmat la începutul sec. al XIX-lea în luptă cu individualismul burghez, ca o reacție critică față de acesta. El a fost cultivat îndeosebi de socialiștii premarxiști și ridicat pe o treaptă superioară de către marxism în opoziție cu individualismul burghez și cu anarhismul micburghez. Victoria socialismului a dus la afirmarea deplină a **c.** ca principiu nou al vieții societății și al moralei. **C.** a devenit o caracteristică esențială a relațiilor de producție socialiste și exprimă unitatea de gîndire și de acțiune, solidaritatea și colaborarea tovărășească a constructorilor socialismului și comunismului.

COLHOZ, formă a cooperației agricole de producție în U.R.S.S., care a luat ființă prin asocierea liber consimțită a țăranilor muncitori. **C.** se întemeiază pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție și pe munca în comun a membrilor săi. Pămîntul se află în proprietatea statului și este dat în folosință veșnică și gratuită **c.** Producția obținută constituie proprietatea comună a membrilor **c.**, iar retribuirea se face după principiul socialist de repartiție.

COLON, (în imperiul roman și în evul mediu timpuriu) cultivator de pămînt (provenit din om liber sau sclav eliberat) care lua pămînt de la latifundiar spre a-l lucra și dădea în schimb o arendă, de obicei în natură. Colonatul a reprezentat germenele modului de producție feudal născut în sînul celui sclavagist aflat în descompunere, iar **c.** au fost premergătorii iobagilor.

COLONIALISM, politică a statelor imperialiste de cucerire, înrobire și exploatare a popoarelor unor teritorii și țări slab dezvoltate, menținîndu-le în stare de dependență politică și economică. **C.** înseamnă jefuirea bogățiilor acestor țări, cărora li se rezervă rolul de surse de materii prime și de forță de muncă ieftine, de piețe de desfacere avantajoase pentru metropole. C. presupune o serie de restricţii („colonialismul economic") impuse coloniilor de către metropole, referitoare la vînzarea mărfurilor lor, la aprovizionarea lor, la folosirea de mijloace de transport. Acapararea de colonii de către ţările capitaliste a început în timpul acumulării primitive a capitalului. La sfîrşitul secolului trecut a fost terminată împărţirea teritorială a lumii între marile puteri, statornicindu-se sistemul colonial al imperialismului. Prăbuşirea sistemului colonial imperialist după cel de-al doilea război mondial agravează *criza generală a capitalismului* (v.), contribuie la slăbirea imperialismului în ansamblul său.

COLONIE, ţară slab dezvoltată, lipsită de independenţă politică şi economică, exploatată şi asuprită de un stat imperialist, guvernată de acesta prin administraţia şi forţele lui armate. C. este folosită ca sursă de materii prime şi anexă agrară, teritoriu pentru exportul de capital, piaţă de desfacere pentru metropolă, furnizoare de forţă de muncă ieftină, sursă de profituri ridicate pentru monopolişti. În c., exploatarea capitalistă se împleteşte cu puternice rămăşiţe ale formelor precapitaliste de exploatare. C. sînt folosite de către metropole şi în scopuri militare, agresive, prin crearea pe teritoriul lor de baze militare etc.

COMANDĂ, cerere fermă privind livrarea unui produs, executarea unei lucrări sau prestarea unui serviciu. C. cuprinde toate condiţiile de livrare (prestare): specificaţia produsului (lucrării), termenul de realizare a comenzii, condiţiile de expediere, de ambalare, de recepţie, preţul (tariful), condiţiile de plată etc. C. acceptată de unitatea furnizoare sau prestatoare dobîndeşte putere contractuală, condiţiile sale avînd caracter obligatoriu pentru ambele părţi. C. *externă*, cerere adresată unui furnizor extern; document curent în activitatea de comerţ exterior. Lansarea c. are loc fie pe baza unei oferte exprese a furnizorului, fie a unor acorduri sau înţelegeri prealabile. C. *internă*, operaţiile în care atît cel care lansează c. cît şi cel care o execută se află în aceeaşi ţară. C. internă intervine în relaţiile dintre populaţie şi întreprinderile comerciale sau de prestări de servicii, în relaţiile dintre diferite întreprinderi economice (pentru executări de construcţii, livrări de instalaţii, utilaje etc.), precum şi în relaţiile dintre stat (prin instituţiile sale) şi diferite întreprinderi.

COMANDITAR, persoană care contribuie cu fonduri materiale, de regulă băneşti, la organizarea unei societăţi, în limitele stabilite prin acordul dintre asociaţi, avînd dreptul să primească o cotă-parte din beneficii, fără a participa în mod nemijlocit la activitatea ei.

COMBINARE A PRODUCŢIEI, formă de organizare a producţiei, care constă în reunirea în cadrul aceleiaşi unităţi economice a mai multor activităţi de producţie, aparţinînd unor ramuri distincte, dar între care există o strînsă legătură tehnologică, economică sau teritorială. Se disting trei forme de combinare: 1) unirea într-o singură unitate productivă a unor ramuri industriale diferite, care reprezintă etape succesive de prelucrare a materiei prime; 2) reunirea ramurilor de producţie care asigură valorificarea complexă a unei materii prime; 3) unirea producţiei de bază cu producţia auxiliară în vederea valorificării deşeurilor. C.p. oferă următoarele avantaje: reduce investiţia specifică, asigură continuitatea proceselor tehnologice, înlătură anumite operaţii intermediare, permite valorificarea complexă a materiei prime, reduce cheltuielile de producţie, îndeosebi cheltuielile de transport şi cheltuielile convenţional-constante, permite introducerea tehnicii avansate şi organizarea superioară a producţiei.

COMBINAT, mare unitate economică constituită din mai multe întreprinderi între care există o strînsă legătură şi interdependenţă tehnologică şi economică. **C.** este o unitate puternică ce dispune de un înalt nivel de dotare tehnică, de o bună organizare a producţiei şi a muncii, fapt ce îi permite realizarea unei eficienţe economice ridicate. În ţara noastră au fost create mari **c.** îndeosebi în industria chimică, siderurgică, industria de prelucrare a lemnului, alimentară şi altele (v. şi *combinare a producţiei).*

COMBINAT AGRO-INDUSTRIAL, mare unitate economică care reuneşte, la dimensiuni economice şi teritoriale optime, întreprinderi agricole şi unităţi industriale şi care are ca obiect producerea, prelucrarea, conservarea şi desfacerea produselor agricole. **C.a.-i.** iau naştere fie prin unirea unui număr de întreprinderi agricole de stat, cooperative agricole, unităţi de servire şi de prelucrare industrială, precum şi unităţi de desfacere, fie prin crearea unui complex nou, cu participarea financiară şi materială a părţilor interesate. În cadrul **c.a.-i.** se realizează un înalt grad de concentrare a producţiei pe baza integrării orizontale şi verticale, fie a unor faze ale procesului de producţie (prelucrarea şi desfacerea), fie a tuturor acestora. **C.a.-i.** accentuează ritmul de industrializare a proceselor agricole, agricultura dobîndind, pe lîngă caracterul de ramură furnizoare de materii prime agricole, şi pe acela de ramură în care se prelucrează produsele agricole. **C.a.-i.** contribuie la intensificarea şi creşterea eficienţei proceselor economice, răspunde unor imperative ale progresului tehnic şi ale adaptării operative a producţiei agricole la nevoile societăţii.

COMBINAT INDUSTRIAL, ansamblu de unităţi industriale care, deşi au funcţii diferite, sînt reunite datorită legăturilor de producţie sau de consum ce există între ele. Astfel, sînt **c.i.** formate pe baza prelucrării succesive a aceleiaşi materii prime (petrolul, gazul metan, lemnul etc.), altele care cuprind, pe lîngă întreprinderi de prelucrare, şi termocentrale electrice ce le furnizează energia necesară sau alte întreprinderi care cooperează strîns între ele.

COMERŢ, activitate de vînzare-cumpărare a mărfurilor constituită în ramură distinctă a economiei naţionale, care înfăptuieşte legătura între producţie şi consum. Schimburile de produse ale muncii omeneşti realizate pe baza cumpărării-vînzării din cadrul pieţei interne alcătuiesc **c.** *interior.* **C.** interior cuprinde **c.** cu ridicata şi **c.** cu amănuntul. **C.** *cu ridicata* (en gros), **c.** practicat în partizi mari; el face legătura între diferitele categorii de întreprinzători, între cei care acţionează în producţie şi cei care acţionează în **c.** cu amănuntul. **C.** cu ridicata înfăptuieşte circulaţia mărfurilor de la întreprinderile producătoare la unităţile de desfacere. În cadrul **c.** cu ridicata mărfurile se menţin în sfera circulaţiei. **C.** *cu amănuntul* (en detail) realizează circulaţia mărfurilor către consumatori prin diferite unităţi speciale. Prin **c.** cu amănuntul mărfurile părăsesc sfera circulaţiei şi intră în sfera consumului individual. **C.** *cooperatist,* schimbul de mărfuri prin intermediul vînzării-cumpărării, desfăşurat de diferite unităţi ale cooperaţiei. Natura, modul de desfăşurare, trăsăturile **c.** sînt determinate de esenţa modului de producţie, de relaţiile de producţie în cadrul cărora se desfăşoară, de legile economice specifice şi, în primul rînd, de legea economică fundamentală a orînduirii respective. În orînduirile în care domină proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie, **c.** constituie un domeniu de investire şi funcţionare a capitalului comercial în scopul obținerii profitului. **C.** *capitalist* constituie procesul de realizare a mărfurilor și a plusvalorii produse în procesul de producție. **C.** capitalist se desfășoară anarhic, în condițiile concurenței, oscilațiilor stihinice ale prețurilor, iar mobilul îl constituie obținerea de profit. **C.** capitalist constituie un mijloc de exploatare a lucrătorilor comerciali, a consumatorilor și a micilor producători de mărfuri. În **c.** cu ridicata domină marele capital, care prin forța concurențială și deosebita capacitate de manevrare de care dispune, asigură pentru marii comercianți un profit înalt pe seama maselor de consumatori și chiar pe seama micilor comercianți. Pentru **c.** cu amănuntul în capitalism este caracteristică îmbinarea marelui capital cu existența unui număr însemnat de comercianți mici și mijlocii. În țările nesocialiste **c.** cooperatist are un anumit rol în lupta economică a proletariatului îndreptată împotriva exploatării. Prin **c.** cooperatist muncitorii pot primi sprijin prin cumpărarea mărfurilor pe credit, în timpul șomajului și grevelor, evitarea prețurilor de speculă etc. El se desfășoară în principal prin *cooperativele de consum* (v.). În țările capitaliste dezvoltate, cu toate că au sporit numărul și însemnătatea **c.** cooperatist, rolul său este limitat datorită dominației monopolurilor în viața economică și concurenței puternice a marelui capital, precum și intervenției statului burghez în economie. **C.** *socialist*, schimbul de mărfuri ce se desfășoară pe baza proprietății socialiste și este subordonat *legii economice fundamentale a socialismului* (v.). Necesitatea **c.** socialist este determinată de existența producției de mărfuri în socialism. Activitatea **c.** socialist cuprinde: 1) cumpărarea și desfacerea mărfurilor destinate direct aprovizionării populației, inclusiv prin alimentația publică; 2) cumpărarea și desfacerea mărfurilor către organizații economice și bugetare; 3) desfacerea bunurilor în consignație; 4) intermedierea de vînzări-cumpărări; 5) comerțul exterior. **C.** socialist se desfășoară planificat și nu cunoaște greutăți în realizarea mărfurilor, caracteristice comerțului capitalist. **C.** socialist cuprinde **c.** de stat, **c.** cooperatist și **c.** desfășurat de cooperativele agricole de producție și de țăranii cooperatori pe piața neorganizată. **C.** *de stat* se desfășoară prin organizațiile comerciale de stat. El reprezintă principalul canal prin care circulă mărfurile industriale și agricole de la producător la consumator, deține partea covîrșitoare a circulației mărfurilor cu ridicata și cu amănuntul. **C.** de stat în R.S. România cuprinde întregul **c.** exterior, o bună parte a **c.** cu ridicata, aproximativ 2/3 din **c.** cu amănuntul și o mare parte din alimentația publică. **C.** *cooperatist* se bazează pe proprietatea cooperatistă și este efectuat de cooperativele de consum și în parte de întreprinderi ale cooperației meșteșugărești. **C.** cooperatist cuprinde rețeaua cooperației de consum din cadrul sistemului Uniunii Centrale a Cooperativelor de Consum (CENTROCOOP) și rețeaua **c.** cu amănuntul din sistemul Uniunii Centrale a Cooperativelor Meșteșugărești (UCECOM). Cooperația de consum constituie principala verigă a **c.** socialist în mediul rural și în unele orașe mici. Prin **c.** cooperatist se efectuează o parte importantă a contractărilor și achizițiilor de produse agricole (v. și *achiziții de stat; contractare de produse agricole*). **C.** *de stat* împreună cu **c.** *cooperatist* reprezintă *piața organizată* și constituie principalele forme ale **c.** socialist. **C.** practicat de cooperativele agricole de producție și de țăranii cooperatori pe *piața neorganizată* are un anumit rol în aprovizionarea populației rurale și urbane. Caracteristic **c.** *interior* al R.S. România este sporirea sistematică a volumului desfacerilor către populație ca rezultat al creșterii cantitative și calitative a producției și a sporirii puterii de cumpărare a maselor. Prin absorbirea celei mai mari părţi din veniturile băneşti ale populaţiei pe calea cumpărărilor de mărfuri (circa 70%) **c.** contribuie la consolidarea circulaţiei băneşti. În ţara noastră **c.** interior este reglementat prin „Legea cu privire la activitatea de comerţ interior“ (nr. 3/1972). **C.** *exterior*, activitate referitoare la operaţiunile comerciale sau de cooperare economică şi tehnico-ştiinţifică în raporturile cu străinătatea privind: vînzarea, cumpărarea sau schimburile de mărfuri, prestările de servicii internaţionale, vînzarea sau cumpărarea de licenţe, consignaţia sau depozitul, reprezentarea şi comisionul, turismul şi, în general, orice acte sau fapte de **c.** În mod convenţional, legea **c.** exterior a R.S. România mai cuprinde şi: transporturile internaţionale, asistenţa sau colaborarea tehnică internaţională, precum şi operaţiunile financiare legate de **c.** exterior. **C.** exterior cuprinde operaţiunile de import şi export. El izvorăşte din necesitatea folosirii avantajelor create de diviziunea internaţională a muncii. Dezvoltarea **c.** exterior constituie un rezultat şi un factor al creşterii economice. Totalitatea tranzacţiilor economice internaţionale care n-au ca obiect o marfă reprezintă **c.** *invizibil*. **C.** invizibil se referă la operaţiuni ca: serviciile (transporturile, operaţiunile de păstrare, asigurările, turismul, schimbul de cunoştinţe tehnico-ştiinţifice), transferurile băneşti particulare (salariile persoanelor străine care lucrează în ţară sau veniturile cetăţenilor proprii care lucrează în străinătate etc.), transferurile băneşti de stat (despăgubiri, compensaţii etc.), operaţiunile legate de investiţiile făcute în străinătate. În *capitalism*, rolul predominant în **c.** exterior îl deţin monopolurile. Rolul sporit al **c.** exterior în capitalism constituie un factor suplimentar de creştere economică, dar totodată şi un factor potenţial de instabilitate a economiei. În *socialism*, **c.** exterior constituie un monopol al statului. Se desfăşoară prin întreprinderile şi organizaţiile specializate ale statului pe baza planului de **c.** exterior care constituie parte integrantă a planului naţional unic de dezvoltare economico-socială. **C.** exterior în socialism reprezintă o cale pentru valorificarea superioară a resurselor interne şi de creştere a eficienţei economiei naţionale. Dezvoltarea multilaterală şi în ritm susţinut a economiei noastre a făcut posibilă şi necesară extinderea continuă a schimburilor economice cu alte ţări, participarea din ce în ce mai largă a României la circuitul de valori materiale. România dezvoltă legături economice cu toate ţările socialiste, cu ţările în curs de dezvoltare, cu ţările capitaliste dezvoltate, cu toate statele indiferent de orînduirea lor socială. **C.** exterior al R.S. România se caracterizează printr-un ritm de creştere superior ritmului de creştere a produsului social şi a venitului naţional, prin îmbunătăţirea substanţială a structurii, simultan cu extinderea sferei sale geografice. R.S. România întreţine relaţii economice cu peste 120 de state ale lumii. **C.** exterior se desfăşoară pe baza „Legii cu privire la activitatea de comerţ exterior, de cooperare economică şi tehnico-ştiinţifică“ (nr. 1/1971) (v. şi *balanţă comercială; export; import)*. În perioada actuală, au desfăşurat cercetări în domeniul *comerţului interior: M. Levente* „Orientări noi în comerţul românesc“ (1968); *C. Florescu* „Conducerea ştiinţifică în comerţ“ (1970); *Gh. Feţeanu* „Cooperaţia de consum în România“ (1972); E. Barat, L. Marin, V. Mircioiu, R. Paul ş.a., iar în domeniul *comerţului exterior: I. Stoian, Al. Puiu, A. Moţiu* „Tehnica operaţiunilor de comerţ exterior“ (1973); N. Sută ş.a.

COMISIA DUNĂRII, comisie internaţională constituită din reprezentanţii ţărilor riverane care au participat în 1948 la Convenţia de la Belgrad: Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Ucraina şi U.R.S.S. În 1960 a aderat la ea Austria. Din 1954, sediul **C.D.** este la Budapesta. **C.D.** are ca sarcină întreţinerea fluviului în stare navigabilă, stabilirea unor reguli de navigaţie unitare, prezentarea de recomandări pentru unificarea taxelor de navigaţie, a obligaţiilor sanitare ş.a. **C.D.** se bazează pe drepturile egale şi suveranitatea statelor riverane direct interesate în dezvoltarea navigaţiei pe Dunăre.

COMISIA ECONOMICĂ O.N.U. PENTRU AMERICA LATINĂ (C.E.P.A.L.), organism economic regional al Consiliului Economic şi Social al O.N.U., care are drept scop să contribuie la dezvoltarea economică a ţărilor latino-americane, la întărirea relaţiilor lor reciproce, precum şi a legăturilor cu ţările din alte regiuni ale lumii pe baza principiilor înscrise în Carta O.N.U. Hotărîrea cu privire la crearea C.E.P.A.L. a fost adoptată la cea de-a VI-a sesiune a Consiliului Economic şi Social al O.N.U. (februarie-martie 1948), funcţionînd un timp ca o comisie temporară, iar din 1951 ca o comisie regională permanentă. Membri ai C.E.P.A.L. sînt majoritatea ţărilor latino-americane, Anglia, Franţa, Olanda şi S.U.A. La lucrările C.E.P.A.L. pot participa în calitate de observatori şi alte ţări membre ale O.N.U. Principalele organe ale C.E.P.A.L. sînt: *Sesiunea plenară*, care determină orientarea generală şi principiile de activitate ale comisiei; *Comitetul complet*, format din reprezentanţii tuturor ţărilor membre; *Secretariatul*, alcătuit din funcţionari repartizaţi pe mai multe sectoare şi condus de către secretarul general.

COMISIA ECONOMICĂ O.N.U. PENTRU EUROPA, organism economic regional cu caracter permanent al Consiliului Economic şi Social al O.N.U. înfiinţat la 28 martie 1947, cu sediul la Geneva, din care fac parte 34 de ţări: Albania, Austria, Belgia, Bielorusia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Cipru, Danemarca, Elveţia, Finlanda, Franţa, R.D. Germană, R.F. Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Iugoslavia, Luxemburg, Malta, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Spania, Suedia, S.U.A., Turcia, Ucraina, Ungaria şi U.R.S.S. Creată iniţial cu scopul de „a aduce un ajutor eficace ţărilor devastate de război", Comisia, potrivit mandatului primit, are în prezent în preocupările sale următoarele: întărirea legăturilor între ţările membre şi între aceste ţări şi celelalte ţări ale lumii; elaborarea de studii asupra problemelor economice ale ţărilor membre pentru conturarea tendinţelor de lungă durată; colectarea, evaluarea şi difuzarea de informaţii cu caracter economic, tehnic şi statistic şi editarea de publicaţii corespunzătoare profilului său. Eforturile Comisiei sînt îndreptate spre intensificarea cooperării economice între ţările membre, spre depistarea şi înlăturarea obstacolelor din calea comerţului şi cooperării dintre aceste ţări. Comisia acţionează pe baza principiilor O.N.U. şi nu poate lua nici o măsură care să vizeze o anumită ţară fără asentimentul guvernului ţării respective. Organismele de lucru ale Comisiei sînt: *Sesiunea plenară*, principalul organ de lucru, care se ţine anual cu participarea, cu drepturi egale, a reprezentanţilor ţărilor membre; la sesiune pot fi invitaţi, cu titlu consultativ, reprezentanţi ai unor ţări nemembre; *Organele subsidiare*, în număr de 15, pentru dezbaterea şi adoptarea unor măsuri legate de activitatea unor sectoare economice (comitete speciale pentru: produse agricole, cărbune, oţel, energie electrică, locuinţe-construcţii-sistematizare, lemn, ape, industrie chimică, gaze, transporturi interioare, dezvoltarea comerţului; consilierii guvernelor pentru ştiinţă şi tehnică şi pentru mediul înconjurător; consilierii economici guvernamentali; conferinţa statisticienilor europeni); *Secretariatul*, organ permanent care asigură legătura între guverne cu privire la activitatea în cadrul Comisiei.

COMITETUL DE STAT AL PLANIFICĂRII (C.S.P.), organ central al administraţiei de stat care asigură înfăptuirea unitară a politicii partidului şi statului în domeniul planificării economiei naţionale. El coordonează activitatea de planificare, asigură proporţiile necesare între diferitele ramuri şi subramuri ale economiei, precum şi echilibrul material, financiar, valutar şi monetar al planului de stat. C.S.P. are următoarele atribuţii: 1) *în domeniul elaborării planului naţional unic de dezvoltare economico-socială:* întocmeşte propuneri pentru proiectele planurilor de stat, curente şi de perspectivă, cu privire la: dezvoltarea proporţională şi în ritm susţinut a economiei naţionale, ridicarea eficienţei întregii activităţi economice, sporirea continuă a venitului naţional, folosirea deplină a capacităţilor de producţie, diversificarea producţiei, introducerea progresului tehnic, folosirea raţională a forţei de muncă, creşterea productivităţii muncii, reducerea cheltuielilor de producţie şi circulaţie şi îmbunătăţirea repartizării teritoriale a forţelor de producţie; elaborează analize, studii şi prognoze privind dezvoltarea proporţională, echilibrată şi eficientă a economiei naţionale şi a ramurilor sale, accelerarea procesului reproducţiei socialiste lărgite, valorificarea superioară a resurselor naturale şi întocmeşte norme şi normative privind indicatorii de utilizare eficientă a fondurilor fixe, consumului şi stocurilor de materii prime, materiale, combustibil şi carburanţi, energie electrică şi termică, utilizarea forţei de muncă, eficienţa investiţiilor şi comerţului exterior etc.; duce tratative cu organele centrale de planificare din ţările socialiste, privind problemele dezvoltării, colaborării şi cooperării economice în perspectivă; răspunde de elaborarea, în cadrul proiectului planului de ansamblu, a planului de comerţ exterior, de creşterea eficienţei comerţului exterior şi de asigurarea balanţei de plăţi externe; iniţiază măsuri privind perfecţionarea continuă a metodologiei de elaborare şi fundamentare a propunerilor de plan; 2) *în domeniul executării planului:* urmăreşte modul cum se realizează ritmurile şi proporţiile planificate şi analizează aspectele şi fenomenele care privesc asigurarea materiilor prime, materialelor şi evoluţia stocurilor, utilizarea capacităţilor de producţie, realizarea programului de investiţii precum şi celelalte elemente care condiţionează echilibrul planului şi desfăşurarea ritmică şi eficientă a activităţii economice; ia măsuri, potrivit legii, sau propune măsuri pentru valorificarea resurselor şi rezervelor existente în economie, preîntîmpinarea imobilizării mijloacelor materiale şi efectuarea de redistribuiri în funcţie de priorităţile din economie; aprobă, potrivit legii, modificarea unor indicatori ai planului de stat; avizează, potrivit legii, documentaţiile tehnico-economice pentru lucrările de investiţii, care sînt în competenţa Consiliului de Miniştri; 3) *în domeniul controlului îndeplinirii planului de stat:* urmăreşte modul de îndeplinire a planului de stat de către toate organizaţiile socialiste; exercită inspecţia de stat în construcţii. C.S.P. prezintă Consiliului de Miniştri proiecte de acte normative şi alte acte prevăzute de lege, avizează proiectele de acte normative şi cu alt caracter, elaborate de ministere şi alte organe centrale, care interesează sfera sa de activitate. În îndeplinirea atribuţiilor sale, C.S.P. are dreptul să ceară de la orice organizaţie socialistă date, informaţii, studii şi alte materiale cu privire la elaborarea propunerilor de plan şi executarea planului. C.S.P. are în subordinea sa Centrul de Calcul, Inspecţia de Stat în Construcţii şi Institutul de studii şi cercetări pentru planificare. C.S.P. este condus de către un *Comitet* (organul colectiv de conducere cu caracter deliberativ) compus din preşedinte, prim-vicepreşedinte şi vicepreşedinţi; directori din aparatul propriu şi conducători ai unităţilor subordonate; reprezentanţi şi specialişti de înaltă calificare din conducerea unor organe centrale de sinteză şi din alte instituţii; un delegat al organelor sindicale.

COMITETUL DE STAT PENTRU ECONOMIA ŞI ADMINISTRAŢIA LOCALĂ (C.S.E.A.L.), organ central al administraţiei de stat, înfiinţat în 1969, care asigură coordonarea unitară a activităţii comitetelor executive ale consiliilor populare în vederea înfăptuirii politicii partidului şi statului în domeniul economiei locale. C.S.E.A.L. se ocupă de sistematizarea localităţilor, coordonarea activităţii de proiectare şi execuţie în construcţii ce se realizează prin organizaţiile locale subordonate comitetelor executive ale consiliilor populare judeţene. În îndeplinirea atribuţiilor sale, C.S.E.A.L. colaborează cu ministerele şi cu celelalte organe ale administraţiei de stat.

COMITETUL DE STAT PENTRU PREŢURI, organ central al administraţiei de stat care asigură înfăptuirea unitară a politicii partidului şi statului nostru în domeniul preţurilor şi tarifelor. **C.** de **s.** pentru **p.** are următoarele atribuţii: 1) *elaborarea de studii, stabilirea şi modificarea preţurilor şi tarifelor;* împreună cu ministerele şi celelalte organe centrale şi locale, întocmeşte studii şi propuneri privind perfecţionarea sistemului de preţuri, nivelul şi corelaţiile dintre preţuri şi tarife din economia naţională; elaborează proiecte de plan cu privire la dinamica preţurilor şi prognoze pe termen lung privind evoluţia preţurilor şi tarifelor la produsele şi serviciile de importanţă deosebită pentru economia naţională; analizează influenţa preţurilor şi tarifelor asupra dinamicii şi diversificării producţiei, circulaţiei normale a mărfurilor, consumului, creşterii eficienţei activităţii economice şi nivelului de trai al populaţiei; prezintă Consiliului de Miniştri propuneri cu privire la reaşezarea preţurilor şi tarifelor; prezintă Consiliului de Stat şi Consiliului de Miniştri propuneri cu privire la stabilirea şi modificarea preţurilor şi tarifelor la produsele şi serviciile ale căror preţuri şi tarife se aprobă de acestea şi avizează asemenea propuneri întocmite de ministere, celelalte organe centrale sau comitetele executive ale consiliilor populare; dă acordul la stabilirea preţurilor şi tarifelor pentru sortimentele care fac parte din grupele sau subgrupele de produse şi servicii din nomenclatura Consiliului de Stat, ale căror preţuri se stabilesc de ministere, celelalte organe centrale şi locale, la determinarea şi modificarea preţurilor şi tarifelor din competenţa Uniunii Centrale a Cooperativelor Meşteşugăreşti şi Uniunii Centrale a Cooperativelor de Consum ca şi la fixarea preţurilor produselor noi prevăzute în studiile tehnico-economice ale investiţiilor care se aprobă de Consiliul de Miniştri etc.; 2) *controlul preţurilor şi tarifelor;* coordonează din punct de vedere metodologic întreaga activitate de control în domeniul preţurilor şi tarifelor; controlează şi urmăreşte modul în care se aplică politica de preţuri (şi informează asupra acestei probleme Consiliul de Stat şi Consiliul de Miniştri), modul de stabilire, modificare şi aplicare a preţurilor şi tarifelor, modul cum se aduc la îndeplinire normele legate în domeniul preţurilor la produsele destinate consumului intern, exportului, cele provenite din import, precum şi la tarifele pentru serviciile prestate; urmăreşte dacă nivelul preţurilor şi tarifelor stabilite de uniunile centrale ale cooperativelor meşteşugăreşti şi de consum sînt determinate legal; controlează modul de stabilire şi aplicare a preţurilor în alimentaţia publică, modul cum se respectă termenele fixate de Consiliul de Miniştri privind stabilirea şi avizarea preţurilor şi tarifelor; determinarea preţului de cost al produselor şi serviciilor, modul de stabilire de către comitetele executive ale consiliilor populare a preţurilor maximale de mercurial, a tarifelor maximale pentru servicii, precum și aplicarea acestora de către producători, meseriași sau alți prestatori particulari care efectuează servicii pentru populație. **C.** de **s.** pentru **p.** este condus de către un *Comitet* (organul colectiv de conducere cu caracter deliberativ) format din președinte, vicepreședinți, șefi de secție din aparatul propriu, reprezentanți ai conducerii din unele organe de sinteză și un delegat al organelor sindicale.

COMITETUL OAMENILOR MUNCII PENTRU CONDUCEREA ACTIVITĂȚII ECONOMICE ȘI SOCIALE, organ de conducere colectivă a întreprinderilor socialiste de stat. Este alcătuit din directorul întreprinderii (președinte), directorul tehnic, directorul economic, șefii unor compartimente de muncă, membrii aleși de adunarea generală a oamenilor muncii (reprezentanții acestora), secretarul organizației de partid, președintele comitetului sindical și secretarul organizației U.T.C. Potrivit Legii nr. 11/1971, comitetul oamenilor muncii decide în probleme esențiale ale activității economice și sociale: aprobă planul cincinal și planurile anuale; stabilește măsuri tehnico-organizatorice în vederea îndeplinirii planurilor; ia măsuri pentru încheierea contractelor economice, pentru aprovizionarea tehnico-materială, realizarea producției, îndeplinirea ritmică a planului de export-import; stabilește structura organizatorică pe baza normelor generale; ia măsuri pentru îmbunătățirea organizării producției și muncii; adoptă regulamentul de organizare și funcționare; aprobă normativele de muncă locale și numește comisiile care aprobă normele de muncă; aprobă normele de consum de materii prime, materiale și combustibil; aprobă în limitele stabilite de lege documentațiile tehnico-economice și achiziționarea de utilaje pentru investițiile prevăzute în plan; analizează evoluția acumulărilor bănești și rentabilitatea; aprobă bilanțul; organizează recrutarea, selecționarea, încadrarea, orientarea și promovarea personalului; aprobă împreună cu comitetul sindicatului proiectul contractului colectiv de muncă etc. Membrii comitetului răspund colectiv de întreaga activitate a întreprinderii și personal de îndeplinirea sarcinilor în compartimentele ce le sînt repartizate. În întreprinderile industriale, de transport și construcții, pe șantiere, în întreprinderile agricole de stat și de mecanizare a agriculturii, în institutele de proiectări și cercetări și în alte unități economice se organizează consilii de control muncitoresc asupra activității economice și sociale și comisii pe domenii. Acestea funcționează ca organisme obștești ale comitetelor oamenilor muncii, sub îndrumarea organizațiilor de partid din unitățile respective. Consiliile de control și comisiile analizează diferite aspecte ale activității economico-sociale din unitățile de stat, sporesc posibilitățile fundamentării deciziilor, reprezintă o modalitate esențială de participare efectivă a celor ce muncesc la conducerea muncii și producției. Principalele comisii pe domenii sînt: comisia pentru problemele de organizare a producției și a muncii; comisia pentru economii și bună gospodărire a unităților economice; comisia pentru mecanizarea și automatizarea producției; comisia pentru calitatea producției; comisia pentru investiții și dezvoltare; comisia pentru probleme de export-import etc. În componența comisiilor trebuie cuprinși muncitori de înaltă calificare și cu experiență îndelungată în producție, cei mai buni ingineri, tehnicieni și economiști și alte cadre de specialitate.

COMMONWEALTH [pron. *kômənuelθ*] (engl. The Commonwealth of Nations=„Comunitatea de națiuni“), termen oficial utilizat pentru prima dată în 1917, spre a desemna o asociație economică, politică, culturală etc. internaţională constituită între Anglia şi ţările dependente, în care se găsea şi populaţie de origine britanică (dominioane sau foste dominioane ale acesteia). **C.** era compus din: Marea Britanie, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud şi Terra Nova. Coloniile engleze nu făceau parte din **C.** În 1947 Camera Comunelor a decis admiterea în asociaţie a tuturor teritoriilor imperiului şi crearea astfel a „**C.** multilateral". În esenţă, este vorba de o încercare a Angliei de a salvgarda legăturile sale economice şi culturale cu popoarele coloniale, în plin proces de eliberare. Numărul ţărilor membre ale **C.** a crescut ajungînd la 1 decembrie 1966 la 26: Marea Britanie, Canada, Australia, Noua Zeelandă, India, Pakistan, Ceylon, Ghana, Malaezia, Nigeria, Cipru, Sierra Leone, Tanzania, Jamaica, Trinidad-Tobago, Uganda, Kenya, Malawi, Malta, Zambia, Gambia, Singapore, Guiana, Botswana, Lesotho, Barbados, cu o populaţie de circa 727 000 000 de locuitori şi o suprafaţă de 27 000 000 km^2. Din **C.** fac parte circa 70 de teritorii dependente de cele 26 de ţări membre însumînd o populaţie de 9 700 000 de locuitori şi o suprafaţă de 8 600 000 km^2. În fruntea acestei asociaţii se află două organe permanente: 1) „*Commonwealth Office*", condus de un secretar de stat (a preluat în august 1966 funcţiile fostului Oficiu colonial), care are rolul de a informa statele membre ale **C.** asupra tuturor activităţilor acestuia şi de a rezolva diverse probleme care interesează ţările membre, în grup sau individual; 2) „*Commonwealth Secretariat*", creat în 1964 la conferinţa primilor miniştri, are următoarele atribuţii: consolidarea legăturilor de orice natură între ţările participante; coordonarea cooperării economice; pregătirea conferinţelor şefilor de guverne şi a conferinţelor ministeriale. În fruntea lui se află un secretar general. Activitatea acestor două organe de natură executivă este orientată în conţinut de concluziile şi deciziile ce se iau la conferinţele primilor miniştri ai ţărilor membre, precum şi la alte conferinţe ministeriale, care reunesc miniştrii de finanţe sau de afaceri externe, miniştri ai apărării etc., ai ţărilor **C.** Între ţările membre ale **C.** au loc activităţi atît cu caracter consultativ, cît şi de cooperare efectivă în diverse domenii. Cooperarea intra-**C.** se desfăşoară în cele mai diverse domenii de activitate: învăţămînt, apărare, juridic, radiodifuziune, medicină, asigurări sociale etc., precum şi în domeniul economic şi tehnico-ştiinţific. Relaţiile de cooperare economică şi tehnico-ştiinţifică sînt promovate şi coordonate de organizaţii specializate ale **C.** Relaţiile economice intra-**C.** s-au bazat mult timp pe complementaritatea Angliei cu fostele ei posesiuni şi au constat în rolul Angliei de furnizor de produse manufacturate şi rolul de furnizori de materii prime din partea celorlalte ţări membre. Datorită tendinţei tot mai puternice de emancipare economică pe calea industrializării care se manifestă în tinerele state membre, această situaţie, mai ales în ultimele două decenii, s-a modificat sensibil. În cadrul relaţiilor economice intra-**C.** un loc important îl ocupă „sistemul preferenţial" care constă în acordarea reciprocă de către statele membre (pe baze contractuale, sau în mod liber) de concesii tarifare (reduceri sau scutiri de taxe vamale, înlesniri sau liberalizări contingentare) în schimburile comerciale. Evoluţia comerţului internaţional în perioada postbelică a redus însă avantajele pe cale le avea Anglia din sistemul preferenţial. Cu toate acestea, schimburile comerciale dintre Marea Britanie şi celelalte ţări membre ale **C.** se situează la un nivel ridicat, atît datorită preferinţelor care se mai menţin, cît şi ca urmare a fluxurilor de mărfuri ce s-au format istoriceşte. Intrarea Angliei în Piaţa comună a amplificat şi intensificat contradicţiile din interiorul **C.**

COMPENSARE, stingere fără plată în numerar a unor datorii reciproce între persoane fizice sau juridice, în măsura în care datoriile respective se acoperă între ele. Acţiunea de **c.** se foloseşte şi în relaţiile economice dintre diferite ţări. **C.** este întîlnită aici în cazul modalităţilor de decontare internaţională care se realizează fără prezenţa banilor ca mijloc de plată. Această modalitate este cunoscută sub denumirea de *acord de clearing valutar* bi şi multilateral, care reprezintă **c.** obligaţiilor reciproce de plată şi a drepturilor de încasare între două sau mai multe ţări, fără ca soldurile să fie achitate cu aur sau valută străină.

COMPLEX ECONOMIC NAŢIONAL, economia naţională a fiecărei ţări, cu întregul ei potenţial economic, cu tot sistemul de relaţii, proporţii şi interdependenţe pe care le generează procesul reproducţiei sociale. **C.e.n.** reprezintă rezultatul unui îndelungat proces istoric în cursul căruia s-au format şi dezvoltat naţiunile. Cînd în cadrul **c.e.n.** relaţiile de producţie sînt capitaliste, el este străbătut de antagonisme economice şi sociale. Odată cu trecerea de la capitalism la socialism, **c.e.n.** este ridicat pe o treaptă istorică superioară iar contradicţiile sale, prin natura lor, au un caracter neantagonist. În accepţiunea teoriei economice marxist-leniniste un **c.e.n.** presupune în principal: socializarea socialistă a principalelor mijloace de producţie, existenţa unei pieţe naţionale, făurirea unei baze tehnico-materiale proprii capabile să asigure realizarea reproducţiei socialiste lărgite, participarea la diviziunea internaţională a muncii şi, ca entitate de sine stătătoare, la circuitul economic mondial, la cooperarea economică internaţională etc. **C.e.n.** în socialism este *unitar* în esenţa sa. Aceasta este determinată de caracterul unic, naţional al proprietăţii socialiste ca proprietate a poporului din fiecare ţară, de unitatea indisolubilă a proporţiilor economice interne, care s-au format în procesul edificării socialismului, de statornicirea fluxurilor economice între diferite zone şi regiuni ale ţării etc. Prin întreaga sa politică de industrializare socialistă a ţării, P.C.R. a urmărit şi urmăreşte consolidarea şi dezvoltarea economiei noastre socialiste ca un **c.e.n.,** transformarea României într-o ţară avansată din punct de vedere economic, participantă activă la schimbul internaţional de valori materiale şi spirituale.

COMPLEX MILITAR-INDUSTRIAL, formă a dominaţiei monopolist-statale în care se întrepătrund interesele celor mai reacţionare vîrfuri ale oligarhiei financiare cu cele ale conducerii armatei şi ale aparatului de stat. **C.m.-i.** apare ca o structură relativ stabilă, care reflectă organizarea statal-militară din ţările capitaliste avansate şi legăturile acesteia cu uniunile monopoliste. Exponenţii **c.m.-i.** sînt principalii reprezentanţi ai statului, ai militarilor şi ai industriaşilor monopolişti, precum şi ai tuturor celorlalte grupări monopoliste, interesate în cel mai înalt grad în consumarea unei părţi apreciabile a venitului naţional în scopuri militare; ei formează oligarhia militar-industrială. **C.m.-i.** reprezintă o excrescenţă reacţionară a capitalismului contemporan, un instrument specific de dominaţie monopolist-statală, o sursă permanentă de reacţiune politică pe plan intern şi extern.

COMPOZIŢIA FONDURILOR DE PRODUCŢIE, categorie a economiei socialiste care exprimă raportul dintre mijloacele de producţie în funcţiune şi forţa de muncă utilizată. Ea îmbracă trei forme: *compoziţia tehnică, compoziţia după valoare* şi *compoziţia organică.* 1) *Compoziţia tehnică* reprezintă masa mijloacelor de producţie ce revine pe un muncitor şi oglindeşte gradul de înzestrare tehnico-materială a muncii în indicatori naturali: cantitatea de energie sau de materie primă pe muncitor, gradul de utilare cu maşini a lucrătorilor etc. 2) *Compoziţia după valoare* reflectă raportul dintre valoarea mijloacelor de producţie şi acea parte a resurselor băneşti destinată retribuirii lucrătorilor. 3) *Compoziţia organică* este compoziţia după valoare determinată de compoziţia tehnică şi care reflectă schimbările intervenite în cadrul acesteia din urmă. Promovarea continuă a progresului tehnic, ridicarea calificării muncitorilor şi îmbunătăţirea organizării muncii şi a producţiei duc în mod nemijlocit la creşterea compoziţiei organice a fondurilor de producţie, la sporirea posibilităţilor întreprinderii de a prelucra o cantitate sporită de materii prime şi materiale, într-o unitate de timp, la economisirea muncii sociale, la creşterea eficienţei acesteia. Creşterea compoziţiei organice duce la sporirea productivităţii muncii sociale.

COMPOZIŢIA ORGANICĂ A CAPITALULUI, compoziţia după valoare a capitalului determinată de compoziţia lui tehnică şi reflectînd schimbările survenite în aceasta din urmă. Pentru definirea **c.o.** a **c.** trebuie să se aibă în vedere raportul dintre mijloacele de producţie şi forţa de muncă, atît în expresie naturală cît şi în expresie valorică. Raportul dintre masa de mijloace de producţie folosite şi masa de forţă de muncă necesară pentru punerea lor în mişcare constituie *compoziţia tehnică a capitalului*. Raportul valoric dintre capitalul constant şi capitalul variabil constituie *compoziţia după valoare a capitalului*. **C.o.** a **c.** se schimbă de la o perioadă la alta sub influenţa modificărilor care au loc în compoziţia tehnică a capitalului. Ea se mai poate schimba şi datorită unor modificări de preţuri care se petrec independent de schimbările survenite în raportul dintre masa de mijloace de producţie şi masa de forţă de muncă. Ca urmare, între compoziţia după valoare a capitalului şi compoziţia tehnică a capitalului este o legătură strînsă, care determină necesitatea luării în considerare a ambelor aspecte pentru definirea **c.o.** a **c.** Aceasta poate fi privită din punctul de vedere al capitalului individual, al unei ramuri sau al întregii economii naţionale. Mărimea ei actuală diferă în diverse întreprinderi, ramuri sau ţări. Tendinţa generală a **c.o.** a **c.** este de creştere. De ea este legată dinamica productivităţii muncii.

COMUNISM, v. **MOD DE PRODUCŢIE COMUNIST.**

COMUNISM DE RĂZBOI, politică economică practicată în U.R.S.S. în timpul războiului civil şi al intervenţiei militare (1918—1920). Politica **c. de r.** s-a caracterizat prin punerea sub controlul statului a întregii industrii, a întregii economii; a fost introdus un sistem strict centralizat de aprovizionare, fără plată, a întreprinderilor cu materii prime, materiale, utilaje. Repartizarea bunurilor de consum a fost strict raţionalizată; erau aprovizionaţi cu precădere muncitorii şi armata. Statul a introdus monopolul asupra comerţului cu cereale şi a instituit predarea obligatorie a surplusului de produse agricole. S-a introdus munca obligatorie pentru toţi cei apţi de muncă. **C. de r.** a fost o măsură vremelnică, impusă de condiţiile excepţional de grele ale războiului civil şi de sarcinile apărării Puterii Sovietice. Fără această politică ar fi fost imposibilă victoria în războiul civil. După Congresul al X-lea al P.C.U.S. (1921) a fost abandonată politica **c. de r.** şi s-a trecut la „*Noua Politică Economică*“ (v.).

COMUNITATEA ECONOMICĂ EUROPEANĂ (C.E.E.), grupare monopolistă cu caracter integraţionist, a nouă ţări vest-europene, independente din punct de vedere politic, care şi-au unit pieţele naţionale într-un sistem comercial, agricol şi industrial unic, în scopul creării unei pieţe comune şi apropierii politicilor economice ale statelor membre, promovarea în zona integrată a dezvoltării concertate a activităţilor economice şi a expansiunii economice, strîngerea relaţiilor dintre ţările membre. C.E.E. a luat fiinţă pe baza Tratatului de la Roma semnat de şase ţări (Franţa, R.F. Germania, Italia, Belgia, Olanda şi Luxemburg) şi a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Patru alte ţări (Marea Britanie, Irlanda, Danemarca şi Norvegia), după îndelungate tratative cu „cei şase“, au semnat la Bruxelles, la 22 ianuarie 1972 tratate de aderare la C.E.E., care au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1973. În urma ratificării tratatelor au devenit membre ale C.E.E. Marea Britanie, Danemarca şi Irlanda. În Norvegia tratatul a fost respins prin referendum popular. C.E.E. este formată din comunităţi distincte dar strîns legate între ele: *Comunitatea economică europeană* (C.E.E.), care a creat şi administrează Piaţa comună pe baza Tratatului de la Roma; *Comunitatea Europeană a Energiei Atomice* (EURATOM) înfiinţată la aceeaşi dată cu C.E.E. printr-un tratat separat şi care are drept scop crearea unei pieţe comune pentru materialele şi echipamentele nucleare între ţările membre; *Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului* (C.E.C.O.), constituită prin Tratatul de la Paris din aprilie 1951 şi intrat în vigoare în august 1952, prin care s-a promovat crearea unei pieţe comune a cărbunelui şi a produselor siderurgice între ţările membre. Iniţial, fiecare comunitate (C.E.E., EURATOM şi C.E.C.O.) avea organisme similare, dar separate. În urma Tratatului de fuziune de la Paris din 1967, C.E.E. subsumează cele trei comunităţi. În vederea realizării scopului pentru care a fost creată, C.E.E. îşi propune: eliminarea *taxelor vamale* (v.) şi a restricţiilor cantitative în comerţul extern dintre ţările membre; instituirea unui *tarif vamal* (v.) comun şi a unei politici vamale comune faţă de alte ţări; înlăturarea obstacolelor din calea liberei mişcări a persoanelor şi capitalurilor între ţările membre şi asigurarea liberei concurenţe în cadrul C.E.E.; elaborarea unei politici comune în domeniul agricol şi al transporturilor; coordonarea politicilor economice ale statelor membre; crearea unui fond social european în vederea lărgirii posibilităţilor de utilizare a forţei de muncă; înfiinţarea unei bănci europene de investiţii; asocierea unor terţe ţări doritoare etc. Instituţiile C.E.E. sînt: *Consiliul ministerial*, format din cîte un ministru din fiecare stat membru. În general membri ai Consiliului sînt miniştrii de externe, dar în probleme speciale (agricole, financiare etc.) sînt miniştrii de resort din guvernele naţionale. Consiliul adoptă toate deciziile majore, avînd ca principală sarcină să coordoneze politicile economice generale ale ţărilor membre. Numărul de voturi este repartizat astfel: Anglia, Franţa, R.F. Germania şi Italia cîte 10 voturi, Belgia şi Olanda cîte 5 voturi, Danemarca şi Irlanda cîte 3 voturi, iar Luxemburg 2 voturi. Deciziile se iau cu majoritate ponderată sau în unanimitate atunci cînd se convine; *Comisia executivă* elaborează proiecte pentru acţiuni comunitare pe care le prezintă spre aprobare Consiliului ministerial şi urmăreşte realizarea tratatelor şi măsurilor adoptate de Consiliu sau alte instituţii comunitare; *Curtea de justiţie* decide dacă actele instituţiilor comunităţii corespund cu tratatele comunitare; *Parlamentul european*, organ consultativ format din 198 de membri, deputaţi în parlamentele naţionale (cîte 36 din Anglia, Franţa, R.F. Germania şi Italia, cîte 14 din Belgia şi Olanda, cîte 10 din Danemarca şi Irlanda şi 6 din Luxemburg). În C.E.E. mai funcţionează şi alte instituţii comunitare specializate pe anumite domenii, care au un rol consultativ. Calitatea de membru deplin al C.E.E. este atribuită numai țărilor europene; lor li se pot asocia însă și alte state. Un număr mare de state în curs de dezvoltare sînt asociate la C.E.E.: 18 state africane (Republica Centrafricană, Burundi, Camerun, Ciad, Congo, Dahomey, Gabon, Coasta de Fildeș, Mali, Mauritania, Republica Malgașă, Niger, Ruanda, Senegal, Somalia, Togo, Volta Superioară, Zair) din 1958, iar din 1972 și Mauriciu. Aceste țări au acces pe piețele țărilor C.E.E. fără ca mărfurile lor să fie impuse taxelor vamale, în schimbul unor preferințe acordate la mărfurile importate pe piețele lor din C.E.E. și beneficiază și de o anumită asistență financiară. Maroc și Tunisia au acorduri parțial preferențiale încheiate în 1969; Kenya, Uganda și Tanzania sînt asociate din 1971, dar nu beneficiază de asistență financiară; dintre țările europene sînt asociate la C.E.E.: Grecia (1962), Turcia (1964), Malta (1971). C.E.E. a încheiat acorduri comerciale preferențiale cu Spania și Israel (1971), cu Cipru, Egipt și Liban (1972) și un nou acord nepreferențial cu R.S.F. Iugoslavia (1973). După aderarea Angliei la C.E.E., țările *Commonwealthului* (v.) pot deveni asociate. Prin întregul sistem de tratate și acorduri C.E.E. este legată de peste 60 de țări din Europa, Asia, Africa și America Latină, formînd cel mai mare bloc economic din lume căruia îi revine 45% din comerțul mondial, 30% din produsul național brut al țărilor capitaliste dezvoltate și 40% din rezervele mondiale capitaliste. C.E.E. fiind o uniune vamală, o grupare economică închisă, bazată pe măsuri protecționiste colective concretizate într-un regim vamal restrictiv și discriminatoriu față de țările nemembre, influențează negativ circuitul economic mondial. Formarea și dezvoltarea ei au dus la adîncirea contradicțiilor interimperialiste, la nașterea unor noi contradicții în sînul comunității. Țara noastră, plecînd de la faptul că Piața comună reprezintă o realitate și că este necesar să se găsească căile pentru o mai bună colaborare între țările din Piața comună și celelalte state, întreține relații comerciale și de cooperare economică și tehnico-științifică cu toate țările membre ale C.E.E. „Sîntem interesați în înlăturarea unor restricții care îngreuiază dezvoltarea liberă a colaborării economice. Am dori să se meargă nu în direcția creării de noi obstacole, ci a înlăturării acestora în relațiile dintre țările europene, de a se considera Europa în întregimea sa și nu împărțită în diferite blocuri economice“ *(Nicolae Ceaușescu)*. C.E.E. a acordat în iunie 1973 țării noastre regimul de preferințe tarifare generalizate, nereciproce și nediscriminatorii, aplicat la importul de produse finite și semifinite din țările în curs de dezvoltare.

COMUNITATEA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI (C.E.C.O.), monopol internațional interstatal în domeniul metalurgiei și cărbunelui, creat la 18 aprilie 1951 prin Tratatul Internațional semnat la Paris (intrat în vigoare în august 1952) de către 6 țări: R.F. Germania, Franța, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg, care ulterior au devenit membre ale C.E.E. Scopul urmărit de C.E.C.O. a fost formarea pieței comune a cărbunelui și produselor metalurgice și de a „asigura o repartizare rațională a producției“ și „o productivitate a muncii înaltă“. Prin tratat se interzice guvernelor țărilor membre să ducă o politică de sine stătătoare în ce privește industria metalurgică și a cărbunelui, se prevăd sancțiuni pentru acele întreprinderi care folosesc sprijinul financiar al statului și care vin în contradicție cu spiritul înțelegerii. De asemenea, s-a prevăzut libera circulație în interiorul C.E.C.O. a produselor care au constituit obiectul acordului, menținerea unor prețuri relativ mari la produsele feroase exportate în afara C.E.C.O., reglementarea prețurilor pe piața C.E.C.O., interzicerea oricărei discriminări în domeniul preţului între membri, stimularea concentrării producţiei. C.E.C.O., reprezentînd o uniune a celor mai mari monopoluri, nu a lichidat sau diminuat puternicele conflicte dintre grupurile monopoliste. Favorizarea unor monopoluri din unele ţări şi lezarea intereselor monopolurilor din alte ţări au accentuat contradicţiile dintre puternicele grupuri monopoliste din ţările membre. În urma Tratatului de fuziune de la Paris din 1967, C.E.C.O. este subsumată ca o componentă distinctă a *Comunităţii Economice Europene* (v.) şi nu mai are organe proprii de conducere.

CONCENTRAREA CAPITALULUI, transformarea unei părţi a plusvalorii în capital; creşterea masei de capital ca urmare a acumulării de plusvaloare. În condiţiile unui anumit grad de exploatare, masa plusvalorii creşte proporţional cu numărul de muncitori atraşi în procesul de producţie, care, la rîndul său, depinde de mărimea capitalului variabil, de viteza de rotaţie a capitalului. **C.c.** este stimulată de goana permanentă a capitaliştilor de a obţine profituri cît mai mari, în vederea sporirii capitalului şi deci a posibilităţilor materiale de a obţine o masă crescîndă de plusvaloare. La baza **c.c.** stă, de asemenea, concurenţa care constituie un stimulent principal în intensificarea procesului de concentrare. Cu cît proporţia capitalului individual este mai mare, cu atît mai mult se creează posibilităţi de a învinge în lupta aprigă de concurenţă. **C.c.** ca şi *centralizarea* sa creează premise în vederea concentrării producţiei. Concentrarea şi centralizarea capitalului pe o anumită treaptă a dus la formarea monopolurilor. Dominaţia monopolurilor la rîndul ei a determinat o accelerare a procesului de **c. a c.**, ceea ce a dus la strîngerea unei imense mase de capital în mîna unui grup restrîns de mari capitalişti. **C.c.** exprimă relaţia directă dintre muncitori şi capitalişti. **C.c.** sporeşte nu numai capitalul individual dar şi pe cel social. **C.c.** se caracterizează în perioada postbelică printr-o dinamică necunoscută în trecut, aceasta fiind rezultatul acţiunii cumulative a unei multitudini de factori: creşterea intervenţiei statului burghez în viaţa economică; revoluţia ştiinţifică-tehnică în curs de desfăşurare; formarea de uniuni monopoliste interstatale; accelerarea exportului de capital cu deosebire nord-american spre ţări capitaliste dezvoltate ş.a. Deşi fiecare din aceşti factori acţionează cu o intensitate mai mare sau mai mică, în funcţie de condiţiile date din fiecare ţară şi perioadă, în ansamblul lor ei se întrepătrund, constituind stimulatori efectivi ai **c.c.** Procesul accelerat de **c. a c.** intensifică în mod deosebit toate contradicţiile orînduirii capitaliste, pregătind cadrul material şi social de trecere la socialism.

CONCENTRAREA PRODUCŢIEI, creşterea proporţiilor producţiei, comasarea ei prin sporirea masei mijloacelor de producţie şi a forţei de muncă în mari întreprinderi. În *capitalism*, procesul **c.p.** este indisolubil legat de *concentrarea capitalului* (v.) şi se desfăşoară pe fondul general al relaţiilor de producţie capitaliste, în mod neuniform, inegal atît de la o ramură la alta, cît şi de la o ţară la alta. Ramuri ca metalurgia, chimia, construcţiile de maşini, navale, extracţia şi prelucrarea petrolului, electronica, electrotehnica se caracterizează printr-un înalt grad de **c. a p.** Ritmurile diferenţiate ale **c.p.** generează niveluri diferite ale productivităţii muncii, cheltuielilor de producţie şi profiturilor accentuînd lupta de concurenţă şi procesul concentrării şi centralizării producţiei. **C.p.** dă naştere şi la dezvoltarea inegală între ţări. Astfel, S.U.A., R.F. Germania, Anglia, privite sub aspectul **c.p.**, se află înaintea Franţei, Italiei şi altor ţări capitaliste dezvoltate. Nivelul **c.p.** pe întreprinderi se măsoară prin anumiţi indicatori: forţa motrice instalată pe lucrător, numărul de salariaţi, cifra de afaceri, volumul profiturilor. Accentuarea considerabilă a procesului de **c.** a **p.** înseamnă, pe de o parte, adîncirea procesului de acumulare a avuţiei naţionale în mîinile burgheziei îndeosebi monopoliste, iar pe de altă parte, înrăutăţirea situaţiei clasei muncitoare, a maselor muncitoare ca şi a unei părţi a burgheziei mici şi mijlocii, ceea ce creează cadrul obiectiv de accentuare a luptei întregii naţiuni contra ofensivei monopolurilor. **C.p.** are loc pe verticală şi pe orizontală. *Concentrarea pe verticală*, constă din unirea, subordonarea, acapararea de către un monopol a unor întreprinderi din ramuri ce reprezintă etape succesive ale prelucrării materiei prime, în amonte şi în aval. *Concentrarea pe orizontală*, extinderea dominaţiei monopolurilor în ramuri cu profile apropiate faţă de activitatea tradiţională a monopolului. *Combinarea* este o formă a **c.p.** *pe orizontală*. În perioada postbelică, cu deosebire după anii 50; **c.p.** pe orizontală s-a realizat prin *conglomerate* (v.), care depăşesc tradiţionala combinare monopolistă. Diversificarea activităţii monopolurilor a dus la apariţia unor extrem de vaste, de eterogene şi puternice complexe industriale. Extinderea dominaţiei unui monopol asupra mai multor produse şi ramuri complică şi ascute şi mai mult concurenţa. Competiţia se desfăşoară între monopoluri cu un larg profil de activităţi, ceea ce agravează confruntarea între producători pe piaţă. Lupta dintre monopoluri devine şi mai aprigă dată fiind importanţa pe care o capătă, în condiţiile diversificării, cucerirea de noi sfere de plasare a capitalului, rapiditatea de deplasare dintr-o ramură în alta, ceea ce duce la restrîngerea, subordonarea sau chiar lichidarea acelora care nu dispun de capacitatea de adaptare la noile condiţii impuse de progresul tehnic, de noile forme ale luptei de concurenţă. În *socialism*, procesul **c.p.** se desfăşoară pe baza relaţiilor de producţie socialiste, se realizează în mod organizat, planificat în concordanţă cu nevoile reale ale dezvoltării industriei. **C.p.** reprezintă una din direcţiile importante ale creşterii şi modernizării industriei socialiste. Politica de industrializare socialistă a României, construirea de întreprinderi noi, lărgirea şi modernizarea celor existente au dus la ridicarea gradului de **c.** a **p.**, manifestată în creşterea numărului de întreprinderi mari şi foarte mari în care se concentrează un mare număr de muncitori şi un volum ridicat al fondurilor fixe şi al producţiei. Gradul de **c.** a **p.** este condiţionat de nivelul eficienţei economice. De aceea, dimensiunile unităţilor economice depind de mărimea optimă a eficienţei economice, ceea ce presupune luarea concretă în considerare, pentru fiecare caz în parte, a tuturor factorilor tehnici, economici şi sociali şi evitarea oricărei fetişizări a dimensiunilor. **C.p.** la dimensiuni optime pe întreprinderi este orientată prin politica de investiţii, prin acţiuni de lichidare a fărîmiţării producţiei în unităţi mici, neeficiente. Şi în viitor, în ţara noastră **c.p.**, specializarea şi profilarea producţiei vor constitui o direcţie principală a dezvoltării industriei, în funcţie de interesele generale ale economiei naţionale. În agricultură, **c.p.** s-a realizat prin unirea micilor producători în cooperative agricole de producţie, comasarea cooperativelor mici şi mijlocii în unităţi mai mari cu un potenţial economic ridicat şi prin dezvoltarea continuă a lor. În prezent, ridicarea nivelului de **c.** a **p.** are loc prin amplasarea anumitor culturi sau specii de animale în unităţi specializate, construirea unor obiective proprietate comună a mai multor cooperative, organizarea de acţiuni comune intercooperatiste între unităţile de stat şi cooperatiste agricole în domeniul producţiei, prelucrării şi desfacerii produselor etc. **C.p.** în *socialism* are ca scop utilizarea eficientă a forţelor de producţiei în vederea creşterii eficienţei activităţii economice.

CONCENTRAREA PRODUCȚIEI AGRICOLE, proces de sporire a dimensiunilor absolute și relative a unor culturi, specii de animale sau ramuri agricole în producția unei întreprinderi, zone sau a întregii agriculturi precum și de creștere a proporțiilor uneia sau mai multor întreprinderi în producția zonei sau ale zonei în producția totală a agriculturii. **C.p.a.** presupune concentrarea factorilor de producție, în primul rînd a tehnicii, mijloacelor chimice și științei, respectiv *intensificarea producției*. Nivelul diferit al concentrării depinde de *intensificarea producției*. **C.p.a.** favorizează accentuarea profilării și specializării fermelor, unităților agricole și chiar a zonelor. Orientarea cu precădere a producției unei anumite culturi, specii de animale sau ramuri spre o anumită întreprindere sau zonă, depinde de gradul de favorabilitate a condițiilor economice și pedoclimatice. **C.p.a.** este favorizată de centralizare, respectiv de unirea în limite optime a unităților agricole, a terenurilor și a celorlalte mijloace materiale, lărgind cadrul teritorial al organizării producției pe subunități specializate. În *capitalism*, **c.p.a.** are un caracter spontan, concurențial, cu consecințe negative pentru masa micilor gospodării. În *socialism*, se desfășoară organizat, planificat, urmărind și apropierea nivelurilor de dezvoltare între unitățile economice. În țara noastră, procesul de **c.** a **p.a.** se accentuează prin măsurile privind constituirea consiliilor intercooperatiste, cooperarea și asocierea între C.A.P., precum și între C.A.P. și unitățile agricole de stat, proces care în perioada următoare va cunoaște o intensitate sporită. **C.p.a.** contribuie la sporirea producției, a productivității muncii și a eficienței întregii activități economice, la consolidarea economico-organizatorică a tuturor unităților agricole. Principalele pîrghii folosite pentru **c.p.a.** sînt planul național unic, contractele economice și prețurile, în primul rînd prețurile zonale.

CONCERN, formă de monopol căreia îi este caracteristică unirea unor întreprinderi din ramuri diferite ale economiei naționale pe baza dependenței lor financiare față de grupul marilor capitaliști, care realizează controlul asupra întreprinderilor cuprinse în concern. Întreprinderile care fac parte din **c.,** formal, își păstrează independența dar, de facto, depind de grupul capitaliștilor care domină. O asemenea dominație se întemeiază pe achiziționarea „pachetului de control" al acțiunilor, prin organizarea de companii-fiice, prin finanțarea pe termen lung și prin alte căi.

CONCESIUNE, convenție prin care un stat acordă unor persoane fizice sau juridice, din țară sau străinătate, condiționat și pe termen determinat, dreptul de a exploata anumite bunuri ale statului și unele servicii publice (exploatarea de bogății naturale, întreprinderi comunale, drumuri etc.). Conținutul, locul și rolul **c.** pot fi înțelese în contextul condițiilor economice și social-politice în care se acordă. În *capitalism*, **c.** au fost folosite de țările dezvoltate ca o formă de pătrundere și de exploatare a economiei altor țări, îndeosebi a celor mai slab dezvoltate. Regimul burghezo-moșieresc din România a acordat numeroase **c.** monopolurilor internaționale, îndeosebi pentru exploatarea bogățiilor miniere și petroliere. Importante domenii de activitate au fost concesionate în legătură cu împrumuturile înrobitoare din perioada crizei din 1929—1933. **C.** din perioada capitalismului li s-au pus capăt prin naționalizarea principalelor mijloace de producție din iunie 1948. Paralel cu menținerea relațiilor de inechitate între țările capitaliste dezvoltate și fostele lor colonii, în lumea contemporană **c.** se practică în cadrul relațiilor de cooperare și colaborare, pe baze reciproc avantajoase, între țări cu sisteme sociale diferite.

CONCURENȚĂ, luptă între producătorii particulari (capitaliști industriali, mici producători de mărfuri) precum și între capitaliștii comerciali și cei bancari pentru obținerea unor condiții mai avantajoase de producție și desfacere a mărfurilor, de desfășurare a operațiunilor bancare etc. **C.** *capitalistă* are loc în scopul sporirii profiturilor. Ea are un caracter obiectiv, fiind determinată de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și însoțește în mod permanent capitalismul, manifestîndu-se însă în forme diferite și avînd consecințe diferite în funcție de modificarea condițiilor în cadrul cărora se desfășoară. Pe *primele trepte ale dezvoltării capitalismului*, lupta de **c.** se ducea mai ales între producătorii care realizau același fel de produse, avînd ca rezultat stabilirea valorii de piață (valoarea socială) a mărfurilor și influențînd dezvoltarea forțelor de producției. În *condițiile dominației liberei concurențe*, a căpătat o mare importanță **c.** dintre producătorii capitaliști aparținînd diferitelor ramuri de producție. Pe această treaptă a capitalismului, ramurile se deosebesc între ele printr-un nivel diferit al compoziției organice, ceea ce determină ca rata medie a profitului pe ramură să fie diferită. În goana după obținerea unui profit cît mai mare, capitalurile sînt transferate dintr-o ramură în alta, acest proces de migrare determinînd *egalizarea ratei profitului* (v.), formarea unei *rate mijlocii a profitului* (v.) la nivelul societății. În *imperialism*, în condițiile dominației monopolurilor și ale existenței, alături de monopoluri, a întreprinderilor nemonopoliste, lupta de **c.** devine extrem de complexă, îmbracă forme noi, folosește mijloace noi, se desfășoară pe multiple planuri, avînd în același timp un caracter unitar. Domeniile luptei de **c.** în imperialism sînt: piața de desfacere a mărfurilor produse și a serviciilor prestate; piața de aprovizionare cu mijloace de producție; piața capitalurilor și a creditelor; piața forței de muncă; piața rezultatelor cercetării științifice etc. În *stadiul monopolist* se pot distinge mai multe planuri ale luptei de **c.**: **c.** liberă între întreprinderile capitaliste nemonopoliste, aici incluzîndu-se și lupta de **c.** între micii producători de mărfuri; **c.** dintre monopoluri și întreprinderile nemonopoliste, care se desfășoară în forme și cu mijloace deosebit de dure; **c.** dintre diferite monopoluri, din cadrul aceleiași ramuri de producție sau din diferite ramuri; **c.** în interiorul monopolului care îmbracă forme diferite, în funcție de forma monopolului; **c.** dintre statul monopolist în calitate de capitalist colectiv, proprietar al unor întreprinderi mari, cu însemnătate deosebită în sfera producției, serviciilor, transporturilor etc. și unele categorii de exploatatori. În *imperialism*, lupta de **c.** se duce atît cu mijloace economice — reducerea cheltuielilor de producție și a prețului de cost, lansarea produselor noi, migrarea capitalului dintr-o ramură în alta (mai ales pe calea cumpărării de acțiuni), reclamă comercială, reducerea temporară a prețului de vînzare —, cît și cu mijloace extraeconomice — spionaj industrial, furturile de documentații tehnico-științifice, acte de sabotaj, privarea concurenților de materiile prime necesare, de utilaje perfecționate, de forță de muncă calificată etc. În literatura de specialitate din țările capitaliste, **c.** este privită sub diverse forme: **c.** pură; **c.** perfectă; **c.** imperfectă; **c.** monopolistă etc. **C.** *perfectă* presupune existența următoarelor trei condiții: *atomicitatea* — ca o condiție esențială (existența unui număr mare de cumpărători și vînzători care cumpără și respectiv vînd cantități mici de produse, astfel încît o modificare a cererii sau ofertei individuale nu poate să determine o schimbare a cererii sau ofertei globale); *fluiditatea* (v.); *transparența* perfectă a pieței, adică o cunoaștere precisă de către cumpărător și vînzător, pe calea publicității, a tuturor elementelor pieţei. Acest model de concurenţă, conceput teoretic, nu s-a realizat niciodată în realitate. **C.** *pură* se realizează atunci cînd se îndeplineşte numai prima din cele trei condiţii menţionate mai sus. **C.** *monopolistă* reprezintă situaţia unei pieţe în care producătorii sînt de talii extrem de diferite (de la întreprinderi foarte mari pînă la întreprinderi foarte mici), iar produsele aduse pe piaţă nu sînt omogene. În concepţia unor economişti burghezi contemporani, fiecare firmă, indiferent de dimensiunile ei, deţine un monopol în cazul în care ea produce şi desface pe piaţă un produs diferit de al celorlalţi producători. Această teorie, susţinută de economistul american *E.H. Chamberlin* şi de alţi economişti burghezi, nu leagă noţiunea de monopol de un anumit nivel al forţelor de producţie, de un anumit grad al concentrării producţiei capitaliste, nu consideră monopolul ca fiind specific stadiului imperialist. **C.** *imperfectă* este prezentă acolo unde pe piaţă sînt îndeplinite numai parţial cele trei condiţii ale concurenţei perfecte şi nu există elemente de monopol.

CONDIŢII DE MUNCĂ, totalitate a factorilor tehnici şi climatici, psihofiziologici, igienico-sanitari şi estetici care influenţează asupra lucrătorului şi rezultatelor muncii lui în procesul de muncă. Se concretizează în: spaţiul de lucru, ambianţa locului de muncă (temperatură, aerisire, iluminat, zgomot, culori etc.), protecţia muncii, asistenţă medicală etc.

CONFERINŢA NAŢIUNILOR UNITE PENTRU COMERŢ ŞI DEZVOLTARE (U.N.C.T.A.D.), organ al Adunării Generale a O.N.U., creat în 1968. În septembrie 1973, U.N.C.T.A.D. număra 144 de membri, printre care toate statele aparţinînd O.N.U. sau uneia dintre instituţiile sale specializate. U.N.C.T.A.D. constituie un organism internaţional care are menirea să intensifice eforturile ţărilor lumii privind extinderea colaborării şi cooperării, realizarea unei participări pe bază de egalitate a tuturor statelor la viaţa economică internaţională, de respectare a intereselor lor, micşorarea decalajelor economice dintre diferitele ţări. *Funcţiile* U.N.C.T.A.D.: favorizarea expansiunii comerţului internaţional, prin accelerarea dezvoltării economice, între toate ţările lumii; formularea de principii şi politici privind comerţul internaţional şi problemele conexe ale dezvoltării economice, prezentarea de propuneri şi adoptarea de măsuri corespunzătoare în limitele competenţei de care dispune, pentru aplicarea lor în practică; facilitarea coordonării activităţii altor instituţii din sistemul Naţiunilor Unite prezente în diferitele domenii ale comerţului internaţional şi ale dezvoltării economice; împreună cu organele competente ale O.N.U. ia măsuri privind negocierea şi adoptarea unor instrumente juridice multilaterale în domeniul comerţului internaţional; asigură armonizarea politicii guvernelor şi grupărilor economice regionale din domeniul comerţului exterior şi al dezvoltării economice. *Structura organizatorică:* Conferinţa, Consiliul pentru comerţ şi dezvoltare şi Secretariatul. *Conferinţa*, potrivit statutului se întruneşte din trei în trei ani; prima sesiune a avut loc la Geneva, în 1964, a doua la New Delhi în 1968, iar a treia la Santigao de Chile, în 1972. Din rîndurile U.N.C.T.A.D. s-a format *grupul celor 77* de ţări în curs de dezvoltare care a elaborat *Carta drepturilor economice a „lumii a treia“* (Alger 1967), grup lărgit apoi la 96 şi care în 1972 a elaborat *Declaraţia de la Lima*, cu scopul de a coordona acţiunile ţărilor în curs de dezvoltare în cadrul Conferinţei. Conferinţele ţinute au dezbătut o arie largă de probleme: înlăturarea tuturor abstacolelor tarifare şi netarifare din comerţul mondial cu produse de bază; majorarea şi stabilirea preţurilor la aceste produse şi încheierea unor acorduri internaţionale de produse menite să atenueze deteriorarea preţurilor lor; ameliorarea comerţului invizibil; finanţarea dezvoltării ţărilor în curs de dezvoltare; creşterea rolului U.N.C.T.A.D. în aplicarea măsurilor luate de „*Deceniul de dezvoltare*“, aprobat de O.N.U.; acordarea de către ţările dezvoltate a unor sume egale cu 1% din produsul lor naţional brut; intensificarea comerţului exterior şi a cooperării între ţările în curs de dezvoltare; acordarea de către ţările dezvoltate a unui regim vamal preferenţial nereciproc pentru produsele manufacturate; participarea ţărilor în curs de dezvoltare la reforma valutară internaţională etc. *Consiliul pentru comerţ şi dezvoltare*, organ permanent, care asigură desfăşurarea activităţii între sesiunile U.N.C.T.A.D.; în septembrie 1973 era constituit din 68 de membri aleşi de Conferinţă. *Funcţii:* în intervalul dintre sesiuni exercită funcţiile care intră în competenţa U.N.C.T.A.D.; realizează punerea în aplicare a recomandărilor declaraţiilor şi a altor hotărîri ale Conferinţei; întocmeşte studii şi rapoarte în domeniul comerţului internaţional şi asupra problemelor conexe ale dezvoltării; stabileşte legături strînse şi permanente cu comisiile economice regionale ale O.N.U. şi cu alte organe interguvernamentale regionale competente; pregăteşte sesiunile U.N.C.T.A.D.; creează organe subsidiare pentru îndeplinirea funcţiilor sale. Consiliului pentru comerţ şi dezvoltare îi sînt subordonate patru *comisii permanente: comisia pentru produsele de bază; comisia pentru produsele manufacturate; comisia pentru transporturi maritime; comisia pentru invizibile şi finanţare legată de comerţ.* În afara acestor comisii, Consiliul pentru comerţ şi dezvoltare are în subordine: *comitetul special pentru preferinţe; grupul permanent pentru produse sintetice şi de înlocuitori; comitetul consultativ al Consiliului şi al comisiei pentru produsele de bază; grupul interguvernamental ad-hoc pentru transferul de tehnici* etc. *Secretariatul*, cu sediul la Geneva, are şi un birou de legătură la O.N.U. (New York). Împreună cu G.A.T.T., U.N.C.T.A.D. a înfiinţat un *Centru comun pentru comerţul internaţional*, cu sediul la Geneva (1968), care asigură furnizarea către ţările în curs de dezvoltare a datelor privind pieţele de export şi formele de comercializare, precum şi asistenţa pentru încurajarea exporturilor şi formarea personalului de specialitate. România apreciază rolul important pe care îl joacă U.N.C.T.A.D. în intensificarea căilor şi mijloacelor de transformare a comerţului internaţional într-un instrument eficace al dezvoltării economice, în primul rînd a ţărilor în curs de dezvoltare. Ţara noastră desfăşoară o amplă activitate în cadrul *Conferinţei*, concretizată în numeroase iniţiative sau în calitate de coautoare la diferitele rezoluţii aprobate. Printre iniţiativele întreprinse de România se numără: importanţa şi eficacitatea acordurilor bilaterale şi a contractelor pe termen lung în extinderea relaţiilor comerciale între state; rambursarea în produse a livrărilor de echipamente industriale pe credit; pregătirea de cadre specializate în domeniul promovării exportului şi al tranzacţiilor invizibile, inclusiv în domeniul transporturilor maritime, asigurării şi turismului; măsuri vizînd informarea opiniei publice mondiale în legătură cu activitatea U.N.C.T.A.D. şi problemele dezvoltării în general. De asemenea, susţine la *Conferinţă* necesitatea adoptării unor măsuri concrete în vederea eliminării restricţiilor şi discriminărilor din relaţiile economice internaţionale, pronunţîndu-se pentru elaborarea unor principii noi în cadrul acestor relaţii; acţionează în direcţia generalizării sistemului de preferinţe pentru toate ţările în curs de dezvoltare indiferent de natura orînduirii social-economice, cerînd totodată să fie inclusă printre statele beneficiare ale acestui sistem de preferinţe. Participantă activă la lucrările U.N.C.T.A.D., România a fost aleasă membră a Consiliului pentru comerț și dezvoltare, deținînd în mai multe rînduri postul de vicepreședinte ale sesiunilor acesteia.

CONGLOMERAT, formă relativ nouă de monopol și totodată cale de centralizare a capitalului, rezultat al diversificării activității monopolului ca urmare a amplificării formelor luptei de concurență, a modificării condițiilor de confruntare pe piața internă și pe cea externă, a efectelor desfășurării revoluției științifice-tehnice, a căutării de noi sfere pentru investirea de capital, în vederea obținerii unei cît mai înalte și cît mai constante rate a profitului de monopol. C. ia naștere fie pe calea fuziunilor și absorbirilor, fie pe calea achiziționării de acțiuni, chiar a pachetului de control al unor companii ce își desfășoară activitatea în cele mai diverse ramuri și sectoare, fără ca acestea să aibă vreo legătură între ele din punctul de vedere al procesului tehnologic. Totuși c. cunoaște o dezvoltare foarte inegală pe țări capitaliste dezvoltate. Astfel, în timp ce în S.U.A. centralizarea de tip c. a avut o pondere în totalul operațiunilor de 80,4% (în perioada 1965—1969), în Anglia ele reprezentau numai 45% (în 1968), iar în R.F. Germania doar 19,5% (între anii 1958—1967).

CONJUNCTURĂ 1. (În sens larg) situație, ansamblu de împrejurări și de condiții care exercită influență asupra evoluției unui fenomen sau asupra unei stări de lucruri la un moment dat sau într-o perioadă dată; concurs de împrejurări. **2.** (În sens economic) totalitate a trăsăturilor economiei unei țări, a unui grup de țări sau a economiei mondiale, pe ansamblu, ce caracterizează o anumită perioadă de timp (lună, trimestru, an etc.), un anumit moment al procesului dezvoltării economice și care reflectă legile interne ale dezvoltării ca și tendințele ei viitoare. Rolul hotărîtor în caracterizarea c. îl are situația producției, în strînsă interacțiune cu cea a circulației și cu toate celelalte sfere ale reproducției, a căror totalitate determină mersul c. Drept indici de c. servesc datele cu privire la dinamica producției, a investițiilor capitale, a folosirii forței de muncă, a nivelului salariilor, a prețurilor, comerțului interior și exterior, a operațiunilor bancare și de bursă, a nivelului profitului, dobînzii etc. Scopul studierii c. internaționale în țara noastră, ca și în celelalte țări socialiste, îl constituie elaborarea de prognoze care să ajute unei cît mai bune orientări a activității economice.

CONOSAMENT, act scris, eliberat de comandantul unei nave comerciale, prin care acesta recunoaște că a încărcat la bordul navei sale anumite mărfuri spre a le transporta în bune condiții de la un port la altul. În cuprinsul c. se menționează condițiile transportului: numele *armatorului* (v.) și al navei, portul de încărcare și cel de descărcare, numele încărcătorului și al destinatarului, cantitatea și calitatea, respectiv simbolul mărfurilor, *navlul* și condițiile în care el urmează să fie plătit, respectiv încasat etc. C. îndeplinește o funcție dublă: 1) este un document scris care face dovada deplină a încărcării mărfii și existenței contractului de transport, însoțind mărfurile pe întregul parcurs pînă la portul de destinație; 2) este un titlu de proprietate asupra mărfurilor încărcate pe navă și poate fi transmis unei terțe persoane, odată cu el transmițîndu-se și proprietatea mărfurilor menționate în cuprinsul lui. Noul posesor al c. are dreptul exclusiv de a pretinde livrarea mărfurilor la portul de destinație, bineînțeles în schimbul predării c. pe care-l deține. Comandantul navei are rolul unui terț care deține mărfurile în contul persoanei care se va afla în posesia **c.** în momentul sosirii navei la portul de destinaţie.

CONSEMNARE, depunere a unei sume de bani (pe recipisă de **c.**) de către o persoană fizică la dispoziţia unei persoane fizice ori juridice sau de către o persoană juridică la dispoziţia unei persoane fizice. **C.** poate fi judiciară, administrativă şi specială. **C.** *judiciară* se efectuează pe baza dispoziţiei unui organ judecătoresc sau de urmărire penală pentru sume în litigiu, sechestre etc.; **c.** *administrativă* se efectuează din iniţiativa persoanei care consemnează suma; **c.** *specială* se efectuează pe baza unei dispoziţii legale, destinaţia sumei consemnate fiind prevăzută expres în dispoziţia legală respectivă. În ţara noastră, *Casa de Economii şi Consemnaţiuni* (v.) este singura instituţie autorizată să primească sume spre **c.**, indiferent de temeiul legal, scopul şi destinaţia sumelor consemnate.

CONSERVATORISM, (în sens doctrinar) ansamblu de idei care justifică menţinerea unei anumite stări social-economice, politice şi ideologice, platformă a unor forţe sociale care militează pentru aceasta. În *societăţile împărţite în clase antagoniste*, **c.** este promovat de clasele reacţionare, în genere refractare înnoirilor, progresului. În *socialism*, **c.** îşi pierde baza de clasă şi conţinutul său doctrinar dar anumite elemente, valenţe ale lui se mai menţin ca urmare a incapacităţii unor persoane de a sesiza, de a înţelege noul şi de a i se adapta. El este învins în procesul luptei dintre nou şi vechi.

CONSFĂTUIRE DE PRODUCŢIE, formă de participare a maselor de oameni ai muncii la conducerea producţiei în întreprinderile şi organizaţiile economice socialiste în care se dezbat problemele legate de bunul mers al activităţii de producţie. A fost folosită în unităţile economice din ţara noastră în perioada construcţiei socialiste pînă în 1967. **C. de p.** era organizată şi condusă de sindicat iar rezolvarea propunerilor făcute de către participanţi cădea în sarcina conducerii unităţii economice respective. Atribuţiile **c. de p.** au fost preluate şi ridicate pe o treaptă superioară de *adunarea generală a oamenilor muncii* (v.).

CONSILIU INTERCOOPERATIST, formă de asociere a cooperativelor agricole de producţie — în cadrul cărora fiecare cooperativă îşi păstrează autonomia —, din una sau mai multe comune învecinate, prin care se asigură cadrul organizatoric necesar pentru concentrarea şi specializarea producţiei acestora, organizarea unor acţiuni comune în vederea folosirii depline, raţionale şi eficiente a pămîntului, a mijloacelor materiale şi financiare şi a forţei de muncă, în scopul sporirii eficienţei economice, consolidării economice a fiecărei cooperative agricole şi creşterii contribuţiei agriculturii la progresul întregii economii naţionale. Experienţa acumulată de la constituirea în 1971 a primelor **c.i.** a stat la baza Statutului **c.i.** aprobat în 1974 la Conferinţa pe ţară a cadrelor de conducere din unităţile agricole de stat şi cooperatiste. Potrivit statutului, **c.i.** se constituie pe baza hotărîrilor adunărilor generale ale membrilor cooperatori şi cu aprobarea Comitetului executiv al Consiliului popular judeţean, avînd ca atribuţii principale: coordonarea activităţii economice, tehnico-organizatorice şi sociale, precum şi acţiunile de interes comun ale cooperativelor asociate; organizarea acţiunilor de cooperare şi asociere intercooperatistă; sprijinirea cooperării şi asocierii C.A.P. cu unităţile de stat; aplicarea măsurilor stabilite de partid şi de stat pentru folosirea deplină, raţională şi eficientă a pămîntului şi a celorlalte mijloace materiale; ridicarea generală a nivelului de dezvoltare economică şi social-culturală a satului. **C.i.** îşi desfăşoară activitatea pe principiile democraţiei cooperatiste, autonomiei cooperativelor şi respectarea intereselor fiecărei cooperative în vederea obţinerii de avantaje de către toate C.A.P., ca urmare a asocierii, cooperării şi specializării în producţie. Pentru servirea cooperativelor agricole din cadrul **c.i.** se organizează cîte o staţiune pentru mecanizarea agriculturii care îşi desfăşoară activitatea în strînsă legătură cu **c.i.** Organul de conducere al **c.i.** este adunarea generală, formată din membrii tuturor consiliilor de conducere ale cooperativelor asociate, precum şi din inginerul agronom şef al **c.i.**, directorul şi contabilul şef al Staţiunii pentru mecanizarea agriculturii, medicul şef al circumscripţiei sanitar-veterinare, preşedinţii asociaţiilor intercooperatiste, reprezentanţi ai întreprinderilor agricole de stat şi staţiunilor experimentale, precum şi preşedinţii comitetelor executive ale consiliilor populare comunale sau orăşeneşti. Adunarea generală a **c.i.** este legal constituită dacă sînt prezenţi cel puţin două treimi din numărul membrilor consiliului de conducere al fiecăreia dintre cooperativele asociate, iar hotărîrile se iau cu majoritatea simplă a membrilor **c.i.** Conducerea operativă a activităţii **c.i.** este asigurată de un birou executiv. Preşedintele **c.i.** este, de regulă, directorul Staţiunii pentru mecanizarea agriculturii. Rolul **c.i.** cunoaşte o creştere continuă, ele vor deveni forma superioară, de realizare a cooperării în producţie a unităţilor agricole cooperatiste, de unire a eforturilor lor pentru realizarea unei agriculturi moderne intensive.

CONSILIUL CENTRAL DE CONTROL MUNCITORESC AL ACTIVITĂŢII ECONOMICE ŞI SOCIALE, organ de partid şi de stat larg reprezentativ, înfiinţat pe baza hotărîrilor Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972, care îşi desfăşoară activitatea sub directa îndrumare a C.C. al P.C.R. şi a Consiliului de Stat al R.S. România. **C.c.** de **c.m.** al **a.e.** şi **s.** are următoarele atribuţii mai importante prevăzute în Legea nr. 15/1972: controlează mersul dezvoltării economiei naţionale în conformitate cu sarcinile planului naţional unic; aplicarea de către toate verigile economiei a măsurilor stabilite de conducerea de partid şi de stat pentru îndeplinirea sarcinilor planului naţional unic; îndeplinirea hotărîrilor de partid şi a legilor statului cu privire la dezvoltarea economico-socială a ţării şi creşterea eficienţei acestei activităţi; utilizarea eficientă a fondurilor de investiţii şi realizarea planului de investiţii; folosirea eficientă a potenţialului de cercetare, aplicarea în producţie a rezultatelor cercetării proprii şi valorificarea licenţelor procurate din străinătate; controlează modul în care se duc la îndeplinire hotărîrile privind creşterea nivelului de trai, utilizarea fondului de consum, precum şi aplicarea politicii partidului şi statului în domeniul preţurilor şi tarifelor; realizarea programului de pregătire şi perfecţionare a pregătirii cadrelor potrivit necesităţilor de dezvoltare economico-socială a ţării. **C.c.** de **c.m.** al **a.e.** şi **s.** este format din preşedinte, prim-vicepreşedinte, vicepreşedinţi, secretar general şi membri numiţi prin decret al Consiliului de Stat. *Biroul executiv* este alcătuit din preşedintele, prim-vicepreşedintele, vicepreşedinţii şi secretarul general al Consiliului. Concluziile şi măsurile rezultate din acţiunile colectivelor sau brigăzilor complexe de control sînt supuse dezbaterii Consiliului sau Biroului executiv care hotărăsc asupra acestora.

CONSILIUL DE AJUTOR ECONOMIC RECIPROC (C.A.E.R.), organizaţie internaţională de colaborare economică între state socialiste suverane şi independente, care îşi întemeiază activitatea pe principiile respectării independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, întrajutorării tovărășești, internaționalismului socialist, organic legate între ele. În ianuarie 1949, guvernele Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, României, Ungariei și Uniunii Sovietice — pornind de la propunerile făcute de U.R.S.S. și România — au hotărît înființarea C.A.E.R. Ulterior au aderat noi membri: Albania (aprilie 1949, dar din 1962 nu mai ia parte la activitatea consiliului), R.D. Germană (1950), R.P. Mongolă (1962), Cuba (1972); din 1964, pe baza unui acord, participă și Iugoslavia în unele probleme de colaborare care prezintă interes reciproc. Finlanda a semnat, de asemenea, în mai 1973, un acord de colaborare cu C.A.E.R. Potrivit statutului său, C.A.E.R. are ca scop să contribuie, prin unirea și coordonarea eforturilor țărilor membre, la dezvoltarea planică a economiilor naționale, la accelerarea progresului economic și tehnic în aceste țări, la ridicarea nivelului industrializării țărilor cu industrie mai puțin dezvoltată, la creșterea continuă a productivității muncii și ridicarea neîncetată a bunăstării popoarelor lor. Colaborarea economică și tehnico-științifică a țărilor membre ale Consiliului se desfășoară potrivit principiilor egalității depline în drepturi, respectării suveranității și intereselor naționale, ale avantajului și ajutorului reciproc tovărășesc. C.A.E.R. nu este o organizație supranațională, ci un forum internațional de coordonare și extindere a colaborării economice dintre țările membre, pe toate planurile. El este conceput ca o organizație internațională de colaborare economică deschisă tuturor țărilor socialiste, precum și altor state care manifestă interes și împărtășesc principiile și scopurile ei. Înfăptuirea de către fiecare țară a recomandărilor acceptate de comun acord se face pe baza hotărîrilor guvernelor sau ale organelor competente ale acestor țări, potrivit legislației acestora. C.A.E.R. fiind o organizație întemeiată pe colaborare liber consimțită dintre state suverane, asigură dreptul fiecărei țări de a-și manifesta sau nu interesul pentru acțiunile concrete concepute, ca și dreptul de a participa la aceste acțiuni în orice moment al desfășurării lor. Cooperarea sub orice formă în cadrul C.A.E.R. trebuie să țină seama de interesele fiecărui popor, să ducă la înflorirea fiecărei economii naționale, la propășirea generală a socialismului, să asigure creșterea rolului fiecărui partid și stat în conducerea și planificarea economiei naționale, să demonstreze superioritatea incontestabilă a socialismului ca mod de organizare a societății și a raporturilor internaționale. Organele principale ale C.A.E.R. sînt: *Sesiunile Consiliului*, ca organ colectiv suprem, examinează toate problemele ce intră în competența C.A.E.R. adoptînd recomandări și hotărîri privind problemele de bază ale colaborării economice și tehnico-științifice, direcțiile principale ale activității Consiliului. Componența delegațiilor la Sesiunea Consiliului este la latitudinea guvernelor statelor membre, în funcție de caracterul și numărul problemelor aflate la ordinea de zi. Sesiunile se convoacă o dată pe an, alternativ, în capitalele acestor țări. Sesiunea extraordinară a Consiliului poate să fie convocată la cererea sau cu acordul a cel puțin o treime din țările membre; *Comitetul Executiv*, format din reprezentanții tuturor țărilor membre, la nivelul de locțiitori ai șefilor de guverne (cîte unul din partea fiecărei țări), are dreptul să adopte, în limitele competenței sale, recomandări și hotărîri. El conduce întregul ansamblu de lucrări legate de înfăptuirea sarcinilor care decurg din hotărîrile Sesiunii Consiliului și activitatea de coordonare a planurilor de dezvoltare a economiilor naționale, specializare și cooperare în producție; examinează propunerile țărilor membre, ale Comisiilor permanente, Secretariatului și ale altor organe ale Consiliului, privind problemele colaborării economice și tehnico-științifice; îndrumă activitatea Secretariatului și a Comisiilor permanente ale Consiliului și stabilește problemele și direcțiile principale ale muncii acestora; *Comisiile permanente* create de sesiunea Consiliului în vederea organizării și dezvoltării colaborării economice și tehnico-științifice multilaterale în diferite domenii. În cadrul C.A.E.R. funcționează comisii pe probleme de sinteză (statistică, probleme valutar-financiare, standardizare) și pe ramuri și domenii de activitate economică (siderurgie, chimie, metalurgie neferoasă, petrol și gaze, construcții de mașini, radiotehnică și electronică, industria ușoară, industria alimentară, construcții, transporturi, geologie, poștă și telecomunicații, comerț exterior, utilizarea energiei atomice în scopuri pașnice). Comisiile permanente prezintă propuneri spre examinare sesiunilor Consiliului și Comitetului Executiv al Consiliului și au dreptul, în limitele competenței lor, să adopte recomandări și hotărîri; *Secretariatul*, organ economic și executiv-administrativ. În primii ani, activitatea C.A.E.R. s-a desfășurat mai ales în direcția intensificării schimburilor comerciale. Pe măsura dezvoltării construcției socialismului, a întăririi forței economice a țărilor membre, a acumulării de experiență, s-a lărgit sfera și s-au perfecționat formele și metodele de colaborare economică și tehnico-științifică. La sesiunea a XXV-a a C.A.E.R., care a avut loc la București între 27—29 iunie 1971, s-a adoptat în unanimitate „*Programul complex al adîncirii și perfecționării în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre ale C.A.E.R.*“ (v.), care stabilește direcțiile de dezvoltare a colaborării economice și tehnico-științifice reciproce dintre țările membre pe o perioadă îndelungată. Adîncirea și perfecționarea în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre ale C.A.E.R. potrivit „Programului complex“ se va realiza prin următoarele căi și metode: îmbunătățirea activității de coordonare a planurilor; extinderea cooperării și specializării în producție; formarea unor legături stabile, trainice, între diferite ramuri ale economiei, științei și tehnicii; crearea de societăți mixte; construirea de obiective economice în comun; înființarea de organizații economice internaționale; lărgirea schimburilor reciproce de mărfuri; întărirea rolului acordurilor, convențiilor, contractelor, favorizînd pe cele de lungă durată; perfecționarea relațiilor valutar-financiare, precum și prin alte forme care se vor conveni. Prin eforturile coordonate ale țărilor membre, C.A.E.R. a adus o contribuție importantă la dezvoltarea economiilor naționale a acestora, la folosirea avantajelor sistemului mondial socialist, la utilizarea cu eficiență sporită a potențialului lor economic. România și-a îndeplinit și își îndeplinește în mod neabătut îndatoririle ce-i revin ca țară membră a C.A.E.R., militînd neobosit pentru întărirea și lărgirea colaborării și cooperării economice cu țările socialiste membre, pentru perfecționarea modului de funcționare a acestui organism, în scopul valorificării superioare a resurselor materiale și umane de care ele dispun, al dezvoltării cît mai rapide a economiei naționale a fiecărei țări membre, al egalizării treptate într-un termen cît mai scurt posibil a nivelurilor lor de dezvoltare economică, al întăririi sistemului mondial socialist. România va participa și în viitor, în mod activ, la dezvoltarea colaborării în cadrul C.A.E.R., la înfăptuirea prevederilor înscrise în „Programul complex“, pe baza principiilor adoptate în comun privind respectarea riguroasă a suveranității și independenței naționale, la promovarea unor forme noi, moderne, mai complexe și eficiente de cooperare, egalitatea în drepturi, liberul consimțămînt al statelor membre, al întrajutorării tovărășești și avantajului reciproc, în scopul propășirii generale a țărilor socialiste.

CONSILIUL DE CONDUCERE AL C.A.P., organ executiv ales de adunarea generală a cooperativei agricole, care conduce activitatea în intervalul dintre adunările generale şi este format din membri aleşi şi revocabili. Consiliul — ca organ colectiv de conducere care îşi desfăşoară activitatea pe principiile democraţiei socialiste are ca atribuţii: asigurarea respectării prevederilor statutare, executarea hotărîrilor adunării generale şi a obligaţiilor ce izvorăsc din legi, contracte sau alte dispoziţii legale; stabileşte sarcini şi directive în lumina hotărîrilor adunării generale şi controlează modul de executare a lor; periodic, raportează în faţa adunării generale despre activitatea pe care o desfăşoară. Activitatea **c.** de **c.** al **C.A.P.** se desfăşoară pe baza principiului muncii colective şi a răspunderii personale. Deciziile sale sînt rezultatul examinării propunerilor membrilor consiliului şi a consultării cooperatorilor. **C.** de **c.** al **C.A.P.** are datoria să asigure respectarea democraţiei cooperatiste.

CONSILIUL DE CONDUCERE AL MINISTERULUI, organ de conducere colectivă cu caracter deliberativ, care hotărăşte în problemele generale privind activitatea ministerului. **C.** de **c.** al **m.** este alcătuit din: ministru, adjuncţii acestuia, secretari de stat, conducători ai centralelor industriale, ai unităţilor de cercetare, ai unor compartimente de muncă din aparatul ministerului, oameni de ştiinţă, cadre didactice şi alţi specialişti, reprezentanţi ai unor organe centrale şi delegaţi ai unor organizaţii obşteşti, secretarul organizaţiei de partid din minister, delegatul organului sindical etc. Numărul membrilor **c.** de **c.** al **m.** este de minimum 25 şi maximum 50. Componenţa **c.** de **c.** al **m.** se aprobă de Consiliul de Miniştri, la propunerea ministrului. Preşedintele **c.** de **c.** al **m.** este ministrul. **C.** de **c.** al **m.** îşi desfăşoară activitatea în prezenţa a cel puţin două treimi din numărul membrilor şi adoptă hotărîri cu votul a cel puţin jumătate plus unu din numărul total al membrilor ce îl compun. **C.** de **c.** al **m.** în întregul său şi fiecare membru în parte răspund în faţa Consiliului de Miniştri pentru întreaga activitate a ministerului; fiecare membru răspunde în faţa **c.** de **c.** al **m.** şi a preşedintelui acestuia pentru îndeplinirea sarcinilor. Conducerea colectivă a activităţii operative a ministerului şi asigurarea aducerii la îndeplinire a hotărîrilor **c.** de **c.** al **m.** se realizează prin *Biroul executiv* al acestuia.

CONSILIUL ECONOMIC ŞI SOCIAL — O.N.U. (ECOSOC), organ principal al Naţiunilor Unite, sub autoritatea Adunării Generale, care răspunde de activităţile consacrate cooperării internaţionale cu caracter economic, social, cultural şi umanitar ale O.N.U. şi ale instituţiilor sale specializate. În prezent ECOSOC se compune din 27 de ţări membre alese de Adunarea Generală a O.N.U., pe principiul rotaţiei (în fiecare an se aleg 9 membri noi pe o perioadă de 3 ani). Ca urmare a unui amendament la Carta O.N.U. adoptat de Adunarea Generală în 1971, numărul membrilor urmează să crească la 54. Deciziile se iau cu majoritate simplă, fiecare membru dispune de un vot. 1) *Organe subsidiare: Comitete sesionale* (economic, social şi de coordonare), care funcţionează în perioada cît ECOSOC este în sesiune şi *Comitete permanente* (programare şi coordonare, locuinţe, construcţii şi planificare, resurse naturale, ştiinţă şi tehnologie, în scopul dezvoltării, planificarea dezvoltării, prevenirea şi combaterea delincvenţei); *Comisii tehnice* (statistică, populaţie, dezvoltare socială, drepturile omului, condiţia femeii, stupefiante); *Comisii economice regionale* (pentru Europa, Asia şi Extremul Orient, America Latină, Africa); *Organe conexe* (Consiliul Executiv al Fondului Naţiunilor Unite pentru copii, Consiliul de administraţie al Programului O.N.U. pentru dezvoltare, Comitetul interguvernamental al O.N.U., F.A.O. etc.). 2) *Instituţii interguvernamentale*, instituţii autonome, specializate, a căror activitate este coordonată de ECOSOC: Agenţia internaţională de energie atomică (A.I.E.A.), Organizaţia internaţională a muncii (O.I.M.), Organizaţia Naţiunilor Unite pentru alimentaţie şi agricultură (F.A.O.), Organizaţia Naţiunilor Unite pentru educaţie, ştiinţă şi cultură (UNESCO), Organizaţia mondială a sănătăţii (O.M.S.), Fondul monetar internaţional (F.M.I.), Banca internaţională de reconstrucţie şi dezvoltare (B.I.R.D.), Organizaţia internaţională a aviaţiei civile (O.A.C.I.), Uniunea poştală universală (U.P.U.), Uniunea internaţională a telecomunicaţiilor (U.T.T.), Organizaţia mondială de meteorologie (O.M.M.), Organizaţia interguvernamentală consultativă a navigaţiei maritime (O.M.C.I.). G.A.T.T. nu face parte dintre instituţiile specializate, dar figurează pe lista lor prin raporturile stabilite cu unele din ele. Între aceste instituţii şi O.N.U. există acorduri care reglementează relaţiile reciproce. 3) *Organizaţii neguvernamentale;* ECOSOC poate consulta aceste organizaţii asupra problemelor de care ele se ocupă şi care intră în competenţa sa. Aceste organizaţii pot desemna reprezentanţi în calitate de observatori la şedinţele publice ale ECOSOC. Potrivit principiului rotaţiei membrilor, între anii 1965 şi 1967 R.S. România a făcut parte din ECOSOC, reprezentantul ei fiind ales vicepreşedinte al acestuia. R.S. România are reprezentanţi sau experţi în numeroase comitete, comisii şi alte organe subsidiare. La iniţiativa României, ECOSOC a adoptat rezoluţii care s-au referit la probleme legate de reforma agrară, planificare, industrializare, cooperare, valorificarea resurselor umane, turism. În România au avut loc, pe linia ECOSOC, o serie de reuniuni, seminarii, colocvii. Între 19 şi 30 august 1974 a avut loc la Bucureşti cea de-a III-a Conferinţă mondială a populaţiei, cea mai reprezentativă reuniune guvernamentală pe problemele populaţiei.

CONSILIUL FINANCIAR BANCAR, organ consultativ al Consiliului de Miniştri al R.S. România, înfiinţat în martie 1973, care are sarcina de a coordona activitatea financiar-bancară, orientarea de perspectivă a acesteia, fundamentarea temeinică a deciziilor de politică financiară, monetară şi valutară. În acest scop, **C.F.B.** analizează periodic problemele legate de menţinerea echilibrului financiar şi monetar; studiază posibilităţile de sporire a veniturilor statului; examinează modul de constituire şi utilizare a fondului naţional de dezvoltare economico-socială şi a fondului de consum; analizează diferitele aspecte ale eficienţei economice la nivel macro şi microeconomic; urmăreşte sporirea rolului pîrghiilor financiare în vederea bunei funcţionări a mecanismului economic; examinează modul de desfăşurare a relaţiilor financiare cu populaţia; analizează căile şi mijloacele de creştere a resurselor valutare; prezintă Consiliului de Miniştri propuneri de măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii financiar-bancare şi face recomandările necesare ministerelor şi celorlalte organe centrale, precum şi comitetelor executive ale Consiliilor populare judeţene şi al Municipiului Bucureşti. **C.F.B.** se compune din preşedinte, vicepreşedinte şi membri. Din **C.F.B.** fac parte cadre de conducere din Ministerul Finanţelor, Banca Naţională a R.S. România, Banca pentru Agricultură şi Industrie Alimentară, Banca de Investiţii, Banca Română de Comerţ Exterior, Casa de Economii şi Consemnaţiuni, Comitetul de Stat al Planificării, Comitetul de Stat pentru Preţuri, Administraţia Asigurărilor de Stat, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activităţii Economice şi Sociale, Ministerul Muncii, Ministerul Comerţului Interior, Ministerul Comerţului Exterior şi Direcţia Centrală de Statistică, precum şi specialişti cu înaltă calificare. La elaborarea studiilor şi analizelor, **C.F.B.** antrenează organele de specialitate din instituţiile componente ale Consiliului, institutele de cercetări economice şi financiare, cadre din instituţiile de învăţămînt superior, precum şi specialişti din unităţile socialiste. Problemele curente ale consiliului se rezolvă de preşedinte sau, în lipsa acestuia, de vicepreşedinte. Secretariatul tehnic al **C.F.B.** este asigurat de Ministerul Finanţelor şi de celelalte organe centrale componente, în cadrul numărului de posturi existente, fără a se constitui un aparat propriu.

CONSILIUL NAŢIONAL PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI TEHNOLOGIE (C.N.Ş.T.), organ de partid şi de stat, aflat sub conducerea directă a C.C. al P.C.R. şi a Consiliului de Miniştri, avînd sarcina de a asigura înfăptuirea politicii partidului şi statului în domeniul ştiinţei şi tehnologiei, în strînsă legătură cu realizarea obiectivelor majore ale dezvoltării economice şi sociale a ţării, potrivit prevederilor planului unic naţional. A fost înfiinţat în 1965, sub denumirea de Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice, iar ulterior funcţionînd sub denumirea actuală. Atribuţiile C.N.Ş.T.: orientarea şi îndrumarea unitară a cercetării ştiinţifice; activitatea de introducere şi valorificare a tehnicii şi tehnologiilor moderne; planificarea şi controlul activităţii de cercetare ştiinţifică şi a celei de introducere a tehnologiilor moderne; cooperarea şi relaţiile ştiinţifice cu străinătatea.

CONSILIUL OAMENILOR MUNCII PENTRU CONDUCEREA ACTIVITĂŢII ECONOMICE ŞI SOCIALE, organul colectiv de conducere al Centralei industriale în R.S. România, înfiinţat pe baza Legii nr. 11/1971. Este alcătuit din directorul general al Centralei industriale (preşedinte), directorii din centrală, directori ai întreprinderilor componente, directorii institutelor de cercetări şi proiectări şi cei mai buni specialişti din cadrul centralei, reprezentanţi ai sindicatelor, precum şi 3—10 specialişti din afara centralei — cadre didactice, oameni de ştiinţă, muncitori şi alte cadre cu experienţă îndelungată şi înaltă calificare. Membrii consiliului sînt numiţi de *Consiliul de conducere al ministerului* (v.). Consiliul asigură elaborarea proiectelor de plan; aprobă defalcarea planului pe unităţile subordonate; aprobă studiile de reprofilare şi cele privind perspectiva de dezvoltare a întreprinderilor, investiţiile; înfiinţează sau propune unităţi de cercetare şi proiectare; aprobă, în colaborare cu alte organe, normele pentru comercializarea produselor; aprobă bilanţul centralei, structura ei organizatorică şi cea a unităţilor componente; modul de utilizare a beneficiilor planificate şi a fondului de rezervă etc. Consiliul în întregul său şi fiecare din membrii săi răspund de activitatea centralei. Conducerea operativă a centralei este asigurată de *Biroul executiv*, format din 5—9 membri. Pe lîngă consiliu funcţionează un consiliu tehnico-ştiinţific.

CONSILIUL ORGANIZĂRII ECONOMICO-SOCIALE, organ de partid şi de stat în R.S. România, cu caracter deliberativ, menit să îndrume unitar organizarea economico-socială şi să elaboreze norme şi criterii pentru perfecţionarea acesteia, înfiinţat ca urmare a Hotărîrilor Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972, pe baza Legii nr. 3/1973. **C.O.E.-S.** îşi desfăşoară activitatea sub directa îndrumare a C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat şi a Consiliului de Miniştri. Atribuţii mai importante: se preocupă de folosirea judicioasă a cadrelor de specialişti şi reducerea la strictul necesar a personalului administrativ; face propuneri privind desfăşurarea activităţii economico-sociale pe baza principiilor moderne de conducere; aprobă normele unitare şi indicaţiile metodologice pentru simplificarea şi raţionalizarea activităţii din unităţile economice, social-culturale şi instituţiile de stat; elaborează organigrame model pentru diferite tipuri de unităţi; verifică şi urmăreşte modul în care sînt respectate dispoziţiile legale în domeniul organizării; face propuneri privind îmbunătăţirea formelor şi metodelor de conducere de către partid a organelor centrale şi locale ale puterii şi administraţiei de stat ş.a. **C.O.E.-S.** este condus de un preşedinte, numit de către Consiliul de Stat, dintre secretarii C.C. al P.C.R. *Biroul executiv* este format din preşedinte, prim-vicepreşedinte şi vicepreşedinte ai consiliului şi şefii comisiilor de specialitate. **C.O.E.-S.** are un *Secretariat permanent* şi este organizat pe trei comisii de specialitate: pentru organizarea activităţii economice, social-culturale şi coordonarea problemelor de organizare.

CONSILIUL SUPREM AL DEZVOLTĂRII ECONOMICE ŞI SOCIALE A ROMÂNIEI, organ permanent de partid şi de stat în R.S. România, cu caracter deliberativ, înfiinţat ca urmare a Hotărîrilor Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972, pe baza Legii nr. 1/1973. Îşi desfăşoară activitatea sub îndrumarea directă a C.C. al P.C.R. şi a Consiliului de Stat. Cele mai importante sarcini şi atribuţii: elaborează într-o concepţie ştiinţifică unitară prognozele macroeconomice pe termen lung privind dezvoltarea economico-socială a ţării, în concordanţă cu cerinţele ştiinţei şi tehnicii moderne, cu obiectivele făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi ale construirii comunismului; îndrumă şi conduce activitatea de elaborare a prognozelor pe ramuri şi subramuri de activitate; actualizează prognozele pe termen lung în funcţie de noile mutaţii ce intervin în procesul dezvoltării; îmbină organic prognozele pe termen lung cu planurile cincinale şi anuale, conlucrînd cu Consiliul de Miniştri la elaborarea proiectului planului naţional unic; urmăreşte modul în care se realizează prevederile de plan; efectuează studii şi analize privind principalele orientări ale dezvoltării şi creşterii eficienţei tuturor domeniilor de activitate, în contextul diviziunii internaţionale a muncii, ale tendinţelor ce se manifestă pe plan mondial. For democratic, larg reprezentativ, **C.S.** al **D.E.** şi **S.** a **R.** este format din 250—260 de membri (cadre de conducere de partid şi de stat, reprezentanţi ai oamenilor muncii care lucrează direct în producţie, specialişti de înaltă calificare din domeniul economiei, tehnicii, învăţămîntului, ştiinţei şi culturii), desemnaţi pentru o perioadă de 5 ani de către organele şi organizaţiile politice, de stat, sociale şi obşteşti. **C.S.** al **D.E.** şi **S.** a **R.** alege, dintre membrii săi, un preşedinte, un prim-vicepreşedinte, vicepreşedinţii şi secretarul general, cadre de conducere, care, împreună cu preşedinţii secţiilor de specialitate, alcătuiesc *Biroul permanent al consiliului*. Preşedintele **C.S.** al **D.E.** şi **S.** a **R.** — ales la şedinţa de constituire din 16 mai 1973 — este tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, Preşedintele Republicii Socialiste România. Consiliul îşi desfăşoară lucrările în şedinţe plenare, convocate de două ori pe an sau ori de cîte ori este nevoie, şi pe secţii de specialitate. Secţiile de specialitate, în număr de 15, sînt organizate pe domenii importante ca: baza de materii prime, combustibil şi energie; principalele ramuri ale economiei naţionale; nivelul de trai al populaţiei, comerţ interior, turism, prestări de servicii; învăţămînt, educaţie şi cultură; apărare naţională etc. Constituirea **C.S.** al **D.E.** şi **S.** a **R.**, care prin întreaga sa activitate contribuie la înfăptuirea politicii economice şi sociale a partidului şi statului nostru, reprezintă unul din principalele momente în realizarea măsurilor de perfecţionare a conducerii şi planificării, de creare a cadrului organizatoric adecvat pentru participarea directă a maselor largi populare la conducerea societăţii, la elaborarea politicii interne şi externe a statului nostru. Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism prevede creşterea rolului **C.S.** al **D.E.** şi **S.** a **R.**

CONSOLIDARE ECONOMICO-ORGANIZATORICĂ A C.A.P., proces continuu şi complex de dezvoltare şi perfecţionare a forţelor şi relaţiilor de producţie în fiecare cooperativă agricolă, ca şi în întregul sector cooperatist al agriculturii. Este parte integrantă a procesului de modernizare şi perfecţionare a forţelor şi relaţiilor de producţie din întreaga economie naţională în vederea făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi a creării premiselor pentru trecerea la comunism. **C.e.-o.** a C.A.P. reprezintă o necesitate obiectivă determinată de nivelul economic scăzut pe care l-au avut cooperativele agricole la înfiinţarea lor, de necesitatea lărgirii permanente a producţiei prin mobilizarea resurselor interne, în condiţiile sprijinului multilateral al statului socialist, de cerinţa integrării agriculturii cooperatiste în ritmul şi proporţiile dezvoltării prevăzute în planul naţional unic. **C.e.-o.** a C.A.P. este una din premisele fundamentale ale intensificării producţiei în C.A.P. şi, în acelaşi timp, un rezultat al acesteia şi presupune: dezvoltarea şi modernizarea bazei tehnico-materiale şi folosirea ei eficientă; asigurarea preponderenţei factorilor intensivi în creşterea economică; ridicarea gradului de pregătire şi utilizarea deplină şi eficientă a forţei de muncă; perfecţionarea metodelor agrozootehnice şi asimilarea tehnologiilor specifice marii producţii agricole socialiste; creşterea averii obşteşti, în primul rînd a bazei tehnico-materiale a producţiei; formarea şi dezvoltarea proprietăţii intercooperatiste; perfecţionarea relaţiilor de cooperare în interiorul cooperativei şi în relaţiile cu alte unităţi, a formelor de retribuire a cooperatorilor în vederea sporirii producţiei şi a productivităţii muncii, a ridicării nivelului de trai al cooperatorilor; îmbunătăţirea organizării şi conducerii producţiei pe unităţi şi formaţii de muncă; dezvoltarea democraţiei cooperatiste şi formarea unui climat de muncă bazat pe principiile eticii şi echităţii socialiste. În înfăptuirea procesului de **c.e.-o.** a C.A.P. un rol important îl are sprijinul acordat de către statul socialist prin S.M.A., I.A.S., formarea cadrelor de specialişti, perfecţionarea cadrelor de conducere, acordarea de credite etc. Gradul de **c.e.-o.** a C.A.P. diferă de la o zonă la alta şi chiar de la o cooperativă la alta, datorită interacţiunii unei multitudini de factori: potenţialul economic iniţial — nivelul producţiei, al productivităţii muncii şi al venitului net, condiţiile naturale, materiale şi forţa de muncă existentă, modul de organizare şi folosire a acestora etc. Hotărîtoare în **c.e.-o.** a C.A.P. sînt constituirea fondului de dezvoltare la dimensiunile şi în structura corespunzătoare necesităţilor reale şi utilizarea lui eficientă. De mare importanţă este asigurarea unui raport optim între fondul de consum şi fondul de dezvoltare care trebuie să asigure creşterea averii obşteşti şi ridicarea nivelului de trai al membrilor cooperatori.

CONSORŢIU, una din formele monopolului bancar în perioada imperialismului; înţelegere între grupuri monopoliste bancare în vederea plasării unor împrumuturi interne sau externe, publice ori particulare. **C.** se ocupă cu crearea de societăţi pe acţiuni, cu plasarea acţiunilor întreprinderilor industriale sau de alt gen, accentuînd pe această cale îngemănarea capitalului bancar cu celelalte forme de capital. În fruntea **c.** se află, de regulă, o bancă puternică ce impune condiţiile de împrumut şi stabileşte modul de organizare a societăţii pe acţiuni etc. În urma operaţiunilor pe care le realizează, **c.** obţine un profit ridicat de monopol.

CONSTANTINESCU, Mitiţă (1890—1946), economist şi om politic român, fost ministru şi guvernator al Băncii Naţionale a României. După 23 August 1944 s-a alăturat operei de reconstrucţie şi democratizare a ţării. Cercetări în domeniul dezvoltării economice a României şi al creării complexului industrial naţional. *Op. pr.:* „Politica economică aplicată", 3 vol. (1943).

CONSTRUCŢII CAPITALE, formă principală de înfăptuire a reproducţiei lărgite a fondurilor fixe prin folosirea sistematică a unei părţi din fondul naţional de dezvoltare economico-socială a ţării. Prin intermediul **c.c.** se realizează noi fonduri fixe productive şi neproductive, reînnoirea şi lărgirea celor existente. În România, în anii construcţiei socialiste au fost alocate însemnate fonduri de investiţii pentru dezvoltarea industriei construcţiilor de maşini şi a altor ramuri producătoare de fonduri fixe în vederea ridicării continue a nivelului tehnic al producţiei, satisfacerii nevoilor social-culturale ale oamenilor muncii. Drept urmare, în 1974 volumul fondurilor fixe a ajuns la peste 1 000 de miliarde de lei. Ca rezultat al investiţiilor noi ce se vor efectua în perioada 1976—1980, valoarea fondurilor fixe pe economie va creşte cu circa 700 de miliarde de lei. O sarcină deosebită a unităţilor socialiste o constituie îmbunătăţirea structurii **c.c.,** în sensul creşterii ponderii, înainte de toate, a fondurilor fixe productive, care determină gradul de înzestrare tehnică a muncii, nivelul productivităţii acesteia şi posibilităţile de progres ale ţării (v. şi *fonduri fixe; investiţie*).

CONSULTING [pron. *kənsálting*] (cuv. engl.), termen prin care se desemnează furnizarea de consultaţii, de studii, sugestii, informaţii etc. cu privire la organizarea şi rentabilizarea întreprinderilor, punerea în valoare a unor resurse, problemele juridice pe care le ridică diferite afaceri etc. **C.** este o activitate relativ recentă la care cooperează specialişti din diferite domenii. **C.** s-a autonomizat sub formă de servicii în cadrul unor întreprinderi de mari dimensiuni, iar uneori sub formă de instituţii specializate. Implicaţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane asupra forţelor de producţie au imprimat o nouă dimensiune **c.,** care se practică tot mai mult şi la scară internaţională.

CONSUM, sferă a reproducţiei sociale care constituie momentul final al acesteia şi exprimă raporturi cu privire la satisfacerea necesităţilor societăţii în ansamblul ei, ale unităţilor economice şi instituţiilor, precum şi ale fiecărui membru în parte. Conţinutul, structura şi forma **c.** sînt determinate de producţie. Primatul producţiei în raport cu **c.** se exprimă prin aceea că producţia creează obiectul, modul şi imboldul **c. C.,** la rîndul lui, influenţează activ producţia, inclusiv celelalte sfere ale reproducţiei sociale. Astfel, utilizarea mijloacelor de producţie constituie punctul de plecare pentru reluarea procesului de producţie şi crearea de noi bunuri materiale; între **c.** în forma sa productivă şi producţie fiind deci o identitate. De asemenea, **c.** de bunuri de **c.** privit sub aspectul satisfacerii nevoilor membrilor societăţii, a reproducerii forţei de muncă influenţează activ producţia. Caracterul legăturii dintre producţie şi **c.** este determinat de scopul nemijlocit al producţiei sociale. În condiţiile orînduirilor sociale bazate pe dominaţia proprietăţii private nu există o legătură directă între producţie şi **c.,** ea fiind mijlocită de scopul producţiei. În *capitalism*, între producţie şi **c.** se interpune interesul de profit al capitaliştilor, scopul nemijlocit al producţiei fiind producerea şi însuşirea plusvalorii; de aceea, dependenţa cauzală dintre producţie şi **c.** apare abia în ultimă instanţă, ducînd inevitabil la manifestarea unei contradicţii antagoniste între acestea. În *socialism*, sînt înlăturate limitele sociale ale c. puse de capitalism, producţia se află într-o legătură directă cu c. şi se realizează planificat. **C.** îndeplineşte funcţii noi: asigură echilibrul în dinamică dintre mărimea şi structura producţiei sociale şi media socială a necesităţilor de c.; constituie o condiţie a eficienţei economice a producţiei sociale. Armonizarea funcţiilor c. cu obiectivele generale ale edificării socialismului şi comunismului se realizează prin politica economică elaborată de partidul marxist-leninist. În ţara noastră, pe măsura sporirii potenţialului economic al ţării, a productivităţii muncii sociale, s-au lărgit dimensiunile fondului de c. pe baza creşterii veniturilor reale ale populaţiei. În perioada 1966—1970 fondul de c. pe locuitor a sporit cu 27%; în cincinalul 1971—1975 s-a prevăzut o creştere de 36%. **C.** *de muncă vie*, c. de energie fizică şi cerebrală, prin folosirea forţei de muncă în producţia socială, în scopul creării valorilor de întrebuinţare materiale şi spirituale. **C.** *de muncă materializată*, c. *de muncă trecută*, utilizarea în procesul de producţie a elementelor materiale ale producţiei (mijloacele de muncă şi obiecte ale muncii) în vederea producerii de valori de întrebuinţare. Făcînd abstracţie de forma socială a mijloacelor de producţie, c. lor prezintă caracteristici comune tuturor orînduirilor sociale. Astfel, mijloacele de muncă se consumă treptat, în timp ce obiectele muncii se consumă într-un singur proces de producţie. **C.** *productiv*, folosirea mijloacelor de producţie în vederea producerii de noi bunuri materiale şi spirituale. În funcţie de tipul reproducţiei şi de modificările din cadrul economiei naţionale, corelaţia dintre dinamica producţiei şi a c. productiv îmbracă următoarele aspecte: producţia şi c. productiv au acelaşi ritm de dezvoltare, pentru producerea unei unităţi de produs utilizîndu-se o cantitate neschimbată de mijloace de producţie; creşterea mai rapidă a c. productiv comparativ cu cea a producţiei, expresie a unor deficienţe economice; creşterea mai rapidă a producţiei faţă de cea a c. productiv, ca urmare a folosirii eficiente a potenţialului material. **C.** *neproductiv*, utilizarea diferitelor bunuri şi servicii în scopul satisfacerii necesităţilor personale ale membrilor societăţii, precum şi anumitor necesităţi generale ale societăţii. După destinaţia lui, c. neproductiv cuprinde c. individual şi c. social. **C.** *individual* exprimă raporturi legate de folosirea bunurilor şi serviciilor în scopul satisfacerii nemijlocite a necesităţilor personale ale membrilor societăţii. Sursele c. individual sînt fondul de c. individual şi o parte a fondului de c. social. În structura materială a c. individual se includ produsele alimentare, nealimentare şi serviciile. Sporirea veniturilor reale ale populaţiei a influenţat pozitiv structura c. individual. Se remarcă: creşterea ponderii serviciilor şi diminuarea corespunzătoare a ponderii c. de bunuri materiale; tendinţa de creştere mai rapidă a c. de produse nealimentare în raport cu cele alimentare; creşterea mai rapidă a c. de bunuri de folosinţă îndelungată şi a celor cu destinaţie culturală; sporirea mai rapidă a c. de bunuri de calitate superioară şi cu o valoare nutritivă ridicată; tendinţa de apropiere a c. din mediul rural de cel din mediul urban. Deşi în prezent, în mediul rural, desfacerile de mărfuri alimentare cresc mai rapid decît la celelalte produse, în c. individual al ţărănimii sporeşte cantitatea produselor nealimentare, îndeosebi a articolelor de folosinţă îndelungată şi de confort. **C.** alimentar din mediul rural se bazează, în măsură crescîndă, pe produse alimentare de provenienţă industrială cu însuşiri calitative şi nutritive ridicate. Schimbările survenite în nivelul şi structura c. individual apropie treptat ţara noastră de caracteristicile c. din ţările dezvoltate din punct de vedere economic. În procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al înaintării României spre comunism se vor asigura un consum alimentar la nivelul normelor fiziologice optime, satisfacerea în bune condiţii a necesităţilor de îmbrăcăminte şi încălţăminte, atingerea unui înalt grad de înzestrare a populaţiei cu produse de folosinţă îndelungată, diversificarea şi extinderea serviciilor. **C.** *social*, folosirea unor bunuri şi servicii pe seama unei părţi a fondului de **c.** social care contribuie atît la satisfacerea unor nevoi social-culturale ale oamenilor, cît şi la acoperirea unor necesităţi generale ale societăţii. În structura **c.** social intră cheltuielile făcute din bugetul de stat, de către întreprinderi, instituţii, cooperativele agricole şi unităţile cooperaţiei de consum şi ale celei meşteşugăreşti pentru dezvoltarea învăţămîntului, ştiinţei şi culturii, artei, ocrotirii sănătăţii etc. De asemenea, se includ cheltuielile legate de întreţinerea bazei materiale a instituţiilor de stat şi obşteşti etc. (v. şi *contradicţia dintre producţie şi consum; reproducţie*). Studii în domeniul **c.**: *I. Totu* „Consumul populaţiei în R.S. România“ (1970); F. Balaure, M. Vasilescu ş.a.

CONŞTIINŢĂ ECONOMICĂ, componentă a conştiinţei sociale, constînd într-un ansamblu de reprezentări, mentalităţi, valori, idei, cunoştinţe şi concepţii în care se reflectă practica economică a oamenilor, interesele lor economice şi care, în indisolubilă legătură cu celelalte componente ale conştiinţei sociale, determină comportamentul economic al membrilor societăţii. **C.e.** are diferite niveluri de maturitate şi cristalizare: psihologia economică, ideologia economică, teoria economică ştiinţifică etc. Comportamentul economic al oamenilor priveşte conduita lor atît în diferite sfere ale procesului de ansamblu al reproducţiei bunurilor şi serviciilor, cît şi în viaţa personală, familială, reflectîndu-se în diferite niveluri ale conştiinţei. Psihologia şi gîndirea economică au un rol activ şi consecinţe directe asupra activităţii practice. Determinată de condiţiile economice ale vieţii materiale a oamenilor, **c.e.** are un caracter istoric. În condiţiile construcţiei socialiste, în care „este vorba pentru prima oară în istoria contemporană a popoarelor civilizate de o conducere în care importanţa primordială o capătă economicul, iar nu politicul“ *(V.I. Lenin)*, însemnătatea **c.e.** în ansamblul conştiinţei socialiste creşte considerabil. Aceasta deoarece, în calitate nu numai de producători dar şi de proprietari-asociaţi asupra mijloacelor de producţie, oamenii muncii sînt atît purtătorii iniţiativei economice cît şi organizatorii şi conducătorii producţiei sociale şi totodată beneficiarii acesteia. Drept urmare, societatea socialistă este interesată în creşterea conţinutului ştiinţific al **c.e.**, pentru ca aceasta nu numai să ţină pasul cu dezvoltarea materială dar, pe cît posibil, să o ia înaintea acesteia pentru a-i putea grăbi progresul. Activitatea educativă desfăşurată de Partidul Comunist Român urmăreşte dezvoltarea **c.e.** socialiste a maselor în indisolubilă legătură cu conştiinţa lor politică, morală etc. ca o premisă necesară a participării lor tot mai eficiente la conducerea vieţii economice şi dezvoltarea democraţiei economice socialiste.

CONT, socoteală scrisă sub formă de balanţă cu două părţi (debit şi credit) care reflectă valoric şi uneori în unităţi naturale, în ordine cronologică şi sistematică, existenţa şi mişcările unui anumit mijloc economic şi ale sursei acestora pe o perioadă de timp. **C.** *de activ* reflectă mijloacele după structura lor, începe prin a se debita şi nu poate avea decît *sold debitor*. **C.** *de pasiv* reflectă sursele de formare a mijloacelor, începe prin a se credita şi nu poate avea decît *sold creditor*. În ţara noastră, **c.** utilizate în contabilitatea unităţilor economice sînt grupate în *planuri de* **c.**, care ocupă un loc important în culegerea, sistematizarea şi prelucrarea unitară a informaţiei economice. Prin planul de **c.** se asigură omogenizarea conţinutului şi a funcţiei **c.**, sistematizarea grupării acestora într-o structură unitară şi codificarea ei printr-un sistem de simboluri bazat pe clasificarea zecimală la scara economiei naţionale. **C.** *sintetice* (contabile) reflectă valoric procesele economice, financiare şi elementele care formează activul şi pasivul bilanţului. **C.** *analitice* (contabile), dezvoltarea **c.** *sintetic* în funcţie de necesitatea evidenţierii (valoric sau în unităţi naturale) distincte a anumitor elemente din activul şi pasivul unităţii. **C.** *bugetar*, **c.** deschis la Banca Naţională a R.S. România, în care se înscrie creditul aprobat unui ordonator în cadrul bugetului de stat, din care acesta poate dispune plăţi pentru acoperirea cheltuielilor bugetare conform destinaţiei creditului. **C.** *bancar*, **c.** deschis de o instituţie bancară unui client pentru păstrarea mijloacelor băneşti şi efectuarea operaţiunilor curente (plăţi şi încasări) ale acestuia. Se deosebesc: 1) **c.** *curent*, **c.** deschis la bancă unei unităţi care funcţionează pe baza principiului gestiunii economice, în scopul păstrării mijloacelor băneşti disponibile şi efectuării operaţiilor în numerar şi prin decontări; 2) **c.** *de împrumut*, **c.** deschis de bancă unităţilor economice în scopul acordării de credite pentru anumite nevoi deosebite (produse cu ciclu lung de fabricaţie, aprovizionarea cu materii prime agricole, imobilizarea unei părţi a mijloacelor circulante).

CONTABILITATE, ştiinţă economică al cărei obiect îl constituie evidenţa şi controlul integrităţii şi mişcării fondurilor materiale şi al mijloacelor băneşti, gospodărite de unităţile economice în procesul de producţie şi de circulaţie. În acest scop, **c.** foloseşte metode şi procedee proprii, în special conturile contabile, balanţele şi bilanţul. Cu ajutorul **c.** se asigură analiza multilaterală a activităţii economico-financiare a unităţilor, controlul integrităţii avuţiei naţionale şi fundamentarea deciziilor economice menite să sporească eficienţa economică a muncii depuse (v. şi *cont*).

CONTABILITATE NAŢIONALĂ (uneori sistemul conturilor naţionale), sistem integrat de evidenţă a economiei naţionale format şi dezvoltat după cel de-al doilea război mondial în ţările capitaliste ca o nouă orientare a statisticii economice şi utilizat pentru caracterizarea economiei naţionale, a proceselor, fluxurilor şi legăturilor din economie. Ca metodă de evidenţă, **c.n.**, în forma ei perfecţionată, reprezintă o îmbinare a metodei balanţelor şi a metodei de analiză intrări-ieşiri *(input-output)*. Practic **c.n.** constă dintr-un număr de conturi statistice (indicatori sintetici) şi o serie de tabele statistice ajutătoare prin care se caracterizează crearea, repartizarea şi utilizarea venitului naţional. Sistemul conturilor naţionale, format din indicatori cu o mare putere de sintetizare, este alcătuit după principiul dublei înregistrări, respectiv în fiecare cont naţional se oglindesc concomitent resursele şi utilizarea lor. Sistemul conturilor naţionale a căpătat o utilizare largă în ţările capitaliste în urma elaborării de către O.N.U. şi O.C.D.E. a unor recomandări internaţionale privind sistemul standard de conturi naţionale.

CONTINGENTARE, metodă de protejare a economiei naţionale faţă de concurenţa străină prin stabilirea unor limite cantitative la importul de mărfuri. Ca măsură de aplicare a politicii comerciale protecţioniste, s-a constatat a fi mai eficientă decît *tarifele vamale* (v.), care pot fi depăşite prin *dumping* (v.). Stabilirea de contingente reduse la importul de mărfuri care sînt produse şi în interiorul ţării, orientează cererea către produsele indigene, impulsionînd dezvoltarea ramurilor care le produc. **C.** se foloseşte îndeosebi pentru impulsionarea ramurilor noi sau a celor care au o mare însemnătate pentru economia naţională. Dar efectele c. sînt şi de altă natură. Aplicarea ei duce la reducerea ofertei şi implicit la creşterea preţurilor la mărfurile importate sau la cele similare indigene, la sporirea veniturilor importatorului autohton sau ale exportatorului străin, care a obţinut dreptul de a vinde o marfă limitată cantitativ. Termenul de c. mai este folosit şi pentru a indica o cantitate de mărfuri pe care are dreptul să o producă şi să o desfacă o întreprindere cartelată. În acest caz, el este similar cu termenul de *cotă de producţie*.

CONTRACT, acord de voinţă între două sau mai multe persoane intervenit în scopul de a produce efecte juridice, adică de a naşte, modifica, transmite sau stinge raporturi juridice. Codul civil al R.S. România utilizează noţiunea de *convenţie* ca fiind echivalentă cu noţiunea de c. Literatura juridică de specialitate consideră însă că noţiunea de *convenţie* are o sferă mai largă decît noţiunea de c., între ele existînd un raport ca de la întreg la parte. Prin frecvenţa sa şi prin gradul înalt de tehnicitate al reglementărilor în materie, c. este considerat a fi cel mai important izvor de obligaţii civile. În dreptul burghez c. constituie un instrument prin care capitalistul îşi asigură însuşirea plusvalorii (c. de muncă), realizarea ei (c. de vînzare-cumpărare) sau repartizarea ei (c. de împrumut, schimb etc.). C. pot fi: *unilaterale*, cînd numai una dintre părţi îşi asumă obligaţii; *bi* ori *multilaterale* (sinalagmatice), cînd din c. se nasc drepturi şi obligaţii pentru toate părţile; *cu titlu oneros*, cînd fiecare dintre părţi urmăreşte un folos în schimbul prestaţiei la care se obligă (c. de vînzare-cumpărare, furnizare etc.); *cu titlul gratuit*, cînd se încheie în interesul exclusiv al unei părţi, acestea fiind la rîndul lor *liberalităţi* (donaţia), prin care se diminuează patrimoniul părţii care se obligă şi *acte dezinteresate* (prestarea unor servicii), prin care patrimoniul părţii care se obligă nu se diminuează; *comutative*, cînd întinderea prestaţiilor la care părţile se obligă este cunoscută din momentul încheierii (c. de vînzare-cumpărare); *aleatorii* cînd întinderea prestaţiilor la care părţile se obligă (şansele de pierdere sau de cîştig) nu se cunosc de la început, ci numai la data cînd se realizează elementul aleator, eveniment de care depinde întinderea acestor şanse (c. de loto-pronosport); *consensuale*, cînd pentru a fi valabile este suficient numai acordul de voinţă al părţilor (c. de vînzare-cumpărare); *reale*, cînd pentru a fi valabile pe lîngă acordul de voinţă al părţilor se cere a se remite lucrul la care se referă (c. de depozit, c. de împrumut etc.); *solemne*, cînd pentru a fi valabile, pe lîngă acordul de voinţă al părţilor se cere îndeplinirea unor cerinţe de solemnitate prevăzute de lege sub sancţiunea nulităţii absolute (c. de donaţie care trebuie încheiat în formă autentică); *principale*, cele care au o existenţă de sine stătătoare; *accesorii*, cînd, fără să aibă o existenţă de sine stătătoare, depind de existenţa altor c. (clauza penală); *cu executare imediată*, cînd executarea începe de îndată după încheierea lor şi se poate realiza printr-un singur act de executare (c. de vînzare-cumpărare); *cu executarea succesivă*, cînd executarea se desfăşoară în timp, sub forma unor prestaţii continue ori succesive; *de drept comun*, cînd părţile sînt persoane fizice ori persoane fizice împreună cu persoane juridice; *economice*, cînd părţile sînt unităţi economice (întreprinderi, centrale etc.). Elementele structurale (a căror lipsă se sancţionează cu nulitatea absolută) ale contractului sînt: 1) *consimţămîntul valabil al părţilor*, care trebuie să fie liber, conştient, cu intenţia de a se obliga şi se poate exprima verbal, în scris, prin gesturi, atitudini şi uneori prin tăcere; 2) *obiectul* c., adică prestaţiile pozitive sau negative la care părţile se obligă; 3) *capacitatea de a contracta;* 4) *cauza;*

5) *forma*. Acest din urmă element este cerut sub sancţiunea nulităţii absolute numai la **c.** solemne. **C.** *economic*, „instrument de planificare şi de realizare a prevederilor înscrise în planul naţional unic de dezvoltare economico-socială; el serveşte la fundamentarea planurilor anuale pe baza prevederilor cuprinse în planul cincinal, precum şi la concretizarea desfăşurării relaţiilor economice între organizaţiile socialiste cu privire la furnizarea de produse, executarea de lucrări şi prestarea de servicii, în scopul înfăptuirii integrale a obligaţiilor rezultate din planul naţional unic de dezvoltare economico-socială" (vezi „Legea contractelor economice" nr. 71/1969; republicată în 1973). **C.** economic este principala formă juridică cu ajutorul căreia se stabilesc relaţii de repartiţie a mărfurilor pentru aprovizionarea tehnico-materială a unităţilor economice, servind, în ultimă instanţă, la satisfacerea nevoilor producţiei şi consumului oamenilor; este forma juridică prin mijlocirea căreia se îmbină armonios conducerea de către stat a economiei cu principiul gestiunii economice spre a se asigura realizarea sarcinilor de plan. **C.** economice sînt prin excelenţă, cu titlu oneros. Transmiterea gratuită a unor valori patrimoniale este incompatibilă cu principiul gestiunii economice socialiste şi de aceea este admisă numai în mod cu totul excepţional, în condiţiile strict prevăzute de lege. În raporturile dintre organizaţiile economice socialiste, **c.** economic serveşte la fundamentarea planurilor anuale, la adîncirea sarcinilor de plan, la concretizarea şi desfăşurarea relaţiilor economice dintre aceste organizaţii, asigură părţilor posibilitatea unui control reciproc asupra îndeplinirii obligaţiilor asumate, conduce la întărirea răspunderii pentru respectarea riguroasă a disciplinei de plan, la întărirea disciplinei financiare şi are o influenţă hotărîtoare în privinţa adaptării planului de producţie la cerinţele consumatorilor. În **c.** economic se prevede: cantitatea, sortimentul, calitatea, termenele de livrare, modul de decontare, răspunderea părţilor pentru respectarea prevederilor contractuale şi orice alte condiţii de natură să precizeze raporturile dintre părţi. **C.** *de livrare*, convenţie prin care organizaţia economică socialistă (persoană juridică) se obligă să furnizeze altei organizaţii economice o cantitate determinată de produse contra unui preţ determinat. Este un **c.** *sinalagmatic*, *oneros*, *consensual;* părţile sînt numai organizaţii socialiste. Dacă părţile sînt organizaţii socialiste de stat, asupra produselor livrate se transmite numai dreptul de administrare directă, nu şi dreptul de proprietate socialistă de stat. Dacă una dintre părţi este o organizaţie socialistă de stat, iar cealaltă o organizaţie cooperatistă sau altă organizaţie obştească, asupra produselor livrate se transmite dreptul de proprietate. **C.** de livrare este un instrument juridic de prim ordin în realizarea planului economic, deoarece asigură îndeplinirea funcţiilor economice în domeniul aprovizionării, desfacerii şi comercializării bunurilor. Produsele livrate pot fi atît mijloace de producţie, cît şi bunuri de consum. **C.** de livrare, pe lîngă condiţiile esenţiale (consimţămîntul părţilor, obiectul, capacitatea de a contracta şi cauza), trebuie să cuprindă o serie de clauze speciale privind cantitatea şi calitatea produselor, respectarea sortimentelor contractate, termenul de livrare, predarea-primirea produselor, ambalaj, preţ, forme de decontare etc. În **c.** de livrare sînt interzise clauzele referitoare la acordarea de avansuri, contractarea pe credit şi stipularea unor termene de amînare a plăţii, stipularea plăţii în numerar peste limitele admise de lege, compensaţia convenţională, contractarea unor obligaţii alternative sau facultative, remiterea de datorie, pactele comisorii de orice grad şi clauzele privind lipsa de res-

ponsabilitate ori limitarea acesteia. **C.** *de muncă*, înțelegere prin care o parte (persoana încadrată în muncă) se obligă față de cealaltă parte (o unitate economică socialistă) să presteze un anumit fel de muncă, potrivit calificării sale, contra unei remunerații, prin aceasta integrîndu-se în cadrul unității economice cu toate drepturile și obligațiile ce decurg din legislația muncii. Existența proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și desființarea exploatării omului de către om fac ca, în *socialism*, munca omului să devină cu adevărat liberă; iar muncitorul, parte în **c.** de muncă, are atît calitatea de proprietar cît și pe cea de producător de bunuri materiale. **C.** de muncă devine astfel o formă organizată de încadrare a fiecărui om al muncii în diviziunea muncii organizată și condusă în mod conștient de către statul socialist. **C.** de muncă se încheie în scris pe durata determinată, nedeterminată ori pentru îndeplinirea unei anumite lucrări. Încadrarea se face pe baza verificării aptitudinilor și a pregătirii profesionale prin probă practică, concurs ori termen de încadrare. **C.** individual de muncă cuprinde, în mod obligatoriu, atît clauzele privind obligațiile unității, cît și clauzele privind obligațiile persoanei încadrate în muncă. Conducătorilor unităților socialiste și persoanelor asimilate lor le incumbă obligații suplimentare referitoare la bunurile organizației socialiste, gospodărirea acestora și la creșterea eficienței economice a întregii activități. Raporturile de muncă încetează la expirarea termenului pentru care **c.** a fost încheiat, cînd părțile, prin acordul lor hotărăsc aceasta sau prin desfacerea **c.** de muncă din inițiativa unei părți. Din inițiativa unității **c.** de muncă poate fi desfăcut numai în condițiile legii și numai pentru cazurile strict prevăzute de lege. Ca expresie a unității dintre interesele oamenilor muncii și cele ale statului socialist, **c.** *colectiv de muncă* intervine între Comitetul sindicatului, ca reprezentant al colectivului de muncă, și unitatea economică prin conducerea acesteia, cuprinzînd angajamentele reciproce în legătură cu îndeplinirea și depășirea sarcinilor de producție, creșterea productivității muncii, îmbunătățirea organizării și protecției muncii, ridicarea calificării angajaților, satisfacerea nevoilor social-culturale etc.

CONTRACTARE DE PRODUSE AGRICOLE, formă organizată de realizare a producției marfă agricole destinată constituirii fondului central de produse agricole, înfăptuită pe baza înțelegerilor scrise (contracte) încheiate între producătorii agricoli (cooperative de producție agricole, cooperatori și producători individuali) și unitățile specializate ale statului și ale cooperației de consum cu sarcini în acest domeniu. În contract se stabilesc clauze privind cantitatea, calitatea, prețul de livrare etc. Din 1958 se practică și **c.** de **p.a.** pe termen lung, care oferă posibilitatea fundamentării mai riguroase a planurilor de producție și financiare anuale și de perspectivă ale C.A.P. și pregătirii din timp a condițiilor tehnico-economice și organizatorice pentru realizarea și depășirea acestora. Totodată, **c.** de **p.a.** constituie un mijloc prin care producția cooperativelor agricole de producție este încadrată în procesul general al planificării economiei naționale. **C.** de **p.a.** pe termen lung este o importantă pîrghie economică pentru zonarea, profilarea și specializarea producției agricole. El contribuie la dezvoltarea relațiilor economice între oraș și sat, sporește răspunderea fiecărei cooperative agricole, a țăranilor cooperatori sau individuali față de satisfacerea nevoilor populației cu produse alimentare, a industriei cu materii prime agricole și crearea disponibilităților pentru export. Prin **c.** de **p.a.** pe o perioadă mai mare se asigură o dinamică echilibrată fondului central corespunzător nevoilor economiei naționale și, pe această bază, se pot lua măsuri fundamentate pentru ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii, al ţărănimii.

CONTRADICŢIA DINTRE CARACTERUL SOCIAL AL PRODUCŢIEI ŞI ÎNSUŞIREA PRIVAT-CAPITALISTĂ A REZULTATELOR EI, contradicţia economică fundamentală a modului de producţie capitalist. Rădăcinile istorice ale acestei contradicţii se află în contradicţia dintre caracterul *social* şi cel *privat* al muncii micilor producători de mărfuri. Munca micului producător de mărfuri constituia o parte din munca societăţii şi era inclusă în aceasta; ea a avut sub acest aspect un caracter social. În acelaşi timp însă mărfurile erau produse de către fiecare producător autonom şi independent, cu ajutorul mijloacelor de producţie proprietate personală şi prin propria sa muncă. Produsul muncii era însuşit de producătorul nemijlocit — micul producător de mărfuri. Producţia maşinistă capitalistă a transformat procesul de muncă dintr-un proces în esenţă *individual* într-un proces în esenţă *social.* Procesul de muncă întemeiat pe tehnica maşinistă este un proces social căci producţia maşinistă transformă *mijloacele de producţie* individuale în mijloace de producţie sociale, care pot fi folosite numai de o colectivitate mai mare sau mai mică de oameni; transformă *producţia* dintr-un şir de acte individuale într-un şir de acte sociale, iar *produsele* se transformă din produse ale unor indivizi izolaţi în produse ale muncii colective, ale muncitorului colectiv. Socializarea muncii şi a producţiei de către modul de producţie capitalist îşi găseşte expresia înainte de toate în următoarele procese: 1) producţia maşinistă a dus la înlăturarea fărîmiţării micilor unităţi economice proprii economiei naturale şi producţiei simple de mărfuri şi a determinat concentrarea tot mai accentuată a producţiei şi a muncii. Au luat naştere oraşele industriale care concentrează un volum tot mai mare de forţă de muncă; micile pieţe locale s-au unit într-o mare piaţă naţională şi apoi mondială; 2) producţia maşinistă a determinat adîncirea considerabilă a diviziunii muncii sociale concretizată în creşterea numărului ramurilor şi subramurilor producţiei materiale. Aceasta a dus la rîndul ei la amplificarea legăturilor reciproce dintre unităţile economice atît în profil vertical cît şi în profil orizontal; 3) capitalismul a înlăturat formele de dependenţă personală proprii sistemelor economice precedente, ceea ce a contribuit la sfărîmarea închistării patriarhale şi a creat o mare mobilitate a populaţiei. Odată cu trecerea la capitalism, *proprietatea privată întemeiată pe munca proprie* s-a transformat în *proprietate privat-capitalistă întemeiată pe munca străină.* Rezultatul producţiei este însuşit în aceste condiţii nu de producătorul nemijlocit, ci de proprietarul mijloacelor de producţie ce funcţionează în calitate de capital. Deşi mijloacele de producţie şi producţia au devenit în *esenţă sociale,* ele rămîn subordonate formei de *însuşire private. Contradicţia dintre producţia socială şi însuşirea privat-capitalistă este contradicţia fundamentală a modului de producţie burghez.* Ea îi imprimă acestui mod de producţie *caracterul său capitalist,* căci deşi *forma* însuşirii rămîne cea specifică producţiei simple de mărfuri, caracterul ei s-a schimbat odată cu producţia. Din această contradicţie izvorăsc toate celelalte contradicţii: contradicţia dintre organizarea producţiei în interiorul fiecărei întreprinderi şi anarhia în producţia din întreaga societate, dintre creşterea producţiei şi autovalorificarea capitalului, dintre surplusul de mijloace de producţie şi surplusul de forţă de muncă, dintre capital şi muncă, dintre capitalişti şi muncitorii salariaţi etc., în care se mişcă societatea capitalistă; în ea se află în germene toate conflictele societăţii burgheze.

Îndeplinind rolul de *principală forţă motrice* în dezvoltarea societăţii capitaliste, contradicţia economică fundamentală a capitalismului accentuează totodată incompatibilitatea dintre laturile sale — producţia socială pe de o parte şi însuşirea capitalistă pe de altă parte. Ascuţirea şi adîncirea contradicţiei economice fundamentale a capitalismului sub impulsul dezvoltării forţelor materiale de producţie şi concentrării capitalului determină agravarea celorlalte contradicţii ale capitalismului. Deşi şi celelalte contradicţii ale societăţii burgheze influenţează contradicţia economică fundamentală a capitalismului, acesteia îi revine rolul principal. Rezolvarea definitivă a contradicţiei economice fundamentale a capitalismului poate să aibe loc numai prin recunoaşterea de facto a caracterului social al forţelor materiale de producţie, adică prin trecerea lor în proprietatea socialistă, în stăpînirea întregului popor. Prin aceasta producţiei sociale îi corespunde şi forma socială a însuşirii ei.

CONTRADICŢIA DINTRE MUNCA CONCRETĂ ŞI MUNCA ABSTRACTĂ, contradicţie proprie muncii producătoare de mărfuri. Natura ei constă în aceea că munca concretă a unui producător se verifică în calitate de muncă abstractă numai dacă produsul se vinde. În caz contrar, munca concretă nu este recunoscută de societate ca o cheltuială de muncă abstractă, creatoare de valoare. Cu alte cuvinte, în acest caz, munca concretă se opune contrariului ei, adică muncii abstracte. În condiţiile producţiei de mărfuri capitaliste, **c.** dintre **m.c.** şi **m.a.** se manifestă cu o deosebită intensitate. Sînt numeroase cazurile cînd valorile de întrebuinţare neputîndu-se realiza ca valori, munca concretă nu se verifică în calitate de muncă abstractă. La aceasta se adaugă şi faptul că pe capitalist munca concretă îl interesează numai în măsura în care contrariul ei, munca abstractă, creează valoare şi plusvaloare. În funcţie de interesele profitului, capitalistul renunţă la o formă concretă a muncii în favoarea alteia, chiar dacă muncitorii calificaţi pentru această muncă devin şomeri. **C.** antagonistă dintre **m.c.** şi **m.a.** apare cu deosebită forţă în condiţiile crizelor economice de supraproducţie. În condiţiile producţiei de mărfuri socialiste, datorită proprietăţii sociale asupra mijloacelor de producţie, munca concretă şi munca abstractă constituie forme diferite de manifestare a muncii nemijlocit sociale, fapt care face ca între aspectul concret şi abstract al muncii să nu mai existe o contradicţie antagonistă, ci una cu caracter neantagonist care se învinge în procesul conducerii economice planificate. Desconsiderarea **c.** dintre **m.c.** şi **m.a.** poate avea însă consecinţe dăunătoare pentru societate ori de cîte ori procesul creării valorilor de întrebuinţare de către munca concretă este însoţit de cheltuieli de muncă abstractă nejustificate din punct de vedere economic, depăşind pe cele socialmente necesare. Prin producerea de către munca concretă a unor valori de întrebuinţare care nu sînt cerute sau recunoscute de către societate şi drept consecinţă nu se vînd, se efectuează cheltuieli de muncă inutile, lipsind în acelaşi timp alte sectoare de producţie de o cantitate de muncă ce ar fi putut să fie utilizată în mod eficient. De asemenea, au urmări negative pentru societate cazurile în care **c.** dintre **m.c.** şi **m.a.** îmbracă forma neconcordanţei între numărul de braţe de muncă atrase în producţie şi necesităţile concrete de muncă calificată ale producţiei, ca şi în cazurile cînd repartiţia concretă pe ramuri şi întreprinderi a forţei de muncă, inclusiv a celei calificate, este deficitară. Învingerea **c.** dintre **m.c.** şi **m.a.** presupune perfecţionarea continuă a planificării, cunoaşterea temeinică a nevoii sociale, mobilizarea colectivelor de oameni ai muncii din întreprinderi la respectarea normelor de consum, şi lupta pentru reducerea consumurilor specifice, la lupta pentru ridicarea calităţii produselor spre a corespunde cerinţelor beneficiarilor, dezvoltarea spiritului economic gospodăresc, realist şi de răspundere a fiecărui lucrător, deci la o activitate cît mai raţional şi eficient desfăşurată.

CONTRADICŢIA DINTRE MUNCA INDIVIDUALĂ (TIMPUL DE MUNCĂ INDIVIDUAL) ŞI MUNCA SOCIALĂ (TIMPUL DE MUNCĂ SOCIALMENTE NECESAR), contradicţie proprie producţiei de mărfuri. Mărimea valorii sociale a mărfii este dată de *timpul de muncă socialmente necesar* (v.). În economia de mărfuri întemeiată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie cheltuielile individuale de muncă prin mecanismul concurenţei sînt reduse la cheltuielile socialmente necesare. Timpul de muncă socialmente necesar se impune cu forţă de lege naturală regulatoare. Dar prin aceasta, deosebirile cantitative — în plus sau în minus — dintre timpul de muncă socialmente necesar şi *timpul de muncă individual* (v.) al diferiţilor producători de mărfuri nu s-au lichidat, ele continuă să existe şi să influenţeze soarta producătorilor de mărfuri. În cazurile în care anumiţi producători consumă pentru fabricarea unui produs mai mult timp decît cel socialmente necesar, deci dacă timpul lor individual de muncă este mai mare decît cel socialmente necesar, produsele lor fie că nu se vînd, fie că se vînd sub valoarea lor individuală, ceea ce duce la slăbirea poziţiilor economice ale respectivilor producători şi în cele din urmă, dacă situaţia continuă, la ruinarea acestora. Dimpotrivă, producătorii care reuşesc să fabrice produsele într-un timp de muncă individual mai mic decît cel socialmente necesar, cîştigă şi îşi sporesc puterea economică. În condiţiile *economiei socialiste*, această contradicţie nu mai are caracter antagonist şi se rezolvă prin măsurile de politică economică adoptate de partidele comuniste şi statele socialiste, prin introducerea progresului tehnic şi ridicarea productivităţii muncii în toate întreprinderile. În acelaşi timp însă, existenţa contradicţiei dintre timpul de muncă individual şi cel socialmente necesar obligă unităţile economice — pentru a nu se priva de beneficii sau a înregistra pierderi — la raţionalitate economică şi luptă pentru reducerea costurilor.

CONTRADICŢIA DINTRE MUNCĂ ŞI CAPITAL, contradicţie proprie modului de producţie capitalist pe toate treptele sale de dezvoltare. Aşa cum au demonstrat *K. Marx* şi *F. Engels*, „condiţia existenţei capitalului este munca salariată“, munca salariată „creează capitalul, adică proprietatea care exploatează munca salariată, care nu poate spori decît cu condiţia de a spori munca salariată nouă, pentru a o exploata din nou“. În forma sa burgheză „proprietatea se mişcă în cadrul antagonismului dintre capital şi munca salariată“. Capitalul presupune muncă salariată, munca salariată presupune capitalul. Ele se condiţionează reciproc, se creează reciproc. Capitalul şi munca salariată sînt două laturi ale uneia şi aceleiaşi relaţii. În acelaşi timp ele se exclud reciproc. Munca salariată este *forma socială necesară a muncii* în condiţiile modului de producţie capitalist, aşa după cum capitalul reprezintă *forma socială a condiţiilor materiale ale muncii* pentru ca aceasta din urmă să fie muncă salariată. Deci munca salariată reprezintă *condiţia necesară* a formării capitalului, baza absolută a producţiei capitaliste şi premisa necesară a producţiei capitaliste. *Conţinutul principal* al relaţiei capital-muncă salariată constă în subordonarea formală şi reală a muncii de către capital, ceea ce pe plan social se întruchipează, se personifică în *dominaţia clasei capitaliştilor şi robia clasei muncitorilor*. Dominaţia capitalistului asupra muncitorului îşi găseşte expresia înainte de toate în: 1) faptul că muncitorul lucrează sub comanda şi controlul capitalului; 2) munca aparţine capitalistului; 3) produsul muncii este însuşit de posesorul de capital; 4) omul se află sub dominaţia lucrului; 5) munca vie se află sub dominaţia muncii trecute, munca vie nu reprezintă decît un mijloc pentru sporirea muncii acumulate (aici trecutul domină prezentul); 6) producătorul se află sub dominaţia produsului muncii care îmbracă forma capitalului şi proprietăţii capitaliste. Dezvoltarea producţiei capitaliste, pe temeiul creşterii gradului şi sferei de exploatare a muncii salariate, adînceşte *dependenţa* muncii salariate de capital şi ascute tot mai mult antagonismul dintre ele. Înlocuirea liberei concurenţe cu monopolul, creşterea gradului de monopolizare, transformarea capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat sînt factori obiectivi care au făcut ca această contradicţie să fie în prezent mai ascuţită decît oricînd în trecut. Adîncirea şi agravarea acestei contradicţii ca şi a celorlalte contradicţii imanente rînduielilor capitaliste dovedesc caracterul istoriceşte trecător al modului de producţie capitalist. Rezolvarea definitivă a **c.** dintre **m.** şi **c.** se produce pe calea răsturnării şi lichidării prin revoluţie a dominaţiei capitalului şi construirea societăţii socialiste.

CONTRADICŢIA DINTRE PRODUCŢIE ŞI CONSUM, contradicţie internă a reproducţiei sociale. Constituind o unitate nemijlocită în cadrul procesului de reproducţie, producţia fiind consum şi consumul fiind producţie, această unitate „păstrează dedublarea lor nemijlocită“ *(K. Marx)*, producţia presupunînd în mod obiectiv consumul şi exercitînd asupra lui o influenţă multilaterală iar consumul presupunînd producţie asupra căreia, la rîndul său, exercită o influenţă activă. În cadrul unităţii producţie-consum rolul hotărîtor şi determinant aparţine producţiei. **C.** dintre **p.** şi **c.** este proprie tuturor formaţiunilor social-economice. În fiecare orînduire socială ea are anumite trăsături specifice care privesc caracterul, modul de manifestare şi de rezolvare precum şi urmările social-economice. În *capitalism*, ea apare ca formă de manifestare a contradicţiei economice fundamentale a acestei societăţi. *Esenţa* acestei contradicţii îşi găseşte expresia în aceea că *scopul nemijocit* al producţiei capitaliste îl constituie nu satisfacerea trebuinţelor celor ce muncesc, ci producerea şi însuşirea de cît mai multă plusvaloare cu minimum de cheltuială de capital. Odată cu ascuţirea contradicţiei economice fundamentale a capitalismului se ascute şi **c.** dintre **p.** şi **c.**, care de fapt este contradicţia dintre producţia capitalistă şi consumul maselor populare. Ascuţirea acestei contradicţii în condiţiile capitalismului îşi găseşte expresia în creşterea mai accelerată a producţiei în comparaţie cu consumul popular şi ca urmare în accentuarea discrepanţei dintre aceste momente ale reproducţiei. În goana după cît mai multă plusvaloare capitaliştii lărgesc necontenit producţia. Acelaşi motiv — obţinerea profitului — îi determină să reducă valoarea forţei de muncă, iar pe de altă parte să sporească preţurile la vînzarea mărfurilor. Sesizînd această contradicţie a producţiei capitaliste *K. Marx* arăta: „... în calitate de cumpărători de marfă, muncitorii prezintă importanţă pentru piaţă, dar în calitatea lor de vînzători ai mărfii care le aparţine — forţa de muncă — societatea capitalistă are tendinţa de a-i îngrădi, impunînd un minim de preţ forţei de muncă“. Aceasta face ca realizarea capitalului marfă, prin urmare şi a plusvalorii, să fie limitată nu de nevoile consumptive ale societăţii în general, ci de nevoile consumptive ale unei societăţi în care imensa majoritate o formează masele muncitoare exploatate. Creşterea mai rapidă a producţiei decît *cererea solvabilă* a populaţiei este una din cauzele care fac să apară supraproducția și crizele economice, cînd **c.** dintre **p.** și **c.** dobîndește forme acute, o parte a societății neputînd să-și acopere necesitățile în condițiile în care, în societate, s-au produs prea multe mărfuri. Ascuțirea **c.** dintre **p.** și **c.** este una din cauzele care îngreuiază deosebit de mult și ascute contradicțiile procesului realizării capitalului marfă. În *socialism*, **c.** dintre **p.** și **c.** se manifestă în condiții radical deosebite, iar rezolvarea ei are alte urmări social-economice. Astfel, *scopul nemijlocit* al producției sociale constă tocmai în satisfacerea cît mai deplină trebuințelor materiale și spirituale mereu crescînde ale tuturor membrilor societății. În afară de aceasta, lichidarea ireversibilă a exploatării omului de către om a dus la dispariția consumului parazitar propriu claselor exploatatoare din orînduirea capitalistă. Socialismul nu cunoaște cauzele care în capitalism determină accentuarea discrepanței dintre producție și cererea solvabilă a societății. Lichidarea șomajului, folosirea rațională și integrală a forței de muncă, preocuparea neslăbită pentru ridicarea nivelului de calificare, optimizarea corelațiilor dintre sfera muncii productive și cea a muncii neproductive, înfăptuirea repartiției după cantitatea și calitatea muncii etc. sînt tot atîția factori obiectivi care acționează în direcția *creșterii cererii solvabile* a populației corespunzător sporirii producției materiale. **C.** dintre **p.** și **c.**, ca și celelalte contradicții economice în socialism, nu are caracter antagonist și se rezolvă prin măsurile de politică economică elaborate de partidele comuniste și statele socialiste înainte de a îmbrăca forme acute, fără a ajunge la conflict, iar rezolvarea ei este unul din factorii care determină creșterea cantitativă și calitativă a producției sociale și a consumului membrilor societății.

CONTRADICȚIA DINTRE VALOAREA DE ÎNTREBUINȚARE ȘI VALOARE, formă a luptei contrariilor a celor doi factori ai mărfii. Orice marfă este *unitatea nemijlocită a valorii* de întrebuințare și a valorii. Unitatea amintită își găsește expresia în 1) valoarea de întrebuințare și valoare constituie două laturi, atribute ale unuia și aceluiași întreg — marfa; 2) aceste atribute nu pot exista unul fără altul, fără a se desființa întregul însuși — marfa; 3) între aceste două laturi există raporturi de intercondiționare. Dacă o marfă poate deveni valoare de întrebuințare numai datorită faptului că se realizează ca valoare de schimb, pe de altă parte, ea se poate realiza ca valoare de schimb numai datorită faptului că în procesul înstrăinării sale se afirmă ca valoare de întrebuințare. Deși aceste două laturi ale mărfii se presupun reciproc și se intercondiționează, ele sînt totuși *laturi opuse, contradictorii* ceea ce face ca marfa să fie o *unitate a contrariilor*. Folosirea unei proprietăți a mărfii exclude folosirea în același timp a celeilalte proprietăți; ca valoare de întrebuințare mărfurile sînt calitativ eterogene, iar ca valoare ele sînt, dimpotrivă, calitativ omogene, nediferențiate; realizarea mărfii ca valoare de întrebuințare și realizarea ei ca valoare pot să nu coincidă nici în timp și nici în spațiu. *Coexistența* celor două atribute (valoarea de întrebuințare și valoarea) în aceeași unitate (marfa) își pune pecetea pe fiecare dintre ele. Astfel marfa este valoare de întrebuințare și nu este valoare de întrebuințare, orice marfă fiind non-valoare de întrebuințare pentru posesorul ei și valoare de întrebuințare pentru non-posesorul ei. Ea este deci valoare de întrebuințare socială. Dar nici pentru non-posesor ea nu este valoare de întrebuințare nemijlocită deoarece nu se află în miinile lui; ea trebuie să devină o astfel de valoare de întrebuințare. Deci marfa este valoare de întrebuințare dar nu este o valoare de întrebuințare nemijlocită. Ieșirea din această contradicție poate avea loc numai în mod mijlocit prin intermediul schimbului. Pentru a se realiza ca valoare de întrebuințare, marfa trebuie să se realizeze mai întîi ca valoare de schimb. Ea nu este însă valoare de schimb nemijlocită ci abia trebuie să devină. Pentru aceasta ea trebuie să se înstrăineze și să se afirme ca valoare de întrebuințare. Din nou schimbul se dovedește a fi mijlocul, calea de rezolvare a contradicției. *Criteriul valorii de întrebuințare* îl constituie raportul dintre gradul de satisfacere a trebuințelor (efectul consumptiv al produsului marfă) și prețul produsului respectiv, în timp ce *criteriul valorii* este dat de raportul dintre prețul de vînzare și cheltuielile de producție. **C.** dintre **v.** de **î.** și **v.** se manifestă în *interesele economice* diferite ale agenților economici ce intră în relații: *cumpărătorul* urmărește o valoare de întrebuințare ridicată și preț scăzut, iar *vînzătorul* urmărește o diferență cît mai mare între prețul de vînzare și cheltuielile de producție. Această contradicție, așa cum este prezentată mai sus, este proprie oricărei producții de mărfuri. În fiecare formă socială a producției de mărfuri ea are însă pe lîngă determinările sale *comune* și unele trăsături *specifice*. În orînduirile sociale în care domină proprietatea privată, **c.** dintre **v.** de **î.** și **v.** are un caracter antagonist, care, în condițiile capitalismului, se accentuează (v. și *criză economică*). În economia socialistă, contradicția amintită nu mai are caracter antagonist, iar rezolvarea ei are loc în principal în cadrul procesului planificat de producție, repartiție, schimb și consum al mărfii. Aici crește rolul și importanța valorii de întrebuințare ca atribut al mărfii. Satisfacerea cît mai deplină a necesităților în continuă creștere ale membrilor societății socialiste presupune cel puțin creșterea masei și diversificarea structurii valorilor materiale de întrebuințare; îmbunătățirea continuă a calității lor. Deci, în aceste condiții valoarea de întrebuințare are importanță economică nemijlocită nu numai ca purtătoare materială a valorii ci și ca mijloc de satisfacere a necesităților tuturor membrilor societății și ale acesteia din urmă în ansamblul său. Creșterea rolului valorii de întrebuințare nu înseamnă diminuarea rolului valorii, care joacă un rol deosebit de important nu numai în procesul de realizare a mărfii, ci și în procesul de acumulare și de înfăptuire a reproducției socialiste lărgite.

CONTRADICȚIE ECONOMICĂ, legătura, unitatea, coexistența și lupta proprietăților, laturilor și tendințelor contrare, proprii esenței oricărui fenomen sau proces economic, oricărui mod de producție. La fel ca toate celelalte contradicții, **c.e.** exprimă o relație dedublată în interiorul întregului: unitatea contrariilor și lupta dintre ele. **C.e.** sînt *obiectiv* prezente în toate fenomenele, procesele și raporturile economice, sînt întruchipate în ele și au deci, caracter general. „Unitatea (coincidența, identitatea, acțiunea egală) contrariilor este condiționată, temporară, trecătoare, relativă. Lupta dintre contrarii, care se exclud reciproc, este absolută, precum absolută este și dezvoltarea, mișcarea“ *(V. I. Lenin)*. În dezvoltarea lor, contradicțiile parcurg mai multe trepte, începînd cu deosebirea și terminînd cu conflictul (în cazul contradicțiilor antagoniste), care se dovedește a fi ultima și cea mai ascuțită treaptă a tuturor contradicțiilor antagoniste. **C.e.** concrete constituie *izvorul*, premisa internă a automișcării și dezvoltării vieții economice. „Dezvoltarea este o «luptă» între contrarii“ *(V.I. Lenin)*. Într-adevăr, orice dezvoltare economică reprezintă din acest punct de vedere apariția deosebirilor, contrariilor, interacțiunea dintre ele, rezolvarea lor și în același timp apariția de noi deosebiri și contrarii etc. **C.e.,** contradicții ale praxis-ului, se deosebesc unele de altele prin *caracterul lor*, prin *specificul* laturilor, momentelor, tendinţelor contrarii, ca şi prin *condiţiile* în care se desfăşoară „lupta dintre ele". Caracterul extrem de complex al vieţii economice, al fenomenelor, proceselor şi relaţiilor sale duce la existenţa unui şir de contradicţii economice. În mare, acestea pot fi grupate în: 1) **c.e.** interne şi externe; 2) **c.e.** antagoniste şi neantagoniste; 3) **c.e.** fundamentale şi nefundamentale; 4) **c.e.** principale şi secundare etc. **C.e.** *internă* exprimă interacţiunea dintre laturile contrarii interioare ale fenomenelor, proceselor şi relaţiilor economice, „lupta" din interiorul aceleiaşi esenţe. **C.e.** interne sînt izvorul automişcării şi al dezvoltării. **C.e.** *externă* reprezintă interacţiunea dialectică dintre fenomene, procese şi raporturi economice diferite care apar în calitate de contrarii, este o contradicţie între esenţe diferite. **C.e.** externe pot să influenţeze activ dezvoltarea vieţii economico-sociale, accelerînd-o sau, dimpotrivă, încetinind-o. **C.e.** *antagonistă* reprezintă contradicţia între forţe sociale şi clase inconciliabile. Ea apare pe baza proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi a opoziţiei dintre interesele economice fundamentale ale claselor sociale; este proprie tuturor orînduirilor sociale întemeiate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie şi pe exploatarea omului de către om. **C.e.** *neantagonistă* reprezintă contradicţia generată de interese secundare între clase, grupuri şi forţe sociale cu interese fundamentale comune. În diferite orînduiri sociale, **c.e.** neantagoniste au un conţinut diferit şi se manifestă într-un mod specific. Înlocuirea proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie cu proprietatea obştească; lichidarea exploatării omului de către om; înlocuirea relaţiilor economice de dominaţie şi exploatare cu relaţii economice de colaborare tovărăşească şi ajutor reciproc; consolidarea unităţii intereselor fundamentale ale claselor şi păturilor sociale din societatea socialistă, imprimă contradicţiilor proprii economiei socialiste un caracter *neantagonist*. Ele se rezolvă prin măsurile luate de partidele comuniste şi statele socialiste cu sprijinul şi participarea activă a milioanelor de oameni ai muncii. În acelaşi timp „trebuie să ţinem seama de faptul că unele contradicţii care apar în procesul dezvoltării sociale în orînduirea socialistă, dacă nu sînt rezolvate la timp, pot căpăta un caracter antagonist, pot determina frămîntări şi convulsii în cadrul societăţii" *(Nicolae Ceauşescu)*. Pentru aceasta este necesar să se studieze aprofundat acţiunea legilor obiective şi particularităţile proceselor dezvoltării economiei socialiste, să se dezvăluie contradicţiile existente şi să se întreprindă măsuri concrete, oportune pentru rezolvarea lor, asigurîndu-se astfel accelerarea conştientă a progresului vieţii economice. **C.e.** *fundamentală* a unei orînduiri social-economice este aceea care joacă *rolul hotărîtor* şi determinant în cadrul totalităţii concrete a contradicţiilor respectivei orînduiri. Printre atributele care definesc şi caracterizează **c.e.** fundamentală a unei orînduiri, economiştii şi filozofii menţionează înainte de toate următoarele aspecte: 1) **c.e.** fundamentală este imanentă esenţei celei mai profunde a orînduirii date; ea este contradicţia imanentă relaţiei economice fundamentale a societăţii respective; 2) desfăşurarea ei este nemijlocit legată de legea economică fundamentală a orînduirii respective; 3) ea caracterizează orînduirea dată pe parcursul întregii ei existenţe; 4) rezolvarea **c.e.** fundamentale constituie punctul de plecare în rezolvarea celorlalte contradicţii economice. Aceasta înseamnă că fiecărui mod de producţie îi este proprie o **c.e.** fundamentală *specifică*. De pildă, **c.e.** fundamentală a capitalismului este contradicţia dintre caracterul social al producţiei şi însuşirea privat-capitalistă, care pe plan social se manifestă în contradicţia dintre proletariat şi burghezie. În ţara noastră, problema **c.e.** a fost studiată de: *A. Negucioiu* „Unele aspecte ale contradicţiei mărfii şi producţiei de mărfuri în economia socialistă“ (1969); *N.N. Constantinescu* „Problema contradicţiei în economia socialistă“ (1973); I. Mărgineanu ş.a.

CONTRIBUŢIA PENTRU ASIGURĂRILE SOCIALE DE STAT, sumă de bani vărsată la bugetul asigurărilor de stat de către unităţile socialiste de stat, organizaţiile cooperatiste, alte organizaţii obşteşti, orice alte persoane juridice, precum şi de persoanele fizice care au personal remunerat. Se calculează prin aplicarea cotei procentuale, stabilită prin dispoziţiile legale, asupra cîştigului brut realizat de personalul remunerat. Parte a plusprodusului, constituind principala sursă de formare a bugetului asigurărilor sociale, **c.** pentru **a.s.** de **s.** este inclusă însă în cheltuielile de producţie la unităţile industriale, în cheltuielile de circulaţie la unităţile comerciale şi în cheltuielile de administraţie şi conducere la instituţiile bugetare.

„CONTRIBUŢII LA CRITICA ECONOMIEI POLITICE“, una din cele mai valoroase opere economice, filozofice şi politice a lui *Karl Marx* (v.), publicată în 1859, concepută ca o vastă lucrare ce urma să se contureze în şase cărţi. Opera care a văzut ulterior lumina tiparului nu reprezintă decît primele două capitole din secţiunea întîi a primei cărţi. Reconsiderîndu-şi ideea iniţială a celor şase cărţi pe care intenţiona să le intituleze: „Capitalul“, „Proprietatea funciară“, „Munca salariată“, „Statul“, „Comerţul internaţional“ şi „Piaţa mondială“ Marx a ajuns ulterior la concluzia elaborării unei lucrări mai ample şi unitare sub denumirea de „Capitalul“ cu subtitlul „Critica economiei politice“. În „**C.** la **c.e.p.**“ Marx îşi expune concepţia cu privire la o serie de categorii economice, analizează în profunzime marfa şi factorii ei, esenţa şi funcţiile banilor etc., revoluţionînd economia politică ca ştiinţă. În prefaţa lucrării Marx prezintă mai întîi titlurile celor şase cărţi de economie politică pe care urma să le publice, condiţiile, principalele etape ale cercetării sale în domeniul economiei politice şi cele mai importante concluzii care reprezintă, în fond, esenţa materialismului istoric, revoluţionînd prin aceasta gîndirea filozofică. Concluzia majoră la care a ajuns şi care, după propria-i mărturisire, a constituit ulterior „firul călăuzitor“ al studiilor sale, era că „În practica socială a vieţii lor, oamenii intră în relaţii determinate, necesare, independente de voinţa lor, relaţii de producţie care corespund unei trepte de dezvoltare determinate a forţelor de producţie materiale“. Punînd bazele materialismului istoric, el formulează teza „Nu conştiinţa oamenilor determină existenţa, ci, dimpotrivă, existenţa lor socială le determină conştiinţa“ şi subliniază faptul că „modul de producţie al vieţii materiale condiţionează în genere procesul vieţii sociale, politice şi spirituale“. În aceeaşi prefaţă, Marx prezintă cele mai importante legităţi ale dezvoltării sociale, conţinutul legii concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie, procesul obiectiv al mişcării formaţiunilor sociale antagoniste şi al dispariţiei societăţii burgheze. În acest sens, el arăta: „Pe o anumită treaptă a dezvoltării lor, forţele de producţie materiale ale societăţii intră în contradicţie cu relaţiile de producţie existente, sau, ceea ce nu este decît expresia juridică a acestora din urmă, cu relaţiile de proprietate în cadrul cărora ele s-au dezvoltat pînă atunci. Din forme ale dezvoltării forţelor de producţie, aceste relaţii se transformă în cătuşe ale lor. Atunci începe o epocă de revoluţie socială“. Precizînd că relaţiile de producţie burgheze sînt ultima formă antagonistă a procesului de producţie social, el a subliniat în același timp că: „... forțele de producție care se dezvoltă în sînul societății burgheze creează totodată condițiile materiale ale rezolvării acestui antagonism“ care duce la înlocuirea revoluționară a capitalismului. Capitolul întîi al lucrării, intitulat „Marfa“, cu care se începe secțiunea referitoare la „Capitalul în general“, marchează revoluția pe care Marx a săvîrșit-o în domeniul economiei politice în general și al teoriei despre marfă în special. Pornind de la unele idei apărute în lucrările lui Aristotel, Smith și Ricardo, Marx precizează clar deosebirile dintre valoarea de întrebuințare și valoarea de schimb a mărfii, dezvăluind pentru prima dată legătura dialectică dintre aceste categorii economice și abordează cei doi factori drept o unitate a contrariilor care exprimă contradicția mărfii. Supunînd unei analize critice teoriile existente referitoare la marfă și caracterul natural al valorii de întrebuințare și al valorii de schimb, Marx a demonstrat caracterul istoric al mărfii și al muncii producătoare de marfă, legătura dintre dublul caracter al mărfii și dublul caracter al muncii producătoare de marfă, a arătat că: „condițiile muncii creatoare de valoare de schimb... sînt determinări sociale ale muncii“, a analizat raportul dintre mărimea valorii și timpul de muncă materializat în marfă, a elaborat o teorie profundă a legii valorii, dezvoltată ulterior în „Capitalul“. Tot în acest capitol Marx fundamentează teza despre valoare ca relație socială de producție dintre producătorii de mărfuri și dezvăluie concomitent fetișismul mărfii; „ceea ce... caracterizează munca creatoare de valoare de schimb este faptul că relațiile sociale dintre persoane apar de asemenea inversate, anume ca o relație socială între lucruri... Dacă este deci just să se spună că valoarea de schimb este o relație între persoane, trebuie să se adauge: o relație ascunsă sub un înveliș material“. Pe baza analizei dezvoltării producției de mărfuri și a schimbului, nemijlocit legate de dezvoltarea contradicțiilor muncii sociale, Marx prezintă procesul istoric al dezvoltării „formei valoare“, apariției banilor și, succint, arată principalele proprietăți ale metalelor nobile care au determinat ca aceste mărfuri să îmbrace forma cea mai răspîndită, a banilor. În capitolul al doilea, „Banii sau circulația simplă“, Marx prezintă amplu teoria sa asupra banilor și circulației bănești. Pornind de la o serie de elemente științifice ale teoriei asupra banilor, existente în lucrările economiștilor clasici burghezi, el a dezvoltat consecvent și fundamentat științific această teorie, dezvăluind legătura organică dintre valoare și bani, a studiat rolul economic al acestora în societatea capitalistă, a definit din punct de vedere științific și a explicat amplu funcțiile banilor, legătura organică dintre acestea și unitatea lor, a formulat legile circulației banilor de metal și a celor de hîrtie. În ampla analiză ce o face banilor și circulației acestora Marx a demonstrat inconsistența diferitelor teorii burgheze și mic-burgheze, dezvăluind caracterul de clasă al acestora precum și caracterul utopic al proiectelor care preconizau lichidarea contradicțiilor capitalismului prin desființarea banilor. **„C. la c.e.p.“** are, în încheiere, ca anexă, „Introducerea“ pe care Marx a scris-o la această carte dar pe care, ulterior, s-a hotărît să nu o mai publice apreciind-o doar ca un studiu preliminar care nu a fost terminat. Introducerea nu a fost publicată în 1859, ci ulterior. În această parte a lucrării, Marx explică în mod genial metoda materialist-dialectică în domeniul economiei politice și, pornind de la interdependența și interacțiunea dintre producție, repartiție, schimb și consum arată unitatea dialectică a acestora, subliniază rolul hotărîtor al producției precum și influența celorlalte momente ale reproducției sociale. Referindu-se la metoda folosită de Marx în cercetarea sa, în recenzia la această lucrare *F. Engels* scria: „Considerăm elaborarea metodei care se află la baza criticii economiei politice a lui Marx ca un rezultat care are aproape aceeaşi însemnătate ca şi concepţia materialistă fundamentală".

CONTROL, (în socialism) componentă de bază a conducerii ştiinţifice a societăţii socialiste menită: să asigure cunoaşterea temeinică a modului în care se aplică hotărîrile de partid şi de stat în toate domeniile de activitate şi se înfăptuiesc prevederile planului naţional unic de dezvoltare economico-socială; să dezvăluie noi rezerve pentru progresul economico-social; să prevină şi să înlăture prin propuneri de măsuri practice eventuale greutăţi şi neajunsuri în mecanismul economic şi social. **C.** are un mare rol în educaţia socialistă a maselor, contribuie la întărirea răspunderii în gospodărirea fondurilor, la apărarea şi prevenirea încălcării integrităţii proprietăţii socialiste, la perfecţionarea activităţii organelor de stat şi cooperatiste. **C.** are un profund caracter democratic şi constructiv, analitic şi multilateral, exigent şi ferm, obiectiv şi principial. **C.** *asupra activităţii economico-sociale* se efectuează de către organele şi organizaţiile de partid şi organele puterii de stat: Marea Adunare Naţională, Consiliul de Stat, consiliile populare, organele controlului muncitoresc, organele administraţiei de stat, inspecţiile centrale de control specializat ale statului, oamenii muncii. **C.** muncitoresc al activităţii economico-sociale urmăreşte în mod unitar înfăptuirea politicii economice şi sociale a partidului şi statului, fiind organizat pe trei trepte distincte; la nivel central — *Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activităţii Economice şi Sociale* (v.); la nivelul unităţilor administrativ-teritoriale — Consiliile judeţene de control muncitoresc al activităţii economice şi sociale; la nivelul unităţilor de bază (întreprinderi industriale, de transporturi şi construcţii, întreprinderi agricole de stat şi de mecanizare a agriculturii, institute de cercetare şi proiectare) — Consiliile de control muncitoresc al activităţii economice şi sociale. **C.** *financiar-bancar* urmăreşte apărarea legalităţii socialiste, întărirea continuă a gestiunii economice, cunoaşterea de către societate a modului cum sînt gospodărite mijloacele materiale şi financiare şi realizate obiectivele de consolidare a echilibrului financiar, monetar şi valutar al economiei naţionale, precum şi creşterea responsabilităţii în sporirea eficienţei activităţii. El se efectuează de către Curtea Superioară de Control Financiar, Ministerul Finanţelor, Banca Naţională şi băncile specializate, organele financiare locale etc. Aceste organe exercită un **c.** permanent, calificat şi în mod diferenţiat asupra situaţiei economice şi financiare în toate sectoarele şi în special în unităţile productive, sesizează operativ apariţia fenomenelor negative, contribuie la stabilirea căilor de lichidare a lipsurilor, combat cu fermitate neajunsurile în gospodărirea resurselor, implicit, în îndeplinirea indicatorilor de plan, întreprind la timp măsuri pentru lichidarea canalelor de scurgere neeconomicoasă a fondurilor; de aceea, ele trebuie să cunoască temeinic şi în fiecare moment activitatea unităţilor economice, situaţia lor materială şi financiară, să găsească de fiecare dată cele mai adecvate mijloace pentru prevenirea şi înlăturarea deficienţelor, a oricărei forme de irosire a avutului obştesc. **C.** *financiar preventiv* se exercită de către compartimentele financiar-contabile asupra operaţiilor din care se nasc, se modifică ori se sting drepturi sau obligaţii patrimoniale între o unitate socialistă şi alte persoane juridice sau persoane fizice, precum şi alte operaţii care aduc schimbări în patrimoniul unităţilor. **C.** *financiar intern* efectuează **c.** gestionar de fond asupra gospodăririi mijloacelor materiale şi băneşti, organizării şi exercitării **c.** financiar preventiv, conducerii evidenţei contabile. C. *tehnic de calitate* are rolul să verifice calitatea materiilor prime şi materialelor care se folosesc în fabricaţie, respectarea în procesul de producţie a documentaţiei tehnice şi tehnologiei de fabricaţie, calitatea produselor; este prezent la omologarea produselor şi la stabilirea măsurilor pentru îmbunătăţirea calităţii acestora. Acest c. începe din faza încheierii contractelor, se desfăşoară pe tot parcursul fabricaţiei şi se încheie după expedierea produselor, cu verificarea comportării produselor la consumator. C. *obştesc* acţionează ca un factor de educaţie civică, contribuind la dezvoltarea unei atitudini înaintate a lucrătorilor din unităţile de servire publică, la generalizarea experienţei bune, la combaterea manifestărilor de neglijenţă, nepăsare şi lipsă de răspundere faţă de interesele populaţiei şi de păstrare a avutului obştesc, la respectarea legalităţii socialiste. C. obştesc se exercită cu participarea largă a oamenilor muncii de la oraşe şi sate, în unităţile socialiste de stat şi cooperatiste, în scopul îmbunătăţirii calităţii producţiei bunurilor de consum, condiţiilor de muncă, a activităţii de aprovizionare şi de servire a populaţiei. C. obştesc este condus şi organizat de Frontul Unităţii Socialiste.

CONVENŢIE **1.** Act prin care se exprimă voinţa a două sau mai multe părţi de a colabora pe plan economic, ştiinţific, diplomatic, cultural, militar etc., stabilindu-se drepturile şi obligaţiile participanţilor. C. are o largă utilizare atît în sfera relaţiilor economice interne cît şi în cea a relaţiilor internaţionale. C. se încheie între guvernele statelor cu aceeaşi orînduire, precum şi între state cu orînduiri sociale diferite, între state şi organisme internaţionale şi chiar între organisme internaţionale. C. se practică şi la nivelul întreprinderilor, a diferitelor organizaţii economice. **2.** C. *economică*, înţelegere, acord prin care se reglementează modul concret de participare a doi sau mai mulţi parteneri la o anumită formă de colaborare, cooperare sau chiar la mai multe asemenea forme. De multe ori, unele din aceste aspecte sînt reglementate prin c. economice de sine stătătoare, în funcţie de caracterul, întinderea şi importanţa lor. Raporturile economice dintre state sînt reglementate de cele mai multe ori prin tratate. Tratatul este constituit numai din principii generale, reprezintă un cadru juridic, stabilit de obicei pe o perioadă îndelungată, urmînd ca în baza lui să se încheie anual c. economice de sine stătătoare care să completeze şi să dezvolte conţinutul acestuia. Se disting c. economice *bilaterale*, la care participă numai două state şi c. *multilaterale*, încheiate între mai multe state. În ceea ce priveşte încheierea şi intrarea în vigoare a c. economice, se aplică regulile generale ale încheierii *acordurilor internaţionale*. **3.** C. *monopolistă*, formă de monopol care reprezintă o înţelegere fie între întreprinderi privind diferite aspecte ale activităţii lor (fixarea preţurilor, cooperarea pe linia producţiei şi a desfacerii mărfurilor), fie între marile monopoluri în scopul împărţirii pieţelor de desfacere, practicării unor preţuri care să afecteze poziţiile partenerilor concurenţi, desfăşurării în comun a unei activităţi de cercetare ştiinţifică, al stabilirii direcţiilor de specializare şi diversificare a activităţii. C. monopolistă poate fi practicată atît în perioada de formare a monopolului, reprezentînd o formă simplă premergătoare formelor complexe de monopol, cît şi la nivelul unor mari monopoluri, fără să ducă la pierderea independenţei economico-juridice a acestora.

CONVERGENŢA SISTEMELOR, teorie burgheză, vehiculată sub diferite forme, care preconizează evoluţia celor două sisteme — capitalist și socialist — spre un tip comun (sau mixt) de societate (căreia i se dau diferite denumiri). Această societate ar prelua trăsături din ambele sisteme social-economice. Ea nu ar fi nici capitalistă, în sensul urmăririi exclusive a profitului, și nici socialistă, deși ar exista elemente de socializare. Concepția despre **c.s.** se bazează pe o serie de pseudo-teorii contemporane: „societatea industrială unică", „societatea tehnocratică" etc. **C.s.** se prezintă sub diferite variante și anume: economică (W. Buckingham, J. Galbraith, J. Tinbergen); sociologică (R. Aron, P. Sorokin); politologică (M. Duverger); ideologică (D. Bell, S.M. Lipset). Varianta economică se bazează pe o așa-numită acumulare progresivă a elementelor analoage, al cărei revers ar fi atenuarea treptată a elementelor specifice existente în economia celor două sisteme. W. Buckingham, de exemplu, consideră că viitoarea societate va trebui să ia de la capitalism proprietatea privată, concurența și profitul, iar de la socialism planificarea macroeconomică și democratismul economic. Acest hibrid teoretic însă reprezintă ceva irealizabil practic întrucît proprietatea privată asupra mijloacelor de producție împiedică planificarea macroeconomică în sensul propriu al acestei noțiuni și tot ea este aceea care asigură despotismul capitalului. La rîndul său democratismul economic socialist este generat de proprietatea socialistă și se află în stare de incompatibilitate cu proprietatea capitalistă. Conținutul teoriei **c.s.** este deci eterogen (ca dealtfel și al celorlalte variante). El nu este altfel nici în cazul invocării așa-numitului „mare împerator", progresul tehnic, care ar genera procese asemănătoare în ambele orînduiri și ar modifica treptat structurile economice atît în capitalism, cît și în socialism. Evident, cuceririle revoluției științifice-tehnice aduc o serie de schimbări în fluxul tehnologic, în structura de ramură și subramură a producției, în formele de organizare tehnico-economică a întreprinderilor și cele ale sistemului informațional etc. Dar aceste mutații, oricît de „similare" ar fi, țin de dezvoltarea tehnico-economică a unei țări și nu de natura social-economică a acesteia. Se invocă, de asemenea, o evoluție convergentă datorită planificării sau rolului statului în economie, depunîndu-se eforturi de a denatura sensul unor măsuri de organizare și conducere a economiei din țările socialiste sau de programare și de creștere a rolului statului în economia capitalistă. Teoria **c.s.** are un puternic substrat social-politic prin aceea că încearcă să eludeze opoziția dintre socialism și capitalism — introduce confuzie în rîndurile clasei muncitoare și ale oamenilor muncii, încercînd să le abată de la lupta lor socială și politică. Teoria **c.s.** reprezintă o reflectare denaturată, conștientă sau nu, potrivit cu interesele clasei burgheze, a unor realități ce nu mai pot fi negate și care confirmă în mod strălucit predicția științifică a clasicilor marxism-leninismului cu privire la inevitabilitatea trecerii de la capitalism la socialism. Teoria **c.s.** este o manifestare a crizei ideologiei burgheze contemporane. Ea atestă însă, implicit, că o serie de economiști, politologi și sociologi burghezi au ajuns în situația de a considera că orînduirea capitalistă trebuie înlocuită. Logic și istoric, dezvoltarea societății contemporane nu se poate realiza prin **c.s.**, ci numai prin lichidarea revoluționară a capitalismului, înlocuirea lui cu socialismul și dezvoltarea acestuia spre comunism.

CONVERSIUNE 1. (În sens economic general) Adaptare a unui utilaj, mașină etc. sau chiar a unei activități economice la modificările ce decurg din progresul tehnico-științific sau din evoluția economică generală. Termenul de **c.** se folosește, uneori, în mod nejustificat pentru desemnarea revenirii la o activitate anterioară, ceea ce înseamnă de fapt *reconversiune* (v.); **2.** (În sens financiar) Modificare a condiţiilor împrumuturilor emise sau contractate anterior de către stat în sensul schimbării mărimii dobînzii, prelungirii termenului de plată, schimbării formei titlului, reunirii mai multor împrumuturi într-unul singur sau reducerii capitalului împrumutat. Atunci cînd **c.** are ca obiectiv diminuarea dobînzii la datoria publică, deţinătorul de titluri este pus, de obicei, în situaţia de a opta între rambursarea vechilor titluri sau acceptarea unui nou titlu purtător de dobînzi mai mici. În perioada 1931—1934, în România, în condiţiile unei aprige lupte de clasă, au fost votate trei legi de **c.** a datoriilor agricole. Prima lege s-a aprobat în 1931 şi a fost înlocuită prin legile din 1932 şi 1934. Ultima, „Legea lichidării datoriilor agricole şi urbane“ din 1934, prevedea reducerea volumului datoriilor agricole cu 50%. Datoriile astfel reduse puteau fi plătite în 34 de termene trimestriale, cu o dobîndă de 3%, plătibilă la 15 mai şi 15 noiembrie. Debitorii care puteau să-şi achite integral creanţa în decurs de doi ani de la promulgarea legii beneficiau de o reducere de 70%, cu condiţia de a vărsa în primul an cel puţin 15% din volumul împrumutului plus dobînda aferentă acestei sume. Debitorii care puteau rambursa creanţele lor în decurs de 5 ani de la promulgarea legii beneficiau de o reducere de 60%, cu condiţia de a depune în fiecare an cel puţin 8% din volumul total al datoriei plus dobînda aferentă acestei sume. **C.** a fost adoptată ca urmare a scăderii preţurilor la produsele agricole şi creşterii dobînzilor la creditele acordate după 1930, ceea ce a dus la imposibilitatea restituirii datoriilor contractate de agricultori şi, în consecinţă la adîncirea procesului de diferenţiere economică a agricultorilor.

CONVERTIBILITATEA MONEDEI, proprietate a monedei de a fi preschimbată de banca de emisiune pe o cantitate de metal preţios (aur sau argint), corespunzătoare conţinutului oficial, sau pe o cantitate de valută străină corespunzătoare parităţii oficiale sau cursului de schimb stabilit pe piaţa valutară. Noţiunea de **c.m.** este folosită, după cel de-al doilea război mondial, în special pentru a indica preschimbarea monedei unei ţări în moneda alteia. Astfel, în 1958 principalele ţări vest-europene şi-au făcut monedele convertibile în dolari nord-americani şi între ele. **C.m.** poate fi *integrală*, cînd moneda naţională poate fi schimbată fără nici o restricţie, sau *limitată*, cînd autorităţile monetare condiţionează preschimbarea monedei de natura operaţiei (plăţi comerciale, servicii, transferuri private, export de capital), de calitatea deţinătorului (rezident sau nerezident), sau de cantitatea preschimbată pentru convertire. **C.m.** stimulează dezvoltarea schimburilor internaţionale comerciale, turistice, deplasări de capitaluri etc. Datorită însă uşurinţei cu care pot trece peste graniţă capitalurile proprii, ea măreşte riscurile dezechilibrului balanţei de plăţi. De aceea, statele decid asupra convertibilităţii sau neconvertibilităţii monedelor lor numai în funcţie de caracterul consecinţelor ce decurg din aceasta pentru economia lor naţională. În ţara noastră, pe baza creşterii producţiei de bunuri materiale şi întăririi cursului leului pe plan intern şi internaţional, se va trece, în perspectivă, la convertibilitatea leului în raport cu alte monezi.

COOPERARE (COOPERAŢIE) A MUNCII, formă de organizare a muncii caracterizată prin activitatea în comun a mai multor persoane, fie în acelaşi proces de muncă, fie în procese de muncă diferite, dar legate între ele. **C.m.** poate fi *simplă*, cînd toţi lucrătorii efectuează acelaşi gen de activităţi, şi *complexă*, cînd se bazează pe diviziunea muncii între participanţi. Caracterul **c.m.,** amploarea şi rolul ei diferă în funcţie de nivelul şi caracterul dezvoltării forţelor de producţie şi de natura orînduirii social-economice. Prima formă de **c. a m.** a fost cooperarea simplă. Ea a apărut încă în comuna primitivă şi s-a dezvoltat apoi în societatea sclavagistă, în cea feudală etc. În condiţiile subordonării muncii de către capital, a apărut cooperarea capitalistă simplă a muncii care a reprezentat primul stadiu de dezvoltare a capitalismului în industrie. În cadrul ei, capitalul individual exploata sistematic munca unui anumit număr de muncitori salariaţi care aveau toţi aceeaşi meserie şi fiecare executa produsul în întregime. Cooperarea capitalistă simplă a muncii se baza pe o tehnică înapoiată (manuală). Cu toate acestea, ca rezultat al emulaţiei colective în muncă, ea a asigurat o creştere însemnată a productivităţii muncii, contribuind la dezvoltarea forţelor de producţie. Odată cu progresul forţelor de producţie a avut loc diviziunea muncii în interiorul întreprinderilor şi, pe această bază, s-a trecut la cooperarea complexă a muncii care se bazează pe specializarea lucrătorului, acesta executînd doar o parte (sau o operaţie) din produsul finit. În condiţiile cooperării complexe, caracterul social al muncii devine mai pronunţat. Forme de **c. a m.** cunoscute în capitalism sînt: manufactura şi fabrica capitalistă, în care are loc îngustarea specializării muncitorului ceea ce adînceşte dependenţa muncii de capital, măreşte gradul de exploatare al muncitorilor. Îngustarea tot mai accentuată a specializării în condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane are efecte negative asupra dezvoltării personalităţii muncitorilor. Toate acestea contribuie la adîncirea contradicţiilor dintre muncă şi capital. În *socialism* există cooperarea complexă a muncii, care are un conţinut nou determinat de natura relaţiilor de producţie socialiste şi de progresul tehnic rapid: are loc între oamenii muncii, care sînt producători şi, în acelaşi timp, proprietari asupra mijloacelor de producţie, este organizată planificat, se bazează pe tehnica maşinistă dominantă în toate ramurile economiei naţionale şi pe relaţii de colaborare şi întrajutorare tovărăşească în muncă. Specializarea muncii proprie cooperării are loc în condiţiile ridicării nivelului general de cultură al tuturor membrilor societăţii, ale preocupării pentru continua îmbogăţire a cunoştinţelor de specialitate şi a policalificării oamenilor muncii. În socialism **c.m.** îşi manifestă pe deplin avantajele; ea permite îmbinarea armonioasă a intereselor colective cu cele personale şi oferă condiţiile pentru dezvoltarea iniţiativei creatoare a oamenilor muncii. Perfecţionarea **c.m.** devine una din problemele cele mai importante pentru organizarea şi conducerea ştiinţifică a producţiei socialiste la toate nivelurile.

COOPERARE ECONOMICĂ INTERNAŢIONALĂ, formă superioară a legăturilor economice între state, cuprinzînd sfera producţiei, circulaţiei, tehnicii, ştiinţei şi culturii. **C.e.i.**, ca cerinţă a revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, este o formă de promovare a progresului tehnic, de valorificare a resurselor naturale şi umane, de ridicare a nivelului calitativ al produselor şi de asimilare de noi produse cu caracteristici tehnice superioare, de utilizare mai bună a capacităţilor de producţie, de folosire raţională a potenţialului ştiinţific. Ea este un factor de stimulare a schimburilor economice între state. Cooperarea în sfera producţiei materiale a cunoscut în ultimul deceniu o largă dezvoltare, ceea ce exprimă adîncirea *diviziunii internaţionale a muncii* (v.). Se lărgeşte cooperarea în producţie între statele capitaliste dezvoltate, între statele socialiste, între ţările socialiste şi ţările capitaliste şi cele în curs de dezvoltare; de aceea şi conţinutul **c.e.i.** este eterogen. Partidul Comunist Român şi statul nostru acordă o atenţie deosebită cooperării economice, tehnico-ştiinţifice, pe bază de egalitate şi avantaj reciproc, cu toate statele indiferent de natura orînduirii sociale, locul central însă revenind cooperării cu ţările socialiste. Cooperarea economică şi tehnico-ştiinţifică constituie o pîrghie dintre cele mai eficiente pentru intensificarea participării tuturor ţărilor la diviziunea internaţională a muncii, la circuitul mondial de valori materiale. **C.e.i.** este menită să servească intereselor tuturor părţilor, să contribuie la crearea unei mai mari stabilităţi în relaţiile economice mondiale. Cooperarea se poate realiza într-o gamă variată de forme: 1) *construirea de obiective economice* în domeniul industriei, agriculturii şi în alte ramuri, prin participarea mai multor ţări cu instalaţii şi utilaje, plata contravalorii acestor mijloace urmînd să se efectueze fie cu produsele realizate de instalaţia respectivă, fie prin alte mijloace; 2) *cooperarea în fabricarea de maşini şi utilaje, subansamble şi piese* pentru nevoile părţilor sau pentru export pe alte pieţe; 3) *cooperarea în folosirea unor procedee tehnice şi în fabricarea unor produse* pe baza licenţelor, brevetelor sau documentaţiei tehnice ale partenerului, cu obligaţia de a-i asigura acestuia pe o perioadă mai îndelungată livrarea cantităţilor convenite din producţia respectivă; 4) *cooperarea în efectuarea de prospecţiuni şi de explorări pentru valorificarea resurselor naturale* dintre două sau mai multe ţări; plata acestor lucrări şi prestaţii urmează să se efectueze prin livrări din materia primă obţinută sau alte mărfuri convenite; 5) *cooperarea în domeniile principale ale ştiinţei şi tehnicii*, pe baza intensificării şi diversificării cercetărilor naţionale; 6) *cooperarea în realizarea unor obiective turistice*; 7) *cooperarea economică şi tehnico-ştiinţifică*, formă superioară a relaţiilor economice dintre ţări, care asigură o mai bună valorificare a potenţialului lor material şi uman, ridicarea permanentă a nivelului tehnic al producţiei, satisfacerea în condiţii reciproc avantajoase a nevoilor de materii prime, utilaje şi instalaţii. În domeniul cooperării economice şi tehnico-ştiinţifice internaţionale, ţara noastră promovează forme variate, printre care construirea în comun a unor obiective economice, cooperarea în producţie şi în domeniul desfacerii, conlucrarea tehnico-ştiinţifică în legătură cu teme şi obiective de interes comun şi altele. În cadrul colaborării economice cu ţările socialiste România acordă o atenţie deosebită cooperării cu ţările membre ale C.A.E.R. În relaţiile de **c.e.i.** partidul şi statul nostru promovează consecvent principiile independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne, respectării integrităţii teritoriale, avantajului reciproc (v. şi *colaborare economică*). La noi, studii în acest domeniu au făcut: *N.N. Constantinescu* „La coopération économique et industrielle entre la Roumanie et les pays ouest-européens" (1969); *C. Murgescu* şi colab. „România socialistă şi cooperarea internaţională" (1970); *R. Moldovan* „Colaborarea economică dintre ţările socialiste" (1972); *I. Păţan* „România în configuraţia relaţiilor economice internaţionale" (1972); *Gh. Rădulescu* „Participarea României la cooperarea economică şi tehnică internaţională" (1972); *A.D. Albu* „Cooperarea economică şi tehnico-ştiinţifică internaţională" (1973); *C. Burtică* „Procese economice în economia mondială" (1973); *Gh. Dolgu* „Cooperarea internaţională — oportunităţi pierdute şi şanse de construire a păcii" (1973); *C. Moisuc* „Interdependenţă şi suveranitate în colaborarea economică mondială" (1973); *M.D. Popescu* „Consideraţii referitoare la caracteristicile strategiei cooperării economice internaţionale" (1973); *Al. Puiu* „Relaţiile economice dintre ţările socialiste şi cele capitaliste dezvoltate" (1973).

COOPERARE ÎN PRODUCȚIE, formă de organizare socială a producției, bazată pe existența unor legături permanente de producție între întreprinderi independente care, pe baza specializării și profilării producției, participă împreună la producerea unui produs complex, a unui subansamblu sau a unei piese, precum și la realizarea pe faze a unei anumite tehnologii. Caracterul și scopul **c.** în **p.** este determinat de natura orînduirii sociale. În *capitalism*, se realizează pe baza acțiunii spontane a legilor economice proprii acestei orînduiri și îndeosebi a legii concurenței și anarhiei în producție, în scopul obținerii de profit. În *socialism*, constituie o formă conștientă de organizare planificată a legăturilor de producție dintre întreprinderile proprietate socialistă, corespunzător intereselor întregii societăți. Relațiile socialiste de producție, de colaborare și ajutor reciproc favorizează procesul de cooperare, valorificarea avantajelor sale, utilizarea mai bună a capacităților de producție, folosirea eficientă a resurselor materiale și de muncă, introducerea metodelor de muncă avansate și prin aceasta ridicarea productivității muncii și reducerea cheltuielilor pe unitate de produs. În România, **c.** în **p.** s-a dezvoltat treptat, cuprinzînd în primul rînd principalele produse de serie din industria construcțiilor de mașini. Ridicarea pe o treaptă superioară a relațiilor de cooperare a fost marcată de constituirea centralelor industriale, care cuprind în componența lor toate sau marea majoritate a întreprinderilor care participă la realizarea unui produs, creîndu-se astfel condiții superioare de organizare și urmărire a modului în care se realizează sarcinile de cooperare în fiecare unitate. În agricultură **c.** în **p.** se realizează prin intermediul *consiliilor intercooperatiste* (v.), a *asociațiilor intercooperatiste* (v.) și prin formele de cooperare și asocierea dintre unitățile de stat și *cooperativele agricole de producție* (v.). Pentru dezvoltarea în continuare a **c.** în **p.** și a specializării, îndeosebi în industria construcțiilor de mașini și industria metalurgică, pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale a partidului din 1972, Consiliul de Stat a înființat, prin Decretul nr. 277/11 mai 1973, *Consiliul de coordonare a profilării, specializării și cooperării în ramurile industriei construcțiilor de mașini și industriei metalurgice*. Acest consiliu, ca organ interministerial, subordonat guvernului, are drept sarcină principală asigurarea dezvoltării într-o concepție unitară a profilării, specializării și cooperării în ramurile industriei constructoare de mașini și industriei metalurgice, precum și în alte subramuri, indiferent de subordonarea organizatorică a unităților. În condițiile revoluției științifice-tehnice contemporane, se dezvoltă tot mai mult **c.** în **p.** pe plan internațional, țara noastră promovînd o politică activă de dezvoltare a **c.** în **p.** cu țările socialiste, cu celelalte țări ale lumii. **C.** în **p.** necesită respectarea riguroasă a disciplinei contractuale de către toți partenerii (v. și *cooperare economică internațională*).

COOPERATISM (SOCIALISM-COOPERATIST), curent în gîndirea economică, conform căruia capitalismul ar putea fi înlocuit cu un nou regim social-economic, pe cale pașnică, prin generalizarea treptată a cooperației de consum. **C.** a fost propagat mai ales de creatorii școlii de la Nîmes sau școala Republicii cooperatiste (Ch. Gide, E. Poisson, B. Lavergne, E. Lasserre) și de „curentul hamburghez“ din gîndirea economică germană (Fr. Standinger, R. Wilbrandt, H. Kaufmann). În prezent, adepții **c.** se străduiesc să-l „fortifice“ făcînd apel la teoria subiectivistă a valorii, teoria utilității marginale și vorbind de o societate în care se va statornici „domnia consumatorului“. Acest curent este lipsit de consistență științifică, avînd un pronunțat caracter utopic, reformist. După cum se știe, în capitalism cooperaţia, oricare ar fi forma şi domeniul ei de activitate, poartă pecetea relaţiilor de producţie dominante. Ţinînd seama şi de rolul economic scăzut al ei, de evoluţia contradictorie a acesteia din punct de vedere practic este imposibil ca, în societatea burgheză, mişcarea cooperatistă să se generalizeze, să se ridice deasupra sectorului capitalist, să-l domine pentru ca apoi să-l transforme. Dealtfel evoluţia societăţii din ultimul secol a infirmat asemenea teze social-reformiste. În fine, avînd în vedere rolul determinant al producţiei faţă de consum, faptul că nu există o clasă a consumatorilor, că toţi membrii societăţii sînt consumatori, nu poate fi imaginată o societate în care aceştia să reprezinte „clasa“ dominantă conducătoare. În ultimele decenii curentul cooperatist devine tot mai slab.

COOPERATIVĂ, întreprindere social-economică, constituită prin unirea liber-consimţită a unui grup de persoane (producători agricoli, meseriaşi, consumatori), care concentrează mijloace de producţie şi forţă de muncă pentru producerea, desfacerea în comun sau cumpărarea anumitor mărfuri, acordarea de credite, prestarea de servicii. Sub diferitele sale forme de structură şi grad, **c.** constituie o parte componentă a economiei naţionale, cu conţinut, structură socială şi rol istoriceşte determinat în funcţie de caracterul relaţiilor economice. În *capitalism*, chiar dacă **c.** îşi propune ca scop înlăturarea intermediarilor şi obţinerea unor avantaje pentru membrii ei, ea se găseşte sub acţiunea legilor economice ale economiei capitaliste. În *socialism*, activitatea **c.** se integrează sistemului economic unitar socialist, este sprijinită de stat, contribuie la dezvoltarea societăţii şi la sporirea nivelului de trai al membrilor săi.

COOPERATIVĂ AGRICOLĂ DE PRODUCŢIE (C.A.P.), unitate economică autonomă, formă superioară de cooperaţie agricolă de producţie, constituită pe baza liberului consimţămînt, prin socializarea socialistă a pămîntului şi a celorlalte principale mijloace de producţie ale ţărănimii, în vederea organizării şi desfăşurării în comun a producţiei agricole vegetale şi animale. C.A.P. ocupă locul principal în agricultura României, deţinînd peste 60% din suprafaţa agricolă, iar din efectivul de animale 40% la bovine, peste 30% la porcine, aproape 38% la ovine. Ea corespunde pe deplin intereselor ţărănimii şi asigură îmbinarea intereselor personale cu cele colective şi ale întregii societăţi şi îşi păstrează viabilitatea în întreaga perioadă istorică de construire a socialismului şi comunismului. C.A.P. are drept obiect cultivarea pămîntului şi creşterea animalelor, obţinerea unor producţii agricole ridicate, prin folosirea largă a cuceririlor ştiinţei şi tehnicii agricole, în vederea satisfacerii necesităţilor de produse ale întregii societăţi, a creşterii bunăstării ţărănimii cooperatiste, a ridicării gradului de civilizaţie a satului. În cadrul C.A.P. pămîntul şi celelalte mijloace de producţie, precum şi rezultatele muncii constituie proprietate socialist-cooperatistă, munca se desfăşoară în comun pe baza planului de dezvoltare în perspectivă, a planului anual de producţie şi financiar, care se elaborează în conformitate cu condiţiile concrete din fiecare unitate, şi care corespund intereselor C.A.P., membrilor săi şi necesităţilor economiei naţionale. Munca se desfăşoară pe ferme, brigăzi, echipe şi sectoare de deservire. La efectuarea lucrărilor agricole de bază participă şi S.M.A. care are organizată pe lîngă fiecare unitate cooperatistă o secţie de mecanizare, care funcţionează ca un sector mecanic al C.A.P. Repartiţia producţiei globale se înfăptuieşte potrivit statutului C.A.P., constituindu-se următoarele fonduri: fond de înlocuire, fond de dezvoltare, fond de retribuire a muncii, fond de pensii şi asigurări sociale, fond de ajutor în natură, fond social-cultural şi sportiv, fond de rezervă pentru producţie şi de retribuire a muncii. Retribuirea muncii are loc sub forma acordului global sau a tarifelor pe normă de muncă sau unitate de timp, drepturile cuvenite cooperatorilor efectuîndu-se în bani şi natură sau în bani. Organul suprem de conducere al C.A.P. este adunarea generală; organul executiv al adunării generale fiind consiliul de conducere ales pe timp de doi ani. Verificarea gestiunii C.A.P. se exercită de către comisia de revizie, aleasă, de asemenea, de adunarea generală pe timp de doi ani. C.A.P. se pot afilia la uniunile judeţene ale C.A.P., participă la activitatea consiliilor intercooperatiste, pot constitui asociaţii intercooperatiste sau coopera cu întreprinderile agricole de stat şi alte unităţi economice de stat, precum şi cu unităţi ale cooperaţiei de consum şi meşteşugăreşti. Partidul şi statul nostru sprijină în permanenţă C.A.P. prin dezvoltarea şi perfecţionarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, prin S.M.A. şi I.A.S., prin acordarea de credite şi pregătirea de specialişti etc. (v. şi *adunare generală a C.A.P.; consiliu intercooperatist; Uniune a Cooperativelor Agricole de Producţie*).

COOPERATIVĂ DE CONSUM, unitate economică autonomă, formată prin asocierea unui grup de oameni care îşi desfăşoară activitatea în special în sfera circulaţiei mărfurilor şi are ca principal scop aprovizionarea membrilor ei cu bunuri de consum. În România, **c.** de **c.** reprezintă o organizaţie obştească de masă care activează în mediul rural şi în localităţile urbane mai mici, căreia îi revin multiple sarcini, atît în sfera circulaţiei, cît şi a producţiei. Pe lîngă aprovizionarea populaţiei săteşti cu mărfuri industriale, **c.** de **c.** au sarcina de a contribui la valorificarea produselor agricole pe calea contractărilor şi achiziţiilor, dezvoltarea alimentaţiei publice şi a prestărilor de servicii la sate. Are un rol important în promovarea principiilor democraţiei socialiste. În R.S. România, **c.** de **c.** sînt unite la scară naţională în Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum (CENTROCOOP).

COOPERATIVĂ DE CREDIT, unitate autonomă de credit formată prin asocierea unui grup de oameni, în scopul organizării ajutorului financiar reciproc, pe calea împrumuturilor. Primele **c.** de **c.** în România apar spre sfîrşitul sec. al XIX-lea şi se menţin sub denumirea de *bănci populare* pînă în 1948, cînd activele lor sînt preluate de cooperativele de consum. Reapar în 1955 sub denumirea de *bănci cooperative* şi fiinţează sub această denumire pînă în 1961. Din 1961 apar sub denumirea lor actuală, ca organizaţii afiliate la uniunile judeţene ale cooperaţiei de consum, membru al lor putînd fi orice cetăţean care domiciliază în raza de activitate respectivă.

COOPERATIVĂ DE DESFACERE, unitate economică autonomă formată prin asocierea unui grup de mici producători (meseriaşi sau ţărani), în scopul desfacerii producţiei în condiţii mai avantajoase şi înlăturării intermediarilor. **C.** de **d.** au apărut în capitalism ca reacţie împotriva capitalului comercial şi au constituit, alături de cooperativele de aprovizionare, cea mai răspîndită formă a cooperaţiei meşteşugăreşti. În România nu există **c.** de **d.** ca unităţi economice autonome, deoarece desfacerea în comun a producţiei constituie un aspect al activităţii complexe desfăşurate atît de cooperativele agricole de producţie, cît şi de cele meşteşugăreşti şi de consum.

COOPERATIVĂ MEŞTEŞUGĂREASCĂ, unitate economică autonomă constituită prin asocierea unui grup de meseriaşi. A apărut în capitalism ca formă de asociere a meseriaşilor în scopul apărării intereselor lor de producători. În R. S. România, **c.m.** reprezintă o unitate socialistă de producţie, constituită ca formă de asociere a meşteşugarilor, bazată pe proprietatea obştească asupra mijloacelor de producţie şi a rezultatelor obţinute şi îşi desfăşoară activitatea prin unităţi şi ateliere de producţie, de reparaţii şi întreţinere, de servicii, precum şi prin depozite şi magazine de prezentare şi desfacere. La nivel naţional, cooperativele meşteşugăreşti sînt cuprinse în Uniunea Centrală a Cooperativelor Meşteşugăreşti (UCECOM).

COOPERATIVIZARE A AGRICULTURII, proces de unire a gospodăriilor micilor producători agricoli în unităţi agricole cooperatiste prin care se creează relaţii de producţie socialiste la sate. Acest proces constituie o necesitate obiectivă şi reprezintă o parte inseparabilă a planului de construire a socialismului. Se desfăşoară în perioada de trecere de la capitalism la socialism în condiţiile existenţei statului dictaturii proletariatului. În elaborarea programului de **c. a a.**, Partidul Comunist Român s-a bazat pe principiile marxism-leninismului privind trecerea ţărănimii la socialism, pe care le-a aplicat creator la condiţiile istorice concrete specifice ţării noastre. La istorica Plenară a C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 s-a elaborat Programul transformării socialiste a agriculturii care, pe lîngă organizarea sectorului de stat în agricultură, prevedea trecerea micilor producători de la sate la forme cooperatist-socialiste de organizare a producţiei. Programul a fost completat şi îmbogăţit ulterior cu noi măsuri şi metode corespunzătoare noilor condiţii de desfăşurare a procesului de **c. a a.** Hotărîrile Plenarei din martie 1949 au constituit începutul unei etape noi în înfăptuirea revoluţiei agrare, un moment de însemnătate covîrşitoare pe calea dezvoltării socialiste a ţării. Partidul Comunist Român a conceput înfăptuirea **c.a.** ca un proces care se desfăşoară treptat, pe măsura convingerii ţărănimii despre superioritatea agriculturii socialiste şi a creării condiţiilor materiale şi subiective necesare. În centrul procesului de **c. a a.**, Partidul Comunist Român a situat: respectarea cu stricteţe a principiului liberului consimţămînt; crearea şi perfecţionarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, pentru care statul a acordat un volum important de investiţii în vederea dezvoltării industriei de maşini agricole şi de îngrăşăminte chimice, executarea lucrărilor de îmbunătăţiri funciare, promovarea în producţie a ştiinţei şi tehnicii agricole; formarea şi pregătirea cadrelor de specialişti, ridicarea nivelului de cunoştinţe de specialitate şi culturale ale ţărănimii, desfăşurînd la sate o adevărată revoluţie în domeniul culturii. O trăsătură importantă a politicii de **c. a a.** constă în preocuparea susţinută a partidului nostru de a găsi şi folosi cele mai corespunzătoare forme de cooperaţie, de la cele mai simple la cele superioare. Aplicarea practică a acestei concepţii originale s-a concretizat în crearea unor reţele de cooperative de aprovizionare, desfacere şi consum la sate, în folosirea unor forme simple de cooperaţie agricolă ca: tarlalizarea, asociaţiile pentru efectuarea în comun a lucrărilor la produsele contractate cu statul, stînele cooperatiste în zonele de munte, cooperativele cu rentă, întovărăşirile agricole. Toate aceste forme de cooperaţie simplă şi accesibile maselor largi ale ţărănimii muncitoare au constituit o adevărată şcoală de educare a ei în spiritul muncii în comun, au pregătit condiţiile de trecere la forma superioară de organizare a producţiei, la *Cooperativa Agricolă de Producţie* (v.). În realizarea practică a principiului cointeresării materiale, partidul a folosit mijloace şi pîrghii specifice fiecărei etape de construcţie socialistă la sate, urmărind constant întărirea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti, creşterea producţiei agricole, ridicarea nivelului de trai al ţărănimii şi atragerea ei la socialism. A fost aplicată o politică diferenţiată a impozitelor şi cotelor obligatorii ca şi în acordarea de credite; unităţile agricole socialiste au fost sprijinite pe linia producţiei. Pe măsura creşterii producţiei industriale şi agricole, a dezvoltării sectorului socialist s-au creat condiţii pentru desfiinţarea sistemului de cote obligatorii şi aşezarea schimburilor economice dintre oraş şi sat pe baze comerciale. Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1956 a hotărît înlocuirea sistemului de cote obligatorii prin sistemul de contractări şi achiziţii la majoritatea produselor agricole, ceea ce a stimulat ţărănimea să sporească producţia şi să treacă la socialism. În procesul **c.a.** s-a rezolvat şi problema ţăranilor înstăriţi, chiaburimea fiind lichidată din punct de vedere social şi s-a pus capăt exploatării omului de către om şi în agricultură (v. şi *chiaburime*). Prin munca politică şi organizatorică desfăşurată de partid, procesul **c.a.** care a început în 1949 s-a încheiat la mijlocul lunii martie 1962. Cooperativa agricolă de producţie a devenit una din formele principale de organizare a marii producţii socialiste în agricultură. Trecerea micilor gospodării ţărăneşti la marea producţie socialistă a marcat victoria deplină şi definitivă a socialismului în ţara noastră, generalizarea relaţiilor de producţie în întreaga economie, făurirea economiei socialiste unitare, a creat condiţii prielnice dezvoltării ascendente şi rapide a producţiei agricole, ridicării sistematice a nivelului de trai material şi cultural al ţărănimii. Trăsătura definitorie a **c.a.** este creşterea continuă a producţiei agricole vegetale şi animale. Ea este o expresie concludentă a justeţei politicii agrare a partidului nostru, un argument puternic împotriva acelor păreri potrivit cărora în perioadele de reorganizare politică şi socială a agriculturii inevitabil ar avea loc o scădere a producţiei agricole. Prin încheierea procesului de **c. a a.**, dintr-o clasă de mici producători, ţărănimea a devenit o clasă nouă, omogenă de producători socialişti uniţi, caracterizată printr-un nou mod de muncă şi de viaţă, de comportament economic şi social-politic, iar alianţa politică muncitorească-ţărănească s-a ridicat pe o treaptă superioară (v. şi *ţărănime cooperatistă*).

COOPERAŢIE, asociere, uniune liber consimţită de persoane în întreprinderi cooperatiste de producţie, de consum, de aprovizionare şi desfacere, de credit, prestări de servicii etc. În baza unui statut, ale cărui prevederi sînt condiţionate de nivelul forţelor de producţie şi de orînduirea social-economică dată, membrii cooperatori se angajează să pună la un loc resurse materiale determinate, ca şi volumul de muncă şi capacitatea de organizare convenite, în vederea valorificării mai bune a tuturor acestora şi a obţinerii unor avantaje. **C.** mai semnifică şi sistemul cooperativelor dintr-un anumit domeniu de activitate economică (**c.** de producţie, **c.** de credit), precum şi ansamblul cooperativelor de diferite feluri dintr-o anumită ţară. În acest din urmă caz, termenul de **c.** se foloseşte sinonim cu cel de *mişcare cooperatistă*, care a apărut pe o anumită treaptă a dezvoltării capitalismului, mai întîi în ţări ca Anglia, Franţa, Danemarca, Italia etc. Esenţa, rolul, funcţiile social-economice şi perspectivele dezvoltării **c.** sînt condiţionate de relaţiile de producţie dominante, de conţinutul puterii politice, ca şi de structura socială a diferitelor forme de cooperative, de structura şi orientarea organelor conducătoare ale acestora. În *capitalism*, **c.** reprezintă un fenomen contradictoriu. Pe de o parte, **c.**, îndeosebi cea cu o structură predominant muncitorească, poate ajuta masele muncitoare să cîştige unele din revendicările lor economice. În anumite condiţii, **c.** poate fi un instrument puternic al micilor producători în lupta cu burghezia, îndeosebi cu cea monopolistă. Prin toate acestea, ea dovedeşte în mod practic necesitatea înlocuirii sistemului economic capitalist. Totuşi, în condiţiile orînduirii burgheze **c.** prin ea însăşi nu va putea lichida niciodată relaţiile de producţie burgheze dominante (v. şi *cooperatism*). În capitalism, **c.** este legată prin mii de fire de relaţiile de producţie dominante şi este subordonată acestora pe căi specifice. Într-un anumit sens, de pildă în cazul **c.** agricole, ea reprezintă o formă specifică de organizare a producţiei şi desfacerii de mărfuri pe baze capitaliste. Mişcarea cooperatistă, ca mişcare unitară a maselor, urmăreşte atît un scop economic, cît şi unul politic. În capitalism, **c.** este în esenţă o mişcare economică, ea avînd însă şi sarcini politice, a căror rezolvare devine posibilă prin încadrarea lor în sarcinile politice generale ale clasei muncitoare şi, totodată, prin luarea în considerare a funcţiilor economice ale mişcării cooperatiste. În România, **c.** a apărut mai tîrziu decît în alte ţări şi anume în ultimele decenii ale secolului trecut. Pînă la primul război mondial, apăruseră în toate provinciile româneşti numeroase cooperative de diferite genuri: cooperative de credit („bănci populare“), obştii pentru arendarea pămîntului, cooperative forestiere etc. În perioada interbelică, **c.** s-a dezvoltat dar a suferit şi de această dată influenţa condiţiilor generale ale dezvoltării capitaliste a ţării. În 1928, an de vîrf al mişcării cooperatiste, existau în România aproape 5 000 de unităţi cooperatiste de credit, încadrînd peste 1 000 000 de membri. Mişcarea cooperatistă din România acelor ani deţinea însă o pondere constant mică în economia naţională, capitalul tuturor cooperativelor nedepăşind, în toată perioada interbelică, 5% din capitalul societăţilor pe acţiuni din ţară (1924—3,4%; 1928 — 4,3%; 1931 — 4,5%; 1937 — 4,4%). În cadrul **c.** agricole din România sub regimul burghezo-moşieresc s-a practicat pe larg exploatarea ţăranilor săraci, mai ales în acele unităţi în care conducerea cooperativelor se afla în mîinile chiaburilor şi ale altor elemente exploatatoare. După instaurarea regimului democrat-popular, Partidul Comunist Român şi statul socialist au iniţiat măsuri în vederea reorganizării **c.** pe baze noi, socialiste, care exclud exploatarea omului de către om, pentru transformarea ei într-o organizaţie de masă. Regimul democrat-popular a încurajat dezvoltarea **c.** acordîndu-i sprijin material şi financiar. În perioada de trecere de la capitalism la socialism, **c.** joacă un rol important în atragerea micilor producători, în special a ţărănimii, pe drumul socialismului. Ea îmbină interesele individuale ale micilor producători de mărfuri cu interesele generale ale celor ce muncesc şi reprezintă forma cea mai accesibilă de unire a ţărănimii muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare, în vederea construirii socialismului. În *socialism*, **c.** este o formă de organizare a oamenilor muncii în unităţi cooperatiste de producţie, de consum, de aprovizionare şi desfacere, de credit şi economii. Natura, rolul şi însemnătatea **c.** se schimbă principial în socialism. **C.** socialistă se întemeiază pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie, sub forma proprietăţii socialiste cooperatiste, activitatea ei se încadrează în dezvoltarea planificată a ansamblului economiei naţionale, asigură repartiţia după muncă şi contribuie la progresul general al societăţii şi la înaintarea ei spre comunism.

CORELAŢIE 1. (În sens larg) Legătură de dependenţă între fenomene cu caracter de masă sau între caracteristici cantitative sau calitative diferite ale indivizilor (unităţilor, evenimentelor) care compun o colectivitate. **2.** (În sens restrîns) Raport măsurabil între două sau mai multe variabile. Constatarea ei nu implică în mod necesar cauzalitatea. Intensitatea **c.** este măsurată de un coeficient care variază de la 0 la 1 şi permite comparaţii între fenomene. *Metoda* **c.** este folosită în analiza fenomenelor economice şi sociale, atunci cînd legătura dintre variabile nu apare în mod precis. Ea utilizează ca instrumente tabelele de **c.**, graficele de **c.**, coeficienţii de **c.**

CORELAŢIE ECONOMICĂ, raport de proporţionalitate necesară între două variabile economice interdependente, care admite, fie prioritatea dezvoltării (în anumite limite) a unei variabile în raport cu celelalte (ca o condiţie a echilibrului economic şi a maximizării dezvoltării tuturor variabilelor), fie o dezvoltare paralelă exprimată printr-o relaţie liniară. **C.e.** este o expresie a legilor economice obiective, se formează şi se modifică în timp sub influenţa a numeroşi factori tehnico-ştiinţifici, economici, naturali, demografici, sociali, aflîndu-se totodată sub incidenţa acţiunii conştiente a omului. La rîndul lor, **c.e.** acţionează asupra forţelor de producţie şi a dezvoltării economico-sociale. **C.e.** realizate în fiecare etapă influenţează pozitiv şi intensiv creşterea forţelor de producţie, dezvoltarea economico-socială şi ridicarea nivelului de trai, numai în măsura în care oglindesc cerinţele legilor obiective, tinzînd spre ceea ce se poate numi „proporţii optime". Nerespectarea acestor cerinţe poate conduce la risipă de resurse, scăderea eficienţei şi dezechilibre pe perioade mai lungi sau mai scurte de timp. **C.e.** sînt cu atît mai complexe cu cît forţele de producţie sînt mai dezvoltate, diviziunea muncii mai evoluată, iar analiza, prognoza şi proiectarea lor mai dificilă, cu cît perioada de timp la care se referă este mai lungă. Întrucît economia naţională este un sistem unitar complex, compus din numeroase subsisteme interdependente (producţia, repartiţia, schimbul, consumul, ramurile şi subramurile de activitate, întreprinderile etc.), cunoaşterea şi asigurarea proporţiilor economice, precum şi măsurarea expresiilor cantitative (corelaţiile economice) sînt condiţii indispensabile ale conducerii planificate a economiei. **C.e.** stau la baza elaborării modelelor economice, a planurilor de dezvoltare economică şi socială, a măsurilor de politică economică, precum şi în analizele economice. **C.e.** *fundamentale* se referă la procesul reproducţiei sociale; **c.e.** *speciale*, ca şi **c.e.** de *detaliu* caracterizează proporţiile dintre ramuri, subramuri, unităţi teritoriale, întreprinderi şi din interiorul lor etc. **C.e.** pot fi exprimate prin *proporţii* (v. şi *balanţa legăturilor dintre ramuri; proporţii economice)*. Ansamblul tuturor **c.e.** se manifestă în starea de echilibru economic, rezultată dintr-un sistem determinat de raporturi de proporţionalitate între factorii tehnici, economici şi sociali. Una din corelaţiile fundamentale de care depind echilibrul dinamic, dezvoltarea în ritm susţinut a economiei naţionale, precum şi ridicarea continuă a nivelului de trai o constituie **c.e.** dintre *fondul de consum* şi *fondul naţional de dezvoltare economico-socială*. De mărimea acestor fonduri, de structura şi ritmul lor de creştere depind atît gradul de înfăptuire a reproducţiei lărgite, cît şi cel de satisfacere a nevoilor membrilor societăţii. Realizarea unei corelaţii optime între cele două fonduri trebuie să aibă în vedere asigurarea creşterii echilibrate a economiei naţionale, a unei dinamici ridicate a venitului naţional pe locuitor, sporirea eficienţei economice a investiţiilor şi ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii. *Corelaţia dintre productivitatea muncii şi retribuţia medie* se concretizează în creşterea mai rapidă a productivităţii muncii în raport cu creşterea retribuţiei medii a oamenilor muncii, cerinţă obiectivă a înfăptuirii în ritm înalt a procesului reproducţiei socialiste lărgite, o condiţie primordială pentru asigurarea dezvoltării de ansamblu a economiei naţionale şi pentru sporirea continuă a bunăstării oamenilor muncii, o expresie concretă a îmbinării intereselor generale cu cele personale. Această corelaţie presupune trei aspecte strîns legate între ele:

1) corelaţia dintre productivitatea muncii sociale şi veniturile reale; 2) corelaţia dintre productivitatea muncii sociale şi retribuţia reală; 3) corelaţia dintre productivitatea muncii individuale şi retribuţia nominală. Legătura internă dintre productivitatea muncii şi retribuţia medie necesită determinarea unor astfel de raporturi cantitative, care să asigure o optimizare a ritmurilor lor de creştere. Această optimizare, în expresia ei generală, înseamnă găsirea unei astfel de corelaţii prin care să se asigure, pe o perioadă mai îndelungată, o dezvoltare rapidă a producţiei sociale, concomitent cu creşterea maximă posibilă, în condiţiile date, a nivelului de trai al membrilor societăţii. Respectarea acestor corelaţii prezintă o importanţă practică deosebită, atît pentru fiecare unitate economică, cît şi pentru întreaga economie naţională, ea fiind o latură esenţială a politicii economico-sociale a partidului marxist-leninist. La nivel microeconomic, această corelaţie asigură reducerea preţului de cost pe unitatea de produs, sporirea acumulărilor socialiste, creşterea veniturilor lucrătorilor. La nivel macroeconomic, ea asigură creşterea continuă a eficienţei activităţii economice, stabilitatea circulaţiei mărfurilor şi a banilor, corelaţia optimă între cerere şi ofertă, între veniturile populaţiei şi fondurile de mărfuri pe piaţă etc. Încălcarea acestor corelaţii provoacă fenomene negative nu numai la nivelul unităţilor economice, dar şi al întregii economii naţionale. Corelaţia dintre veniturile băneşti ale populaţiei şi desfacerile de mărfuri prin comerţul socialist reprezintă raportul dintre masa numerarului aflată într-o perioadă determinată la populaţie (cu destinaţia de a fi transformată în mărfuri) şi cantităţile de mărfuri care pot fi puse în aceeaşi perioadă la dispoziţia populaţiei prin reţeaua comerţului socialist. Pe măsura dezvoltării şi diversificării producţiei sociale şi circulaţiei mărfurilor, a creşterii veniturilor băneşti ale populaţiei se intensifică circuitul bănesc ca mişcare de numerar de la şi către centrul de emisiune, prin treceri succesive de la întreprinderi şi instituţii la populaţie şi invers. Pe această bază, corelaţia dintre veniturile băneşti ale populaţiei şi desfacerile de mărfuri prin comerţul socialist devine o pîrghie esenţială pentru utilizarea veniturilor băneşti, pentru stabilitatea monetară. Această corelaţie se realizează prin *balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei* (v.) prin care se asigură corespondenţa dintre fluxurile băneşti şi fluxurile de bunuri şi servicii care intră în consumul individual al populaţiei.

CORNER, formă simplă de organizare monopolistă; o înţelegere între întreprinderi în vederea cumpărării de mărfuri şi vînzării lor la preţuri ridicate. **C.** a precedat înţelegerile complexe între întreprinderi de tipul cartelului, sindicatului ş.a. Deşi reprezintă o formă utilizată în perioada de apariţie şi statornicire a monopolului, ea este practicată uneori şi de către marile monopoluri.

CORPORATISM, curent de gîndire şi acţiune social-economică şi politică burghez, axat pe ideea de corporaţie, ca principiu şi unitate de bază a organizării şi funcţionării societăţii. **C.** a apărut în perioada crizei generale a capitalismului, cînd liberalismul s-a arătat a fi desuet, cînd etatismul burghez se dovedea neputincios în faţa marilor probleme cu care era confruntată societatea capitalistă iar socialismul devenea ameninţător pentru burghezie. De aceea, a fost prezentat de autorii săi ca o organizare social-economică şi politică medie între individualism şi *etatism* (v.), între capitalism şi socialism, capabilă să remedieze racilele capitalismului şi să evite trecerea la socialism. Cele trei misiuni declarate ale **c.** erau: 1) *misiunea socială*, realizarea păcii tulburate între patroni şi muncitori, decretînd lupta de clasă drept o invenţie subversivă şi proclamînd criteriul organizării pe profesii sau domenii de activitate, adică a exploatatorilor şi exploataţilor, la un loc; 2) *misiunea economică*, organizarea economiei prin înţelegerea directă dintre producătorii grupaţi în corporaţii autonome; 3) *misiunea politică*, alegerea unei singure aşa-zise „reprezentanţe populare“ desfiinţînd partidele politice. **C.** a fost folosit sub forma totalitarismului fascist — mai ales italian şi german — apărînd ca o modalitate de realizare a capitalismului monopolist de stat. **C.** nu a putut realiza „pacea socială“ ci a contribuit la adîncirea contradicţiilor sociale, la intensificarea luptei de clasă. El nu a dus şi nu putea să ducă la armonizarea economiei ci a subordonat întreaga economie intereselor marilor monopoluri şi dezlănţuirii celui de-al doilea război mondial. Cît priveşte aşa-zisa „reprezentanţă populară“ aceasta nu a însemnat altceva decît desfiinţarea drepturilor şi libertăţilor democratice, atîtea cîte mai existau, şi instaurarea dictaturii făţişe a vîrfurilor celor mai reacţionare ale oligarhiei financiare şi ale moşierimii. Pe plan „teoretic“ **c.** a fost susţinut în România de *M. Manoilescu* (v.).

CORPORAŢIE, formă specifică de organizare a activităţii economice. În *feudalism*, organizaţie meşteşugărească ce unea meşteşugari din aceeaşi specialitate sau de specialităţi înrudite şi care locuiau, de regulă, în acelaşi oraş. Se mai numea *breaslă* (v.), *isnaf* sau *rufet*. Era formată cu scopul de a apăra interesele şi drepturile profesionale ale membrilor ei. În *capitalism*, întreprindere organizată sub forma societăţii pe acţiuni. De regulă, **c.** este o mare întreprindere monopolistă care, prin forţa şi poziţia ei, are rol important în viaţa economică şi politică a ţării, avînd ca scop obţinerea profitului de monopol. Deşi numărul **c.** monopoliste este restrîns, puterea lor de influenţă este deosebit de mare datorită forţelor economice pe care le manevrează, a legăturilor strînse cu statul capitalist şi a profiturilor ridicate pe care le obţin.

COST, cheltuială exprimată în bani, făcută pentru producerea sau cumpărarea de bunuri materiale, efectuarea de lucrări sau prestarea de servicii. Cunoaşterea lui este necesară în toate sectoarele de activitate, pentru a desemna efortul cerut de obţinerea rezultatelor respective şi pentru a urmări gradul de eficienţă economică (v. şi *preţ de* **c.**).

COST MARGINAL, noţiune ce desemnează nivelul cel mai ridicat al cheltuielilor efectuate de unităţile economice din industria extractivă şi agricultură, care-şi desfăşoară activitatea în condiţii de producţie mai puţin favorabile datorită mediului natural, dar ale căror produse sînt socialmente utile. **C.m.** se foloseşte ca punct de plecare în formarea preţurilor de vînzare ale mărfurilor respective, prin al cărui nivel trebuie să se asigure, înainte de toate, recuperarea costurilor efectuate, cointeresarea materială a întreprinderilor care au condiţii naturale de producţie mai puţin avantajoase.

COSTUL VIEŢII, totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare şi nealimentare, precum şi a serviciilor utilizate, pe o familie, într-o perioadă determinată. Se exprimă prin: **c.v.** *ca nivel general* al consumului de bunuri materiale şi servicii; **c.v.** *ca indice general* al preţului cu amănuntul şi al tarifelor. **C.v.** *ca nivel general* al consumului de bunuri materiale şi servicii reprezintă totalitatea cheltuielilor alimentare şi nealimentare pe o familie, diferenţiată pe categorii sociale şi grupe de familii, într-o anumită perioadă de timp, de obicei un an. **C.v.** ca *indice general* al preţurilor cu amănuntul şi al tarifelor exprimă modificarea medie a preţurilor mărfurilor alimentare şi nealimentare cumpărate şi a tarifelor plătite pentru serviciile utilizate de către diferite grupe de populaţie într-o perioadă, comparativ cu o altă perioadă. Indicele **c.v.** se calculează ca un raport între valoarea mărfurilor şi serviciilor cumpărate într-o perioadă dată faţă de valoarea aceluiaşi volum de mărfuri şi servicii utilizate în perioada de bază. Acesta poate fi prezentat astfel:

$$I.c.v. = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum \frac{1}{i} \cdot p_1 q_1},$$

în care: p_1 = preţurile mărfurilor şi tarifelor pentru servicii în perioada curentă; q_1 = cantităţile mărfurilor şi volumul serviciilor cumpărate în perioada curentă; i = indicii individuali ai preţurilor şi tarifelor. Indicele **c.v.** reprezintă volumul total al cheltuielilor efectuate în perioada curentă, pentru procurarea de produse şi plata serviciilor, corectat cu indicii individuali ai preţurilor şi tarifelor. În cazul indicelui **c.v.** se folosesc ca ponderi datele privind cheltuielile efectuate pentru cumpărarea mărfurilor şi plata serviciilor, date obţinute prin cercetarea selectivă a bugetelor de familie.

COSTURI COMPARATIVE DE PRODUCŢIE (teoria „avantajului relativ“ în comerţul internaţional capitalist), concepţie dominantă în literatura economică burgheză din ultimul secol şi jumătate, referitoare la relaţiile economice externe. Esenţa teoriei **c.c.** de **p.** este exprimată în trei postulate fundamentale: 1) o ţară optează pentru producerea unei mărfi *A*, pentru care, în comparaţie cu o altă marfă *B*, cheltuieşte comparativ sau relativ mai puţin, chiar dacă marfa aleasă *A* se produce în alte ţări cu cheltuieli mai mici, deci ţara dată cheltuieşte în mărime absolută mai mult; acesta este denumit în teoria respectivă *avantajul relativ;* 2) pe această bază, schimburile comerciale internaţionale ar fi reciproc avantajoase tuturor partenerilor, contribuind implicit la creşterea economică în ţările care participă la comerţul internaţional capitalist şi, în perspectivă, la apropierea spontană a nivelului lor de dezvoltare economică; 3) premisa şi corolarul funcţionării depline a avantajului relativ reciproc ar fi liberul schimb, deplina libertate de concurenţă între ţările capitaliste, indiferent de potenţialul lor economic, de locul lor în cadrul sistemului mondial al capitalismului şi de profitul lor economic. Formulată iniţial de *R. Torrens* şi mai ales de către *D. Ricardo* (v.), teoria **c.c.** de **p.** a cunoscut numeroase modificări de-a lungul timpului în sensul absolutizării avantajului relativ, considerat în mod greşit ca fiind întotdeauna prezent pentru toţi partenerii (J. St. Mill, A. Marshall), a exagerării formalizărilor matematice (W. St. Jevons, V. Pareto) şi a reprezentărilor grafice ale acestei teorii (F.Y. Edgeworth şi economiştii marginalişti contemporani: G. Haberler, P.A. Samuelson, H.G. Johnson, J. Bhagwati etc.). Dacă la Ricardo această teorie a fost elaborată pe temelia teoriei valorii muncă şi a avut un anumit rol progresist în lupta burgheziei industriale engleze împotriva moşierilor reacţionari, ulterior s-a accentuat caracterul vulgar al acestei teorii, variantele ei mai recente fiind construite pe baza unor teorii superficiale despre preţ (mai ales teoria utilităţii marginale). De aceea, teoria respectivă a devenit un instrument de justificare a colonialismului, iar în zilele noastre, a neocolonialismului (modelul *Heckscher-Ohlin-Samuelson* al comerţului internaţional, dublat de teoria egalizării preţurilor factorilor de producţie şi a veniturilor), ieşind la iveală tot mai pregnant caracterul ei nerealist şi reacţionar. Inconsistenţa teoriei **c.c.** de **p.** este dovedită de practica socială care contrazice atît premisa majoră a acestei teorii (ţările capitaliste industrializate, deși în teorie susțineau liberschimbismul, au recurs la protecționism), cît și concluziile ei (raționalitatea diviziunii internaționale capitaliste a muncii, reciprocitatea avantajelor comerțului internațional capitalist, universalitatea principiului avantajului relativ etc.), îndeosebi prin adîncirea decalajelor între țările sistemului mondial capitalist, prin dimensiunile tot mai îngrijorătoare ale subdezvoltării în mari zone ale lumii capitaliste, prin deteriorarea raportului de schimb pentru țările subdezvoltate etc. Principalele insuficiențe ale teoriei **c.c.** de **p.** din punct de vedere metodologic constau în: fetișizarea avantajului relativ, ignorînd conținutul lui obiectiv concret (care poate să fie un dezavantaj absolut pe termen lung); ruperea schimburilor internaționale de problemele producției, inclusiv de relațiile de repartiție din capitalism, estompînd dezvoltarea inegală a țărilor capitaliste în imperialism (mai ales în nivelul productivității muncii); ruperea mecanismului de formare a prețurilor internaționale de valoarea națională și internațională a mărfurilor; calcularea avantajului relativ în unități naturale (valori de întrebuințare), făcînd abstracție de implicațiile lui imediate (schimbul neechivalent între țări inegal dezvoltate) și pe termen lung (accentuarea dezvoltării inegale a țărilor capitaliste) etc. Tentativele de modernizare ale acestei teorii (H.G. Johnson), îndoielile unui număr crescînd de economiști burghezi din țările capitaliste dezvoltate față de această teorie (W. Leontief, R. Mossé, J. Wemelsfelder etc.), respingerea ei de către economiștii burgheziei naționale din țările în curs de dezvoltare (R. Prebisch, V.L. Urquidi etc.) și de către unii economiști radicali din țările capitaliste dezvoltate (A. Emmanuel), dar mai ales critica marxistă a acestei teorii (A.B. Frumkin, Ch. Bettelheim, Chr. Palloix etc.) dovedesc criza pronunțată a teoriei burgheze contemporane despre relațiile economice internaționale, ca parte componentă a crizei gîndirii economice burgheze privită în ansamblu. O contribuție la critica teoriei **c.c.** de **p.** a avut și *M. Manoilescu* (v.).

COSTURI DIRECTE, cheltuieli de producție a căror mărime absolută pe unitatea de produs se stabilește direct, în funcție de ceea ce se consumă efectiv și nemijlocit pentru crearea bunurilor respective. **C.d.** includ cheltuielile care se efectuează în secții cu materiile prime și materialele, materiile auxiliare, combustibilul, energia electrică, retribuția lucrătorilor productivi etc., inclusiv cheltuielile pentru fabricarea produselor noi, compensarea uzurii instrumentelor și mecanismelor cu destinație specială etc.

COSTURI INDIRECTE, cheltuieli de producție a căror mărime absolută pe unitatea de produs nu poate fi determinată direct ci prin procedee convenționale. În **c.i.** se includ cheltuielile pentru întreținerea și funcționarea utilajului, cheltuielile generale ale secției și cheltuielile generale ale întreprinderii (iluminat, încălzit, retribuția personalului administrativ și de îngrijire, rechizite de birou, poștă, telefon, amortizarea clădirilor cu destinație neproductivă, alte cheltuieli administrativ-gospodărești). În unitățile economice care au producție omogenă, reprezentată printr-un singur produs, și exprimată în unități naturale sau convenționale, **c.i.** se repartizează pe produs prin împărțirea cuantumului lor la numărul produselor obținute; în cazul producției eterogene, repartizarea **c.i.** se efectuează pe baza unor procedee convenționale.

COTA BURSEI, listă cuprinzînd prețurile tranzacțiilor economice efectuate la bursă, întocmită de comitetul de bursă, camera sindicală sau o comisie special formată, și care se dă publicității. *Prețurile de bursă*, denumite și *cotații de bursă* (pentru mărfuri) și *cursuri de bursă* (pentru valori), sînt, în general, de deschidere, de închidere, efective și de încheiere. Unele burse anunță **c.b.** zilnic sau chiar de mai multe ori pe zi, altele săptămînal. Urmărirea **c.b.** are o deosebită importanță pentru studierea conjuncturii economiei capitaliste de către diferite organe și, în mod deosebit, pentru oamenii de afaceri, întreprinderile de comerț exterior și cercetători cu scopul cunoașterii tendințelor prețurilor mărfurilor pe plan mondial (v. și *bursă*).

COTĂ DE AMORTIZARE, mărime a amortizării exprimată în procente față de valoarea fondurilor fixe. Stabilirea cît mai judicioasă a mărimii amortizării și, prin urmare, a **c.** de **a.** în structura prețului de cost al producției prezintă o importanță deosebită pentru desfășurarea eficientă a activității unităților socialiste. De determinarea cît mai fundamentată a **c.** de **a.** depind recuperarea valorii fondurilor fixe scoase din funcțiune și înlocuirea lor cu noi exemplare, mărimea rentabilității unităților respective și cointeresarea materială a lucrătorilor în utilizarea cît mai eficientă a fondurilor fixe. Cota anuală de amortizare se determină procentual, după formula:

$$\overline{K} = \frac{A \cdot 100}{V},$$

în care: $\overline{K}$ = cota (în procente); A = suma anuală a amortizării; V = valoarea inițială, de cumpărare a fondurilor fixe (v. și *amortizare*).

COTĂ DE EXPORT, ponderea valorii mărfurilor exportate din producția unei întreprinderi, subramuri, ramuri, produs social etc. **C.** de **e.** se calculează ca un raport procentual între valoarea exportului la un anumit produs și valoarea totală a produsului respectiv.

COTĂ DE IMPORT, ponderea valorii mărfurilor importate în consumul total intern productiv și neproductiv al unei țări; ca indicator statistic se calculează la nivelul economiei naționale, pe grupe de mărfuri, pe ramură, subramură, întreprindere. **C.** de **i.** se calculează ca un raport procentual între valoarea importului la un anumit produs și valoarea totală a produsului respectiv consumat pentru satisfacerea nevoilor sociale.

COTE OBLIGATORII, formă temporară de realizare a producției agricole sub formă de marfă, utilizată pentru constituirea fondului central de produse agricole și practicată în unele țări socialiste în primii ani ai dictaturii proletariatului; ea constă în îmbinarea formei de schimb comercial cu impozitul în natură. Stabilite diferențiat după suprafață sau venitul pe ha, **c.o.** au avut un anumit rol în politica de îngrădire a elementelor capitaliste din agricultură și au constituit o importantă sursă de formare a acumulărilor în sectorul socialist de stat. În țara noastră ele au fost introduse în 1948. Pe măsura dezvoltării economiei noastre naționale, a consolidării agriculturii socialiste și a extinderii formelor de schimb comercial, ele au putut fi desființate în cea mai mare parte în 1956. Ulterior și treptat sistemul **c.o.** a fost înlocuit complet cu sistemul contractărilor și achizițiilor (v. și *achiziții de stat; contractare de produse agricole*).

CRAH ECONOMIC, ansamblu de procese și fenomene, caracteristice economiei capitaliste, care duc la o criză acută a vieții economice. **C.e.** se manifestă prin lipsa creditului și a mijloacelor de plată pe piață și în restrîngerea operațiunilor bănești, prin criza comerțului și a producției industriale, prin prăbușirea cursului acțiunilor și altor hîrtii de valoare, prin devalorizarea monedei și mai ales prin înmulțirea falimentelor întreprinderilor industriale, comerciale și bancare. **C.e.** este manifestarea violentă a contradicţiilor orînduirii burgheze şi constituie însoţitorul *crizelor economice de supraproducţie*.

CREANŢĂ, drept al uneia dintre părţile unui raport juridic de obligaţie (creditorul) de a pretinde executarea unei obligaţii determinate, pe care cealaltă parte (debitorul) trebuie s-o îndeplinească. Titluri de **c.** sînt şi hîrtiile de valoare emise de stat sau de anumite întreprinderi atunci cînd lansează un împrumut. Deţinerea acestor titluri conferă posesorilor anumite drepturi (v. şi *cambie; hîrtie de valoare; obligaţiune; titlu de credit*).

CREDIT, relaţie bănească apărută în legătură cu acordarea de împrumuturi în bani unor persoane fizice sau juridice, cu condiţia de a fi rambursate la un termen numit *scadenţă* (v.) sau în legătură cu amînarea plăţii pentru mărfurile livrate şi serviciile prestate. În *capitalism*, prin intermediul **c.**, capitalul bănesc temporar disponibil şi economiile populaţiei se transformă în *capital de împrumut*. **C.** îndeplineşte următoarele funcţii: mijloceşte redistribuirea capitalurilor între diferite ramuri de producţie facilitînd procesul de egalizare a ratei profitului; contribuie la economisirea cheltuielilor de circulaţie; constituie o pîrghie importantă de intensificare a concentrării şi centralizării capitalului. Prin funcţiile sale, **c.** exercită o influenţă pozitivă asupra volumului producţiei şi circulaţiei mărfurilor dar, în acelaşi timp, are un rol însemnat în agravarea contradicţiilor capitalismului şi a crizelor economice de supraproducţie. În *socialism*, **c.** reprezintă un sistem de relaţii băneşti, prin intermediul cărora statul socialist mobilizează pe bază de rambursabilitate, cu ajutorul instituţiilor de credit, mijloacele băneşti temporar disponibile ale unităţilor economice şi populaţiei care se formează în procesul reproducţiei sociale şi al distribuirii venitului naţional, şi le foloseşte în mod planificat pentru nevoile reproducţiei socialiste lărgite şi creşterea nivelului de trai al populaţiei. În socialism, **c.** este, în principal, un **c.** bancar direct, fără verigi intermediare, care se bazează pe următoarele principii: are o destinaţie specială planificată, este garantat cu valori materiale, este purtător de dobîndă şi rambursabil la scadenţă. **C.** cunoaşte mai multe forme : **c.** *comercial*, întîlnit numai în *capitalism*, reprezintă **c.** pe care capitaliştii industriali şi comerciali şi-l acordă reciproc sub formă de mărfuri, în schimbul unor instrumente de credit denumite *cambii* (v.), *bilete la ordin* (v.). **C.** comercial este baza întregului sistem de **c.** capitalist. În *socialism*, **c.** comercial a fost desfiinţat deoarece el ducea la redistribuirea neplanificată a mijloacelor circulante ale unor întreprinderi în favoarea altora. **C.** *bancar*, în *capitalism*, este **c.** pe care capitaliştii deţinători de capital bănesc (bănci, bancheri) îl acordă capitaliştilor din industrie şi comerţ sub formă de împrumuturi băneşti. Obiectul **c.** bancar îl constituie capitalul de împrumut sub forma capitalului bănesc, degajat temporar din procesul reproducţiei, precum şi veniturile rentierilor şi economiile altor categorii sociale depuse la bănci. În *socialism*, **c.** bancar, formă principală a **c.** care se acordă întreprinderilor şi organizaţiilor economice pentru formarea mijloacelor circulante legate de nevoile producţiei şi pentru unele lucrări de investiţii. Din punctul de vedere al timpului pentru care se acordă, **c.** bancar în socialism îmbracă două forme principale: *pe termen scurt* (pînă la un an) pentru acoperirea necesităţilor curente de producţie şi circulaţie. Organizaţiile de construcţii-montaj primesc aceste **c.** de la Banca de Investiţii; **c.** pe *termen lung* se acordă pentru un timp care depăşeşte un an pentru efectuarea lucrărilor de investiţii, introducerea tehnicii noi, a micii mecanizări şi a altor investiţii, precum şi populaţiei pentru construirea de locuinţe proprietate personală. **C.** *ipotecar*, formă a **c.** capitalist care se acordă, de regulă, de *băncile ipotecare* în principal, marilor proprietari funciari, proprietarilor de imobile şi antreprenorilor de construcţii de locuinţe, fiind garantat, în mediul rural cu terenuri agricole, iar în mediul urban cu terenuri de construcţii şi imobile. **C.** ipotecar este un **c.** neproductiv. **C.** ipotecar acordat micilor proprietari, contribuie, în cazul nerambursării lui, la deposedarea acestora de pămînt, prin vînzări silite la licitaţie publică, ceea ce dovedeşte că el este un mijloc care contribuie la centralizarea proprietăţii funciare în agricultură şi la ruinarea micilor producători. **C.** *de consum*, **c.** pe care întreprinderile capitaliste îl acordă cumpărătorilor sub forma vînzărilor în rate a mărfurilor de folosinţă îndelungată: autoturisme, frigidere, televizoare, mobilă etc. Prin intermediul **c.** de consum capitaliştii exploatează pe oamenii muncii şi în calitate de cumpărători, deoarece preţurile la mărfurile vîndute în rate sînt mai mari decît pentru celelalte vînzări de mărfuri iar dobînda percepută la **c.** de consum este superioară dobînzii obişnuite, ceea ce face ca preţurile acestor mărfuri să crească. În *socialism*, **c.** de consum sau vînzarea în rate a mărfurilor de folosinţă îndelungată şi valoare mare constituie un mijloc care contribuie la ridicarea nivelului de trai al populaţiei. Preţul mărfurilor vîndute în rate sînt aceleaşi ca şi pentru mărfurile obişnuite, iar dobînda percepută de organizaţiile comerciale este redusă. Vînzările în rate se extind în socialism asupra unui număr din ce în ce mai mare de produse industriale. În R.S. România, acest lucru este facilitat şi de faptul că, pentru vînzările în rate, organizaţiile comerciale primesc **c.** pe termen scurt de la Banca Naţională. **C.** *privat*, **c.** care se acordă reciproc între diferite firme capitaliste sau persoane particulare în baza aşa-ziselor efecte comerciale (cambii, bilete la ordin etc.). **C.** privat poate fi de mai multe feluri: comercial, bancar, ipotecar etc. **C.** *de stat (public)*, formă deosebită a **c.** în care în calitate de debitor apare statul burghez, iar în cea de creditor, de regulă, marile bănci. **C.** de stat se acordă pe baza efectelor publice (obligaţiuni ale statului, bonuri de tezaur) în vederea acoperirii deficitelor bugetare cronice ale statelor capitaliste. Împrumuturile de stat reprezintă un mijloc principal de redistribuire a venitului naţional în folosul burgheziei, deoarece plata acestor împrumuturi, cît şi a dobînzilor lor este acoperită din impozite suportate de masele largi de oameni ai muncii. Datoria publică a principalelor state capitaliste este în continuă creştere. De pildă, în S.U.A. datoria publică a ajuns în 1973 la 465 miliarde de dolari. În *socialism*, relaţiile de **c.** de stat iau naştere între stat şi populaţie cu prilejul acumulării economiilor băneşti ale populaţiei la C.E.C., a vînzărilor de obligaţiuni C.E.C., al plăţilor în legătură cu asigurările populaţiei etc. **C.** *intern*, relaţii de **c.** ce iau naştere în cadrul pieţei interne, atît debitorul cît şi creditorul fiind cetăţeni ai aceleiaşi ţări. **C.** *internaţional*, **c.** contractat pe piaţa externă, debitorii şi creditorii locuind în state diferite. **C.** internaţional se dezvoltă pe baza comerţului internaţional şi a relaţiilor de cooperare dintre state.

CREDITOR, persoană fizică sau juridică ce acordă cu titlu de împrumut un obiect sau o sumă de bani unei alte persoane (debitorul) care se obligă să asigure restituirea la termen (scadenţă).

CREŞTERE ECHILIBRATĂ A ECONOMIEI NAŢIONALE, proces economic al cărui scop fundamental este sporirea venitului naţional pe locuitor în condiţiile asigurării stării de concordanţă între momentele reproducţiei sociale, între resursele materiale şi de muncă, între ramurile economiei, între unităţile teritoriale. Realizarea **c.e.** a **e.n.** necesită: stabilirea raportului optim între fondul de consum şi fondul naţional de dezvoltare economico-socială; asigurarea echilibrului economic general şi a eficienţei folosirii resurselor materiale şi de muncă; determinarea mecanismului prin care se atrag în circuitul economic resursele; realizarea eficientă a legăturilor de producţie şi a fluxurilor financiare etc. (v. *creştere economică în socialism; echilibru economic general; optimizare economică*).

CREŞTERE ECONOMICĂ (teorii burgheze), ansamblu de teorii şi modele menite să evidenţieze raportul dintre o unitate din sporul de produs naţional brut sau venit naţional din perioada curentă (ΔY) şi numărul corespunzător de unităţi de produs naţional brut sau venit naţional din perioada de bază (Y). De fapt, teoriile şi modelele **c.e.** sînt teorii şi modele burgheze ale reproducţiei lărgite. Interesul deosebit al guvernelor ţărilor capitaliste şi al economiştilor burghezi pentru **c.e.** este legat de creşterea instabilităţii capitalismului, de revoluţia ştiinţifică-tehnică şi, nu în ultimul rînd, de competiţia socialismului cu capitalismul. Prin teoriile şi modelele **c.e.** se urmăreşte conjugarea unor factori importanţi (numiţi factori ai creşterii) ai vieţii economice în diverse modele, de aşa manieră încît, prin acţiunea lor, adesea cu concursul larg al statului, să se asigure o creştere cît de cît stabilă a produsului naţional brut. În funcţie de diverse interese ale claselor exploatatoare şi de preocupările economiştilor, sînt construite numeroase modele ale **c.e.** care iau drept factori ai creşterii diferite elemente ale societăţii capitaliste de natură socială, politică, economică, psihologică etc. Cel mai frecvent sînt luaţi drept factori ai creşterii: acumularea de capital şi populaţia ocupată, incluse în model sub forma sumei acumulate S sau a ratei acumulării $s = \frac{S}{Y}$; investiţiile, progresul tehnic şi eficienţa utilizării lor incluse sub forma coeficientului capitalului ($\Delta K/\Delta Y$). Rezultanta este rata creşterii. Pe linia cercetării de specialitate a factorilor amintiţi şi a corelării lor, economiştii burghezi au contribuţii de seamă, unii dintre ei (N. Kaldor, S. Tsuru, O. Uzawa, M. Bronfenbrenner, Kossáy, Pasinetti ş.a.) potenţîndu-şi cercetarea prin preluarea unor elemente din teoria marxistă a reproducţiei. Marele viciu al teoriilor şi modelelor burgheze ale **c.e.** constă însă în tratarea factorilor creşterii doar ca elemente tehnico-economice fără a ţine seamă de conţinutul lor social-economic capitalist, de faptul că întotdeauna capitalul investit nu este o simplă sumă de bani sau de bunuri ci o forţă socială care trăieşte şi se amplifică prin exploatarea muncii salariate. Acumularea nu înseamnă doar o creştere a capacităţilor de producţie, ci şi o sporire a puterii de exploatare a capitalului. Modul de tratare a factorilor creşterii de către economiştii burghezi maschează relaţiile de exploatare şi nu permite pătrunderea în esenţa reproducţiei capitaliste actuale. Acest lucru se poate dovedi dacă luăm, de exemplu, tratarea investiţiilor sub forma coeficientului capitalului. Formula burgheză: $Q = \frac{K}{Y}$ arată că un anumit capital (K) „creează" un anumit venit (Y) şi dacă sporeşte capitalul sporeşte şi venitul. Dacă transcriem şi analizăm din punct de vedere marxist coeficientul capitalului (Q) reuşim să pătrundem în esenţa lucrurilor şi observăm cu totul altceva. Într-o primă transcripţie marxistă coeficientul capitalului arată astfel:

$$Q = \frac{c}{v + p},$$

în care: c = capital constant; v = capital variabil; p = plusvaloare;

iar dacă împărţim şi numărătorul şi numitorul la numărul de muncitori folosiţi *(m)* se obţine:

$$Q = \frac{\frac{c}{m}}{\frac{v+p}{m}}.$$

Numărătorul ne dă imaginea gradului de înzestrare tehnică a muncii, dar şi raportul între muncitorii utilizaţi şi capitalul pe care-l pun ei în funcţiune. Numitorul ne arată valoarea nou creată raportată la masa muncitorilor care o creează. De astă dată, formula coeficientului capitalului relevă unele corelaţii ale procesului de reproducţie nu ca simple relaţii tehnico-economice între lucruri, ci şi ca relaţii de exploatare a muncii salariate de către capital. Modelele burgheze ale **c.e.** sînt numeroase şi adesea ele poartă numele autorului: „modelul *Kaldor*“, „modelul *Domar*“, „modelul *Solow*“, „modelul *Champernowne*“, „modelul *Duesenberry*“, „modelul *Tsuru*“ ş.a. „Modelul *Harrod*“, deşi nu este cel mai nou, este foarte caracteristic ca întruchipare a trăsăturilor generale ale teoriilor şi modelelor **c.e.** Acest model a fost elaborat de economistul englez *R.F. Harrod* (v.), colaborator apropiat al lui *J.M. Keynes* (v.). Modelul este cuprins în lucrarea sa „*Towards a Dynamic Economics*“ (1956). Spre deosebire de modelul economic al lui Keynes care era static şi care avea drept problemă centrală prevenirea crizelor şi şomajului, ideea de echilibru între economii *(S)* şi investiţii *(I)* fiind încadrată în modelul de echilibru al cererii cu oferta $(Y = C + I)$, modelul lui Harrod este dinamic, are drept problemă centrală **c.e.** La Harrod echilibrul dintre *S* şi *I* este încadrat într-un model de creştere economică, în care rata creşterii *G* înmulţită cu coeficientul capitalului, *C* trebuie să fie egală cu rata economiilor, adică: $G \cdot C = s$. În „modelul *Harrod*“ instabilitatea capitalismului este legată nu numai de contradicţia dintre producţie şi realizare ca la Keynes $(Y > C + I)$, ci şi de contradicţia dintre interesele private ale capitaliştilor şi cele ale societăţii. Acest fapt îl relevă Harrod prin construirea modelului său din trei rate ale creşterii: 1) *rata naturală*, $G_n \cdot C_r = s$, în care este interesată societatea (C_r = coeficientul de capital cerut în anul *r*). Ea dă expresie creşterii economice atît cît ar permite factorii creşterii dar acest lucru nu convine capitalului; 2) *rata garantată*, $G_w \cdot C_r = s$, în care sînt interesaţi capitaliştii. Ea asigură pe moment condiţii bune de autovalorificare a capitalului dar care ascunde în ea pericole şi primejdii, în perspectivă; 3) *rata reală*, $G \cdot C = s$, adică cea care se realizează în fapt pe baza confruntării intereselor capitaliştilor cu cele ale societăţii. Dacă interesele şi puterea de influenţă a capitaliştilor este mare, atunci rata reală a creşterii va fi cît mai aproape de rata garantată. Dacă, din contră, interesele şi puterea de influenţă a societăţii (după el reprezentată de stat) este mai mare atunci rata reală va fi cît mai aproape de cea naturală. Pentru a „concilia“ interesele capitaliştilor cu cele ale societăţii, Harrod susţine o anumită echilibrare între sectorul public şi cel privat în economic, în cadrul unei „economii mixte“, care ar duce la înlăturarea marilor decalaje între cele trei rate, la o apropiere a lor, fapt care, după el, ar da mai multă stabilitate economiei. Recunoaşterea opoziţiei între interesele societăţii şi cele ale capitaliştilor este un important element pozitiv la Harrod. El greşeşte însă cînd consideră statul burghez ca expresie a interesului societăţii estompînd natura de clasă a lui şi, de asemenea, greşeşte atunci cînd opune sectorul public celui privat, ca forţă contracaratoare, cînd în realitate este o forţă complementară. De aici şi o altă eroare: speranţa în capacitatea unei „economii mixte“, care să asigure stabilitatea capitalismului prin concilierea intereselor capitalului cu cele ale societăţii. „Economia mixtă“ afirmată în perioada postbelică n-a fost în stare să asigure stabilitatea capitalismului şi o creştere echilibrată, întrucît ea este o economie capitalist-monopolist-statală în ţările capitaliste dezvoltate. Efectele negative ale **c.e.** capitaliste (tehnocratizarea relaţiilor între oameni, accentuarea înstrăinării omului, deteriorarea mediului înconjurător, accentuarea discrepanţelor de avere şi poziţie, a decalajelor între regiuni şi ţări etc.) adîncesc contradicţiile economiei capitaliste (v. şi *teoria „creşterii zero“*).

CREŞTERE ECONOMICĂ ÎN SOCIALISM, procesul de sporire a produsului social şi a venitului naţional pe locuitor, în condiţiile modernizării permanente a structurii economiei naţionale, prin utilizarea cu eficienţă maximă a factorilor de producţie, combinaţi între ei în diferite modele economice. Teoria **c.e.** în **s.** constituie o parte integrantă a economiei politice marxist-leniniste şi marchează un moment al amplificării conţinutului teoriei economice. Ea studiază esenţa procesului de creştere economică, factorii, modelele şi prognoza dezvoltării economico-sociale, în legătură cu accelerarea progresului general al societăţii. Teoria creşterii economice asigură o cunoaştere aprofundată a realităţilor economice, a mecanismului lor funcţional, ceea ce oferă instrumente eficiente de investigare şi fundamentare economico-matematică a modelului de previziune macroeconomică. În sfera de studiu a teoriei creşterii economice se includ astfel de probleme ca: stabilirea principalilor parametri ce pot caracteriza, în dinamică, nivelul şi structura dezvoltării economice; precizarea factorilor materiali şi umani care acţionează în procesul creşterii economice, analiza interdependenţelor dintre ei, dintre aceştia şi parametrii macroeconomici şi enunţarea, pe această bază, a legilor de mişcare a fiecărui parametru; analiza şi cuantificarea corelaţiei dintre evoluţia volumului şi structurii nevoii sociale, a mărimii şi structurii resurselor de muncă socială, pe de o parte, şi mecanismul economic, pe de altă parte; cuantificarea evoluţiei trecute, prezente şi viitoare a corelaţiei factorilor parametri şi elaborarea unor schiţe ale modelului economic previzional; alegerea, pe baza criteriului economico-social unic, a variantei optime de dezvoltare a economiei naţionale ş.a. m.d. **C.e.** în **s.** se fundamentează pe teoria marxist-leninistă a reproducţiei lărgite, pe cerinţele legilor economice obiective, în opoziţie cu teoriile burgheze ale creşterii economice, care au în vedere numai relaţiile funcţionale cantitative ale proceselor economice, făcînd abstracţie de relaţiile de producţie. Cu toate acestea, în privinţa conceptului de **c.e.** în **s.** există interpretări diferite, unii economişti punînd egalitate între aceasta şi teoria reproducţiei socialiste lărgite, alţii opunînd pe una alteia. Fără îndoială, aceste două teorii economice nu pot fi suprapuse întru totul, dar nici nu se pot considera separate, ele aflîndu-se într-o strînsă conexiune, avînd multe trăsături comune. Atît teoria reproducţiei socialiste lărgite, cît şi teoria creşterii economice cercetează aspectele macroeconomice din punct de vedere cantitativ şi calitativ. Specificitatea teoriei reproducţiei socialiste lărgite constă în aceea că studiază ansamblul producţiei sociale — producţia, repartiţia, schimbul şi consumul — inclusiv relaţiile de producţie care apar în cadrul acestora. În schimb, specificitatea teoriei creşterii economice se referă la faptul că cercetarea vizează cu prioritate sfera producţiei în strînsă legătură cu factorii care contribuie la accelerarea dezvoltării economice şi asigură optimizarea ei. Aceste trăsături relevă tocmai legătura indestructibilă dintre teoria reproducţiei socialiste lărgite şi teoria **c.e.** în **s.**, ambele urmărind creşterea producţiei şi a venitului naţional pe locuitor.

Obiectivele generale ale **c.e.** în **s.** sînt: sporirea continuă a produsului social și a venitului național pe locuitor; modernizarea economiei naționale privită sub multiplele sale aspecte (modernizarea tehnico-științifică și economico-organizatorică a aparatului de producție); schimbarea structurii pe ramuri și în profil teritorial a economiei naționale și adaptarea ei la nevoile și resursele de care dispune societatea; stabilirea variantei celei mai eficiente de utilizare a factorilor de producție, raționalizarea mecanismului economic și a pîrghiilor folosite pentru funcționarea lui etc. Pe această bază, teoria creșterii economice urmărește să determine ritmul optim de sporire a venitului național pe locuitor, într-o anumită perioadă de timp, în condiții de eficiență economică maximă și care reprezintă un parametru esențial al creșterii economice. În același timp, se au în vedere interdependențele dintre produsul social, venitul național pe locuitor și creșterea economică care se manifestă sub forma „efectului multiplicării reciproce“, adică transformarea reciprocă a relației cauză-efect. Astfel, produsul social și venitul național sînt rezultatul creșterii economice care, la rîndul lor, devin sursa accentuării creșterii economice. Creșterea economică fiind un proces complex este influențată de o multitudine de factori care formează un sistem și între care există legături de interdependență bazate pe principiul conexiunii inverse (v. și *efect de antrenare*). O influență directă asupra creșterii economice o au cantitatea și calitatea potențialului uman atras în procesul de producție; volumul și calitatea fondurilor fixe; mărimea și diversitatea resurselor naturale atrase în circuitul economic. În cadrul factorilor cu influență mijlocită o semnificație deosebită prezintă progresul tehnico-științific, inclusiv organizarea științifică a producției și a muncii; volumul, structura și eficiența fondului național de dezvoltare economico-socială; volumul, structura și eficiența schimburilor economice externe. Interferarea dintre acești factori, concretizată în legăturile funcționale dintre ei se exprimă sinoptic în modelul creșterii economice. *Modelul* creșterii economice reprezintă o construcție logico-matematică corespunzătoare realității și teoriei creșterii economice. El reflectă ansamblul de factori care concură la creșterea produsului social și a venitului național pe locuitor și dependența funcțională dintre acești factori printr-un sistem de ecuații. Modelul creșterii economice se fundamentează pe teoria creșterii economice dar nu o poate exprima integral ci în funcție de sistemul de ecuații, care reflectă doar anumite aspecte ale acesteia. Diferitele laturi ale creșterii economice sînt oglindite cu ajutorul mai multor modele. Se disting modele *interramuri*, care reflectă interdependența dintre diversele ramuri ale producției materiale și modele *sectoriale*, prin care sistemul economiei naționale este oglindit prin funcții economice în raport de intervalul de timp la care se referă și de menținerea sau modificarea structurii; modelele pot fi *statice* sau *dinamice;* privite din punctul de vedere al scopului utilizării lor, se disting modele de *structură*, care oglindesc elementele interne ale sistemului economic la un moment dat, și modele *previzionale*, care cuprind ansamblul parametrilor care definesc dezvoltarea viitoare a întregii economii naționale. Principalul model de structură îl constituie *balanța legăturilor dintre ramuri* (v.). Fundamentarea științifică a unor decizii și acțiuni de importanță capitală impune devansarea conceptuală a viitorului, prefigurarea lui cu ajutorul *prognozei* (v.). În condițiile actuale, creșterea economică reprezintă o preocupare generală a țărilor lumii, indiferent de nivelul dezvoltării economice sau de natura orînduirii lor sociale. În schimb, obiectivele și sarcinile creșterii economice se realizează corespunzător esenței orînduirii sociale, nivelului de dezvoltare economică, mărimii teritoriului şi populaţiei, aşezării geografice şi etapei în care se află ţara respectivă. Drept urmare, nu poate exista un model unic al creşterii economice valabil pentru toate ţările şi pentru toate perioadele. Din contră, fiecărei ţări trebuie să-i corespundă un anumit model al creşterii economice. Modelul creşterii economice al României în etapa actuală îl constituie planul dezvoltării economice pe anii 1971—1975 iar pentru perioada 1976—1980 planul de dezvoltare corespunzător. În ţara noastră cercetări în acest domeniu au desfăşurat: *N. Belli* „Factorii interni şi externi ai creşterii economice“ (1974); *Em. Dobrescu* „Ritmul creşterii economice“ (1968); *M. Horovitz* „Modelul economic optim“ (1970); *Vl. Trebici* „Populaţia României şi creşterea economică“ (1971); *Gr. Vîlceanu* „Agricultura cooperatistă şi creşterea economică. Cercetări macroeconomice“ (1973); *M. Bulgaru* „Populaţie şi dezvoltare economică“ (1974); *A. Iancu* „Modele de creştere economică şi de optimizare a corelaţiei dintre acumulare şi consum“ (1974). În 1970 a fost publicat volumul colectiv „Teorii şi modele ale creşterii economice în socialism“.

„CRITICA PROGRAMULUI DE LA GOTHA“, lucrare scrisă de *Karl Marx* (v.) în 1875 şi publicată (cu unele prescurtări) de *F. Engels* (v.) în 1891, sub titlul „Note marginale la programul partidului muncitoresc german“. Într-o formă densă, temeinic argumentată lucrarea exprimă o serie de idei fundamentale ale comunismului ştiinţific. În acelaşi timp, este supus criticii riguroase proiectul de program al social-democraţiei germane, care era încărcat de teze confuze, de esenţă mic-burgheză, lassalleană. Prin aria tematicii abordate, ca şi prin adîncimea argumentării, **„C. p. de la G.“** a dezvoltat principiile formulate în „Manifestul Partidului Comunist“, constituind încă un pas pe linia ascendentă a desăvîrşirii gîndirii social-economice şi filozofice marxiste. Lucrarea conţine teze remarcabile privind teoria valorii-muncă, echitatea socială, momentele reproducţiei sociale, repartiţia produsului social în societatea socialistă şi comunistă, esenţa statului burghez, locul şi rolul dictaturii proletariatului în perioada trecerii de la capitalism la comunism, internaţionalismul proletar, rolul partidului clasei muncitoare. Marx subliniază că munca devine sursă a avuţiei ca şi a culturii numai ca muncă socială. În cadrul unei analize complexe a evoluţiei statului, *K. Marx* elaborează teza inevitabilităţii dictaturii proletariatului: „Între societatea capitalistă şi cea comunistă se află perioada transformării revoluţionare a celei dintîi în cea de-a doua. Acestei perioade îi corespunde şi o perioadă de tranziţie politică al cărei stat nu poate fi altul decît *dictatura revoluţionară a proletariatului*“. În această lucrare sînt investigate cele două faze ale societăţii comuniste: 1) faza inferioară (socialismul) care se naşte din capitalism şi mai păstrează încă, într-o anumită măsură, stigmatele acestei societăţi, căreia îi este caracteristic principiul repartiţiei „de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după muncă“; 2) faza superioară (comunismul) care se dezvoltă pe o bază proprie, detaşată de limitele vechii diviziuni sociale a muncii, capabilă să înscrie pe stindardele sale „de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după nevoi“. O valoare teoretică şi metodologică deosebită are teza împărţirii în socialism a produsului social după criterii obiective în două mari părţi: una destinată asigurării dezvoltării procesului reproducţiei sociale şi alta menită să servească drept mijloace de consum. Astfel, potrivit modelului lui Marx, produsul social este folosit pentru formarea fondului de înlocuire, lărgirea producţiei, constituirea fondurilor de rezervă şi asigurare precum şi pentru nevoi social-culturale, învăţămînt, sănătate, administraţie de stat şi alte necesităţi neproductive. Ceea ce rămîne se repartizează membrilor societăţii pentru consum individual. Acest model constituie totodată răspunsul critic la adresa tezei mic-burgheze a lui Lassalle, care susţinea ideea repartiţiei produsului „integral" al muncii, ignorînd cerinţele elementare ale reproducţiei sociale.

CRIZA GENERALĂ A CAPITALISMULUI, proces istoric complex şi multilateral de descompunere şi prăbuşire a capitalismului, de înlocuire revoluţionară a acestuia cu socialismul. **C.g.** a **c.** cuprinde toate laturile societăţii burgheze, afectînd în mod profund economia, viaţa socială şi politică, ideologia, relaţiile dintre ţările capitaliste, adică sistemul capitalist în totalitatea sa. Esenţa **c.g.** a **c.** este unică: ea reprezintă procesul prăbuşirii efective a capitalismului. **C.g.** a **c.** este un proces ireversibil, determinat de contradicţiile şi legile interne ale capitalismului intrat în faza prăbuşirii sale. Premisele **c.g.** a **c.** au apărut, au căpătat contururi precise şi s-au dezvoltat în însuşi mecanismul de funcţionare a imperialismului, fiind generate de acţiunea legilor capitalismului în stadiul monopolist. Acţiunea acestor legi a determinat agravarea fără precedent a tuturor contradicţiilor antagoniste ale orînduirii capitaliste, care şi-au găsit cea mai deplină manifestare în declanşarea primului război mondial. Procesul descompunerii imperialismului, început odată cu victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, este un proces progresiv, care înaintează treptat, prin desprinderea succesivă din lanţul imperialismului a noi şi noi state şi se va încheia odată cu lichidarea capitalismului în întreaga lume. *Trăsăturile şi formele sub care se manifestă acest proces unic în desfăşurarea sa* sînt variate şi în continuă diversificare. Într-o perioadă sau alta, în funcţie de condiţiile concret-istorice, o formă sau alta de manifestare poate trece pe primul plan, căpătînd intensitate deosebită Dezvoltarea istorică demonstrează că trăsăturile **c.g.** a **c.** nu au apărut toate dintr-o dată, într-un mod pe deplin format, ci s-au conturat treptat în cursul desfăşurării ei. Din ansamblul de trăsături şi forme de manifestare se pot distinge cîteva procese esenţiale caracteristice: 1) *restrîngerea progresivă a sferei de dominaţie a capitalismului*, ca urmare a victoriei revoluţiei socialiste în noi şi noi ţări. Aceasta a început odată cu victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, cînd capitalismul a încetat de a mai fi un sistem social-economic atotcuprinzător. Pe plan mondial a apărut o contradicţie nouă — *contradicţia dintre capitalismul aflat în criza sa generală şi socialismul în dezvoltare* — determinată de deosebirile dintre cele două tipuri de relaţii de producţie care stau la baza sistemelor social-economice respective. Aceasta este contradicţia principală a lumii contemporane, contradicţie a dezvoltării internaţionale şi care exercită o influenţă uriaşă asupra tuturor proceselor istorice, inclusiv asupra dezvoltării antagonismelor interne ale orînduirii capitaliste. Principala linie de dezvoltare a acestei contradicţii o reprezintă schimbarea treptată şi continuă a raportului de forţe în lumea contemporană în favoarea socialismului. „O caracteristică a epocii noastre o constituie noua fază a crizei generale a capitalismului, care cuprinde toate sferele vieţii economico-sociale, ascuţirea tot mai accentuată a contradicţiilor în cadrul lumii capitaliste" *(Nicolae Ceauşescu)*. Succesele ţărilor socialiste în construcţia economică, politică şi socială reprezintă o puternică afirmare a superiorităţii socialismului faţă de capitalism. Superioritatea socialismului este confirmată şi de faptul că el a creat un nou tip de relaţii interstatale necunoscute în istorie, care constituie un puternic sprijin pentru progresul lor economic şi tehnico-ştiinţific, pentru dezvoltarea lor multilaterală. Unul din principalele izvoare ale prestigiului ţărilor socialiste este politica externă de pace, promovarea principiului coexistenței pașnice a țărilor cu sisteme social-economice diferite. Restrîngerea sferei de acțiune a imperialismului ca urmare a întăririi sistemului mondial socialist, a dezvoltării forțelor antiimperialiste a determinat ascuțirea contradicțiilor economice, politice și sociale în lumea capitalistă. Ca urmare, lupta dintre monopoluri devine mai crîncenă; se intensifică lupta dintre monopoluri, sprijinite de statul imperialist, pentru cucerirea de poziții în țările capitaliste dezvoltate și țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare. În condițiile întăririi sistemului mondial socialist, a tuturor forțelor antiimperialiste, **c.g. a c.** se agravează, creîndu-se condiții favorabile pentru noi victorii ale popoarelor în lupta pentru democrație, independență și socialism; 2) *prăbușirea sistemului colonial al imperialismului sub loviturile revoluțiilor de eliberare națională*, una din trăsăturile cele mai importante ale epocii contemporane. Avîntul luptei de eliberare națională din fostele țări coloniale a determinat, după al doilea război mondial, destrămarea vechilor imperii coloniale, apariția de noi state independente în Africa, Asia, America Latină. Luptînd pentru consolidarea cuceririlor obținute și dobîndirea independenței economice, popoarele țărilor eliberate dezvoltă forțele de producție, înfăptuiesc transformări în viața economică, politică și socială. În majoritatea statelor eliberate s-au luat și se iau măsuri pentru restrîngerea poziției și influenței monopolurilor străine în economie, pentru crearea și dezvoltarea industriei naționale, creșterea sectorului de stat și limitarea marii proprietăți funciare, se înfăptuiesc programe de ridicare a economiei, se adoptă noi forme de organizare a vieții de stat. Toate acestea duc la ascuțirea contradicțiilor dintre puterile imperialiste și țările care și-au cucerit independența și luptă pentru întărirea ei. Țările socialiste sprijină eforturile noilor state eliberate pentru dezvoltarea lor economică și politică și le ajută să contracareze încercările imperialiștilor de a le subordona din nou; 3) *creșterea instabilității economice și politice, criza politicii și ideologiei burgheze.* Formele de manifestare ale instabilității economiei capitaliste sînt diferite, în funcție de etapa istorică dată și de condițiile concrete caracteristice fiecărei verigi ale sistemului mondial capitalist. Accentuarea instabilității este definită de apariția și agravarea unor asemenea fenomene cum sînt: ascuțirea problemei piețelor de desfacere și a sferelor de plasare a capitalurilor; intensificarea inegalității dezvoltării diferitelor ramuri ale industriei și economiei țărilor capitaliste și ascuțirea pe această bază a contradicțiilor și luptei dintre monopoluri și puterile imperialiste; deformarea ciclului economic și asincronismul crizelor de supraproducție străbătut de numeroase crize parțiale în diferite sectoare ale economiei sau alte crize neciclice, monetare, bugetare, financiare, ale balanțelor de plăți etc.; irosirea unei mari părți din venitul național pentru înarmări. Accentuarea instabilității economiei capitaliste nu trebuie înțeleasă ca o incapacitate a acesteia de a dezvolta forțele de producție. Faptul că în capitalism roadele revoluției științifice-tehnice nu sînt folosite în interesul întregii societăți, nu exclude posibilitatea unei anumite creșteri a economiei capitaliste, dezvoltării forțelor de producție, științei și tehnicii. Această dezvoltare are însă un caracter contradictoriu și dă naștere la convulsii cu urmări sociale grele asupra oamenilor muncii. Cu toată creșterea volumului mijloacelor de producție și de consum pe locuitor, capitalismul nu a reușit să atenueze antagonismul său cel mai vechi și cel mai ascuțit — acela dintre muncă și capital. Ca urmare a agravării antagonismelor sociale au loc profunde zguduiri economice și politice. Viața demonstrează că imperialismul, capitalismul în general, nu mai poate asigura dezvoltarea forțelor de producţie pe plan mondial, că politica sa economică generează risipă de muncă socială, accentuează inegalităţile pe plan internaţional, împărţirea lumii în bogaţi şi săraci. Dovadă este intensificarea luptei politice a proletariatului împotriva exploatării, creşterea mişcării greviste în lumea capitalistă, amploarea mişcărilor de tineret. A crescut spiritul revoluţionar şi anticapitalist în rîndurile ţărănimii, ale intelectualităţii, ale tuturor categoriilor sociale din ţările capitaliste. Pe baza contradicţiei fundamentale a capitalismului în imperialism se accentuează antagonismul dintre un mănunchi de monopolişti şi masele populare, care năzuiesc spre o democraţie autentică. Luptele sociale din lumea capitalistă au un caracter amplu şi complex, reunind cele mai largi acţiuni populare — de la luptele de clasă ale proletariatului, în frunte cu partidele comuniste şi muncitoreşti, care se plasează în centrul evenimentelor, pînă la luptele maselor ţărăneşti şi mişcările cu caracter general democratic, cum sînt: lupta pentru pace, apărarea şi lărgirea democraţiei, apărarea independenţei naţionale, mişcările democratice ale negrilor etc. În lupta pentru apărarea drepturilor economice şi a libertăţilor democratice, a independenţei şi suveranităţii naţionale, păşesc, alături de clasa muncitoare în frunte cu comuniştii, ţărănimea, intelectualitatea, toate păturile populaţiei asuprite de dominaţia monopolurilor. În această luptă se reunesc comuniştii cu socialiştii, organizaţii de mase şi obşteşti; cîştigă teren ideea închegării unui front larg împotriva dominaţiei monopolurilor. Pentru a înăbuşi această mişcare ireversibilă, burghezia monopolistă foloseşte statul imperialist, întregul aparat de propagandă. Ideologia burgheză exercită o puternică presiune asupra maselor, folosind toate canalele de influenţare a opiniei publice pentru propaganda anticomunistă — trăsătura fundamentală a ideologiei burgheze contemporane, pentru justificarea actelor de agresiune şi de amestec în treburile interne ale altor state, pentru camuflarea gravelor condiţii sociale ale celei mai mari părţi a poporului. Ideologia burgheză, în mod obiectiv, nu mai poate da răspuns la marile probleme ale cotemporaneităţii. Toate acestea demonstrează că orînduirea capitalistă şi-a încheiat misiunea istorică şi trebuie să facă loc noii orînduiri sociale, socialismului, care deschide noi perspective pentru creşterea forţelor de producţie, pentru prosperitatea materială şi spirituală a tuturor oamenilor muncii, pentru realizarea unei lumi mai drepte.

CRIZĂ BĂNEASCĂ, formă de manifestare a crizelor economice, constînd în dereglarea gravă a circulaţiei băneşti, în lipsa acută de numerar, în neachitarea plăţilor ajunse la termen etc. Cauza **c.b.** se află în contradicţiile producţiei private de mărfuri şi ale capitalismului: „Atîta vreme cît caracterul social al muncii apare ca existenţă bănească a mărfii şi deci ca un obiect existent în afara producţiei reale crizele băneşti, independente de crizele reale sau ca o agravare a acestora, sînt inevitabile“ *(K. Marx)*. **C.b.** sînt de nedespărţit de *criza de credit* (v.). Ele sînt determinate fie de crizele economice de supraproducţie (şi un însoţitor al acestora), fie de alte cauze şi evenimente economice şi politice. Ca urmare a supraproducţiei relative, este îngreuiată realizarea mărfurilor şi, mai ales dacă are loc şi scăderea preţurilor, se reduc încasările capitaliştilor din industrie şi comerţ şi se micşorează capacitatea de plată a întreprinderilor. În consecinţă, creşte cererea de capital bănesc, de bani lichizi şi de credite şi se ridică nivelul dobînzii. În timpul crizei, această cerere este determinată nu de nevoile lărgirii producţiei, aşa cum se întîmplă în faza avîntului, ci de o cerere pentru bani în vederea stingerii datoriilor contractate în fazele anterioare. În vremuri de jenă — sublinia Marx —, cererea de capital de împrumut este o cerere de mijloace de plată şi nimic altceva. Se amplifică tendinţa spre bani lichizi, spre tezaurizare în diferite forme, ceea ce accentuează lipsa de mijloace băneşti, tocmai atunci cînd este mai mare nevoie de ele. Crizele de credit şi **c.b.**, ca premisă şi însoţitor al crizelor industriale pot contribui la agravarea acestora şi la adîncirea contradicţiilor economice şi sociale ale capitalismului întrucît ele pot intensifica restrîngerea producţiei şi centralizarea capitalului, ducînd la creşterea şomajului, intensificarea exploatării capitaliste. **C.b.** şi crizele de credit pot apărea şi independent de crizele de supraproducţie, centrul lor de mişcare constituindu-l, în acest caz, capitalul bănesc iar sfera de mişcare banca, bursa, finanţele. În astfel de condiţii ele au la bază alte cauze, cum ar fi: o secetă puternică; războaiele sau cheltuielile excesive în vederea militarizării, care atrag după ele înrăutăţirea balanţei comerciale şi de plăţi a ţării; „fuga" aurului din ţară; reducerea rezervelor băncii centrale; creşterea dobînzii. Ca urmare, apar dereglări ale pieţei şi la bursa de valori.

CRIZĂ DE BURSĂ, zguduire puternică a burselor de valori, manifestată prin prăbuşirea cursului acţiunilor şi reducerea operaţiunilor de bursă. **C.** de **b.** este legată, de regulă, de crizele economice de supraproducţie, de reducerea profitului sau de perspectiva acestei reduceri, care duc la scăderea *dividendelor* (v.). Toate acestea atrag după sine devalorizarea acţiunilor firmelor respective şi tendinţa de vînzare rapidă a acestora. **C.** de **b.** se declanşează mai ales ca urmare a crizelor băneşti şi de credit. Istoria capitalismului cunoaşte multe asemenea **c.** de **b.** precedînd criza de supraproducţie; cea mai puternică a fost aceea din timpul crizei mondiale din 1929—1933, cînd cursul acţiunilor industriale a scăzut din septembrie 1929 pînă în iulie 1932 cu peste 87%, iar pentru acţiunile unor companii chiar cu 90—98%. Uneori se ajunge la închiderea pe termen limitat a burselor de valori. **C.** de **b.** se pot declanşa şi sub influenţa unor factori care nu ţin de fazele ciclului capitalist, ci de unele evenimente politice sau crize apărute în alte domenii ale vieţii economice. Asemenea **c.** de **b.**, independente de criza ciclică, au avut loc şi în perioada postbelică.

CRIZĂ DE CREDIT, formă a crizelor economice care precede şi însoţeşte crizele de supraproducţie; se manifestă în restrîngerea relativ bruscă şi violentă a creditului, mai ales datorită falimentelor unor bănci. Pe piaţa bănească **c.** de **c.** se manifestă în insuficienţa acută a capitalului bănesc şi creşterea dobînzii, cu toate că, în acest timp, are loc o reducere a ratei profitului. **C.** de **c.** cuprinde atît *creditul comercial*, cît şi *creditul bancar*. În fazele de avînt, extinderea creditului comercial şi bancar este legată de cerinţele reale ale procesului reproducţiei capitaliste lărgite. În această măsură, el stimulează creşterea producţiei. Chiar dacă fenomenele de supraproducţie abia se întrevăd, aflîndu-se într-o fază incipientă, creditul contribuie la accentuarea lor, datorită vînzării pe credit sau contractării de credite de la bănci, în condiţiile în care mărfurile se scurg deja greu, ca urmare a decalajului dintre producţia relativ ridicată şi cererea solvabilă. În timpul crizei apare însă o supraabundenţă de capital industrial, dar în forme în care el nu-şi mai poate îndeplini în totalitate funcţiile. Ca urmare, creditul se contractă pentru că: 1) acest capital stă nefolosit, adică stagnează într-una din fazele lui de reproducţie; 2) nu-şi poate îndeplini metamorfoza; 3) încrederea în cursul normal al procesului de reproducţie a fost zdruncinată. **C.** de **c.** comercial se manifestă sub forma protestării în masă a cambiilor care rămîn neonorate la scadenţă, falimentul a numeroşi capitalişti, ca şi prin refuzul de a acorda noi credite comerciale. În domeniul creditului bancar, activele băncilor rămîn blocate la debitori din cauza insolvabilităţii acestora, cresc cererile de retragere a depunerilor de la bancă, se înmulţesc crahurile bancare, apare o insuficienţă de credit bancar. **C. de c.** se manifestă şi în domeniul relaţiilor economice internaţionale, prin dereglări în stingerea datoriilor, reducerea creditului internaţional şi a exportului de capital, în creşterea accentuată a deficitului balanţelor de plăţi; ea se poate răsfrînge şi împleti cu crizele la bursele de valori. Formele de manifestare ale **c. de c.** nu sînt totdeauna aceleaşi; ele se modifică în funcţie de stadiile şi particularităţile capitalismului. Odată cu creşterea concentrării şi centralizării capitalului bancar se modifică şi mecanismul crizelor băneşti şi de credit.

CRIZĂ ECONOMICĂ (de supraproducţie), fază a *ciclului economic capitalist* (v.) ce se manifestă prin supraproducţia relativă de mărfuri, ca urmare a decalajului mare între producţie şi cererea solvabilă, prin restrîngerea în proporţii însemnate a producţiei şi a volumului afacerilor comerciale, scăderea bruscă a cursului acţiunilor, înmulţirea falimentelor şi accentuarea proceselor de centralizare a capitalului, prin creşterea şomajului şi accentuarea diferenţierii micilor producători de mărfuri, prin înrăutăţirea condiţiilor de viaţă pentru păturile muncitoare. Posibilitatea obiectivă a crizelor se găseşte în condiţiile producţiei de mărfuri simplă, în separarea în timp a actelor de vînzare-cumpărare şi apariţia circulaţiei băneşti, precum şi în vînzările pe credit şi în funcţia banilor ca mijloc de plată, putînd să ducă la dereglări ale procesului de producţie şi circulaţie. Această posibilitate devine realitate în capitalism, unde cauza fundamentală a **c.e.** este dată de *contradicţia economică fundamentală a capitalismului* care îşi găseşte concretizarea în contradicţiile dintre: organizarea internă din întreprinderi a producţiei şi forma spontană de înfăptuire a procesului reproducţiei capitalului social; condiţiile exploatării capitaliste şi condiţiile realizării produsului social; producţie şi consum; tendinţa de creştere rapidă a producţiei şi caracterul limitat al cererii solvabile etc. În timpul **c.e.** toate aceste contradicţii îşi găsesc o formă violentă de manifestare, „...modul de producţie se răzvrăteşte împotriva modului de schimb, forţele de producţie se răzvrătesc împotriva modului de producţie pe care l-au depăşit“ *(F. Engels)*. Fenomenele crizei de supraproducţie se acumulează în faza *avîntului* cînd, în tendinţa lor de majorare a profitului şi ca urmare a concurenţei, se extind proporţiile producţiei, creşte acumularea de capital şi, ca urmare, se măreşte rapid cererea pentru producţia sectorului I. Sporind gradul de ocupare şi fondul de salarii se măreşte şi cererea pentru produsele sectorului II. Ca urmare a concurenţei şi caracterului spontan al procesului reproducţiei, cu timpul se amplifică neconcordanţa dintre producţie, pe de o parte, şi cererea solvabilă, pe de altă parte, care nu ţine pasul cu ritmul creşterii producţiei. Posibilitatea creşterii disproporţiilor este amplificată de adîncirea diviziunii sociale a muncii şi a ponderii sectorului I, care este legată de cererea solvabilă a populaţiei numai în mod indirect, prin intermediul cererii de mijloace de producţie din sectorul II. De aceea, stimulînd producţia, creşterea investiţiilor de capital peste anumite limite poate deveni un factor al „supraîncălzirii“ economiei, constituind în perioada postbelică un obiect al intervenţiei statului burghez în economie. **C.e.** de supraproducţie se repetă la anumite intervale de timp, în funcţie de condiţiile concrete, ea avînd rolul determinant în ciclul economic. Prima criză care a cuprins economia unei ţări a fost cea din 1825 din Anglia, după care au urmat (cuprinzînd economia unui număr mai mic sau mai mare de ţări) cele din 1836, 1847—1848, 1857, 1866, 1873, 1882, 1890; în sec. al XX-lea au avut loc crize în 1900—1903, 1907, 1920—1921, 1929—1933, 1937—1938, 1948—1949, 1957—1958 etc. Cea mai mare criză postbelică este cea izbucnită în a doua jumătate a anului 1973. Baza materială a *periodicităţii crizelor* este dată de reproducţia capitalului fix. Unele dintre acestea, înainte de toate cea din 1929—1933, au avut un caracter deosebit de violent, manifestîndu-se pe fondul crizei generale a capitalismului. Fiind o consecinţă a contradicţiilor capitalismului şi avînd ca funcţie adaptarea stihinică şi forţată a producţiei la dimensiunile cererii solvabile de consum a populaţiei, **c.e.** duc, în acelaşi timp, la adîncirea contradicţiilor economice şi sociale ale capitalismului. *Criza industrială* se manifestă în reducerea bruscă a producţiei industriale, creşterea capacităţilor de producţie neutilizate şi creşterea şomajului. În timpul crizei din 1929—1933 pe ansamblul lumii capitaliste producţia industrială s-a redus cu 44%, iar numărul şomerilor în 1932 a depăşit cifra de 30 000 000. În România, producţia a scăzut cu circa 50% în industria carboniferă (coborînd sub nivelul anului 1919), cu 44% în industria metalurgică etc. Singura ramură în care a continuat creşterea producţiei a fost industria petrolului, burghezia urmărind să compenseze pierderile din reducerea preţului prin sporirea extracţiei. Criza cuprinde şi *comerţul*. Reducîndu-se volumul desfacerilor pe piaţa internă şi externă (în anii **c.e.** din 1929—1933 volumul comerţului mondial capitalist a scăzut cu peste o treime), cresc stocurile nevîndute, sporesc falimentele comerciale. În cei trei ani de criză (1930—1933), au dat faliment peste 865 000 de întreprinderi în S.U.A. şi circa 489 000 în Germania — în general întreprinderi mici şi mijlocii. Criza industrială şi comercială este însoţită de *criza bănească*, *de credit* şi *financiară* etc. accentuînd procesul de centralizare a capitalului şi de dezorganizare a vieţii economice. Rezistă la efectele crizei mai ales întreprinderile mari, puternice care profitînd de conjunctură acaparează sau îşi subordonează alte întreprinderi mai slabe. **C.e.** duc la intensificarea exploatării muncitorilor, prin reducerea salariilor. După date oficiale, în România, ca urmare a aplicării cunoscutelor „curbe de sacrificii“ salariile nominale ale muncitorilor au fost reduse, în anii 1929—1933, cu 36,9%. Criza durează luni şi ani (cea mai lungă fiind criza mondială din 1929—1933) după care urmează *depresiunea* (v.). *Criza agrară*, formă specifică de manifestare a contradicţiilor reproducţiei capitaliste în agricultură, concretizată în reducerea sensibilă a producţiei acestei ramuri, în scăderea gradului de ocupare a forţei de muncă şi a preţurilor, în intensificarea procesului de ruinare a micilor producători de mărfuri etc. Criza agrară şi crizele industriale se influenţează reciproc, fără să fie în orice condiţii legate între ele. Criza industrială influenţează asupra celei agrare, industria fiind o piaţă de desfacere pentru producţia agricolă. La rîndul ei criza agrară duce la micşorarea cererii de produse industriale — maşini, îngrăşăminte chimice, precum şi bunuri pentru cei ocupaţi în agricultură. Crizele agrare au anumite caracteristici: 1) pot să se împletească cu crizele industriale — ceea ce măreşte acuitatea acestora din urmă —, sau pot să aibă un caracter de sine stătător. Spre deosebire de crizele industriale, crizele agrare pot să apară în condiţiile în care industria se află în alte faze ale ciclului — înviorare sau avînt; 2) nu au un caracter ciclic, ele fiind legate atît de contradicţiile generale ale capitalismului, cît şi de schimbările structurale ce au loc în agricultură şi contradicţiile concrete ale fiecărui stadiu de dezvoltare a agriculturii capitaliste; 3) au o durată mult mai lungă în comparaţie cu cele industriale, aceasta explicîndu-se printr-o serie de factori ca: monopolul proprietății private asupra pămîntului, ponderea mare a micilor producători de mărfuri care, pentru a-și asigura existența, sînt nevoiți să producă și în timpul crizei etc. Prima criză agrară a avut loc în perioada 1870—1890, cuprinzînd mai ales țările Europei; cea de-a doua criză agrară, care a avut caracter mondial, a izbucnit în primăvara anului 1920 și, împletindu-se cu criza industrială din 1929—1933, a durat cu unele atenuări pînă la cel de-al doilea război mondial, cuprinzînd și România. După al doilea război mondial, crizele agrare au cuprins țări mari exportatoare de produse agricole, mai ales S.U.A., Canada, Argentina, Australia. Crizele agrare înrăutățesc situația economică și condițiile de viață ale țărănimii, accentuînd contradicțiile sociale ale capitalismului. Ținînd seama de formele pe care le îmbracă mișcarea producției, de funcțiile pe care le îndeplinesc și de dimensiunile lor, **c.e.** sînt de mai multe feluri: *crize ciclice*, care cuprind toate sferele procesului reproducției capitaliste — producție, repartiție, schimb, consum — constituind faza principală și punctul de demarcație al ciclului economic (încheie un ciclu și pune bazele unui nou ciclu); *crize intermediare*, care apar între crizele ciclice, nu constituie o componentă obligatorie a ciclului și se manifestă în creșterea stocurilor și reducerea producției care, însă, nu iau proporții prea mari. Fără să aibă o anumită periodicitate, crizele intermediare își au originea fie în contradicțiile și în unele disproporții ale procesului de producție capitalist, fie în fenomene cu caracter neciclic; *crize parțiale*, care cuprind într-o țară numai o ramură sau alta a producției, mai ales ca urmare a dezvoltării inegale a diferitelor ramuri ale economiei; încetinirea ritmului de creștere sau reducerea producției în unele ramuri ducînd la acumularea unor stocuri de mărfuri în ramurile care furnizează mijloace de producție. Asemenea fenomene sînt cunoscute frecvent în ultimele decenii, cînd datorită revoluției științifice-tehnice au loc modificări în structura industriei, scăzînd importanța unor ramuri și crescînd rolul altora; *criza locală*, care cuprinde economia unei țări; *criza mondială*, care cuprinde economia tuturor țărilor capitaliste sau a mai multor țări, dar care au o pondere și un rol mare în economia mondială capitalistă. În perioada de după cel de-al doilea război mondial, ca urmare a unui complex de factori care au influențat evoluția *ciclului economic* capitalist, au avut loc o serie de modificări în mecanismul **c.e.** Declanșarea crizei are loc de obicei treptat, într-un ritm mai lent; criza apare uneori nu după un avînt deosebit, ci după o perioadă de stagnare. În același timp, crizele nu mai au profunzimea din perioada interbelică, durata totală a perioadelor de înviorare și avînt prevalînd sensibil asupra stagnărilor și recesiunilor economice. Ieșirea din criză are o serie de particularități, ea făcîndu-se mai repede și nu prin reducerea prețurilor (acestea uneori continuă să crească chiar și în perioadele de stagnare sau de reducere a producției), iar șomajul a continuat uneori să crească o perioadă de timp (mai ales în S.U.A.) și după trecerea perioadei de criză. În perioada postbelică, crizele monetare și de credit nu s-au mai manifestat întotdeauna ca fenomene care preced crizele industriale, apărînd independent de acestea, uneori chiar în perioada de avînt. În timp ce s-a observat o anumită reducere a dimensiunilor supraproducției, monopolurile reducînd producția înainte de a ajunge la suprasaturarea pieței, s-a simțit în anumite perioade o supraacumulare de capital productiv. Deși s-a modificat sensibil mecanismul ciclului economic, **c.e.** au continuat să fie un însoțitor al economiei capitaliste. Astfel, prima **c.e.** a avut loc în S.U.A., la scurt timp după cel de-al doilea război mondial, în anii 1948—1949, cînd celelalte țări capitaliste abia începuseră refacerea economică; producţia industrială a S.U.A. a scăzut cu 10%, investiţiile cu 17%, iar supraproducţia industrială s-a împletit cu cea agrară, precum şi cu criza valutară declanşată în Anglia (care a devalorizat lira sterlină, reducînd conţinutul în aur cu 30%) şi criza comerţului exterior în Europa occidentală şi America Latină. Crizele parţiale care au avut loc în 1951—1952 în unele ţări din Europa occidentală au fost un fel de continuare a crizei anterioare din S.U.A. O altă criză cu caracter ciclic a avut loc în 1957—1958, ea cuprinzînd economia mai multor ţări capitaliste dezvoltate (S.U.A., Anglia, Canada, Japonia etc.). Trebuie menţionate, de asemenea, *recesiunile economice* din anii 1969—1970, cînd, la fel ca şi în 1958, a avut loc o apropiere a fazelor ciclului în mai multe ţări capitaliste dezvoltate. Chiar dacă fenomenele de criză în producţie nu au mai avut profunzimea anterioară, alte domenii ale vieţii economice, în primul rînd sistemul valutar (v. şi *criza valutară*), au fost puternic lovite de criză. O criză de o deosebită amploare şi profunzime este însă cea izbucnită în a doua jumătate a anului 1973. **C.e.** decurg din contradicţiile economiei capitaliste, demonstrînd limitele istorice ale modului de producţie capitalist şi necesitatea înlocuirii pe cale revoluţionară a relaţiilor de producţie capitaliste, care constituie o frînă în calea dezvoltării forţelor de producţie.

CRIZĂ ENERGETICĂ, fenomen economico-social complex care reflectă insuficienţa resurselor energetice clasice cunoscute pînă acum în raport cu nivelul tehnicii şi tehnologiei actuale, cu repartizarea pe glob şi caracterul exploatării acestor resurse. **C.e.** a fost sesizată mai demult dar a izbucnit cu putere începînd cu a doua jumătate a anului 1973, sub forma perturbaţiilor mondiale în producţia şi comerţul de ţiţei. Ţinînd seama că petrolul reprezintă circa 44% din resursele energetice ale lumii, criza petrolului a fost identificată cu **c.e.** Datorită cauzelor care au generat-o, în esenţă **c.e.** se caracterizează prin: ameninţarea cu o gravă lipsă de ţiţei pentru unele ţări; creşterea preţurilor surselor de energie, în special la ţiţei şi gaze naturale; anumite restricţii la producţie, livrări şi consum în diferite ţări; goana pentru descoperirea şi achiziţionarea de noi surse de energie; reaşezări structurale în producţia şi consumul de energie; impulsionarea cercetării ştiinţifice în vederea ieftinirii energiei, diversificării şi utilizării mai economice a acesteia, paralel cu menţinerea echilibrului ecologic etc. **C.e.** se resimte în mod diferit de la o ţară la alta şi pe grupuri de ţări. Cele mai afectate în etapa actuală sînt statele capitaliste industrializate, mari consumatoare de petrol din import. Scumpirea bruscă şi în proporţii însemnate a preţului la petrolul importat s-a repercutat în accentuarea deficitului balanţelor comerciale şi de plăţi, asupra cursurilor de schimb ale monedelor. În momentul primelor restricţii la livrări şi al majorării preţului petrolului din toamna anului 1973, în economia capitalistă se încheiase o fază de *boom* (v.) intens şi se profila o conjunctură nefavorabilă care risca să diminueze ritmul dezvoltării economice a acestor ţări pe o perioadă mai mare şi să agraveze condiţiile folosirii forţei de muncă, paralel cu creşterea inflaţiei, ca o cale de acoperire a costurilor ridicate ale energiei. Prin intensitatea diferită a efectelor ei asupra ţărilor capitaliste dezvoltate, **c.e.** îşi pune amprenta şi asupra evoluţiei raportului de forţe dintre acestea. Probleme deosebite se pun de asemenea pentru ţările în curs de dezvoltare importatoare de produse petroliere. Pentru statele în curs de dezvoltare producătoare de petrol, **c.e.** a adus pe prim plan necesitatea utilizării acestor resurse în favoarea emancipării lor economice şi a pus în termeni noi perspectiva poziţiei lor în lumea deceniilor următoare. Soluţionarea **c.e.** este legată organic de progresul tehnic, tehnologic şi ştiințific, precum și de promovarea consecventă în relațiile internaționale a unor noi principii care să conducă la înlăturarea subdezvoltării și a discriminărilor în relațiile dintre state, la instaurarea echității în schimburile mondiale, la formarea unui climat de destindere, securitate și pace. Analiza evoluției resurselor energetice din ultimii 200 de ani arată că în 1800 principalul combustibil era lemnul, în 1910 cărbunele, iar în prezent, petrolul și gazele. Din 1965 apar centralele nucleare, energia atomică urmînd să devină o sursă importantă peste 15—20 de ani. Omenirea consumă azi într-un ritm rapid rezervele energetice naturale care s-au format în milioane de ani și care sînt nerecuperabile (petrolul, gazele, cărbunele, uraniul). De aceea omenirea se îndreaptă spre descoperirea și folosirea altor surse de energie. În acest scop în țările dezvoltate s-au elaborat programe guvernamentale pentru intensificarea cercetărilor în vederea folosirii energiei eoliene, geotermice și a mareelor, precum și pentru punerea în valoare a unor surse de energie practic inepuizabile: hidrogenul din apă, transformarea energiei solare, a radiațiilor cosmice și a energiei fotonice în energie electrică, realizarea primelor reactoare cu neutroni rapizi, prin care se obțin, în același timp, energia și combustibilul (plutoniu) — procedeu care se autoalimentează. În același timp trebuie înlăturate cauzele de ordin social-economic, în primul rînd practicile colonialiste și neocolonialiste ale țărilor imperialiste, dominația monopolurilor internaționale asupra resurselor energetice, respectarea dreptului inalienabil al fiecărei țări de a dispune suveran și independent de resursele sale naturale, lichidarea subdezvoltării existentă azi în mari zone ale globului, stabilirea unor prețuri echitabile la sursele de energie și, în general, la materiile prime etc.

CRIZĂ FINANCIARĂ, (în sens larg) dereglare a sistemului financiar al unei țări capitaliste (sistemul de credit, circulație bănească, finanțele statului); (în sens restrîns) dereglare a finanțelor statului capitalist și care se exprimă în deficite de proporții mari ale bugetului de stat. **C.f.** au fost determinate fie de războaie și alte evenimente economice și politice deosebite care au atras după ele secătuirea vistieriei statului (astfel de crize rămase în istorie au fost în Anglia în timpul războiului de șapte ani în perioada 1756—1763; în S.U.A. în timpul războiului civil în perioada 1861—1865), fie de crize economice de supraproducție, ca, de exemplu, **c.f.** declanșată de criza economică din 1929—1933, care a dus la creșterea exorbitantă a deficitelor bugetare și a datoriilor externe ale multor state capitaliste. Crizele economice de supraproducție nu atrag după ele întotdeauna **c.f.**, după cum pot să apară și situații cînd **c.f.** pot fi independente de crizele economice. **C.f.** se împletesc cu crizele sistemului bănesc și de credit, accentuînd procesul de centralizare a capitalului și aducînd perturbări în sistemul relațiilor financiare internaționale, în mișcarea capitalurilor pe piața capitalistă. Odată cu modificările intervenite în mecanismul *ciclului capitalist* și cu dezvoltarea *capitalismului monopolist de stat* (v.) au loc modificări și în relațiile financiare; deficitul bugetar și al balanțelor de plăți căpătînd pentru unele țări caracter cronic, accentuîndu-se dezvoltarea inegală a țărilor capitaliste.

CRIZĂ VALUTARĂ, manifestare a contradicțiilor economiei capitaliste concretizată în prăbușirea etalonului aur, iar în prezent în dereglarea sistemului aur-devize, în accentuarea proceselor inflaționiste, devalorizarea și revalorizarea valutelor țărilor capitaliste, precum și în dereglarea sistemului de decontări internaționale între țările capitaliste. Întrucît **c.v.** poate să cuprindă atît circulația internă, cît și circulația internațională și decontările dintre țările capitaliste, se disting: **c.v.** *parțiale* și *criza sistemului valutar*. **C.v.** parțiale au cuprins valutele unor țări capitaliste dezvoltate, găsindu-și expresia, de exemplu, în devalorizarea lirei sterline în 1949 și în 1967 (cu 14,3%), a francului francez în 1969 (cu 11,11%) etc. Ele au fost determinate de creșterea deficitului balanțelor de plăți și înrăutățirea situației valutelor respective. Datorită interacțiunilor cu alte valute și, mai ales, existenței zonelor valutare create în perioada celui de-al doilea război mondial, aceste crize au lovit și valutele altor țări; de exemplu lira sterlină, devalorizată în 1967, a determinat devalorizarea valutelor altor 30 de țări dezvoltate și în curs de dezvoltare din lumea capitalistă; devalorizării francului francez i-a urmat devalorizarea valutelor altor 14 țări. O primă formă de manifestare a crizei sistemului valutar au reprezentat-o prăbușirea *etalonului aur* (v.) și deprecierea valutelor țărilor capitaliste, care au avut loc în perioada dintre cele două războaie mondiale, mai ales sub influența marii crize economice din 1929—1933; în anii 1929—1933 au renunțat la etalonul aur Argentina, Bolivia și alte țări agrare, în 1931 Marea Britanie, în 1933 S.U.A., în 1934—1936 Franța, Belgia, Olanda etc. Chiar dacă în unele țări, cum a fost cazul S.U.A., s-a menținut posibilitatea schimbării valutelor pe aur, aceasta nu putea fi cerută decît de băncile centrale și trezoreriile altor țări; în august 1971 Administrația S.U.A. a sistat orice formă de schimbare a dolarilor de hîrtie în aur. Odată cu aceasta s-au intensificat procesele inflaționiste în toate țările capitaliste care au slăbit serios monedele naționale. Toate acestea au dus și la mari perturbări în relațiile valutare ale lumii capitaliste, ceea ce a determinat o serie de acțiuni și încercări pentru stabilirea unui sistem monetar mai stabil, încercări rămase fără rezultate notabile pînă la Conferința de la Bretton Woods din 1944. În deceniul șapte, mai ales în a doua jumătate a acestuia, precum și în anii 1971—1973 sistemul valutar occidental, instituit pe baza acordurilor de la Bretton Woods, a cunoscut însă forme acute și de amploare ale crizei, manifestate în dereglarea balanțelor de plăți, accentuarea inegalității în repartizarea rezervelor de aur și valutare, devalorizări ale unor valute și revalorizări ale altora, în oscilații, scăderi sensibile în unele cazuri și creșteri în alte cazuri ale cursurilor valutare față de dolar, în intensificarea fenomenelor speculative, în ascuțirea contradicțiilor dintre țările capitaliste. Aceste contradicții s-au accentuat ca urmare a faptului că dolarul S.U.A., ca valută-cheie (alături de lira sterlină) de rezervă, a fost menținut supraevaluat, Administrația americană neadmițînd devalorizarea și menținînd neschimbat prețul oficial al aurului (35 dolari uncia, preț stabilit în 1934). În mod nemijlocit criza sistemului valutar occidental, care practic a dus la prăbușirea sistemului instituit la Bretton Woods, a fost legată de: 1) accentuarea și cronicizarea deficitului balanței de plăți a S.U.A., a căror monedă constituie principala valută de rezervă; 2) renunțarea de către unele țări la stabilitatea cursurilor valutare și instituirea unor cursuri flotante; 3) lichidarea în mod unilateral de către S.U.A. a convertibilității dolarului. S-a ajuns la devalorizarea dolarului, în 1971 (cu 7,89% față de aur) și în februarie 1973 (cu 10%), la creșterea prețului oficial al aurului la 42 dolari uncia și la triplarea prețului său pe piața liberă, la revalorizarea mărcii vest-germane, a yenului japonez etc. În urma celei de-a doua devalorizări, mai ales din toamna anului 1973, seismele pe piața valutară capitalistă au cunoscut o evoluție diferită; dacă pînă atunci cursul dolarului în raport cu valutele celorlalte țări capitaliste dezvoltate a înregistrat scăderi sensibile, în timp ce marca vest-germană, yenul japonez, florinul olandez creşteau în raport cu dolarul, din toamna anului 1973 sensurile s-au inversat. Între cauzele primare, de fond ale crizei sistemului valutar occidental trebuie subliniate următoarele: 1) schimbarea raportului de forţe pe plan internaţional intercapitalist în domeniul economic, politic şi militar, în comparaţie cu cel existent în perioada încheierii acordului de la Bretton Woods. Noile raporturi de forţe pe plan economic şi comercial între ţările capitaliste dezvoltate, S.U.A., ţările Pieţei comune, Japonia au intrat în contradicţie cu sistemul valutar stabilit la Bretton Woods. Aceste modificări s-au reflectat şi în domeniul rezervelor valutare; astfel, în 1950 S.U.A. dădeau 53,8% din producţia industrială a lumii capitaliste şi deţineau 51% din rezervele valutare, în timp ce ţările Europei occidentale dădeau 32,7% deţinînd 10,5% din rezervele valutare, iar ponderea Japoniei era de 1,6% şi respectiv 0,5%. În 1960, interveniseră deja însemnate modificări, S.U.A. revenindu-le 45,4% din producţia industrială şi 29,8% din rezervele valutare, ţărilor Europei occidentale 34,9% şi respectiv 41,4%, iar Japoniei 4,1% şi 3,0%. În 1970 S.U.A., care produceau 40,9% din producţia industrială a lumii capitaliste, nu mai deţineau decît 15,8% din rezervele valutare, în timp ce ponderea ţărilor din Europa occidentală era de 34,3% în producţia industrială şi 58,1% în rezervele valutare, iar a Japoniei de 9,4% şi 5,3%; 2) schimbările intervenite în structura sistemului valutar prin scăderea sensibilă a ponderii aurului de la 69% în 1950 la 37,3% în 1971 şi creşterea ponderii devizelor, creditelor F.M.I. şi a drepturilor speciale de tragere; 3) modificările intervenite în situaţia economică a ţărilor capitaliste, înainte de toate creşterea deficitului balanţei de plăţi a S.U.A. ca urmare a cheltuielilor militare peste graniţă şi a exportului de capital; drept consecinţă, rezervele de aur ale S.U.A. au scăzut continuu de la 24,4 miliarde de dolari în 1948 (circa 70% din rezervele de aur ale ţărilor capitaliste) la 10,5 miliarde de dolari în 1971. Totodată s-au accentuat procesele inflaţioniste. Criza sistemului valutar occidental are implicaţii nu numai asupra ţărilor capitaliste, ci şi asupra relaţiilor economice internaţionale, instabilitatea cursurilor valutare afectînd relaţiile economice dintre ţări şi depozitele valutare ale ţărilor. De aceea, reforma sistemului nu poate fi apanajul unui grup restrîns de ţări, ci trebuie realizată prin participarea activă a tuturor statelor în spirit de dreptate şi echitate, cu respectarea riguroasă a intereselor fiecărei naţiuni, ţinîndu-se seama de cerinţele dezvoltării comerţului şi cooperării internaţionale.

C.S.E.A.L., v. **COMITETUL DE STAT PENTRU ECONOMIA ŞI ADMINISTRAŢIA LOCALĂ.**

C.S.P., v. **COMITETUL DE STAT AL PLANIFICĂRII.**

„CU PRIVIRE LA AŞA-ZISA PROBLEMĂ A PIEŢELOR“, studiu elaborat de *V.I. Lenin* (v.) în 1893 prin care a dezvoltat teoria marxistă a realizării produsului social şi a tras concluzii social-economice şi politice pentru ţările care au păşit mai tîrziu pe calea capitalismului. Dezvoltarea de către Lenin a teoriei reproducţiei a avut loc în condiţiile luptei contra concepţiilor narodniciste, potrivit cărora dezvoltarea capitalismului, fiind însoţită de ruinarea micilor producători, va duce la scăderea consumului şi, prin aceasta, la îngustarea pieţei interne. Singura ieşire care mai rămînea în vederea realizării produsului social ar fi fost, după ei, existenţa pieţei externe. Întrucît aceasta a fost deja ocupată de ţările în care capitalismul s-a dezvoltat mai devreme, ţările în care capitalismul s-a dezvoltat mai tîrziu nu mai pot recurge la ea şi ca atare, susţineau ei, în aceste ţări nu pot avea loc realizarea produsului social şi nici dezvoltarea capitalismului. Lenin arăta că ruinarea micilor producători nu numai că nu duce la restrîngerea pieței interne, ci dimpotrivă duce și este în același timp o expresie a lărgirii pieței interne. Pe de o parte, deposedarea micilor producători de mijloacele lor de producție și transformarea lor în proletari sporesc cererea de bunuri de consum, care acum nu se mai pot procura decît sub formă de mărfuri, spre deosebire de trecut, cînd o parte a acestora erau obținute din gospodăriile lor. Pe de altă parte, „eliberarea de mijloace de producție“ a unei părți însemnate a producătorilor presupune trecerea lor în mîinile unor capitaliști și transformarea lor în capital. Acești noi proprietari produc și consumă acum sub formă de mărfuri bunuri care înainte erau confecționate și consumate sub formă de produse, ceea ce face ca piața internă să se lărgească. În condițiile lărgirii producției și ale înlocuirii muncii manuale cu mașinile, producția mijloacelor de producție se dezvoltă cu precădere față de producția obiectelor de consum, aceasta constituind o lege obiectivă a reproducției lărgite. Creșterea cu precădere a producției mijloacelor de producție, relativa independență a acesteia față de producția bunurilor de consum și faptul că majoritatea cumpărătorilor mijloacelor de producție sînt capitaliști fac ca piața să se dezvolte, mai ales pe seama producției mijloacelor de producție. În ceea ce privește piețele externe, acestea, deși sînt necesare fiecărei țări capitaliste, nu rezolvă prin ele însele realizarea produsului social.

CURBA CREȘTERII (curba lui Gomperz), metodă de ajustare a seriilor dinamice care se referă la fenomene și procese economice cu o tendință de lungă durată în care procesul de creștere continuă, fără să regreseze. Este denumită **c.c.** deoarece exprimă creșterea cumulată, spre o valoare maximă. Avantajul **c.c.** constă în faptul că valoarea acesteia oglindește în mod empiric tendința de dezvoltare a fenomenelor exprimate prin serii. Ecuația curbei care se folosește pentru ajustare $(y = a\, b\, c^{x})$ se transformă din forma ei naturală în formă logaritmică: $\log y = \log a + (\log b)\, c^{x}$. În acest caz, folosindu-se în ajustarea unei serii dinamice oarecare, $\log a$ este logaritmul valorii maxime de care se apropie curba; $\log b$ reprezintă distanța care desparte în fiecare moment valoarea tendinței față de maximum, distanță care se reduce cu timpul iar seria va crește cu adaosuri tot mai mici în stadiile finale ale perioadei analizate; în fine, curba are o valoare ce se cuprinde între zero și unu. Seria examinată se împarte în trei grupe egale iar pentru fiecare grupă se calculează suma logaritmilor valorilor caracteristicii (seriei), apoi pe baza acestor sume și a diferențelor dintre ele se calculează parametrii necesari.

CURBĂ DE INDIFERENȚĂ, tip de funcție care exprimă alegerea pe care o face un consumator individual, respectiv o familie, dintr-un ansamblu de bunuri de consum de pe piață. Sensul matematic al **c.** de **i.** constă în prezentarea unei serii de combinații existente între două grupe de cheltuieli pentru achiziționarea unui bun, fiecare din ele dînd consumatorului același nivel general de satisfacție, „scara preferințelor“ fiindu-i indiferentă. Printr-o reprezentare grafică se prezintă condițiile de substituire a produselor, în care se cuprind toate posibilitățile de combinații care dau același nivel general de preferință. Dacă datele sînt reprezentate pe un grafic bidimensional (cu două axe Ox și Oy) în care o grupă de cheltuieli este măsurată pe axa verticală (Ox), iar celelalte pe axa orizontală (Oy) **c.** de **i.** *este aceea care unește punctele;* ea arată că fiecare punct reprezintă o combinație care este egală, ca nivel general de preferință a consumatorului, cu oricare altă variantă de combinație situată pe alt punct de pe curbă. **C.**

de i. se foloseşte în stabilirea cererii de consum, în marketing, în caracterizarea nivelului de trai material al populaţiei.

„CURBĂ DE SACRIFICIU“, măsură luată de statul burghezo-moşieresc din România sub guvernarea Partidului Naţional-Ţărănesc în timpul crizei economice de supraproducţie din anii 1929—1933 cu scopul de a arunca urmările acesteia asupra maselor largi populare, îndeosebi asupra clasei muncitoare. Conţinutul principal al acestei măsuri a constat în reducerea masivă a nivelului salariului nominal şi al pensiilor muncitorilor şi funcţionarilor publici. Ca urmare a aplicării celor trei **„c. de s.“** (1931, 1932, 1933) salariile nominale ale muncitorilor au scăzut cu 36,9% ducînd, în condiţiile unui accentuat proces inflaţionist, la scăderea catastrofală a salariului real, a puterii de cumpărare a maselor largi populare şi a nivelului lor general de viaţă. Luptele duse de oamenii muncii în aceşti ani, mai ales luptele proletariatului din februarie 1933, sub conducerea P.C.R., au frînat într-o anumită măsură ofensiva claselor exploatatoare împotriva drepturilor economice şi politice ale oamenilor muncii în ansamblu.

CURBĂ LOGISTICĂ, metodă de ajustare a seriilor dinamice care exprimă procese şi fenomene economice şi sociale de lungă durată. **C.l.**, denumită şi *curba de creştere a lui Pearl-Read* (după numele lui R. Pearl şi L.I. Read care au utilizat-o mult în cercetările demografice), se aseamănă întrucîtva cu curba creşterii (Gomperz). **C.l.** exprimă progresia geometrică modificată a unei serii dinamice de lungă durată în care creşterea se stinge pe măsură ce se apropie de o anumită limită. Pentru determinarea tendinţei de lungă durată se poate utiliza următoarea formulă:

$$\frac{1}{y} = a + bc^{x}.$$

Seria se împarte mai întîi cronologic, în trei părţi egale, după care se calculează totalurile parţiale pentru fiecare grupă în parte. Apoi se stabilesc primele diferenţe dintre totalurile parţiale ale acestor grupe, precum şi numărul termenilor din fiecare grupă şi se calculează parametrii necesari. **C.l.** se poate calcula cu bune rezultate în serii care exprimă tendinţe de lungă durată, dar care în ultimele stadii cresc cu sporuri tot mai mici.

CURENTUL INDUSTRIALIST ÎN ROMÂNIA, orientare în gîndirea economică din România care milita pentru dezvoltarea industrială a ţării. Problema industrializării, a dezvoltării forţelor de producţie ale ţării a preocupat pe mulţi gînditori înaintaţi din trecutul patriei noastre. C. Mihalic de Hodocin, N. Bălcescu, G. Bariţiu, M. Kogălniceanu, D. Pop Marţian, Partenie Cosma, B.P. Hasdeu, M. Eminescu, P.S. Aurelian, A.D. Xenopol sînt doar cîteva din personalităţile care, de pe poziţiile democratismului revoluţionar sau ale democratismului burghez, au abordat problema dezvoltării economice a ţării pe calea făuririi unei industrii naţionale. Mulţi gînditori înaintaţi ai vremii apreciau că în condiţiile întemeierii primului nucleu al statului naţional român, ale dobîndirii independenţei sale politice, problema-cheie de care depindea viitorul ţării era edificarea unei industrii autohtone puternice. Printre primii susţinători ai industriei ca ramură de bază a economiei se numără C.M. Hodocin şi G. Bariţiu. Încă în 1839 primul vorbea de „folosurile ce le aduce unei ţări lucrarea minelor“, iar cel de-al doilea îşi manifesta îngrijorarea pentru faptul că trimitem produsele brute la „fabricile străine“. D.P. Marţian, primul care a fundamentat la noi ideea protecţionismului economic, a dezvăluit sensul şi consecinţele edificării unei industrii proprii, semnalînd pericolul de a rămîne legaţi de o agricultură înapoiată. „Existenţa unui popor sterp în industrie este precară“, sublinia el, iar agricultura însăşi este condamnată lîncezirii căci ea „înavuţeşte popoarele numai după ce devine agricultură industrială“. Chiar gînditori cunoscuţi îndeosebi prin contribuţia lor la dezbaterea problemei agrare cum au fost Kogălniceanu şi I. Ionescu de la Brad s-au aplecat asupra acestei probleme cu sentimentul responsabilităţii patriotice. „Pe lîngă agricultură nu este îndoială că şi industria ţării trebuie a se bucura de toată solicitudinea guvernului şi aceasta cu atît mai mult că dezvoltarea industriei are o influenţă considerabilă asupra agriculturii“ (I. Ionescu de la Brad). O adevărată pledoarie în favoarea industriei întîlnim şi la marele nostru scriitor M. Eminescu: „Neapărat că nu trebuie să rămînem un popor agricol, ci trebuie să devenim şi noi o naţie industrială“. Ideea este amplu argumentată în scrierile economiştilor A.D. Xenopol şi P.S. Aurelian sub forma unei adevărate teorii a dezvoltării industriale. În mod firesc problema industrializării a găsit ecou şi în rîndul socialiştilor. C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, Ştefan Stîncă ş.a. au relevat însemnătatea industriei pentru destinele ţării. Însuşi programul adoptat la Congresul din 1893 al P.S.D.M.R. prevedea în art. 13 „proteguirea industriei“ şi sublinia că dezvoltarea industrială va putea fi asigurată în viitor atunci cînd va domni la noi democraţia. Reprezentanţii clasei muncitoare priveau progresul industriei în strînsă legătură cu destinele proletariatului. Ziarul „Socialismul“ din 25 decembrie 1918 releva că „industrializarea e una din condiţiile obiective — şi cea mai importantă a revoluţiei sociale“. În perioada interbelică punctul de vedere industrialist al claselor stăpînitoare a fost exprimat prioritar de reprezentanţii burgheziei liberale. Gînditori ca V. Brătianu, Ştefan Zeletin, I.N. Angelescu, Mitiţă Constantinescu, N. Arcadian ş.a. reiau tezele tradiţionale ale burgheziei industriale, încercînd să aducă argumente suplimentare în sprijinul ideii industrializării. „Trebuie să devenim o ţară de complexe industriale... Avem cele mai multe din condiţiile şi necesităţile înfăptuirii unui vast, organic şi eficient plan de producţie şi industrializare a ţării“ (M. Constantinescu). Argumentele teoretice bogate şi convingătoare nu au fost însă însoţite de o politică de industrializare temeinică. Se crease o prăpastie între declaraţiile de intenţie şi efortul practic. Ideile socialiştilor de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru au fost preluate şi dezvoltate pe un plan superior de către comunişti. Cu diferite prilejuri, în condiţiile ilegalităţii, partidul comunist prin organele sale de presă a supus unei temeinice critici pseudoteoria „România ţară eminamente agricolă“ şi a atras atenţia asupra rolului şi însemnătăţii dezvoltării industriale ca mijloc de lichidare a înapoierii economice, de folosire raţională a resurselor materiale şi umane ale ţării. În coloanele revistei „Lupta de clasă“ nr. 4—5/1927 a avut loc o polemică împotriva concepţiilor de orientare ţărănistă antiindustrialiste. În „Dacia nouă“ din 6 ianuarie 1938 se arăta că „unica soluţie pentru ţara noastră este industrializarea“. Pe plan practic, problema industrializării socialiste a fost pusă după 23 August 1944. În perioada 1944—1947, Partidul Comunist Român a desfăşurat o aprigă luptă ideologică împotriva teoreticienilor aşa-ziselor „partide istorice“ paralel cu lupta practică pentru transpunerea în viaţă a ideii *industrializării* (v.).

CURRENCY PRINCIPLE [pron. *kárensi prínsipl*] (expr. engl. „principiul mijloacelor de circulaţie“), ansamblu de idei privind politica monetară, susţinut de grupul de economişti burghezi din Anglia în cel de-al doilea sfert al sec. al XIX-lea, cunoscuţi sub denumirea de *Currency school* (v.), denumit astfel de W. Ward (1832) şi opus lui *banking principle* (v.). Esenţa lui **C.P.** constă în ideea că circulaţia bănească necontrolată poate deveni un izvor de dezechilibru în întreaga economie capitalistă, că emisiunea de bilete de bancă trebuie riguros controlată prin lege şi făcută în strictă concordanţă cu cantitatea de aur existentă în ţara respectivă şi modificările acesteia, ca urmare a circulaţiei internaţionale a aurului. **C.P.** ignoră cauza profundă a dezechilibrelor din economia capitalistă (proprietatea privată şi contradicţiile antagoniste pe care le generează ea) şi legile diferite care guvernează mişcarea mijloacelor de circulaţie în funcţie de natura lor diferită (bani cu valoare intrinsecă, simbolurile lor şi banii de credit).

CURRENCY SCHOOL [pron. *kárensi sku:l*] (expr. engl.: „şcoală monetară"), grup de economişti burghezi din Anglia în prima jumătate a sec. al XIX-lea, adepţi ai etalonului aur şi ai liberului schimb care, pornind de la *teoria cantitativă a banilor* (v.), explică zguduirile economiei capitaliste (crize economice, inflaţie etc.) prin procesele ce au loc în sfera circulaţiei de mărfuri şi a banilor (emisiunea excesivă de mijloace de circulaţie). În speranţa realizării echilibrului economiei capitaliste ei propun o politică rigidă de emisiune în special a biletelor de bancă şi un control sever asupra activităţii băncilor de emisiune. În acest scop, adepţii lui **C.S.** au substituit circulaţia bancnotelor circulaţiei aurului, dar cereau o asemenea reglementare încît emisiunea acestora să nu poată depăşi stocul de aur al Băncii Angliei, spre a da certitudine deţinătorilor de bancnote că le pot preschimba în orice moment în aur. Conform teoriilor economiştilor lui **C.S.**, oferta de monedă nu putea să varieze decît în funcţie de producţia de metale preţioase şi nicidecum în funcţie de nevoile economiei. Principalii reprezentanţi: Samuel Jones Loyd (Lord Overstone), R. Torrens, G.W. Norman, W. Ward Th. Joplin, H. Drummond. **C.S.** a inspirat legislaţia bancară a lui R. Peel (The Bank Charter Act, 1844), care nu a dat însă rezultatele scontate, ceea ce a impus suspendarea ei în anii de criză economică. Ideile lui **C.S.** au fost criticate de *Banking School* (v.).

CURS AL ACŢIUNILOR (COTA ACŢIUNILOR), preţul cu care acţiunile unei societăţi care fac obiectul tranzacţiilor de bursă se vînd şi se cumpără la bursă. În general, **c.a.** depinde de situaţia societăţii respective şi îndeosebi de dividendul obţinut de acţionari. Din această cauză, **c.a.** este influenţat de conjunctura economică, perioadele de criză şi depresiune caracterizîndu-se printr-o scădere masivă a **c.a.**, iar cele de avînt printr-un *boom* (v.) bursier. Adeseori ridicarea şi scăderea **c.a.** sînt regizate de anumiţi reprezentanţi ai oligarhiei financiare în vederea obţinerii de cîştiguri speculative.

CURS DE REVENIRE, raport între preţul complet intern de export în lei pe unitate de produs şi preţul obţinut pentru această unitate prin vînzare pe piaţa externă, exprimat în lei valută. **C. de r.** se poate calcula şi la nivelul întreprinderii producătoare pentru export, al centralei industriale, ministerului sau economiei în ansamblu. Acelaşi raport se calculează şi pentru operaţiunile de import. **C. de r.** constituie un indicator principal al rentabilităţii exportului, indicînd cheltuiala internă care se efectuează pentru obţinerea unui leu valută sau, altfel exprimat, productivitatea muncii naţionale în fabricarea produsului exportat, comparativ cu productivitatea muncii pe plan mondial care exprimă munca socialmente necesară pentru obţinerea acelui produs. În cazul cînd cursul de revenire este egal cu 1 sau subunitar, exportul este eficient. Cu cît **c. de r.** este mai ridicat, cu atît eficienţa exportului este mai scăzută.

Pentru a servi corect ca indicator de rentabilitate, **c.** de **r.** trebuie calculat pe baza unor prețuri interne cît mai apropiate de valoare și a unor cursuri valutare fundamentate din punct de vedere economic. În cazul cînd fabricarea produsului de export necesită materii prime sau materiale importate sau exportabile, se calculează **c.** de **r.** net pe mai multe stadii de prelucrare, pentru a se determina stadiul în care exportul este cel mai rentabil.

CURS OBLIGATORIU, regim legal care obligă pe cetățenii unei țări cu economie de piață să accepte la efectuarea plăților bani de hîrtie emiși de stat sau bilete ale băncii de emisiune neconvertibile în aur. În trecut, **c.o.** era legiferat incidental și pentru perioade de timp limitate, îndeosebi în timp de război. În condițiile actuale, în care convertibilitatea în aur nu se mai practică, **c.o.** este regula generală.

CURS VALUTAR, prețul unei valute străine exprimat în bani naționali. Se face distincție între **c.v.** la vînzare și **c.v.** la cumpărare, cel de vînzare fiind ușor superior, precum și între **c.v.** oficial și **c.v.** liber (al pieței). **C.v.** *oficial* este o mărime fixă, rezultată din compararea conținutului de aur al celor două unități bănești. El este deci echivalent cu paritatea aur („curs paritar"). **C.v.** *liber* fluctuează în jurul cursului oficial în funcție de cererea și oferta la bursă pentru valuta străină („curs bursier"). Fluctuația **c.v.** liber este determinată în general de situația *balanței de plăți* (v.) față de țara în cauză: în cazul unei balanțe pasive, **c.v.** crește și invers, contribuind la echilibrarea balanței. **C.v.** liber este specific regimului de convertibilitate, banii neconvertibili avînd numai curs oficial și eventual curs de „bursă neagră". **C.v.** liber poate fi menținut în anumite limite prin intervenția la bursă a băncii centrale („limite de intervenție") în cazul în care se urmărește o mai mare stabilitate a lui. **C.v.** liber se mai numește și curs *flotant* sau *fluctuant*, în cazul în care oscilațiile lui nu sînt limitate prin intervenția băncii centrale.

CURSUL SCHIMBULUI, prețul la care se vînd și se cumpără, în țările capitaliste, diversele hîrtii de valoare și valută (considerat la unitatea cotată). **C.s.** *hîrtiilor de valoare* (v.) este venitul capitalizat, adică corespunde acelei sume de bani care dată cu împrumut aduce un venit egal cu venitul adus de hîrtiile de valoare (v. și *curs al acțiunilor*). **C.s.** diverselor valute, exprimat în moneda națională a unei țări, se determină pe baza parității aur sau în raport cu dolarul american. **C.s.** valutelor oscilează de regulă în jurul parității aur în limitele marjelor de fluctuație convenite în cadrul F.M.I. sau în alte acorduri financiare. Aceste limite au fost: din 1944 și pînă în 1971 de ± 1%; din decembrie 1971 și pînă la 13 februarie 1973 de ± 2,25% față de paritate. După devalorizarea dolarului din 13 februarie 1973, mai multe țări capitaliste, printre care Anglia, Italia, Canada etc., au hotărît să treacă la cursuri flotante. În ianuarie 1974 a trecut și Franța la un asemenea curs flotant (pînă atunci, împreună cu R.F. Germania, Belgia, Olanda, Luxemburg și Danemarca instituise un sistem de flotare concertată a valutelor lor față de dolarul american în limitele marjelor de ± 2,25%; cînd **c.s.** la una din valute ajungea la aceste limite, băncile centrale ale respectivelor țări aveau obligația să intervină concertat pentru susținerea valutei). În condițiile în care tot mai multe țări capitaliste trec la cursuri flotante, **c.s.** se formează în funcție de cererea și oferta pe piață pentru valuta respectivă (v. și *curs valutar*).

CURTEA SUPERIOARĂ DE CONTROL FINANCIAR, organ al Consiliului de Stat al R.S. România, înființat în 1973 în conformitate cu hotărîrile Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972 privind organizarea corespunzătoare a controlului la toate nivelurile de activitate. Principalele atribuţii ale **C.S.** de **C.F.** sînt: 1) exercită controlul financiar asupra: mobilizării surselor de formare a fondului naţional de dezvoltare economico-socială; îndeplinirii indicatorilor de eficienţă economică din planul naţional unic; executării bugetului de stat şi a balanţei de plăţi externe; activităţii Ministerului Finanţelor, Băncii Naţionale, băncilor specializate; 2) exercită controlul financiar preventiv asupra legalităţii şi eficienţei organizării şi efectuării de cheltuieli la nivelul ministerelor şi al altor organe centrale de stat; 3) judecă şi obligă la plata de despăgubiri şi amenzi pentru pagubele provocate avutului obştesc; 4) are dreptul, în cazurile în care constată încălcarea legalităţii, să suspende finanţarea sau creditarea, să blocheze fondurile valutare, să propună revocarea persoanelor care deţin funcţii elective sau îndepărtarea din funcţii a celor numiţi. **C.S.** de **C.F.** este condusă de *Consiliul Curţii* (organ deliberativ) care se întruneşte în şedinţe ordinare trimestriale şi adoptă hotărîri cu majoritatea membrilor ce-l compun. Între şedinţele Consiliului, problemele activităţii curente sînt rezolvate de către *Biroul executiv*, format din preşedinte, prim-vicepreşedinte, vicepreşedinţii şi secretarul general al **C.S.** de **C.F.**

D

DATORIE PUBLICĂ, suma totală datorată la un moment dat de către stat în baza unor împrumuturi interne şi externe. În funcţie de termenul de rambursare a împrumuturilor, **d. p.** se împarte în **d.p.** *flotantă*, cuprinzînd datoriile din împrumuturi pe termen scurt şi **d.p.** *consolidată*, cuprinzînd pe cele din împrumuturi pe termen mijlociu sau lung. Partea din **d.p.** ce se amortizează anual reprezintă *anuitatea* **d.p.** (v. şi *anuitate*).

DEBITOR 1. Persoană fizică sau juridică care datorează creditorului o anumită sumă de bani. **2.** Soldul unui cont contabil în care debitul depăşeşte creditul.

DEBUŞEU, piaţa (în sens geografic: localitate, regiune, ţară străină) pe care mărfurile se pot desface uşor şi în mari cantităţi. În condiţiile dezvoltării producţiei de mărfuri, ale amplificării revoluţiei ştiinţifice-tehnice şi a desfăşurării unor politici de uşurare şi promovare a comerţului (interior şi exterior) etc., **d.** au posibilitatea să se înmulţească şi să se diversifice.

DECALAJ ECONOMIC, discrepanță în dezvoltarea economică existentă între țări, determinată de gradul diferit de dezvoltare a forțelor de producție. **D.e.** poate fi stabilit prin compararea unor indicatori macroeconomici care privesc: venitul național pe locuitor; locul industriei în ansamblul economiei naționale; structura pe subramuri a producției industriale; producția pe locuitor a unor produse industriale (oțel, energie electrică); ponderea agriculturii și a altor ramuri în cadrul economiei; nivelul de înzestrare tehnică a muncii; productivitatea muncii; nivelul de trai al populației; structura comerțului exterior etc. **D.e.** existent între unele țări nu poate fi, desigur, rupt de condițiile istorice de dezvoltare ale popoarelor respective. Un foarte mare **d.e.** există astăzi între țările capitaliste dezvoltate, cu grad înalt de industrializare, cu structură modernă a economiei și țările slab dezvoltate, cu economii înapoiate și preponderent agrare, ca urmare a dominației coloniale. Decalajul *tehnic și tehnologic* exprimă diferența în nivelul de dezvoltare a științei și tehnicii, în gradul de înzestrare tehnică a muncii, a dotării producției cu tehnică avansată, care se reflectă în nivelul diferit al productivității muncii etc. Decalajul tehnic poate fi apreciat prin compararea volumului total al cheltuielilor totale sau pe locuitor efectuate în diferite țări pentru cercetare și dezvoltare, ponderea mecanizării complexe, automatizării și chimizării producției în totalul operațiunilor de producție ce au loc în diferite ramuri etc., ponderea tehnologiilor moderne în ansamblul tehnologiilor de fabricație utilizate etc. Decalajul tehnic există nu numai între grupul de țări dezvoltate din punct de vedere industrial și grupul de țări slab dezvoltate, ci și între țările dezvoltate. Există **d.e.** și între unele țări socialiste, ca urmare a situației economice diferite moștenite de la vechea orînduire. De asemenea, există decalaj între nivelul de dezvoltare a unor țări socialiste, care au moștenit de la vechea orînduire o stare de înapoiere economică, și țări capitaliste avansate. Socialismul creează condiții pentru învingerea decalajelor moștenite și ridicarea țărilor mai puțin dezvoltate la nivelul celor avansate din punct de vedere economic. Prin politica de industrializare și de intensificare a agriculturii, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, țările socialiste urmăresc, în mod conștient, egalizarea treptată a nivelurilor lor de dezvoltare, în condițiile în care toate înregistrează progrese remarcabile. R.S. România, ca urmare a ritmului rapid de dezvoltare economică realizat sub conducerea P.C.R. în anii socialismului, a depășit stadiul de țară slab dezvoltată; însă față de țările avansate o desparte încă un anumit decalaj, ceea ce face ca ea să fie o țară socialistă în curs de dezvoltare. Îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor care decurg din Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism va duce la ridicarea ei în rîndul țărilor avansate din lume (v. și *egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor socialiste*).

DECENIUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE, denumire conferită perioadei 1961—1970 prin rezoluția 1 710 (XVI), din decembrie 1961, a Adunării Generale a Națiunilor Unite. Obiectivul central stabilit prin această rezoluție a fost de a obține în fiecare țară subdezvoltată o sporire simțitoare a ritmului de creștere, fiecare țară fixîndu-și propriul său obiectiv, astfel ca la sfîrșitul deceniului să se ajungă la un ritm minim de creștere anuală a venitului național global de 5%. Obiectivul, care presupunea atît eforturile fiecărei țări dezvoltate, cît și acțiuni concertate pe plan internațional, în special cu contribuția țărilor avansate, nu a fost pe deplin realizat. Din 1971 a început cel de-al doilea Deceniu al Dezvoltării, care are ca obiectiv principal promovarea progresului economic susținut, indeosebi în ţările în curs de dezvoltare, în vederea reducerii decalajului dintre acestea şi ţările dezvoltate.

DECLIN ECONOMIC, situaţie economică a unei ţări, regiuni sau ramuri economice caracterizată prin decădere, prin trecerea de la prosperitate şi avînt la reducerea continuă a producţiei şi comerţului, diminuarea şi pierderea locului ocupat într-o perioadă în ansamblul economic dat (în lume sau în economia naţională).

DECOLONIZARE, proces social-istoric de înlăturare a regimului colonial, de obţinere a independenţei popoarelor din colonii şi formarea de state proprii, independente şi suverane. **D.** reprezintă un proces fundamental al lumii contemporane, care a luat amploare după cel de-al doilea război mondial, cuprinzînd aproape toate ţările aservite şi subjugate de imperialism, ca urmare a luptei de eliberare a popoarelor coloniale şi dependente împotriva statelor imperialiste colonialiste. Lupta popoarelor din colonii pentru independenţă şi suveranitate naţională a avut şi are sprijinul ţărilor socialiste, al clasei muncitoare internaţionale, al tuturor forţelor progresiste. Pe ruinele vechilor imperii coloniale ale Angliei, Franţei, Belgiei, Olandei etc. s-au format zeci de state noi, suverane, care pot şi trebuie să dispună liber de voinţa lor. **D.** stă la baza renaşterii fiinţei naţionale a popoarelor. Popoarele din coloniile care mai există încă luptă cu energie pentru înlăturarea jugului colonial. R.S. România amplifică relaţiile de prietenie şi colaborare cu noile state independente, acordă sprijin activ mişcărilor de eliberare naţională, tuturor forţelor şi popoarelor care-şi afirmă dreptul la existenţă de-sine-stătătoare.

DECONTĂRI, efectuarea de încasări şi plăţi pe bază de viramente, prin intermediul conturilor deschise la bănci, fără folosirea banilor în numerar. Se disting două feluri de **d.**: interne şi internaţionale. **D.** *interne*, operaţiuni efectuate în interiorul ţării, prin intermediul unităţilor bancare, din conturile întreprinderilor, instituţiilor, organizaţiilor obşteşti şi ale unor persoane fizice pentru stingerea unor obligaţii băneşti ce intervin între titularii de conturi. În *socialism*, prin intermediul **d.** interne se lichidează cea mai mare parte a obligaţiilor băneşti ale întreprinderilor, instituţiilor, organizaţiilor obşteşti etc. şi numai o mică parte a acestor obligaţii se realizează cu ajutorul banilor în numerar. În R.S. România se folosesc următoarele forme de **d.** fără numerar: **d.** prin plăţi planificate, **d.** prin cecuri din carnete cu sumă limitată, **d.** prin cecuri din carnete fără limită de sumă; remiteri de sume prin oficii poştale şi acreditivul. **D.** *internaţionale* au loc între ţări diferite sau parteneri din ţări diferite. În România, **d.** internaţionale se efectuează prin intermediul *Băncii Române de Comerţ Exterior* (v.). Principalele forme de **d.** ale ţării noastre cu ţările capitaliste dezvoltate şi în curs de dezvoltare sînt: 1) pentru operaţiuni comerciale: creditul documentar în cele două variante ale sale (scrisoarea de credit comercială şi acreditivul documentar), încasoul documentar şi ordinul de plată (simplu sau contra documente de natură comercială); 2) pentru operaţiuni necomerciale: scrisoarea de credit (simplă şi circulară), acreditivul simplu (de plată), ordinul de plată (simplu sau contra documente de natură necomercială) şi cartea de credit. **D.** internaţionale ale R.S. România cu aceste ţări se efectuează în valutele ţărilor respective sau în dolari şi lire sterline precum şi sub forma viramentelor prin compensare pe baza acordurilor de *clearing* (v.) încheiate. În relaţiile cu ţările socialiste se folosesc următoarele forme principale de **d.** internaţionale: 1) pentru operaţiuni comerciale: încasoul documentar cu plata imediată, încasoul documentar reglementat şi acreditivul documentar; 2) pentru operaţiuni necomerciale: ordinul de plată, acreditivul simplu de plată şi cecurile de călătorie. **D.** internaţionale cu ţările socialiste membre ale C.A.E.R. se realizează fie în ruble transferabile cu ajutorul viramentelor efectuate prin B.I.C.E. şi B.I.I., fie cu ajutorul conturilor de clearing. Cu celelalte ţări socialiste, **d.** internaţionale se realizează numai sub forma viramentelor în conturile de clearing în monede convenţionale de cont.

DEFICIT, sumă cu care cheltuielile (plăţile) depăşesc veniturile (încasările). **D.** *bugetar*, sumă cu care cheltuielile bugetare depăşesc veniturile bugetare. Există **d.** bugetar planificat, care se referă la **d.** prevăzut în bugetul ce se aprobă şi **d.** bugetar realizat, rezultat al execuţiei bugetare (v. şi *excedent*). **D.** *(sold pasiv) al balanţei comerciale*, sumă de bani cu care valoarea importului depăşeşte valoarea exportului unei ţări, într-o perioadă dată. **D.** *(sold pasiv) al balanţei de plăţi*, sumă de bani cu care plăţile depăşesc încasările în relaţiile unei ţări cu celelalte ţări, într-o perioadă dată.

DEFLAŢIE, ansamblu de măsuri economice şi financiare luate în statele capitaliste, în scopul lichidării unor stări inflaţioniste sau pentru atenuarea „supraîncălzirii" economiei naţionale. Măsurile deflaţioniste diferă, în funcţie de scopul urmărit şi de cauzele care au determinat inflaţia sau „supraîncălzirea". În cazul în care surplusul de mijloace de circulaţie s-a format prin emisiuni suplimentare, artificiale, de hîrtie-monedă, se recurge la retragerea din circulaţie a unei cantităţi determinate de monedă şi distrugerea ei (ardere, perforare etc.). Atunci cînd volumul mijloacelor de circulaţie creşte, ca urmare a expansiunii creditelor bancare, a înscrierii în cont curent, a sistemului de cecuri etc., se întreprind măsuri de reducere a creditului (prin contingentarea lui, prin creşterea taxei scontului etc., iar în cazul băncilor centrale de stat prin interzicerea de a acorda noi credite), de realizare a unor excedente bugetare substanţiale, de sporire a plafonului minim de depuneri pe care băncile comerciale trebuie să le păstreze la banca centrală ş.a. Aplicarea măsurilor deflaţioniste dă rezultate contradictorii: pe de o parte, atenuarea sau eventual lichidarea inflaţiei; pe de alta, încetinirea pentru un timp oarecare a ritmului dezvoltării economice.

DEMARAJ, (în sens economic) trecerea economiei în ansamblu sau a diferitelor ei laturi de la starea de stagnare, la starea de creştere, de depăşire a nivelului anterior, de încadrare într-un proces evolutiv ascendent; pornirea pe o anumită cale evolutivă; începutul unui anumit proces economic (**d.** creşterii economice; **d.** pe calea dezvoltării independente a ţărilor de curînd eliberate; **d.** industrializării).

„DEMOCRATIZAREA CAPITALULUI", teorie apologetică burgheză, potrivit căreia dezvoltarea societăţilor pe acţiuni şi deţinerea unor mici acţiuni de către muncitori etc. ar schimba natura capitalismului, întrucît fiecare posesor al unei acţiuni devine coproprietar al întreprinderii pe acţiuni şi poate participa la conducerea ei. Această teorie constituie o parte integrantă a concepţiei generale burgheze cu privire la „capitalismul popular" lansată încă la sfîrşitul secolului trecut şi care a căpătat o largă răspîndire după cel de-al doilea război mondial. Economiştii burghezi afirmă că, în contrapunere cu tendinţa de concentrare a producţiei, ar avea loc o descentralizare a proprietăţii, o dispersare a acesteia în mîinile unui număr tot mai mare de persoane. Teoria **„d.c."** trece însă sub tăcere rolul economic radical diferit al masei de mici acţionari în raport cu marii acţionari. Practic, micii acţionari nu pot exercita nici o influenţă asupra activităţii companiilor pe acţiuni, deoarece acestea se află în mîinile celor care deţin pachetul de control, cantitatea de acţiuni necesară adoptării deciziei. Principalii beneficiari ai rezultatelor întregii activităţi a societăţilor pe acţiuni sînt marii acţionari. Vînzarea de acţiuni de o valoare redusă constituie, în prezent, mai mult ca oricînd, o sursă suplimentară de acumulare capitalistă. Practicarea de către unele companii capitaliste a politicii de acordare a unui număr redus de acţiuni unor muncitori nu are alt scop decît, pe de o parte, să dezbine muncitorimea, iar, pe de altă parte, să ceară muncitorilor ca, în virtutea calităţii lor de „acţionari“, să accepte intensificarea exploatării şi să renunţe la revendicările economice, sociale şi politice, la lupta de clasă. Prin teoria **„d.c.“**, economiştii burghezi vor să creeze iluzia „transformării“ capitalismului şi a comunităţii de interese între muncitori şi capitalişti. Interesele de clasă ale muncitorilor şi capitaliştilor rămîn însă, practic ireductibile. Cei ce muncesc pot deveni realmente proprietari asupra mijloacelor de producţie şi scăpa de exploatare numai prin înfăptuirea revoluţiei socialiste.

DEMOCRAŢIE COOPERATISTĂ, principiu de organizare şi conducere a activităţii şi relaţiilor sociale în cadrul unităţilor cooperatiste (agricole, de consum sau meşteşugăreşti), care ia naştere şi se dezvoltă pe baza proprietăţii socialiste cooperatiste asupra mijloacelor de producţie şi a unităţii intereselor fundamentale ale membrilor cooperatori. **D.c.** constă în dreptul membrilor cooperatori de a participa la conducerea activităţii obşteşti şi la adoptarea deciziilor privitoare la direcţiile de dezvoltare ale cooperativei, la reglementarea raporturilor dintre cooperativă şi membrii săi. **D.c.** se desfăşoară în contextul general al democraţiei socialiste, care creează un cadru optim de înfăptuire a ei. În R.S. România **d.c.** se manifestă în autonomia unităţilor cooperatiste de a-şi gospodări averea şi mijloacele de care dispun potrivit cu nevoile lor şi cu interesele economiei naţionale, în dreptul cooperatorilor de a hotărî independent, în condiţiile respectării legilor ţării, asupra angajării de relaţii cu alte unităţi, în dreptul statutar şi egal al membrilor cooperatori de a-şi spune părerea şi de a hotărî asupra tuturor problemelor care privesc viaţa cooperativei. În virtutea **d.c.** dezbaterea problemelor şi luarea hotărîrilor au loc în colectiv. Drept urmare, **d.c.** implică şi răspunderea membrilor cooperatori, în calitate de proprietari colectivi ai mijloacelor de producţie, faţă de modul cum sînt utilizate resursele cooperativei. **D.c.** se realizează în forma democraţiei reprezentative, cînd membrii cooperatori participă la decizii prin reprezentanţi aleşi şi revocabili, şi a democraţiei directe participative, cînd aceştia iau parte nemijlocit la organizarea şi conducerea activităţii cooperativei. Valorificarea valenţelor **d.c.** depinde foarte mult de pregătirea şi competenţa membrilor cooperatori, de nivelul lor politic, de ridicarea conştiinţei lor socialiste. O cale importantă de dezvoltare a **d.c.** este participarea membrilor cooperatori la adunările generale unde se dezbat probleme majore pentru viaţa cooperativei. Organele colective de conducere ale unităţilor cooperatiste, alese în adunarea generală a cooperatorilor, răspund în faţa acestora asupra modului în care îşi îndeplinesc mandatul (v. şi *centralism democratic în conducerea economiei naţionale*).

DEMOCRAŢIE ECONOMICĂ SOCIALISTĂ, mod de organizare şi conducere a vieţii economice, caracterizat prin participarea activă a maselor de oameni ai muncii la elaborarea, aplicarea şi controlul deciziilor economice. Baza obiectivă a **d.e.s.** o reprezintă existenţa proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie, care determină calitatea dublă a oamenilor muncii, de producători şi proprietari, poziţia egală şi dreptul lor egal de a participa la rezolvarea problemelor de interes comun. Calitatea de proprietari socialiști uniți creează nu numai dreptul ci și obligația ca toți membrii societății să-și aducă contribuția la buna gospodărire, sporirea și consolidarea avutului lor comun, să participe direct sau prin reprezentanții lor la conducerea unităților economice și a întregii economii naționale. Măsura în care **d.c.s.** este înfăptuită diferă de la o etapă la alta de dezvoltare a socialismului, fiind determinată de formele și metodele de organizare și conducere practicate, precum și de gradul de pregătire profesională și nivelul conștiinței socialiste a maselor, care condiționează participarea efectivă și cît mai eficientă la acest proces. În țara noastră, **d.c.s.** își găsește expresia în folosirea la toate nivelurile a formelor colective de conducere, în lărgirea autonomiei întreprinderilor, în controlul muncitoresc asupra dezvoltării economice, în promovarea unor metode variate de stimulare a inițiativei oamenilor muncii și de atragere a lor la întreaga activitate economică și socială. Dezbaterea largă, cu participarea specialiștilor, a muncitorilor și țăranilor, a tuturor oamenilor muncii, a legilor, planurilor de dezvoltare economică și socială, precum și a măsurilor ce se preconizează în diferite domenii, dialogul direct, viu al conducerii partidului și statului cu masele, conferă realism hotărîrilor adoptate, la înfăptuirea cărora participă întregul popor. Realizarea obiectivelor care decurg din Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism impune participarea tot mai largă a oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului, adîncirea democrației socialiste, constituind un factor esențial al progresului rapid al societății românești. În perioada următoare se vor lărgi tot mai mult formele de participare a maselor la dezbaterea problemelor vieții economice și sociale, la conducerea societății, pe măsura ridicării gradului de pregătire și competenței, a lărgirii orizontului de cunoaștere și nivelului lor de pregătire economică și politico-ideologică. Adîncirea **d.c.s.** presupune întărirea răspunderii fiecărui om al muncii față de interesele generale ale societății socialaste (v. și *centralism democratic în conducerea economiei naționale*).

DEMOGRAFIE, știință socială complexă, care studiază populația umană, fenomenele și procesele din cadrul populației sub aspectul evoluției numărului, mișcării naturale (nașteri, căsătorii, decese), structurii (pe vîrstă, sexe, profesii, situație matrimonială, domiciliu), mobilității teritoriale, distribuției geografice și pe medii de viață socială (urban și rural), stabilind cauzele și tendințele în perspectivă a acestora (v. și *populație*). **D.** utilizează un ansamblu de metode generale și specifice de cercetare statistico-matematice, demo-matematice, de analiză demografică, de proiectări demografice etc. **D.** ca știință complexă se divide în mai multe discipline: **d.** *teoretică*, **d.** *cantitativă*, **d.** *calitativă*, **d.** *descriptivă*, **d.** *istorică*, **d.** *economică*, **d.** *socială* etc. Indicii principali folosiți în studierea populației: indicele brut al natalității, care reprezintă numărul de născuți vii la 1 000 de locuitori; indicele brut al fertilității, care reprezintă numărul de copii născuți vii la numărul de femei în vîrstă fertilă (15—49 de ani); indicele mortalității generale, care reprezintă numărul de decese la 1 000 de locuitori; indicele mortalității infantile, care reprezintă numărul de copii decedați sub un an la 1 000 de născuți vii din perioada respectivă; indicii mortalității care se exprimă prin numărul de născuți morți la 1 000 de născuți vii; indicii reproducției, care exprimă numărul de fetițe născute la 1 000 de femei în vîrstă fertilă.

DENIS [pron. *doení*], Henri, economist francez de orientare marxistă, profesor universitar. Domenii de cercetare:

probleme de teorie economică și de analiză critică, dar contradictorie, a unor curente și școli economice. *Op. pr.:* „Valoarea și capitalismul" (1957); „Istoria gîndirii economice" (1967, ed. a II-a); „Formarea științei economice" (1967).

DEOSEBIRI ESENȚIALE DINTRE MUNCA FIZICĂ ȘI MUNCA INTELECTUALĂ ÎN SOCIALISM, diferențe importante, moștenite de la vechea orînduire, între membrii societății care prestează muncă fizică și cei care desfășoară activități intelectuale, cu privire la nivelul pregătirii profesionale și de cultură generală, la condițiile de muncă ș.a. ce se mențin în socialism și care se diminuează în procesul dezvoltării socialismului și vor dispărea treptat pe măsura trecerii la comunism. Socialismul a înlăturat opoziția dintre munca fizică și munca intelectuală, opoziția de interese dintre oamenii muncii fizice și cei ai muncii intelectuale — caracteristice orînduirilor bazate pe exploatare; stăpînirea în comun a mijloacelor de producție a lichidat exploatarea omului de către om și a generat relații de colaborare și ajutor reciproc, unitatea de interese fundamentale între cei ce muncesc, dreptul de a participa la organizarea și conducerea vieții sociale etc. Cu toate acestea, în socialism se mențin unele **d.e.** dintre **m.f.** și **m.i.**, ele fiind determinate, în principal, de nivelul atins în dezvoltarea forțelor de producție, de formele diferite ale integrării claselor și păturilor sociale respective în ansamblul relațiilor de producție socialiste. **D.e.** dintre **m.f.** și **m.i.** se exprimă în: caracterul mai complex al activității celor ocupați cu munca intelectuală, față de cei care prestează munca fizică; nivelul tehnico-cultural mai ridicat în cazul lucrătorilor intelectuali; numărul preponderent al reprezentanților muncii intelectuale în ocuparea locurilor de conducere a producției, în administrație, în instituțiile de cercetare. Fiind mai complexă, munca intelectuală asigură purtătorilor ei un venit, de regulă, mai mare decît al celor care prestează muncă fizică, ceea ce duce la o anumită diferențiere în nivelul lor de viață. Înlăturarea **d.e.** dintre **m.f.** și **m.i.** constituie o problemă social-economică complexă și va fi rezultatul unui îndelungat proces de dezvoltare a forțelor de producție, de perfecționare a relațiilor sociale, de ridicare a pregătirii științifice, tehnice și a nivelului de cultură generală, de contopire treptată a funcțiilor muncii fizice cu cele ale muncii intelectuale într-o înaltă sinteză a muncii, micșorarea deosebirilor în condițiile de muncă și de viață, nivel superior de bunăstare materială și spirituală. În etapa următoare a dezvoltării economico-sociale a țării noastre, ca rezultat al creșterii forțelor de producție și a perfecționării relațiilor de producție va avea loc dispariția treptată a **d.e.** dintre **m.f.** și **m.i.**, ceea ce va accentua procesul de omogenizare socială, va determina și o apropiere a cerințelor și nevoilor de viață ale oamenilor muncii din diferite sectoare ale vieții economice și sociale.

DEOSEBIRI ESENȚIALE DINTRE ORAȘ ȘI SAT ÎN SOCIALISM, diferențe dintre oraș și sat, moștenite de la vechea orînduire, care se mențin și în socialism, dar care nu duc la antagonisme de clasă, ci se atenuează pe măsura dezvoltării socialismului și dispar treptat odată cu trecerea la comunism. Revoluția socialistă, instaurarea relațiilor de producție socialiste, unitatea clasei muncitoare cu țărănimea cooperatistă în realizarea aceluiași scop — făurirea socialismului și trecerea treptată la comunism — duc la dispariția opoziției dintre sat și oraș; orașul acordă satului un sprijin continuu în dezvoltarea economică și social-culturală. Cu toate acestea, există încă o serie de deosebiri pentru a căror lichidare este nevoie de timp. **D.e.** dintre **o.** și **s.** în **s.**

se exprimă în: 1) nivelul de socializare a muncii mai înalt la orașe decît la sate, în industrie față de agricultură; 2) condițiile de muncă, de înzestrare tehnică a producției superioare în industrie față de agricultură; 3) condițiile de trai — de locuit, aprovizionare, viață culturată etc. — sînt superioare la oraș; 4) nivelul general de cultură al populației orășenești este mai ridicat decît cel al populației la sate; 5) gradul de participare a populației la întreaga viață politico-socială a țării este mai intens la orașe decît la sate. Lichidarea deosebirilor esențiale între oraș și sat se va realiza treptat, în procesul dezvoltării forțelor de producție, perfecționării relațiilor sociale, creșterii bunăstării generale materiale și spirituale. Folosirea în agricultură, pe scară tot mai largă a mijloacelor moderne oferite de industrie, repartizarea armonioasă pe întreg teritoriul țării a forțelor de producție, atragerea în circuitul economic a diferitelor resurse locale, inclusiv cele agricole, crearea de noi centre orășenești și urbanizarea localităților rurale vor crea condiții pentru modernizarea întregii vieți economice și social-culturale de la sate, pentru apropierea treptată a satului de oraș. Lumea satelor va cunoaște apariția de noi structuri și dimensiuni, corespunzătoare unor anumite funcții și realizării celor mai adecvate condiții de locuit, de aprovizionare, transport, recreere etc., indispensabile pentru stabilitatea populației satelor și îmbunătățirea legăturilor ei cu centrele urbane.

DEOSEBIRI NAȚIONALE ÎNTRE SALARII, diferențe în mărimea națională a salariului, determinate de gradul de dezvoltare a economiei, de caracterul orînduirii sociale existente într-o țară sau alta. Nivelul mediu al salariului la un moment dat este în dependență de nivelul productivității și intensității muncii, care influențează diferit puterea de cumpărare a salariului nominal, valoarea mijloacelor de subzistență necesare lucrătorului și familiei lui, a căror cantitate și calitate este în funcție de evoluția istorică a societății, de gradul de civilizație și modul tradițional de viață, de condițiile naturale etc., toate acestea fiind diferite de la o țară la alta. De asemenea, calificarea lucrătorilor, cheltuielile de instruire sînt diferite în diverse țări. În *capitalism*, deosebirile sînt cauzate și de gradul mai înalt sau mai redus de organizare și de luptă a clasei muncitoare pentru un trai mai bun, de măsura în care-și impune revendicările ei, de raportul dintre cererea și oferta de forță de muncă, de conjunctura economică, de procesul de proletarizare a micilor producători de mărfuri etc. Stăpînirea mijloacelor de producție de către clasa capitaliștilor face ca mărimea salariului plătit proletariatului să nu fie pe măsura posibilităților oferite de progresul forțelor de producție. În *socialism*, mărimea retribuției (ținînd cont de repartiția după muncă) este în directă legătură cu dezvoltarea economico-socială a fiecărei țări. În țara noastră, corelarea retribuției cu dezvoltarea producției, cu întărirea potențialului economic constituie o preocupare constantă în politica partidului și statului.

DEPENDENȚĂ ECONOMICĂ, situație a economiei unei țări, caracterizată prin subordonarea sau evoluția sa în funcție de interesele altei sau altor țări dezvoltate din punct de vedere industrial. Mecanismul relațiilor economice din sistemul capitalist alimentează **d.e.** a țărilor cu economie slab dezvoltată, față de statele capitaliste dezvoltate. În economia țărilor dependente puterile imperialiste dețin poziții importante, controlează o parte însemnată din resursele economice, încasează profituri uriașe din exploatarea țărilor respective. Țările dependente din punct de vedere economic continuă să constituie, într-o formă sau alta, piețe de desfacere și sfere de influență ale capitalului monopolist din cîteva țări imperialiste. Starea de **d.e.** este favorizată de caracterul unilateral al economiei, de slaba dezvoltare a industriei, de structura ei colonială, de condamnarea țărilor dependente din punct de vedere economic la producerea cîtorva feluri de materii prime și produse agricole etc. **D.e.** este menținută de către țările imperialiste printr-un arsenal de mijloace economice și extraeconomice, politice și ideologice etc. în cadrul cărora un loc important îl deține schimbul neechivalent și exportul de capital.

DEPOZIT BANCAR, bani, hîrtii de valoare sau obiecte de valoare încredințate unei instituții bancare și care se restituie la cererea deponentului. Depunerile pot fi „la termen", adică pentru o perioadă prestabilită, sau „la vedere" (de exemplu, depunerile în cont curent), adică pentru o perioadă nedeterminată, deponenții putîndu-le retrage oricînd. Pentru depunerile în bani „la termen" sau „la vedere", banca plătește dobîndă; pentru primirea în depozit a unor obiecte de valoare, banca încasează o taxă.

DEPRECIERE, pierdere (diminuare) a valorii monedei naționale. **D.** este un fenomen caracteristic societății capitaliste, rezultînd, în special, ca urmare a politicii inflaționiste (v. și *inflație)* și a dezechilibrului de lungă durată al balanței de plăți externe (v. și *balanță de plăți)*.

DEPRESIUNE, fază a *ciclului economic capitalist* (v.) care urmează după faza crizei. Principala caracteristică a **d.** constă în oprirea scăderii producției. În timpul **d.** are loc o creștere lentă a producției față de nivelul minim realizat în timpul crizei. Crește oferta de capital de împrumut care depășește cererea și, de aceea, nivelul dobînzii este scăzut. În această fază, șomajul se menține încă la un nivel relativ ridicat. Trecerea de la criză la **d.** este un proces complex și contradictoriu. Scăderea prețurilor în timpul crizei, atunci cînd se petrece un asemenea proces (deoarece în condițiile inflației persistente prețurile pot crește în timpul crizei) constituie și factorul de ieșire din criză. Scăderea prețurilor duce la creșterea cererii și la absorbirea treptată a mărfurilor de „prisos". În aceeași direcție acționează și reducerea producției, ca formă de manifestare a crizei, pe de o parte, și ca factor de ieșire din aceasta, pe de altă parte. Reducerea producției determină micșorarea ofertei de mărfuri pe piață și, respectiv, diminuarea dimensiunilor supraproducției. În anumite cazuri se folosește ca mijloc de ieșire din criză și distrugerea unei părți a stocurilor de producție. În faza **d.** are loc menținerea salariilor la un nivel redus, intensificarea exploatării muncii, reînnoirea în proporții mari a capitalului fix, care creează premise pentru trecerea de la faza de **d.** la faza de *înviorare* (v.).

„DESPRE COOPERAȚIE", lucrare scrisă de *V.I. Lenin* (v.) sub forma a două articole, în ianuarie 1923, și publicată în „Pravda" în luna mai a aceluiași an. În această lucrare este expus programul transformării socialiste a agriculturii în U.R.S.S., conținutul planului cooperatist al lui Lenin. În concepția leninistă, în condițiile dictaturii proletariatului, cooperația este o formă socialistă de organizare a economiei, prin care se asigură îmbinarea intereselor personale ale țărănimii muncitoare cu cele colective și generale ale societății, constituind calea cea mai simplă și accesibilă de trecere treptată a acesteia la socialism. Înfăptuirea acestui proces revoluționar presupune cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu masele largi ale țărănimii muncitoare, concentrarea principalelor mijloace de producție în mîinile statului dictaturii proletariatului, conducerea întregii vieți sociale de către partidul comunist. În lucrare

Lenin acordă o atenţie deosebită principiilor care trebuie să stea la baza cooperativizării agriculturii, subliniind necesitatea respectării stricte a liberului consimţămînt, a sprijinului multilateral al statului, folosirea diferitelor forme ale cooperaţiei, pornindu-se de la cele mai simple spre cele superioare, utilizarea consecventă a cointeresării materiale a ţărănimii, înfăptuirea revoluţiei culturale la sate. Tezele planului cooperatist leninist şi-au găsit o aplicare creatoare în diferite ţări, inclusiv în România. Pe baza lor şi ţinînd seama de realităţile concret-istorice şi naţionale din ţara noastră, Partidul Comunist Român a elaborat un program agrar propriu de transformare socialistă a agriculturii, adoptat la istorica plenară a C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949.

„DESPRE PRINCIPIILE ECONOMIEI POLITICE ŞI ALE IMPUNERII“, lucrare fundamentală, operă de maturitate a lui *David Ricardo* (v.), în care a desăvîrşit economia politică burgheză clasică şi care a apărut la Londra în 1817 sub titlul original: „On the Principles of Political Economy and Taxation“. **„D.p.e.p.** şi ale **i.“** a fost studiată de către *K. Marx* (v.), care i-a descifrat cel mai bine conţinutul, sensul, metodologia, importanţa şi semnificaţia. Aproape întreaga parte a doua a operei lui Marx, „Teorii asupra plusvalorii“, este consacrată analizei lucrării lui Ricardo. Vorbind despre metoda utilizată de Ricardo, Marx arată că ea porneşte de la determinarea mărimii valorii mărfii prin timpul de muncă şi apoi *cercetează* dacă celelalte relaţii economice (celelalte categorii economice) *contrazic* sau nu acest mod de a determina valoarea sau în ce măsură ele îl modifică. De la prima vedere este evident atît caracterul istoriceşte justificat al acestei metode, caracterul ei ştiinţificeşte necesar în istoria economiei politice, cît şi insuficienţa ei ştiinţifică, ce se manifestă atît în modul de expunere (în ceea ce priveşte forma), cît şi în concluziile greşite, deoarece această metodă sare peste verigi intermediare necesare şi încearcă să demonstreze că, *în chip nemijlocit*, categoriile economice coincid unele cu altele. Analiza critică făcută de Marx dă la iveală deficienţele de structură ale *„Principiilor“*, dar relevă şi raţiunea lor, fapt care-i păstrează permanenta actualitate. În cap. I, dedicat valorii, Ricardo îşi propune să răspundă următoarelor probleme: 1) salariul *contrazice* oare determinarea valorii mărfurilor prin timpul de muncă pe care acesta îl conţine?; 2) includerea muncii trecute, materializate (numită de Marx, apoi, capital constant) contravine determinarea valorii prin muncă?; 3) în ce măsură folosirea maşinilor şi a altor elemente ale capitalului fix schimbă determinarea valorilor de schimb prin timpul de muncă?; 4) în ce măsură urcarea sau scăderea salariului modifică determinarea valorilor prin timpul de muncă dacă în diferite sfere de producţie se folosesc capitaluri de durată diferită şi cu un timp de rotaţie diferit? Cap. al II-lea, „Despre rentă“, începe cu întrebarea: *Contrazic* oare proprietatea funciară şi renta funciară determinarea valorii mărfurilor prin timpul de muncă? Ricardo introduce în treacăt raportul dintre „preţul de piaţă“ şi „preţul real“ şi presupune ca ceva dat întreaga producţie capitalistă şi întreaga sa concepţie despre corelaţia între salariu şi profit. În primele două capitole este de fapt cuprinsă întreaga concepţie a lui Ricardo. Relaţiile de producţie burgheze dezvoltate, deci şi categoriile dezvoltate ale economiei politice, sînt confruntate cu determinarea valorii şi sînt supuse unui interogatoriu cu scopul de a lămuri în ce măsură corespund ele nemijlocit acestui principiu sau cum stau lucrurile cu devierile aparente pe care le introduc ele în raportul de valoare al mărfurilor. În restul capitolelor, lucrarea conţine aplicarea principiilor teoretice cu privire la impozite, rentă, valoare şi valoarea de întrebuinţare, profit, dobîndă, comerţ, circulaţie bănească etc. Nu o dată, economiştii burghezi, de după Ricardo pînă în zilele noastre, au speculat defecţiunile arhitectonice ale lucrării pentru a submina marea sa cucerire ştiinţifică — teoria valorii muncă şi teoria plusvalorii. Partea valoroasă a operei lui Ricardo a găsit o puternică dezvoltare creatoare de pe poziţiile clasei muncitoare în opera lui Marx. Lucrarea a căpătat o largă circulaţie şi este tradusă în numeroase limbi străine. În limba română a apărut în 1959.

DETERMINISM ECONOMIC, aspect esenţial al determinismului materialist-dialectic, prin care se exprimă legitatea determinării tuturor elementelor vieţii sociale de către relaţiile materiale de producţie, care constituie baza sau structura economică a societăţii. *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.), elaborînd teza determinării economice a fenomenelor sociale, au dat o interpretare materialist-istorică societăţii, înlăturînd subiectivismul, voluntarismul şi idealismul istoric. „Modul de producţie al vieţii materiale determină în genere procesul vieţii sociale, politice şi spirituale" *(K. Marx)*. Explicarea vieţii sociale trebuie căutată nu în mersul ideilor, în sfera psihicului sau a culturii, ci în activitatea de producţie, în relaţiile economice, materiale, care se formează în desfăşurarea ei. Determinarea economică a vieţii sociale se realizează printr-un proces complex de medieri, de intercondiţionări. Clasicii marxism-leninismului au subliniat independenţa relativă a conştiinţei sociale, interacţiunile dinamice dintre suprastructură şi bază, combătînd încercările simpliste şi schematice de a deduce automat şi nemijlocit fenomenele spirituale din gradul de dezvoltare a forţelor de producţie. Replicînd unor autori care încercau să denatureze materialismul istoric, *F. Engels* arăta că: „potrivit concepţiei materialiste a istoriei, factorul hotărîtor în istorie este *în ultimă instanţă* producerea şi reproducerea vieţii reale". Engels, subliniind caracterul dialectic, profund ştiinţific al învăţăturii marxiste, faptul că ţine seama de bogăţia de determinări şi corelaţii ale vieţii sociale, preciza că în interacţiunea unor factori multipli, „mişcarea economică, creîndu-şi drum prin mulţimea nesfîrşită de întîmplări", ca legături complexe între ele, „se impune în cele din urmă ca ceva necesar". Analiza societăţii şi istoriei umane de către clasicii marxism-leninismului reprezintă un model de aplicare a determinismului materialist dialectic şi istoric, care pune în lumină, în mod ştiinţific, atît rolul determinant al raporturilor materiale, obiective, cît şi interacţiunea complexă a factorilor obiectivi şi subiectivi în societate, relativa independenţă şi structurare lăuntrică a formelor conştiinţei sociale şi suprastructurii ideologice.

DEVALORIZARE, reducere oficială a valorii semnelor băneşti în raport cu aurul sau cu valutele străine. **D.** este făţişă, cînd banii de hîrtie se schimbă pe bani metalici în proporţie inferioară sumei înscrise pe banii de hîrtie, şi camuflată, cînd banii de hîrtie se schimbă în proporţie de 1 la 1 cu noi semne băneşti al căror conţinut aur a fost micşorat. Efectuarea **d.** în interesul marilor monopoluri duce la creşterea preţurilor pe piaţă, scăderea puterii de cumpărare şi a nivelului de trai al maselor muncitoare. **D.** măreşte însă capacitatea de concurenţă a ţărilor capitaliste respective pe piaţa mondială.

DEVIZĂ, mijloc de plată în relaţiile internaţionale, constînd din titluri de credit asupra străinătăţii cum ar fi tratele, biletele de ordin, cecurile, ordinele de plată exprimate într-o valută străină. **D.** pot fi negociate la bursă sau scontate la bancă, obţinîndu-se echivalentul în monedă naţională înainte de scadenţă. Banca primește în cont la corespondentul ei din țara respectivă, la scadență, suma în valută care făcea obiectul titlului de credit scontat.

DEVIZĂ AUR, deviză exprimată într-o valută convertibilă legal și practic în aur exportabil. Termenul de **d.a.** a fost utilizat în perioada interbelică pentru a caracteriza valutele unor țări capitaliste cu potențial economic-financiar ridicat care îndeplineau condiția *convertibilității* în aur. Datorită acestei calități, rezervele valutare oficiale erau constituite în mare măsură din **d.a.** România a folosit și ea **d.a.** pentru constituirea stocului de acoperire și pentru convertirea leului în cadrul etalonului aur-devize introdus prin stabilizarea monetară din 1929. După cel de-al doilea război mondial, odată cu desființarea convertibilității în aur, termenul de **d.a.** nu a mai fost utilizat iar locul **d.a.** în rezervele valutare a fost luat de *valutele de rezervă* (v.).

DEVIZĂ FORTE, termen care desemnează devizele exprimate într-o monedă puternică. Inițial **d.f.** erau considerate cele exprimate în valute liber convertibile în aur (v. și *deviză aur*). După suspendarea *convertibilității* în aur, **d.f.** au devenit în general cele exprimate în valute cu largă circulație internațională, fundamentate pe o economie dezvoltată cu un curs ascendent, asigurînd o mai mare stabilitate a puterii de cumpărare. În perioada interbelică, **d.f.** au fost: francul francez, lira sterlină, dolarul S.U.A. etc.; după al doilea război mondial, dolarul a fost **d.f.** prin excelență; după criza dolarului, au fost considerate **d.f.** și marca vest-germană și yenul japonez.

DEZECHILIBRU 1. D. *economic,* lipsă de echilibru economic; lipsă de proporționalitate sau de concordanță între elementele interdependente ale unei economii (între sferele reproducției și în special între producție și consum, între ramurile economiei naționale, între veniturile bănești ale populației și fondul de mărfuri existent pe piață etc.). **D.** economic este caracteristic, în general, economiei capitaliste, unde, datorită proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, domină anarhia și concurența. Restabilirea echilibrului, în economia acestor țări are loc, în general, în mod violent în timpul crizelor economice de supraproducție. **D.** economic este posibil însă uneori și în economia socialistă, datorită unor împrejurări extraordinare (calamități naturale) sau unor greșeli în conducerea planificată a economiei naționale. Restabilirea echilibrului economic în socialism are loc în mod conștient, prin dezvoltarea prioritară a elementelor interdependente rămase în urmă, prin perfecționarea activității de conducere și planificare a economiei. **2. D.** *bugetar,* lipsă de echilibru între veniturile și cheltuielile bugetare dintr-o anumită perioadă de timp, de regulă un an; stare în care veniturile bugetare dintr-o anumită perioadă de timp nu pot acoperi în întregime cheltuielile bugetare din perioada de timp respectivă. **D.** bugetar este rezultatul, fie al unor situații deosebite, neprevăzute, fie al unei practici sistematice a statelor burgheze. Echilibrarea bugetelor acestor țări se face prin apelarea la împrumuturile de stat sau prin emiterea suplimentară de hîrtie-monedă. **3. D.** *balanței comerciale,* lipsă de echilibru între valoarea importurilor și valoarea exporturilor unei țări, într-o anumită perioadă de timp; starea în care valoarea importurilor unei țări dintr-o anumită perioadă de timp depășește valoarea exporturilor din perioada respectivă. În scopul echilibrării balanței comerciale a unei țări se folosesc: sporirea volumului exporturilor, restrîngerea importurilor la unele mărfuri, utilizarea rezervelor valutare și a aurului. **4. D.** *balanței de plăți externe,* lipsă de echilibru între încasările și plățile unei țări din şi în străinătate, într-o anumită perioadă de timp; starea în care plăţile pe care urmează să le facă o ţară în străinătate, într-o anumită perioadă de timp, depăşesc încasările pe care urmează ea să le primească din afara ţării. Întrucît balanţa de plăţi externe include în cadrul ei şi balanţa comercială, la baza **d.** balanţei de plăţi externe poate să stea **d.** balanţei comerciale. Se întîlnesc însă şi situaţii în care există un **d.** al balanţei de plăţi externe, fără a exista şi un **d.** al balanţei comerciale. **5. D.** *monetar*, lipsă de echilibru între cantitatea de monedă emisă şi necesarul de monedă pentru circulaţia mărfurilor; starea în care cantitatea de monedă emisă depăşeşte necesarul de monedă pentru a asigura circulaţia mărfurilor. **D.** monetar îşi are izvorul fie în emiterea unei cantităţi suplimentare de hîrtie monedă, fie în reducerea cantităţii de mărfuri şi servicii oferite pe piaţă. Indiferent de cauza care stă la baza apariţiei sale, **d.** monetar îşi găseşte expresia în reducerea puterii de cumpărare a monedei. **D.** monetar este caracteristic, în general, economiei ţărilor capitaliste, unde cantitatea de monedă pusă în circulaţie este rezultatul unor factori stihinici necontrolaţi de societate. În anumite condiţii, atunci cînd se amînă satisfacerea cererii pentru anumite produse care au acoperire în bani sau cînd structura ofertei de mărfuri şi servicii nu corespunde structurii cererii pentru acestea, **d.** monetar poate să apară şi în economia unor ţări socialiste. Aici însă el este mai puţin profund şi are consecinţe mult mai mici, întrucît societatea, deţinînd în mîinile sale toate pîrghiile economice, poate restabili echilibrul monetar mult mai uşor.

DEZVOLTAREA CAPITALISMULUI ÎN AGRICULTURĂ, totalitatea proceselor specifice prin care relaţiile capitaliste de producţie se extind şi domină şi în agricultură. Pătrunderea şi dezvoltarea relaţiilor capitaliste în agricultură duce la transformarea (bruscă sau treptată) a proprietăţii funciare feudale în proprietate de tip capitalist, la înlocuirea relaţiilor feudale de producţie cu relaţii capitaliste şi, odată cu aceasta, a rentei funciare feudale cu renta funciară capitalistă (v. şi *calea „americană"; calea „prusacă")*.

DEZVOLTAREA INTENSIVĂ ŞI MULTILATERALĂ A AGRICULTURII, orientare principală a agriculturii în ţările cu o economie dezvoltată. **D.i.** şi **m.** a **a.** constituie o coordonată fundamentală a politicii agrare a P.C.R. care constă în sporirea şi diversificarea continuă a producţiei vegetale şi animale pe baza folosirii cu maximă eficienţă economică a rezultatelor revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, a variatelor condiţii pedoclimatice şi a resurselor de forţă de muncă existente în agricultură pe întreg cuprinsul ţării, precum şi a avantajelor care decurg din superioritatea organizării, conducerii şi planificării agriculturii pe baza proprietăţii socialiste. Caracterul intensiv şi caracterul multilateral sînt laturi inseparabile ale procesului unic de dezvoltare a agriculturii pe baze moderne. *Dezvoltarea intensivă* presupune: eforturi materiale şi financiare susţinute pentru mecanizarea complexă; electrificarea şi chimizarea în toate ramurile agricole; lărgirea continuă a lucrărilor de îmbunătăţiri funciare; folosirea cuceririlor ştiinţei şi tehnicii agricole; perfecţionarea organizării, planificării şi conducerii producţiei la toate nivelurile; ridicarea permanentă a calificării forţei de muncă etc. *Dezvoltarea multilaterală* presupune: valorificarea tuturor condiţiilor de sol şi climă existente pe teritoriul ţării; amplasarea culturilor şi speciilor de animale pe zone şi unităţi care dispun de cei mai ridicaţi indici de favorabilitate; adaptarea soluţiilor tehnice şi tehnologice la condiţiile concrete de sol şi de climă şi la cerinţele biologice optime ale plantelor şi animalelor. Dezvoltarea multilaterală oferă posibilitatea de a organiza toate acele ramuri şi de a produce toate acele produse pentru care există condiţii favorabile, în ritmurile şi proporţiile cerute de planul naţional unic. Dezvoltarea multilaterală are în vedere ansamblul agriculturii şi se realizează prin procesul de zonare a producţiei agricole, prin concentrarea producţiei vegetale şi animale în unităţi profilate şi specializate. Creînd condiţii pentru sporirea producţiei la hectar şi pe animal, în condiţiile economice şi pedoclimatice de mare diversitate, dezvoltarea intensivă favorizează dezvoltarea multilaterală. La rîndul ei, dezvoltarea multilaterală lărgeşte continuu posibilitatea de dezvoltare intensivă, deoarece permite amplasarea teritorială a culturilor şi speciilor de animale acolo unde condiţiile sînt cele mai favorabile. Dacă efectul dezvoltării intensive este sporirea producţiei la hectar şi pe animal, efectul dezvoltării multilaterale este diversificarea ramurilor şi produselor vegetale şi animale. Dacă dezvoltarea intensivă sporeşte posibilităţile de acoperire a nevoilor cantitative şi calitative, în continuă creştere, ale populaţiei, industriei şi exportului, dezvoltarea multilaterală diversifică aceste posibilităţi. Prin conjugarea lor, dezvoltarea intensivă şi dezvoltarea multilaterală asigură sporirea continuă a eficienţei economice a producţiei agricole şi a contribuţiei agriculturii la creşterea economică. Politica consecventă a P.C.R. de **d.i.** şi **m.** a **a.** a avut drept rezultat, în perioada 1951—1973, sporirea producţiei globale agricole de 2,78 ori, cu un ritm mediu anual de creştere de 4,5%. În perioada 1971—1973, faţă de perioada 1934—1938, producţia totală a sporit la cereale de 1,8 ori, la floarea-soarelui de 16,5 ori, la sfeclă de zahăr de 11,8 ori, la carne greutate vie de 2,5 ori, la lapte şi lînă de peste 2 ori. Faţă de 1938, în 1973 venitul naţional produs în agricultură a crescut de peste 2 ori, această ramură constituind o importantă sursă pentru sporirea fondului naţional de dezvoltare economico-socială. În perioada 1976—1980, producţia globală agricolă urmează să sporească cu 25—34% iar în 1986—1990 cu 50—80%, faţă de media anilor 1971—1975. Paralel cu sporirea producţiei medii şi totale se accentuează dezvoltarea multilaterală a agriculturii, urmărindu-se valorificarea optimă a importantelor rezerve existente în această ramură de bază a economiei. Stabilind ca sarcină principală a agriculturii dezvoltarea producţiei de cereale şi lărgirea bazei furajere, partidul şi statul nostru orientează agricultura spre o producţie vegetală şi animală intensivă şi multilaterală, calitativ superioară, de cereale, leguminoase, boabe, plante textile şi uleioase, cartofi, legume, struguri, fructe, plante furajere, carne, lapte, ouă, lînă etc., care să satisfacă necesităţile optim, ştiinţific fundamentate de produse agroalimentare, în continuă creştere, ale populaţiei şi ale industriei prelucrătoare de materii prime agricole (v. şi *intensificarea producţiei agricole; politica agrară a P.C.R.).*

DIALECTICĂ, teorie generală a principiilor devenirii naturii, societăţii şi gîndirii; teorie şi metodă de cunoaştere a existenţei care surprinde pe plan logic-conceptual esenţa procesuală şi dinamică a realităţii obiective. Ca viziune despre realitate şi metodă de cunoaştere a ei, **d.** se află integrată organic în esenţialitatea gîndirii marxist-leniniste, a materialismului dialectic şi istoric, care oferă imaginea unei lumi înţeleasă atît în materialitatea ei cît şi în necontenita ei transformare. Meritul înţelegerii devenirii fenomenelor în orizontul materialităţii lor, al elaborării creatoare a materialismului în spiritul metodei dialectice, revine lui *K. Marx* (v.), *F. Engels* (v.) şi *V.I. Lenin* (v.). Elaborînd şi utilizînd în mod ştiinţific metoda **d.** ei au valorificat unele intuiţii şi contribuţii existente în istoria filozofiei pe linia gîndirii dialectice. Etapele și momentele mai importante ale evoluției metodei dialectice în istoria gîndirii filozofice sînt: în *antichitate*, intuițiile dialectice, vag dezvoltate de primii materialiști greci, elementele dialectice ale gîndirii lui Heraclit, unele conexiuni dialectice dezvăluite în studiul existenței și logicii de *Aristotel* (v.); în *filozofia clasică germană*, pe fondul orientării idealiste, a fost făcută să progreseze metoda de gîndire **d.** dar ca o **d.** a spiritului, a ideilor. Semnificativă în acest sens este filozofia lui Hegel, care reprezintă un sistem al autodezvoltării spiritului absolut, al devenirii și trecerilor care se petrec în lumea categoriilor spiritului. Marx a apreciat însemnătatea **d.** hegeliene, al cărei „sîmbure rațional“ trebuia valorificat prin critica și delimitarea față de sistemul filozofic idealist în care ea se afla integrată la Hegel. Creatori ai **d.** *materialiste*, ca teorie și metodă bazată pe generalizarea practicii sociale și a cuceririlor științelor particulare au fost Marx și Engels, a căror contribuție în acest sens constituie o parte integrantă a revoluției pe care au săvîrșit-o în filozofie. Lenin a continuat îmbogățirea **d.** materialiste. **D.** materialistă oglindește conexiunile și corelațiile complexe ale realității obiective, formele de întrepătrundere și interacțiune a fenomenelor lumii naturale și sociale, legile evoluției, ale devenirii infinite ale acestei lumi. Ea privește mișcarea ca automișcare, ca proces de autodezvoltare, în virtutea înfruntării dintre laturile contrarii ale obiectului. *V.I. Lenin* arăta că „pe scurt, dialectica ar putea fi definită ca teorie a unității contrariilor“, formulă care sesizează „nucleul dialecticii“. Legile esențiale ale **d.**, legi universale atît ale realității obiective, cît și ale reflectării ei pe planul conștiinței, sînt: legea unității și luptei contrariilor, legea trecerii schimbărilor cantitative în schimbări calitative și legea negării negației; aceste legi însă nu epuizează bogăția **d.** materialiste, care-și găsește expresia în sistemul tuturor categoriilor corelative (esență-fenomen, general-particular, necesitate-întîmplare, conținut-formă etc.) care exprimă interconexiunile **d.**, bogate și multiple, ale realității în automișcarea ei. În istoria filozofiei, metoda **d.** s-a dezvoltat în opoziție cu metoda metafizică. Metafizica privește fenomenele în fragmentarea și izolarea lor, estompează corelațiile, accentuează imuabilitatea lumii și lasă în umbră izvorul devenirii. Lenin arăta că „prima concepție este moartă, săracă și aridă“. Ce-a de-a doua, concepția **d.**, este viabilă, oferind „cheia“ explicativă a dezvoltării a tot ceea ce există, a distrugerii vechiului și apariției noului. Oglindind procesualitatea lumii înconjurătoare, pe plan logic-gnoseologic, **d.** reprezintă, așa cum arătă Lenin, o cunoaștere vie, multilaterală „plină de o sumedenie de nuanțe în orice mod de abordare a realității, de apropiere de ea“. **D.** materialistă se îmbogățește continuu prin generalizarea descoperirilor științelor naturii, a practicii social-istorice, imprimînd filozofiei marxist-leniniste suflul creator, dinamic, vitalitate și perpetuă deschidere spre progres.

DIAMANT, Teodor Mehtupciu (1810—1841), socialist utopic român, adept al *fourierismului*, pe care l-a propagat în Franța și a căutat să-l adapteze la condițiile feudalismului în descompunere din țara noastră. Împreună cu Manolache Bălăceanu, a înființat în 1835 „Societatea agronomică și manufacturieră“ intrată în istorie sub denumirea de „Falansterul de la Scăieni“. În 1833 **D.** a publicat la Paris broșura intitulată „Către prietenii libertății, dreptății și ordinii“ în care arăta foloasele regimului bazat pe asocierea oamenilor. După desființarea, cu forța armată, de către stăpînire a Falansterului de la Scăieni, în 1841, **D.** a mai întocmit un memoriu care conține prețioase idei despre nevoia dezvoltării industriilor în țările române.

DICTAT ECONOMIC, act inechitabil prin care un stat (sau mai multe), mai mare sau mai puternic impune anumite condiţii unui alt stat, împotriva voinţei acestuia. **D.c.** se concretizează în acte juridice şi într-o politică arbitrară în relaţiile economice dintre ţări. El este caracteristic relaţiilor din sistemul mondial capitalist, cînd ţări imperialiste impun cu forţa condiţii economice arbitrare şi dăunătoare pentru ţările coloniale şi dependente sau pentru cele învinse în războaie. În epoca actuală se restrîng posibilităţile de practicare a **d.c.** pe arena internaţională, luînd o mare amploare lupta popoarelor pentru instaurarea unor relaţii de egalitate şi echitate, de respectare a suveranităţii şi independenţei naţionale. România militează consecvent pentru întronarea acestor principii în relaţiile economice dintre state.

DIFERENŢIEREA MICILOR PRODUCĂTORI, proces de reducere a puterii economice, de ruinare a majorităţii micilor producători de mărfuri şi de îmbogăţire a unei minorităţi, care are loc sub acţiunea legii valorii, în condiţiile concurenţei şi anarhiei determinate de proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie. Micii producători creează mărfuri în condiţii de producţie diferite şi cu o productivitate a muncii diferită; cheltuielile de muncă individuale pot fi mai mari sau mai mici decît cele socialmente necesare pe baza cărora se formează preţurile la care se vînd mărfurile. Ca urmare, cei care în procesul producţiei au cheltuit un timp de muncă individual mai mic decît cel socialmente necesar, vor cîştiga; cei care au produs cu cheltuieli de muncă individuale mai mari, nu-şi vor recupera integral cheltuielile de producţie şi vor pierde din munca lor. Repetarea acestui proces duce inevitabil la **d.m.p.:** cei avantajaţi îşi vor lărgi producţia, se vor îmbogăţi şi îşi vor consolida poziţia economică în producţie şi pe piaţă, vor angaja forţă de muncă străină pentru desfăşurarea producţiei, devenind capitalişti; ceilalţi, fiind mereu dezavantajaţi, nu pot rezista concurenţei şi, treptat, pentru a putea trăi, îşi vînd propriile mijloace de producţie, se transformă în proletari fiind nevoiţi să-şi vîndă forţa de muncă ca pe o marfă, capitaliştilor. Procesul **d.m.p.** are loc cu o deosebită amploare în rîndurile ţărănimii, ceea ce face ca aceasta, în condiţiile proprietăţii private, să nu fie o clasă omogenă. Diferenţierea ţărănimii în capitalism duce la ascuţirea contradicţiilor dintre ţărănimea săracă şi mijlocaşă, pe de o parte, şi moşierime şi capitalişti, pe de altă parte, pregătind condiţiile pentru o alianţă trainică între clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare. Procesul **d.m.p.** există atît timp cît există mica producţie de mărfuri. Transformarea socialistă a agriculturii, înlocuind proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie cu proprietatea obştească, pune capăt **d.m.p.** (v. şi *alianţa muncitorească-ţărănească*).

„DIFUZIUNEA PROPRIETĂŢII“, teorie economică burgheză, cu caracter apologetic şi demagogic, menită să cultive iluzia schimbării naturii capitalismului, a dispariţiei exploatării muncitorilor salariaţi şi a antagonismelor de clasă din capitalismul contemporan. Această teorie speculează un fapt real şi anume, practica emiterii de acţiuni (părţi sociale) cu mică valoare, numite în mod tendenţios acţiuni muncitoreşti, folosită de societăţile anonime încă la sfîrşitul secolului trecut şi accentuată după al doilea război mondial de către marile corporaţii monopoliste. Promotorii acestei teorii trag concluzia că, pe calea achiziţionării unor astfel de acţiuni, proprietatea asupra mijloacelor de producţie, respectiv capitalul, nu ar mai fi deţinute de o minoritate a populaţiei ca în trecut, că ar avea loc o răspîndire (difuziune) sau democratizare a proprietăţii, respectiv a capitalului şi, în mod corespunzător, transformarea muncitorilor în capitaliști, dispariția claselor sociale cu interese opuse, deci armonizarea intereselor diferitelor categorii sociale din capitalism. Susținută în mod sporadic încă la mijlocul secolului trecut și mai insistent la sfîrșitul sec. al XIX-lea, această teorie cunoaște o răspîndire sistematică și tot mai intensă în cadrul propagandei burgheze în perioada interbelică și, mai ales, după al doilea război mondial, constituind o componentă a altei teorii apologetice burgheze, *capitalismul „popular“* (v.).

DIJMĂ, formă a rentei funciare feudale prin care moșierul își însușea de la țăranul iobag plusprodusul și, uneori, chiar o parte a produsului necesar, pe baza sistemului de relații generate de proprietatea feudală asupra pămîntului. În stadiul inițial al feudalismului, **d.** se percepea *în produse*, iar în perioada descompunerii sale, odată cu extinderea relațiilor marfaro-bănești, **d.** în produse (în natură) a fost înlocuită treptat cu **d.** *în bani*. **D.** *la tarla*, formă a rentei în produse, în cadrul căreia țăranii lucrau cu inventar propriu suprafața de pămînt primită de la moșier, dîndu-i acestuia plusprodusul în natură. A existat în România, ca rămășiță feudală, în contextul dezvoltării capitalismului în agricultură pe calea prusacă. **D.** la tarla „una din două“ însemna că pentru pămîntul primit în lucru țăranul plătea jumătate din recoltă. Ultimele rămășițe ale relațiilor feudale în agricultura României au fost desființate prin reforma agrară din 1945, cînd a fost lichidată proprietatea moșierească.

DIMENSIONAREA OPTIMĂ A ÎNTREPRINDERII, procesul stabilirii mărimii optime a întreprinderii. Mărimea optimă a întreprinderii este una din numeroasele ei mărimi imaginabile. Din cauza caracterului său complex și a situațiilor extrem de diferite și concrete în care trebuie rezolvată, precum și a numeroșilor factori care trebuie luați în considerare, problema **d.o.** a **î.** este mult controversată. S-a conturat însă părerea unanimă după care în determinarea corectă a acestei mărimi trebuie să se țină seama de realitățile economice concrete, de problemele eficienței economice, de dezvoltarea științei economice în general și a instrumentelor de cercetare în special. În **d.o.** a **î.** un rol însemnat revine stabilirii criteriului optimului economic. În *capitalism*, criteriul optimului economic are un caracter individual determinat de interesele fiecărui întreprinzător în parte. Există mai multe puncte de vedere în legătură cu criteriul **d.o.** a **î.** capitaliste, printre care: criteriul costurilor minime, „cîștigului maxim“, „maximizării desfacerii“ etc. În *socialism*, **d.o.** a **î.** se circumscrie planificării optime a sistemului economic. În **d.o.** a **î.** socialiste se îmbină elementele *optimului economic general* cu *optimurile economice parțiale*. **D.o.** a **î.** nu poate fi abordată numai în termenii unei analize a funcțiilor de producție, de costuri și desfacere la nivel microeconomic; rezolvarea sa se face în strînsă legătură cu criteriul optimizant al economiei, cu procesul planificării ritmurilor și proporțiilor din cadrul economiei naționale, al ramurilor și din interiorul acestora, cu procesele concentrării, specializării, combinării și cooperării în producție, al repartizării teritoriale raționale a forțelor de producție, al ocupării cît mai depline și eficiente a forței de muncă etc. În acest scop, procesul **d.o.** a **î.** este precedat de o serie de etape: determinarea necesarului de produse în care în mod obligatoriu se ține seama de relațiile cu piața externă: delimitarea ramurilor industriale și stabilirea legăturilor de producție dintre ele; optimizarea structurii ramurilor și a limitelor specializării și cooperării; stabilirea modalităților de acoperire a necesarului de produse prin extinderea capacităților existente sau prin construirea de noi capacităţi. **D.o.** a **î.** este influenţată de o serie de factori: resursele naturale utilizabile; natura proceselor tehnologice; volumul investiţiilor; complexitatea conducerii; caracterul deficitar al diferitelor tipuri de utilaje necesare; condiţiile de transport a materiilor prime, materialelor, produselor finite; cantitatea şi calitatea forţei de muncă posibilă de utilizat; cerinţele pieţei pentru produsele respectivei întreprinderi etc. Luarea în considerare a acestor factori se realizează cu ajutorul modelării economico-matematice. Modelarea **d.o.** a **î.** conţine o serie de formulări şi restricţii prin care se asigură corelarea şi combinarea efectelor tuturor factorilor de care depinde calitatea activităţii întreprinderii, în scopul stabilirii variantei capabile să asigure eficienţa economică cea mai ridicată concretizată în: obţinerea unui volum de producţie sporit şi de calitate superioară cu costuri de producţie cît mai reduse posibil, care asigură recuperarea fondurilor de investiţii într-un interval cît mai scurt. **D.o.** a **î.** trebuie abordată concret-istoric în funcţie de particularităţile ramurii respective; într-un fel se pune problema **d.o.** a **î.** care produc un singur produs şi altfel pentru întreprinderile din cadrul ramurilor cu nomenclatură de producţie complexă. În **d.o.** a **î.** un rol însemnat revine precizării perioadei de timp pentru care este stabilită dimensiunea optimă. Această perioadă diferă de la ramură la ramură. Unul din factorii hotărîtori în stabilirea acestei perioade îl reprezintă termenul de recuperare a investiţiilor. La acest factor se mai adaugă: durata medie de viaţă a produsului respectiv, modificarea esenţială a structurii economiei naţionale, a tehnologiilor de producţie etc. Caracterul deosebit de dinamic al noţiunii de *mărime optimă* impune necesitatea luării în considerare atît a manifestării ansamblului de factori la un moment dat cît şi a tendinţelor previzibile ale acestora. **D.o.** a **î.** are o importanţă deosebită pentru economia socialistă; de ea depinde în măsură însemnată creşterea eficienţei economice a investiţiilor, volumul şi calitatea produselor, gradul de rentabilitate al întreprinderii, nivelul costurilor de producţie, competitivitatea produselor româneşti pe piaţa externă.

DINAMICĂ (în sens general economic), starea de mişcare în timp, de evoluţie a proceselor şi fenomenelor economice (de exemplu **d.** *valorii mărfii forţă de muncă*, **d.** *preţurilor*, **d.** *venitului naţional)*; care evoluează foarte rapid.

„DINAMICĂ ECONOMICĂ“ (teorie), parte a teoriei economice burgheze vulgare care-şi propune să cerceteze factorii exogeni care determină trecerea de la o stare de echilibru la alta. **„D.e.“** este o continuare, pe un plan mai apropiat de realitatea economică, a „staticii economice“, formulate de *J.B. Clark* (v.). Echilibrul economic este socotit de promotorii teoriei **„d.e.“** ca moment iniţial, orice mişcare şi dezvoltare fiind interpretate ca o piedică în calea menţinerii echilibrului dat. În cadrul **„d.e.“** mişcarea este prezentată ca un simplu proces cantitativ, ca o trecere de la un nivel la altul, făcîndu-se abstracţie de schimbările calitative. Acesta este viciul metodologic esenţial al teoriei **„d.e.“**. În analiza economică Clark exclude cu totul schimbările din domeniul relaţiilor de producţie, acceptînd numai pe cele din cadrul forţelor de producţie, pe care le reduce la simple creşteri sau scăderi ale producţiei. În măsura în care admite mişcarea în procesele economice, Clark o consideră că ar fi determinată de „interacţiunea factorilor exogeni“, excluzînd automişcarea ca rezultat al rezolvării contradicţiilor interne ale economiei capitaliste. Negarea contradicţiilor interne ale capitalismului îi serveşte lui Clark pentru a susţine că profitul nu ar avea drept cauză exploatarea muncitorilor ci un factor exogen — progresul tehnic. În realitate, deşi progresul tehnic este un factor care dă posibilitate capitaliştilor care-l utilizează să-şi însuşească profit suplimentar, nu el generează acest profit ci exploatarea clasei muncitoare.

DINAMISM ECONOMIC, mod de evoluţie a economiei, caracterizat prin ritmuri înalte de sporire a producţiei, prin dezvoltare, creştere economică rapidă. **D.e.** presupune promovarea neîntîrziată a noului, încadrarea rapidă a economiei în tendinţele contemporane ale progresului tehnico-ştiinţific. Premisa fundamentală şi generală a **d.e.** este dezvoltarea puternică a industriei. Forma socială a producţiei influenţează hotărîtor caracterul dezvoltării economice. În *capitalism*, **d.e.** este prezent doar în unele perioade şi în unele ţări, condiţionat fiind îndeosebi de împrejurări conjuncturale de pe piaţa internă şi externă. *Socialismul* oferă cadrul social-economic favorabil evoluţiei economice ascendente, în ritmuri rapide, **d.e.** devenind o constantă a dezvoltării societăţii. Relaţiile de producţie socialiste, afirmarea rolului conducător al partidului marxist-leninist, reglarea planificată de către stat a tuturor compartimentelor producţiei sociale, dezvoltarea neîntreruptă a forţelor de producţie, promovarea consecventă a principiilor eticii şi echităţii socialiste, cimentarea unităţii moral-politice a întregului popor constituie condiţii esenţiale ale caracterului dinamic al economiei socialiste. România socialistă este considerată, în prezent, una dintre ţările cu cea mai dinamică economie din lume; în perioada 1951—1973, produsul social a sporit de 8,43 ori, venitul naţional de 8,24 ori, producţia industrială de 16 ori, producţia agricolă de 2,78 ori, ritmul mediu anual de creştere fiind de 9,8%, 9,6%, 12,9% şi, respectiv, de 4,5 %. În perioada 1976—1980, produsul social va creşte cu 8—9%, venitul naţional cu 9—10%, producţia globală industrială cu 9—10%, iar producţia globală agricolă (media anuală pe perioada de 5 ani) cu 4,6—6,0%. În perspectiva anului 1990, venitul naţional va fi de 3,5—3,8 ori mai mare decît în 1975, producţia globală industrială va spori de 6,5—7,5 ori faţă de 1970 iar producţia globală agricolă va fi mai mare în perioada 1986—1990, comparativ cu media anuală a cincinalului 1971—1975, cu 1,5—1,8 ori.

DIRECŢIA CENTRALĂ DE DISPECER A SISTEMELOR ENERGETICE, organizaţie specială a ţărilor membre ale C.A.E.R., cu sediul la Praga, înfiinţată prin semnarea unui acord în iulie 1962, între reprezentanţii Bulgariei, Ungariei, Cehoslovaciei, Poloniei, R.D. Germane şi U.R.S.S., la care a aderat în 1964 şi România. **D.c. de d. a s.e.** coordonează activitatea sistemelor energetice interconectate „Mir" („Pacea") prin elaborarea regimurilor şi schemelor de funcţionare paralele a sistemelor interconectate, realizarea în mod planificat şi operativ a graficelor de transmisie a puterii între sistemele energetice, ţinînd seama de activitatea centralelor electrice conectate la reţeaua unică şi de încărcarea diferitelor sectoare ale reţelei din aceste ţări. În prezent, sistemele energetice interconectate dispun de 15 linii de înaltă tensiune pentru transport de energie cu tensiunea de 220—400 kW, avînd lungimea totală de peste 1 800 km. Prin reţeaua electrică a României, Bulgariei şi Ungariei se realizează legătura şi cu sistemul energetic al R.S.F. Iugoslavia.

DIRIJISM, doctrină burgheză social-economică şi politică, care se afirmă odată cu intrarea capitalismului în criza sa generală şi mai ales începînd cu criza economică de supraproducţie din 1929—1933. Fundamentarea doctrinară a **d.** se află îndeosebi în lucrarea economistului englez *J.M. Keynes* (v.), „Teoria generală a utilizării mîinii de lucru, a dobînzii şi a banilor" (1936). Ideea de bază a **d.** este următoarea: economia capitalistă actuală, complexă, complicată şi ameninţată de mari pericole (crize, şomaj, inflaţie etc.) nu mai poate fi lăsată în voia jocului liber al forţelor stihinice ale pieţei şi, în consecinţă, statul burghez trebuie să intervină în mecanismul economic prin diverse pîrghii (investiţii, credite, subvenţii, reglementări ale preţurilor şi salariilor, comenzi militare etc.) pentru a orienta dezvoltarea economică. Un exemplu de aplicare a **d.** este „New Deal“-ul în S.U.A. iniţiat de F.D. Roosevelt. În zilele noastre, ideile **d.** s-au aplicat în aproape toate ţările capitaliste, în forme şi cu rezultate practice extrem de diferite. Ca teorie şi practică, **d.** este un răspuns burghez *sui generis* la problemele care decurg din adîncirea contradicţiilor capitalismului contemporan prin măsuri de îndrumare, reglementare şi conducere, prin intermediul statului burghez, a vieţii economice. El are un conţinut de clasă evident şi se realizează în cadrul *capitalismului monopolist de stat* (v.). În acest context, **d.** apare ca doctrină şi politică economică a capitalismului monopolist de stat.

DISAGIO, diferenţa cu care valoarea nominală a unei monede sau hîrtii de valoare depăşeşte preţul (cursul) de piaţă al monedei sau hîrtiei de valoare respective; pierdere rezultată din speculaţiile cu semne monetare sau hîrtii de valoare (v. şi *agio)*.

DISCIPLINĂ CONTRACTUALĂ, respectarea de către părţile contractante a obligaţiilor reciproce înscrise în contracte privind cantitatea, calitatea, preţurile şi modul de plată, garanţia, termenele de livrare, condiţiile de recepţionare, expediere, asigurare etc. Respectarea **d.c.** face parte din sistemul răspunderii şi al ordinii în producţia socialistă, oferind o bază trainică dezvoltării cooperării şi colaborării dintre unităţile economice, asigurării ritmicităţii producţiei şi folosirii raţionale a resurselor materiale, de muncă şi băneşti. Încălcarea obligaţiilor contractuale produce greutăţi reproducţiei lărgite şi creşterii eficienţei economice şi atrage după sine penalizarea celor în culpă şi despăgubirea părţii în cauză.

DISCIPLINĂ DE PLAN, respectarea obligatorie a sarcinilor ce decurg din planul de stat. Puterea de acţiune a planului se bazează pe caracterul obligatoriu al sarcinilor stabilite. După dezbaterea largă a propunerilor de plan şi după aprobarea lui de către forurile superioare ale partidului şi statului, planul devine lege, iar prevederile sale capătă caracter obligatoriu pentru toate întreprinderile şi instituţiile, pentru toţi oamenii muncii. Respectarea **d.** de **p.** presupune îndeplinirea planului în mod ritmic, la toţi indicatorii şi are o deosebită însemnătate pentru înfăptuirea cu succes a obiectivelor dezvoltării economico-sociale a ţării stabilite prin plan.

DISCIPLINĂ FINANCIARĂ, aplicarea strictă de către unităţile economice şi instituţiile de stat, organizaţiile cooperatiste şi celelalte organizaţii obşteşti, a dispoziţiilor şi normelor legale cu privire la întocmirea, aprobarea şi executarea planurilor financiare, utilizarea raţională a fondurilor băneşti aflate la dispoziţia unităţilor socialiste, potrivit destinaţiei planificate, realizarea veniturilor planificate, determinarea şi vărsarea sumelor cuvenite bugetului de stat sau organului tutelar, rambursarea creditelor bancare, îndeplinirea celorlalte obligaţii băneşti faţă de terţi, ţinerea evidenţei şi efectuarea controlului, asigurarea integrităţii avutului obştesc.

DISCIPLINĂ ÎN MUNCĂ, ansamblu de norme şi reguli specifice fiecărei orînduiri sociale, determinat de relaţiile de producţie dominante, privind încadrarea lucrătorilor în procesul cooperării muncii. În *orînduirile împărţite în clase antagoniste*, **d.** în **m.** constituie un instrument de constrîngere a oamenilor muncii de a lucra în folosul exploatatorilor. În sclavagism şi în feudalism **d. în m.** s-a bazat pe constrîngerea extraeconomică; sclavul era silit să muncească, fiind ameninţat cu moartea, iar iobagul cu bătaia cea mai cruntă. **D. în m.** *capitalistă* se bazează pe constrîngerea economică; ea este disciplina „foamei“. Muncitorul, fiind lipsit de mijloace de producţie şi de subzistenţă şi ameninţat cu foametea, este nevoit să-şi vîndă forţa de muncă proprietarului capitalist, să se supună voinţei acestuia în producţie, să lucreze pentru el şi să-i cedeze gratuit o parte din rezultatele muncii sale. Întărirea disciplinei capitaliste a muncii reprezintă un mijloc de intensificare a muncii, de sporire a gradului de exploatare a celor ce muncesc. Disciplina *socialistă* a muncii este o formă superioară de disciplină, izvorîtă din conştiinţa înaintată a celor ce muncesc în condiţiile proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie. Ea este liber consimţită şi îşi găseşte o vie reflectare în noua atitudine faţă de muncă, în respectarea normelor şi regulilor de comportare în procesul muncii, în folosirea raţională a mijloacelor de producţie şi a timpului de lucru, în executarea lucrărilor la un nivel calitativ superior. Respectarea disciplinei socialiste a muncii este de mare importanţă în creşterea eficienţei muncii, bunăstării materiale şi spirituale a întregii societăţi. Întărirea disciplinei socialiste a muncii este condiţionată de dezvoltarea spirituală a lucrătorilor, de lărgirea continuă a orizontului lor de cunoaştere, ca şi de utilizarea corectă a stimulentelor materiale şi morale. Cadrul juridic care reglementează problemele referitoare la **d.m.** în ţara noastră este cuprins în „Legea organizării şi disciplinei muncii în unităţile socialiste de stat“ (nr. 1/1970) precum şi în „Legea organizării producţiei şi a muncii în agricultură“ (nr. 4/1970).

DISPERSIE, abatere a valorilor individuale ale unei caracteristici de la *medie* sau *mediană* în cadrul unei colectivităţi statistice. Indicatorii cei mai simpli ai dispersiei din sistemul mediei aritmetice sînt: *amplitudinea variaţiei*, care se calculează ca diferenţă între valoarea maximă şi minimă a caracteristicii din cadrul unei colectivităţi şi *abaterea fiecărei variante*, care se determină ca diferenţă între varianta dată şi nivelul mediu al caracteristicii. De exemplu, o serie de date care reprezintă retribuţia medie lunară a unui muncitor din diferite secţii, 1 200, 1 400, 1 800, 2 000, 2 200, 2 800, iar media pe întreprindere este de *1 900*. Amplitudinea variaţiei este egală cu 2 800—1 200 = 1 600, iar abaterea fiecărei variante este egală cu 1 200 — — 1 900 = — 700; 1 400 — 1 900 = = —500 etc. Pentru calcularea abaterilor tuturor variantelor caracteristicii faţă de medie se calculează şi alţi indicatori: abaterea medie liniară, abaterea medie pătratică (v. şi *ecart-type)*.

DISPONIBILITĂŢI BĂNEŞTI, sumă de bani existentă la dispoziţia unei persoane fizice sau juridice.

DISPROPORŢII ECONOMICE, încălcări ale proporţiilor în dezvoltarea diferitelor sfere, ramuri, sectoare şi altor componente ale economiei, care au drept rezultat apariţia unor stări de dezechilibru în desfăşurarea de ansamblu a procesului de reproducţie socială sau în anumite compartimente ale acestuia. **D.e.** sînt de două feluri: parţiale şi generale. **D.e.** *parţiale* au un caracter limitat şi de scurtă durată, fiind proprii tuturor formaţiunilor economice. **D.e.** *generale* sînt legate de dereglarea echilibrului întregii economii naţionale, a întregului proces al reproducţiei; ele sînt proprii capitalismului. **D.e.** se manifestă în primul rînd ca o încălcare a legăturii obiectiv necesare dintre producţie şi consum, dintre diferite ramuri şi domenii de activitate economică. Ele sînt o trăsătură caracteristică a dezvoltării economiei capitaliste, un rezultat al dominaţiei proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, al contradicţiei economice fundamentale a capitalismului, concurenţei şi anarhiei în producţie şi îmbracă forma crizelor economice de supraproducţie. Multe disproporţii pot să apară însă şi în alte faze ale ciclului capitalist. Spre deosebire de capitalism, *economia socialistă* se dezvoltă planic, proporţional, fiindu-i caracteristică dezvoltarea echilibrată şi armonioasă. Totuşi, starea de proporţionalitate a economiei socialiste nu se realizează în mod automat, „de la sine", ci numai ca urmare a planificării conştiente, a înlăturării planice a oricăror disproporţii. Problema unor disproporţii se pune însă şi în socialism, dar natura lor social-economică este alta decît în capitalism. De regulă, după înfăptuirea victorioasă a revoluţiei socialiste, noua orînduire socială moşteneşte de la cea veche o serie de **d.e.** care se reflectă, îndeosebi, în structura pe ramuri a economiei, în structura populaţiei active ocupate etc. Aceste disproporţii au consecinţe nefavorabile asupra utilizării resurselor materiale şi de muncă, fiind însoţite de un nivel relativ scăzut al productivităţii muncii. Lichidarea lor necesită eforturi susţinute şi de lungă durată în direcţia făuririi unei economii moderne, în măsură să valorifice superior şi cu eficienţă maximă potenţialul economic existent. În economia socialistă pot să apară, de asemenea, unele disproporţii ca efect al unor anumite cauze, cum sînt, de exemplu, cele naturale, neprevăzute (secetă, inundaţii etc.) sau a unor cauze de ordin economic şi social (caracterul limitat al unor resurse materiale în raport cu volumul, structura şi dinamica nevoii sociale, erori de planificare etc.). Neconcordanţa dintre posibilităţile economice şi gradul de satisfacere a nevoilor de consum ale populaţiei se poate înlătura însă prin acţiunea de dezvoltare şi modernizare a producţiei, de creştere a productivităţii muncii sociale, de prelucrare superioară a resurselor materiale, de îmbunătăţire sistematică a organizării, conducerii şi planificării economiei etc. Aceasta din urmă îşi găseşte o realizare concretă numai prin studierea şi cuantificarea temeinică a nevoii sociale, prin elaborarea prognozelor ştiinţifice cu privire la posibilităţile economice ale ţării, prin folosirea largă a metodelor moderne de calcul, inclusiv a calculatoarelor electronice. În acelaşi timp, cunoaşterea aprofundată a legilor economice obiective ale socialismului, care exprimă procesul dialectic al dezvoltării societăţii şi fundamentarea, pe această bază, a planificării economiei naţionale, contribuie nemijlocit la prevenirea şi înlăturarea diferitelor greutăţi şi **d.e.**

DISTRIBUIREA VENITULUI NAŢIONAL, procesul de formare a veniturilor primare ale celor care participă nemijlocit la crearea lui şi al cărui caracter depinde de natura orînduirii social-economice. În *condiţiile capitalismului*, clasele exploatatoare îşi impun voinţa în procesul **d.v.n.**, deşi nu contribuie la crearea acestuia. **D.v.n.** se desfăşoară astfel pe fundamentul antagonismelor de clasă, partea covîrşitoare revenind claselor exploatatoare. În *socialism*, întrucît întregul venit naţional aparţine celor ce muncesc, el revine în procesul distribuirii în întregime oamenilor muncii. Realitatea arată că dacă **d.v.n.** este *determinată* de forma socială a producţiei, la rîndul ei, ea *influenţează* activ desfăşurarea procesului de reproducţie. Între procesul producţiei şi cel al **d.v.n.** există contradicţii care, în condiţiile existenţei claselor antagoniste, duc la conflicte sociale acute. În socialism, dimpotrivă, există premisele folosirii procesului de **d.v.n.** ca un factor puternic de impulsionare a producţiei. Transformarea acestor premise în realitate nu se face însă automat, de la sine, ci ca rezultat al activităţii planificate, conştiente a maselor, sub conducerea partidului comunist. În desfăşurarea acestui proces, paralel cu luarea în considerare a legităţilor economiei socialiste, sînt respectate o serie de criterii ale eticii şi echităţii socialiste ce vizează însăşi substanţa acestei orînduiri. Deosebirile de esenţă ale **d.v.n.** în capitalism şi socialism influenţează şi asupra modalităţilor concrete de desfăşurare a acestui proces. În *capitalism*, ca urmare a luptei de clasă, o parte a venitului naţional revine, în cadrul distribuirii, oamenilor muncii ocupaţi în sfera productivă, fie sub formă de *salariu* (în cazul vînzării forţei lor de muncă), fie de *venituri* ale micilor producători. Cealaltă parte, respectiv *plusvaloarea*, este însuşită de clasele exploatatoare şi se descompune sub diferite forme de venituri *(profitul industrial, profitul comercial, dobînda* şi *renta funciară)*. În condiţiile capitalismului contemporan, un monopol integrat, pe orizontală sau pe verticală, poate realiza însă plusvaloarea, respectiv profitul de monopol sub toate formele arătate. Dacă **d.v.n.** între exploatatori şi exploataţi ascute antagonismele de clasă, împărţirea plusvalorii între diferitele grupuri de exploatatori ascute contradicţiile înlăuntrul claselor exploatatoare. Cu o deosebită intensitate se manifestă aceste antagonisme în condiţiile capitalismului monopolist de stat, atît între grupurile oligarhice financiar-statale, cît şi între acestea şi capitaliştii mijlocii sau mici nemonopolizaţi. Aceste două forme de conflicte sociale, cu tot caracterul lor deosebit, se desfăşoară într-o strînsă interdependenţă, efectele uneia acţionînd direct asupra desfăşurării celeilalte. Caracterul capitalist al **d.v.n.** în condiţiile României burghezo-moşiereşti reiese evident din următoarele date, cu caracter orientativ: în perioada dintre cele două războaie mondiale 9—10% din populaţia ţării, reprezentînd clasele exploatatoare, îşi însuşeau aproximativ 60—65% din venitul naţional, în timp ce 90% din populaţia ţării primea doar 35—40%. Această disproporţie explică evident puternica adîncire a conflictelor de clasă, coacerea premiselor revoluţionare pentru înlăturarea definitivă a exploatării din ţara noastră. În *socialism*, în procesul distribuirii, venitul naţional se împarte în *produs pentru sine*, îmbrăcînd diferite forme de venituri care revin participanţilor direcţi la producerea venitului naţional (remuneraţia oamenilor muncii din unităţile de stat, veniturile ţăranilor cooperatori şi ale meşteşugarilor cooperatori) şi în *produs pentru societate*, care revine statului socialist în calitatea sa de proprietar asupra principalelor mijloace de producţie şi de organizator al producţiei sociale, şi care, de asemenea, se prezintă sub diferite forme (beneficiu, impozit pe circulaţia mărfurilor, venitul net al unităţilor cooperatiste, dobînda etc.). Această distribuire pe ansamblul societăţii socialiste constituie o necesitate obiectivă, determinată de cerinţele utilizării diferite a celor două părţi ale venitului naţional — pentru consumul maselor şi pentru dezvoltarea economico-socială. Deşi veniturile primare în socialism se realizează independent, de către stat, cooperaţie şi populaţie, dată fiind originea lor comună — valoarea nou creată în sfera muncii productive — între aceste forme există o legătură indisolubilă. Creşterea veniturilor primare ale statului socialist şi cooperaţiei constituie premisa principală a creşterii sistematice a veniturilor primare ale populaţiei. Din punct de vedere teoretic, între mărimea venitului naţional creat (realizat) şi mărimea ce urmează a fi supusă distribuirii nu pot exista diferenţe. În practică, datorită unor fenomene ce se pot produce în sfera circulaţiei, pot avea loc pierderi din venitul naţional creat ceea ce diminuează venitul naţional distribuit (pierderi din manipulare şi transport, risipă de materii prime şi materiale, perisabilităţi etc.). Pierderi de venit naţional pot apare şi ca urmare a neglijenţei, incompetenţei, fenomenelor de birocratism. Dar chiar în condiţiile înlăturării totale a unor asemenea fenomene, desfăşurarea procesului complex al reproducţiei creează împrejurări care pot acţiona tocmai în direcţia apariţiei unei diferenţe între venitul naţional creat şi cel repartizat (creşterea stocurilor supranormative, a producţiei neterminate şi a producţiei marfă nevandabilă, calamităţi naturale). Asemenea cauze şi altele asemănătoare scot din circuitul economic (parţial sau total) bunuri materiale care au fost prinse în calculul venitului naţional creat. Cunoaşterea exactă a mărimii pierderilor datorate acestor împrejurări constituie o problemă de o deosebită însemnătate pentru mobilizarea maselor în vederea înlăturării lor.

DISTRIBUŢIE COMERCIALĂ, ansamblu al proceselor economice referitoare la circulaţia mărfurilor de la producător pînă la consumatorul sau utilizatorul final. **D.c.** cuprinde operaţiunile de transport, depozitare, pregătire pentru vînzarea şi comercializarea mărfurilor. Distribuţia mărfurilor se poate organiza fie direct de producător, fie prin verigi intermediare (întreprinderi comerciale cu ridicata şi cu amănuntul). Formele distribuţiei, numărul verigilor intermediare, durata şi costul distribuţiei depind de natura şi destinaţia finală a mărfurilor, de gradul de dezvoltare şi organizare a aparatului comercial.

DISTRIBUŢIE STATISTICĂ, ansamblu de observaţii exprimate numeric (serie statistică). Într-o serie statistică notările cifrice pot fi diferite, fie într-o ordine cronologică, atunci cînd este vorba de o *distribuţie în timp*, fie într-o ordine logică, atunci cînd este vorba de o *distribuţie în spaţiu*. Din punctul de vedere al omogenităţii, *distribuţiile* sînt *homograde* (omogene) sau *heterograde* (eterogene). Distribuţiile în spaţiu sînt cel mai adesea heterograde. O astfel de distribuţie presupune o punere în ordine, o clasificare, o distribuţie a elementelor care compun seria, după anumite caracteristici. Acest procedeu asigură posibilitatea cunoaşterii structurii colectivităţii observate. O distribuţie poate fi descrisă prin caracteristici ale valorii centrale (cum este media) şi ale dispersiei (cum este coeficientul de variaţie); de asemenea, ea poate fi caracterizată prin legea de distribuţie, care este relaţia ce leagă numărul de observaţii de valoarea caracteristicii observate sau a variabilei.

DIVERSIFICAREA PRODUCŢIEI, procesul complex de lărgire a nomenclatorului produselor create într-o întreprindere şi ramură economică, prin asimilarea unor noi produse şi perfecţionarea celor existente sau scoaterea din fabricaţie a celor depăşite din punct de vedere tehnico-economic. **D.p.** contribuie la acoperirea nevoilor în continuă creştere ale economiei naţionale, la valorificarea superioară a resurselor naturale şi a potenţialului uman, precum şi la sporirea competitivităţii pe pieţele externe. Ea decurge din cerinţele progresului tehnico-ştiinţific contemporan care modifică structura producţiei industriale, diversifică cererea de maşini, instalaţii etc. şi prin aceasta, de materii prime şi semifabricate, punînd în evidenţă, în acelaşi timp, noi posibilităţi de utilizare a produselor cunoscute. În aceste condiţii, **d.p.** reflectă capacitatea industriei de a încorpora cele mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, de a realiza o gamă mai largă de produse (mijloace de producţie şi bunuri de consum) constituind un parametru de primă importanţă al modernizării industriei. **D.p.** este strîns legată de nivelul de dezvoltare şi de structura producţiei, de gradul de profilare şi specializare a întreprinderilor precum şi de concentrarea şi combinarea producţiei. În sens restrîns, **d.p.** se referă la gama de produse pe care le creează întreprinderile, concretizată în creşterea numărului de tipodimensiuni realizate în cadrul fiecărui produs sau gen de produse. De exemplu, pe baza creării unor noi unităţi sau lărgirii nomenclatorului produselor la întreprinderile existente, industria noastră realizează o gamă tot mai largă de maşini-unelte, tractoare şi maşini agricole, motoare Diesel şi motoare electrice, rulmenţi etc.; numai în cincinalul 1966—1970, gama de produse realizate de construcţiile de maşini s-a extins prin asimilarea în fabricaţie a peste 3 400 tipodimensiuni de maşini, aparate şi instalaţii. **D.p.** stă la baza formării, cu timpul, a unor noi ramuri şi subramuri de producţie, a adîncirii diviziunii sociale a muncii. **D.p.** se face ţinînd seama de criteriul raţionalităţii şi eficienţei economice şi al realizării unor produse de nivel tehnic ridicat, astfel că ea nu este sinonimă cu tendinţa spre universalism, spre producerea tuturor produselor de care are nevoie economia naţională sau care se cer la export. În elaborarea studiilor tehnico-economice, pe baza cărora are loc asimilarea unor noi produse şi **d.p.**, se ţine seama şi de diviziunea internaţională a muncii, de cerinţele concentrării atenţiei spre acele domenii şi produse care asigură valorificarea superioară a resurselor naturale, creşterea competitivităţii pe pieţele externe, sporirea eficienţei economice. **D.p.** este însoţită de creşterea şi diversificarea schimburilor, inclusiv a celor externe. Extinderea gamei de produse oferite la export, în condiţiile orientării spre produsele de înaltă eficienţă, determină diversificarea geografică a comerţului exterior, creşterea numărului de ţări cu care se întreţin asemenea relaţii, cerinţă esenţială a participării la circuitul economic mondial, a lărgirii colaborării internaţionale, a apropierii şi înţelegerii între popoare.

DIVIDEND, parte din profitul unei societăţi pe acţiuni pe care o primesc posesorii de acţiuni în funcţie de valoarea nominală a acestora. **D.** poate fi fix şi variabil, în funcţie de felul acţiunilor deţinute. **D.** *fix* care se acordă aşa-numitelor acţiuni preferenţiale, are o mărime determinată, stabilită, de regulă, odată cu emiterea acţiunilor şi care nu se modifică în funcţie de proporţiile profitului societăţii. **D.** *variabil* este încasat de deţinătorii de acţiuni obişnuite şi are o mărime dependentă de profitul total al societăţii, fiind direct proporţional cu mărimea acestuia. **D.** mai poate fi provizoriu şi definitiv. **D.** *provizoriu* este cel plătit înainte de a lua sfîrşit anul financiar şi de încheierea bilanţului întreprinderii sub forma unei prelevări din profitul previzibil. Totalul **d.** astfel plătit este deci mai mic decît profitul societăţii. După bilanţ, cînd se cunoaşte situaţia exactă, se plăteşte acţionarilor şi restul din profit, rezultînd astfel **d.** *definitiv*. Dar totalul **d.** efectiv încasat de acţionari nu coincide, ca mărime, cu totalul profitului net al întreprinderii, deoarece o parte importantă din profit este reţinută în afaceri, pentru acumulare. În general, societăţile ale căror acţiuni fac obiectul tranzacţiilor la bursele de valori, publică periodic mărimea **d.** plătite acţionarilor, această mărime influenţînd în măsură decisivă preţul (cursul) la care se vînd acţiunile respective (v. şi *acţiune*).

DIVIZIUNEA INTERNAŢIONALĂ A MUNCII, categorie economică în care îşi găsesc expresie relaţiile care intervin între statele lumii în procesul dezvoltării producţiei şi comerţului mondial, locul şi rolul fiecărui stat în circuitul mondial al valorilor materiale. În contextul mondial contemporan, **d.i. a m.** exprimă procese economice obiective care sînt determinate de dezvoltarea inegală a forţelor de producţie în diferite ţări, de repartiţia neproporţională a resurselor pe glob, reprezentînd temelia economică a schimburilor de bunuri materiale între diferite state. Adîncirea **d.i. a m.,** formele concrete pe care le îmbracă depind de progresul forţelor de producţie, de dezvoltarea industrială. Totodată conţinutul **d.i. a m.** este dat de caracterul relaţiilor de producţie dominante, de natura orînduirii social-economice a ţărilor participante, de legile economice obiective care acţionează în economia mondială. Pornind de la conţinutul epocii noastre, epoca trecerii de la capitalism la socialism, în care coexistă cele două sisteme sociale — capitalismul şi socialismul — **d.i.** a **m.** constituie baza obiectivă a relaţiilor de colaborare şi cooperare economică, a schimburilor comerciale care se realizează între ţări cu sisteme social-economice diferite. Această noţiune se mai utilizează şi pentru a exprima stadiul, nivelul diviziunii muncii în sfera producţiei materiale în toate statele lumii. Din acest punct de vedere, **d.i.** a **m.** este o diviziune mondială a muncii iar diviziunea internaţională capitalistă şi diviziunea internaţională socialistă a muncii reprezintă componente ale ei. **D.i.** a **m.** a apărut pe o anumită treaptă a dezvoltării societăţii umane odată cu apariţia economiei şi pieţei mondiale capitaliste, care a început să se formeze încă în perioada manufacturieră a capitalismului şi s-a desăvîrşit odată cu trecerea la imperialism. Ea poartă deci amprenta relaţiilor social-economice specifice acestei orînduiri, iar în zilele noastre a relaţiilor caracteristice imperialismului. *Diviziunea internaţională capitalistă a muncii* are loc între ţările sistemului mondial capitalist. Ea se întemeiază pe exploatarea de către puterile imperialiste a resurselor ţărilor slab dezvoltate, împiedică sau frînează crearea în aceste ţări a unei industrii proprii dezvoltate. Aşa se explică de ce popoarele ţărilor slab dezvoltate economic se ridică cu vehemenţă împotriva locului de surse de materii prime şi forţă de muncă ieftină rezervat de puterile imperialiste, lupta lor pentru crearea unei economii şi industrii naţionale, libere de dominaţia monopolurilor străine; cu toate acestea, decalajul dintre ţările capitaliste industrializate şi ţările în curs de dezvoltare se adînceşte. Odată cu victoria socialismului în mai multe state *diviziunea internaţională capitalistă a muncii* a încetat să mai fie atotcuprinzătoare, să se confunde cu **d.i.** a **m.** Crearea sistemului mondial socialist, dezvoltarea şi lărgirea continuă a relaţiilor de colaborare şi cooperare dintre ţările socialiste, dezvoltarea vertiginoasă a economiilor naţionale ale tuturor ţărilor socialiste a condus la formarea în aceste state a *diviziunii internaţionale socialiste a muncii*, care creează condiţiile cele mai favorabile pentru folosirea de către toate ţările socialiste în mod suveran şi independent a bogăţiilor lor materiale şi a resurselor de forţă de muncă, în vederea dezvoltării accelerate a economiei naţionale. *Diviziunea internaţională socialistă a muncii* contribuie la dezvoltarea complexă şi armonioasă a economiei fiecărei ţări, la respectarea proporţiilor celor mai favorabile pentru reproducţia lărgită, la echilibrul balanţei de plăţi, constituind unul din factorii hotărîtori pentru lichidarea treptată a deosebirilor în nivelul de dezvoltare economică a ţărilor socialiste. În condiţiile sistemului mondial socialist, realizarea ei are loc pe baza activităţii planificate, pe baza respectării principiilor suveranităţii şi independenţei naţionale, egalităţii în drepturi şi avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne şi solidarităţii internaţionaliste. Militînd pentru dezvoltarea colaborării economice multilaterale cu ţările membre ale C.A.E.R., cu toate ţările socialiste, România se preocupă, totodată, de lărgirea colaborării economice şi tehnico-ştiinţifice cu toate ţările lumii, indiferent de sistemul lor social-economic. Astăzi, cînd sistemul mondial socialist deţine aproape 40% din producţia industrială a lumii şi o pondere însemnată din comerţul mondial, nu se poate pune semn de egalitate între **d.i.** a **m.** şi *diviziunea capitalistă a muncii. Diviziunea internaţională socialistă a muncii*, prin avantajele pe care le oferă, exercită o influenţă tot mai puternică asupra **d.i.** a **m.**, imprimîndu-i noi trăsături, care favorizează promovarea unor relaţii echitabile în relaţiile economice dintre state.

DIVIZIUNEA NATURALĂ A MUNCII, împărţirea muncii între membrii societăţii după sex şi după vîrstă, specifică comunei primitive. Bărbaţii se ocupau cu vînătoarea, pescuitul, confecţionarea uneltelor, iar femeile cu culesul fructelor, gospodăria, copiii cu îndeletniciri mai uşoare etc. Odată cu dezvoltarea forţelor de producţie, locul **d.n.** a **m.** a fost luat de *diviziunea socială a muncii* (v.). Aceasta nu a lichidat însă toate aspectele **d.n.** a **m.** În prezent se mai manifestă unele aspecte ale **d.n.** a **m.**, în special în cadrul gospodăriei familiale.

DIVIZIUNEA SOCIALĂ A MUNCII, proces obiectiv şi permanent de desprindere, diferenţiere şi separare a diferitelor categorii de muncă din ansamblul muncii sociale şi fixarea acestora ca activităţi specializate, de sine-stătătoare. **D.s.** a **m.** îşi găseşte expresie în totalitatea activităţilor sociale specializate existente simultan în societate şi se concretizează în împărţirea economiei naţionale în ramuri (industrie, construcţii, agricultură, transporturi, comerţ etc.), în subramuri (industria construcţiilor de maşini, metalurgia, chimia, cultura plantelor, creşterea animalelor etc.). **D.s.** a **m.** este un produs al naşterii şi dezvoltării societăţii omeneşti, fiind strîns legată atît de forţele de producţie cît şi de relaţiile de producţie. Fiecare treaptă de dezvoltare a forţelor de producţie generează o **d.s.** a **m.** cu un nivel de o complexitate superioară, iar relaţiile de producţie constituie forma, cadrul social-economic al existenţei şi dezvoltării acesteia, determinînd esenţa şi mecanismul ei. Totodată, gradul de dezvoltare a **d.s.** a **m.** caracterizează gradul de dezvoltare şi de maturitate a forţelor şi relaţiilor de producţie. **D.s.** a **m.** reprezintă una dintre formele principale de manifestare a procesului de socializare a producţiei şi a muncii. În istoria societăţii omeneşti, prima şi cea mai simplă formă de diviziune a muncii a fost *diviziunea naturală a muncii* (v.). Dezvoltarea ascendentă a societăţii omeneşti a generat **d.s.** a **m.**, a cărei trăsătură principală constă în aceea că se bazează nu pe criterii natural-fiziologice, ci pe criterii social-economice. *Prima mare* **d.s.** a **m.** s-a produs în perioada descompunerii comunei primitive, prin desprinderea triburilor de păstori din masa celorlalte triburi. Ea a avut consecinţe deosebit de importante asupra dezvoltării forţelor de producţie, creşterii productivităţii muncii, structurii sociale a societăţii. Pe baza ei au căpătat o dezvoltare însemnată cultura plantelor şi creşterea vitelor. Dezvoltarea olăritului, a prelucrării lemnului, descoperirea şi folosirea metalelor pentru confecţionarea uneltelor de muncă au dus treptat la desprinderea din ansamblul muncii sociale a unor noi activităţi specializate. A apărut astfel *cea de-a doua mare* **d.s.** a **m.** — desprinderea meseriilor de agricultură. Ea a dus la o nouă creştere a productivităţii muncii. Pe baza ei s-a accentuat dezvoltarea producţiei, a apărut şi s-a dezvoltat producţia de mărfuri. Lărgirea pieţei cerea tot mai mult timp pentru desfacerea mărfurilor, ceea ce sustrăgea pe producători de la activitatea productivă. În această situaţie, treptat, din rîndul producătorilor de mărfuri s-au desprins anumite grupuri care se ocupau cu desfacerea mărfurilor. S-a produs astfel *cea de-a treia mare* **d.s.** a **m.** — desprinderea negustorilor, care se ocupau exclusiv cu schimbul, cu comerţul. Această evoluţie a **d.s.** a **m.** a fost însoţită de dezvoltarea proprietăţii private. Dezvoltarea şi adîncirea **d.s.** a **m.** în societăţile bazate pe proprietatea privată are un caracter antagonist, concretizat în apariţia şi adîncirea opoziţiei dintre oraş şi sat, dintre munca fizică şi munca intelectuală. **D.s.** a **m.**, ca proces propriu tuturor orînduirilor sociale, îmbracă mai multe forme: „...dacă avem în vedere numai munca însăşi, împărţirea producţiei sociale în categoriile ei mari (im allgemeinen), ca agricultură, industrie etc. poate fi considerată ca *diviziunea generală a muncii*, împărţirea acestor categorii de producţie în specii şi subspecii ca *diviziune particulară* (im besonderen) *a muncii*, iar diviziunea muncii în cadrul unui atelier ca *diviziunea muncii în detaliu* (im einzelnen)" *(K. Marx)*. În *capitalism*, **d. s. a m.** se desfăşoară spontan, anarhic. Ca rezultat al dezvoltării rapide a forţelor de producţie, capitalismul a adîncit într-o mare măsură **d.s. a m.** Acest proces a fost iniţial stimulat de *cooperaţia capitalistă simplă* şi, apoi, impulsionat considerabil de *manufactura capitalistă*. Adîncirea diviziunii *manufacturiere* a muncii a creat condiţii pentru trecerea la producţia maşinistă. În capitalismul contemporan, pe măsura înaintării progresului tehnico-ştiinţific şi a adîncirii procesului de centralizare a producţiei şi a capitalului în mîna marii burghezii monopoliste, mecanismul **d.s. a m.** este tot mai mult supus anarhiei şi concurenţei, cu toată intervenţia statului monopolist în economie. În *socialism*, **d.s. a m.** are o serie de trăsături specifice, determinate de relaţiile de producţie socialiste. Ea are un caracter organizat şi planificat şi se înfăptuieşte unitar de către stat prin politica sa economică, prin planul naţional unic al dezvoltării economico-sociale a ţării în scopul ridicării nivelului de trai al populaţiei. În R.S. România, conducerea conştientă, ştiinţifică a procesului **d.s. a m.** are în vedere cîteva coordonate de bază: 1) *specializarea producţiei* (v.), prin care confecţionarea diferitelor produse, părţi de produse sau faze de fabricaţie se separă şi se repartizează planificat pe anumite ramuri, subramuri şi unităţi economice, înzestrate cu mijloace de producţie speciale şi încadrate cu forţă de muncă corespunzătoare; 2) *diviziunea profesională a muncii*, realizată prin specializarea lucrătorilor în anumite activităţi economico-sociale, ridicarea calificării, recalificării şi policalificării muncitorilor, perfecţionarea pregătirii cadrelor de specialitate etc., pe baza unui program naţional unitar; 3) *diviziunea teritorială a muncii*, prin repartizarea teritorială raţională a forţelor de producţie pe oraşe, municipii, judeţe etc., în scopul atragerii în circuitul economic a resurselor naturale şi folosirii lor eficiente, utilizării depline şi raţionale a forţei de muncă pe tot cuprinsul ţării, dezvoltării tuturor localităţilor, creşterii ponderii clasei muncitoare, ridicării eficienţei activităţii economice etc. Sub influenţa puternică a revoluţiei ştiinţifice-tehnice se produc mutaţii esenţiale în structura economiei noastre naţionale şi în cadrul ramurilor ei, în direcţia apariţiei unor noi subramuri de producţie şi specializării tot mai accentuate a producţiei, în structura profesională a forţei de muncă şi repartizarea ei pe diferite sfere şi sectoare de activitate, în apariţia de noi profesii, în repartizarea teritorială raţională a forţelor de producţie. Făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, desfăşurîndu-se pe baza revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, implică noi măsuri şi soluţii pentru ridicarea pe o treaptă superioară a **d.s. a m.** Realizarea obiectivelor fundamentale ale acestei etape are menirea de a pregăti bazele trecerii treptate la comunism. Comunismul presupune eliminarea vechilor forme ale **d.s. a m.**, ale deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi intelectuală, dintre munca industrială şi agricolă, dintre sat şi oraş etc. Comunismul nu înseamnă însă dispariţia **d.s. a m.**, ci ridicarea ei pe o treaptă calitativ superioară, în concordanţă cu natura societăţii, organic legată de capacităţile şi înclinaţiile personale ale membrilor ei. Se lichidează, aşa cum sublinia Marx, subordonarea înrobitoare a indivizilor faţă de diviziunea muncii, legarea lucrătorului pe viaţă de o anumită specialitate.

D

DOBB, Maurice H. (n. 1900), economist englez de orientare marxistă, profesor universitar. Domenii de cercetare: economia imperiului Marii Britanii, neocolonialismul și subdezvoltarea, creșterea economică. *Op. pr.:* „Teoriile occidentale moderne ale creșterii economice" (1966); „Teoriile valorii și repartiției de la Adam Smith încoace. Ideologie și teorie economică" (1973). În colaborare cu Pierro Sraffa, a editat operele complete și corespondența lui *David Ricardo* (v.).

DOBÎNDĂ, parte a plusprodusului, în expresie bănească, plătită de către debitor creditorului pentru suma de bani împrumutată. În *capitalism*, **d.** reprezintă o parte a plusvalorii pe care capitalistul debitor o cedează capitalistului creditor (bancă sau persoană particulară) drept plată pentru capitalul de împrumut primit. În economia capitalistă mărimea **d.** se formează spontan, ca rezultat al luptei de concurență și este în funcție de cererea și oferta pentru capitalul de împrumut. În *socialism*, **d.** reprezintă o parte autonomă a venitului net care se plătește de întreprinderile și organizațiile economice socialiste pentru folosința temporară a mijloacelor bănești luate cu împrumut. De asemenea, persoanele fizice plătesc dobînzi pentru creditele acordate de stat pentru construcții de locuințe și acoperirea altor necesități personale. În socialism, mărimea **d.** se stabilește de stat și ea constituie un stimulent pentru păstrarea disponibilităților bănești ale întreprinderilor socialiste și ale populației la instituțiile de credit și pentru justa folosire și rambursare la termen a sumelor împrumutate.

DOBREV, Krîstiu (n. 1903), economist bulgar, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Bulgare de Științe. Cercetări în domeniul economiei politice a socialismului. *Op. pr.:* „Despre sarcinile și organizarea comerțului democrat-popular" (1949); „Prețul de cost în producția industrială" (1954); „Legitățile construcției socialiste în R.P. Bulgaria" (1965); „Construcția societății socialiste dezvoltate — sarcina fundamentală a Partidului Comunist Bulgar" (1970).

DOBROGEANU-GHEREA, Constantin (1855—1920), economist, filozof, sociolog, critic literar marxist român. **D.-G.** a adus o contribuție de seamă la răspîndirea marxismului în România, la studierea realităților țării noastre prin prisma marxismului; a prezentat sistematic conferințe la adunările muncitorești, la ședințele clubului muncitorilor din București, la cercurile de studii sociale din Iași și București, la importantul cerc de propagandă socialistă „România muncitoare". **D.-G.** a înțeles că marxismul este o învățătură vie, că odată însușită, trebuie folosită pentru investigarea științifică a unor realități social-istorice determinate în vederea desprinderii tendințelor și căilor obiective ale dezvoltării, că această învățătură trebuie pusă în slujba acțiunii de luptă a clasei muncitoare spre a realiza prefaceri înnoitoare. Într-o replică dată apologeților proprietății private, **D.-G.** analizează rostul proprietății în societate, evoluția trecută și tendințele viitoare. Într-o suită de lucrări, cunoscute și apreciate de *F. Engels*, **D.-G.** popularizează doctrina economică marxistă, apreciază contribuțiile economiștilor clasici burghezi și critică doctrinele economice vulgare. După 1900, accentul activității lui **D.-G.** a căzut pe aplicarea marxismului la studierea problemelor țării noastre. Studiul problemei agrare l-a condus la formularea teoriei neoiobăgiei. Pe baza cercetării dezvoltării forțelor de producție a elaborat o teorie marxistă a industrializării României. Tot cercetarea fenomenului românesc l-a condus la formularea unei teorii despre victoria socialismului în țările care au pășit mai tîrziu pe calea capitalismului. Cu toate minusurile legate de exagerarea locului și importanței rămășițelor feudale, a factorului extern în dezvoltarea capitalismului în România, activitatea lui **D.-G.** poate fi apreciată ca o încercare meritorie de studiere a unor fenomene specifice țărilor care, în epoca imperialismului, se aflau încă în prima fază a capitalismului. Realizările lui **D.-G.** în domenii care vizau răspîndirea marxismului, analiza marxistă a realităților românești, dezvoltarea conștiinței clasei noastre muncitoare, a rolului și misiunii sale în prefacerea și organizarea societății, l-au impus ca o mare personalitate a științei marxiste și ca militant de frunte pentru interesele clasei muncitoare, ale progresului și prosperității. *Op. pr.:* „K. Marx și economiștii noștri" (1884); „Ce vor socialiștii români" (1885); „Concepția materialistă a istoriei" (1892); „Despre ideile fundamentale ale socialismului științific" (1906); „Neoiobăgia" (1910); „Asupra socialismului în țările înapoiate" (1911). A colaborat cu studii social-economice de mare valoare teoretică la publicațiile socialiste: „Revista socială", „Contemporanul", „Literatură și știință", „Critica socială", „Drepturile omului", „Munca", „Democrația socială", „Lumea nouă" etc.

DOCTRINĂ ECONOMICĂ, ansamblu coerent de idei care se axează pe o concepție determinată despre economie în ansamblu sau despre o componentă majoră a ei și care conține modalități, măsuri practice vizînd desfășurarea vieții economice. În **d.e.** se îngemănează teoria economiei politice cu politica economică, cu scopul de a servi la orientări în practica economică. La nivelul întregii economii pot fi aduse ca exemplificare **d.e.** *mercantilistă*, bazată pe ideea profitului de înstrăinare și pe măsuri statale care să permită intrarea a cît mai multe metale prețioase în țară; **d.e.** *liberalistă*, axată pe teza lăsării vieții economice să se dezvolte de la sine, pe baza liberei concurențe; **d.e.** *protecționistă*, care are în centrul ei ideea protejării, prin măsuri economice, a dezvoltării forțelor productive ale națiunii față de concurența străină; **d.e.** *dirijistă*, care promovează intervenția masivă a statului burghez în mecanismul economiei; **d.e.** *socialistă*, axată pe conducerea conștientă, planificată a economiei bazate pe proprietatea socialistă. Pe măsura creșterii complexității vieții economice, s-au constituit **d.e.** și pe diverse compartimente sau componente majore ale vieții economice, cum ar fi: industrie (doctrine industriale), agricultură (doctrine agrare), comerț (doctrine comerciale), finanțe (doctrine financiare) etc. Ele însă se încadrează în coordonatele uneia sau alteia din doctrinele generale. **D.e.** în societățile împărțite în clase au caracter și conținut de clasă, iar istoria marxistă a **d.e.** relevă acest caracter și conținut, lupta dintre diversele **d.e.** fiind privită ca un aspect al luptei de clasă. Verificată de istorie, **d.e.** marxist-leninistă călăuzește pe oamenii muncii în lupta lor pentru lichidarea exploatării omului de către om și formarea unei societăți noi, socialiste și apoi comuniste (v. și *marxism-leninism).*

„DOGMA LUI SMITH", denumire dată de *K. Marx* (v.) principalei greșeli teoretice a lui *A. Smith* (v.), după care valoarea produsului social ar fi formată numai din salariu, profit și rentă, omițînd capitalul constant ca parte a acesteia. A. Smith a confundat astfel produsul social cu venitul național. Totodată el a considerat în mod greșit că întregul produs social este destinat consumului individual și a neglijat consumul productiv, ceea ce l-a împiedicat să înțeleagă procesul realizării produsului social ca o premisă a reproducției capitalului social. **„D. lui S."** a fost preluată apoi de o serie de economiști burghezi și mic-burghezi care, în teoria lor, n-au făcut nici un progres în analiza reproducției capitalului social. Combătînd **„d. lui S."**, Marx a așezat pe temelii științifice teoria realizării produsului social, pornind de la o serie de premise, printre care teza potrivit căreia fiecare marfă în parte și, prin aceasta, produsul social se prezintă sub două aspecte: material și valoric. Din punct de vedere material, el este format din mijloace de producție și bunuri de consum, iar din punct de vedere valoric, este alcătuit din *c* — valoarea mijloacelor de producție consumate (capital constant consumat), plus *v* — valoarea care înlocuiește capitalul variabil cheltuit și plus *p* — plusvaloarea.

DOGMATISM, mod de gîndire rigid, care operează cu idei sau teze considerate imuabile și intangibile (dogme) și care se caracterizează printr-o atitudine necritică față de ideile unor personalități. **D.** ignoră caracterul dialectic al realității și al procesului complex de cunoaștere a acesteia, caracterul concret al adevărului și rolul practicii sociale în calitate de criteriu al adevărului, frînează progresul științei și al societății deoarece duce la ruperea teoriei de practică, la teorii speculative care nu țin seama de particularitățile dezvoltării sociale în timp și spațiu. **D.** este tipic pentru gîndirea teologică din evul mediu, dar poate fi întîlnit și în gîndirea laică, filozofică și economică mai recentă. În gîndirea economică, **d.** s-a manifestat prin preluarea necritică a unor idei (de exemplu dogma lui Smith, teoria debușeelor a lui J.B. Say etc.), iar mai recent prin incapacitatea unora de a înțelege sau refuzul lor de a lua în considerare caracterul creator al teoriei marxist-leniniste, incapacitatea de a aplica în mod creator principiile fundamentale ale metodologiei și teoriei marxist-leniniste la particularitățile istorice concrete de loc și timp (de exemplu extinderea nemotivată a unor adevăruri valabile în anumite țări sau în anumite perioade istorice asupra altor țări și perioade, în ciuda faptului că există deosebiri de fizionomie între ele sau că au avut loc schimbări profunde care nu justifică această extindere). Clasicii marxism-leninismului au subliniat totdeauna că teoria elaborată de ei nu trebuie considerată ca o dogmă, ci ca o călăuză în acțiune. Marxism-leninismul cere aplicarea creatoare a principiilor sale la realitatea contemporană în continuă schimbare și îmbogățirea lui cu idei noi care generalizează practica socială din zilele noastre, consideră că spiritul creator și revoluționar al teoriei reprezintă garanția esențială a dezvoltării științei și a rezolvării revoluționare a noilor probleme pe care le ridică dezvoltarea omenirii și a științei din zilele noastre. Aplicînd creator marxism-leninismul la condițiile concret-istorice ale țării noastre, P.C.R. aduce o contribuție însemnată la lupta contra închistării dogmatice, promovînd cu fidelitate și curaj gîndirea științifică și politică materialist-dialectică.

DOMENIU AL COROANEI, moșie aparținînd unui membru al casei regale. În România, casa regală deținea domenii foarte întinse, regele fiind cel mai mare moșier.

DOMENIU FEUDAL, proprietate funciară a feudalului, formînd celula economică de bază a orînduirii feudale constituită din: rezerva seniorială și pămînturile posedate de țăranii dependenți.

DOMINAȚIA MONOPOLURILOR, esența economică a imperialismului. Înlocuirea dominației liberei concurențe cu **d.m.,** dezvoltarea acesteia din urmă stau la baza apariției și evoluției tuturor celorlalte trăsături economice fundamentale ale imperialismului, la baza contradicțiilor specifice acestui stadiu, precum și a intensificării acelor contradicții care însoțesc capitalismul pe tot parcursul său. Statornicirea și dezvoltarea **d.m.** determină și modificări în mecanismul acțiunii legilor economice ale capitalismului în stadiul monopolist, reprezintă punctul inițial al proceselor şi fenomenelor noi din capitalismul contemporan, inclusiv al tuturor formelor capitalismului monopolist de stat. **D.m.** îşi pune pecetea asupra tuturor proceselor şi fenomenelor (economice, sociale, politice, ideologice) care se produc în imperialism. Principalele momente ale istoriei monopolurilor, arătate de *V.I. Lenin* (v.) au fost: 1) perioada 1860—1880 — punctul culminant al dezvoltării liberei concurenţe, în care monopolurile nu sînt decît germeni abia vizibili; 2) după criza din 1873 cartelurile cunosc o dezvoltare largă, ele însă nu sînt durabile şi constituie doar un fenomen trecător; 3) avîntul de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi criza din anii 1900—1903, cînd cartelurile devin una din temeliile vieţii economice, capitalismul transformîndu-se în imperialism. Principalele forme de manifestare ale **d.m.**: dominarea unor ramuri întregi de producţie de către un număr restrîns de capitalişti, prin rolul crescînd al cartelurilor, sindicatelor, trusturilor, concernelor etc. în viaţa economică contemporană din ţările capitaliste dezvoltate, în intensificarea exploatării muncitorilor productivi; gradul înalt de acaparare a celor mai importante izvoare de materii prime, în special, a acelora necesare industriei de bază şi cel mai puternic monopolizate, care măreşte puterea de obţinere a profiturilor de monopol pentru marele capital; concentrarea puterii de a dispune de mase enorme de capitaluri şi de venituri băneşti; oligarhia financiară care prinde într-o reţea deasă de relaţii de dependenţă toate instituţiile economice şi politice ale societăţii burgheze contemporane, fiind manifestarea cea mai deplină a **d.m.**; permanenta generare a tendinţei de dominare asupra unui mare număr de naţiuni mici sau slabe din partea unui mănunchi de state burgheze foarte bogate. În prezent, **d.m.** se constată în toate sectoarele de producţie ale ţărilor capitaliste avansate, ele subordonîndu-şi ramuri întregi ale industriei, precum şi ale construcţiilor, transporturilor, cercetării ştiinţifice şi, într-o anumită măsură, agricultura şi serviciile economice. **D.m.** este mai puternică în ramurile industriale cele mai noi şi a celor mai dinamice (industria petrolieră, industria constructoare de automobile, industria chimică, industria electrotehnică, electronică etc.). **D.m.** s-a impus în sfera circulaţiei, fie în mod autonom, fie prin integrarea lor în diferite grupări financiare, inclusiv în domeniul cercetării ştiinţifice privind studiul pieţei interne şi externe, activitatea de reclamă, păstrare, sortare şi ambalare a mărfurilor etc. Prin căile obişnuite de mobilizare a resurselor băneşti existente, ca şi prin altele noi (depozitarea fondurilor de pensii, depozitarea primelor de asigurări etc.) s-a extins posibilitatea **d.m.** şi în domeniul bancar, o parte tot mai mare a veniturilor oamenilor muncii transformîndu-se în surse de finanţare a afacerilor monopolurilor. **D.m.** n-ar putea fi înţeleasă pînă la capăt, dacă nu s-ar ţine seamă de existenţa capitalului financiar şi a oligarhiei financiare. Căile de extindere a dominaţiei capitalului financiar asupra întregii vieţi economice şi politice a ţărilor capitaliste dezvoltate sînt următoarele: sistemul participaţiilor; gruparea titlurilor deţinute de anumite bănci pe numele unor interpuşi (uneori nume fictive); fondarea de societăţi pe acţiuni; emisiunea de titluri; împrumuturi de stat; asigurarea unor poziţii dominante în aparatul de stat şi exercitarea unei influenţe interne asupra factorilor de decizie economică şi politică în stat (atragerea reprezentanţilor guvernelor în conducerea monopolurilor, intrarea reprezentanţilor monopolurilor în guvern; pătrunderea marilor monopolişti în aparatul de stat). Comparativ cu alte sectoare de activitate, **d.m.** în agricultură se înfăptuieşte, în principal, prin metode indirecte, pe calea comerţului şi a creditului (monopolizarea achiziţionării produselor agricole, monopolizarea desfacerii mărfurilor industriale specifice către producătorii agricoli mici şi mijlocii, monopolizarea creditului şi folosirea sistemului de credit ipotecar). În unele ţări capitaliste dezvoltate, **d.m.** are loc şi prin pătrunderea directă a monopolurilor în sfera producţiei agricole. În ultimul timp, aceasta se realizează prin sistemul „integrării verticale“, al contractelor încheiate între marile monopoluri din industria uşoară şi alimentară cu micii producători, în baza cărora micii producători agricoli sînt transformaţi într-un fel de „muncitori la domiciliu“ ai monopolurilor, fiind obligaţi să renunţe, parţial sau total, la independenţa lor economică. Rezultat al gradului înalt de concentrare şi centralizare ale producţiei şi capitalului, **d.m.** constituie un puternic factor stimulator al intensificării procesului de concentrare şi centralizare a capitalului, exercită o puternică influenţă asupra procesului de concurenţă. Scopul şi, respectiv, rezultatul cel mai evident al **d.m.** îl constituie obţinerea unor profituri de monopol tot mai mari. Aceasta îşi găseşte reflectare în: gradul mare de concentrare monopolistă a profiturilor, mai mare decît concentrarea capitalurilor şi a forţei de muncă exploatate, existenţa unei multitudini de forme de redistribuire a venitului naţional în favoarea monopolurilor. **D.m.** duce la intensificarea exploatării tuturor oamenilor muncii din lumea capitalistă şi apasă asupra tuturor producătorilor direcţi şi chiar asupra unei părţi a burgheziei nemonopoliste. Prin aceasta, **d.m.** ascute toate contradicţiile capitalismului, şi totodată dă naştere contradicţiei dintre monopoluri şi întreaga naţiune. Intensificînd procesul socializării producţiei pe baza proprietăţii private şi pregătind premisele materiale pentru transformarea socialistă a societăţii, **d.m.** împinge societatea burgheză pînă la punctul în care revoluţia socialistă devine o problemă a practicii nemijlocite. **D.m.** îşi găseşte continuarea şi dezvoltarea în dominaţia monopolist-statală (v. şi *capitalism monopolist de stat*).

DOMINAŢIE ECONOMICĂ, subordonarea şi exploatarea unei ţări slab dezvoltate de către o ţară capitalistă dezvoltată din punct de vedere economic, îndeosebi prin intermediul comerţului internaţional şi al exportului de capital. **D.e.** a ţărilor imperialiste asupra ţărilor coloniale şi dependente a imprimat economiei acestor ţări un caracter complementar, situîndu-le în cadrul diviziunii internaţionale capitaliste a muncii în rolul de anexe agrare, furnizoare de materii prime ieftine şi pieţe de desfacere pentru ţările capitaliste dezvoltate. Destrămarea sistemului colonial al imperialismului nu a însemnat şi desfiinţarea raporturilor de subordonare economică dintre ţările capitaliste dezvoltate şi tinerele state care şi-au dobîndit independenţa politică. Acestea se menţin încă în stare de dependenţă economică faţă de fostele metropole (v. şi *dependenţă economică; neocolonialism*).

DOMINION, denumire dată unor posesiuni engleze. Pînă la primul război mondial, **d.** avea statutul de colonie şi nu era subiect de drept internaţional. Între cele două războaie mondiale au intervenit schimbări în direcţia dobîndirii de către **d.** a calităţii de subiect de drept. Ele au semnat tratatele de pace din 1919. Din 1931, **d.** au fost declarate formal egale în drepturi cu metropola şi avînd autonomie deplină. După cel de-al doilea război mondial, procesul de dobîndire a calităţii de subiect de drept internaţional s-a desăvîrşit, denumirea s-a schimbat din **d.** în „Ţări ale Comunităţii“ *(Commonwealth,* v.).

DOZĂ MARGINALĂ, v. **COST MARGINAL.**

DREPTUL DE TRAGERE SPECIAL, bani de cont cu funcţii limitate, servind mai ales ca instrumente de rezervă, destinate să acopere o parte din nevoile globale de lichiditate internaţională. Se emit de F.M.I.

pe baza înțelegerii intervenite în 1967 la sesiunea de la Rio de Janeiro și a modificării corespunzătoare din septembrie 1968 a statutului. Sistemul a intrat în vigoare la 28 iulie 1969, prima emisiune fiind de 9,5 miliarde pentru perioada 1970—1972, din care 3,5 miliarde în 1970. Unitatea **d.** de **t.s.** are o valoare constantă, ea fiind definită în aur fin, și anume prin aceeași cantitate care definea dolarul S.U.A. în 1944 (0,888671 g). Emisiunea este hotărîtă de conducerea F.M.I. cu o majoritate de 85% și se repartizează între statele membre care participă la sistemul **d.** de **t.s.** în funcție de mărimea cotei fiecărui stat la F.M.I., fără nici o contraprestație din partea beneficiarului. Disponibilitățile astfel create într-un cont special la F.M.I. pot fi folosite pentru cumpărarea de monedă convertibilă de la un alt participant indicat de F.M.I., răscumpărarea propriei monede din străinătate, plata dobînzilor și comisioanelor la F.M.I. Din suma alocațiilor cumulative, 30% trebuie menținute în cont ca medie zilnică. Suma totală de **d.** de **t.s.** de care poate dispune o țară membră prin cumpărări ulterioare nu poate depăși decît cu cel mult 200% suma alocațiilor cumulative. Criza valutară interoccidentală și îndeosebi menținerea unei lichidități internaționale ridicate nu au permis o funcționare normală a **d.** de **t.s.** În cadrul reformei sistemului valutar internațional se preconizează și modificarea substanțială a sistemului **d.** de **t.s.**

DUBLUL CARACTER AL MUNCII, categorie economică specifică activității producătoare de mărfuri, care constă din unitatea contradictorie a *muncii concrete* și a *muncii abstracte*. **D.c.** al **m.** a fost descoperit pentru prima dată de către *K. Marx* (v.), în cadrul cercetărilor sale asupra economiei capitaliste, folosind *abstractizarea* (v.) ca metodă de adîncire a procesului cunoașterii. **D.c.** al **m.** este un fenomen istoric. Munca producătorilor de bunuri îmbracă dublul aspect numai în condițiile economiei de mărfuri și va dispărea odată cu aceasta. Fiind legat nemijlocit de existența producției de mărfuri, **d.c.** al **m.** este o categorie comună mai multor orînduiri sociale. Schimbările pe care le suferă producția de mărfuri de la o orînduire la alta și chiar în cadrul aceleiași orînduiri își pun amprenta asupra **d.c.** al **m.**, accentuînd trăsăturile acestuia ca fenomen istoric. Deși **d.c.** al **m.** va dispărea, munca producătoare de bunuri materiale va continua să existe, în sens general fiziologic. **D.c.** al **m.** reprezintă punctul esențial de care este legată înțelegerea economiei politice a capitalismului. Pe baza acestuia se pot explica: marfa și factorii ei; originea, esența și funcțiile banilor; acțiunea legii valorii; forța de muncă marfă; formula generală a capitalului; dublul caracter al procesului de producție capitalist; capitalul constant și capitalul variabil; producerea plusvalorii; salariul în capitalism; circuitul și rotația capitalului; produsul social; venitul național și procesul reproducției capitalului social; fetișismul relațiilor de producție capitaliste etc. Condițiile obiective specifice economiei de mărfuri în socialism se reflectă asupra **d.c.** al **m.**, imprimîndu-i unele trăsături distinctive față de orînduirea capitalistă: se modifică natura socială și caracterul legăturilor dintre munca concretă și munca abstractă. Munca producătoare de mărfuri este efectuată de lucrători liberi de exploatare, în cadrul relațiilor de colaborare și ajutor reciproc; atît munca concretă cît și munca abstractă constituie laturi ale muncii sociale organizate în mod conștient, planificat. **D.c.** al **m.** prezintă o mare însemnătate și pentru înțelegerea economiei politice a socialismului, deoarece producția de mărfuri, banii și acțiunea legii valorii, procesul valorificării superioare a resurselor, legea creşterii necontenite a productivităţii muncii, legea repartiţiei după muncă, fondurile unităţilor socialiste, sistemul de preţuri, venitul naţional, reproducţia socialistă lărgită etc. pot fi explicate numai pornind de la cele două aspecte ale muncii.

DUMPING, una din cele mai ascuţite forme de concurenţă din capitalism, care constă în export de mărfuri la preţuri mai scăzute decît preţurile de pe piaţa internă şi mondială, în scopul pătrunderii pe o anumită piaţă, înlăturării concurenţilor, acaparării pieţei şi apoi impunerii preţului de monopol in vederea obţinerii unui profit mai mare. După cucerirea pieţei, preţurile sînt urcate în aşa măsură încît să se compenseze pierderile avute anterior şi să se obţină şi profituri înalte de monopol, sau pierderile temporare externe sînt compensate pe piaţa internă unde aceleaşi mărfuri se vînd la preţuri ridicate, datorită monopolizării pieţei; în acelaşi scop, statele capitaliste acordă tot felul de înlesniri la export (scutiri de taxe vamale, împrumuturi, prime de export etc.). Există mai multe forme de **d.:** de *monopol*, cel descris mai sus, şi *monetar* sau *valutar*, prin care se devalorizează intenţionat moneda cu scopul de a ieftini mărfurile şi forţa exportul. **D.** reflectă înăsprirea luptei dintre monopoluri pentru pieţe, obţinerea de profituri exorbitante, perturbarea comerţului şi chiar criza sistemului valutar internaţional capitalist, în general, stînjenirea relaţiilor economice mondiale.

DUOPOL, denumire folosită în literatura economică burgheză pentru indica dominaţia a două întreprinderi asupra pieţei unuia sau mai multor produse privind cererea sau oferta acestora sau asupra unei ramuri economice. Se disting mai multe forme de **d.: d.** *pur al ofertei* = doi ofertanţi şi o cerere concurenţială; **d.** *pur al cererii* = doi solicitanţi şi o ofertă concurenţială; **d.** *ofertei de bunuri concurente;* **d.** *ofertei de bunuri complementare* etc.

DURATĂ DE RECUPERARE A INVESTIŢIILOR, perioadă de timp în care fondurile investite urmează a fi recuperate pe seama venitului net (sau beneficiului), preconizat a se obţine după punerea în funcţiune a obiectivului. Recuperarea fondurilor de investiţii este o necesitate pentru asigurarea surselor necesare finanţării în continuare a reproducţiei socialiste lărgite. Pentru calculul acestui indicator se utilizează următoarele relaţii: 1) În cazul investiţiilor destinate creării de unităţi noi: durata de recuperare din venit net:

$$D_{vn} = \frac{I}{V_n};$$

durata de recuperare din beneficiu:

$$D_b = \frac{I}{B}.$$

2) În cazul investiţiilor destinate modernizării, reutilării sau dezvoltării de unităţi economice existente: durata de recuperare din sporul de venit net:

$$D_{vn} = \frac{I}{V_n - V_{n0}};$$

durata de recuperare din sporul de beneficiu:

$$D_b = \frac{I}{B - B_0},$$

în care: I = valoarea investiţiei totale în lei; V_n = venitul net anual ce se prevede a se realiza ca urmare a punerii în funcţiune a investiţiei proiectate (lei/an); B = beneficiul anual ce se prevede a se realiza ca urmare a punerii în funcţiune a investiţiei proiectate (lei/an); V_{n0} = venitul net anual realizat înainte de executarea lucrărilor de modernizare, reutilare sau dezvoltare; B_0 = beneficiul anual obţinut înainte de modernizare, reutilare sau dezvoltare; $V_n - V_{n0}$ = sporul de venit net anual determinat de executarea lucrărilor de modernizare, reutilare sau dezvoltare; $B - B_0$ = sporul de beneficiu anual determinat de executarea lucrărilor de modernizare, reutilare sau dezvoltare.

DURATĂ MEDIE A VIEȚII, număr mediu al anilor pe care îi are de trăit o persoană născută în anul pentru care se calculează tabelele de mortalitate, dacă ar trăi toată viaţa în condiţiile care determină mortalitatea specifică (pe vîrste) din acel an. Se mai numeşte *speranţă medie de viaţă la naştere*.

ECART-TYPE [pron. *éca:t taip*] (expr. engl.: „abatere standard"; numită şi *abatere medie pătratică)*, termen care desemnează rădăcina pătrată a pătratelor abaterilor variantelor de la media lor. **E.-t.** se calculează după formula:

$$\sigma = \sqrt{\frac{(x-\bar{x})^2}{n}}.$$

De exemplu, pentru seria de date 4, 6, 6, 8, 11, 13, 15, media aritmetică este egală cu *9* (63:7); abaterea fiecărei variante faţă de medie va fi: —5, —3, —3, —1, +2, +4, +6. Calculînd suma pătratelor şi împărţind la suma termenilor seriei obţinem varianta:

$$\frac{25+9+9+1+4+16+36}{7} =$$

$$= \frac{100}{7} = 14{,}28$$

din care, dacă extragem rădăcina pătrată, *obţinem* 3,78, *care este de fapt valoarea* **e.-t.** (v. şi *medie)*.

ECHILIBRU BĂNESC, parte a echilibrului economic general, constînd din concordanţa între volumul şi structura disponibilităţilor băneşti ale economiei şi populaţiei, pe de o parte, şi volumul şi structura ofertei de bunuri şi servicii destinate consumului productiv (stocuri, investiţii etc.) şi al celui neproductiv (individual, social), pe de altă parte. **E.b.** trebuie realizat deopotrivă în sfera circulaţiei banilor de cont, adică a fondurilor băneşti ale întreprinderilor, şi în aceea a circulaţiei numerarului, adică a veniturilor băneşti ale populaţiei. Acest **e.b.** rezultă atît din corelarea veniturilor băneşti ale sferei productive a mijloacelor de producţie destinate activităţii curente şi investiţiilor, cît şi a veniturilor băneşti ale populaţiei cu fondul de marfă şi serviciile destinate consumului individual. **E.b.** este prima condiţie pentru stabilitatea banilor şi îndeplinirea satisfăcătoare a funcţiilor acestora. În *economia capitalistă*, **e.b.** se realizează, în principiu, spontan, prin interacţiunea masei banilor în circulaţie, a mărfurilor şi a preţurilor. În capitalismul monopolist, această interacţiune este stînjenită de intervenţia statului şi a monopolurilor, provocîndu-se periodic mari dezechilibrări în economie. În *socialism*, **e.b.** şi, implicit, stabilitatea banilor se realizează prin plan, veniturile băneşti ale participanţilor la producţia socială fiind în funcţie de rezultatele producţiei.

ECHILIBRU BUGETAR, principiu de politică financiară, potrivit căruia veniturile bugetului de stat trebuie să acopere integral cheltuielile acestuia. În *capitalism*, **e.b.** a fost susţinut şi pus în aplicare de către burghezie, în perioada de ascensiune fiind considerat cheia de boltă a finanţelor publice. Aceasta deoarece în cazurile în care veniturile bugetare ordinare (provenite din impozite, taxe, venituri de la întreprinderile şi domeniile publice etc.), nu asigurau finanţarea tuturor cheltuielilor bugetare, deficitul trebuia acoperit pe seama împrumuturilor de stat sau a emisiunii monetare, ceea ce ar fi condus la inflaţie şi la deprecierea monedei naţionale. În epoca imperialismului, pregătirea şi ducerea de războaie bazate pe o tehnică de luptă din ce în ce mai costisitoare, măsurile luate pentru lărgirea şi întărirea aparatului administrativ-poliţienesc, creşterea datoriei publice ş.a. determină sporirea vertiginoasă a cheltuielilor publice iar locul bugetelor echilibrate este luat, tot mai des, de bugete care se întocmesc şi se încheie cu deficit. Pe plan teoretic, tot mai mulţi economişti burghezi se pronunţă împotriva necesităţii **e.b.** susţinînd, mai cu seamă în urma crizei economice mondiale din 1929—1933, ideea deficitului sistematic, a utilizării împrumuturilor, inflaţiei şi altor mijloace financiare drept instrumente pentru reglarea vieţii economice. Cu toate că în ultimele decenii, deficitele bugetare au căpătat un caracter cronic nu numai în anii de război dar şi în cei de pace, iar dirijarea proceselor economice cu ajutorul pîrghiilor financiare a devenit politică de stat într-o serie de ţări capitaliste, în nici una din acestea nu s-a putut realiza prevenirea crizelor şi lichidarea şomajului, dezvoltarea echilibrată a economiei naţionale. În *socialism*, se urmăreşte respectarea cu consecvenţă a **e.b.** atît la întocmirea, cît şi în timpul executării bugetului de stat vizînd, deopotrivă, bugetul republican şi bugetul fiecărei unităţi administrativ-teritoriale. **E.b.** constituie o formă de manifestare a *echilibrului financiar* (v.), o cerinţă a conducerii pe bază de plan a economiei naţionale. Realizarea de excedente bugetare ca urmare a depăşirii veniturilor planificate de la unităţile socialiste sau a realizării de economii la cheltuieli constituie un fenomen pozitiv; în schimb excedentul bugetar determinat de nerealizarea unor obiective sau acţiuni planificate denotă neajunsuri şi greutăţi în desfăşurarea activităţii economice, încălcarea disciplinei de plan, apariţia vremelnică a unor disproporţii în anumite ramuri sau subramuri, ca urmare a acţiunii unor factori interni, imprevizibili sau a unor factori externi, conjuncturali.

ECHILIBRU ECONOMIC, stare de concordanţă între laturile interdependente ale producţiei sociale, rezultată din acţiunea conjugată a factorilor tehnici, economici şi social-politici. Întrucît economia *capitalistă* se desfăşoară spontan, în această orînduire **e.e.** este precar, starea de echilibru fiind ameninţată şi întreruptă de izbucnirea contradicţiilor antagonice care străbat această societate. *Crizele economice* (v.) reprezintă tocmai astfel de izbucniri. În cursul crizei echilibrul economiei capitaliste se restabileşte prin mijloace violente, dar numai temporar. *Economia socialistă,* avînd un caracter planificat, starea de **e.e.** îi este caracteristică, ţinînd de însăşi natura ei. **E.e.** presupune: utilizarea deplină a resurselor materiale şi de muncă; starea de proporţionalitate; ritmuri corespunzătoare de creştere a ramurilor şi subramurilor producţiei materiale şi, înainte de toate, a celor hotărîtoare; corelaţii optime între ofertă şi cerere, cheltuieli şi venituri, circulaţia mărfurilor şi a banilor, creşterea productivităţii muncii sociale şi a veniturilor reale, creşterea produsului social şi a venitului naţional, dinamica locurilor de muncă, creşterea numerică şi pregătirea forţei de muncă etc. În socialism, **e.e.** se reglează prin planul naţional unic al dezvoltării economico-sociale, folosindu-se în acest scop o serie de pîrghii economice, cum sînt: repartiţia mijloacelor de producţie, sistemul de preţuri şi tarife, sistemul de remunerare şi normare a muncii, bugetul, creditul, comerţul exterior. Schimbările permanente care survin în economia naţională necesită un **e.e.** cu caracter dinamic. În orice moment, sistemul de factori care determină **e.e.** se află sub incidenţa mutaţiilor din economia naţională. De aceea, **e.e.** nu poate fi absolut ci relativ, trebuind să fie privit ca o tendinţă obiectivă ce se realizează prin învingerea situaţiilor posibile de dezechilibru, care pot să apară într-un domeniu sau altul al activităţii economico-sociale. Potrivit principiului homeostatic aplicat la sistemul economic, orice sistem îşi modifică în permanenţă starea în direcţia obţinerii echilibrului. Sub acest aspect, **e.e.** poate fi interpretat, fie ca un moment finalizat al acestor schimbări (**e.e.** static), fie ca o tendinţă a sistemului de a se echilibra printr-o permanentă depăşire a momentelor de dezechilibru (**e.e.** dinamic). **E.e.** *static* reprezintă imaginea unei economii la un moment dat, care în practică nu este posibilă. **E.e.** *dinamic* reflectă caracterul continuu al dezvoltării, evidenţiază latura dialectică, în sensul includerii fiecărui moment al dezvoltării într-o structură corelativă a sistemului global al economiei naţionale. Din punctul de vedere al evoluţiei de perspectivă înseamnă că există o permanentă mutaţie a locului ocupat în raportul echilibru-dezechilibru pe o anumită treaptă a dezvoltării. **E.e.** dinamic se manifestă deci ca o tendinţă de permanentă adaptare la varietatea factorilor de influenţă, prin depăşirea unei stări devenite inadecvate în favoarea altor stări corespunzător noilor condiţii. **E.e.** este o componentă inseparabilă a *optimului economico-social* (v.), fiind o premisă esenţială în realizarea dezvoltării optimale a economiei naţionale. Există **e.e.** *general* (v.) şi **e.e.** *parţial* (v.).

ECHILIBRU ECONOMIC GENERAL, stare de concordanţă a ansamblului sistemului economico-social. Realizarea lui are loc prin sincronizarea în dinamică a *echilibrelor economice parţiale*, componentă inseparabilă a **e.e.g.** În diferitele etape ale dezvoltării economico-sociale, **e.e.g.** se poate manifesta în două ipostaze: 1) în condiţiile în care dezvoltarea poate fi neeficientă, 2) în condiţiile unei dezvoltări eficiente. Numai în acest ultim caz, **e.e.g.** se consideră complet şi stă la baza *optimizării economiei naţionale*, fiind o coordonată esenţială a *optimului economico-social* (v.).

ECHILIBRU ECONOMIC PARŢIAL, componentă a *echilibrului economic general* (v.), care caracterizează starea de concordanţă dintre diferitele laturi ale proceselor şi fenomenelor economice la nivel micro şi macroeconomic. Se referă la corelaţia necesară între diferitele ramuri şi subramuri ale economiei naţionale, între zonele ţării, între sferele reproducţiei sociale şi în interiorul acestora, între cerere şi ofertă, între cheltuieli şi venituri, între resursele de forţă de muncă şi necesităţile producţiei din punct de vedere cantitativ şi al calificării lucrătorilor etc. Drept urmare, **e.e.p.** se prezintă sub formă natural-materială (v. şi *echilibru natural-material*), valorică (v. şi *echilibru bănesc; echilibru bugetar; echilibru financiar; echilibru valutar* etc.) şi sub aspectul resurselor de forţă de muncă şi al utilizării lor (v. şi *balanţa forţei de muncă*). În unitatea lor, constituie *echilibrul economic general* (v.).

ECHILIBRU FINANCIAR (în socialism), formă de manifestare a echilibrului economic general; se realizează atunci cînd între sursele financiare necesare economiei socialiste pentru îndeplinirea obiectivelor şi acţiunilor prevăzute în plan şi posibilităţile de obţinere a acestora există o corelaţie deplină. **E.f.** se referă la resursele şi necesităţile financiare ale întregii economii socialiste; reflectă resursele financiare ce se mobilizează şi se repartizează, pe plan naţional, atît cu titlu definitiv şi nerambursabil, cît şi cu titlu rambursabil. **E.f.** este o reflectare pasivă a *echilibrului economic general* (v.). El prilejuieşte importante judecăţi de valoare, stabilirea de priorităţi după o prealabilă triere a necesităţilor în funcţie de urgenţă, importanţă şi posibilităţile de asigurare a bazei materiale, găsirea de soluţii care să prezinte maximum de eficienţă economică, financiară şi valutară. Măsurile care se iau în considerare la stabilirea **e.f.** trebuie să contribuie la optimizarea ritmurilor, proporţiilor şi corelaţiilor care stau la baza echilibrului economic general. În R.S. România, asigurarea **e.f.** se verifică cu ajutorul planului financiar centralizat, care este principala balanţă sintetică financiară de fundamentare a planului naţional unic. Deoarece **e.f.** este indisolubil legat de echilibrul natural-material, bănesc şi valutar, planul financiar centralizat trebuie să fie corelat cu balanţele materiale, balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei, balanţa de plăţi externe, cu toate secţiunile planului naţional unic.

ECHILIBRU ÎN PROFIL DE RAMURĂ, formă a *echilibrului economic general* (v.), care presupune o astfel de îmbinare a ramurilor producţiei sociale încît să se asigure dezvoltarea prioritară a ramurilor producătoare de mijloace de producţie, iar în cadrul acestora a ramurilor şi subramurilor purtătoare şi propulsoare ale progresului tehnic; în aceste condiţii se asigură crearea unor produse cu un înalt grad de prelucrare, prin valorificarea superioară a resurselor naturale, capabile să impulsioneze dezvoltarea celorlalte ramuri ale economiei naţionale, ca şi mai buna încadrare a ei în circuitul mondial de valori materiale. De la un anumit nivel de dezvoltare economico-socială, realizarea **e.** în **p.** de **r.** presupune o atitudine selectivă, delimitarea ramurilor de vîrf ca o premisă a asigurării accelerării îndelungate a creşterii economice, a dezvoltării multilaterale a complexului economic naţional. În acest context, se înscriu preocupările constante ale P.C.R. de creare a unei economii naţionale cu o structură modernă, dinamică şi eficientă.

ECHILIBRU ÎN PROFIL TERITORIAL, formă a *echilibrului economic general* (v.), care presupune o astfel de repartizare teritorială a forţelor de producţie, care să facă posibilă utilizarea deplină şi eficientă a resurselor naturale şi umane în scopul realizării unei dezvoltări armonioase a judeţelor ţării, asigurîndu-se tuturor oamenilor muncii, indiferent de locul unde activează, un nivel de trai ridicat, în spiritul eticii şi echităţii socialiste. La determinarea fizionomiei economice a judeţelor se ia în considerare un complex de factori economici şi social-politici. **E.** în **p.t.** se realizează concomitent cu echilibrul în profil de ramură, unul fiind forma de înfăptuire a celuilalt, constituind o unitate în procesul general al dezvoltării economico-sociale. Dar în cadrul coordonării echilibrului în profil de ramură cu cel în profil teritorial trebuie să se ţină seama de faptul că o economie, indiferent de gradul ei de dezvoltare (cu atît mai mult pentru o economie în curs de dezvoltare) nu-şi poate permite să producă din toate cîte ceva, fără a avea în vedere eficienţa folosirii resurselor existente. Echilibrul în profil de ramură şi **e.** în **p.t.** trebuie concepute ca procese cu desfăşurare concomitentă, dar caracterizate prin diferite intensităţi ale gradului de sincronizare, în funcţie de prioritatea acordată anumitor ramuri, mărimea decalajului existent în dezvoltarea anumitor judeţe etc. De la un anumit nivel de dezvoltare economico-socială, care se caracterizează printr-o atenuare importantă a disproporţiilor structurale moştenite de la orînduirea socială precedentă este necesar ca procesul de echilibrare în profilul de ramură şi în profilul teritorial să aibă aceeaşi intensitate; în această situaţie efectele economico-sociale vor fi mai mari şi se vor concretiza în dezvoltarea unitară şi armonioasă a economiei naţionale, modificarea structurii populaţiei ocupate, eficienţa înaltă a utilizării resurselor existente, creşterea gradului de urbanizare şi a nivelului de civilizaţie a tuturor locuitorilor ţării. Îmbinarea priorităţilor în dezvoltarea forţelor de producţie cu o justă repartizare a lor în profil teritorial este o condiţie esenţială a progresului rapid şi echilibrat al întregii economii naţionale, constituind o preocupare centrală şi constantă a politicii P.C.R. în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării României spre comunism (v. şi *repartizarea teritorială a forţelor de producţie*).

ECHILIBRU NATURAL-MATERIAL, formă a *echilibrului economic general* (v.), care exprimă starea de concordanţă între volumul, structura şi dinamica diferitelor valori de întrebuinţare sau servicii şi nevoia socială reală. De pildă, între producţia de cărbune şi cea de energie termică, între producţia agricolă vegetală şi cea a industriei alimentare etc. **E. n.-m.** se realizează prin intermediul balanţelor materiale.

ECHILIBRU VALUTAR, formă a *echilibrului financiar* (v.) care exprimă concordanţa încasărilor şi plăţilor în valută ale unei ţări într-o perioadă de timp dată. Instrumentul care reflectă acest echilibru şi totodată serveşte la realizarea lui este *balanţa de plăţi* (v.). **E.v.** trebuie realizat cu credite în valută cît mai puţine şi cu un consum relativ de substanţă cît mai mic. El reprezintă una din condiţiile trecerii la convertibilitate şi ale stabilităţii cursurilor valutare.

ECHITATE, noţiune ce desemnează raporturile dintre oameni, popoare sau state în concordanţă cu principiile de egalitate, de dreptate şi justiţie socială, respectarea reciprocă a drepturilor şi obligaţiilor. În mod obiectiv, înfăptuirea **e.** se află în dependenţă de natura orînduirii social-economice. În *socialism*, **e.** porneşte de la lichidarea proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie, a oricărei exploatări şi inegalităţi sociale şi naţionale, şi se bazează pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, pe afirmarea noilor relații de producție și a principiilor de repartiție socialistă, pe egalitate și dreptate socială. Ea exprimă poziția egală a membrilor societății față de mijloacele de producție precum și dreptul acestora de a beneficia de rezultatele producției în raport cu cantitatea și calitatea muncii depuse. **E.** socialistă oferă tuturor cetățenilor posibilități egale de a-și afirma multilateral personalitatea și asigură, totodată, dreptul tuturor de a fi răsplătiți în funcție de aportul la producția socială. În cadrul vastului program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, P.C.R. a ridicat **e.** socialistă la rang de principiu fundamental al organizării și conducerii tuturor compartimentelor vieții social-economice. Promovarea spiritului de **e.** socialistă este un factor de progres în raporturile dintre oameni, cu puternic efect asupra dezvoltării societății.

ECHIVALENT CA FORMĂ A VALORII, marfă de un anumit fel care servește la exprimarea valorii altei mărfi care se află în forma valoare relativă. **E.** ca **f.** a **v.** conține muncă omenească dar se deosebește de celelalte mărfuri prin faptul că îi revine rolul de a certifica natura socială, valoarea, respectiv caracterul abstract al muncii cuprins în ele. Învestită de lumea mărfurilor cu un astfel de rol, marfa-echivalent reprezintă valoare nemijlocit socială. Recunoașterea însă a muncii abstracte, sociale prin mijlocirea echivalentului este de natură contradictorie. Particularitățile echivalentului care se manifestă încă în cadrul formei valoare simplă sînt: valoarea de întrebuințare devine formă de manifestare a contrariului ei, a valorii; munca concretă devine formă de manifestare a contrariului ei, a muncii abstracte; munca particulară devine formă de manifestare a contrariului ei, a muncii sociale. În cadrul formei valoare totală orice marfă poate deveni oglinda valorii mărfii aflată în forma valoare relativă, opunîndu-se totodată acesteia ca *echivalent special* și nu întîmplător. În cadrul formei valoare generală echivalentul devine oglinda valorii tuturor celorlalte mărfuri. Multitudinii de mărfuri care se află în forma valoare relativă i se opune o singură marfă care joacă rolul de *echivalent general;* în el își exprimă valoarea toate celelalte mărfuri. În forma *bani* (v.) funcția de echivalent general se identifică în mod definitiv cu forma materială specifică a mărfii-aur.

ECOLOGIE, știință complexă, de graniță, care studiază în sens larg relațiile ființelor cu mediul de viață înconjurător. **E.** *umană* studiază sub multiple aspecte raporturile și dependența colectivităților umane cu ansamblul mediului ambiant: mediul fizic, geografic, sociologic, climatic, de viață socială (urban-rural), demografic, locuință, stare de sănătate și influența acestuia asupra dezvoltării generale a ființei umane. În *țările capitaliste,* sub influența intereselor private, creșterea economică a introdus grave dezechilibrări în mediul ecologic, poluarea aerului, apei și solului, poluarea sonoră, concentrarea urbană, cu multe implicații asupra condițiilor de viață umană. Pentru menținerea echilibrului ecologic se efectuează investiții contra poluării generale, pentru păstrarea echilibrului natural, salvarea speciilor de animale, respectarea naturii, dezvoltarea parcurilor naționale.

ECONOMAT, organizație de aprovizionare a salariaților cu bunuri de larg consum, creată în România, în prima etapă a revoluției populare; a funcționat în cadrul instituțiilor și întreprinderilor de stat precum și în întreprinderile particulare, avînd un rol însemnat în aprovizionarea salariaților și în apărarea lor împotriva speculei.

ECONOMETRIE, ramură de graniţă a ştiinţei economice rezultînd din unirea teoriei economice cu statistica şi matematica şi aplicarea relaţiilor matematice şi metodelor statistice avansate la analiza proceselor economice. Relaţiile dintre fenomenele economice privite static şi în evoluţia lor sînt descrise cu ajutorul aparatului matematic, în care sînt incluse variabile probabilistice, ai căror parametri sînt determinaţi prin studii empirice. Caracterul şi valoarea cercetării econometrice depind esenţial de natura şi nivelul ştiinţific al analizei economice calitative făcută de pe poziţii marxist-leniniste. Cercetarea econometrică presupune: 1) formularea corectă a problemei din punctul de vedere economic (cunoscută sub numele de analiză calitativă); 2) modelarea matematică a acesteia cu ajutorul relaţiilor de definiţie şi de echilibru şi al relaţiilor stohastice (probabilistice); 3) cercetările statistico-matematice empirice prin care se verifică gradul de influenţare sau de legătură dintre variabile cu ajutorul parametrilor. Acestea constituie cele trei faze fundamentale de elaborare a unui model econometric, care face obiectul de studiu propriu-zis al **e.** De începuturile **e.** sînt legate nume de pionierat ca *Ragnar Frisch* (v.), Irving Fisher precum şi unele acţiuni, cum sînt: crearea Societăţii de econometrie, înfiinţarea revistei „Econometrica“, organizarea periodică a unor manifestări ştiinţifice internaţionale etc. Astăzi, în toate ţările se fac eforturi susţinute pentru dezvoltarea **e.** ca ştiinţă legată de nevoile practicii economice de a elabora modele care să răspundă cît mai bine nevoilor de prognozare economico-socială (v. şi *economie matematică; metoda economiei politice*).

„ECONOMIA BUNĂSTĂRII“, teorie economică burgheză contemporană care prezintă denaturat fenomenele din evoluţia actuală a capitalismului, susţinînd că pe baza dezvoltării forţelor de producţie, ca urmare a revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, în condiţiile menţinerii proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie, ar avea loc procesul de revitalizare a capitalismului, transformîndu-l într-o societate a „bunăstării“, a „prosperităţii generale“. Teoria **„e.b.“** absolutizează dezvoltarea forţelor de producţie, făcînd abstracţie de relaţiile de producţie burgheze în cadrul cărora ele se dezvoltă, de contradicţiile interne ale capitalismului. Revoluţia în ştiinţa şi tehnica contemporană este prezentată în mod denaturat şi apologetic ca o revoluţie care, de la sine, fără revoluţie socială, ar duce la o asemenea transformare a societăţii capitaliste încît ar dispărea toate tarele acesteia. Desigur, revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană dă naştere la însemnate modificări calitative în elementele forţelor de producţie, duce la creşterea producţiei şi productivităţii muncii şi în ţările capitaliste, dar ea nu înlătură contradicţiile economice şi racilele sociale care sînt generate de proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producţie (exploatarea, şomajul, polarizarea veniturilor etc.). Rezolvarea acestora are loc numai pe calea revoluţiei socialiste (v. şi *„societatea de consum“*).

„ECONOMICUL ŞI POLITICUL ÎN EPOCA DICTATURII PROLETARIATULUI“, lucrare scrisă de *V.I. Lenin* (v.), în septembrie-octombrie 1919, şi apărută pentru prima dată în 1925. Este consacrată analizei structurii economico-sociale şi naturii statului în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Lenin fundamentează necesitatea obiectivă a perioadei de trecere de la capitalism la socialism, subliniind trăsăturile ei generale, universal valabile. Perioada de trecere — arată Lenin — este o perioadă de tranziţie în care coexistă elemente socialiste şi elemente presocialiste. În toate ţările care se află în această etapă există, în mod obligatoriu, trei sectoare economice: capitalismul, mica producţie de mărfuri şi socialismul, cărora le corespund, pe plan social: burghezia, mica burghezie, îndeosebi ţărănimea, şi proletariatul. Lenin dezvoltă tezele de bază ale politicii clasei muncitoare faţă de ţărănime. Fiind aliatul principal al clasei muncitoare, faţă de ţăranul muncitor trebuie promovată o politică de înţelegere, de atragere de bunăvoie la forme socialiste de producţie. Statul socialist trebuie să sprijine şi să stimuleze opţiunea ţăranului muncitor pentru gospodăria obştească. Lenin acordă o atenţie deosebită problemei dictaturii proletariatului şi luptei de clasă în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Respingînd teza mic-burgheză a trecerii la socialism prin „democraţie“ în general şi teza încetării luptei de clasă în această etapă, Lenin arată că existenţa claselor sociale antagoniste presupune lupta de clasă între capitalism şi socialism, victoria revenind socialismului. Dictatura proletariatului — ca formă de exercitare a puterii în stat a clasei muncitoare, clasă conducătoare a procesului revoluţionar, în alianţă cu ţărănimea şi cu alte pături de oameni ai muncii — are ca obiectiv apărarea şi consolidarea cuceririlor socialiste, înfrîngerea puterii economice şi politice a burgheziei. De aceea, puterea statului este folosită, mai ales, pentru organizarea construcţiei socialiste, forţa represivă fiind orientată spre elementele ostile socialismului. Lenin relevă conţinutul democraţiei socialiste şi dezvăluie sensul real al egalităţii în socialism: desfiinţarea inegalităţilor de clasă, deplina eliberare de exploatare a tuturor oamenilor muncii, întărirea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti etc.

ECONOMIE, ansamblul relaţiilor sociale de producţie, istoriceşte determinat de dezvoltarea forţelor de producţie; domeniul vieţii sociale în care se desfăşoară producţia, repartiţia, schimbul şi consumul bunurilor materiale şi serviciilor economice.

ECONOMIE APLICATĂ, direcţie a cercetării economice care se referă la aplicarea teoriei economice generale la studierea şi soluţionarea unor probleme economice concrete. Termenul de **e.a.** a apărut prin opoziţie cu cel de *economie pură*, semnificînd o investigaţie inductivă a evoluţiei fenomenelor economice în realitatea lor istorică, ipoteza şi conceptualizarea fiind mai curînd subproduse ale observaţiei decît momente prealabile ale acesteia.

ECONOMIE COMPLEMENTARĂ, trăsătură a structurii de ramură a economiei unei ţări, zone, regiuni economice care îşi bazează funcţionarea şi dezvoltarea unor ramuri importante, cheie, pe schimburile cu alte zone sau regiuni cu care se completează. Complementaritatea economiei reprezintă un fenomen frecvent în ţările eliberate de colonialism, specializate unilateral în producerea cîtorva produse primare, neputîndu-şi acoperi nevoile de produse prelucrate decît prin relaţiile cu ţările industrializate. **E.c.** este prezentă şi în diviziunea internaţională a muncii dintre ţările dezvoltate dar în acest caz complementaritatea vizează producerea unor subansamble, părţi dintr-un produs finit şi nu ramuri întregi.

ECONOMIE COMPLEXĂ, economie naţională dezvoltată multilateral, cu o structură pe ramuri diversă şi armonioasă, aptă să îmbine într-un complex optim industria şi agricultura, ramurile extractive cu cele prelucrătoare, producţia mijloacelor de producţie cu cea a bunurilor de consum, asigurînd o înaltă eficienţă economică. **E.c.** presupune dezvoltarea industriei metalurgice şi constructoare de maşini, a industriei chimice, a bazei proprii energetice şi de materii prime etc. Creşterea cu precădere a industriei grele asigură în cadrul unei **e.c.** premisele dezvoltării industriei uşoare şi alimentare, agriculturii şi celorlalte ramuri ale economiei naţionale, ale utilizării depline şi valorificării superioare a resurselor naturale, financiare şi de muncă. Edificarea unei **e.c.** lărgeşte posibilităţile ţării respective de a participa intens, de pe poziţii de egalitate şi avantaj reciproc, la diviziunea internaţională a muncii, la schimburile economice şi cooperarea internaţională. De asemenea, **e.c.** asigură un nivel înalt al venitului naţional pe locuitor şi răspîndirea în proporţii de masă a mijloacelor de trai corespunzătoare civilizaţiei înaintate. **E.c.** nu trebuie confundată cu autarhia economică, inacceptabilă în etapa actuală chiar şi pentru ţările cele mai mari. P.C.R. orientează ferm dezvoltarea României în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism prin politica de industrializare socialistă, către crearea unei **e.c.**, singura capabilă să asigure progresul continuu al forţelor de producţie, valorificarea eficientă a resurselor, sporirea avuţiei naţionale, menţinerea şi consolidarea independenţei naţionale, participarea intensă şi eficientă a ţării la circuitul economic mondial.

ECONOMIE DE MUNCĂ, rezultat al acţiunii de reducere sistematică a consumului de muncă vie şi materializată necesar obţinerii unei unităţi de produs sau efectuării unui anumit serviciu. **E.** de **m.** constituie o cerinţă fundamentală a creşterii productivităţii muncii sociale, a sporirii eficienţei întregii activităţi economice (v. şi *productivitatea muncii*).

ECONOMIE DE RAMURĂ, ştiinţă economică ce studiază relaţiile de producţie dintr-o anumită ramură a economiei naţionale (industrie, agricultură, construcţii, transporturi, comerţ interior, comerţ exterior etc.), în interacţiune cu forţele de producţie caracteristice ramurii date. **E.** de **r.** cum sînt economia industriei, economia agriculturii, economia construcţiilor, economia transporturilor ş.a. analizează sistemele parţiale ale legăturilor specifice calitative şi funcţionale, legile mişcării lor, formele şi metodele specifice de conducere şi organizare. Baza teoretică şi metodologică generală a **e.** de **r.** o constituie *economia politică* (v.).

ECONOMIE DE SCARĂ, termen care desemnează scăderea preţului de cost mediu al producţiei (pe secţie, întreprindere, sector etc.). Acest fenomen se mai numeşte *economie la masa producţiei*. Pentru întreprindere, scăderea preţului de cost reprezintă o economie. Mărimea **e.** de **s.** variază în funcţie de volumul (masa) producţiei. La un anumit volum al producţiei corespunde un preţ de cost mediu. În mod obişnuit, preţul de cost este mai mic la unităţile care au o producţie de serie mare. Sporirea volumului producţiei şi dimensiunile întreprinderii contribuie la **e.** de **s.**, ca urmare a avantajelor pe care le au marile întreprinderi. Avantajele **e.** de **s.** sînt limitate de o anumită mărime a producţiei; cînd aceasta este depăşită provoacă diseconomii (creşterea preţului de cost mediu) (v. şi *dimensionarea optimă a întreprinderii*).

ECONOMIE DE SCHIMB, sistem de relaţii economice în care oamenii schimbă între ei, prin intermediul cumpărării-vînzării, produse ale muncii. **E.** de **s.** a apărut în perioada descompunerii comunei primitive. Adîncirea diviziunii sociale a muncii, creşterea producţiei şi a productivităţii muncii au determinat extinderea **e.** de **s.** în dauna *economiei naturale* (v.). În condiţiile societăţii capitaliste, **e.** de **s.** cunoaşte cea mai mare dezvoltare, devenind dominantă. **E.** de **s.** este comună mai multor orînduiri sociale. În fiecare orînduire conţinutul, forma, volumul, structura **e.** de **s.** au trăsături caracteristice.

ECONOMIE DOMINANTĂ, sistem de relații de producție avînd rol determinant în cadrul unei societăți în care coexistă mai multe forme de economie. **E.d.** determină trăsăturile esențiale ale societății respective. În orînduirile bazate pe proprietatea privată între **e.d.** și celelalte forme de economie se formează și se dezvoltă contradicții antagonice (de exemplu în *capitalism*, între formele capitaliste și mica producție, între monopoluri și întreprinderile nemonopolizate). În *socialism*, proprietatea de stat și cea cooperatistă fiind de același tip, economia este omogenă, unitară.

„ECONOMIE GENERALIZATĂ“, v. **TEORIA „ECONOMIEI GENERALIZATE“.**

ECONOMIE MATEMATICĂ, disciplină de graniță, rezultată din aplicarea metodelor matematice în problemele teoretice ale științelor economice. Se disting trei faze ale dezvoltării acesteia: perioada de început, caracterizată prin variate contribuții individuale; perioada dintre 1930 și 1950, cînd au predominat metodele și tehnicile matematice simplificate (derivate, ecuații); din anii deceniului al șaselea a început asimilarea pe scară largă a unor noi tehnici, adecvate proceselor economice (vectori, convexitate, sisteme, inegalități, ecuații diferențiale, calcul variațional etc.). În primele două faze au predominat preocupări cum sînt cele legate de cerere și ofertă, preț, echilibru local și global, optimizare locală și globală cu ajutorul egalităților și al funcției auxiliare a lui Lagrange, studiul funcțiilor de consum și al evoluției fenomenelor economico-financiare în cursul ciclului de reproducție precum și aplicarea calculului matriceal în modele statice multisectoriale de tipul modelului *input-output* (v.). În cea de-a treia fază a luat un avînt deosebit folosirea ecuațiilor diferențiale în construcția modelelor unisectoriale și multisectoriale, aplicarea sistemului de inegalități și a funcțiilor-obiectiv în modele de programare liniară, neliniară și dinamică, iar în ultimii ani folosirea calculului variațional în formele lui modernizate, precum și a sistemelor dinamice pentru formularea modelelor dinamice și cibernetice. *Științele economice* (v.) analizează fenomenele economice din punct de vedere calitativ și cantitativ. După o prealabilă analiză calitativă, fenomenul economic și social trebuie supus și unei analize cantitative care se poate face cu ajutorul metodelor matematice. Folosind acest instrument, se ușurează mult posibilitățile de deslușire și explicare a legităților care guvernează evoluția vieții economico-sociale. Astfel, optimizarea alocării resurselor, studiul consumului, formarea și modelarea prețurilor, creșterea economică, prognozarea social-economică sînt doar cîteva domenii care pot fi abordate eficient cu ajutorul instrumentului pus la îndemînă de **e.m.** (v. și *econometrie; metoda economiei politice*).

„ECONOMIE MIXTĂ“ (teorie), termen care definește caracterizarea eclectică și apologetică făcută economiei capitaliste din sec. al XX-lea de majoritatea economiștilor burghezi (W. Sombart, A. Hansen, P.A. Samuelson, H. Guitton etc.) și de reformiștii din mișcarea muncitorească (C.A.R. Crossland, J. Strechey etc.). Potrivit acestei teorii, caracteristica esențială a **„e.m.“** ar consta în faptul că mijloacele de producție se află în proprietate privată și în proprietate publică, deciziile privind alocarea de resurse și controlul activității economice se realizează atît de către instituțiile private (indivizi, firme particulare) și cele publice (industrii naționalizate, organisme de stat), precum și de către cooperative. O componentă definitorie a **„e.m.“** ar fi intervenția crescîndă a statului burghez în economie (prin impozite, subsidii bugetare, pe cale legislativă), care ar modifica funcţionarea economiei tradiţionale de piaţă bazată pe libera iniţiativă şi mecanismul spontan al preţurilor, ar atenua deficienţele acestuia şi ar stimula creşterea economică, asigurînd armonizarea intereselor tuturor categoriilor sociale, respectiv bunăstarea generală. Opunînd în mod metafizic diverse forme concrete ale tipului de proprietate privată (simplă şi capitalistă, individuală, pe acţiuni, cooperatistă, de stat) şi folosind termenul ambiguu de „proprietate publică“, uneori în sensul de proprietate socialistă, teoria **„e.m.“** estompează contradicţiile antagoniste generate de proprietatea privată şi dominaţia monopolurilor în economia capitalistă. Autorii şi propagatorii acestei teorii pretind că s-ar fi schimbat radical natura capitalismului din sec. al XX-lea, neagă caracterul lui exploatator, trecător şi implicaţiile lui social-politice reacţionare, încearcă să acrediteze iluzia perfectibilităţii infinite a capitalismului şi a menţinerii proprietăţii private.

ECONOMIE MONDIALĂ 1. Ansamblul economiilor naţionale ale statelor lumii privite în interdependenţa complexă şi contradictorie a legăturilor lor economice stabilite pe planul comerţului exterior, cooperării în producţie, în ştiinţă şi tehnologie; prestărilor de servicii internaţionale; a relaţiilor externe valutare şi de credit etc. Temelia materială a legăturilor economice dintre popoare şi implicit a formării **e.m.** o reprezintă diviziunea internaţională a muncii. Raporturi economice între ţări au existat din cele mai vechi timpuri. În antichitate, grecii, fenicienii şi romanii desfăşurau comerţ cu un important număr de popoare. Cu toate acestea nici în antichitate şi nici în evul mediu nu se poate vorbi de o **e.m.** Relaţiile economice externe (comerţul exterior) cuprindeau numai o parte relativ restrînsă a lumii. Formarea pieţei mondiale şi, odată cu ea, cea a **e.m.** a început abia în sec. al XVI-lea, ca urmare a marilor descoperiri geografice de la sfîrşitul sec. al XV-lea. Pe măsura trecerii la marea producţie maşinistă capitalistă, în sec. al XIX-lea a avut loc antrenarea a tot mai multe popoare în reţeaua pieţei mondiale, iar diviziunea muncii a luat asemenea proporţii încît marea industrie dintr-o ţară putea să utilizeze tot mai mult materii prime străine şi să asigure asemenea creşteri ale producţiei unor produse care nu mai puteau fi desfăcute doar pe piaţa internă, ci erau necesare pieţe străine de desfacere. S-a format astfel *diviziunea internaţională a muncii* (v.) ca bază materială a creşterii şi dezvoltării **e.m.**, care s-a încheiat în condiţiile imperialismului, odată cu cuprinderea tuturor ţărilor lumii în orbita pieţei mondiale capitaliste şi încheierea procesului de creare a sistemului economic mondial capitalist. Din punct de vedere istoric, **e.m.** s-a format ca o **e.m.** capitalistă purtînd pecetea relaţiilor de producţie capitaliste: o economie frămîntată de contradicţii şi antagonisme; de o acerbă luptă de concurenţă pentru poziţii economice dominante; relaţii de dependenţă economică impuse de marile puteri capitaliste celor mai multe economii naţionale înapoiate şi specializate unilateral. Odată cu formarea primului stat socialist din lume, U.R.S.S., cu intrarea capitalismului în criza sa generală, **e.m.** capitalistă încetează să mai fie atotcuprinzătoare. Ca urmare a formării şi dezvoltării sistemului economic mondial socialist, a luptei pentru afirmarea naţională a tinerelor popoare eliberate de sub jugul colonial, stabilirea relaţiilor economice internaţionale începe să reflecte noua situaţie social-economică, obiectiv creată. Se modifică principiile care stau la baza relaţiilor economice dintre ţările lumii în sensul respectării neabătute a independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului economic reciproc, renunţarea la forţă şi ameninţarea cu forţa. Se produc însemnate modificări în diviziunea internaţională a muncii. Niciodată în istorie relaţiile economice internaţionale nu au fost aşa de cuprinzătoare ca în prezent. Dezvoltarea **e.m.** este rezultatul a numeroşi factori economici, tehnico-economici şi social-politici. Succesele ţărilor socialiste în dezvoltarea industrială, dinamismul economiilor lor naţionale în condiţiile perfecţionării structurii de ramură şi subramură; rezultatele obţinute de tinerele state suverane în dezvoltarea lor economică au impulsionat dezvoltarea **e.m.** Aceasta demonstrează viabilitatea tezei lui *K. Marx* (v.) potrivit căreia „raporturile dintre diferitele naţiuni depind de gradul în care fiecare dintre ele şi-a dezvoltat forţele productive, diviziunea muncii şi relaţiile interne". Amplificarea **e.m.** este determinată şi de revoluţia ştiinţifico-tehnică contemporană care face ca nici o ţară, mare sau mică, socialistă sau capitalistă să nu poată obţine singură performanţe de vîrf în toate domeniile de activitate, să nu poată produce toată gama de produse posibil de realizat. Modificările intervenite în evoluţia istorică a diviziunii internaţionale a muncii fac ca fiecare stat să aibă de dat şi de primit ceva în relaţiile economice mondiale. Ca urmare a politicii ştiinţifice dusă de P.C.R. în domeniul dezvoltării dinamice a ţării, România ocupă un loc tot mai însemnat în **e.m.** Evoluţia **e.m.** nu e lipsită nici în prezent de contradicţii şi obstacole. Ele pot însă, şi trebuie să fie învinse prin eforturile comune ale popoarelor. **2.** Ramură a ştiinţelor economice care studiază, în complexitatea şi interdependenţa lor, relaţiile economice dintre ţări aparţinînd aceluiaşi sistem economic mondial sau unor grupări şi sisteme sociale diferite. **E.m.** analizează ansamblul relaţiilor economice internaţionale în strînsă legătură cu nivelul dezvoltării şi calitatea forţelor de producţie din fiecare ţară, scoţînd în relief potenţialurile comparative, naţionale şi internaţionale, ale statelor, precum şi tendinţele ce se manifestă sau se vor manifesta pe planul diversificării şi al intensificării fluxurilor economice internaţionale. **E.m.** este o ştiinţă relativ tînără, care a apărut în procesul istoric de diversificare a ştiinţelor economice, ca urmare a progresului forţelor de producţie şi a dezvoltării diviziunii internaţionale a muncii.

ECONOMIE NATURALĂ, economie în care produsele muncii sînt destinate satisfacerii necesităţilor de consum ale producătorului respectiv şi nu pentru schimb. **E.n.** a predominat în modurile de producţie precapitaliste, cînd fiecare unitate economică executa toate muncile, de la obţinerea diferitelor materii prime pînă la pregătirea lor în formă definitivă pentru consum. Paralel cu **e.n.,** în sclavagism şi feudalism a existat şi producţia de mărfuri. Pe măsura dezvoltării schimbului, **e.n.** începe treptat să dispară. În ţările recent eliberate de sub dominaţia colonială, economia ţărănească poartă şi azi, în mare măsură, caracterul de **e.n.**

ECONOMIE NAŢIONALĂ, sistem complex de activităţi economice din sfera productivă şi cea neproductivă istoriceşte constituit în cadrul unei naţiuni, al unei ţări. **E.n.** exprimă diviziunea şi cooperarea muncii în interiorul naţiunii, al ţării, ca entitate istorică. Natura şi nivelul **e.n.** depind, înainte de toate, de forţele de producţie de care se dispune, de relaţiile de producţie dominante, de structura pe ramuri a economiei şi de eficienţa cu care sînt utilizate resursele naturale, materiale şi umane, de întărirea independenţei şi suveranităţii naţionale, care permite fiecărui popor să-şi organizeze economia potrivit propriilor aspiraţii. În condiţiile relaţiilor de producţie socialiste, **e.n.** are un caracter socialist şi se dezvoltă pe baza legilor economice ale socialismului.

ECONOMIE PATRIARHALĂ, formă de organizare a economiei sociale, caracterizată prin predominarea *economiei naturale* (v.), specifică ultimei perioade a comunei primitive, corespunzătoare epocii bronzului şi perioadei de început a epocii fierului. În cadrul **e.p.** a avut loc o anumită dezvoltare a forţelor de producţie. Bărbatul a dobîndit un rol precumpănitor în viaţa economică şi socială, femeia desfăşurîndu-şi activitatea îndeosebi în cadrul gospodăriei casnice; ea era aservită şi lipsită de drepturi patrimoniale şi de moştenire. Baza relaţiilor de producţie a format-o multă vreme proprietatea comună asupra mijloacelor de producţie. În multe părţi ale lumii, resturile **e.p.** s-au păstrat foarte multă vreme, uneori pînă în sec. al XX-lea.

ECONOMIE PLANIFICATĂ, economie bazată pe proprietatea socialistă asupra principalelor mijloace de producţie, în care dezvoltarea economică şi socială este coordonată, la nivel central, cu ajutorul planului naţional unic al dezvoltării economice şi sociale. Baza obiectivă a existenţei **e.p.** o constituie caracterul social al forţelor de producţie şi proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie. **E.p.** este incompatibilă cu proprietatea privat-capitalistă. Programele şi planurile ce se elaborează în unele ţări capitaliste nu conferă capitalismului caracterul de **e.p.** întrucît lipsind baza economică şi politico-socială necesară, prin ele se schiţează numai anumite obiective generale a căror realizare este condiţionată, în bună măsură, de concordanţa lor cu interesele capitalului privat. **E.p.** se deosebeşte esenţial de economia „dirijată“ sau „controlată“ care sînt forme ale politicii economice a statului burghez, prin care se încearcă „armonizarea“ libertăţii economiei de piaţă cu planificarea şi controlul la scară naţională, punerea de acord a caracterului social al forţelor de producţie cu cadrul îngust al proprietăţii capitaliste. **E.p.** implică coordonarea conştientă a ansamblului dezvoltării economico-sociale pe baza cunoaşterii legilor economice obiective şi a situaţiei concrete existente în fiecare ţară. Ea se caracterizează prin conducerea unitară a activităţii economico-sociale de către partidul marxist-leninist şi statul socialist, care reprezintă interesele întregii naţiuni şi trasează liniile directoare ale dezvoltării economiei naţionale, în concordanţă cu cerinţele obiective. În **e.p.** conducerea centrală se îmbină în mod armonios cu autonomia unităţilor şi a organelor locale. Caracteristicile **e.p.** sînt: alocarea resurselor materiale şi umane în raport cu nevoile societăţii în fiecare etapă şi folosirea lor eficientă; ierarhizarea nevoilor şi stabilirea urgenţelor de satisfacere a lor corespunzător cu interesele generale ale naţiunii; punerea de acord a activităţii membrilor societăţii cu cerinţele obiective; larga democratizare a vieţii economice; ritmul accelerat al dezvoltării economice şi sociale; satisfacerea optimă a nevoilor societăţii. **E.p.** oferă astfel largi posibilităţi pentru creşterea economică accelerată, ridicarea rapidă a nivelului de trai material şi spiritual al întregii populaţii.

ECONOMIE POLITICĂ, ştiinţă care studiază relaţiile sociale de producţie, adică relaţiile economice dintre oameni, legile care guvernează producţia, repartiţia, schimbul şi consumul bunurilor materiale şi serviciilor economice în societatea omenească pe diferitele trepte ale dezvoltării acesteia. Denumirea de **e.p.** a apărut în sec. al XVII-lea şi provine din utilizarea cuvintelor greceşti: *oicos* = casă, gospodărie, *nomos* = lege şi *polis* = cetate, oraş, societate (de unde şi *politeia* = organizare socială). Ţinînd seama de *legea concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie* (v.), **e.p.** studiază relaţiile economice nu în mod izolat, rupte de forţele de producţie, ci în strînsă interacţiune cu acestea. Avînd în vedere influenţa activă exercitată de *suprastructură* (v.) asupra *bazei economice* (v.), **e.p.** studiază baza economică în interacţiune cu suprastructura corespunzătoare (de exemplu rolul ideilor şi concepţiilor economice, rolul economic al statului etc.). Studiind *relaţiile de producţie* (v.) în apariţia, dezvoltarea, pieirea şi înlocuirea lor cu altele superioare, **e.p.** este o ştiinţă cu caracter istoric. Ca ştiinţă istorică, **e.p.** studiază toate orînduirile. Dialectica naşterii ei a fost însă de aşa natură încît ea a apărut — în perioada statornicirii capitalismului — ca **e.p.** a unei singure orînduiri, capitalismul. Aceasta a fost numită de către *F. Engels* (v.) **e.p.** *în sens restrîns*. Cu timpul, **e.p.** şi-a extins sfera de cercetare şi asupra formaţiunilor precapitaliste (comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul). Ca ştiinţă, **e.p.** îşi extinde cercetarea pe măsură ce se dezvoltă societatea, deci însuşi obiectul ei. Apariţia orînduirii socialiste a atras după sine dezvoltarea unei noi secţiuni a **e.p.**, aceea a socialismului şi a trecerii la comunism. De asemenea, obiectul **e.p.** se dezvoltă pe măsură ce apar probleme noi. Astfel de probleme sînt cele care privesc criza generală a capitalismului, consecinţele economice şi sociale ale revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, sistemul mondial socialist, caracteristicile economice ale ţărilor în curs de dezvoltare ş.a.m.d. **E.p.** ca ştiinţă a condiţiilor şi formelor în care se înfăptuiesc producţia, repartiţia, schimbul şi consumul pe diferite trepte de dezvoltare a societăţii constituie ceea ce Engels a numit **e.p.** *în sens larg*. **E.p.** în sens larg nu este o sumă a economiilor politice în sens restrîns, ci o ştiinţă unică, cu un obiect al ei şi o metodă unică. **E.p.** constituie fundamentul teoretic al sistemului ştiinţelor economice. De aci şi rolul ei metodologic general faţă de celelalte grupe de ştiinţe economice: ştiinţele economice funcţionale (speciale), ştiinţele economice de ramură, ştiinţa întreprinderii, economia mondială, ştiinţele economice de graniţă (sau de contact, de întrepătrundere), ştiinţele economico-istorice. **E.p.** se sprijină, la rîndul ei, pe materialul concret al mişcării legice a micro, macro sau mondoeconomiei, prelucrat de diferite ştiinţe economice. Strîns legate între ele şi influenţîndu-se reciproc, **e.p.** şi celelalte discipline economice constituie împreună un sistem unitar de ştiinţe. În cadrul lui, **e.p.** înfăptuieşte cercetarea teoretică generală. **E.p.** nu trebuie confundată cu *politica economică* (v.). Aceasta din urmă este constituită din sistemul de măsuri şi mijloace practice utilizate în vederea atingerii ţelurilor stabilite pe tărîm economic. Elaborarea politicii economice pe baze ştiinţifice presupune însă studierea temeinică a **e.p.** marxist-leniniste, luarea în considerare a complexităţii legăturilor dialectice şi mecanismul obiectiv de acţiune a legilor economice, ca şi elaborarea la timp şi înfăptuirea formelor adecvate de conducere economică. Cercetarea fenomenelor şi proceselor economice este efectuată de către economişti de pe poziţiile claselor sociale şi partidelor ale căror interese le exprimă. În societăţile împărţite în clase sociale **e.p.** are deci un caracter de clasă şi de partid. În condiţiile contemporane, există **e.p.** *burgheză*, **e.p.** *mic-burgheză* — a claselor intermediare, **e.p.** *marxist-leninistă* — a clasei muncitoare. **E.p.** marxist-leninistă arată deschis caracterul ei de clasă, faptul că analizează fenomenele din punctul de vedere al clasei muncitoare, că exprimă interesele acestei clase, ca şi pe cele fundamentale ale tuturor oamenilor muncii, împotriva tuturor exploatatorilor. Apărînd interesele înguste, egoiste, de clasă exploatatoare ale burgheziei, împotriva majorităţii covîrşitoare a populaţiei formată din oameni ai muncii, economiştii burghezi nu-şi recunosc poziţia de clasă şi, pentru a îndepărta atenţia de la ea, pretind că s-ar situa deasupra claselor. Caracterul ştiinţific sau neştiinţific al **e.p.** depinde de natura clasei ale cărei interese le exprimă, de faptul dacă ea este o clasă progresistă, interesată în dezvăluirea adevărului şi în mersul înainte al societăţii, sau o clasă perimată, retrogradă, conservatoare, care caută să oprească înaintarea istoriei şi să eternizeze rînduielile învechite, dar avantajoase ei. Stînd pe poziţiile celei mai înaintate clase sociale cunoscute în istorie, clasa muncitoare, interesată în lichidarea oricărei forme de exploatare şi asuprire a omului de către om, **e.p.** marxist-leninistă este consecvent ştiinţifică. Spre deosebire de concepţia marxist-leninistă, istorico-materialistă asupra obiectului **e.p.**, economiştii burghezi prezintă lucrurile, înainte de toate, neistoric, ceea ce corespunde intereselor burgheziei. Concepţia burgheză asupra obiectului **e.p.** a suferit însă în cursul timpului modificări, determinate de schimbările produse în realitatea social-economică, de adîncirea luptei de clasă şi, odată cu aceasta, de creşterea pretenţiilor de ordin utilitarist ale burgheziei (reţete de prelungire a existenţei capitalismului, de maximizare a profiturilor ş.a.m.d.). Ca urmare, din vremea lui *A. Smith* (v.) şi *D. Ricardo* (v.) pînă azi, **e.p.** burgheză a suferit o evoluţie esenţială: locul **e.p.** *burgheze clasice* (v.), în care prevalau elementele de cunoaştere ştiinţifică a procesului economic, a fost luat de **e.p.** *vulgară* (v.), exoterică prin însăşi natura ei, şi în care, împreună cu latura apologetică generală, se dezvoltă tot mai mult funcţia utilitaristă burgheză. În acelaşi timp, concurenţa dintre capitalişti, dintre grupurile de capitalişti, îşi găseşte expresia într-o mare diversitate de definiţii date **e.p.** de către economiştii burghezi vulgari. Oricît ar evolua în timp şi ar diferi de la autor la autor, definiţiile burgheze ale **e.p.** au o temelie comună: potrivit lor, **e.p.** nu ar studia relaţiile de producţie pe anumite trepte istorice ale dezvoltării, ci o oarecare relaţie generală, neistorică, între om, respectiv societate, şi natură, privită ca oferind mijloace limitate pentru satisfacerea necesităţilor. A. Smith a definit **e.p.** ca ştiinţă a avuţiei, a producerii şi repartiţiei acesteia, privind legile capitalismului ca avînd un caracter raţional şi veşnic. Pentru că avea un caracter neistoric şi îndrepta atenţia spre latura cantitativă a problemei, această definiţie a fost preluată ulterior de către economiştii burghezi vulgari, ca *J.B. Say* (v.), care au rupt-o însă de ideea valorii muncă, pusă de Smith în centrul **e.p.** În a doua jumătate a sec. al XIX-lea *şcolile istorică* (v.) şi *subiectivistă* au reluat ideea burgheză generală despre obiectul **e.p.** însă sub formă de ştiinţă a economiei naţionale, interpretare care avea să se răspîndească tot mai mult la începutul sec. al XX-lea. Un timp, aceasta a fost prezentată, pur şi simplu, ca formă a producţiei pentru satisfacerea necesităţilor. Începînd însă din perioada crizei mondiale, din 1929—1933, datorită răspîndirii curentului econometric, a început să predomine definirea **e.p.** ca ştiinţă a economiei naţionale îndreptată spre alegerea, în procesul activităţii economice, a mijloacelor pentru atingerea scopurilor urmărite în condiţiile unor resurse limitate. Actualmente, în S.U.A., Anglia şi alte ţări, a devenit o modă ca economiştii burghezi să înlocuiască termenul de **e.p.** cu acela de *economics* — variantă a **e.p.** burgheze, care cuprinde un larg material concret şi practic atît în ceea ce priveşte descrierea faptelor economice, cît şi analiza economică, în special a activităţii întreprinderilor, a relaţiilor comerciale şi monetare, în scopul asigurării unei asemenea organizări a forţelor de producţie, care să determine sporirea profitului capitalist. **E.p.** ştiinţifică, a clasei muncitoare, făurită de *K. Marx* (v.), *F. Engels* (v.), *V.I. Lenin* (v.), este dezvoltată şi îmbogăţită, în zilele noastre, de experienţa partidelor comuniste şi muncitoreşti. Desfăşurînd o bogată activitate practică şi teoretică, P.C.R. îşi aduce în acest domeniu o valoroasă contribuţie proprie. Această contribuţie priveşte, înainte de toate, domenii cum sînt: mişcarea capitalismului contemporan, trecerea de la capitalism la socialism, strategia construirii societăţii socialiste, teoria industrializării, făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintarea spre comunism, contradicţiile şi soluţionarea lor în economia socialistă, principiile colaborării şi cooperării economice între ţările socialiste, colaborarea economică între ţările cu sisteme sociale diferite, problemele dezvoltării economiei mondiale ş.a. În România, începuturile de manifestare sub formă scrisă a gîndirii economice datează din perioada feudalismului; pravile, hrisoave şi cronici cuprind numeroase referiri la viaţa economică şi modul de funcţionare a ei. Preocupări economice s-au manifestat şi în lucrările lui I. Neculce, N. Milescu, C.C. Cantacuzino ş.a. Gînditorul cel mai însemnat al acestei epoci a fost umanistul şi enciclopedistul de renume mondial *D. Cantemir* (v.), care, prin a sa „Descriptio Moldaviae“, a dat o operă de multiplă valoare ştiinţifică. În condiţiile destrămării feudalismului şi apariţiei capitalismului, la începutul sec. al XIX-lea, preocupări pentru studii economice au avut D. Fotino, D. Golescu, şi cu tendinţe teoretice, N. Rosetti-Roznovanu. Analiza cea mai profundă a dezvoltării economice de la noi, cu numeroase concluzii de deosebită valoare teoretică, a fost însă făcută la mijlocul secolului trecut de către marele democrat-revoluţionar *N. Bălcescu* („Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri“, „Chestiunea economică a Principatelor Dunărene“, „Trecutul şi prezentul“ etc.). Între ideile de excepţională profunzime ale acestuia este şi aceea, publicată în 1851, potrivit căreia „istoria omenirii nu ne înfăţişează decît lupta necontenită contra tiraniei, a unei clase dezmoştenite de dreptul său, în contra uzurpatorilor ei, luptă arzătoare, care adesea avu caracterul unei răzbunări, luptă fără sfîrşit căci se urmează încă în timpurile de azi şi se va urma pînă nu va mai fi umbră de tiranie, pînă cînd popoarele n-or fi întregite în drepturile lor şi egalitatea n-o domni în lume“. Caracterul ştiinţific al analizei făcute de Bălcescu goanei boierilor după supramuncă l-a determinat pe K. Marx s-o folosească în opera sa „Capitalul“. Problemele naturii şi soartei feudalismului, ca şi ale consecinţelor prelungirii acestuia aveau să fie, de asemenea, analizate de pe poziţii democrate de *G. Bariţiu* (v.), *I. Ghica* (v.), *Al. G. Golescu* (v.), *I.Ionescu de la Brad* (v.), *M. Kogălniceanu* (v.) ş.a. În condiţiile dezvoltării capitalismului, cu toate limitele lor de clasă, unii gînditori progresişti ca G. Bariţiu (v.), *D.P. Marţian* (v.), *B.P. Hasdeu* (v.), *A.D. Xenopol* (v.), *P.S. Aurelian* (v.), Partenie Cosma ş.a. au abordat o serie de probleme de o deosebită însemnătate: problema agrară, necesitatea imperioasă a dezvoltării industriei, a asigurării independenţei economice a ţării şi au demonstrat că burghezia fiecărei naţiuni caută să utilizeze teoria economică în propriile interese, că politică fără economie nu se poate face etc., subliniind totodată importanţa excepţională pe care o are pentru o naţiune cunoaşterea **e.p.** Perioada imediat premergătoare revoluţiei de la 1848 a cunoscut şi primii germeni ai învăţămîntului economic. În 1842, în programul Academiei Mihăilene din Iaşi s-a introdus studiul **e.p.**, iar la 23 noiembrie 1843 I. Ghica a ţinut, cu larg răsunet, lecţia de deschidere a primului curs de **e.p.** Întîia încercare practică de a elabora un manual de **e.p.** la noi a fost făcută de D.P. Marţian, care, în 1858, a publicat volumul „Studii sistematice de economie politică, partea I, Economia socială“. La rîndul său, prin „Convorbiri economice“ (1865—1875) în care familiarizează pe cititor cu noţiuni şi principii economice generale, I. Ghica a dat un original manual popular de **e.p.** În 1870 a apărut la Bucureşti „Tractatu completu de economie politică“ al lui *I. Strat* (v.) care dacă avea calitatea de a atrage atenţia asupra importanţei deosebite a studierii **e.p.**, avea şi defectul de a fi fost rupt de realităţile româneşti, lucru pentru care B.P. Hasdeu l-a supus unei critici necruţătoare. În perioada premergătoare revoluţiei de la 1848 au apărut în ţara noastră ideile socialist-utopice. Reprezentant tipic a fost *T.M. Diamant* (v.), discipol al lui Ch. Fourier; el a publicat la Paris broşura „Către prietenii libertăţii, dreptăţii şi ordinii" (1833) iar sub inspiraţia lui a luat fiinţă în 1835 la Scăieni-Prahova o organizaţie de tip falansterian. În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, odată cu răspîndirea ideilor şi lucrărilor lui Marx şi Engels ca şi prin studiile marxiste ale unor militanţi de seamă ai mişcării socialiste şi muncitoreşti a început să se afirme în România **e.p.** marxistă. Cel mai de seamă reprezentant al ei a fost *C. Dobrogeanu-Gherea* (v.). Prin lucrări cum sînt „K. Marx şi economiştii noştri" (1884), „Ce vor socialiştii români" (1886), „Concepţia materialistă a istoriei" (1892) etc., el s-a dovedit un teoretician de seamă şi a adus o contribuţie de pionier la răspîndirea marxismului în România; de asemenea, în „Neoiobăgia" (1910), deşi cu anumite erori derivate din supraevaluarea rămăşiţelor feudale, a făcut o primă şi amplă analiză socioeconomică societăţii româneşti de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. După 1910 au apărut primele traduceri româneşti din lucrările lui Lenin. În condiţiile politico-economice de după primul război mondial, ştiinţa economică din România a avut ca obiect principal economia naţională a statului român întregit, confruntată însă în dezvoltarea ei cu criza generală a capitalismului. Exprimînd cu prioritate o ideologie burgheză, cercetările s-au aflat sub influenţa noilor condiţii ale capitalismului. Au fost abordate probleme ca reforma agrară şi urmările ei, procesul descompunerii micii proprietăţi agricole şi criza agrară, dezvoltarea, concentrarea şi centralizarea industriei şi băncilor, cartelurile, problemele monetare şi financiare, schimburile externe, balanţa comercială şi cea de plăţi, criza mondială din 1929—1933 ş.a.m.d.; s-au făcut eforturi de a se ajunge la generalizări; s-au elaborat cursuri şi tratate. Pe tărîmul **e.p.** burgheze sînt de menţionat cursurile lui *V. Madgearu* (v.), V. Slăvescu, I. Gr. Dimitrescu, *Gr. Mladenatz* (v.), Gh. Zane, *I.N. Angelescu* (v.), N.G. Leon, *M. Manoilescu* (în perioada anterioară trecerii sale pe poziţii fasciste) (v.)etc. În luptă cu ideologia burgheză s-a dezvoltat gîndirea economică marxist-leninistă. Periodice ca „Socialismul" (1921—1924), „Lupta de clasă" (1926—1939), „Cultura proletară" (1926—1928), „Scînteia" (1931—1940) dezbăteau activ problemele economice. Au publicat articole şi studii economice, L.D. Pătrăşcanu, I. Pintilie, I. Cristea, Şt. Voicu, T. Cristureanu, V. Malinschi, M. Biji ş.a. În anii celui de-al doilea război mondial *L.D. Pătrăşcanu* (v.) a elaborat ampla sa analiză marxist-leninistă a vieţii economice, sociale şi politice, „Problemele de bază ale României", publicată în 1944. În anii revoluţiei şi construcţiei socialiste, sub conducerea P.C.R., ştiinţa economică românească a intrat într-un stadiu nou, superior, de dezvoltare. Pornindu-se de la realităţile româneşti, în scopul de a pune gîndirea economică a noii societăţi în serviciul construcţiei socialismului şi înaintării spre comunism, a fost făurit şi îmbunătăţit continuu noul sistem de ştiinţe economice din România. În cadrul lui, **e.p.** marxist-leniniste îi revine rolul de centru teoretic şi bază metodologică generală a ştiinţelor economice funcţionale, de ramură, de întreprindere, de graniţă, istorico-economice ca şi a celei a economiei mondiale. Orientarea ştiinţelor economice are la bază dezvoltarea cercetării fundamentale şi a celei aplicative, strîngerea continuă a legăturilor cu construcţia socialistă, o contribuţie crescîndă la realizarea obiectivelor dezvoltării planificate impetuoase a ţării şi la sporirea eficienţei întregii activităţi economice. Ştiinţele economice din România şi-au găsit o dezvoltare creatoare în documentele P.C.R. care reprezintă „rolul gîndirii colective a conducerii partidului şi statului, a activiştilor de partid şi de stat, la elaborarea cărora au participat mii de cadre specializate din toate domeniile“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Pentru gîndirea economică ele constituie o nepreţuită sursă de orientare teoretică. **E.p.** marxist-leninistă a făcut progrese remarcabile. Primul curs de **e.p.** pe baze noi a fost făcut la Universitatea din Bucureşti de L.D. Pătrăşcanu în 1946—1948, iar *B. Zaharescu* a publicat „Curs elementar de economie politică“ (patru ediţii, 1946—1949). În 1949, Al. Bîrlădeanu începe predarea primului curs de **e.p.** marxist-leninistă la Institutul de Ştiinţe Economice şi Planificare din Bucureşti. Treptat se trece la publicarea integrală în limba română a operelor lui K. Marx, F. Engels şi V.I. Lenin. În procesul desfăşurării construcţiei socialiste apar noi manuale şi cursuri universitare între care: „Economia politică — socialismul“, 1963 *(I. Rachmuth*, red. resp.); „Economia politică — capitalismul“, 1964 *(H. Niculescu*, red. resp.); „Economie politică—capitalismul“, 1967 *(N. N. Constantinescu*, red. resp.); „Economie politică — socialismul“, 1967 *(E. Hutira*, red. resp.); „Economie politică“, vol. I, „Formaţiunile presocialiste“ şi vol. II, „Socialismul“, două ediţii, 1970—1973 *(N.N. Constantinescu*, red. resp.); „Economie politică“, 1974 *(Gh. Creţoiu*, red. resp.); „Istoria doctrinelor economice“, 1964 *(I. Nicolae-Văleanu*, red. resp.). Studii asupra problemelor de ansamblu ale formaţiunilor precapitaliste au elaborat *N.N. Constantinescu* „Modurile de producţie precapitaliste“ (1951); *M. Constantinescu* „Despre formaţiunea social-economică tributală“ (1973). În domeniul teoriei generale a capitalismului a publicat: *B. Zaharescu* „Capitalul lui K. Marx“ (1948), „K. Marx despre procesul de circulaţie a capitalului“ (1955), „K. Marx despre procesul de ansamblu al producţiei capitaliste“ (1965). Atenţie deosebită i s-a acordat cercetării *capitalismului în România* (v). Un număr important de studii au fost consacrate problemelor capitalismului contemporan, mai ales *capitalismului monopolist de stat* (v.), dezvoltării inegale a ţărilor capitaliste în perioada postbelică, prăbuşirii sistemului colonialist, relaţiilor financiar-valutare din lumea capitalistă, situaţiei clasei muncitoare din capitalism. Economiştii din ţara noastră şi-au concentrat în mod deosebit atenţia asupra problemelor economice ale socialismului. Pe baza programului Partidului Comunist Român de edificare a socialismului în România, economiştii au abordat o amplă problematică economică, teoretică şi practică, publicînd numeroase studii şi cercetări în domenii cum sînt: perioada de trecere de la capitalism la socialism, dezvoltarea şi perfecţionarea forţelor de producţie, *industrializarea* (v.) şi făurirea bazei tehnice-materiale a socialismului, *progresul tehnic* (v.) şi *revoluţia ştiinţifică-tehnică* sau *tehnică-ştiinţifică* (v.), repartizarea teritorială a forţelor de producţie în România, *forţa de muncă* (v.), proprietatea socialistă, mecanismul obiectiv general al acţiunii legilor economice, *contradicţiile economice* (v.) în socialism, *cibernetică economică* (v.), *productivitatea muncii* (v.) şi *eficienţa economică* (v.), *legea valorii* (v.), piaţa, *marketing* (v.), *preţul* (v.) şi *preţul de cost* (v.), rentabilitatea şi *beneficiul* (v.), *renta funciară* (v.), *acumularea* (v.) şi *consumul* (v.), *venitul naţional* (v.), reproducţia şi *creşterea economică în socialism* (v.), *circulaţia bănească* (v.) şi creditul şi *finanţele* (v.), *planificarea* (v.), raportul plan-piaţă, perfecţionarea organizării şi conducerii economiei naţionale, perfecţionarea relaţiilor socialiste, *repartiţia* (v.) şi *cointeresarea materială* (v.), *cooperarea economică internaţională* (v.) şi altele. Un loc tot mai important îl ocupă în publicistica economică lucrările colective, dezbaterile şi culegerile de studii cu caracter interdisciplinar. Prima lucrare colectivă privind experienţa României în construcţia socialismului a fost „Dezvoltarea economiei R.P.R. pe drumul socialismului—1948—1957“ (1958). A urmat „Probleme ale creării şi dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului în R.P.R.“, 1963 *(I. Rachmuth*, red.resp.). În 1964 avea să apară o nouă sinteză a experienţei economice româneşti în construcţia socialistă, „Dezvoltarea economică a României, 1944—1964“ (*R. Moldovan*, red. resp.). Complexul ştiinţei economice şi locul **e.p.** în cadrul lui a fost cercetat în lucrarea colectivă „Sistemul ştiinţelor economice şi însemnătatea lui practică“ (1971), iar problemele conştiinţei economice în lucrarea „Conştiinţa economică în socialism“ (1973). Multiple şi ample dezbateri teoretice asupra economiei socialiste au fost publicate în „Contribuţii la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste“ (vol. 1, 1969; vol. 2, 1971; vol. 3, 1974). **E.p.** a luat în România un nou avînt în condiţiile trecerii la crearea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, lucrările secretarului general al P.C.R., tovarăşul *Nicolae Ceauşescu* (v.), constituind un exemplu de marxism-leninism creator. Prevăzînd creşterea rolului ştiinţei în noua perioadă, Programul P.C.R. prevede expres: „Ştiinţele economice şi sociale trebuie să acţioneze, la rîndul lor, într-o măsură mult mai mare decît pînă acum, pentru studierea, cunoaşterea şi înţelegerea legităţilor generale ale dezvoltării societăţii şi, cu deosebire, pentru aplicarea acestora la condiţiile concrete ale României“ (v. şi *economie politică burgheză clasică; economie politică marxist-leninistă; economie politică mic-burgheză; economie politică vulgară)*.

ECONOMIE POLITICĂ BURGHEZĂ CLASICĂ, şcoală în economia politică, care a pus în mare măsură bazele cercetării ştiinţifice a capitalismului, studiind legătura internă a relaţiilor de producţie capitaliste, fiziologia capitalismului, spre deosebire de *economia politică burgheză vulgară,* care „nu face decît să rătăcească în interiorul unei legături aparente“ *(K. Marx)*. **E.p.b.c.** a luat naştere în sec. al XVII-lea în Anglia şi apoi în Franţa, în condiţiile afirmării mai devreme decît în alte ţări a *modului de producţie capitalist* (v.) şi a durat pînă la începutul deceniului al treilea din sec. al XIX-lea. Ea s-a format deci într-o perioadă în care se impunea în mod obiectiv ca cercetarea teoretică să treacă de la studiul procesului circulaţiei la acela al procesului de producţie, de la descrierea fenomenelor de suprafaţă la dezvăluirea esenţei şi a legilor producţiei capitaliste. Căutînd să realizeze această cerinţă **e.p.b.c.** a făcut un mare pas înainte, comparativ cu *mercantilismul* (v.). În Anglia, întemeietorul **e.p.b.c.** a fost *W. Petty* (v.), iar în Franţa— Pierre de Boisguillebert (1646—1714). Lui W. Petty îi aparţine meritul de a fi descoperit faptul că mărfurile se schimbă în concordanţă cu cantitatea de muncă folosită pentru producerea lor. Rămînînd însă tributar într-o anumită măsură mercantiliştilor, el considera, în mod greşit, că valoarea este dată numai de munca folosită pentru obţinerea metalelor preţioase. Cu toate acestea, descoperirea valorii-muncă făcută de el a marcat începutul dezvoltării ştiinţifice a cercetării legii valorii. Dezvoltarea, în continuare, a **e.p.b.c.** a fost făcută în lucrările reprezentanţilor *curentului fiziocrat, F. Quesnay* (v.), *A.R.J. Turgot* (v.) şi alţii. Fiziocraţii au pus în centrul preocupărilor lor „produsul net“ sau renta. Prin „produs net“ ei înţelegeau excedentul de valoare peste cheltuielile de producţie, deci, în esenţă, plusprodusul, plusvaloarea. Pentru ei însă singura muncă productivă era cea agricolă pe motiv că numai în agricultură are loc procesul natural de creştere a bunurilor materiale; industria o considerau neproductivă întrucît porneau de la ideea că aceasta nu face decît să schimbe forma produselor oferite de agricultură. Ca urmare, pentru ei, societatea se împărţea în trei clase: clasa productivă a agricultorilor (fermieri şi muncitori agricoli), clasa proprietarilor funciari şi „clasa sterilă" (în care intrau capitaliştii şi muncitorii din industrie, comerţ şi celelalte ramuri neagricole). Prin faptul că înlăturau teza greşită a valorii provenită din circulaţie, afirmată de mercantilişti, şi susţineau pe aceea a valorii create de munca productivă, fiziocraţii făceau un mare pas înainte în cunoaşterea ştiinţifică a fenomenelor economice, dar limitînd munca productivă doar la cea agricolă ei rămîneau unilaterali, ca şi W. Petty. Lui Quesnay, întemeietorul şcolii fiziocrate, îi aparţine marele merit de a fi încercat, prin celebrul său „Tablou economic", să dea, pentru prima oară în ştiinţa economică, o privire de ansamblu asupra procesului reproducţiei şi circulaţiei întregului capital social şi să analizeze repartiţia „produsului net" între cele trei clase sociale. Această încercare a fost „ideea cea mai genială de care s-a făcut vinovată pînă acum economia politică" *(K. Marx)*. Din teza cu privire la agricultură, ca singura sursă a plusprodusului, fiziocraţii au tras concluzia, avantajoasă pentru burghezia industrială, care abia începea să se afirme, că numai agricultorii trebuie să plătească impozite, iar industriaşii să fie scutiţi de ele. Spre deosebire de mercantilişti, fiziocraţii susţineau principiul liberei concurenţe şi al liberalismului economic. Şcoala **e.p.b.c.** a căpătat o mare strălucire în lucrările lui *A. Smith* (v.) şi *D. Ricardo* (v.). Trăind în perioada manufacturieră şi de început a revoluţiei industriale, în lucrarea „*Avuţia naţiunilor, o cercetare asupra naturii şi cauzelor ei*" (v.), Smith a supus unei analize critice atît mercantilismul cît şi fiziocratismul, arătînd unilateralitatea acestora. În lucrările sale, „economia politică a devenit un tot închegat, domeniul ei a căpătat într-o anumită măsură contururi precise" *(K. Marx)*. Pentru prima oară, Smith a arătat că sursa valorii şi a plusprodusului o constituie munca desfăşurată în oricare din ramurile de producţie. Pornind de la teoria valorii-muncă el a arătat că salariul muncitorului constituie o parte a valorii produsului creat de el şi reprezintă valoarea mijloacelor necesare existenţei sale, că profitul, renta şi dobînda constituie scăzăminte din valoarea produsului creat de muncitori. Lui Smith îi revine, de asemenea, meritul de a fi arătat structura de clasă a societăţii capitaliste: clasa muncitoare, clasa capitaliştilor şi clasa proprietarilor funciari. Cu toate acestea, pe lîngă abordarea ştiinţifică a problemelor, la Smith se întîlneşte şi o abordare neştiinţifică, superficială a lor, care se împleteşte cu cea ştiinţifică. Teoria valorii determinate de muncă, de pildă, se împleteşte, la el, cu teza valorii-muncii, sau cu cea potrivit căreia valoarea-muncă ar fi existat în stadiul primitiv al societăţii, pe cînd în capitalism valoarea ar avea la bază cele trei venituri — salariu, profit, rentă. Cu acest prilej, el a făcut şi greşeala de a omite transmiterea valorii capitalului constant asupra produsului. Apogeul **e.p.b.c.** a fost atins în opera lui Ricardo, care a trăit în perioada revoluţiei industriale. Acesta a perfecţionat teoria valorii-muncă, demonstrînd că valoarea nu poate fi creată decît de muncă şi a dezvăluit inconsistenţa tezei lui Smith, potrivit căreia valoarea ar fi determinată de venituri. Dimpotrivă, arată el, veniturile — salariul, profitul, renta, dobînda — se formează prin scindarea valorii. Acest punct de vedere ştiinţific i-a dat lui Ricardo posibilitatea să descopere contradicţia dintre interesele claselor societăţii burgheze în sfera repartiţiei. O mare atenţie a acordat Ricardo rentei. El însă nu a sesizat decît renta diferenţială. În plus, a făcut greşeala de a o lega de pseudolegea fertilităţii descrescînde a solului. Atît Smith cît şi Ricardo s-au pronunţat împotriva îngrădirilor feudale ale vieţii economice şi afirmau principiile liberalismului economic, ale liberei concurenţe. Contradicţia dintre proletariat şi burghezie fiind pe atunci în stare incipientă, iar contradicţia dintre burghezie şi aristocraţia feudală aflîndu-se pe primul plan, ei nu s-au temut să arate contradicţiile dintre clase. În felul acesta, opera lor avea un caracter profund progresist. Totuşi mărginirea de clasă burgheză şi-a spus cuvîntul şi în opera lor. Şi lui Smith, şi lui Ricardo le era străină înţelegerea istorică a dezvoltării economice a societăţii. Amîndoi abordau capitalismul ca pe forma finală şi absolută a producţiei şi considerau că aceasta ar corespunde naturii şi raţiunii umane. La rîndul lor, legile economice erau tratate ca legi fără caracter istoric, legile capitalismului fiind astfel considerate eterne. **E.p.b.c.** a avut un mare rol în dezvoltarea ştiinţei economice. Prin teoria valorii-muncă, prin dezvăluirea contradicţiilor dintre clase, ea a constituit — îndeosebi prin opera lui Smith şi Ricardo — unul din cele mai importante stadii ale dezvoltării ştiinţei economice. În soarta istorică a teoriei şcolii burgheze clasice a fost produsă o profundă cotitură începînd cu deceniul al treilea al sec. al XIX-lea cînd, în urma cuceririi puterii în Anglia şi Franţa, de către burghezie, a dezvoltării impetuoase a capitalismului, contradicţiile dintre proletariat şi burghezie au căpătat o mare profunzime, trecînd pe primul plan. Din acel moment, lupta de clasă practică şi teoretică dintre proletariat şi burghezie a luat forme tot mai înverşunate. Economiştii burghezi au încetat să se mai ocupe de cercetarea fiziologiei capitalismului, de descoperirea şi analiza legilor economice ale acestuia şi au trecut la estomparea contradicţiilor lui, la apologia deschisă a acestei orînduiri bazate pe exploatare. A apărut astfel *economia politică burgheză vulgară*. Şcoala lui Ricardo a intrat în criză; unii adepţi ai lui, ca James Mill (1773—1836), Mac Culloch (1789—1864), Thomas Torrens (1780—1864) ş.a. evoluează treptat spre economia politică burgheză vulgară, iar alţii, ca William Thompson (1785—1833), John Gray (1798—1850), Thomas Hodgskin (1787—1869) etc., ajungînd la concluzia că masele erau exploatate, au tras din opera lui Ricardo concluzii socialist-utopice. Învăţătura **e.p.b.c.** despre valoarea creată de muncă, despre valoare ca sursă a veniturilor, despre contradicţiile dintre clasele societăţii capitaliste nu şi-a găsit dezvoltarea în lucrările economiştilor care stăteau pe poziţiile burgheziei, ci în cele ale lui K. Marx şi F. Engels, care stăteau pe poziţiile proletariatului. Valorificînd critic tot ce era ştiinţific în opera lui Smith şi Ricardo şi aplicînd materialismul dialectic la studiul societăţii, Marx şi Engels au înfăptuit o revoluţie profundă în economia politică, creînd economia politică proletară. **E.p.b.c.** este unul din izvoarele marxismului.

ECONOMIE POLITICĂ MARXIST-LENINISTĂ, economie politică proletară, a clasei muncitoare, consecvent ştiinţifică, întemeiată de către *K. Marx* (v.) şi de *F. Engels* (v.). Apariţia **e.p.m.-l.** a avut loc în condiţiile în care în Anglia, Franţa, Germania, Italia, S.U.A. etc. domina capitalismul, proletariatul devenise o clasă socială de sine-stătătoare, care desfăşura o puternică luptă economică, politică şi ideologică împotriva burgheziei, iar economiştii burghezi treceau deschis pe poziţii apologetice de apărare a orînduirii capitaliste şi vulgarizau economia politică. Lui Marx şi Engels le aparţine meritul istoric de a fi înfăptuit o profundă revoluţie în economia politică. Învăţătura lor constituie o puternică armă spirituală de luptă a clasei muncitoare, în fruntea celor exploataţi şi asupriţi, pentru lichidarea exploatării şi a asupririi omului de către om, pentru înlăturarea rînduielilor capitaliste şi construirea unei noi societăţi, superioare, societatea socialistă şi, apoi, comunistă. Preluînd critic şi dezvoltînd creator tot ce au dat mai bun şi profund filozofia clasică germană, şcoala economică clasică engleză şi socialismul francez, Marx şi Engels au făurit materialismul dialectic şi materialismul istoric, punînd toate ştiinţele sociale, inclusiv economia politică pe o nouă şi riguroasă temelie. Ei au demonstrat, pentru prima oară, că *modul de producţie* (v.) al bunurilor materiale constituie principala forţă a dezvoltării societăţii, factorul determinant al fizionomiei acesteia şi al trecerii de la o orînduire socială la alta. **E.p.m.-l.** priveşte producţia socială nu ca pe ceva osificat, înţepenit, ci ca mişcîndu-se, dezvoltîndu-se potrivit unor legi interne obiective ale ei. Marx şi Engels au dezvăluit caracterul istoriceşte trecător al capitalismului, legile economice ale apariţiei, dezvoltării şi inevitabilei pieiri a acestuia în procesul revoluţiei proletare. Aceasta a însemnat rezolvarea într-un mod nou, profund ştiinţific, a tuturor problemelor fundamentale ale teoriei economice. Acolo unde economiştii burghezi nu vedeau decît raporturi între lucruri, Marx şi Engels au descoperit relaţii între oameni, grupuri şi clase sociale, demonstrînd rolul determinant al *relaţiilor de producţie* (v.) în ansamblul relaţiilor sociale. Ca urmare, sarcina **e.p.m.-l.** constă în studierea relaţiilor sociale de producţie, adică a relaţiilor economice, în dezvoltarea lor de la treptele inferioare la cele superioare, interacţiunea dintre forţele şi relaţiile de producţie, legile obiective care guvernează producţia, repartiţia, schimbul şi consumul pe diferitele trepte de dezvoltare a societăţii: *comuna primitivă*, *sclavagismul*, *feudalismul*, *capitalismul*, *socialismul*, *comunismul*. Deosebit de amplu şi amănunţit au analizat fondatorii economiei politice proletare capitalismul. Acestuia i-a consacrat Marx opera sa fundamentală „*Capitalul*“ (v.) ca şi un şir de alte lucrări cum sînt: „Contribuţii la critica economiei politice“, „Muncă salariată şi capital“, „Salariu, preţ, profit“ etc. Punctul de plecare al economiei politice marxiste îl constituie teoria valorii-muncă şi a muncii creatoare de marfă. Lui Marx îi revine marele merit de a fi descoperit dublul caracter al muncii producătoare de mărfuri şi, pe această bază, că munca concretă dă naştere *valorii de întrebuinţare* (v.), iar cea abstractă — *valorii* (v.) mărfii. Valoarea, a demonstrat el, nu este un raport între lucruri cum considerau economiştii burghezi, ci o relaţie între oameni ca producători independenţi, autonomi, în cadrul diviziunii sociale a muncii. Mărimea valorii este dată de *timpul de muncă socialmente necesar* (v.). Analizînd mişcarea istorică a formei valoare, el a dovedit că *banii* (v.) constituie cea mai dezvoltată formă a valorii. Teoria marxistă a valorii constituie temelia pe care s-a ridicat învăţătura despre *plusvaloare* (v.). Deşi *A. Smith* (v.) şi *D. Ricardo* (v.) considerau că profitul şi renta sînt rezultate ale muncii neplătite, ei nu putuseră pune de acord determinarea valorii prin muncă cu obţinerea profitului de către capitalist, deoarece făceau eroarea de a considera că ceea ce vinde muncitorul ar fi munca şi, ca urmare, vînzarea acesteia pe baza valorii nu mai permitea explicarea profitului. Arătînd că în realitate muncitorul vinde *forţa de muncă* (v.) şi că aceasta, pusă în funcţie, poate crea o valoare mai mare decît propria sa valoare, Marx a dezvăluit secretul exploatării capitaliste. Plusul de valoare creat de muncitor peste valoarea propriei forţe de muncă şi însuşit gratuit de către capitalist constituie plusvaloarea, iar *profitul* (v.), *renta* (v.) şi *dobînda* (v.) sînt forme concrete pe care aceasta le îmbracă în cursul scindării sale. *Capitalul* însuşi este plusvaloare acumulată şi reprezintă o relaţie de exploatare a proletariatului de către burghezie. Gradul exploatării muncitorului de către capitalist se exprimă în *rata plusvalorii* (v.). Legea plusvalorii este legea absolută, legea de mişcare, fundamentală a capitalismului. Teoria plusvalorii dezvăluie temelia ireductibilei lupte de clasă în capitalism şi constituie piatra unghiulară a *economiei politice marxiste*.

În procesul analizei *legii generale, absolute a acumulării capitaliste*, Marx a dezvăluit amplu contradicţia fundamentală a capitalismului, dintre *caracterul social al producţiei şi însuşirea privat-capitalistă a rezultatelor*. Pe baza contradicţiei fundamentale a capitalismului şi a analizei reproducţiei şi circulaţiei capitalului social economia politică marxistă reliefează caracterul ciclic al producţiei capitaliste, inevitabilitatea *crizelor economice de supraproducţie* în această orînduire, crize care exprimă conflictul dintre forţele de producţie şi relaţiile capitaliste. Cercetînd tendinţa istorică a acumulării capitaliste, Marx a demonstrat că monopolul capitalului devine o cătuşă pentru modul de producţie care a înflorit odată cu el şi prin el. Centralizarea mijloacelor de producţie şi socializarea muncii ajung la un punct în care a înflorit odată cu el şi prin el. Centralizarea mijloacelor de producţie şi socializarea muncii ajung la un punct în care ele devin incompatibile cu învelişul capitalist, acesta fiind sfărîmat în procesul revoluţiei proletare cînd „expropriatorii sînt expropriaţi“. Economia politică marxistă a fost creată în luptă neîmpăcată cu apologia burgheză. Dezvoltînd economia politică marxistă *V.I. Lenin* (v.) a îmbogăţit-o prin generalizarea ştiinţifică a fenomenelor epocii imperialismului, punînd bazele teoriei *imperialismului* (v.) şi *crizei generale a capitalismului* (v.) şi, pe temelia analizei stadiului imperialist al capitalismului, a dezvoltat teoria revoluţiei proletare. Principalele lucrări ale lui Lenin în această direcţie sînt: „*Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*“ (v.), „Socialismul şi războiul“, „Despre lozinca statelor unite ale Europei“, „Programul militar al revoluţiei proletare“ etc. În zilele noastre, **e.p.m.-l.** a capitalismului îşi găseşte o dezvoltare creatoare mai departe în documentele partidelor comuniste şi muncitoreşti, în lucrările economiştilor marxişti. Un loc deosebit de important îl ocupă problemele *capitalismului monopolist de stat* (v.), contradicţiile capitalismului contemporan, adîncirea crizei generale a capitalismului etc. **E.p.m.-l.** cercetează însă nu numai legile pieirii capitalismului ci şi pe cele ale apariţiei şi dezvoltării socialismului, şi respectiv, comunismului. Încă în operele lui Marx şi Engels au fost determinate condiţiile fundamentale ale trecerii de la capitalism la socialism: înfăptuirea revoluţiei proletare şi instaurarea puterii politice a clasei muncitoare, exproprierea expropriatorilor şi lichidarea exploatării omului de către om, cooperativizarea micilor producători, realizarea repartiţiei după muncă, dezvoltarea impetuoasă şi planificată a forţelor de producţie descătuşate de proprietatea privată ş.a.m.d. Economia politică a socialismului nu a putut fi însă elaborată în ansamblu pînă la victoria revoluţiei proletare şi trecerea practică la construirea socialismului. Elaborarea ei are loc în procesul construirii socialismului şi comunismului. În lucrările sale „Programul militar al revoluţiei proletare“, „Catastrofa care ne ameninţă şi mijloacele de a o evita“, „Cum trebuie organizată întrecerea“, „Sarcinile actuale ale puterii sovietice“, „Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului“, „Stîngismul — boala copilăriei comunismului“, „Despre impozitul în natură“, „Despre cooperaţie“ ş.a., Lenin a elaborat teoretic probleme fundamentale ale construcţiei socialiste şi comuniste. După moartea lui, economia politică a socialismului şi-a găsit şi-şi găseşte elaborarea teoretică şi dezvoltarea în practică în documentele partidelor comuniste şi muncitoreşti bazate pe experienţa istorică internaţională, în lucrările oamenilor de ştiinţă marxişti-leninişti. În această secţiune a **e.p.m.-l.** se cercetează condiţiile economice şi legităţile trecerii de la capitalism la socialism, baza tehnico-materială a socialismului, legile economice obiective care acţionează în economia socialistă, sistemul necesităţilor obiective de consum, sistemul specific de interese economice, sistemul de stimulare materială, formele de organizare și conducere a economiei socialiste în determinarea lor obiectivă, contradicțiile și soluționarea lor în economia socialistă, sistemul mondial socialist, căile trecerii la comunism, raportul dintre general și particular, dintre obiectiv și subiectiv, dintre economic și politic în construcția socialistă, superioritatea socialismului asupra capitalismului etc. Un loc deosebit de important se acordă studierii dezvoltării planice, proporționale a economiei, gestiunii unităților economice, utilizării conștiente a categoriilor valorice, necesității eficienței maxime a activității economice, reproducției lărgite și creșterii economice, echilibrului și optimului economic, previziunii și prognozei economice ș.a.m.d. **E.p.m.-l.** constituie o știință de clasă, partinică. Ea îmbină rigurozitatea științifică cu spiritul consecvent-revoluționar și constituie o puternică armă spirituală în lupta contra capitalismului, pentru socialism și comunism, călăuză precisă în acțiune pentru partidele comuniste și muncitorești, pentru masele largi de oameni ai muncii. Știință vie, militantă, ea s-a dezvoltat în luptă cu economia politică burgheză și mic-burgheză, cu revizionismul și dogmatismul. În România **e.p.m.-l.** a început să se răspîndească încă din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prin afirmarea ideilor și lucrărilor lui Marx și Engels, prin studiile marxiste ale unor militanți ai mișcării socialiste și muncitorești, între care cel mai însemnat a fost *C. Dobrogeanu-Gherea* (v.). Desfășurînd o vastă activitate practică și ideologică, Partidul Comunist Român a adus și aduce o contribuție proprie la îmbogățirea și dezvoltarea **e.p.m.-l.** atît a capitalismului cît și a socialismului. În documentele P.C.R. au fost studiate contradicțiile orînduirii burghezo-moșierești în România, forțele motrice, strategia și tactica, sarcinile și etapele revoluției socialiste. P.C.R. a adus și aduce o contribuție originală la teoria și practica industrializării, a cooperativizării socialiste a agriculturii, a organizării schimbului dintre oraș și sat, a planificării, a perfecționării formelor de conducere economică și socială, a teoriei repartiției, în problemele relațiilor în cadrul *sistemului mondial socialist*, a fundamentelor trecerii de la socialism la comunism. Forța **e.p.m.-l.** și sursa creșterii influenței ei în lume constă în faptul că ea înarmează clasa muncitoare și pe toți oamenii muncii cu înțelegerea legilor economice ale dezvoltării societății, le dă capacitate de orientare științifică în probleme, claritatea perspectivei, ajutîndu-i astfel să acționeze corect pentru victoria socialismului și comunismului. Ea este o știință vie care se dezvoltă și se îmbogățește necontenit. Evident, „generalizarea fenomenelor noi apărute în dezvoltarea societății, stimularea muncii creatoare în domeniul teoriei presupun totodată o grijă neobosită pentru puritatea ideologiei noastre marxist-leniniste, împotriva deformărilor reformiste, revizioniste, dogmatice sau de orice altă natură“ *(Nicolae Ceaușescu)* (v. și *mod de producție al comunei primitive; mod de producție „asiatic“; mod de producție capitalist; mod de producție comunist; mod de producție feudal; mod de producție sclavagist; mod de producție socialist)*.

ECONOMIE POLITICĂ MIC-BURGHEZĂ, curent din economia politică în care își găsesc expresie interesele micii burghezii și ale celorlalte grupuri sociale intermediare dintre burghezie și proletariat. Istoricește, apariția **e.p.m.-b.** a fost condiționată de procesul ruinării unor mari mase de mici producători — țărani și meșteșugari — în condițiile dezvoltării capitalismului. Primul reprezentant de seamă al **e.p.m.-b.** a fost economistul elvețian *S. de Sismondi* (v.). Sismondi împărtășea concepțiile lui *A. Smith* (v.) și *D. Ricardo* (v.) despre valoarea-muncă, profit și rentă ca scăzăminte din valoarea produsului creat de muncitor dar, spre deosebire de aceştia, nu considera capitalismul nici ca natural şi nici ca ideal, ci îl supunea unei critici înverşunate. Sismondi arăta că dezvoltarea capitalismului duce la ruinarea micilor producători, la agravarea contradicţiei dintre acumulare şi consum (pe care el o considera fundamentală), la crize. Punerea problemei contradicţiilor capitalismului a constituit meritul ştiinţific al lui Sismondi. El însă nu a făcut o analiză profundă a conţinutului şi rolului lor, nu a înţeles esenţa lor reală şi nici calea de rezolvare a lor. Neobservînd că ruinarea maselor de mici producători constituie o parte a procesului diferenţierii de clasă a acestora în capitalism şi, considerînd că veniturile muncitorilor se micşorează, Sismondi a ajuns la concluzia eronată potrivit căreia piaţa s-ar îngusta odată cu dezvoltarea capitalismului şi astfel ar face imposibilă realizarea plusprodusului şi, deci, dezvoltarea capitalismului. Ca urmare, după el acumularea capitalului şi dezvoltarea capitalismului ar putea avea loc numai atîta timp cît există mici producători şi piaţă externă. Neînţelegînd că, în condiţii istorice determinate, mica producţie de mărfuri generează spontan capitalism, Sismondi a idealizat-o şi opus-o capitalismului, cerînd ca statul burghez să readucă pe muncitori la starea de mici producători organizaţi în bresle şi să limiteze progresul tehnic. În această „soluţie“ oferită de el se îmbină utopismul cu reacţionarismul economic. Principalul reprezentant al **e.p.m.-b.** în Franţa a fost *P.J. Proudhon* (v.). Idealist, el considera categoriile economice nu ca expresie a relaţiilor de producţie, ci ca pe creaţii ale raţiunii umane. După el, eliberarea societăţii de racilele capitalismului ar avea loc nu prin lupta proletariatului contra burgheziei, ci prin întărirea proprietăţii micilor producători şi transformarea treptată a muncitorilor în mici proprietari cu ajutorul creditului gratuit oferit de o bancă specială, „Banca Poporului“. În concepţia lui, valoarea mărfii ar trebui „constituită“ potrivit cantităţii de muncă necesară pentru producerea ei. Banca poporului urma să asigure micilor producători obţinerea „produsului complet al muncii“ prin schimbul nemijlocit de produse. Pledînd pentru întărirea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, concepţia lui Proudhon venea în sprijinul capitalismului, îi întărea temelia. Ca urmare, teza înlăturării capitalismului prin mica producţie de mărfuri era utopică şi, în acelaşi timp, reacţionară, întrucît căuta să tragă societatea înapoi. Poziţiile eronate ale lui Proudhon au fost supuse criticii de către *K. Marx* (v.) în lucrarea „Mizeria filozofiei“ (1847). În Rusia, ideile lui Sismondi au fost propovăduite la sfîrşitul sec. al XIX-lea de către *narodnicii liberali*. Concepţiile acestora ca şi ale lui Sismondi au fost supuse unei analize critice profunde de *V.I. Lenin* (v.) în special în lucrările „Cu privire la aşa-zisa problemă a pieţelor“, „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“ şi „Cu privire la caracterizarea romantismului economic“. În România **e.p.m.-b.** a fost reprezentată la începutul sec. al XX-lea de curentul *poporanist* (v.), în frunte cu C. Stere, care nega posibilitatea dezvoltării capitalismului, a clasei muncitoare şi implicit necesitatea istorică a socialismului în România. Critica concepţiilor poporaniste a fost făcută de *C. Dobrogeanu-Gherea* (v.). În perioada interbelică, **e.p.m.-b.** a fost reprezentată în mare măsură de către curentul „naţional-ţărănist“, iar critica marxistă a acestuia fiind făcută de către Partidul Comunist Român.

ECONOMIE POLITICĂ VULGARĂ, variantă a economiei politice burgheze caracterizată prin descrierea superficială, pseudoştiinţifică a fenomenelor şi proceselor din economia capitalistă şi estomparea contradicţiilor esenţiale ale acesteia. A apărut în condiţiile în care, în Anglia şi Franţa, burghezia cucerise deplin puterea politică. Cotitura s-a produs în deceniul al patrulea al sec. al XIX-lea. „Din acest moment — lupta de clasă luă forme din ce în ce mai pronunțate și mai amenințătoare, atît pe teren practic cît și pe teren teoretic. Ea cînta prohodul economiei științifice burgheze. Nu mai era vorba acum dacă cutare sau cutare principiu teoretic este adevărat, ci dacă este folositor sau vătămător capitalului, dacă îți este comod sau incomod, dacă este sau nu pe placul poliției. Locul cercetării dezinteresate îl luă polemica plătită, locul muncii științifice obiective îl luară conștiința încărcată și reaua credință a apologeticii" *(K. Marx)*. Economiștii burghezi vulgari au renunțat la teoria valorii-muncă și la germenii teoriei plusvalorii existenți la școala clasică burgheză și au preluat laturile neștiințifice ale operei lui *A. Smith* (v.), sistematizîndu-le și dezvoltîndu-le în vederea apărării capitalismului. Astfel, *J.B. Say* (v.) și F. Bastiat (în Franța), *T.R. Malthus* (v.) și N. Senior (în Anglia), *W. Röscher* (v.; în Germania), C. Carrey (în S.U.A.) și alții s-au distins prin caracterul burghez apologetic al lucrărilor lor, ca și prin îndreptarea ascuțișului contra bazelor științifice ale economiei politice clasice burgheze. Teoriei valorii-muncă, ei s-au străduit să-i opună teoria cererii și a ofertei, ca și așa-numita teorie a „costurilor de producție". **E.p.v.** propovăduiește „armonia" intereselor de clasă în capitalism, ascunzînd exploatarea omului de către om, iar starea grea a proletariatului ca provenind... din cauza legilor biologice ale înmulțirii populației și lipsei de prevedere și raționalitate în comportare a muncitorilor etc. Pe măsura adîncirii luptei de clasă, la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, **e.p.v.** a căpătat o tot mai mare răspîndire. În legătură cu intrarea în arena istorică a marxismului, **e.p.v.** și-a pus ca sarcină principală „combaterea" acestuia. Acum, **e.p.v.** se va scinda în diferite școli care își vor disputa mijloacele cu care să lupte pentru mascarea exploatării capitalismului și contra marxismului. Astfel, așa-numita *școală istorică germană*, prin W. Röscher, B. Hildebrand etc., nega existența legilor economice obiective, ceea ce echivala cu însăși negarea obiectului teoriei economice. La rîndul ei, *școala austriacă*, prin *C. Menger* (v.), F. Wieser, *E. Böhm-Bawerk* (v.) etc., deși recunoaște existența unor legi economice le tratează în mod idealist, subiectivist. Luptînd contra marxismului, școala austriacă a căutat să înlocuiască teoria valorii muncă cu teoria psihologică a *utilității finale*, iar teoria plusvalorii cu teoria schimbului de „bunuri prezente" contra „bunuri viitoare" între capitalist și muncitor. **E.p.v.** a căpătat o largă răspîndire în deceniile al treilea și al patrulea ale sec. al XX-lea, ca și în perioada de după cel de-al doilea război mondial, cînd s-a amplificat și caracterul ei anticomunist. Caracteristic pentru anii postbelici este faptul că, întrucît utilizarea matematicilor și a modelării presupune o însemnată formalizare a proceselor și fenomenelor, economiștii vulgari folosesc această posibilitate spre a-și masca mai abil pozițiile lor de clasă. Conceptele și modelele, implicit normativele cu care operează, sînt utilizate de ei curent ca alibiuri în ocolirea răspunsurilor la problemele profunde care frămîntă umanitatea. Empirismul cantitativ nu schimbă falsitatea pozițiilor teoretice fundamentale și nu face decît să pună în ecuații ideologia de justificare și apologie a capitalismului. Se adeverește, o dată mai mult, teza lui *V.I. Lenin* (v.), care, referindu-se la economiștii burghezi, scria „*nimic* din ceea ce spune un profesor de economie politică, care în domeniul cercetărilor de specialitate, al cercetării faptelor, este în stare să dea lucruri dintre cele mai valoroase, *nimic* din ceea ce spune el nu poate fi crezut atunci cînd vine vorba de teoria generală a economiei politice“. În străduința ei de a apăra monopolurile, **e.p.v.** din perioada crizei generale a capitalismului se caracterizează și prin preocuparea de a prezenta capitalismul monopolist într-o formă pseudo-mic-burgheză. Astfel au apărut teorii cum sînt: „capitalismul popular“, „neoliberalismul“, „relațiile umane“ etc. Tot pentru a înșela masele, cea mai reacționară ideologie a capitalismului monopolist, fascismul se intitula „național-socialism“. Rolul apologetic al **e.p.v.** a evoluat și s-a diversificat pe măsura dezvoltării capitalismului și a necesităților acestuia. Odată cu intrarea capitalismului în criza generală, alături de funcția apologetică propriu-zisă, s-a dezvoltat mult funcția utilitaristă a **e.p.v.** Îndeplinind această funcție, ea caută să prescrie rețete cu ajutorul cărora, pe de o parte, să poată prelungi existența capitalismului, să asigure maximizarea profitului, iar pe de altă parte, să răspîndească în mase ideea perfectibilității capitalismului (v. și *keynesismul*). Evident între cele două funcții ale **e.p.v.** există nu numai unitate, ci și contradicții. Înseși instrumentele de investigație economică în scopuri utilitariste, ca, de exemplu, cele statistice-matematice, întîlnesc în calea folosirii lor limitele determinate de premisele teoretice apologetice pe care se bazează cercetarea, fără a mai vorbi de limitele profunde determinate, în general, de relațiile capitaliste.

ECONOMIE SOCIALISTĂ UNITARĂ, totalitatea relațiilor de producție socialiste generalizate în toate sectoarele vieții economice și sociale, pe care se înalță o suprastructură nouă, socialistă, bazată pe forțele de producție înaintate și pe o structură de clasă nouă, formată ca rezultat al victoriei depline și definitive a socialismului într-o țară. Ea se caracterizează prin: dominația aceluiași tip de proprietate — proprietatea socialistă — asupra mijloacelor de producție sub două forme: de stat și cooperatistă; statornicirea unor relații de colaborare și ajutor reciproc între oameni; repartiția produselor după cantitatea și calitatea muncii; inexistența claselor exploatatoare și a exploatării omului de către om. **E.s.u.** apare ca rezultat al transformării revoluționare a economiei perioadei de trecere de la capitalism la socialism, în care există mai multe sectoare, într-o economie unitară, bazată pe relațiile de producție socialiste. Făurirea **e.s.u.** marchează încheierea perioadei de trecere de la capitalism la socialism. Făurirea **e.s.u.** se bazează pe aplicarea creatoare a legităților generale ale revoluției și construcției socialismului, pe programul concret elaborat de fiecare partid comunist și stat socialist în funcție de condițiile specifice. În țara noastră acest proces s-a întemeiat pe un vast program științific elaborat de P.C.R. pe baza principiilor general-valabile ale marxism-leninismului, ținînd cont de condițiile concret-istorice ale țării. În orientarea întregii activități de făurire a **e.s.u.**, partidul nostru a urmărit cu consecvență dezvoltarea susținută a forțelor de producție, crearea bazei tehnico-materiale a socialismului pe calea industrializării țării, făurirea relațiilor de producție socialiste la orașe și sate (prin naționalizarea principalelor mijloace de producție și cooperativizarea micilor producători de mărfuri), înfăptuirea revoluției socialiste în domeniul ideologiei și culturii, gospodărirea economicoasă a resurselor materiale și de muncă ale țării în vederea creșterii permanente a eficienței activității economice, perfecționarea continuă a structurilor organizatorice, a metodelor și formelor de conducere planificată a economiei, afirmarea principiilor socialiste în viața socială, total subordonate ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului. Prin transpunerea în viaţă a politicii partidului, în cursul cincinalului 1961—1965, în România a fost creată **e.s.u.,** care a marcat victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate, la oraşe şi sate, lichidarea pentru totdeauna a claselor exploatatoare, abolirea exploatării omului de către om.

ECONOMIE SUBDEZVOLTATĂ(SLAB DEZVOLTATĂ), noţiune utilizată pentru a caracteriza un slab nivel de dezvoltare a forţelor de producţie. **E.s.** este insuficient diversificată, agricultura furnizînd cea mai mare parte a produsului social; ea resimte o puternică penurie de mijloace financiare autohtone pentru investiţii şi de mînă de lucru calificată; posibilităţile de a aplica ştiinţa şi tehnica în procesul dezvoltării sînt foarte reduse; ca urmare a slabei productivităţi a muncii, venitul naţional pe locuitor este scăzut, iar rata acumulării se află la un nivel inferior; bogăţiile naţionale sînt insuficient valorificate, fapt care duce la o predominare a produselor primare în totalul produselor exportate. Într-o **e.s.** coexistă, de regulă, mai multe forme sociale de producţie, cele precapitaliste avînd o pondere destul de ridicată. Subdezvoltarea economică este o consecinţă a colonialismului, a diviziunii internaţionale capitaliste a muncii, a sistemului de relaţii economice inechitabile impus de puterile imperialiste pe arena mondială. Astăzi, cînd raportul de forţe a devenit nefavorabil imperialismului, s-au creat condiţii pentru eliminarea subdezvoltării economice din viaţa popoarelor.

ECONOMII, disponibilităţi create prin folosirea raţională a resurselor materiale, financiare şi de forţă de muncă. **E.** pot fi: *băneşti, de timp de muncă, de bunuri materiale.* **E.** se realizează prin evitarea cheltuielilor inutile, prin utilizarea cu chibzuinţă şi eficienţă a resurselor societăţii.

ECONOMII BĂNEŞTI ALE POPULAŢIEI, partea din veniturile băneşti curente necheltuite şi rezervele de mijloace de plată constituite de populaţie, destinate unor utilizări viitoare. **E.b.** ale **p.** se constituie prin: 1) economisirea organizată, în care rezervele se păstrează la casele de economii, la bănci, case de ajutor reciproc, instituţii de asigurări (asigurări facultative) etc.; 2) economisirea neorganizată, în care rezervele de mijloace de plată se păstrează ca numerar asupra populaţiei. În *capitalism,* **e.b.** ale **p.** muncitoare sînt constituite mai ales ca rezerve pentru perioadele de criză şi de depresiune economică, şomaj, boală etc. În *socialism,* **e.b.** ale **p.** sînt folosite pentru procurarea de bunuri de valoare mare şi de folosinţă îndelungată şi pentru satisfacerea altor cerinţe legate de un nivel de trai din ce în ce mai ridicat. În ţara noastră, partea covîrşitoare a **e.b.** ale **p.** se păstrează la *Casa de Economii şi Consemnaţiuni* (v.).

ECONOMIST, specialist în ştiinţele economice, în studierea şi analizarea fenomenelor şi proceselor economice, în găsirea căilor de sporire a raţionalităţii şi eficienţei activităţii economice, în previziunea şi prognoza economică, în organizarea şi conducerea proceselor economice. Profesiunea de **e.** presupune o pregătire economică superioară, o cunoaştere temeinică a realităţii şi o mare răspundere faţă de societate, prin participarea sa efectivă la pregătirea, adoptarea şi asigurarea realizării deciziilor. În cursul adîncirii diviziunii muncii, are loc un proces de specializare a **e.** în diferite domenii, potrivit ramurilor *ştiinţei economice* (v.), teoretice şi aplicative, macro şi microeconomice, pe ramuri ale economiei etc.

ECOSOC, v. **CONSILIUL ECONOMIC ŞI SOCIAL (O.N.U.).**

EFECT COMERCIAL, denumire generală atribuită *cambiilor* (v.), *biletelor la ordin* (v.), *cecurilor* (v.) etc., care sînt folosite în operațiile comerciale de vînzare-cumpărare, în relațiile de credit etc.; creanță al cărei debitor este un comerciant; valoare cu titlu negociabil.

EFECT DE ANTRENARE, interdependența dintre laturile unui proces economic sau ale mai multor fenomene economice, care se prezintă sub forma unor legături bazate pe principiul conexiunii inverse. În condițiile interdependenței dintre laturile unui proces sau fenomen economic **e.** de **a.** este *simplu;* dacă interdependența vizează un ansamblu de procese economice, **e.** de **a.** este *propagat*, *multiplu.* Cu cît legăturile dintre sferele, ramurile și subramurile economiei naționale precum și nevoile sociale sînt mai complexe, cu atît efectul direct sau indirect declanșat sub impulsul factorilor de creștere este mai mare și de lungă durată, cu implicații multiple asupra tuturor laturilor vieții sociale. Manifestarea **e.** de **a.** în cadrul economiei naționale se bazează pe unitatea organică a raporturilor cauzal-funcționale, proprie fenomenelor și proceselor economice și prin faptul că în economie (sau în modele plurisectoriale) există sectoare conducătoare, industrii propulsive, întreprinderi motrice, factori fruntași ai creșterii. Ca urmare, în procesul dezvoltării optime a economiei naționale se impune luarea în considerare a **e.** de **a.** pe baza căruia se poate fundamenta necesitatea ca să se acționeze cu prioritate asupra factorilor motrici, pentru a se produce efectele utile dorite. Prin politica de industrializare socialistă a țării noastre s-a produs o multitudine de schimbări profunde în structura pe ramuri și în profil teritorial a economiei naționale, schimbări care exprimă tocmai un aspect al **e.** de **a.**

EFECT DE DOMINAȚIE, expresie folosită de unii economiști burghezi pentru a desemna influența totală sau parțială, ireversibilă (univocă) și asimetrică pe care o exercită o unitate economică asupra alteia. Pornind de la premisa reală, conform căreia lumea capitalistă se caracterizează prin existența unor unități economice inegale, adepții **e.** de **d.** arată că unele unități economice sînt dominante, în timp ce altele sînt dominate. Presupunînd doi agenți economici, *A* și *B*, se poate spune că *A* exercită un **e.** de **d.** asupra lui *B*, atunci cînd primul are posibilitatea să exercite o influență asupra celui de-al doilea, fără ca reciproca să fie valabilă. Este posibil ca și *B* să exercite o anumită influență asupra lui *A*, dar mărimea acesteia trebuie să rămînă mai mică pentru ca **e.** de **d.** să aibă, în continuare, aceeași direcție (de la *A* spre *B*). **E.** de **d.** se poate exercita și prin intermediul unor unități economice terțe sau al unor factori intermediari. **E.** de **d.** se poate constata în raporturile dintre întreprinderi capitaliste individuale, dintre ramuri și grupe de firme, precum și între statele burgheze. În literatura burgheză de specialitate se enumeră următoarele caracteristici ale unității dominante, purtătoare și beneficiară a **e.** de **d.**: ea este, în general, de talie superioară; natura activităților sale este „strategică"; are posibilitatea să-și spună un „cuvînt greu" în problema prețurilor și a profiturilor. Considerînd creșterea ca un fenomen inegal, autorii respectivi afirmă că aceasta antrenează și deplasarea centrelor dominante, substituirea unei unități dominante cu alta. Același lucru se constată și pe planul raporturilor dintre țările capitaliste. În această construcție teoretică a economiștilor burghezi există unele elemente reale dar ea nu dezvăluie cauzele sociale, legitățile și contradicțiile interne ale acestui proces de dominare. Economia politică marxist-leninistă abordează aceste procese reale cu ajutorul unor categorii specifice (*dominația monopo-*

lurilor, schimburile neechivalente, legea dezvoltării inegale a țărilor capitaliste etc.), pe baza legităților și contradicțiilor interne ale economiei capitaliste.

EFECT DE PROPAGARE, efect de antrenare multiplu (v. și *efect de antrenare*).

EFECT DE SUBSTITUȚIE, rezultat al înlocuirii în sistemul factorilor de producție al unor resurse cu altele, în vederea înlăturării unor greutăți care provin din caracterul limitat al unor resurse sau realizării unei eficiențe economice mai ridicate. De pildă, prin folosirea înlocuitorilor se pot obține valori de întrebuințare de calitate mai înaltă sau cu proprietăți echivalente, dar cu prețuri mai mici față de alte produse similare. Un preț mai scăzut stimulează cumpărarea unei cantități din produsul respectiv, în loc de procurarea altor bunuri asemănătoare. În *capitalism*, scopul principal urmărit prin substituire este obținerea unor profituri suplimentare. În *socialism*, prin **e.** de **s.** se urmărește economisirea resurselor naturale și materiale — care sînt averea poporului — utilizarea rațională a bazei de materii prime, reducerea cheltuielilor de producție și creșterea eficienței economice. **E.** de **s.** este luat în considerare la determinarea diferitelor variante de plan în vederea alegerii celei optime.

EFECT UTIL, rezultatul efortului depus la nivel micro și macroeconomic, exprimat în formă materială, valorică și socială. **E.u.** poate fi: 1) *valoric*, exprimat prin valoarea producției obținute, acumulările bănești ca urmare a reducerii prețului de cost etc.; 2) *material*, adică bunurile create, valorile de întrebuințare realizate, avîndu-se în vedere cantitatea, structura și calitatea, măsura în care ele răspund trebuințelor reale ale societății; 3) *social*, concretizat în îmbunătățirea condițiilor de trai și de muncă ale membrilor societății, în realizarea unei calități umane superioare — prin instrucție și educație — care se răsfrînge pozitiv asupra întregii vieți sociale, în optimizarea proporțiilor economice, în atragerea la o viață economică și social-culturală intensă a tuturor județelor țării etc. Formarea unei imagini concludente, reale, asupra **e.u.** înregistrat, este condiționată de luarea simultană în considerare a tuturor formelor pe care acesta le îmbracă. Trecerea la optimizarea dezvoltării economico-sociale impune realizarea concomitentă a acestor trei aspecte ale **e.u.** Orice absolutizare a unuia în favoarea altuia duce la apariția de contradicții, care dăunează dezvoltării complexe și multilaterale a economiei naționale.

EFICIENȚA ECONOMICĂ A COMERȚULUI EXTERIOR, formă a eficienței economice, care exprimă totalitatea efectelor economice, realizate prin participarea țării la diviziunea internațională a muncii, concretizată în aportul la promovarea progresului tehnic, lărgirea bazei de aprovizionare cu materii prime, valorificarea superioară a resurselor naturale, folosirea rațională a capacităților de producție, accelerarea dezvoltării economico-sociale, ridicarea gradului de civilizație a națiunii. Ea se determină prin compararea rezultatelor cu efortul depus pentru obținerea lor. Mărimea **e.e.** a **c.e.** depinde de raportul dintre valoarea națională și valoarea internațională a mărfurilor care fac obiectul comerțului exterior. Prin urmare, cu cît crește volumul produselor exportate a căror valoare națională este mai mică decît cea internațională, cu atît **e.e.** a **c.e.** este mai ridicată. Creșterea **e.e.** a **c.e.** constituie o coordonată fundamentală a dezvoltării comerțului exterior. În această direcție acționează o serie de factori: îmbunătățirea structurii comerțului exterior prin mărirea ponderii produselor cu un grad înalt de tehnicitate; specializarea unor întreprinderi în producția destinată exportului; valorificarea superioară a resurselor interne de materii prime şi materiale; folosirea largă a înlocuitorilor pentru a limita importurile la strictul necesar; îmbunătăţirea calităţii produselor exportate; reducerea cheltuielilor de producţie prin creşterea productivităţii muncii; îmbunătăţirea publicităţii pe piaţa externă etc. O componentă importantă a **e.e.** a **c.e.** o constituie rentabilitatea acestuia, care reflectă efectele băneşti directe şi imediate obţinute în urma operaţiunilor de import-export. Aceasta presupune ca la export preţul extern în valută să fie mai mare decît costurile interne, iar la import, preţul de desfacere pe piaţa internă să fie mai mare decît cel la care s-au achiziţionat produsele. Rentabilitatea comerţului exterior se exprimă printr-o multitudine de indicatori, cum sînt, de pildă: cursul de revenire brut şi net, aportul net valutar, raportul de schimb. Cursul de revenire se calculează atît la export, cît şi la import, fie pe operaţiune sau o marfă, fie pe grupe de mărfuri sau pe ansamblul exportului sau importului. *Cursul de revenire brut, la export*, exprimă cu ce cheltuială internă se obţine fiecare leu valută prin export; el reflectă productivitatea muncii naţionale a produsului exportat şi productivitatea muncii mondiale. Formula de calcul este:

$$CrbE = \frac{P_k \cdot N_k^E}{P_k^v \cdot N_k^E},$$

în care: P_k = preţul intern complet la export în lei al unei unităţi de marfă k; NE = cantitatea de marfă exportată; P_k^v = preţul extern franco-frontieră pentru o unitate de marfă k, transformat în lei valută. *Cursul de revenire net* exprimă rentabilitatea exportului de marfă pe diferite trepte de prelucrare şi se utilizează, în special, pentru calculul rentabilităţii produselor a căror fabricare necesită, în proporţie însemnată, materii prime din import sau exportabile. Se determină după formula:

$$CrnE = \frac{(P_k - M_k)\ N_k^E}{(P_k^v - M_k^E)\ N_k^E},$$

în care: M_k = valoarea materiilor prime din import sau exportabile cuprinse în produsul destinat exportului, în lei; M_k^E = valoarea materiilor prime din import sau exportabile cuprinse în produsul destinat exportului, în preţuri externe, exprimate în valută şi recalculate în lei pe baza coeficienţilor interni de calcul. Pentru import, cursul de revenire se determină prin raportarea preţului de vînzare al mărfii pe piaţa internă, către beneficiar la costul în devize al mărfii respective, franco-frontieră, după formula:

$$CrI = \frac{(P_k + T_k) N_k^I}{P_k^I \cdot N_k^I},$$

în care: P_k = preţul intern de livrare al mărfii către beneficiar, în lei; T_k = taxa de import asupra mărfii importate; P_k^I = preţul extern franco-frontieră în valută sau transformat în lei cu ajutorul coeficienţilor interni de calcul. *Aportul net în valută* oglindeşte diferenţa dintre preţul în valută al unui produs exportat şi preţul în valută al materialelor aduse din import (folosite la fabricarea produsului respectiv) şi al materialelor interne utilizate (care s-ar fi putut exporta). *Raportul de schimb* reprezintă corelaţia dintre indicele preţului mediu la export şi indicele preţului mediu la import. Pentru R.S. România, creşterea rentabilităţii comerţului exterior prezintă o importanţă deosebită, înscriindu-se în preocuparea generală de sporire a **e.e.** a **c.e.** la care trebuie să contribuie toate unităţile şi organele care au atribuţii în acest domeniu de activitate.

EFICIENŢA ECONOMICĂ A INVESTIŢIILOR, formă a eficienţei economice care exprimă însuşirea investiţiilor de a produce rezultate economice utile (materiale, valorice şi sociale), concretizate în economie de muncă socială. **E.e.** a **i.** relevă mărimea efectului (creşterea producţiei, reducerea preţului de cost, sporirea beneficiului etc.) pe o unitate de efort (cheltuiala de investiţii) într-o perioadă de timp sau, invers, mărimea efortului sau a cheltuielilor de investiţii ce revin pe o unitate de efect util ţinînd seama de factorul timp. Din punctul de vedere al cerinţelor economiei naţionale, noţiunii de **e.e.** a **i.** i se atribuie şi un sens mai larg, incluzînd în conţinutul său, pe lîngă corelaţia dintre efecte şi efort, şi oportunitatea economică a investiţiilor, care indică momentul potrivit în care cheltuiala poate fi efectuată, precum şi ordinea prioritară a acestora. Noţiunea de **e.e.** a **i.** nu se confundă cu noţiunea de *efect al investiţiei*. Efectul reprezintă un rezultat concretizat în sporirea volumului fizic al producţiei, îmbunătăţirea calităţii produselor, creşterea productivităţii muncii, reducerea preţului de cost şi a valorii produselor etc., în timp ce **e.e.** a **i.** exprimă un *raport sau o corelaţie* între efect şi efort. Efectul este deci numai un element al eficienţei, dar nu se confundă cu eficienţa. Din punct de vedere economic, efectele investiţiilor se sintetizează în creşterea productivităţii muncii sociale şi în sporirea venitului naţional. În determinarea efectelor investiţiilor asupra productivităţii muncii există însă anumite limite legate de complexitatea efectelor şi de posibilitatea comensurării lor: 1) unele consecinţe ale investiţiilor (îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi uşurarea muncii, modificarea mediului înconjurător etc.) sînt greu de determinat integral; 2) creşterea productivităţii muncii rezultă simultan atît pe seama introducerii tehnicii noi realizate prin investiţii, cît şi prin contribuţia altor factori (ridicarea calificării personalului, perfecţionarea organizării producţiei şi a muncii etc.). După faza pe care o parcurge obiectul de investiţie, indicatorii de eficienţă pot fi grupaţi astfel: 1) *indicatorii de eficienţă a construcţiei sau producerii mijloacelor tehnice* care pot fi *sintetici* (investiţia specifică pe unitate de capacitate — pe suprafaţă clădită, pe utilaj sau pe unitate caracteristică a utilajului) şi *analitici* (productivitatea muncii în construcţii, consumurile specifice de materiale folosite în construcţii, costul materialelor la 1 000 de lei, producţia globală de construcţii, coeficienţii de folosire a utilajelor în construcţii etc.); 2) *indicatorii de eficienţă a exploatării obiectivelor de investiţii* se pot grupa în: *indicatori de eficienţă a fondurilor consumate*, care exprimă corelaţia dintre fondurile consumate şi efectele corespunzătoare (preţul de cost pe produs, cheltuielile de producţie la 1 000 de lei producţie marfă în preţuri de producţie, rata rentabilităţii); *indicatori de eficienţă a fondurilor ocupate*, care reflectă eficienţa folosirii tuturor fondurilor aflate la dispoziţia întreprinderii, independent de modul în care ele se consumă (valoarea producţiei sau beneficiul raportat la 1 000 de lei fonduri fixe şi circulante); *indicatori de eficienţă a fondurilor consumate şi ocupate*, adică a consumării şi utilizării fondurilor (producţia raportată la preţul de cost plus valoarea fondurilor fixe — fără amortizarea perioadei respective, preţul de cost pe unitate plus valoarea fondurilor ocupate care revine pe unitatea de produs etc.); 3) *indicatorii de eficienţă a fondurilor avansate (investiţiilor)*, sintetizează atît eficienţa fondurilor în construirea obiectivelor de investiţii, cît şi eficienţa fondurilor aflate în exploatare; aceştia prezintă însemnătate pentru cunoaşterea factorilor care determină eficienţa investiţiilor, în stadiul construcţiei şi în stadiul exploatării. Pentru eficienţa fondurilor avansate se folosesc următorii indicatori: investiţia specifică pe unitate de produs şi durata de recuperare a investiţiei. Eficienţa investiţiilor în legătură cu comerţul exterior se exprimă prin: indicatori care ilustrează efectele asupra balanţei comerţului exterior şi indicatori care reflectă eficienţa la export a produselor obţinute pe bază de investiţii (v. şi *curs de revenire; eficienţa economică a comerţului exterior*). Indicatorii prin care se măsoară efectul investiţiilor pot fi indicatori naturali şi indicatori valorici. *Indicatorii naturali*, care evidenţiază schimbările în parametrii tehnici (viteză, presiune, capacitate) sau tehnologici, respectiv caracterizează valoarea de întrebuinţare, servind ca bază pentru calcularea eficienţei tehnice care se corelează cu eficienţa economică. *Indicatorii valorici* (preţul de cost, investiţia specifică, rentabilitatea, cursul de revenire etc.) au caracter sintetic, unitar şi servesc la stabilirea **e.e. a i.**, indicînd cu ce cheltuieli de muncă socială sînt realizate investiţiile. Indicatorii folosiţi frecvent în practică sînt: 1) investiţia specifică:

$$i = \frac{I}{Q},$$

în care: I = valoarea investiţiei; Q = volumul producţiei; 2) durata de recuperare:

$$T = \frac{I}{B} \text{ sau } T = \frac{I}{A},$$

în care: B = beneficii anuale; A = acumulări băneşti anuale. Stabilirea duratei de recuperare după formulele de mai sus reflectă un calcul static, care nu ia în considerare factorul timp; acesta se are în vedere în calculele dinamice prin actualizarea valorilor viitoare pe baza anumitor criterii (procentul dobînzii la sumele depuse la bănci sau C.E.C. etc.). Stabilirea **e.e. a i.** se impune într-o serie de momente importante ale activităţii economice, cum sînt: proiectarea obiectelor de investiţii (construcţii, maşini, utilaje etc.), în raport de cuceririle ştiinţei şi tehnicii moderne; luarea în considerare a factorului timp în proiectarea obiectelor de investiţii; determinarea mărimii optime a întreprinderilor şi a clădirilor; repartizarea între ramuri şi în cadrul ramurilor a investiţiilor; repartizarea teritorială a investiţiilor; aprecierea activităţii economice a întreprinderilor care folosesc obiecte de investiţii. Căile de ridicare a **e.e. a i.** sînt legate de factorii care determină eficienţa în toate stadiile pe care le parcurg obiectele de investiţii; perfecţionarea repartizării pe ramuri şi a amplasării teritoriale a noilor obiective, extinderea şi modernizarea întreprinderilor în funcţiune înainte de a trece la investiţii noi, evitarea dispersării clădirilor şi reunirea unor clădiri în hale monobloc, reducerea ponderii construcţiilor în totalul investiţiilor, creşterea eficienţei modernizării utilajelor, industrializarea procesului de construcţii şi reducerea duratei de executare a construcţiilor, perfecţionarea documentaţiei şi calculului economic privind investiţiile etc.

EFICIENŢA ECONOMICĂ A TEHNICII NOI, efectul economic obţinut ca urmare a introducerii tehnicii noi, exprimat în economia de muncă socială. Ea se determină ca raport între rezultatele economice obţinute, după introducerea tehnicii noi, şi cheltuielile efectuate pentru introducerea progresului tehnic, ţinînd seama de factorul timp. **E.e. a t.n.** se măsoară prin indicatori naturali şi indicatori valorici. Principalii indicatori ai **e.e. a t.n.** urmăriţi în întreprinderile din ţara noastră sînt: sporul de producţie; creşterea productivităţii muncii; economia de timp de muncă; economia de materiale, combustibil, energie; economiile obţinute prin reducerea costului producţiei; costul unitar. Formulele de calcul sînt:

$$K = \frac{E}{C} \cdot 100,$$

în care: K = coeficientul eficienţei economice; E = valoarea efectelor economice totale (în lei); C = valoarea cheltuielilor efectuate pentru aplicarea progresului tehnic (în lei);

$$t = \frac{C}{E} = \frac{1}{K},$$

în care t = termenul de recuperare (în ani). Ca eficienţă economică se mai poate considera şi indicele creşterii productivităţii muncii, determinat ca raport între productivitatea muncii realizată înainte de aplicarea progresului tehnic *(W_0)* şi cea realizată după aplicare *(W_1)* pe o aceeaşi perioadă, după formula:

$$i_w = \frac{W_1}{W_0} \cdot 100.$$

EFICIENŢA GLOBALĂ A FONDURILOR DE PRODUCŢIE, expresie a raportului dintre sporirea producţiei globale şi fondurile de producţie utilizate. Cu cît maşinile, utilajele şi materiile prime etc. vor fi utilizate şi valorificate mai bine iar aprovizionarea, producţia şi desfacerea vor avea un caracter ritmic, cu atît mai mare va fi producţia globală ce se va obţine în perioada de plan dată cu fondurile de producţie de care dispune o unitate economică. **E.g.** a **f.** de **p.** se măsoară cu ajutorul indicatorului „producţie globală ce revine la o unitate de fonduri de producţie“, după formula:

$$\textbf{E.g. a f. de p.} = \frac{P_g}{FP},$$

în care: P_g = producţia globală; FP = fondurile de producţie. În prezent, cînd unităţile socialiste din ţara noastră dispun de condiţiile materiale necesare desfăşurării activităţii lor, îmbunătăţirea indicilor de utilizare a fiecărei maşini şi a fiecărui utilaj, reducerea consumului specific de materii prime şi materiale, fără a dăuna calităţii produselor, constituie factori importanţi de ridicare a **e.g.** a **f.** de **p.**, o uriaşă rezervă de creştere a nivelului de trai al celor ce muncesc (v. şi *eficienţa netă a fondurilor de producţie; eficienţă economică).*

EFICIENŢA MARGINALĂ A CAPITALULUI, noţiune utilizată de economiştii burghezi sub forma unui raport între randamentul viitor al bunurilor de capital (investiţiilor) şi preţul lor de ofertă (costul de înlocuire). Prin randamentul viitor al bunurilor de capital sau al investiţiilor ei înţeleg venitul pe care contează să-l obţină întreprinzătorul capitalist după realizarea producţiei, pe întreaga perioadă de funcţionare a acestor bunuri de capital (investiţii), iar prin preţ de ofertă (cost de înlocuire) preţul la care poate fi reprodus bunul de capital respectiv. Atracţia spre investiţii a capitalistului ar depinde de nivelul **e.m.** a **c.**: cînd **e.m.** a **c.** creşte, investiţiile sînt stimulate şi invers, cînd aceasta scade, investiţiile sînt în declin.

EFICIENŢA NETĂ A FONDURILOR DE PRODUCŢIE, expresie a raportului dintre creşterea venitului naţional sau a venitului net şi fondurile de producţie utilizate. Ea contribuie la sporirea producţiei şi a acumulărilor socialiste, la accelerarea progresului social-economic al ţării. Creşterea **e.n.** a **f.** de **p.** constituie unul din factorii intensivi ai dezvoltării economice, cu condiţia ca dinamica sporului de venit naţional sau de venit net să depăşească dinamica cheltuielilor materiale de producţie efectuate (fonduri de producţie). **E.n.** a **f.** de **p.** se măsoară cu ajutorul indicatorilor: 1) mărimea valorii nou create, obţinută la o unitate de fonduri de producţie:

$$\textbf{E.n. a f. de p.} = \frac{V_n}{FP};$$

2) mărimea venitului net obţinut la o unitate de fonduri de producţie, denu-

mită şi rata acumulărilor băneşti sau rata rentabilităţii totale:

$$\text{E.n. a f. de p.} = \frac{A}{FP};$$

3) mărimea beneficiului ce revine la o unitate de fonduri de producţie:

$$\text{E.n. a f. de p.} = \frac{B}{FP}.$$

Toţi factorii care contribuie la îmbunătăţirea utilizării maşinilor, utilajelor şi a materiilor prime sînt, în acelaşi timp, şi factori de creştere a **e.n. a f. de p.**

EFICIENŢĂ ECONOMICĂ, expresie a raportului dintre efectul util (rezultatul) şi cheltuiala (efortul) făcută pentru obţinerea lui. Cu cît efectul realizat pe unitatea de cheltuială este mai mare sau, invers, cu cît este mai mică cheltuiala ocazionată de producerea unui anumit efect util, cu atît **e.e.** este mai ridicată. Dialectica raportului reciproc dintre cheltuiala de muncă şi rezultatul dobîndit a fost fundamentată de către *K. Marx* (v.), care a examinat procesul de producţie atît din punct de vedere al cheltuielii de muncă, cît şi din punct de vedere al rezultatului obţinut, dezvăluind totodată conţinutul legii economiei de timp. El a arătat că pe măsura progresului forţelor de producţie cheltuiala de muncă se micşorează neîntrerupt, iar munca vie devine continuu mai productivă. **E.e.** are aplicabilitate generală, întrucît oriunde, în orice societate, fără o anumită cheltuială de muncă nu este posibil un anumit rezultat, munca fiind întotdeauna cauza, iar produsul obţinut, efectul ei. În *socialism*, determinarea şi creşterea continuă a **e.e.** capătă o însemnătate primordială, societatea fiind profund interesată în utilizarea cît mai eficientă a resurselor materiale, financiare şi umane de care dispune pentru accelerarea progresului economico-social. Formula generală de exprimare a **e.e.** este:

$$E = \frac{Q}{C},$$

în care: E = eficienţa economică; Q= volumul anual al producţiei obţinute (valoric); C =volumul anual al cheltuielilor de producţie. Pe măsura perfecţionării condiţiilor de producţie, nivelul **e.e.** tinde spre maxim ($E = \frac{Q}{C} \longrightarrow \longrightarrow$ *maxim*). Sintetic, creşterea **e.e.** se concretizează în asigurarea unei cît mai mari economii de muncă socială. Categoria **e.e.** trebuie urmărită atît în ramurile producţiei materiale, cît şi în activităţile neproductive. Calcularea **e.e.** impune folosirea unor indicatori economici, în funcţie de specificul activităţii, indicatori care exprimă o latură sau alta a eficienţei şi care se completează reciproc. Urmărirea **e.e.** are loc la nivelul unităţilor economice, al ramurilor şi al economiei naţionale. La nivelul *unităţilor economice*, **e.e.** se calculează utilizînd diferiţi indicatori ca: volumul beneficiului obţinut; venitul net realizat la 1 000 de lei cheltuieli de producţie; volumul producţiei globale la 1 000 de lei cheltuieli materiale; productivitatea muncii; rata rentabilităţii. **E.e.** la nivel de ramură se exprimă cu ajutorul unor indicatori, printre care cei mai importanţi sînt: venitul net raportat la fondurile de producţie utilizate; sporul de venit net raportat la fondurile de producţie utilizate; nivelul preţului de cost ponderat al ramurii pe unitatea de produs; nivelul productivităţii muncii. **E.e.** la nivelul *economiei naţionale* se poate exprima cu ajutorul unor indicatori printre care mai importanţi sînt: sporul de venit naţional pe lucrător $\left(\frac{\Delta V}{N}\right)$; sporul de venit naţional pe unitatea de investiţii $\left(\frac{\Delta V}{I}\right)$; eficienţa netă a fondurilor fixe $\left(\frac{V \text{ (venit național)}}{F_f \text{ (fonduri fixe utilizate)}}\right)$; corelația dintre creșterea venitului național și creșterea produsului social $\left(\frac{V_1}{V_0} > \frac{PS_1}{PS_0}\right)$; corelația dintre creșterea productivității muncii și creșterea fondurilor de producție $\left(\frac{W_1}{W_0} > \frac{F_1}{F_0}\right)$. *Aprecierea nivelului* **e.e.** presupune însă compararea mai multor variante de proiect. În conformitate cu cerințele legii economiei de timp, la baza alegerii uneia sau alteia dintre variantele propuse pot sta minimizarea cheltuielilor de muncă sau maximizarea rezultatelor obținute. Atunci cînd, de la o variantă de proiect la alta, diferă atît efectul cît și cheltuiala, există posibilitatea de a alege fie varianta ce oferă un efect mai mare, fie pe cea care presupune o cheltuială mai mică. În cazul în care efectele sînt identice, adică satisfac nevoi asemănătoare ca volum, structură, grad de exigență, loc și timp, se va alege acea variantă în care cheltuielile sînt mai mici. Cînd se constată însă că cheltuiala propusă (efortul) este identică, elementul hotărîtor în alegerea variantei optime este efectul mai ridicat. În cazul în care varianta economică aleasă asigură maximum de economie de muncă socială pe o perioadă de timp mai îndelungată este nevoie de prospectarea schimbărilor previzibile ce pot apărea în viitor, sub impulsul progresului tehnico-științific, atît în domeniul efectelor utile (în primul rînd producția) ce se cer de societate, cît și al costurilor de producție necesare. Abordarea problemelor **e.e.** trebuie făcută ținînd riguros seama de interrelația în care se găsesc diferitele verigi ale economiei: întreprindere, ramură, economie națională. Criteriul suprem al politicii partidului și statului nostru este ridicarea bunăstării generale materiale și spirituale a poporului; unui asemenea țel îi este subordonată întreaga activitate. De aceea, este posibil ca o variantă de proiect socotită la nivelul întreprinderii sau al ramurii ca fiind cea mai eficientă să contravină unor interese de ansamblu ale economiei naționale. Contradicțiile ce pot să apară uneori între interesele unor întreprinderi și ramuri pot fi înlăturate în mod conștient prin armonizarea lor cu interesele generale; alegerea variantei trebuie deci să ia în atenție toate efectele și implicațiile economico-sociale pe care trebuie să le asigure atît la nivel microeconomic, cît și la scara întregii economii. În aprecierea generală a eficienței activității economice este de mare utilitate categoria *rentabilitate* (v.), calculată la nivelul economiei naționale, al ramurilor, unităților economice și pe produse. Diferiții indicatori de exprimare a **e.e.** la diverse niveluri, în condițiile unei mari varietăți de muncă, se află în relație de intercondiționare, constituind *un sistem*. Acest mod de concepere și urmărire a **e.e.** are în vedere cointeresarea tuturor verigilor economice în utilizarea cît mai bună a resurselor, eliminarea lipsei de rentabilitate pe produs, întreprindere sau ramură. Totodată se ia în considerare dependența **e.e.** din cadrul unui nivel de activitate de eficiența realizată la celelalte niveluri, se urmăresc coordonarea și armonizarea întregului efort social spre atingerea țelului fundamental al producției socialiste. Creșterea **e.e.** înseamnă, în esență, economisirea de muncă socială. Productivitatea muncii este ea însăși o formă de eficiență economică. Între eficiența activității economice și productivitatea muncii există deosebiri de sferă: în timp ce productivitatea muncii se calculează prin raportul dintre cantitatea producției și munca cheltuită pentru realizarea ei (sau invers), efectul util al producției, în care se concretizează eficiența activității economice, depinde și de unele elemente incomensurabile (efectele sociale), avînd astfel un înțeles mai larg decît productivitatea muncii; nu întotdeauna creşterea productivităţii muncii echivalează cu o mărire a eficienţei activităţii economice (spre exemplu, sporirea productivităţii în cazul unor bunuri depăşite de nevoia socială duce la scăderea eficienţei muncii sociale). În R.S. România, printre problemele esenţiale ale dezvoltării economico-sociale actuale o importanţă deosebită are utilizarea cît mai eficientă a resurselor materiale şi umane. Reducerea cheltuielilor materiale presupune gospodărirea raţională, cu maximă eficienţă, a fondurilor de producţie. Urmarea directă a reducerii cheltuielilor materiale pe unitatea de produs este creşterea **e.e.** În această privinţă este importantă urmărirea, la nivelul întreprinderii, *a raportului între valoarea mijloacelor de producţie consumate şi valoarea nou creată.* Cu cît se reduc cheltuielile materiale, în condiţiile unui nivel dat al preţului de vînzare, cu atît mai mare este valoarea nou creată. La scara economiei naţionale, ponderea din ce în ce mai scăzută a cheltuielilor materiale, în produsul social, înseamnă, corespunzător, o pondere mai ridicată a venitului naţional. Creşterea **e.e.** este condiţionată şi de micşorarea consumului de muncă vie pe unitatea de produs. De aceea, un mare rol în determinarea gradului **e.e.** îl are şi *cunoaşterea raportului dintre cheltuielile de producţie totale* (preţul de cost) şi *plusprodusul obţinut* (venitul net al societăţii). La un nivel dat al preţului de vînzare al mărfii, produsul creat de munca pentru societate va fi cu atît mai mare cu cît preţul de cost va fi mai mic. Reducerea continuă a preţului de cost prin folosirea raţională a resurselor în toate ramurile economiei naţionale contribuie la sporirea surselor necesare reproducţiei socialiste lărgite. **E.e.** îmbracă diferite forme: eficienţa utilizării surselor de dezvoltare economico-socială; eficienţa utilizării fondurilor de producţie; eficienţa investiţiilor; eficienţa utilizării forţei de muncă; eficienţa comerţului exterior etc. În România au făcut cercetări în acest domeniu: *S. Vrejbă, N. Braşoveanu* şi *V. Baghinschi* „Eficienţa economică a chimizării agriculturii" (1967); *A. Iancu* „Eficienţa economică maximă" (1972); *N. Marchidanu* şi *I. Bianu* „Eficienţa economică a tehnologiilor de mecanizare în agricultură" (1972); *M. Florescu* „Eficienţa economică a cercetării ştiinţifice" (1973); *M. Mehedinţu* „Accelerarea vitezei de rotaţie a mijloacelor circulante" (1973); *Gh. Şiclovan* „Eficienţa economică" (1974). Studii colective în volumele: „Eficienţa economică a investiţiilor. Cercetări teoretice metodologice" (1967); „Eficienţa economică a comerţului exterior. Probleme teoretice şi metodologice" (1967); „Eficienţa şi creşterea economică" (1972); „Eficienţa economică a investiţiilor şi a tehnicii noi. Studii privind perfecţionarea metodologiei de calcul" (1972); de asemenea, au publicat studii I. Desmireanu, M. Diamandopol, M. Părăluţă, I. Românu, C. Olariu etc. (v. şi *eficienţa economică a comerţului exterior; eficienţa economică a investiţiilor; eficienţa economică a tehnicii noi; eficienţa globală a fondurilor de producţie; eficienţa netă a fondurilor de producţie).*

EFIMOV, Anatolii Nikolaevici (n. 1908), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul elaborării metodelor de analiză şi planificare a legăturilor dintre ramuri şi a structurii pe ramuri a economiei naţionale. *Op. pr.:* „Tehnica cea mai înaltă — baza perfecţionării producţiei socialiste" (1955); „Problemele planificării optimale" (1966); „Industria sovietică (aparat de producţie, conducere şi planificare)" (1967); „Planificarea economiei naţionale în U.R.S.S." (1967).

EGALITARISM, concepţie mic-burgheză, potrivit căreia egalitatea este înţeleasă ca o nivelare a averii şi în retribuire. Marxismul a respins şi respinge ideile care concep egalitatea în socialism ca o retribuire egalitară a muncii independent de cantitatea şi calitatea în care a fost prestată, de aportul la dezvoltarea societăţii, iar în comunism la o nivelare generală a consumului, a condiţiilor de trai, a gusturilor şi trebuinţelor. Prin egalitate, marxismul înţelege o poziţie egală faţă de mijloacele de producţie şi eliberarea de exploatare egală pentru toţi, dreptul egal de a munci după capacităţi şi de a fi retribuit după munca depusă (în socialism), după nevoi (în comunism). Încă în socialism se creează posibilităţi egale de afirmare şi dezvoltare tuturor cetăţenilor. Sînt înlăturate diferenţele exagerate în venituri, evitîndu-se însă orice tendinţă de nivelare, contrară principiului socialist al repartiţiei. Egalitatea realizată în socialism urmează să fie desăvîrşită în comunism.

EGALIZAREA NIVELURILOR DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ A ŢĂRILOR SOCIALISTE, proces istoric obiectiv de lichidare a decalajelor moştenite de la capitalism, de apropiere treptată a nivelurilor de dezvoltare economică a ţărilor socialiste, de ridicare a tuturor statelor socialiste la un grad superior de civilizaţie şi bunăstare. **E.n.** de **d.e.** a **ţ.s.** se realizează în mod conştient pe baza folosirii pe multiple planuri a superiorităţii orînduirii socialiste, ceea ce presupune dezvoltarea puternică a forţelor de producţie în fiecare ţară socialistă, asigurarea unui ritm şi nivel comparativ mai ridicat al acumulării în economia naţională, utilizarea deplină, raţională şi superioară a resurselor de muncă, creşterea potenţialului economic, stabilirea unor structuri moderne, ca urmare a mobilizării tuturor forţelor şi mijloacelor proprii, potrivit obiectivelor fundamentale stabilite de fiecare partid marxist-leninist în fiecare ţară. Totodată, colaborarea economică şi tehnico-ştiinţifică reprezintă un factor important al ridicării nivelurilor de dezvoltare economică ale ţărilor socialiste. În „Programul complex al adîncirii şi perfecţionării în continuare a colaborării şi dezvoltării integrării economice socialiste dintre ţările membre ale C.A.E.R." se subliniază că apropierea şi egalizarea treptată a nivelurilor de dezvoltare economică ale ţărilor socialiste trebuie să fie luate în considerare în toate domeniile şi formele de colaborare. În aprecierea **e.n.** de **d.e.** a **ţ.s.** au o mare capacitate de expresivitate indicatorii: 1) volumul producţiei industriale şi al producţiei agricole, volumul producţiei industriale şi al producţiei agricole luate împreună, mărimea venitului naţional şi a produsului social, calculate pe locuitor; 2) structura producţiei industriale, a producţiei agricole, a venitului naţional, a produsului social şi a comerţului exterior; 3) nivelul productivităţii muncii şi al eficienţei economice; 4) principalii indicatori ai nivelului de trai. De asemenea, au putere de generalizare indicatorii cu privire la volumul principalelor produse industriale şi agricole pe locuitor. Analiza evoluţiei acestor indicatori demonstrează o tendinţă generală de apropiere şi de egalizare treptată a nivelurilor de dezvoltare economică ale ţărilor socialiste. Producţia industrială pe locuitor în România, de exemplu, a reprezentat, comparativ cu R.D. Germană, 25% în 1950 şi circa 33% în 1970; în comparaţie cu Cehoslovacia, 21% în 1950 şi peste 42% în 1970; în comparaţie cu U.R.S.S., 33% în 1950 şi circa 52% în 1970. Reducerea decalajului ce ne desparte de ţările socialiste avansate constituie o expresie elocventă a realizărilor obţinute de ţara noastră în promovarea neabătută a politicii de *industrializare socialistă*. Cu toate acestea, producţia pe locuitor în România era în anul 1970 de circa două ori mai mică decît cea realizată în U.R.S.S., de circa 2,4 ori mai mică decît în Cehoslovacia şi de peste 3 ori mai mică decît în R.D. Germană. Acelaşi lucru se observă şi în mărimea venitului naţional. În privinţa celorlalţi indicatori, datele arată, de asemenea, că ţările socialiste mai puţin dezvoltate au încă de parcurs drumul unei intense dezvoltări pentru a se apropia de nivelul ţărilor socialiste dezvoltate, pentru a realiza o economie avansată, întemeiată pe cele mai noi cuceriri ale revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane. Procesul apropierii şi **e.n.** de **d.e.** a **ţ.s.** este necesar să fie studiat şi urmărit în mod sistematic, influenţat şi stimulat prin măsuri speciale. În acest sens, Programul P.C.R. prevede „egalizarea nivelului de dezvoltare al ţării noastre cu cel al ţărilor socialiste avansate din punct de vedere economic, apropierea României de ţările industriale dezvoltate ale lumii. Pînă în 1990 acest proces de apropiere şi egalizare va fi, în linii generale, realizat. Se va ajunge la un grad de dezvoltare a forţelor de producţie, a bazei tehnico-materiale a societăţii care să permită un înalt nivel de civilizaţie socialistă, satisfacerea necesităţilor, stabilite în mod raţional, ale tuturor cetăţenilor, crearea premiselor materiale şi culturale pentru trecerea la edificarea comunismului“.

EGALIZAREA RATEI PROFITULUI, proces specific economiei capitaliste prin care se formează rata mijlocie a profitului, determinat de concurenţa dintre întreprinderile aparţinînd diferitelor ramuri de producţie, de transferul de capital şi de forţă de muncă dintr-o ramură în alta. Întrucît scopul nemijlocit al fiecărui capitalist este obţinerea de plusvaloare cît mai multă prin valorificarea cît mai ridicată a capitalului deţinut, are loc o permanentă mişcare a capitalurilor din ramurile cu o rată a profitului scăzută spre cele cu o rată a profitului înaltă. Să presupunem patru ramuri de producţie diferite, ale căror capitaluri avansate (dar pe care, pentru uşurinţa calculului, le considerăm identice cu cele consumate) sînt de mărime egală (100 de unităţi monetare), dar cu o compoziţie organică diferită: A $(80c+20v)$, B $(70c+30v)$, C $(60c+40v)$ şi $D(85c+15v)$, iar rata plusvalorii de 100% în toate cele 4 ramuri. Rata individuală a profitului va fi: $A=20\%$; $B=30\%$; $C=40\%$; $D=15\%$. Ramurile B şi C, unde rata individuală a profitului este mai mare, vor deveni centrul atenţiei celorlalţi capitalişti, care vor căuta să-şi plaseze capitalurile aici. Spre aceste ramuri se vor orienta atît noile capitaluri ce urmează a fi investite, cît şi o parte din capitalurile din ramurile A şi D. Afluenţa de capitaluri în ramurile B şi C va face ca volumul producţiei să crească, oferta de mărfuri pe piaţă să se mărească mai mult decît cererea, ceea ce va determina scăderea preţurilor. Or, scăderea preţurilor în condiţiile în care cheltuielile capitaliste de producţie au rămas neschimbate condiţionează scăderea ratei profitului. În ramurile în care compoziţia organică a capitalului este ridicată, procesul este invers. Prin migrarea de capitaluri din ramurile A şi D volumul producţiei acestora şi oferta lor de mărfuri pe piaţă se vor reduce; dacă cererea nu se schimbă, rezultă că reducerea ofertei determină creşterea preţurilor în ramurile A şi D, care, în cazul neschimbării cheltuielilor capitaliste de producţie, va determina ridicarea ratei profitului. Datorită acestei mişcări continue are loc egalizarea ratei profitului, plusvaloarea produsă redistribuindu-se în aşa fel încît fiecare capitalist încasează profituri egale la capitaluri avansate egale, indiferent de ramura de producţie şi de nivelul *compoziţiei organice a capitalului* (v.). **E.r.p.** este un proces complex, generat de migrarea capitalului dintr-o ramură în alta. Migrarea nu trebuie înţeleasă simplist şi nu trebuie absolutizată. Totuşi există o serie de metode care se folosesc cu succes pe această linie: lichidarea unor întreprinderi (îndeosebi unele întreprinderi cu un capital fix, în mare parte transferat asupra noului produs); fondarea sau achiziţionarea de întreprinderi, acordarea de credite, mai ales întreprinderilor din ramurile cu o rată a profitului mai înaltă etc. De asemenea nici reducerea producţiei nu trebuie înţeleasă ca fiind absolută, ci relativă, în raport cu cererea. În sfîrşit, transferul de capital se referă în primul rînd nu la retragerea capitalurilor dintr-o anumită ramură şi plasarea lor în alta, ci la plasarea capitalului suplimentar acumulat. Dominaţia monopolurilor influenţează puternic concurenţa dintre ramuri, îngreunînd migrarea capitalurilor dintr-o ramură în alta şi respectiv egalizarea ratei profitului. Există însă unele condiţii şi căi care permit migrarea capitalurilor dintr-o ramură în alta şi respectiv **e.r.p.**: monopolurile integrate vertical, diversificarea producţiei de către marile monopoluri sau plasarea capitalurilor lor concomitent în alte ramuri, fuziuni parţiale, capitalul fictiv ş.a. Migrarea capitalului şi **e.r.p.** asigură avantaje importante pentru capitalişti. În schimb, pentru oamenii muncii aceasta este însoţită de descalificare, de necesitatea de a se recalifica sau de a se angaja ca muncitori necalificaţi, de şomaj etc. (v. şi *legea egalizării ratei profitului*).

ELASTICITATE, proprietate a unei variabile economice (cerere, ofertă, consum) de a-şi modifica mărimea sub influenţa altei variabile. **E.** *cererii* sau *consumului*, variaţia cantitativă sau valorică a cererii de mărfuri, sub influenţa unui factor sau grup de factori, între care: veniturile populaţiei, nivelul preţurilor, oferta de mărfuri, factorii demografici etc. De exemplu, în condiţiile creşterii veniturilor populaţiei sau ale scăderii preţurilor are loc modificarea cererii (în general, creşterea ei), în mod diferit de la o grupă de mărfuri la alta. **E.** *ofertei*, variaţia ofertei de mărfuri aduse pe piaţă, sub influenţa producţiei, a modificării preţurilor, a cererii populaţiei etc. Gradul de **e.** (a cererii, ofertei, consumului) se măsoară cu ajutorul coeficienţilor de **e.** Aceştia exprimă mărimea variaţiei (cererii, ofertei, consumului) faţă de modificarea cu un procent a factorului de influenţă, deducîndu-se din formula:

$$E = \frac{\Delta y}{y} : \frac{\Delta x}{x},$$

în care: y=variabila dependentă; x=factorul de influenţă; Δ=modificarea lor de la o perioadă la alta. Coeficienţii sînt unitari sau supraunitari, în cazul unei **e.** intense, şi subunitari, în cazul unei **e.** slabe; cînd coeficientul este egal sau apropiat de zero, variabila în cauză (cererea, oferta, consumul) este inelastică. **E.** poate fi directă sau inversă: în primul caz (cererea, oferta, consumul) evoluează în aceeaşi direcţie cu factorul de influenţă, coeficienţii de **e.** luînd valori pozitive, iar în al doilea caz variaţia este inversă (de exemplu, creşterea preţurilor determină reducerea cererii), coeficienţii de **e.** luînd valori negative.

ELECTRIFICARE, cale a progresului tehnic care constă din introducerea şi extinderea folosirii energiei electrice pentru diferite utilizări ca: forţă motrice, procese tehnologice (chimice şi termice), iluminat, încălzit etc. în toate ramurile economiei naţionale, pe baza sporirii producţiei de energie electrică. **E.** este una dintre direcţiile principale de înfăptuire a progresului tehnic contemporan, condiţionînd, la rîndul ei, mecanizarea, automatizarea, chimizarea producţiei etc. **E.** producţiei a început la sfîrşitul sec. al XIX-lea prin înlocuirea în industrie a motoarelor termice cu motoare electrice şi prin introducerea sistemului trifazat de curenţi alternativi, precum şi prin realizarea transmiterii la distanţă a energiei electrice. Nivelul de înzestrare a producţiei şi a muncii cu energie electrică condiţionează dezvoltarea şi perfecţionarea mijloacelor de producţie, extinderea progresului tehnic şi creşterea eficienţei economice. **E.** este o condiţie esenţială a construirii şi dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului, a creşterii productivităţii muncii şi, pe această bază, a ridicării continue a nivelului de trai al poporului. *V.I. Lenin* (v.) considera **e.** totală a producţiei ca fiind indispensabilă pentru victoria deplină a socialismului şi comunismului. P.C.R. acordă o atenţie deosebită **e.** asigurînd, prin politica energetică consecventă, dezvoltarea cu un pas înainte a producţiei de energie electrică faţă de producţia industrială, în ansamblu. Ca rezultat al acestei politici s-au produs modificări fundamentale în producţia şi consumul de energie electrică, a crescut gradul de **e.** a producţiei şi a tuturor localităţilor. Dacă în trecut România se situa pe unul din ultimele locuri din Europa în ce priveşte producţia şi consumul de energie electrică pe locuitor, în prezent, ea a depăşit cu mult media mondială. În 1973 producţia de energie electrică a fost de peste 46,7 miliarde kWh, faţă de 1,1 miliarde kWh în 1938. S-a urmărit, de asemenea, valorificarea raţională a resurselor energetice primare prin folosirea cărbunilor inferiori şi a potenţialului hidroenergetic. În 1975 este prevăzut ca România să producă 58—60 miliarde kWh, iar în 1990 să se ajungă la 5 000—6 000 kWh energie electrică pe locuitor.

EMBARGO, sistem de măsuri de interdicţie luate de un stat, fie împotriva accesului pe piaţa proprie a mărfurilor sau capitalurilor provenind dintr-o anumită ţară, fie împotriva exporturilor mărfurilor sau de capitaluri proprii în alte state. Din punct de vedere istoric, apariţia **e.** este marcată de interzicerea navelor unei puteri străine de a intra sau ieşi din porturile ţării. În prezent, deşi se menţine şi această formă de **e.**, pe prim plan se situează interdicţiile cu privire la comerţ, credit şi tranzit. Un exemplu clasic de **e.** este cel instituit în 1810 de Napoleon Bonaparte prin blocusul continental îndreptat contra accesului mărfurilor engleze pe pieţele ţărilor europene cucerite sau aliate. După primul război mondial, puterile occidentale, încercînd să înăbuşe tînăra republică sovietică, au supus-o unei blocade economice care a durat mai mulţi ani, interzicînd exportul de mărfuri în U.R.S.S. şi importul de mărfuri din această ţară. Un fel de **e.** a fost instituit şi după cel de-al doilea război mondial (prin „Legea Battle" din 1949, completată cu „Amendamentul Kem" din 1950) de către S.U.A., la care au aderat mai multe state occidentale, contra ţărilor socialiste, interzicînd exportul mărfurilor aşa-zise „strategice" pe piaţa acestora. **E.** a devenit în ultimii ani un mijloc de sancţionare a unor state care nu se supun deciziilor O.N.U. Astfel a fost cazul cu interzicerea exportului de petrol în Rhodesia, datorită faptului că guvernul acestei ţări nu a aplicat măsurile recomandate de O.N.U. privind încetarea politicii rasiste. Orice **e.** se constată însă a fi ineficient dacă ţara care l-a instituit nu deţine monopolul exclusiv al mărfii interzise la export sau dacă nu este singurul client pentru marfa interzisă la import (v. şi *blocadă economică).*

EMBATIC, termen care desemnează arendarea unui teren pe o perioadă îndelungată de timp (pînă la 99 de ani), perioadă în care arendaşul, denumit *embaticar*, capătă astfel dreptul de posesiune deplină asupra pămîntului. El a fost practicat în perioada descompunerii feudalismului şi ascensiunii burgheziei în Europa occidentală, în mod deosebit în Anglia, în sec. al XVI-lea; **e.** a avut răspîndire şi în ţara noastră.

EMIGRARE, ieşire a unei persoane dintr-o ţară pentru a se stabili în altă ţară. Fenomenul de **e.** internaţională este foarte vechi. Motivele **e.** pot fi economice, politice, sociale, religioase ş.a. În ţările capitaliste un mobil principal al **e.** îl constituie existenţa şomajului, greutatea de a găsi un loc de muncă, cîştigurile scăzute ş.a. Urmările procesului de **e.** au un caracter contradictoriu, atît pentru cei ce emigrează, cît şi pentru ţara de unde emigrează. Între consecinţele nefavorabile pentru ţara de origine a emigrantului, se include fenomenul de degradare calitativă a forţei de muncă, întrucît de regulă pleacă persoane apte de muncă şi deseori şi cu pregătire profesională bună, pierderea unor capitaluri investite de stat în pregătirea celui care pleacă ş.a. (v. şi *imigrare*).

EMISIUNE BĂNEASCĂ, (în sens strict) operaţiune de fabricare a semnelor băneşti şi de stocare a lor la emitent în vederea punerii lor în circulaţie. (În sens larg) operaţiunile prin care banii în numerar (monede, bancnote, bani de hîrtie) sînt emişi şi puşi în circulaţie de emitent — banca centrală, Ministerul Finanţelor. **E.b.** a băncii centrale poate fi efectuată pentru scopuri economice prin scontarea efectelor de comerţ, avansurile pe titluri, cumpărarea de aur şi valută, operaţiuni pe piaţa liberă (open market), sau pentru împrumutarea statului în vederea acoperirii deficitului bugetar. Prin extindere, **e. b.** înseamnă şi crearea de bani scripturali în conturile băncilor prin operaţiuni bancare corespunzătoare. Întrucît **e.b.** măreşte masa banilor în circulaţie şi ca atare influenţează activitatea economică, ea se orientează în principiu după nevoile circulaţiei în scopul menţinerii echilibrului între existentul şi necesarul de bani. În practică, dacă se încalcă necesarul obiectiv, **e.b.** poate duce la dezechilibru, cu consecinţe în general negative asupra vieţii economice. În *ţările socialiste* **e.b.** se efectuează pe baza planului de casă şi a planului de credit (v. şi *circulaţie bănească; deflaţie; inflaţie*).

ENGELS, Friedrich (1820—1895), filozof, economist, om de ştiinţă de o vastă erudiţie, întemeietor, împreună cu *K. Marx* (v.), al comunismului ştiinţific. S-a născut la 28 noiembrie 1820, în oraşul Bremen, Germania. A frecventat şcoala din localitatea natală, apoi liceul la Elberfeld. În 1837 a fost silit de tatăl său să părăsească liceul, fără a fi terminat ultima clasă, spre a lucra în întreprinderea sa. Din 1838 lucrează la o firmă comercială din Bremen. În această perioadă se apropie de grupul literar radical *Tînăra Germanie,* aflat sub influenţa lui Börne şi Haine. În 1840 **E.** începe să studieze filozofia lui Hegel; în 1841 soseşte la Berlin pentru satisfacerea stagiului militar şi aderă la cercul *Tinerilor hegelieni,* reprezentanţi ai aripii de stînga a liberalismului german. În 1842, sub influenţa lui Feuerbach, **E.** începe să-şi formeze o concepţie materialistă despre lume şi părăseşte gruparea *Tînăra Germanie.* În acelaşi an se stabileşte la Manchester în Anglia (ţara capitalistă cea mai dezvoltată a vremii), unde are prilejul să cunoască îndeaproape condiţiile de trai ale clasei muncitoare. În acest timp studiază economia politică clasică engleză şi socialismul utopic, sub influenţa cărora îşi formează concepţia sa asupra dezvoltării societăţii. În 1844 se întîlneşte la Paris cu Marx, an care marchează începutul unei strînse prietenii şi colaborări, în decursul căreia elaborează teoria revoluţionară a proletariatului. În perioada imediat următoare, Marx şi **E.** împletesc activitatea ştiinţifică cu cea practică, politică. Sub influenţa lor se înfiinţează la Bruxelles *Comitetul comunist de corespondenţă* ce urma să contribuie la întărirea solidarităţii internaţionale a proletariatului. În 1846 **E.** intră în legătură cu *Liga comuniştilor* şi este însărcinat, la cel de-al doilea Congres, să redacteze programul de activitate. El schiţează prima formă a „*Manifestului Comunist*" sub titlul „*Principiile comunismului*" (v.), pe baza căruia împreună cu Marx elaborează „*Manifestul Partidului Comunist*" (v.). **E.** a participat activ la revoluţia din 1848—1849, atît în Franţa, cît şi în Germania. La mijlocul anului 1848 Marx şi **E.** se stabilesc la Köln unde editează „*Noua gazetă renană*", organ ce susţinea linia proletar-revoluţionară. După înfrîngerea revoluţiei ei revin în Anglia. În anii următori, împreună cu Marx, **E.** realizează o serie de corespondenţe pentru ziarul „*New York Daily Tribune*", referitoare la războiul din Crimeea (1835—1856), „*Al doilea război al opiului*" din China, despre răscoalele din India şi invazia engleză din Persia (1857—1858), despre războaiele din Piemont (1859), despre războiul din Maroc (1860), despre războiul civil din S.U.A. (1861), în care examinează războiul ca un fenomen social legat de lupta de clasă şi unde sînt tratate o serie de probleme ale mişcării de eliberare naţională. În 1864 este întemeiată Internaţionala I, ai cărei organizatori şi conducători au fost Marx şi **E.** În cadrul activităţii Internaţionalei, lui **E.** i-a revenit sarcina combaterii curentelor opuse marxismului. În timpul războiului dintre Franţa şi Prusia, **E.** duce o campanie susţinută în favoarea republicii franceze. În numele Internaţionalei, Marx şi **E.** salută *Comuna din Paris* şi îi acordă sprijinul. În condiţiile de teroare îndreptată asupra Internaţionalei ce au avut loc după înfrîngerea Comunei, **E.**, alături de Marx, continuă lupta împotriva curentelor mic-burgheze şi preia o serie de sarcini în conducerea Internaţionalei. După moartea lui Marx, **E.** continuă activitatea teoretică şi practică a acestuia, asumîndu-şi sarcina de a pregăti pentru tipar volumele al II-lea şi al III-lea ale „*Capitalului*". În ultimii ani ai vieţii sale, **E.** a studiat apariţia germenilor imperialismului: sesizează schimbarea rolului bursei de efecte şi creşterea pieţei hîrtiilor de valoare; evidenţiază cauzele dezvoltării societăţilor pe acţiuni, creşterea numărului rentierilor şi a elementelor parazitare ca urmare a exportului de capital; consideră apariţia uniunilor monopoliste ca un proces determinat de accentuarea concentrării şi centralizării producţiei şi care reflectă începutul falimentului societăţii burgheze. În acest timp, **E.** continuă să îndrume mişcarea muncitorească şi are strînse legături cu partidele socialiste din întreaga lume. Ca urmare a acestei activităţi, în 1889 a fost constituită Internaţionala a II-a. **E.** a dus o luptă susţinută împotriva oportunismului care se infiltra în mişcarea muncitorească, purtînd o vastă corespondenţă cu diverşi militanţi marxişti. Mai ales spre sfîrşitul vieţii sale, **E.** s-a aflat într-o legătură strînsă cu militanţii socialişti din România, manifestîndu-şi interesul faţă de mişcarea socialistă din ţara noastră. A făcut, de asemenea, eforturi să înveţe limba română. **E.**, după ce şi-a închinat întreaga activitate luptei revoluţionare, teoretice şi practice, s-a stins din viaţă la 5 august 1895, la Londra. *Op. pr.:* „Schelling şi revelaţia" (1841), în care critică iraţionalismul lui Schelling şi apără elementele progresiste ale filozofiei lui Hegel; „Schiţă a unei critici a economiei politice" (1844), lucrare calificată de Marx drept genială şi în care arată că principala deficienţă a economiei politice burgheze rezidă în considerarea proprietăţii private drept veşnică, ajungînd la concluzia caracterului istoric al proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie; „Situaţia Angliei" (1844), în care, independent de Marx, formulează ideea rolului istoric al proletariatului; „Sfînta familie" (1844, în colab. cu Marx), în care clarifică concepţia despre rolul proletariatului, formulează teza fundamentală privitoare la rolul determinant al condiţiilor materiale în viaţa socială şi face primii paşi spre elaborarea teoriei valorii-muncă; „Situaţia clasei muncitoare în Anglia“ (1845), în care analizează structura economică şi politică a Angliei, precum şi consecinţele revoluţiei industriale asupra proletariatului şi, îndeosebi, existenţa armatei industriale de rezervă. Subliniind din nou rolul istoric al proletariatului, **E.** insistă asupra unirii mişcării muncitoreşti cu gîndirea socialistă, condiţie a victoriei revoluţionare a clasei muncitoare; „Ideologia germană“ (1846, în colab. cu Marx), în care este expusă, pentru prima dată şi în mod corespunzător, concepţia materialistă despre istorie; „Principiile comunismului“ (1846); „Manifestul Partidului Comunist“ (1848, în colab. cu Marx); „Războiul ţărănesc german“ (1850), în care analizează războaiele ţărăneşti din Germania din 1825; „Rolul muncii în procesul transformării maimuţei în om“ (1876), în care se arată că munca este izvorul tuturor formelor avuţiei, ea avînd rol decisiv în dezvoltarea şi perfecţionarea fiinţei umane; „Anti-Dühring“ (1878, v.); „Dialectica naturii“ (elaborată în perioada 1873—1883 şi publicată pentru prima dată în 1925), care reprezintă prima sinteză filozofică marxistă privind ştiinţele naturii; „Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului“ (1884, v.); „Ludwig Feuerbach şi sfîrşitul filozofiei clasice germane“ (1886); „Contribuţii la critica proiectului de program social-democratic din 1891“. Primele traduceri în limba română din operele lui **E.** datează din 1891, cînd în revista „Românul“ nr. XXXV apare o parte din „Anti-Dühring“; în 1892 se editează „Manifestul Partidului Comunist“. În anii edificării socialismului, tipărirea operelor lui **E.** cunoaşte o deosebită amploare: „Anti-Dühring“ a apărut în 4 ediţii; „Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului“, în 5 ediţii; „Rolul muncii în procesul transformării maimuţei în om“, în 4 ediţii. Prin seria „Opere“ s-a întreprins tipărirea tuturor lucrărilor lui Marx şi **E.** din care au apărut deja 32 de volume. S-au publicat, de asemenea, „Opere alese“ în 2 volume, în 3 ediţii (v. şi *economie politică; marxism-leninism; doctrină economică; ştiinţă economică*).

ENGINEERING [pron. *enginíring*] (cuv. engl.), termen care desemnează o activitate specifică de concepţie, studiu şi coordonare a diferitelor activităţi exercitate de către ingineri şi tehnicieni care activează, în general, în cadrul unei echipe, pentru realizarea sau pentru punerea în stare de producţie sau de folosinţă a unei lucrări sau a unui ansamblu de lucrări. **E.** este o activitate relativ nouă, apărută ca urmare a condiţiilor create de revoluţia ştiinţifică-tehnică, care impune dirijarea cu precădere a forţelor proprii spre activităţile de producţie şi desfacere şi folosirea unor posibilităţi externe pentru rezolvarea anumitor probleme, cum ar fi concepţia şi construirea noilor unităţi de producţie şi instruirea personalului pentru utilizarea lor. Prin specificul lor, aceste activităţi necesită o cantitate scăzută de materiale şi un volum ridicat de muncă de înaltă calificare: cercetare, prospectare, studii, coordonare şi conducere. În comerţul internaţional, **e.** contribuie la transferul de valori intelectuale tehnice, asociate cu transferul de mijloace materiale.

ENTROPIE, (în teoria informaţici) proces de trecere a sistemelor materiale de la o stare de ordine la o stare de dezorganizare. În cadrul sistemelor cibernetice **e.** reprezintă indicatorul care caracterizează nivelul sau gradul de organizare a sistemului respectiv. Starea entropică este proprietatea generală a sistemelor cibernetice de a conţine, în interiorul lor, perturbaţii care tind să se opună finalizării acţiunilor specifice sistemului. **E.** poate să aibă valori minime şi maxime. Eficienţa maximă a unui sistem cibernetic se obţine atunci cînd **e.** este minimă. În organizarea şi conducerea unui sistem economico-social se ţine seama de stările entropice care pot frîna desfăşurarea normală şi obţinerea rezultatelor programate în diferite domenii ale activităţii economice şi sociale.

„ERA SOCIALISTĂ“, revistă teoretică şi social-politică a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, titulatura nouă a revistei *„Lupta de clasă“*, denumire sub care a apărut începînd din iulie 1920 pînă în august 1972. În **„E.s.“** apar numeroase studii asupra problemelor economice. Prima serie a revistei „Lupta de clasă“ a început să apară la 1 iulie 1920 sub îngrijirea secţiei Bucureşti a Partidului Socialist. Între iunie 1926 şi decembrie 1939 revista a apărut ilegal cu întreruperi. Reapare din august-septembrie 1948 (seria aV-a) la Bucureşti. Revista **„E.s.“** apare de două ori pe lună, publică articole teoretice, articole privind practica construcţiei socialiste în România, problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, experienţa organizaţiilor de partid şi de stat, activitatea ştiinţifică, literară, artistică din ţară şi de peste hotare ş.a.

ERASM din Rotterdam (Erasmus Desiderius Rotterdamus: pseudonimul lui *Gerhard Gerhards*) (1466—1536), umanist renascentist olandez. În scrierile şi pamfletele sale a satirizat racilele societăţii feudale, a atacat scolastica şi a înfierat ignoranţa şi depravarea clerului. **E.** a condamnat războaiele şi a făcut elogiul păcii. A avut un rol important în răspîndirea culturii clasice a antichităţii. *Op. pr.:* „Elogiul nebuniei“ (1509).

ERDÖS [pron. *érdoeş*], Peter (n. 1910), economist ungur, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Ungare de Ştiinţe. Domenii de cercetare: categoriile valorice, reproducţia, crizele economice. *Op.pr.:* „Categoriile valorice în planificarea socialistă“ (1959); „Fondurile şi sistemul monetar în capitalismul modern“ (1962); „Analiza unei crize periodice pe baza schemei marxiste a reproducţiei“ (1964); „Contribuţii la legătura dintre teoria conjuncturii şi cea a reproducţiei“ (1965).

ERGONOMIE, ştiinţă care studiază interacţiunea între om, maşină şi mediul de muncă, în diferite tipuri de sisteme industriale condiţionate de relaţiile socio-economice ce caracterizează orînduirea respectivă. **E.** este o ştiinţă de confluenţă a mai multor discipline; se bazează pe diferite realizări şi paliere ale tehnicii, psihologiei, fiziologiei, geneticii şi este organic legată de economie şi sociologie. Principalele domenii de preocupare a **e.** constau în: adaptarea metodelor şi mijloacelor de muncă la modalităţile psihofiziologice normale ale omului şi utilizarea raţională a acestora; asigurarea unei ambianţe de muncă corespunzătoare în perspectiva unei mai bune adaptări la om a mediului de muncă; depistarea posibilităţilor reale ale omului şi ale maşinii şi repartizarea raţională a funcţiilor în cadrul sistemului om-maşină. În ţările socialiste, unde întreaga orientare a ştiinţei şi tehnicii are la bază principiile umanismului socialist, **e.** a relevat de la început rolul activ al omului în cadrul sistemului, urmărind favorizarea dezvoltării creatoare a întregii personalităţi.

ETALON AL PREŢURILOR, cantitate determinată de metal preţios (aur sau argint) pe care o conţine unitatea monetară a unei anumite ţări şi serveşte la măsurarea preţurilor tuturor mărfurilor. De exemplu, leul = 0,148112 g aur fin; rubla = 0,987412 g aur fin. Schimbările survenite în valoarea metalului preţios nu afectează **e.p.** Ele influenţează însă preţurile mărfurilor, deoarece valoarea mărfii se măsoară cu o cantitate mai mică sau mai mare de metal preţios. Deşi statul poate schimba mărimea **c.p.**, aceasta nu influenţează corelaţiile cantitative şi valorice dintre metalul preţios şi marfă, deoarece ele sînt determinate de factori obiectivi: valoarea mărfii şi valoarea aurului sau argintului.

ETALON AUR (engl. *Gold Standard*), bază a sistemului bănesc naţional, în cadrul căruia aurul serveşte ca echivalent general unic (monometalism aur) sau împreună cu argintul (bimetalism). Se caracterizează prin: stabilirea prin lege a unui conţinut în aur pentru unitatea monetară naţională; baterea liberă a monedelor de aur destinate circulaţiei (**e.a.** — monede); convertibilitatea liberă şi nelimitată a bancnotelor în monede de aur, circulaţia liberă a aurului atît în interiorul ţării cît şi în exterior. Alături de monedele principale de aur, se află în circulaţie semne ale aurului (bancnote, monede de argint) convertibile direct sau indirect în aur. Prin definirea în aur a monedelor naţionale, raportul valoric între monedele diferitelor ţări este stabil. Cantitatea de bani în circulaţie se reglează spontan. **E.a.** asigură stabilitatea relativă a sistemului bănesc, impunînd o disciplină internaţională fără subordonare faţă de o autoritate străină. El a fost adoptat în Anglia în 1819, de ţările Europei continentale după 1870 şi de S.U.A. în 1900. În România a fost adoptat în 1867 în cadrul bimetalismului, iar în 1890 ca singură bază a sistemului bănesc. După primul război mondial, concentrarea aurului în cîteva ţări capitaliste puternice, ca resursă pentru expansiunea imperialistă, precum şi piedicile puse în calea circulaţiei interne şi internaţionale a aurului, au dus la trecerea unor ţări la etalonul aur-lingouri (Anglia, Franţa), iar a altora la etalonul aur-devize. Unele tentative sporadice de reintroducere a **e.a.** după război au eşuat, ca urmare a noilor condiţii care nu mai permiteau circulaţia liberă a aurului.

ETALON AUR-DEVIZE (engl. *Gold Exchange Standard*), formă derivată a etalonului aur, adoptată de numeroase ţări, ca urmare a repartiţiei inegale a aurului monetar între ţări şi a piedicilor puse, implicit, în calea circulaţiei interne şi externe a aurului. În sistemul bănesc bazat pe **e.a.-d.**, unitatea monetară naţională este definită printr-o cantitate de aur, iar convertibilitatea se efectuează, în principiu, în aur sau valute reciproc convertibile ale altor ţări, la cursul oficial sau foarte aproape de el. **E.a.-d.** a început să fie adoptat după primul război mondial, în urma recomandărilor Conferinţei de la Geneva (1922). Conferinţa monetară şi financiară internaţională de la Bretton Woods (1944) a pus **e.a.-d.** la baza sistemului valutar internaţional, în sensul că monedele naţionale ale ţărilor membre ale F.M.I. au fost exprimate direct sau indirect (prin dolarul S.U.A.) printr-o cantitate de aur, iar convertibilitatea urma să se exercite în aur sau valute străine. În realitate, numai dolarul S.U.A. a fost pînă la 15 august 1971 convertibil în aur, cu numeroase restricţii, la preţul de 35 dolari uncia. Lipsind legătura generală nemijlocită între masa banilor în circulaţie şi aur, stabilitatea sistemului bănesc depinde de activitatea conştientă a băncii de emisiune. Funcţionarea **e.a.-d.** a fost grav compromisă în timpul crizei valutare occidentale din deceniul al şaselea şi al şaptelea al sec. al XX-lea, ducînd la proiecte de trecere a sistemului valutar internaţional şi a sistemelor băneşti naţionale pe alte baze.

ETALON AUR-LINGOURI (engl. *Gold Bullion Standard*), formă derivată a etalonului aur, bază a sistemului bănesc naţional, în cadrul căreia convertibilitatea bancnotelor se efectuează în lingouri de aur. În felul acesta se limitează convertibilitatea la deţinătorii de sume mari, care au posibilitatea să cumpere lingouri. Neexistînd o legătură deplină între sumele bănești și aur, stabilitatea sistemului bănesc nu se mai asigură spontan ca în regimul etalonului aur propriu-zis, ci depinde de activitatea conștientă a băncii centrale. **E.a.-l.** a fost introdus în România la stabilizarea din 1929 (concomitent cu *etalonul aur-devize*, v.).

ETATISM, sistem politic în care statul burghez intervine direct în viața economică a societății. În imperialism **e.** se manifestă sub forma *capitalismului monopolist de stat* (v.). El este o nouă modalitate de apărare a intereselor oligarhiei financiare.

ETATIZARE, trecere a unui bun, a unei întreprinderi sau instituții particulare în administrarea statului. În condițiile contemporane **e.** este o cale de apariție a proprietății monopoliste de stat. Statul capitalist etatizează în special o serie de ramuri vechi, nerentabile pentru monopoluri, asigurîndu-le acestora compensații avantajoase pe lîngă faptul că preia asupra sa reînnoirea capitalului fix. În anumite situații, are loc însă „reprivatizarea“ întreprinderilor etatizate, care au fost în prealabil reutilate pe seama bugetului de stat. Uneori, **e.** a fost efectuată și sub presiunea maselor, dar guvernele capitaliste au dus o politică de subordonare a întreprinderilor și ramurilor etatizate, intereselor monopolurilor. **E.** capitalistă este prezentată de economiștii burghezi ca o modalitate de schimbare a esenței exploatatoare a capitalismului. Reformiștii susțin că **e.** ar constitui o măsură de esență socialistă, care ar duce la apariția „socialismului de stat“. În realitate, proprietatea statului burghez, rezultat al **e.** nu înlătură caracterul de capital al mijloacelor de producție, nu schimbă esența relațiilor de producție burgheze. Singura deosebire este că în rolul de exploatator al forței de muncă salariate apare statul burghez, ca reprezentant al întregii clase a capitaliștilor. Experiența istorică arată că **e.** a dus la lichidarea proprietății privat-capitaliste numai în condițiile realizării ei de către dictatura proletariatului, cînd mijloacele etatizate devin proprietate a statului, ca bunuri ale întregului popor. Așa a fost, de exemplu, cazul **e.** Băncii Naționale de către statul nostru în cursul revoluției popular-democratice.

EURATOM, v. **COMUNITATEA ECONOMICĂ EUROPEANĂ.**

EURODOLAR, termen utilizat pe piețele monetare, mai ales după anul 1957, desemnînd dolari depuși în băncile din afara S.U.A. (nu în mod necesar în Europa) și care servesc pentru operațiunile de credit pe termen scurt sau mediu, pe o piață paralelă cu cele oficiale. Cheltuielile cu întreținerea trupelor americane în Europa, precum și cele ale turiștilor americani, dar mai ales investițiile masive de capital ale monopolurilor americane în afara granițelor S.U.A. sînt tot atîtea cauze ale umflării pieței **e.** Operațiunile pe piața **e.** constituie, de regulă, pentru societățile multinaționale americane un mijloc de autofinanțare. Ele schimbă, în acest scop, devizele, pe care le dețin și care sînt amenințate de devalorizare, contra celor al căror curs se scontează că va urca. Acest gen de speculații a dus, în ultimii ani, la masive cumpărări de devize europene forte (mărci vest-germane și franci elvețieni), ceea ce a permis societăților multinaționale să obțină importante beneficii. Operațiunile pe piața **e.** privesc, de regulă, sume importante; unitatea obișnuită este milionul de dolari. Pe această piață se formează rate internaționale ale dobînzii care, în mare măsură, sînt independente de cele naționale. Toate tranzacțiile cu **e.** reprezintă credite negarantate; ele se efectuează într-un timp foarte scurt, chiar și în cîteva minute.

EVALUARE, operațiune de cuantificare, de măsurare în expresie valorică, a resurselor materiale, a bunurilor create, a cheltuielilor de muncă înmagazinată în produse sau în serviciile prestate și a altor activități economice, în procesul de conducere economică. Necesitatea **e.** în formă bănească derivă nemijlocit din folosirea categoriilor economice generate de acțiunea legii valorii. **E.** constituie un procedeu de generalizare și exprimare sintetică a fenomenelor economice. În funcție de natura fenomenelor economice și de scopul urmărit, se folosesc ca mijloc de exprimare bănească diferite categorii de preț de cost și prețuri (preț de cost efectiv și planificat, prețuri de producție, prețuri de livrare, prețuri constante etc.).

EVAZIUNE FISCALĂ, sustragere, eschivare de la impunere. **E.f.** poate fi *legală*, cînd obiectul impozabil nu este cuprins integral în impunere datorită înseși prevederilor legale, sau *frauduloasă*, cînd se datorește acțiunii sau inacțiunii subiectului impozabil. **E.f.** frauduloasă poate fi înfăptuită prin ascunderea existenței obiectului impozabil, subestimarea premeditată a mărimii acestuia sau pe altă cale (nedeclararea obiectului impozabil, depunerea unor declarații de impunere necorespunzătoare realității, neținerea sau ținerea nesinceră a unor evidențe prevăzute de lege etc.). De regulă, faptele care constituie **e.f.** frauduloasă se consideră contravenții și se sancționează cu amendă. Legislația din unele țări incriminează anumite forme de **e.f.** frauduloasă drept infracțiune sancționată penal. **E.f.** este foarte răspîndită în țările capitaliste și se practică mai cu seamă de către clasele exploatatoare.

EVIDENȚĂ ECONOMICĂ, înregistrare într-o anumită ordine a fenomenelor economico-sociale care au loc într-un anumit spațiu și timp. Ea se prezintă sub trei forme principale: evidența tehnico-operativă, evidența contabilă și evidența statistică. **E.e.** constituie mijlocul prin care se realizează practic sistemul informațional economic. Sistemul informațional economic reprezintă un ansamblu integrat de mijloace și metode de culegere, prelucrare, analiză și de transmitere a informațiilor necesare conducerii activității economico-sociale și care asigură joncțiunea între sistemul decizional și sistemul operațional, respectiv furnizează informațiile necesare luării deciziilor, urmăririi aplicării deciziilor și cunoașterii efectului deciziilor adoptate la toate nivelurile activității de conducere.

EX-ANTE (expr. lat.: „din; afară din — înainte“), termen folosit pentru a exprima trăsătura caracteristică a procesului de reglare a producției sociale în condițiile socialismului, ca acțiune dirijată conștient, anterior desfășurării producției (v. și *ex-post)*.

EXCEDENT, parte rămasă după acoperirea tuturor nevoilor; prisos, surplus, valoare, cantitatea cu care veniturile, respectiv resursele dintr-o balanță depășesc cheltuielile sau consumul. **E.** *bugetar* (planificat, realizat), sumă cu care veniturile bugetare depășesc cheltuielile bugetare. În țara noastră, la elaborarea bugetului de stat, se asigură echilibrul între venituri și cheltuieli. Datorită realizării unor venituri peste plan și efectuării unor cheltuieli sub prevederile bugetare, bugetul de stat al R.S. România se încheie cu **e. E.** (sold activ) *al balanței comerciale*, sumă de bani cu care valoarea exportului depășește valoarea importului unei țări, într-o perioadă dată. **E.** (sold activ) *al balanței de plăți*, sumă de bani cu care încasările depășesc plățile în relațiile cu celelalte țări, într-o perioadă dată (v. și *balanță comercială; balanță de plăți; deficit)*

EXPANSIUNE, fază în procesul mişcării afacerilor, caracterizată prin amplificarea acestora. **E.** se face simţită prin creşterea investiţiilor, producţiei, nivelului de folosire a forţei de muncă etc. În ultimă instanţă, creşterea profitului condiţionează **e.** Perspectivele unor profituri mari încurajează afacerile. **E.** este limitată ca durată; ei îi urmează o perioadă mai puţin efervescentă a afacerilor. Privită într-un sens mai larg, **e.** în imperialism constă în extinderea influenţei, a dominaţiei politice şi economice, acapararea de teritorii, de sfere de influenţă de către o putere capitalistă, prin folosirea celor mai diferite metode, inclusiv extraeconomice.

EXPERIMENT ECONOMIC, procedeu de cercetare în ştiinţa economică ce constă în provocarea intenţionată, la scară macro sau microeconomică, a unor fenomene sau procese economice, în condiţiile cele mai adecvate de manifestare, pentru studierea legăturilor cu caracter de legitate, a consecinţelor social-economice ale respectivelor procese şi fenomene. În condiţiile proceselor economice spontane, posibilitatea ştiinţei economice de a folosi **e.e.**, în special la nivel macroeconomic, este foarte mică. Proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie îngreunează provocarea unui fenomen sau proces economic la dorinţă, precum şi reproducerea sa perfecţionată pe baza observaţiilor făcute. În *socialism*, în virtutea proprietăţii obşteşti asupra mijloacelor de producţie, ştiinţa economică dispune de însemnate posibilităţi de folosire a **e.e.** Societatea socialistă, în ansamblul ei, este interesată şi poate să cunoască, în prealabil, modul în care se vor manifesta şi ce efecte vor produce diferitele acţiuni pe care intenţionează să le întreprindă pe o scară mai largă. **E.e.** îi permite să verifice eficacitatea măsurilor pe care le adoptă, fără să producă efecte negative deosebite deoarece prin acesta se sesizează într-un sector restrîns eventualele deficienţe care se impun a fi înlăturate, iar măsurile sînt apoi perfecţionate înainte de a fi generalizate. **E.e.** în socialism creează economiei politice noi posibilităţi de studiere şi învingere a contradicţiilor din economie, de folosire eficientă a acţiunii legilor economice în direcţia progresului social-economic rapid.

EXPLOATARE A BOGĂŢIILOR NATURALE, acţiune de punere în valoare, de extragere a substanţelor minerale utile, a rocilor, ţiţeiului şi gazelor naturale, de folosire a masei lemnoase, pămîntului şi resurselor hidroenergetice. **E.b.n.** îmbracă diferite forme în funcţie de caracteristicile fiecărei categorii de resurse naturale. *Exploatarea resurselor subsolului* se concretizează în lucrările de abataj, foraj, încărcare, transport, susţinere a locurilor de muncă, dirijarea presiunii rocilor din acoperiş ş.a. În cazul acestora se disting: 1) *exploatarea minieră*, care poate fi *la zi*, atunci cînd procesul tehnologic se desfăşoară în aer liber (extracţia de cărbuni, minereuri, aluviuni metalifere conţinînd platină sau aur, aluviuni miniere ce conţin pietre preţioase şi semipreţioase, exploatarea marmurii, a calcarului, gresiei, bazaltului etc.) şi *în subteran*, atunci cînd toate operaţiunile legate de extracţie se efectuează la adîncimi; 2) *exploatarea zăcămintelor de ţiţei şi gaze naturale* se realizează cu ajutorul sondelor. *Exploatarea fondului funciar agricol* cuprinde utilizarea terenurilor agricole disponibile, lucrările de desecări pentru atragerea în circuitul agricol a noi suprafeţe, amenajările de teren pentru irigaţii, lucrările de combatere a eroziunii solului şi de stingere a torenţilor, terasările de teren etc. *Exploatarea fondului forestier* cuprinde operaţiunile de doborît-secţionat, scos-apropiat, sortare, transport ş.a. *Exploatarea resurselor de apă* cuprinde lucrările de amenajare a barajelor şi lacurilor de acumulare pentru regularizarea debitelor, construcţiile hidroenergetice, forajul de exploatarea apelor subterane, amenajările pentru irigații și cele piscicole etc. **E.b.n.** asigură lărgirea bazei de materii prime și energetice, furnizează masa lemnoasă necesară producției, contribuie la ameliorarea factorilor climatici, valorifică potențialul hidroenergetic etc., constituind astfel un important factor al creșterii economice. **E.b.n.** este condiționată și, la rîndu-i, condiționează gradul de dezvoltare a forțelor de producție din lumea contemporană. Modalitățile de realizare a **e.b.n.,** scopurile majore cărora le este subordonată poartă amprenta relațiilor de producție din fiecare țară. În *țările capitaliste*, **e.b.n.** se realizează în scopul obținerii de către monopoluri a unor profituri cît mai mari. În *socialism*, **e.b.n.** este subordonată intereselor generale ale întregii societăți. În țările în curs de dezvoltare se conturează tot mai mult tendința de folosire a **e.b.n.** ca o importantă premisă pentru asigurarea independenței economice și accelerarea dezvoltării lor generale. Respectarea dreptului tuturor statelor de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a le folosi în interesul propriu constituie o condiție esențială a lichidării subdezvoltării. În țara noastră, grija pentru protejarea, gospodărirea, exploatarea și utilizarea cît mai rațională a resurselor naturale, în vederea accelerării dezvoltării economico-sociale și a lichidării cît mai rapide a decalajului care ne desparte de țările avansate reprezintă coordonate majore ale politicii P.C.R.

EXPLOATARE COLONIALĂ, ansamblu de metode și procedee folosite de puterile colonialiste față de popoarele din colonii, în vederea obținerii de profituri uriașe și a subordonării economiei lor. S-au practicat și se practică încă în acest scop cele mai diferite metode și procedee atît de natură economică cît și extraeconomică. **E.c.** a întîrziat cu secole dezvoltarea economică, socială și culturală a popoarelor asuprite. **E.c.** constituie una din principalele surse ale profitului ridicat de monopol (v. și *profit*).

EXPLOATAREA OMULUI DE CĂTRE OM, însușire fără echivalent a unei părți din munca producătorilor nemijlociți de către proprietarii privați ai mijloacelor de producție. Exploatarea constă în însușirea plusprodusului, adesea și a unei părți din produsul necesar, și este specifică modurilor de producție bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție. Exploatarea a apărut în perioada de descompunere a comunei primitive cînd, datorită dezvoltării forțelor de producție, s-a format plusprodusul, a apărut proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și societatea s-a împărțit în clase sociale antagoniste (exploatatori și exploatați). **E.o.** de către **o.** îmbracă forme diferite, în funcție de forma proprietății private asupra mijloacelor de producție (sclavagistă, feudală și capitalistă). În condițiile capitalismului contemporan are loc un proces de adîncire și diversificare a **e.o.** de către **o.**: noi și noi categorii sociale din sfera producției materiale sau din afara ei (numeroși funcționari, tehnicieni, ingineri, cercetători științifici, marea masă a cadrelor didactice, a cadrelor medicale etc.) devin obiectul exploatării capitaliste. În condițiile actuale, sporește gradul de exploatare a maselor muncitoare. Eliminînd o parte din muncitori, mecanizarea, automatizarea, mașinile electronice de calcul îi silesc, în același timp, pe cei rămași în întreprinderi să presteze o muncă mai încordată. Progresul tehnic în condițiile proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție este însoțit, de regulă, de intensificarea muncii, sporește gradul de solicitare a muncitorului, golește în mare măsură munca lui de un conținut creator, îl depersonalizează și-l dezumanizează pe om, accentuează procesul de înstrăinare a lui. **E.o.** de către **o.** constituie cauza principală a luptei de clasă în societăţile bazate pe clase antagoniste. Odată cu desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie este lichidată şi **e.o.** de către **o.** Sarcina istorică a lichidării **e.o.** de către **o.** revine revoluţiei socialiste. În România, în procesul făuririi economiei socialiste, au fost desfiinţate relaţiile de exploatare şi s-au statornicit între membrii societăţii relaţii bazate pe colaborare şi întrajutorare.

EXPLOATAŢIE (stabiliment), *unitate tehnică* în care se desfăşoară diferite activităţi economice, de producţie, transport, vînzare-cumpărare, administraţie etc. amplasată într-un anumit loc şi avînd o anumită stabilitate. **E.** se deosebeşte de *unitatea economică*, întreprindere sau centrală, care au în general caracter organizatoric şi care pot cuprinde mai multe **e.** situate la distanţe diferite de sediul unităţii economice. În practica economică din ţara noastră, termenul de **e.** este mai rar folosit, fiind substituit cu noţiunea de *secţie*, în întreprinderile industriale şi cu *fermă*, în întreprinderile agricole de stat şi cooperatiste. În practica statistică, înregistrarea **e.** (secţie, fermă etc.) are o însemnătate deosebită pentru că reflectă cel mai real fenomenele economice şi asigură posibilitatea de comparare a informaţiilor.

EXPLOZIE DEMOGRAFICĂ, denumire dată procesului deosebit de rapid de creştere a populaţiei, care s-a produs începînd cu deceniul al VI-lea al veacului nostru. Explicaţia constă în aceea că în ţările în curs de dezvoltare, care deţin 3/4 din populaţia lumii, pe măsura îmbunătăţirii ocrotirii sănătăţii, mortalitatea a coborît considerabil fără ca, în acelaşi timp, să antreneze şi o scădere a natalităţii, ceea ce a făcut ca sporul natural să imprime un ritm deosebit de viu creşterii populaţiei. În 1940 populaţia s-a înmulţit într-un minut cu 43 de persoane, pentru ca în 1970 să se înmulţească cu 144 de persoane şi mai departe, potrivit previziunilor, să ajungă la 244 de persoane în anul 2000. Ca urmare a **e.d.,** ritmul de creştere a populaţiei pe plan mondial este de 2%, cu mari distorsiuni pe continente: între 2,6—2,9% (în Africa, Asia de Sud şi America Latină) şi 0,7% (în Europa).

EXPONENŢIAL, termen utilizat în matematici, inclusiv pentru cercetarea fenomenelor şi proceselor economice, spre a exprima variaţia unui fenomen sau proces, în care variabila independentă apare într-un exponent. Exponentul este un număr sau o literă arătînd puterea la care se ridică o mărime matematică. Legea variaţiei **e.** este o *funcţie* **e.** (v.).

EXPORT, vînzare sau investire în străinătate a unor bunuri, valori, care au fost produse, prelucrate, completate sau reparate într-o ţară; prestare de servicii altor state contra plată. **E.** *de mărfuri*, totalitate a operaţiunilor cu caracter comercial prin care o parte din mărfurile produse sau prelucrate într-o ţară se vînd pe piaţa externă. **E.** *invizibil*, servicii prestate contra plată altor state sau cetăţenilor acestora. Cuprinde veniturile de pe urma transportului de mărfuri străine efectuate cu vasele flotei comerciale naţionale, veniturile provenite de la turiştii străini sau din diferite lucrări sau servicii prestate altor state. **E.** *de capital*, valori exportate peste graniţă de către monopoluri şi statele burgheze sub formă de bani sau mijloace materiale pentru a fi investite în activităţi productive, comerciale, financiare sau de altă natură, cu scopul de a obţine profit ridicat de monopol, precum şi alte avantaje economice şi politice, spre deosebire de **e.** *de mărfuri* care reprezintă realizarea valorii şi a plusvalorii înmagazinată în mărfuri. **E.** de capital reprezintă o trăsătură fundamentală a *imperialismului* (v.). În **e.** sînt incluse, de asemenea, veniturile din operaţiile de asigurare, de credit (dobînzi, comisioane), din investiţii de capital în alte ţări (dividende, dobînzi). În condiţiile lumii contemporane a devenit o cerinţă fundamentală a progresului fiecărei ţări participarea tot mai intensă la schimburile economice internaţionale, la diviziunea mondială a muncii. Numai în perioada 1950—1970 valoarea e. mondiale a sporit de la 60 miliarde, la peste 300 miliarde dolari, respectiv de peste cinci ori. Ritmul de creştere a e. a devansat pe cel al producţiei industriale, ceea ce evidenţiază că o parte tot mai mare din producţia ţărilor este realizată pe calea e. Ca o expresie a cerinţelor actualului progres tehnico-ştiinţific şi a adîncirii procesului de specializare internaţională, 2/3 din valoarea e. mondiale sînt constituite din produse manufacturate, care au cunoscut în ultimul deceniu un ritm mediu anual de creştere de aproape două ori mai mare decît cel al e. de materii prime (12% faţă de 6,5%). Profundele transformări care s-au produs în economia României socialiste, dinamismul producţiei noastre industriale au condus la creşterea posibilităţilor de e. a unor produse de o competitivitate sporită şi cu un grad tot mai ridicat de prelucrare. În trecut România era cunoscută ca un exportator de materii prime şi, în special, de produse agroalimentare neindustrializate (în 1938, în timp ce maşinile şi utilajele nici nu figurau la e., combustibilii şi materiile prime de provenienţă minerală, vegetală şi animală ocupau 94,9% din totalul e.); în prezent, ca o consecinţă directă a înfăptuirii politicii de industrializare, România se afirmă din ce în ce mai mult pe piaţa mondială cu o serie de produse industriale de înaltă tehnicitate. România a devenit cunoscută pe diferite meridiane ale globului ca furnizor de instalaţii de foraj, de maşini-unelte, autovehicule, nave maritime şi alte numeroase maşini şi echipamente, de mase plastice, fibre sintetice, îngrăşăminte chimice, mobilă. Peste 50% din structura de mărfuri a e. românesc o reprezintă maşinile şi utilajele, produsele chimice şi mărfurile industriale de larg consum. Au crescut, de asemenea, posibilităţile şi condiţiile de valorificare prin e. a proiectelor, documentaţiilor, licenţelor şi tehnologiilor, asociind acestor activităţi e. de utilaje, instalaţii şi echipamente, materiale de construcţii. **E.** de valori materiale, latură esenţială a activităţii noastre economice, constituie un factor tot mai important de valorificare a potenţialului material şi uman al României socialiste, o însemnată cale de creştere a venitului naţional şi a bunăstării poporului român.

EX-POST (expr. lat.: „din; afară din — după“), termen folosit pentru a arăta că un fenomen sau un proces economic a avut loc, s-a întîmplat deja, există în momentul respectiv. **E.-p.** se utilizează în contrast cu *ex-ante* (v.) pentru a exprima specificul reglării producţiei sociale în condiţiile proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, ulterior desfăşurării producţiei, după ce aceasta deja a avut loc.

EXPROPRIERE, acţiune de a deposeda pe un proprietar de bunurile care îi aparţin. La începuturile capitalismului, e. a cuprins masele largi ale micilor producători; ea a avut loc sub acţiunea legilor economice ale producţiei de mărfuri şi prin metodele *acumulării primitive a capitalului* (v.). **E.** producătorilor nemijlociţi a avut un caracter lent şi dureros. Consecinţa e. micilor producători de către un număr redus de capitalişti a fost apariţia şi dezvoltarea forţei de muncă ca marfă. Odată cu dezvoltarea capitalismului, e. se realizează sub forma centralizării capitalului. În perioada revoluţiei socialiste, e. reprezintă deposedarea exploatatorilor de mijloacele de producţie şi de bunurile dobîndite prin exploatare, realizîndu-se astfel e. expropriatorilor; aceasta se înfăptuieşte într-o perioadă istorică relativ scurtă, prin naţionalizarea principalelor mijloace de producţie de către statul de dictatură a proletariatului. **E.** exploatatorilor este un act legitim, prin care masele largi ale producătorilor reintră în posesia bunurilor create de ei și are ca premisă obiectivă accentuarea procesului socializării producției capitaliste, care adîncește neconcordanța relațiilor de producție cu caracterul și nivelul forțelor de producție. Rezultatul **e.** expropriatorilor este apariția proprietății socialiste de stat (v. și *etatizare; naționalizare*).

EXTRAPOLARE, metodă statistico-matematică de previziune și prognoză, folosită în studiul evoluției în timp a unor fenomene, pe baza analizei seriilor dinamice, care constă în proiectarea ritmurilor de creștere dintr-o anumită perioadă trecută pentru perioada viitoare. În efectuarea unei **e.** se au în vedere următoarele etape: 1) analiza seriilor dinamice pe perioada expirată; 2) identificarea factorilor obiectivi, care stau la baza evoluției fenomenului respectiv, și a caracterului lor constant sau variabil; 3) stabilirea tendinței obiective de dezvoltare a fenomenului studiat; 4) aprecierea rolurilor seriei pentru perioadele următoare, adică **e.** propriu-zisă. Din punctul de vedere al construcției tehnice există două procedee de **e.**: 1) procedeul *mecanic,* în care **e.** se face pe baza calculului și a analizei sporului mediu și a indicelui mediu de creștere și 2) procedeul *analitic,* în care se folosește metoda celor mai mici pătrate. Aplicarea **e.** necesită în prealabil o profundă analiză economică asupra evoluției și tendinței fenomenelor.

F

FABIANISM, curent doctrinar oportunist care propovăduia trecerea de la capitalism la socialism pe calea reformelor mărunte, fără luptă de clasă; desemnează orientarea politică, economică și socială a membrilor *Societății fabienilor* (Fabian Society), un club „academic“ englez, creat în 1884, care și-a împrumutat titulatura de la numele generalului roman Fabius Cunctator (Fabius Temporizatorul).

FABRICĂ, unitate productivă din cadrul unei ramuri a industriei prelucrătoare, îndeosebi din industria textilă, alimentară, a materialelor de construcții. Se caracterizează printr-un proces tehnologic unitar, care, din punct de vedere economico-administrativ, în majoritatea cazurilor, întrunește trăsăturile întreprinderii industriale. În anumite cazuri **f.** este o subunitate a uzinei, combinatului, în care situație întrunește caracteristicile tehnico-productive ale unei secții de producție. **F.** este organizată pe secții de bază, auxiliare și anexe. **F.** a apărut în cel de-al treilea stadiu al dezvoltării capitalului industrial, odată cu trecerea la mașinism. **F.** capitalistă întrunește trăsăturile producției capitaliste. În socialism, **f.** este o unitate economică proprietate de stat, în care întreaga activitate se desfășoară în interesul întregii societăți.

FACTOR DE PRODUCȚIE, componentă a ansamblului de elemente ce iau parte la producerea bunurilor materiale și de care depinde dezvoltarea acesteia. Printre **f.** de **p.** se înscriu: mijloacele de producție, forța de muncă, cercetarea științifică, organizarea producției și a muncii, activitatea de conducere și coordonare, condițiile naturale etc. **F.** de **p.** se află într-o strînsă intercondiționare. Acțiunea lor conjugată determină particularitățile procesului de producție și dimensionează aspectele sale cantitative și calitative. Modificarea unui **f.** de **p.** provoacă schimbări și în ceilalți factori (de exemplu perfecționarea tehnicii de producție solicită perfecționări sau schimbări în calificarea forței de muncă, îmbunătățiri ale materiilor prime, ale organizării muncii etc.). **F.** de **p.** se clasifică după mai multe criterii: 1) după *natura* lor: *factori obiectivi* (constau în mijloacele de producție și în relațiile de producție care au rolul determinant asupra întregii dezvoltări economice și sociale) și *factori subiectivi* (reprezentați de oameni, cu experiența de producție, ideile, opiniile și acțiunile lor, precum și de elementele suprastructurii, care pot influența în sens pozitiv sau negativ realitatea obiectivă); 2) după *modul de acțiune: factori direcți* și *factori indirecți*; 3) după *sfera de cuprindere: factori comuni* (prezenți în orice proces de producție) și *factori specifici* (întîlniți numai în unele procese); 4) după *caracterul* lor: *factori economici, factori teritoriali, factori umani, factori sociali, factori politici* etc. Acțiunea **f.** de **p.** este influențată întotdeauna de condițiile social-economice existente, care o pot stimula, favorizînd obținerea de rezultate pozitive sau, dimpotrivă, pot genera unele limite sau manifestări negative.

FACTORI ECONOMICO-FINANCIARI, elemente de stimulare a proceselor economice raționale, care derivă din mecanismul acțiunii legii valorii: beneficiu, preț, preț de cost, finanțe, credit, dobîndă etc. Utilizarea **f.e.-f.** are un mare rol în sistemul de cointeresare materială a unităților, în aplicarea gestiunii economice, în conducerea eficientă a economiei naționale. Modul de repartizare a venitului net creat de întreprinderi, de formare a prețurilor, de prelevare la bugetul statului a diferitelor vărsăminte, de acordare a creditelor și percepere a dobînzii etc. constituie puternice instrumente economice în mîna statului socialist de stimulare a dezvoltării raționale, rapide și complexe a producției.

FALANSTER, denumire dată de socialistul utopist francez *Ch. Fourier* (v.) sistemului de clădiri în care trebuia amplasată *falanga* (o grupare de aproximativ 1 500—1 600 de persoane), care reprezenta celula de bază a sistemului de organizare socială imaginat de el (sistemul societar sau asociaționist), bazat pe munca în comun, în opoziție cu sistemul capitalist. În **f.** se găseau locuințele și încăperile destinate altor activități ale membrilor falangei decît cele agricole (ateliere, săli pentru activitatea culturală, științifică, pentru distracții, precum și cantinele și creșele etc.). Fondul principal al acestei concepții a fost preluat și de socialistul utopist român *T.M. Diamant* (v.) și ținînd seama de condițiile din țara noastră. Sub influența acestuia și sub o denumire diferită („soțietatea agronomică și manufacturieră“ sau „fermă soțietară“) s-a încercat chiar să se creeze un **f.** la Scăieni (Prahova) pe moșia lui E. Bălăceanu (1835—1837).

FALIMENT, fenomen specific producției de mărfuri bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, care constă în lichidarea întreprinderilor industriale, comerciale, bancare etc. în procesul luptei de concurenţă. **F.** ia amploare deosebită în capitalism, căpătînd caracter de masă în timpul crizelor economice de supraproducţie, cînd sînt supuse acestui pericol chiar întreprinderi dintre cele mai mari. **F.** loveşte în situaţia clasei muncitoare deoarece, în caz de **f.** al întreprinderii, muncitorii sînt printre ultimii creditori luaţi în considerare la plată, pe lîngă faptul că sînt concediaţi.

F.A.O., v. **ORGANIZAŢIA NAŢIUNILOR UNITE PENTRU ALIMENTAŢIE ŞI AGRICULTURĂ.**

FEDERAL RESERVE SYSTEM, v. **SISTEMUL FEDERAL DE REZERVE.**

FEDORENKO, Nikolai Prokofievici (n. 1917), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul elaborării bazelor ştiinţifice ale sistemului de funcţionare optimală a economiei socialiste. *Op. pr.:* „Despre elaborarea sistemului funcţionării optimale a economiei" (1968); „Metode matematice de soluţionare a sarcinilor economice" (1969); „Stadiul planificării şi problemele adoptării deciziilor social-economice" (1972); „Metodica determinării efectului economic la scara economiei naţionale, obţinut ca rezultat al introducerii tehnicii noi" (1972).

FENOMEN ECONOMIC, manifestare exterioară a esenţei, latură a proceselor economice care se pot constata pe cale empirică. În raport cu esenţa, **f.e.** sînt mai bogate în amănunte, date şi fapte; includ elemente individuale, exterioare şi vremelnice ale proceselor economice care pot fi percepute în mod nemijlocit. Spre deosebire de **f.e.**, esenţa este mai bogată în substanţă, implică o legătură cauzală interioară, are o relativă stabilitate şi poate fi cunoscută numai pe calea gîndirii abstracte. Între **f.e.** şi esenţa lor există o legătură obiectivă, acestea se presupun şi, totodată, se exclud reciproc în aşa fel încît nu există esenţă în afara **f.e.** şi nici **f.e.** fără esenţă. „Esenţa se fenomenalizează, fenomenul devine esenţă" *(V.I. Lenin)*. În acest proces neîntrerupt de trecere de la **f.e.** la esenţa lor şi de la esenţă la **f.e.**, sarcina ştiinţei economice nu constă în a colecţiona pur şi simplu **f.e.**, ci a pătrunde în structura lor, a trece de la manifestările exterioare ale esenţei spre profunzimea ei, a înţelege raporturile interne ale **f.e.**, a descoperi legile apariţiei, dezvoltării şi pieirii lor. Dacă forma de manifestare ar coincide nemijlocit cu esenţa, arăta *K. Marx* (v.), orice ştiinţă ar fi de prisos. Or, pătrunderea în esenţa **f.e.** face necesară utilizarea unei metode de cercetare şi cunoaştere cu ajutorul căreia se pot desprinde proprietăţile esenţiale ale acestor **f.e.**; de pildă, din numeroasele acte de vînzare-cumpărare se desprinde o anumită substanţă, legătură a lor, preţul; generalizarea însă nu se opreşte aici, ci continuă de la o esenţă mai puţin profundă (preţul) la una mai profundă (valoarea) în vederea pătrunderii şi înţelegerii a ceea ce este trainic, esenţial în **f.e.** menţionate (v. şi *proces economic*).

FERMĂ (în condiţiile capitalismului), denumire generică dată de-a lungul timpului gospodăriei agricole, mai ales în Anglia, S.U.A., Franţa, indiferent de natura social-economică sau de dimensiunile acesteia, indiferent dacă foloseşte sau nu forţa de muncă salariată. Dezvoltarea capitalismului, concentrarea şi centralizarea capitalului în agricultură au dus la formarea unor **f.** mari producătoare de mărfuri, bazate pe exploatarea muncii salariate şi a numeroase **f.** mici şi mijlocii; datorită luptei de concurenţă, **f.** mici şi mijlocii sînt supuse unui proces treptat de ruinare, reducîndu-şi substanţial ponderea în economia ţărilor capitaliste. Acest proces s-a intensificat şi mai mult odată cu pătrunderea capitalului monopolist în agricultură.

FERMĂ AGRICOLĂ, subunitate productivă de bază a întreprinderii agricole de stat (I.A.S.) sau a cooperativei agricole de producţie (C.A.P.), condusă şi organizată de un specialist agronom — şeful fermei. În funcţie de amplasarea teritorială în perimetrul întreprinderii, de gradul de înzestrare tehnică, de profilul, specializarea şi sarcinile I.A.S. sau C.A.P., **f.a.** pot fi: **f.a.** *vegetale* (cereale, plante tehnice, viticultură, pomicultură); **f.a.** pentru *creşterea animalelor* (pentru una sau mai multe specii de animale); **f.a.** *mixte* (în care se organizează atît producţia vegetală, cît şi producţia animală). Pe măsura dezvoltării bazei tehnico-materiale, a perfecţionării organizării şi conducerii agriculturii, producţia **f.a.** se profilează pe un număr tot mai redus de culturi vegetale şi specii de animale, trecîndu-se treptat la *specializarea* ei. Cu cît specializarea se adînceşte, cu atît numărul de ramuri este mai mic, iar concentrarea lor este mai mare. Gradul de specializare a **f.a.** se determină, de regulă, prin raportarea valorii producţiei marfă a ramurii de bază la valoarea totală a producţiei marfă şi prin structura producţiei globale, a suprafeţelor cultivate şi a efectivelor de animale. Mărimea optimă a **f.a.** depinde de un complex de factori, printre care nivelul specializării, nivelul înzestrării tehnice a muncii, al organizării producţiei etc. Întreaga activitate a **f.a.** se desfăşoară pe principiul gestiunii economice; în virtutea acestuia, **f.a.** dispune de un plan propriu de producţie (parte organică a planului I.A.S. sau C.A.P.), răspunde de folosirea eficientă a pămîntului şi a celorlalte mijloace de producţie cu care sînt dotate (suprafeţe de pămînt, tractoare, maşini, utilaje, animale de muncă şi de producţie, construcţii etc.), precum şi de organizarea şi utilizarea deplină a forţei de muncă. Ca unitate subordonată, **f.a.** nu are personalitate juridică, cont la bancă sau bilanţ propriu, toate relaţiile sale cu alte unităţi sau subunităţi agricole fiind mijlocite de I.A.S. sau C.A.P. din care face parte. Remuneraţia personalului din **f.a.** *de stat* şi a cooperatorilor din **f.a.** *cooperatistă* se face în principal pe baza acordului global, în funcţie de rezultatele obţinute în producţie.

FERMIER, denumire generică a „producătorului agricol“ în capitalism, indiferent de natura social-economică a gospodăriei, de faptul dacă acesta este mic producător de mărfuri sau producător capitalist.

FERTILITATEA SOLULUI, proprietate fundamentală a solului aflat în circuitul agricol, care constă în însuşirea lui naturală de a acumula, conserva şi elibera substanţe nutritive, microorganisme, apă, aer, etc., necesare pentru creşterea plantelor, însuşire potenţată de munca omului cheltuită pentru cultivarea pămîntului. *Fertilitatea naturală* este însuşirea calitativă de bază a solului, concretizată în cantităţile de materii hrănitoare, microorganisme, apă, aer, pe care plantele le asimilează atunci cînd au nevoie. Forma, mai mult sau mai puţin asimilabilă, în care acestea se găsesc în sol, precum şi condiţiile climatice în care ele se folosesc, fac ca fertilitatea naturală să fie diferită de la o parcelă de teren la alta. În funcţie de cerinţele biologice ale plantelor şi de concordanţa acestora cu starea asimilării substanţelor nutritive existente în sol, fertilitatea naturală se transformă din fertilitate naturală *potenţială* în fertilitate naturală *reală*. Spre deosebire de celelalte mijloace de producţie, pămîntul are proprietatea de a nu se uza în procesul de producţie, ci de a-şi îmbunătăţi permanent fertilitatea dacă este exploatat raţional. Folosirea raţională a solului presupune înlocuirea permanentă a rezervelor de substanţe nutritive consumate, al cărui rezultat este sporirea fertilităţii. Aşa după cum sublinia *K. Marx* (v.), fertilitatea deşi este o proprietate naturală obiectivă a solului, include totuşi din punct de vedere economic o anumită relaţie, anume relaţia faţă de starea de dezvoltare a chimiei agricole şi a mecanizării agriculturii şi, în consecinţă, se modifică odată cu această dezvoltare. *Fertilitatea economică* exprimă însuşirea de bază a solului lucrat, unitatea indisolubilă dintre fertilitatea naturală şi fertilitatea creată de om prin folosirea în procesul de producţie agricol a mijloacelor tehnice, chimice, hidroameliorative, a ştiinţei, priceperii şi experienţei omului. Prin ameliorările ce se aduc solului, ca urmare a investiţiilor de muncă vie şi materializată încorporate în el, fertilitatea economică potenţează fertilitatea naturală. Fertilitatea economică este organic legată de procesul de muncă şi de progresul tehnico-ştiinţific în agricultură, care determină creşterea considerabilă a producţiei agricole pe terenuri care anterior aveau o fertilitate slabă. Pe măsura intensificării producţiei agricole, fertilitatea economică devine un element al fertilităţii naturale a solului.

FETIŞISMUL MĂRFII, obiectualizare, materializare, reificare a relaţiilor de producţie, proprie economiei de mărfuri bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie. Aceasta include, în mod obiectiv, următoarele momente organic legate între ele: reflectarea denaturată a raporturilor dintre diferite munci ca relaţii între produsele muncii, ca însuşiri pe care aceste lucruri le-ar avea, chipurile, de la natură; oglindirea mistificată a cantităţii de muncă socială ce stă la baza valorii printr-un raport de mărime între produsele muncii; prezentarea răsturnată a raporturilor sociale dintre oameni ca relaţii şi ca mişcare a lucrurilor produse de ei. Ca urmare, relaţia socială dintre producători şi ansamblul muncii apare ca o relaţie între obiectele „existente“ în afara producătorilor. **F.m.** nu rezidă în valoarea de întrebuinţare deoarece, în această calitate, mărfurile nu conţin nimic misterios. El nu decurge nici din substanţa valorii, adică din aspectul fiziologic al muncii abstracte, întrucît oricît de variate ar fi muncile utile, ele reprezintă, totodată, o cheltuire de energie fizică şi nervoasă, care se poate determina prin durata timpului de muncă socialmente necesar. *Premisa* **f.m.** constă în caracterul social specific al muncii existente în contextul producţiei de mărfuri, iar *cauza*, în proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie. În aceste condiţii, legăturile sociale dintre producători, alimentate de diviziunea socială a muncii, se manifestă pe o cale ocolită, în procesul schimbului, prin mişcarea dintre lucruri, fiind mascate şi denaturate de raporturile dintre produsele muncii. Independenţa producătorilor este însoţită de sistemul dependenţei universale a lucrurilor. În mod obiectiv, relaţiile sociale dintre producătorii de mărfuri îmbracă forma raporturilor dintre lucruri şi se manifestă prin mişcarea acestora. Relaţiile de producţie se reifică. Dependenţa producătorilor faţă de piaţă se exprimă sub forma dominaţiei asupra lor a forţei naturale a lucrurilor (mărfuri şi bani). Această obiectualizare a relaţiilor de producţie, adică transformarea unor raporturi sociale în raporturi dintre lucruri a fost denumită de către *K. Marx* (v.) **f.m.** Denumirea de *fetişism* este dată prin analogie cu fetişismul religios, care constă în divinizarea de către oameni a unor obiecte făcute de către ei înşişi. În acest sens, **f.m.** îmbracă valenţe de natură subiectivă. Constituind o formă de exprimare a relaţiilor dintre producătorii de mărfuri, relaţiile marfă-bani se oglindesc în conştiinţa acestora sub formă de reprezentări referitoare la însuşiri, chipurile, supranaturale ale lucrurilor. De fapt, pe producători îi interesează cîte produse ale altora obţin pentru propriul lor produs. Cum însă raporturile de schimb capătă prin uz o oarecare fixitate, se creează iluzia că această proporţie de schimb ar decurge din natura produselor muncii. Ca urmare, mărfurilor şi banilor le sînt atribuite însuşiri miraculoase, supranaturale. În loc ca oamenii să domine lucrurile, se ajunge ca produsele muncii să domine pe propriii lor producători. Cultul banilor care domină în lumea capitalistă, reprezintă o formă obiectuală evoluată de manifestare a **f.m.** Marfa aur-bani, ca şi toate celelalte mărfuri, este pur şi simplu un produs al muncii omeneşti dar, în calitate de bani, ea devine o forţă socială care îi domină pe oameni. *Fetişismul banilor* creează aparenţa că nu dezvoltarea producţiei de mărfuri şi a schimbului, a evoluţiei raporturilor de producţie dintre oameni au dus la transformarea mărfii-aur în bani ci, dimpotrivă, aurul-bani ar dispune de la natură de proprietatea de a se transforma în orice marfă. În dezvoltarea sa, **f.m.** atinge punctul culminant odată cu apariţia capitalului. *Fetişismul capitalului* creează iluzia că diferitele lui forme funcţionale dispun de capacitatea de a se autovalorifica. În realitate, procesul de valorificare a capitalului este un proces specific relaţiilor de producţie burgheze. **F.m.** este o categorie istorică. În sclavagism şi feudalism **f.m.** a avut loc în cadrul limitelor impuse de producţia de mărfuri care cuprindea o parte relativ redusă a producţiei sociale. În societatea capitalistă însă, **f.m.** a căpătat un cîmp larg de acţiune. Forma marfă devine atotcuprinzătoare, iar relaţiile sociale dintre oameni, datorită proprietăţii private capitaliste, se manifestă din plin şi atotcuprinzător prin mişcarea lucrurilor produse de ei. Odată cu desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie **f.m.** dispare.

FEUDALISM, v. **MOD DE PRODUCŢIE FEUDAL.**

FEUDĂ, domeniu sau moşie în evul mediu vest-european, pe care seniorul o dădea în stăpînire vasalului său, în schimbul îndeplinirii de către acesta a anumitor obligaţii. La început, **f.** era viageră dar mai tîrziu a devenit ereditară.

FINANŢARE, (în sens economic general) acoperire cu resurse băneşti a unor necesităţi; punere la dispoziţia subiectului finanţat a unor resurse băneşti pentru o destinaţie determinată. În acest sens, finanţarea se poate realiza pe mai multe căi: *autofinanţarea,* respectiv folosirea unor resurse proprii pentru destinaţia stabilită; **f.** *nerambursabilă,* respectiv primirea cu titlu definitiv a unor resurse băneşti din afară, cum sînt alocaţiile pentru investiţii şi subvenţiile de la bugetul de stat sau din alte fonduri constituite la diferite niveluri (centrală, minister, consiliu popular judeţean etc.); **f.** *rambursabilă,* respectiv primirea temporară a unor resurse băneşti ce trebuie restituite, cum sînt creditele pe termen scurt sau lung obţinute de la instituţiile bancare sau împrumuturile obţinute de la organul ierarhic superior (centrală, consiliu popular judeţean etc.). În sens restrîns, prin **f.** se înţelege numai **f.** cu titlu nerambursabil de la bugetul de stat sau din alte fonduri. **F.** *bugetară,* alocarea de la bugetul statului (de la bugetul republican sau de la bugetele locale) a unor resurse băneşti pentru destinaţiile prevăzute în mod distinct în buget. Destinaţiile principale ale resurselor bugetului de stat al R.S. România sînt: **f.** economiei naţionale, **f.** acţiunilor social-culturale, **f.** apărării ţării şi a administraţiei de stat, ponderea cea mai mare deţinînd primele două destinaţii (v. şi *buget*).

FINANŢE, formă bănească a relaţiilor economice în procesul repartiţiei produsului social şi a venitului naţional, în legătură cu îndeplinirea sarcinilor şi funcţiilor statului. Primele elemente de **f.** au apărut la punctul de intersecţie dintre comunitatea gentilică şi orînduirea sclavagistă, ca urmare a apariţiei statului, ca forţă politică chemată să apere clasa stăpînilor de sclavi împotriva sclavilor; ele au apărut în condiţiile în care relaţiile marfă-bani căpătaseră o anumită dezvoltare capabilă să asigure preluarea în mod obligatoriu şi cu titlu nerambursabil a unei părţi din produsul social (sub forma impozitelor, dărilor, tributurilor etc.) la dispoziţia organelor de conducere şi utilizarea ei pentru acoperirea cheltuielilor legate de întreţinerea forţei publice. Pe măsura dezvoltării forţelor de producţie, a creşterii productivităţii muncii şi a lărgirii schimburilor mijlocite de bani, se extinde şi sfera relaţiilor financiare. *În orînduirile bazate pe exploatare* (sclavagistă, feudală şi capitalistă), **f.** au exprimat relaţii de exploatare suplimentară a majorităţii populaţiei de către clasa dominantă organizată în stat. *În societatea socialistă*, în care mijloacele de producţie şi puterea politică au fost concentrate în mîinile oamenilor muncii, mijloacele băneşti necesare satisfacerii nevoilor obşteşti provin, în proporţie covîrşitoare, din economia socialistă şi numai într-o proporţie redusă din redistribuirea veniturilor băneşti ale populaţiei. În socialism, **f.** constituie un sistem de relaţii economice care apar în procesul formării şi repartizării planificate a fondurilor băneşti în economie, în scopul asigurării reproducţiei socialiste lărgite şi al satisfacerii celorlalte nevoi obşteşti. În R.S. România **f.** au misiunea socială de a participa activ la înfăptuirea programului P.C.R. de dezvoltare economico-socială a ţării, de construire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de trecere treptată la comunism; ele sînt chemate să asigure fondurile băneşti necesare pentru sporirea susţinută a producţiei materiale, creşterea forţelor de producţie şi raţionala lor repartizare pe teritoriu, promovarea largă a progresului tehnic, dezvoltarea ştiinţei, a învăţămîntului şi culturii, îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale populaţiei; **f.** contribuie la buna funcţionare a mecanismului economic şi social, exercită controlul general asupra desfăşurării procesului de reproducţie, urmărind obţinerea unei eficienţe cît mai ridicate a activităţii sociale, participă activ la repartiţia judicioasă a venitului naţional, la stabilirea priorităţilor în dezvoltarea economico-socială planificată a ţării, la determinarea optimă a proporţiilor şi ritmurilor de creştere economică. Rolul activ al **f.** se realizează în condiţiile respectării principiului centralismului democratic. Totalitatea relaţiilor financiare existente în cadrul orînduirii noastre socialiste formează **f.** *socialiste*, în care se cuprind atît **f.** *statului* cît şi **f.** *organizaţiilor cooperatiste*. **F.** statului cuprind **f.** *generale* ale acestuia (bugetul de stat, asigurările sociale, asigurările de stat de bunuri, persoane şi răspundere civilă şi creditul), precum şi **f.** *unităţilor de stat* (întreprinderi, centrale şi unităţi asimilate acestora, instituţii). Relaţiile financiare mijlocesc constituirea şi repartizarea fondurilor la nivel central (fondul resurselor bugetare, fondul asigurărilor sociale de stat, fondul asigurărilor sociale la dispoziţia organelor cooperatiste centrale, fondurile de asigurări de stat de bunuri de persoane şi de răspundere civilă, fondul resurselor de creditare ale statului), precum şi a fondurilor la dispoziţia unităţilor economice (ale întreprinderilor de stat, centralelor şi ministerelor, cooperativelor agricole de producţie, cooperativelor meşteşugăreşti şi de consum şi organelor lor tutelare). Asigurarea resurselor financiare de care are nevoie societatea reclamă folosirea cu rezultate superioare a mijloacelor materiale şi băneşti de care dispune fiecare unitate socialistă, accelerarea vitezei de rotaţie a fondurilor, creşterea eficienţei economice în toate domeniile de activitate. Asigurarea unei conduceri eficiente a activităţii economice presupune organizarea unei evidenţe stricte şi a unui control sistematic şi exigent asupra modului cum sînt folosite mijloacele materiale şi băneşti ale poporului, asupra proceselor economice şi rezultatelor activităţii fiecărei unităţi. Întreaga activitate financiară se desfăşoară în ţara noastră pe baza Legii Finanţelor (nr. 9/1972). În R.S. România au publicat studii în domeniul finanţelor: *M. Maievschi* „Contribuţii la istoria finanţelor publice ale României, 1914—1944“ (1957); *M. Popovici* „Aspecte din istoria finanţelor oraşului Bucureşti“ (1960), „Sistemul bugetar“ (1964), „Le budget de l'état roumain“ (1966); *A. Vijoli* „Organizarea finanţării, creditării şi decontărilor în R.S. România“ (1962); *I. Văcărel* „Probleme ale teoriei finanţelor“ (1963), „Tendinţe în evoluţia postbelică a finanţelor publice“ (1968), „Finanţe“, vol. I, „Finanţele statelor capitaliste“ (1970), „Finanţele Republicii Socialiste România“ (1974); *M. Popovici, I. Bituleanu* şi *C. Iuga* „Bugetul de stat şi controlul financiar“ (1967); *Gh. Bistriceanu* „Sistemul de asigurări sociale în R.S. România“ (1968), „Finanţele Republicii Socialiste România“ (1973); *C. Topciu* „Controlul economic financiar al instituţiilor bugetare“ (1970); lucrarea colectivă „Studii, probleme şi comentarii bancare“ (1972); Al. Babe, C. Bazno, Gh. Şovei, I. Tulpan, V. Voloşeniuc ş.a.

FIRMĂ, numele sub care întreprinderile industriale, comerciale, bancare etc. îşi exercită activitatea şi prin care se aduc lapidar la cunoştinţa publicului, denumirea, scopul, caracterul întreprinderii etc. Se deosebesc: **f.** *în nume singular*, cînd pe **f.** apare numele unei singure persoane şi **f.** *în nume colectiv*, cînd se înscriu numele a două sau mai multe persoane. Mai pot exista **f.** *personale*, care cuprind numele proprietarilor şi **f.** *anonime* sau *nepersonale*.

FISC 1. Trezorerie, tezaur public, vistierie. **2.** Termen generic folosit pentru a denumi sistemul organismelor cărora le revine sarcina stabilirii, încasării şi administrării impozitelor şi taxelor. Prin extensie, **f.** desemnează şi finanţele publice în statele de tip presocialist.

FISCALITATE 1. Sistem de legi, regulamente şi dispoziţii privitoare la stabilirea şi perceperea impozitelor şi taxelor care alcătuiesc veniturile statului în orînduirile presocialiste. **2.** Ansamblu al proceselor de redistribuire a venitului naţional în vederea constituirii veniturilor statului burghez, pe calea impozitelor şi taxelor. Din punct de vedere tehnic, **f.** se exercită prin intermediul unei mari varietăţi de impozite şi taxe. În politica sa fiscală, statul burghez este nevoit să ţină seama de faptul că o absorbţie exagerată a disponibilităţilor băneşti poate contribui la stagnarea economică şi că, pe de altă parte, surplusurile băneşti aflate pe piaţă generează inflaţia. **3.** Politică de creştere excesivă a impozitelor şi taxelor; în principiu, în statul burghez sînt impozabile şi veniturile claselor dominante, dar acestea reuşesc să transfere asupra maselor cea mai mare parte a efortului fiscal (printre altele, prin mecanismul preţurilor) astfel că în ultimă instanţă **f.** se răsfrînge exclusiv asupra nivelului de trai al oamenilor muncii (v. şi *impozite*).

FIZIOCRATISM, doctrină economică burgheză clasică din Franţa în sec. al XVIII-lea, avînd o aparenţă feudală. **F.** critică *mercantilismul* (v.), admite existenţa unei ordini naturale în societate şi a unor legi economice independente de voinţa oamenilor. Alături de *W. Petty* (v.) creatorii **f.** pun bazele analizei ştiinţifice a economiei capitaliste şi a politicii economice liberschimbiste (*Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui-même;* în limba fr.: „Lăsaţi să se facă, lăsaţi să treacă, lumea merge de la sine“, cu sensul: „lăsaţi lucrurile să-şi urmeze cursul lor firesc“). Principalii reprezentanţi: *Fr. Quesnay* (v.), *A.R.J. Turgot* (v.), V.R. Mirabeau, P.S. Dupont de Nemours. **F.** transpune analiza plusvalorii din sfera circulaţiei în sfera producţiei (teoria produsului net), demonstrează caracterul echivalent al schimbului de mărfuri şi bani privit în proporţii de masă, face analiza capitalului din punctul de vedere al componentelor lui materiale (avansuri iniţiale şi anuale). Fiziocraţii au încercat, pentru prima dată, să redea schematic posibilitatea reproducţiei simple a capitalului social („Tabloul economic" al lui Fr. Quesnay), surprinzînd în mod ingenios procesul repartiţiei, circulaţiei şi realizării produsului social. Datorită stadiului incipient al capitalismului pe care îl analizează, **f.** cuprinde şi idei greşite sau confuze privind structura de clasă a societăţii, identifică valoarea de întrebuinţare cu valoarea de schimb, renta funciară cu plusvaloarea etc.

FLUCTUAŢIA FORŢEI DE MUNCĂ, fenomen social care constă în deplasarea neorganizată de lucrători de la un loc de muncă la altul, în cadrul aceleiaşi întreprinderi, instituţii sau ramuri, în aceeaşi localitate sau în localităţi diferite, provocînd unele dificultăţi activităţii economice. **F.f. de m.** nu trebuie confundată cu mobilitatea forţei de muncă, aceasta din urmă fiind cerută de progresul tehnico-ştiinţific, de însăşi dezvoltarea producţiei sociale. **F.f. de m.** duce la folosirea incompletă a resurselor umane, la risipă de muncă socială. În *capitalism*, **f.f. de m.** atinge proporţii considerabile; caracterul ciclic al reproducţiei, nesiguranţa zilei de mîine, discriminările în repartiţie etc. dau naştere la deplasări mari de personal. *Socialismul* oferă condiţii favorabile pentru reducerea la minimum a **f.f. de m.** Un rol deosebit revine politicii de industrializare socialistă, de repartizare raţională teritorială a forţelor de producţie, cointeresării materiale a celor ce muncesc, promovării eticii şi echităţii socialiste, creării unor condiţii tot mai bune de muncă şi de viaţă, perfecţionării organizării şi conducerii economico-sociale etc. În anii construcţiei socialiste în România s-a înregistrat o scădere a **f.f. de m.** Ca urmare a dezvoltării industriei şi a amplasării teritoriale raţionale a obiectivelor economice, se constată o scădere sensibilă în totalul deplasărilor, a ponderei mişcării migratorii a forţei de muncă dintr-un judeţ în altul. În acelaşi timp, îmbunătăţirile obţinute în dotarea tehnică a producţiei, crearea de condiţii de aprovizionare cu mărfuri şi de servire social-culturală, din ce în ce mai bune, masivele construcţii de locuinţe în toate localităţile reprezintă condiţii ce favorizează micşorarea **f.f. de m.**

FLUIDITATE, termen folosit, îndeosebi în literatura burgheză, pentru a caracteriza situaţia în care oferta se adaptează uşor cererii şi cererea ofertei. Ea reprezintă una din condiţiile modelului teoretic al concurenţei perfecte. **F.** presupune, la rîndul ei, anumite condiţii: posibilitatea de a fixa în mod liber preţurile şi de a stabili unele raporturi libere de vînzare-cumpărare; identitatea mărfurilor din punct de vedere al calităţii şi al preţului lor, astfel încît cumpărătorul să nu aibă nici un motiv, de ordin obiectiv sau subiectiv, de a prefera produsul unei întreprinderi faţă de cel al alteia etc.

F.M.I., v. **FONDUL MONETAR INTERNAŢIONAL.**

„FOARFECA PREŢURILOR", expresie folosită pentru a aprecia raportul existent în capitalism între dinamica preţurilor produselor de bază şi preţul produselor manufacturate, preţurile produselor de bază înregistrînd dinamici care rămîn în urma preţurilor produselor manufacturate. Termenul de **„f.p."** se foloseşte şi pentru caracterizarea dinamicii preţurilor de export ale mărfurilor produse de ţările în curs de dezvoltare şi de mărfurile produse, respectiv exportate, de ţările capitaliste dezvoltate. În timpul capitalismului în România, termenul de „**f. a p.**" a fost utilizat pentru a sublinia decalajul dintre indicele preţurilor produselor industriale şi indicele preţurilor produselor agricole, decalaj defavorabil ultimelor.

FOND ALIMENTAR, parte a fondului de consum obştesc al cooperativei agricole de producţie, format în cadrul fondului de rezervă, în scopul ajutorării cooperatorilor în anii cu recoltă slabă sau calamităţi. Se constituie în proporţie de pînă la 2% din producţia de grîu şi porumb. Specificul repartiţiei cantităţilor de produse din **f.a.** constă în aceea că se face în funcţie de participarea cooperatorilor la munca obştească, asigurînd o anumită stabilitate în retribuirea muncii. Formarea acestui fond prezintă şi valenţe de ordin educativ, întărind încrederea cooperatorilor în măsurile luate de unitate pentru preîntîmpinarea şi depăşirea consecinţelor provocate de calamităţile naturale.

FOND CENTRAL DE PRODUSE AGRICOLE, cantitatea de produse agricole, inclusiv cea prelucrată în unităţile agricole, cumpărată de stat direct de la producătorii agricoli, prin organizaţiile sale specializate şi cooperaţia de consum, precum şi cea livrată direct de către producători consumatorilor colectivi (cantine şcolare şi muncitoreşti, spitale). **F.c. de p.a.** este folosit de statul socialist pentru asigurarea permanentă, stabilă şi pe întreg teritoriul ţării, a aprovizionării populaţiei cu produse agroalimentare, acoperirea necesităţilor industriei cu materii prime agricole, construirea sau împrospătarea rezervei de stat, precum şi formarea disponibilităţilor pentru export. Sursele principale de constituire a **f.c. de p.a.** sînt: preluarea integrală a producţiei de la unităţile agricole de stat, plăţile în natură efectuate de cooperativele agricole pentru lucrările executate de S.M.A., contractările şi achiziţiile, uiumurile, restituirile de seminţe împrumutate etc.

FOND CENTRALIZAT DE MĂRFURI, totalitatea mărfurilor care se produc şi se repartizează pentru consumul intern sau pentru export, în mod centralizat, prin planul de stat. Relaţiile economice dintre întreprinderile producătoare şi cele beneficiare legate de **f.c.** de **m.** se desfăşoară în limitele indicatorilor ce le sînt stabiliţi prin planul de stat. În categoria **f.c.** de **m.** se cuprind atît bunurile de consum productiv, care se repartizează prin sistemul aprovizionării tehnico-materiale, cît şi principalele bunuri de consum neproductiv, realizate de către populaţie prin reţeaua comercială.

FOND DE ACUMULARE, v. **FOND DE DEZVOLTARE.**

FOND DE AJUTOR ÎN NATURĂ, parte a fondului de consum obştesc al cooperativelor agricole de producţie, care reprezintă o formă specifică de realizare a drepturilor cooperatorilor privind asigurarea materială de bătrîneţe sau în caz de pierdere totală sau parţială a capacităţii de muncă, în caz de boală etc. ca surplus peste dreptul la pensie. Se formează prin alocarea unei anumite părţi din producţia totală de grîu, porumb, cartofi, în funcţie de necesităţile şi posibilităţile fiecărei cooperative agricole de producţie.

FOND DE AMORTIZARE, componentă a fondului naţional de dezvoltare economico-socială a ţării, în care îşi găseşte expresie valoarea fondurilor fixe consumate, recuperată în mod treptat prin intermediul *amortizării* (v.). **F. de a.** constituie sursa principală de finanţare a cheltuielilor materiale legate de înlocuirea fizică a fondurilor fixe scoase din funcţiune datorită uzurii lor, cu exemplare noi. Potrivit destinaţiei sale, **f.** de **a.** trebuie să asigure reproducţia simplă a fondurilor fixe. Cu toate acestea, el poate să servească şi în calitate de sursă suplimentară de lărgire a capacităţilor de producţie şi de perfecţionare a lor pe baza tehnicii noi, adică ca fond de dezvoltare, atunci cînd, ca urmare a introducerii progresului tehnic şi creşterii productivităţii muncii, cu mijloacele băneşti care reprezintă **f.** de **a.** se poate cumpăra, la un moment dat, o cantitate mai mare de mijloace de muncă, în comparaţie cu volumul celor scoase din funcţiune, sau o cantitate mai redusă, dar cu performanţe tehnice şi economice superioare. Folosirea **f.** de **a.** pentru lărgirea capacităţilor de producţie nu schimbă însă valoarea totală a mijloacelor de muncă în acţiune. **F.** de **a.** poate fi folosit pentru reproducţia lărgită a fondurilor fixe şi în condiţiile în care perioada efectivă de funcţionare a acestora depăşeşte perioada normată, obţinîndu-se aşa-numitele *amortizări suplimentare* care din punctul de vedere al conţinutului lor economic reprezintă o formă de plusprodus. În condiţiile în care sumele băneşti concretizate în **f.** de **a.** constituit la nivelul unităţilor economice se află într-un circuit continuu, funcţia propriu-zisă de înlocuire a **f.** de **a.** se întrepătrunde cu cea de acumulare. Reprezentînd circa 1/3 din fondul naţional de dezvoltare economico-socială, vărsarea cu regularitate şi în termen la bugetul statului a cotelor de amortizare prezintă o mare însemnătate pentru asigurarea reproducţiei fondurilor fixe. De aceea, este necesar să sporească continuu preocuparea unităţilor socialiste pentru modul de constituire a **f.** de **a.** şi pentru utilizarea cît mai eficientă a acestuia. În acest sens, în documentele Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972 se evidenţiază necesitatea de a se stabili normative precise care să determine folosirea amortizărilor îndeosebi pentru achiziţionarea de maşini şi utilaje, pentru dezvoltarea mai accentuată a forţelor de producţie, pentru reînnoirea calitativă a fondurilor fixe productive.

FOND DE ASIGURARE, acea parte a venitului naţional care se constituie în procesul repartizării acestuia sub forma mijloacelor de producţie şi a bunurilor de consum care se folosesc pentru acoperirea cerinţelor suplimentare legate de depăşirea planurilor economiei naţionale şi a unor necesităţi neprevăzute ale societăţii, legate mai ales de calamităţi naturale. **F.** de **a.** se prezintă în ţara noastră sub forma rezervelor de stat şi a fondurilor de rezervă ale unităţilor cooperatiste. **F.** de **a.** se constituie şi pentru acoperirea unor necesităţi individuale ale cetăţenilor legate de împrejurări neprevăzute. În acest caz, **f.** de **a.** se constituie din vărsămintele personale ale membrilor societăţii către Administraţia Asigurărilor de Stat (A.D.A.S.) şi este folosit pentru despăgubirea celor asiguraţi, cînd sînt asigurate bunurile, cît şi atunci cînd sînt asigurate persoanele. Bunurile sînt asigurate pentru cazuri de calamităţi naturale (incendiu, inundaţii, grindină), iar persoanele pentru cazuri de accidente, boală, deces etc.

FOND DE COMPENSARE A CHELTUIELILOR DE FORŢĂ DE MUNCĂ, categorie economică comună tuturor orînduirilor sociale, care exprimă echivalentul cheltuielilor socialmente necesare pentru reproducţia normală a forţei de muncă. În toate orînduirile sociale el este produs şi reprodus în permanenţă de către producătorii bunurilor materiale. Pe baza acestuia se stabileşte mărimea absolută a bunurilor materiale şi spirituale care asigură refacerea şi menţinerea capacităţii de muncă a lucrătorilor, prin luarea în considerare a necesităţilor materiale şi social-culturale. Mărimea acestui fond este condiţionată de nivelul dezvoltării forţelor de producţie şi al productivităţii muncii sociale, de gradul de satisfacere a nevoilor sociale etc., conţinutul şi formele lui de realizare fiind determinate de natura relaţiilor de producţie dominante. În *socialism*, mărimea acestuia se fundamentează pe norme ştiinţifice, care permit atît refacerea forţei de muncă cheltuite, cît şi dezvoltarea ei. Acestea se realizează, în principal, prin retribuţia după muncă şi prin fondurile sociale de consum.

FOND DE CONSUM, parte din venitul naţional destinată consumului neproductiv al membrilor societăţii, care se constituie în procesul unic de distribuire şi redistribuire a venitului naţional. Ca o categorie a reproducţiei, comună tuturor orînduirilor sociale, **f.** de **c.** are un caracter istoric; conţinutul social economic, nivelul şi structura sa sînt determinate de gradul de dezvoltare a forţelor de producţie şi de natura relaţiilor de producţie. În *condiţiile proprietăţii private* asupra mijloacelor de producţie, formarea şi utilizarea **f.** de **c.** au loc în mod spontan şi contradictoriu, avînd un caracter de clasă. În afară de partea care este destinată reproducerii forţei de muncă a producătorilor exploataţi, **f.** de **c.** este folosit pentru satisfacerea nevoilor parazitare şi de lux ale claselor exploatatoare şi pentru acoperirea nevoilor administraţiei statului exploatator. În *socialism*, **f.** de **c.** este rezultatul muncii unite a întregului popor. El este destinat ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc. Partidul nostru va urmări şi în perioada următoare a dezvoltării economico-socială a ţării să realizeze o judicioasă repartiţie a venitului naţional în **f.** de **c.** şi *fond de dezvoltare* (v.) pentru a asigura atît creşterea nivelului de trai, cît şi dezvoltarea puternică a economiei naţionale. Pornind de la aceste necesităţi, în următoarele decenii se vor repartiza din venitul naţional 68—70% pentru **f.** de **c.** şi 30—32% pentru fondul de dezvoltare. **F.** de **c.** are o dublă structură: natural-materială şi valorică. Din punct de vedere *natural-material*, **f.** de **c.** este format din bunuri de consum, care în funcţie de destinaţia lor sînt: bunuri de consum alimentar şi bunuri de consum nealimentar, iar în funcţie de durata utilizării lor sînt: bunuri de folosinţă curentă şi bunuri de folosinţă îndelungată. Din punct de vedere *valoric*, **f.** de **c.** este format din valoarea nou creată de munca pentru sine şi o parte a valorii nou create de munca pentru societate. Există **f.** de **c.** *individual* şi **f.** de **c.** *social*. **F.** de **c.** individual este preponderent în totalul **f.** de **c.** (circa 90%). **F.** de **c.** individual se repartizează membrilor societăţii în conformitate cu cerinţele legii repartiţiei după muncă şi are un rol însemnat în cointeresarea materială a oamenilor muncii, în creşterea producţiei şi productivităţii, în valorificarea eficientă a resurselor materiale ale societăţii. **F.** de **c.** social revine membrilor societăţii sub forma unor servicii şi produse, fără plată sau cu plată redusă, fiind utilizat totodată şi pentru întreţinerea aparatului de stat. Pe măsura edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism, va spori tot mai mult **f.** de **c.** social, atît ca volum cît şi ca pondere în totalul **f.** de **c.** În ţara noastră, ca rezultat al politicii ştiinţifice a P.C.R. de repartizare şi utilizare raţională şi eficientă a venitului naţional, a stabilirii unui raport optim între **f.** de **c.** şi fondul de dezvoltare, acesta din urmă înregistrează o dinamică continuu ascendentă, contribuind la ridicarea nivelului de trai material şi spiritual al tuturor membrilor societăţii.

FOND DE DEZVOLTARE (ACUMULARE), acea parte a venitului naţional care este destinată realizării reproducţiei lărgite, creării de noi fonduri fixe şi circulante, lărgirii şi modernizării celor existente etc. El se creează în sfera productivă şi asigură în prezent în ţara noastră aproximativ 2/3 din *fondul naţional de dezvoltare economico-socială* (v.). Mărimea **f.** de **d.** depinde, în primul rînd, de volumul absolut al venitului naţional creat; cu cît este mai mare acest volum, cu atît sînt mai mari şi posibilităţile societăţii de a aloca mijloace sporite pentru dezvoltarea economico-socială. În acelaşi timp, mărimea **f.** de **d.** depinde şi de proporţia (rata) în care venitul naţional este folosit pentru dezvoltare şi pentru consum. Această proporţie este o problemă de politică economică, dar care trebuie să ţină seama în mod obiectiv de nivelul forţelor de producţie, de posibilităţile reale existente într-o anumită perioadă de timp, de nevoile economico-sociale ale naţiunii socialiste. În ţara noastră în etapa următoare, o parte reprezentînd 30—32% din venitul naţional va fi repartizată **f.** de **d.** în scopul dezvoltării puternice a economiei naţionale. **F.** de **d.** se creează în sfera producţiei materiale de către participanţii la procesul de producţie. Potrivit locului de producere şi a factorilor care concură la obţinerea lui, pe baza principiului centralismului democratic, **f.** de **d.** se utilizează atît la nivelul unităţilor economice, administrativ-teritoriale, la nivelul central, cît şi la nivelul diferitelor forme de proprietate: de stat, cooperatistă şi personală. În cadrul *fondului naţional de dezvoltare economico-socială*, **f.** de **d.** are următoarele destinaţii: 1) dezvoltarea economiei naţionale; 2) dezvoltarea social-culturală a societăţii şi a fiecărui membru al ei; 3) constituirea de rezerve sub formă de mijloace de producţie şi sub formă de bunuri de consum. Mărimea cotei-părţi destinate dezvoltării activităţilor productive depinde de împărţirea **f.** de **d.** pentru sfera productivă şi neproductivă şi de mărimea rezervelor create. Cea mai mare parte a fondurilor destinate dezvoltării economice este folosită pentru lărgirea fondurilor fixe, întrucît creşterea ponderii lor în totalul fondurilor de producţie are o deosebită însemnătate pentru modernizarea economiei pe baza progresului tehnic, pentru ritmul de dezvoltare a producţiei. Avînd în vedere esenţa orînduirii socialiste care implică, alături de creşterea rapidă a forţelor de producţie, şi dezvoltarea social-culturală a societăţii, o parte a **f.** de **d.** este destinată lărgirii şi modernizării bazei materiale a învăţămîntului, artei, ocrotirii sănătăţii, gospodăriei locative şi comunale etc. Pentru societatea socialistă este importantă nu numai mărimea **f.** de **d.**, dar şi gradul de eficienţă a utilizării lui. Sporirea acesteia se realizează prin creşterea *eficienţei economice a investiţiilor* (v.), îmbunătăţirea folosirii *fondurilor de producţie* (v.), creşterea necontenită a *productivităţii muncii sociale* etc. *România, ţară socialistă în curs de dezvoltare*, este profund interesată în constituirea şi utilizarea cît mai eficientă a **f.** de **d.**, deoarece efectul unor asemenea acţiuni se concretizează în accentuarea creşterii potenţialului economic al ţării şi, implicit, în crearea mai rapidă a condiţiilor necesare îmbunătăţirii nivelului de trai material şi spiritual al oamenilor muncii (v. şi *acumulare socialistă; rată a acumulării*).

FOND DE DEZVOLTARE AL C.A.P., fond constituit în cadrul C.A.P. în procesul de repartizare a venitului global şi destinat lărgirii procesului de producţie, formării fondurilor de rezervă şi de asigurare şi al construirii de obiective social-culturale; este izvorul creşterii averii obşteşti şi al reproducţiei lărgite în C.A.P. Potrivit statutului C.A.P., fondul de dezvoltare se formează în proporţie de cel puţin 18% din venitul global. Odată cu trecerea la calcularea preţului de cost în C.A.P., fondul de amortizare constituit intră în componenţa fondului de dezvoltare. În C.A.P. fondul de dezvoltare are *formă naturală* (creşterea în greutate vie a animalelor de producţie şi de prăsilă, sporirea rezervelor de seminţe şi furaje, extinderea plantaţiilor, noile obiective productive sau social-culturale realizate prin munca cooperatorilor etc.) şi *formă bănească*. Din **f.** de **d.** al C.A.P. se asigură investiţiile, inclusiv retribuţia lucrătorilor folosiţi la executarea investiţiilor, rambursarea creditelor pentru investiţii; rezerva pentru lărgirea producţiei (seminţe, furaje etc.); contribuţia la fondul social al asociaţiilor intercooperatiste. Cea mai mare parte din **f.** de **d.** al C.A.P. este folosită pentru lărgirea şi modernizarea bazei tehnice a producţiei. Mărimea absolută a fondului de dezvoltare depinde de dimensiunile venitului global, iar creşterea acesteia depinde de sporirea producţiei şi a productivităţii muncii, reducerea cheltuielilor de producţie, în special a celor materiale, de îmbunătăţirea calităţii produselor agricole. În mărimea şi dinamica **f.** de **d.** al C.A.P. se reflectă eficienţa cu care sînt utilizate resursele naturale, materiale şi umane de care dispun C.A.P.

FOND DE ÎNLOCUIRE, acea parte a valorii produsului social care exprimă cheltuielile materiale de producţie, folosită pentru înlocuirea mijloacelor de producţie consumate în procesul de producţie anterior. În socialism, **f.** de **î.** fiind proprietate obştească, nu mai exprimă raporturi de exploatare, ca în capitalism, ci relaţii de colaborare între membrii societăţii.

FOND DE RETRIBUIRE, suma totală a retribuţiilor cuvenite lucrătorilor dintr-o unitate socialistă, în funcţie de cantitatea şi calitatea muncii depuse într-o anumită perioadă de timp (an, semestru, trimestru, lună etc.). **F.** de **r.** se calculează prin includerea tuturor elementelor de plată: retribuţia tarifară, premiile, sporurile pentru vechime neîntreruptă în aceeaşi unitate şi pentru condiţii deosebite de muncă (periculozitate, toxicitate, altitudine, muncă la cald etc.), indemnizaţiile şi sporurile de şantier, pentru munca de noapte şi pentru orele suplimentare, indemnizaţiile şi compensaţiile pentru concediile de odihnă, diferenţele tarifare de calificare etc.

FOND DE RETRIBUIRE DUPĂ MUNCĂ ÎN C.A.P., partea din fondul de consum, constituit la nivelul cooperativei agricole, destinată consumului individual al membrilor cooperatori care se repartizează acestora în raport cu cantitatea şi calitatea muncii prestate de fiecare în gospodăria obştească. În agricultura cooperatistă fondul de retribuire după muncă se constituie la nivelul fiecărei unităţi, mărimea acestuia depinzînd de gradul de consolidare economică a C.A.P., fiind diferită de la o cooperativă la alta. Determinarea mărimii lui definitive are loc la sfîrşitul anului. Drept urmare, veniturile obţinute de un cooperator în gospodăria obştească depind de doi factori: de efortul personal, concretizat în cantitatea de produse obţinute, şi de efortul comun al cooperatorilor din unitatea respectivă. **F.** de **r.** după **m.** în C.A.P. îmbracă formă bănească şi formă naturală, iar repartizarea lui se înfăptuieşte pe baza *acordului global* (v.). Alături de **f.** de **r.** după **m.** în C.A.P. se constituie şi un fond de rezervă pentru retribuirea muncii, prin care se asigură o stabilitate a veniturilor băneşti ale ţărănimii cooperatiste în anii cu rezultate economice mai slabe şi care impietează asupra nivelului retribuţiei muncii.

FOND DE REZERVĂ, parte a fondului naţional de dezvoltare economico-socială destinat satisfacerii unor nevoi neprevăzute. **F.** de **r.** se împarte în: 1) *rezerve de plan*, sub formă de materii prime, materiale, combustibil, piese de schimb, produse finite, mijloace băneşti pentru investiţii şi remunerarea muncii, fonduri valutare etc. care sînt folosite pentru satisfacerea unor nevoi legate de realizarea şi depăşirea planului; 2) *rezerve de stat*, în special materii prime de bază şi combustibili, bunuri de consum de strictă necesitate şi fonduri valutare, pentru satisfacerea unor situaţii excepţionale.

FOND DESCENTRALIZAT DE MĂRFURI, totalitatea mărfurilor nenominalizate în planul de stat; circulaţia lor nu este dirijată în mod centralizat, ci se desfăşoară în cadrul relaţiilor directe dintre întreprinderile producătoare şi cele beneficiare. **F.d.** de **m.** se referă, în principal, la produse ale industriei locale, cooperaţiei meşteşugăreşti şi cooperaţiei de consum.

FOND FORESTIER, totalitate a suprafeţelor afectate silviculturii, care servesc nevoilor de cultură, producţie sau administrare forestieră. **F.f.** este o componentă a avuţiei naţionale. În R.S. România el constituie proprietate socialistă de stat, parte a fondului funciar unic. După categoriile de folosinţă, **f.f.** cuprinde: pădurile, pepinierele, terenurile ocupate cu construcţii şi instalaţii, terenurile despădurite şi degradate şi alte terenuri.

FOND FUNCIAR, totalitatea terenurilor de pe teritoriul unei ţări. Potrivit *Legii cu privire la fondul funciar* „Toate terenurile de pe teritoriul Republicii Socialiste România, indiferent de destinaţie sau în proprietatea cărora se află, constituie fondul funciar unic din Republica Socialistă România, avuţie naţională care trebuie folosită, protejată şi ameliorată, în concordanţă cu interesele întregului popor". Marea însemnătate a **f.f.** decurge din faptul că pămîntul — limitat ca întindere — este mijlocul hotărîtor în agricultură şi silvicultură, este un bun naţional de neînlocuit de care este legată creşterea avuţiei naţionale şi bunăstarea poporului. După destinaţie **f.f.** unic este alcătuit din: *terenuri cu destinaţie agricolă* (arabile, viile, livezile, pepinierele viticole şi pomicole, păşunile, fîneţele, serele, solariile, răsadniţele, cele cu vegetaţie forestieră, care nu sînt administrate de către organele silvice şi care servesc pentru protecţia terenurilor agricole, pajiştile împădurite, terenurile cu construcţii şi instalaţii agrotehnice şi de îmbunătăţiri funciare, drumuri de exploatare agricolă, platforme şi spaţii de depozitare, care servesc nevoilor producţiei agricole, terenurile aflate temporar sub apă prin inundaţii, precum şi orice alte terenuri care, neavînd alte folosinţe, pot fi valorificate pentru producţia agricolă); *terenuri cu destinaţie forestieră* (păduri, pepiniere silvice şi alte terenuri afectate împăduririi); *terenuri aflate permanent sub ape; terenuri destinate localităţilor*, cuprinse în perimetrul construibil stabilit potrivit legii precum şi *terenurile cu destinaţie specială* (căile de comunicaţie rutiere şi feroviare, construcţii navale şi aeriene, hidrotehnice şi termice, exploatările miniere şi petroliere, cariere etc.). Folosirea deplină şi cu eficienţă sporită a întregului **f.f.** se realizează în ţara noastră în mod coordonat şi după o concepţie unitară pe baza programului de protecţie şi îmbunătăţire a capacităţii de producţie a solului, precum şi prin măsuri de prevenire şi combatere a degradării risipei de terenuri. Folosirea completă, protejarea şi ameliorarea **f.f.** este o îndatorire primordială a organelor de stat, a tuturor deţinătorilor de terenuri, a tuturor cetăţenilor patriei noastre.

FOND INDIVIZIBIL (sau **DE BAZĂ**), parte componentă a avutului obştesc al cooperativei agricole de producţie, format în procesul cooperativizării agriculturii, a cărei trăsătură distinctivă era ireversibilitatea, neputînd fi înstrăinat sau împărţit între cooperatori. **F.i.** s-a constituit încă de la înfiinţarea cooperativelor agricole de producţie dintr-o parte a mijloacelor de producţie aduse la intrarea în unitate de către fiecare membru, ulterior el dezvoltîndu-se pe baza acumulărilor proprii şi a ajutorului multilateral acordat de către stat. Funcţia economică principală a **f.i.** consta în asigurarea procesului de reproducţie lărgită a fondurilor fixe. În prezent această funcţie este îndeplinită de *fondul de dezvoltare al C.A.P.* (v.).

FOND ÎMPRUMUTAT (ATRAS), mijloace băneşti (suplimentare), peste cele proprii ale unităţilor de stat şi cooperatiste, formate prin credite acordate de către bănci, în vederea asigurării resurselor necesare completării şi lărgirii mijloacelor circulante, precum şi pentru acoperirea altor nevoi ale activităţii economice determinate de realizarea şi depăşirea planului: investiţii, modernizări etc. **F.î.** se constituie pe seama disponibilităţilor băneşti temporare ce se formează în economie. El contribuie la buna funcţionare a mecanismului economic şi a creşterii eficienţei acesteia prin accelerarea circuitului fondurilor în economie. În etapa actuală, în România, a crescut rolul **f.î.** în constituirea fondurilor unităţilor, fiind cea mai elastică formă de completare a fondurilor băneşti necesare desfăşurării activităţii economice. El asigură totodată şi un control sistematic asupra activităţii unităţilor.

FOND NAŢIONAL DE DEZVOLTARE ECONOMICO-SOCIALĂ, categorie economică complexă care exprimă sintetic totalitatea resurselor materiale şi băneşti de care dispune societatea noastră socialistă pentru sporirea şi perfecţionarea forţelor de producţie şi lărgirea bazei materiale a activităţii social-culturale. Conceptul **f.n.** de **d.e.-s.** a fost formulat în documentele Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972 pe baza examinării profunde şi obiective a configuraţiei economiei naţionale, a cerinţelor etapei edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate, a particularităţilor desfăşurării reproducţiei socialiste lărgite în condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, a rolului ştiinţei, învăţămîntului, culturii şi artei ca factori de dezvoltare. Acest fond cuprinde cota din venitul naţional destinată dezvoltării — *fondul de dezvoltare* (v.), *fondul de amortizare* (v.) şi, eventual, alte resurse. Din punct de vedere material, el este alcătuit, în principal, din mijloace de muncă şi obiecte ale muncii. Exprimînd relaţiile economice obiective care se formează în societatea socialistă între stat, unităţile economice, instituţiile social-culturale şi populaţie, în legătură cu formarea, repartizarea, utilizarea şi creşterea resurselor necesare dezvoltării economico-sociale a societăţii, **f.n.** de **d.e.-s.** constituie un subsistem în cadrul sistemului produsului social şi al produsului social final. Fiind un rezultat al reproducţiei lărgite şi, în acelaşi timp, singura sursă a acesteia, limitele mărimii lui sînt în mod obiectiv determinate de mărimea produsului social, respectiv a produsului social final. De aceea, pentru stabilirea ratei **f.n.** de **d.e.-s.** trebuie folosit ca bază de raportare nu venitul naţional, ci produsul social şi produsul social final. **F.n.** de **d.e.-s.** se creează în sfera producţiei materiale de către participanţii la procesul de producţie. Pe baza principiului centralismului democratic, potrivit locului şi factorilor care concură la crearea lui, **f.n.** de **d.e.-s.** se constituie şi se utilizează atît la nivelul unităţilor economice, administrativ-teritoriale, cît şi la nivel naţional, precum şi de către populaţie. El este constituit dintr-un sistem unitar şi corelat de fonduri băneşti: *fondul central* de dezvoltare economico-socială, *fondul local* de dezvoltare economico-socială constituit la unităţile administrativ-teritoriale (judeţe, municipii, oraşe şi comune); *fondul propriu* de dezvoltare economico-socială a unităţilor de stat şi cooperatiste (centrale industriale, unităţi similare acestora, întreprinderi, organizaţii cooperatiste); *fondul utilizat de populaţie* pentru construcţii de locuinţe, construcţii gospodăreşti, creşterea producţiei şi a şeptelului, precum şi pentru alte bunuri cu destinaţii similare. **F.n.** de **d.e.-s.** are următoarele destinaţii: investiţii privind dezvoltarea, modernizarea şi reînnoirea fondurilor fixe productive din industrie, agricultură, construcţii, transporturi, alte ramuri ale producţiei materiale şi serviciilor; lărgirea bazei materiale a cercetării ştiinţifice; asigurarea unităţilor economice cu cantităţi normate de materii prime, materiale şi alte mijloace circulante necesare desfăşurării activităţii lor economice; constituirea de rezerve; investiţii privind lărgirea bazei materiale a învăţămîntului, culturii, ocrotirii sănătăţii şi altor activităţi social-culturale, precum şi pentru construcţia de locuinţe şi lucrări edilitar-gospodăreşti la oraşe şi sate. În ultimă instanţă, **f.n.** de **d.e.-s.** se împarte în: 1) fondul destinat pentru dezvoltarea economică cu caracter productiv; 2) fondul destinat dezvoltării social-culturale, cu caracter neproductiv şi 3) fondul de rezervă şi asigurare. Ritmul rapid de dezvoltare a economiei naţionale depinde nu numai de dimensiunile **f.n.** de **d.e.-s.**, dar şi de gradul eficienţei economice cu care este utilizat. Eficienţa **f.n.** de **d.e.-s.** se concretizează în obţinerea rezultatelor maxime cu cheltuieli minime. Criteriul general al eficienţei economico-sociale a utilizării **f.n.** de **d.e.-s.** este, în ultimă instanţă, ridicarea nivelului de trai al populaţiei exprimat ca un raport între mărimea **f.n.** de **d.e.-s.**, ca totalitate a eforturilor materiale depuse de societate şi gradul de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale membrilor societăţii, ca efect final. Cu cît la un volum dat al **f.n.** de **d.e.-s.** se obţine un nivel de trai mai ridicat, pe o perioadă determinată, cu atît este mai înaltă eficienţa economico-socială a folosirii acestui fond. Sporirea volumului **f.n.** de **d.e.-s.**, utilizarea raţională şi eficientă a lui constituie fundamentul material hotărîtor al realizării programului stabilit de partid pentru făurirea societăţii socialite multilateral dezvoltate şi trecerea la comunism în patria noastră.

FONDUL MONETAR INTERNAŢIONAL (F.M.I.), instituţie interguvernamentală autonomă specializată, din sistemul Naţiunilor Unite, care urmăreşte promovarea cooperării monetare internaţionale, înlesnirea dezvoltării comerţului internaţional, prin încurajarea stabilităţii valorice a monedelor şi înlăturarea restricţiilor valutare ce stînjenesc dezvoltarea comerţului internaţional. Statutul său a fost elaborat cu ocazia conferinţei monetare şi financiare a Naţiunilor Unite de la Bretton Woods (S.U.A.) în iulie 1944 şi a intrat în vigoare în decembrie 1945. Sediul F.M.I. este la Washington. Apartenenţa la F.M.I. este rezervată numai statelor. Din F.M.I. fac parte 125 de ţări ale lumii. România a devenit membră a F.M.I. la 15 decembrie 1972 cînd a aderat şi la B.I.R.D. Accesiunea se face pe baza unei „rezoluţii de apartenenţă“ (membership resolution) care cuprinde condiţiile de admitere (mărimea cotei alocate, modalităţile şi datele vărsămîntului acesteia, termenul de declarare a parităţii iniţiale determinată în acord cu F.M.I. etc.). Între membrii fondatori şi cei noi nu există discriminare. Structura F.M.I.: *Consiliul guvernatorilor* — organul superior de conducere, *Consiliul de administraţie*, *Directorul general*. Rolul statelor membre în organizarea şi funcţionarea F.M.I. este esenţial: modificarea statutului, numirea şi revocarea guvernatorilor şi administratorilor. Cotele (subscripţii ale fiecărui membru) sînt fixate de consiliul guvernatorilor, 25% vărsîndu-se în aur şi 75% în monedă naţională; mărimea cotei este revizuită la fiecare cinci ani. Cota determină resursele Fondului, drepturile de tragere şi numărul de voturi de care dispun statele membre. Rezerva centrală de aur şi valute a F.M.I. a ajuns la 28,4 miliarde dolari. Deciziile în cadrul F.M.I. se iau prin „vot ponderat“ (numărul de voturi la care are dreptul un stat este proporţional cu cota de participaţie). Funcţiile F.M.I.: gestiunea ordinei monetare internaţionale (interzicerea devalorizărilor competitive, respectarea stabilităţii ratei de schimb, stabilirea unui preţ uniform pentru aurul monetar, instituirea unui regim de convertibilitate monetară limitată etc.); garantarea ordinei monetare internaţionale pe baza unor considerabile resurse proprii; controlul ordinei monetare internaţionale (control a posteriori prin comunicarea unor date de către statele membre, misiuni de anchetă, consultaţii; control a priori prin consultaţii sau aprobări prealabile). Pînă la sfîrşitul anului 1972, F.M.I. a acordat statelor membre mijloace valutare de peste 25 de miliarde de dolari pentru echilibrarea balanţei de plăţi externe. Din 1970, F.M.I. a introdus un nou sistem de creare a *lichidităţilor internaţionale* (v.) şi anume *drepturile de trageri speciale* (v.). F.M.I. vine în întîmpinarea nevoilor ţărilor în curs de dezvoltare prin măsuri cum sînt: instituirea „finanţării compensatorii a fluctuaţiilor exporturilor" sau „finanţarea stocurilor regulatoare". În plus, F.M.I. promovează un vast program de asistenţă tehnică. Faptul că lucrările de pregătire a reformei sistemului monetar internaţional se desfăşoară în cadrul F.M.I., demonstrează importanţa deosebită pe care statele lumii o acordă acestei instituţii.

FONDUL PIEŢEI, denumire convenţională pentru mărfurile destinate vînzării prin reţeaua comerţului interior. În balanţele materiale, **f.p.** reprezintă una dintre destinaţiile producţiei-marfă, deţinînd ponderea cea mai importantă în cazul bunurilor de consum. Mărfurile din **f.p.** se desfac către populaţie, către cantine, spitale, creşe şi alte „gospodării de consum", precum şi către întreprinderi, organizaţii şi instituţii pentru nevoi gospodăreşti (rechizite de birou, materiale de întreţinere, mobilier etc.).

FONDURI CIRCULANTE, parte a fondurilor de producţie ale unităţilor socialiste, care se consumă în întregime în fiecare ciclu de fabricaţie şi îşi transferă dintr-o dată şi în totalitate valoarea asupra produselor create. Trăsătura specifică a **f.c.** o constituie faptul că ele se află sub formă de stocuri de materiale pregătite pentru a fi trecute în procesul de producţie, precum şi sub formă de produse în curs de fabricaţie. În structura **f.c.** intră: materii prime, materiale de bază şi auxiliare, semifabricate, combustibili, fondul de retribuire etc. În mod convenţional, mai intră şi unele elemente ale fondurilor fixe cum ar fi, de exemplu, piesele de schimb pentru reparaţii, instrumentele şi inventarul mărunt de mică valoare şi scurtă durată. În România, în anii construcţiei socialiste, a avut loc o creştere considerabilă a **f.c.** şi o îmbunătăţire a indicilor de folosire a lor. O problemă de importanţă economică majoră o constituie *accelerarea vitezei de rotaţie a* **f.c.,** în măsură să contribuie nemijlocit la realizarea unor producţii sporite, la crearea de noi posibilităţi de intensificare a reproducţiei lărgite, la creşterea eficienţei activităţii economice, la satisfacerea crescîndă a nevoilor consumatorilor. Pentru aceasta se impune folosirea mai bună a materiilor prime şi materialelor, descoperirea de noi rezerve pentru scurtarea ciclului de fabricaţie, perfecţionarea organizării producţiei şi a muncii, îmbunătăţirea activităţii de aprovizionare şi desfacere etc.

FONDURI DE CIRCULAŢIE, parte a fondurilor unităţilor socialiste care se găsesc în sfera circulaţiei sub forma *produselor finite* (în depozit sau în expediţie, livrate şi neîncasate) şi a *mijloacelor băneşti* obţinute din vînzarea lor (aflate în cont la bancă ori în casa unităţilor economice). Indiferent de felul cum vor fi folosite — ca bunuri de consum sau ca mijloace de producţie — atîta timp cît se găsesc în cadrul circulaţiei, produsele finite sînt mărfuri şi apar ca **f. de c.** În procesul mişcării lor ulterioare, prin realizare, aceste produse finite îmbracă forma bănească. O parte din fondurile băneşti sînt destinate consumului productiv, pentru cumpărarea de noi mijloace de producţie, iar restul se folosesc pentru retribuirea lucrătorilor şi satisfacerea altor nevoi gospodăreşti.

FONDURI DE PRODUCŢIE, categorie economică a socialismului, o formă social-economică de existenţă şi funcţionare a mijloacelor de producţie în condiţiile acestei orînduiri; mijloacele de producţie de care dispun unităţile socialiste în vederea desfăşurării activităţii lor economice. Natura social-economică a mijloacelor de producţie diferă de la o orînduire la alta. În *societatea capitalistă*, mijloacele de producţie fiind obiect al proprietăţii private, apar în calitate de capital productiv. În *orînduirea socialistă*, stăpînii mijloacelor de producţie sînt oamenii muncii. De aceea, fiind obiect al proprietăţii socialiste şi exprimînd relaţii de colaborare şi ajutor reciproc, aceste mijloace au o natură social-economică nouă, specifică, apărînd în calitate de **f.** de **p.** Conţinutul material al **f.** de **p.** îl constituie numai acele mijloace de producţie care, atrase în procesul de muncă, participă atît la crearea valorii de întrebuinţare, cît şi a valorii produselor, care sînt, prin urmare, produse ale muncii omeneşti şi au valoare (v. şi *fonduri circulante; fonduri de circulaţie; fonduri fixe; mijloace circulante*). Cadrul juridic al modului de constituire şi folosire a **f.** de **p.** este reglementat prin „Legea cu privire la gospodărirea fondurilor fixe, resurselor naturale şi aprovizionarea tehnico-materială" (nr. 14/1971).

FONDURI FIXE, parte a fondurilor de producţie ale unităţilor socialiste, care participă în procesul de muncă cu întreaga lor valoare de întrebuinţare, dar care se consumă şi îşi transmit valoarea asupra produsului creat nu dintr-o dată, ci treptat, de-a lungul mai multor cicluri de producţie. Conţinutul material al **f.f.** îl constituie numai mijloacele de muncă, rezultat al muncii omeneşti care au, prin urmare, valoare. **F.f.** reprezintă partea cea mai importantă a avuţiei naţionale, aparatul de producţie al unităţilor socialiste. De aceea, creşterea cantitativă şi îmbunătăţirea caracteristicilor tehnice şi economice ale maşinilor şi utilajelor — elementele cele mai active ale **f.f.** — constituie mijlocul principal de introducere a tehnicii noi în toate domeniile de activitate, de sporire a productivităţii muncii, de creştere a producţiei şi a bunăstării materiale şi spirituale a celor ce muncesc. Potrivit „Legii privind amortizarea fondurilor fixe" (nr. 62/1968), în structura **f.f.** intră: clădiri; construcţii speciale; maşini de forţă şi utilaje energetice; maşini, utilaje şi instalaţii de lucru; aparate şi instalaţii de măsurare, control şi reglare; mijloace de transport; animale; plantaţii; unelte; accesorii de producţie şi inventar gospodăresc. În cadrul acestei structuri au loc schimbări esenţiale determinate mai ales de necesitatea promovării continue şi multilaterale a progresului tehnic, de extindere a acţiunii de mecanizare şi automatizare a producţiei. În general, se manifestă tendinţa de creştere rapidă a ponderii *maşinilor, utilajelor şi instalaţiilor de lucru*. În anii industrializării socialiste, volumul **f.f.** a crescut permanent, ceea ce a făcut posibilă acoperirea celei mai mari părţi din necesarul de utilaje al economiei naţionale, precum şi crearea de disponibilităţi pentru export. Deja în 1973 aceste fonduri erau de circa 4,3 ori mai mari, în comparaţie cu 1950, şi de 2,6 ori, faţă de 1960. În acelaşi interval **f.f.** productive din industrie au cunoscut o creştere şi mai susţinută, fiind de 9,32 ori mai mari decît în 1950 şi de peste 4 ori, faţă de 1960. Ca rezultat al noilor investiţii, valoarea **f.f.** în întreaga economie va spori în cincinalul 1976—1980 cu circa 700 miliarde lei.

FONDURI FIXE CU DESTINAȚIE SOCIALĂ (FONDURI FIXE NEPRODUCTIVE), parte a fondurilor unităților și instituțiilor socialiste, concretizată în locuințe, cantine, cluburi, creșe, școli, teatre, spitale, biblioteci și alte construcții social-culturale, împreună cu întregul utilaj și echipament cu care sînt înregistrate. **F.f.** cu **d.s.** au caracteristici tehnice și materiale asemănătoare cu fondurile fixe de producție: sînt de lungă durată, își păstrează forma materială, se uzează ca rezultat al folosirii sau nefolosirii și își pierd treptat valoarea. Totuși prin rolul pe care îl îndeplinesc în procesul reproducției socialiste, **f.f.** cu **d.s.** nu pot fi considerate fonduri de producție deoarece nu participă nemijlocit la producerea de bunuri materiale, ci contribuie numai la satisfacerea nevoilor social-culturale ale oamenilor muncii, la prestarea unor servicii în folosul acestora.

FONDURI PROPRII, totalitatea mijloacelor materiale și bănești de care dispun unitățile socialiste de stat și cooperatiste în vederea desfășurării activității lor. **F.p.** sporesc din punct de vedere cantitativ și calitativ prin folosirea sistematică, în procesul reproducției lărgite, a unei părți din beneficiul obținut de aceste unități. Pentru întreprinderile socialiste de stat, sensul juridic al noțiunii de **f.p.** este de *folosință* și nu de *proprietate*. Această denumire se deosebește de *fondurile împrumutate* (v.).

FONDURI SOCIALE, acea parte a venitului net al societății socialiste de care beneficiază direct sau indirect întreaga populație, sub forma unor încasări bănești, a unor servicii gratuite sau cu tarif redus. **F.s.** se constituie la nivelul întregii economii, al unităților economice cooperatiste și al organizațiilor obștești. **F.s.** au un rol important în organizarea și funcționarea unui ansamblu de activități social-culturale menite să contribuie la reproducerea normală a forței de muncă, la dezvoltarea multilaterală a membrilor societății și ridicarea nivelului general de civilizație. Pe seama **f.s.** se asigură, în primul rînd, activitatea instituțiilor de învățămînt și cultură, a celor sanitare și de asistență socială, precum și a altor unități prin care se realizează servicii cu caracter social-cultural pentru populație. Totodată, din aceste fonduri se acordă alocațiile de stat pentru copii, ajutorul familial de stat, alte ajutoare pentru sprijinirea familiilor cu mulți copii și ocrotirea minorilor, bursele pentru elevi și studenți, indemnizațiile în caz de incapacitate temporară de muncă, se asigură trimiteri la odihnă și tratament în stațiuni balneoclimaterice ș.a. În țara noastră, cheltuielile statului pentru nevoile social-culturale ale populației au fost în 1973 de peste 6,8 ori mai mari decît în 1955 (v. și *fond de consum*).

FORDISM, unul din sistemele de organizare a muncii și de salarizare în întreprinderile capitaliste, care constă în divizarea extremă a muncii pe operațiuni organizate în flux continuu și în strînsă legătură cu folosirea benzilor rulante. A fost conceput și folosit pentru prima dată în întreprinderile lui H. Ford, de unde îi vine și denumirea. **F.** este o modalitate de folosire a elementelor raționale de organizare a muncii, în interesul capitalului, a formelor de intensificare a exploatării muncitorilor de către capitaliști. El permite raționalizarea și sporirea productivității muncii dar și o intensificare deosebită a acesteia, constituind una din căile principale de sporire a gradului de exploatare a proletariatului.

FORMAȚIUNE SOCIAL-ECONOMICĂ, treaptă de dezvoltare istoricește determinată a societății, caracterizată printr-un anumit nivel al forțelor de producție, printr-un sistem de relații economice și o structură socială specifică plus o suprastructură adecvată bazei economice existente. Principalele **f.s.-e.** cunoscute sînt: comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul, capitalismul, socialismul. Trecerea de la o **f.s.-e.** la alta se produce de la inferior la superior, pe baza legii concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie. În fiecare **f.s.-e.** acţionează legile economice comune tuturor formaţiunilor, legi comune cîtorva **f.s.-e.** ca şi legi specifice. Fiecare **f.s.-e.** are o lege economică fundamentală proprie. Înlocuirea unei **f.s.-e.** bazate pe clase antagoniste cu alta, superioară, se face prin revoluţie socială. Revoluţia proletară asigură trecerea de la **f.s.-e.** capitalistă la cea socialistă. Întrucît socialismul nu cunoaşte clase antagoniste şi întreaga societate este interesată în acest proces, trecerea de la socialism la comunismul deplin se face fără revoluţie socială (v. şi *mod de producţie; suprastructură*).

FORMĂ A VALORII, manifestare a valorii pe diferite trepte de dezvoltare a schimbului de mărfuri. Se disting: **f.v.** simplă, singulară sau accidentală; **f.v.** totală sau dezvoltată; **f.v.** generală şi **f.v.** bani. Pe fiecare treaptă a dezvoltării schimbului se dezvoltă şi cei doi poli ai expresiei de valoare: **f.v.** relativă şi forma de echivalent a valorii. **F.v.** *simplă, singulară sau accidentală* a apărut cu mult înaintea primei mari diviziuni sociale a muncii. Se exprimă sub forma: X marfă $A = Y$ marfă B. Marfa care îşi exprimă valoarea se află în **f.v.** relativă, avînd atît o determinare comună, munca abstractă (baza egalităţii celor două mărfuri), cît şi una cantitativă, mărimea muncii abstracte, care se modifică în funcţie de anumiţi factori. Marfa B serveşte ca expresie (oglindă) a valorii mărfii A, îndeplineşte funcţia de echivalent, ale cărui particularităţi sînt: 1) valoarea de întrebuinţare devine formă de manifestare a contrariului ei, a valorii; 2) munca concretă devine formă de manifestare a contrariului ei, a muncii abstracte; 3) munca particulară devine formă de manifestare a contrariului ei, munca în formă socială. **F.v.** *totală* sau *dezvoltată* apare odată cu prima mare diviziune socială a muncii cînd schimbul capătă contururi mai mult sau mai puţin stabile. Valoarea mărfii se exprimă acum cu ajutorul fiecărei mărfi (valoare de întrebuinţare) din seria nesfîrşită a lumii mărfurilor. X marfă $A = Y$ marfă B sau Z marfă C sau V marfă D etc. Datorită faptului că multe alte mărfuri pot îndeplini funcţia de echivalenţi speciali, valoarea apare comparativ mai clar ca materializare de muncă nediferenţiată. **F.v.** *generală* exprimă valorile tuturor mărfurilor într-o marfă care joacă rolul de echivalent general. X marfă A sau Y marfă B sau Z marfă C etc. $= V$ marfă D. Se ajunge astfel la o formă unitară de exprimare a valorii. Echivalentul general apare ca materializare nemijlocită a muncii sociale, pe el putîndu-se obţine oricare altă marfă. **F.v.** *bani* se distinge prin aceea că toate mărfurile, în mod constant, îşi exprimă valoarea într-o singură marfă, a cărei valoare de întrebuinţare s-a identificat cu forma de echivalent general. Forma bani este rezultatul unui proces istoric îndelungat de dezvoltare a schimbului şi a **f.v.** (v. şi *bani*).

„FORMULA TRINITARĂ“, denumire dată de *K. Marx* (v.) teoriei burgheze vulgare a repartiţiei venitului naţional şi care porneşte de la teoria celor trei factori ai producţiei. Ocolind izvorul real al veniturilor claselor sociale din capitalism, **„f.t.“** leagă aceste venituri (salariul, profitul, dobînda şi renta funciară) de izvoare aparente (munca, capitalul şi pămîntul), ignorînd conţinutul lor social istoriceşte determinat (relaţiile de producţie capitaliste bazate pe exploatarea muncii salariate). În cadrul **„f.t.“** relaţiile burgheze apar ca veşnice, echitabile şi armonioase, în ciuda practicii social-istorice care dovedeşte contrariul. „F.t." este inconsistentă din punct de vedere teoretic şi are o semnificaţie practică apologetică şi reacţionară (v. şi *economie politică vulgară*).

FORŢA DE MUNCĂ, totalitatea aptitudinilor fizice şi intelectuale care există în organismul, în personalitatea vie a omului şi pe care el le pune în funcţiune atunci cînd creează valori de întrebuinţare de un fel oarecare. **F. de m.** nu se identifică cu munca; în timp ce **f. de m.** exprimă capacitatea de a munci, care există în mod potenţial la fiecare om apt de muncă, munca reprezintă cheltuirea acesteia în procesul muncii. **F. de m.** are o latură cantitativă şi alta calitativă; *latura cantitativă* este dată de suma capacităţilor de muncă ale celor apţi de muncă, iar *latura calitativă* priveşte gradul de instruire profesională, de dezvoltare spirituală a acestora, structura profesională, determinată de progresul mijloacelor de producţie şi de adîncirea diviziunii sociale a muncii. Potenţialul de muncă al unei ţări diferă de la o perioadă de dezvoltare la alta, în dependenţă de volumul şi calitatea factorului uman de care ea dispune. Oamenii, prin cunoştinţele lor ştiinţifice, tehnice-profesionale, experienţa de producţie şi deprinderea de a munci, constituie principala forţă de producţie a societăţii. Dezvoltarea forţelor de producţie, a relaţiilor de producţie, a întregului mod de viaţă depind în măsură hotărîtoare de om. Producţia de bunuri materiale şi servicii poate avea loc numai atunci cînd are loc unirea factorului material cu cel personal. „Oricare ar fi formele sociale ale producţiei, muncitorii şi mijloacele de producţie rămîn totdeauna factorii ei" *(K. Marx)*. Mijloacele de muncă şi obiectele muncii pot fi transformate din valori de întrebuinţare latente în valori de întrebuinţare reale şi active numai prin unirea lor cu activitatea utilă a oamenilor, cu munca vie. Dar oamenii, nu numai că pun în mişcare mijloacele de producţie, ci le şi creează, le perfecţionează continuu. Prin capacitatea lor de muncă, oamenii făuresc însăşi istoria societăţii. În sens fiziologic, ca aptitudini fizice şi intelectuale ale omului, **f. de m.** este o categorie generală, care există în toate orînduirile sociale; din acest punct de vedere, ea constituie obiectul de studiu al fiziologiei, psihologiei etc. Condiţiile economico-sociale diferite de la o orînduire la alta imprimă **f. de m.** trăsături specifice. De aceea relaţiile social-economice care privesc situaţia **f. de m.** în sistemul producţiei sociale, modul de folosire, de reproducţie şi funcţionare a ei se includ în obiectul de studiu al economiei politice. În *capitalism*, cei ce muncesc, fiind lipsiţi de mijloace de producţie, sînt nevoiţi să-şi vîndă capacitatea lor de muncă, **f. de m.** devenind marfă, obiect de vînzare-cumpărare; reproducţia capitalistă a **f. de m.** înseamnă reproducerea acesteia ca marfă, iar pregătirea, repartizarea şi folosirea ei se înfăptuiesc anarhic în condiţiile existenţei armatei industriale de rezervă, ale exploatării oamenilor muncii etc. *Orînduirea socialistă* oferă un cadru social-economic nou de funcţionare a **f. de m.** fundamental deosebit de capitalism. Prin înlăturarea relaţiilor de exploatare şi instaurarea proprietăţii socialiste, **f. de m.** încetează să mai fie marfă, producătorul este şi proprietar, este lichidată separaţia dintre elementele obiective ale procesului de producţie şi **f. de m.**, are loc unirea directă a **f. de m.** cu mijloacele de producţie. Reproducţia **f. de m.**, pregătirea cadrelor calificate, repartizarea pe întreprinderi, ramuri economice şi zone teritoriale ale ţării, precum şi folosirea ei au loc în mod planificat, în concordanţă cu necesităţile obiective şi posibilităţile reale de dezvoltare a economiei socialiste. În ţara noastră preocupări ştiinţifice în domeniul forţei de muncă au: „Utilizarea forţei de muncă", 1968

(*C. Grigorescu*, coord.); *I. Blaga* „Populaţia României“ (1972); *D. Ciucur* şi *I. Gavrilă* „Rolul factorului uman în industria modernă a României“ (1972); *C. Ionescu* „Omul, societatea, socialismul“ (1973); *Gh. Răboacă* şi *S. Pertz* „Pregătirea şi folosirea raţională a forţei de muncă“ (1973); *L. Stroja* „Costul forţei de muncă în capitalism“ (1974); dezbaterile: „Folosirea raţională a forţei de muncă“ publicată în „Contribuţii la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste“ (1969) şi „Probleme ale utilizării forţei de muncă în industrie“ (1970); C. Botea, I. Dropu, C. Enache, A. Gluvacov, I. Păcuraru, I. Rochianu, I. Zahiu ş.a.

FORŢA PRODUCTIVĂ A MUNCII, capacitatea potenţială a forţei de muncă de a produce, într-un interval de timp, o anumită cantitate de bunuri sau servicii. Pe măsura perfecţionării forţelor de producţie, **f.p. a m.** capătă noi dimensiuni şi valenţe, care subliniază caracterul ei dinamic (v. şi *productivitatea muncii*).

FORŢE DE PRODUCŢIE, latură a *modului de producţie* (v.) care include *forţa de muncă* (v.) şi *mijloacele de producţie* (v.), privite în unitatea şi interacţiunea lor dialectică. Ele exprimă conţinutul material al producţiei, raporturile oamenilor faţă de obiectele şi forţele naturii, pe care le folosesc în scopul producerii de bunuri materiale necesare satisfacerii nevoilor de consum. **F.** de **p.** se află într-o continuă mişcare şi schimbare, constituind factorul determinant al dezvoltării sociale. Dezvoltarea **f.** de **p.** determină — mai devreme sau mai tîrziu — schimbarea relaţiilor de producţie şi, odată cu aceasta, a întregii orînduiri sociale. În cadrul **f.** de **p.** rolul hotărîtor, pe toate treptele de dezvoltare a societăţii, îl au oamenii, producătorii de bunuri materiale, cu deprinderile, experienţa şi cunoştinţele lor. Elementul cel mai mobil al **f.** de **p.** îl constituie însă mijloacele de muncă şi, în primul rînd, uneltele de muncă. În condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, ştiinţa a devenit o componentă esenţială a **f.** de **p.** cu o puternică influenţă asupra tuturor elementelor acestora. Gradul de dezvoltare şi eficienţa folosirii **f.** de **p.** se oglindeşte în nivelul productivităţii muncii, iar ritmul şi dinamica creşterii lor sînt influenţate de natura relaţiilor de producţie, care exercită rolul de motor sau de frînă asupra acestora. În *capitalism*, de exemplu, relaţiile de producţie existente imprimă **f.** de **p.** o dezvoltare inegală şi contradictorie, împiedicînd folosirea deplină a capacităţilor de producţie, aplicarea pe scara întregii economii a cuceririlor ştiinţei şi tehnicii moderne. În *socialism*, relaţiile de producţie, prin natura şi rolul lor, creează posibilităţi nelimitate pentru dezvoltarea continuă şi rapidă a **f.** de **p.** În condiţiile acestui mod de producţie, dezvoltarea, repartizarea şi utilizarea **f.** de **p.** are loc în mod organizat, planificat. În ţara noastră, P.C.R. pune la temelia Programului său de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, creşterea puternică a **f.** de **p.** pe baza revoluţiei ştiinţifice-tehnice astfel încît să se poată asigura sporirea în ritm rapid a producţiei de bunuri materiale, în vederea satisfacerii cît mai depline a necesităţilor de consum ale întregului popor, dezvoltarea multilaterală a societăţii (v. şi *legea concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie*).

FOURASTIÉ [pron. *furastié*], Jean (n. 1907), economist şi sociolog francez burghez, membru al secţiei de ştiinţe morale din cadrul Academiei de ştiinţe morale şi politice din Franţa. Cercetări în domeniul progresului tehnic şi al efectelor lui sociale şi economice, adept al concepţiei „tehnologizante“ a fenomenelor şi proceselor economice, unul din creatorii teoriei „diviziunii activităţii economice în sectorul primar, secundar şi terţiar". *Op. pr.:* „Marea speranţă a secolului XX" (formă provizorie — 1947, formă definitivă — 1963); „Cele 40 000 de ore" (1965); „Condiţiile spiritului ştiinţific" (1966).

FOURIER [pron. *furié*], Charles (1772-1837), socialist utopic francez, unul din marii precursori ai socialismului ştiinţific. Strălucit dialectician, **F.** a elaborat ideea succesiunii logice a unor forme distincte în organizarea societăţii, inclusiv a caracterului trecător al capitalismului, care urma să fie înlocuit cu orînduirea „societară" sau „armonia societară". **F.** a dezvăluit şi criticat numeroase racile şi contradicţii ale societăţii capitaliste, dar nu a înţeles rolul istoric al proletariatului. Forma de organizare socială a noii orînduiri a văzut-o în falangă (falanster). **F.** a intuit unele trăsături reale ale societăţii socialiste, printre care: absenţa antagonismelor sociale, concordanţa dintre interesele generale şi cele individuale, transformarea muncii într-o necesitate vitală, dezvoltarea multilaterală a personalităţii umane, egalitatea femeii cu bărbatul etc. Ideile lui **F.** au influenţat şi gîndirea economică din România, mai ales prin intermediul scrierilor lui *T.M. Diamant* (v.). *Op. pr.:* „Teoria celor patru mişcări şi a destinelor generale" (1808); „Tratat despre asociaţia domestică şi agricolă" (1822); „Noua lume industrială şi societară" (1829).

FRISCH [pron. *friş*], Ragnar (n. 1895), economist norvegian, profesor universitar, membru fondator al Societăţii de Econometrie şi promotor al *econometriei* (v.). Cercetări în domeniile de interferenţă ale statisticii, economiei şi matematicii. A abordat pentru prima dată problema multicolinearităţii. *Op. pr.:* „Reorientarea teoriei economice: ştiinţa economică ca ştiinţă experimentală" (1932); „Maxima şi minima: teorie şi aplicaţii economice"(1957); „Legile tehnice şi economice ale producţiei" (1963). Premiul Nobel, 1969.

FRISS, Istvan (n. 1903), economist ungur, membru al Academiei Ungare de Ştiinţe. Cercetări în domeniul economiei socialiste. *Op. pr.:* „Planul şi ştiinţa" (1966); „Idei privind planificarea de lungă durată a economiei noastre populare" (1969); „Planul şi reforma economică în Ungaria" (1970); „Dezvoltarea tehnică, planul şi reforma economică" (1972); „Dezvoltarea industriei şi politica economică" (1973).

FUNCŢIE, concept fundamental din sfera matematicilor prin care se defineşte corespondenţa între elementele unei mulţimi (domeniul de definiţie al **f.**) şi elementele altei mulţimi (domeniul de valori al **f.**), în aşa fel încît fiecărui element din domeniul de definiţie să-i corespundă un singur element din domeniul valorilor. În economie, ca şi în alte domenii, fenomenele pot fi exprimate prin cantităţi cărora li se asociază variabile ce depind unele de altele. Noţiunea de **f.** implică conceptele de relaţie dintre valorile a două variabile şi de dependenţă a unei variabile faţă de alta. Schimbarea unei mărimi, numită variabilă dependentă, este determinată de modificarea alteia sau mai multor mărimi, numite variabile independente sau argumentele **f.** De exemplu, nivelul venitului naţional sau modificarea acestuia depinde de nivelul sau modificarea fondurilor de producţie, a forţei de muncă, a resurselor naturale şi a progresului tehnic. Modificarea consumului agregat depinde de schimbările ce au loc în nivelul venitului populaţiei, în nivelul preţurilor bunurilor de consum, precum şi în comportamentul consumatorului. Notaţii: cînd y este o **f.** a lui x, atunci se foloseşte scrierea $y = f(x)$, în care y reprezintă variabila dependentă, x variabila independentă sau argumentul, iar f operaţiile sau regulile aplicate lui x pentru a fi transformat în y. Deci o **f.** este o mulţime de perechi de valori ordonate, cu proprietatea conform căreia orice valoare a lui x determină în mod unic o valoare y. O **f.** poate avea o singură variabilă $y = f(x)$, două variabile $y = f(x_1, x_2)$, sau mai multe variabile $y = f(x_1, x_2, \ldots, x_n)$. Se cunosc mai multe clase, tipuri şi forme de **f.** atît din punct de vedere matematic (explicite, implicite, continui, discontinui, liniare, patratice, cubice, hiperbolice, exponenţiale, logaritmice, logistice, trigonometrice, strict determinate, stohastice etc.), cît şi din punct de vedere economic (v. şi **f.** *de consum*; **f.** *de economisire*; **f.** *de investiţie*; **f.** *de producţie*).

FUNCŢIE DE CONSUM, relaţie care exprimă legăturile cuantificabile dintre nivelul consumului la diferite categorii de populaţie şi factorii care îl determină: venitul naţional, veniturile populaţiei, preţurile mărfurilor şi tarifelor etc. Pînă în prezent au fost formulate mai mult de 100 de forme de **f.** de **c.** de tip agregat şi dezagregat, rezultate din studiul seriilor de timp sau al secţionării transversale (cross-section) asupra relaţiei de dependenţă care există: între consum (C) şi venit (Y):

$$C = C(Y);$$

între consum (C), venit (Y), nivelul preţurilor bunurilor de consum (P) şi comportamentul consumatorilor (γ) (numită şi *variabilă stohastică*):

$$C = C(Y, P, \gamma);$$

între consum (C), venit (Y), nivelul preţurilor bunurilor de consum obişnuite (P_1) şi al bunurilor de consum de folosinţă îndelungată (P_2), înclinaţia spre economisire a populaţiei (E), investiţii (I), comportamentul consumatorului (γ):

$$C = C(Y, P_1, P_2, E, I, \gamma).$$

F. de **c.** ca şi celelalte categorii de funcţii, pot fi de *tip strict determinat* şi de *tip econometric* sau *probabilistic*, aceasta depinzînd de modul lor de construcţie şi de utilizare, respectiv în *modele deterministe* sau în *modele econometrice*. Un exemplu de construcţie a **f.** de **c.** de tip strict determinist este funcţia lui Solow exprimată în mărimi per capita:

$$c = f(k) - (n + m + \delta)k,$$

în care: c = consum; $f(k)$ = output (produs naţional brut); n = rata de creştere a populaţiei; m = rata de creştere a progresului tehnic; δ = rata de depreciere fizică şi morală a fondurilor; k = cantitatea de fonduri de producţie pe locuitor. Un exemplu de exprimare a **f.** de **c.** de formă econometrică (probabilistică), numită şi ecuaţie de regresie multiplă, poate fi considerat următorul:

$$C = c_0 + c_1Y + c_2P + c_3E + u,$$

în care, C, Y, P, E au aceeaşi semnificaţie ca mai înainte, c_0, c_1, c_2, c_3 sînt parametrii determinaţi econometric, iar u reprezintă influenţa unor factori neidentificaţi numiţi factori reziduali.

FUNCŢIE DE ECONOMISIRE, noţiune frecvent utilizată în economia politică burgheză şi care exprimă decizia subiecţilor economici (firme sau persoane) de a păstra o parte din venituri pentru a fi utilizate imediat sau ulterior în investiţii productive şi neproductive, pentru cumpărări de acţiuni la bursă etc. Unul din factorii importanţi care influenţează nivelul economiilor personale îl reprezintă mărimea venitului pe familii. Dacă venitul, în acel moment sau în perspectivă, creşte, suma economisită, în general, creşte şi ea. Această dependenţă funcţională dintre economisire (S) şi venit (Y) se notează astfel:

$$S = S(Y),$$

în care:

$$S(Y) = Y - C(Y),$$

iar C reprezintă consumul. Un alt factor important care influenţează nivelul economiilor şi îndeosebi pe acelea care se îndreaptă spre investiţiile de capital, este rata profitului. Cu cît această rată este mai mare, cu atît va fi mai ridicată (în anumite limite) partea economisită destinată investiţiilor de capital. Strîns legată de **f.** de **c.** apare şi noţiunea de înclinaţie marginală spre economisire care arată limita pînă la care poate ajunge raportul dintre creşterea părţii economisite din venit şi creşterea venitului:

$$s = \frac{dS}{dY},$$

în care: $s = 1 - c$; $0 < s < 1$. Cu cît veniturile sînt mai mari, cu atît se realizează o pondere mai mare a părţii economisite din aceste venituri.

FUNCŢIE DE INVESTIŢIE, relaţie economico-matematică care exprimă legătura dintre nivelul investiţiilor şi factorii care-l determină. În *capitalism*, unul dintre aceştia îl constituie suma economisită care, în cea mai mare parte, se materializează în investiţii de capital. În *socialism*, factorii determinanţi ai investiţiei sînt: mărimea fondului naţional de dezvoltare economico-socială (FN), existînd relaţia funcţională:

$$I = I(FN)$$

şi mărimea venitului naţional (Y), în condiţiile relaţiei funcţionale:

$$I = I(Y).$$

La nivel microeconomic, îndeosebi la alegerea variantelor tehnologice, precum şi a variantelor de amplasare teritorială a obiectivelor de investiţii, apare relaţia funcţională dintre investiţie (I), pe de o parte, şi rata (termenul) de recuperare a cheltuielilor de investiţii din economiile sau beneficiile realizate la diferitele variante alese prin comparaţie (T), pe de altă parte, adică:

$$I = I(T).$$

Tot în domeniul investiţiilor există şi relaţia dintre partea care contribuie la creşterea totală a fondurilor de producţie, şi care se materializează cu ajutorul investiţiilor, şi producţia care le-a generat, precum şi producţia care urmează să se obţină în viitor. Influenţele asupra investiţiilor, precum şi ale acestora asupra fenomenelor economice, în ansamblu, sînt atît de numeroase şi complexe încît ele sînt studiate de mai multe discipline economice printre care, în primul rînd, de teoria *creşterii economice*.

FUNCŢIE DE PRODUCŢIE, relaţie economico-matematică ce exprimă legăturile cuantificabile dintre nivelul producţiei şi factorii care contribuie la creşterea acesteia: fondurile fixe, forţa de muncă, productivitatea muncii, progresul tehnic, stocul de cercetare şi de învăţămînt etc. **F.** de **p.** exprimă măsura în care producţia este influenţată de aceşti factori, contribuţia fiecăruia dintre ei la creşterea venitului naţional. Orice **f.** de **p.** presupune folosirea combinată a acestor factori. Modificările sau îmbunătăţirile care au loc în cantitatea de resurse utilizate sau în tehnologiile folosite provoacă schimbări în cantitatea de producţie obţinută. Orice **f.** de **p.** este construită avînd la bază unele din următoarele ipoteze principale: 1) factorii de producţie nesubstituibili şi deci coeficienţii de consum ficşi; 2) factorii substituibili şi deci coeficienţii variabili; 3) randamentul constant al resurselor şi, ca atare, elasticitatea producţiei în raport cu factorii constanţi; 4) randamentul variabil al resurselor (crescător sau descrescător), iar elasticitatea producţiei în raport cu factorii variabili (crescătoare sau descrescătoare). Dacă la o creştere cu o anumită rată a folosirii fiecărui factor are loc o sporire a producţiei în aceeaşi proporţie, atunci efectele economiei de scară sînt constante, iar funcţia este liniară şi omogenă; dacă însă la o creştere constantă a folosirii resurselor are loc o creştere a producţiei cu o rată mai mare sau mai mică, atunci efectele economiei de scară sînt, respectiv, crescătoare sau descrescătoare. Forma unei **f.** de **p.** se poate exprima fie analitic, fie grafic, fie numeric, în cadrul unui tabel. În literatura de specialitate se întîlnește o mare varietate de **f.** de **p.** Într-o relație matematică simplă, dacă X este volumul producției, iar factorii amintiți mai sus sînt notați cu a_1, a_2, ..., a_n, atunci **f.** de **p.** poate fi formulată în felul următor:

$$X = f(a_1, a_2, ..., a_n).$$

O astfel de **f.** de **p.** de tip Cobb-Douglas, în formă simplă, se prezintă astfel:

$$Y = f(K^{\alpha}, L^{\beta}) \text{ sau } Y = A, K^{\alpha}, L^{\beta},$$

în care: Y = venitul național sau produsul național brut; K = stocul de capital; L = cantitatea de muncă utilizată; A = factorul rezidual (progres tehnic, „stoc de cercetare și de învățămînt" etc.); α = elasticitatea variației producției în funcție de variația stocului de capital; β = elasticitatea variației producției în funcție de variația volumului de muncă.

FUNCȚIE EXPONENȚIALĂ, relație ce se utilizează în ajustarea seriilor dinamice, cronologice, în cazurile cînd indicele care exprimă ritmul de creștere, cu baza în lanț, este aproximativ constant. **F.e.** este definită de mulțimea numerelor reale cu valori în mulțimea numerelor reale pozitive; ea este de forma:

$$Y = f(x) = ab^{x},$$

în care: a și b sînt parametrii reali și pozitivi; $a > 0$; $b > 0$ și $b \neq 1$; a = multiplicator al funcției și arată valoarea funcției în punctul $X = 0$; b = baza puterii; x = exponentul puterii și variabila independentă cu valori în mulțimea numerelor reale.

G

GAROFLID, Constantin (1872—1942), economist agrarian român, reprezentant al moşierimii. El a elaborat un sistem de teorii adecvate justificării unei „căi prusace“ *sui generis* de dezvoltare a capitalismului în agricultura ţării noastre. Prin teoriile elaborate G. învinuia pe ţărani de situaţia înapoiată a agriculturii; a fundamentat ideea raţionalizării moşiilor prin împroprietărirea cu bani, a formării burgheziei săteşti şi reducerea simţitoare a gospodăriilor mici şi mijlocii. Totodată a susţinut pretinsa inoportunitate a efectuării de noi reforme după cea din 1918—1921. *Op. pr.:* „Chestiunea agrară în România“ (1920); „Păreri economice şi financiare“ (1926).

GATOVSKI, Lev Markovici (n. 1903), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul economiei politice a socialismului, al progresului tehnico-ştiinţific. *Op. pr.:* „Despre obiectul şi metoda teoriei economiei sovietice“ (1933); „Probleme ale planificării şi ale progresului tehnic“ (1965); „Legile economice şi construirea comunismului (studii de economie politică)" (1970); „Probleme economice ale progresului tehnico-ştiinţific" (1971).

G.A.T.T., v. **ACORDUL GENERAL PENTRU TARIFE ŞI COMERŢ.**

GESTIUNE ECONOMICĂ SOCIALISTĂ, principiu de organizare şi conducere a unităţilor economice socialiste, determinat de necesitatea folosirii cu maximă eficacitate a resurselor acestora, a economisirii muncii sociale. Esenţa **g.e.s.** constă în compararea şi comensurarea în expresie bănească a cheltuielilor efectuate de unităţile economice cu veniturile realizate, în recuperarea acestor cheltuieli pe seama veniturilor proprii şi obţinerea unui venit net. **G.e.s.** stimulează atragerea în circuitul economic a tuturor resurselor unităţilor, satisfacerea mai înaltă a nevoii sociale, creşterea eficienţei producţiei şi a rentabilităţii. Premisa **g.e.s.** a unităţilor de stat o constituie înzestrarea lor de către stat cu fonduri proprietate socialistă a întregului popor, iar pentru unităţile cooperatiste (agricole, meşteşugăreşti, de consum) proprietatea acestora asupra fondurilor. Cu aceste fonduri, de producţie şi de circulaţie, unităţile de stat şi cooperatiste organizează autonom producţia şi desfacerea produselor, formează şi utilizează fondul de retribuire, încasează venitul net şi participă la repartizarea lui. În cadrul unităţilor organizate pe principiul **g.e.s.**, fondurile de producţie parcurg o rotaţie autonomă; corespunzător, cheltuielile de producţie şi veniturile se realizează autonom şi pe răspunderea directă a unităţii. În felul acesta se creează premisele cointeresării unităţilor în reducerea costurilor de producţie şi mărirea veniturilor lor; ele caută să se aprovizioneze cu mijloacele de producţie în condiţiile cele mai avantajoase, să apeleze la cei mai apropiaţi furnizori, să evite cheltuielile de transport inutile, să folosească resurse care să le permită o eficienţă ridicată, să adîncească specializarea producţiei şi să dezvolte relaţii de cooperare cu alte unităţi, să reducă consumurile specifice etc.; în acelaşi timp, unităţile economice introduc o severă evidenţă a cheltuielilor de muncă vie, urmăresc recompensarea lor în funcţie de cantitatea şi calitatea muncii, stimulează iniţiativa şi participarea activă a lucrătorilor la acţiunea de gospodărire raţională a resurselor materiale şi creşterea productivităţii muncii; intrînd în legături directe cu beneficiarii, unităţile sînt interesate în diversificarea şi ridicarea calităţii producţiei creîndu-şi astfel posibilităţi avantajoase de desfacere. Interesele întreprinderilor organizate pe baza **g.e.s.** se îmbină cu interesele generale ale societăţii socialiste, care îşi găsesc expresie în mărirea eficienţei producţiei, satisfacerea mai înaltă a cerinţelor consumului, îmbunătăţirea proporţiilor în economie. Ca principiu general de organizare şi conducere a unităţilor socialiste, **g.e.s.** se aplică în toate ramurile producţiei materiale (industrie, agricultură, construcţii etc.), precum şi în cercetarea ştiinţifică, transporturi, comerţ, credit, producţia şi difuzarea filmelor, edituri, presă etc. Conţinutul **g.e.s.** se dezvăluie prin următoarele trăsături: *autonomia unităţilor economice, relaţii economice directe, cointeresarea materială şi controlul financiar-bancar*. **G.e.s.** cunoaşte numeroase particularităţi în diferite ramuri şi verigi organizatorice ale economiei, în diferite etape etc. În unităţile socialiste de stat **g.e.s.** îmbracă două forme principale: 1) gestiunea economică *a unităţilor cu personalitate juridică* (unităţi cu activitate economică proprie — centrale industriale şi unităţile similare, întreprinderile neintegrate în centrale — care au o largă autonomie economică, desfăşoară relaţii directe cu unităţile similare, sînt titulare de plan, au bilanţ propriu etc.); 2) gestiunea economică *a unităţilor fără personalitate juridică* (unităţile şi întreprinderile a căror activitate este integrată în activitatea proprie a centralelor şi care au o autonomie economică limitată, nu desfăşoară relaţii economice directe, nu încheie contracte, de cele mai multe ori nu au un bilanţ propriu etc.). **G.c.s.** *a unităţilor cooperatiste agricole, meşteşugăreşti şi de consum* are unele particularităţi în virtutea proprietăţii cooperatiste asupra mijloacelor de producţie: autonomia este mai cuprinzătoare; cointeresarea materială a cooperatorilor şi cooperativelor se fundamentează pe faptul că întreaga producţie obţinută prin eforturi proprii le aparţine; îşi creează singure propriile surse de dezvoltare; cooperativele răspund cu întreaga lor avere pentru pagubele pricinuite statului, întreprinderilor de stat sau altor cooperative etc.

GHICA, Ion (1816—1897), scriitor şi economist român, primul profesor de economie politică din ţara noastră (la Academia Mihăileană din Iaşi, în 1842); membru şi preşedinte al Academiei Române; a participat, alături de N. Bălcescu, la Revoluţia din 1848. Concepţia sa economică şi social-politică este sinuoasă şi contradictorie; de la orientarea burghezo-liberală înaintată, evoluează spre compromisuri cu exponenţii moşierimii, pentru ca apoi să promoveze idei burgheze favorabile progresului economic al ţării. **G.** se pronunţă pentru o agricultură modernă, admiţînd şi ideea edificării „industriei propriu-zise" pe baza liberului schimb. *Op. pr.:* „Convorbiri economice" (1865—1875); „Amintiri din pribegia după 1848" (1889).

GHILDĂ, uniune, corporaţie a negustorilor, existentă în perioada feudalismului. Avea ca scop apărarea reciprocă împotriva feudalilor, înlăturării concurenţei pe piaţă şi monopolizarea comerţului. Membrii **g.** obţineau cîştiguri însemnate din schimburile neechivalente. **G.** au cunoscut o largă răspîndire în sec. XII—XV. Pe măsura apariţiei şi dezvoltării relaţiilor de producţie capitaliste, a extinderii pieţei externe, **g.** au devenit o frînă în calea progresului social-economic şi, treptat, şi-au încetat existenţa.

GIR 1. Operaţie de transferare a unei cambii printr-o menţiune scrisă pe versoul acesteia. Persoana care semnează transferul (girantul) îşi ia implicit obligaţia ca dacă debitorul nu achită cambia la scadenţă, plata s-o execute ea. **G.** poate fi nominal sau la purtător. **2.** Formă de decontare fără numerar, utilizată în ţările capitaliste.

GÎNDIREA ECONOMICĂ BURGHEZĂ ÎN ROMÂNIA, ansamblu de idei, concepţii, teze ale reprezentanţilor ideologiei burgheze. **G.e.b.** în **R.** a cunoscut primele înfiripări încă din perioada maturizării feudalismului pe teritoriul Ţării Româneşti, Moldovei şi Transilvaniei. Pe planul culturii spirituale, o primă reacţie faţă de feudalism, cu nuanţe mai mult sau mai puţin pronunţat burgheze, a fost *umanismul.* Ioan Honterus (1498—1549), prin al său „*Compendium juris civilis*", a oferit burgheziei orăşeneşti în formare un instrument teoretic şi practic împotriva dreptului feudal, a abuzurilor şi samavolniciilor senioriale. Sub un înveliş feudal, idei mercantiliste se găsesc în opera marelui cărturar moldovean *D. Cantemir* (v.). *Iluminismul „Şcolii ardelene"* (Inocenţiu Micu, Samuel Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior) combate ideile economice ale bisericii şi dă explicaţii mai plauzibile fenomenelor vieţii economice. Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815) a propagat intens cunoştinţele economice şi s-a străduit să înfiinţeze prima publicaţie economică în limba română — „*Foaia românească pentru economie*". Idei ale iluminismului, în Ţara Românească şi Moldova, sînt cuprinse în „Pravilele" perioadei descompunerii feudalismului („*Pravilniceasca Condică*", 1780, şi „*Legiuirea Caragea*", 1818, în Moldova; „*Codul Calimachi*", 1819, în

Ţara Românească). Ele conţin concepţii burgheze privind economia de schimb, dezvoltarea relaţiilor capitaliste, manufacturilor şi meşteşugurilor. „*Manualul de legi*“ al lui Mihail Fotino, axat pe doctrina dreptului natural, a deschis o breşă în dreptul tradiţional feudal şi a introdus elemente de raţionalitate ale timpului, legate de dezvoltarea comerţului, meseriilor, creditului, ocrotirea proprietăţii, ca urmare a activităţilor comerciale, băneşti sau industriale. În Regulamentele organice, cu toată armătura lor feudală şi-au făcut loc anumite idei burgheze cu privire la schimb, marfă, valoare, bani etc. Revoluţia de la 1848 din Ţara Românească, Moldova şi Transilvania a fost precedată, însoţită şi urmată de o puternică efervescenţă a ideilor economice, ducînd la afirmarea gîndirii economice burgheze, alături de cea democrat-revoluţionară. Între Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, deşi separate pînă la „mica Unire“ din 1859 (iar Transilvania pînă la „marea Unire“ din 1918), se desfăşura o intensă circulaţie de idei şi cunoştinţe economice, manifestîndu-se de fapt, o conştiinţă economică unită românească, pregătitoare a unirii naţionale, cu mijloacele şi posibilităţile ei. **G.e.b.** în **R.** a păstrat în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, pînă la afirmarea viguroasă a mişcării muncitoreşti şi a marxismului, elemente caracteristice clasicismului burghez, îndeplinind funcţiile acestuia. În scrierile economice ale unor personalităţi ca *I. Ionescu de la Brad* (v.), *M. Kogălniceanu* (v.), *D. Pop Marţian* (v.), *A.D. Xenopol* (v.), *P.S. Aurelian* (v.) etc. se subliniază caracterul legic al dezvoltării economice, superioritatea economiei capitaliste faţă de cea feudală, a muncii libere faţă de cea aservită. În unele lucrări ale lor sînt prezente referiri la *teoria valorii-muncă*, considerată suport al cercetării şi înţelegerii fizionomiei economiei societăţii, este amplu tratată şi justificată *munca productivă*, paralel cu ideea limitării *muncii neproductive*, se condamnă *consumul neproductiv* şi se relevă rolul progresist al acumulării etc. În perioada pregătirii, desfăşurării şi cea de după Revoluţia din 1848, **g.e.b.** în **R.** a fost larg reprezentată de însemnate personalităţi ale ştiinţei şi culturii ca: I. Ionescu de la Brad, G. Bariţiu, Ion şi Partenie Cosma, M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, I. Ghica, E. Winterhalder, L. Kövary, Anton Hurz, I.H. Rădulescu, Ion şi Dimitrie Brătianu ş.a. Aceştia aveau poziţii comune în privinţa necesităţii înlăturării feudalismului; în schimb, în problema modalităţilor de înfăptuire, concepţiile lor erau diferite, ceea ce a făcut să nu existe un curent unitar de gîndire economică. În raport de modalitatea dezvoltării capitaliste a ţării noastre, agrară sau industrială, pe cale liberalistă sau protecţionistă, cu forţe proprii sau cu participarea capitalului străin, s-au conturat două curente de **g.e.b.** în **R.**: curentul liberalist şi curentul protecţionist. *Curentul liberalist*, dominant pînă la obţinerea independenţei naţionale, a avut ca reprezentanţi de seamă pe *N. Şuţu* (v.), A. Moruz şi *I. Strat* (v.). Aceştia au extins principiile vulgarizate ale liber-schimbismului apusean la starea Ţărilor Române, susţinînd că ţara noastră trebuie să rămînă „eminamente agrară“ şi sub influenţa ţărilor industriale apusene. I. Strat considera industrializarea ţării ca o ambiţie funestă, susţinînd orientarea economică, aproape în exclusivitate, spre producţia agricolă. *I. Ghica* (v.), *E. Winterhalder* (v.), P. Cosma ş.a. socoteau compatibil liberalismul cu dezvoltarea industriei autohtone, permiţîndu-se însă afirmarea industriilor viabile la timpul cuvenit. *Curentul protecţionist* şi-a făcut cunoscut ideile încă înainte de Unire în scrierile lui G. Bariţiu, M. Kogălniceanu, L. Kövary ş.a. D. Pop Marţian atrăgea atenţia asupra implicaţiilor dăunătoare ale principiilor liberalismului economic şi arăta necesitatea protejării industriei autohtone. Susţinătorii cei mai febrili şi competenţi ai protecţionismului în ţara noastră au fost A.D. Xenopol şi P.S. Aurelian. A.D. Xenopol a criticat cu vehemenţă teoria „România — ţară eminamente agrară“, subliniind implicaţiile interne şi externe nefaste ale unei ţări „curat agrare“: mizerie şi lipsă de *civilizaţie* înăuntru, înjosire şi subjugare în afară. A.D. Xenopol a fost un fidel susţinător al necesităţii dezvoltării industriale a ţării, calea ridicării României din starea de subdezvoltare şi a propăşirii ei. P.S. Aurelian a susţinut o serie de idei economice înaintate: economicul — factor hotărîtor al dezvoltării unei ţări; industria şi agricultura — domeniile principale ale economiei naţionale, iar solidaritatea dintre ele baza cea mai trainică a ţării; industrializarea ţării trebuie concepută ca o acţiune concertată pe plan naţional şi cu perspectivă; liberalismul economic este inacceptabil pentru ridicarea ţărilor rămase în urmă din punct de vedere economic; capitalul străin nu este un ajutor pentru ţările slab dezvoltate ci un mijloc de jefuire a lor; efortul propriu constituie factorul esenţial în propăşirea economică a ţării. Doctrina protecţionismului a constituit un instrument ideologic al burgheziei pentru dezvoltarea industrială a ţării în propriul lor interes. Reprezentanţii gîndirii marxiste din acea vreme, susţinînd cu consecvenţă necesitatea industrializării ţării, au criticat caracterul de clasă şi modalitatea de realizare a industrializării preconizată de curentul protecţionist. Odată cu răspîndirea doctrinei economice marxiste şi cu afirmarea mişcării muncitoreşti din ţara noastră, în ultimii ani ai sec. al XIX-lea, vigoarea clasicismului burghez scade, afirmîndu-se caracteristicile vulgare şi apologetice ale **g.e.b.** în **R.** Ultima perioadă de existenţă a **g.e.b.** în **R.** se circumscrie între anii 1918 şi 1944. Printre problemele majore ale **g.e.b.** în **R.** din acea perioadă se înscriu: geneza şi caracterul economiei româneşti moderne; structura şi orientarea ei spre o dezvoltare agrară, agrar-industrială sau industrial-agrară; locul României în ansamblul economiei mondiale şi orientarea ei spre o dezvoltare autarhică sau spre una interdependentă; capitalul străin şi influenţa lui asupra economiei ţării noastre; dezvoltarea intensivă sau extensivă a agriculturii şi problema surplusului braţelor de muncă; comerţul, creditul, circulaţia bănească şi posibilitatea de influenţare a lor prin măsuri de reglementare; crizele de supraproducţie şi posibilităţile de manevrare pentru ieşirea din criză; cooperaţia, statul şi rolul lor în viaţa economică; perspectivele economiei româneşti ş.a. După modul de abordare a acestor probleme majore şi după soluţiile oferite, în **g.e.b.** în **R.** s-au conturat două curente principale: neoliberalismul şi ţărănismul. *Neoliberalismul* a abordat cu precădere problemele economice prin prisma intereselor burgheziei industrial-financiare, grupate în jurul Partidului Naţional Liberal, iar *ţărănismul*, de pe poziţiile burgheziei agrare, grupate în jurul Partidului Naţional Ţărănist. Deşi problemei intervenţiei statului în economie i s-a acordat un rol important, în ţara noastră nu se poate vorbi de un curent distinct al *dirijismului*, deoarece imixtiunea statului nu era condiţionată de un grad înalt de monopolizare şi dezvoltare economică, ca în apusul Europei, ci de nivelul scăzut al dezvoltării economice. La intervenţionalismul statal au recurs atît neoliberalii, cît şi ţărăniştii. *V.N. Madgearu* (v.) încheia lucrarea sa de sinteză, „Evoluţia economiei româneşti“, cu concluzia că pentru România rămîn deschise doar două căi: fie calea economiei liberale pure, fie a economiei organizate, controlate de stat. Prima, o considera utopică, cea de a doua, un imperativ naţional. În ţara noastră nu se poate vorbi nici despre un curent al *gîndirii economice fasciste*, ci doar de idei, teorii şi doctrine disparate, rezultate din degenerarea unor teorii economice burgheze preexistente fascismului sau din import (de pildă, „teoria poporației" a lui A.C. Cuza, sau teoria „corporatismului integral" a lui M. Manoilescu). Economiștii de seamă, reprezentanți ai *curentului neoliberal* au fost: *Șt. Zeletin* (v.), V. Brătianu, *M. Manoilescu* (v.), *M. Constantinescu* (v.), *I.N. Angelescu* (v.) ș.a. Pe fondul unor concepții generale neștiințifice, unii dintre ei au adus și anumite contribuții pozitive în domeniul unor cercetări de specialitate. De exemplu, teoria industrializării a lui M. Constantinescu sau I.N. Angelescu, sau noua teorie a schimburilor internaționale a lui M. Manoilescu. *Teoriile industrialiste* ale acestui curent reflectau necesitatea obiectivă a industrializării țării, dar privită prin prisma intereselor înguste ale unei părți ale burgheziei și realizată într-un cadru social contorsionat. De aici decurgeau și limitele practice ale industrializării și latura apologetică a acestor teorii. *Curentul țărănist* a fost reprezentat de economiști ca Ion Răducanu, Ernest Ene, G. Zane, *Gr. Mladenatz* (v.) ș.a. Cel mai de seamă reprezentant al curentului țărănist a fost V.N. Madgearu. Remarcabilele lui analize de specialitate pe probleme ale evoluției agriculturii, industriei, creditului și circulației bănești sînt afectate însă de idei generale greșite cu privire la caracterul pretins necapitalist al României, la imposibilitatea transformării ei într-o țară industrială ș.a. V. Slăvescu a consacrat numeroase studii, de pe poziții burgheze, în legătură cu băncile, creditul, moneda, istoria gîndirii economice românești. În scurta perioadă dintre 1944—1948 a avut loc confruntarea decisivă între gîndirea economică marxistă și cea burgheză, victoria revenindu-i primei. Unii economiști burghezi, fără prejudecăți anticomuniste, au înțeles noile prefaceri și, în urma unui proces de autoeducare, au aderat la doctrina economică marxist-leninistă, la socialism.

GÎNDIREA ECONOMICĂ DIN ROMÂNIA ÎN ORÎNDUIRILE PRECAPITALISTE, ansamblu de idei, concepții, teze referitoare la procesele economice care au avut loc pe teritoriul patriei noastre, din cele mai vechi timpuri și pînă la mijlocul sec. al XIX-lea, cînd, în linii generale, a fost abolit feudalismul în România. Aceste idei au fost formulate: 1) *de pe poziția maselor largi populare* (folclorul, platformele ideologice ale răscoalelor țărănești, scrierile gînditorilor democrat-revoluționari și ale socialiștilor utopici); 2) *de pe poziția claselor sociale dominante,* mai ales a clasei feudale (acte legislative și documente de la curtea feudală, literatura istorică, religioasă, politică, geografică și morală); 3) *de pe poziția burgheziei în ascensiune,* în perioada descompunerii feudalismului și a apariției relațiilor de producție capitaliste, 1846—1864 (gînditori de orientare iluministă, democratică și liberală). Prin conținutul ei, **g.e.** din **R.** în **o.p.** a avut un caracter preponderent empiric, de relatare sau descriere a proceselor economice, cuprinzînd și unele intuiții și raționamente remarcabile privind cauzalitatea proceselor economice și implicațiile lor social-politice, precum și unele încercări mai complexe de generalizare teoretică a realităților economice observate (D. Cantemir, pleiada de străluciți cărturari progresiști și patrioți din timpul Revoluției de la 1848 și al Unirii Principatelor Române). *Literatura populară* transmisă prin viu grai (folclorul) redă, fie în forme de maximă generalizare (proverbe, zicători), fie în creațiile literare cu caracter epic (cîntece bătrînești, balade), informații și judecăți de valoare privind procesele economice din acele vremuri, de pe teritoriul patriei noastre relevînd îndeosebi contradicțiile sociale interne și lupta pentru ființa națională a poporului nostru. În *platformele ideologice ale răscoalelor țărănești* (de la Bobîlna, a lui Horia, Cloșca și Crișan etc.), inclusiv a revoluției Pandurilor de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, se face o puternică critică la adresa unor stări de lucruri (înapoierea economică a țării, mizeria maselor populare, abuzurile claselor dominante etc.), atît împotriva exploatatorilor autohtoni, cît și a asupritorilor străini; de asemenea, în ele sînt exprimate aspirațiile umanitare ale maselor populare spre bunăstare și libertate (emancipare economică, socială și națională). *Gîndirea economică a clasei feudale* a fost preocupată de justificarea și apărarea feudalismului. Aceasta se realiza: *de pe poziția domnitorilor*, care urmăreau să limiteze și chiar să lichideze tendințele anarhice ale boierilor *(„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie“, „Descrierea Moldovei“)*; *de pe poziția boierilor* în cadrul căreia unii (Grigore Ureche) se opuneau tendințelor centralizatoare ale domnitorilor, iar alții (Miron Costin, Ion Neculce, stolnicul Constantin Cantacuzino) admiteau și justificau aceste tendințe. Pe lîngă limitele inerente, mai ales părtinirea evidentă a clasei feudale și dorința subiectivă a acesteia de perpetuare a orînduirii feudale, această gîndire economică cuprinde și unele idei de certă valoare științifică și istorică, cum ar fi, de pildă: ideea originii comune (latine) a românilor din toate provinciile țării noastre și a continuității lor pe acest teritoriu (Nicolaus Olahus, primul gînditor umanist de origine română, cronicarii, D. Cantemir); comparații interesante între starea economică a poporului român și a altor popoare din acea perioadă (Nicolae Milescu); contribuții la istoria feudalismului, la geneza marii proprietăți funciare feudale și a relațiilor de dependență feudală (D. Cantemir); recunoașterea abuzurilor boierilor și ale domnitorilor față de masele populare, demascarea jafului făcut de cotropitorii străini, militînd pentru scuturarea jugului străin (D. Cantemir), pentru progresul economic al țării (N. Șuțu) și îmbunătățirea situației maselor populare (Axinte Uricarul, Dinicu Golescu), formularea unor propuneri interesante de politică economică internă și externă (D. Fotino). *În perioada de descompunere a feudalismului*, gîndirea economică cunoaște o dezvoltare deosebită prin *iluminiști* (Școala ardeleană și dascălii progresiști: Gh. Lazăr, P. Poenaru, E. Poteca), care atinge apogeul în perioada de pregătire și înfăptuire a revoluției burghezo-democratice din 1848, cînd s-au pus bazele gîndirii economice moderne și științifice din țara noastră. În această perioadă a avut loc confruntarea decisivă dintre : 1) *gîndirea economică de orientare progresistă din feudalismul în descompunere (curentul democrat-revoluționar*, în frunte cu Nicolae Bălcescu și Avram Iancu și deputații țăranilor clăcași în diferite organisme politice); 2) *gîndirea economică burgheză* (reprezentată prin M. Kogălniceanu, I. Ionescu de la Brad, A. I. Cuza, I. Ghica, Al. Golescu-Negru, C. A. Rosetti, S. Bărnuțiu, G. Barițiu, Șt. L. Roth, L. Kövary, J. Hintz); 3) *socialismul utopic*, reprezentat în special de T. Diamant; 4) *gîndirea economică feudală ultrareacționară*, concretizată în *„Regulamentele organice“* (v.) și prin atitudinea clasei feudale în *Comisia proprietății din 1848 (boierii* Lenș, Robescu, Lahovary), în *Divanurile Ad-hoc din 1859* (A. Arsachi), în *Comisia de la Focșani* și în *Parlamentul țării* din 1862 (B. Catargiu). *Gîndirea economică progresistă*, îndeosebi *curentul democrat-revoluționar*, s-a pronunțat pentru abolirea feudalismului și rezolvarea democratică a problemei agrare (împroprietărirea țăranilor), pentru scuturarea jugului străin și înfăptuirea unității politice a poporului român, pentru crearea statului național român și asigurarea independenței și suveranității naționale a țării, pentru progresul economic și social al națiunii române, pentru creșterea gradului ei de civilizație, pentru legarea învățămîntului de nevoile practicii și ale economiei, pentru o politică economică externă adecvată acestor obiective de interes naţional. Patriotismul, realismul şi caracterul ei înnoitor au asigurat gîndirii economice progresiste din ţara noastră un loc de onoare în tezaurul culturii spirituale a poporului român.

GÎNDIREA ECONOMICĂ MARXISTĂ ÎN ROMÂNIA, ansamblu de concepţii şi idei ale reprezentanţilor clasei muncitoare din ţara noastră. Apariţia şi dezvoltarea **g.e.m.** în **R.** sînt indisolubil legate de intensificarea mişcării muncitoreşti şi socialiste, de creşterea rolului clasei muncitoare în viaţa social-politică a ţării. Creşterea influenţei clasei muncitoare, tradiţiile progresiste din gîndirea economică românească, înfiinţarea primelor cercuri socialiste, au generat climatul favorabil răspîndirii şi dezvoltării ideilor economice marxiste. La sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea, personalităţi marcante ale culturii româneşti au contribuit, prin scrierile şi activitatea lor practică, la răspîndirea şi îmbogăţirea tezaurului gîndirii social-economice marxiste, desfăşurînd o muncă de pionierat (C. Dobrogeanu-Gherea, I. Nădejde, R. Ionescu-Rion, Şt. Stîncă, P. Muşoiu, C. Z. Buzdugan ş. a.). Numeroase organe de presă socialistă au contribuit, prin studiile şi articolele publicate, la răspîndirea ideilor social-economice marxiste, la creşterea conştiinţei de clasă şi la maturizarea proletariatului („Critica socială“, „Contemporanul“, „Revista socială“, „Munca“, „Lumea nouă“, „România muncitoare“, „Socialismul“ etc.). Gînditorii socialişti au abordat o serie de probleme de teorie economică, încercînd totodată să dea răspuns unor probleme practice de largă rezonanţă socială şi politică. În scrierile lor sînt analizate categorii şi legi ale economiei politice, folosindu-se ca suport teoretic şi metodologic opera lui *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.), îndeosebi „Capitalul“. Cu multă atenţie şi discernămînt sînt analizate valoarea, plusvaloarea şi formele ei, salariul, proprietatea, demonstrîndu-se cu argumente ştiinţifice esenţa exploatatoare a orînduirii burgheze şi inevitabilitatea pieirii sale. În această privinţă, un exemplu remarcabil îl constituie lucrările lui *C. Dobrogeanu-Gherea*, „*Karl Marx şi economiştii noştri*“ (1884) şi „*Ce vor socialiştii români?*“ (1886), cunoscute şi apreciate de *Engels*. Demne de reţinut sînt şi contribuţiile teoretice ale lui *Şt. Stîncă*, consemnate în lucrarea „*Mediul social ca factor patologic*“ (1891), ale lui *R. Ionescu-Rion*, „*Idealismul şi materialismul economic*“ (1892), „*Religia, familia, proprietatea*“ (1893), ultimul apreciat elogios de către *Engels*. De asemenea, trebuie relevată şi activitatea publicistică consacrată problematicii social-economice a unor militanţi revoluţionari ca I. C. Frimu, Şt. Gheorghiu, A. Constantinescu, A. Ionescu, N. Zubcu Codreanu ş. a. Idei economice şi sociale cu adînci implicaţii practice se întîlnesc în documentele primului partid al clasei muncitoare din ţara noastră (Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România) înfiinţat în 1893 şi reorganizat în 1910, sub denumirea de Partidul Social Democrat din România. Chiar în programul adoptat la Congresul de constituire se prevedea necesitatea luptei pentru „desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi prefacerea lor în proprietate socială“, pentru „întemeierea societăţii socialiste“. În atenţia socialiştilor, a documentelor mişcării muncitoreşti, a stat analiza unor probleme majore cu care se confrunta societatea românească: problema agrară, industrializarea, desăvîrşirea statului naţional unitar, stadiul şi perspectivele economiei româneşti. Deşi nu au elaborat o concepţie închegată privind soluţionarea problemei agrare, concluziile teoretice prefigurează ideea exproprierii moşierilor şi trecerea pămînturilor în mîinile ţăranilor. În ceea ce priveşte analiza rolului industrializării, contribuţia socialiştilor este deosebit de meritorie. Crearea unei industrii autohtone puternice este considerată ca o necesitate vitală pentru viitorul României, „una din condițiile obiective și cea mai importantă a revoluției sociale“ (ziarul „Socialismul“, 25 decembrie 1918). Ideile valoroase ale **g.e.m.** din **R.** de la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea sînt reluate și dezvoltate pe un plan superior sub incidența creării Partidului Comunist Român. *De la crearea P.C.R. pînă la începutul revoluției popular-democratice*, **g.e.m.** din **R.** a continuat să se răspîndească atît prin traduceri din operele lui K. Marx, F. Engels și *V. I. Lenin* (v.), cît și prin lucrări originale consacrate problematicii sociale teoretice și practice, de pe pozițiile clasei muncitoare. Militantismul și poziția critică a gîndirii economice marxiste față de curentele adverse s-a îmbinat cu studierea „fenomenului economic românesc“ prin prisma materialismului istoric. În rîndul gînditorilor socialiști nu se poate vorbi de o unitate de vederi și de o suficientă claritate asupra problematicii supuse investigației. Această situație se explică, mai ales, prin sciziunea care a existat pe atunci în sînul mișcării muncitorești. În atenția **g.e.m.** din **R.** stăteau probleme de teorie economică generală dar accentul era pus pe studierea realităților românești, pe formularea unor soluții concrete, cu valoare practică. În dezbaterile economice s-au reluat problema agrară și cea a industrializării. În legătură cu chestiunea agrară, *Congresul I al Partidului Comunist Român* a ajuns la o formulă realistă a exproprierii fără despăgubire a tuturor moșiilor mai mari de 30 ha. *Congresele al II-lea și al III-lea* au preconizat exproprierea integrală și fără plată în folosul țăranilor muncitori. *Congresul al IV-lea* a greșit însă adoptînd teza naționalizării pămîntului. *Congresul al V-lea* a revenit la ideea exproprierii fără răscumpărare și împroprietărirea gratuită a țăranilor. Concluziile acestui Congres sînt reluate în diverse organe de presă legale și ilegale ale partidului ca: „Înainte“, „Secera“, „Noi vrem pămînt“ etc., într-o serie de scrieri ale gînditorilor marxiști: E. Rozvan, Al. Dobrogeanu-Gherea, L. D. Pătrășcanu, ș. a. S-a bucurat, de asemenea, de o mare atenție problema dezvoltării industriale a țării și mai ales situația muncitorimii. Gînditorii marxiști și-au exprimat neîncrederea în capacitatea burgheziei de a crea o puternică industrie națională, ea fiind interesată nu în dezvoltarea țării, ci în obținerea de profituri cît mai mari. „România — se consemna în numărul 5/1938 al *Luptei de clasă* — nu poate ajunge la nivelul unei țări mari industriale, o țară mare fericită — pe cale capitalistă, ci numai prin industrializare socialistă“. Congresul al V-lea aprecia corect că România se afla în fața desăvîrșirii revoluției burghezo-democrate, avînd ca obiectiv principal instaurarea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii. Totodată Congresul a formulat teza trecerii neîntrerupte de la desăvîrșirea revoluției burghezo-democrate la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste. Studii valoroase asupra acestor probleme au fost elaborate de L.D. Pătrășcanu, I. Cristea, L. Rădăceanu ș.a. Un loc de prim ordin îl ocupă lucrarea lui L.D. Pătrășcanu „*Probleme de bază ale României*“. *În cursul revoluției popular-democratice și al făuririi societății socialiste*, **g.e.m.** din **R.** a cunoscut o dezvoltare ascendentă și viguroasă. În etapa revoluției popular-democratice, care a început odată cu eliberarea țării și s-a încheiat cu abolirea monarhiei, s-a desfășurat o puternică ofensivă a **g.e.m.** din **R.** în confruntarea deschisă cu teoreticienii claselor exploatatoare. Direcția cercetării a fost orientată prioritar spre problemele fundamentale ale construcției economice, ale restructurării economiei pe baze noi. Documentele P.C.R. și ale altor partide și organizații democratice, studiile gînditorilor marxiști au demonstrat cu argumente incontestabile necesitatea înfăptuirii imediate a reformei agrare.

Începînd din septembrie 1944 pînă în martie 1945, aproape în fiecare număr ziarele „Scînteia", „România liberă", „Libertatea", „Frontul plugarilor" consacrau articole acestei probleme. Totodată P.C.R. a elaborat o concepţie cuprinzătoare asupra industrializării ţării, condiţie a dezvoltării şi independenţei. În raportul prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej la Conferinţa Naţională a P. C. R. din 1945 s-a dat o ripostă profundă şi necruţătoare teoriei „România — ţară eminamente agrară" şi s-au arătat căile şi mijloacele concrete de înfăptuire a programului de industrializare a ţării în concordanţă cu posibilităţile, resursele şi nevoile poporului nostru. Economiştii marxişti au abordat şi probleme privind sistemul financiar, de credit şi bancar, organizarea micro şi macroeconomică, participarea ţării la schimburile internaţionale în condiţii noi etc. Intrarea României în etapa construirii economiei socialiste a implicat noi contribuţii teoretice şi practice ale gîndirii noastre marxiste. Congresul al VI-lea al P.C.R., de unificare politico-organizatorică a clasei muncitoare, a definit conţinutul perioadei de trecere de la capitalism la socialism, a stabilit ca obiectiv strategic transformarea României într-o ţară industrial-agrară înaintată. Plenara Comitetului Central din 3—5 martie 1949, Documentele Congresului al VII-lea şi ale celui de-al VIII-lea, precum şi alte documente ale P.C.R. conţin o mare bogăţie de idei teoretice şi practice cu privire la strategia industrializării, la transformarea socialistă a agriculturii şi făurirea unei economii socialiste unitare, la dezvoltarea metodelor de planificare, ţinînd seama de condiţiile specifice ale ţării. În primele două decenii care s-au scurs de la eliberarea ţării de sub jugul fascist, **g.e.m.** din **R.** a făcut progrese importante, dar în acelaşi timp a suferit unele influenţe ale dogmatismului în aprecierea unor fenomene şi procese economice interne şi internaţionale, în soluţionarea unor probleme ale economiei naţionale potrivit condiţiilor concrete din România. **G.e.m.** din **R.** a cunoscut o perioadă de puternică efervescenţă îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului. În documentele Congreselor al IX-lea şi al X-lea, ale Conferinţelor Naţionale ale partidului din 1967 şi 1972 se subliniază necesitatea continuării în ritm susţinut a procesului de industrializare în condiţiile revoluţiei ştiinţifico-tehnice, punîndu-se accentul pe latura calitativă. De asemenea, se acordă atenţie modernizării şi intensificării agriculturii, ramură de bază a economiei naţionale. Pe baza analizei realităţilor din ţara noastră, a contextului mondial, Programul P.C.R. privind făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării României spre comunism stabileşte obiectivele fundamentale ale activităţii partidului, a întregului popor pentru următorii 20—25 de ani, în centrul acesteia situîndu-se dezvoltarea şi perfecţionarea orînduirii noastre. În Program se fundamentează ştiinţific noi concepte şi categorii ale politicii economice şi ale economiei politice. Se aduc noi contribuţii la principiile relaţiilor economice internaţionale între ţările socialiste, între statele cu orînduiri sociale diferite. În elaborarea liniei strategice şi tactice în noile condiţii, ca şi în elaborarea creatoare a numeroase teze teoretice, un rol deosebit revine secretarului general al P.C.R. — *Nicolae Ceauşescu* (v.). *În anii revoluţiei socialiste* cercetătorii şi oamenii de ştiinţă din domeniul teoriei economice marxiste au înregistrat o serie de succese, au contribuit la investigarea fenomenelor generate de construcţia societăţii noi: industrializarea socialistă, transformarea socialistă a agriculturii şi modernizarea acesteia, elaborarea şi perfecţionarea metodologiei planificării, modelarea şi aplicarea matematicilor şi tehnicilor noi în cercetarea economică, prognoza economică, problema preţurilor, eficienţa economică, perfecţionarea sistemului financiar şi de credit, valorificarea gîndirii social-economice progresiste, critica teoriilor retrograde etc. Această problematică se oglindește în monografii și sinteze, în studii și articole. Au apărut manuale proprii de economie politică, istoria doctrinelor economice, istoria economici naționale, economii de ramuri; au fost publicate culegeri de texte din opera gînditorilor marxiști din țara noastră, studii consacrate analizei problematicii capitalismului contemporan. O însemnătate deosebită are traducerea operelor complete ale fondatorilor comunismului științific. O contribuție la dezvoltarea gîndirii economice marxiste românești au adus revistele „Lupta de clasă", „Era socialistă", „Probleme economice", „Viața economică", „Revista economică", „Studii și cercetări economice", „Revista de statistică" etc. (v. și *economie politică*).

GOLD BULLION STANDARD, v. **ETALON AUR-LINGOURI.**

GOLD EXCHANGE STANDARD, v. **ETALON AUR-DEVIZE.**

GOLD POINTS [pron. *gould póints*] (expr. engl.: „puncte aur"), termen bancar, care arată limitele superioare și inferioare între care se abate cursul de schimb valutar de la paritatea oficială. Punctul-aur (**g.p.**) superior și punctul-aur (**g.p.**) inferior sînt și punctele de ieșire și de intrare ale aurului dintr-o și, respectiv, într-o țară. În condițiile etalonului aur, ale convertibilității biletelor de bancă și ale liberei circulații a aurului, debitorul sau creditorul au posibilitatea efectivă ca primul să-și achite datoria în străinătate, al doilea să-și încaseze creanțele fie în devizie, fie în aur. În situația în care debitorul preferă să facă plata în aur și nu în devize, la cursul de schimb din acel moment, înseamnă că s-a ajuns la punctul-aur (**g.p.**) superior sau punctul de ieșire a aurului; dacă creditorul care și-a făcut același calcul consideră că este mai convenabil pentru el să încaseze creanța în aur și nu în devize, se ajunge la punctul-aur (**g.p.**) inferior sau punctul de intrare a aurului. În calculul **g. p.** se au în vedere și cheltuielile de ambalaj, transport, asigurare etc. a aurului.

GOLD STANDARD, v. **ETALON AUR.**

GOLESCU, Alexandru G. (1819—1881), revoluționar român, militant și participant la revoluția burghezo-democratică din 1848 și al Unirii Principatelor. Om politic și publicist, **G.** a fost prieten și colaborator apropiat al lui *N. Bălcescu* (v.), situîndu-se la 1848 pe poziții democrat-revoluționare, evoluînd apoi spre democratismul burghez. Concepția sa social-economică privește toate marile probleme ale epocii: abolirea iobăgiei și dezvoltarea modernă a agriculturii, unitatea națională și dezvoltarea pieței interne, independența țării și dezvoltarea ei industrială, pentru care a oferit soluții și a militat de pe pozițiile democratismului burghez. *Op. pr.*: „Die politische Stelung der Rumänien" (1848—Viena); „L'état social des Principautes Danubiennes" (1855—Bruxelles); „Cîteva idei economice în legătură cu regenerarea poporului român" (lucrare rămasă în manuscris).

GOLESCU, Dinicu (Constantin) (1777—1830), cărturar român cu idei liberale, mare logofăt în Muntenia, membru fondator al „Societății literare" (1827); a contribuit la apariția primului ziar în limba română, „Curierul românesc" (1829). **G.** a militat pentru emanciparea țăranilor clăcași de sub jugul relațiilor feudale (fără a susține însă împroprietărirea lor) și pentru prelucrarea materiilor prime în interiorul țării. *Op. pr.*: „Însemnare a călătoriei mele, Constandin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826" (tipărită la Buda în 1826).

GOSPODĂRIE AGRICOLĂ COLECTIVĂ, vechea denumire a *Cooperativei Agricole de Producție* (v.) în R.S. România.

GOSPODĂRIE AGRICOLĂ DE STAT, vechea denumire a *Întreprinderii Agricole de Stat* (v.) în R. S. România.

GOSPODĂRIA PERSONALĂ A MEMBRULUI C.A.P., formă economică în care membrii C.A.P., în mod individual, pe baza unor mijloace de producţie mărunte, proprietate personală şi a unei suprafeţe limitate de teren date în folosinţă de C.A.P. execută o activitate productivă în vederea obţinerii unei anumite cantităţi de produse agroalimentare, destinate consumului său şi familiei, precum şi folosirii surplusului de produse ca sursă suplimentară de venituri băneşti prin vînzarea acestuia prin contractări, achiziţii sau pe piaţa neorganizată. Necesitatea gospodăriilor personale decurge din nivelul dezvoltării forţelor de producţie şi specificul relaţiilor de producţie în agricultura cooperatistă. Astfel, în agricultură, în afara mijloacelor de producţie moderne ce pot fi folosite în mod social se menţin şi unele mijloace de producţie de mică importanţă, care pot fi folosite numai individual. Gospodăria personală este o sursă de acoperire a unor nevoi de produse agroalimentare ale membrilor cooperatori pe care comerţul socialist nu le poate satisface pentru o bună perioadă de timp, constituie un canal de resorbire a forţei de muncă şi a timpului disponibil de muncă al membrilor familiei cooperatorilor, un izvor de produse agricole, precum şi o pîrghie de cointeresare a membrilor cooperatori în sporirea producţiei obşteşti. Conform statutului cooperativei agricole de producţie din R. S. România, **g.p.** a **m.** C.A.P. cuprinde : casa de locuit, construcţiile gospodăreşti, animale de producţie şi inventar agricol mărunt. Într-o gospodărie personală pot exista pînă la 3 taurine de producţie, 15 oi sau capre, un număr nelimitat de porci, păsări, iepuri de casă şi stupi de albine. Adunarea generală poate aproba ca în funcţie de condiţiile şi posibilităţile locale cooperatorii să deţină pe o familie un număr mai mare de bovine, ovine sau caprine. Trăsătura esenţială a **g.p.** a **m.** C.A.P. o constituie caracterul ei dependent şi determinat de gospodăria obştească a C.A.P. Principalul mijloc de producţie din gospodăria personală, pămîntul, este proprietate obştească atribuit de adunarea generală în folosinţa membrilor cooperatori. Mărimea lotului poate fi în suprafaţă echivalentă cu pînă la 15 ari teren arabil, pentru fiecare membru cooperator care munceşte în cooperativă în raport de categoria de folosinţă a terenului şi de clasa de fertilitate naturală a solului. În cooperativa agricolă de producţie situată în zona de deal sau munte, adunarea generală poate atribui loturi în folosinţă personală şi peste 15 ari, atunci cînd terenurile respective se află pe pante mari, nemecanizabile, cu fertilitatea scăzută şi prezintă dificultăţi pentru cooperativă de a le exploata. Lotul este folosit numai pentru producţia agricolă şi nu poate fi transmis în nici un mod altor persoane. În proprietate personală, membrii C.A.P. deţin terenurile pe care se află casa de locuit şi construcţiile gospodăreşti anexe. Acestea nu pot depăşi 800 mp. În ţara noastră, în 1973, **g.p.** ale **m.** C.A.P. deţineau 6,5% din suprafaţa agricolă şi 8,2% din suprafaţa arabilă a ţării. La începutul anului 1974, în proprietatea membrilor cooperatori existau 28,3% din totalul bovinelor, 28,1% din cel al porcinelor şi 34,8% din cel al ovinelor.

GOSPODĂRIE ŢĂRĂNEASCĂ INDIVIDUALĂ, formă a micii producţii în agricultură care se bazează pe proprietatea privată asupra pămîntului şi a altor mijloace de producţie (unelte de muncă, inventar gospodăresc etc.), precum şi pe munca proprie a producătorului şi a familiei sale. Acest tip de gospodărie a existat atît în orînduirile precapitaliste, cît şi în capitalism, în cadrul cărora **g.ţ.i.** era supusă unui proces permanent de diferenţiere, care dădea naştere la exploatatori şi exploataţi. Revoluţia socialistă creează condiţiile transformării **g.ţ.i.**, prin unirea lor pe baza liberului consimţămînt şi cu ajutorul multilateral al statului, în mari unităţi agricole cooperatiste, care au la bază proprietatea obştească asupra pămîntului şi asupra celorlalte mijloace de producţie. Şi după instaurarea deplină şi definitivă a relaţiilor socialiste de producţie în agricultură mai rămîn **g.ţ.i.** în zonele de deal şi munte care, datorită condiţiilor obiective, nu se pot reuni în cooperative. În R.S. România, la sfîrşitul anului 1973, **g.ţ.i.** deţineau circa 9,3% din terenul agricol şi aproape 4,5% din cel arabil al ţării, iar în efectivele de animale aproape 16% la bovine, 8,4% la porcine, 14,2% la ovine. Locul **g.ţ.i.** existente în socialism este determinat de legăturile pe care acestea le au pe linia aprovizionării şi desfacerii cu unităţile de stat şi cooperatiste, care îi acordă sprijin sub multiple forme. Pentru multe familii ţărăneşti, gospodăria individuală nu constituie unica sursă de existenţă. Unii membri lucrează şi în activităţi neagricole, exploatări forestiere, construcţii, mărindu-şi astfel veniturile.

GREVĂ, una din formele luptei de clasă în condiţiile capitalismului, prin care muncitorii îşi exprimă opoziţia faţă de exploatarea capitalistă şi acţionează pentru satisfacerea drepturilor lor economice şi politice. Perioada de **g.** se caracterizează prin refuzul total sau parţial al muncitorilor de a continua munca în întreprinderi, fabrici, instituţii, pînă în momentul cînd revendicările lor sînt satisfăcute. În funcţie de obiectivele care stau la baza declanşării sale, **g.** este de două feluri: *economică* şi *politică*. Pe măsura dezvoltării capitalismului şi adîncirii exploatării, **g.** economică se împleteşte tot mai strîns cu **g.** politică. Privită din punct de vedere strict, **g.** economică a constituit prima formă principală de manifestare a luptei de clasă, vizînd diverse obiective, diferenţiate pe ţări, categorii de salariaţi, perioade de timp etc. Istoria **g.** economice a pus în evidenţă ca obiective majore: reducerea duratei zilei de lucru, mărirea salariilor, asigurarea protecţiei muncii, îmbunătăţirea condiţiilor de locuit, a sistemului de asistenţă socială ş.a. **G.** politice exprimă protestul clasei muncitoare şi al altor pături sociale progresiste faţă de politica reacţionară, pe plan intern şi extern, a claselor exploatatoare, a statului burghez. Odată cu dezvoltarea mişcării muncitoreşti internaţionale şi cu constituirea organizaţiilor muncitoreşti internaţionale, **g.** devin tot mai mult manifestări de solidaritate, de adeziune a clasei muncitoare pe plan intern cu lupta altor pături progresiste sau cu lupta proletariatului internaţional. Rolul conducător în **g.** politice, ca şi în cele economice aparţine clasei muncitoare, care prin revendicările sale de ordin politic şi economic reprezintă apărătorul intereselor fundamentale ale poporului. O formă mai înaltă a mişcării greviste este **g.** *politică de masă*, care în condiţiile actuale cunoaşte o mare amploare şi se caracterizează prin lărgirea sferei revendicărilor, printr-o împletire mai strînsă a lozincilor social-economice cu cele politice, ca şi prin creşterea unităţii de acţiune a diferitelor detaşamente ale proletariatului. Alături de aceste forme mai există şi **g.** *generală*, care presupune de fapt întreruperea în mod organizat a lucrului de către toţi muncitorii şi salariaţii în întreprinderile dintr-o ramură de activitate, dintr-o localitate sau chiar pe ansamblul ţării. Această formă a luptei de clasă este expresia unei înalte capacităţi de organizare a clasei muncitoare. În România, **g.** au punctat întreaga existenţă a capitalismului. O deosebită semnificaţie istorică au avut: **g.** generală din 1920 şi **g.** din 1929 ale minerilor de la Lupeni şi luptele muncitorilor petrolişti şi ceferişti din 1932 şi 1933. În perioada postbelică a capitalismului contemporan, lupta greviştilor a căpătat o largă amploare.

Astfel de factori, ca lărgirea sferei de dominaţie a monopolurilor, progresul tehnico-ştiinţific şi intensificarea exploatării celor ce muncesc de către capitalul monopolist, dezvoltarea sistemului de reglementare monopolist-statală, ca şi politica dusă de cercurile conducătoare din ţările imperialiste imprimă intensitate, dar şi anumite trăsături mişcării greviste în fiecare ţară. **G.** constituie însă un mijloc de luptă nu numai al clasei muncitoare, dar şi al ţărănimii, al micilor meseriaşi, al intelectualităţii. Astăzi cînd contradicţia dintre monopoluri şi întreaga naţiune atinge un grad înalt de intensitate, lupta grevistă este tot mai mult folosită de către cele mai largi pături ale populaţiei. În prezent, **g.** îşi propun, pe lîngă revendicările economice, şi lupta împotriva politicii imperialiste de dominaţie colonială şi neocolonială, de război şi agresiune, împotriva fascismului şi a politicii reacţionare a statelor burgheze. **G.**, deşi constituie o şcoală a solidarităţii de clasă, nu rezolvă problemele fundamentale ale proletariatului, ale maselor muncitoare, nu duc la lichidarea exploatării. Înfăptuirea acestor obiective are loc în procesul revoluţiei şi construcţiei socialiste.

GRIGOROV, Kiril (n. 1909), economist bulgar, profesor universitar. Cercetări în domeniul istoriei gîndirii economice. *Op. pr.:* „Tendinţe noi în critica burgheză a economiei politice marxiste. O critică marxistă a criticilor burghezi ai marxismului“ (1963); „Lupta contra ideologiei burgheze în sfera teoriilor economice contemporane“ (1964); „Societatea industrială unică. Mască şi realitate“ (1970); „Istoria doctrinelor economice“ (1970).

GRUPA „A“, totalitate a ramurilor industriale care produc mijloacele de producţie şi anume: producţia industriei extractive, a industriei siderurgice, metalurgice şi neferoase, industriei materialelor de construcţii, cea mai mare parte a producţiei industriei energiei electrice, a industriei constructoare de maşini, a industriei chimice, a industriei exploatării forestiere şi de prelucrare a lemnului etc. Totodată, **g. „A“** cuprinde şi o parte a producţiei întreprinderilor industriei uşoare şi alimentare, care se foloseşte pentru consumul productiv, firele consumate pentru producţia de ţesături, ţesăturile consumate pentru producţia de confecţii, făină şi alte produse alimentare consumate pentru producţia de panificaţie etc. Producţia **g. „A“** are un rol hotărîtor în asigurarea unui ritm rapid de dezvoltare a întregii economii naţionale, în creşterea productivităţii muncii sociale, în introducerea progresului tehnic şi întărirea capacităţii de apărare naţională.

GRUPA „B“, totalitate a ramurilor industriale care produc bunuri de consum şi anume: producţia industriei de mobilă, confecţii, încălţăminte, cea mai mare parte a producţiei industriei alimentare, textile, industria medicamentelor şi a preparatelor farmaceutice, industria de săpunuri, producţia unor subramuri ale industriei constructoare de maşini (de exemplu, industria de automobile, motociclete şi biciclete, instalaţii medicale, construcţia de maşini şi aparate de uz casnic şi social-culturale, producţia obiectelor metalice de larg consum), o parte a industriei sticlei, porţelanului şi a faianţei, industria poligrafică etc. Producţia **g. „B“** furnizează cea mai mare parte a bunurilor materiale necesare consumului individual şi social al membrilor societăţii.

GURLEY, John G. (n. 1910), economist american progresist, profesor universitar, fost preşedinte al Asociaţiei economiştilor americani; radical de stînga, influenţat puternic de marxism. Domenii de cercetare: analiza capitalismului contemporan. *Op. pr.:* „Omul şi dezvoltarea economică a Chinei“ (1969).

H

HABERLER, Gottfried (n. 1900), economist burghez de orientare subiectivistă-marginalistă şi neoliberală, originar din Austria, stabilit în S.U.A., profesor universitar. Domenii de cercetare: comerţul internaţional capitalist; ciclul în capitalismul contemporan; integrarea economică capitalistă în perioada postbelică. *Op. pr.:* „Teoria comerţului internaţional" (1936); „Prosperitate şi depresiune" (1937); „Piaţa schimbului extern şi stabilitatea balanţei plăţilor. O analiză teoretică" (1949); „Integrarea şi creşterea economiei mondiale în perspectiva istoriei" (1964).

HACEATUROV, Tigran Sergheevici (n. 1906), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul economiei transporturilor, eficienţei investiţiilor şi reproducţiei. *Op. pr.:* „Căile dezvoltării transporturilor în U.R.S.S." (1940); „Bazele economiei transportului feroviar" (1946); „Economia transporturilor" (1958); „Eficienţa economică a investiţiilor capitale" (1964); „Reproducţia socialistă lărgită" (1971).

HAMMURABI (HAMMURAPI) (codul lui ~), culegere de legi din timpul domniei lui **H.** (1792—1750) î.e.n. sau 1728—1686 î.e.n., fondatorul imperiului babilonean, care consfințește din punct de vedere juridic sclavia. Potrivit Codului lui **H.** societatea se compune din : 1) *oameni liberi*, care au drept de proprietate imobiliară și de a face comerț, dispun de privilegii; 2) *subordonați*, oameni liberi sau sclavi eliberați care dispun de proprietăți mobiliare și 3) *sclavi*. Codul lui **H.** urmărea consolidarea statului și a proprietății sclavagiste, a rînduielilor bazate pe exploatarea nemiloasă a sclavilor.

HANTRU (hectar arătură normală), unitate convențională de măsură comună a lucrărilor agricole mecanizate, care exprimă necesarul energetic la tracțiune pentru executarea arăturii cu tractorul pe un hectar, la o adîncime de 18—20 cm, pe un sol cu rezistență medie. Volumul global al lucrărilor mecanizate este exprimat unitar în **h.** prin intermediul unor coeficienți de transformare. Se folosește în planificarea și decontarea lucrărilor mecanizate.

HAOS ECONOMIC, stare de acută dezorganizare a economiei, caracterizată prin dezordine accentuată în producție, dereglarea circulației mărfurilor și a finanțelor, precum și prin înrăutățirea condițiilor de viață ale populației. **H.e.** este caracteristic anumitor țări, în anumite momente din istoria capitalismului sau feudalismului.

HARROD [pron. *hérod*], Roy F. (n. 1900), economist englez, adept și continuator al *keynesismului*, unul din întemeietorii teoriilor burgheze actuale ale *creșterii economice*. Marile deficiențe ale teoriei creșterii lui **H.** constau în neluarea în considerare a naturii relațiilor de producție în cadrul cărora are loc reproducția și respectiv creșterea economică. Printre contribuțiile lui **H.** se înscrie și teoria *coeficientului capitalului*, cu importante potențe analitice, care însă pot fi valorificate plenar numai dacă este rejudecată și încadrată în concepția marxistă. *Op. pr.:* „Spre o teorie a dinamicii economice“ (1956); „Banii“ (1969).

HASDEU, Bogdan Petriceicu (1838—1907), personalitate proeminentă a culturii românești progresiste, de formație enciclopedică, lingvist, istoric și scriitor, cu însemnate preocupări și în domeniul gîndirii economice, abordate prin optica burgheziei industriale în formare din țara noastră. **H.** a criticat înapoierea economică a României de atunci și teoria „România — țară eminamente agrară“ pe care a considerat-o o prejudecată; a semnalat pericolele cu care era confruntată o țară exclusiv agricolă; a militat pentru dezvoltarea industriei naționale și protejarea ei de concurența străină, combătînd liberalismul economic al economiștilor burghezi din Europa occidentală, arătînd interesele ce stăteau la baza lui. *Op. pr.* (economice): „Ce este concurența?“ (1866); „Agricultura și manufactura“ (1869); „Ocnele în România“ (1870); „Moșiile statului român“ (1871).

HAUSSE (à la ~), mizarea în jocul de bursă, la cumpărările pe termen, pe creșterea în perspectivă a prețurilor mărfurilor și hîrtiilor-valoare, valute, devize. Asemenea mărfuri și hîrtii de valoare sînt cumpărate treptat la prețurile prezente scăzute, față de creșterile viitoare așteptate. Uneori se provoacă în mod artificial o creștere a prețurilor și cursurilor pentru a se putea revinde mărfurile și hîrtiile de valoare pe care posesorii lor le-au cumpărat în perioadele anterioare, precum și cu scopul de a le recumpăra la prețuri și cursuri scăzute în perioadele viitoare, încasînd astfel mari cîștiguri (v. și *baisse; bursă).*

HÁY, László (n. 1891), economist ungur, profesor universitar, membru al Academiei de Științe a R.P. Ungare.

Cercetări în domeniul economiei ţărilor socialiste. *Op. pr.:* „Probleme teoretice ale cooperării economice a ţărilor socialiste" (1960); „Egalizarea nivelului de dezvoltare a ţărilor socialiste" (1963); „Resorturile economice ale schimbărilor politice internaţionale" (1969).

HEDONISM, concepţie potrivit căreia scopul oricărei activităţi economice îl constituie obţinerea unui maximum de satisfacţii. O primă schiţă a **h.** în teoria economică este atribuită lui *F. Quesnay* (v.), iar dezvoltarea sa ulterioară este asociată teoriei utilităţii marginale. În fapt, ipoteza hedonistă şi reacţiile teoretice faţă de ea se confruntă de-a lungul întregii istorii a gîndirii economice.

„HEMORAGIA DOLARULUI", expresie figurativă care exprimă procesul de scurgere a dolarilor S.U.A. în afara graniţelor naţionale, cauzat de cheltuielile militare masive ale S.U.A. cu întreţinerea forţelor armate şi a bazelor lor pe teritoriul altor state, deficitele pronunţate, cronice ale balanţelor comerciale şi, mai ales, de plăţi ale S.U.A. care apar în relaţiile cu celelalte state capitaliste, îndeosebi cele vest-europene. La acest proces au contribuit fenomenul inflaţionist, cronic, desfăşurat de mai mulţi ani în S.U.A., instabilitatea dolarului, transferurile de capitaluri americane pe termen scurt, ca urmare a politicii de scont (mai ridicat) a ţărilor capitaliste europene, cheltuielile cetăţenilor americani în străinătate etc. Ca urmare a **„h.d."**, numai pe pieţele financiar-valutare ale ţărilor vest-europene se aflau la jumătatea anului 1973 aproximativ 80-100 miliarde de dolari S.U.A.

HERZEN, Aleksandr Ivanovici (1812-1870), democrat-revoluţionar rus, scriitor şi filozof materialist, economist. **H.** critică vehement autocraţia ţaristă şi formele feudale de exploatare; se pronunţă pentru împroprietărirea fără răscumpărare a ţăranilor; critică capitalismul, preconizînd trecerea directă la socialism prin intermediul obştilor săteşti. Doctrina lui **H.** asupra „socialismului ţărănesc" este însă utopică; nu ţine seama de rolul şi misiunea proletariatului, chemat să edifice noua societate. Prin opera şi activitatea sa, **H.** se înscrie printre personalităţile proeminente ale gîndirii progresiste revoluţionare. *Op. pr.:* „Amintiri şi cugetări" (1852—1868); „Poporul rus şi socialismul".

HICKS, John R. (n. 1904), economist englez, profesor universitar. Domenii de cercetare: teoria echilibrului economic, teoria ciclurilor economice şi teoria monetară. A prezentat încă în 1939 un model al echilibrului economic bazat pe comportamentul prezumat al consumatorilor şi producătorilor folosind ca instrument matematic analiza diferenţială tradiţională. *Op.pr.:* „Valoare şi capital" (1939); „Contribuţii asupra teoriei ciclurilor comerciale" (1950); „Revizuire a teoriei cererii" (1956); „Eseuri despre economia mondială"; „Capital şi creştere" (1965); „Eseuri critice asupra teoriei monetare" (1967). Premiul Nobel, 1972.

HILFERDING, Rudolf (1877—1941), economist şi om politic social-democrat, întemeietor al austromarxismului, lider al Partidului Social-Democrat german şi al Internaţionalei a II-a, ministru în guvernul Republicii de la Weimar. În prima etapă a activităţii sale ştiinţifice şi publicistice s-a situat pe poziţii marxiste, a apărat marxismul de denaturările burgheze şi de revizionismul bernsteinian. Cu timpul, **H.** a evoluat net pe poziţii oportuniste, devenind autorul unor teorii reformiste, ca cea a „capitalismului organizat". *Op. pr.:* „Capitalul financiar" (1910); „Böhm-Bawerk — critic al lui Marx" (1893).

HÎRTIE DE VALOARE, termen generic folosit pentru a caracteriza titlurile de credit cu venit fix pe termen scurt sau lung (v. şi *titlu de credit)* precum şi titlurile cu venit variabil (acţiunile emise de societăţile pe acţiuni). Toate **h. de v.** se negociază la bursele de valori din ţările cu economie de piaţă.

HÎRTIE MONEDĂ, v. **BANI DE HÎRTIE.**

HOMO OECONOMICUS (expr. lat.: „omul economic"), termen care desemnează un om totalmente individualist şi egoist întruchipînd trăsăturile capitalistului şi aflîndu-se în continuă luptă cu ceilalţi. **H.o.** constituie o ipoteză în economia politică clasică burgheză, îndeosebi la *A. Smith* (v.) ca şi în teoria utilităţii finale, potrivit căreia analiza teoretică trebuie întemeiată pe subiecţi care gîndesc şi acţionează pornind în exclusivitate de la interesele materiale proprii şi pentru satisfacerea propriilor nevoi economice, într-o economie a liberei concurenţe. Prin **h.o.**, capitalistul ca figură socială era transformat în prototipul omului societăţii burgheze, făcîndu-se abstracţie de orice alt factor în generarea comportamentului economic al omului şi eludîndu-se existenţa claselor sociale antagoniste din capitalism.

I

IARMAROC, v. **TÎRG.**

I.A.S., v. **ÎNTREPRINDERE AGRICOLĂ DE STAT.**

IDEOLOGIE ECONOMICĂ, ansamblu de idei şi concepţii ce reflectă şi exprimă pe plan teoretic, într-un mod mai mult sau mai puţin sistematic, interesele şi aspiraţiile economice ale unui mare grup social, ale unei clase sau pături sociale — interese şi aspiraţii determinate de condiţiile reale ale existenţei acestora — şi care, în funcţie de natura clasei sau păturii sociale respective, are rolul de a justifica, apăra, menţine şi consolida relaţiile sociale de producţie existente ori de a le combate şi de a mobiliza masele la înlăturarea lor şi înlocuirea cu altele noi. Prin însăşi natura ei, în societăţile bazate pe clase, **i.e.** are un caracter de clasă. Întrucît clasa dominantă într-o societate deţine toate pîrghiile pentru răspîndirea ideologiei ei, **i.e.** dominantă în societatea respectivă este aceea a clasei dominante. **I.e.** constituie o parte a suprastructurii şi beneficiază de o anumită independenţă relativă în raport cu baza economică ce i-a dat naştere. **I.e.** frînează sau accelerează dezvoltarea societății, după cum clasa sau pătura socială purtătoare a ei are un rol reacționar sau progresist în epoca respectivă. Atunci cînd, din progresistă, o clasă sau pătură socială devine reacționară și **i.e.** a ei suferă schimbări corespunzătoare (de exemplu **i.e.** burgheză). Însemnătatea cognitivă ca și eficacitatea unei **i.e.** depind, obiectiv, de măsura în care aceasta oglindește corect existența socială, contradicțiile vieții economice și sociale, ca și de răspîndirea și influența pe care ea le dobîndește în sînul maselor. În ultimă instanță, fiecare **i.e.** este destinată să servească acțiunii politice, în general, și politicii economice, în special. Lupta între **i.e.** constituie o parte a luptei de clasă. Reflectînd în mod realist și științific cerințele obiective ale dezvoltării economico-sociale, **i.e.** marxist-leninistă constituie o mare forță revoluționară și servește drept călăuză în lupta maselor muncitoare pentru răsturnarea capitalismului și făurirea unei noi societăți, libere de exploatare. Între **i.e.** marxist-leninistă și **i.e.** burgheză se desfășoară o luptă neîmpăcată întrucît contradicțiile dintre clasa muncitoare și burghezie sînt profund antagoniste. În societatea socialistă, **i.e.** dominantă este cea marxist-leninistă, socialistă, care și-a cucerit această poziție în lupta victorioasă cu **i.e.** burgheză și cu rămășițele ei și s-a verificat pe deplin în practică, în procesul edificării socialismului. Răspîndirea și însușirea temeinică a **i.e.** socialiste constituie o cerință de cea mai mare importanță a progresului economic și social.

IERBĂRIT, taxă în România, în timpul regimului burghezo-moșieresc, percepută de către proprietarii de pășuni naturale (moșieri, capitaliști, cler sau epitropii) de la țărani, în schimbul dreptului ce li se acorda de a folosi izlazurile pentru vite. **I.** se plătea pe fiecare cap de vită, de obicei la începutul anului, fiind diferit, în raport cu specia de animale, reprezentînd o formă de realizare a rentei de către proprietari, în natură, în bani sau în ambele forme. Termenul era cunoscut într-o semnificație diferită, în Țara Românească încă în evul mediu (sec. XVII—XIX) ea reprezentînd taxa pe care trebuiau s-o plătească vînzătorii și cumpărătorii de vite pentru faptul că acestea, la locul de tranzacție (bîlciuri, iarmaroace etc.), stricau iarba pe care o călcau pînă erau vîndute.

IMIGRARE, formă a mobilității populației care indică intrarea într-o țară, pentru a se stabili definitiv sau temporar, a unor persoane din alte țări. Acest proces de mișcare a populației între țări este foarte vechi, avînd la bază cauze diferite. Un mobil principal al **i.** este căutarea locurilor de muncă. Acest fenomen s-a accentuat în perioada crizei generale a capitalismului, cînd în diferite țări capitaliste dezvoltate și în curs de dezvoltare s-a format o armată însemnată de șomeri. Un important factor de aflux în alte țări îl constituie capitalurile care se investesc și care necesită surplusuri de forță de muncă. Așa se explică, de pildă, influența pe care a exercitat-o în ultima vreme economia vest-germană asupra muncitorilor străini. Urmările procesului de **i.** sînt diferite și deseori contradictorii pentru cei ce imigrează și pentru țara care importă forță de muncă străină (v. și *emigrare*).

IMOBILIZARE DE FONDURI, scoaterea din circuitul economic a unei părți din mijloacele materiale și bănești ale unei unități economice sub formă de stocuri de valori materiale excedentare, fără mișcare, de calitate necorespunzătoare, stocuri de valori fără desfacere asigurată, stocuri de valori depozitate și conservate în condiții necorespunzătoare, livrări neîncasate la termen, avansuri nejustificate etc. **I. de f.** sînt rezultatul proastei gospodăriri a mijloacelor aflate în administrarea unității respective şi influenţează negativ activitatea acesteia din două puncte de vedere: blochează fonduri care, dacă ar funcţiona, ar aduce creşterea veniturilor şi solicită cheltuieli suplimentare pentru depozitare, dobînzi la credite etc.

IMPERIALISM, capitalism monopolist, stadiul cel mai înalt, deosebit şi ultim al capitalismului, ajun al revoluţiei socialiste. Luptînd împotriva curentelor oportuniste, *V.I. Lenin* (v.) a creat teoria **i.**, pe care şi-a expus-o, în principal, în lucrarea sa „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ (1916), precum şi în alte lucrări fundamentale: „În jurul lozincii statelor unite ale Europei“ (1915); „Falimentul Internaţionalei a doua“ (1915); „Imperialismul şi scindarea socialismului“ (1915) ş.a. Teoria leninistă despre **i.** a fost dezvoltată creator, în condiţiile epocii contemporane, în documentele partidelor comuniste şi muncitoreşti, inclusiv în documentele Partidului Comunist Român. Sintetizînd procesele şi fenomenele noi apărute în viaţa societăţii burgheze la graniţa dintre sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea, Lenin a arătat, pe baza unui bogat material faptic, că modul de producţie capitalist a intrat într-un nou stadiu de dezvoltare, în stadiul **i.** La începutul sec. al XX-lea, monopolul a devenit, în principalele ţări capitaliste, relaţia economică dominantă. Analizînd procesele şi fenomenele noi apărute în dezvoltarea capitalismului, Lenin sublinia că în noile condiţii istorice, unele trăsături fundamentale ale capitalismului au început să se transforme în contrariul lor, că mişcarea lor, care a determinat trecerea la noul stadiu, se caracterizează, în primul rînd, prin formarea *monopolurilor şi instaurarea dominaţiei lor.* Caracterizînd **i.**, Lenin sublinia ca primă trăsătură a sa „concentrarea producţiei şi a capitalului, concentrare care a atins o treaptă de dezvoltare atît de înaltă încît a creat monopolurile care au un rol hotărîtor în viaţa economică“. Prin lupta de concurenţă şi extinderea societăţilor pe acţiuni, care a accelerat procesul concentrării şi centralizării capitalului, un număr relativ mic de întreprinderi controlează cea mai mare parte sau în întregime producţia, piaţa, creditul, preţurile etc. Dezvoltarea monopolurilor în industrie şi în sectorul bancar, fuziunea acestora au dat naştere *capitalului financiar,* a dus la formarea *oligarhiei financiare* (v.). Pe baza capitalului financiar s-a intensificat *exportul de capital.* „Exportul de capital spre deosebire de exportul de mărfuri, capătă o însemnătate deosebit de mare“ *(V.I. Lenin).* Exportul de capital şi exportul de mărfuri nu se exclud. În definiţia leninistă a **i.**, accentul este pus însă pe exportul „surplusurilor“ de capitaluri din metropole spre teritoriile dependente. Lenin sublinia că exportul de capital duce la formarea de uniuni monopoliste internaţionale ale capitaliştilor care împart între ele lumea“, aceasta fiind o altă trăsătură a **i.** Pe măsura dezvoltării exportului de capital şi a extinderii lui în zonele de influenţă a monopolurilor au apărut înţelegeri cu privire la împărţirea pieţelor, la volumul producţiei, la politica preţurilor etc., o importanţă deosebită căpătînd lupta marilor puteri capitaliste pentru împărţirea şi reîmpărţirea lumii. De aceea, Lenin considera ca trăsătură a **i.** „terminarea împărţirii teritoriale a globului pămîntesc între cele mai mari puteri capitaliste“. Sintetizînd trăsăturile **i.**, Lenin sublinia că „imperialismul este capitalismul ajuns în stadiul de dezvoltare în care s-a statornicit dominaţia monopolurilor şi a capitalului financiar, a căpătat o însemnătate deosebit de mare exportul de capital, a început împărţirea lumii între trusturile internaţionale şi a luat sfîrşit împărţirea întregului teritoriu al globului între cele mai mari ţări capitaliste“. Pe plan politic, **i.** se distinge prin reacţiune, prin tendinţa spre dominare economică şi politică a altor popoare, prin agresivitate. **I.** constituie, în esență, o continuare și dezvoltare directă a trăsăturilor fundamentale ale societății capitaliste. **I.** nu este o nouă orînduire social-economică, ci un stadiu al dezvoltării capitalismului — stadiul său cel mai înalt. Esența comună a **i.** și a capitalismului dominației liberei concurențe rezultă din faptul că proprietatea monopolistă constituie o formă superioară a proprietății privat-capitaliste. Schimbările nu se referă la esența exploatării capitaliste, ci la formele de exploatare, de adîncire a acesteia. În **i.** și în capitalismul premonopolist acționează, în esență, aceleași legi economice. De asemenea, în **i.** contradicțiile capitalismului nu dispar ci, dimpotrivă, apar contradicții noi, iar cele „vechi“ devin mai complexe, se amplifică și se ascut în mod deosebit. Principala deosebire a **i.** ca un nou stadiu în dezvoltarea capitalismului, constă în înlocuirea dominației liberei concurențe cu dominația monopolurilor. Capitalul monopolist folosește situația sa dominantă în economie și în politică pentru a-și asigura obținerea unui profit de monopol. În **i.** alături de monopoluri care domină viața economică și social-politică, există și întreprinderi mici și mijlocii nemonopolizate și mici producători de mărfuri care sînt copleșiți de dominația monopolurilor. Dominația monopolurilor nu lichidează concurența, dimpotrivă, o amplifică, diversifică și o ascute la maximum, folosind mijloace specific monopoliste, mașinațiuni financiare, sprijinul statului etc. Intensificarea dominației monopolurilor a făcut să apară deosebiri calitative în ceea ce privește unele trăsături caracteristice ale capitalismului. Dominația monopolurilor a determinat noi forme de organizare a proprietății capitaliste, societățile pe acțiuni căpătînd o largă dezvoltare. Prin sistemul participațiilor, capitaliștii dispun de mari capitaluri, se formează capitalul financiar, apare tendința de îngemănare a diferitelor forme de capital, astfel că bogățiile întregii lumi capitaliste se transformă în bogățiile unui număr restrîns de capitaliști monopoliști. În **i.** au loc unele schimbări în ceea ce privește poziția diferitelor grupuri sociale și relațiile reciproce dintre ele. Burghezia se stratifică în burghezie monopolistă, cu vîrful ei, oligarhia financiar-statală, și burghezia nemonopolistă. Relațiile capitaliste își accentuează caracterul antagonist și îmbracă forma relațiilor între marile monopoluri, între acestea și statul imperialist, precum și între monopoluri și întreprinderi nemonopolizate. Antagonismul dintre burghezie și proletariat devine mai complex, se amplifică și se diversifică. În **i.** exploatarea capitalistă se extinde, în sfera ei fiind cuprinse, alături de clasa muncitoare, pături tot mai largi ale populației — funcționari, oameni de știință, mica burghezie, popoarele țărilor slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare. Contradicția între caracterul social al producției și forma privat-capitalistă a însușirii rezultatelor muncii se adîncește foarte mult. În **i.** are loc transformarea sistematică în profit de monopol a unei părți din produsul necesar al muncitorilor, a unei părți din valoarea nou creată a micilor producători și chiar a unei părți din profitul întreprinderilor capitaliste nemonopolizate. Primordialitatea exportului de capital față de exportul de mărfuri și schimburile neechivalente sînt mijloace larg folosite pentru jefuirea bogățiilor naturale și exploatarea crîncenă a țărilor slab dezvoltate. Odată cu instaurarea **i.**, se încheie procesul de formare a sistemului capitalist mondial, fiecare țară devenind o verigă a unui lanț unic al economiei capitaliste mondiale. Capitalismul s-a transformat într-un sistem mondial de asuprire socială și colonială, de exploatare a imensei majorități a populației globului de către un mănunchi de țări capitaliste dezvoltate. În **i.**, pe măsura intensificării contradicțiilor capitalismului, apar și se dezvoltă noi contradicții: se ascut *con-*

tradicțiile antagoniste dintre interesele monopolurilor și cele ale întregii națiuni, între monopoluri și întreprinderile nemonopolizate, între diferitele grupuri financiare și puteri imperialiste, între metropole și colonii. Între marile grupuri financiare se desfășoară o puternică luptă pentru acapararea de izvoare de materii prime, piețe de desfacere, sfere de influență, export de capital, pentru poziții dominante în alianțele militare imperialiste etc. Ascuțirea la maximum a contradicțiilor în **i.** și lupta înverșunată dintre monopoluri duce la slăbirea pozițiilor capitalismului și la intensificarea luptei de clasă a maselor populare în frunte cu clasa muncitoare, pentru înlăturarea relațiilor capitaliste și instaurarea orînduirii socialiste. În prezent, țările care și-au cucerit independența de stat luptă împotriva dominației monopolurilor, pentru obținerea independenței economice, ceea ce submineazǎ și slăbesc **i.** Ascuțirea la maximum a tuturor contradicțiilor capitalismului demonstrează că **i.** este ultimul stadiu al capitalismului, ajunul revoluției socialiste. Analiza **i.** ca ajun al revoluției socialiste trebuie făcută în legătură cu acțiunea *legii dezvoltării economice și politice inegale și în salturi a țărilor capitaliste* în **i.** Pe baza acțiunii acestei legi, Lenin a elaborat teoria revoluției socialiste neconcomitente în diferite țări ale lumii. Potrivit teoriei leniniste, socialismul poate fi victorios la început în cîteva țări sau într-o singură țară luată aparte, celelalte continuînd să rămînă un timp burgheze sau preburgheze, pînă la victoria socialismului pe plan mondial. Această teorie a fost confirmată de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie (1917), precum și de victoria socialismului într-un șir de țări ale lumii după al doilea război mondial. Formarea și dezvoltarea sistemului mondial socialist contribuie la ascuțirea contradicțiilor acestuia, la intensificarea luptei clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii din țările capitaliste împotriva exploatării, pentru înfăptuirea revoluției socialiste. Marile mutații survenite în lume în ultimele decenii nu au schimbat esența și caracterul agresiv al **i.**, care rămîne principalul dușman al popoarelor, al progresului și civilizației, menținînd pericolul unui nou război mondial (v. și *criza generală a capitalismului*).

„IMPERIALISMUL, STADIUL CEL MAI ÎNALT AL CAPITALISMULUI“, operă fundamentală a lui *V.I. Lenin* (v.) în care se face o analiză aprofundată *capitalismului* (v.), în condițiile dominației *monopolurilor* (v.), și se definesc trăsăturile fundamentale ale *imperialismului* (v.). Lucrarea a fost scrisă în 1916 și publicată în aprilie 1917. În ea Lenin efectuează o cercetare atentă a proceselor social-economice de la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, aplicînd consecvent teoria și metoda marxistă de cercetare. Lucrarea reprezintă o continuare directă a operei lui *K. Marx* (v.), „Capitalul“. Pe baza unui material faptic bogat, Lenin a evidențiat legăturile dintre trăsăturile economice fundamentale ale imperialismului, specificul acțiunii legilor economice ale capitalismului în stadiul monopolist, în primul rînd a legii plusvalorii — legea economică fundamentală a capitalismului. Spre deosebire de economiștii burghezi, care porneau de la fenomenele din domeniul circulației, Lenin a folosit principiul marxist al primatului producției și a început analiza cu procesul concentrării producției. În cap. I — „Concentrarea producției și monopolurile“ — examinează în detaliu dezvoltarea forțelor de producție și concentrarea și centralizarea capitalului în principalele țări capitaliste de atunci (Germania, Statele Unite ale Americii, Franța, Anglia) și formarea, pe această bază, a monopolurilor. El ajunge la concluzia că „dominația monopolurilor este esența economică a noului stadiu al capitalismului“. Concentrarea producţiei a determinat, în mod obiectiv, concentrarea şi centralizarea capitalului bancar, care au dus inevitabil la formarea de monopoluri bancare. În cap. al II-lea —„Băncile şi noul lor rol“ — analizează schimbările survenite în domeniul creditului şi influenţa acestuia asupra legăturilor dintre bănci şi industrie, băncile dobîndind un nou rol, în sensul că pătrund direct în industrie, transformîndu-se din intermediari modeşti, în monopolişti atotputernici. Cercetînd noul proces, cu adînci implicaţii social-economice, de pătrundere directă a capitalului monopolist bancar în industrie şi contopirea lui cu capitalul monopolist industrial, Lenin formulează în cap. al III-lea teoria *capitalului financiar şi a oligarhiei financiare.* Investigînd realitatea din punct de vedere politico-economic, Lenin a remarcat conţinutul fundamental al capitalismului monopolist şi dezvoltarea sa. În această lucrare, Lenin a analizat, de asemenea, ansamblul de relaţii ce se formează între ţările capitaliste. Astfel, în cap. al IV-lea, al V-lea şi al VI-lea ale lucrării, Lenin cercetează exportul de capital care, spre deosebire de exportul de mărfuri, capătă o însemnătate primordială; formarea de uniuni monopoliste internaţionale ale capitaliştilor care împart între ele lumea, terminarea împărţirii teritoriale a lumii între cele mai mari puteri capitaliste şi lupta dintre ele pentru reîmpărţirea ei. În lucrare, *Lenin* a definit locul istoric al imperialismului arătînd că „monopolul, care ia naştere pe baza liberei concurenţe şi tocmai din libera concurenţă, constituie trecerea de la capitalism la un sistem social-economic superior“; imperialismul este ajunul revoluţiei proletare. Această lucrare leninistă fundamentală se caracterizează prin intransigenţă politică, printr-o implicită sau explicită replică ştiinţifică dată teoriilor oportuniste şi reformiste. Lenin a considerat critica ideologiei burgheze drept o condiţie sine qua non pentru dezvoltarea creatoare a marxismului în împrejurările specifice de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea (v. şi *imperialism*).

IMPORT, totalitatea operaţiilor cu caracter comercial prin care se aduc mărfuri într-o ţară pentru consumul productiv şi neproductiv, cumpărate din alte ţări (**i.** de mărfuri). În sens mai larg, **i.** cuprinde şi aşa-numitul **i.** invizibil — serviciile prestate contra plată de alte ţări pentru ţara importatoare ca: transporturi maritime, operaţii de asigurare şi de credit, turism, licenţe şi brevete etc. În condiţiile actualei revoluţii ştiinţifice-tehnice, organizarea unei producţii, care să cuprindă toate tipurile de produse, a devenit imposibil de realizat în fiecare ţară. Ca urmare, necesarul de **i.** al unei ţări este determinat, mai ales, de deosebirile existente în nivelul tehnic şi al procedeelor tehnologice, de diferenţa de condiţii naturale, de nivelul de dezvoltare economică în contextul diviziunii internaţionale a muncii. Aşa se explică faptul că partea preponderentă a **i.** mondiale este constituită în proporţii de două treimi din produse manufacturate. Înfăptuirea procesului de industrializare socialistă a României şi lichidarea decalajului tehnologic moştenit din trecut au făcut necesare procurarea din **i.** a unor însemnate cantităţi de maşini şi utilaje de înaltă tehnicitate. Prin **i.** ţara noastră îşi satisface aproximativ 30% din necesarul de maşini şi utilaje. Ritmul înalt al dezvoltării noastre industriale a determinat o creştere a **i.** de materii prime şi de produse semifinite, din care o parte se regăsesc în proporţii sporite în exportul românesc sub formă de produse prelucrate. **I.** contribuie, de asemenea, la completarea sortimentelor de bunuri de consum necesare populaţiei care nu se produc în ţara noastră.

IMPOZIT DE REGULARIZARE, formă a venitului net creat în unităţile productive de stat, instituit în ţara noastră în 1970, în scopul reglării rentabilităţii acestora în limite normale. **I. de r.** se suportă de către unităţile economice de stat pentru produsele la care s-au stabilit preţuri de calcul, îndeosebi mijloace de producţie. Este cuprins în preţul de producţie şi este egal cu diferenţa dintre acesta şi preţul de calcul. **I. de r.** are rolul de a mobiliza la bugetul statului acea parte din venitul net cuprins în preţul de producţie şi care depăşeşte nivelul unei rentabilităţi normale.

IMPOZIT PE CIRCULAŢIA MĂRFURILOR, parte a *venitului net al societăţii* (v.) prelevată la bugetul de stat, devenind astfel venit net centralizat al statului; formă de realizare bănească a unei părţi din plusprodusul creat de munca pentru societate a lucrătorilor ocupaţi în sfera productivă. Spre deosebire de *beneficiu* (v.), **i.** pe **c.m.** este o mărime fixă inclusă în preţuri şi se varsă integral la bugetul statului. **I.** pe **c.m.** nu poate fi asimilat, din punctul de vedere al conţinutului cu impozitul indirect, îndeosebi *accizele* (v.), aplicat în ţările capitaliste, care se adaugă la preţul de vînzare al furnizorului, scumpind deci marfa pentru cumpărători. **I.** pe **c.m.** se aplică, în principiu, asupra: produselor industriale vîndute, produselor agricole cumpărate de unităţile economice, lucrărilor executate şi serviciilor prestate (inclusiv transporturile), încasărilor realizate de unităţile de alimentaţie publică. Ca regulă, plătitori ai **i.** pe **c.m.** sînt unităţile care încasează impozitul prin preţurile sau tarifele practicate. Ele îşi au izvorul nu în diminuarea veniturilor cumpărătorilor, respectiv nu în mărirea arbitrară a preţurilor ci în venitul net creat de oamenii muncii în sfera productivă. **I.** pe **c.m.** se calculează fie în cote procentuale aplicate asupra *preţurilor de livrare* (v.) şi, uneori, de producţie asupra tarifelor şi asupra realizărilor globale ale unităţilor de alimentaţie publică, fie în cote fixe pe unitate de măsură (t, kg etc.) ca diferenţă între preţurile de livrare şi preţurile de producţie. Cea mai uzitată metodă în ţara noastră este cea a cotelor procentuale. În funcţie de volumul planificat al **i.** pe **c.m.**, plătitorii de impozit sînt obligaţi să-l verse la anumite termene: zilnic, semidecadal, chenzinal, lunar sau trimestrial. **I.** pe **c.m.** reprezintă aproximativ o treime din veniturile *bugetului de stat*, constituind o sursă de cea mai mare importanţă pentru dezvoltarea economico-socială a ţării.

IMPOZIT PE VENIT, plată bănească obligatorie, stabilită prin lege, efectuată de persoane fizice şi juridice (unităţi economice, ştiinţifice, culturale etc.) pentru veniturile obţinute. În condiţiile *capitalismului*, **i.** pe **v.** are un caracter de clasă favorabil burgheziei. În timpul regimului burghezo-moşieresc, în Romnâia, de pildă, veniturile aduse la buget de impozitul pe salarii erau mult mai mari decît cele aduse de impozitele pe profiturile industriale, bancare şi comerciale. În condiţiile *socialismului*, **i.** pe **v.** este una din sursele de formare a veniturilor bugetare, avînd rolul de a asigura participarea echitabilă a plătitorilor săi la formarea resurselor băneşti ale statului, proporţional cu veniturile realizate. În funcţie de natura veniturilor şi categoriile de plătitori, **i.** pe **v.** în R.S. România are mai multe forme: impozitul pe veniturile cooperativelor de consum şi meşteşugăreşti; impozitul pe veniturile personale obţinute pe baza remunerării după cantitatea şi calitatea muncii, plătit de lucrătorii din unităţile de stat şi cooperatiste; impozitul plătit de producătorii agricoli cu gospodărie particulară, de meseriaşi şi liber-profesionişti pentru veniturile realizate etc. Unităţile de stat nu plătesc **i.** pe **v.**, deoarece întregul lor venit este în esenţă venit al statului. **I.** pe **v.** este un mijloc de redistribuire a venitului naţional. În această calitate el este folosit ca element de stimulare materială şi îmbinare a intereselor personale şi colective cu cele generale; de cheltuielile făcute de stat pentru dezvoltarea economiei, ştiinţei, învăţămîntului, culturii, sportului, pentru ocrotirea sănătăţii şi asigurările sociale etc. beneficiază, direct sau indirect, fiecare om al muncii (v. şi *impozite*).

IMPOZITE 1. Plăţi obligatorii ale persoanelor fizice şi juridice către stat, în baza legii şi în condiţiile stabilite de aceasta, cu titlu definitiv şi fără contraprestaţie directă. **2.** Instrumente de redistribuire a unei părţi a venitului naţional prin intermediul statului. **3.** Categorie istorică apărută, după cum a arătat *F. Engels* (v.), odată cu statul şi existentă de atunci în toate orînduirile sociale. În *capitalism*, **i.** sînt un mijloc de exploatare suplimentară, realizată prin prelevarea forţată de către stat a unei părţi din veniturile populaţiei, în special a oamenilor muncii, şi prin redistribuirea acesteia, în mod deosebit pe calea bugetului de stat în folosul claselor exploatatoare. **I.** procură 80—90%, uneori chiar mai mult, din totalul veniturilor bugetare ale statelor capitaliste. În *socialism*, păstrînd în bună măsură forma veche, **i.** dobîndesc însă un conţinut nou, instituirea lor făcîndu-se cu consensul general de voinţă al poporului, iar redistribuirea veniturilor rezultate din ele realizîndu-se în folosul întregii societăţi. *Elementele impunerii* definesc cine, pentru ce, cît şi cum se plătesc **i.**; ele trebuie să fie expres prevăzute în legea prin care se instituie **i.** *Subiectul impozabil* (plătitorul, contribuabilul) este persoana fizică sau juridică obligată prin lege la plata **i.** *Obiectul impozabil* poate fi: venitul, averea, producţia, consumul, rulajul comercial, diferite acte sau fapte juridice. *Sursa* **i.** o constituie venitul sau averea din care se plătesc **i.** *Mărimea* **i.** se exprimă prin cote procentuale aplicate asupra mărimii valorice a obiectului impozabil, şi fixe — ca sumă absolută pe unitatea de măsură fizică a obiectului impozabil (m, kg, t etc.). În unele cazuri, este prevăzută o mărime fixă, forfetară a **i.**, nelegată de mărimea obiectului impozabil. **I.** pot fi clasificate: 1) din punct de vedere *al formei în care se face plata* — *în natură* şi *în bani;* 2) *al principiului de aşezare* — *de calitate* (se determină ca sumă ce revine fiecărui subiect impozabil) şi *de repartiţie* (suma globală ce trebuie plătită de un grup sau o categorie de subiecte impozabile); 3) *al caracterului permanent sau temporar-ordinare* (cu caracter continuu) şi *extraordinare* (se aplică sporadic, ca rezultat al apariţiei unei surse temporare sau al unor cerinţe excepţionale ce nu pot fi acoperite din venituri); 4) *al destinației* — *generale* şi *speciale* sau de *stat* (ce se varsă la bugetul statului) şi *locale* (ce se varsă la bugetele locale); 5) *al obiectului* — pe *venit*, pe *avere*, pe *consum* etc.; 6) *al cotelor* — *proporționale, progresive, regresive;* 7) *al ordinei de aplicare* — *elementare* (de bază) şi *complementare;* 8) *al incidenței* — *directe* şi *indirecte*. **I.** *directe:* subiectul impozabil (plătitorul) este în acelaşi timp şi cel care suportă impozitul. Datorită mecanismului preţurilor, tarifelor şi salariilor, în capitalism **i.** directe asupra capitalului sau profitului sînt de fapt plătite de masele de muncitori — ca producători de plusvaloare şi în calitatea lor de consumatori. **I.** *indirecte:* cel care suportă nu este aceeaşi persoană cu cel care plăteşte **i.** În general, **i.** indirecte se aşază asupra vînzării unor bunuri sau prestării unor servicii, adăugîndu-se la sau incluzîndu-se în preţuri şi tarife, mărindu-le. Drept urmare, ca plătitor al **i.** apare cel care vinde marfa sau prestează serviciul, dar cel care suportă efectiv **i.** este consumatorul sau beneficiarul serviciului. Datorită faptului că **i.** indirecte vizează îndeosebi produsele de larg consum şi ţinînd seamă că marea majoritate a consumatorilor este formată din masele muncitoare, **i.** indirecte în sistemul capitalist diminuează considerabil veniturile acestora. După cum sublinia *V.I. Lenin* (v.), impunerea indirectă, căzînd pe obiectele de consum ale maselor, constituie o nedreptate dintre cele mai mari. Din această cauză şi datorită faptului că perceperea **i.** indirecte apare adesea mai lesnicioasă, burghezia a manifestat şi manifestă încă în multe ţări capitaliste o mare preferinţă pentru instituirea **i.** indirecte. Din punct de vedere tehnic, **i.** indirecte pot fi clasificate în *accize* (v.), *taxe vamale* (v.) şi alte taxe. În R.S. România, sistemul **i.** este adaptat la caracteristicile economiei noastre socialiste, regimul de impozitare fiind diferenţiat în funcţie de forma de proprietate. Întreprinderile şi celelalte unităţi economice de stat plătesc **i.** pe *circulaţia mărfurilor* (v.) şi **i.** *de regularizare* (v.). Cooperaţia meşteşugărească şi cea de consum plătesc **i.** *pe venit* (v.) iar în cazurile prevăzute de lege şi **i.** pe circulaţia mărfurilor. Atît unităţile de stat, cît şi cele ale cooperaţiei de consum mai plătesc şi anumite **i.** *locale* (pe clădiri şi pe terenurile din oraşe). Cooperativele agricole de producţie plătesc, pentru terenurile pe care le deţin, nu **i.** fix pe hectar diferenţiat pe categorii de folosinţă a terenurilor şi zone de fertilitate, precum şi un **i.** pe fondul de retribuire. Populaţia plăteşte: **i.** pe venit (diferenţiate în funcţie de nivelul şi natura venitului), **i.** şi taxe locale (pe clădiri, pe terenurile din oraşe, transport etc.) precum şi taxe de timbru. Principalele **i.** pe venituri sînt: **i.** pe retribuţie, urmate de **i.** pe veniturile obţinute din surse agricole (plătite de cooperatori pentru veniturile realizate de la cooperativele agricole de producţie, precum şi de gospodăriile personale ale cooperatorilor şi de celelalte gospodării ţărăneşti). **I.** de la populaţie reprezintă 8—10% din totalul veniturilor bugetare ale ţării noastre. Impozitarea veniturilor populaţiei progresiv cu nivelul lor reprezintă o pîrghie de aplicare a principiilor echităţii socialiste, de mobilizare la bugetul republican sau al organelor locale a contribuţiei cetăţenilor, de care beneficiază întreaga societate (v. şi *impozit pe venit*).

„IMPOZITUL ÎN NATURĂ" — Însemnătatea noii politici şi condiţiile ei, lucrare scrisă de *V.I. Lenin* (v.) în aprilie şi publicată în mai 1921 în care elaborează principiile de bază ale politicii economice a statului în perioada de trecere de la capitalism la socialism; face o analiză amplă a naturii economiei de tranziţie şi o caracterizare ştiinţifică a sectoarelor economice existente pe atunci în Rusia Sovietică; dezvoltă aspecte majore ale esenţei, rolului şi formelor capitalismului de stat în perioada de trecere de la capitalism la socialism; fundamentează necesitatea folosirii schimbului de mărfuri şi a relaţiilor marfă-bani pentru dezvoltarea relaţiilor economice între oraş şi sat şi întărirea alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea. Respingînd obiecţiile „de stînga" cu privire la dezvoltarea comerţului, Lenin relevă faptul că în condiţiile dominaţiei politice a clasei muncitoare şi ale proprietăţii socialiste asupra principalelor mijloace de producţie, în folosirea relaţiilor marfă-bani nu există nici un pericol pentru renaşterea capitalismului. Concluzia la care Lenin ajunge în lucrare, ca urmare a unei analize profunde a relaţiilor economice din perioada de trecere de la capitalism la socialism, constă în aceea că dezvoltarea schimbului între oraş şi sat, între industrie şi agricultură este un principiu general al politicii economice în această perioadă; forma concretă şi mijloacele prin care se realizează diferă de la o ţară la alta. În U.R.S.S., începînd cu 1921, s-a aplicat impozitul în natură, care consta în preluarea, fără plată, a unei părţi din surplusul de cereale de la ţărani, restul putînd fi vîndut liber. El a înlocuit predarea obligatorie a întregului surplus de cereale, cu libertatea de a face comerţ, după achitarea impozitului, şi a marcat trecerea de la *comunismul de război* (v.) la schimbul de produse reglementat de statul socialist.

IMPUTAȚIE, variantă subiectivist-marginalistă a concepției burgheze vulgare a repartiției venitului național, avînd ca punct de plecare *teoria celor trei factori ai producției* (v. și *„formula trinitară"*) și *teoria utilității marginale* (v. și *utilitate marginală*). Teoria **i.** consideră veniturile din capitalism (salariu, profit, dobîndă, rentă) drept preț sau răsplată a serviciilor aduse de factorii de producție (munca, capitalul, pămîntul) și explică mărimea acestora în funcție de ceea ce economiștii burghezi numesc *productivitatea marginală* a fiecărui factor de producție (productivitatea ultimei unități utilizate din fiecare factor de producție, a cărei utilitate marginală ar avea tendința de scădere pe măsură ce sporește volumul factorului respectiv). Operația de atribuire a unei părți din valoarea totală a bunului final (destinat consumului individual) fiecărui factor de producție sub formă de venit, în conformitate cu pretinsul aport al factorului respectiv la crearea valorii, a fost denumită de către economiștii burghezi **i.** Opusă teoriei burgheze clasice și teoriei marxiste a repartiției valorii nou create între clasele sociale din capitalism, teoria **i.** identifică valoarea de întrebuințare cu valoarea mărfurilor, venitul național cu produsul social, inversează raportul real dintre valoarea mijloacelor de producție și valoarea produselor finite destinate consumului individual și încearcă să acrediteze ideea caracterului echitabil și armonios al repartiției venitului național în capitalism, negînd baza economică a luptei de clasă a celor exploatați împotriva exploatatorilor lor.

INDEPENDENȚĂ ECONOMICĂ, situație a unui popor, a unui stat care dispune el însuși în mod absolut, liber și suveran, fără nici o îngrădire din afară, de resursele sale naționale (materiale, umane, financiare) și care asigură dezvoltarea economico-socială a țării pe o cale aleasă de propriul popor, fără nici un amestec din afară, potrivit intereselor sale naționale. **I.e.** este asigurată în primul rînd de creșterea potențialului economic al țării, de existența unei industrii dezvoltate, mai ales a celei producătoare de mijloace de producție. Fără **i.e.** independența politică nu poate fi decît, mai mult sau mai puțin, formală. **I.e.** nu exclude ci presupune colaborarea și cooperarea economică strînsă cu celelalte țări pe baza egalității în drepturi și a avantajului reciproc.

INDEPENDENȚĂ ECONOMICO-OPERATIVĂ (A ÎNTREPRINDERILOR SOCIALISTE DE STAT), v. **AUTONOMIA UNITĂȚILOR ECONOMICE DE STAT.**

INDICATOR ECONOMIC, expresie numerică a laturii cantitative a fenomenelor economice, în strînsă legătură cu conținutul material al acestora, în condiții concrete de timp și loc. Calcularea diferiților **i.e.** constituie unul din principalele procedee folosite în analiza fenomenelor și proceselor economice. Orice **i.e.** reflectă un fenomen sau proces economic care poate fi exprimat numeric și care arată, într-o perioadă dată, nivelul, dinamica și structura acestora, precum și factorii care au influențat asupra lor. Fiecare indicator are o anumită formă de exprimare, în funcție de fenomenul la care se referă: în *mărimi absolute*, în *mărimi relative*, sub formă de *mărimi medii* sau de *indici*.

INDICATOR TARIFAR, element component al *sistemului de retribuire a muncii* (v.) prin care sînt precizate cunoștințele, nivelul de calificare și experiența necesară pentru executarea în bune condiții a lucrărilor de diferite grade de complexitate. Pentru lucrătorii necalificați se folosesc liste de lucrări necalificate, în care se precizează dificultatea muncii prestate.

INDICE, mărime rezultată din compararea a două niveluri diferite, care exprimă o anumită caracteristică a fenomenului studiat. **I.** reflectă variația caracteristicii la care se referă în timp sau în spațiu. Se calculează ca un raport dintre doi indicatori statistici care, după forma de exprimare numerică, pot fi: *mărimi absolute*, *mărimi medii* sau chiar *mărimi relative*. **I.** se exprimă, de regulă, în procente. După natura fenomenelor pe care le caracterizează, **i.** pot fi ai prețului de cost, ai prețului cu amănuntul, ai puterii de cumpărare a banilor, ai costului vieții etc.

INDICE AL COSTULUI VIEȚII, mărime relativă care exprimă variația medie a prețului mărfurilor alimentare și nealimentare și a tarifelor serviciilor ce intră în consumul populației. El constituie un element de calcul al salariului real (sau retribuția reală) și al veniturilor reale ale populației. Formula de calcul a **i.c.v.** este următoarea:

$$Icv = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum \frac{1}{k} q_1 p_1},$$

în care: q_1 = cantitățile de mărfuri și servicii cumpărate de populație în perioada curentă; p_1 = prețurile de vînzare cu amănuntul ale mărfurilor și tarifele serviciilor în perioada curentă; k = indicii individuali ai prețurilor de vînzare cu amănuntul și tarifelor. În unele țări calculul **i.c.v.** se face pe baza formulei indicelui mediu geometric de tip I. Fischer, care este următoarea:

$$Icv = \sqrt{\frac{\sum q_1 p_1}{\sum p_1 q_0} \cdot \frac{\sum q_0 p_1}{\sum q_0 p_0}}.$$

INDICE AL PREȚULUI CU AMĂNUNTUL, mărime relativă care caracterizează evoluția prețurilor de vînzare cu amănuntul la bunurile alimentare și nealimentare. Dinamica generală sau pe feluri de mărfuri a prețurilor se analizează cu ajutorul indicelui individual al prețului de vînzare calculat pe baza formulei:

$$Ipi = \frac{p_1}{p_0} \cdot 100,$$

în care p_0 și p_1 reprezintă prețul unitar de vînzare în perioada de bază și curentă. Caracterizarea dinamicii prețurilor de vînzare — general sau pe grupe de mărfuri — se face cu ajutorul indicelui — general sau de grup — al prețurilor, a cărui formulă se prezintă astfel:

$$Ipg = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} \cdot 100,$$

în care: p_0 și p_1 = prețurile de vînzare unitare, pe feluri de produse în perioada de bază și curentă; q_1 = cantitățile vîndute, pe feluri de mărfuri, în perioada curentă. **I.p.** cu **a.** este utilizat în analiza nivelului de trai.

INDICE AL PREȚULUI DE COST, mărime relativă care exprimă evoluția prețului de cost al produselor fabricate. În cazul analizei dinamicii prețului de cost unitar al unui singur produs fabricat de o singură întreprindere, se utilizează indicele individual al prețului de cost, care se determină după formula:

$$Ici = \frac{C_1}{C_0} \cdot 100,$$

în care C_0 și C_1 reprezintă prețul de cost unitar efectiv în perioada de bază și curentă. În analiza variației medii a prețului de cost unitar al unui singur produs fabricat de mai multe întreprinderi sau pe ansamblul unei ramuri cu producție omogenă, se folosește frecvent indicele de grup al preţului de cost cu structură fixă, calculat după formula:

$$Icsf = \frac{\sum C_1 q_1}{\sum C_0 q_1} \cdot 100,$$

în care: C_0 şi C_1 = preţul de cost unitar pe produse în perioada de bază şi curentă; q_1 = cantităţile fabricate, pe feluri de produse, în perioada curentă.

INDICE AL PUTERII DE CUMPĂRARE A BANILOR, mărime relativă care exprimă volumul mărfurilor ce poate fi achiziţionat sau volumul de servicii ce poate fi procurat cu o unitate bănească; se calculează pe baza formulei:

$$Icp = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_1 p_1},$$

în care: p_0 şi p_1 = preţurile şi tarifele serviciilor în perioada de bază şi curentă; q_1 = cantităţile de mărfuri şi servicii procurate de populaţie în perioada curentă.

INDUSTRIALISM, orientare în gîndirea economică care a susţinut şi susţine dezvoltarea industrială, industrializarea unei ţări sau alteia. *Industrialiştii* sînt acei economişti care au formulat şi formulează teorii ale dezvoltării industriale a ţărilor, militînd pentru traducerea lor în fapt. Primul sistem teoretic închegat despre industrializarea unei ţări pe baze protecţioniste a fost elaborat de economistul german *F. List* (v.). În ţara noastră, încă din sec. al XIX-lea, s-au afirmat gînditori de seamă ca *D. Pop-Marţian* (v.), *B.P. Hasdeu* (v.), *P.S. Aurelian* (v.), *G. Bariţiu* (v.), B. Baiulescu, *A.D. Xenopol* (v.) ş.a., care au militat pentru industrializare. *C. Dobrogeanu-Gherea* (v.) şi alţi marxişti au văzut în industrializare pîrghia de ridicare a ţării noastre în rîndul ţărilor civilizate şi o condiţie necesară a creării unui climat mai favorabil pentru lupta clasei muncitoare. Ideile înaintate despre industrializarea ţării au fost valorificate de P.C.R. în propria concepţie şi acţiune de industrializare socialistă a ţării. Nevoia industrializării ţărilor subdezvoltate a provocat un puternic reviriment al teoriilor şi practicii **i.**

INDUSTRIALIZARE, procesul de apariţie şi dezvoltare a marii producţii industriale, pe baza căruia industria devine ramura principală şi conducătoare a economiei naţionale; prin **i.,** o ţară agrară se transformă la început în agrar-industrială, apoi în industrial-agrară, ajungînd, după aceea, la situaţia de ţară industrială. **I.** are o deosebită însemnătate pentru făurirea bazei tehnico-materiale a societăţii moderne, pentru diversificarea economiei, introducerea în celelalte ramuri ale economiei a unor metode, procedee tehnice şi organizatorice specifice industriei, ca şi pentru asigurarea independenţei naţionale şi participarea eficientă a fiecărei ţări la schimbul internaţional de valori materiale şi culturale. Istoriceşte, **i.** a început odată cu revoluţia industrială şi s-a desfăşurat în perioade istorice, în condiţii şi în proporţii diferite de la ţară la ţară, cu mijloace şi metode depinzînd de sistemul social-economic în contextul căruia are loc, de progresele ştiinţei şi tehnicii, ca şi de împrejurările internaţionale. **I.** *capitalistă,* prima formă istorică de **i.** Caracteristicile ei au fost determinate de sistemul economic capitalist şi legile sale. A început în perioada capitalismului timpuriu, fiind precedată de *acumularea primitivă a capitalului* (v.) şi marcată de *revoluţia industrială* (v.). **I.** capitalistă s-a produs într-un număr restrîns de ţări, şi anume în cele în care capitalismul s-a dezvoltat mai devreme, burghezia a dispus de resurse economice importante şi a dus o politică favorabilă **i.** Scopul nemijlocit al **i.** capitaliste l-a reprezentat sporirea profitului capitalist prin exploatarea intensă a muncii salariate, învingerea concurenţilor, acapararea pieţei interne şi expansiunea pe piaţa mondială. **I.** capitalistă s-a desfăşurat spontan şi a început cu dezvoltarea industriei uşoare, datorită nivelului tehnicii, capitalurilor mai mici cerute de aceasta, vitezei de rotaţie mai mari a capitalului şi, abia după aceea, s-a dezvoltat şi industria grea. Principalele resurse financiare ale **i.** capitaliste au fost asigurate prin: exploatarea rapace a forţei de muncă şi a resurselor naturale din ţara respectivă, acapararea şi jefuirea coloniilor, resursele băneşti şi materiale smulse prin războaie altor ţări, împrumuturi, concesiuni ş.a.m.d. Deşi cu mari disproporţii între ramuri, ca şi în plan teritorial, **i.** capitalistă a dus la dezvoltarea rapidă a forţelor de producţie ca şi la creşterea avuţiei naţionale şi venitului naţional pe locuitor în ţările în care s-a desfăşurat. Odată cu ea, s-au dezvoltat burghezia industrială şi proletariatul industrial, iar contradicţia fundamentală a capitalismului a căpătat o mare intensitate. De asemenea, s-a dezvoltat opoziţia dintre oraş şi sat. **I.** capitalistă a dus la diviziunea internaţională capitalistă a muncii în care unor ţări, puţine la număr (puternice şi industrializate), li se rezervă monopolul producţiei industriale, iar ţărilor care din cauza politicii coloniale duse de imperialişti nu s-au putut industrializa, rolul de surse de materii prime şi forţă de muncă ieftine şi pieţe de desfacere pentru produsele puterilor industriale. Oriunde au putut, puterile imperialiste au împiedicat crearea unei industrii naţionale dezvoltate în alte ţări sau, cel puţin, s-au străduit să frîneze progresul acestora, să le dezarticuleze dezvoltarea. În consecinţă, s-a produs o agravare a inegalităţii dintre puterile capitaliste industrializate, pe de o parte, şi ţările rămase în stare de subdezvoltare sau slab dezvoltate, pe de altă parte, ceea ce a dus la o ascuţire a contradicţiilor sistemului mondial capitalist. În totalul producţiei industriale a lumii nesocialiste, în 1971, ponderea ţărilor capitaliste dezvoltate era de 86,6% iar a ţărilor în curs de dezvoltare de numai 13,4%. **I.** *în ţările recent eliberate.* Ţările în curs de dezvoltare sînt ţări agrare sau cu o industrie slabă ori foarte slabă, adesea dezarticulată, urmare a exploatării coloniale la care au fost supuse. Pe locuitor, producţia industriei prelucrătoare în aceste ţări este uneori de zeci de ori mai mică decît în ţările capitaliste industrializate. Ţările în curs de dezvoltare deţineau în 1971 abia 8% din producţia industrială mondială, circa 30% din producţia alimentară mondială şi 18% din exportul mondial, deşi cuprind 48% din populaţia şi 50,7% din teritoriul globului. Produsul intern brut pe locuitor este de 11 ori mai mic decît în ţările capitaliste dezvoltate. **I.** constituie principalul mijloc pentru cucerirea şi consolidarea de către ţările recent eliberate a independenţei lor economice, pentru lichidarea exploatării imperialiste, neocolonialiste, pentru dezvoltarea rapidă, multilaterală şi articulată a economiei naţionale şi înlăturarea structurii de tip colonial a economiei. De asemenea, numai industria modernă poate asigura lichidarea înapoierii seculare şi caracterul unilateral al agriculturii, valorificarea complexă a resurselor naturale, modificarea locului pe care aceste ţări îl ocupă în diviziunea internaţională capitalistă a muncii. Numai **i.** poate deci duce la creşterea venitului naţional pe locuitor şi schimbarea condiţiilor de viaţă ale populaţiei. În unele ţări recent eliberate eforturile de **i.** încep cu industria extractivă, în altele cu diferite ramuri ale industriei uşoare, iar în altele se pune accent pe ramuri prelucrătoare ale industriei grele. **I.** în aceste ţări întîmpină însă, în grade diferite, mari dificultăţi din cauza insuficienţei mijloacelor financiare, a existenţei exploatării neocolonialiste la care sînt supuse de puterile imperialiste, a lipsei de cadre etc., ca şi a structurilor social-economice moştenite de la colonialism şi care nu au fost complet înlăturate. Pentru mobilizarea resurselor interne necesare **i.** ţările recent eliberate pot dispune de căi ca: aplicarea unei rate ridicate a acumulării, reducerea cheltuielilor neproductive, reducerea cheltuielilor militare, lichidarea schimburilor neechivalente, economisirea devizelor străine şi punerea importului în serviciul **i.**, impulsionarea productivităţii muncii în agricultură etc. Un rol important îl au relaţiile economice de tip nou, dezvoltate cu ţările socialiste. O contribuţie importantă o poate, de asemenea, aduce O.N.U. prin organismele sale specializate, ca şi creditul internaţional cînd este acordat pe baze echitabile. Aşa cum arată experienţa, în dezvoltarea forţelor de producţie, în special industriale, şi făurirea unei economii independente a ţărilor recent eliberate o mare însemnătate are crearea şi lărgirea pe baze democratice a unui sector de stat în economie, independent de monopolurile străine, şi care să poată fi pîrghia realizării unei strategii proprii de **i.** şi progres economic. În acelaşi sens se înscrie şi trecerea de către tot mai multe ţări recent eliberate la o acţiune de planificare a dezvoltării lor economice. Realizările pe tărîm industrial ale ţărilor în curs de dezvoltare sînt încă destul de modeste, dar ele confirmă că **i.** constituie singura politică ce poate asigura progresul rapid al forţelor de producţie şi scoaterea ţărilor respective din înapoierea la care au fost osîndite de imperialism. R.S. România sprijină, prin colaborare şi cooperare economică reciproc avantajoasă, eforturile de **i.** ale ţărilor în curs de dezvoltare. **I.** *socialistă* reprezintă procesul de creare şi dezvoltare planificată de către statul socialist, pe baza proprietăţii sociale şi folosind cele mai noi şi eficiente rezultate ale progresului tehnico-ştiinţific, a marii industrii moderne, în primul rînd a industriei grele cu ramurile ei principale, îndreptată spre reconstruirea radicală, pe baze moderne, a tuturor ramurilor economiei naţionale, spre făurirea bazei tehnice-materiale a socialismului, dezvoltarea multilaterală, armonioasă, în ritm rapid, a întregii economii naţionale, valorificarea superioară, complexă a resurselor umane şi naturale, creşterea puternică a productivităţii muncii sociale, asigurarea unei participări tot mai active şi eficiente la circuitul economic mondial şi ridicarea sistematică a nivelului de viaţă al întregului popor. **I.** socialistă constituie o necesitate absolută pentru victoria socialismului în ţările care au moştenit de la capitalism o stare de înapoiere economică, ca şi pentru asigurarea independenţei naţionale. **I.** socialistă este decisivă pentru transformarea socialistă, modernizarea şi intensificarea agriculturii. Ea determină creşterea în ritm rapid a venitului naţional pe locuitor şi conduce la învingerea decalajului moştenit de la vechea orînduire în domeniul forţelor de producţie faţă de ţările dezvoltate. Prioritatea dezvoltării ramurilor industriale producătoare de mijloace de producţie, în frunte cu industria constructoare de maşini, constituie o caracteristică a metodei socialiste de **i.** Dealtfel, înzestrarea cu tehnică modernă a agriculturii, a industriei uşoare şi alimentare de către industria grea reprezintă o condiţie hotărîtoare pentru dezvoltarea susţinută a producţiei de bunuri de larg consum. Creşterea cu precădere a producţiei de mijloace de producţie în cadrul **i.** socialiste nu presupune deci nici fetişizarea industriei grele şi nici neglijarea industriei bunurilor de consum sau a agriculturii. Corelaţiile interne ale dezvoltării industriei depind de nevoile societăţii socialiste din ţara respectivă, potrivit etapei istorice în care se află. O caracteristică a **i.** socialiste o constituie ritmul înalt de creştere a industriei. Tocmai el este acela care permite şi recuperarea decalajului faţă de ţările dezvoltate. Dacă ţărilor capitaliste le-au fost necesari 100—150 de ani pentru realizarea **i.**, ţările socialiste înfăptuiesc **i.** în cîteva decenii. Soluţionarea cu succes a sarcinilor **i.** socialiste depinde, în primul rînd, de folosirea tuturor posibilităţilor interne ale fiecărei ţări, de mobilizarea intensă a propriilor forţe şi valorificarea maximă a resurselor ei umane, financiare şi naturale. Totodată, ţările socialiste beneficiază de relaţiile de colaborare, cooperare şi întrajutorare dintre ele, ceea ce oferă noi posibilităţi de dezvoltare. O contribuţie însemnată o poate, de asemenea, aduce colaborarea şi cooperarea economică internaţională cu toate ţările, pe baza respectului şi avantajului reciproc. Aplicarea creatoare a liniei marxist-leniniste cu privire la **i.** socialistă presupune luarea în considerare a particularităţilor concrete, naţionale şi internaţionale în care se înfăptuieşte politica de **i.** în fiecare ţară, spre a se putea asigura maxima ei eficienţă. **I.** *României* a început, cu timiditate şi înfruntînd mari greutăţi, în ultima treime a sec. al XIX-lea, în condiţiile capitalismului, în care începeau să prindă viaţă mugurii unei *revoluţii industriale* (v.); lipsa unui stat naţional unitar, dominaţia străină asupra unei mari părţi din teritoriul ţării, insuficienţa acumulării primitive interne a sumelor de capital, puternicele rămăşiţe feudale din agricultură, concurenţa nimicitoare a industriei marilor puteri capitaliste constituiau frîne deosebit de puternice în calea dezvoltării unei industrii naţionale. Un anumit impuls însă a dat industriei politica protecţionistă adoptată în deceniul al nouălea al sec. al XIX-lea, deşi ea a fost exercitată în favoarea burgheziei. Cu toate acestea, la începutul sec. al XX-lea, ramura precumpănitoare în producţia materială a tuturor marilor regiuni ale ţării rămăsese tot agricultura. În plus, în cadrul industriei continuau să existe încă numeroase manufacturi, mici ateliere capitaliste, ateliere meşteşugăreşti şi chiar o destul de răspîndită industrie casnică. Desăvîrşirea în 1918 a statului naţional unitar român, prin lupta revoluţionară a maselor, a realizat cadrul naţional şi social-economic de dezvoltare mai rapidă a forţelor de producţie. Deşi a fost lovită grav de marea criză din 1929—1933, în ansamblu, în perioada interbelică, industria românească, beneficiind de o politică protecţionistă, a cunoscut un progres şi s-a diversificat; îndeosebi în ajunul celui de-al doilea război mondial, industria grea a început să capete o însemnătate mai mare; de asemenea, s-a înregistrat o îmbunătăţire a înzestrării tehnice a întreprinderilor. Totuşi, în structura producţiei industriale, locul principal îl ocupau industria alimentară, uşoară şi cea extractivă. Construcţia de maşini era cu totul redusă; 95% din maşinile-unelte utilizate în economie proveneau din import. Producţia industrială pe locuitor în România era mai redusă de 14 ori faţă de S.U.A., de 12 ori faţă de Anglia, de 8,4 ori faţă de Germania şi de 7,3 ori faţă de Franţa. Cît priveşte locul producţiei industriale în ansamblul economiei naţionale a României, el este ilustrat de faptul că în 1938 industria producea 30,8% din venitul naţional, la acest procent adăugîndu-se încă 4,4% venit naţional creat în construcţii. Venitul naţional pe locuitor însă era foarte redus: circa 80 de dolari, ceea ce reflecta atît slăbiciunea industrială, cît şi înapoierea gravă tehnică şi economică a agriculturii româneşti în condiţiile capitalismului. Totodată, exportul României era format în esenţă din cereale, petrol şi lemn, iar importul din produse industriale finite şi semifinite; o tonă de marfă importată România trebuia s-o plătească cu 8—12 tone de marfă românească. Drumul pentru lichidarea acestor stări de lucruri şi pentru industrializarea amplă a României a fost deschis de victoria revoluţiei democrat-populare, al cărei început a fost marcat de insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă din august 1944. Demascînd esenţa teoriei reacţionare şi antipatriotice „România — ţară eminamente agrară“, Conferinţa Naţională a P.C.R. din 1945 a subliniat cu tărie că progresul ţării noastre este în directă şi nemijlocită legătură cu progresul industrializării, că **i.** României cere dezvoltarea cu prioritate a industriei grele, că ea deschide posibilităţile cele mai largi pentru utilizarea întregii capacităţi de muncă a poporului nostru, pentru ridicarea condiţiilor de viaţă la oraşe şi sate şi că de puterea industrială depinde în mare măsură însăşi independenţa statului român. Totodată, s-a demonstrat existenţa în ţară a condiţiilor necesare unei reale **i.** La baza muncii de refacere postbelică a fost pusă refacerea şi dezvoltarea cu prioritate a industriei grele. Lupta poporului pentru înfăptuirea programului elaborat de P.C.R. a întîmpinat împotrivirea reacţiunii interne şi internaţionale. Reieşea că, pentru a asigura progresul rapid al ţării, trebuia schimbată însăşi orînduirea social-economică. Luînd puterea în mîinile sale, sub conducerea partidului ei marxist-leninist, în alianţă cu ţărănimea, clasa muncitoare a trecut la făurirea României socialiste, cu o industrie dezvoltată şi o agricultură înaintată. Aplicînd creator, la condiţiile României, învăţătura marxist-leninistă şi valorificînd pe un plan superior experienţa poporului nostru, P.C.R. a făcut din **i.** socialistă a ţării obiectivul central al politicii sale economice, aducînd, totodată, o contribuţie proprie, originală la dezvoltarea teoriei **i.** Situarea **i.** socialiste în centrul politicii economice a P.C.R. oglindeşte însemnătatea decisivă pe care o are aceasta în opera de lichidare a înapoierii economice moştenite de la regimul burghezo-moşieresc şi în asigurarea unei dezvoltări armonioase, echilibrate, pe o linie mereu ascendentă a întregii economii naţionale. Pentru România, **i.** socialistă constituie deci o necesitate istorică. Stabilirea creatoare de către P.C.R. a strategiei **i.** socialiste pentru condiţiile României privesc căutarea, dezvoltarea şi valorificarea optimă a resurselor, ritmul înalt al dezvoltării, deciderea priorităţilor, lichidarea disproporţiilor moştenite, luarea în considerare a consecinţelor revoluţiei ştiinţifice-tehnice asupra dezvoltării economice contemporane, imprimarea unui caracter echilibrat dezvoltării noastre multilaterale, formarea cadrelor calificate necesare, repartizarea teritorială raţională a forţelor de producţie, asigurarea maximă a eficienţei economice şi sociale interne, ca şi a eficienţei relaţiilor economice externe şi sporirea valenţelor economiei româneşti în raporturile cu celelalte ţări socialiste, precum şi cu restul lumii etc. **I.** socialiste a României îi aparţine rolul decisiv în întreaga dezvoltare economică şi socială: făurirea şi dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului; introducerea pe scară largă a progresului tehnic în toate domeniile producţiei materiale ca şi al serviciilor; mecanizarea şi chimizarea lucrărilor agricole; atragerea spre sectoarele industriale şi în celelalte sectoare neagricole a marii majorităţi a populaţiei active; valorificarea superioară a resurselor ţării; dezvoltarea oraşelor şi transformarea acestora în puternice centre economice şi cultural-ştiinţifice; construirea de noi centre industriale; crearea condiţiilor pentru lichidarea rămînerii în urmă a satului faţă de oraş; dezvoltarea pieţei interne; ridicarea standardului de trai material şi cultural al întregului popor. Linia generală a **i.** socialiste şi-a găsit concretizarea în planurile de dezvoltare economică a ţării. De ea sînt legate rezultatele obţinute de România în toate domeniile construcţiei socialiste, la oraşe şi sate. Politica de **i.** socialistă a României şi-a găsit expresia în ponderea ridicată (peste jumătate din total) a investiţiilor destinate industriei. În vederea creării şi dezvoltării unei industrii grele puternice, cea mai mare parte a investiţiilor industriale a fost îndreptată spre ramurile hotărîtoare: siderurgie, construcţii de maşini, producţia de combustibil şi energie electrică, chimie. Prioritatea acordată producţiei de mijloace de producţie îşi găseşte expresia în creşterea mai rapidă a acesteia faţă de industria bunurilor de consum, în condiţiile în care ritmul mediu general anual al creşterii producţiei industriale s-a dovedit unul din cele mai înalte din lume (în 1951—1973 = 12,9%). În corelaţia dintre grupele „A“ şi „B“ ale producţiei industriale, în cursul ultimului deceniu se observă o tendinţă de apropiere a celor două ritmuri, determinată, pe de o parte, de necesitatea de a echilibra mai bine dezvoltarea industrială şi a economiei în ansamblu, de a lichida rămînerea în urmă a industriei uşoare şi alimentare, iar, pe de altă parte, de faptul că în condiţiile moderne are loc nu numai o interdependenţă dar şi o anumită interferare a ramurilor care produc mijloace de producţie cu cele care produc bunuri de consum. **I.** socialistă a României se caracterizează prin perfecţionarea continuă a producţiei industriale, dezvoltarea ramurilor de bază care condiţionează înzestrarea tehnică superioară a economiei (implicit modernizarea şi intensificarea agriculturii), valorificarea eficientă a resurselor naturale. De aceea, energetica (v. şi *electrificarea*), metalurgia, construcţiile de maşini, industria chimică cunosc ritmuri de creştere mai înalte decît ansamblul industriei. În 1975 aceste ramuri vor da deja 54% din totalul producţiei industriale. Caracteristica dezvoltării acestor ramuri, ca dealtfel a tuturor celorlalte, o constituie nu numai creşterea cantitativă cît, mai ales, schimbările calitative exprimate în perfecţionarea structurii lor, în sensul creşterii cu precădere, în cadrul fiecărei ramuri a acelor domenii strîns legate de progresul tehnic contemporan care asigură valorificarea superioară a resurselor materiale şi a capacităţii tehnice a forţei de muncă, ridicarea productivităţii muncii sociale. Pornind de la implicaţiile revoluţiei ştiinţifice şi tehnice contemporane, P.C.R. a aşezat la temelia **i.** socialiste a ţării principiul utilizării celor mai înaintate şi eficiente cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii pe plan mondial, numai aşa fiind posibilă impulsionarea puternică a creşterii productivităţii muncii şi apropierea României de nivelul ţărilor dezvoltate din punct de vedere al forţelor de producţie. Drept urmare, se accelerează acţiunea de introducere a progresului tehnic în toate ramurile, se dezvoltă sistematic spiritul de inovaţie şi spiritul colectiv de muncă inovatoare, se dezvoltă rapid cercetarea ştiinţifică şi tehnică şi se accelerează procesul de valorificare în producţie a rezultatelor cercetării. O trăsătură esenţială a politicii de **I.** socialistă a României o constituie preocuparea susţinută pentru lărgirea sistematică a bazei de materii prime şi pentru valorificarea superioară a resurselor naturale. Expresie a realizărilor pe tărîmul valorificării complexe a resurselor naturale, are loc un proces de devansare tot mai însemnată a producţiei globale din ramurile producătoare de materii prime de către producţia ramurilor prelucrătoare. La aceasta se adaugă lupta pentru calitatea superioară a producţiei, ca o sarcină centrală a realizării progresului şi sporirii eficienţei economice. O trăsătură fundamentală a **i.** socialiste a României o constituie amplasarea raţională a forţelor de producţie, îmbunătăţirea continuă a repartizării teritoriale a acestora. În acest scop, amplasarea noilor obiective industriale se face ţinîndu-se seama atît de sursele de materii prime, de căile de transport şi posibilităţile de desfacere a producţiei, cît şi de necesitatea de a imprima un ritm mai accentuat de dezvoltare zonelor rămase în urmă, valorificîndu-se mai eficace resursele lor naturale și de muncă, în condițiile în care se au în vedere necesitățile dezvoltării rapide și armonioase a economiei naționale în ansamblu. Rezultat al acestui efort, la sfîrșitul anului 1973, un număr de 20 de județe, din totalul de 39, aveau deja fiecare de la 24 de întreprinderi industriale de importanță republicană în sus. Au apărut astfel numeroase noi centre industriale. **I.** socialistă a produs schimbări profunde în structura populației. De la 78%, cît reprezenta în ajunul celui de-al doilea război mondial, ponderea populației ocupate în agricultură a scăzut pînă în 1973 la 42%, crescînd masiv ponderea populației ocupate în industrie și construcții (36,1%) și alte ramuri neagricole. În 1973, în industrie lucrau aproape 2 250 000 de muncitori. O atenție deosebită se acordă nu numai creșterii numărului locurilor de muncă industrială, dar și calificării și ridicării calificării celor ce muncesc. Peste 85% din muncitori sînt calificați. La rîndul ei, ponderea populației urbane se ridica în 1973 la 42,1%. **I.** socialistă a schimbat radical potențialul industrial al României și profilul ei economic. În 1973 producția dată de industrie era de 24 de ori mai mare decît în 1938, iar ponderea industriei în producerea venitului național s-a ridicat (împreună cu construcțiile) la 67,2%. Industria a devenit prin urmare ramura preponderentă și conducătoare în economia națională. Baza tehnică-materială a socialismului, făurită la orașe și sate prin **i.** socialistă, a avut un rol decisiv în victoria socialismului. De **i.** socialistă sînt legate succesele obținute de România în toate domeniile construcției socialiste, în ridicarea nivelului de trai material și cultural al întregului popor. Rolul industriei ca ramură conducătoare a economiei își găsește expresia, între altele, în faptul că în prezent 4/5 din export sînt reprezentate de produsele industriale, iar dezvoltarea industrială sporește esențial capacitatea de cooperare economică internațională a țării noastre. În urma realizărilor dobîndite prin **i.** socialistă România a lichidat starea de înapoiere moștenită din trecut. Totuși față de țările dezvoltate din punct de vedere al forțelor de producție, o mai desparte un decalaj important: în 1972, venitul național pe locuitor era încă de 4—5 ori mai mic, producția pe locuitor într-o serie de sectoare industriale de bază de 2—4 ori mai redusă, iar ponderea populației ocupate în agricultură de 3—4 ori mai mare. De aceea, în Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, elaborat de P.C.R., se precizează că dezvoltarea cu prioritate a industriei socialiste, orientarea sa fermă spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate care valorifică superior resursele materiale și munca socială constituie un obiectiv de bază al dezvoltării economico-sociale pînă în 1990. De aceea, **i.** socialistă va continua să se dezvolte în ritm susținut paralel cu perfecționarea structurii producției industriale, dezvoltarea rapidă a ramurilor de bază care condiționează înzestrarea tehnică superioară a economiei, dezvoltarea intensivă a agriculturii, valorificarea eficientă a resurselor naturale, acordîndu-se totodată întreaga atenție repartizării teritoriale judicioase a forțelor de producție. În R.S. România, problemele **i.** fac obiectul a numeroase lucrări și studii, între care: *O. Constantinescu* și *N.N. Constantinescu* „Cu privire la problema revoluției industriale în România“ (1957); *E. Hutira* și *I. Dinu* „Baza tehnică-materială a socialismului. Industrializarea socialistă în R.P.R.“ (1963); „Industria României. 1944—1964“, 1964 (sub îngrijirea lui *V. Malinschi, R. Moldovan, V. Rausser); V. Roman* „Revoluția industrială și dezvoltarea societății“ (1965); *Em. Do-*

brescu „La structure l'économie roumaine“ (1968); *M. Mănescu* „Probleme actuale și de perspectivă ale economiei naționale“ (1969); *P. Burloiu* „Economia și organizarea muncii“ (1971); *N. N. Constantinescu* „Roumanian's industrial development“ (1971); *C. Moisuc* „Coordonatele principale ale dezvoltării economice“ (1971); *I. Dinu* „Politica P.C.R. de dezvoltare a bazei tehnico-materiale“ (1973); *I. Blaga* „Repartizarea teritorială a forțelor de producție în România“ (1974); C. Botea, Gh. Crețoiu, C. Enache, D. Mareș, M. Mehedințu, P. Mîlcomete, C. Olah, M. Părăluță, D. Pugna, I. Totu ș.a.

INDUSTRIE, ramură a producției materiale, separată pe baza diviziunii sociale a muncii, care realizează fie extragerea materiilor prime minerale și a combustibililor, fie prelucrarea acestora și a altor materii prime, transformîndu-le în mijloace de producție și bunuri de consum. **I.** este ramura cea mai importantă a unei economii naționale, întrucît dezvoltarea ei este hotărîtoare pentru înzestrarea celorlalte ramuri cu mijloace de producție și pentru perfecționarea continuă a lor. Germenii **i.** se găsesc în cea de-a doua mare diviziune socială a muncii care a marcat desprinderea meșteșugurilor de agricultură. Crearea **i.** moderne este legată de procesul formării economiei capitaliste. În dezvoltarea ei, **i.** capitalistă a parcurs trei stadii: cooperația capitalistă simplă, manufactura și marea producție mașinistă creată odată cu înfăptuirea *revoluției industriale*. În zilele noastre, termenul de **i.** se folosește în mod curent pentru **i.** mașinistă. Prima țară în care a apărut **i.** bazată pe mașini a fost Anglia, la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea. Din a doua jumătate a sec. al XIX-lea a început dezvoltarea **i.** bazate pe mașini și în alte țări ca: S.U.A., Germania, Franța etc. Datorită momentului diferit de apariție, dar mai ales, particularităților *industrializării capitaliste* și modului inegal de dezvoltare a economiei țărilor capitaliste, **i.** acestora se află pe trepte diferite de dezvoltare. Primele elemente ale producției mașiniste în România au apărut în al doilea pătrar al sec. al XIX-lea în Transilvania și la mijlocul sec. al XIX-lea în Țara Românească și Moldova. Cu toate resursele de care dispunea, România nu a avut în trecut o **i.** dezvoltată, din cauza dominației străine și a capitalului străin, menținerii îndelungate a rămășițelor feudale și a politicii duse de regimurile burghezo-moșierești. Înfăptuirea revoluției socialiste și aplicarea consecventă a politicii de *industrializare socialistă* au dus la dezvoltarea rapidă a **i.** pe baze socialiste, ea devenind astăzi ramura conducătoare în economia națională. În acest proces au apărut și s-au dezvoltat ramuri noi ale **i.**, inexistente în trecut sau foarte puțin dezvoltate. În etapa actuală, **i.** cunoaște o continuă diversificare și perfecționare calitativă. **I.** se împarte în mai multe subramuri, în funcție de anumite criterii. După destinația economică a produselor, **i.** se subdivide în *grupa „A“* (v.) — producătoare de mijloace de producție și *grupa „B“* (v.) — producătoare de bunuri de consum. După caracterul producției, **i.** se împarte în **i.** *grea* și **i.** *ușoară*, în **i.** *extractivă* și **i.** *prelucrătoare*. Din punct de vedere al subordonării, **i.** se împarte în *republicană* și *locală*. **I.** *grea* cuprinde toate ramurile producătoare de mijloace de producție, atît cele de extracție, cît și cele de prelucrare a materiilor prime, a combustibililor și cele producătoare de mașini și instalații. În cadrul ei intră **i.** energiei electrice, a cărbunelui și petrolului, extracția gazului metan, **i.** metalurgică și siderurgică, inclusiv extracția minereurilor, **i.** construcțiilor de mașini, **i.** chimică, **i.** de exploatare și prelucrare a lemnului, **i.** materialelor de construcții etc. **I.** grea este ramura hotărîtoare a industriei, existența și dezvoltarea ei prioritară fiind o condiție obligatorie a construirii bazei tehnico-materiale în orice țară.

I. *uşoară* cuprinde ramurile care produc îndeosebi bunuri de consum. Principalele ei subramuri sînt: **i.** textilă (care grupează filaturile şi ţesătoriile etc.), **i.** confecţiilor, a tricotajelor, a pielăriei şi blănăriei, a încălţămintei, precum şi **i.** alimentară. **I.** *extractivă* este o grupare de ramuri ale **i.** care se ocupă cu desprinderea din natură a obiectelor muncii (de exemplu, extracţia ţiţeiului, gazului metan, cărbunelui, minereurilor feroase şi neferoase etc.) sau care realizează şi unele operaţii primare de prelucrare (de exemplu, sortarea minereurilor, spălarea cărbunelui, concasarea materialelor dure). **I.** *prelucrătoare* grupează toate acele ramuri industriale care supun materia primă unor procese mecanice, termice, chimice modificîndu-i compoziţia, structura sau numai forma iniţială, obţinînd astfel produse finite sau semifinite cu o valoare mult mai mare decît a materiilor prime supuse prelucrării. Din **i.** prelucrătoare fac parte: siderurgia, metalurgia neferoasă, prelucrarea ţiţeiului, construcţia de maşini, **i.** chimică, a celulozei şi hîrtiei, de prelucrare a lemnului, **i.** alimentară şi cea uşoară în general. Ponderea **i.** prelucrătoare în totalul **i.**, creşterea ei mai rapidă în comparaţie cu cea extractivă constituie un indicator al gradului de industrializare al unei ţări şi al valorificării superioare a resurselor ei naturale. **I.** *constructoare de maşini*, ramură de bază a industriei grele, cu rol decisiv în dezvoltarea întregii economii, purtătoarea principală a celor mai noi realizări ale tehnicii şi ştiinţei; produce maşini-unelte, instalaţii, utilaje, mijloace de transport, scule, piese de schimb etc. pentru toate celelalte ramuri ale **i.** În condiţiile progresului tehnic contemporan se dezvoltă noi ramuri ale **i.** constructoare de maşini cum sînt: electronica, automatica, **i.** de calculatoare etc. În ţara noastră dezvoltarea **i.** constructoare de maşini a avut loc mai ales în anii socialismului şi ea asigură astăzi peste 70% din nevoile interne de maşini şi instalaţii perfecţionate, precum şi disponibilităţi din ce în ce mai mari pentru export cu calităţi şi performanţe la nivelul tehnicii mondiale. **I.** *energetică*, ramură principală a industriei grele care produce energie electrică şi termică, valorificînd resursele naturale existente (cărbune, ţiţei, gaze naturale, căderi de apă, materiale fisionabile etc.). În această ramură se include şi transportul şi distribuţia energiei electrice. Dezvoltarea cu un pas înainte a **i.** producătoare de energie electrică faţă de celelalte ramuri ale industriei este o condiţie absolut necesară pentru industrializare, pentru introducerea progresului tehnic în toate celelalte ramuri. **I.** *chimică*, ramură a industriei grele care prelucrează şi transformă cu ajutorul proceselor chimice fundamentale şi a operaţiilor fizico-mecanice materiile prime naturale, produsele, subprodusele şi deşeurile industriale şi agricole. Principalele subramuri sînt: producţie de acizi, baze, săruri anorganice etc., **i.** îngrăşămintelor chimice, a firelor şi fibrelor chimice, a cauciucului sintetic, a coloranţilor, medicamentelor, a maselor plastice etc. Dezvoltarea **i.** chimice aduce o contribuţie importantă la valorificarea superioară a resurselor naturale, lărgind considerabil baza de materii prime, realizînd produse cu valoare economică ridicată şi condiţionînd, în mare măsură, posibilităţile introducerii progresului tehnic contemporan. În România, în cadrul procesului de industrializare a ţării, **i.** chimice i s-a acordat o deosebită importanţă, înregistrînd ritmurile cele mai rapide de dezvoltare. Locul ei important în cadrul economiei noastre este legat de valorificarea bogatelor resurse de care dispunem, precum şi de nevoile intensificării producţiei agricole căreia îi furnizează îngrăşăminte, antidăunători etc. **I.** *siderurgică* (metalurgia feroasă), ramură a **i.** grele care extrage fierul din minereu prin procedee termochimice şi-l transformă în fontă, oţel şi alte produse destinate în special **i.** constructoare de maşini. Producţia siderurgică a unei ţări şi, în primul rînd, cea de fontă şi oţel este un indicator principal al gradului ei de industrializare, al puterii ei economice. Potrivit orientărilor fundamentale stabilite de Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării României spre comunism, şi în viitor dezvoltarea **i.** va reprezenta factorul hotărîtor al avîntului tuturor forţelor de producţie, al progresului economico-social general al ţării. În cincinalul 1976—1980 un ritm mai rapid de creştere vor înregistra ramurile care asigură valorificarea superioară a resurselor materiale — construcţiile de maşini şi chimia — care, în 1980, vor da mai mult de jumătate din producţia industrială a ţării. Se vor accentua procesul de modernizare a structurii **i.**, îmbunătăţirea calităţii şi complexităţii produselor industriale (v. şi *industrializare*).

INDUSTRIE CASNICĂ, formă a industriei în care, în cadrul gospodăriei familiale, se prelucrează materii prime cu mijloace de producţie simple, proprii, şi ale cărei produse se consumă, de regulă, în propria gospodărie. Apărută în cadrul economiei naturale, **i.c.** s-a dezvoltat odată cu diviziunea socială a muncii, cu separarea diferitelor meşteşuguri. În *capitalism*, **i.c.** s-a transformat în *muncă capitalistă la domiciliu*. În economia socialistă astfel de mici producători au fost în cea mai mare măsură fie cuprinşi în cooperaţia meşteşugărească sau agricolă, fie angajaţi în marile întreprinderi industriale.

INDUSTRIE-CHEIE, termen folosit pentru a caracteriza locul şi rolul unor ramuri ale industriei în dezvoltarea de ansamblu a economiei naţionale. În epoca modernă, sînt incluse în această categorie industria constructoare de maşini, industria siderurgică, industria chimică şi industria energetică, ramuri fără de care este de neconceput introducerea progresului tehnic contemporan şi deci imposibilă *industrializarea* (v.) unei ţări. Pe măsura progreselor din ştiinţă şi tehnică pot fi incluse în această categorie şi alte ramuri sau subramuri ale industriei, în funcţie de locul şi rolul ce-l vor căpăta în producţia socială.

INFLAŢIE, fenomen caracteristic economiei capitaliste, care constă în suprasaturarea arterelor circulaţiei cu o cantitate de bani de hîrtie care depăşeşte nevoile reale ale acesteia, ceea ce duce la devalorizarea banilor, la redistribuirea bogăţiei naţionale şi a venitului naţional în favoarea claselor exploatatoare. **I.** poate să apară fie atunci cînd emisiunea de bani de hîrtie este sporită peste necesităţile circulaţiei mărfurilor şi serviciilor (ca urmare a acoperirii deficitelor bugetare ale statelor burgheze), fie atunci cînd cantitatea banilor de hîrtie rămîne neschimbată dar se reduce considerabil cantitatea de mărfuri şi servicii existente pe piaţă. **I.** se manifestă îndeosebi prin reducerea puterii de cumpărare a banilor, prin creşterea generală şi substanţială a preţurilor. Ea se manifestă cu intensitate deosebită în capitalismul contemporan. **I.** are un pronunţat caracter de clasă; ea asigură redistribuirea venitului naţional în favoarea proprietarilor mijloacelor de producţie, afectează nivelul de trai al oamenilor muncii prin scăderea salariului real al acestora. În perioada **i.** salariul nominal al muncitorilor rămîne în urma creşterii preţurilor bunurilor de consum ceea ce duce la scăderea salariului real. **I.** duce la scăderea veniturilor reale ale micilor producători de mărfuri. În perioada **i.**, de regulă, cresc mai întîi preţurile produselor marii industrii capitaliste şi, mult mai tîrziu şi într-o măsură mai mică, preţurile producţiei micilor producători de mărfuri. **I.** are influenţe negative asupra funcţionării economiei naţionale; accentuează disproporţionalităţile producţiei, dezorganizează comerţul şi circulaţia bănească. Cînd atinge un grad înalt de intensitate, **i.** poate deregla întregul proces al reproducţiei capitaliste. În asemenea condiţii, statul capitalist este nevoit să adopte diferite măsuri menite să restabilească circulaţia normală a banilor, cum sînt: *deflaţia* (retragerea din circulaţie a surplusului de bani de hîrtie); *devalorizarea parţială* (reducerea conţinutului aur al unităţii băneşti); *revalorizarea* (restabilirea valorii iniţiale a banilor şi a convertibilităţilor lor în aur) şi *nulificarea* (anularea prin lege a banilor vechi şi emiterea unor bani noi). În *socialism*, în condiţiile dezvoltării planificate a economiei naţionale şi ale respectării echilibrului structural, **i.** îşi pierde baza obiectivă a naşterii şi manifestării sale. Cantitatea de bani în circulaţie se stabileşte planificat, în strînsă corelare cu volumul producţiei şi al circulaţiei mărfurilor şi alţi indicatori economici ai planului de dezvoltare a economiei naţionale. Încălcarea echilibrului structural al economiei şi subiectivismul pot însă crea pericolul unor fenomene inflaţioniste.

INFRASTRUCTURĂ, ansamblul acelor elemente, existente în cadrul unei economii naţionale, menite să înlesnească legăturile dintre ramuri şi dintre diferite zone teritoriale. **I.** include transporturile, şoselele, căile ferate, sistemul de comunicaţii şi telecomunicaţii.

INOVAŢIE, perfecţionare tehnică sau organizatorică adusă în procesul muncii, prin folosirea sau adaptarea unor mijloace tehnice sau a unor principii de organizare, reprezentînd o noutate pentru întreprinderea sau instituţia respectivă. Efectele aplicării **i.** se concretizează în creşterea productivităţii muncii, reducerea cheltuielilor materiale, perfecţionarea calitativă a produselor, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi a securităţii muncii etc. În ţara noastră, ca o expresie a spiritului creator în muncă al oamenilor eliberaţi de exploatare, a luat naştere o largă mişcare a inovatorilor, care se bucură de sprijinul partidului, statului, sindicatelor, organizaţiilor de tineret, al conducerilor întreprinderilor şi instituţiilor.

INOZEMŢEV, Nikolai Nikolaevici (n. 1921), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul relaţiilor economice şi politice internaţionale. *Op. pr.:* „Imperialismul american şi problema germană“ (1954); „Politica externă a S.U.A. în epoca imperialismului“ (1960); „Problemele politicii externe americane după al doilea război mondial“, 3 vol. (1962—1965, coautor); „Economia politică a capitalismului contemporan“ (1970, coautor).

INPUT-OUTPUT [pron. *input-áutput*] (expr. engl.: „intrare-ieşire“), metodă (cunoscută şi sub denumirea de *balanţa legăturilor dintre ramuri*) sistemică de analiză în detaliu a relaţiilor dintre producţia de bunuri şi servicii ale unei ramuri sau ale economiei şi necesarul total de bunuri şi servicii pentru a putea realiza un anumit volum de producţie. Se ştie că sporirea producţiei dintr-o anumită ramură atrage după sine sporirea producţiei şi în alte ramuri, iar acestea, la rîndul lor, în celelalte ramuri ş.a.m.d., generînd astfel nu numai consumuri de resurse directe, ci şi indirecte, care pot ajunge la sume relativ ridicate. Astfel, pentru producţia de oţel raportul dintre consumul direct de cărbune la locul de producţie al oţelului, faţă de cel indirect, este de circa 1:20; pentru producţia de autocamioane raportul dintre consumul direct de energie electrică, faţă de consumul indirect, este de 1:2 etc. Fireşte, acestea atrag după ele şi alte consumuri directe şi indirecte, cum sînt forţă de muncă, investiţii etc. Pe lîngă analiza consumurilor directe şi indirecte metoda **i.-o.** poate fi folosită la elaborarea unor studii aprofundate privind eficienţa investiţiilor, eficienţa dezvoltării ramurilor şi a structurii de import-export în raport cu dezvoltarea economică generală etc. Analiza **i.-o.** este utilizată cu succes în planificare, precum și în unele lucrări de prognoză.

INSTITUTUL CENTRAL DE CERCETĂRI ECONOMICE, organism complex, aflat în subordinea Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, căruia îi revine sarcina coordonării cercetării în domeniul științelor economice în România. El are în *componența* sa următoarele unități: *Institutul de cercetări economice al Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale*; *Institutul de studii și cercetări pentru planificare al Comitetului de Stat al Planificării; Institutul pentru studierea conjuncturii economice internaționale al Ministerului Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale; Institutul de cercetări pentru economia agrară al Academiei de Științe Agricole și Silvice; Institutul de cercetări comerciale al Ministerului Comerțului Interior; Centrul de cercetări economice pentru promovarea turismului internațional al Ministerului Turismului; Centrul de cercetări pentru prețuri al Comitetului de Stat pentru Prețuri; Centrul de cercetări financiare și monetare al Ministerului Finanțelor*. De asemenea cuprinde activitatea de cercetare a catedrelor și laboratoarelor de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, întreaga activitate de cercetare a învățămîntului superior economic (*Academia de studii economice*, facultățile economice din cadrul universităților), cercetarea științifică a catedrelor de economie politică și catedrelor de economii de ramură din toate institutele de învățămînt superior, *Laboratorul de cercetări prospective al Universității din București*. *Unitățile componente* ale **I.c. de c.e.** *funcționează autonom și își* păstrează subordonarea față de ministerul sau organul central sub îndrumarea și controlul căruia se află. **I.c. de c.e.** face parte din sistemul Academiei de Științe Sociale și Politice. **I.c. de c.e.** are următoarele atribuții principale: 1) elaborează prognoze, precum și programe de cercetare în domeniul științelor economice, în concordanță cu dezvoltarea actuală și de perspectivă a economiei naționale și asigură, prin unitățile componente, realizarea acestor cercetări; 2) elaborează proiectele planurilor anuale și cincinale de cercetare și valorificare în domeniul său de activitate și, totodată, aprobă planurile unităților din componența sa, împreună cu ministerele cărora le sînt subordonate; 3) inițiază, elaborează sau coordonează programe prioritare de cercetare; 4) elaborează studii pe teme de mare complexitate privind dezvoltarea economiei naționale, constituind colective de cercetare formate din specialiști ai unităților de cercetare, învățămînt, organe centrale de sinteză etc.; 5) prezintă Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale propunerile și concluziile ce decurg din cercetările efectuate; 6) coordonează activitatea de informare, documentare și publicații în domeniul științelor economice; 7) avizează propunerile de structuri organizatorice și de personal pentru unitățile din componența sa; 8) orientează dezvoltarea și urmărește utilizarea judicioasă a bazei tehnico-materiale din domeniul cercetării economice. **I.c. de c.e.** are sarcina de a asigura, împreună cu organele de învățămînt superior, o strînsă legătură între activitatea unităților din subordonarea sa și cea a unităților de învățămînt superior economic și a catedrelor de profil. *Conducerea* acestui institut este asigurată de *Consiliul științific*, din care fac parte cadre cu munci de răspundere pe linie de partid și de stat, conducătorii unităților componente, specialiști de înaltă calificare. Consiliul științific are un *birou executiv*. Componența Consiliului științific și a biroului executiv se aprobă de președintele Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale. Activitatea acestora se desfășoară pe baza principiului muncii colective. Conducerea activității curente a **I.c. de c.e.**

se asigură de directorul general al institutului care este și președintele Consiliului științific. Numirea directorului general al **I.c.** de **c.e.** se face de către președintele Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale. Directorul general face parte din biroul Secției de științe economice al Academiei de Științe Sociale și Politice. *Compartimentele funcționale* ale **I.c.** de **c.e.** sînt următoarele: probleme actuale ale făuririi economiei societății socialiste multilateral dezvoltate; prognoze ale dezvoltării economico-sociale; știința conducerii economiei socialiste; participarea României la diviziunea internațională a muncii și cooperarea economică internațională; istoria economiei naționale și a gîndirii economice; informare-documentare. Activitatea **I.c.** de **c.e.** se finanțează de la buget, pe baza programului de lucru aprobat de Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale. Prin înființarea **I.c.** de **c.e.** s-a creat cadrul necesar pentru concentrarea potențialului nostru uman și material de cercetare economică în direcția soluționării problemelor pe care practica economică din România le ridică în prezent și în perspectivă. În condițiile revoluției științifice-tehnice, ale creșterii gradului de calificare a oamenilor muncii, ale perfecționării modului de transmitere a cunoștințelor economice în toate formele de învățămînt, îndeosebi în cel economic superior, sarcina de a face studii și cercetări în domeniul economic nu revine numai persoanelor incluse în schemele organismelor științifice arătate, ci și unui mare număr de alte persoane de la nivelul ministerelor, centralelor și întreprinderilor, practic, tuturor economiștilor cu studii superioare.

INSTITUTUL INTERNAȚIONAL PENTRU PROBLEME ECONOMICE ALE SISTEMULUI MONDIAL SOCIALIST, organism specializat înființat de țările socialiste membre ale C.A.E.R. în urma sesiunii a XXIV-a din iulie 1970, cu sediul la Moscova, subordonat direct Comitetului Executiv al C.A.E.R. Efectuează cercetări teoretice, metodologice și aplicative în problemele dezvoltării sistemului mondial socialist, ale colaborării economice dintre țările socialiste, organizează conferințe, simpozioane și sesiuni științifice, sprijină și participă la schimbul de informații între instituțiile de profil din țările socialiste. Institutul colaborează cu institutele naționale. Rezultatele cercetărilor sînt puse la dispoziția organelor C.A.E.R.

INSTITUTUL UNIT PENTRU CERCETĂRI NUCLEARE-DUBNA, centru comun de cercetări în domeniul fizicii nucleare înființat în urma unui acord internațional semnat la Moscova la 26 martie 1956 între unele țări socialiste. Scopul activității Institutului îl reprezintă facilitarea acțiunilor de cooperare între țările membre în domeniul utilizării în scopuri pașnice a energiei nucleare. Institutul este dotat cu laboratoare în care specialiștii din țările socialiste participante desfășoară o largă activitate de cercetare în domeniul fizicii nucleare, de rezultatele cercetărilor beneficiind în mod gratuit toate țările ce iau parte la acțiunea respectivă. Laboratoarele centrale ale Institutului sînt dotate pentru efectuarea de cercetări în următoarele domenii: energii înalte, probleme nucleare, reacții nucleare, fizică teoretică și fizica neutronilor. Relațiile României cu acest institut sînt diversificate și axate pe teme eficiente, astfel încît rezultatele obținute să fie utile tuturor participanților.

INSTITUȚIONALISM, curent burghez de gîndire economică protestatară față de monopoluri și samavolniciile lor, cu largă circulație, îndeosebi în S.U.A., în deceniile 2—4 ale secolului nostru. Principalii săi reprezentanți au fost: *Thorstein Veblen* (1857—1929), cu lucrările „Teoria întreprinderii comerciale“ (1904) și „Instinctul întreprinzătorului“ (1914); *John R. Com-*

mons (1862—1945), cu lucrările „Istoria documentară a societăţii industriale" (1910—1911), „Istoria muncii în S.U.A.", 4 vol. (1918—1935); *Wesley C. Mitchell* (1874—1948), cu lucrările „Cicluri comerciale..." (1927), „Modul înapoiat de a cheltui bani" (1937). **I.** atribuie monopolurilor valenţe excrescente pe corpul capitalismului, degenerînd natura societăţii, agravîndu-i contradicţiile şi pregătind-o pentru socialism. Pentru a evita trecerea la socialism, după unii adepţi ai **i.** s-ar cere o „revoluţie capitalistă"care să înlăture monopolurile şi să restabilească capitalismul fără monopoluri. Curajul cu care au atacat monopolurile, bogatul material strîns cu privire la practicile samavolnice ale monopolurilor, la corupţie şi la conlucrarea monopolurilor cu statul burghez au dat adepţilor **i.** alura de revoluţionari şi ideile lor au avut o anumită circulaţie în mediul mic-burghez şi chiar în cel muncitoresc. Latura pozitivă a **i.** este legată îndeosebi de critica vehementă a practicilor monopoliste şi de susţinerea unor măsuri îndreptate împotriva monopolurilor. Latura negativă este legată mai ales de promovarea ideii reacţionare a întoarcerii la un stadiu mai puţin evoluat al capitalismului ca soluţie îndreptată împotriva mişcării reale a dezvoltării, mersul spre socialism.

INTEGRARE ECONOMICĂ, proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condiţiile contemporane, care, în esenţă, constă în dezvoltarea interdependenţelor dintre economiile diferitelor state şi este determinat de un ansamblu de factori, între care revoluţiei ştiinţifice-tehnice îi revine un rol esenţial. Conţinutul **i.e.** este concret istoric. Natura lui derivă din relaţiile economico-sociale de producţie şi natura raporturilor stabilite între ţări. *Integrarea capitalistă*, formare de grupări economice, comerciale şi vamale de esenţă monopolist-statală. **I. e.** capitalistă cuprinde: liberalizarea pieţelor şi comerţului între ţările care participă şi crearea unei uniuni vamale a lor, circulaţia liberă a capitalurilor şi forţei de muncă între respectivele ţări, măsuri comune de politică economică, totul servind intereselor capitalului monopolist de a-şi spori profiturile şi a-şi lărgi şi intensifica expansiunea internaţională dincolo de frontierele zonei integrate. La începutul perioadei postbelice, sub denumirea de „Integrare economică vest-europeană" s-a făcut cunoscut procesul constituirii monopolurilor suprastatale din Europa occidentală. Din această categorie de organizaţii economice suprastatale fac parte: *Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului* — C.E.C.O. (v.), *Comunitatea Economică Europeană* (Piaţa comună) — C.E.E. (v.), *Asociaţia Europeană a Liberului Schimb* — A.E.L.S. (v.) etc. Ele au apărut iniţial ca o formă nouă a luptei pentru reîmpărţirea pieţei mondiale între marile uniuni ale capitaliştilor, pentru penetraţia statelor imperialiste mai puternice în economia partenerilor lor mai slabi. Treptat, ele s-au transformat în importante centre economice şi politice care generează noi contradicţii pe arena mondială. Piaţa comună, de pildă, evoluează ca o puternică forţă, cu propriile ei interese şi obiective, opunîndu-se într-o serie de probleme Statelor Unite şi Japoniei. În cadrul acestei grupări, pe măsura lărgirii componenţei sale, apar noi disensiuni şi confruntări generate de diferenţe în ceea ce priveşte forţa economică şi interesele. Astfel, problemele regionale ale unor ţări ca Italia şi Marea Britanie, cele valutare între statele membre ale acestei grupări, raporturile variate de la o ţară la alta, între industrie şi agricultură, organizarea şi orientarea diferită a comerţului exterior, opticile sensibil diferite în ceea ce priveşte fizionomia proiectatei uniuni politice etc., formează un complex de natură conflictuală, definitoriu pentru evoluţia în continuare a „integrării vest-europene". Continuu au loc confruntări între încercările de introducere a unor elemente de supranaționalitate și tendințele obiective de afirmare a independenței și suveranității statelor respective. **I.e.** *socialistă*, dezvoltare a interdependențelor dintre economiile statelor socialiste ca un proces conștient și planic, reglementat de partidele comuniste și muncitorești și guvernele țărilor socialiste, care constă într-o diversificare și lărgire a formelor de colaborare în scopul dezvoltării mai rapide a forțelor de producție, sporirii continue a productivității muncii sociale, apropierii și egalizării într-un termen istoric cît mai scurt a nivelurilor de dezvoltare ale țărilor și ridicării nivelului de trai al popoarelor, în condițiile dezvoltării complexe, multilaterale a economiei naționale din fiecare stat participant. Procesul adîncirii și perfecționării colaborării și dezvoltării **i.e.** socialiste are la bază principiile respectării suveranității de stat, independenței și intereselor naționale, neamestecului în treburile interne ale țărilor, egalității depline în drepturi, avantajului reciproc și întrajutorării tovărășești, internaționalismul socialist. **I.e.** socialistă nu este însoțită de crearea de organe supranaționale, suprastatale și nu trebuie să afecteze problemele planificării interne ale activității financiare și de gestiune. Participarea fiecărei țări socialiste la diversele activități sau acțiuni în cadrul acestui proces are loc pe baza liberului consimțămînt al ei. Procesul se desfășoară în forme, pe căi și cu metode convenite între țările participante: îmbunătățirea activității de coordonare a planurilor de dezvoltare economică a fiecărei țări; extinderea specializării și cooperării internaționale în producție; formarea unor legături stabile, trainice între diferitele ramuri ale economiei, științei și tehnicii,extinderea legăturilor dintre organizațiile economice ale țărilor; construirea prin eforturi comune a unor obiective în producția cărora sînt interesate părțile participante; înființarea de organizații economice internaționale și de societăți mixte; întărirea rolului acordurilor, convențiilor și contractelor internaționale; lărgirea și diversificarea schimburilor reciproce de mărfuri; perfecționarea relațiilor valutar-financiare internaționale etc. Oricare dintre țări are în orice moment dreptul de a participa la acțiunile de colaborare pentru care, inițial, se declarase neinteresată. În același timp, neparticiparea unei țări la o acțiune sau formă de colaborare nu poate impieta asupra colaborării în alte domenii. Adîncirea și perfecționarea **i.e.** socialiste are loc concomitent cu dezvoltarea în continuare a relațiilor economice cu țările avînd altă orînduire. În sfîrșit, **i.e.** socialistă este concepută ca un proces relativ îndelungat care parcurge un șir de etape succesive în cursul cărora formele și metodele de colaborare se vor adapta cerințelor creșterii interdependenței economiilor naționale ale statelor participante. Considerînd **i.e.** socialistă un proces obiectiv, partidul nostru își aduce o contribuție proprie la elucidarea teoretică și practică a acestui proces, fiind preocupat de perfecționarea continuă a formelor de colaborare și cooperare economică ale României cu țările socialiste, de lărgirea legăturilor economice ale țării noastre cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, militînd pentru relații economice normale, reciproc avantajoase, fără condiții politice, fără restricții și discriminări (v. și *„Programul complex al adîncirii și pefecționării în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre ale C.A.E.R.“*).

INTELECTUALITATE, pătură socială neomogenă a cărei activitate specializată o reprezintă munca intelectuală. Din ea fac parte ingineri, tehnicieni, economiști, medici, profesori, oameni de știință, artă și cultură etc. **I.** a apărut în condițiile scindării societății în clase și are la bază diviziunea socială a muncii. **I.** nu a constituit și nu poate constitui o clasă socială deoarece nu ocupă o poziție de-sine-stătătoare în sistemul producției sociale. Dezvoltarea **i.** este în funcție de dezvoltarea forțelor de producție, de progresul științei, culturii și artei, precum și de natura relațiilor de producție. În epoca contemporană, în strînsă legătură cu revoluția științifică-tehnică, crește importanța și numărul **i.** În societățile împărțite în clase **i.** provine în special din rîndurile claselor dominante și în mică măsură din celelalte clase și pături sociale. Clasa dominantă caută să-și creeze o **i.** proprie pe care s-o folosească în slujba intereselor sale. Din această cauză **i.** nu are o politică proprie și nu joacă un rol istoric de sine stătător. În *capitalism*, majoritatea **i.** servește intereselor burgheziei. În imperialism, pe măsura adîncirii dominației monopolurilor în viața economică și socială și a contradicției dintre monopoluri și masele muncitoare, o parte tot mai mare a **i.** este adusă în situația de a-și vinde forța de muncă întocmai ca proletariatul. În aceste condiții, și sub influența forței de atracție a ideilor socialismului, un număr tot mai mare de intelectuali se apropie de mișcările sociale progresiste, de mișcările revoluționare ale proletariatului. În *socialism*, se creează o **i.** nouă, numeroasă și devotată clasei muncitoare, cauzei socialismului și comunismului. Provenită în cea mai mare parte din rîndurile clasei muncitoare și ale țărănimii cooperatiste, **i.** participă activ în producția de bunuri materiale, în activitatea științifică, în învățămînt, în ridicarea nivelului de cultură al întregului popor, joacă un rol tot mai important în întreaga viață socială, în progresul societății socialiste. Socialismul lichidează opoziția dintre munca fizică și intelectuală și, treptat, în procesul trecerii la comunism se creează premisele pentru ștergerea deosebirilor esențiale dintre ele. În țara noastră, în procesul construcției socialismului a fost reeducată vechea **i.** și s-a creat o nouă **i.**, care s-a angajat plenar, împreună cu întregul popor, în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de trecere a României la comunism.

INTENSIFICAREA MUNCII, creșterea gradului de intensitate a muncii, care presupune mărirea consumului de energie fizică și nervoasă în procesul muncii într-o unitate de timp determinată. În *capitalism*, **i.m.** este un mijloc de ridicare a gradului de exploatare a muncitorilor, de obținere a plusvalorii absolute. Este realizată prin diferite sisteme, ca: *taylorismul* (v.), *fordismul* (v.) și *sistemul Bedeaux* sau alte metode moderne, favorizate de gradul înalt de mecanizare și automatizare a producției. În *socialism*, creșterea productivității muncii are loc în condițiile unei intensități normale a muncii, corespunzătoare gradului ei de înzestrare tehnică, precum și pe baza unui complex de măsuri pentru ușurarea și securitatea muncii, pentru organizarea odihnei și îngrijirii sănătății oamenilor muncii (v. și *intensitatea muncii*).

INTENSIFICAREA PRODUCȚIEI AGRICOLE, procesul de creștere a producției vegetale și animale pe unitate de suprafață, prin concentrarea investițiilor suplimentare, succesive și repetate an de an, pe aceeași suprafață de teren. **I.p.a.** este posibilă datorită calității deosebite, unice și proprii a pămîntului de a-și spori potențialul productiv prin investiții suplimentare în mijloacele tehnice, metode tehnologice, aplicarea rezultatelor cercetării științifice, perfecționarea pregătirii forței de muncă. Nivelul și ritmul **i.p.a.** depind de volumul, calitatea și gradul de concentrare a eforturilor materiale și financiare care se fac pe unitate de suprafață. **I.p.a.** are un rol esențial în înfăptuirea reproducției lărgite a forțelor de producție în agricultură și în întreaga economie. În acest context, dacă sub raportul bazei tehnico-materiale procesul **i.p.a.** are trăsături comune în toate țările, indiferent de sistemul social, sub aspectul premiselor şi consecinţelor social-economice, are caractere fundamental diferite în capitalism şi socialism. În *capitalism*, odată cu creşterea şi concentrarea investiţiilor în agricultură, se întăreşte dominaţia capitalului şi proprietatea capitalist-monopolistă şi în această ramură, se intensifică diferenţierea şi ruinarea micilor fermieri, se adînceşte proletarizarea şi exploatarea, cu toate consecinţele care decurg de aici pentru oamenii muncii. În *socialism*, **i.p.a.** dezvoltă şi consolidează proprietatea socialistă, apropie nivelurile de dezvoltare productiv-economică ale unităţilor agricole şi zonelor, contribuie la îmbunătăţirea modului de viaţă al celor din agricultură, a întregului popor. În condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice **i.p.a.** depinde de o serie de factori cantitativi şi calitativi: 1) sporirea investiţiilor pe unitate de suprafaţă pentru extinderea şi diversificarea mecanizării, electrificării, chimizării, lucrărilor hidroameliorative, în special irigaţii; îmbunătăţirea calităţii seminţelor, a materialului săditor şi a raselor de animale; folosirea eficientă a fondurilor de producţie existente; aplicarea complexului de măsuri agrozootehnice; extinderea ramurilor cu caracter intensiv; perfecţionarea organizării, planificării şi conducerii producţiei; pregătirea şi ridicarea calificării cadrelor etc. De sporirea investiţiilor pe unitate de suprafaţă depinde în mod hotărîtor nivelul producţiei pe hectar şi pe animal, calitatea şi structura de ansamblu a producţiei agricole. În acest cadru, atenţia principală trebuie dată investiţiilor legate de acei factori ai producţiei de care depind în mod direct sporirea fertilităţii solului, nivelul producţiei şi productivităţii muncii, eficienţa economică: mecanizarea, chimizarea, calitatea seminţelor şi materialului săditor, lucrări de amenajare, maşini şi instalaţii pentru irigaţii, asanări, drenări, prevenirea şi combaterea eroziunii solului, sporirea efectivelor şi îmbunătăţirea raselor de animale. Pentru ca investiţia suplimentară să fie eficientă, este necesar ca pe unitate de suprafaţă sporul de venit net obţinut pe baza unei producţii superioare să fie mai mare decît sporul cheltuielilor, ca urmare a investiţiilor suplimentare; 2) folosirea eficientă a fondurilor de producţie, prin utilizarea completă a capacităţii tractoarelor, maşinilor şi utilajelor, a capacităţilor de transport şi a fabricilor de preparare a furajelor, înlăturarea risipei de îngrăşăminte, carburanţi, reducerea şi lichidarea mortalităţii la animale etc., care conduce la sporirea eficienţei muncii cheltuite în agricultură; 3) aplicarea unor măsuri agrozootehnice de sporire a producţiei care nu cer cheltuieli suplimentare, asigurarea unei densităţi optime a plantelor la hectar, efectuarea lucrărilor la timp, folosirea în doze corespunzătoare a îngrăşămintelor etc.; 4) extinderea culturilor cu randamente şi venituri mari la hectar (legumicultura, viticultura şi pomicultura, plantele tehnice, culturile furajere) şi a raselor de animale cu producţii superioare; 5) perfecţionarea materialului biologic, respectiv generalizarea utilizării seminţelor şi materialului săditor valoros, a raselor de animale de mare productivitate, problemă centrală care constituie o preocupare constantă a partidului şi statului nostru. Valorificarea superioară a acestor căi principale de **i.p.a.** este condiţionată în mod hotărîtor de nivelul pregătirii profesional-ştiinţifice şi politice a cadrelor, de perfecţionarea continuă a organizării, planificării şi conducerii agriculturii la nivel micro şi macroeconomic. Ţinînd seama de posibilităţile de care dispune agricultura României, precum şi condiţiile care s-au creat prin industrializarea socialistă, proprietatea socialistă, exercitarea rolului statului în organizarea şi conducerea planificată a economiei, P.C.R. orientează ferm agricultura şi în viitor pe calea dezvoltării intensive în vederea asigurării unor producţii înalte şi stabile (v. și *dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii*).

INTENSITATEA MUNCII, gradul de încordare a muncii, care se măsoară prin consumul de energie musculară și nervoasă în unitatea de timp. **I. m.** este, în dependență de tehnica folosită și ritmicitatea fluxului tehnologic, o mărime dinamică ce se modifică odată cu condițiile de producție, nivelul de calificare al lucrătorilor, experiența și îndemînarea acestora. Cînd **i. m.** crește, se mărește consumul de energie în unitate de timp, muncitorul creează mai multe produse, iar în condițiile producției de mărfuri, mai multă valoare (fără să se modifice condițiile tehnice și organizatorice ale producției). **I.m.** diferă de la o întreprindere la alta și de la un lucrător la altul, în raport cu tehnica și tehnologia folosită, cu organizarea muncii și a producției, cu capacitatea lucrătorului de a se adapta la ritmul producției. **I.m.** existentă într-o unitate sau alta poate să nu corespundă cu intensitatea medie socială a muncii. Aceasta este dată de acel grad al **i.m.** care corespunde unui consum normal de muncă în unitatea de timp, în condiții medii de înzestrare tehnică și care răspunde cerințelor de refacere fiziologică și spirituală a lucrătorului. În *capitalism*, creșterea **i.m.**, dincolo de media socială a ei, este o cale de obținere a plusvalorii absolute. În *socialism*, corelarea **i.m.** cu condițiile de muncă ale lucrătorilor se realizează prin sistemul de normare a muncii, urmărindu-se menținerea ei în limitele normale (v. și *intensificarea muncii*).

INTENSIVITATEA AGRICULTURII, indicator al procesului de intensificare a producției agricole, care arată *nivelul* la care au ajuns investițiile pe unitate de suprafață; poate fi determinat pe ramură, întreprindere, zonă, județ și pe ansamblul agriculturii. Cu ajutorul **i.a.** se poate determina dinamica procesului de intensificare a agriculturii, precum și raportul dintre efortul de investiții și efectele economice ale folosirii acestora.

INTERCHIM, organizație internațională a țărilor membre ale C.A.E.R. creată în 1969 de R. P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, R.D. Germană, R.P. Polonă, U.R.S.S. și R.P. Ungară, la care în 1971 a aderat și R.S. România. Sediul organizației este la Halle — R.D. Germană. Ea are drept scop organizarea colaborării și cooperării economice și tehnico-științifice în domeniul produselor chimice de mic tonaj. Activitatea acestei organizații urmărește să contribuie în măsură mai mare la satisfacerea necesarului țărilor membre în produse chimice de mic tonaj (în special coloranți sintetici, substanțe chimice pentru protecția plantelor, produse farmaceutice etc.), prin lărgirea și adîncirea cooperării economice și tehnico-științifice, schimb de documentații, brevete și licențe între aceste țări, pe baza liberului consimțămînt și respectării intereselor reciproce.

INTERESE ECONOMICE, manifestare a relațiilor social-economice, ca expresie a nevoii sociale devenită conștientă sub forma scopurilor și năzuințelor indivizilor, claselor, grupurilor sociale și societății în ansamblul ei și care determină mobilul finalității activității indivizilor, claselor etc. „Relațiile economice ale unei societăți date se prezintă, în primul rînd, ca interese" (*F. Engels*). În orice orînduire socială, oamenii intră în raporturi de producție urmărind satisfacerea necesităților lor de consum productiv și neproductiv, ceea ce impune și presupune o activitate social-economică complexă. În această activitate nevoia socială este înțeleasă de oameni sub forma scopurilor, a **i.e.** **I.e.** joacă un rol de cea mai mare însemnătate în desfășurarea vieții social-economice. Ele au un caracter și un conținut obiectiv, determinat de starea dezvoltării forțelor de producție și de natura proprietății asupra mijloacelor de producţie. **I.e.** apar şi se dezvoltă independent de voinţa oamenilor. Dobîndirea de către oameni a conştiinţei intereselor lor propulsează rolul **i.e.** în desfăşurarea vieţii social-economice. **I.e.** se modifică pe măsura dezvoltării societăţii, ele au un conţinut istoric, complex şi dinamic. În funcţie de natura relaţiilor social-economice **i.e.** pot fi interese *opuse, antagoniste* şi **i.e.** *comune*. Orînduirilor bazate pe proprietatea privată le sînt proprii **i.e.** opuse, antagoniste care se întrepătrund prin diverse forme cum sînt: exploatarea, greva, concurenţa şi anarhia etc. Importanţa deosebită a factorului obiectiv al producţiei (mijloacele de producţie) a făcut ca totdeauna în istorie interesele proprietarilor mijloacelor de producţie să fie pe primul plan. În *socialism*, ca urmare a instaurării proprietăţii obşteşti asupra mijloacelor de producţie, dispare caracterul antagonic al **i.e.**, ia naştere unitatea principalelor **i.e.** ale tuturor claselor şi păturilor sociale, comunitatea aspiraţiilor lor fundamentale. „Crearea unei asemenea unităţi de interese şi aspiraţii nu e posibilă decît în sînul societăţii socialiste pentru că numai aici există o bază economică socială obiectivă, întruchipată în proprietatea obştească asupra mijloacelor de producţie“ *(Nicolae Ceauşescu)*. În funcţie de nivelul la care se manifestă şi de modul în care se impun, **i.e.** în socialism se grupează în trei mari categorii: 1) *interesele generale* ale societăţii ca ansamblu; 2) *interesele de grup*, colective (de unitate economică şi de subdiviziune a ei sau de uniuni ale unităţilor economice etc.) şi de clasă; 3) *interesele personale*. Ansamblul categoriilor de **i.e.** existente în socialism formează o unitate dialectică, un sistem al **i.e.** Fiecare categorie de **i.e.**, avînd în mod obiectiv un conţinut determinat, nu poate exista, nu se poate realiza decît într-un raport de interdependenţă şi intercondiţionare cu celelalte categorii de **i.e.** Astfel, interesul personal nu se poate realiza dacă societatea nu dispune de condiţiile necesare înfăptuirii reproducţiei socialiste lărgite, de natură să asigure locurile de muncă pentru membrii societăţii şi, implicit, satisfacerea la un nivel tot mai ridicat a nevoilor lor personale de trai. La rîndul său, interesul general (dezvoltarea eficientă a producţiei sociale în vederea ridicării sistematice a nivelului de trai al tuturor membrilor societăţii) nu se poate realiza ignorînd **i.e.** personale. Stimularea **i.e.** personale este de natură să asigure mobilizarea şi folosirea eficientă a resurselor materiale şi umane de care dispune societatea socialistă. Aceeaşi situaţie de interdependenţă o prezintă şi **i.e.** de grup. Legătura dintre **i.e.** personale şi cele generale trece, de regulă, prin **i.e.** ale colectivului în care fiecare îşi desfăşoară activitatea. Din această cauză fiecare membru al societăţii îşi poate realiza **i.e.**, poate să dispună de condiţii de muncă mai bune, să-şi însuşească din producţia socială o cotă parte mai mare etc., numai în măsura în care contribuie la realizarea **i.e.** ai unităţii, a **i.e.** de grup, acela de a se obţine producţii sporite şi cu un nivel de eficienţă ridicat. Interdependenţa obiectivă a tuturor categoriilor de **i.e.** în socialism are loc pe baza priorităţii **i.e.** sociale, deci pe baza priorităţii **i.e.** ale proprietarilor mijloacelor de producţie. Unitatea **i.e.** în socialism, în virtutea specificului fiecărei categorii de **i.e.**, este o unitate contradictorie; ea presupune existenţa unor contradicţii obiective neantagoniste care se cer studiate, cunoscute şi rezolvate pentru a asigura armonizarea tuturor **i.e.** şi, pe această bază, progresul rapid al societăţii. Caracterul complex al **i.e.** în socialism face ca şi contradicţiile proprii lui să cunoască o mare varietate de manifestări. Ele sînt contradicţii între principalele categorii de **i.e.** şi contradicţii în sînul fiecărei categorii de **i.e.** în parte. Pentru rezolvarea şi depăşirea contradicţiilor ce se pot manifesta în sînul sistemului socialist de **i.e.** se impune studierea şi înţelegerea întregului sistem de **i.c.** în strînsă legătură cu realităţile obiective şi găsirea căilor, metodelor şi soluţiilor de natură să permită armonizarea tuturor **i.c.** Un loc însemnat în propulsarea armonioasă a **i.c.** în socialism revine cointeresării materiale, folosirii cît mai adecvate a *stimulentelor materiale şi morale* (v.). P.C.R., în politica sa economică, acordă o atenţie deosebită armonizării cît mai adecvate a întregului sistem de **i.c.**, perfecţionării relaţiilor de cointeresare materială şi de stimulare morală, sporirii rolului acestora în progresul rapid al economiei noastre socialiste.

INTERMETAL, organizaţie internaţională cu sediul la Budapesta, creată în 1964 de ţările membre ale C.A.E.R. interesate în colaborarea şi cooperarea economică în domeniul metalurgiei: R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, R.D. Germană, R.P. Polonă, R.P. Ungară, U.R.S.S. şi R.S. România ca ţară asociată. Prin activitatea pe care o desfăşoară, organizaţia contribuie la satisfacerea cerinţelor ţărilor membre cu produse metalurgice, prin impulsionarea cooperării în producţia şi organizarea schimbului de laminate, fontă etc.

INTERNAŢIONALISM, principiu de bază al ideologiei clasei muncitoare şi partidului ei, care exprimă solidaritatea internaţională a proletariatului tuturor naţiunilor în lupta împotriva capitalismului, pentru construirea socialismului şi comunismului. Ideea **i.** *proletar* a fost formulată pentru prima dată de către *K. Marx* şi *F. Engels* în *„Manifestul Partidului Comunist“*, în lozinca *„Proletari din toate ţările, uniţi-vă!“*. **I.** decurge din unitatea intereselor fundamentale economice şi politice ale clasei muncitoare din toate ţările, din comunitatea ţelurilor ei. **I.** îmbină în mod organic interesele şi sarcinile fundamentale ale clasei muncitoare în lupta împotriva burgheziei şi pentru victoria revoluţiei şi construcţiei socialiste în fiecare ţară, cu interesele dictate de înfrîngerea capitalismului şi victoria socialismului pe plan mondial. **I.** este principiul opus oricărei forme de naţionalism, şovinism, ură de rasă, care subminează unitatea şi coeziunea oamenilor muncii în lupta de clasă. Totodată, el este opus cosmopolitismului sau nihilismului naţional. **I.** are un caracter istoric, conţinutul, formele şi metodele de înfăptuire a acestuia fiind în concordanţă cu desfăşurarea procesului revoluţionar mondial. Necesitatea solidarităţii internaţionale a clasei muncitoare devine o cerinţă imperioasă în epoca imperialismului, cînd s-au maturizat condiţiile obiective pentru victoria revoluţiei socialiste. Odată cu formarea sistemului mondial socialist se îmbogăţeşte conţinutul **i.**, el devenind politică de stat. În condiţiile socialismului interesele naţionale reprezintă elemente constitutive ale intereselor generale ale socialismului; conţinutul interesului internaţional al socialismului este dat tocmai de aspiraţiile şi idealurile fundamentale comune ale popoarelor care au păşit pe drumul socialismului, ale tuturor forţelor care luptă pentru transformarea revoluţionară a societăţii. **I.**, exprimînd necesitatea obiectivă a unităţii strînse a ţărilor socialiste şi a mişcării muncitoreşti mondiale, stă la baza relaţiilor sociale de tip nou dintre ţările sistemului mondial socialist, precum şi la baza relaţiilor dintre partidele comuniste şi muncitoreşti. El presupune respectarea deplinei independenţe şi egalităţi în drepturi a fiecărui partid, dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-şi elabora politica potrivit condiţiilor istorice concrete din ţara respectivă, răspunderea fiecărui partid pentru unitatea mişcării comuniste şi muncitoreşti mondiale, solidaritatea şi întrajutorarea dintre toate ţările socialiste, precum şi sprijinirea luptei de eliberare socială a clasei muncitoare şi a popoarelor care şi-au cucerit independenţa sau luptă pentru eliberarea naţională. „Nu poţi fi internaţionalist dacă nu îţi iubeşti propria naţiune, dacă nu lupţi pentru eliberarea ei, pentru făurirea naţiunii noi, socialiste. Tot astfel, nu poţi să fii un bun luptător pentru interesele naţiunii tale dacă nu acţionezi cu fermitate pentru dezvoltarea colaborării cu celelalte naţiuni, pe baza deplinei egalităţi în drepturi şi respectului reciproc. Între interesele naţionale şi internaţionale nu numai că nu este nici o contradicţie, ci, dimpotrivă, există o deplină unitate dialectică“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Mişcarea muncitorească din ţara noastră are bogate tradiţii internaţionaliste, de la începuturile sale afirmîndu-şi solidaritatea şi sprijinul activ faţă de luptele proletariatului mondial. Întreaga istorie a mişcării revoluţionare din România, a Partidului Comunist Român este străbătută de spiritul internaţionalismului proletar de solidaritate revoluţionară. Şi în etapa următoare a dezvoltării societăţii, P.C.R. va întări solidaritatea internaţională cu partidele comuniste şi muncitoreşti, cu toate mişcările revoluţionare progresiste, cu toate forţele antiimperialiste, în lupta consacrată cauzei socialismului, progresului social general şi păcii în lume.

INTERNAŢIONALIZARE A CAPITALULUI, proces specific capitalismului monopolist constînd în împletirea relaţiilor de capital pe plan internaţional. Baza obiectivă şi premisa **i.c.** sînt reprezentate de formarea şi adîncirea diviziunii internaţionale a muncii, precum şi de gradul înalt al concentrării şi centralizării capitalului. Mobilul procesului de **i.** a **c.** este obţinerea unui profit cît mai mare. Formele pe care le îmbracă **i.c.** sînt multiple şi în continuă diversificare, dintre acestea cele mai importante fiind următoarele: *exportul de capital;* formarea şi dezvoltarea *monopolurilor internaţionale* (v.), inclusiv cele monopolist-statale; constituirea de societăţi multinaţionale şi transnaţionale, ai căror parteneri sînt mari capitalişti şi state burgheze etc.

INTERSPUTNIK, sistem informaţional de legătură creat în urma semnării în 1971, la Moscova, între U.R.S.S. şi alte ţări socialiste, a unui acord la care participă şi România, cu privire la organizarea legăturilor cosmice între aceste ţări. Sistemul cuprinde un complex cosmic, format din sateliţi de legătură cu retranslatori, sisteme terestre de dirijare şi staţii terestre, care, prin intermediul sateliţilor artificiali, asigură ţărilor participante legături telefonice, telegrafice, de televiziune în alb-negru şi în culori în scopul transmiterii tuturor genurilor de informaţii. Complexul cosmic constituie proprietatea organizaţiei şi este închiriat ţărilor membre.

INTERVENŢIA STATULUI ÎN ECONOMIE, ansamblu de decizii, măsuri şi acte economice ale organelor puterii publice, în condiţiile orînduirii sociale bazate pe proprietatea privată, prin care aceste organe se amestecă, cu un scop de clasă bine determinat, în mecanismul de funcţionare a unităţilor economice, precum şi în raporturile de piaţă dintre ele, în viaţa economică în general. Teoriile şi tezele prin care se justifică această intervenţie sînt denumite *doctrine intervenţioniste*, iar politica de promovare a acestora se numeşte *intervenţionistă*. Amploarea, formele, căile şi efectele **i.s.** în **e.** sînt condiţionate de nivelul general al forţelor de producţie, de raportul de forţe dintre clasele şi păturile sociale existente, precum şi de alţi factori. În orînduirile precapitaliste, **i.s.** în **e.** s-a caracterizat printr-o amploare redusă şi prin preponderenţa formelor extraeconomice. *Statul sclavagist*, instrument al dictaturii clasei stăpînilor de sclavi asupra majorităţii populaţiei supuse unei exploatări crîncene, era, datorită războaielor purtate, principalul furnizor de sclavi ieftini (din rîndul prizonierilor sau populaţiilor cucerite); el lua de asemenea măsuri de reprimare a sclavilor ori de cîte ori aceştia se împotriveau stăpînilor. Deci, **i.s.** în **e.** s-a concretizat atunci, în principal, în efortul permanent al acestuia de a sprijini și apăra ordinea sclavagistă. Un anume efect asupra economiei a avut politica fiscală a statelor sclavagiste, prin rolul jucat de ea în procesul de redistribuire a unei părți a producției sociale în favoarea stăpînilor de sclavi. Pe baza unor asemenea resurse, concentrate în mîna statului, s-a asigurat funcționalitatea organelor de stat respective, precum și susținerea unor lucrări de amploarea marilor sisteme de irigații, a piramidelor și a altor elemente ale civilizației materiale a antichității. În *feudalism*, **i.s.** în **e.** s-a manifestat, în primul rînd, în efortul organelor sale de a menține în stare de dependență țăranii iobagi, de a-i ține legați de feuda, de pămîntul feudalului. Organele puterii publice erau chemate să susțină, cu mijloace specifice, dominația marilor feudali (satul) asupra meseriașilor și negustorilor în formare și dezvoltare (orașul). Politica fiscală, sistemul de strîngere a rentei funciare feudale, îndeosebi a celei în bani, acordarea de brevete de practicare a diferitelor meserii, cuprinzînd și anumite înlesniri, atribuirea unor licențe comerciale de export sau de import au fost tot atîtea căi și domenii de **i.s.** în **e.** în condițiile feudalismului. Caracterul și, mai ales, efectul economic general redus al acestei intervenții poate fi relevat prin luarea în considerare a consumului parazitar al plusprodusului la curțile senioriale și, în special, la cele regale și imperiale. **I.s.** în **e.** s-a intensificat în *perioada acumulării primitive a capitalului*. Burghezia în formare s-a folosit de stat, atît în procesul separării prin violență a producătorilor nemijlociți de mijloacele lor de producție (pămînt, unelte, vite de muncă etc.), cît și pentru acumularea de averi materiale și bănești în mîinile unui grup restrîns de persoane. În perioada cînd o mare masă de mici producători, deposedați brusc de mijloacele lor de producție, colindau în căutare de lucru, cerșeau, vagabondau, burghezia a folosit statul pentru ca el să adopte și să aplice o serie de legi sîngeroase, spre a-i determina pe aceștia să se angajeze ca muncitori, să se obișnuiască cu disciplina muncii salariate. Fără organele puterii publice bine dotate și plătite, burghezia n-ar fi putut promova politica colonială, jefuirea bogățiilor populațiilor băștinașe de pe teritorii întinse ale Africii, Asiei și Americii, care aduse în Europa s-au transformat în capital. Comerțul cu sclavi a fost o sursă importantă a acumulărilor de capital, care nu s-ar fi putut efectua fără aportul statului. Sistemul împrumuturilor lansate de stat a jucat, la rîndul său, un rol important în acumularea primitivă. Cei care creditau statul feudal în descompunere primeau dobînzi ridicate și alte privilegii aducătoare de profit. Creșterea datoriei publice a dus treptat la sporirea impozitelor percepute de la populație, devenind un factor suplimentar de deposedare a micilor producători de mijloace de producție. Pentru încurajarea unor ramuri de producție și sectoare de activitate, statul percepea taxe vamale ridicate la importul mărfurilor similare, acorda prime de încurajare, scutiri sau reduceri de impozite, influențînd în direcția unei anumite structuri pe ramuri a economiei naționale în formare și accelerînd procesul îmbogățirii fabricanților. În *capitalism*, statul, ca element esențial al suprastructurii burgheze, a intervenit activ în toate etapele și treptele parcurse de acesta ajutînd baza economică capitalistă să se formeze, să se dezvolte și să se mențină. Felul în care a intervenit statul în favoarea burgheziei, rolul jucat de el în desfășurarea procesului de reproducție etc. diferă în funcție de stadiile și treptele evoluției capitalismului. În *capitalismul liberei concurențe*, **i.s.** în **e.** are loc, mai ales, pe cale juridică. Pornind de la legiferarea proprietății privat-capitaliste ca „sacră și inviolabilă“, puterea de stat a emis o întreagă legislație prin care se sprijinea procesul de exploatare a forței de muncă salariate, procesul capitalist de acumulare și de reproducție. „Burghezia în dezvoltare are nevoie și folosește puterea de stat pentru a «reglementa» salariul, cu alte cuvinte pentru a-l menține cu forța în limite favorabile stoarcerii de plusvaloare, pentru a prelungi ziua de muncă și pentru a-l menține pe muncitorul însuși într-o dependență formală față de capital“ *(K. Marx)*. În stadiul premonopolist, statul era, așa cum se exprimaseră plastic Marx și Engels, „paznicul de noapte“ al proprietății privat-capitaliste. El definea cadrul juridic general al activității economice, apăra proprietatea privată, dezvolta infrastructura materială — drumuri, poduri, canale, poșta și telecomunicații —, reglementa relațiile economice externe. În ultima treime a sec. al XIX-lea, odată cu creșterea gradului de socializare capitalistă a producției, se manifestă tendința de intensificare a **i.s.** în **e.** Pînă la al doilea război mondial, procesul de intervenție a aparatului de stat în viața economică s-a extins și s-a intensificat, nu fără a înregistra și anumite refluxuri. În acest sens, sînt demne de luat în considerare perioada din timpul primului război mondial, cînd s-a înregistrat, în țările beligerante, o intervenție directă a statului în vederea dirijării adecvate a imenselor resurse materiale și umane angajate în război, pe de o parte, și perioada „stabilizării relative“, cînd a avut loc o slăbire sensibilă a intervenției statului capitalist în economie, pe de altă parte. În *perioada postbelică*, cînd capitalismul monopolist de stat a devenit, în țările dezvoltate economic, forma de existență a capitalismului, **i.s.** în **e.** a devenit nemijlocită, permanentă și vizează tot mai mult mecanismul reproducției capitaliste de ansamblu. O asemenea intervenție se caracterizează prin cîteva trăsături calitative: 1) statul burghez intervine direct și permanent, în activitatea economică generală, în toate raporturile de producție, repartiție, schimb și consum; 2) el încearcă să preîntîmpine anumite fenomene negative din economia capitalistă, luînd măsuri de îndepărtare a unor obstacole ce stau în calea reproducției capitaliste; 3) statul intervine în direcția însușirii unor profituri ridicate de monopol, atît de către monopolurile private și cele mixte, cît și de către cele de stat (care devine el însuși un mare monopolist); 4) activitatea economică a statului constituie o forță suplimentară, care ridică pe o nouă treaptă procesul acumulării de capital, al concentrării și centralizării, ca și al dominației monopolurilor. Toate aceste posibilități sporite de **i.s.** în **e.** își au baza în forța economică de care dispun statele burgheze, în creșterea rapidă a acestei forțe. Statul burghez monopolist finanțează direct sau indirect o bună parte din investițiile totale, gestionează întreprinderile proprietate de stat, participă la societățile mixte, acordă marilor monopoluri tarife publice preferențiale, îndeplinește rolul de susținător al sectoarelor de activitate, temporar, mai puțin rentabile, intervine direct sau indirect în favoarea concentrării monopoliste pe diferite căi (subvenții, credite, comenzi publice, reglementări speciale favorizante etc.), prelevă la buget o parte crescîndă a venitului național prin politica impozitelor și o folosește în concordanță cu interesele burgheziei, în special ale oligarhiei financiare. Înțelegerea adevăratului rol al statului burghez în țările capitaliste avansate economic poate fi realizată, în prezent, numai în contextul *capitalismului monopolist de stat* (v.). În *țările în curs de dezvoltare* (v.), precum și a celor subdezvoltate, **i.s.** în **e.** are anumite particularități, care țin de nivelul forțelor de producție, de structura social-economică a lor, de caracterul puterii de stat în țările respective, de măsura în care această putere este sau nu angajată în soluționarea marilor probleme cu care se confruntă popoarele de aici.

Eficienţa **i.s.** în **e.** în ţările respective depinde, în măsură însemnată, de amploarea, structura, dinamica şi natura sectorului de stat. În *orînduirea socialistă*, statul, ca expresie a puterii clasei muncitoare şi a celorlalţi oameni ai muncii, îşi exercită prerogativele sale în vederea dezvoltării noii societăţi, funcţia economico-organizatorică ocupînd un loc deosebit în ansamblul activităţilor sale (v. şi *rolul economic al statului socialist)*.

INTERVENŢIE VALUTARĂ, operaţiune efectuată pe pieţele financiare ale principalelor ţări capitaliste de către băncile centrale (de emisiune) în scopul susţinerii, măririi sau micşorării cursului valutelor naţionale sau sprijinirii cursului valutelor celorlalte ţări cu care s-au încheiat, în prealabil, acorduri speciale. În cazurile în care o ţară capitalistă doreşte menţinerea sau ridicarea cursului valutei sale, banca centrală recurge la vînzarea valutelor străine şi la cumpărarea valutei naţionale. Procedeul este invers atunci cînd se urmăreşte micşorarea cursului valutei naţionale. Pentru susţinerea cursului altor valute (în cazurile în care acestea depăşesc limitele de fluctuaţie admise), băncile centrale procedează astfel: cumpără valutele în cauză, atunci cînd cursul acestora scade, şi vinde respectivele valute, în cazul în care cursul lor creşte. Băncile centrale pot să exercite prin **i.v.** numai o influenţă vremelnică asupra mişcării cursurilor valutare, deoarece formarea şi schimbarea acestora au loc sub influenţa acţiunii spontane a legilor economice ale capitalismului, iar instabilitatea cursurilor valutelor principalelor ţări capitaliste se accentuează în condiţiile în care economia lor este cuprinsă de *inflaţie* (v.).

INVENTAR, document în care sînt consemnate, la o anumită dată pe baza constatării faptice, mijloacele materiale, precum şi creanţele şi obligaţiile unei întreprinderi, organizaţii sau instituţii, pe elemente componente şi identificate sub aspect cantitativ şi valoric. Prin inventariere se asigură punerea de acord a datelor din evidenţa tehnic-operativă şi din evidenţa contabilă cu realitatea în scopul oglindirii fidele a situaţiei patrimoniale, a mijloacelor şi surselor întreprinderii, organizaţiei sau instituţiei.

INVENŢIE, realizare tehnică nouă, reprezentînd un progres faţă de stadiul cunoscut al tehnicii. Obiectul **i.** poate fi element al tehnicii, procedeu tehnologic sau obţinerea unui material cu însuşiri deosebite faţă de cele ale materialelor cunoscute. **I.** contribuie la creşterea forţei productive a muncii, la accelerarea dezvoltării forţelor de producţie, la progresul societăţii omeneşti. Fiecare **i.** reprezintă un salt calitativ în procesul cunoaşterii şi subordonării forţelor naturii de către om. În R.S. România, atitudinea socialistă faţă de muncă, intensificarea activităţii proprii de cercetare şi extinderea acţiunii de autoutilare au condus la o manifestare mai largă a spiritului inventiv al poporului nostru, la creşterea accelerată a **i.**, tot mai multe fiind recunoscute şi solicitate în străinătate. În vederea recunoaşterii paternităţii asupra **i.**, ca şi a drepturilor economice ce decurg din ea, fiecare **i.** trebuie brevetată.

INVESTIŢIE, plasare a unor sume de bani în domeniul economic, social-cultural, administrativ, militar etc., cu scopul de a asigura baza tehnică-materială şi forţa de muncă necesare desfăşurării şi lărgirii activităţii acestora. În *capitalism*, în condiţiile actuale, **i.** de capital are loc sub diferite forme, atît directe, cît şi indirecte. O largă extindere a luat forma cumpărării de hîrtii de valoare, în principal, acţiuni sau obligaţiuni ale împrumuturilor de stat. Din punctul de vedere al circulaţiei valorii capitalului, **i.** într-o întreprindere înseamnă plasarea sumei de bani atît în capital fix, cît şi în capital circulant sau de circulaţie. În *socialism*, **i.** reprezintă totalitatea cheltuielilor efectuate pentru crearea de noi fonduri fixe cu destinaţie productivă şi neproductivă, precum şi pentru dezvoltarea, reconstruirea şi modernizarea celor existente. Această definiţie corespunde de fapt pentru termenul „investiţii capitale“ (**i.** privind fondurile fixe). În ţara noastră termenul de **i.** a intrat în circulaţie ca sinonim cu termenul de „investiţii capitale“. Se foloseşte însă şi termenul de „investiţie“ sau „investiţii“ în accepţiunea mai largă prezentată la început. **I.** se clasifică: 1) *după structură* — în lucrări de construcţii-montaj, utilaje şi instrumente, lucrări geologice şi de foraj etc.; 2) *după felul lucrărilor* — în construcţii noi, refaceri, reconstrucţii, dezvoltări, reutilări etc.; 3) *după destinaţie* — în productive şi neproductive; 4) *după natura încorporării lor în valoarea obiectului realizat* — în **i.** care măresc şi **i.** care nu măresc această valoare; 5) *după modul de planificare şi finanţare* — în **i.** centralizate şi **i.** necentralizate. **I.** au o mare însemnătate economică, socială şi politică deoarece constituie mijlocul principal prin care se asigură reproducţia socialistă lărgită, ritmul şi proporţiile dezvoltării ramurilor economiei naţionale, creşterea productivităţii muncii, uşurarea muncii, echilibrarea dezvoltării economice în profil teritorial. Partea din venitul naţional destinată fondului de dezvoltare (acumulare) îşi găseşte expresie sub forma sporirii fondurilor fixe productive şi neproductive pe calea **i.** **I.** *capitală* în socialism, **i.** privind fondurile fixe. **I.** *specifică*, indicator parţial al eficienţei economice a **i.** care exprimă suma **i.** ce revine pe o unitate de producţie sau servicii, pe un anumit interval de timp. **I.** specifică poate fi exprimată prin următoarea formulă:

$$i = \frac{I}{Q},$$

în care: i = **i.** specifică; I = suma **i.** productive; Q = volumul producţiei anuale (exprimat în unităţi fizice convenţionale sau valorice). **I.** specifică poate fi calculată pentru producţia planificată, producţia efectivă sau pentru capacitatea de producţie. Indicatorul **i.** specifice exprimă suma **i.** la un leu, la 100 de lei sau la 1 000 de lei producţie. Pentru a efectua comparaţii pe plan internaţional, atît **i.**, cît şi producţia se exprimă într-o valută cu largă circulaţie internaţională (ruble, dolari etc.). Indicatorul poate căpăta şi unele forme particulare în funcţie de ramura în care se aplică. Aşa, de exemplu, pentru producţia agricolă vegetală se poate calcula **i.** ce revine la 1 ha sau la 100 ha. Pentru **i.** cu caracter neproductiv se raportează suma **i.** la un parametru specific obiectivului realizat (de exemplu, m.p. suprafaţă construită). Indicatorul **i.** specifice arată că pentru creşterea eficienţei **i.** trebuie să se reducă suma **i.** şi să crească concomitent volumul producţiei. Indicatorul **i.** specifice este utilizat atît în procesul de proiectare şi de planificare, cît şi în urmărirea statistică a eficienţei **i.** În ţara noastră, activitatea de **i.** este reglementată prin „Legea privind organizarea, planificarea şi executarea investiţiilor“ (nr. 72/1969; republicată în 1973) (v. şi *eficienţa economică a investiţiilor*).

IOBAG, ţăran dependent de proprietarul funciar feudal, obligat să-i plătească acestuia rentă în muncă, în natură sau în bani, ori mixtă. **I.** a fost principalul producător nemijlocit al orînduirii feudale. Începînd cu sec. al XV-lea, în perioada maximei dezvoltări a feudalismului, **i.** a fost legat de pămînt, nemaiavînd dreptul să se strămute de pe o moşie pe alta, să vîndă sau să înstrăineze lucrurile personale. Pe teritoriul României, legarea de glie a **i.** a avut loc după 1514 în Transilvania, după 1595 în Țara Românească și în primele decenii ale sec. al XVII-lea în Moldova.

IOBĂGIE, sistem de relații de producție feudale, bazat pe proprietatea privată a feudalului (moșierului) asupra pămîntului și a celorlalte mijloace de producție, pe proprietatea incompletă asupra iobagului și pe însușirea, sub forma rentei feudale, a întregului plusprodus al muncii țăranilor iobagi. **I.** se baza pe constrîngerea extraeconomică. Țăranul iobag și familia sa erau legați de pămînt și nu aveau voie să plece de pe moșie. Ei puteau fi și vînduți odată cu pămîntul de care erau legați. Aceste relații erau întărite, de regulă, prin acte ale puterii de stat feudale. Exploatarea cruntă a iobagilor de către feudali a determinat izbucnirea unor puternice răscoale țărănești. **I.** a fost desființată în țările Europei occidentale în urma revoluțiilor burgheze din sec. XVII—XIX. În România, s-a menținut vreme îndelungată și a fost desființată în urma revoluției burghezo-democratice de la 1848 prin reformele agrare de la mijlocul sec. al XIX-lea. Rămășițe ale ei au durat însă pînă la reforma agrară din 1945.

IONESCU DE LA BRAD, Ion (1818—1891), agronom, economist și statistician român care a luat parte la revoluția din 1848, situîndu-se pe poziții democrat-revoluționare. Pe lîngă eforturile pentru modernizarea agriculturii și îmbogățirea cunoștințelor agricole ale țăranilor, a abordat probleme economice de interes teoretic și practic.: teoria valorii-muncă, teoria repartiției, necesitatea dezvoltării echilibrate a economiei, structura proprietății etc. *Op. pr.*: „Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja" (1850); „Calendar pentru bunul cultivator" (1861); „Agricultura română în județul Mehedinți" (1868); „Agricultura română de la Brad" (1886).

IONESCU-RION, Raicu (1872—1895), militant în mișcarea muncitorească și socialistă din România, publicist. A contribuit la popularizarea și aplicarea creatoare a marxismului în condițiile concrete din țara noastră. În domeniul economic a analizat natura exploatatoare și caracterul istoric al proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, anarhia și contradicțiile pe care le generează ea, a criticat o serie de teorii burgheze vulgare și apologetice despre capitalism, a militat pentru abolirea capitalismului și instaurarea proprietății obștești asupra mijloacelor de producție. Referindu-se la țara noastră, **I.-R.** a criticat rămășițele feudale din agricultura României susținînd abolirea lor, a militat pentru emanciparea socială a proletariatului, pentru dezvoltarea mișcării socialiste și instaurarea socialismului în țara noastră. **I.-R.** a supraapreciat însă tactica legală de luptă a proletariatului, a exagerat importanța căii pașnice de trecere la socialism și a susținut un punct de vedere nerealist în rezolvarea problemei agrare (arendarea pămîntului pe termen lung asociațiilor de lucrători agricoli pînă cînd se va trece și în agricultură la proprietatea colectivă), neînțelegînd caracterul obiectiv necesar al împroprietăririi țăranilor în etapa istorică respectivă. *Op. pr.*: „Radicalism și socialism" (1892—1893); „Religia! Familia! Proprietatea! (din epoca Revoluției Franceze)" (1893); „Chestia agricolă" (1893).

IPOTECĂ, drept real, accesoriu al creditorului, constituit asupra bunurilor imobile (uneori mobile), aparținînd debitorului, ca o garanție asupra plății unei anumite obligații la scadență. **I.** poate fi stabilită fie pe bază de convenție între părți, fie direct în virtutea prevederilor legii. În caz de neachitare a creanţei la scadenţă, creditorul poate deveni proprietarul bunurilor ipotecate sau să pornească acţiunea de vînzare a lor, urmînd ca din suma rezultată să-şi recupereze cu prioritate, faţă de alţi creditori, suma împrumutată.

IPUVER (învăţăturile lui ~), lucrare din sec. al XVIII-lea î.e.n. care descrie structura de clasă, conflictele sociale, situaţia politică a Egiptului antic. **I.** condamnă, de pe poziţia aristocraţiei sclavagiste, răscoalele maselor; el încearcă să legitimeze inegalitatea socială prin comparaţii forţate cu natura. După părerea sa, cum arborii sînt de la natură inegali, tot aşa şi oamenii se nasc inegali. Lucrarea are meritul de a fi înfăţişat evenimentele epocii, îndeosebi răscoalele săracilor împotriva celor bogaţi, izbucnite pe întreg teritoriul egiptean.

I.S.O. v. **ORGANIZAŢIA INTERNAŢIONALĂ DE STANDARDIZARE.**

I

ÎMBUNĂTĂŢIRI FUNCIARE, ansamblul lucrărilor de tehnică şi tehnologie agricolă prin care se asigură regimul corespunzător de căldură, lumină, apă, aer şi hrană pentru plantele agricole. **Î.f.** se execută în scopul folosirii eficiente a pămîntului şi a condiţiilor climatice, al prevenirii consecinţelor nefavorabile ale acţiunii forţelor naturii asupra producţiei agricole. Ele se împart în: 1) **î.f.** aduse suprafeţelor de pămînt care nu au un regim de apă corespunzător (terenurile supuse inundării sau excesului de umiditate şi cele secetoase); mijloacele folosite sînt îndiguirile, desecările şi irigaţiile; 2) **î.f.** aduse terenurilor care au o compoziţie fizică şi chimică necorespunzătoare (soluri nisipoase, saline şi alcaline-argiloase); mijloacele folosite sînt administrarea amendamentelor clacaroase şi asolamentele corespunzătoare tipurilor de sol; 3) **î.f.** aduse terenurilor în pantă, care sînt supuse acţiunii mecanice dăunătoare a apei sau vîntului (alunecări, eroziuni şi degradări de pămînt); mijloacele principale folosite sînt: prevenirea acţiunii apelor freatice prin captare, acţiuni de fixare a solului prin plantaţii pomiviticole şi de păduri, de implantare a pilonilor, arăturile pe curbele de nivel și plantarea de benzi înierbate etc. În condițiile construcției socialiste din țara noastră, lucrările de **î.f.** s-au dezvoltat continuu. Potrivit Directivelor celui de-al X-lea Congres al P. C. R., Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1970 a elaborat „Programul național privind gospodărirea rațională a resurselor de apă, extinderea lucrărilor de irigații, îndiguiri, desecări și de combatere a eroziunii solului în R.S. România". Suprafața amenajată pentru irigații va ajunge în 1990 la peste 5 milioane ha, adică întreaga suprafață apreciată ca posibil de irigat. Pentru preîntîmpinarea inundațiilor sînt prevăzute vaste lucrări de îndiguiri, desecări și de regularizare a apelor, inclusiv prin baraje de retenție, și de combatere a eroziunii prin extinderea plantațiilor de pomi și de viță de vie. Aplicarea acestui program în perioada următoare a dezvoltării agriculturii va trebui să ducă la creșterea suprafeței agricole, îndeosebi arabile, la ridicarea fertilității solului, la realizarea unor producții vegetale și animale înalte și stabile.

ÎMPRUMUT, operațiune prin care o persoană dă în folosință alteia un bun (sau o sumă de bani), cu titlu oneros sau fără plată, pentru un timp determinat, după a cărui expirare bunul respectiv (sau suma de bani) urmează să fie restituit. În *capitalism*, **î.** reprezintă operațiunea financiară prin care un agent economic își procură de la o instituție de credit sau persoană particulară o sumă de bani pentru care se obligă să plătească o dobîndă și să o restituie la un termen, dinainte fixat. În *țările socialiste*, neexistînd credit comercial, **î.** se obține sub forma creditului numai de la instituțiile de credit. Membrii caselor de ajutor reciproc primesc sume de bani sub formă de **î.** de la acestea. **Î.** *intern*, **î.** contractat pe piața internă a unei țări. Ambii contragenți (subiecți) ai **î.** sînt din aceeași țară; **î.** *extern*, **î.** contractat pe piața externă. Contragenții **î.** se află în țări diferite. **Î.** *pe termen scurt*, **î.** al cărui termen nu depășește un an de zile; **î.** *pe termen lung*, **î.** al cărui termen depășește un an de zile. În țările capitaliste termenul de **î.** se referă, de regulă, la obținerea de capitaluri pe termen lung, fie de la anumiți intermediari financiari, fie prin emisiuni de obligațiuni. **Î.** *de stat*, **î.** pe bază de obligațiuni sau rente emise de către stat. Termenele lor sînt foarte mari, ajungînd uneori la cîteva zeci de ani. **Î.** *garantat*, formă de **î.** în cazul căreia împrumutătorul pretinde de la împrumutat anumite bunuri, ca garanție a recuperării la timp a sumei împrumutate. În capitalism, **î.** garantat are ca obiect fie gajul (bunuri mobile), fie ipoteca (bunuri imobile) (v. și *bancă*; *credit*).

ÎNAPOIERE ECONOMICĂ, stare a unei economii naționale sau a unor regiuni, caracterizată prin: dezvoltarea forțelor de producție cu mult sub nivelul mediu; o structură unilaterală a producției pe ramuri și subramuri, care îngreuiază progresul economic rapid; cu excepția industriei extractive, de regulă, industria mare nu este prezentă, predomină industria casnică și agricultura patriarhală; înzestrarea tehnică a muncii scăzută; nivelul productivității muncii sociale, a produsului social și a venitului național pe locuitor mult reduse, comparativ cu țările dezvoltate din punct de vedere economic; printr-un nivel de trai material și spiritual scăzut pentru marea masă a populației etc. Gradul de **î.e.** este diferit de la țară la țară sau în cadrul aceleiași țări, de la o regiune la alta. **Î.e.** a țărilor Africii , Americii Latine și Asiei este rezultatul istoric al diviziunii internaționale capitaliste a muncii, al dominației imperialiste. Calea principală de lichidare a **î.e.**, pentru toate țările, o reprezintă folosirea independenței politice în vederea dezvoltării economice susținută pe baza industrializării, care necesită un puternic *efort propriu* și un maximum de raționalitate și eficiență economică în utilizarea mijloacelor materiale și financiare; un rol important îl are, de asemenea, sprijinul economic internaţional, în primul rînd cel acordat prin O.N.U., promovarea unor raporturi echitabile pe piaţa internaţională, care să permită acestor ţări desfacerea mărfurilor lor tradiţionale la preţuri nediscriminatorii. În ţara noastră, lichidarea **î.e.** moştenite de la vechiul regim s-a realizat într-o perioadă istorică relativ scurtă, ca urmare a politicii consecvent-ştiinţifice a P.C.R. de industrializare socialistă a ţării. De asemenea, P.C.R. promovează cu consecvenţă o politică de repartizare teritorială raţională a forţelor de producţie, în cadrul căreia o atenţie specială este acordată ridicării economice a judeţelor rămase în urmă.

ÎNTOVĂRĂŞIRE AGRICOLĂ, formă a cooperaţiei agricole de producţie socialistă în România, constituită pe baza liberului consimţămînt pentru cultivarea în comun a pămîntului. În cadrul **î.a.**, lucrările agricole se efectuau în comun, prin folosirea tractoarelor şi maşinilor agricole puse la dispoziţie de către stat (prin intermediul staţiunilor pentru mecanizarea agriculturii) şi a mijloacelor de producţie ale ţăranilor asociaţi, pămîntul, animalele de muncă şi celelalte mijloace de producţie continuînd să rămînă în proprietatea particulară a fiecărui membru întovărăşit. Treptat, în **î.a.** a apărut şi s-a dezvoltat proprietatea colectivă asupra anumitor mijloace de producţie, procurate în comun pe seama veniturilor obşteşti şi a ajutorului acordat de stat. Ea a reprezentat o premisă importantă pentru trecerea la forma superioară de cooperare agricolă, *cooperativa agricolă de producţie* (v.) Repartizarea veniturilor realizate se efectua în raport cu suprafaţa de pămînt adusă şi lucrările efectuate de fiecare membru întovărăşit. Organul colectiv de conducere al **î.a.** era adunarea generală a membrilor, iar organul executiv — comitetul de conducere, ales anual de adunarea generală. Primele **î.a.** au fost organizate în 1952 şi ele au avut pînă în 1959 o largă răspîndire. **Î.a.** a constituit o adevărată şcoală de educare a maselor ţărăneşti în spiritul muncii în comun, deprinzîndu-le cu organizarea socialistă a muncii şi pregătind trecerea la cooperativa agricolă de producţie.

ÎNTRECERE SOCIALISTĂ, mişcare de masă specifică socialismului, a lucrătorilor din ramurile producţiei materiale şi sfera serviciilor, al cărei scop este stimularea iniţiativei creatoare şi a entuziasmului maselor în vederea accelerării progresului general al societăţii. Esenţa **î.s.** constă în sintetizarea şi generalizarea experienţei înaintate, în scopul ridicării tuturor lucrătorilor şi a colectivelor de muncă la nivelul realizărilor medii ale fruntaşilor şi obţinerii avîntului general în producţie. **Î.s.** este una din formele principale de educare comunistă a oamenilor muncii prin aceea că asigură promovarea a ceea ce este nou, progresist, în activitatea de producţie, în relaţiile dintre oameni şi în conştiinţa lor; stimulează spiritul de colaborare, întrajutorarea şi răspunderea colectivă; asigură dezvoltarea personalităţii fiecăruia. Organizarea **î.s.** înseamnă stabilirea obiectivelor în întrecere, popularizarea angajamentelor şi rezultatelor obţinute; comparabilitatea operativă a rezultatelor; schimbul de experienţă pentru cunoaşterea şi generalizarea metodelor înaintate; stimularea morală şi materială a cîştigătorilor întrecerii. Obiectivul principal în **î.s.** este dezvoltarea necontenită a producţiei pe baza perfecţionării tehnicii şi ridicarii calificării tuturor lucrătorilor în vederea creşterii bunăstării oamenilor muncii. În funcţie de specificul ramurilor sau întreprinderilor, pentru înfăptuirea acestui obiectiv colectivele de muncă îşi propun îmbunătăţirea organizării producţiei şi a muncii, reducerea consumurilor specifice şi a costurilor de producţie, reducerea deşeurilor şi a rebuturilor, folosirea integrală a timpului de lucru, folosirea raţională a maşinilor, instalaţiilor şi utilajelor, îmbunătăţirea calităţii produselor şi a parametrilor funcţionali în vederea depăşirii sarcinilor de plan şi a angajamentelor luate. În ţara noastră **î.s.** se organizează între lucrători, între echipe, brigăzi, ateliere şi secţii, între întreprinderi şi între C.A.P., precum şi între comune, oraşe, municipii şi judeţe. Pentru rezultatele obţinute cîştigătorilor **î.s.** li se acordă stimulente materiale şi morale, insigne şi diplome, ordine şi medalii ale R.S. România etc.

ÎNTREPRINDERE, unitate de bază a economiei naţionale în care se desfăşoară activitatea economico-socială. **Î.** reuneşte diferite laturi şi grupe de activităţi constituind o unitate tehnico-productivă şi economică, organizatoric-administrativă şi socială care îi conferă autonomie funcţională, un anumit loc în diviziunea socială a muncii şi un anumit mod de organizare a relaţiilor pe verticală şi pe orizontală în cadrul economiei naţionale. Mărimea, funcţiile şi locul **î.** în sistemul economiei naţionale sînt dependente de gradul de dezvoltare a forţelor de producţie şi diviziunii sociale a muncii, de formele de organizare a producţiei, precum şi de caracterul relaţiilor de producţie care condiţionează conţinutul, scopul fundamental al activităţii şi modul de integrare a **î.** în ansamblul procesului reproducţiei sociale. În *capitalism*, **î.**, ca nucleu de bază, se caracterizează prin contradicţii antagoniste, generate de proprietatea şi exploatarea capitalistă, are ca scop fundamental producerea şi însuşirea plusvalorii, iar integrarea în ansamblul procesului de reproducţie se face, în principal, prin piaţă şi concurenţă. În *socialism*, **î.**, nucleul de bază al organismului economic, se întemeiază pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie — de stat sau cooperatistă (în funcţie de aceste forme ale proprietăţii se disting **î.** de stat şi **î.** cooperatiste) — în care se desfăşoară planificat activitatea productivă şi economico-socială şi în care oamenii muncii îşi exercită direct prerogativele ce decurg din dubla lor calitate de producători şi proprietari ai mijloacelor de producţie, repartiţia făcîndu-se după cantitatea, calitatea şi importanţa socială a muncii potrivit principiilor eticii şi echităţii socialiste. În R.S. România, Legea nr. 11/1971 cu privire la organizarea şi conducerea unităţilor socialiste de stat menţionează că **î.** „are rolul de a administra cu eficienţă maximă mijloacele de care dispune, de a asigura îndeplinirea ritmică şi integrală a sarcinilor planificate, folosirea completă a capacităţilor productive, modernizarea proceselor tehnologice, creşterea productivităţii muncii, reducerea continuă a cheltuielilor de producţie şi ridicarea calităţii produselor“. **Î.** poate avea ca obiect de activitate, în funcţie de specific, producerea de bunuri, executarea de lucrări, prestarea de servicii, aprovizionarea şi desfacerea produselor. În procesul realizării acestor activităţi se formează un complex de relaţii economice şi sociale în interiorul **î.**, între **î.** şi alte **î.** şi organizaţii socialiste, precum şi între **î.** şi organele centrale de conducere a activităţii economico-sociale. **Î.** se organizează şi funcţionează pe principiul *gestiunii economice*, avînd plan propriu, ca parte integrantă a planului naţional unic, mijloace şi fonduri necesare desfăşurării activităţii şi realizează anumite relaţii economice, financiare şi juridice cu alte unităţi. În general, **î.** realizează următoarele funcţii de bază: cercetare-dezvoltare; de producţie; comercială (aprovizionare-desfacere etc.); financiar-contabilă; de personal (recrutarea, încadrarea, selecţionarea şi pregătirea cadrelor etc.); de planificare, informare şi prelucrarea datelor. Prin aplicarea măsurilor stabilite de Conferinţele Naţionale ale

P.C.R. din 1967 şi 1972 şi ale Congresului al X-lea, şi prin realizarea prevederilor Decretului nr. 162 din 1973 cu privire la normele unitare de structură pentru unităţile economice, **î.** sînt grupate în *centrale industriale* (v.), al căror rol constă în esenţă în conducerea directă şi efectivă a activităţii **î.**, în organizarea specializării şi cooperării între **î.**, în elaborarea planului de producţie pentru întregul grup de activităţi sau subramura respectivă. În aceste condiţii se realizează o diviziune a funcţiilor generale ale **î.**, centrala preluînd în primul rînd o mare parte a funcţiilor de cercetare-dezvoltare, planificare, comercială şi financiar-contabilă. **Î.** au atribuţii largi în domeniul elaborării planului propriu, anual şi cincinal, al cercetării şi proiectării, desfacerii produselor, pregătirii personalului, precum şi în domeniul gospodăririi mijloacelor materiale şi financiare. **Î.**, care din punct de vedere organizatoric sînt subordonate ministerelor şi celorlalte organe centrale şi consiliilor populare, au relaţii bugetare directe, iar cele care fac parte din centrale realizează relaţiile bugetare prin centrala din care fac parte. Conform legislaţiei în vigoare, **î.** constituie, din beneficiul propriu, o serie de fonduri pentru dezvoltare şi modernizare, precum şi pentru stimularea materială a colectivului. Întreaga activitate a **î.** trebuie astfel organizată încît realizarea obiectului său de activitate să aibă loc în cadrul planului naţional unic şi cu maximum de eficienţă.

ÎNTREPRINDERE AGRICOLĂ DE STAT (I.A.S.), unitate agricolă socialistă bazată pe gestiunea economică, în care pămîntul şi celelalte mijloace de producţie, precum şi producţia obţinută se află în proprietatea întregului popor, activitatea este organizată pe bază de plan, iar retribuirea lucrătorilor se face în acord global, după cantitatea şi calitatea muncii şi a rezultatelor obţinute în producţie. În ţara noastră I.A.S. au luat fiinţă în 1948, ca urmare a restructurării exploatărilor agricole de stat create în urma reformei agrare din 1945, dîndu-li-se în exploatare terenurile expropriate de la moşieri şi capitalişti şi trecute în proprietatea statului, ca şi cele 20 000 ha care au aparţinut fostelor ferme ale statului burghez. I.A.S. au avut un rol deosebit de însemnat în construcţia socialismului la sate, sprijinind ţărănimea în trecerea de la agricultura parcelară la marea agricultură cooperatist-socialistă şi ajutînd multilateral unităţile cooperatiste în consolidarea lor economico-organizatorică. În etapa actuală, I.A.S. au sarcini importante în dezvoltarea şi modernizarea întregii agriculturi, în formarea fondului central de produse agricole, trebuind să devină unităţi model ale producţiei agricole, întreprinderi agroindustriale puternice, în care să se aplice pe scară largă cuceririle ştiinţei, tehnicii şi tehnologiile moderne. I.A.S. şi-au dezvoltat permanent potenţialul productiv, ele dispunînd de o puternică bază tehnică-materială şi de un însemnat detaşament de specialişti cu pregătire superioară şi medie. Producţia I.A.S. se caracterizează printr-un înalt grad de concentrare şi profilare, în condiţiile unei accentuate specializări a unităţilor. Din totalul fermelor de stat, 70% sînt specializate în producerea unui singur produs, 22% pe 2—3 produse, iar 8% au un profil mai larg (4—5 produse). În sistemul I.A.S., producţia este organizată pe 3 verigi: *ferma agricolă*, ca unitate productivă de bază; *întreprinderea*, care conduce mai multe ferme; *trusturile judeţene*, care coordonează, îndrumă şi controlează activitatea I.A.S. de pe teritoriul unui judeţ. Conducerea şi îndrumarea unitară pe plan central este asigurată de Departamentul I.A.S. din Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor.

ÎNTREPRINZĂTOR 1. (În sens general) Persoană fizică sau juridică care întreprinde o acţiune, dînd dovadă de iniţiativă, operativitate şi capacitate organizatorică. **2.** (În capitalism) Persoană ce iniţiază şi conduce o întreprindere, investeşte capital şi acţionează în industrie, comerţ, transporturi, agricultură etc. **Î.** utilizează capital propriu şi capital împrumutat de la bănci; în primul caz el îşi însuşeşte integral plusvaloarea creată de muncitori în procesul de producţie (se face abstracţie de alte forme ale redistribuirii ei) pe cînd în cel de-al doilea caz, o parte a plusvalorii este cedată bancherului sub formă de dobîndă, lui rămînîndu-i profitul **î.** (v. şi *profit*).

ÎNVĂŢĂMÎNT ECONOMIC, formă specială de învăţămînt care asigură cadrele cu pregătire economică medie şi superioară necesare economiei naţionale. **Î.e.** s-a dezvoltat intens, începînd cu sec. al XX-lea, ca urmare a diversificării ramurilor economice şi mai ales creşterii rolului relaţiilor comerciale şi financiare. În România, **i.e.** mediu are vechi tradiţii în domeniul comercial şi financiar-contabil, iar cel superior datează sub forma unei instituţii specializate încă din anul 1913, cînd s-a înfiinţat Academia de înalte studii comerciale şi industriale din Bucureşti. Studii economice s-au făcut însă cu mult mai înainte de această dată, la Academia Mihăileană din Iaşi (1843), unde se preda cursul de economie politică de către Ion Ghica. În perioada dintre cele două războaie mondiale, **î.e.** a avut o orientare limitată la pregătirea unor buni tehnicieni, îndeosebi contabili, pentru nevoile întreprinderilor capitaliste. Cele două Academii comerciale (Bucureşti şi Cluj) au pregătit cadre de economişti cu studii superioare. În rîndurile studenţilor s-au format însemnate nuclee socialiste şi comuniste. După reforma învăţămîntului din 1948, **î.e.** şi-a schimbat radical profilul, fiind organizat în funcţie de noile condiţii şi cerinţe ale economiei noastre socialiste, pe baza teoriei marxist-leniniste. Conţinutul său s-a îmbogăţit şi se îmbogăţeşte continuu utilizîndu-se metode din cele mai moderne. În prezent **î.e.** din România se prezintă sub forma unei reţele de şcoli sau licee de specialitate şi a unor institute de învăţămînt superior: Academia de studii economice din Bucureşti şi facultăţi de studii economice în cadrul Universităţilor din Cluj, Iaşi, Craiova, Timişoara. **Î.e.** este chemat să pregătească prin sistemul de discipline şi conţinutul de idei al acestora, prin îmbinarea sa strînsă cu cercetarea ştiinţifică şi producţia, cadrele de specialişti în domeniul economic, în măsură să contribuie la rezolvarea cu competenţă a problemelor pe care le ridică organizarea şi conducerea producţiei moderne în ţara noastră.

ÎNVIORARE, fază a *ciclului economic capitalist* (v.), caracterizată prin reluarea producţiei, reducerea treptată a şomajului, majorarea preţurilor şi creşterea cererii de credite şi a comenzilor faţă de întreprinderile capitaliste. Aceste comenzi cuprind, înainte de toate, mijloacele de producţie, întrucît în faza depresiunii are loc înnoirea aparatului de producţie. Totodată, are loc sporirea gradului de ocupare a forţei de muncă şi o creştere a cererii solvabile; treptat, cererea de mărfuri se extinde şi asupra bunurilor de consum. Întrucît în faza *depresiunii* (v.) oferta de capital bănesc începe să crească, dobînda manifestă tendinţă de reducere, ceea ce stimulează cererea de capital de împrumut şi, în acelaşi timp, **î.** producţiei. Pe această bază, practic, se extinde scara reproducţiei şi se trece treptat în faza avîntului.

ÎNVOIELI AGRICOLE, v. **TOCMELI AGRICOLE.**

J

JAK, Natan (n. 1902), economist bulgar, profesor universitar, membru al Academiei Bulgare de Științe. Cercetări în domeniul economiei politice, istoriei economice și istoriei gîndirii economice. *Op. pr.*: „Renașterea bulgară“ (1949); „Istoria doctrinelor economice“ (1949); „V. Kolarov despre dezvoltarea economică și socială a Bulgariei“ (1951); „Concepțiile economice ale lui Dimitri Blagoev“ (1955); „Istoria economică a Bulgariei“ (1957); „Istoria gîndirii economice în Bulgaria“ (1961).

JELER, denumire dată în timpul feudalismului țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, din Transilvania, care lucrau pe pămînturile nobililor. Spre deosebire de *iobag* (v.), **j.** era privat, total sau parțial, de dreptul de sesie (lotul de pămînt dat în folosință iobagului de către nobil). Drept urmare, **j.** se putea angaja, cu învoială, la muncă pe pămînturile feudalului.

JETON 1. Piesă confecționată din metal sau alt material, utilizată ca reprezentant al valorii la diverse calcule, la marcarea și plata jocurilor, a taxelor pentru serviciile telefonice etc. Adesea

J

j. este folosit pentru consemnarea prezenţei la reuniunile consiliilor de administraţie ale societăţilor capitaliste. Fiecare persoană care asistă la o astfel de reuniune primeşte o sumă fixă depunînd **j.** care i-a fost înmînat la consemnarea prezenţei. Suma totală anuală care se plăteşte pentru **j.** de prezenţă se stabileşte de către adunarea generală ordinară a acţionarilor fiecărei societăţi. Împrejurări variate fac ca distribuirea acestei sume unor membri ai consiliilor de administraţie să nu fie întotdeauna condiţionată de prezenţa lor la reuniuni. **J.** nu este garantat de stat. **2.** (În unele state feudale, îndeosebi în Franţa) expresie a favoarei de care se bucurau prinţii şi marile personalităţi din partea suveranului. De asemenea, unele municipalităţi şi corporaţii aveau **j.** proprii, cu efigii caracteristice.

K

KALECKI [pron. *Kalěțki*], Michal (1899—1970), economist polonez, profesor universitar, membru al Academiei Polone de Științe. Cercetări în domeniul teoriei economice a capitalismului, al teoriei economice a socialismului și asupra subdezvoltării; numeroase lucrări în domeniul fluctuației și dinamicii economice. *Op. pr.:* „Eseu asupra teoriei conjuncturii" (1933); „Teoria dinamicii economice" (1954); „Schiță a teoriei creșterii economice în socialism" (1963; trad. rom. 1972).

KAMENOV, Evghenii (n. 1908), economist bulgar, profesor universitar, membru al Academiei Bulgare de Științe. Cercetări în domeniile dezvoltării economice a Bulgariei, relațiilor economice între țările socialiste și capitaliste, Piața comună, țările în curs de dezvoltare din Asia și Africa. *Op. pr.:* „Economia democrațiilor populare" (1949); „Relațiile economice dintre țările socialiste și țările capitaliste. Premise obiective și trăsături caracteristice" (1960); „Piața comună. Cauze și consecințe " (1965); „Schim-

K

bul neechivalent între ţările în curs de dezvoltare şi statele capitaliste dezvoltate" (1968).

KANTOROVICI, Leonid Vitalovici (n. 1912), matematician şi economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Pionier al programării liniare, căreia, încă în 1939, i-a formulat ideile de bază. *Op. pr:* „Metode matematice de organizare şi planificare a producţiei" (1939); „Calculul economic al folosirii optime a resurselor" (1959; trad. rom. 1966).

KAUTSKY, Karl (1854—1938), unul din teoreticienii social-democraţiei germane şi ai Internaţionalei a II-a, **K.** a avut o evoluţie politică şi ideologică extrem de sinuoasă: de la socialismul mic-burghez spre marxism, dar făcînd concesii *revizionismului* (v.); după 1910, ideolog al centrismului; după 1917 a negat necesitatea dictaturii proletariatului, opunîndu-i utopia democraţiei „pure" situată deasupra claselor. În prima parte a activităţii sale, a contribuit la popularizarea marxismului (nu însă fără unele greşeli). Lucrarea sa „Problema agrară" s-a bucurat de o foarte bună apreciere din partea lui *V.I. Lenin* (v.). În perioada 1905—1910 se ocupă de editarea lucrării lui *K. Marx* (v.) „Teorii asupra plusvalorii", aducînd unele modificări manuscrisului original, care alterau spiritul critic şi revoluţionar propriu lui Marx. În partea a doua a vieţii sale, **K.** se situează în mod evident pe poziţia centrismului şi anticomunismului, face concesii tot mai mari revizionismului făţiş şi devine promotorul revizionismului camuflat, elaborează o serie de teorii unilaterale, antimarxiste, cum este cea a „ultraimperialismului" prin care caută să abată atenţia de la adîncimea contradicţiilor existente, cultivă iluzia că monopolurile ar putea atenua contradicţiile capitalismului, crizele economice şi ar putea instaura o pace durabilă; încearcă să abată atenţia muncitorilor de la lupta revoluţionară pentru abolirea capitalismului, cultivînd spontaneitatea în mişcarea muncitorească. *Op. pr.:* „Doctrina economică a lui K. Marx" (1887; trad. rom. 1947); „Problema agrară" (1899).

KEYNES [pron. *Keinz*], John Maynard (1883—1946), economist englez, fondator al curentului ce-i poartă numele — *keynesismul* (v.). Preocuparea sa principală a constituit-o asigurarea echilibrului economic prin intervenţia directă a statului capitalist în viaţa economică. *Op. pr.:* „Consecinţele economice ale păcii" (1919); „Tratat despre bani" (1930); „Teoria generală a folosirii mîinii de lucru, a dobînzii şi a banilor" (1936).

KEYNESISM, principalul curent de gîndire economică burgheză contemporană, a cărei doctrină economică a servit drept bază teoretică pentru politica economică a unor ţări capitaliste dezvoltate, ca S.U.A., Anglia, Suedia, Norvegia etc. Denumirea sa vine de la economistul englez *J.M. Keynes* (v.), care i-a dat o fundamentare filozofică şi teoretico-economică în lucrarea „Teoria generală a folosirii mîinii de lucru, a dobînzii şi a banilor", apărută în 1936 (trad. rom. 1970). Concepţia filozofică, doctrina economică şi social-politică a **k.** sînt rezultatul reflectării stării de criză generală a societăţii burgheze în mintea acelor susţinători ai ei care au înţeles că ceva important s-a schimbat în lume şi că salvarea capitalismului nu poate fi rezultatul acţiunii spontane al unui mecanism automat. Filozofia socio-economică a **k.** este o filozofie a *temerii* burgheziei de soarta capitalismului, dar nu a *disperării*. Ea este străbătută de conştiinţa defecţiunilor şi a maladiilor de care suferă societatea capitalistă, dar şi de speranţa în posibilitatea evitării catastrofei dacă se realizează un anumit gen de unire a forţei monopolurilor cu forţa statului. În această accepţiune, **k.** apare ca o teorie burgheză apologetică a capitalismului monopolist de stat. Recunoașterea defecțiunilor și racilelor capitalismului dă filozofiei **k.** o notă de realism, marchează o cotitură de la vechiul postulat al perfecțiunii capitalismului la postulatul perfectibilității lui și-i obligă pe economiști la cercetarea cauzelor generatoare. Dar, în explicarea cauzelor, **k.**, încercînd o depășire a faptelor aparente și o orientare spre conținut, nu poate și nu reușește să se îndrepte spre esențe fundamentale, legate de relațiile de producție, care dau fiziologia societății, ci își concentrează atenția asupra unor elemente de natură psihologică. Societatea apare a fi guvernată de „legi psihologice fundamentale“ și nu de cele socio-economice. Accentul pus de **k.** pe psihologia oamenilor, pe legile psihologice este legat de preocuparea de disociere a racilelor capitalismului, de esența sa ca mod de producție, de promovarea ideii curabilității maladiilor acestei societăți, menținînd-o pe mai departe. Dealtfel, această idee a făcut **k.** popular în rîndul burgheziei. **K.** nu mai este o doctrină a echilibrului automat al cererii cu oferta, cei doi stîlpi ai economiei politice burgheze neoclasice și actuale, ci este o doctrină a nivelului la care s-ar putea realiza echilibrul între ofertă și cerere în condiții de subutilizare cronică a forței de muncă și a capacităților de producție, antrenînd în această acțiune întregul său mecanism. În formularea doctrinelor lor keynesiștii au plecat de la constatarea unor realități îngrijorătoare, printre care: mari surplusuri de mărfuri în condiții în care multe nevoi rămîn nesatisfăcute, importante capacități de producție nefolosite și cu toate acestea piața este supraaglomerată cu mărfuri, existența marilor discrepanțe de avere și șomajul de masă. Se pleacă de la constatarea că între *oferta globală*, dată de mărfurile produse, și *cererea globală*, dată de consum și investiții, există o flagrantă contradicție. Acest fapt real a fost demult explicat științific de marxism, legînd existența sa de contradicția fundamentală a capitalismului. **K.** însă explică contradicția amintită îndeosebi prin acțiunea *legilor psihologice fundamentale*, cum ar fi *legea înclinației spre consum*, *legea imboldului spre investiții* și *legea înclinației spre valori lichide*, pe care întemeietorul curentului le explică astfel: „Atunci cînd crește folosirea mîinii de lucru, venitul real global se mărește. Psihologia colectivității este de așa natură că atunci cînd se mărește venitul real global, consumul global crește dar nu în aceeași mărime ca venitul... Rezultă deci că la o mărime dată a ceea ce vom denumi înclinația colectivității spre consum, nivelul de echilibru al ocupării... va depinde de investițiile curente. La rîndul său volumul investițiilor curente va depinde de ceea ce vom denumi imboldul la investiții, iar imboldul la investiții depinde... de raportul între curba eficienței marginale a capitalului și complexul de rate ale dobînzii“. *Înclinația spre consum* este determinată matematic ca un raport între consum (C) și venitul real global (Y) deci $\frac{C}{Y}$. *Imboldul la investiții* este definit în termenii *multiplicatorului* (v.), ca raport între venitul obținut sau scontat (Y) și investiția făcută sau scontată (I); deci $\frac{Y}{I}$ este legat de înclinația oamenilor spre *eficiența marginală a capitalului* (v.), ceea ce ar corespunde aproximativ, în termeni marxiști, ratei ridicate a profitului. *Înclinația spre valori lichide* sau tentația oamenilor de a păstra averea sub formă de bani ori în conturi la bănci ar determina existența de capitaluri bănești libere atunci cînd *rata dobînzii* este mai mare. Doctrina economică și de politică economică keynesistă poate fi generalizată sub forma următorului model:

I. *Ecuaţia echilibrului*

$$a)\ Y = C + I$$

$$b)\ S = Y - C$$

$$c)\ I = S$$

II. *Ecuaţia dezechilibrului*

$$a)\ Y > C + I$$

$$b)\ S = Y - C$$

$$c)\ I < S,$$

în care: Y (în termeni keynesişti) = „venitul real global“, în formă materială el apare ca totalitatea mărfurilor şi serviciilor oferite de colectivitate, deci „oferta“; C (consumul) + I (investiţiile) = cererea efectivă sau solvabilă a pieţei, deci „cererea“; S = economii (savings) şi se determină ca parte care rămîne din venitul real după scăderea consumului, urmînd a fi investită. În cazul în care $Y = C + I$, iar $I = S$, cererea şi oferta se echilibrează, se investesc toate economiile, se stabileşte echilibrul în economie şi, după keynesişti, crizele şi şomajul dispar. În realitate însă, sînt nevoiţi ei să recunoască, cererea şi oferta nu se echilibrează, economiile nu se investesc în întregime, apar surplusuri de capital şi de mărfuri, crize, şomaj, etc.; economia este supusă mereu pericolului dezechilibrului. Rămînerea în urmă a consumului *(C)* s-ar datora în principal faptului că oamenii economisesc o parte din ce în ce mai mare din venit pe măsură ce acesta creşte, iar investiţiile *(I)* ar rămîne în urmă datorită incertitudinii realizării unui profit ridicat şi existenţei unei rate sporite a dobînzii. Sensul general al politicii economice de inspiraţie keynesistă este cel de consolidare a capitalismului şi de funcţionare a mecanismului capitalismului monopolist de stat în vederea asigurării profiturilor ridicate de monopol. Nu se poate spune că politica economică de inspiraţie keynesistă n-a avut anumite efecte, temporar pozitive, asupra dezvoltării ciclice a capitalismului contemporan. Prin ele s-au putut uneori amîna alunecarea în criză sau s-a stopat agravarea crizei într-o ţară sau alta; în diverse perioade sau ţări a avut loc o diminuare a şomajului, s-a putut decongestiona piaţa de anumite surplusuri de mărfuri, au fost mobilizate unele capitaluri inactive. Dar ceea ce n-au putut face „reţetele keynesiste“ este lichidarea instabilităţii capitalismului. Ele au putut contribui însă la modificarea formelor de manifestare ale instabilităţii, atenuînd una sau alta dintre ele, cu riscul accentuării sau generării altora. Stimularea cursei înarmărilor, de exemplu, a adus o ameliorare a violenţei izbucnirii crizei cu riscul unor mari deformări ale economiei, al ridicării inflaţiei la rangul de principală formă de manifestare a instabilităţii capitaliste actuale. Doctrina şi politica economică a **k.** se axează în fond pe problemele reproducţiei capitaliste contemporane. Or, reproducţia înseamnă repetarea pe o anumită scară atît a producţiei materiale, cît şi a relaţiilor între oameni, între clase, iar cauzele dezechilibrului economic între cerere şi ofertă, a contradicţiilor între producţie şi consum, trebuie căutate în legile economice şi sociale reale ale reproducţiei şi nu în pretinse legi psihologice al căror sens poate fi modelat după nevoi apologetice sau de politică economică monopolist-statală. Goana după profit — scopul şi motorul economiei capitaliste — nu este dictată de vreo înclinaţie psihologică general umană, ci de legea fundamentală a capitalismului — legea plusvalorii. La fel, acumularea („economiile“) nu este dictată de „înclinaţia psihologică spre consum“, ci de legea generală a acumulării capitaliste. Explicaţia psihologică dată acţiunii unor forţe, factori sau legi economice ori sociale este legată în bună măsură de nevoia formulării unor teze doctrinare care să justifice capitalismul monopolist de stat şi măsurile adecvate de politică economică.

KNOW-HOW [pron. *nəu hau*] (expr. engl. „a şti cum“, „a şti în ce fel“), termen care indică totalitatea cunoştinţelor tehnice şi a procedeelor tehnologice care nu fac obiectul unui brevet, dar care au caracter de secret comercial; termen generic pentru toate tipurile de inteligenţă comercializabilă care poate face obiectul unei licenţe (cu excepţia celor numite secrete pur comerciale). Transmiterea **k.-h.** prin contract urmăreşte ocrotirea secretului asupra noutăţii procedeelor industriale cu caracter complex. **K.-h.** industrial reprezintă fie complementul unui brevet (sporind valoarea economică şi comercială a acestuia), fie înlocuitorul brevetului (cînd cunoştinţele respective nu sînt sau nu pot să fie brevetate). Spre deosebire de secretul comercial, **k.-h.** presupune un flux continuu de informaţii şi date (inclusiv pentru viitor). **K.-h.** constă într-o sumă de cunoştinţe secrete obţinute într-o activitate industrială determinată, spre deosebire de *consulting* (v.) *engineering* (v.), care constă în măsurile de valorificare a celui dintîi.

KOGĂLNICEANU, Mihail (1817—1891), om politic democrat burghez, militant în revoluţia din 1848, luptător consecvent pentru unirea Ţărilor române, abolirea feudalismului şi împroprietărirea ţăranilor clăcaşi; a fost de mai multe ori ministru, prim-ministru; istoric, scriitor, ziarist şi orator progresist, membru al Academiei Romîne. Ca economist, **K.** a abordat problemele prin prisma intereselor burgheziei industriale în formare din ţara noastră. Pînă în 1864, s-a ocupat mai ales de istoria şi critica feudalismului, dezvăluind caracterul lui perimat şi militînd pentru desfiinţarea relaţiilor de producţie feudale şi împroprietărirea ţăranilor. După 1864, s-a preocupat mai ales de critica înapoierii economice a ţării, a teoriei „România — ţară eminamente agrară“ şi a liber-schimbismului, a militat pentru dezvoltarea industriei naţionale şi protejarea ei de concurenţă străină. *Op. pr.:* „Dorinţele partidei naţionale din Moldova“ (1848); „Sclavie, vecinătate, boieresc“ (1853); discursuri parlamentare, îndeosebi: „Îmbunătăţirea soartei ţăranilor“ (1862) şi „Convenţiunea comercială din 1875 cu Austro-Ungaria“ (1875); discursuri la Academia Română, îndeosebi: „Dezrobirea ţiganilor, ştergerea privilegiilor boiereşti, emanciparea ţăranilor“ (1891).

KOZLOV, Ghenrich Abramovici (n. 1901), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul producţiei de mărfuri şi acţiunii legii valori pe diferite trepte ale dezvoltării societăţii. *Op. pr.:* „Banii sovietici“ (1939); „Teoria banilor şi circulaţia bănească“ (1946); „Acţiunea legii valorii în condiţiile capitalismului contemporan“ (1964).

KUCZYNSKI, Jürgen (n. 1904), economist german din R.D. Germană, profesor universitar, membru al Academiei Germane de Ştiinţe. Cercetări în domeniile imperialismului german, istoriei situaţiei clasei muncitoare, istoriei economiei mondiale. *Op. pr.:* „Situaţia clasei muncitoare“ (lucrare ce urmează să atingă 40 de volume); „Studii asupra imperialismului german“, trad. rom. 1963.

KUZNETS, Simon (n. 1901), economist american, profesor universitar. Cercetări în domeniile evoluţiei şi particularităţilor ciclurilor economice în capitalism, creşterii economice, produsului naţional brut, venitului naţional etc. *Op. pr.:* „Fluctuaţiile ciclice“ (1926); „Venitul naţional şi structura sa“ (1941); „Creşterea economică modernă“ (1966); „Creşterea economică a naţiunilor“ (1971); „Populaţie, capital şi creştere“ (1973). Premiul Nobel, 1971.

L

LAISSEZ FAIRE, LAISSEZ PASSER (expr. fr., contracţie a expresiei: „Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même!“ = „lăsaţi să se facă, lăsaţi să treacă, lumea merge de la sine“, cu sensul: „lăsaţi lucrurile să-şi urmeze cursul lor firesc!“), principiu doctrinar al liberalismului economic, adoptat pentru prima dată de fiziocraţi şi opus politicii de intervenţie a statului în economie pe care o preconizau mercantiliştii. Semnificaţia concretă a acestui dicton constă în îndemnul de a se înlătura orice piedici şi restricţii, atît din domeniul producţiei (laissez faire = laissez travailler), cît şi din cel al comerţului: suprimarea impozitelor directe, desfiinţarea taxelor vamale, protecţioniste (laisser passer!) etc. **L.f., l.p.** rezumă influenţa exercitată de ştiinţele naturii asupra formării ideilor fiziocraţilor, reflectînd încrederea lor absolută într-o armonie prestabilită, existentă atît în natură cît şi în societate. Din acest punct de vedere, teza **l.f., l.p.** este precursoare a concepţiei fataliste privitoare la acţiunea legilor economice, acestea avînd, în gîndirea fiziocrată, un caracter *natural*, *obiectiv* şi *etern*.

LANDLORD (cuv. engl.), denumire dată în Anglia unui mare proprietar funciar, avînd titlu de nobil. Folosit în evul mediu, termenul are circulaţie şi în prezent.

LANGE, Oskar (1904—1965), economist polonez, profesor universitar, membru al Academiei Polone de Ştiinţe. Cercetări în domeniul teoriei economice, statisticii, econometriei, ciberneticii economice şi sociologiei. *Op. pr.:* „Asupra teoriei economice a socialismului“ (1936); „Flexibilitatea preţurilor şi utilizarea forţei de muncă“ (1944); „Teoria statisticii“ (1952); „Introducere în econometrie“ (1958); „Economia politică“ (vol. 1, 1959; vol. 2, 1968); „Teoria reproducţiei şi acumulării“ (1961): „Introducere în cibernetica economică“ (1964; trad. rom. 1967); „Decizii optime, bazele programării“ (1964; trad. rom. 1970).

LAO-TZI (sec. VI sau V î.e.n.), filozof chinez a cărui concepţie dialectică naivă se îmbină cu elemente spontane de materialism. El intuieşte ideea desfăşurării legice a lucrurilor, pe care o extinde şi asupra fenomenelor sociale. **L.-T.** condamnă politica economică asupritoare a păturilor conducătoare dar preconizează întoarcerea la rînduielile comunei primitive, soluţie evident utopică şi retrogradă. Concepţiile sale au fost expuse de discipoli în lucrarea „Dao-de-tzin“ (sec. IV-III î.e.n.).

LATIFUNDIAR, mare proprietar funciar, posesor privat al uneia sau mai multor *latifundii* (v.).

LATIFUNDIE, suprafaţă de pămînt de mare întindere aparţinînd unui proprietar privat. Apărută încă în sec. al III-lea î.e.n., în Roma antică, pe calea acaparării „pămînturilor publice“ şi ale ţăranilor săraci de către vîrfurile conducătoare, **l.** a existat în toate orînduirile bazate pe proprietatea privată asupra pămîntului. În imperiul roman, **l.** a reprezentat principala formă a producţiei sclavagiste. În orînduirea feudală **l.** a continuat să caracterizeze marea proprietate funciară feudală în toate ţările. În unele ţări, **l.** a continuat să existe şi în condiţiile capitalismului: în sudul S.U.A., în Anglia, în Italia, în Rusia, în America de Sud, precum şi în ţările Orientului. Într-o serie de ţări, **l.** reprezintă o formă de existenţă a proprietăţii monopoliste asupra pămîntului. Mişcările sociale ale ţărănimii pentru rezolvarea problemei agrare au dus în numeroase ţări la limitarea acestei forme de posesiune. Lichidarea **l.** are loc încă în cursul desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice. În România **l.** au fost lichidate prin înfăptuirea reformei agrare din 1945.

LAZAROV, Kiril (n. 1895), economist bulgar, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Bulgare de Ştiinţe. Cercetări în domeniul financiar şi al sistemului de credit în socialism. *Op. pr.:* „Acumularea socialistă în perioada primului şi celui de-al doilea cincinal în R.P. Bulgaria“ (1957); „Finanţele R.P. Bulgaria“ (1959); „Sistemul de credit în R.P. Bulgaria“ (1959); „Dezvoltarea economică a R.P. Bulgaria“ (1961).

LEASING [pron. *lísing*] (cuv. engl. „închiriere“), sistem de finanţare a investiţiilor prin care întreprinderile capitaliste închiriază, de obicei pe termen scurt, utilaje şi maşini moderne de la societăţi specializate, în schimbul unei chirii. A apărut ca urmare a creşterii consumului de produse industriale, a modificării rapide a structurii lui şi a uzurii morale rapide a maşinilor, care impune un volum de investiţii din ce în ce mai mare pentru extinderea, raţionalizarea şi modernizarea utilajelor şi maşinilor. Societăţile de **l.** închiriază maşini ale căror proprietari rămîn pe toată durata locaţiei (2 pînă la 5 ani). La expirarea termenului întreprinderea beneficiară poate să reînnoiască contractul, să înapoieze maşinile şi utilajele respective sau poate să le cumpere. Această metodă de finanţare indirectă a investiţiilor are însemnate avantaje, mai ales pentru că permite evitarea riscului uzurii morale şi creează posibilitatea folosirii unor maşini moderne cu cheltuieli de capital mai mici, în special în cazul unor nevoi pe un timp limitat de maşini sau instalaţii scumpe. Primele societăţi de **l.** au fost înfiinţate în S.U.A., în jurul anului 1950. Apoi ele au apărut, s-au dezvoltat şi se dezvoltă cu repeziciune şi în celelalte ţări capitaliste dezvoltate economic.

LEGE ECONOMICĂ, relaţie care exprimă legăturile esenţiale, generale, necesare, cauzale sau funcţionale, relativ stabile şi repetabile ale fenomenelor şi proceselor economice. **L.e.** determină tendinţa obligatorie, direcţia principală a dezvoltării fenomenelor, proceselor economice. Ea reprezintă o categorie de ordinul esenţei, exprimînd legăturile care izvorăsc din natura internă, din esenţa aceluiaşi proces sau fenomen economic sau din procese, fenomene diferite sau stadii succesive ale unui anumit proces. **L.e.** nu se identifică cu procesul sau cu fenomenul economic; din aspectele multiple ale proceselor şi fenomenelor economice, **l.e.** exprimă numai ceea ce este esenţial, relativ stabil. **L.e.** poate fi *specifică* unui mod de producţie (legea plusvalorii în capitalism, legea repartiţiei după muncă în socialism), *comună* mai multor moduri de producţie (legea valorii, legea creşterii cu precădere a producţiei mijloacelor de producţie faţă de producţia bunurilor de consum) şi *generală*, care acţionează în toate modurile de producţie (legea concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie). **L.e.** generală şi cea comună mai multor moduri de producţie nu acţionează identic în fiecare dintre acestea, acţiunea lor îmbracă forme concret-istorice şi are efecte diferite, în funcţie de natura relaţiilor de producţie care caracterizează orînduirea respectivă. Fiecare **l.e.** exprimă esenţa unui proces economic determinat. Acţiunea ei se răsfrînge însă şi asupra proceselor şi fenomenelor economice guvernate de alte **l.e.,** astfel încît toate, laolaltă, în interacţiune şi interdependenţă, guvernează dezvoltarea de ansamblu a modului de producţie, constituind un sistem unitar. Un loc central în sistemul **l.e.** îl ocupă **l.e.** *fundamentală* (v.). **L.e.** are caracter obiectiv, acţionînd independent de voinţa şi conştiinţa oamenilor, pe baza unor anumite condiţii economice; ea încetează să mai acţioneze sau îmbracă forme specifice de manifestare odată cu schimbarea condiţiilor respective; nu poate fi creată, transformată sau suprimată de oameni. Negarea caracterului obiectiv al **l.e.** duce la subiectivism, voluntarism, face imposibilă previziunea ştiinţifică şi lipseşte societatea de posibilitatea de cunoaştere, influenţare şi transformare a realităţii obiective. Spre deosebire de legile naturii, **l.e.** are caracter istoric, în sensul că ea acţionează atîta timp cît se menţin condiţiile care au generat-o. De asemenea, spre deosebire de legile naturii, **l.e.** acţionează numai prin activitatea oamenilor; realizarea cerinţelor ei presupune în mod necesar activitatea acestora. Faptul că **l.e.** are caracter obiectiv nu înseamnă că oamenii sînt neputincioşi în faţa acţiunii ei; folosirea **l.e.** nu vine în contradicţie cu acest caracter obiectiv. Descoperirea, cunoaşterea şi utilizarea legilor economice sînt dependente de gradul de dezvoltare a societăţii, de relaţiile de producţie existente. În orînduirile bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie, **l.e.** acţionează spontan, croindu-şi drum printr-o serie de fenomene contradictorii. În aceste condiţii, folosirea ei de către oameni este limitată, parţială, sporadică. În *capitalism*, de pildă, **l.e.** se prezintă ca o forţă oarbă care îi domină pe oameni şi care îşi croieşte drum printr-o continuă ciocnire de interese antagoniste. În *so-*

cialism, unde mijloacele de producţie sînt proprietate obştească, unde întreaga economie se transformă într-un organism unitar, apare pentru prima dată posibilitatea cunoaşterii şi folosirii conştiente a **l.e.** în interesul întregii societăţi. „Legile propriei lor activităţi sociale, care pînă acum li se opuneau oamenilor ca nişte legi naturale, străine deci şi care îi dominau, vor fi folosite de acum înainte de oameni în deplină cunoştinţă de cauză şi, prin aceasta, vor fi dominate de ei" *(K. Marx* şi *F. Engels)*. Folosirea conştientă a legilor de către societatea socialistă presupune luarea în considerare a mecanismului general obiectiv de acţiune a acestora: sistemul necesităţilor de consum productiv şi neproductiv; sistemul intereselor economice; sistemul stimulentelor economice; sistemul formelor şi metodelor de conducere economică privite din latura obiectivă a acestora. Cunoaşterea **l.e.**, folosirea lor în deplină cunoştinţă de cauză constituie fundamentul ştiinţific al politicii economice a Partidului Comunist Român şi a statului socialist. Cea mai elocventă dovadă a acestui fapt o constituie marile succese dobîndite de poporul nostru în edificarea noii societăţi.

LEGE ECONOMICĂ FUNDAMENTALĂ, lege obiectivă specifică fiecărei orînduiri, care exprimă esenţa orînduirii respective şi linia sa fundamentală de mişcare şi dezvoltare. În **l.e.f.** a unei orînduiri îşi găsesc expresie scopul producţiei sociale şi mijloacele corespunzătoare de realizarea a lui. Fiecare orînduire, respectiv mod de producţie sau formaţiune social-economică, are o **l.e.f.** proprie.

LEGEA ACUMULĂRII SOCIALISTE, lege economică a reproducţiei socialiste lărgite, potrivit căreia o parte a valorii nou create în societate trebuie folosită în permanenţă pentru sporirea dimensiunii fondurilor unităţilor socialiste, în vederea reluării procesului de producţie pe un plan superior, dezvoltînd în acest scop baza tehnico-materială a socialismului spre a mări producţia şi productivitatea muncii sociale şi a ridica, pe această bază, nivelul de trai al tuturor membrilor societăţii. Mobilul acumulării socialiste îl reprezintă interesul întregii societăţi pentru sporirea cantitativă şi calitativă a producţiei. Numai amplificînd dimensiunile producţiei, societatea poate asigura condiţiile materiale necesare diversificării nevoilor de consum productiv şi neproductiv, îşi poate permite satisfacerea cît mai deplină a necesităţilor de consum, contribuind astfel la satisfacerea intereselor membrilor societăţii socialiste în dubla lor ipostază: proprietari socialişti uniţi şi producători. Sursa esenţială a acumulării socialiste o constituie plusprodusul. Fondul de dezvoltare împreună cu cel de amortizare formează *fondul naţional de dezvoltare economico-socială* (v.). Manifestîndu-şi acţiunea în contextul relaţiilor de producţie socialiste şi în interdependenţă cu întreg sistemul legilor economice obiective ale socialismului, **l.a.s.** imprimă progresului societăţii dimensiuni proprii. Înfăptuindu-se planificat, acumularea socialistă trebuie să asigure o valorificare superioară, la nivelul întregii economii naţionale, a tuturor resurselor materiale, financiare şi umane, să ducă la modificarea structurii economiei naţionale în conformitate cu tendinţele progresului tehnic, să determine sporirea productivităţii muncii sociale, a produsului social şi venitului naţional şi a fondului de consum pe locuitor, să contribuie la crearea cadrului obiectiv necesar dezvoltării plenare a personalităţii umane şi procesului de omogenizare a societăţii socialiste. Acţiunea **l.a.s.** în România şi-a găsit expresia într-o înaltă rată a acumulării, care a permis făurirea şi dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului, asigurarea unui puternic dinamism al economiei, crearea a milioane de noi locuri de muncă, mărirea sistematică a productivității muncii sociale, sporirea masivă a venitului național pe locuitor și, odată cu aceasta, ridicarea nivelului de trai și de civilizație al populației.

LEGEA ANARHIEI, lege economică specifică producției de mărfuri bazate pe proprietatea privată, potrivit căreia repartizarea muncii sociale între diferitele ramuri și în plan teritorial, producția și schimbul se înfăptuiesc în mod spontan, stihinic, fără a se avea în vedere nemijlocit nevoile sociale. **L.a.** ține de însăși esența economiei de mărfuri bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și capătă cea mai amplă acțiune în capitalism. Ea are caracter obiectiv și istoric. Acțiunea **l.a.**, ca și a *legii concurenței* (v.), duce la încălcarea permanentă a proporțiilor economiei capitaliste, favorizînd crizele economice. Caracterul neorganizat, anarhic al economiei naționale în ansamblul ei se manifestă în agravarea contradicțiilor capitalismului. În condițiile dominației monopolurilor, acțiunea **l.a.** se intensifică datorită tendinței monopolurilor de a-și extinde sfera de influență, de a obține profituri cît mai ridicate. Ea își găsește expresia în accentuarea instabilității economiei capitaliste, mai ales în condițiile revoluției științifice-tehnice contemporane. Încercările de planificare a economiei de către statul capitalist, nu anulează **l.a.** și consecințele ei. Numai după înlăturarea pe cale revoluționară a orînduirii capitaliste, după statornicirea proprietății socialiste și planificarea economiei naționale este posibilă lichidarea anarhiei în producție.

LEGEA CANTITĂȚII DE BANI NECESARĂ ÎN CIRCULAȚIE, v. **CANTITATEA DE BANI NECESARĂ CIRCULAȚIEI.**

LEGEA CONCORDANȚEI RELAȚIILOR DE PRODUCȚIE CU CARACTERUL ȘI NIVELUL FORȚELOR DE PRODUCȚIE, lege economică obiectivă a dezvoltării societății omenești, care acționează în toate orînduirile social-economice. Ea exprimă o latură esențială a interacțiunii dintre forțele de producție și relațiile de producție, procesul complex și contradictoriu în virtutea căruia are loc adaptarea relațiilor de producție, dezvoltarea și perfecționarea lor, la caracterul și nivelul forțelor de producție. Legea ca atare presupune: 1) forțele și relațiile de producție formează un tot unitar și indestructibil, istoricește determinat, iar anumite forțe de producție nu pot să existe și să se dezvolte decît în cadrul unor anumite relații de producție; 2) forțele de producție reprezintă elementul cel mai mobil și mai revoluționar al modului de producție, iar progresul lor este predominant și continuu; 3) relațiile de producție nu pot să rămînă prea multă vreme în urma forțelor de producție, ele se dezvoltă, se perfecționează și se adaptează caracterului și nivelului forțelor de producție — creînd un cadru mai adecvat progresului acestora. Realizarea cerințelor acestei legi reface la un nivel mereu mai înalt unitatea dialectică dintre cele două laturi ale modului de producție — forțele și relațiile de producție, iar aceasta este factorul economic esențial care împinge societatea înainte. **L.c.r.** de **p.** cu **c.** și **n.f.** de **p.** determină necesitatea obiectivă a trecerii de la un mod de producție la altul. Așa cum capitalismul a înlocuit, la timpul lui, feudalismul eliberînd pe producător de dependența juridică față de stăpînul feudal și creînd relații de producție care să permită o mai largă dezvoltare a forțelor de producție, tot așa socialismul deschide, pe o altă treaptă a societății, noi perspective progresului forțelor de producție, prin înlăturarea oricărei forme de exploatare și asuprire națională și socială, prin baza economică adecvată, prin noul sistem al relațiilor de producție socialiste.

Dezvoltarea forţelor de producţie nu duce în mod automat şi imediat la schimbarea relaţiilor de producţie. Forţele şi relaţiile de producţie nu sînt elemente „în sine", ci elemente ale unei anumite societăţi. Chiar dacă exprimă raporturi de tip diferit, forţele şi relaţiile de producţie au ca „factor comun", fundamental, *omul şi relaţiile dintre oameni.* De aceea, cerinţa obiectivă a concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie este organic legată de factorul subiectiv şi de suprastructura societăţii. Cînd în spatele relaţiilor de producţie se află clase sociale cu interese opuse, antagoniste, trecerea de la un mod de producţie la altul nu poate avea loc decît pe cale revoluţionară. Evoluţia cedează locul revoluţiei. Meritul de a fi descoperit această dialectică a progresului şi legea obiectivă a realizării lui, revine lui *K. Marx* (v. *„Contribuţii la critica economiei politice"*). „O formaţiune socială nu piere niciodată înainte de a se fi dezvoltat toate forţele de producţie, pentru care ea oferă suficient cîmp liber, şi noi relaţii de producţie, superioare, nu apar niciodată, înainte ca în sînul vechii societăţi să se fi copt condiţiile materiale ale existenţei lor" *(K. Marx).* **L.c.r.** de **p.** cu **c.** şi **n.f.** de **p.** acţionează ca tendinţă. Relaţiile de producţie burgheze, întemeiate pe exploatarea omului de către om, sînt astăzi perimate în ansamblul lor şi constituie o frînă în calea dezvoltării societăţii, deoarece progresul forţelor de producţie, al întregii societăţi este subordonat unui mănunchi de exploatatori şi nu maselor muncitoare. La nivelul de astăzi al dezvoltării forţelor de producţie, relaţiile de exploatare au devenit un anacronism social-istoric. Dar capitalismul n-a pierit şi nu piere de la sine. Suprastructura burgheză, statul capitalist contemporan îndeosebi, ajută baza economică să se adapteze noilor cerinţe ale forţelor de producţie, ajunse la un înalt nivel al dezvoltării lor. Această adaptare, în limitele posibile în capitalism, a căpătat în perioada postbelică, în principalele ţări capitaliste, forma de *capitalism monopolist de stat* (v.). Viaţa arată însă că orînduirea capitalistă, în general, nu mai poate asigura dezvoltarea forţelor de producţie pe plan mondial, că ea duce la risipă de bunuri materiale şi de forţă de muncă, la crize de energie şi de materii prime, la crize economice în general, accentuează inegalităţile pe plan social, împărţirea lumii în bogaţi şi săraci. Capitalismul şi-a încheiat misiunea istorică şi trebuie înlocuit cu orînduirea socialistă. Înfăptuirea revoluţiei socialiste, înlăturarea exploatării omului de către om şi instaurarea relaţiilor socialiste de producţie deschid cîmp larg de dezvoltare forţelor de producţie. În amplul proces de edificare a socialismului în România, partidul comunist şi statul socialist ţin seama, în elaborarea şi înfăptuirea politicii economice, de cerinţele acestei legi obiective. Prin înfăptuirea naţionalizării principalelor mijloace de producţie, la 11 iunie 1948, în economia noastră a apărut un sector nou, sectorul socialist, care s-a dezvoltat continuu şi a deschis un larg cîmp de afirmare a forţelor de producţie. Crearea bazei economice a socialismului şi desfiinţarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om au constituit un moment hotărîtor în istoria României, impulsionînd industrializarea ţării, procesul de formare şi dezvoltare a noii baze tehnice-materiale. Dar şi în socialism forţele de producţie sînt elementul cel mai revoluţionar, care se dezvoltă mai întîi. Aşa se explică faptul că, în diferite etape, unele elemente sau laturi ale relaţiilor de producţie s-au perimat fiind înlocuite cu altele noi, perfecţionate. În acest proces s-au îmbunătăţit sistemul de organizare şi conducere, sistemul de planificare, sistemul de retribuţie etc. Caracteristica esenţială a tuturor acestor măsuri de perfecţionare a relaţiilor de producţie şi de realizare a concordanţei lor cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie este faptul că s-au efectuat în mod conştient, cu participarea amplă a maselor de oameni ai muncii, sub conducerea partidului comunist. Statul socialist, exprimînd interesele poporului, nu a aşteptat ca neconcordanţele şi contradicţiile dintre forţele şi relaţiile de producţie să ajungă la conflict. Soluţiile date au avut ca element fundamental interesele vitale ale ţării, punerea mai bună în valoare a potenţelor socialismului, a trăsăturilor şi atributelor lui esenţiale. În procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, şi a trecerii la comunism, perfecţionarea relaţiilor de producţie în strînsă concordanţă cu mutaţiile calitative din sînul forţelor de producţie constituie o trăsătură caracteristică esenţială, o preocupare de bază a partidului şi statului nostru, o forţă motrice esenţială a progresului rapid al societăţii noastre.

LEGEA CONCURENŢEI, lege economică specifică producţiei de mărfuri bazate pe proprietatea privată, care exprimă caracterul contradictoriu al dezvoltării economiei, lupta dintre producătorii de mărfuri privaţi pentru condiţii mai avantajoase în procesul de producţie şi de vînzare a mărfurilor. **L.c.** are un caracter obiectiv determinat de existenţa proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie care separă pe producători şi face ca interesele lor să fie antagoniste. În acelaşi timp, **l.c.** are un caracter istoric deoarece începe să acţioneze odată cu producţia de mărfuri bazată pe proprietatea privată şi încetează să acţioneze odată cu lichidarea proprietăţii private. Acţiunea ei este diferită de la o orînduire la alta, atingînd în capitalism cea mai intensă manifestare. La începutul capitalismului **l.c.** s-a manifestat îndeosebi pe piaţă, iar ulterior a cuprins noi sfere: acapararea de materii prime, de noi domenii pentru investiţii avantajoase de capital, de căi de comunicaţie, concurenţa pe plan internaţional etc. Acţiunea **l.c.** se intensifică sub influenţa diferiţilor factori, cum ar fi: goana capitaliştilor după profituri cît mai mari, neconcordanţa dintre cerere şi oferta de mărfuri, adîncirea caracterului spontan al diviziunii sociale a muncii, schimbarea raportului de forţe etc. dintre monopoluri pe plan intern şi internaţional, intervenţia statului capitalist în economie, folosirea capitalistă a rezultatelor revoluţiei ştiinţifice-tehnice, cursa înarmărilor ş.a. În funcţie de aceştia, mijloacele de concurenţă se diversifică, folosindu-se atît mijloacele economice cît şi cele extraeconomice. Prin mecanismul său complex, **l.c.** duce la diferenţierea micilor producători de mărfuri, la dezvoltarea spontană a economiei, la accentuarea procesului de concentrare şi centralizare a capitalului. Trecerea la imperialism a însemnat înlocuirea dominaţiei liberei concurenţe cu dominaţia monopolurilor care nu lichidează concurenţa. Aceasta îmbracă forme noi, mai ascuţite şi se realizează cu ajutorul unor mijloace extrem de variate printre care şi folosirea statului burghez.

LEGEA COSTURILOR COMPARATIVE, v. **COSTURI COMPARATIVE.**

LEGEA CREŞTERII CU PRECĂDERE A PRODUCŢIEI DE MIJLOACE DE PRODUCŢIE, lege economică comună care guvernează raportul dintre dezvoltarea celor două sectoare ale producţiei sociale — sectorul I, producător de mijloace de producţie şi sectorul II, producător de bunuri de consum — în condiţiile reproducţiei lărgite. Conţinutul acestei legi îl constituie dezvoltarea mai întîi a sectorului I, în care se desfăşoară producţia mijloacelor de producţie. Caracterul obiectiv al acţiunii legii a fost dezvăluit pentru prima dată de către *K. Marx* (v.) în analiza sa cu privire la creşterea compoziţiei organice a capitalului. Introducerea tehnicii maşiniste şi ridicarea productivităţii muncii duc la creşterea *compoziţiei organice a ca-*

pitalului, masa mijloacelor de producţie sporind mai rapid, comparativ cu masa forţei de muncă ce le pune în mişcare. *V.I. Lenin* (v.) subliniază că aceasta constituie o lege a reproducţiei lărgite, a cărei acţiune este legată direct de apariţia şi dezvoltarea tehnicii maşinilor care „îşi găseşte expresia tocmai în faptul că munca omului trece din ce în ce mai mult în planul al doilea faţă de munca maşinilor“. În diferite etape, în funcţie de anumiţi factori şi în dependenţă de condiţiile istorice concrete, creşterea cu precădere a producţiei mijloacelor de producţie îmbracă mai multe forme: 1) cînd problema principală o constituie crearea şi dezvoltarea bazei tehnice-materiale a economiei naţionale, aceasta se înfăptuieşte prin industrializare, a cărei esenţă o constituie dezvoltarea cu precădere a industriei grele. În această situaţie, ritmul de creştere a sectorului I devansează ritmul de creştere a sectorului II; 2) în condiţiile desăvîrşirii bazei tehnico-materiale, cînd ramurile-cheie ale economiei naţionale (construcţia de maşini, siderurgia, energetica şi chimia) au ajuns la maturitate, asigurînd o eficienţă ridicată producţiei materiale, are loc o apropiere între ritmurile de creştere a celor două sectoare. Creşterea eficienţei producţiei materiale reprezintă deci unul dintre factorii care impune îmbinarea principiului dezvoltării prioritare a ramurilor producătoare de mijloace de producţie, cu preocuparea permanentă pentru creşterea susţinută a producţiei în ramurile producătoare de bunuri de consum. În această situaţie creşte ponderea producţiei mijloacelor de producţie pentru producerea bunurilor de consum, ceea ce atrage după sine o producţie sporită a obiectelor de consum; 3) devansarea ritmului de creştere a producţiei bunurilor de consum de către ritmul de creştere a producţiei mijloacelor de producţie şi apropierea dintre ritmurile de creştere a celor două sectoare sînt subordonate, în ultimă instanţă, sporirii maxime a volumului bunurilor de consum şi, pe această bază, satisfacerii tot mai depline a nevoilor materiale şi culturale ale societăţii. De aceea, în cazul în care creşterea producţiei sectorului I s-a asigurat prin neglijarea producţiei sectorului II, poate fi justificată în anumite perioade de timp mai limitate, chiar şi o creştere mai rapidă a sectorului II. Dacă s-ar admite creşterea permanentă şi mai rapidă a sectorului II faţă de sectorul I, inevitabil s-ar consuma acel potenţial sau rezervă a reproducţiei lărgite care este oglindită în caracterul obiectiv al inegalităţii I $(v + p) >$ II c, iar procesul dezvoltării economiei naţionale în ansamblu ar fi perturbat. Ultimele două situaţii se întîlnesc în condiţiile în care ponderea sectorului I în producţia socială este predominantă, datorită căreia, cu toată dezvoltarea mai rapidă a sectorului II sau dezvoltarea în acelaşi ritm a celor două sectoare, sporul de producţie în volum absolut al sectorului I este mai mare decît sporul de producţie a sectorului II. În politica economică, Partidul Comunist Român ţine seama de cerinţele acestei legi şi de caracterul lor istoric. Astfel, în procesul înfăptuirii industrializării socialiste s-a asigurat o creştere mai rapidă a producţiei mijloacelor de producţie. În prezent, ca urmare a unor mutaţii care s-au produs în structura producţiei sociale, se constată o apropiere între ritmurile de creştere a producţiei celor două sectoare. Aceasta nu înseamnă însă neglijarea dezvoltării cantitative şi mai ales calitative a producţiei mijloacelor de producţie — factorul esenţial al realizării obiectivelor făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate (v. şi *industrializare; reproducţie*).

LEGEA CREŞTERII NECESITĂŢILOR DE CONSUM, lege comună tuturor orînduirilor sociale, care reflectă raportul de cauzalitate dintre sporirea trebuinţelor sociale de consum ale membrilor societăţii şi progresul forţelor de producţie. Pe măsura dezvoltării şi perfecţionării forţelor de producţie, a creşterii productivităţii muncii sociale, în mod obiectiv se extinde sfera necesităţilor de consum ale societăţii, se măresc dimensiunile şi se diversifică structura acestora. În prezent, volumul şi gama nevoilor sociale este incomparabil mai mare decît în perioadele anterioare ale dezvoltării societăţii; pe lîngă nevoile de hrană, încălţăminte, îmbrăcăminte, locuinţă etc., au apărut şi vor apărea o multitudine de noi nevoi materiale şi spirituale. Intensitatea acţiunii **l.c.n.** de **c.** este legată de extinderea scării producţiei, de apariţia pieţei externe, de dezvoltarea gradului de conştiinţă a oamenilor, a sentimentului personalităţii şi demnităţii lor. Formele de manifestare şi consecinţele acţiunii acestei legi economice sînt determinate de natura relaţiilor de producţie dominante. În *capitalism*, cerinţele ei sînt îngrădite de exploatarea maselor, de acţiunile claselor exploatatoare pentru reducerea preţului forţei de muncă. În *socialism*, cerinţele legii sînt luate în considerare în fundamentarea politicii economice a partidului; reglarea conştientă a producţiei sociale obligă în permanenţă cunoaşterea *nevoii sociale* (v.), la satisfacerea cît mai deplină a ei. Proprietatea socialistă oferă condiţiile necesare ca odată cu apariţia de noi trebuinţe să aibă loc dirijarea şi dezvoltarea corespunzătoare a producţiei, precum şi creşterea puterii de cumpărare a oamenilor muncii, sporirea cererii solvabile a populaţiei. Înfăptuirea cerinţelor **l.c.n.** de **c.** îşi găseşte concretizarea în ridicarea bunăstării materiale şi spirituale a întregului popor (v. şi *legea economică fundamentală a socialismului*).

LEGEA CREŞTERII PRODUCTIVITĂŢII MUNCII, lege economică generală care reflectă mişcarea ascendentă a eficienţei muncii omeneşti, respectiv raportul dintre rezultatele utile dobîndite şi efortul de muncă depus. Ea reflectă evoluţia istorică ascendentă a interacţiunii dintre mijloacele de producţie şi forţa de muncă sub influenţa relaţiilor economico-sociale. **L.c.p.m.** se cere înţeleasă în legătură cu *legea economiei de timp* (v.), întrucît prin sporirea productivităţii muncii se creează disponibilităţi de timp de muncă socială care pot fi folosite pentru dezvoltarea economiei. Fiecare orînduire socială a realizat un nivel mai înalt de creştere a productivităţii muncii în comparaţie cu cea precedentă datorită dezvoltării şi perfecţionării forţelor de producţie şi superiorităţii relaţiilor de producţie. Formele de manifestare şi consecinţele acţiunii **l.c.p.m.** diferă însă de la un mod de producţie la altul, în funcţie de natura relaţiilor de proprietate. În orînduirile bazate pe proprietatea privată **l.c.p.m.** se manifestă ca o tendinţă contradictorie, sinuoasă. *Capitalismul* a ridicat productivitatea muncii la un nivel fără precedent, ceea ce i-a asigurat victoria şi superioritatea asupra feudalismului. În acelaşi timp, pe măsura dezvoltării capitalismului, cîmpul de acţiune al **l.c.p.m.** a fost permanent conturbat de caracterul antagonist al relaţiilor capitaliste: profitul, concurenţa, monopolul etc. deşi stimulează sporirea productivităţii muncii, constituie în acelaşi timp şi limite în calea acesteia, limite care pot fi mai mari sau mai mici în funcţie de mersul ciclului economic. În *socialism*, datorită proprietăţii obşteşti asupra mijloacelor de producţie şi a celorlalte condiţii obiective existente (dezvoltarea planificată a economiei naţionale, atitudinea nouă faţă de muncă, stimulentele materiale şi morale folosite etc.), **l.c.p.m.** are un cîmp liber de acţiune şi îmbracă o formă specifică de manifestare apărînd ca lege a creşterii *necontenite* şi în ritm rapid a productivităţii muncii. Pe baza acţiunii acestei legi se creează posibilităţi sporite de acumulare şi consum, de satisfacere tot mai deplină a necesităţilor de trai ale membrilor societăţii, se asigură, în ultimă instanţă, victoria socialismului asupra capitalismului. Dar existenţa obiectivă a acestei legi în socialism nu duce automat, de la sine, la o creştere necontenită şi în ritm susţinut a productivităţii muncii; valorificarea acestor condiţii depinde de măsura în care politica economică pune în acţiune toţi factorii de mobilizare şi stimulare a economisirii timpului de muncă al societăţii. Deşi în socialism dispar limitele obiective — proprii capitalismului — care stau în calea creşterii productivităţii muncii, anumiţi factori subiectivi (insuficienta cunoaştere a rezervelor, folosirea unor metode de conducere şi planificare depăşite etc.) fac ca acţiunea acestei legi să fie stînjenită. Folosind cu pricepere această lege obiectivă şi acţionînd potrivit cerinţelor ei, partidul, statul nostru socialist au obţinut rezultate însemnate pe linia creşterii productivităţii muncii în toate ramurile economiei naţionale şi îndeosebi în cele propulsatoare ale progresului tehnic. Ritmul mediu anual de creştere a productivităţii muncii în perioada 1951—1973 a fost de circa 8% pe întreaga industrie, iar în unele ramuri peste 10%. Cu toate realizările obţinute, nivelul productivităţii muncii în România este încă scăzut în comparaţie cu cel atins de ţările avansate din punct de vedere economic. Aceasta se datoreşte înapoierii tehnico-economice moştenite de la regimul burghezo-moşieresc, precum şi valorificării încă insuficiente a posibilităţilor tehnice şi a condiţiilor economico-sociale create în procesul construcţiei socialiste. Potenţialul material şi uman de care dispune ţara noastră creează condiţii tot mai favorabile de sporire a productivităţii muncii. În cincinalul 1976—1980, în condiţiile duratei actuale a săptămînii de lucru, productivitatea muncii urmează să crească cu 6,2—6,5% în industrie, cu 8,4—9,4% în construcţii-montaj şi cu 3,7—4,8% în transporturile feroviare (v. şi *productivitatea muncii*).

„LEGEA DE ARAMĂ A SALARIULUI“, teorie formulată de socialistul mic-burghez german Ferdinand Lassalle (1825—1864), inspirîndu-se de la economistul vulgar *Th. R. Malthus* (v.). Potrivit acestei „legi“, salariul în capitalism nu poate depăşi limita minimului de mijloace de subzistenţă necesare întreţinerii muncitorului şi a familiei sale, deoarece un spor al salariilor peste această limită ar atrage după sine creşterea numărului căsătoriilor şi a natalităţii, respectiv a populaţiei; la rîndul ei, creşterea populaţiei ar conduce la diminuarea salariilor şi, drept consecinţă, la reducerea naşterilor. O asemenea formulă ignoră faptul că nivelul salariilor, care au la bază valoarea forţei de muncă, depinde de raportul de forţe dintre burghezie şi proletariat, de intensitatea luptei clasei muncitoare şi a aliaţilor săi pentru revendicări economice şi politice. Falsitatea **„l. de a. a s.“** a fost demonstrată de către *K. Marx* (v.).

LEGEA DEZVOLTĂRII INEGALE ŞI ÎN SALTURI ECONOMICE ŞI POLITICE A ŢĂRILOR CAPITALISTE ÎN IMPERIALISM, lege obiectivă a capitalismului ajuns în stadiul imperialist, care exprimă raporturile inerente de dezvoltare inegală economică şi politică a unor ţări, faţă de altele, înlăturarea rapidă de pe piaţa mondială a unor ţări de către altele, schimbarea rapidă a raportului de forţe pe arena internaţională şi lupta pentru împărţirea lumii deja împărţite. Dezvoltarea inegală a ramurilor, ţărilor şi diferitelor zone s-a impus ca o caracteristică fundamentală a capitalismului, însă forma de manifestare este diferită în cele două stadii ale acestei orînduiri. În stadiul liberei concurenţe, capitalismul se dezvoltă mai mult sau mai puţin lin, ajungerea din urmă şi depăşirea unor ţări de către altele avînd loc de-a lungul unei perioade istorice relativ îndelungate. În imperialism, se produc răsturnări rapide de situații în ierarhia țărilor capitaliste; monopolurile produc schimbări bruște în modul de repartizare a muncii sociale pe diverse ramuri, dispun de posibilități superioare pentru sporirea producției, pentru promovarea tehnicii noi etc., față de perioada dominației liberei concurențe, ceea ce determină dezvoltarea inegală și în salturi a unor țări, în raport cu altele. Dezvoltarea economică inegală și în salturi determină și o dezvoltare inegală și în salturi din punct de vedere politic, care se concretizează în diferențe de la o țară la alta în ceea ce privește gradul de adîncire a contradicțiilor de clasă, forța de organizare a proletariatului, conștiința revoluționară a acestuia etc. Ca urmare, premisele obiective și subiective ale revoluției socialiste nu se maturizează concomitent în toate țările capitaliste, apărînd astfel posibilitatea ca revoluția socialistă să învingă la început într-o țară sau un grup de țări (și nu neapărat în cele mai dezvoltate), acolo unde sînt mai slabe verigile imperialismului. Această concluzie, formulată de *V.I. Lenin* (v.), confirmată de istorie, are o mare însemnătate teoretică și practică în lupta proletariatului împotriva capitalului. Acțiunea acestei legi se concretizează în prezent în marile decalaje existente între diversele țări ale sistemului capitalist mondial în domeniile producției și acumulării, tehnico-științific, al organizării producției și a muncii, al calității forței de muncă ș.a. Stabilirea dimensiunilor și a direcțiilor de mișcare a decalajelor, precum și a raportului de forțe dintre țările sistemului mondial capitalist se poate realiza cu ajutorul unui sistem de indicatori grupați astfel: 1) *indicatori ai nivelului de dezvoltare* — venitul național pe locuitor, producția industrială și agricolă pe locuitor, nivelul productivității muncii sociale, cheltuielile pentru cercetarea științifică pe locuitor etc.; 2) *indicatorii potențialului economic* — volumul venitului național, volumul și structura producției industriale, dimensiunea capitalului fix și eficiența utilizării lui etc.; 3) *indicatori de dinamică* — ritmul de creștere a venitului național, productivității muncii sociale, producției industriale etc. În perioada postbelică, **l.d.i.** și în **s.** a **ț.c.** în **i.** își intensifică acțiunea, influențînd creșterea instabilității raportului de forțe dintre țările capitaliste. Factorii care au determinat adîncirea dezvoltării inegale a țărilor capitaliste în perioada postbelică: progresul tehnico-științific, care a determinat un nivel diferit de specializare și cooperare, și decalaje în nivelul productivității muncii sociale; intensitatea diferită în timp și spațiu cu care s-a produs concentrarea și centralizarea capitalului, monopolizarea producției și a piețelor, dezvoltarea capitalismului monopolist de stat; urmările diferite ale celui de-al doilea război mondial asupra diverselor țări capitaliste, militarizarea economiei capitaliste; formarea și dezvoltarea sistemului socialist mondial; prăbușirea sistemului colonial al imperialismului, care a dus la crearea tinerelor state independente ș.a. Sub influența unor asemenea factori, sferele de influență ale diferitelor țări imperialiste și poziția lor politică în lume încep să nu mai corespundă puterii lor economice. Necesitatea reîmpărțirii economice devine tot mai evidentă. În lumea capitalistă au apărut noi centre economice și politice care exercită o influență puternică asupra vieții internaționale: Piața comună, R.F. Germania, care ocupă un loc însemnat în rîndul țărilor capitaliste dezvoltate, Japonia, care a devenit unul din concurenții de seamă ai S.U.A. Aceste mutații, care au determinat manifestarea deschisă a unor contradicții între S.U.A. și noile forțe au contribuit la diminuarea caracterului de monopol al rolului jucat de S.U.A. în lumea capitalistă, aceasta fiind nevoită să împartă poziția ei conducătoare cu alte forţe. Accentuarea dezvoltării inegale a capitalismului, agravarea contradicţiilor dintre cele mai mari grupuri financiare şi puteri imperialiste constituie baza economică a izbucnirii războaielor în imperialism, bază care se menţine atîta vreme cît există imperialismul. În condiţiile actuale, baza economică a războaielor imperialiste se menţine, natura agresivă şi reacţionară a imperialismului a rămas aceeaşi, dar există forţe capabile să ferească omenirea de distrugerile unui nou război mondial. Asemenea forţe sînt: sistemul mondial socialist, clasa muncitoare, mişcarea comunistă şi muncitorească internaţională, ţărănimea, intelectualitatea, tînăra generaţie, organizaţiile de femei, popoarele care luptă pentru lichidarea definitivă a colonialismului, împotriva neocolonialismului pentru dezvoltarea liberă, independentă, cercurile largi ale opiniei publice progresiste, forţele antiimperialiste şi democratice din întreaga lume.

LEGEA DEZVOLTĂRII PLANICE PROPORŢIONALE A ECONOMIEI NAŢIONALE, lege economică obiectivă a socialismului, care exprimă relaţiile reciproce dintre procesele sociale de producţie şi modalitatea specifică societăţii socialiste de reglare conştientă, prealabilă a producţiei sociale la scara întregii economii naţionale, potrivit nevoii sociale. Baza obiectivă a acţiunii acestei legi o constituie socializarea socialistă a mijloacelor de producţie. „Proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie, relaţiile de colaborare proprii orînduirii socialiste asigură premisele pentru conducerea planică pe toate treptele economiei, inclusiv la nivelul întregii societăţi, fac necesară şi posibilă, în acelaşi timp, coordonarea unitară a întregului proces al producţiei, dirijarea conştientă a producţiei şi repartiţiei, distribuirea resurselor pe ramuri şi pe unităţi de producţie, aplicarea pe scară largă a progresului tehnic şi ştiinţific contemporan“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Respectarea cerinţelor **l.d.p.p.** a **e.n.** presupune: repartizarea muncii sociale, în cadrul fiecărei ţări, pe ramuri şi subramuri de activitate, în concordanţă cu nevoia socială în dinamica şi structura acesteia; stabilirea conştientă a proporţiilor în dezvoltarea economică; conducerea economiei pe baza planului naţional unic. Proporţionalitatea dezvoltării economiei socialiste constituie o importantă premisă pentru creşterea rapidă a producţiei sociale, folosirea raţională a resurselor umane, materiale şi băneşti, satisfacerea cît mai deplină a trebuinţelor materiale şi spirituale ale poporului. În munca practică de planificare pot uneori să aibă loc abateri de la cerinţele **l.d.p.p.** a **e.n.** şi ale altor legi economice, încălcări ale proporţionalităţii în dezvoltarea unor ramuri, subramuri ale producţiei, din cauza nerespectării integrale de către unele întreprinderi a sarcinilor de plan şi a obligaţiilor contractuale sau a unor greşeli în planificare, a insuficientei cunoaşteri a realităţilor etc. Evitarea unor astfel de perturbaţii obligă la studierea aprofundată a realităţii economico-sociale, la cunoaşterea cerinţelor legilor economice, la fundamentarea ştiinţifică a deciziilor, la prospectarea tendinţelor progresului tehnico-ştiinţific şi a efectelor acestuia etc. Reglarea socială conştientă a producţiei, în conformitate cu necesităţile existente, se întemeiază pe cunoaşterea şi utilizarea atît a **l.d.p.p.** a **e.n.** cît şi a celorlalte legi economice, cum sînt legea economică fundamentală a socialismului, legea creşterii necontenite a productivităţii muncii, legea valorii etc. În economia R.S. România, ca şi în a celorlalte ţări socialiste, **l.d.p.p.** a **e.n.** a început să acţioneze odată cu naşterea relaţiilor de producţie socialiste, a căror extindere şi generalizare i-au creat cîmp liber de acţiune în întreaga economie naţională. În etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism, în procesul conducerii economice eficiente şi al perfecţionării metodelor şi formelor concrete ale acesteia, sporeşte însemnătatea cunoaşterii şi utilizării **l.d.p.p.** a **c.n.** ca şi a celorlalte legi economice.

LEGEA ECONOMICĂ FUNDAMENTALĂ A CAPITALISMULUI, legea plusvalorii, lege specifică orînduirii capitaliste, care exprimă esenţa exploatatoare a relaţiilor de producţie burgheze; scopul permanent, mobilul determinant al producţiei capitaliste este de a produce cu minimum de capital avansat, maximum de *plusvaloare* (v.), mijlocul de realizare a ei fiind exploatarea maselor muncitoare în condiţiile lărgirii scării producţiei. **L.e.f. a c.** determină ansamblul dezvoltării formaţiunii capitaliste şi se află în centrul sistemului de legi economice al acesteia. A fost descoperită de către *K. Marx* şi formulată ştiinţific în „*Capitalul*“ (v.). Dacă în formaţiunile precapitaliste plusprodusul era folosit de nobili, în esenţă, pentru satisfacerea nevoilor personale, în capitalism, acesta ia forma de plusvaloare, din care o parte este acumulată, transformată în capital şi investită din nou în producţie pentru a lărgi exploatarea muncii salariate şi a spori mai departe masa plusvalorii obţinute. În plus, cu cît capitalistul acumulează mai multă plusvaloare, se întăreşte poziţia sa în lupta de concurenţă. De aici şi setea nepotolită a capitaliştilor de plusvaloare. Plusvaloarea (sau, în forma ei transformată, profitul) constituie motorul principal al dezvoltării forţelor de producţie în capitalism, dezvoltare care, întrucît se desfăşoară pe baza profitului, este foarte contradictorie. Prin **l.e.f. a c.** îşi croieşte drum *contradicţia economică fundamentală a capitalismului,* contradicţie profund antagonistă şi care, inevitabil, în dezvoltarea ei, determină pieirea acestei orînduiri. Întrucît la suprafaţă, plusvaloarea ia forma profitului, în capitalismul premonopolist unde domină libera concurenţă, acţionează legea profitului mijlociu, iar în imperialism, caracterizat prin dominaţia monopolurilor, *legea profitului ridicat de monopol* (v.). Prin învăţătura sa despre **l.e.f. a c.,** Marx a dezvăluit esenţa exploatării capitaliste, legea de mişcare a modului de producţie capitalist, baza economică a luptei de clasă în societatea burgheză, dînd astfel proletariatului şi tuturor oamenilor muncii o puternică armă teoretică în lupta revoluţionară, pentru înlăturarea capitalismului, a oricăror forme de exploatare şi pentru înfăptuirea socialismului.

LEGEA ECONOMICĂ FUNDAMENTALĂ A COMUNEI PRIMITIVE, lege economică specifică ce determină mişcarea acestei orînduiri. Ea poate fi formulată astfel: asigurarea mijloacelor necesare existenţei tuturor membrilor comunităţii pe calea muncii colective, întemeiate pe proprietatea comună asupra mijloacelor de producţie primitive şi a repartiţiei egalitare (v. şi *mod de producţie al comunei primitive*).

LEGEA ECONOMICĂ FUNDAMENTALĂ A FEUDALISMULUI, legea rentei feudale, lege economică specifică de mişcare a economiei feudale (v. şi *mod de producţie feudal; rentă feudală*).

LEGEA ECONOMICĂ FUNDAMENTALĂ A SCLAVAGISMULUI, lege economică specifică de mişcare a acestei orînduiri şi a cărei esenţă constă în satisfacerea nevoilor stăpînilor de sclavi pe calea exploatării sclavilor. În procesul exploatării, stăpînii de sclavi îşi însuşesc plusprodusul creat de sclavi (v. şi *mod de producţie sclavagist*).

LEGEA ECONOMICĂ FUNDAMENTALĂ A SOCIALISMULUI, lege obiectivă specifică de mişcare a sistemului economic socialist, care are ca trăsături esenţiale: dezvoltarea multilaterală şi susţinută a producţiei întemeiate pe proprietatea socială şi introducerea sistematică a celor mai noi şi mai eficiente cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, în vederea satisfacerii raţionale cît mai depline a nevoilor materiale şi culturale ale tuturor membrilor societăţii şi unei dezvoltări libere multilaterale a lor. Elementele esenţiale ale acestei legi au fost formulate în operele lui *K. Marx* (v.), *F. Engels* (v.) şi *V.I. Lenin* (v.). De pildă, Lenin vorbea despre „organizarea socialistă a producţiei pe seama întregii societăţi, pentru a asigura bunăstarea deplină şi o dezvoltare liberă multilaterală a tuturor membrilor ei". **L.e.f.** a **s.** pune în evidenţă superioritatea covîrşitoare a sistemului economic socialist faţă de cel capitalist. Ea apare şi începe să acţioneze odată cu făurirea orînduirii socialiste şi determină liniile principale de dezvoltare a modului de producţie socialist şi înaintarea sa pe drumul construirii comunismului. Folosirea de către statul socialist a **l.e.f.** a **s.** constă în dezvoltarea necontenită a producţiei sociale pe baza progresului tehnico-ştiinţific rapid şi asigurarea creşterii necontenite a bunăstării poporului. Satisfacerea cerinţelor **l.e.f.** a **s.** stă la baza politicii economice a Partidului Comunist Român. Ridicarea sistematică a nivelului de trai material şi cultural al membrilor societăţii reprezintă ţelul suprem al politicii P.C.R. (v. şi *mod de producţie socialist*).

LEGEA ECONOMIEI DE TIMP, lege obiectivă care acţionează în toate orînduirile sociale şi exprimă relaţia cauză-efect dintre dezvoltarea forţelor de producţie şi economia de timp de muncă, concretizată în micşorarea cheltuielilor de muncă (vie şi materializată) pe unitatea de produs şi maximizarea rezultatelor obţinute într-o anumită perioadă de timp. La un moment dat, orice orînduire socială, fiecare ţară dispune de un anumit volum de muncă ce trebuie repartizat, în mod obiectiv, pe genuri de activităţi, corespunzător trebuinţelor existente. Pe măsura progresului forţelor de producţie, a perfecţionărilor în organizarea producţiei şi a muncii etc., se reduce timpul de muncă cheltuit pe unitate de produs. Economia de timp de muncă constituie astfel o sursă a dezvoltării, oglindindu-se în eficienţa cheltuielilor de muncă sau în productivitatea muncii lor. În consecinţă, nivelul şi dinamica acesteia din urmă caracterizează nivelul şi dinamica economiei de timp de muncă. **L.e.** de **t.** a fost formulată de către *K. Marx* (v.). El sublinia că atît pentru fiecare individ, cît şi pentru societate în ansamblu, multilateralitatea dezvoltării, consumul şi activitatea oamenilor, a societăţii depind de economisirea timpului. Economia de timp, însemnătatea şi condiţiile realizării ei au fost diferite de-a lungul istoriei. Economia de timp s-a impus însă în mod deosebit, odată cu naşterea producţiei maşiniste, cu aplicarea unei tehnici cu randament tot mai înalt. În *capitalism*, atenţia ce se acordă economiei de timp îşi găseşte reflectare concentrată în cunoscuta expresie „timpul înseamnă bani", subordonată fiind, desigur, obţinerii de cît mai mare profit de către clasele exploatatoare. În *socialism*, economia de timp îşi sporeşte cu mult semnificaţia, constituind una din condiţiile dezvoltării, ale ridicării bunăstării materiale şi spirituale ale tuturor oamenilor muncii. Marx arăta că economia de timp, ca şi repartiţia planificată a timpului de muncă pe diferite ramuri de producţie, rămîne prima lege economică a producţiei colective. Cu cît este mai mare eficacitatea cheltuielilor de muncă, cu atît este mai bogată societatea socialistă, sporind potenţialul ei economic, posibilităţile de ridicare a nivelului de trai al poporului. Relaţiile socialiste de producţie deschid cîmp larg avîntului neîntrerupt al forţelor de producţie, utilizării cît mai raţionale a timpului de muncă, folosirii conştiente, planificate a **l.e.** de **t.** Sporirea economiei de muncă echivalează cu creşterea productivităţii muncii şi a *eficienţei economice* (v.). În epoca contemporană factorul timp capătă o semnificaţie deosebită pentru progresul economic al fiecărei ţări; pretutindeni există o adevărată întrecere pentru a cîştiga timp. Pentru ţara noastră economia de timp, folosirea eficientă a întregului fond de timp de muncă al naţiunii au un rol hotărîtor în dezvoltarea economico-socială pe drumul socialismului şi comunismului, în lichidarea decalajelor care o mai despart de ţările dezvoltate sub raport economic, într-un timp istoric cît mai scurt.

LEGEA EGALIZĂRII RATEI PROFITULUI, lege economică a capitalismului care exprimă procesul de formare a ratei generale (mijlocii) a profitului. Are un caracter istoric, în sensul că există numai în capitalism, iar modul ei de manifestare se modifică odată cu schimbarea condiţiilor în care acţionează. **L.e.r.p.** acţionează ca tendinţă, adică îşi croieşte drum prin nenumărate abateri şi oscilaţii; rata mijlocie a profitului nu este obţinută an de an de toate întreprinderile, în practică existînd diferenţe apreciabile; ea se formează din mişcarea contradictorie a numeroaselor rate de profit pe un număr mare de ani. Formarea ratei mijlocii a profitului are loc în timp prin compensarea reciprocă a diferenţelor în plus şi în minus faţă de medie. **L.e.r.p.** nu poate fi înţeleasă decît avîndu-se în vedere ansamblul economiei capitaliste. Profitul mijlociu depinde atît de compoziţia organică diferită a capitalului, cît şi de mărimea relativă a capitalului investit în fiecare ramură de producţie. În imperialism, monopolurile influenţează considerabil acţiunea **l.e.r.p.** Concurenţa dintre ramuri se desfăşoară între uniuni monopoliste gigantice, care folosesc nu numai mijloace economice ci şi mijloace neeconomice. O concurenţă aprigă există între monopolurile care activează în ramuri diferite dar ale căror produse se pot înlocui unul pe altul. Astfel, lupta concurenţială dintre monopoluri se desfăşoară cu metode cum ar fi: preţurile, înţelegerile cu clienţii, reclama, cumpărarea întreprinderilor concurentului de către monopolul cel mai puternic, spionajul economic etc. Ca urmare, monopolurile cele mai puternice acaparează poziţiile celor mai slabe şi în multe cazuri le absorb. Alteori, două sau mai multe uniuni monopoliste fuzionează în scopul dobîndirii unei poziţii mai bune în lupta cu alte uniuni monopoliste puternice. Toate acestea influenţează concurenţa dintre ramuri, migraţia capitalurilor şi, implicit, acţiunea **l.e.r.p.** Dominaţia monopolurilor şi celelalte trăsături fundamentale ale imperialismului oferă condiţii favorabile monopoliştilor pentru obţinerea unor profituri mai mari decît cel mijlociu. Profitul mijlociu reprezintă limita inferioară peste care se adaugă un supraprofit ce explică specificul exploatării în imperialism şi formează împreună profitul de monopol, formă de realizare a dominaţiei monopolurilor. Cunoaşterea acţiunii **l.e.r.p.** permite evidenţierea faptului, de mare însemnătate, că fiecare muncitor este exploatat nu numai de capitalistul căruia i-a vîndut forţa sa de muncă, ci de întreaga clasă burgheză. Pentru a scăpa de exploatare, întreaga clasă muncitoare trebuie să-şi unească forţele şi să lupte împotriva întregii clase a capitaliştilor. În imperialism, dominaţia monopolurilor afectează şi interesele altor pături sociale, astfel că interesele monopolurilor sînt opuse intereselor fundamentale ale naţiunii. Se impune necesitatea obiectivă a luptei clasei muncitoare, în frunte cu partidul ei marxist-leninist, pentru a strînge în jurul său toate forţele interesate în lichidarea dominaţiei monopoliste, pentru progres social, economic şi politic (v. şi *egalizarea ratei profitului*).

LEGEA GENERALĂ A ACUMULĂRII CAPITALISTE, lege economică proprie orînduirii burgheze, potrivit căreia odată cu creşterea avuţiei sociale creşte şi inegalitatea socială şi economică, se adînceşte şi se lărgeşte prăpastia dintre clasa burgheză şi clasa muncitoare. Acumularea de bogăţie la un pol, la clasa burgheză, are loc concomitent cu creşterea gradului de exploatare, cu formarea *armatei industriale de rezervă* (v.) şi a pauperismului la celălalt pol, la clasa muncitoare, la cei ce muncesc. **L.g.** a **a.c.** exprimă legătura internă dintre creşterea avuţiei sociale ce se produce pe baza acumulării capitaliste şi situaţia maselor muncitoare. Meritul de a fi descoperit şi fundamentat ştiinţific **l.g.** a **a.c.** aparţine lui *K. Marx* (v.), care, în opera sa „*Capitalul*“ (v.), a demonstrat că situaţia clasei muncitoare este organic legată de proporţiile şi energia acumulării. Ca urmare, „în măsura în care se acumulează capital, situaţia muncitorului trebuie să se înrăutăţească, indiferent dacă salariul pe care-l primeşte este mai ridicat sau mai scăzut“ *(K. Marx)*. **L.g.** a **a.c.** acţionează în toate ţările capitaliste fără excepţie, însoţeşte orînduirea burgheză de-a lungul întregii sale istorii. Ea acţionează în cadrul sistemului de legi ale orînduirii capitaliste şi înainte de toate în strînsă legătură cu *legea plusvalorii*. Asemenea tuturor celorlalte legi, **l.g.** a **a.c.** este modificată în acţiunea ei de împrejurări variate, printre care se remarcă; mărimea avuţiei sociale, volumul şi concentrarea capitalului în funcţiune, condiţiile de formare şi dezvoltare a pieţei forţei de muncă, gradul de exploatare a clasei muncitoare, proporţiile acumulării, ritmul şi formele progresului tehnic, forţa productivă a muncii, deosebirile naţionale între salarii, nivelul de dezvoltare a modului de producţie capitalist, evoluţia diferitelor faze ale ciclului economic, războaiele, gradul de organizare şi combativitate al clasei muncitoare. Asupra situaţiei clasei muncitoare exercită o puternică influenţă faptul că de pe urma randamentului muncitorului productiv colectiv beneficiază, mai ales, clasa burgheză a cărei bogăţie creşte sub formă de venit şi care îşi măreşte totodată capitalul prin acumulare. În acelaşi timp, în procesul acumulării partea variabilă a capitalului scade în mod relativ, ca urmare a modificărilor survenite în compoziţia organică a capitalului. Această scădere relativă se accentuează odată cu creşterea capitalului total şi creează condiţiile transformării unei părţi a populaţiei muncitoreşti în *suprapopulaţie relativă* (v.). Forţa **l.g.** a **a.c.** sporeşte odată cu adîncirea dominaţiei monopolurilor, cu intervenţia statului monopolist în procesul de ansamblu al reproducţiei capitaliste lărgite. Are loc o creştere a gradului de exploatare a clasei muncitoare, dar şi a altor categorii sociale. Folosirea preţului de monopol ca instrument de redistribuire duce la un transfer de valoare, implicit de plusvaloare, de la întreprinderile mici, mijlocii şi chiar mari către monopoluri. Folosirea inflaţiei permanente, de asemenea, a determinat şi determină un transfer de venituri a tuturor categoriilor sociale către monopoluri, servind drept surse de acumulare. Intervenţia statului monopolist în economic, prin multiplele sale pîrghii economice, sporeşte dimensiunile capitalului acumulat de monopoluri. În condiţiile sporirii forţei acumulării creşte şi presiunea exercitată de capital asupra întregii societăţi, are loc o concentrare crescîndă a proprietăţii asupra mijloacelor de producţie în mîinile burgheziei, concomitent cu intensificarea exploatării clasei muncitoare, accentuarea ruinării maselor ţărăneşti, adîncirea dependenţei economice a intelectualităţii şi a funcţionarilor faţă de monopoluri. Totodată, existenţa în cadrul sistemului mondial capitalist a două grupuri de ţări — ţări imperialiste dezvoltate şi ţări subdezvoltate, foste colonii — este o formă de manifestare a **l.g.** a **a.c.** În ţările cu o economie slab dezvoltată, dominaţia monopolistă a dus şi duce la creşterea absolută a mizeriei şi a sărăciei în înţelesul cel mai strict al cuvîntului. În ţările capitaliste dezvoltate efectele acumulării asupra situaţiei clasei muncitoare se manifestă sub forme mai rafinate. Intensificarea acţiunii **l.g.** a **a.c.** depinde şi de raportul de forţe dintre burghezie şi proletariat, precum şi de o serie de factori externi. În măsura în care oamenii muncii îşi organizează bine lupta revendicativă şi îşi manifestă combativitatea revoluţionară, se pot pune anumite limite tendinţei marilor monopolişti de a adînci exploatarea. În unele ţări capitaliste clasa muncitoare a reuşit prin luptă să-i oblige pe capitalişti la anumite „concesii“, la acceptarea unor sporuri ale salariilor. De asemenea, unele ţări în curs de dezvoltare au reuşit să limiteze plasarea capitalurilor monopoliste în economia lor, precum şi scurgerea în afara graniţelor lor a unei importante părţi din profiturile monopoliste. Cu toate acestea acumularea capitalistă se produce cu o forţă sporită, gradul de exploatare creşte, sfera celor exploataţi se extinde, *pauperizarea* (v.) are loc în planuri mai complexe, antagonismele sociale se accentuează. Numai lichidarea relaţiilor de producţie burgheze poate desfiinţa cauzele care generează acţiunea **l.g.** a **a.c.**

LEGEA LUI GRESHAM, lege economică privitoare la circulaţia bănească în economia bazată pe proprietatea privată, formulată astfel: „Cînd într-o ţară circulă două monede, una fiind considerată de public ca bună, iar alta ca slabă, moneda proastă o înlătură din circulaţie pe cea bună“. Faptul, verificat adesea în practică, se rezumă la tendinţa de tezaurizare a monedei cu valoare reală mai mare şi de trecere a funcţiilor circulaţiei interne în seama monedei cu valoare reală mai mică, atunci cînd ambele monede au aceeaşi valoare nominală. Enunţul legii este atribuit lui T. Gresham (1519—1579), dar regula fusese observată şi expusă mai înainte şi de Aristofan, N. d'Oresme, N. Copernic etc.

LEGEA NUMERELOR MARI, lege statistică care acţionează în cazul fenomenelor individuale şi exprimă legătura necesară dintr-o multitudine de procese şi fenomene care se găsesc într-o anumită interacţiune, aparent întîmplătoare. **L.n.m.,** enunţată de I. Nernoulli, încă în sec. al XVIII-lea, aprofundată apoi de matematicianul Poissari, arată, în esenţă, că în cercetarea unui fenomen de masă, pe măsura cuprinderii unui număr cît mai mare de cazuri, rezultatele obţinute depind tot mai puţin de întîmplare, ceea ce dă posibilitatea să se manifeste legitatea fenomenelor. **L.n.m.** este „lege internă care-şi croieşte drum prin fenomenele întîmplătoare şi le neglijează devenind vizibilă numai atunci cînd aceste fenomene sînt privite «în mase mari»“ *(K. Marx)*. **L.n.m.,** ca orice lege statistică, nu determină mişcarea fiecărui element în parte, ci apare ca o rezultantă medie a numeroaselor acţiuni individuale, ale unui complex de fenomene şi procese, ca o tendinţă şi o necesitate ce-şi croieşte drum printr-un număr foarte mare de întîmplări, ca medie a unui număr mare de abateri întîmplătoare. Între **l.n.m.** şi legea dinamică există o legătură dialectică de întrepătrundere, determinînd împreună manifestarea fenomenelor şi proceselor, mişcarea şi tendinţa de dezvoltare a lor. O expresie a **l.n.m.** se găseşte în faptul că suma preţurilor este egală cu suma valorilor, că diferitele rate individuale ale profitului se egalizează, dînd naştere la rata medie a profitului etc.

LEGEA POPULAŢIEI, lege ce exprimă relaţiile dintre fenomenele şi procesele social-economice ce au loc în legătură cu: reproducerea, gradul de ocupare a populaţiei apte de muncă în producţia socială, nivelul satisfacerii nevoilor de consum, reînnoirea şi dezvoltarea capacităţii de muncă a lucrătorilor etc. Ea acţionează în toate orînduirile sociale, „...orice mod de producţie istoric este deosebit, are legi specifice ale populaţiei“ *(K. Marx)*. În *capitalism*, acţiunea **l.p.** se caracterizează prin aceea că odată cu acumularea capitalului, o parte a populaţiei muncitoare devine relativ excedentară, constituind armata de rezervă a capitalului, condamnată la şomaj, foamete şi mizerie. Trăsătura principală a acestei legi o constituie aici folosirea incompletă a populaţiei apte de muncă, formarea suprapopulaţiei relative, risipa de muncă la scara economiei capitaliste. În *socialism*, acţiunea **l.p.** se caracterizează prin: atragerea în producţia socială a întregii populaţii apte de muncă şi inexistenţa şomajului ca fenomen social; folosirea deplină şi eficientă a resurselor de muncă ale ţării; ridicarea nivelului de trai al tuturor membrilor societăţii etc.

LEGEA PROFITULUI RIDICAT DE MONOPOL, lege economică obiectivă caracteristică stadiului imperialist al capitalismului, în virtutea căreia monopolurile obţin profituri mai mari decît profitul mijlociu, diferenţiate în funcţie de gradul de monopolizare a ramurii, de forţa lor în diferitele domenii în care acţionează. **L.p.r.** de **m.** este o formă specifică de manifestare a legii plusvalorii în imperialism. Ea exprimă specificul exploatării în condiţiile dominaţiei monopolurilor şi a capitalului financiar, creşterea forţei economice şi de concurenţă a uniunilor monopoliste. Baza economică a acţiunii **l.p.r.** de **m.** o constituie proprietatea monopolistă asupra mijloacelor de producţie, gradul înalt de concentrare a producţiei şi a capitalurilor, ascuţirea luptei de concurenţă şi stăpînirea monopolistă a pieţei. **L.p.r.** de **m.** exprimă esenţa unor relaţii cu mult mai complexe decît legea profitului mijlociu. Prin mecanismul preţurilor sînt exploataţi atît muncitorii din întreprinderile monopoliste cît şi cei din întreprinderile nemonopoliste, micii producători — ţăranii şi meşteşugarii; pe diferite căi, economice şi extraeconomice, sînt exploatate popoarele din colonii, semicolonii şi ţări în curs de dezvoltare. În condiţiile transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat **l.p.r.** de **m.** îşi lărgeşte sfera de acţiune şi îşi diversifică formele de manifestare. Ea este strîns legată de legea plusvalorii (legea economică fundamentală a capitalismului), de legea generală absolută a acumulării capitaliste, de ansamblul sistemului de legi ale capitalismului. În mecanismul acţiunii **l.p.r.** de **m.** un rol hotărîtor îl are raportul de forţe dintre monopoluri şi întreprinderile nemonopoliste, acela din interiorul uniunilor monopoliste, dintre oligarhia financiară şi masele largi de oameni ai muncii, dintre monopoluri şi statul burghez.

LEGEA REPARTIŢIEI DUPĂ MUNCĂ, lege economică specifică socialismului care exprimă relaţiile dintre membrii societăţii socialiste ce se stabilesc în legătură cu crearea şi repartizarea acelei părţi a produsului social, respectiv a venitului naţional, destinată consumului individual în funcţie de cantitatea, calitatea şi importanţa socială a muncii depuse. Instaurarea proprietăţii socialiste exclude exploatarea omului de către om, precum şi repartiţia fondului de consum individual în favoarea unor clase sau grupuri sociale şi în defavoarea altora. Repartiţia socialistă înfăptuită potrivit principiului „de la fiecare după capacităţile sale, fiecăruia după munca sa“, constituie o necesitate obiectivă, pe această treaptă istorică a societăţii. Nivelul dezvoltării forţelor de producţie existente în socialism nu asigură încă belşugul de produse cerut de repartiţia comunistă, după nevoi; munca nu a devenit încă pentru toţi membrii societăţii o necesitate vitală; se menţin încă deosebiri esenţiale între munca fizică şi cea intelectuală, între cea calificată şi necalificată, grea şi uşoară, industrială şi agricolă etc.; în conştiinţa unor oameni mai persistă rămăşiţe ale mentalităţii burgheze manifestate prin tendinţe de parazitism, căpătuială, de încercare de a trăi fără muncă, pe seama altora, de sustragere de la obligaţiile sociale şi care intră în discordanţă flagrantă cu atitudinea majorităţii covîrşitoare a oamenilor muncii. Din aceste cauze se impune ca societatea socialistă să organizeze o repartiţie a fondului de consum individual care să ţină seama de contribuţia efectivă adusă de fiecare la producţia socială. Munca devine astfel unicul criteriu de apreciere a omului, de participare a lui la producţia şi repartiţia bunurilor materiale. Această necesitate obiectivă a repartiţiei după muncă este exprimată de **l.r.** după **m.** Realizarea în practica social-economică a cerinţelor **l.r.** după **m.** impune respectarea următoarelor principii: la muncă egală — retribuţie egală; retribuirea diferenţiată în raport cu nivelul calificării muncii, calitatea, însemnătatea economico-socială a muncii şi cu condiţiile în care se desfăşoară munca. Partidul Comunist Român şi statul socialist, pornind de la faptul că repartiţia echitabilă a venitului naţional, a roadelor muncii şi a mijloacelor materiale între membrii societăţii constituie una din problemele fundamentale ale făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi trecerii la comunism, urmăresc perfecţionarea continuă a principiului socialist de repartiţie în scopul armonizării intereselor personale cu cele ale întregii societăţi, participării mai active a fiecărui membru al societăţii la sporirea avuţiei naţionale, realizării întocmai a acelor condiţii materiale şi spirituale de care depinde în mod hotărîtor trecerea la comunism.

LEGEA TENDINŢEI DE SCĂDERE A RATEI PROFITULUI, lege economică specifică capitalismului care exprimă raportul cauzal dintre dinamica ratei generale a profitului, a compoziţiei organice a capitalului social şi factorii care se opun efectelor acesteia din urmă, lege descoperită de *K. Marx* (v.) şi analizată în opera sa „*Capitalul*" (v.) Rezultanta acestor confruntări îşi găseşte expresia într-o creştere mai lentă a ratei profitului decît cea a masei sale. În cadrul primului grup de relaţii cauzale un loc central îl ocupă raportul invers ce există între rata profitului şi compoziţia organică a capitalului. Legităţile capitalismului şi, în primul rînd, legea economică fundamentală a acestuia impun perfecţionarea condiţiilor de producţie, cu deosebire a tehnicii. În această situaţie, ca urmare a creşterii productivităţii muncii, raportul dintre numărul de muncitori şi volumul mijloacelor de producţie întrebuinţate creşte în favoarea acestora din urmă. Are loc astfel un proces legic de creştere a compoziţiei organice a capitalului, care, în condiţii neschimbate, determină scăderea ratei profitului. Întrucît este vorba de modificarea unor mărimi relative, respectiv a ponderii capitalului constant şi a celui variabil în totalul capitalului utilizat, procesul menţionat nu exclude ci, dimpotrivă, presupune mărirea masei de profit obţinute de capitalişti. Mai mult decît atît, scăderea ratei profitului nu este proporţională cu creşterea compoziţiei organice şi nici liniară sau cel puţin absolută. Al doilea grup de condiţionări vizează factorii cu acţiune contradictorie care, în principal, se opun scăderii ratei profitului: 1) creşterea gradului de exploatare, care, ducînd la creşterea masei profitului, contracarează total sau parţial efectele creşterii compoziţiei organice a capitalului; 2) menţinerea salariului sub valoarea forţei de muncă sau creşterea mai înceată a acestuia comparativ cu creşterea valorii nou create, sporeşte masa de profit, opunîndu-se tendinţei de scădere a ratei acestuia; 3) ieftinirea elementelor capitalului constant atenuează ridicarea compoziţiei organice a capitalului şi tendinţa de scădere a ratei medii a profitului; 4) schimburile neechivalente dintre ţările imperialiste şi ţările în curs de dezvoltare duc, pe de o parte, la atenuarea creşterii compoziţiei după valoare a capitalului, iar, pe de altă parte, la obţinerea de supraprofituri, constituind, în ansamblu, un factor ce se opune scăderii ratei profitului în ţările capitaliste dezvoltate. Datorită acţiunii acestor factori, scăderea ratei profitului este atenuată, este mai lentă decît cea pe care ar fi determinat-o influenţa exclusivă a creşterii compoziţiei organice a capitalului. În aceste condiţii, chiar dacă ar avea loc o tendinţă de scădere a ratei profitului, masa acestuia creşte şi odată cu ea, sursele acumulării capitaliste, ale sporirii dimensiunii capitalului. Analizînd caracterul scăderii ratei profitului şi răspunzînd la întrebarea de ce această scădere nu este mai mare sau mai rapidă, Marx sublinia că trebuie să presupunem că intervin influenţe opuse, care contracarează şi anulează efectele legii generale, imprimîndu-i doar caracterul unei tendinţe. De aceea, el a şi numit-o **l.t.** de **s.** a **r.p.**

LEGEA VALORII, lege economică a producţiei de mărfuri, potrivit căreia producţia şi schimbul de mărfuri se efectuează pe baza timpului de muncă socialmente necesar. **L.v.** are un caracter obiectiv, ea „se impune cu forţa, ca o lege naturală regulatoare, aşa cum se impune, de pildă, legea gravitaţiei atunci cînd se prăbuşeşte casa pe tine“ *(K. Marx)*. **L.v.** are caracter istoric, acţionează în producţia de mărfuri din sclavagism, feudalism, capitalism precum şi în socialism. Acţiunea ei însă diferă de la o orînduire la alta, în funcţie de natura producţiei de mărfuri, de relaţiile de producţie dominante şi legităţile economice specifice orînduirii economico-sociale date. *În producţia de mărfuri bazată pe proprietatea privată*, **l.v.** reglează repartizarea mijloacelor de producţie şi a forţei de muncă pe diferite ramuri, volumul şi proporţiile dezvoltării acestora. Repartizarea lor are loc în funcţie de scopul producţiei dar, în ultimă instanţă, nu poate fi disociată de nevoia socială. **L.v.** îndeplineşte acest rol într-o formă mediată şi incompletă (relaţia cerere-ofertă), prin mecanismul abaterii preţurilor de piaţă de la valoarea mărfurilor. Dacă oferta produselor *x*,*y*,*z*, de exemplu, este mai mare decît cererea lor solvabilă, atunci preţul produselor respective scade sub valoare, ceea ce va determina producătorii să-şi restrîngă producţia şi să se orienteze către producţia altor mărfuri şi, invers, atunci cînd oferta produselor *a*,*b*,*c* este mai mică decît cererea solvabilă, preţul de piaţă va creşte peste valoare, ceea ce reprezintă un indiciu pentru producătorii de mărfuri ca ei să lărgească producţia şi să aducă în circulaţie mai multe mărfuri din categoria *a*,*b*,*c*. Indicaţiile pe care **l.v.** le dă producătorilor particulari de mărfuri sînt generale, extrem de vagi, imperfecte; ea semnalează disproporţiile după ce acestea au avut loc, post-factum. Or, o astfel de formă de reglare posterioară şi aproximativă determină o risipă de mijloace de producţie şi de muncă socială. Acţiunea **l.v.** stimulează dezvoltarea spontană a forţelor de producţie, perfecţionarea producţiei. Datorită condiţiilor de producţie diferite, valorile individuale ale aceleiaşi speţe de marfă au mărimi diferite în timp şi spaţiu. Producătorii care confecţionează mărfurile la un timp de muncă individual mai mare decît timpul de muncă socialmente necesar pierd, se ruinează, în timp ce alţi producători de mărfuri, care au cheltuit un timp de muncă individual mai mic decît cel socialmente necesar, cîştigă, se îmbogăţesc. Situaţia de fapt îndeamnă la perfecţionări, la dezvoltarea tehnicii şi organizarea producţiei, contribuind la progresul general al forţelor de producţie. **L.v.** imprimă însă un caracter contradictoriu dezvoltării forţelor de producţie: producătorii privaţi ţin ascunse perfecţionările aduse producţiei, nu le generalizează, pentru că ar pierde avantajele pe care le au pe piață; dezvoltarea forțelor de producție se înfăptuiește inegal, disproporționat, în condițiile unei ascuțite lupte de concurență, printr-o continuă luptă de interese. Acțiunea **l.v.** generează, în anumite condiții, transformarea producției simple de mărfuri în producție de mărfuri capitalistă. Aceasta se realizează atunci cînd însăși forța de muncă devine marfă, care se vinde și se cumpără pentru a fi exploatată în procesul de producție. În condițiile producției de mărfuri capitaliste, **l.v.** continuă să acționeze, dar într-un mod relativ complex. Dacă în economia de mărfuri simplă, mecanismul de funcționare al **l.v.** era comparativ simplu, înfăptuindu-se prin oscilațiile prețurilor de piață în jurul valorii, în economia de mărfuri capitalistă, mecanismul de acțiune al acestei legi se complică; între valoare și prețul de piață apare o verigă intermediară, *prețul de producție* (v.). Totodată, prețul de piață oscilează nu în jurul valorii, ci în jurul prețului de producție care însă nu se poate desprinde de valoare. El reprezintă o formă transformată a valorii mărfii, fiind guvernat de valoare. Acest lucru înseamnă că orice modificare produsă în valoarea mărfii atrage după sine modificarea corespunzătoare a prețului de producție. **L.v.** guvernează mișcarea prețurilor de producție, astfel că reducerea sau creșterea valorii se reflectă și în prețul de producție al mărfii care, de asemenea, se reduce sau crește. În imperialism, mecanismul de acțiune al **l.v.** se complică și mai mult, fiind strîns legat de apariția și dezvoltarea monopolurilor, de *prețul de monopol* (v.) și profitul de monopol (v. și *profit*). Imperialismul determină o puternică abatere, în sus și în jos, a prețurilor de monopol de la valoare. Abaterea însă nu se face încălcînd **l.v.**, ci în cadrul și limitele acesteia. Ca urmare, suma prețurilor ridicate de monopol poate depăși valoarea numai în măsura în care suma prețurilor la produsele nemonopolizate coboară sub valoare, sau în măsura în care ajung sub valoare prețurile scăzute de monopol. Ceea ce cîștigă monopolurile pierd producătorii nemonopoliști și oamenii muncii. În condițiile dominației monopoliste, **l.v.** acționează în așa fel încît dinamica prețurilor exprimă, în anumite limite, dinamica valorii mărfurilor; relația dintre prețuri reflectă bazele obiective ale relației dintre valorile mărfurilor; suma generală a prețurilor mărfurilor corespunde bineînțeles, într-un cadru larg, cu suma valorii mărfurilor. În *socialism*, acțiunea **l.v.** este determinată de existența producției și circulației mărfurilor. Natura social-economică diferită a orînduirii socialiste imprimă acțiunii **l.v.** anumite particularități privind forma de manifestare, sfera de acțiune, rolul și consecințele sale. Astfel, stabilirea mărimii cheltuielilor de muncă socială la care trebuie să se producă mărfurile și să aibă loc schimbul de mărfuri, ca și formarea prețurilor pe baza valorii sociale, sînt rezultatul unei activități conștiente, planificate. Caracterul mai limitat al producției socialiste de mărfuri, precum și faptul că forța de muncă a încetat să fie marfă determină o sferă mai limitată a acțiunii **l.v.** **L.v.** nu mai are, în socialism, rolul de regulator al producției, acțiunile spontane și răzlețe ale producătorilor de mărfuri sînt înlocuite cu activități conștiente, organizate pe bază de plan; acțiunea ei este folosită de către societate în procesul conducerii planificate, în vederea dezvoltării economiei naționale. Prin intermediul **l.v.** și al categoriilor legate de acțiunea ei, se pune în mișcare întregul sistem de stimulente și de interese economice, stabilindu-se pe baze științifice, armonia necesară între interesele generale ale societății socialiste, interesele unităților economice și cele personale ale lucrătorilor lor, se stimulează producția și creșterea rentabilității. **L.v.** acționează și este folosită în socialism atît în producție cît și în circulație. La nivelul unităților, al ramurilor şi al economiei naţionale, se utilizează categoriile economice valorice: preţ, preţ de cost, beneficii etc. care devin pîrghii economice eficace pentru evidenţierea cheltuielilor şi rezultatelor obţinute pentru orientarea producţiei, în conformitate cu nevoia socială. **L.v.** acţionează în domeniul producţiei, în strînsă legătură cu celelalte legi economice existente în socialism. Astfel, acţiunea **l.v.** este organic legată de legea dezvoltării planice, proporţionale a economiei naţionale, reglementarea planificată, eficientă a producţiei socialiste, neputîndu-se înfăptui în afara **l.v.**, ci pe baza utilizării ei. „În întreaga activitate de planificare, în analiza proceselor producţiei, reproducţiei şi repartiţiei, a corelaţiilor dintre ramuri, în stabilirea unor măsuri pentru influenţarea activă a ritmului şi calităţii producţiei şi circulaţiei este necesară utilizarea multilaterală a factorilor economici, folosirea în interesul societăţii socialiste a legii valorii“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Impulsionarea activităţii întreprinderilor la o cît mai mare raţionalitate în cheltuirea resurselor materiale şi financiare, în creşterea volumului producţiei, îmbunătăţirea structurii sortimentale, ridicarea calităţii produselor, diversificarea producţiei, folosirea de înlocuitori, introducerea în fabricaţie a produselor noi etc. se realizează cu ajutorul efectelor stimulative ale categoriilor valorice. Utilizarea **l.v.** în producţie se concretizează în planificarea preţurilor, a creşterii productivităţii muncii, a rentabilităţii, a reducerii cheltuielilor materiale, a preţului de cost etc. **L.v.** şi categoriile valorice, stimulînd producţia întreprinderilor socialiste, servesc la stabilirea proporţiilor necesare în dezvoltarea diferitelor ramuri şi subramuri ale economiei naţionale. La nivel macroeconomic, reglarea planificată, eficientă a producţiei socialiste, în conformitate cu nevoia socială, fundamentarea ştiinţifică a proporţiilor reproducţiei socialiste, păstrarea echilibrului economic, financiar şi valutar, întărirea stabilităţii monetare etc. se asigură prin folosirea eficientă a **l.v.** şi a categoriilor valorice. **L.v.** este de mare însemnătate şi în repartizarea investiţiilor pe ramuri, întreprinderi şi sectoare de activitate, în sporirea eficienţei economice a acestora şi a introducerii tehnicii noi, în toate ramurile economiei. În stabilirea amplasamentelor noilor obiective industriale se îmbină însă organic considerentele de eficienţă economică cu criteriile sociale, legate de necesitatea ridicării judeţelor şi localităţilor mai puţin dezvoltate, a accelerării progresului lor economic şi social. **L.v.** este utilizată şi în aprecierea activităţii economice desfăşurată de întreprinderi, contribuind totodată la întărirea gestiunii economice. În politica economică, partidul şi statul socialist folosesc **l.v.** şi în procesul realizării cerinţelor legii economice fundamentale a socialismului, ale legii creşterii neîntrerupte a productivităţii muncii, ale legii repartiţiei după muncă etc. În domeniul circulaţiei mărfurilor **l.v.** acţionează prin intermediul *preţurilor* (v.); se are în vedere ca trecerea mărfurilor de la producător la consumator să aibă loc pe baza echivalenţei, ca preţurile de vînzare să fie stabilite în funcţie de valoare. **L.v.** se foloseşte în planificarea circulaţiei mărfurilor, a finanţelor, a creditului, a importului şi exportului de mărfuri, a veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei etc. Utilizarea **l.v.** stimulează pe lucrătorii din sfera circulaţiei în reducerea cheltuielilor neproductive, a cheltuielilor de circulaţie, asigurînd economisirea muncii sociale, creşterea beneficiului şi a rentabilităţii întreprinderilor comerciale. În plus, în circulaţie, **l.v.** este utilizată pentru întărirea legăturilor dintre întreprinderile producătoare şi consumatori, pentru alegerea celor mai bune şi rentabile forme de aprovizionare a întreprinderilor şi populaţiei. În condiţiile intensificării schimburilor comerciale cu alte ţări sporeşte însemnătatea folosirii **l.v.** în schimburile comerciale externe. Pe baza cerinţelor **l.v.** se stimulează reducerea cheltuielilor de producţie şi de circulaţie, sporirea preocupării întreprinderilor pentru îmbunătăţirea calităţii produselor şi a structurii livrărilor pe piaţa externă, pentru orientarea corespunzătoare a producţiei în sensul creşterii ponderii produselor cu grad înalt de prelucrare, cu rentabilitate ridicată şi a celor care au perspective certe de plasare la export. Folosirea conştientă a **l.v.** şi a categoriilor valorice în economia socialistă întăreşte relaţia între plan şi piaţă, realizează, pe baza cunoaşterii prealabile a nevoii sociale şi a posibilităţilor de acoperire a ei, o legătură planificată între cerere şi ofertă, între producţie şi consum. În R.S. România, **l.v.**, legile producţiei de mărfuri sînt folosite, în mod conştient, în concordanţă cu necesităţile economiei planificate şi cu cerinţele pieţei internaţionale; evident, pe plan naţional, cîmpul şi modul de acţiune al acestor legi sînt diferite de cele pe plan internaţional. În comunismul deplin, cînd nu vor mai exista producţie şi circulaţie de mărfuri, **l.v.** şi toate categoriile economice valorice legate de ea îşi vor pierde puterea de acţiune deoarece vor dispărea condiţiile care le-au generat. În România, problemele **l.v.** au făcut obiectul unor largi dezbateri cu temele: „Acţiunea legii valorii în economia socialistă“ (publicată în „Contribuţii la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste“, 1969); „Preţurile cu ridicata în dezbaterea specialiştilor“ (publicată în „Contribuţii la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste“, vol. 2, 1971) (v. şi *preţ*).

LEGILE GENERALE ALE REVOLUŢIEI ŞI CONSTRUCŢIEI SOCIALISTE, ansamblul adevărurilor marxist-leniniste universal-valabile în procesul revoluţiei şi construcţiei socialiste şi care exprimă ceea ce este comun, esenţial în această operă istorică: transformările revoluţionare economice, politice şi social-culturale fundamentale care trebuie înfăptuite în orice ţară în perioada de trecere de la capitalism la socialism, în cursul construcţiei societăţii socialiste. Lichidarea societăţii burgheze şi construirea socialismului trebuie să aibă loc pe baza respectării **l.g.** ale **r.** şi **c.s.**, întrucît: sarcinile şi scopul revoluţiei socialiste sînt aceleaşi în toate ţările care trec la edificarea socialismului, indiferent de dimensiunea teritorială şi numărul populaţiei, de gradul dezvoltării lor social-economice; legile şi contradicţiile care impun în mod obiectiv înlăturarea orînduirii capitaliste sînt aceleaşi; orînduirea socialistă este aceeaşi, în esenţa sa, pretutindeni unde ea se construieşte. **L.g.** ale **r.** şi **c.s.** sînt: conducerea maselor de oameni ai muncii de către clasa muncitoare, al cărei nucleu este partidul marxist-leninist; înfăptuirea într-o formă sau alta a revoluţiei socialiste şi instaurarea într-o formă sau alta a dictaturii proletariatului; alianţa clasei muncitoare cu masele principale ale ţărănimii şi alte pături de oameni ai muncii; lichidarea proprietăţii capitaliste şi instaurarea proprietăţii obşteşti asupra principalelor mijloace de producţie; transformarea socialistă treptată a agriculturii; dezvoltarea planificată a economiei naţionale pe baza celor mai înalte cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, pe drumul construirii socialismului şi comunismului, al ridicării nivelului de trai şi de civilizaţie al celor ce muncesc; înfăptuirea revoluţiei socialiste în domeniul ideologiei şi culturii şi crearea unei intelectualităţi numeroase, credincioasă clasei muncitoare, poporului muncitor, cauzei socialismului; lichidarea asupririi naţionale şi stabilirea egalităţii în drepturi a prieteniei frăţeşti între popoare; adîncirea democratismului socialist; apărarea cuceririlor socialismului împotriva tentativelor duşmanilor externi şi interni; solidaritatea clasei muncitoare din ţara respectivă cu clasa muncitoare din celelalte țări (internaționalismul socialist). **L.g.** ale **r.** și **c.s.** exprimă faptul — așa cum este subliniat în Programul P.C.R. — că esențialul pentru socialism a fost și va fi întotdeauna natura puterii politice și a relațiilor de producție, trecerea puterii de stat în mîinile oamenilor muncii și statornicirea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, lichidarea exploatării omului de către om, înfăptuirea principiilor socialiste de repartiție. Revoluția și construcția socialistă nu se pot înfăptui decît prin lupta forțelor revoluționare, progresiste din fiecare țară, care trebuie să acționeze în deplină unitate și în concordanță cu condițiile istorice, sociale și naționale din țara respectivă. Socialismul este o necesitate istorică a dezvoltării sociale și se realizează de forțele revoluționare din fiecare țară; el nu poate fi importat sau exportat. Experiența acumulată de țările socialiste a confirmat necesitatea aplicării de către partidele comuniste și muncitorești a **l.g.** ale **r.** și **c.s.**, încălcarea lor putînd avea consecințe de natură să frîneze procesul de edificare a socialismului. În procesul complex de făurire a noii orînduiri, legile generale se manifestă în condițiile concrete naționale, de o mare diversitate, legate de stadiul sau etapa de dezvoltare a fiecărei țări, particularitățile social-istorice, nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, caracterul relațiilor de producție care trebuie înlocuite, gradul de organizare și dezvoltare a clasei muncitoare, a altor clase și categorii sociale, tradițiile în viața politică și socială etc. Generalul se realizează prin particular, lupta pentru cucerirea puterii și procesul edificării socialismului, deosebindu-se în funcție de particularitățile fiecărei țări. Toate acestea generează deosebiri în privința sarcinilor, a formelor și metodelor de înfăptuire a transformărilor revoluționare de la o țară la alta, ceea ce impune ca partidele comuniste și muncitorești să elaboreze strategia și tactica corespunzătoare. Ignorarea particularităților naționale nu poate decît să aducă prejudicii construcției socialiste din fiecare țară. Raportul dintre general și particular în procesul revoluționar este un raport dialectic; legile generale se manifestă în forme particulare, datorită condițiilor concrete existente în fiecare țară. Generalul exprimă legile sociale obiective, dar el nu poate reflecta multitudinea și diversitatea particularităților fenomenelor. Unitatea de conținut în ceea ce este esențial și varietatea în formele și metodele de realizare, în ritmul transformărilor sînt elemente esențiale ale teoriei marxist-leniniste a revoluției și construcției socialismului. În afara țelurilor fundamentale comune, există o diversitate de sarcini concrete, trăsături proprii, rezolvări originale ale desfășurării procesului revoluționar, care diferă de la țară la țară, ceea ce demonstrează unitatea indisolubilă a generalului și particularului în revoluția și construcția socialistă. În aceste condiții, partidele comuniste și muncitorești desfășoară o intensă activitate creatoare, sesizînd cerințele dezvoltării sociale, sintetizînd propria experiență și studiind experiența altor partide. *K. Marx* (v.) a atras atenția mișcării muncitorești internaționale — în legătură cu experiența istorică a Comunei din Paris — asupra faptului că în alegerea căilor de realizare a sarcinilor generale ale revoluției socialiste trebuie ținut cont neapărat de condițiile concrete din fiecare țară în care activează partidele comuniste. „În fiecare parte a lumii misiunea noastră prezintă aspecte speciale, iar muncitorii de acolo țin seamă de acest lucru și pășesc pe propria lor cale la înfăptuirea ei... Alegerea unei căi sau alteia este treaba clasei muncitoare din această țară“ *(K. Marx)*. Referindu-se la necesitatea desfășurării unei munci creatoare de către partidele comuniste și muncitorești, *V.I. Lenin* scria: „Atîta timp cît există între popoare şi ţări deosebiri naţionale şi statale — şi aceste deosebiri vor dăinui încă foarte multă vreme, chiar şi după înfăptuirea dictaturii proletariatului pe scara mondială, unitatea tacticii internaţionale a mişcării muncitoreşti comuniste din toate ţările nu cere înlăturarea diversităţii, suprimarea deosebirilor naţionale (ceea ce ar fi un vis absurd în momentul de faţă), ci cere aplicarea principiilor fundamentale ale comunismului... care să modifice just aceste principii în amănunt, să le adapteze just şi să le aplice la deosebirile naţionale şi ale fiecărui stat naţional“. Aceste indicaţii ale clasicilor marxism-leninismului îşi păstrează şi astăzi pe deplin valabilitatea. De aici decurge că elaborarea liniei politice, a formelor şi metodelor de înfăptuire a sarcinilor sale interne şi externe constituie un atribut exclusiv al fiecărui partid marxist-leninist. Dată fiind diversitatea condiţiilor de construcţie socialistă, nu există şi nu pot exista tipare sau reţete unice, nimeni nu poate hotărî ce este just şi ce nu pentru alte ţări sau partide, să decreteze fenomene specifice proprii ca avînd o valabilitate universală. Nimeni mai bine decît partidul comunist din ţara respectivă nu poate aplica creator legile generale la condiţiile concrete din ţara sa, aducîndu-şi în acest fel contribuţia la îmbogăţirea tezaurului teoretic şi practic al construirii socialismului. Modul de soluţionare de către fiecare partid a sarcinilor sale naţionale nu poate constitui subiect de dispută. Este dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-şi elabora de-sine-stătător linia politică, formele şi metodele de activitate, de a-şi stabili obiectivele, aplicînd creator adevărurile generale ale marxism-leninismului la condiţiile concrete din ţara respectivă. Construcţia socialistă în România se bazează pe aplicarea creatoare de către Partidul Comunist Român a legilor generale la condiţiile concrete ale ţării noastre. Forţa şi vitalitatea politicii partidului constă tocmai în faptul că ea reflectă, în fiecare perioadă istorică, cerinţele obiective ale dezvoltării social-economice. În rezolvarea cu succes a marilor sarcini ale construcţiei socialiste, Partidul Comunist Român, odată cu concentrarea eforturilor pentru crearea şi dezvoltarea bazei economice şi a bazei tehnico-materiale a societăţii, a acordat o atenţie deosebită elaborării teoretice a problemelor dezvoltării societăţii noastre, asigurînd unitatea strînsă între activitatea teoretică şi practică, aducînd o contribuţie substanţială la experienţa colectivă a revoluţiei şi construcţiei socialiste. Caracterul creator al politicii partidului şi-a găsit expresie în elaborarea strategiei şi tacticii corespunzătoare etapelor revoluţiei populare, a obiectivelor şi sarcinilor fiecărei etape, în înfăptuirea industrializării socialiste şi transformării socialiste a agriculturii, organizării relaţiilor economice dintre oraş şi sat, în perfecţionarea metodelor şi formelor de organizare şi conducere planificată a vieţii economice şi de stat. Totodată, partidul îşi aduce o însemnată contribuţie la rezolvarea problemelor unităţii mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, la întărirea păcii şi cooperării între popoare etc. În Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism se arată că „în viitor transformările revoluţionare vor cunoaşte o şi mai mare diversificare. Fiecare popor, pornind de la principiile generale ale socialismului ştiinţific, va trece la socialism pe o cale proprie; fiecare partid, fiecare popor vor îmbogăţi prin experienţa lor tezaurul universal al teoriei şi practicii revoluţiei, al construcţiei socialiste. În legătură cu trecerea în viitor a noi popoare spre socialism, trebuie pornit nu de la scheme şi şabloane lipsite de viabilitate, ci de la cerinţele imperioase ale vieţii, de la realităţile sociale noi din fiecare ţară“.

LEGISLAŢIE, ansamblu de legi juridice care există într-un stat sau ramură de drept, prin care se reglementează raporturile sociale care apar în diversele domenii de activitate. **L.** *economică*, totalitatea legilor juridice prin care se reglementează raporturile dintre organele statului, întreprinderi şi organizaţii economice în cadrul activităţii de producţie, repartiţie, circulaţie. În societatea socialistă **l.** economică cuprinde legi din mai multe ramuri ale sistemului de drept (civil, financiar, cooperatist etc.) şi, în primul rînd, legile care reglementează raporturile ce apar pe baza planului unic de dezvoltare economico-socială, precum şi legile cu privire la gospodărirea bunurilor proprietate socialistă. **L.** *muncii*, totalitatea legilor juridice dintr-un stat prin care se reglementează raporturile de muncă ce iau fiinţă pe baza contractelor de muncă încheiate între angajaţi (muncitori, funcţionari etc.) şi cei care angajează (întreprinderi, instituţii etc.). În R.S. România principala lege din cadrul **l.** muncii este *Codul muncii*. Prevederile Codului muncii nu se aplică în raporturile de muncă stabilite între cooperative şi membrii acestora, ele limitîndu-se numai la raporturile dintre cooperative şi cei încadraţi în muncă fără calitatea de membri cooperatori.

LEGITATE, necesitate a desfăşurării proceselor şi fenomenelor potrivit cu cerinţele legilor obiective. **L.** *economică*, necesitate fundamentală, esenţială a dezvoltării economice; este rezultată din generalizarea experienţei practice, prin eliminarea elementelor întîmplătoare, conjuncturale şi reţinerea celor mai generale şi esenţiale.

LENIN, Vladimir Ilici (1870—1924), genial teoretician comunist, de o vastă erudiţie, strălucit strateg al mişcării revoluţionare, fondatorul Partidului Comunist bolşevic, organizatorul şi conducătorul Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi al primului stat al muncitorilor şi ţăranilor din lume, proeminent militant al mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, pentru cauza comunismului în lume. S-a născut la 22 aprilie 1870, în oraşul Simbirsk, azi Ulianovsk. A urmat şcoala elementară şi liceul clasic în oraşul natal, pe care l-a absolvit în 1887. Se înscrie la Facultatea de drept din Kazan, de unde este exclus şi apoi arestat pentru activitate revoluţionară. Ulterior, este trimis cu domiciliu forţat în localitatea Kokuşkino. În toamna anului 1888 se reîntoarce la Kazan şi începe să studieze „Capitalul" şi alte opere ale lui *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.). În acelaşi timp, intră într-un cerc marxist din localitate. Între anii 1889—1893, **L.** a locuit la Samara. În 1891 a absolvit în mod strălucit Facultatea de drept din Petersburg. La Samara organizează primul cerc marxist din oraşul respectiv şi critică, de pe poziţiile marxismului, ideologia narodnicismului. În vara lui 1893, **L.** se mută la Petersburg unde organizează cercuri marxiste în rîndul muncitorilor, devenind conducătorul recunoscut al marxiştilor din oraş. În 1895, **L.** înfiinţează la Petersburg „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare", din care a luat fiinţă ulterior partidul marxist al proletariatului din Rusia. În toamna aceluiaşi an, guvernul ţarist îl arestează şi-l deportează în Siberia, unde rămîne pînă în 1900. Întors din deportare, pleacă în străinătate, unde întemeiază ziarul „Iskra", prin care militează pentru crearea unui partid de tip nou în Rusia. În iulie 1903, la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., **L.** pune bazele partidului marxist revoluţionar din Rusia, al partidului bolşevic, prin lupta fermă şi principială dusă împotriva oportuniştilor menşevici. În 1907, după înfrîngerea revoluţiei ruse, **L.** emigrează în străinătate, mai întîi în Elveţia şi apoi în Franţa, de unde uneşte forţele bolşevicilor în lupta împotriva curentelor antipartinice din mişcarea muncitorească rusă, militează pentru pregătirea partidului și a clasei muncitoare în vederea revoluției. În 1921, la Praga, **L.** conduce lucrările celei de-a VI-a Conferințe a P.M.S.D.R., la care sînt excluși din partid menșevicii lichidatoriști, punîndu-se astfel bazele unui partid independent al bolșevicilor. În același an apare la Petersburg ziarul „Pravda", care era condus de **L.** din emigrație. În februarie 1917, în Rusia are loc victoria revoluției burghezo-democratice și este răsturnat absolutismul țarist. Întors din emigrație, **L.** prezintă celebrele „Teze din aprilie", care au jucat un rol deosebit în transformarea revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, lozinca de bază a „Tezelor" fiind „Toată puterea în mîinile sovietelor". În 1917 **L.** inițiază și conduce direct insurecția armată din Rusia, prin care la 7 noiembrie (25 octombrie) se instaurează puterea muncitorilor și a țăranilor. După victoria Revoluției din Octombrie, **L.** conduce nemijlocit opera de construire a socialismului în U.R.S.S. El elaborează planul de refacere a economiei naționale, planurile de electrificare, de industrializare și de reorganizare socialistă a agriculturii, ca și planul revoluției culturale. În perioada care a urmat după revoluția din 1917, **L.** militează pentru unitatea mișcării muncitorești internaționale și subliniază posibilitatea de realizare pe căi diferite a revoluțiilor socialiste în funcție de specificul condițiilor concrete din fiecare țară. În lucrările lui **L.** sînt numeroase referiri la România, care scot în evidență interesul conducătorului proletariatului rus față de evenimentele sociale, economice și politice din țara noastră, lupta revoluționară a clasei muncitoare. **L.** a avut legături directe cu fruntașii mișcării muncitorești și sindicale din România. În plină activitate creatoare, teoretică și practică, **L.** s-a stins din viață la 21 ianuarie 1924, în localitatea Gorki, din apropierea Moscovei. Dispariția lui **L.**, revoluționarul realist și lucid, ferm dar flexibil, receptiv la nou, la tot ce este înaintat, cu viziune clară asupra procesului edificării societății comuniste a reprezentat o pierdere grea pentru poporul sovietic, pentru clasa muncitoare din toate țările lumii, pentru întreaga omenire progresistă. Ideile lui călăuzesc astăzi clasa muncitoare, partidele comuniste și muncitorești. **L.** încă din tinerețe și-a consacrat viața luptei pentru emanciparea socială și națională a popoarelor din Rusia țaristă, cauzei revoluției proletare și a construirii comunismului. El a demonstrat că sursa vitalității marxismului este legătura organică cu realitățile epocii, înțelegerea lor, maxima receptivitate față de cuceririle științei, ale civilizației umane. Bazîndu-se pe materialismul dialectic și istoric, **L.** a analizat condițiile economice și social-politice ale perioadei de la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, dezvoltînd creator marxismul în noua etapă de evoluție a societății și aducînd o contribuție inestimabilă la îmbogățirea teoriei, strategiei și tacticii mișcării muncitorești. Studierea structurii societății rusești, a tendințelor de mișcare a relațiilor de producție din Rusia, a perspectivelor dezvoltării capitalismului în această țară, a constituit una din preocupările centrale ale lui **L.** În același timp, o deosebită atenție a acordat trăsăturilor și stadiului de dezvoltare a țărilor capitaliste avansate, punînd în evidență, pe baza analizei lui Marx și Engels asupra capitalismului, noile caracteristici ale societății burgheze care defineau trecerea la imperialism, precum și consecințele economice și social-politice ale stadiului monopolist al capitalismului. Pe baza teoriei sale privind imperialismul, **L.** a fundamentat strategia și tactica revoluționară a proletariatului, necesitatea organizării și principiile ideologice și politice ale partidului de tip nou, capabil să mobilizeze și să conducă clasa muncitoare, masele exploatate, la răsturnarea capitalismului și instaurarea societății comuniste. Sintetizînd procesul dezvoltării inegale și în salturi a țărilor capitaliste și analizînd raportul de forțe pe plan internațional, **L.** a formulat geniala teorie a revoluției proletare în condițiile imperialismului — a posibilității victoriei revoluției socialiste la început într-un număr restrîns de țări sau chiar într-o singură țară, teorie de o excepțională importanță pentru interesele clasei muncitoare. Această teză teoretică are o semnificație practică deosebită, ea deschizînd noi perspective proletariatului din Rusia și din întreaga lume, înarmîndu-l și mobilizîndu-l la lupta pentru înlăturarea exploatării capitaliste, pentru făurirea comunismului. **L.** a fost un militant activ și consecvent pentru nou, atît în teorie cît și în practică; el privea marxismul nu ca pe „ceva încheiat și intangibil“, ci ca o teorie „pe care socialiștii trebuie s-o dezvolte mai departe în toate direcțiile, dacă nu vor să rămînă în urma vieții... întotdeauna sarcina constă în a ști să aplici principiile generale și fundamentale ale comunismului la particularitățile dezvoltării obiective spre comunism, particularități proprii fiecărei țări în parte și pe care trebuie să știi să le studiezi, să le descoperi, să le ghicești“. Experiența actuală a partidelor comuniste și muncitorești confirmă pe deplin justețea acestei teze leniniste. **L.** a fost un genial organizator și conducător al proletariatului în lupta pentru cucerirea puterii politice și făurirea comunismului. Sub conducerea sa nemijlocită s-a înfăptuit Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, lichidîndu-se definitiv regimul țarist și formîndu-se primul stat muncitoresc-țărănesc din lume. Ideile sale s-au concretizat, prin lupta popoarelor sub conducerea partidelor comuniste și muncitorești, în victoria revoluției proletare într-un șir de țări, care formează astăzi sistemul mondial socialist. **L.** a acordat o atenție deosebită dezvoltării mișcării muncitorești internaționale, intensificării luptei pentru drepturi și libertăți democratice, pentru eliberare socială și națională, împotriva asupritorilor, a orînduirii capitaliste; a relevat însemnătatea luptei popoarelor împotriva jugului colonial, prevăzînd desfășurarea ulterioară a acestui proces revoluționar prin afirmarea ființei naționale a noi și noi state pe toate continentele. Personalitatea lui **L.** este reliefată și prin calitățile umane, prin spiritul loial față de tovarășii de muncă, simplitate și modestie, legătură nemijlocită cu oamenii din popor. *Op. pr.:* „Noi schimbări economice în viața țărănească“ (1893); „Cu privire la așa-zisa problemă a piețelor“ (1893); „Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve (Oglindirea marxismului în literatura burgheză)“ (1895), lucrări în care **L.** a fundamentat ideea alianței revoluționare dintre clasa muncitoare și țărănime, a arătat că în Rusia se dezvoltă impetuos capitalismul, analizînd procesele specifice ale acestei dezvoltări, a relevat raportul dintre piața internă și piața externă în procesul realizării produsului social; „Ce sînt prietenii poporului și cum luptă ei împotriva social-democraților“ (1894), care cuprindea o analiză marxistă cuprinzătoare a structurii sociale din Rusia acelor ani și a evoluției capitalismului în această țară și în care, supunînd unei profunde critici subiectivismul sociologic și politic al narodnicismului, dezvoltă conceptul de formațiune social-economică; „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“ (1899); „Ce-i de făcut?“ (1902), în care **L.** fundamentează principiile ideologice și organizatorice ale partidului marxist; „Capitalismul în agricultură“ (1899); „Problema agrară și criticii lui Marx“ (1904); „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“ (1908); „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură“ (1915), lucrări în care **L.** a apărat și dezvoltat teoria marxistă a rentei funciare, a generalizat teoretic relaţiile agrare din Rusia primelor decenii ale secolului nostru, a dezvoltat ideea necesităţii alianţei clasei muncitoare şi a ţărănimii, ca o condiţie strategică esenţială a victoriei revoluţiei burgheze şi a transformării acesteia în revoluţie socialistă; „Un pas înainte, doi paşi înapoi“ (1904), în care dezvoltă şi precizează principiile organizatorice ale partidului de tip nou; „Două tactici ale social-democraţiei în revoluţia democratică“ (1905), în care demonstrează posibilitatea transformării revoluţiei burghezo-democratice în revoluţie socialistă şi necesitatea hegemoniei proletariatului în revoluţia burghezo-democratică din Rusia acelor ani; „Materialism şi empiriocriticism“ (1909), principala operă filozofică a lui **L.** în care apără bazele teoretico-filozofice ale marxismului, combate subiectivismul şi agnosticismul, empiriocriticismul, examinează noile rezultate ale ştiinţelor naturii în lumina materialismului dialectic, dezvoltă principiile fundamentale ale filozofiei, îndeosebi ale gnoseologiei marxiste; „Caiete filozofice“ (scrise în anii 1914—1916), care cuprind un program amplu de dezvoltare a dialecticii; „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ (1916); „Statul şi revoluţia“ (1917), în care **L.** dezvoltă creator teoria marxistă despre stat şi despre dictatura proletariatului; „Sarcinile imediate ale puterii sovietice“ (1918); „Cum trebuie organizată întrecerea?“ (scrisă în 1917, publ. 1929); „Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului“ (1919); „Marea iniţiativă (1919); „Despre impozitul în natură“ (1921); „Despre cooperaţie“ (1923); „Mai bine mai puţin dar mai bine“ (1923), lucrări în care **L.** a pus bazele economiei politice a socialismului, principalele probleme abordate fiind: industrializarea socialistă a ţării; reorganizarea socialistă a agriculturii; electrificarea ţării; relaţiile marfă-bani; revoluţia culturală; alianţa dintre muncitori şi ţărani; lupta pentru pace şi problema coexistenţei paşnice a socialismului cu capitalismul; întrecerea cu ţările capitaliste etc. Opera lui **L.** a fost tradusă în foarte multe ţări ale lumii, ea fiind cunoscută şi apreciată de masele largi de oameni ai muncii de pretutindeni. În România lucrările lui **L.** au început să fie traduse şi publicate încă din 1912. Printre primele lucrări leniniste tipărite în ţara noastră se numără: „Democraţia burgheză şi dictatura proletariatului“ (1919); „Sarcinile imediate ale puterii sovietice“ (1920); „Stîngismul — boala copilăriei comunismului“ (1921); „Statul şi revoluţia“ (1926). După eliberare, pe lîngă publicarea, începînd din 1950, a operelor în 40 de volume, în 1970 a fost încheiată şi editarea seriei de „Opere complete“, în 55 de volume. De asemenea, au fost publicate „Opere alese“, în 3 volume (1961—1962). Separat, au fost editate numeroase scrieri ale lui **L.** cu problematici speciale, printre care: „Despre dezvoltarea industriei grele şi electrificarea ţării“ (1956); „Despre alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănime“ (1958); „Lenin despre construcţia de partid“ (1961); „Lenin despre capitalismul de stat“ (1962); „V. I. Lenin despre democraţia socialistă“ (1962) etc.

LEONTIEF, Wassily (n. 1906), economist american de origine rusă, profesor universitar. Numele său este legat de metoda *input-output* (intrări-ieşiri). Pînă în 1966, cu toate că devenise o personalitate, contribuţiile sale erau răspîndite prin reviste, culegeri sau documente de reuniuni internaţionale. În 1966 au apărut cele două cărţi ale sale: „Input-output Economic“ (trad. rom. în 1970) şi „Eseuri economice. Teorii şi teoretizare“. Premiul Nobel, 1973.

LEONTIEV, Lev Avramovici (n. 1901), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul economiei politice a capitalismului şi a socialismului. *Op. pr.:* „Cercetarea de către Lenin a imperialismului“ (1964); „Engels şi teoria economică a marxismului“ (1965); „Curs scurt de economie politică“ (1966); „Capitalul lui Marx şi epoca contemporană“ (1968).

LEU, denumirea unităţii băneşti a României, derivată, probabil, din denumirea unei monede olandeze, talerul-leu, în circulaţie pe teritoriul ţării noastre în sec. XVI—XVIII. După dispariţia din circulaţie a acestor taleri, care pe o parte aveau figura unui leu, **l.** a devenit o unitate bănească fictivă de calcul, folosită în acte normative, socoteli şi exprimarea cursului monedelor străine care circulau în România. **L.** a reapărut ca monedă efectivă, de astădată românească, în 1868, prin efectul legii din 4 mai 1867 prin care a fost adoptat primul sistem bănesc naţional al României moderne. Ca unitate monetară a sistemului, **l.** a fost definit printr-o cantitate de 5 g argint cu titlul 0,835‰ şi, indirect, de 0,322258 g aur cu titlul 0,900‰ (0,29032 g aur fin), reflectînd baza bimetalistă a sistemului. În 1890, în urma adoptării monometalismului aur, **l.** a rămas cu vechea definiţie în aur. El era convertibil în aur şi, pe baza parităţii aur, în alte monede. După primul război mondial, ca urmare a încheierii procesului de formare a statului naţional unitar, circulaţia **l.** a fost extinsă asupra întregului teritoriu al României prin operaţiunea unificării monetare (1920—1921). În februarie 1929, deprecierea **l.**, determinată de inflaţia din timpul războiului şi din anii postbelici, a fost recunoscută legal printr-o operaţiune de devalorizare-stabilizare prin care **l.** a fost redefinit printr-o cantitate de 0,009 g aur fin. Inflaţia din timpul celui de-al doilea război mondial şi din anii următori a fost lichidată prin reforma bănească din 15 august 1947, conţinutul **l.** fiind stabilit de 0,00594 g aur fin. În 1952 **l.** a primit noua definiţie de 0,079346 g aur fin, iar în ianuarie 1954, conţinutul monedei naţionale a fost din nou majorat la 0,148112 g aur fin. Parităţile aur din 1952 şi 1954 au fost stabilite în mod convenţional. Consolidarea relaţiilor de producţie socialiste, ritmul ridicat al dezvoltării planificate a producţiei materiale, caracterul echilibrat al bugetului de stat şi conducerea circulaţiei băneşti pe bază de plan asigură **l.** actual o stabilitate pe care nu a cunoscut-o în perioadele presocialiste.

LEU VALUTĂ, denumire dată banului de calcul utilizat în R.S. România, în actuala desfăşurare a schimburilor noastre cu străinătatea. El este definit prin acelaşi conţinut de aur fin ca şi leul utilizat ca unitate bănească naţională, adică 0,148112 g. **L.v.** serveşte la exprimarea cursului oficial al valutelor străine cu care se lucrează în comerţul nostru cu străinătatea. Evidenţa relaţiilor de schimb se ţine în **l.v.**, prin transformarea în aceşti bani de calcul a valutelor străine obţinute sau necesare în tranzacţiile internaţionale ale României, la cursul oficial. De asemenea, prin folosirea **l.v.** se exprimă preţurile, tarifele etc. calculate în valute străine, putîndu-se face astfel însumări, comparaţii, corelări etc. ale acestor mărimi. **L.v.** are o mare întrebuinţare la determinarea eficienţei economice a comerţului cu străinătatea. La export, preţul extern obţinut, transformat în **l.v.** se compară cu preţul intern al mărfii exportate, stabilindu-se suma în lei interni care se cheltuieşte pentru obţinerea unui **l.v.** Eficienţa exportului este invers proporţională cu această sumă. La import, suma în valută cheltuită pentru marfa importată, transformată în **l.v.**, este comparată cu preţul intern la care se vinde această marfă. Cu cît diferenţa între suma în **l.v.** şi cea în lei interni este mai mare, cu atît eficienţa importului este mai ridicată.

LIBERALISM ECONOMIC, concepție politică și economică burgheză care susține înlocuirea autorității arbitrare prin alte forme instituționale, pentru a se asigura libertatea individului și libera concurență. **L.e.** a apărut în Anglia și în Franța, în sec. al XVIII-lea, încadrîndu-se în contextul gîndirii filozofice iluministe și jucînd în acea perioadă un rol progresist în lupta contra feudalismului și monarhiei absolutiste. O concepție liberală a fost susținută atît de economiștii clasici burghezi (A. Smith și D. Ricardo), cît și de cei utilitariști (J. Benthan și J. Mill). Concepția liberalistă constă, în principal, în faptul că activitatea economică poate căpăta, în mod natural, un caracter optim în urma acțiunii nestingherite a indivizilor, călăuziți de interese materiale personale. *A. Smith* (v.) considera, în această ordine de idei, că o „mînă invizibilă“ ar realiza, în condiții de libertate, optima alocare a resurselor într-un spirit profitabil tuturor. Aceasta presupune, pe de o parte, crearea unui cadru legal și înlăturarea abuzurilor, și pe de altă parte, deplina libertate de acțiune, în limitele fixate, cu respingerea oricărei intervenții din partea statului. Această concepție și-a găsit o exprimare sintetică în celebra deviză „*laissez faire, laissez passer* (v.), le monde va de lui-même“. **L.e.** poate fi privit atît ca o concepție macroeconomică ce oferă ca model optim de organizare o piață care se autoreglează, dar și ca o concepție privitoare la circuitul economic mondial, care cere desființarea oricăror măsuri protecționiste și realizarea unei piețe internaționale reglementate exclusiv de libera concurență. Aceasta din urmă și-a găsit o fundamentare în teoria costurilor comparative elaborată de *D. Ricardo* (v.). În ultimă ipostază, **l.e.** susținea, de fapt, interesele burgheziei engleze și a stîrnit, de la început, reacția negativă a exponenților burgheziei din alte țări europene; se remarcă, în acest sens, combaterea **l.e.** de către vechea școală istorică germană în frunte cu *F. List* (v.), care a găsit ecou și în țara noastră. Inițial, **l.e.** a avut, în general, un caracter progresist și a oferit un suport teoretic eliberării economiei de restricțiile impuse de feudalism și dezvoltării capitaliste sub forma marii producții de fabrică. Odată cu apariția economiei politice vulgare, **l.e.** capătă un caracter neștiințific și apologetic, susținînd pretinsa superioritate a unor relații de producție care începuseră să-și dovedească caracterul perimat. Remarcăm, în acest context, concepțiile lui *J.B. Say* (v.) și F. Bastiat. Primul a elaborat așa-numita „lege a piețelor“ conform căreia fiecare produs își creează propria sa piață, trăgînd de aici concluzia funcționării perfecte a unui mecanism economic bazat pe proprietatea privată și pe libera concurență. Pe măsura dezvoltării marxismului și a intensificării fenomenelor de instabilitate ale capitalismului, **l.e.** își pierde treptat influența. Lovitura de grație a fost dată **l.e.** la apariția *keynesismului* (v.), care a devenit concepția dominantă în economia politică burgheză contemporană. Cu toate acestea, în perioada actuală există o serie de încercări de revitalizare a **l.e.** prin revizuirea parțială a doctrinei originale. Aceste încercări sînt cunoscute sub denumirea de *neoliberalism* (v.).

LIBERALIZARE, suprimare a barierelor care stau în calea schimburilor internaționale. **L.** presupune înlăturarea restricțiilor la import pe calea *contingentărilor* (v.), reducerea sau desființarea taxelor vamale, *convertibilitatea monedei* (v.) etc. În 1949, țările membre ale O.C.D.E. au hotărît suprimarea restricțiilor cantitative ale importurilor private și s-au aplicat treptat în interiorul organizației. Alte măsuri de **l.** s-au stabilit în cadrul G.A.T.T.

LIBERSCHIMBISM, politică economică a burgheziei industriale, opusă protecționismului, caracterizată prin libertatea comerțului și neamestecul statului în treburile întreprinzătorilor capitalişti. Ca suport teoretic al fundamentării acestei politici economice au servit teoriile economiştilor clasici burghezi — A. Smith şi D. Ricardo. În sec. al XIX-lea burghezia engleză a folosit **l.** în scopul menţinerii poziţiei dominante, de monopol, pe piaţa industrială mondială. Odată cu smulgerea acestui monopol de către ţările cu care se afla în concurenţă, Anglia a renunţat la **l.**, adoptînd, după caz, o poziţie protecţionistă.

LICENŢĂ 1. (În domeniul folosirii rezultatelor cercetării în producţie) Contract prin care posesorul unui brevet de invenţie acordă dreptul altei persoane sau statului de a folosi sau valorifica invenţia sa, care a fost brevetată. **2.** (În domeniul comercial) Aprobare specială (autorizaţie) eliberată, în anumite condiţii, de organele de stat competente, prin care se acordă unei persoane fizice sau juridice dreptul de a importa sau exporta anumite mărfuri. **L.** se eliberează pe un anumit termen, indicîndu-se ţara de origine a mărfii şi ţara de destinaţie, precum şi cantitatea şi valoarea mărfurilor exportate sau importate.

LICITAŢIE 1. Vînzare publică a unui bun supus împărţirii judiciare şi care intră în proprietatea persoanei care oferă preţul cel mai ridicat dintre toţi participanţii. **2.** Mijloc de realizare a executării silite, prin echivalent bănesc, a unui bun al persoanei care nu şi-a îndeplinit la scadenţă obligaţia asumată. **3.** Modalitate prin care, în capitalism, o instituţie de stat invită întreprinderi particulare de specialitate să-şi prezinte ofertele în vederea încheierii unui contract de livrare sau de construcţie pentru ea; pe baza ofertelor primite, instituţia o alege pe cea mai avantajoasă, încheind contractul cu întreprinderea respectivă.

LICHIDITATE, capacitatea unor active de a fi transformate într-un anumit moment în bani. Prin extindere, **l.** unei întreprinderi, bănci etc. exprimă capacitatea acesteia de a „mobiliza“ activele de care dispune, adică de a le transforma în bani (contrar: „imobilizarea“ activelor). Se face distincţia între **l.** primară, **l.** secundară şi **l.** terţiară. **L.** *primară*, absolută sau perfectă este aceea pe care o reprezintă banii înşişi: contul „Casa“ dintr-un bilanţ reprezintă o **l.** primară; **l.** *secundară* este constituită din acele active care pot fi transformate oricînd şi fără dificultăţi în bani: depunerile în cont la vedere sau pe termen foarte scurt, depunerile pe librete de economie la vedere, obligaţiunile C.E.C.; **l.** *terţiară* caracterizează acele active care necesită timp mai îndelungat, eventual riscuri şi cheltuieli pentru a fi transformate în bani: proprietăţile imobiliare, titlurile de rentă, obligaţiunile pe termen lung, acţiunile societăţilor.

LICHIDITATE INTERNAŢIONALĂ, suma rezervelor valutare ale tuturor ţărilor, adică a activelor deţinute de autorităţile monetare din fiecare ţară şi care pot fi utilizate — direct sau prin utilizarea dreptului la convertibilitate în alte active — pentru sprijinirea cursului valutar în perioadele cînd ţara nu poate face faţă plăţilor în străinătate. În prezent, aceste rezerve constau din aur, valute convertibile, rezerve la *Fondul Monetar Internaţional* (v.) şi *drepturi de tragere special* (v.). Activele altor deţinători decît autorităţile monetare nu sînt considerate ca făcînd parte din **l.i.** Activele se consideră *brutto*, deci fără scăderea pasivelor, chiar dacă acestea reprezintă rezerve ale altor ţări. Se face distincţia între **l.i.** necondiţionată şi condiţionată: **l.i.** *necondiţionată* este sinonimă cu rezervele existente, iar **l.i.** *condiţionată* constă în posibilitatea împrumutării de rezerve pe baza unui acord de swap (troc temporar de valute), încheiat între bănci centrale sau prin tranşele de credit de la Fondul Monetar Internaţional. Cu privire la **l.i.** există numeroase controverse. Una din ele priveşte mărimea optimă a rezervelor (în funcţie de valoarea importului, a comerţului cu străinătatea, de datoria externă totală, de serviciul acestei datorii etc.), alta priveşte includerea în rezerve a disponibilităţilor particulare (ale băncilor comerciale). Principala controversă priveşte structura **l.i.**, tendinţa actuală fiind de înlocuire a aurului şi valutelor convertibile prin drepturile de tragere speciale sau un instrument internaţional similar.

LIPINSKI, Edward (n. 1888), economist polonez, profesor universitar, membru al Academiei Polone de Ştiinţe. Cercetări în domeniul teoriei economice şi al istoriei gîndirii economice. *Op. pr.:* „Problematica creşterii economice“ (1929); „Concepţia economică a lui Nicolaus Copernic“ (1955); „Studii asupra gîndirii economice poloneze“ (1956); „Teoria economiei şi actualele probleme economice“ (1961); „Karl Marx şi problemele contemporaneităţii“ (1969).

LIST, Friederich (1789—1864), economist, reprezentant al burgheziei industriale germane, adept al şcolii istorice în economia politică. Punctul de plecare al doctrinei economice a lui **L.** îl constituie forţele productive de care dispune şi trebuie să dispună o naţiune. În opoziţie cu economia politică în general (ca ştiinţă a îmbogăţirii, cum era la clasicii burghezi), el elaborează economia politică a naţiunii care să-i permită acesteia să-şi cunoască interesele şi căile pe care poate prospera. În concepţia lui **L.** numai anumite popoare (cîteva din Europa şi America) ar fi capabile de industrializare, restul urmînd să rămînă în continuare agrare, surse de materii prime, periferii ale centrelor industriale asupra cărora Occidentul să exercite o pretinsă misiune călăuzitoare. Această latură reacţionară a constituit obiectul multor critici, inclusiv din partea economiştilor progresişti din ţara noastră. Protecţionismul său a fost considerat de Marx şi Engels ca o modalitate de a fabrica facilităţi pe seama surselor exploatate. *Op. pr.:* „Principiile economiei politice americane“ (1827); „Sistem naţional de economie politică“ (1841); trad. rom. în 1887, cu o prefaţă de P.S. Aurelian, şi în 1973.

LIVRARE, operaţiune prin care furnizorul transferă beneficiarului bunuri materiale, lucrări sau servicii pe baza actului de vînzare-cumpărare; se efectuează fie direct de la producător la consumator, fie prin intermediul unor verigi.

LOC DE MUNCĂ, (în sens larg) întreprinderea, instituţia sau orice altă unitate social-economică în care o persoană îşi desfăşoară în mod organizat şi sistematic activitatea sa; (în sens restrîns) o suprafaţă distinctă pe care îşi desfăşoară activitatea un lucrător sau grup de lucrători potrivit profesiei, meseriei sau specialităţii.

LOCAŢIE (LOCAŢIUNE) 1. Taxă plătită de persoane fizice sau juridice în caz de depăşire a termenului de încărcare sau descărcare a vagoanelor de cale ferată sau a autovehiculelor şi în general a mijloacelor de transport. **2.** Contract de închiriere prin care locatarul (proprietarul) cedează folosinţa unui lucru (mobil sau imobil) altei persoane, locatarul (chiriaşul), în condiţiile stipulate în contract, pe un termen determinat, în schimbul unei sume de bani, **l.** (chirie). **L.** *pe veci*, proprie sfîrşitului feudalismului şi începuturilor capitalismului, consta în acordarea dreptului de folosinţă pe veci, transmisibil prin moştenire. În acest caz, dreptul de folosinţă era aproape sinonim cu dreptul de proprietate, dar se deosebea de acesta prin aceea că **l.** pe veci presupunea obligaţia chiriei (vectigalul) prin care se recunoştea existenţa proprietarului, precum şi prin aceea că locatarul nu avea dreptul să deterioreze sau să distrugă bunul respectiv și nici să-l înstrăineze fără aprobarea proprietarului.

LOCK-OUT [pron. *lok-aut*] (expr. engl.), acțiune capitalistă care constă din încetarea activității întreprinderilor și concedierea în masă a oamenilor muncii, în scopul constrîngerii acestora de a subscrie la anumite condiții de muncă și de trai, la limitarea sau renunțarea la drepturile democratice, politice etc. cîștigate de ei prin luptă în perioadele anterioare.

LOMBARD, împrumut bancar cu garanție constituită din hîrtii de valoare, îndeosebi rente de stat. **L.** constituie o modalitate practicată de întreprinderile sau particularii care și-au plasat fonduri bănești în asemenea hîrtii pentru reintrarea în posesia fondurilor înainte de data prevăzută pentru rambursare. Băncile percep la aceste operațiuni o taxă de **l.**, superioară taxei de scont. În țările capitaliste, pe măsură ce statul solicită sau impune tot mai multe împrumuturi de la întreprinderi și cetățeni, ponderea **l.** în totalul creditelor acordate de bănci crește, contribuind la instabilitatea banilor, emisiunea de bani determinată de **l.** neavînd corespondent în valori materiale, pe piață.

LUCRĂRI PUBLICE, investiții din bugetul statului pentru construcții, întreținere, reparații etc. **L.p.** au ca obiect și se concretizează în: construcții de poduri, șosele, străzi, locuințe, dezvoltarea regională, învățămînt, măsuri pentru a preveni poluarea mediului înconjurător etc. Noțiunea de **l.p.** este mai largă decît cea de investiții publice, ele desemnînd nu numai actele de execuție, ci și rezultatele lor, operele publice.

M

MACROECONOMIE, ansamblul de relaţii, categorii, fenomene, procese şi contradicţii economice ce caracterizează procesul reproducţiei, creşterii şi dezvoltării economice la scara ramurilor şi a economiei naţionale. **M.** reflectă legităţile, confruntarea, interdependenţele şi tendinţele fenomenelor şi proceselor economice la nivelul organismului economic de proporţii relativ mari. Categoriile cu care operează **m.** sînt mărimi agregate (produs social, venit naţional, fond naţional de dezvoltare economico-socială etc.) şi nu de natură individuală, iar metodele şi procedeele utilizate sînt, de asemenea, de natură agregată.

MADGEARU, Virgil N. (1887—1940), economist român, profesor universitar, om politic burghez, teoretician al partidului naţional-ţărănist şi exponent ideologic al burgheziei mijlocii şi mici. În domeniul teoriei economice generale, **M.** a preluat în mod eclectic idei ale diferitelor şcoli de gîndire economică burgheză vulgară din Europa, mai ales de la noua şcoală istorică germană. Coautor al doctrinei „statului ţărănesc", **M.** a negat caracterul capitalist al economiei românești din perioada interbelică, susținînd că România ar fi avut o economie specific țărănească, a cărei celulă de bază era gospodăria agricolă privată mică, a cărei destrămare, în pofida realității, el o nega. În ce privește structura economiei românești în viitor, **M.** a fost adeptul dezvoltării preponderente a agriculturii. Necesitatea dezvoltării industriei naționale a remarcat-o numai în partea finală a activității sale și numai într-o măsură limitată. Are contribuții originale în ce privește analiza caracterului, structurii și perspectivelor economiei românești din perioada interbelică. A adunat și sistematizat un imens material faptic privind economia românească din acel timp (economia agrară, forestieră, industrială, comerțul exterior, moneda națională, creditul etc.), ocupîndu-se de probleme privind situația țărănimii, meseriile, industria la domiciliu, breslele, schimburile economice dintre state și imperialismul. În problemele de politică externă a susținut politica liberschimbistă care a favorizat pătrunderea capitalurilor străine în economia țării noastre. *Op. pr.:* „Doctrina țărănistă“ (1923); „Noua politică economică a României“ (1931); „Agrarianism, capitalism, imperialism“ (1936); „Politica externă a României: 1927—1938“ (1939); „Evoluția economiei românești după războiul mondial“ (1940); „Curs de economie politică“ (publicat post mortem, în 1944).

MALTHUS, Thomas Robert (1766—1834), economist și teolog englez, exponent ideologic, de pe poziții burgheze vulgare, al aristocrației funciare îmburghezite. **M.** a fost adversar al *economiei politice burgheze clasice* (v.), mai ales al teoriei valorii bazate pe muncă. Pornind de la elementele superficiale din concepția lui *A. Smith* (v.) despre valoare (identificarea valorii cu salariul), **M.** explică valoarea prin teoria vulgară a cheltuielilor de producție (omițînd valoarea uneltelor, dar incluzînd profitul capitalist), fetișizează capitalul și voalează raportul real de cauzalitate dintre valoare și profit (consideră profitul drept o sursă de formare a valorii și nu invers); încearcă să justifice consumul neproductiv, respectiv consumul parazitar al proprietarilor funciari. **M.** este autorul teoriei apologetice și reacționare a suprapopulației absolute din capitalism, prin care încerca să deplaseze cauza mizeriei maselor populare din capitalism în sfera factorilor naturali; ignorînd determinarea social-istorică a acestei sărăcii și a mișcării populației, **M.** încearcă să abată atenția de la racilele capitalismului și rădăcina lor — proprietatea privată capitalistă. *Op. pr.:* „Eseu asupra legii populației“ (1798); „Principii de economie politică“ (1817).

MALTHUSIANISM 1. (În sens demografic primitiv) Doctrină burgheză reacționară întemeiată de *Th.R. Malthus* (v.) care încearcă să acrediteze ideea creșterii mai rapide a populației față de mijloacele de subzistență. Potrivit **m.** echilibrul dintre creșterea populației și mijloacele de subzistență ar putea fi asigurat, prin scăderea populației ca urmare a războaielor și epidemiilor, prin măsuri austere de reducere a nașterilor în familiile sărace etc. **M.** pune sărăcia pe seama condițiilor naturale și nu pe seama sistemului de exploatare capitalist. **2.** (În sens economic) Doctrină burgheză vulgară care preconizează reducerea sau distrugerea parțială a producției pentru a menține prețurile la nivel ridicat și ca mijloc de prevenire a crizelor economice de supraproducție.

MANAGEMENT [pron. *menigement*] (cuv. engl.), termen folosit, de regulă, în țările capitaliste pentru a defini ansamblul de tehnici de organizare și gestiune a întreprinderii. Unele metode și procedee cu caracter tehnico-economic ale **m.** pot fi folosite și în activitatea de organizare și conducere a unităților economice socialiste.

„MANIFESTUL PARTIDULUI COMUNIST“, lucrare elaborată de *K. Marx* (v.) și *F. Engels* (v.) la sfîrșitul anului 1847 și începutul anului 1848, în care își expun concepția și scopurile comuniștilor. **„M.P.C.“** constituie *programul de acțiune al mișcării muncitorești*. **„M.P.C.“** cuprinde patru capitole. Cap. I. *Burghezi și proletari*, conține o prezentare analitică și sintetică a apariției și dezvoltării societății capitaliste, a formării claselor acestei societăți și a adîncirii antagonismului dintre ele. În acest capitol se dezvăluie inevitabilitatea pieirii capitalismului, a victoriei proletariatului și se pune în lumină *misiunea istorică* a proletariatului de gropar al capitalismului. Spre deosebire de economiștii burghezi, care declarau că producția capitalistă este tot așa de veche ca și societatea omenească, autorii **„M.P.C.“** arată cum relațiile capitaliste de producție au apărut în sînul societății feudale. Urmărind interacțiunea dintre *economic* și *politic*, se arată că fiecare treaptă de dezvoltare a capitalismului a fost însoțită de un progres politic corespunzător, încununat cu cucerirea de către burghezie a puterii politice. Dar societatea burgheză nu a desființat antagonismele de clasă, ea a creat doar clase noi, condiții noi de asuprire, forme noi de luptă, în locul celor vechi. Prin însăși dezvoltarea sa obiectivă, modul de producție capitalist adîncește și agravează toate contradicțiile ce-i sînt imanente și creează premisele materiale și subiective ale înlocuirii sale, obiectiv necesare și inevitabile cu o orînduire superioară — comunismul. Factorul material care impune cu necesitate înlocuirea societății burgheze îl constituie însăși *forțele materiale de producție*, pentru care relațiile capitaliste de producție se dovedesc prea înguste. În același timp, prin dezvoltarea sa, capitalismul creează nu numai condițiile materiale obiective ale propriei sale pieiri, ci și *forța socială* chemată de istorie să răstoarne vechea orînduire și să construiască noua societate, în persoana proletariatului. Lupta proletariatului împotriva burgheziei începe odată cu existența sa. Creșterea sferei și a gradului de exploatare, adîncirea antagonismului dintre proletariat și burghezie ridică proletariatul la luptă împotriva burgheziei, pentru desființarea ei ca clasă socială. Cap. al II-lea, *Proletari și comuniști*, caracterizează rolul partidului comunist de avangardă a proletariatului și schițează principalele măsuri ce trebuie înfăptuite pentru construirea noii societăți. Acest capitol cuprinde în același timp un șir de idei deosebit de profunde cu privire la societatea comunistă. Explicarea rolului partidului comunist se întemeiază pe teza potrivit căreia comuniștii reprezintă interesele clasei muncitoare în totalitatea ei. Adevărul că partidul comuniștilor este exponentul intereselor întregului proletariat se poate deduce cu ușurință din analiza *scopului imediat* pe care autorii **„M.P.C.“** îl atribuie comuniștilor: „primul pas în revoluția muncitorească este ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă; este cucerirea democrației“, ceea ce înseamnă *instaurarea dictaturii proletariatului*, folosită pentru construirea societății comuniste. Cap. al III-lea, *Literatura socialistă și comunistă* este consacrat dezvăluirii cauzelor istorice și rădăcinilor de clasă ale apariției diferitelor curente socialiste. În acest capitol, autorii supun unei critici argumentate socialismul reacționar în cele trei variante ale sale (socialismul feudal, socialismul mic-burghez și socialismul german sau „adevăratul“ socialism), precum și socialismul conservator burghez, socialismul și comunismul critico-utopic. Cap. al IV-lea, *Poziția comuniștilor față de diferitele partide opoziționiste*, tratează atitudinea comuniștilor față de alte partide punînd în lumină faptul că „comuniștii luptă pentru înfăptuirea scopurilor și intereselor imediate ale clasei muncitoare, dar ei reprezintă totodată viitorul mișcării în mișcarea prezentă“. Aici se arată de asemenea, că „comuniștii sprijină pretutindeni orice mișcare revoluționară împotriva orînduirii sociale și politice existente“ și că ei, comuniștii, „militează pretutindeni pentru unire și înțelegere între partidele democrate din toate țările“. Subliniind procesul de internaționalizare a exploatării muncii salariate de către capital, autorii **„M.P.C“.**, arată necesitatea obiectivă a solidarității internaționale a proletariatului, chemîndu-i la lupta comună sub lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă!“. Desfășurarea ulterioară a istoriei a confirmat concluziile teoretice și practice cuprinse în **„M.P.C.“** Prin metoda sa dialectică de analiză a istoriei, prin spiritul său realist, prin concluziile sale cu privire la inevitabilitatea pieirii capitalismului și victoriei socialismului, **„M.P.C.“**, remarcabilă operă a marxismului, își păstrează actualitatea, continuă să fie un îndreptar al mișcării comuniste și muncitorești în modul de abordare și soluționare a complicatelor probleme ale revoluției și construcției socialiste. În țara noastră prima ediție a **„M.P.C.“** a apărut la Iași sub denumirea de „Manifestul Comunist“ în 1892. Următoarele versiuni românești au fost publicate în anii 1893, 1906, 1913, 1923. În anii construcției socialiste au fost publicate nouă ediții ale **„M.P.C.“**

MANOILESCU, Mihail (1891—1950), economist român, om politic burghez, exponent al intereselor marii burghezii industriale și financiare din România interbelică; profesor universitar, publicist de renume mondial. Gîndirea și activitatea practică ale lui **M.** au avut o evoluție sinuoasă, mai ales pe plan politic, de la atitudini realiste, pînă la atitudini reacționare și concesii dăunătoare intereselor fundamentale ale națiunii române, făcute Germaniei hitleriste. Teoria lui asupra comerțului internațional capitalist și a protecționismului conține interesante elemente realiste (critica teoriei costurilor comparative de producție, respingerea liberschimbismului, fundamentarea teoretică a industrializării țărilor agrare, inclusiv a României, încercarea de elaborare a unei teorii generale a protecționismului). În schimb, teoria corporatismului integral, preluată din gîndirea fascistă italiană, prin care a încercat să motiveze intervenția brutală a statului burghezo-moșieresc în conflictul dintre exploatați și exploatatori, de a subordona pe muncitori patronilor, invocînd iluzia armoniei sociale, are un profund caracter reacționar. *Op. pr.:* „Neoliberalismul“ (1923); „Teoria protecționismului și a schimbului internațional“ (1929); „Forțele productive naționale și comerțul exterior. Teoria schimburilor internaționale“ (1937); „Secolul corporatismului. Teoria corporatismului integral și pur“ (1934).

MANUFACTURĂ, formă a producției capitaliste bazată pe diviziunea socială a muncii și pe dominația muncii manuale, cel de-al II-lea stadiu de dezvoltare a producției capitaliste; a apărut în urma cooperației capitaliste simple pregătind trecerea la marea industrie mașinistă. **M.** s-a format pe două căi: 1) prin reunirea în același atelier a unor muncitori cu meserii diferite, care executau operații succesive pentru producerea unui produs (de exemplu **m.** de trăsuri); 2) prin reunirea în același atelier a unor muncitori de aceeași meserie, fiecare executînd operații simple, distincte (de exemplu **m.** de încălțăminte). După modul de organizare internă a producției se disting două tipuri de **m.:** *eterogenă,* în care produsul era rezultatul asamblării diferitelor elemente parțiale și *organică,* în care produsul era rezultatul unor operațiuni succesive.

Organizarea muncii în **m.** a dus la simplificarea operaţiilor de muncă, la îngustarea specializării muncitorilor, la perfecţionarea uneltelor de muncă, la necesitatea pregătirii de muncitori calificaţi şi la creşterea gradului de exploatare a lor. Corolarul acestor consecinţe şi-a găsit concretizarea în adîncirea diviziunii sociale a muncii, în creşterea productivităţii muncii şi în extinderea producţiei de mărfuri. O caracteristică a producţiei manufacturiere este şi împletirea marii producţii cu mica producţie şi cu munca la domiciliu.

MARCA DE COMERŢ ŞI SERVICIU, semnul distinctiv folosit de către întreprinderile de desfacere sau care execută lucrări ori prestează servicii, pentru a deosebi produsele, respectiv activităţile lor, de cele similare cu ale altor întreprinderi. În timp ce marca fabricii este un certificat de origine, marca de comerţ indică doar că o anumită marfă este desfăcută (comercializată) de o anumită firmă comercială sau magazin, oferind-o, sub garanţia sa, beneficiarului. Înregistrarea mărcii de comerţ de către întreprinderile de desfacere şi a mărcii de serviciu de către întreprinderile care execută lucrări sau prestează servicii, precum şi folosirea de către acestea a mărcilor înregistrate, este facultativă (v. şi *marca fabricii).*

MARCA FABRICII, semnul distinctiv (constituit din cuvinte, litere, cifre, reprezentări grafice etc.) folosit de întreprinderi pentru a deosebi produsele lor de cele identice sau similare cu ale altor întreprinderi. Întreprinderile producătoare din R.S. România sînt obligate să înregistreze şi să folosească **m.f.** pentru toate produsele lor destinate consumului intern; pentru motive temeinic justificate unele produse pot fi prevăzute numai cu marca de comerţ, care în acest caz devine obligatorie. Pentru mărfurile destinate exportului, folosirea **m.f.** se face cu acordul Ministerului Comerţului Exterior. **M.f.** este apărată de lege; contrafacerea, imitarea sau folosirea fără drept a unei mărci de fabrică pentru a induce în eroare asupra calităţii produselor se pedepseşte. R.S. România este membră a Uniunii pentru protecţia industrială de la Paris, precum şi a Aranjamentului privind înregistrarea internaţională a **m.f.** sau de comerţ de la Madrid. Legea privind **m.f.**, de comerţ şi de serviciu, adoptată de Marea Adunare Naţională a R.S. România în decembrie 1967 pune de acord, sub toate aspectele, legislaţia internă cu aranjamentele internaţionale (v. şi *marca de comerţ şi serviciu).*

„MAREA INIŢIATIVĂ" — Despre eroismul lucrătorilor din spatele frontului cu prilejul „subotnicelor comuniste", lucrare scrisă în 1919 de *V.I. Lenin* (v.), în care se relevă importanţa subotnicelor comuniste, a muncii voluntare depuse în spatele frontului pentru făurirea unui nou mod de viaţă. Lenin vede în această iniţiativă o expresie a atitudinii creatoare, conştiente şi libere a muncitorilor, o manifestare a noului în conştiinţa şi activitatea lor, considerînd-o o mlădiţă a orînduirii comuniste. Aici se fundamentează teza privind rolul hotărîtor al creşterii productivităţii muncii în afirmarea superiorităţii socialismului faţă de capitalism, în îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de viaţă. Lucrarea conţine şi alte teze teoretice cu profunde implicaţii în teoria şi practica construcţiei socialiste: necesitatea înfăptuirii unei organizări şi a unei discipline superioare a muncii, rolul statului de dictatură a proletariatului în construcţia societăţii socialiste, locul femeii în societate şi asigurarea condiţiilor de egalitate a acesteia în viaţa socială. În lucrare, Lenin a dezvoltat învăţătura marxistă despre clasele sociale şi lupta de clasă, subliniind necesitatea rolului conducător al clasei muncitoare, al partidului ei în edificarea societății socialiste.

MARFĂ, produs al muncii omenești care satisface o necesitate socială și este destinat schimbului prin intermediul vînzării-cumpărării. Din punct de vedere istoric, produsul muncii omenești apare în calitate de **m.** odată cu diviziunea socială a muncii și autonomia producătorilor. Produsul muncii în calitate de **m.** are doi factori: *valoarea de întrebuințare* și *valoarea* care sînt rezultatul dublului caracter al muncii materializate în **m.**: *munca concretă*, care creează valoarea de întrebuințare și *munca abstractă*, creatoare de valoare. În procesul de vînzare-cumpărare, **m.** se schimbă pe baza mărimii valorii lor. Produsul muncii în calitate de **m.** este întîlnit atît în orînduirile bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, cît și în orînduirea socialistă. În economia de **m.** sclavagistă, feudală și capitalistă, dublul caracter al muncii întruchipate în **m.** oglindește contradicția antagonistă dintre *munca particulară* și *munca socială*, baza tuturor contradicțiilor antagoniste ale **m.** în condițiile proprietății private. În socialism, proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție imprimă **m.** unele trăsături specifice: ea nu mai este produsul unor munci particulare, izolate, ci al muncii producătorilor socialiști uniți; munca încorporată în **m.** nu mai are un caracter social mijlocit și dovedit numai în procesul schimbului, ci un caracter social direct, nemijlocit, prin aceea că ea este repartizată și consumată potrivit nevoilor societății stabilite prin plan, fără ca prin aceasta să se anuleze rolul valorii și al schimbului în confirmarea măsurii în care activitatea producătorilor corespunde sau nu cerințelor societății la un moment dat; din lumea **m.** nu mai fac parte forța de muncă, precum și uzinele, fabricile, minele, pămîntul proprietate socialistă. Trăsăturile **m.** în socialism exprimă superioritatea pe care o manifestă relațiile socialiste de schimb față de relațiile de schimb din cadrul economiei de **m.** bazate pe proprietatea privată (v. și *fetișismul mărfii; producție de mărfuri).*

MARGINALISM, denumire sub care este întîlnită în mod curent *economia politică neoclasică*, orientare a economiei politice burgheze vulgare, care încearcă să substituie unor teorii fundamentate pe valoarea-muncă (elaborate de către clasicii burghezi), concepția marginalistă despre valoare, paralel cu relevarea unor noi argumente în sprijinul *economiei politice burgheze clasice* (v.), care susținea că libera concurență este singura formă rațională de organizare a economiei. Denumirea de *neoclasică* subliniază, pe de o parte, atașamentul față de libera concurență iar, pe de alta, modificările importante aduse teoriilor valorii și plusvalorii edificate de clasicii burghezi. Precursorii **m.** au fost A. Cournot, H. Gossen și H. von Thünen. **M.** se constituie însă ca atare în a doua jumătate a secolului trecut prin formularea concomitentă a trei orientări principale: 1) *școala austriacă* (v.), fondată de C. Menger și consolidată de elevii săi E. von Wieser și E. von Böhm-Bawerk; 2) *școala „de la Laussane"*, edificată de L. Walras și dezvoltată de V. Pareto; 3) *școala lui Jevons* ai cărui cunoscuți discipoli au fost Ph. Wicksteed și F.Y. Edgeworth. Axul **m.** îl constituie *teoria valorii bazată pe utilitatea marginală (finală) descrescîndă*, abordare subiectivă a valorii care constă în următoarele: dată fiind o serie compusă din *n* unități de marfă de același fel, pe măsură ce se adaugă noi unități de marfă acestei serii ele au o utilitate tot mai mică din punctul de vedere al unui individ. Înțelegînd prin *utilitate marginală* sporul de utilitate adăugat seriei *n* de unitatea suplimentară, se ajunge la concluzia că respectiva mărime are o tendință de scădere, de unde decurge mai departe că valoarea unei unități oarecare din serie este determinată de aprecierea dată de către subiect utilităţii marginale a ultimei unităţi. Posesorul trebuie să vîndă această marfă — susţin marginaliştii — la un preţ care reprezintă expresia în bani a acestei utilităţi finale. Substratul de clasă al teoriei marginaliste a valorii constă în abordarea valorii pe o bază individuală subiectivă, plasînd-o în afara sferei producţiei şi chiar în afara societăţii, în general. De aici provin şi principalele sale deficienţe. În realitate, individul integrat în mod obiectiv în relaţiile de schimb va aprecia marfa nu din punct de vedere al utilităţii personale, ci ca pe un instrument de schimb; stabilirea valorii prin echivalare cu utilitatea presupune ca utilitatea să fie o mărime reală şi practic determinabilă pentru fiecare cumpărător în parte, ceea ce nu este cazul, întrucît utilitatea aceleiaşi mărfi diferă de la o persoană la alta, în timp şi spaţiu. Teoria marginalistă a valorii are la bază premisa posibilităţii împărţirii în unităţi a tuturor mărfurilor; or, există cel puţin o importantă excepţie în acest sens — *forţa de muncă*. În strînsă legătură cu teoria marginalistă a valorii se află *teoria marginalistă a repartiţiei*. **M.** preia aproape nemodificată teoria „celor trei factori de producţie“, elaborată de *J.B. Say* (v.), şi consideră că pămîntul, munca şi capitalul contribuie la crearea valorii. **M.** se rezumă la încercarea de a determina o „lege“ de repartizare în afara relaţiilor de proprietate. Sînt cunoscute în acest sens teoriile lui *C. Menger* (v.) şi *Böhm-Bawerk* (v.), pe de o parte, şi cele ale lui *F. Wieser* (v.), pe de altă parte. Primii susţin că aportul unui factor poate fi apreciat considerîndu-l mai întîi izolat şi apoi introdus într-o combinaţie raţională, raportul dintre cele două mărimi urmînd să reprezinte o „cheie“ de repartizare pentru factorul dat. Wieser introduce conceptul de *combinaţii alternative*, adică diverse formule de producţie, care dau acelaşi rezultat, şi apreciază că se poate forma un sistem de ecuaţii, fiecare reprezentînd o combinaţie şi găsi valoarea creată de fiecare factor în parte. Principala obiecţie la adresa teoriilor marginaliste ale repartiţiei este că în cadrul lor toţi factorii participanţi la producţie apar drept creatori de valoare şi că se introduc astfel ideile vulgare şi eronate de productivitate a pămîntului şi a capitalului.

MARKETING 1. Ansamblul activităţilor, metodelor şi tehnicilor care au ca obiect studiul cererii consumatorilor şi satisfacerea acestor cereri cu produse şi servicii care, prin caracteristicile lor, prin preţurile şi prin disponibilitatea lor în timp şi în locurile unde sînt cerute, pot oferi o serie de avantaje prin care se asigură cumpărarea lor repetată de către consumatori şi beneficiarii întreprinderilor. **M.** este o concepţie nouă privind orientarea şi adaptarea producţiei, potrivit cererilor prezente şi viitoare ale consumatorilor. În locul viziunii — *a vinde ceea ce s-a produs*, această concepţie a introdus viziunea — *a produce ceea ce se poate vinde*. Aria preocupărilor care se includ în sfera **m.** este extrem de largă, incluzînd: prospectarea consumului, identificarea cererii şi orientarea acesteia, cercetarea preferinţelor consumatorilor, a cauzelor acestor preferinţe şi a modului de manifestare a mărfurilor cerute pe piaţa internă şi externă şi de efectuare a investiţiilor necesare producerii acestor mărfuri; proiectarea, pe această bază a viitorului produs (sau a unei game de produse), destinat satisfacerii cererii cunoscute; testarea în rîndul viitorilor consumatori a prototipului noului produs; introducerea produsului în producţia de serie, pe baza concluziilor obţinute în urma testării prototipului; stabilirea preţurilor pentru produsul respectiv, inclusiv modificările lor în diferite etape ale vieţii produsului; pregătirea pieţei pentru acceptarea produsului, lansarea lui pe piaţă şi menţinerea atenţiei cumpărătorilor asupra produsului respectiv; vehicularea produsului de la producător la consumator, astfel încît acesta să poată găsi marfa potrivită în locul şi la timpul potrivit, în cantitatea şi la preţul corespunzător puterii lui de cumpărare; organizarea şi impulsionarea vînzării, asocierea produselor în vînzare şi organizarea de prestări de servicii, inclusiv după vînzare, în favoarea consumatorilor în vederea satisfacerii complexe a unor nevoi; urmărirea comportării produsului în consum; studierea gradului de satisfacere a nevoilor, a atitudinii consumatorilor faţă de o anumită marfă şi stabilirea posibilităţilor de îmbunătăţire a produsului sau de înlocuire a lui cu un nou produs. Prin urmare, **m.** include preocupări atît din activitatea de desfacere, cît şi din activitatea de producţie. În studierea pieţei sînt interesate nu numai întreprinderile comerciale, ci înainte de toate cele industriale, agricole, de transport etc. Cu toate că **m.** şi anumite tehnici utilizate de el au apărut şi s-au dezvoltat în cadrul economiei capitaliste contemporane, necesitatea orientării producţiei spre cerinţele consumatorilor a fost subliniată cu mult timp înainte de către *K. Marx* (v.). **M.**, propunîndu-şi orientarea producţiei potrivit cererii consumatorilor, nu este incompatibil cu natura orînduirii socialiste. Dimpotrivă, sîmburele său raţional, o serie de metode şi tehnici, analizate critic şi adaptate, pot fi aplicate cu succes în economia socialistă, care prin natura ei presupune o producţie destinată cerinţelor şi nevoilor reale, existente sau în curs de formare ale societăţii în ansamblul ei şi ale fiecărui consumator în parte. Natura orînduirii socialiste implică însă anumite particularităţi, atît în ceea ce priveşte conţinutul **m.**, cît şi în ceea ce priveşte sfera lui de utilizare. Astfel, dacă în capitalism, **m.** reprezintă o încercare de a contracara forţa concurenţială a unei întreprinderi sau alteia în vederea obţinerii profitului, în socialism el reprezintă un mijloc prin care se urmăreşte satisfacerea nevoilor sociale ale întregii societăţi şi ale fiecărui membru în parte. De asemenea, spre deosebire de capitalism unde **m.** se utilizează exclusiv sau cu preponderenţă la nivelul întreprinderii, în socialism utilizarea lui este reclamată în aceeaşi măsură atît la nivelul întreprinderii, cît şi la nivelul economiei naţionale. Pornind de la natura deosebită a conţinutului său în socialism, aici **m.** ar putea fi denumit politica şi tehnica desfacerii (mărfurilor şi serviciilor). **2.** Disciplină avînd ca obiect studierea activităţilor, metodelor şi tehnicilor de **m.** În ţara noastră **m.** a fost studiat de: *M.C Demetrescu* „Marketing“ (1969) şi „Metode cantitative în marketing“ (1971); *C. Manolescu* şi *Gr. Părăianu* „Desfacerea produselor industriale şi marketingul“ (1972); *P. Milcomete, I. Niţă, A. Varzsak, M. Varzsak, G. Medrihan* „Marketing şi creşterea economică“ (1972); *C. Florescu* şi *D. Patriche* „Prospectarea pieţei“ (1973); *A. Zamfir* şi *D. Floru* „Elemente de marketing internaţional“ (1974). În acest domeniu au avut loc dezbaterile „Utilitatea aplicării metodelor şi tehnicilor de marketing în economia noastră“ (1972); „Locul şi rolul activităţii de marketing în unităţile economice“ (1973).

MARSHALL [pron. *Má:şal*], Alfred (1842—1924), economist burghez englez, şeful şcolii de la Cambridge. Gîndirea lui economică are un caracter eclectic, încercînd să îmbine teze mai vechi ale economiei politice burgheze vulgare cu teze mai noi ale marginalismului. Preocupările mai importante ale lui **M.** se referă la teoria economică generală, la istoria economică, la comerţul internaţional şi la istoriografia gîndirii economice consacrate acestei probleme. *Op. pr.:* „Teoria pură a comerţului internaţional“ (1879); „Principii de economie politică“ (1890); „Industrie şi comerţ“ (1919); „Bani, credit şi comerţ“ (1923).

MARȚIAN-POP, Dionisie (1829—1865), economist și statistician român progresist, participant la revoluția din 1848, publicist, șeful Oficiului statistic din Principatele Unite în timpul domnitorului A.I. Cuza. Reprezentant al burgheziei industriale române în formare, **M.-P.** s-a ocupat atît de probleme economice teoretice, cît mai ales de problemele concrete ale economiei României la mijlocul sec. al XIX-lea. **M.-P.** a criticat relațiile de producție feudale perimate și înapoierea economică a țării noastre, a susținut înfăptuirea reformei agrare din 1864 și a militat pentru dezvoltarea industriei naționale, protejarea ei de concurența străină, dezvoltarea învățămîntului economic și tehnic. *Op. pr.:* „Studii sistematice în economia politică. Partea primă. Economia socială. Sarcina primă“ (1858); „Coloniștii germani și România“ (1860). A publicat numeroase articole și studii economice în revistele înființate de el: „Annale economice pentru cunoștința părții muntene din România“ (1860—1864) și „Annale statistice pentru cunoștința părții muntene din România“ (1860—1865).

MARX, Karl (1818—1883), filozof, economist, om de știință de o vastă erudiție, întemeietor al comunismului științific. S-a născut la 5 mai 1818 în orașul Trier din Germania, unde a absolvit liceul în 1835. A urmat cursurile universităților din Bonn și Berlin, studiind dreptul, istoria și filozofia. În 1841 și-a susținut teza de doctorat intitulată „Deosebirea dintre filozofia naturii la Democrit și filozofia naturii la Epicur“, în care se profilează concepția sa democrat-revoluționară și se conturează năzuința sa de a situa filozofia și activitatea ideologică la baza luptei revoluționare a maselor populare. Nevoit, din cauza persecuțiilor politice, să renunțe la intenția de a se dedica activității didactice, se consacră luptei politice practice, stabilindu-se la Köln. Aici colaborează la „Gazeta renană“, al cărei redactor-șef devine în octombrie 1842 și pe care o transformă în organ de luptă al democrației revoluționare (suprimată în martie 1843 de guvernul prusac). În 1843 se căsătorește cu Jenny von Westphalen și se stabilește la Paris, unde, împreună cu Arnold Ruge, editează un prim și ultim număr din „Analele germano-franceze“. Ideile profesate în acești ani marchează trecerea lui **M.** de la idealism la materialismul dialectic și istoric, de la democratismul revoluționar la socialismul științific. În septembrie 1844, **M.** se întîlnește, la Paris, cu *F. Engels* (v.), cu care începe o strînsă și îndelungată colaborare, în decursul căreia vor fonda teoria și tactica mișcării revoluționare a proletariatului. Participă împreună la lupta grupurilor revoluționare din Paris și, tot în această perioadă, **M.** începe să se ocupe în mod deosebit de studiul economiei politice. În ianuarie 1845, la cererea guvernului Prusiei, **M.** este expulzat din Paris și se stabilește la Bruxelles, unde desfășoară o intensă activitate revoluționară: înființează „Asociația muncitorilor germani“ și „Comitetul comunist de corespondență“, ține conferințe pentru muncitori, întreține relații cu organizații revoluționare din diferite țări etc. În 1847 aderă la organizația secretă de propagandă „Liga celor drepți“, care, în vara aceluiași an, devine „Liga comuniștilor“. Din însărcinarea Congresului al II-lea al Ligii, **M.** și Engels elaborează primul document-program al partidului revoluționar al proletariatului internațional, apărut în februarie 1848 sub denumirea de „*Manifestul Partidului Comunist*“ (v.). Expulzat de guvernul belgian, **M.** revine la Paris, de unde, după începerea revoluției în Germania, se întoarce la Köln și înființează „Noua gazetă renană“. După înfrîngerea revoluției este dat în judecată și condamnat la expulzare; revine la Paris, dar și de aici este expulzat după demonstrația de masă din 13 iunie 1849, astfel că se stabilește la Londra, unde va rămîne pînă la sfîrşitul vieţii sale. În 1852, sub presiunea măsurilor contrarevoluţionare, „Liga comuniştilor“ îşi încetează activitatea dar **M.** şi Engels îşi continuă lupta revoluţionară. Din iniţiativa lor, la 28 septembrie 1864, este întemeiată la Londra „Asociaţia Internaţională a Muncitorilor“ („Internaţionala I“), al cărei ţel era de a uni într-o singură mare armată proletariatul mondial. Fundamentînd teoretic şi coordonînd efectiv activitatea Internaţionalei I, **M.** a reuşit să reunească pe calea unei activităţi comune diferitele forme ale socialismului neproletar, premarxist şi, combătînd teoriile tuturor acestor şcoli şi curente, a făurit o tactică unitară a luptei revoluţionare a clasei muncitoare din diferite ţări. În 1871, cînd a avut loc instaurarea Comunei din Paris, **M.** a organizat, prin Consiliul Internaţionalei, sprijinirea ei de către proletariatul din numeroase ţări. După căderea Comunei din Paris şi subminarea Internaţionalei I de către bakuninişti, **M.** obţine mutarea Consiliului general al Internaţionalei la New York. Consacrîndu-şi întreaga viaţă cauzei clasei muncitoare (şi a celorlalte pături sociale asuprite), **M.** le-a servit cu devotament atît prin activitatea sa teoretică, cît şi prin munca de organizare şi îndrumare a mişcării muncitoreşti. În acest scop el a studiat-o temeinic, din izvoarele cele mai directe, fiind un profund cunoscător al realităţilor economice, politice şi sociale din principalele centre revoluţionare ale lumii, inclusiv a celor privitoare la lupta pentru emanciparea principatelor româneşti, la care a făcut cuprinzătoare referiri. Intensa activitate organizatorică, eforturile imense depuse pentru elaborarea operei sale, precum şi un larg şir de privaţiuni au contribuit la scurtarea vieţii lui **M.**, care se stinge la 14 martie 1883, la Londra. Lucrările lui **M.**, dintre care unele au fost create cu colaborarea lui Engels, reprezintă o prelucrare critică şi o dezvoltare substanţială a tot ceea ce acumulase mai valoros gîndirea omenească în domeniile filozofiei, economiei politice şi teoriei socialismului, creînd o concepţie unitară, ştiinţifică despre natură, societate şi cunoaştere. Preluînd şi dezvoltînd principalele idei materialiste ale lui Feuerbach — între care, în primul rînd, aceea că factorul prim al dezvoltării este materia — şi eliberînd de idealism dialectica lui Hegel, **M.** şi Engels au creat *materialismul dialectic;* aplicarea legilor acestuia la cunoaşterea societăţii şi crearea *materialismului istoric* (v. şi *materialism dialectic şi istoric)* au constituit o revoluţie în filozofie. Clarificînd rolul istoric al proletariatului în înlăturarea capitalismului şi construirea unei noi societăţi şi fondînd lupta politică a acestuia pe dezvăluirea mecanismului producţiei plusvalorii — piatra unghiulară a teoriei sale economice, al exploatării muncii salariate, **M.** şi Engels au produs o revoluţie în teoria socialismului, transformînd-o din utopie în ştiinţă (v. şi *socialism).* Aplicînd materialismul dialectic şi istoric la studiul vieţii economice, ei au creat pentru prima oară o metodă de cercetare economică pe deplin ştiinţifică (v. şi *metoda economiei politice),* care le-a permis să revoluţioneze întreaga economie politică (v. şi *economie politică marxist-leninistă). Op. pr.* (în ordinea în care au fost date publicităţii): „Contribuţii la critica filozofiei hegeliene a dreptului“ (1843) şi „Problema evreiască“ (1844), primele articole în care **M.** se situează pe poziţii revoluţionare din perspectiva intereselor maselor populare, chemînd la „critica necruţătoare a tot ce există“; „Manuscrise economico-filozofice“ (1844), care reprezintă o primă analiză a economiei politice burgheze. Aici sînt criticate teoriile burgheze asupra veşniciei proprietăţii private, este elaborată teza despre caracterul social al muncii, este abordată problema înstrăinării omului în orînduirile bazate pe exploatare şi se defineşte capitalul ca „muncă *străină* acumulată“; „Sfînta familie“ (1844; colab. cu Engels), lucrare în care sînt schiţate bazele concepţiei materialiste despre istorie; „Teze asupra lui Feuerbach“ (1844), consacrată criticii filozofiei contemplative şi afirmării rolului practicii în cunoaştere. Enunţînd rolul filozofiei de a schimba lumea şi nu numai de a o interpreta, **M.** pune în evidenţă deosebirea fundamentală dintre sistemul său filozofic şi întreaga filozofie anterioară lui; „Ideologia germană“ (1845—1846; colab. cu Engels), cuprinde o primă expunere asupra comunismului ştiinţific şi o primă schiţă a învăţăturii despre formaţiunile social-economice; „Mizeria filozofiei“ (1847), prima lucrare a lui **M.** cu caracter predominant economic, unde este analizat critic, sistematic şi profund, socialismul mic-burghez al lui Proudhon. Cu acest prilej sînt formulate principiile de bază ale economiei politice marxiste şi este dezvăluit caracterul burghez al economiei politice clasice engleze; *„Manifestul Partidului Comunist“* (v.; 1848; colab. cu Engels); *„Muncă salariată şi capital“* (v.; 1849); „Luptele de clasă în Franţa“ (1850); „Revoluţia şi contrarevoluţia în Germania“ (1851) şi „Optsprezece Brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (1852), lucrări în care se face bilanţul experienţei revoluţiilor burghezo-democratice din anii 1848—1849, tratîndu-se legile dezvoltării sociale, teoria statului, teoria dictaturii proletariatului etc.; *„Contribuţii la critica economiei politice“* (v.; 1859); *„Salariu, preţ, profit“* (v.; 1856); *„Capitalul“* (v.; vol I — 1867, vol. II — 1885, vol. III — 1893, vol. IV — „Teorii asupra plusvalorii“ — 1905—1910); „Războiul civil din Franţa“ (1871), cuprinde un bilanţ al experienţei istorice a Comunei din Paris care-i prilejuieşte lui **M.** o dezvoltare a teoriei revoluţiei proletare, a rolului şi funcţiilor statului şi a dictaturii proletariatului; *„Critica programului de la Gotha“* (v.; 1875); *„Bazele criticii economiei politice“* (v.; 1939). Unele dintre lucrările lui **M.** enumerate mai sus au fost scrise doar pentru propria documentare şi clarificare teoretică a autorului, iar altele au fost elaborate numai în stare de concept. Finisarea şi publicarea postumă a unei părţi din ele se datorează lui Engels. Teoria economică a lui **M.** a început să se răspîndească pe teritoriul patriei noastre imediat după publicarea ei în Europa centrală, influenţînd gîndirea şi operele revoluţionarilor de la 1848. Dezvoltarea mişcării muncitoreşti din România a avut o strînsă legătură cu intensificarea răspîndirii lucrărilor lui **M.** Primele traduceri în limba română din operele lui **M.** datează din 1882, cînd ziarul „Emanciparea“ a publicat fragmente din „Capitalul“; printre lucrările editate în perioada imediat următoare se numără: „Manifestul Partidului Comunist“ (1892); „Discurs asupra liberului schimb“ (1893); „Muncă salariată şi capital“ (1902 şi 1912); „Salariu, preţ, profit“ (1912). În anii construcţiei socialiste, tipărirea operelor lui **M.** cunoaşte o amploare deosebită. „Capitalul“ a apărut în 5 ediţii; în ediţii separate s-au publicat „Luptele de clasă în Franţa“; „Muncă salariată şi capital“; „Salariu, preţ, profit“; „Optsprezece Brumar al lui Ludovic Bonaparte“; „Bazele criticii economiei politice“ (partea I şi a II-a). A fost întreprinsă tipărirea în limba română a întregii opere a lui **M.** şi Engels în seria „Opere“, din care au apărut deja 32 de volume. S-au publicat de asemenea „Opere alese“ în trei ediţii (v. şi *doctrină economică; economie politică; marxism-leninism; ştiinţa economică).*

MARXISM-LENINISM, teoria ştiinţifică a clasei muncitoare şi a partidului ei comunist, ideologie a activităţii revoluţionare a mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale. Întemeietorii marxismului au fost *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.), care, angajaţi în lupta revoluţionară a proletariatului, au pus — începînd din deceniul al cincilea al sec. al XIX-lea — bazele unei noi concepţii despre lume, societate, istorie şi om, caracterizată prin înţelegerea materialist-dialectică a universului natural şi social, prin relevarea rolului determinant al raporturilor materiale de producţie asupra întregii vieţi sociale, prin sublinierea însemnătăţii praxisului social-istoric în transformarea naturii, societăţii şi omului, prin dezvoltarea legilor obiective ale dezvoltării naturii şi societăţii umane. **M.-l.** a explicat în mod ştiinţific raportul dintre factorii obiectivi şi subiectivi în istorie, demonstrînd că relaţiile economice materiale determină *în ultimă instanţă* toate fenomenele sociale, că baza sau structura economică determină întreaga suprastructură a societăţii. „Modul de producţie al vieţii materiale determină în genere procesul vieţii sociale, politice şi spirituale“ *(K. Marx)*. În acelaşi timp Marx şi Engels au subliniat rolul activ al componentelor suprastructurii asupra bazei, capacitatea lor de a exercita influenţe dinamice asupra infrastructurii economice. **M.-l.**, prin apariţia sa, a marcat o revoluţie de o însemnătate uriaşă în dezvoltarea istoriei gîndirii filozofice şi sociale, delimitîndu-se ca o concepţie ştiinţifică şi dînd o puternică replică tuturor teoriilor înscrise în orientarea idealistă, care luau drept factor primordial în explicarea naturii şi societăţii cîte un element din sfera spiritualităţii. *V.I. Lenin* (v.) a continuat şi a dezvoltat opera lui Marx şi Engels, îmbogăţind învăţătura marxistă cu noi teze şi principii, generalizate pe baza practicii social-istorice, a condiţiilor istorice de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. Lenin a analizat trăsăturile capitalismului în stadiul imperialist, a dezvoltat teoria şi tactica revoluţiei socialiste, a îmbogăţit tezele privind organizarea partidului de tip nou ca forţă conducătoare a proletariatului în lupta şi activitatea sa revoluţionară, a subliniat însemnătatea naţiunii în lumea contemporană şi rolul mişcărilor de eliberare naţională. Lenin a desfăşurat o luptă neobosită pentru apărarea marxismului de denaturări şi deformări ideologice şi a arătat valoarea inestimabilă a acestei teorii pentru activitatea revoluţionară a proletariatului. Referindu-se la constituirea şi dezvoltarea gîndirii marxiste, Lenin a arătat că marxismul nu s-a ivit alături de drumul larg al dezvoltării civilizaţiei mondiale ci ca o continuare nemijlocită a celor mai înaintate tradiţii ale gîndirii premergătoare, ca succesor legitim al filozofiei clasice germane, al economiei politice engleze şi al socialismului utopic francez, care s-au înscris ca izvoare teoretice ale marxismului. Structurate pe baza acestor izvoare, cu înnoirile calitative aduse de întemeietorii săi, *părţile constitutive ale* **m.-l.** sînt: *filozofia* (materialismul dialectic şi istoric), *economia politică* **m.-l.** şi *comunismul ştiinţific*. Valoarea ştiinţifică a **m.-l.** a fost confirmată strălucit de practica social-istorică; principiile **m.-l.** au călăuzit activitatea partidelor comuniste în desfăşurarea revoluţiilor socialiste şi în activitatea de construcţie a socialismului în ţările socialiste. Partidele comuniste, inaugurînd o experienţă istorică nouă, au contribuit nu numai la validarea ei ci şi la îmbogăţirea învăţăturii **m.-l.**, la progresul continuu al filozofiei materialist-dialectice şi istorice, al teoriei privind strategia şi tactica luptei revoluţionare a clasei muncitoare. Acest lucru subliniază caracterul viu şi creator al **m.-l.**, care, apărut pe baza practicii social-istorice şi generalizînd-o, se dezvoltă în continuare în consonanţă cu cerinţele şi exigenţele praxisului social-uman. **M.-l.** exercită o profundă influenţă asupra mişcării de eliberare naţională din întreaga lume, asupra luptei antiimperialiste, pentru democraţie, socialism şi progres a maselor de oameni ai muncii, a celor mai felurite categorii şi pături sociale din ţările capitaliste. În contemporaneitate, forţa şi prestigiul **m.-l.** cunosc o creştere şi amplificare considerabilă; **m.-l.** constituie teoria faţă de care se raportează, fie că o acceptă sau nu, aproape toată gîndirea filozofico-socială nemarxistă. În marile probleme care frămîntă conştiinţa umanităţii contemporane ca: rolul şi statutul omului, destinul culturii şi civilizaţiei contemporane în condiţiile revoluţiei ştiinţifice şi tehnice, situaţia claselor sociale, perspectivele evoluţiei istorice a omenirii, căile posibile ale progresului social şi moral, o serie de teoreticieni apuseni, recunoscînd, implicit sau explicit, valoarea şi justeţea soluţiilor oferite de **m.-l.**, încearcă să se apropie sau integrează în teoriile lor unele teze şi principii marxiste. **M.-l.** se dezvoltă în condiţiile unei permanente confruntări ideologice, dialog de idei în spirit militant, combativ şi critic cu orientările şi curentele variate şi eterogene ale gîndirii economice, filozofice sociale nemarxiste sau antimarxiste contemporane, relevînd consecinţele dezumanizante ale unora dintre aceste orientări, caracterul nebulos al perspectivelor şi soluţiilor ce le oferă omului şi societăţii contemporane, dezvăluind caracterul apologetic al concepţiilor ce încearcă să escamoteze contradicţiile şi criza sistemului capitalist. În această confruntare, **m.-l.** manifestă receptivitate faţă de ideile ce se înscriu pe traiectoria umanismului, a progresului social, a căilor de emancipare a omului şi deschidere spre umanizarea viitorului său. Această receptivitate se conjugă indisolubil cu preocuparea permanentă pentru apărarea purităţii **m.-l.** În virtutea spiritului novator şi creator care îi animă formarea şi evoluţia, **m.-l.** este orientat spre cuprinderea a tot ceea ce este înaintat şi pozitiv în dezvoltarea practicii, ştiinţei, culturii, artei, a acţiunii social-umane în general. Conceput de înşişi întemeietorii lui nu ca o sumă de idei şi teze imuabile, ci ca o teorie vie, dinamică, **m.-l.** a fost şi este dezvoltat creator de către partidele comuniste şi muncitoreşti. Sintetizînd experienţa luptei revoluţionare a propriului popor împotriva asupririi şi exploatării capitaliste, pentru făurirea societăţii comuniste, fiecare partid marxist-leninist, pe baza condiţiilor specifice în care îşi desfăşoară activitatea, îşi aduce o contribuţie originală la îmbogăţirea tezaurului **m.-l.** În acest fel **m.-l.** răspunde adecvat problemelor complexe şi variate pe care le ridică dezvoltarea societăţii contemporane, dovedindu-şi viabilitatea şi forţa. **M.-l.** constituie baza ideologică a întregii activităţi a P.C.R., care îl aplică în mod creator la condiţiile concrete ale României. Partidul Comunist Român a adus o contribuţie remarcabilă la dezvoltarea şi îmbogăţirea **m.-l.** Revoluţia socialistă, construcţia socialismului în ţara noastră s-a desfăşurat prin aplicarea creatoare de către partidul nostru a tezelor generale ale **m.-l.**, în funcţie de condiţiile concrete, de particularităţile dezvoltării social-istorice ale ţării noastre. Experienţa istorică acumulată în procesul construcţiei socialismului în România a făcut posibilă degajarea unor concluzii rodnice, apte să îmbogăţească tezaurul gîndirii **m.-l.** P.C.R. a sporit patrimoniul **m.-l.** cu contribuţii privind: teoria şi practica industrializării socialiste, teoria şi practica transformării socialiste a agriculturii, rolul naţiunii în epoca contemporană, înflorirea şi dezvoltarea naţiunii socialiste, rolul partidului şi statului în edificarea socialismului şi comunismului, perfecţionarea organizării, conducerii şi planificării vieţii economice şi sociale, corelaţia dintre patriotismul socialist şi internaţionalismul socialist în procesul construcţiei socialiste. Teoria edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate, elaborată de partidul nostru şi a cărei expresie concentrată este Programul P.C.R. supus aprobării Congresului al XI-lea al partidului constituie un aport teoretic important la desfăşurarea activităţii practice de trecere de la socialism spre comunism. Punînd în centrul construcţiei socialiste omul ca scop şi valoare supremă, P.C.R. aduce contribuţii în direcţia adîncirii înţelegerii omului ca subiect activ al istoriei, ca creator al propriului său destin, ca fiinţă demiurgică angajată pe calea dezvoltării sale umane multilaterale; prin aceasta s-a întărit valoarea teoretică şi practică a umanismului teoriei marxist-leniniste.

MAŞINISM, denumire dată celui de-al treilea stadiu de dezvoltare al capitalismului în industrie, caracterizat prin trecerea de la manufactură, bazată pe tehnica manuală, la sistemul de fabrică, bazat pe tehnica maşinistă. Trecerea la **m.**, pregătită de întreaga evoluţie anterioară a capitalismului în primele sale stadii de dezvoltare — cooperaţia capitalistă simplă şi manufactura —, precum şi de lărgirea pieţei interne şi externe, a marcat începutul unei profunde revoluţii industriale. În Anglia, această trecere a avut loc în ultima treime a sec. al XVIII-lea şi primul pătrar al sec. al XIX-lea; mai tîrziu s-a produs şi în Franţa, iar apoi în Germania, S.U.A. etc. Trecerea la producţia maşinistă a impulsionat dezvoltarea forţelor de producţie, determinînd, totodată, profunde schimbări şi în relaţiile de producţie. Subordonarea formală a muncii faţă de capital, caracteristică cooperaţiei capitaliste simple şi manufacturii, a fost înlocuită cu subordonarea reală a muncii faţă de capital. Prin **m.**, capitalismul şi-a creat propria sa bază tehnico-materială care a permis creşterea considerabilă a productivităţii muncii, elementul principal în victoria capitalismului asupra orînduirii feudale, şi care a dus la generalizarea relaţiilor de producţie capitaliste.

MATEEV, Evghenii (n. 1920), economist bulgar, profesor universitar, membru al Academiei Bulgare de Ştiinţe. Domenii de cercetare: planificarea economiei naţionale, teoria reproducţiei lărgite, productivitatea muncii, eficienţa economică a producţiei sociale. *Op. pr.:* „Productivitatea muncii în socialism şi planificarea economiei naţionale“ (1956); „Productivitatea muncii şi reproducţia în socialism“ (1961); „Planificarea de perspectivă şi cibernetica economică“ (1966); „Rentabilitatea şi planificarea“ (1970); „Balanţa economiei naţionale“ (1972).

MATEEV, Ivan Ştefanov (n. 1899), economist bulgar, profesor universitar, membru al Academiei Bulgare de Ştiinţe. Domenii de cercetare: statistică, aplicarea matematicii în economie, politica financiară şi bancară, venitul naţional. *Op. pr.:* „Teoria statisticii“ (1960); „Dezvoltarea teoriei marxiste a reproducţiei lărgite şi a creşterii economice“ (1967); „Situaţia şi problemele coordonării cercetărilor ştiinţifice şi tehnice“ (1968); „Dezvoltarea economică şi planificarea în Bulgaria“ (1971).

MATERIALE, materii prime sau semifabricate din care se produc diferite bunuri. Ele pot forma substanţa principală a produsului, pot intra n componenţa acestuia numai sub formă de adaus sau pot fi întrebuinţate în procesul de producţie fără a se regăsi în produsul finit (v. şi *materii prime*).

MATERIALISM, orientare filozofică fundamentală, dezvoltată în istoria filozofiei în opoziţie cu *idealismul.* La problema fundamentală a filozofiei, problema raportului dintre materie şi gîndire, răspunsul **m.** este afirmarea rolului primordial al materiei, recunoaşterea materialităţii lumii şi a unităţii ei materiale; spiritul, conştiinţa, constituie un factor secund, derivat. Recunoscînd primordialitatea materiei, **m.** admite şi posibilitatea cunoaşterii lumii materiale. **M.** este confirmat şi validat de datele ştiinţelor naturii şi sociale, iar progresul cunoaşterii ştiinţifice a lumii înseamnă în acelaşi timp o îmbogăţire şi o dezvoltare a orientării materialiste. Ştiinţele contemporane ale naturii au adus puternice argumente şi dovezi în sprijinul **m.** Explicări materialiste ale lumii au fost date în filozofia Chinei, Indiei şi Greciei antice, bazate pe observarea nemijlocită a naturii. Orientarea materialistă a fost continuată şi dezvoltată de filozofi ca Fr. Bacon, Th. Hobbes, J. Locke, B. Spinoza, de **m.** francez al sec. al XVIII-lea. În sec. al XIX-lea, **m.** a fost dezvoltat de L. Feuerbach. Limitele **m.** premarxist sînt: caracterul mecanicist, caracterul metafizic şi faptul că nu era extins asupra vieţii sociale. *K. Marx* (v.) a relevat că o lipsă principală a **m.** de pînă atunci o constituia caracterul lui contemplativ, ignorarea rolului activităţii practice de transformare a naturii şi societăţii. Omul însuşi era redus la o esenţă umană eternă, atemporală, ca „abstracţie inerentă individului izolat". Forma superioară, deplin ştiinţifică a **m.** o constituie *materialismul dialectic şi istoric* (v.).

MATERIALISM DIALECTIC ŞI ISTORIC, concepţia filozofică a marxism-leninismului, făurită de *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.) şi continuată şi dezvoltată de *V.I. Lenin* (v.). Apariţia filozofiei marxiste a corespuns unor necesităţi istorice impuse de dezvoltarea societăţii şi a istoriei umane, de ascuţirea contradicţiilor orînduirii capitaliste şi afirmarea proletariatului ca o clasă revoluţionară, care avea misiunea istorică să conducă masele la înfăptuirea revoluţiei socialiste. Elaborarea **m.d.** şi **i.**, constituit în însăşi esenţialitatea sa, pe baza principiului unităţii dintre teorie şi practică, a oferit proletariatului călăuza teoretică a acţiunii sale revoluţionare. „După cum filozofia îşi găseşte armele ei *materiale* în proletariat, tot astfel îşi găseşte şi proletariatul armele lui spirituale în *filozofie...*" *(K. Marx).* Concepţia despre lume, societate şi om a proletariatului este o concepţie consecvent ştiinţifică, bazată pe practică şi validată de experienţa istorică, de datele şi teoriile ştiinţelor naturii şi ştiinţelor sociale. Prin apariţia sa a marcat o revoluţie în ştiinţă, dînd o puternică replică tuturor concepţiilor idealiste, mistice, contemplative şi valorificînd ceea ce era preţios pe linia gîndirii materialiste, dialectice, raţionaliste şi umaniste de pînă atunci. **M.d.** şi **i.** a adus înnoiri revoluţionare atît prin concepţia sa despre lume, cît şi prin sistemul de criterii valorice ale acţiunii umane şi atitudinea faţă de realitate, întemeiată pe cunoaştere şi pe promovarea idealurilor comunismului. **M.d.** şi **i.** realizează o oglindire veridică a lumii naturale şi sociale în materialitatea ei, surprinzînd-o în continua ei mişcare, transformare, cu o procesualitate guvernată de legile obiective ale dezvoltării în virtutea contradicţiilor interne, a trecerii schimbărilor cantitative în schimbări calitative, a evoluţiei progresive de la inferior spre superior. Această imagine despre lume, confirmată temeinic de ştiinţă şi practică, se opune atît concepţiilor idealiste, care puneau la baza lumii factori de ordin subiectiv, spiritual, mistic, cît şi concepţiilor metafizice, care fărîmiţau şi izolau fenomenele, anulînd lumii o trăsătură esenţială a ei, devenirea. Teoriile contemporane din ştiinţele naturii (teoria relativităţii, teoria fizicii cuantice) au confirmat strălucit tezele **m.d.** şi **i.** despre infinitatea lumii materiale, despre inepuizabilitatea şi unitatea ei materială, despre mişcare ca automişcare şi despre legătura dintre materie şi mişcare. În cadrul **m.d.** şi **i.**, *materialismul istoric* reprezintă teoria marxistă despre legile generale ale dezvoltării societăţii, istoriei şi omului. Înţelegerea materialistă a vieţii sociale, descoperirea legilor obiective ale evoluţiei societăţii umane a constituit o contribuţie de însemnătate revoluţionară a operei lui Marx şi Engels. Prin ea se depăşea o limită esenţială a materialismului premarxist, care nu era extins asupra vieţii sociale. Clasicii marxism-leninismului s-au detaşat şi au criticat maniera abstract-speculativă a filozofiei idealiste germane, care punea în locul omului conceptul abstract de om şi au pornit de la premisa existenţei indivizilor „reali, vii", care desfăşoară o activitate practică, productivă, creîndu-şi în acest proces existenţa lor socială, ansamblul de interacţiuni care alcătuieşte societatea. Raportul dintre existenţă şi conştiinţă, pus de problema fundamentală a filozofiei, capătă în domeniul social-uman forma specifică a raportului dintre existenţa socială şi conştiinţa socială. Marx arăta că „nu conştiinţa oamenilor le determină existenţa, ci, dimpotrivă, existenţa lor socială le determină conştiinţa“. Punînd în centrul existenţei sociale activitatea practică, productivă, materialismul istoric arată că în acest proces se constituie relaţiile materiale de producţie obiective, care determină întreaga viaţă socială şi reprezintă structura economică, „baza reală“ pe care se înalţă suprastructura. Ideile, năzuinţele, scopurile şi proiectele umane, prin care gînditorii premarxişti explicau viaţa socială, au ele însele o determinare obiectivă, social-istorică, sînt „mobiluri ideale“ ale unor clase sociale cu interese materiale distincte, determinate de situaţia acestor clase în structura relaţiilor de producţie. Accentuînd asupra determinării materiale, social-istorice a fenomenelor spirituale, materialismul istoric subliniază în acelaşi timp că această determinare se desfăşoară prin medieri complexe, se realizează „în ultimă instanţă“ şi nu exclude ci presupune în mod dialectic rolul activ, dinamic al suprastructurii, capacitatea ei de a influenţa asupra bazei economice, iar prin intermediul acesteia, forţele de producţie. Materialismul istoric a elaborat categoria de formaţiune socială şi a conceput istoria umană ca proces „istoric-natural“ de succesiune legică a formaţiunilor sociale, determinată de dialectica internă a modurilor de producţie. Înfăptuirea legităţilor sociale de trecere de la o formaţiune socială la alta se realizează prin activitatea maselor, a claselor, a personalităţilor. Materialismul istoric arată că împlinirea necesităţii istorice se face prin acţiunea oamenilor, care sînt făuritorii activi ai istoriei; astfel materialismul istoric a produs o înnoire fundamentală în înţelegerea omului, realizînd forma cea mai înaltă de umanism din istoria filozofiei, umanismul marxist. În locul umanismului abstract, contemplativ, lipsit de eficienţă practică al gînditorilor premarxişti, materialismul istoric, cercetînd condiţiile vieţii materiale, ale activităţii practice, a dezvăluit căile autenticei emancipări umane, prin revoluţia socialistă, prin transformarea revoluţionară a societăţii, prin instaurarea orînduirii socialiste, care oferă omului cadrul adevăratei împliniri a potenţialităţilor sale, posibilitatea afirmării sale creatoare, a realizării multidimensionale a personalităţii umane. În problema statutului omului în societate şi istorie, materialismul istoric se înfruntă critic cu diferitele teorii sociale contemporane apusene care îşi propun să analizeze omul în societatea şi civilizaţia modernă. Receptiv la acele idei care se înscriu pe linia raţionalismului şi umanismului, materialismul istoric critică inconsistenţa concepţiilor unor teoreticieni ţinînd de curentul structuralist care cantonează şi imobilizează omul în orizontul unor paradigme şi structuri imuabile, sau soluţiile ineficiente şi nebuloase ale unor gînditori existenţialişti, care discută în mod abstract despre opţiune şi alegere umană, ignorînd condiţiile concrete, istorice ale realizării acestei opţiuni. Umanismul marxist, revoluţionar şi concret-practic, îşi află actualizarea nemijlocită în procesul construirii societăţii socialiste. În ţara noastră, Partidul Comunist Român, călăuzindu-se după principiile filozofiei marxist-leniniste creatoare în elaborarea politicii sale, a statuat condiţiile deplinei afirmări a puterii creatoare a omului, a pus ca obiectiv esenţial al construcţiei comuniste făurirea omului multilateral dezvoltat, scop şi valoare supremă a societăţii noastre. **M.d. şi i.** este un sistem filozofic deschis, care se dezvoltă şi se îmbogăţeşte odată cu progresul societăţii umane, al praxisului social-istoric, al cunoaşterii ştiinţifice, manifestînd un spirit viu şi creator, receptivitate şi deschidere faţă de tot ceea ce este înnoire şi progres. În îndeplinirea misiunii sale istorice de conducător al operei de edificare a socialismului şi comunismului în România, P.C.R. se călăuzeşte neabătut după **m. d.** şi **i.** Programul P.C.R. supus aprobării Congresului al XI-lea al partidului constituie o expresie fidelă a modului creator în care Partidul Comunist Român aplică **m.d.** şi **i.** la condiţiile concrete ale ţării, contribuind totodată la îmbogăţirea patrimoniului teoretic al mişcării revoluţionare mondiale.

MATERIALISM ECONOMIC, concepţie socială care priveşte în mod unilateral şi simplist determinismul vieţii sociale, rolul factorului economic în dezvoltarea istoriei şi societăţii, ignorînd complexitatea vieţii sociale, neglijînd şi estompînd independenţa relativă a conştiinţei sociale, influenţa activă pe care elementele suprastructurii o exercită asupra dezvoltării istorico-sociale. **M.e.**, caracterizat printr-o viziune metafizică şi reducţionistă asupra procesului social, îngustează explicarea vieţii sociale la sfera tehnicii şi a elementelor strict economice, făcînd din desfăşurarea istorică un rezultat mecanic şi pasiv al acţiunii acestor factori. **M.e.** a apărut ca orientare sociologică spre sfîrşitul sec. al XIX-lea în unele ţări ale Europei apusene, ca o încercare de a deforma şi vulgariza materialismul istoric, de a-i denatura sensul revoluţionar în spiritul liberalismului burghez. Ecouri ale acestei tendinţe vulgarizatoare, reducţioniste, se regăsesc în unele variante ale curentului tehnocratic contemporan, care absolutizează elementul tehnicii şi încearcă să pună în analogie, prin intermediul lui, sisteme social-politice esenţial diferite cum sînt sistemul capitalist şi sistemul socialist.

MATERII PRIME, obiecte ale muncii asupra cărora a acţionat munca omenească. **M.p.** pot fi clasificate în: principale şi auxiliare; industriale şi agricole; minerale, vegetale, animale şi sintetice; indigene şi din import; primare şi derivate etc. **M.p.** *principale*, obiecte ale muncii care concură nemijlocit la fabricarea producţiei, formînd substanţa principală a produsului finit. **M.p.** *auxiliare*, obiecte ale muncii care participă la formarea produsului finit, dar nu constituie substanţa principală a lui. În ramurile prelucrătoare, utilizarea raţională şi valorificarea superioară a **m.p.** reprezintă o cale principală de reducere a preţului de cost al producţiei, de creştere a eficienţei activităţii economice (v. şi *bază de materii prime*).

MATRIARHAT, denumire a perioadei timpurii a orînduirii comunei primitive, caracterizată prin situaţia privilegiată a femeii în societate datorită rolului ei economic mai important decît al bărbatului. În cadrul **m.**, apartenenţa la gintă se stabilea pe linia descendenţei materne. **M.** a fost o formă de organizare socială imediat următoare cetei primitive. Ocupîndu-se de agricultură, femeia asigura în permanenţă hrana necesară familiei în timp ce bărbatul, care se ocupa cu vînatul, nu putea obţine decît rezultate incerte şi insuficiente. Rolul femeii în procurarea hranei i-a asigurat locul principal în viaţa socială; în fruntea ginţii se afla cea mai vîrstnică femeie. Pe măsură ce s-au dezvoltat forţele de producţie, s-au extins păstoritul şi agricultura, care necesitau eforturi fizice ce depăşeau, în general, posibilităţile femeii, a început să sporească tot mai mult rolul bărbatului în viaţa economică şi socială şi, odată cu aceasta, a început înlocuirea **m.** cu *patriarhatul* (v.).

MATRICE 1. Tabel dreptunghiular cu elemente aşezate ordonat în m linii şi n coloane. Să presupunem, de pildă, că economia naţională se compune din patru ramuri (industria, construcţiile, agricultura şi serviciile), fiecare ramură vînzînd şi cumpărînd de la celelalte ramuri după cum urmează:

Cumpărări / Vînzări	Industrie	Construcţii	Agricultură	Servicii
Industrie	0	50	100	50
Construcţii	50	0	25	15
Agricultură	100	25	0	25
Servicii	50	15	25	0

Toate aceste numere, aşezate ordonat într-un tabel cu patru linii şi patru coloane formează **m.** schimbului dintre ramurile economiei naţionale care (notată cu M) se prezintă astfel:

$$M = \begin{vmatrix} 0 & 50 & 100 & 50 \\ 50 & 0 & 25 & 15 \\ 100 & 25 & 0 & 25 \\ 50 & 15 & 25 & 0 \end{vmatrix}$$

În funcţie de numărul de linii (m) şi de coloane (n) distingem: **m.** (vectorul) *linie*, cînd $m = 1$; **m.** (vectorul) *coloană*, cînd $n = 1$; **m.** *pătratică*, cînd $m = n$; **m.** *dreptunghiulară*, cînd $m \neq n$. În funcţie de valorile elementelor **m.** se disting: **m.** *unitate*, cînd toate elementele aflate pe diagonala principală sînt egale cu 1; **m.** *diagonală*, cînd toate elementele în afara diagonalei principale sînt egale cu 0; **m.** *triunghiulară*, cînd toate elementele aflate deasupra sau dedesubtul diagonalei principale sînt egale cu 0. Cu ajutorul **m.** se pot efectua anumite operaţii de calcul care poartă denumirea de calcul matricial. El are numeroase aplicaţii în economie, folosindu-se la rezolvarea problemelor de transport, a problemelor de stocuri, la cuantificarea proporţiilor din economie şi la optimizarea acestora etc. **2.** Dispozitive de înregistrare a informaţiilor transmise în codul binar, formate din elemente de circuite (tuburi, relee, nuclee magnetice) dispuse în linii şi coloane în scopul orientării impulsurilor de memorie, a selecţionării acestora sau a transformării dintr-un sistem numeric în altul. **3.** Registre ale administraţiei comunale din Franţa în care se ţine evidenţa obligaţiilor contribuabililor francezi şi a vărsămintelor făcute de aceştia.

MAXIMIZARE, metodă prin care se alege, dintr-un număr de alternative, cea mai bună variantă din punctul de vedere al criteriului adoptat: **m.** beneficiului, **m.** producţiei etc. La formularea unei probleme de optimizare de orice fel, prima operaţie este de a stabili funcţia-obiectiv în care variabila dependentă este însuşi obiectul optimizării, iar variabilele independente, cunoscute sub numele de activităţi, reprezintă obiectul propriu-zis al alegerii. De exemplu, vom considera o funcţie generală de forma $y = f(x)$, în legătură cu care se pune problema găsirii nivelului lui x care să maximizeze valoarea lui y, fără să fie impusă vreo restricţie. Dacă funcţia $y = f(x)$ descrie o curbă de forma următoare:

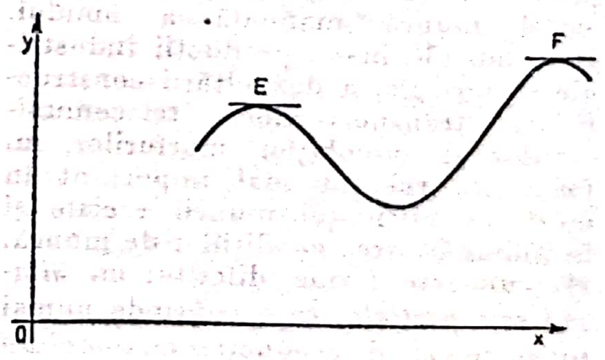

se realizează aşa-numitul maxim local acolo unde derivata de ordinul unu se egalează cu zero $[f'(x) = 0]$, iar valoarea derivatei a doua este mai mică decît zero $[f''(x) < 0]$, adică în punctele E şi F. În modelele mai complexe de optimizare, **m.** unei funcţii-obiectiv se face în anumite condiţii restrictive impuse de situaţia resurselor ca, de exemplu, necesitatea de a nu depăşi un anumit stoc de materii prime sau o anumită cantitate de fonduri, necesitatea de a produce cel puţin o anumită cantitate dintr-un sortiment, precum şi de alte condiţii social-economice. Evident, aceasta este o problemă tipică de programare liniară în care se cere să se maximizeze funcţia-obiectiv, în condiţiile folosirii inegalităţilor ca relaţii restrictive. În cercetarea economică, dinamică, de exemplu, în creşterea economică, problemele de **m.** se rezolvă prin aplicarea programării dinamice şi a calculului variaţional. Aici problemele teoretice şi practice se complică mult întrucît funcţia de **m.** este înlocuită cu o funcţională în care ca variabilă independentă (argument) este folosită o funcţie, iar ca relaţii de condiţii sau restricţii apar ecuaţii diferenţiale sau cu diferenţe.

MECANIZARE, cale a progresului tehnic care constă din introducerea şi folosirea maşinilor, mecanismelor, agregatelor şi instrumentelor pentru executarea unor operaţii cu caracter productiv sau neproductiv, înlocuind astfel munca manuală a omului. În condiţiile marii producţii industriale şi agricole, a dezvoltării construcţiilor, transporturilor, telecomunicaţiilor şi circulaţiei mărfurilor, **m.** joacă un rol tot mai important în creşterea eficienţei muncii sociale şi în îmbunătăţirea condiţiilor de muncă. **M.** cunoaşte forme diferite: **m.** *simplă* sau *parţială*, care cuprinde numai unele procese de producţie; **m.** *complexă* sau *totală*, care cuprinde atît operaţiile de bază cît şi cele auxiliare. *Mica* **m.,** folosire a unor maşini mai simple, adaptarea de dispozitive noi la utilajul existent, **m.** unor operaţii auxiliare. În România **m.** a fost extinsă treptat, fiind orientată în principal spre lucrările grele care cer un volum mare de muncă, într-o serie de ramuri ale industriei minieră, exploatarea forestieră, construcţii, metalurgie, transporturi, agricultură etc. În etapa actuală generalizarea **m.** complexe constituie o trăsătură calitativă a perfecţionării bazei tehnice-materiale a socialismului.

MEDIANĂ, medie de poziţie care exprimă valoarea centrală a unei anumite colectivităţi statistice, ordonată după criteriul mărimii caracteristicii. Pentru determinarea **m.** se folosesc două elemente distincte: *unitatea* **m.** şi **m.** propriu-zisă ca mărime medie. Unitatea **m.** împarte în două părţi egale seria unei colectivităţi statistice ordonată după nivelul variabilei şi se calculează după formula:

$$Ume = \frac{f + 1}{2},$$

în care f este numărul total al elementelor componente ale seriei. **M.** este valoarea pe care o reprezintă unitatea mediană a seriei respective. De exemplu: 1) o serie calitativă cu caracteristici discontinue: 1, 2, 3, *4*, 5, 6, 7, unitatea **m.** este 4, iar valoarea **m.** este tot 4, care este egală în acest caz şi cu media colectivităţii; 2) o serie cu caracteristici de intervale 2, 3, 4, *5*, 6, 8, 9, unitatea **m.** este a patra cifră a seriei, iar valoarea **m.** este 5, fiind diferită de media colectivităţii care este egală cu 5,28. În cazul seriei formate dintr-un număr par, **m.** se calculează din media celor două valori individuale centrale.

MEDIE, (în statistică) expresie numerică ce caracterizează în mod sintetic nivelurile unei colectivităţi, eliminînd sau estompînd elementele particulare, nereprezentative, aleatorii şi scoţînd în evidenţă ceea ce este logic şi esenţial în conţinutul fenomenelor şi proceselor respective. Potrivit modalităţii tehnice, **m.** se clasifică ca **m.** de poziţie (v. şi *mediana*) şi mărimi medii de calcul:

m. aritmetică, **m.** geometrică şi **m.** pătratică. **M.** *aritmetică* poate fi: simplă şi ponderată. **M.** *aritmetică simplă* se foloseşte în cazul cînd variantele caracteristicii studiate se întîlnesc o singură dată şi se calculează prin împărţirea sumei valorilor individuale la numărul lor, potrivit formulei:

$$\bar{X} = \frac{x_1 + x_2 + \ldots + x_n}{n} = \frac{3 + 4 + 8 + 10 + 20}{5} = \frac{45}{5} = 9.$$

M. *aritmetică ponderată* se foloseşte în cazul cînd fiecărei valori numerice i se asociază o anumită frecvenţă sau pondere şi se calculează prin împărţirea sumei valorilor individuale înmulţite cu frecvenţa acestora la suma frecvenţelor, potrivit formulei:

$$\bar{X} = \frac{m_1 x_1 + m_2 x_2 + \ldots + m_n x_n}{m_1 + m_2 + \ldots + m_n}.$$

De exemplu:

Terenul	*Recolta la ha (x)*	*Suprafaţa cultivată (m)*
A	10	20
B	20	30
C	30	10

$$\bar{X} = \frac{10 \cdot 20 + 20 \cdot 30 + 30 \cdot 10}{60} = \frac{1\,100}{60} = 18{,}3 \text{ q}.$$

M. *geometrică* (**m.** *logaritmică*) exprimă tendinţa medie a fenomenelor analizate, reprezentînd o **m.** calculată prin extragerea rădăcinii din produsul termenilor seriei de un ordin egal cu numărul acestora, potrivit formulei:

$$\bar{X}g = \sqrt[n]{x_1\, x_2\, x_3 \ldots x_n}.$$

M. *geometrică* are o largă aplicare în practică, în calculul ritmului mediu de creştere a producţiei. De exemplu, indicii producţiei unei unităţi economice au evoluat astfel:

Anii	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Indicii	100	107	108	107	110	112

$$\bar{X}g = \sqrt[5]{107 \cdot 108 \cdot 107 \cdot 110 \cdot 112} = \log \bar{X}g = \frac{\log\ 107 + \log\ 108 + \log\ 107 +}{5}$$

$$\frac{+\ \log\ 110 + \log\ 112}{5}.$$

M. *geometrică* se utilizează în cazul fenomenelor ale căror caracteristici evoluează aproximativ sub forma unei progresii geometrice. **M.** *geometrică* se poate folosi numai în cazurile cînd seria fenomenelor manifestă o tendinţă crescătoare sau descrescătoare. **M.** *pătratică* se calculează prin extragerea rădăcinii pătrate din media aritmetică a pătratelor termenilor seriei. Formula de calcul a **m.** *pătratice* este:

1) în cazul unei serii simple:

$$\bar{X}_2 = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n} xi^2}{n}};$$

2) în cazul unei serii de frecvenţă:

$$\bar{X}_2 = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{k} fi\ xi^2}{\sum_{i=1}^{k} fi}},\ k \leqslant n.$$

M. pătratică se foloseşte în practică la stabilirea gradului de împrăştiere a valorilor unor variabile aleatoare prin procedeul de calcul a abaterii **m.** pătratice.

MELICH, Alojzy (n. 1918), economist polonez, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Polone de Ştiinţe. Cercetări în domeniul economiei politice a socialismului. *Op. pr.:* „Teoria şi tehnica salarizării“ (1962); „Sistemul de salarizare în capitalism“ (1967); „Funcţia socială a salariului“ (1969); „Gestiunea economică în socialism“ (1971); „Teoria salariului în socialism“ (1973).

MENGER [pron. *méngər*], Carl (1840—1921), economist burghez de orientare subiectivistă-marginalistă, profesor universitar, întemeietorul şcolii austriece din gîndirea economică, unul din autorii teoriei *marginaliste* (v.) şi ai teoriei *imputaţiei* (v.). Repartiţia venitului naţional este explicată de **M.** prin reeditarea *formulei trinitare* (v.), punînd accent pe tehnica determinării cantitative (imputaţia) a părţii care revine fiecărui factor. *Op. pr.:* „Principii de economie politică“ (1871); „Cercetări cu privire la metoda ştiinţelor sociale, inclusiv a economiei politice“ (1883) şi articolele: „Contribuţie la teoria capitalului“ (1888); „Banii — măsură a valorii“ (1892).

MERCANTILISM, curent de gîndire economică şi formă de politică economică din primele secole de existenţă a capitalismului (sec. XV—XVIII), care exprima interesele burgheziei în ascensiune împotriva feudalismului perimat, în condiţiile în care capitalul industrial nu se separase încă de capitalul comercial. Esenţa politicii economice mercantiliste consta în intervenţia masivă a statului în economie pentru limitarea activităţii negustorilor străini şi stimularea celor autohtoni, dar mai ales stimularea comerţului exterior (inclusiv a ramurilor industriale care produceau pentru export), cu scopul de a determina un aflux cît mai mare de bani (în general de metale preţioase) în interiorul ţării, deoarece întreaga epocă era dominată de ideea că forma ideală a bogăţiei sociale ar fi constituit-o banii (aurul şi argintul). Politica economică a **m.** a parcurs două etape: **m.** *timpuriu* sau *sistemul monetar*, prin care se urmărea să se reducă la minim ieşirea metalelor preţioase din ţară şi să sporească la maxim afluxul lor în interiorul ţării şi **m.** *dezvoltat* sau *sistemul balanţei comerciale*, prin care se urmărea să se asigure un sold activ la operaţiunile de import-export, ceea ce presupunea, de asemenea, un aflux de metale preţioase în ţara respectivă. Principalii reprezentanţi ai gîndirii mercantiliste sînt W. Stafford, Th. Mun, A. de Montchrétien, J. Bodin, J.B. Colbert, Scaruffi, Davanzatti, Botero, A. Serra, Ortiz, I.T. Posoşcov etc. Obiectul de cercetare a gîndirii economice mercantiliste l-a constituit sfera circulaţiei de mărfuri, mai ales operaţiunile de comerţ exterior, respectiv problema izvorului bogăţiei, ajungînd la concluzia că izvorul profitului comercial l-ar fi constituit comerţul exterior, respectiv schimbul neechivalent. Deşi s-a pornit de la o serie de fapte reale, care au avut drept rezultat unele intuiţii remarcabile, gîndirea economică a **m.** a avut un caracter empiric, întrucît a cercetat o sferă periferică a economiei capitaliste (circulaţia de mărfuri), ignorînd sfera fundamentală a acesteia (producţia de mărfuri), ceea ce a împiedicat-o să se apropie de descoperirea legilor economice obiective care guvernau economia capitalistă. **M.** a folosit metoda descriptivă, a cultivat o serie de iluzii (banii ca principala formă a bogăţiei sociale), n-a descoperit sursa reală şi mecanismul concret de producere şi însuşire a profitului comercial etc. Toate acestea l-au determinat pe *K. Marx* (v.) să aprecieze că **m.** se încadrează în „preistoria gîndirii economice ştiinţifice“, deşi din punct de vedere cronologic **m.** a fost primul curent de gîndire economică burgheză. La mercantilişti găsim în prima formulare o serie de teorii economice care vor cunoaşte o largă răspîndire în literatura burgheză de mai tîrziu: teoria cantitativă asupra banilor, teoria randamentului descrescînd în agricultură. În măsura în care s-a opus dogmatismului medieval, respectiv metodei scolastice şi a atras în discuţie probleme economice de interes teoretic şi practic real, ca natura şi izvorul bogăţiei sociale, caracterul schimburilor economice pe piaţa internaţională, necesitatea unei circulaţii monetare stabile (nu numai la nivel naţional, ci şi la nivel european) etc., **m.** a fost un curent de gîndire economică de orientare generală progresistă, în ciuda limitelor lui social-istorice.

MEŞTEŞUG, meserie, profesiune bazată în special pe munca manuală calificată şi pe experienţa transmisă din generaţie în generaţie. De regulă, **m.** se practică cu unelte simple în vederea producerii obiectelor de artă, casnice, de îmbrăcăminte. Producţia meşteşugărească a fost caracteristică orînduirilor precapitaliste, dar se mai întîlneşte încă şi astăzi. Astfel, o mare parte din producţia industriei locale a R.S. România, în special cea cooperatistă, are un caracter meşteşugăresc.

METODA ECONOMIEI POLITICE, dialectica materialistă în specificul aplicării ei la cercetarea ştiinţifică economică; în această formă este uneori numită şi *metoda analizei* (cercetării) *economice*. Elaborată de *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.) şi dezvoltată de *V.I. Lenin* (v.), dialectica materialistă cere studierea lucrurilor, fenomenelor, proceselor în legătura lor reciprocă, în mişcare — în apariţia, dezvoltarea contradictorie şi dispariţia lor. De aici şi *capacitatea prospectivă* a economiei politice marxist-leniniste. Creînd materialismul dialectic, Marx şi Engels l-au extins la studiul societăţii, făurind astfel materialismul istoric. Prin aplicarea *materialismului dialectic şi istoric* (v.) la studiul vieţii economice, Marx şi Engels au produs o revoluţie în economia politică şi, în general, în ştiinţele despre societate. Pentru prima oară, „marxismul a arătat drumul cercetării multilaterale, atotcuprinzătoare a procesului naşterii, dezvoltării şi decăderii formaţiilor social-economice, îmbrăţişînd *totalitatea* tendinţelor contradictorii, reducîndu-le pe acestea la condiţiile de existenţă şi de producţie precis determinabile ale diferitelor *clase* ale societăţii, înlăturînd subiectivismul şi arbitrariul în alegerea ideilor — predominante — sau în tălmăcirea lor, arătînd că toate ideile şi toate tendinţele felurite fără excepţie, îşi au *rădăcinile* în starea forţelor materiale de producţie“ *(V.I. Lenin)*. În aplicarea ei la cercetările din domeniul economiei politice, dialectica materialistă îşi găseşte concretizarea în: cercetarea relaţiilor sociale de producţie pornind de la rolul determinant al forţelor de producţie şi ţinînd seama că, la rîndul lor, relaţiile exercită o influenţă activă asupra forţelor de producţie; cercetarea acelei activităţi a oamenilor în care se realizează raporturile economice, nu din latura subiectivă, ci din cea a relaţiilor obiective de producţie, care determină, în ultimă instanţă, însuşi modul de comportare a oamenilor în economie; studierea sistemului de relaţii de producţie pornind de la rolul determinant al întregului faţă de fiecare latură sau sferă luate în parte, în cadrul unui sistem de relaţii; primordialitatea relaţiei de proprietate asupra mijloacelor de producţie, ea fiind relaţia economică fundamentală şi, ca urmare, determinantă pentru caracterul şi direcţia mişcării sistemului de relaţii economice; forţa motrice a dezvoltării care provoacă trecerea de la inferior la superior o constituie lupta contrariilor, contradicţiile interne ale fenomenelor şi proceselor; cercetarea mişcării economice în ansamblu, pornind de la faptul că ea depinde de relaţiile care constituie calitatea specifică a orînduirii economice date pe treapta respectivă de dezvoltare; cercetarea fazelor procesului economic pornind de la primatul producţiei şi de la postulatul că munca productivă reprezintă temelia obiectivă a existenţei societăţii; în măsura în care raporturile dintre oameni îmbracă forma raporturilor dintre lucruri, cercetarea dezvăluie mecanismul care duce la aceasta, evidenţiind funcţiile reale ale participanţilor la procesul economic; cercetarea economică trebuie înfăptuită pe baza studierii aprofundate a unui vast material faptic, pentru a putea observa totalitatea relaţiilor economice în masa lor de manifestări concrete şi a evita unilateralitatea; fiecare fenomen economic trebuie pus în corelaţie cu celelalte, respectiv conectat la ansamblul mecanismului economic spre a putea fi analizat şi corelat funcţional; după ce a fost cunoscută latura calitativă a fenomenului, procesului etc., punctul de plecare pentru evidenţierea legăturilor îl constituie analiza lor cantitativă, ţinînd seama că, la un anumit nivel, acumularea cantitativă dă naştere unei noi calităţi. În sistemul metodologic al economiei politice intră, de asemenea, modalităţile generale de analiză oferite de dialectica materialistă. Cele mai importante dintre ele sînt: 1) *istorismul*, care cere ca fiecare relaţie de producţie să fie studiată în geneza şi dezvoltarea ei numai astfel putîndu-i-se da la iveală esenţa; cercetarea caracterului specific din punct de vedere istoric al orînduirii economice, ca şi specificitatea istorică a legilor economice; cercetarea să aibă în vedere structura de clasă a societăţii, grupele sociale purtătoare specifice ale anumitor relaţii de producţie; 2) *unitatea dintre logic şi istoric în procesul cercetării economice*. Dezvăluirea esenţei şi legăturilor interne ale unui sistem determinat de relaţii economice cere ca cercetarea să se facă cu respectarea logicii interne a respectivului sistem. Între logic şi istoric există o legătură dialectică. Cercetarea logică are ca obiect nu relaţii abstracte ci relaţii de producţie reale, în forme istoriceşte determinate. De aceea, în cadrul cercetării logice, firul ideilor începe cu ceea ce începe istoria, iar mişcarea ulterioară nu este altceva decît reflectarea procesului real într-o formă abstractă şi teoreticeşte consecventă. Rezultatul cercetării logice conţine în sine rezultatul procesului dezvoltării istorice eliberat de momente întîmplătoare. În cercetarea economică rolul prim aparţine analizei logice; 3) *metoda abstractizării şi ridicarea de la abstract la concret ca proces al dezvăluirii esenţei relaţiilor de producţie, a formelor ei de mişcare şi a conţinutului legilor care le guvernează;* aceasta reprezintă eliminarea în procesul studierii fenomenelor şi proceselor economice a ceea ce este secundar, neesenţial, accidental şi separarea, însoţită de generalizarea mintală a celor mai esenţiale particularităţi, proprii masei de fenomene studiate. Caracterul materialist al abstracţiei constă în aceea că ea reprezintă reflectarea în conştiinţa omului a relaţiilor economice reale, obiective. Utilizarea procesului abstractizării presupune pătrunderea fenomenelor reale, concrete pînă în esenţa lor, analiza esenţei şi ridicarea de la aceasta la formele de manifestare. Se parcurge astfel un drum de la abstract la concret, ca proces de reproducere logică a dezvoltării istorice reale, generalizîndu-se procesele realităţii în formele lor logice. Constituind expresia teoretică a relaţiilor de producţie, *categoriile economice* (v.) au şi ele un caracter istoric. Fiecare sistem economic are propriul său sistem de categorii economice. Alături de îmbinarea logicului cu istoricul, instrumentele cu ajutorul cărora pot fi înfăptuite aceste generalizări ştiinţifice sînt *analiza* şi *sinteza*, *inducţia* şi *deducţia* privite în unitatea şi interconditionarea lor. Pentru înţelegerea esenţei fenomenelor economice trebuie ca fiecare fenomen să fie supus unei disecări, descompuneri în elementele sale simple, iar fiecare din acestea să fie supus unei cercetări amănunţite, pentru a i se stabili natura, rolul şi însemnătatea ca parte necesară a întregului. Aceasta este *analiza* (v.), premisă necesară înţelegerii procesului real de dezvoltare. Aşa, de pildă, pentru a înţelege producţia, analiza ne ajută s-o despicăm în părţile ei componente, forţe şi relaţii de producţie, apoi să disecăm elementele componente ale forţelor şi pe cele ale relaţiilor. Numai cunoaşterea acestor elemente nu oferă încă cunoaşterea unui anumit mod de producţie, căci fiecare din aceste elemente, luat în sine, constituie o abstracţie. Ca urmare, analiza trebuie completată cu *sinteza* (v.): elementele analizate trebuie din nou unite în întreg, stabilite legăturile interne între elementele întregului, dezvăluind legea dezvoltării întregului şi, implicit, a părţilor sale componente. *Inducţia* este modul de raţionare de la particular la general, de la fapte la generalizări. Orice noţiune, cît de simplă, se poate forma numai ca urmare a trecerii de la cercetarea faptelor la generalizări. Ca urmare, pentru a studia fenomenele economice, este necesară observarea empirică a faptelor. Dar simpla acumulare de fapte nu este suficientă, ci trebuie ajuns la generalizare, inducţia trebuie completată cu *deducţia*. Deducţia este modul de raţionare de la general la particular, de la teze generale la teze particulare. Sprijinindu-se pe studierea şi generalizarea faptelor, deci pe rezultatele inducţiei, deducţia permite, din punctul de vedere al generalului, al întregului, ca, în lumina legilor cunoscute, să se înţeleagă profund fenomenele concrete, particulare, să se pătrundă în esenţa lor şi să fie explicate pe baza legii cunoscute. Aşa, de pildă, după ce a descoperit legea concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie, Marx a demonstrat consecvent, cu ajutorul deducţiei acţiunea acestei legi în numeroasele manifestări concrete ale procesului de înlocuire a feudalismului de către capitalism, ca şi inevitabilitatea înlocuirii capitalismului de către socialism. Inducţia şi deducţia nu constituie forme de cercetare independente, izolate una de alta, ci se intercondiţionează şi reprezintă laturi ale modului general materialist-dialectic de studiere a realităţii economice. O particularitate a **m.e.p.** constă în faptul că ea nu se poate folosi, în cadrul studierii proceselor spontane, de reproducerea la dorinţă a condiţiilor de experiment, aşa cum pot face ştiinţele naturii. Posibilitatea *experimentului* există însă în multe privinţe în condiţiile socialismului unde, o măsură economică, înainte de extinderea în întreaga economie, poate fi experimentată într-un grup de unităţi economice sau chiar în cîteva ramuri. Un important instrument în cercetare îl constituie, de asemenea, modelarea economico-matematică a unor procese economice (v. şi *modelare economică*). Modelarea este reproducerea schematică matematică a unui proces economic sub forma unui sistem liniar sau analog, în scopul studierii modului de desfăşurare a respectivului proces, pentru identificarea influenţelor de care trebuie să se ţină seama, ca şi a rezultatelor ce se pot aştepta din respectiva modificare. Pentru aceasta este necesar ca modelul economico-matematic să reproducă trăsături esenţiale ale vieţii sociale, iar legăturile stabilite să nu fie fanteziste. Utilizarea procedeelor şi metodelor matematice şi statistice în ştiinţa economică are o vechime de peste un secol. Ele au fost amplu folosite şi de către Marx şi Lenin, de exemplu, în teoria reproducţiei. „O ştiinţă nu este cu adevărat dezvoltată decît atunci cînd ajunge să se poată folosi de matematică“ *(K. Marx)*. În condiţiile producţiei cu un înalt nivel de socializare, mai ales în economia socialistă, şi ale revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane care antrenează după ea schimbări chiar în metodele de organizare şi conducere a activităţii economice, problema utilizării matematicii în economie şi în ştiinţa economică a devenit o necesitate stringentă. De un mare folos în cercetarea ştiinţifică economică este şi metoda cibernetică. Subliniind însemnătatea aplicării procedeelor matematice şi cibernetice în cercetarea economică, nu trebuie însă scăpat din vedere faptul că, în sistemul metodologic al economiei politice, ele sînt subordonate dialecticii materialiste şi, de aceea, trebuie întemeiate pe teoria economică marxist-leninistă. În cadrul principiilor metodologice generale, o însemnătate deosebită are *principiul practicii în calitate de criteriu al adevărului*. Economiei politice marxist-leniniste îi este străină tratarea speculativă a problemelor, fără legătură cu viaţa. De aceea, o regulă fundamentală a economiei politice marxist-leniniste este ca orice concluzie teoretică să fie verificată în practică, aceasta constituind criteriul suprem al adevărului. Gîndirea economică burgheză contemporană abordează problema **m.e.p.** în concordanţă cu tratarea eclectică şi idealistă a însăşi obiectului acesteia. Concepţia ei despre metodă se modifică mereu sub influenţa atît a sarcinilor apologetice şi utilitariste pe care şi le pune o şcoală sau alta, cît şi a poziţiilor filozofice pe care ele se bazează. Reprezentanţii economiei politice clasice burgheze utilizau procedeele analizei logice formale şi ca mod specific de studiu aveau predilecţie pentru aşa-numitul *homo oeconomicus* (v.), condus de motive egoiste. Întrucît însă ei îşi puneau ca sarcină cercetarea relaţiilor reale, metoda lor presupunea şi utilizarea spontană a unor procedee reale de cercetare ştiinţifică a legăturilor interne ale fenomenelor şi proceselor. Astfel, *A. Smith* (v.) a folosit de fapt două metode: una *exoterică*, ce se opreşte la suprafaţa fenomenelor, la descrierea şi clasificarea lor vulgaro-metafizică şi alta *esoterică* ce pătrunde ştiinţific în însăşi fiziologia economiei capitaliste. De aci şi concluziile opuse pe care le trage el cu privire la aceeaşi problemă, în funcţie de metoda utilizată. Pe măsură ce economia politică burgheză a fost vulgarizată, metoda ei a început să conţină tot mai puţine mijloace de pătrundere în esenţa relaţiilor economice, devenind tot mai mult o metodă a sincretismului, a formalizării logice metafizice a formelor superficiale ale procesului economic. *Şcoala istorică* (v.), de exemplu, a renunţat chiar la analiza teoretică, proclamînd ca principiu metodologic fundamental descrierea şi sistematizarea formelor procesului istoric în manifestările lor individuale ori întîmplătoare. *Şcoala austriacă* (v.) şi *şcoala matematică* (v.) anglo-saxonă s-au întors la analiza teoretică, dar ele utilizează abstractizarea în afara unităţii logicului cu istoricul, a deducţiei cu inducţia şi prin aceasta abstractizarea devine formală, metafizică, deseori scolastică. Aceste şcoli privesc economia nu ca un proces de muncă pentru reproducţia bunurilor materiale, ci ca repartiţie a unei rezerve statice de bunuri rare (de unde şi principiul rarităţii), subordonată „legilor“ utilităţii lor finale în raport cu sistemul necesităţilor. În combinaţii variate, aceste principii sînt larg utilizate de şcolile contemporane ale economiei politice burgheze care se bazează pe principiul abstracţiei în afara istoriei, dîndu-i un caracter prin excelenţă praxiologic, pe principiile rarităţii şi marginalismului, ca şi pe teoria subiectivistă a necesităţilor etc. *Şcoala socială a economiei politice burgheze*, foarte influentă în deceniul al treilea al secolului nostru, păstrînd în esenţă metoda şcolii subiectiviste, i-a modificat însă cîteva elemente: a înlocuit subiectivismul şi primatul economiei individuale, cu abordarea social-juridică a procesului economic, ocolind astfel pătrunderea în esenţa fenomenelor economice. Alte şcoli burgheze legate de direcţiile instrumentalist-pragmatice, keynesiste şi post-keynesiste, utilizează majoritatea elementelor metodei şcolilor subiectivistă şi socială, îmbinîndu-le însă cu noi principii pragmatico-empirice şi idealist-psihologice. Aşa-numitul curent realist al economiei politice burgheze din Franţa de azi, consideră că nu se poate cerceta ceea ce nu se vede „pe viu" şi anume, *valoarea* (v.), *plusvaloarea* (v.) etc. Acest agnosticism, dus la scepticism, corespunde însă intereselor burgheziei de a ascunde exploatarea capitalistă, sursa profitului capitalist. Curentele economiei politice burgheze contemporane, care susţin principiul pragmatic-instrumentalist, consideră că nu este importantă justeţea teoriei, concordanţa ei cu relaţiile reale, ci comoditatea oferită de instrument pentru cercetare. Nu-i de mirare că, avînd în vedere scopurile de clasă ale burgheziei, asemenea principii metodologice neştiinţifice au căpătat o largă răspîndire în economia politică burgheză contemporană. Aşadar, începînd cu utilizarea deşi neconsecventă a unor metode în mare măsură ştiinţifice, economia politică burgheză a ajuns, în procesul vulgarizării ei, la propovăduirea empirismului şi construcţiilor subiectivist-utilitariste, arbitrare. Singura metodologie ştiinţifică este deci aceea materialist-dialectică a economiei politice marxist-leniniste. Această metodă a fost strălucit verificată, confirmată ca atare, de către însăşi dezvoltarea istorică a societăţii, în procesul apariţiei şi dezvoltării sistemului economic socialist.

METODĂ DE PLANIFICARE, ansamblu de procedee şi instrumente folosite în planificarea economiei naţionale, ţinînd seama de cerinţele legilor obiective ale dezvoltării economico-sociale. Principala metodă de planificare a economiei naţionale o constituie *balanţele.* Balanţa se elaborează sub forma unor tabele care cuprind, pe de o parte, resursele, iar, pe de alta, repartizarea acestora potrivit necesităţilor. Resursele şi necesităţile se află în strînsă interdependenţă, ele trebuind să fie echilibrate. Resursele cuprinse în balanţă sînt planificate plecînd de la posibilităţile economiei naţionale, iar necesităţile sînt stabilite în strînsă legătură cu resursele din perioada dată. Cu ajutorul balanţelor se concretizează legăturile dintre ramuri şi sfere ale producţiei sociale, se planifică ritmuri şi proporţii corespunzătoare posibilităţilor şi necesităţilor. Corespunzător principalelor tipuri de proporţii, există balanţe materiale, balanţe valorice şi balanţe ale forţei de muncă. *Balanţele materiale* reflectă procesul producţiei materiale şi permit să se confrunte, în unităţi naturale, resursele şi necesităţile pe produse sau grupe de produse. Atunci cînd se referă la un singur produs (energie electrică, porumb etc.) sau la o serie de produse omogene (oţel, ciment etc.) balanţa se exprimă în unităţi naturale (kW, kg, tone, bucăţi, metri, hectolitri etc.); dacă balanţa cuprinde mai multe produse neomogene, dar similare (combustibili, tractoare etc.) ea se exprimă în unităţi natural-convenţionale (combustibil convenţional de 7 000 kcal, tractoare convenţionale de 15 CP etc.). Schema generală a unei balanţe materiale se prezintă astfel:

Resurse	Repartizare (după necesităţi)
1. Stoc existent la începutul perioadei de plan	1. Pentru producţie şi exploatare
2. Producţie	2. Pentru investiţii
3. Import	3. Pentru fondul pieţei
4. Deblocări din rezerva de stat	4. Pentru export
5. Alte resurse	5. Pentru rezerve de stat
	6. Pentru rezerve de plan
	7. Stoc necesar la sfîrşitul perioadei de plan
Total	Total

În vederea obţinerii echilibrului exprimat în balanţele materiale se fixează sarcinile de plan. Măsurile care se adoptă pentru echilibrarea balanţei se pot referi la sporirea producţiei: reducerea consumurilor specifice; înlocuirea produselor deficitare cu alte produse — excedentare sau înlocuitori; reducerea stocurilor de la sfîrşitul perioadei; sporirea importului etc. *Balanţele valorice* (financiare) exprimă proporţiile valorice în economia naţională. Din această categorie de balanţe fac parte: balanţa venitului naţional, balanţa produsului social, bugetul de stat, balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei etc. *Balanţele forţei de muncă* (v.) se elaborează atît pe întreaga economie cît şi pe judeţe şi cuprind necesarul de forţă de muncă şi sursele de acoperire a acestui necesar. De mare importanţă pentru activitatea de planificare este elaborarea *balanţei legăturilor dintre ramuri* (v.), care reflectă fluxurile de materiale între sectoarele şi ramurile economiei. În planificarea activităţii economico-sociale, un rol deosebit de important îl are *metoda normării* (v. şi *normare);* cu ajutorul normelor se măsoară cantitatea de muncă socială care trebuie cheltuită în perioada de plan în diferite ramuri şi întreprinderi, în conformitate cu necesităţile economiei naţionale, se stabilesc proporţiile, se planifică reducerea continuă a cantităţii de muncă vie şi materializată ce trebuie consumată pe unitatea de produs şi, pe această bază, creşterea productivităţii muncii sociale şi sporirea eficienţei economice. Conducerea planificată a activităţii economico-sociale presupune, între alte condiţii, studierea laturii cantitative a corelaţiilor economice, ceea ce implică aplicarea metodelor matematice de calcul şi analiză, cu ajutorul cărora se modelează procesele ecomonice şi se asigură fundamentarea temeinică a planurilor economice plecînd de la Directivele Partidului Comunist Român şi ale statului socialist privind dezvoltarea economico-socială. Exprimarea matematică a fenomenelor economice permite folosirea optimă a tehnicii electronice de calcul, al cărei avantaj constă în prelucrarea unui număr considerabil de date cu o rapiditate şi o precizie care depăşesc cu mult posibilităţile mijloacelor de calcul folosite în mod obişnuit. Folosirea pe scară largă a metodelor şi tehnicii moderne de analiză şi calcul previzional permite stabilirea, pe baze riguros ştiinţifice, a priorităţilor, întocmirea unui număr mai mare de variante de plan şi optimizarea soluţiilor de dezvoltare a economiei. Realizarea programului elaborat de partid pentru dotarea economiei cu mijloace moderne de calcul creează premisele abordării şi rezolvării problemelor de planificare într-o manieră calitativ nouă, permiţînd punerea în valoare a unor resurse şi posibilităţi care nu sînt practic sesizabile cu instrumente obişnuite de investigare.

METODĂ DE STUDIERE A MUNCII, ansamblu de tehnici cu ajutorul cărora se observă, se analizează critic şi se raţionalizează metodele de muncă, determinîndu-se, pe această bază, timpul necesar îndeplinirii unei sarcini determinate.

METODĂ MATEMATICĂ ÎN ECONOMIE, v. **ECONOMIE MATEMATICĂ; ECONOMETRIE; FUNCŢIE; METODA ECONOMIEI POLITICE.**

METODĂ RAŢIONALĂ DE MUNCĂ, mod simplu, rapid şi eficient de a executa sarcinile de muncă, ce presupune analiza minuţioasă a procesului de producţie şi, pe această bază, depistarea şi înlăturarea oricăror elemente inutile. Printre procedeele utilizate în vederea raţionalizării metodelor de muncă se numără: studiul muncii pe fiecare loc de muncă, instruirea executanţilor, ameliorarea condiţiilor de lucru. Se consideră raţională acea metodă de muncă ce asigură o productivitate a muncii ridicată, în condiţiile unui efort minim din partea executantului şi o utilizare cît mai eficientă a utilajelor şi obiectelor muncii.

METODĂ STATISTICĂ, ansamblu de principii şi procedee generale şi particulare prin care se cercetează fenomenele şi procesele de masă cuantificabile, în scopul cunoaşterii statistice. Metoda de bază o constituie *observaţia faptică* a colectivităţilor statistice de masă cuantificabile, prin cunoaşterea profundă a realităţii social-economice. Aceasta se înfăptuieşte în cadrul unui program de cercetare statistică în care sînt cuprinse mai multe etape de lucru: proiectarea şi pregătirea cercetării privind tematica, documentarea, sistemul de indicatori, elaborarea metodologiei şi instrumentelor cercetării; înregistrarea informaţiilor în documente speciale; prelucrarea sub multiple aspecte a informaţiilor (centralizare, grupare, mărimi medii, grafice) pentru cunoaşterea profundă a fenomenelor şi proceselor studiate; interpretarea indicatorilor statistici obţinuţi şi stabilirea legăturilor cauzale dintre fenomenele şi procesele studiate; depozitarea, păstrarea şi regăsirea informaţiilor în vederea studierii în flux continuu şi în dinamică a fenomenelor social-economice. Esenţial în categoriile metodologice statistice sînt mărimile care caracterizează nivelul relativ şi mediu al unei colectivităţi, structura pe tipuri socio-economice permiţînd, totodată, măsurarea legăturilor dintre fenomene variate şi tendinţa acestora. Principalul în **m.s.** este criteriul de studiere a unui număr mare de cazuri individuale, a fenomenelor studiate, pentru a scoate în evidenţă elementul esenţial al fenomenelor social-economice de masă (v. şi *legea numerelor mari)*. Studierea diferenţiată a fenomenelor statistice se realizează prin folosirea metodei grupărilor. *Gruparea statistică*, ca funcţie de investigaţie, are rolul de a obţine indicatori generalizatori, diferenţiaţi pe grupe, care să permită cunoaşterea profundă a fenomenelor social-economice, a structurii, a legăturilor dintre fenomene şi a tipurilor social-economice. Gruparea statistică, ca metodă tehnică de prelucrare, constă în separarea colectivităţii cercetate în grupe omogene pe baza stabilirii în prealabil a unor caracteristici de grupare, comune tuturor unităţilor cercetate. Se disting *grupările simple* (după o singură caracteristică) şi *grupările combinate* (după două sau mai multe caracteristici); după caracteristicile de grupare se disting *grupările atributive* (profesie, destinaţie economică etc.), *grupările tipologice* (tipuri calitative) şi *grupările numerice* (valoarea producţiei, valoarea fondurilor fixe, producţia în expresie naturală etc.). În statistică se folosesc, de asemenea, o serie de procedee şi tehnici de calcul care întregesc metodele de cercetare: mărimi medii (v. şi *medie)*, mărimi relative (de îndeplinire a planului, structura dinamică, coordonare), indici (valorici, ai preţurilor, volumului fizic, productivităţii muncii), indicatori ai variaţiei (v. şi *dispersie; ecarte-type)*, corelaţia şi covariaţia, balanţele statistice, serii dinamice, ritmul sporului, ritmul creşterii, ajustarea seriilor dinamice (v. şi *curba creşterii; curbă logistică; exponenţial; extrapolare)*. De asemenea, în procedeele şi tehnicile de calcul statistic se includ şi tehnicile vizuale de prezentare sub forma imaginilor, care au un rol deosebit în ilustrarea sugestivă a fenomenelor.

METODOLOGIE 1. Parte a filozofiei care studiază metodele de cunoaştere. **2.** Ansamblul metodelor folosite într-o ştiinţă, modul lor de abordare, precum şi procedeele şi tehnicile de cercetare utilizate. **3.** Metodă de cunoaştere. **M.** se diferenţiază pe mai multe trepte de generalitate. O primă treaptă cuprinde metodele proprii fiecărei ştiinţe care ţin de specificul obiectului acesteia. Pe o altă treaptă se folosesc totodată de către o anumită ştiinţă metode împrumutate din alte ştiinţe şi care capătă în domeniul dat o extindere mai mare sau mai mică. La nivelul cel mai înalt de generalitate se situează dialectica materialistă. Pentru a intruziona procesualitatea economică, ştiinţa economiei politice dispune de un ansamblu de metode, procedee şi tehnici de cercetare: dialectica materialistă care stă la baza sistemului metodologic al oricărei ştiinţe; abstracţia ştiinţifică; analiza şi sinteza; experimentul economic; inducţia şi deducţia; logicul şi istoricul; modelarea matematico-cibernetică etc. În ştiinţa economică **m.** este „puterea“ de a pătrunde şi descifra sensuri economice, eludînd scheme şi construcţii arbitrare. **M.** înseamnă, totodată, un anumit mod de a trata şi analiza fenomenele pentru a surprinde şi sesiza esenţialitatea lor. Ea presupune, de asemenea, anumite metode, tehnici şi procedee cu ajutorul cărora sînt cercetate, adunate şi prelucrate date şi fapte de natură economică. De alegerea inspirată a ansamblului de metode în legătură organică cu ceea ce reprezintă modul de a pătrunde depinde corectitudinea şi valoarea cunoştinţelor, a adevărurilor obţinute într-o investigaţie ştiinţifică (v. şi *metoda economiei politice*).

METROPOLĂ 1. Denumire dată unui stat imperialist în raport cu coloniile sau cu alte state dependente, care sînt sub stăpînirea lui şi le exploatează. Exploatarea coloniilor constituie o importantă sursă a profitului de monopol. **2.** (În antichitate) Poziţia unui oraş-stat în raport cu coloniile întemeiate de el pe alte teritorii.

MICROECONOMIE, ansamblu de relaţii, legături cauzale şi funcţionale, procese şi contradicţii economice ce se formează la nivelul întreprinderilor sau organizaţiilor economice. Principalele categorii economice cu care se operează la scară **m.** sînt preţul de cost, productivitatea muncii individuale, beneficiul, rantabilitatea, fondurile de producţie. Metodele şi procedeele folosite sînt, de asemenea, specifice organismului de natură **m.**

MIGRAŢIA CAPITALULUI, procesul mişcării capitalurilor dintr-o ramură într-alta în cadrul economiei naţionale şi dintr-o ţară într-alta. **M.c.** stă la baza egalizării *ratei profitului* între diverse ramuri ale economiei şi a formării *ratei mijlocii a profitului* (v.). Pe măsura adîncirii procesului de monopolizare a producţiei, mişcarea liberă a capitalurilor dintr-o ramură în alta este tot mai îngreunată, aducînd după sine o adîncire a contradicţiilor între monopoluri, precum şi între monopoluri şi întreprinderile nemonopolizate. În condiţiile actuale, **m.c.** între ramuri îmbracă anumite particularităţi, rezultate din adîncirea dificultăţilor de penetrare a capitalurilor, în primul rînd în acele ramuri în care a pătruns puternic revoluţia ştiinţifică-tehnică, şi care se caracterizează printr-un înalt grad de monopolizare, precum şi din apariţia unor noi posibilităţi de **m.c.** pe baza extinderii societăţilor pe acţiuni şi a apariţiei şi dezvoltării *conglomeratelor* (v.).

MIGRAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ, proces al trecerii forței de muncă dintr-o țară în alta, dintr-o regiune în alta, dintr-o ramură în alta, dintr-o întreprindere în alta. În capitalism, și mai ales în stadiul său monopolist, **m.f.** de **m.** internă sau internațională constituie un mecanism de adaptare a pieței muncii la nevoile capitalului în creștere. Economiștii burghezi consideră drept mobil al **m.f.** de **m.** libertatea alegerii, ignorînd rolul condițiilor grele de existență, și, în primul rînd, al șomajului ca factor determinant al **m.f.** de **m.** Formarea Pieței comune a influențat și asupra acestui fenomen. În Tratatul de la Roma se înscrie liberalizarea circulației forței de muncă pe teritoriul statelor integrate. Potrivit acesteia, vînzătorul forței de muncă are dreptul să se deplaseze pe teritoriul statelor membre pentru a îndeplini o anumită funcție, numai în legătură cu o ofertă precisă. **M.f.** de **m.** contribuie la sporirea gradului de exploatare a proletariatului. Importul de forță de muncă dintr-o țară cu nivel de dezvoltare economică și de salarizare mai scăzut aduce monopolurilor din țările importatoare un dublu avantaj: pe de o parte, presează asupra nivelului salariilor muncitorilor autohtoni și, pe de altă parte, asigură necesarul de forță de muncă cu experiență mai mare cînd ea provine dintr-o țară cu un nivel de dezvoltare mai ridicat. În țările exportatoare, **m.f.** de **m.**, deși duce la o reducere a șomajului, fără a înlătura cauzele care-l determină, lipsește economia națională de un număr important de forță de muncă, în primul rînd dintre lucrătorii calificați. Emigrarea acestei forțe de muncă înseamnă scoaterea unui capital uman important în afara granițelor țării exportatoare. Muncitorii emigranți iau cu ei tot ceea ce s-a cheltuit cu producerea forței de muncă într-o perioadă trecută și, respectiv, întregul venit național potențial pe care l-ar fi putut crea lucrînd în patrie. De asemenea, are loc și degradarea calitativă a compoziției după vîrstă a populației (emigrînd în primul rînd tineretul), precum și înrăutățirea raportului dintre numărul populației totale și al celei active. Privitor la direcția **m.f.** de **m.** și criteriile de determinare a ei, în literatura economică occidentală se consideră drept mobil al **m.f.** de **m.** diferențele naționale în salarizare, de unde decurge că direcția migrației ar fi spre țările cu salarii mai mari; se apreciază, de asemenea, drept criteriu densitatea populației, afirmîndu-se că mișcarea migratoare ar fi dinspre țările cu o densitate mai mare spre cele cu o densitate mai mică. Analiza atentă a migrației muncitorilor în cadrul Pieței comune arată că, chiar dacă s-ar lua în considerare deosebirile naționale între salarii, în ultimă instanță este hotărîtoare mișcarea capitalului, care aduce după sine mișcarea forței de muncă. Spre locul unde se îndreaptă capitalul se îndreaptă și forța de muncă, în căutare de ocupație. Dacă într-o anumită țară capitalistă salariile sînt mai mari, ea va înceta să mai importe forță de muncă dacă nevoile de valorificare a capitalului nu mai cer forțe de muncă suplimentare. Fenomenul **m. f.** de **m.** este reflectat pe plan teoretic printr-o multitudine de teorii de diferite orientări și nuanțe. Între acestea, un loc însemnat ocupă teoriile despre internaționalizarea forței de muncă. Ținînd seama de mobilurile și formele foarte diferite ale **m.f.** de **m.**, este greșit a interpreta acest fenomen drept un proces obiectiv de repartizare rațională a resurselor de muncă în societate, făcînd abstracție de granițele naționale, chiar dacă acest proces este reglementat între state. Fenomenul respectiv își are mobilurile cele mai profunde în legitățile capitalismului, în legea capitalistă a populației, a cărei formă de manifestare actuală este. Internaționalizarea forței de muncă este o altă expresie a internaționalizării capitalului. De pe urma acestora pierd statele mai puțin dezvoltate, în favoarea celor dezvoltate economic. Exportul de forță de muncă într-o anumită țară aduce acesteia grave prejudicii economice și sociale, inclusiv din punctul de vedere al vieții familiale. În *socialism*, **m.f.** de **m.** are loc în interiorul fiecărei țări între întreprinderi, ramuri, regiuni și localități, ca o expresie a repartizării teritoriale planificate a forțelor de producție. În R.S. România, **m.** internă a **f.** de **m.** se manifestă, în principal, prin trecerea permanentă a unei părți din populația activă din agricultură în ramurile neagricole, a populației de la sate în mediul urban, ca urmare a procesului de industrializare socialistă și al repartizării raționale a forțelor de producție pe teritoriul țării. Această **m.** a **f.** de **m.** este în cea mai mare măsură dirijată și controlată de statul socialist, îndeosebi, prin politica sa unitară de pregătire și repartizare a cadrelor. Pe măsura dezvoltării industriale a tuturor județelor țării, în primul rînd a celor mai puțin industrializate, intensitatea **m.f.** de **m.** se va reduce (v. și *fluctuația forței de muncă)*.

MIJLOACE CIRCULANTE, totalitatea *fondurilor circulante (materii prime; materiale* etc.) și a *fondurilor de circulație (produse finite; mijloace bănești* etc.) de care dispun unitățile socialiste. După proveniența lor, **m.c.** se împart în: proprii și împrumutate. **M.c.** *proprii,* cele cu care sînt dotate unitățile socialiste de către stat la începutul activității lor și care ulterior sporesc continuu pe seama beneficiilor realizate. **M.c.** *împrumutate,* cele procurate de către acestea, sub formă de credite, în vederea extinderii activității lor productive sau pentru a înlătura unele dificultăți economice. Pentru creditele acordate unităților economice banca percepe o anumită dobîndă, fapt ce le stimulează să folosească atît resursele bănești împrumutate, cît și cele proprii (v. și *normativ al mijloacelor circulante)*.

MIJLOACE DE CONSUM, v. **BUNURI DE CONSUM.**

MIJLOACE DE PRODUCȚIE, totalitatea *mijloacelor de muncă* (v.) și a *obiectelor muncii* (v.) pe care oamenii le folosesc în procesul producerii bunurilor materiale. Ansamblul **m.** de **p.** de care societatea dispune la un moment dat constituie baza sa tehnică-materială. Tipul și forma de proprietate asupra **m.** de **p.** reprezintă esența relațiilor de producție în fiecare orînduire socială. Socializarea socialistă a **m.** de **p.** constituie sarcina fundamentală a revoluției proletare.

MIJLOACE FIXE, denumire dată de unele discipline economice de ramură noțiunii de *fonduri fixe* (v.).

MIJLOC DE MUNCĂ, un lucru sau un complex de lucruri cu ajutorul căruia omul acționează asupra *obiectelor muncii* (v.) pentru a le transforma potrivit nevoilor sale. Nivelul tehnic și volumul mediu de înzestrare cu **m.** de **m.** a *forței de muncă* (v.) constituie indicatorul principal al dezvoltării *forțelor de producție* (v.). Din **m.** de **m.** fac parte: uneltele de muncă; mijloacele de transport și căile de comunicații; clădirile destinate producției; recipientele și depozitele pentru păstrarea produselor. **M.** de **m.** sînt și acele forțe ale naturii folosite de om ca: forța apelor, aburul, energia electrică, reacțiile chimice și nucleare etc. **M.** de **m.** cel mai general este pămîntul. În ansamblul **m.** de **m.** rolul determinant îl au uneltele de producţie.

MILEKOVSKI, Abram Gherasimovici (n. 1911), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Domenii de cercetare: economia capitalistă mondială şi relaţiile internaţionale. *Op. pr.:* „Marea Britanie. Studiu economico-politic“ (1947); „Canada şi contradicţiile anglo-americane“ (1958); „Noutăţi în acumularea capitalului în ţările imperialiste“ (1966; colab.); „Economia politică a capitalismului contemporan“ (1970; colab.).

MILITARISM, politică reacţionară a statelor imperialiste, urmărind întărirea puterii lor militare în scopul pregătirii războaielor agresive, al reprimării luptei revoluţionare a maselor exploatate şi asuprite din propria ţară şi luptei împotriva mişcării de eliberare naţională din ţările coloniale şi dependente. **M.** a căpătat o mare dezvoltare în stadiul monopolist al capitalismului, determinat fiind de lupta statelor imperialiste pentru reîmpărţirea lumii, pentru acapararea de colonii şi sfere de influenţă în condiţiile în care împărţirea teritorială a lumii era terminată. Creşterea **m.** în perioada de început a sec. al XX-lea în unele ţări capitaliste europene şi îndeosebi în Germania a contribuit la dezlănţuirea primului război mondial; cel de-al doilea război mondial este legat de creşterea **m.** în perioada interbelică, expresie a politicii puterilor imperialiste agresoare (Germania, Japonia, Italia). Cercurile monopoliste cele mai agresive din principalele ţări capitaliste promovează, în interesul profitului lor, cursa înarmărilor, desfăşoară o propagandă războinică, tulburînd şi ameninţînd pacea lumii. O manifestare concretă a **m.** în etapa actuală o constituie existenţa blocurilor militare create de puterile imperialiste, precum şi creşterea sumei afectată cheltuielilor militare şi a ponderii pe care aceste cheltuieli o prezintă în bugetul statului.

MILITARIZAREA ECONOMIEI NAŢIONALE, fenomen caracteristic politicii agresive a ţărilor imperialiste, care se concretizează în creşterea volumului cheltuielilor militare, a ponderii acestora în bugetul statului, creşterea forţelor armate, dezvoltarea industriei de armament, crearea unor baze militare pe teritorii străine etc. Situaţia respectivă provoacă o stare de încordare pe plan internaţional şi măreşte primejdia unui nou război mondial. În trecut, în timp de pace, era militarizată numai o mică parte a economiei naţionale, parte care creştea în perioada de pregătire directă a războiului. În anii postbelici, economiile puternic militarizate au început să devină un fenomen curent. **M.e.n.** se observă nu numai în S.U.A., ci şi în rîndul puterilor europene, ca Franţa, R.F. Germania, Anglia, precum şi în alte state, inclusiv unele state în curs de dezvoltare care fac parte din blocuri militare. Cheltuielile militare globale ale ţărilor vest-europene se cifrează anual la circa 40 miliarde de dolari, ale S.U.A. în jur de 80 miliarde de dolari, iar pe plan mondial au atins în 1974 cifra de peste 200 de miliarde de dolari, ceea ce echivalează cu produsul naţional brut al ţărilor în curs de dezvoltare din Asia de sud, Extremul Orient şi Africa luate la un loc. **M.e.n.** are consecinţe negative directe asupra economiei ţărilor, asupra reproducţiei capitaliste, asupra situaţiei clasei muncitoare ca şi asupra relaţiilor dintre state. **M.e.n.** în ţările imperialiste determină: o creştere uriaşă a profiturilor corporaţiilor care se ocupă cu industria de armament, fapt ce explică dealtfel progresele limitate în favoarea dezarmării, în ciuda creşterii presiunii maselor populare; o influenţă negativă asupra situaţiei şi dezvoltării economice a ţării respective; schimbări radicale în structura industriei şi în amplasarea ei geografică; creşterea considerabilă a ponderii producţiei de război şi a ramurilor care o deservesc în produsul naţional, şi accentuarea disproporţiilor în dezvoltarea unor ramuri şi regiuni: dezechilibrarea balanţei de plăţi; orientarea cercetării ştiinţifice în scopuri militare, împiedicînd prin aceasta alocarea unor fonduri mai importante cercetării ştiinţifice legate de producţia civilă. **M.e.n.**, care are loc în unele ţări în curs de dezvoltare, reduce substanţial din resursele lor de dezvoltare economică, le adînceşte subordonarea faţă de ţările imperialiste. **M.e.n.** are consecinţe nefavorabile asupra maselor muncitoare, afectînd nivelul lor de trai, prin faptul că este însoţită de creşterea preţurilor la bunurile de larg consum şi a impozitelor, ea duce la scumpirea costului vieţii, provoacă inflaţia, determină reducerea cheltuielilor statului pentru învăţămînt, ocrotirea sănătăţii, asistenţă socială, construcţii de locuinţe etc. Prin aceasta se agravează toate contradicţiile imperialismului şi se iroseşte o însemnată parte a venitului naţional. Date fiind rolul deosebit de puternic al statului burghez în acest domeniu şi împletirea strînsă dintre interesele grupurilor oligarhiei financiare legate de producţia de armament şi interesele statului monopolist, **m.e.n.** reprezintă una din cauzele amploarei, în perioada postbelică, a *capitalismului monopolist de stat* (v.). **M.e.n.** este expresia concludentă a caracterului parazitar al imperialismului, întrucît foloseşte o cantitate enormă de mijloace materiale ale societăţii pentru scopuri neproductive. Pe plan mondial cheltuielile militare depăşesc de peste două ori pe cele destinate ocrotirii sănătăţii şi sînt de aproape 15 ori mai mari decît fondurile alocate asistenţei financiare pentru ţările în curs de dezvoltare. Pe zi se cheltuieşte pentru înarmări şi întreţinerea armatelor pe teritorii străine circa 800 de milioane de dolari, ceea ce echivalează cu venitul naţional al unei ţări slab dezvoltate cu peste 4 milioane de locuitori. **M.e.n.** a ţărilor imperialiste a determinat neîncredere între state, necesitatea ca celelalte state, inclusiv cele socialiste, să-şi ia măsuri de apărare. Pentru înlăturarea pericolului unui nou război, ţara noastră, împreună cu celelalte ţări socialiste, cu toate forţele antiimperialiste, militează pentru promovarea principiilor coexistenţei paşnice, pentru lichidarea grupărilor militare, pentru dezarmarea generală, pentru cooperare şi colaborare între toate popoarele.

MINIFUNDIE, mică proprietate funciară privată, parcelară, într-o serie de ţări ale Americii Latine.

MINIM DE TRAI, venitul necesar pentru satisfacerea nevoilor elementare de consum ale unei persoane sau familii, în condiţii normale de timp şi loc. **M.** de **t.**, denumit şi *minim vital*, poate fi determinat plecînd de la necesităţile de consum indispensabile pentru a asigura întreţinerea şi reproducţia fizică normală a forţei de muncă. El variază în funcţie de nivelul general de dezvoltare şi civilizaţie al societăţii. Orice abatere în jos de la mărimea **m.** de **t.** nu mai creează condiţii normale de refacere a capacităţii de muncă, de satisfacere a necesităţilor stricte ale individului sau ale familiei sale.

MINIMIZARE, metodă de a alege acele niveluri ale variabilelor care asigură obţinerea unui efect cu cheltuieli minime. Aici este vorba de a stabili criteriul de **m.** (reducerea cheltuielilor), precum şi activităţile ce urmează a face obiectul alegerii. Plecînd de la o funcţie generală $y = f(x)$, trebuie determinat nivelul lui x care să minimizeze valoarea lui y (fără condiţii restrictive).

Presupunînd că funcţia $y = f(x)$ descrie o curbă de forma prezentată în grafic:

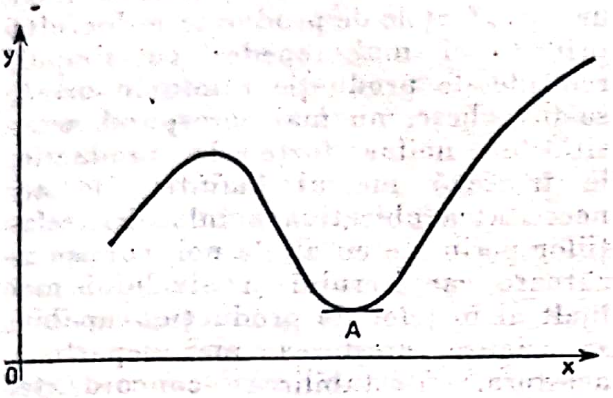

în punctul *A* se realizează aşa-numitul minim local, unde derivata întîi se anulează [$f'(x) = 0$], iar derivata a doua este mai mare decît zero [$f''(x) > 0$]. În modelele mai complexe, **m.** funcţiei obiectiv (reducerea costurilor) are loc în anumite condiţii cu caracter restrictiv, de exemplu, realizarea unei anumite cantităţi de producţie, folosirea completă a forţei de muncă disponibile etc. Aceasta este o problemă de programare liniară (v. şi *maximizare)*, cu exprimarea restricţiilor sub formă de inegalităţi. Problemele de optimizare abordate de programarea liniară includ restricţiile sub formă de inegalităţi, însă procesele de maximizare rămîn separate de cele de **m.** În contextul teoriei jocurilor, cadrul optimizării este schimbat, incluzîndu-se în aceeaşi problemă cele două procese: fie de a găsi valori maxime într-o mulţime minimă (maximin), fie de a găsi valori minime într-o mulţime maximă (minimax). Şi în problemele de **m.** ale proceselor dinamice se pot aplica programarea dinamică şi forma modernă a calculului variaţional.

MLADENATZ, Gromoslav (1891—1958), economist român, profesor universitar, creator al unei doctrine cooperatiste de factură burghezo-reformistă şi mic-burgheză. Fără a exclude posibilitatea victoriei cooperaţiei „integrale" (teză susţinută de şcoala cooperatistă de la Nîmes) şi pornind de la specificul mişcării cooperatiste din România interbelică (în special, din anii 1920—1929), **M.** considera că toate formele de cooperativă, inclusiv cele agricole, trebuiau să contribuie la rezolvarea problemei sociale din România acelor ani. A fost membru într-o serie de comisii şi institute internaţionale cu preocupări cooperatiste. În ultima perioadă a vieţii a evoluat spre marxism. **M.** a studiat istoria socialismului utopic şi a socialismului mic-burghez în România. El a strîns şi s-a îngrijit de publicarea pentru prima oară într-un volum a lucrărilor lui *T. Diamant* (v.), primul socialist utopic român. *Op. pr.:* „Cooperaţia şi clasa muncitoare" (1926); „Istoria gîndirii cooperative" (1931); „Cooperaţia română şi criza economică" (1933); „Tratat general de cooperaţie" (1935); „Cooperaţia şi economia agricolă" (1935); „Gîndirea cooperativă în România" (1939); „Socialismul şi cooperaţia" (1946).

MOBILITATE PROFESIONALĂ, ansamblu al deplasărilor în structura şi dinamica profesiunilor şi specialităţilor corespunzătoare ce au loc sub influenţa progresului tehnico-ştiinţific şi a diviziunii sociale a muncii. **M.p.** este un proces obiectiv, impus de cerinţele reale ale activităţii economice de restructurare şi adaptare a muncii; ea apare nu numai ca rezultat, ci şi ca o condiţie a folosirii cuceririlor ştiinţei şi tehnicii. Apariţia unor profesiuni sau specialităţi noi, restrîngerea şi chiar dispariţia treptată a altora sînt determinate de aplicarea cuceririlor ştiinţifice-tehnice, de crearea de noi subramuri economice şi trebuinţe de trai ale oamenilor. **M.p.** presupune adaptarea profesională a lucrătorilor la noile structuri ale muncii, obligă la redistribuire şi recalificare şi generează cerinţe noi faţă de sistemul de pregătire şi perfecţionare a cadrelor.

MOD DE PRODUCŢIE, modul istoriceşte determinat în care se produc bunurile materiale necesare existenţei societăţii omeneşti şi dezvoltării ei; unitatea dialectică dintre *forţele de producţie* (v.), care exprimă raportul dintre oameni şi natură şi *relaţiile de producţie* (v.), care exprimă raportul dintre oameni în procesul general de producţie. **M.** de **p.** al bunurilor materiale condiţionează în genere procesul vieţii sociale, politice şi spirituale. Schimbarea lui duce, în ultima instanţă, la schimbarea întregii orînduiri sociale. **M.** de **p.** se succed de la inferior la superior, istoria omenirii fiind, înainte de toate, istoria **m.** de **p.** Principalele **m.** de **p.** cunoscute sînt: **m.** de **p.** *al comunei primitive* (v.), **m** de **p.** *sclavagist* (v.), **m.** de **p.** *feudal* (v.), **m.** de **p.** *capitalist* (v.), **m.** de **p.** *comunist* (v.), acesta din urmă avînd ca primă fază **m.** de **p.** *socialist* (v.). În perioada precapitalistă, unele popoare au cunoscut, un timp, aşa-numitul **m.** de **p.** „*asiatic*“ (v.). În cadrul unităţii dialectice dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie, rolul determinant îl au forţele de producţie. Caracterul şi nivelul acestora determină relaţiile de producţie corespunzătoare treptelor de dezvoltare istorică. Atîta timp cît corespund nivelului şi caracterului forţelor de producţie, relaţiile favorizează creşterea acestora; în caz contrar le frînează dezvoltarea. Dezvoltarea producţiei începe totdeauna cu schimbări în forţele de producţie şi, înainte de toate, cu progresul uneltelor de muncă. Aceasta întrucît, lucrînd zilnic cu mijloacele de muncă, avînd tendinţa de a-şi uşura eforturile, de a obţine produse mai multe cu eforturi mai mici, oamenii perfecţionează mijloacele de muncă, creează altele noi, mai bune, îşi sporesc experienţa de producţie, măresc productivitatea muncii, iar cu timpul schimbă întregul proces de producţie. Stimulentele materiale care dau imbold oamenilor să perfecţioneze mijloacele de muncă şi obiectele muncii sînt generate de relaţiile de producţie, dar numai în măsura în care forma de proprietate existentă asupra mijloacelor de producţie permite acest lucru. Posibilităţile fiecărei forme de proprietate sînt însă limitate de însăşi natura ei. Ca urmare, forţele de producţie se dezvoltă primele şi mai repede; cu timpul, relaţiile de producţie rămîn în urmă, se învechesc, nu mai corespund necesităţilor noilor forţe de producţie, le frînează mersul înainte. De aci necesitatea obiectivă a înlocuirii relaţiilor perimate cu altele noi, corespunzătoare caracterului şi nivelului mai înalt al forţelor de producţie, capabile să asigure creşterea mai departe a acestora. Restabilirea concordanţei relaţiilor de producţie cu forţele de producţie nu se face automat. În societăţile bazate pe exploatarea omului de către om, conflictul dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie are un caracter antagonist, se manifestă sub forma luptei de clasă ajungînd la revoluţia socială în care învinge clasa reprezentantă a modului de producţie nou, superior. În felul acesta, îşi croieşte drum şi se impune *legea concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie* (v.). Caracteristica fundamentală a epocii contemporane o constituie trecerea de la **m.** de **p.** *capitalist*, învechit, la **m.** de **p.** *socialist*, superior primului, ce nu cunoaşte exploatarea omului de către om şi deschide posibilităţi nelimitate de dezvoltare forţelor de producţie.

MOD DE PRODUCŢIE AL COMUNEI PRIMITIVE, primul *mod de producţie* (v.) cunoscut de omenire. Nivelul extrem de scăzut al forţelor de producţie şi imposibilitatea de a produce bunuri materiale de unul singur au determinat necesitatea obiectivă a apariţiei muncii în comun şi a proprietăţii comune asupra mijloacelor de producţie. În condiţiile unei productivităţi a muncii şi a unei producţii foarte scăzute, asigurarea existenţei tuturor membrilor comunităţii impunea practicarea repartiţiei egalitare. Întrucît munca oamenilor primitivi nu crea un surplus peste strictul necesar existenţei lor mizere, exploatarea omului de către om era imposibilă. Nu existau, de asemenea, clase sociale şi stat. *Legea economică fundamentală a comunei primitive* (v.) era asigurarea mijloacelor necesare existenţei tuturor membrilor comunităţii, pe calea muncii colective, întemeiate pe proprietatea comună asupra mijloacelor de producţie primitive. Dezvoltarea economică şi sporirea populaţiei au dus la apariţia diviziunii naturale a muncii după sex şi vîrstă, la înlocuirea cetelor migratoare cu comunităţi stabile formate pe principiul rudeniei, numite ginţi. Mai multe ginţi constituiau o fratrie, iar mai multe fratrii, un trib. În prima perioadă, preponderenţa în comunitate a aparţinut femeii, *matriarhatul* (v.) fiind epoca de înflorire a orînduirii gentilice. Odată cu dezvoltarea forţelor de producţie şi creşterea importanţei muncii bărbatului, situaţia preponderentă în gintă a revenit acestuia — *patriarhatul* (v.). Către sfîrşitul *comunei primitive*, în condiţiile trecerii la creşterea vitelor şi la agricultură, a apărut prima mare diviziune socială a muncii: separarea triburilor de păstori de cele de agricultori. Odată cu aceasta a sporit productivitatea muncii, a apărut *plusprodusul* (v.), iar schimbul, pînă atunci accidental, a început să capete un caracter regulat. Totodată, dezvoltarea mijloacelor de producţie şi sporirea productivităţii muncii au făcut posibilă desfăşurarea producţiei (creşterea vitelor şi agricultura), de către fiecare familie, separat. Munca în comun a întregii colectivităţi ceda tot mai mult locul celei individuale. Ca urmare, proprietatea comună a început să se destrame, apărînd proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie. Începe să se descompună şi ginta, locul ei fiind luat de comunitatea sătească sau vicinală, în care oamenii puteau să nu fie rude, iar proprietatea comună se împletea cu cea privată. Dezvoltarea istorică a schimbului în condiţiile proprietăţii private a dus la apariţia inegalităţii de avere între oameni. La rîndul ei, proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie a creat posibilitatea însuşirii de către unii oameni a supramuncii, plusprodusului altora, apărînd astfel exploatarea omului de către om şi începînd să se formeze clase sociale. Apariţia celei de-a doua mari diviziuni sociale a muncii, separarea meşteşugurilor de agricultură, dînd naştere unei producţii special create pentru piaţă — *producţia de mărfuri* (v.) —, a intensificat procesul de destrămare a comunei primitive. Tot mai mult devenea avantajos pentru familiile bogate ca prizonierii să fie transformaţi în sclavi şi puşi la lucru pentru ele. Apărea astfel prima împărţire a societăţii în clase: stăpînii de sclavi şi sclavii. **M.** de **p.** al **c.p.** a existat la toate popoarele lumii, cu deosebirea că durata lui istorică nu a fost aceeaşi. Rămăşiţe ale lui s-au păstrat în multe ţări pînă în sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. În unele părţi mai înapoiate ale lumii se mai păstrează şi astăzi. Pe teritoriul României, începuturile existenţei umane, deci ale comunei primitive, se întinde pînă spre 600 000 de ani î.e.n., prima mare diviziune socială a muncii a început să se producă cu circa 1 900—1 700 de ani î.e.n., iar comuna primitivă a durat, în esenţă, pînă la jumătatea sec. I. î.e.n. În diferite proporţii, forme ale comunităţii săteşti (obştii) au existat însă pînă la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi chiar începutul sec. al XX-lea.

MOD DE PRODUCŢIE „ASIATIC“, *mod de producţie* (v.) bazat pe exploatare, cunoscut de o serie de popoare din Asia, dar şi din Africa, şi chiar America, apărut în condiţiile în care descompunerea comunei primitive nu a fost urmată decît de forma patriarhală a robiei. Mai este numit şi *tributal*. Particularitatea fundamentală a **m.** de **p.** **„a.“** o constituia faptul că proprietarul funciar suprem era statul. Nu exista proprietate privată asupra pămîntului, dar exista posesiune şi folosinţă a pămîntului. Celula economică de bază a **m.** de **p.** „**a.**“ a fost comunitatea sătească. În esenţă, suveranitatea consta în proprietatea funciară concentrată la scară statală. Drept urmare, dependenţa politică şi economică a producătorilor se prezenta ca o relaţie de supunere faţă de stat, iar renta pe care supusul trebuia să o plătească proprietarului funciar, respectiv statului, coincidea cu impozitul sau, mai bine-zis, nu exista un impozit distinct de această formă a rentei funciare. **M.** de **p.** „**a.**“ a cunoscut o oarecare dezvoltare a capitalului comercial şi cămătăresc. Statul despotic controla comerţul exterior. *K. Marx* (v.) a remarcat existenţa **m.** de **p.** „**a.**“ într-o serie de state ale Asiei antice, ca şi dincolo de hotarele Asiei, în Egiptul antic, Peru şi Mexic. Spre deosebire de alte moduri de producţie, **m.** de **p.** „**a.**“ a fost puţin studiat.

MOD DE PRODUCŢIE CAPITALIST, *mod de producţie* (v.) bazat pe proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producţie, pe utilizarea în masă şi exploatarea sistematică a muncitorilor salariaţi. Procesul istoric de naştere a **m.** de **p.c.** a început în Europa occidentală în sec. al XV-lea şi s-a intensificat în secolele următoare. În raport cu feudalismul, **m.** de **p.c.** a dezvoltat într-o măsură uriaşă forţele de producţie, a ridicat productivitatea muncii sociale şi gradul de socializare a producţiei. Are două clase sociale fundamentale: *burghezia* (v.) sau *clasa capitaliştilor*, care deţine în mîinile ei mijloacele de producţie, şi *proletariatul* (v.) sau *clasa muncitorilor salariaţi*, clasă de oameni liberi din punct de vedere juridic, dar lipsiţi de mijloace de producţie şi de subzistenţă şi, de aceea, nevoiţi, pentru a nu muri de foame, să-şi vîndă mereu forţa de muncă capitaliştilor. Forma de constrîngere a exploatatului de către exploatator este economică. **M.** de **p.c.** implică o producţie de mărfuri generalizată, însăşi forţa de muncă a omului fiind o marfă. Acţiunea spontană a legii valorii joacă aci rolul de regulator al producţiei. Odată cu naşterea capitalismului a început să se formeze *piaţa mondială*, procesul acesta încheindu-se la începutul sec. al XX-lea. Prin natura lor, relaţiile capitaliste sînt superioare celor feudale şi au deschis un cîmp larg dezvoltării forţelor de producţie, creşterii productivităţii muncii. Mobilul direct al producţiei îl constituie obţinerea profitului de către capitalişti, profit a cărui sursă este plusvaloarea, adică valoarea creată de muncitorul productiv peste preţul forţei sale de muncă şi însuşită gratuit de către capitalist. *Legea plusvalorii* este legea fundamentală, de mişcare, a capitalismului. Lupta de clasă dintre proletariat şi burghezie este ireductibilă. La rîndul său, procesul de diferenţiere profundă la care supune capitalismul ţărănimea, ducînd la ruinarea unor mase mari, face ca aceasta să constituie aliatul firesc al proletariatului. Din punctul de vedere al productivităţii muncii, capitalismul cunoaşte cîteva stadii: *cooperaţia capitalistă simplă*, *manufactura* (v.), *maşinismul* (v.), ajungînd în ultimul timp la introducerea tehnicii automate. El a înfăptuit în proporţii uriaşe socializarea muncii şi a producţiei. Introducerea tehnicii noi este însă dictată de goana capitaliştilor după profit, maşina constituind în mîna capitaliştilor un instrument de exploatare a muncitorilor. Procesul de *concentrare* şi *centralizare* a capitalului duce la polarizarea bogăţiei şi sărăciei. *Legea generală a acumulării capitaliste* exprimă această polarizare. Contradicţia fundamentală a capitalismului este aceea dintre caracterul social al producţiei şi însuşirea privat-capitalistă a rezultatelor. La rîndul ei, aceasta se manifestă în contradicţia dintre caracterul organizat al producţiei în interiorul fiecărei întreprinderi şi anarhia în producţie la scara întregii economii capitaliste, contradicţia dintre producţie şi consum, contradicţia dintre tendinţa şi posibilităţile de creştere a producţiei în goana după plusvaloare şi rămînerea relativă în urmă a cererii solvabile a populaţiei. Contradicţiile capitalismului şi, înainte de toate, contradicţia sa fundamentală, duc la *crize de supraproducţie*, în cursul cărora au loc irosirea, distrugerea a numeroase forţe de producţie, creşterea considerabilă a şomajului, o ascuţire puternică a contradicţiilor economice, sociale şi politice. Din punctul de vedere al gradului de maturitate al relaţiilor de producţie, determinat de creşterea forţelor de producţie, **m.** de **p.c.** cunoaşte, în mişcarea sa, stadiul premonopolist, caracterizat prin domnia liberei concurenţe şi stadiul monopolist, imperialist. *Stadiul premonopolist* cuprinde perioada istorică de la începuturile capitalismului pînă la instaurarea dominaţiei monopolurilor (în Europa occidentală din sec. al XV-lea pînă către sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea). În acest stadiu, prin trecerea la marea industrie, prin înfăptuirea revoluţiei industriale, capitalismul şi-a creat propria sa bază tehnică-materială. Acum s-au pus temeliile industrializării capitaliste, proces cu ample repercusiuni asupra structurii interne a economiei capitaliste. Forţele de producţie ale societăţii, puternic potenţate de trecerea la maşinism şi marea industrie, au dus la statornicirea bazei economice a capitalismului. În acest stadiu a fost predominantă forma individuală a proprietăţii privat-capitaliste. Relaţiile de producţie burgheze au deschis cîmp mai larg de afirmare tehnicii maşiniste. Piaţa internă se consolidează pe deplin. Legile economice ale capitalismului acţionează cu toată puterea. Libera concurenţă devine forţa cea mai însemnată care exercită o puternică înrîurire asupra tuturor laturilor vieţii social-economice, trăsătura dominantă a capitalismului în acest stadiu. Aceasta duce, totodată, la pregătirea premiselor trecerii capitalismului premonopolist la stadiul capitalismului monopolist. *Stadiul monopolist (imperialist)* se caracterizează prin: dominaţia monopolurilor; fuziunea capitalului bancar cu cel industrial şi formarea, pe baza acestui capital financiar, a oligarhiei financiare; importanţa deosebită a exportului de capital; formarea monopolurilor internaţionale şi lupta lor pentru împărţirea economică a lumii; terminarea împărţirii teritoriale a lumii între puterile imperialiste şi lupta pentru reîmpărţirea ei. În procesul trecerii la imperialism, diferitele economii naţionale au devenit părţi componente ale economiei capitaliste internaţionale, desăvîrşindu-se procesul de formare a *sistemului capitalist mondial*. În cadrul sistemului capitalist mondial există o mare inegalitate a dezvoltării între ţări. Astfel, cîteva state — S.U.A., Anglia, R.F. Germania, Franţa, Italia şi Japonia — deţin împreună patru cincimi din întreaga producţie industrială contemporană a lumii capitaliste, în timp ce zeci şi zeci de ţări şi popoare trăiesc într-o stare de gravă înapoiere economică. În imperialism, antagonismele capitalismului s-au înmulţit şi au căpătat o mare profunzime. A devenit acut conflictul între forţele de producţie tot mai dezvoltate şi relaţiile capitaliste. Creşterea caracterului social al producţiei dezvoltă în sînul societăţii burgheze premisele obiective pentru trecerea la o societate superioară, cea socialistă. Imperialismul este stadiul cel mai înalt şi ultim al capitalismului, ajunul revoluţiei proletare. *Dezvoltarea inegală şi în salturi, economică şi politică a capitalismului* în stadiul imperialist, determină inegala maturizare a condiţiilor revoluţiei şi, implicit, posibilitatea ruperii lanţului imperialist, acolo unde are veriga cea mai slabă. Victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi, apoi, victoria revoluţiilor socialiste într-un şir de ţări din Europa, Asia şi America reprezintă confirmarea acestor teze leniniste. *Criza generală a capitalismului* (v.), izbucnită în condiţiile primului război mondial şi ale Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, cuprinde toate laturile vieţii economice, sociale şi politice a societăţii burgheze contemporane. Ea reprezintă perioada istorică a descompunerii şi pieirii capitalismului. Trăsătura fundamentală a acestei crize o constituie încetarea capitalismului de a mai fi singurul sistem mondial, apariţia şi dezvoltarea în opoziţie cu el a *sistemului mondial socialist*. În condiţiile crizei generale a capitalismului se înregistrează o creştere considerabilă a caracterului social al forţelor de producţie, sporind mult concentrarea producţiei, diviziunea socială a muncii, schimburile internaţionale etc., dar şi o adîncire puternică a tuturor antagonismelor. Aceasta nu duce, bineînţeles, la o părăsire automată a scenei istorice de către capitalism. Burghezia se opune din toate puterile şi cu toate mijloacele la pieirea dominaţiei sale ca clasă. Pe plan economic, ea a sporit intervenţia statului burghez în viaţa economică, cu scopul de a adapta relaţiile capitaliste la noile condiţii; are loc dezvoltarea *capitalismului monopolist de stat* (v.). În acelaşi timp, criza generală a capitalismului nu înseamnă că **m.** de **p.c.** şi-ar fi pierdut orice posibilităţi de dezvoltare a forţelor de producţie. El mai dispune încă în unele ţări şi în unele ramuri de anumite posibilităţi de a realiza progrese în ştiinţă şi tehnică, de a spori producţia. Totuşi, chiar în ţările capitaliste dezvoltate, el se dovedeşte incapabil să asigure valorificarea în interesul economiei de pace a unei mari părţi din uriaşele posibilităţi oferite de revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană, iar ţărilor de curînd eliberate nu le poate oferi perspectiva învingerii gravei înapoieri economice ce le-a lăsat moştenire colonialismul. În acelaşi timp, se constată o creştere a instabilităţii economiei în ţările capitaliste. Preocupările pentru *integrare* ale puterilor occidentale nu înlătură contradicţiile interimperialiste. La rîndul lor, prăbuşirea *sistemului colonial al imperialismului* (v.), creşterea militarismului şi focarele de război deschise şi întreţinute de imperialism, mişcările sociale de mare amploare din ţările capitaliste ş.a.m.d. dovedesc că antagonismele capitalismului contemporan se adîncesc. Alianţa dintre proletariat şi masele ţărăneşti constituie forţa socială capabilă să răstoarne această orînduire perimată. Se dezvoltă tot mai mult condiţiile necesare pentru ca clasa muncitoare, în fruntea tuturor celor exploataţi şi asupriţi, să înfăptuiască revoluţia socialistă. Conţinutul principal al epocii contemporane îl constituie tocmai procesul de trecere al omenirii de la capitalism la socialism. Totodată, în condiţiile contemporane, cînd există un puternic sistem mondial socialist, cînd capitalismul se află în plină criză generală iar sistemul colonial al imperialismului s-a prăbuşit total, drumul cel mai sigur pentru lichidarea înapoierii de secole a tinerelor ţări eliberate este drumul dezvoltării pe calea socialismului. Procesele care au loc în lumea contemporană arată că imperialismul, capitalismul în general nu mai poate asigura progresul forţelor de producţie pe plan mondial la nivelul posibilităţilor pe care le oferă revoluţia ştiinţifică-tehnică; politica ţărilor imperialiste ducînd la risipă de valori materiale şi de forţă de muncă, generează crize economice şi inflaţie, accentuează gravele inegalităţi deja existente pe plan mondial şi împărţirea lumii în ţări bogate şi ţări sărace. **M.** de **p.c.** şi-a încheiat misiunea istorică, trebuind să facă loc orînduirii socialiste, singura în măsură să asigure progresul rapid al forţelor de producţie, al tuturor popoarelor, realizarea unei lumi mai drepte, în care să domnească pacea şi bunăstarea tuturor. În România graniţa care desparte epoca feudală de cea capitalistă a constituit-o revoluţia burghezo-democratică de la 1848. Revoluţia fiind însă înfrîntă, abolirea prin lege a iobăgiei a avut loc la 1853—1854 în Banat, Bucovina şi Transilvania, iar la 1864 în Moldova şi Ţara Românească. S-au păstrat totuşi puternice rămăşiţe feudale. La sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea, România era, în cadrul sistemului capitalist mondial, o ţară slabă din punct de vedere economic, în care precumpănea economia rurală, o ţară cu industrie puţin dezvoltată, în care monopolurile străine deţineau poziţii dominante, cu o agricultură înapoiată în care persistau însemnate rămăşiţe feudale; ea constituia obiect de exploatare şi dispută între puterile imperialiste, care urmăreau s-o ţină în situaţia de furnizoare de materii prime, piaţă de desfacere pentru industria lor şi zonă avantajoasă pentru exportul lor de capital. Problema făuririi statului naţional unitar, aspiraţia seculară a poporului, era încă nerezolvată, o parte însemnată a teritoriului fiind sub ocupaţie străină. Prin nivelul dezvoltării sale economice, România era deci abia în prima fază a capitalismului, iar nu o ţară imperialistă. Capitalismul a luat o dezvoltare mai puternică în România după primul război mondial. În perioada care a urmat crizei economice din 1929—1933, s-a accentuat procesul de concentrare şi centralizare a capitalurilor ca şi cel de formare şi dezvoltare a monopolurilor. România nu a fost însă nici în această perioadă exportatoare de capital, ci a continuat să constituie obiect al dominaţiei şi disputei între monopolurile internaţionale, între puterile imperialiste. Revoluţia popular-democratică desfăşurată sub conducerea Partidului Comunist Român, pornită prin insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, a desăvîrşit revoluţia burghezo-democratică, iar etapa socialistă a revoluţiei, al cărei început l-a marcat proclamarea Republicii (30 decembrie 1947), a dus la lichidarea capitalismului şi victoria socialismului, punînd astfel capăt exploatării omului de către om în ţara noastră.

MOD DE PRODUCŢIE COMUNIST, *mod de producţie* (v.) care se dezvoltă din cel *socialist*, acesta fiind prima fază a comunismului, treapta lui inferioară. Comunismul are o esenţă comună cu socialismul: ambele se bazează pe acelaşi tip de proprietate — proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie; nu cunoaşte exploatarea omului de către om; scopul producţiei este bunăstarea materială şi spirituală a tuturor membrilor societăţii. Comunismul cunoaşte însă un nivel mult mai înalt al dezvoltării forţelor de producţie, ele trebuind să corespundă celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii; producţia socială se caracterizează printr-un înalt nivel de organizare; are loc ridicarea pe o treaptă superioară de dezvoltare a dominaţiei omului asupra naturii. Baza tehnică-materială a comunismului are ca trăsătură fundamentală predominarea sistemului de maşini automate şi a calculatoarelor electronice. Comunismul se caracterizează printr-un înalt nivel al productivităţii muncii sociale, capabil să asigure societăţii abundenţa de bunuri şi servicii care să permită repartiţia după nevoi. Comunismului îi sînt proprii relaţii de colaborare şi întrajutorare tovărăşească a căror esenţă o reprezintă proprietatea comunistă unică a întregului popor asupra ansamblului mijloacelor de producţie. Comunismul presupune un înalt nivel de pregătire profesională, de cultură şi de conştiinţă pentru toţi membrii societăţii. Datorită schimbării caracterului muncii, înzestrării ei tehnice şi înaltului nivel de conştiinţă şi civilizaţie al oamenilor, munca va înceta să mai fie privită în primul rînd ca un mijloc de existenţă; ea se va transforma într-o necesitate vitală pentru toţi membrii societăţii. În comunism va avea loc lichidarea vechilor forme de diviziune socială a muncii, ştergerea deosebirilor esenţiale dintre munca agricolă şi cea industrială, dintre sat şi oraş, dintre munca fizică şi cea intelectuală. Comunismul va fi o societate fără clase, iar repartiţia bunurilor şi serviciilor de consum personal se va înfăptui după principiul „de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după nevoi“, nevoi raţionale, ştiinţific determinate. În condiţiile proprietăţii comuniste unice şi ale bogăţiei de produse asigurate de înaltul nivel al productivităţii muncii, schimbul de activităţi nu va mai îmbrăca forma relaţiilor marfă-bani. Născîndu-se în procesul învingerii contradicţiilor socialismului, comunismul va avea însă propriile contradicţii iar dezvoltarea societăţii va avea loc în procesul prevenirii şi rezolvării contradicţiilor proprii. Comunismul generează un nou sistem de legi economice şi de interese economice, adecvat naturii proprietăţii comuniste unice şi va crea condiţiile pentru participarea activă, conştientă cît mai deplină a tuturor membrilor societăţii la conducerea şi rezolvarea treburilor obşteşti. Aşa cum au arătat *K. Marx* (v.), *F. Engels* (v.) şi *V.I. Lenin* (v.), realizarea **m.** de **p.c.** deplin dezvoltat constituie scopul final al luptei clasei muncitoare şi activităţii partidului ei revoluţionar. Bazele teoretice ale comunismului au fost puse de clasicii marxism-leninismului şi dezvoltate creator de partidele comuniste şi muncitoreşti în procesul construcţiei socialismului. Între treapta inferioară şi treapta superioară a comunismului nu există un zid despărţitor, ci există o strînsă unitate dialectică. Constituind o treaptă mai înaltă a dezvoltării sociale, comunismul poate fi realizat atunci cînd socialismul s-a statornicit deplin şi s-a dezvoltat multilateral. *Trecerea de la socialism la comunism* (v.) are loc în mod treptat. Partidul Comunist Român acordă o atenţie deosebită problemelor dezvoltării societăţii noastre în drumul ei spre comunism. Înfăptuirea Programului P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism va ridica poporul nostru pe trepte tot mai înalte de civilizaţie materială şi spirituală.

MOD DE PRODUCŢIE FEUDAL, *mod de producţie* (v.) care în unele ţări a apărut după cel sclavagist, iar în altele direct după descompunerea comunei primitive, în condiţiile în care robia nu atinsese decît treapta patriarhală. **M.** de **p.f.** s-a caracterizat prin proprietatea feudală asupra pămîntului, proprietatea incompletă a feudalului laic sau bisericesc asupra iobagului şi exploatarea iobagilor de către feudali (nobili, boieri, biserică, domn, rege). A existat, totodată, o proprietate a ţăranului iobag şi a meşteşugarului asupra uneltelor de producţie şi a gospodăriei bazate pe munca personală. Domeniul feudalului intra numai parţial în gospodăria acestuia, o parte fiind în folosinţa ereditară a iobagilor. Aflaţi în stare de dependenţă nu numai economică dar şi personală, iobagii erau constrînşi pe cale extraeconomică să dea feudalului o rentă în muncă, în produse ori, mai tîrziu, în bani sau în forme mixte. Legea *rentei feudale* (v.) a fost legea economică fundamentală a feudalismului. Întrucît după achitarea *rentei feudale,* iobagul dispunea de restul muncii sale sau de restul produsului, **m.** de **p.f.** a creat, faţă de sclavagism, o anumită cointeresare materială a producătorului şi, prin aceasta, o mai mare productivitate a muncii. În condiţiile **m.** de **p.f.,** producţia se caracteriza prin predominanţa agriculturii şi a gospodăriei mici, printr-o tehnică, deşi avansată faţă de cea din sclavagism, manuală şi rutinieră. Pe măsura creşterii diviziunii sociale a muncii, s-au dezvoltat însă meseriile, au renăscut economiceşte o serie din oraşele care supravieţuiseră din antichitate şi au apărut oraşe noi. Deşi, în esenţă naturală, economia feudală a cunoscut o destul de însemnată creştere a schimbului, circulaţiei băneşti, a capitalului comercial şi a celui cămătăresc. Meşteşugarii şi negustorii erau organizaţi în *corporaţii* (v.) sau *bresle* (v.). Avînd ca centre ale acţiunii lor oraşele, corporaţiile au jucat un rol însemnat în dezvoltarea acestora, uneori obţinîndu-le independenţa sau chiar transformîndu-le în republici. Întrucît însă puterea politică aparţinea feudalilor iar aceştia se sprijineau pe domeniile, castelele şi cetăţile lor, în feudalism, de regulă, satul era acela care domina politiceşte oraşul. Clasele societăţii feudale erau clase-stări, stările dominante fiind nobilimea (boierimea) şi clerul. Masele de ţărani iobagi erau lipsite de drepturi politice. În unele ţări au continuat să existe însă, pe baza resturilor comunităţii (obştei) săteşti, anumiţi ţărani liberi. Datorită acaparărilor feudale însă numărul lor scădea mereu. În condiţiile **m.** de **p.f.** producţia de mărfuri a cunoscut o anumită creştere. Ea era atît o producţie de mărfuri a unor domenii feudale — cînd se vindeau produsele obţinute prin munca iobagilor, cît şi, mai ales, o *producţie de mărfuri simplă* (v.) meşteşugărească şi, în bună parte, ţărănească. Dacă la început, prin reglementarea strictă a producţiei şi desfacerii, corporaţiile reuşiseră să împiedice sau să frîneze procesul de diferenţiere socială a micilor producători, atunci cînd forţele de producţie au crescut mai mult, diviziunea muncii s-a extins iar schimburile s-au dezvoltat, diferenţierea nu a mai putut fi oprită. A început un lung proces de decădere şi destrămare a breslelor. În aceste condiţii, pe diferite căi, au început să ia naştere ateliere mai mari aparţinînd meşterilor îmbogăţiţi sau negustorilor, care utilizau ca muncitori salariaţi pe meseriaşii săraciţi sau calfele care nu mai puteau deveni meşteri. Lua astfel fiinţă *cooperaţia capitalistă simplă* — germene al noii orînduiri burgheze. Acestei trepte i-a urmat apariţia *manufacturii* (v.), care avea nevoie de tot mai mulţi muncitori salariaţi. Burghezia se lovea atît de opreliştile puse de ordinea feudală în calea liberei desfăşurări a comerţului şi industriei, cît şi de dependenţa personală a iobagilor care nu permitea formarea în masă a muncitorilor liberi spre a fi angajaţi ca salariaţi. Drept urmare, alături de contradicţia economică fundamentală dintre iobagi şi feudali, exprimată acut în răscoale şi războaie ţărăneşti, s-a dezvoltat şi o contradicţie între tînăra clasă burgheză în formare şi feudali. La rîndul ei, nobilimea era mereu subminată din punct de vedere economic de către extinderea economiei băneşti şi a cămătăriei. Spre sfîrşitul epocii feudale, cînd exploatarea ţăranilor ajunsese la maximum, lupta de clasă pentru lichidarea iobăgiei şi a privilegiilor feudalilor a crescut enorm. Ea era condusă de burghezie care s-a folosit de masele ţărăneşti pentru ca, în procesul revoluţiei burgheze, să pună mîna pe puterea politică şi s-o utilizeze apoi în interesul propriei dominaţii de clasă. În multe ţări însă relaţiile feudale nu au fost lichidate complet, ci s-au păstrat în proporţii diferite; rămăşiţe feudale împletite cu relaţiile capitaliste se menţin mai ales în ţările dependente şi coloniale. În România, procesul de trecere la feudalism s-a desfăşurat după retragerea autorităţilor romane din Dacia (271 e.n.), în condiţiile în care sclavagismul dispăruse, iar comunităţile săteşti au cunoscut o însemnată răspîndire teritorială. Încheierea procesului de formare a **m.** de **p.f.** a avut loc în sec. al X-lea. Între mijlocul sec. al XVIII-lea şi mijlocul sec. al XIX-lea, a avut loc procesul de destrămare a feudalismului. Datorită însă înfrîngerii revoluţiei de la 1848, cu toate că, în perioada care i-a urmat iobăgia avea să fie abolită, s-au păstrat totuşi puternice rămăşiţe feudale (proprietatea moşierească, munca în dijmă, ruşfeturile etc.). Reforma agrară din 1921 a slăbit aceste rămăşiţe dar nu le-a desfiinţat total. Lichidarea completă a rămăşiţelor feudale s-a produs prin reforma agrară din 1945, în cursul revoluţiei popular-democratice, înfăptuită sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu Partidul Comunist Român.

MOD DE PRODUCŢIE SCLAVAGIST, primul *mod de producţie* (v.) bazat pe exploatarea omului de către om. A apărut în condiţiile destrămării comunei primitive, ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie şi a creşterii productivităţii muncii (unelte din bronz şi mai ales din fier), a existenţei plusprodusului şi proprietăţii private. În cadrul **m.** de **p.s.** sclavii constituiau principala forţă de producţie a societăţii. **M.** de **p.s.** s-a caracterizat prin proprietatea stăpînilor de sclavi asupra mijloacelor de producţie, ca şi asupra celor ce le puneau în funcţiune — sclavii. Stăpînul de sclavi dispunea de însăşi viaţa acestora, ei fiind consideraţi „unelte cuvîntătoare". Sursa principală de procurare a sclavilor o constituiau războaiele. Oamenii liberi debitori, care nu-şi puteau plăti datoriile, erau transformaţi în sclavi ai creditorilor. Sclavii erau obiecte de cumpărare-vînzare, deci marfă. Ei erau utilizaţi în agricultură, minerit, construcţii, ateliere etc. Munca lor se baza pe constrîngerea extraeconomică. Esenţa legii economice fundamentale a sclavagismului consta în satisfacerea nevoilor stăpînilor de sclavi pe calea exploatării sălbatice a sclavilor. Deşi productivitatea muncii fiecărui sclav era redusă, iar plusprodusul ce i se smulgea era relativ mic, utilizarea sclavilor în masă a permis nu numai realizarea unor construcţii grandioase, dar şi dezvoltarea unei producţii de mărfuri pe baze sclavagiste şi formarea unor însemnate tezaure în mîinile stăpînilor de sclavi (Grecia, Roma ş.a.). În **m.** de **p.s.** a apărut contradicţia dintre munca fizică, lăsată pe seama sclavilor, şi cea intelectuală, apanaj al clasei dominante, ca şi contradicţia dintre oraş şi sat. Încă în perioada descompunerii comunei primitive şi a apariţiei **m.** de **p.s.** s-a produs cea de-a treia mare diviziune socială a muncii (separarea clasei negustorilor), au apărut moneda, capitalul comercial şi capitalul cămătăresc. Cu toate acestea, economia sclavagistă a rămas predominant naturală (v. şi *economie naturală).* Împărţirea societăţii în clase antagoniste — cele fundamentale fiind sclavii şi stăpînii de sclavi — a determinat apariţia statului ca instrument al supunerii celor exploataţi de către exploatatori. Contradicţiile interne ale **m.** de **p.s.** au dus la pieirea acestuia. Caracterul forţat al muncii făcea ca sclavul nu numai să nu fie interesat în perfecţionarea mijloacelor de producţie, dar adesea să le şi distrugă. La rîndul ei, exploatarea sălbatică istovea şi nimicea tocmai principala forţă de producţie a societăţii de atunci, sclavii. Clasele dominante dispreţuiau munca fizică, iar plusprodusul însuşit pe cale extraeconomică îl consumau parazitar. În felul acesta, după ce au contribuit la dezvoltarea producţiei, relaţiile sclavagiste au ajuns să frîneze creşterea forţelor de producţie. Contradicţia dintre sclavi şi stăpînii de sclavi era contradicţia fundamentală a societăţii. Ascuţirea ei a dus la răscoale ale sclavilor. Ruinarea micilor producători şi transformarea unora în sclavi a făcut ca şi contradicţia dintre micii proprietari şi latifundiarii sclavagişti să ducă, de asemenea, la răscoale. Contradicţia dintre debitori şi creditori a ascuţit şi ea conflictele sociale. Măcinată de contradicţii interne, societatea sclavagistă (de exemplu cea romană) nu a mai fost capabilă să ducă războaie ofensive şi să-şi procure sclavi ieftini. Răscoalele sclavilor şi ale ţăranilor ruinaţi s-au înteţit, zdruncinînd din temelii societatea sclavagistă şi grăbindu-i pieirea. În procesul destrămării **m.** de **p.s.**, pentru a face faţă necesităţii de a-şi cultiva moşiile, unii stăpîni de sclavi au eliberat o parte din robi, colonizîndu-i pe anumite parcele, cu condiţia ca respectivii coloni să le dea o parte din producţia obţinută şi să le facă anumite munci. Oferind o oarecare cointeresare a producătorului, această formă de exploatare, ce a căpătat numele de *colonat*, reprezenta un progres faţă de sclavagism şi a constituit germenele orînduirii *feudale* în sînul celei sclavagiste. **M.** de **p.s.** nu a fost cunoscut de toate popoarele, la unele din ele (germani, slavi etc.) sclavia rămînînd în stadiul patriarhal, fără a mai deveni dominantă. Pe teritoriul Daciei, sclavia s-a dezvoltat mai mult din a doua jumătate a sec. I î.e.n. şi s-a intensificat în perioada cuceririi romane, pentru ca societăţii sclavagiste să-i pună capăt luptele dacilor şi migraţia popoarelor, care au dus la retragerea autorităţilor romane în anul 271 e.n.

MOD DE PRODUCŢIE SOCIALIST, *mod de producţie* (v.) caracterizat prin proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie sub forma proprietăţii socialiste de stat şi cooperatiste, prin relaţii de colaborare şi ajutor reciproc între oameni liberi de exploatare, garantarea materială a dreptului la muncă pentru toţi membrii societăţii, printr-o bază tehnică-materială proprie, reprezentată de marea producţie maşinistă, dominantă în toate ramurile economiei naţionale, prin repartiţia bunurilor şi serviciilor de utilitate personală după cantitatea şi calitatea muncii prestate de fiecare. Experienţa istorică demonstrează că **m.** de **p.s.** se făureşte pe cale revoluţionară. În acest sens prima condiţie o constituie smulgerea de către clasa muncitoare, aliată cu ţărănimea şi ceilalţi oameni ai muncii, sub conducerea partidului marxist-leninist, a puterii politice din mîinile claselor exploatatoare, aceasta fiind apoi utilizată pentru lichidarea relaţiilor capitaliste, înlocuirea lor cu cele socialiste, călăuzirea micii producţii pe făgaşul transformării socialiste, dezvoltarea rapidă a forţelor de producţie (acolo unde s-a moştenit o stare de înapoiere economică, punîndu-se industrializarea socialistă în centrul politicii economice) şi reorganizarea revoluţionară a tuturor sferelor vieţii sociale. Înfăptuirea revoluţiei şi construcţiei socialiste are loc pe baza aplicării creatoare la particularităţile, condiţiile şi cerinţele concrete din fiecare ţară a *legilor generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste* (v.). Structura socială în socialism este formată în esenţă din clasa muncitoare, clasa ţărănimii cooperatiste şi pătura intelectualităţii legate de popor, toate avînd interese fundamentale comune. Forţa politică conducătoare a societăţii socialiste este partidul marxist-leninist, el dobîndind acest rol pe baza luptei sale lucide, plină de consecvenţă şi abnegaţie în fruntea celor ce muncesc, pentru doborîrea orînduirii bazate pe exploatare şi făurirea noii societăţi. În socialism economia se dezvoltă planificat, complex şi echilibrat, în interesul ridicării sistematice a bunăstării materiale şi culturale, a dezvoltării multilaterale a personalităţii tuturor membrilor societăţii, pe temeiul lărgirii şi perfecţionării neîntrerupte a producţiei, folosind cele mai înaintate şi eficiente cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, o înaltă organizare a producţiei şi realizînd, astfel, o ridicată productivitate a muncii sociale. Prin desfiinţarea capitalismului şi făurirea socialismului se restabileşte concordanţa relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie, deschizîndu-se posibilităţi de creştere nelimitată a acestora din urmă; încep să acţioneze noi legi economice specifice: *legea economică fundamentală a socialismului* (v.), *legea dezvoltării planice, proporţionale a economiei naţionale* (v.), *legea repartiţiei după muncă* (v.), etc.; întrucît se menţine *producţia de mărfuri* (v.), continuă să acţioneze potrivit noilor condiţii şi astfel de legi comune mai multor formaţiuni cum sînt: *legea valorii*, *legea circulaţiei băneşti*, *legea rentei* ş.a.m.d. Conducerea unitară a economiei naţionale, pe baza planului naţional unic al dezvoltării economico-sociale, creează premise esenţiale pentru asigurarea proporţionalităţii şi, în general, pentru dezvoltarea rapidă şi optimă a economiei socialiste. Cointeresarea materială personală, cea de grup (de unitate economică) şi cea generală au o însemnătate deosebită pentru creşterea și perfecționarea producției sociale, pentru sporirea eficienței întregii activități economice. Membrii societății socialiste fiind proprietari colectivi ai mijloacelor de producție, producători și beneficiari ai produselor obținute; în socialism inițiativa aparține celor ce muncesc, iar *democratismul economic socialist* constituie o caracteristică esențială a organizării și desfășurării vieții economice. În socialism, prin natura lor, *contradicțiile* au un caracter neantagonist, iar comunitatea de interese fundamentale a membrilor societății oferă posibilitatea studierii și învingerii lor sistematic, planificat la momentul temporal optim, în interesul progresului economic și social rapid, al înaintării spre comunismul deplin. Ignorarea sau nesoluționarea lor la timp de către factorii răspunzători poate duce însă la convulsii sociale. În funcție de nivelul atins de dezvoltarea forțelor de producție, în socialism, mai există încă diferențe esențiale între agricultură și industrie, între sat și oraș, între munca fizică și cea intelectuală etc., dar ele se atenuează, în procesul înaintării construcției socialiste, urmînd să dispară în comunismul deplin. De asemenea, procesul de amplasare judicioasă a forțelor de producție și de dezvoltare armonioasă a bazei tehnico-materiale a socialismului pe întregul teritoriu al țării asigură progresul economic și social al tuturor zonelor, al întregii țări și o mai bună distribuire a veniturilor, făcînd astfel ca întregul popor să beneficieze din plin de superioritatea orînduirii socialsite. Pentru prima oară, socialismul a învins în U.R.S.S. Actualmente el există în 14 țări care formează *sistemul mondial socialist*. În țara noastră procesul revoluționar de trecere pe calea socialismului a început prin victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944, moment care a deschis perspectiva revoluției popular-democratice și apoi, după cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare și aliații săi, la 30 decembrie 1947, a revoluției socialiste. În România, socialismul a învins deplin și definitiv. În cursul cincinalului 1961—1965, s-a realizat economia socialistă unitară. Sub conducerea Partidului Comunist Român, poporul nostru a obținut victorii istorice în dezvoltarea economiei, științei, culturii, nivelului de trai al populației. Constituția adoptată în 1965 a proclamat România — republică socialistă. Făurirea **m.** de **p.s.** este opera istorică a poporului din țara respectivă, încununarea luptelor sale pentru libertate socială și națională. **M.** de **p.s.** descătușează capacitățile creatoare ale personalității umane, permite afirmarea și dezvoltarea acesteia în toate domeniile. În dezvoltarea sa, construirea socialismului străbate mai multe etape. Prima este aceea a trecerii de la capitalism la socialism, care începe cu smulgerea puterii politice de la clasele exploatatoare, are drept conținut făurirea bazei economice a socialismului și a bazei sale tehnico-materiale. În România, odată cu făurirea economiei socialiste unitare, odată cu Congresul al IX-lea al partidului din 1965, cu adoptarea noii Constituții și proclamarea Republicii Socialiste, s-a deschis o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării. Planul cincinal 1966—1970 a avut rolul de a consolida baza tehnico-materială a noii societăți. Realizarea acestui plan a creat condițiile necesare pentru trecerea la o etapă nouă a dezvoltării socialiste a țării, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Congresul al X-lea (1969) și Conferința Națională (1972) ale Partidului Comunist Român au caracterizat procesul *făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, societate care „presupune, în primul rînd, creșterea intensă a forțelor de producție, crearea unei economii avansate, a unei industrii și agriculturi moderne, în stare să satisfacă cerințele mereu sporite ale celor ce muncesc. În al doilea rînd, aceasta presupune dezvoltarea susţinută a ştiinţei, învăţămîntului şi culturii — factori de bază ai progresului şi civilizaţiei. În al treilea rînd, crearea condiţiilor în vederea ridicării bunăstării materiale şi spirituale a tuturor oamenilor muncii, înfăptuirea repartiţiei bunurilor produse de societate în spiritul dreptăţii şi echităţii socialiste. În al patrulea rînd, făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate presupune perfecţionarea continuă a relaţiilor de producţie, a organizării conducerii planificate, crearea cadrului organizatoric care să permită manifestarea în sfera vieţii sociale a fiecărui cetăţean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor ţării, lărgirea libertăţilor, dezvoltarea democraţiei socialiste“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate a început odată cu trecerea la realizarea cincinalului 1971—1975 şi necesită mai multe planuri cincinale. Realizarea acestui program va asigura apropierea României de nivelul ţărilor avansate din punct de vedere economic. Vor fi puse astfel baze trainice trecerii treptate spre comunism, societate care va ridica omenirea spre noi trepte de civilizaţie materială şi spirituală. Socialismul reprezintă un mod de producţie de acelaşi tip cu cel comunist, constituind, în fond, prima fază, inferioară a lui, şi pregăteşte trecerea la acesta. Pornind de la analiza realităţii, Programul P.C.R. supus aprobării Congresului al XI-lea defineşte strategia generală a partidului, al cărui scop principal este făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi crearea condiţiilor pentru edificarea comunismului în România (v. şi *mod de producţie comunist; societatea socialistă multilateral dezvoltată*).

MODEL ECONOMIC, schemă abstractă şi simplificată destinată reprezentării elementare a unui fenomen sau proces economic complex. Reprezentarea fenomenelor şi proceselor economice prin modele nu este însă nemijlocită, ci are loc prin intermediul unei teorii explicative (teorii descriptive sau teorii ipoteză). Pentru ca modelul să reflecte fidel fenomenele şi procesele economice este necesară existenţa unei izomorfii între structura modelului, structura teoriei formalizate prin model şi structura fenomenului sau procesului economic reflectat prin teorie. Deoarece gradul de izolare a proceselor şi fenomenelor economice, precum şi unghiul din care se poate face cercetarea sînt diferite, unul şi acelaşi fenomen sau proces economic poate fi reprezentat prin mai multe modele, care sînt de regulă modele economico-matematice. Prin aceasta se asigură o imagine mai completă a realităţii economice. **M. e.** se pot grupa: 1) după sfera de cuprindere a fenomenului sau procesului economic în: *microeconomice* (modelul preţului de cost al întreprinderii), *macroeconomice* (modelul reproducţiei) şi *mondoeconomice* (modelul formării preţurilor pe piaţa mondială); 2) după intervalul de timp în care are loc reflectarea, în: *statice*, care reflectă starea fenomenului sau procesului economic la un moment dat (modelul static al balanţei legăturilor dintre ramuri) şi *dinamice*, în care timpul apare ca o variabilă ce implică modificări structurale (modelul dinamic al balanţei legăturilor dintre ramuri); 3) după scopul utilizării, în: *modele de decizie*, care servesc pentru luarea unor decizii (modele de optimizare a diferitelor proporţii) şi *modele de previziune*, care prefigurează evoluţia unui fenomen sau proces economic (modelul creşterii economice într-un anumit orizont de timp). Modul în care faptele relevate de model servesc efectiv politicii economice depinde de natura social-economică a fiecărei orînduiri. În capitalism, spre exemplu, deşi modelul creşterii economice formulează condiţiile unei creşteri economice echilibrate, aceste condiţii nu se întîlnesc niciodată. Dimpotrivă, în socialism, toate posibilităţile relevate de un model pot constitui, dacă acesta a ţinut seama de restricţiile existente în realitate, obiectul politicii economice. Sînt însă şi situaţii cînd între soluţiile oferite de model şi deciziile luate în politica economică există diferenţe. Este vorba de aşa-numita judecată calitativă, care are în vedere anumiţi factori social-politici ce nu pot fi cuantificaţi şi primează asupra calculului matematic. Pe măsură însă ce posibilităţile de cuantificare a diferiţilor factori cresc şi, ca urmare, modelele devin din ce în ce mai adecvate, aceste diferenţe se reduc.

MODELARE ECONOMICĂ, metodă de cercetare a fenomenelor şi proceselor economice bazată pe folosirea modelelor; ea constă în reproducerea schematică a unui fenomen sau proces economic sub forma unui sistem similar sau analog, în vederea studierii comportării fenomenului sau procesului economic respectiv. **M.e.** este, de regulă, o modelare matematică în care dependenţele dintre diferitele laturi ale fenomenului sau procesului economic studiat sînt prezentate sub forma unor funcţii matematice. Prin aceasta, raporturile de cauzalitate din fenomenul sau procesul economic cercetat devin, în analogul său — modelul economico-matematic —, raporturi funcţionale. Aceste raporturi funcţionale pot fi supuse unui întreg şir de transformări în urma cărora rezultă alte raporturi funcţionale, care permit descoperirea unor legături şi legităţi la care nu s-ar putea ajunge uşor pe alte căi (de exemplu, modelarea de către *V.I. Lenin* (v.) a procesului reproducţiei lărgite i-a permis să dezvăluie legitatea care guvernează raportul dintre dezvoltarea celor două sectoare ale producţiei sociale — creşterea cu precădere a producţiei sectorului I). **M.e.** ca metodă de cercetare şi reflectare a fenomenelor şi proceselor economice deşi îşi are începuturile cu mult timp în urmă, fiind folosită încă de *Fr. Quesnay* (v.), a început să cunoască o largă utilizare abia odată cu descoperirea şi utilizarea calculatoarelor electronice.

MODERNIZARE, acţiunea de adaptare a sistemelor tehnice şi economice la condiţiile noi create de progresele în domeniile respective. **M.** *producţiei*, ansamblul de măsuri cuprinzînd introducerea tehnicii şi tehnologiei noi, îmbunătăţirea organizării şi conducerii producţiei, corespunzător condiţiilor etapei de dezvoltare date. **M.** *maşinilor şi instalaţiilor*, îmbunătăţirea caracteristicilor tehnice, funcţionale, fie a unor părţi, fie a ansamblului maşinii sau instalaţiei, care să permită obţinerea de performanţe comparabile cu ale maşinilor noi similare. **M.** maşinilor şi instalaţiilor este una din principalele căi de atenuare şi chiar înlăturare a efectelor negative determinate de uzura morală. **M.** *produselor*, acţiunea de structurare continuă a producţiei, de creştere mai accentuată a produselor cu grad înalt de complexitate, în principal, produse noi, care să corespundă tot mai mult cerinţelor determinate de revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană în producţia socială. Pe plan mondial s-a conturat tendinţa ca la un interval de 3—5 ani, mai mult de 50% din produsele fabricate în principalele ramuri ale industriei să fie produse noi. **M.** are loc şi în celelalte domenii ale muncii: agricultură, construcţii, transporturi, comerţ, învăţămînt, cercetare ştiinţifică, organizare şi conducere, ocrotirea sănătăţii, administraţie etc., în sensul promovării a ceea ce este înaintat şi eficient în ştiinţă şi tehnică, al racordării la cerinţele mereu dinamice ale dezvoltării economico-sociale.

MODERNIZAREA ECONOMIEI NAŢIONALE, proces economico-social dinamic şi complex a cărui esenţă constă în dezvoltarea puternică a forţelor de producţie, asigurarea unei structuri complexe şi mobile, în care industria, în primul rînd ramurile ei de bază, are un rol hotărîtor, creşterea intensivă a producţiei agricole, intensificarea cercetării ştiinţifice şi aplicarea largă a rezultatelor progresului tehnico-ştiinţific în toate ramurile economiei, extinderea şi perfecţionarea permanentă a învăţămîntului şi a altor forme de pregătire şi calificare a forţei de muncă, socializarea tot mai înaltă a producţiei, realizarea unei înalte productivităţi a muncii sociale, valorificarea superioară, intensă şi multilaterală a resurselor materiale şi umane în toate judeţele, participarea activă la schimburile economice internaţionale, la diviziunea mondială a muncii, toate acestea reflectîndu-se în obţinerea unui venit naţional ridicat pe locuitor şi în propagarea în masă a realizărilor civilizaţiei moderne. **M.e.n.** presupune echilibrul dinamic şi progresul tuturor componentelor sale în pas cu tot ce este mai avansat şi eficient. În condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice actuale, ceea ce se apreciază că este modern, la un moment dat, în scurt timp poate să fie depăşit. **M.e.n.** impune astfel confruntarea cu tot ce e înaintat pe plan mondial în ştiinţă, tehnică, tehnologie, organizarea şi conducerea producţiei, pregătirea şi perfecţionarea cadrelor etc. Durata în care se realizează **m.e.n.** depinde de nivelul de la care a pornit economia naţională respectivă, de potenţialul ei material şi uman şi de gradul utilizării lor; modernizarea este accesibilă oricărei economii naţionale, indiferent de mărimea ei, fiind o condiţie esenţială pentru creşterea economică dinamică, pentru realizarea reproducţiei sociale de tip intensiv. În România, Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare spre comunism, pune pe primul plan **m.e.n.** în vederea trecerii de la starea de ţară socialistă în curs de dezvoltare în rîndul ţărilor dezvoltate din punct de vedere economic. Fără a ignora experienţa mondială, P.C.R. concepe **m.e.n.** nu în sensul copierii mecanice a structurilor din ţările avansate, ci al adoptării unei structuri adecvate realizării unui progres rapid al României, în care să se afirme ramurile moderne, primele purtătoare ale revoluţiei ştiinţifice-tehnice care permit realizarea producţiei sociale cu eficienţă superioară. Crearea unei economii moderne este concepută a se realiza în primul rînd cu forţele unite ale întregului popor avînd în vedere şi avantajele care decurg din colaborarea internaţională cu ţările socialiste, cu toate statele, indiferent de sistemul lor social. Prin conţinutul şi mecanismul lor, relaţiile socialiste de producţie permit accelerarea **m.e.n.** prin aceea că oferă condiţiile obiective pentru elaborarea planului naţional unic pe baza şi în cadrul căruia se asigură dezvoltarea armonioasă şi în ritmuri susţinute a întregii economii naţionale, ca un singur tot, bine echilibrat şi eficient. De aceea, continuînd industrializarea socialistă, ca pivot al progresului întregii ţări, partidul şi statul nostru acordă atenţie deosebită dezvoltării în ritmuri adecvate a agriculturii şi celorlalte ramuri economice, promovării consecvente a factorilor de ordin calitativ în toate sectoarele de activitate economico-socială: structuri moderne, cadre bine pregătite şi competente, ştiinţa şi tehnica avansate, folosirea cu randament maxim a tuturor resurselor, organizarea şi conducerea ştiinţifică a economiei etc., toate în vederea creşterii mai accentuate a venitului naţional pe locuitor, pe baza dezvoltării producţiei materiale şi a ridicării eficienţei economice.

MONEDĂ, piesă de metal (aur, argint, cupru etc.), cu o greutate şi formă stabilite prin lege, care serveşte ca mijloc de circulaţie şi de plată în cadrul economiei unei ţări. Greutatea metalului preţios în **m.** şi titlul său sînt stabilite prin legea de emisiune şi garantate prin efigia statului. **M.** se prezintă, în general, sub formă de disc plat. Pe faţă (avers) şi pe verso (revers), **m.** are relief (efigie) şi inscripţii (legende), iar pe muche, de obicei, zimţi sau inscripţii, în scopul apărării integrităţii ei materiale de deteriorările prin tăiere şi roadere, pe care falsificatorii le efectuau în vederea extragerii unei părţi din conţinutul de metal preţios al **m.** Baterea de **m.** este în general un atribut al independenţei şi suveranităţii statului emitent. În calitate de **m.**, banii „vorbesc limbi diferite şi poartă uniforme naţionale diferite“ *(K. Marx)*, pierzîndu-şi în felul acesta caracterul internaţional al metalului şi primind un caracter naţional, local. În cazul cînd **m.** circulă dincolo de graniţele ţării emitente, ea pierde caracterul naţional şi rămîne o bucată de metal cu o anumită greutate şi aliaj. **M.** poate avea valoare proprie deplină (**m.** principală) sau reprezentativă (**m.** divizionară), cu valoare proprie inferioară valorii nominale. **M.** principală, care constituie o unitate monetară şi ca atare serveşte ca etalon al preţurilor, se numeşte **m.** *de bază*, iar cea care corespunde mai multor unităţi monetare, **m.** *multiplă*. După Herodot, primele **m.** au fost bătute în statul antic Lidia din Asia Mică (sec. al VII-lea î.e.n.). Înainte banii de metal aveau forma de obiecte bani (inele, vîrfuri de săgeată etc.) sau de lingouri propriu-zise, ceea ce necesita la fiecare tranzacţie verificarea conţinutului prin cîntărire şi probarea titlului. Denumirea de **m.** provine de la monetăria romană instalată lîngă templul Juno Moneta. Un timp **m.** au fost emise de preoţi, apoi de regi. În Evul Mediu ele au fost emise de regi, de căpeteniile feudale şi de oraşe. Prin crearea statelor naţionale, baterea de **m.** a revenit puterii centrale. Pe teritoriul României, primele **m.** autohtone cunoscute au fost drahmele bătute din argint de oraşul pontic Histria în sec. V—IV î.e.n. Geto-dacii au emis **m.** proprii imitate după modele macedoniene. Statele feudale au avut sisteme monetare proprii, primele emisiuni fiind în Ţara Românească ale lui Vladislav-Vlaicu (1364—1377), în Moldova ale lui Petru Muşat (1374—1392), iar în Transilvania, sub stăpînirea lui Ioan I. Zapolya (1538—1540) şi în perioada autonomiei (1541—1690). Pentru prima oară **m.** *leul*, a fost bătută în Principatele Unite în 1887. După primul război mondial, baterea de **m.** de aur şi argint cu valoare proprie deplină destinate circulaţiei a încetat. În condiţiile actuale, în care nu mai circulă în ţara noastră decît **m.** divizionare, termenul de **m.** a fost extins în vorbirea curentă pentru denumirea oricărui semn bănesc, inclusiv pentru banii de cont care nu au o existenţă materială („**m.** scripturală“, sau „**m.** de cont“). De asemenea se denumesc sisteme monetare acele sisteme care nu au în centru o **m.** metalică ci un semn de valoare. Confuzia există şi în alte limbi (engl. între *money* şi *currency*, germ. între *Geld* şi *Wáhrung*). Faptul că termenul **m.** nu mai are azi un sens general acceptat poate dăuna înţelegerii unor fenomene şi procese importante din viaţa economică. De aceea este indicat ca acest termen să nu fie considerat ca fiind sinonim cu cel de bani.

MONEDĂ DE REZERVĂ, v. **VALUTĂ DE REZERVĂ.**

MONOCULTURĂ, specializare excesivă a agriculturii, în cadrul unei ţări sau al unei regiuni, într-o singură cultură vegetală. **M.** a determinat în ţările care s-au aflat sub dominaţia colonială o orientare unilaterală a economiei naţionale, cu consecinţe grave asupra dezvoltării economice şi în circuitul relaţiilor internaţionale. În prezent, ţările în curs de dezvoltare îşi diversifică producţia, paralel cu sporirea producţiei şi exportului de mărfuri agricole tradiţionale.

MONOPOL, (în general) drept exclusiv al cuiva de a dispune de ceva, de a efectua ceva; (economic) dominaţie exclusivă a unei persoane fizice sau juridice, într-un domeniu, în unul sau în mai multe sectoare economice. **M.** *artificial*, acapararea temporară a unei situaţii avantajoase pe piaţa unor mărfuri, care permite acelei persoane fizice sau juridice să impună preţuri de **m.** mai mari decît preţul de producţie şi valoarea mărfurilor, în cazul mărfurilor produse sau desfăcute de cei care deţin **m.** artificial, sau mai mici decît preţul de producţie şi valoarea mărfurilor, cînd e vorba de mărfurile cumpărate de ele. În capitalism, cel mai cunoscut **m.** artificial este **m.** proprietăţii private asupra pămîntului care impune vînzarea mărfurilor agricole la asemenea preţuri, încît deţinătorii acestui **m.** încasează renta absolută şi renta de **m.** **M.** *capitalist* reprezintă o întreprindere capitalistă foarte mare sau o uniune de întreprinderi capitaliste, care concentrează o parte atît de mare a producţiei şi desfacerii unei anumite mărfi, încît are posibilitatea să îngrădească libera concurenţă, să domine piaţa şi să impună astfel de preţuri încît să obţină profituri ridicate de **m.** Mulţi economişti burghezi leagă existenţa **m.** de asimilarea unui produs nou, de faptul că la un moment dat o întreprindere produce singură o anumită marfă, acreditînd ideea că orice întreprindere, orice mic meseriaş, care produce pentru prima dată un anumit sortiment ar fi un monopolist. Acest raţionament tehnicist conduce inevitabil la concluzia că o mică întreprindere care lansează pe piaţă un produs nou poate fi considerată un **m.** Falsitatea acestei interpretări decurge fie şi numai din următoarele: o asemenea situaţie nu durează mult timp întrucît o mare întreprindere poate să-şi însuşească rapid secretul de fabricaţie dacă interesele ei de profit o cer; în condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, întreprinderile mici nu sînt capabile să avanseze asemenea resurse financiare care sînt necesare pentru asimilarea unui produs nou, complex şi de înaltă tehnicitate. **M.** capitalist exprimă relaţii de exploatare burgheză mult mai cuprinzătoare, desfăşurate pe planuri şi prin metode mai complexe, decît în cazul întreprinderilor capitaliste nemonopoliste. În sfera relaţiilor de exploatare monopolistă sînt cuprinse, pe lîngă proletariatul din propriile întreprinderi şi din întreprinderile din afara **m.** (care rămîne principalul creator de profit pentru monopolişti) şi alte mase de oameni ai muncii, atît din ţările în care domină **m.**, cît şi din alte ţări capitaliste. De aici apare ca firesc faptul că în lupta pentru lichidarea exploatării monopoliste sînt interesate vital clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea, mica burghezie şi burghezia mijlocie de la oraşe, atît din ţările capitaliste dezvoltate, cît şi din ţările în curs de dezvoltare. **M.** capitalist îmbracă forme diferite, de la cele mai simple — *cornerul* (v.), *ringul* (v.), *poolul* (v.), pînă la forme complexe şi relativ stabile — *cartelul* (v.), *sindicatul*, *trustul* (v.), *combinatul* (v.), *concernul* (v.), *conglomeratul* (v.). În practică, aceste forme de **m.** nu au peste tot şi întotdeauna o structură identică şi un statut imuabil. **M.** se extinde şi asupra condiţiilor naturale, concretizîndu-se în acapararea, deţinerea de către anumite persoane fizice sau juridice a unor forţe productive naturale (cădere de apă, zăcăminte, minerale, suprafeţe arabile fertile etc.), cu excluderea tuturor celorlalţi de la utilizarea acestor forţe naturale (v. şi *rentă funciară în capitalism*). **M.** *bilateral* (v. şi *duopol*; **m.** *de stat*; **m.** *internaţionale*).

MONOPOL DE STAT, drept exclusiv al unui stat de a produce şi desface anumite mărfuri, de a presta sau beneficia de anumite servicii, de a efectua anumite operaţiuni (bancare) etc. În *capitalism* **m.** de **s.** este o expresie a rolului statului burghez în economie şi poate avea mobiluri diferite: fabricarea şi vînzarea anumitor produse cu un scop fiscal (**m.** de **s.** asupra tutunului, alcoolului etc.), asigurarea securităţii statului (producerea materialelor explozibile, achiziţionarea de armament şi exportul de arme), prestarea anumitor servicii pentru satisfacerea interesului general (poşta, telegraful, telefonul, radioteleviziunea, transportul pe căile ferate etc.). În *socialism*, **m. de s.** decurge din natura proprietăţii socialiste de stat şi este exercitat în interesul general al întregului popor, din rolul economico-organizatoric al statului socialist. El constă în dreptul exclusiv al statului de a produce şi vinde prin unităţile sale, pe baza planului naţional unic, principalele mijloace de producţie, o serie de bunuri de consum (alcool, produsele din tutun, sarea etc.), achiziţionarea produselor agricole de bază, de a desfăşura comerţul internaţional şi decontările internaţionale, de a desfăşura activitatea de transport pe căile ferate, navale şi aeriene etc. **M. de s.** în socialism constituie o condiţie absolut necesară pentru dezvoltarea planificată a economiei naţionale, pentru asigurarea stabilităţii circulaţiei monetare, pentru asigurarea independenţei şi suveranităţii naţionale.

MONOPOL VALUTAR, drept exclusiv al unui stat socialist de a înfăptui, prin intermediul băncilor, tranzacţii cu valută străină, cu aur şi alte metale preţioase în relaţiile economice şi de altă natură cu celelalte state. **M.v.** este strîns legat de *monopolul comerţului exterior* (v.) al acestor state.

MONOPOLISM, stare de dominare a unei ramuri de producţie sau a unui sector de activitate, a unei pieţe de desfacere sau de aprovizionare (piaţa mărfurilor şi serviciilor, piaţa capitalurilor, piaţa creditelor, piaţa muncii etc.), a unei economii naţionale sau a unor părţi ale pieţei internaţionale capitaliste de către cele mai mari monopoluri, în primul rînd de către monopolurile internaţionale (v. şi *dominaţia monopolurilor; imperialism*).

MONOPOLIZARE, proces de întărire a puterii monopolurilor, de extindere în lărgime şi în profunzime a ariei dominaţiei lor asupra diferitelor ramuri de activitate economică, asupra economiei fiecărui stat capitalist, precum şi asupra economiei mondiale capitaliste. Instrumentele principale ale **m.** sînt concentrarea şi centralizarea producţiei şi a capitalului. Efectul principal al **m.** îl constituie creşterea *dominaţiei monopolurilor* (v.).

MONOPOLUL ASUPRA PĂMÎNTULUI CA OBIECT AL ECONOMIEI, relaţie economică în virtutea căreia se formează dreptul unei persoane fizice sau juridice de a folosi exclusiv o anumită suprafaţă de teren, cu toate avantajele economice pe care le poate oferi aceasta la un moment dat. Această formă de monopol se manifestă, atît în capitalism, cît şi în socialism, deoarece indiferent de forma de proprietate asupra pămîntului, acesta este limitat ca suprafaţă, pe una şi aceeaşi parcelă de teren neputîndu-se organiza mai multe procese de producţie de către producători diferiţi. **M. asupra p. ca o. al e.** presupune şi faptul că suprafeţele de pămînt bune şi foarte bune pentru agricultură sînt limitate şi nu pot asigura, în anumite condiţii, satisfacerea întregii nevoi sociale de produse agricole. Drept urmare, societatea este nevoită să cultive şi alte terenuri mai puţin favorabile, dar necesare. De asemenea, **m. asupra p. ca o. al e.** include caracterul limitat şi diferit, mai eficient sau mai puţin eficient, al folosirii tehnicii agricole noi şi a tehnologiei avansate de producţie de către o unitate agricolă sau alta. Monopolizarea folosirii unei suprafeţe limitate de pămînt presupune astfel dreptul de a dispune de toate calităţile superioare ale acesteia (fertilitatea naturală, clima, condiţiile de exploatare a maşinilor şi de utilizare a tehnologiei, distanţa faţă de pieţele de desfacere a produselor agricole etc.) care aduc avantaje economice în procesul exploatării. În *capitalism*, **m.**

asupra **p.** ca **o.** al **e.** este bazat pe proprietatea privată asupra pămîntului. Modul de producţie capitalist dă naştere la separarea pămîntului — ca principalul mijloc de producţie în agricultură —, de producătorii direcţi. În aceste condiţii, proprietarul funciar poate să înstrăineze altei persoane (arendaşului) dreptul de folosinţă a suprafeţelor de teren, pe timp limitat, în schimbul unei sume de bani, numită *arendă* (v.), dar păstrîndu-şi în continuare dreptul de proprietate asupra suprafeţelor respective. În perioada cît arendaşii îşi exercită dreptul de monopol asupra folosirii terenurilor arendate, exploatează condiţiile naturale şi economice ale acestora, excluzînd de la acest drept orice alte persoane, inclusiv pe proprietarul funciar. Diferenţele de fertilitate şi distanţele diferite faţă de pieţele de desfacere, determină ca pe suprafeţe egale ca mărime să fie inegale atît producţia cît şi cheltuielile de producţie, de aprovizionare şi desfacere pe unitate de produs şi, în consecinţă, la investiţii de capital egale pe terenuri de aceeaşi mărime se obţin rezultate economice diferite. Capitaliştii care deţin monopolul exploatării terenurilor celor mai avantajoase din punct de vedere al condiţiilor de fertilitate şi poziţie, deţin şi monopolul rezultatelor superioare. În *socialism*, **m.** asupra **p.** ca **o.** al **e.** se bazează pe existenţa celor două forme ale proprietăţii socialiste (de stat şi cooperatistă) asupra pămîntului şi a celorlalte principale mijloace de producţie. Ca avuţie a întregii naţiuni, pămîntul aparţine celor ce-l muncesc, care-l exploatează, în calitate de producători şi proprietari, în folosul întregului popor. Exploatarea pămîntului se realizează însă prin exercitarea dreptului de monopol al folosirii acestuia atît de către unităţile de stat, cît şi de către cele cooperatiste. Ca urmare, de rezultatele economice obţinute de pe terenurile care oferă cele mai bune condiţii, beneficiază unităţile de stat sau cooperatiste care au în folosinţă terenurile respective. Transmiterea dreptului de folosinţă agricolă a pămîntului în schimbul arendei, încetează să mai existe ca relaţie economică în socialism. **M.** asupra **p.** ca **o.** al **e.** stă la baza formării rentei diferenţiale, atît în orînduirea capitalistă, cît şi în sistemul socialist (v. şi *rentă funciară în capitalism*).

MONOPOLUL COMERŢULUI EXTERIOR, preluarea de către stat prin organele împuternicite de el a controlului parţial sau total asupra schimburilor comerciale externe ale unei ţări. **M.c.e.** este specific ţărilor socialiste, decurgînd din rolul economic al statului socialist în dezvoltarea planificată şi independentă a economiei naţionale. Esenţa **m.c.e.** o constituie promovarea şi dezvoltarea schimburilor comerciale şi a cooperării economice şi tehnico-ştiinţifice internaţionale în condiţiile respectării principiilor de colaborare înscrise în dreptul internaţional, coordonînd, totodată, activitatea propriilor organizaţii care realizează diferite acte şi fapte de comerţ pe pieţele externe. Pe plan intern, monopolul statului nostru socialist asupra comerţului exterior urmăreşte crearea condiţiilor necesare pentru coordonarea resurselor interne în vederea asigurării unei participări intense la schimburile comerciale externe şi integrarea acestora în politica economică unitară a ţării. Pe plan extern, pe această cale, se asigură caracterul planificat al relaţiilor economice cu celelalte ţări, unitatea politicii economice externe a ţării, prin subordonarea intereselor departamentale intereselor generale ale economiei naţionale. **M.c.e.** se exercită prin organele centrale şi locale ale puterii de stat, prin intermediul unităţilor socialiste specializate. În R.S. România, comerţul exterior este monopol de stat din anul 1949. El se desfăşoară pe baza planului naţional unic, de către centralele industriale, organizaţiile de comerţ exterior specializate precum şi de ministere, întreaga activitate fiind coordonată de Ministerul Comerţului Exterior şi al Cooperării Economice Internaţionale. Monopolul statului asupra comerţului exterior există şi în unele ţări în curs de dezvoltare (India, Birmania ş.a.), pentru anumite produse, în vederea protejării intereselor exportatorilor şi importatorilor naţionali faţă de concurenţa străină.

MONOPOLUL PROPRIETĂŢII PRIVATE ASUPRA PĂMÎNTULUI, concentrarea fondului funciar în mîinile proprietarilor particulari, îndeosebi ale marilor proprietari, ca expresie a dreptului acestora de a dispune de anumite porţiuni ale globului pămîntesc, ca sfere ale voinţei lor particulare, cu excluderea tuturor celorlalte persoane de la acest drept. El a apărut în urma destrămării orînduirii comunei primitive, ajungînd în forma sa cea mai dezvoltată în modul de producţie capitalist. Pentru permisiunea acordată de proprietar de a folosi pămîntul ca domeniu exclusiv de investire şi valorificare a capitalului său, capitalistul arendaş plăteşte proprietarului rentă funciară, parte a plusvalorii creată de muncitorii agricoli. Pentru proprietarul funciar renta reprezintă astfel un anumit impozit în bani perceput de la capitalistul arendaş în virtutea dreptului său de proprietate asupra pămîntului, fie el şi de cea mai slabă fertilitate. Proprietatea funciară capătă astfel formă pur economică de valorificare prin renta funciară. **M.p.p.** asupra **p.** este cauza formării şi însuşirii rentei absolute precum şi a însuşirii rentei diferenţiale de către proprietarul funciar. Plata rentei funciare absolute şi diferenţiale de către arendaş proprietarilor de pămînt adînceşte exploatarea oamenilor muncii, îngrădeşte investiţiile de capital în agricultură, sustrage acumulării o parte a plusvalorii care ar putea fi transformată în capital productiv, determină menţinerea unor preţuri de vînzare ridicate la produsele agricole. Pe o anumită treaptă a dezvoltării capitalismului **m.p.p.** asupra **p.** apare ca o frînă chiar pentru acest mod de producţie, ceea ce a determinat chiar pe o serie de economişti burghezi să ceară naţionalizarea pămîntului aflat în proprietatea marilor latifundiari. Ulterior, o bună parte a marilor proprietari de pămînt au devenit capitalişti, iar clasa burgheză, în prezent burghezia monopolistă, a devenit ea însăşi proprietară de pămînt. **M.p.p.** asupra **p.** se împleteşte astfel organic cu dominaţia monopolurilor în viaţa economică, se concentrează în mîna monopolurilor, acestea tinzînd să reunească în profitul ridicat de monopol toate formele pe care le îmbracă plusvaloarea: profitul, renta şi dobînda (v. şi *rentă; rentă funciară în capitalism)*.

MONOPOLURI INTERNAŢIONALE, înţelegeri între cele mai mari monopoluri din diferite ţări cu privire la împărţirea pieţelor de desfacere, sursele de materii prime, la mărirea preţurilor, la proporţiile producţiei etc., în vederea asigurării profitului ridicat de monopol. Apariţia **m.i.** constituie una din trăsăturile caracteristice trecerii capitalismului în stadiul imperialist şi totodată o formă de manifestare a esenţei imperialismului. Formarea **m.i.** este rezultatul înaltului proces de concentrare pe scară mondială a capitalului şi producţiei. Înţelegerile pot fi posibile numai atunci cînd piaţa mondială capitalistă a unui produs sau a altuia este dominată de cîţiva giganţi monopolişti ce îşi dispută întîietatea. **M.i.** au cunoscut o dezvoltare continuă, de la înţelegeri simple, în care monopolurile participante îşi menţin independenţa de producţie şi desfacere, pînă la cele complexe, în care producţia şi desfacerea se efectuează în comun. Trusturile şi concernele internaţionale de astăzi se deosebesc de cele dinaintea celui de-a doilea război mondial, atît prin capacitatea lor competitivă, cît și prin sfera de cuprindere, atît ca urmare a diversificării producției și activităților economice în general, cît și a accentuării acelor forme și metode de expansiune economică ce le creează noi posibilități de afirmare și poziții relativ stabile pe piața internațională. Așa, spre exemplu, cartelurile internaționale reprezintă azi înțelegeri între giganți monopoliști și nu între monopoluri de o talie modestă, așa cum se caracterizau ele la începutul sec. al XX-lea, și vizează nu numai obiective strîns legate de împărțirea piețelor de desfacere, ci și cercetarea științifică, introducerea progresului tehnic, crearea unor filiale în afara granițelor naționale. Împărțirea piețelor în momentul încheierii înțelegerii se face în favoarea acelui ce dispune de o forță economică superioară. Odată cu dezvoltarea inegală a ramurilor, subramurilor, țărilor, se produc schimbări în raportul de forțe pe plan economic, ceea ce atrage inevitabil modificări în împărțirea economică a lumii capitaliste. În această luptă pentru împărțirea și reîmpărțirea piețelor și sferelor de influență se nasc contradicții profunde nu numai la nivelul **m.i.** dar și al statelor monopoliste. În perioada postbelică rolul **m.i.** în economia capitalistă mondială crește, iar **m.i.** trec de la metodele clasice de acaparare a pieței la noi strategii, care să permită cucerirea sferei producției, înlăturînd din această fază primară concurenții cu care eventual urmau să se confrunte în sfera schimbului. Concurența pe plan tehnic și tehnologic capătă astfel valențe noi, necunoscute în trecut, determinînd o modificare mult mai rapidă a raportului de forțe dintre giganții monopoliști. **M.i.** contemporane dispun de o bază financiară puternică și de un substanțial sprijin din partea statelor monopoliste. În acest context, expansiunea începe să-și modifice formele, să treacă la asaltarea piețelor nu de la distanță, ci acționînd cît mai aproape de ele și, în limita posibilităților, implantîndu-se pe piețele al căror potențial le asigură, dacă nu în prezent, dar pentru viitor, o expansiune sigură și un profit ridicat. Lupta pentru împărțirea economică a lumii capitaliste se dă astăzi între **m.i.** în bună măsură prin intermediul investițiilor reciproce de capital între țările capitaliste dezvoltate. Existența a 3 000 de filiale nord-americane în diferitele țări ale lumii capitaliste, în cele mai diverse sectoare economice pune la grea încercare chiar pe cele mai puternice monopoluri vest-europene. Monopolurile nord-americane ca și cele japoneze dispun de o capacitate competitivă mult sporită, ceea ce face ca lupta pentru reîmpărțire între monopolurile nord-americane și japoneze pe de o parte, și cele vest-europene pe de altă parte, să cunoască o intensitate crescîndă. Caracteristică pentru perioada postbelică este participarea statelor la formarea de uniuni monopoliste internaționale interstatale, în scopul sprijinirii directe a **m.i.** în vederea participării lor la reîmpărțirea piețelor, sferelor de influență etc.

MONOPRODUCȚIE, specializare îngustă a unei economii naționale, limitată la o singură ramură economică, de obicei agricultura, industria extractivă sau industria prelucrării primare a materiilor prime minerale. **M.** este încă prezentă în țările slab dezvoltate din punct de vedere economic și este rezultatul politicii coloniale de dominație și dictat, care au orientat economia acestora potrivit intereselor țărilor imperialiste. **M.** are consecințe negative pentru situația economică a țărilor respective, mai ales în relațiile economice internaționale. Procesul de producție depinde în cea mai mare măsură de piața externă și de marile monopoluri internaționale. În prezent, țările care au practicat **m.** se orientează spre diversificarea producției naționale.

MONOPSON 1. Împrejurare în care pe piața capitalistă există o singură firmă cumpărătoare, care monopolizează cumpărarea unei mărfi. Această situaţie permite cumpărătorului să impună vînzătorilor preţul care-l avantajează cel mai mult. **M.** afectează un număr relativ restrîns de mărfuri. Poate fi întîlnit în comerţul cu ridicata de petrol brut, tutun, sfeclă de zahăr etc. Acapararea unor surse de aprovizionare de către o firmă mare poate să constituie un **m.** **2.** Situaţie dominantă pe piaţa unei anumite mărfi în care există un vînzător şi numeroşi cumpărători.

MONTCHRÉTIEN [pron. *mõkretiẽ*], Antoine de (1575—1621), economist francez, reprezentant al *mercantilismului* (v.). A făcut cercetări în domeniul comerţului, manufacturii, navigaţiei şi a politicii economice, într-o concepţie ce reflecta trecerea de la sistemul monetar la mercantilismul dezvoltat. A condamnat luxul nobilimii şi a compătimit situaţia grea a ţărănimii oprimate de jugul feudal. *Op. pr.:* „Tratat de economie politică dedicat regelui şi reginei" (1615).

MORUS (MORE), sir Thomas (1478—1535), gînditor umanist şi om de stat englez, unul dintre primii reprezentanţi ai socialismului utopic. **M.** critica exploatarea maselor populare în formele brutale folosite de moşieri, capitalişti şi statul lor în perioada acumulării primitive a capitalului, susţine că izvorul tuturor relelor sociale era proprietatea privată şi aspira spre o societate superioară celei capitaliste, pe care şi-o imagina ca o societate bazată pe proprietatea comună, în care activitatea economică să fie organizată în mod raţional de către stat, iar munca obligatorie pentru toţi membrii ei. *Op. pr.:* „Utopia" (1516).

MOŞIE, mare întindere de pămînt cultivabil, proprietate a unui moşier, exploatată fie în regie proprie, pe baza folosirii de către moşier a muncii în dijmă (sau parţial prin utilizarea muncii salariate), fie prin cedarea dreptului de folosinţă a terenului către arendaş, în schimbul unei sume de bani — *arenda* (v.).

MOŞIERIME, clasă socială a marilor proprietari funciari, descendentă a clasei de stăpîni feudali (boieri), care s-a menţinut în ţara noastră după reforma agrară din 1864. Desfiinţarea ca clasă a **m.** a avut loc, în mod lent, datorită înţelegerii de clasă între burghezie şi **m.**, prin transformarea treptată a proprietăţii feudale în întreprinderi agricole de tip capitalist, prin împletirea relaţiilor de producţie capitaliste dominante cu rămăşiţele relaţiilor de producţie feudale. Prin reforma agrară din 1945, **m.** a fost desfiinţată ca clasă şi, odată cu aceasta, şi ultimele rămăşiţe ale relaţiilor feudale în România.

MOŞNEAN, ţăran liber în Ţara Românească în perioada feudalismului, care avea în stăpînire proprie locul de casă, grădina şi livada. Pădurile, izlazurile şi fîneţele erau stăpînite în comun sau în devălmăşie. Terenul agricol era împărţit într-un număr de loturi, distribuite periodic, de obicei prin tragere la sorţi. În Moldova se numeau *răzeşi* (v.).

MULTILATERALISM, metodă de politică comercială internaţională, potrivit căreia comerţul se desfăşoară între mai multe ţări, în condiţiile în care fiecare ţară nu mai trebuie să-şi echilibreze balanţa cu fiecare din celelalte în parte, ci să-şi asigure doar o echilibrare globală a balanţei dintre ea şi ţările cu care desfăşoară relaţii comerciale pe baze multilaterale (v. şi *bilateralism*).

MULTIPLICATOR **1.** (În sens larg) Efectul creşterii tuturor componentelor de cheltuieli globale, investiţii, cheltuieli de consum etc. asupra venitului global. **2.** (În sens restrîns) Efectul creşterii unei anumite componente, de regulă a investiţiilor asupra venitului. **M.** indică variaţia venitului în funcţie de cheltuieli. A fost formulat pentru prima dată de către R.F. Kahn, care urmărea stabilirea unei relaţii cantitative între creşterea investiţiei nete şi creşterea gradului de ocupare a populaţiei active agregate, legate de sporirea investiţiei. O construcţie evoluată a **m.** a fost efectuată de către *J.M. Keynes* (v.) care însă l-a folosit în legătură nemijlocită cu „înclinaţia spre consum". Keynes a examinat venitul naţional *(Y)*, în sensul sumei globale a plăţilor nete (adică după scăderea amortizării), pe care îl considera ca o sumă a două componente: a plăţii destinate investiţiilor *(I)* şi a plăţii destinate pentru cumpărarea de bunuri de consum *(C)*. El a analizat componenta consum ca o funcţie liniară a venitului naţional, adică: $C = cY$, în care c, aşa-numitul *coeficient al consumului* satisface condiţia $0 < c < 1$ şi, prin urmare, venitul naţional nu este cheltuit în întregime pentru consum. Se obţine deci:

$$Y = I + C = I + cY.$$

De aci, rezultă că:

$$Y = \frac{I}{1-c} = \frac{1}{1-c} \cdot I,$$

în care $\frac{1}{1-c}$ poartă denumirea de **m.** lui *Keynes*. Această relaţie funcţională poate fi tratată ca un caz particular al **m.** conexiunii inverse. **M.** surprinde anumite legături, corelaţii şi procese tehnico-economice reale ale reproducţiei pe care le întîlnim atît în capitalism cît şi în socialism. Printre acestea se poate aminti *efectul de antrenare* (v.), după care un spor de consum atrage un surplus de investiţii, o investiţie nouă atrage după sine alta etc. Dar în tratarea burgheză, noţiunea de **m.** creează o imagine deformată asupra corelaţiilor şi proceselor reflectate întrucît acestea sînt desprinse de natura orînduirii burgheze. Or, în capitalism, investiţiile prin natura lor sînt, de regulă, capital şi, ca atare, se comportă ca o forţă de amplificare a exploatării. Venitul obţinut de capitalişti este rodul muncii exploatate, iar consumul se realizează pe baza unei structuri de clasă, a unor limite determinate de nevoia de autovalorificare a capitalului. De asemenea, în construcţia economiştilor burghezi, **m.** nu ţine seama de investiţiile inductive, exprimînd numai efectul creşterii investiţiei adiţionale asupra venitului. Totodată cauzele evoluţiei fenomenelor şi proceselor economice sînt înlocuite cu componente de natură tehnico-funcţională. **3. M.** *conexiunii inverse* (sau *operatorul)* se prezintă sub forma:

$$\frac{1}{1-SR},$$

în care: S = sistemul reglat; R= regulatorul. Acest **m.** exprimă procesul de funcţionare a conexiunii inverse în sistemul de reglare. Înmulţind cu el capacitatea de trecere a sistemului reglat obţinem capacitatea de trecere a sistemului de reglare. El are o deosebită importanţă în elaborarea modelelor de creştere economică şi în cadrul sistemelor de reglare.

MUN, Thomas (1571—1641), economist englez, reprezentant al mercantilismului dezvoltat. **M.** a criticat îngustimea mercantilismului timpuriu şi care preconiza rigiditatea balanţei monetare, reţinerea banilor în interiorul ţării, stînjenind astfel comerţul exterior. Adept al comerţului exterior activ, **M.** a propus intensificarea circulaţiei banilor (metalelor preţioase) între ţări, respectiv a importului şi exportului de mărfuri şi bani, cu condiţia ca exportul de mărfuri să depăşească importul şi să rezulte o balanţă comercială activă pentru ţara dată. În legătură cu aceasta, **M.** este adeptul dezvoltării industriei autohtone, al micşorării taxelor vamale şi al unor preţuri scăzute care să uşureze concurenţa pe piaţa externă. *Op. pr.:* „Bogăţia Angliei din comerţul exterior sau balanţa comerţului nostru exterior este legea bogăţiei noastre" (publicată postum; 1669).

M

MUNCĂ, proces între om și natură prin care omul efectuează, reglementează și controlează, prin acțiunea sa, schimbul de materii dintre el și natură în cadrul unor anumite relații sociale. Punînd în mișcare organele corpului său și mijloacele de muncă, omul acționează asupra naturii, asupra „materiei și forțelor ei", își cheltuiește forța fizică și intelectuală și transformă obiectele și forțele naturii în produse necesare pentru satisfacerea multiplelor și variatelor sale trebuințe. **M.** este un atribut al omului și reprezintă o activitate *conștientă* a acestuia, îndreptată asupra unui *anumit scop*. Rezultatul activității desfășurate este produsul **m.** **M.** omenească se distinge prin confecționarea și folosirea mijloacelor de **m.** *Elementele simple* ale procesului de **m.** sînt: 1) activitatea îndreptată spre un anumit scop, **m.** însăși; 2. obiectele **m.**; 3) mijloacele de **m.** (v. și *proces de producție*). Procesul de **m.** reprezintă o condiție generală a schimbului de substanțe între om și natură, *condiție naturală eternă a vieții omenești*. Acționînd asupra naturii, oamenii acționează, în același timp, și asupra lor înșiși, dezvoltîndu-și aptitudinile de a munci, îmbogățindu-și cunoștințele și experiența pe care le folosesc apoi în procesul de creare a *valorilor de întrebuințare* (v.). Pentru a produce, oamenii intră, în mod obiectiv, în anumite relații sociale reciproce și numai în cadrul acestora are loc producția. Activitate comună de producție, **m.** se înfăptuiește sub forma *cooperării* și *diviziunii* **m.** Ea are întotdeauna un caracter social și *o formă social-economică istoricește determinată*. În fiecare formațiune social-economică **m.** îi sînt proprii anumite trăsături specifice. Acestea privesc, înainte de toate, modul de unire a forței de **m.** cu mijloacele de producție, caracterul și conținutul social al **m.**, organizarea ei socială etc. Astfel, procesul de **m.** în capitalism prezintă două trăsături specifice: 1) muncitorul lucrează sub controlul capitalistului căruia îi aparține **m.** lui; 2) produsul **m.** este proprietatea capitalistului și nu a producătorului direct, a muncitorului. În aceste condiții unirea forței de **m.** cu mijloacele de producție are loc pe calea vînzării-cumpărării forței de **m.** în calitate de marfă. De aceea **m.** este subordonată în întregime intereselor capitalului. Proprietatea socialistă imprimă **m.** noi trăsături social-economice, care o disting de formele sale sociale anterioare. Lichidînd orice exploatare a omului de către om socialismul transformă **m.** din **m.** pentru alții în **m.** pentru sine și **m.** pentru societate, imprimă **m.** *un caracter general planificat*, care își găsește expresia în *atragerea* tuturor membrilor societății apți de lucru la prestarea unei activități utile și în *obligativitatea* fiecăruia de a aduce o contribuție corespunzătoare capacităților sale. În aceste condiții **m.** devine o *îndatorire* de onoare a fiecărui cetățean și reprezintă *criteriul* determinant al poziției individului în societate. Generalizarea *reală* a **m.** este indisolubil legată de garantarea dreptului la **m.** tuturor membrilor societății. Noua orînduire socială creează posibilități tot mai largi pentru manifestarea liberă a personalității omului în toate domeniile vieții sociale, dezvoltarea și afirmarea tot mai pronunțată a *caracterului creator* al activității membrilor societății. În același timp, socialismul lichidează *opoziția dintre* **m.** *fizică și* **m.** *intelectuală* (v.) și determină o radicală schimbare a atitudinii membrilor societății față de **m.**, concretizată în formarea și dezvoltarea *disciplinei socialiste* a **m.** În funcție de conținutul social-istoric al **m.**, de sfera în care se desfășoară și de modul ei de manifestare se disting: 1) **m.** *particulară (privată)* a producătorilor autonomi, independenți, întemeiată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție. Socialismul desființează caracterul particular (privat) al **m.** deoarece **m.** membrilor societăţii socialiste se întemeiază pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie; 2) **m.** *socială*, categorie economică cu mai multe sensuri: cel mai general constă în aceea că oamenii consumă **m.** pentru a produce bunurile materiale numai cooperînd într-un anumit mod şi făcînd între ei schimb de activităţi. În acelaşi timp, orice **m.** utilă trebuie să satisfacă o anumită trebuinţă *socială*, să se manifeste ca părticică a **m.** totale a societăţii; întreaga **m.** a societăţii; în condiţiile **m.** producătoare de mărfuri, *caracterul specific social* al **m.** constă în *egalitatea* **m.** ca **m.** omenească, în reducerea tuturor felurilor de **m.** la **m.** omogenă şi în caracterul general al **m.** fiecărui individ. În aceste determinări **m.** reprezintă o relaţie între membrii societăţii. În condiţiile producţiei de mărfuri întemeiată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie **m.** *este mijlocit socială*, ea verificîndu-se ca **m.** socială la piaţă, în procesul schimbului. În socialism proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie face posibilă manifestarea **m.**, înainte de a fi efectuată, ca **m.** *socială nemijlocită*, necesară şi recunoscută de societate. **M.** individuală este încadrată de la început, prin plan, ca o parte a **m.** sociale. Pentru ca posibilitatea să se transforme în realitate trebuie ca planificarea să corespundă cerinţelor reale de consum ale societăţii, iar în procesul realizării planului să se ţină seama de exigenţele consumatorilor din punctul de vedere cantitativ, sortimental şi calitativ. Recunoaşterea iniţială a caracterului social al **m.** nu înseamnă că orice **m.** cheltuită devine automat **m.** socială. Practica demonstrează că în procesul de planificare şi de realizare a planului pot să apară situaţii, care fac ca nu orice **m.** cheltuită efectiv să fie recunoscută în final ca **m.** socială. De aceea, şi în socialism, afirmarea deplină şi confirmarea definitivă a caracterului social al **m.** are loc tot prin intermediul pieţei, în procesul schimbului, unde se confruntă producţia şi gradul de satisfacere a necesităţilor sociale. **M.** *abstractă*, categorie cu ajutorul căreia se exprimă în modul cel mai general o latură esenţială a **m.** producătorilor de mărfuri, privită ca o cheltuire de forţă de **m.** omenească, luată în sens fiziologic, făcînd abstracţie de forma ei concretă; **m.** abstractă reprezintă *sursa* şi *substanţa socială* a valorii mărfurilor, respectiv **m.** omenească *generală* (cheltuire de energie fizică şi intelectuală) şi deci **m.** omogenă din punct de vedere calitativ. Egalitatea fiziologică a diferitelor feluri de **m.** a existat în toate orînduirile sociale. Dar cheltuielile de **m.** în sens fiziologic îmbracă forma **m.** abstracte numai în condiţiile producţiei de mărfuri, atunci cînd exprimă caracterul *specific* social al **m.**, respectiv anumite relaţii de producţie. Exprimînd caracterul *specific social* al **m.**, **m.** abstractă are caracter *istoric* fiind proprie numai **m.** producătoare de mărfuri. **M.** *concretă*, categorie care exprimă **m.** desfăşurată într-o formă specială, îndreptată spre un anumit scop, avînd ca rezultat o anumită valoare de întrebuinţare. Aceasta înseamnă că diferitele **m.** concrete se deosebesc unele de altele prin: forma concretă în care se efectuează, caracterul operaţiunilor, mijloacele de **m.** şi specificul tehnologiei ca şi prin obiectele **m.** supuse prelucrării, fiind depusă de producători de o anumită calificare. În economia de mărfuri, **m.** concretă dobîndeşte trăsături specifice. Ea este **m.** producătorului de mărfuri *autonom* şi, de aceea, *formal* fiecare producător de mărfuri poate produce orice valoare de întrebuinţare şi în orice cantitate. În *realitate* însă datorită faptului că producătorii de mărfuri sînt legaţi între ei prin sistemul *diviziunii sociale a* **m.**, **m.** fiecăruia dintre ei reprezintă o verigă în cadrul acestui sistem şi de aceea ei trebuie să producă valori de întrebuințare *sociale* și în cantitatea necesară societății. Între **m.** concretă și **m.** abstractă există contradicții care în condițiile producției de mărfuri întemeiată pe proprietatea privată au caracter antagonist. **M.** *necesară*, **m.** cheltuită pentru producerea bunurilor materiale necesare pentru refacerea și reproducerea forței de **m.**, indiferent de condițiile social-economice în care se desfășoară; *supramunca*, **m.** depusă peste **m.** necesară. Conținutul social-economic al **m.** *necesare* și al *supramuncii* diferă de la o orînduire socială la alta. În societățile întemeiate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și pe exploatarea omului de către om între **m.** *necesară* și *supramuncă* există o contradicție antagonistă. Astfel, în condițiile *capitalismului* **m.** *necesară* creează produsul necesar, ca echivalent al valorii forței de muncă, iar supramunca creează plusvaloarea pentru posesorii de capital. În *socialism*, întreaga **m.** se desfășoară în vederea satisfacerii trebuințelor societății și ale membrilor ei. Drept urmare contradicția dintre **m.** necesară și supramuncă nu mai are un caracter antagonist. De aceea, prin conținutul nou economic, **m.** necesară ia forma **m.** pentru sine, iar supramunca forma **m.** pentru societate. **M.** *pentru sine*, parte a **m.** nemijlocit sociale depuse în socialism în cadrul timpului de **m.** pentru sine, care creează produsul destinat satisfacerii principalelor nevoi personale ale lucrătorului din sfera productivă și ale familiei sale, asigurînd reproducția normală a forței de muncă. **M.** *pentru societate*, parte a **m.** nemijlocit sociale care se depune în socialism în cadrul timpului de **m.** pentru societate și care creează produsul destinat dezvoltării economice și sociale, creării rezervelor și satisfacerii nevoilor generale ale societății. **M.** *socialmente necesară*, **m.** necesară pentru confecționarea unei mărfi oarecare în condițiile de producție existente, normale din punct de vedere social și cu media socială de îndemînare și intensitate a muncii (v. și *timp de muncă socialmente necesar)*. **M.** socialmente necesară determină mărimea valorii sociale a mărfii. Mărimea valorii mărfii este determinată nu de munca *materializată* în ea, ci de **m.** socialmente necesară pentru reproducția ei în momentul dat. **M.** *complexă (calificată)* reprezintă **m.** simplă potențată, multiplicată, astfel că o cantitate mai mică de **m.** complexă este egală cu o cantitate mai mare de **m.** simplă; **m.** considerată drept **m.** superioară, mai complexă în comparație cu **m.** socială medie, manifestare a unei forțe de **m.** în care intră cheltuieli de calificare mai mari, a cărei producere necesită un timp de **m.** mai îndelungat și care, din această cauză, creează în aceeași unitate de timp o valoare mai mare decît forța de muncă simplă. *Unitatea de măsură* a **m.** complexe este însă **m.** simplă. Diferitele proporții în care diferitele feluri de **m.** complexă sînt reduse la **m.** simplă, ca la unitatea lor de măsură, se stabilesc printr-un proces social care în economia de mărfuri întemeiată pe proprietatea privată are loc spontan, în procesul schimbului de mărfuri. În condițiile socialismului, reducerea **m.** complexe la **m.** simplă se înfăptuiește în mod conștient prin activitatea de planificare a normelor de **m.**, prin organizarea științifică a **m.**, planificarea fondului de retribuire a **m.** etc. **M.** *simplă* exprimă cheltuirea forței de muncă pe care o posedă în medie în organismul său orice om obișnuit, fără vreo pregătire specială anterioară. **M.** simplă și **m.** complexă trebuie privite istoric. În procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al trecerii la construcția comunismului deplin, a ștergerii treptate a deosebirilor esențiale dintre **m.** fizică și **m.** intelectuală se va șterge treptat și deosebirea dintre **m.** simplă și **m.** complexă.

M. *productivă*, categorie pe care economia politică marxist-leninistă o privește din două puncte de vedere: **m.** productivă în general, valabilă pentru toate orînduirile sociale și **m.** productivă care exprimă relații sociale specifice în orînduirea socială în cadrul căreia se desfășoară. Prin **m.** productivă *în general*, se înțelege activitatea omenească îndreptată *nemijlocit* spre crearea valorilor de întrebuințare necesare satisfacerii trebuințelor membrilor societății și se caracterizează prin: acțiunea transformatoare pe care omul o exercită asupra naturii și forțelor ei; însușirea, sub forma valorilor materiale de întrebuințare adecvate, a obiectelor și substanțelor din natură; reprezintă condiția naturală a existenței și dezvoltării omului și societății omenești; constituie *baza* tuturor celorlalte forme de activitate umană. Pe măsura dezvoltării forțelor materiale de producție și adîncirii diviziunii muncii sociale se extinde și sfera **m.** *productive* (v. și *muncitor productiv colectiv)*. **M.** productivă exprimă nu numai un raport între producător și rezultatele **m.** sale, ci și un raport social de producție, el fiind în același timp și un proces de creare a valorii. În capitalism, **m.** productivă dobîndește semnificații și trăsături noi. *Din punctul de vedere al capitalului* **m.** productivă este aceea care produce marfă, mai exact capital-marfă; creează nu numai valoare, ci și plusvaloare; este salarizată din capital și nu din venit. În *socialism*, criteriile care stau la baza definirii **m.** productive sînt: să producă o valoare de întrebuințare socială; să creeze valoare, inclusiv plusprodus. **M.** productivă în condițiile socialismului dobîndește o formă socială nouă și are un conținut social-economic specific. Socialismul creează condițiile pentru împărțirea rațională, optimă a **m.** totale a societății în activitate productivă și neproductivă. **M.** *neproductivă*, **m.** lucrătorilor care nu participă la crearea valorilor de întrebuințare și la producerea de valori. Istoricește, **m.** neproductivă a apărut și s-a dezvoltat pe temeiul **m.** productive. **M.** neproductivă nu trebuie identificată cu munca inutilă. Este adevărat, diferite feluri de **m.** neproductive pot să nu se dovedească necesare, utile pentru dezvoltarea societății, dar altele reprezintă necesități obiective. Generalizînd **m.**, socialismul creează necesitatea și posibilitatea unei repartizări raționale, optime a **m.** totale a societății între sfera producției materiale și sfera producției nemateriale (v. și *sferă a muncii neproductive; sferă a muncii productive)*. **M.** *utilă*, cheltuire de energie fizică și intelectuală pentru satisfacerea unei nevoi reale materiale sau spirituale. Sfera de cuprindere a **m.** utile se extinde atît asupra **m.** productive socialmente necesare, cît și asupra acelei părți a **m.** neproductive care este destinată satisfacerii unor nevoi neproductive, dar reale ale societății, care contribuie la progresul acesteia. În condițiile socialismului dispar cauzele care în orînduirile întemeiate pe exploatare au generat existența unei **m.** nefolositoare societății. **M.** *materializată (trecută)*, **m.** depusă în procese de producție anterioare și concretizată în mijloace de producție și bunuri de consum. În societatea capitalistă, **m.** materializată se opune muncii vii în calitate de capital și o subordonează pe aceasta din urmă. Spre deosebire de aceasta, în condițiile socialismului **m.** materializată reprezintă o condiție esențială a ușurării **m.** vii și sporirii rodniciei ei. **M.** *vie*, manifestarea forței de **m.** în procesul de producție, cheltuirea de energie fizică și intelectuală a omului, care se materializează în produsul nou. Ea este aceea care consumă mijloacele de **m.** și obiectele **m.** în procesul de producție și dă naștere noilor produse, singura care creează noi valori. **M.** vie face ca mijloacele de **m.** și obiectele **m.** să se transforme din mijloace de producție *potențiale* în mijloace de producție *reale*.

Contactul acestora cu **m.** vie constituie singurul mijloc de a conserva şi realiza ca valori de întrebuinţare aceste produse ale **m.** trecute şi de a transfera valoarea lor în valoarea noului produs. **M.** *fizică*, cheltuială de energie musculară, în scopul producerii valorilor de întrebuinţare. **M.** *intelectuală*, folosirea creatoare a intelectului în scopul producerii celor necesare vieţii materiale şi spirituale. Din definirea **m.** fizice şi **m.** intelectuale rezultă că între ele există o strînsă legătură, dar nu pot fi comparabile. Se pot compara între ele doar diferitele **m.** fizice întrucît unele pot fi mai grele, altele mai uşoare, sau diferitele **m.** intelectuale din punctul de vedere al nivelului de pregătire tehnico-profesională a purtătorilor lor. Deşi **m.** fizică şi **m.** intelectuală se deosebesc, reprezentînd două calităţi diferite, produsul, valoarea materială de întrebuinţare este rezultatul unităţii **m.** fizice şi **m.** intelectuale, indiferent dacă acestea sînt efectuate de una şi aceeaşi persoană sau de persoane diferite. Cu toate acestea **m.** fizică şi **m.** intelectuală îndeplinesc funcţii diferite în procesul de **m.** Astfel datorită **m.** intelectuale procesul de **m.** devine o activitate conştientă îndreptată spre un anumit scop; **m.** fizică îndeplineşte rolul de executant practic a ceea ce stabileşte **m.** intelectuală. În afară de aceasta **m.** intelectuale îi revine şi rolul de conducere, coordonare şi supraveghere în procesul de **m.** Deosebirile dintre **m.** fizică şi **m.** intelectuală stau la baza diviziunii **m.** Prin aceste două mari categorii se explică posibilitatea divizării lucrătorilor în oameni ai **m.** fizice şi oameni ai **m.** intelectuale. Pe o anumită treaptă a dezvoltării societăţii are loc diviziunea **m.** în **m.** fizică şi **m.** intelectuală şi a membrilor societăţii în oameni ai **m.** fizice şi oameni ai **m.** intelectuale, iar odată cu aceasta produsul se transformă din produs nemijlocit al producătorului individual în produs social, în produs comun al unui muncitor colectiv (v. şi *deosebiri esenţiale dintre munca fizică şi munca intelectuală în socialism*). **M.** *salariată*, formă specifică a **m.** în condiţiile capitalismului, cînd forţa de **m.** devine marfă. **M.** salariată în capitalism maschează exploatarea omului de către om, salariul ştergînd orice urmă a împărţirii zilei de **m.** în **m.** necesară şi supramuncă, în **m.** plătită şi **m.** neplătită, întreaga **m.** apărînd ca **m.** plătită. **M.** *la domiciliu* constă în prelucrarea la domiciliul producătorului, pe bază de plată în acord, a obiectelor **m.** primite de la întreprindere. În *capitalism*, în acest gen de **m.** sînt atraşi cu precădere meseriaşii pe cale de a se ruina şi ţăranii săraci care ajung în starea de a fi total dependenţi de capital. **M.** la domiciliu în capitalism se caracterizează, de regulă, printr-o exploatare mai accentuată deoarece se întemeiază pe exploatarea întregii familii a muncitorului, iar preţul forţei de **m.** este, de regulă, mai mic decît cel obţinut de muncitorii salariaţi. În *socialism* **m.** la domiciliu are drept scop o mai bună valorificare a resurselor materiale şi umane locale, în scopul sporirii veniturilor populaţiei şi a măririi cantităţii de produse puse la dispoziţia ei. Cooperativele agricole de producţie şi cele meşteşugăreşti pot organiza diferite acţiuni productive cu **m.** la domiciliul membrilor cooperatori. **M.** *colectivă (în comun)*, formă de **m.** în care un număr oarecare de lucrători lucrează sistematic unul alături de altul şi unul împreună cu altul în acelaşi proces de producţie. **M.** colectivă presupune deci cooperarea nemijlocită a indivizilor. În acest caz produsul obţinut reprezintă un produs comun al unui muncitor colectiv. **M.** *comunistă*, **m.** *fără plată* în folosul societăţii, ce se depune nu pentru a îndeplini o anumită obligaţie sau pentru a primi vreo remuneraţie şi care se desfăşoară nu după norme dinainte stabilite şi consfinţite de legi; **m.** izvorîtă din deprinderea de a munci pentru folosul obştesc,

m. devenită necesitate a membrilor societăţii. **M.** *comunistă* şi **m.** *socialistă* corespund celor două stadii ale dezvoltării societăţii. Ele au, de aceea, *trăsături comune*, printre care: se efectuează pe baza şi în cadrul proprietăţii obşteşti; în ambele cazuri, **m.** este generală şi obligatorie pentru toţi membrii societăţii apţi de muncă; urmăresc scopul satisfacerii cît mai depline a necesităţilor materiale şi dezvoltarea multilaterală a tuturor membrilor societăţii; se desfăşoară în mod planificat. În acelaşi timp, corespunzînd unor stadii diferite de dezvoltare a forţelor şi relaţiilor de producţie, **m.** comunistă se deosebeşte de **m.** socialistă printr-o serie de trăsături: **m.** în socialism se întemeiază pe cele două forme de proprietate socialistă, **m.** comunistă se va întemeia pe proprietatea comunistă unică; în condiţiile comunismului deplin **m.** va deveni prima necesitate vitală a organismului sănătos şi multilateral dezvoltat, vor dispărea rămăşiţele vechii diviziuni a muncii sociale, deosebirile esenţiale dintre **m.** fizică şi cea intelectuală, dintre **m.** din industrie şi cea din agricultură etc., care se menţin în cadrul stadiului socialist de dezvoltare; de asemenea, în comunismul deplin va dispărea necesitatea cointeresării materiale a membrilor societăţii, în aceste condiţii **m.** nu va mai reprezenta unitatea de măsură a repartizării bunurilor de consum între membrii societăţii etc., ci va deveni tot mai mult, pentru fiecare, nu doar un mijloc de asigurare a existenţei, ci şi o necesitate vitală, organică, o condiţie a împlinirii umane, o sursă de satisfacţie şi bucurii. **M.** comunistă se va naşte din **m.** socialistă. Transformarea **m.** socialiste în **m.** comunistă reprezintă un proces istoric deosebit de complex care se înfăptuieşte pe măsura creării bazei tehnico-materiale a comunismului, dezvoltării relaţiilor economice, ridicării necontenite a nivelului de cultură profesională şi generală a membrilor societăţii. De aceea, potrivit Programului P.C.R. de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism, partidul militează consecvent pentru afirmarea cît mai deplină în viaţa socială a capacităţilor fiecăruia, împlinirea multilaterală a personalităţii umane, valorificarea plenară a talentelor, aptitudinilor şi iniţiativei creatoare a oamenilor muncii.

„MUNCĂ SALARIATĂ ŞI CAPITAL“, lucrare a lui *K. Marx* (v.) în care sînt analizate pentru prima dată, de pe poziţiile proletariatului, relaţiile de producţie burgheze. La baza lucrării stau conferinţele ţinute de Marx în 1847 la Asociaţia muncitorilor germani din Bruxelles, centrul legal de unire a muncitorilor germani din Belgia, înfiinţată de Marx şi Engels. Lucrarea a fost publicată pentru prima dată sub forma unei serii de articole de fond, începînd din 5 aprilie 1849, în cotidianul editat la Köln sub redacţia lui Marx, „Neue Rheinische Zeitung“. Publicarea lucrării a fost întreruptă prin suprimarea ziarului, la 19 mai 1849, de către guvernul prusac. În 1891 lucrarea a fost editată sub îngrijirea lui Engels. În **„M.s. şi c“**. Marx analizează forţa de muncă a muncitorului salariat ca o marfă pe care posesorul ei o vinde pentru a putea trăi, arată caracterul istoric al mărfii forţă de muncă şi relaţia care se stabileşte între muncitor — nevoit să-şi asigure prin vînzarea forţei sale de muncă mijloacele de subzistenţă necesare şi capitalist — proprietarul mijloacelor de producţie. În lucrare, Marx analizează amănunţit salariul, arătînd esenţa acestuia, precum şi factorii care-i determină mărimea, explică noţiunile de salariu nominal, real şi relativ, corelaţia între salariu şi profit ca elemente în care se împarte valoarea nou creată de muncitori în procesul de producţie şi, legat de aceasta, opoziţia dintre interesele capitalului și interesele muncii salariate. În lucrare se analizează de asemenea caracterul obiectiv al procesului reproducției lărgite a capitalului individual, a acumulării și concentrării capitalului, legătura dintre acumulare și armata industrială de rezervă, consecințele acumulării capitaliste pentru situația clasei muncitoare. Ideile expuse în această lucrare au fost dezvoltate apoi în alte lucrări ale lui Marx, îndeosebi în „Contribuții la critica economiei politice" (1859) și „Capitalul" (1867).

MUNCITOR, producător de bunuri materiale, legat de mașinism și industria modernă, care în procesul muncii acționează direct asupra obiectelor muncii, cu ajutorul mijloacelor de muncă, transformîndu-le în produse, care supraveghează nemijlocit desfășurarea producției sau care prestează diverse servicii productive. **M.** *manual*, cel care execută operații de prelucrare cu ajutorul unor unelte relativ simple, puse în funcțiune cu ajutorul energiei proprii, care impun un consum ridicat de energie fizică. În condițiile producției bazate pe tehnica mecanizată și automatizată, **m.** execută operații complexe de prelucrare a materiei prime, de supraveghere a funcționării mașinilor și instalațiilor, de reglare și conducere a procesului tehnologic, fiind obligat să-și ridice nivelul pregătirii tehnico-profesionale, să consume cu prioritate în procesul de muncă energie nervoasă. În *capitalism*, **m.** *proletar*, persoană lipsită de mijloace de producție, dispunînd liber de forța de muncă, pe care o vinde capitalistului ca pe o marfă, în schimbul salariului. În *socialism*, **m.** este eliberat de exploatare, dobîndind o dublă calitate: de producător al bunurilor materiale și de proprietar al mijloacelor de producție. **M.** *agricol*, lucrător în sectorul producției agricole. El poate fi angajat ca ziler, sezonier sau permanent. În *capitalism*, **m.** agricol are în general o situație economică și socială inferioară **m.** din industrie, datorită dublei sale exploatări: de către arendaș și de către proprietarul funciar, condițiilor mai proaste de muncă din agricultură, ca și a nivelului mai scăzut al organizării luptei sale. În *socialism*, **m.** agricol are o poziție principial — socială și economică—, identică cu a **m.** din celelalte sectoare ale producției. **M.** *industrial*, **m.** care lucrează în industrie, construcții sau în transporturi. **M.** calificat, **m.** a cărui pregătire profesională este fundamentată pe cunoștințe tehnice de specialitate și de cultură generală care îi permite să depună o muncă complexă și să exercite funcțiile de producție la nivelul cerut, la un moment dat de progresul tehnic și tehnologic. **M.** *cu înaltă calificare*, **m.** cu o pregătire teoretică și practică temeinică, specializat într-un anumit domeniu, capabil să rezolve probleme complexe impuse de folosirea mașinilor și instalațiilor moderne ca și unele sarcini de conducere a procesului tehnologic și să dea produse de foarte înaltă calitate și precizie. **M.** *necalificat*, **m.** fără o pregătire de specialitate, a cărui activitate se bazează pe folosirea proprietăților naturale ale forței lui de muncă, în principal sub forma energiei fizice. Pe măsura creșterii duratei învățămîntului general și obligatoriu și a legării acestuia cu practica productivă, **m.** necalificat dispare treptat.

MUNCITOR PRODUCTIV, persoană care prestează muncă productivă, lucrător ocupat în sfera productivă, cel care participă, direct sau indirect, la crearea *venitului național* (v.). Noțiunea de **m.p.** are și sensul de purtător al muncii sociale productive. Din categoria de **m.p.** fac parte nu numai lucrătorii care acționează nemijlocit asupra obiectului muncii, cu ajutorul mijloacelor de muncă, ci și cei care îndeplinesc alte funcții importante, fără de care producerea de venit național nu este posibilă în condițiile date ale producției sociale (v. și *muncitor productiv colectiv*).

MUNCITOR PRODUCTIV COLECTIV, purtător al muncii productive complexe, efectuate în comun de toţi acei lucrători care participă, direct sau indirect, la producerea de venit naţional. Pe măsura dezvoltării forţelor de producţie, a adîncirii diviziunii sociale a .muncii, a lărgirii cooperării, odată cu adîncirea caracterului cooperativ al procesului de muncă însuşi, se extinde şi sfera noţiunii de **m.p.c.** Aşa cum a arătat *K. Marx* (v.), pentru ca o persoană să muncească productiv nu mai e nevoie să muncească singur; este suficient să fie un organ al muncitorului colectiv, să îndeplinească una din funcţiile sale. **M.p.c.** include şi maiştrii, inginerii, şefii de secţie, organizatorii şi coordonatorii procesului de producţie, oamenii de ştiinţă care lucrează direct pentru producţie, pe toţi aceia fără de care nici nu poate fi concepută producţia modernă. Determinate de revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană, schimbările esenţiale în structura **m.p.c.,** creşterea gradului de complexitate a muncii prestate de el, au ca efect sporirea venitului naţional.

MUŞOIU, Panait (1864—1944), publicist şi militant socialist român. A contribuit la răspîndirea ideilor socialiste în România, îndeosebi prin activitatea de editor şi traducător. Pentru prima dată în România, a tradus şi tipărit în 1892 lucrarea lui *K. Marx* şi *F. Engels* „Manifestul Partidului Comunist“, precum şi lucrarea lui *F. Engels* „Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă“. A fondat şi condus „Revista ideii“, organ al libercugetătorilor români. A colaborat la presa democrată şi la unele publicaţii ale Partidului Comunist Român.

NARODNICISM, mișcare social-politică din Rusia, din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, care nega rolul hotărîtor al clasei muncitoare în lupta revoluționară și socotea țărănimea și intelectualitatea ca fiind forța socială capabilă să răstoarne țarismul și să întemeieze socialismul pe calea dezvoltării obștei țărănești. La început a avut un caracter democrat-revoluționar, exprimînd în esență ideologia maselor țărănești, dar ulterior a evoluat spre o poziție liberal-conciliatoristă față de țarism și moșierime. Concepția despre lume a narodnicilor era idealistă, neștiințifică: ignora rolul hotărîtor al maselor populare în istorie, acorda personalităților, eroilor rolul de creatori ai istoriei și, pe această bază, preconiza tactica terorii individuale; nega caracterul obiectiv al legilor economice, considera că apariția și dezvoltarea capitalismului ar însemna un regres și că în Rusia, datorită lipsei piețelor externe, n-ar fi existat perspective pentru o dezvoltare capitalistă. Combaterea ideologică a **n.**, începută de G.V. Plehanov și grupul „Eliberarea muncii" a fost desăvîrșită de către *V.I. Lenin* (v.) în lucrarea „Ce sînt prietenii poporului și cum luptă ei împotriva social-democraților?". În țara noastră un curent înrudit cu **n.** liberal din Rusia a fost *poporanismul* (v.), propovăduit la începutul sec. al XX-lea de către C. Stere.

N.A.T.O., v. **ORGANIZAȚIA TRATATULUI NORD-ATLANTIC.**

NAȚIONALIZARE, trecere a unor întreprinderi industriale, bancare, de comerț, telecomunicații etc. din proprietatea privată a persoanelor sau a societăților particulare în proprietatea statului. **N.** poate fi înfăptuită de către statul dictaturii proletariatului, de state capitaliste și țări în curs de dezvoltare. Natura și urmările **n.** sînt diferite, în funcție de puterea de stat care o înfăptuiește. **N.** *capitalistă,* trecere a unor bunuri din proprietatea privată în proprietatea statului burghez prin plata de la bugetul de stat a mijloacelor naționalizate; prin **n.** *capitalistă* nu se schimbă esența proprietății capitaliste, deci, nu se ating bazele exploatării, nu se înlătură caracterul de capital al mijloacelor de producție. Statul, fiind exponentul întregii clase burgheze, bunurile naționalizate nu devin proprietatea întregului popor, ci ale clasei capitaliste. În condițiile contemporane, **n.** *capitalistă* constituie o cale de apariție a proprietății monopoliste de stat. Statul capitalist-monopolist efectuează **n.** cu scopul, pe de o parte, de a facilita celor mai puternice grupuri monopoliste posibilitatea obținerii unor profituri ridicate, iar pe de altă parte, de a aplana temporar contradicțiile societății burgheze, de a salva de la pieire orînduirea capitalistă. În ciuda avantajelor pe care monopolurile le au de pe urma **n.** *capitaliste,* ele nu o acceptă decît în condiții deosebite și în proporții limitate. Burghezia monopolistă încearcă și reușește în anumite situații, reprivatizarea, adică vinderea bunurilor naționalizate, în condiții avantajoase, capitaliștilor. Proletariatul sprijină **n.** *capitalistă* militînd, în același timp, pentru democratizarea organelor de conducere a întreprinderilor naționalizate, ca mijloc de subminare a dominației monopolurilor. În *țările în curs de dezvoltare,* care s-au eliberat de sub jugul colonial, **n.** și formarea, pe această cale, a sectorului de stat — de regulă pe calea răscumpărării — urmărește asigurarea independenței economice, lichidarea stării de înapoiere și formarea unei economii puternic dezvoltate. În aceste țări, **n.** cuprinde bunurile proprietate a monopolurilor străine și ale marilor exploatatori autohtoni. În aprecierea rolului **n.** în aceste state trebuie avut în vedere: caracterul puterii de stat; măsura în care **n.** e îndreptată împotriva capitalului monopolist străin și a neocolonialismului; contribuția adusă la lichidarea stării de înapoiere economică. **N.** *socialistă* reprezintă actul revoluționar al statului de dictatură a proletariatului prin care se realizează desființarea proprietății private a claselor exploatatoare asupra principalelor mijloace de producție și trecerea lor în proprietatea socialistă de stat, ca bunuri ale întregului popor. **N.** socialistă este o necesitate obiectivă pentru toate țările care trec de la capitalism la socialism, și decurge din acțiunea legii concordanței relațiilor de producție cu nivelul și caracterul forțelor de producție. Prin **n.** socialistă se lichidează dominația economică a marii burghezii și se creează baza economică a puterii politice a proletariatului. În urma **n.** socialiste, mijloacele de producție încetează de a mai fi capital, de a mai servi ca mijloc de exploatare. **N.** socialistă înlătură contradicția fundamentală a capitalismului dintre caracterul social al producției și forma privat capitalistă de însușire a rezultatelor muncii. Relațiile de producție sînt puse de acord cu caracterul forțelor de producție, devenind motor al dezvoltării lor. Formele, metodele, termenele de înfăptuire şi sfera de cuprindere al **n.** socialiste diferă de la o ţară la alta, în funcţie de gradul de dezvoltare economică, nivelul concentrării şi centralizării producţiei, raportul forţelor de clasă, condiţiile internaţionale etc. În funcţie de condiţiile concret istorice, **n.** socialistă se poate înfăptui dintr-o dată sau treptat, prin expropriere, prin răscumpărare sau prin ambele metode în proporţii diferite. În *România*, **n.** socialistă a principalelor mijloace de producţie a avut loc la 11 iunie 1948. Premisa politică fundamentală care a asigurat succesul **n.** socialiste în ţara noastră a reprezentat-o instaurarea deplinei puteri politice a clasei muncitoare la 30 decembrie 1947. **N.** socialistă s-a înfăptuit sub conducerea directă a Partidului Comunist Român. Ea a fost pregătită de întreaga desfăşurare anterioară a revoluţiei populare, prin ansamblul măsurilor economice anticapitaliste: etatizarea Băncii Naţionale a României (1946), crearea oficiilor industriale (1947), organizarea controlului economic de stat (1947), recensămîntul întreprinderilor industriale (1947) etc. Prin **n.** de la 11 iunie 1948 au trecut în proprietatea statului socialist întreprinderile capitaliste cu mai mult de 10 muncitori şi cu peste 20 C.P. forţă motrice. S-au naţionalizat 20 de uzine metalurgice, 112 întreprinderi din metalurgia prelucrătoare, 20 de societăţi pe acţiuni din construcţii, 9 întreprinderi pentru producţia sticlei, 76 de fabrici de tîmplărie, 64 de fabrici de bumbac, 108 întreprinderi textile, 84 de întreprinderi chimice, căile ferate şi şantierele navale particulare, întreprinderi electrotehnice şi uzine de construcţii de aparate, toate tipografiile. În total, au fost naţionalizate 8 894 întreprinderi din care 3 560 întreprinderi de interes local. Ulterior, actul de la 11 iunie a fost întregit prin **n.** instituţiilor sanitare (1948), industriei cinematografice (1948), farmaciilor, laboratoarelor chimico-farmaceutice etc. (1949), imobilelor marii burghezii şi ale exploatatorilor de locuinţe, a hotelurilor (1950). **N.** socialistă a deschis o etapă nouă în istoria relaţiilor de producţie din ţara noastră, a dus la lichidarea proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie, la crearea unui puternic sector socialist de stat în economie, a deschis cîmp liber de acţiune legilor economice obiective ale socialismului, a permis trecerea la conducerea planificată a economiei naţionale, la adoptarea unor măsuri revoluţionare menite să asigure lichidarea înapoierii economice a ţării, marcînd de fapt începutul făuririi economiei socialiste în România. Pe baza **n.** socialiste membrii societăţii noastre întrunesc o dublă calitate, de producători şi proprietari socialişti uniţi, interesaţi în dezvoltarea şi apărarea proprietăţii obşteşti asupra mijloacelor de producţie. **N.** *pămîntului*, trecerea pămîntului din proprietatea privată în proprietate de stat. Bazele teoretice ale **n.** pămîntului au fost formulate de *K. Marx* (v.) în teoria sa asupra *rentei funciare*. Marx a demonstrat că monopolul proprietăţii private asupra pămîntului reprezintă una din cele mai importante piedici care stau în calea dezvoltării forţelor de producţie în agricultură. În *capitalism*, **n.** pămîntului nu se realizează decît limitat, deoarece burghezia a devenit ea însăşi proprietară de pămînt şi în genere se teme de orice atingere adusă proprietăţii private. În condiţiile revoluţiei *socialiste*, primul stat care a înfăptuit **n.** pămîntului a fost Rusia. Imediat după revoluţie, prin decretul asupra pămîntului, adoptat la 8 nov. 1917, a fost desfiinţată proprietatea privată asupra pămîntului. În ţara noastră, ca şi în celelalte ţări socialiste datorită particularităţilor dezvoltării istorice, statul nu a naţionalizat întreg pămîntul, ci numai o parte a terenurilor expropriate de la marii latifundiari, restul fiind împărţit ţăranilor muncitori. Prin cooperativizarea micilor producători din agricultură, suprafeţele de pămînt care le aparţineau au fost unite, dînd naştere proprietăţii socialist-cooperatiste.

NEGOCIERI COLECTIVE, tratative multilaterale cu privire la problemele de interes comun. **N.c.** sînt frecvente în relaţiile internaţionale şi se desfăşoară, de regulă, în cadrul unor organizaţii internaţionale: diverse organisme ale O.N.U., C.A.E.R., Piaţa comună, G.A.T.T., F.M.I. etc., în cele mai variate domenii ale activităţii economice, tehnico-ştiinţifice, sociale, politice, culturale etc. Rezultatul **n.c.** se consemnează în tratate, convenţii sau acorduri internaţionale potrivit înţelegerii dintre părţi.

NEMCINOV, Vasili Sergheevici (1894—1964), economist şi statistician sovietic, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., promotor al aplicării metodelor matematice în studierea fenomenelor economice. Domenii de cercetare: teoria şi practica statistică, balanţele economice, metodologia de studiu a productivităţii muncii, aplicarea metodelor matematice în economie. A elaborat metodele matematico-economice pentru reproducţia lărgită. *Op. pr.:* „Polinomul Cebîşev şi statistica matematică" (1946); „Metode şi modele economice matematice" (1962).

NEOCLASICISM, grupare de curente de gîndire economică burgheză, caracterizată prin tendinţa de readaptare a principiilor economiei politice burgheze vulgare din prima jumătate a sec. al XIX-lea la condiţiile începutului de afirmare a imperialismului şi a răspîndirii marxismului. La finele sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea a fost reprezentat de *şcoala austriacă* (v.), *şcoala matematică* (v.) şi *şcoala anglo-americană* (v.). Caracteristic pentru **n.** este abordarea vieţii economice prin prisma psihologicului şi a identificării regulilor ei cu legile mecanicii, fizicii, biologiei şi a altor domenii ale ştiinţelor exacte în căutarea stărilor corespunzătoare principiului hedonist al maximului de utilitate cu minimum de efort. Printre ideile mai importante ale **n.** se enumeră cele ale utilităţii şi productivităţii marginale, „perechea limitată", legea unităţii preţurilor sau „legea indiferenţei", „legea substituirii bunurilor", „renta consumatorului", „salariul marginal" etc. De „şcoala matematică" este legată îndeosebi teoria echilibrului economic general. **N.** a glorificat mecanismul pieţei, bazat pe concurenţa absolut liberă sau pură, urmărind elaborarea unei pretinse „ştiinţe economice pure", care intra tot mai mult în conflict cu viaţa reală pe măsura dezvoltării monopolurilor şi a capitalismului monopolist de stat. Criza din 1929—1933 a dat puternice lovituri **n.** ale cărui postulate au fost criticate de mulţi economişti burghezi şi îndeosebi de *J.M. Keynes* (v.). Critica marxistă a relevat marile carenţe ale **n.**, dar şi unele realizări pozitive pe planul metodologic şi al formalizării matematice a cercetării.

NEOCOLONIALISM, totalitate a măsurilor economice, politice, ideologice, militare — directe şi indirecte — întreprinse de statele imperialiste pentru limitarea independenţei ţărilor care s-au eliberat de sub dominaţia imperialistă, în scopul menţinerii acestora în cadrul sistemului mondial capitalist, al creării celor mai favorabile condiţii de continuare a exploatării acestor ţări de către monopolurile internaţionale, al adîncirii dominaţiei imperialiste în forme noi.

NEOIOBĂGIE, teorie specific românească, promovată de publicişti cu vederi democratice şi umanitare la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea, sintetizată de către *Dobrogeanu-Gherea C.* (v.) în lucrarea sa „Neoiobăgia" (1910). Prin termenul de **n.** Dobrogeanu-Gherea sugera ideea că relaţiile economice din agricultura României după 1864 au continuat să fie, în fond, aceleaşi ca înainte de reforma agrară, deşi în realitate au avut loc schimbări importante în sensul prefacerii vechii proprietăţi funciare în proprietate de tip capitalist, proces care a avut loc pe calea compromisului dintre burghezie şi moşierime (v. şi *calea „prusacă“*). Adepţii teoriei **n.** au abordat static regimul agrar din România, au subapreciat dezvoltarea capitalismului în agricultură, propunînd soluţii moderate pentru rezolvarea problemei agrare. Astfel, Dobrogeanu-Gherea propunea răscumpărarea moşiilor particulare de către stat şi arendarea pămîntului pe termen lung ţăranilor. Social-democraţii de dreapta din perioada interbelică au tras din teoria **n.** concluzii reformiste. Cu toate aceste limite teoria **n.** a reprezentat prima încercare mai amplă de analiză a problemei agrare din ţara noastră, avînd pentru perioada respectivă o semnificaţie progresistă, fiind îndreptată împotriva *rămăşiţelor feudale* (v.) din agricultura ţării noastre. Prin ea se demonstra rolul de frînă al rămăşiţelor feudale în calea progresului economic al ţării, necesitatea rezolvării problemei agrare pentru creşterea producţiei agricole şi îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă a ţărănimii.

NEOKEYNESISM, curent de gîndire burghez care încearcă să adapteze tezele teoretice şi principiile de politică economică promovate de *J.M. Keynes* (v.) la cerinţele actuale ale burgheziei monopoliste. Între principalii reprezentanţi ai **n.** se numără A.Hansen, S.Harris, P.A. Samuelson, J. K. Galbraith, R.Harrod, J.Robinson, G.Haberler ş.a. Deşi adepţii **n.** recunosc meritele predecesorului lor, ei semnalează o serie de insuficienţe ale scrierilor sale ca: abordarea statică, caracterul eclectic şi contradictoriu, exagerarea explicaţiilor de ordin psihologic. A. Hansen, referindu-se la necesitatea renovării *keynesismului* (v.) subliniază că „dacă Keynes ar fi trăit mai mult el ar fi fost primul care ar fi procedat la o examinare critică a sistemului său conceptual“. **N.** propagă în continuare necesitatea intervenţiei statului burghez în economie ca factor de echilibru. Adepţii **n.** pun accent pe investiţiile de stat în timp ce Keynes situa pe prim plan reglementarea creditului şi a dobînzii, utilizarea pîrghiilor controlului de stat asupra întreprinderilor particulare. **N.** subliniază necesitatea folosirii împrumuturilor de stat, a unei politici a impozitelor adecvată intereselor marilor monopoluri, exercitarea controlului asupra salariilor, finanţelor „pieţei de stat“ etc. Bugetul de stat este considerat ca „stabilizator organic“ al economiei. Dacă şcoala neoclasică opera cu categorii microeconomice, iar Keynes cu categorii globale macroeconomice, **n.** încearcă să concilieze aceste două orientări printr-o sinteză. Ideea admisă de mai mulţi neokeynesieni a fost realizată de P.A.Samuelson prin „sinteza neoclasică“ care implică: trecerea de la metoda statică la metoda dinamică, îmbinarea microanalizei cu macroanaliza şi armonizarea intervenţiei statului cu interesele monopolurilor. În cadrul **n.** nu există unitate de vedere într-o serie de probleme: unii se pronunţă împotriva militarizării economiei, pentru destindere în relaţiile economice între ţări cu sisteme sociale diferite (J.K. Galbraith, J. Robinson), alţii susţin ideea potrivit căreia cheltuielile militare ar fi factor de creştere (A.Hansen) etc.

NEOLIBERALISM, curent al gîndirii economice burgheze contemporane, care încearcă să reînvie şi să adapteze teoria clasică a *liberalismului economic* (v.) la condiţiile dezvoltării capitalismului monopolist de stat. Cel mai puternic centru al **n.** se află în R.F. Germania, unde s-a constituit încă înainte de război aşa-numita şcoală de la Freiburg, al cărei promotor a fost W. Eucken; principalii reprezentanţi ai acestei şcoli sînt: *W. Röpke* (v.), A.Rostow, Fr. Böhm, A. Müller-Armack, L. Erhard. **N.** are adepţi şi în alte ţări occidentale: L. Baudin, J. Rueff, M. Allais în Franţa; L.Robins în Anglia; L. Einaudi şi U. Papi în Italia; H.C. Simons, M. Friedman, A. Burns, F. von Hayek, L. von Mises (ultimii doi discipoli ai şcolii austriece stabiliţi în S.U.A.) în S.U.A. etc. Spre deosebire de liberalismul tradiţional, **n.** consideră că libera concurenţă, al cărei partizan este, nu poate fi realizată în mod automat, ea nefiind o ordine „naturală“ după cum se susţinea. De aceea, **n.** recomandă intervenţia statului capitalist, ce ar avea sarcina să stabilească cadrul juridic care permite organizarea concurenţei, funcţionarea armonioasă a mecanismului preţurilor şi stăvilirea abuzurilor monopolurilor. Spre deosebire însă de adepţii dirijismului, neoliberalii se opun transformării statului într-un organism economic propriu-zis, stimulării cererii globale, conform reţetei keynesiste, prin deficite bugetare şi, în general, doresc limitarea intervenţiei la un minim necesar. Este de remarcat că **n.** se bazează în argumentările sale pe principiile microanalitice ale economiei politice neoclasice, conform căreia doar preţurile concurenţei perfecte — adică cele realizate prin egalizarea utilităţilor marginale ponderate — asigură eficienţa maximă. Statul, susţin neoliberalii, în cazul unei intervenţii de tip keynesist, sprijină atît întreprinderile neeficiente, cît şi muncitorii insuficient de productivi şi în acest fel generează inflaţia, fenomen cu grave consecinţe. De aceea, ei se pronunţă împotriva acestei metode de stimulare a cererii globale. Semnificaţia politică şi socială a **n.** este extrem de variată: în unele cazuri, el reprezintă o reacţie a reprezentanţilor burgheziei nemonopoliste faţă de abuzurile monopolurilor, în alte cazuri, mai cu seamă în S.U.A., este expresia cercurilor reacţionare ale burgheziei monopoliste care se opun chiar şi limitării timide de către statul capitalist a activităţii marilor trusturi şi recomandă ieşirea din situaţiile dificile pe calea şomajului masiv.

NEOMALTHUSIANISM, doctrină burgheză contemporană, profund reacţionară, inumană, inspirată din tezele lui *Th. R. Malthus* (v.) referitoare la raportul dintre dinamica populaţiei şi cea a mijloacelor de subzistenţă. Ca şi malthusianismul, **n.** consideră creşterea populaţiei drept cauză a sărăciei şi mizeriei. În vederea asigurării echilibrului între cele două procese, adepţii **n.** propun limitarea creşterii populaţiei, îndeosebi în ţările în curs de dezvoltare, preconizînd diverse mijloace, printre care şi războaiele. Între susţinătorii **n.** se numără: Margaret M.Sager, R.Cook, W.Vogt, J. Huxley ş.a.

NEOMARGINALISM, denumire data concepţiilor microanaliste contemporane rezultate în urma procesului de eroziune a economiei politice neoclasice. Falimentul economiei politice neoclasice în explicarea valorii şi plusvalorii a determinat refugierea în domeniul unor cercetări concrete care au drept scop descoperirea unor legităţi tehnico-economice ale producţiei. Depărtarea de scopurile şi preocupările iniţiale, care a mers în paralel cu un anumit progres în domeniul cercetărilor concrete şi al tehnicii de formalizare, a dus la apariţia **n.** Reprezentanţii contemporani ai **n.** au renunţat la ambiţia de a construi teorii ale valorii, plusvalorii şi repartiţiei. Ei au abandonat de asemenea, ideea că „utilitatea marginală descrescîndă“ ar reprezenta o lege a valorii şi au înlocuit-o cu legea egalizării „utilităţilor marginale ponderate“ care ar arăta că fiecare consumator încearcă să obţină o satisfacţie egală pe unitate monetară pentru fiecare marfă în parte. Pe baza acestei legi s-au realizat progrese în teoria cererii de mărfuri, printre care împărţirea produselor în complementare şi substituibile, cer-

N

cetarea elasticităţii cererii de mărfuri în funcţie de această împărţire, precum şi în funcţie de venit, econometrizarea şi utilizarea acestor relaţii în studiul preţurilor etc. Un alt instrument de lucru util pus la punct de **n.** îl reprezintă curbele de indiferenţă, care au aplicaţii atît în domeniul microanalizei cît şi al macroanalizei. În cadrul **n.**, teoria repartiţiei a fost lăsată aproape complet de o parte fiind înlocuită de „teoria producţiei“ care caută să formuleze condiţiile eficienţei economice la nivelul întreprinderilor. Aceste condiţii se exprimă de obicei printr-o serie de egalităţi între diferite mărimi marginale (cheltuieli marginale de producţie, încasări marginale etc.) şi reprezintă corelaţii tehnico-economice reale. Derivate din concepţia **n.** sînt şi funcţiile de producţie care ilustrează relaţiile funcţionale dintre rezultatul producţiei şi factorii ce contribuie la realizarea ei. Funcţiile de producţie stau totodată la baza aşa-numitelor teorii neoclasice ale creşterii. Deşi susţinătorii **n.** declară că nu se identifică cu orînduirea capitalistă, ei îşi păstrează poziţia apologetică. Astfel, **n.** a fost pe bună dreptate criticat de economiştii marxişti şi de cei nemarxişti progresişti pentru conceptualizările sale implicit normative. Înţelegem prin aceasta considerarea de către **n.** a capitalismului şi a categoriilor specifice acestuia drept date, precum şi refuzul de a cerceta caracterul lor raţional. Se încearcă, astfel, acreditarea implicită a ideii că eficienţa economică maximă poate fi atinsă doar în condiţiile proprietăţii private. În ceea ce priveşte instrumentarul matematic utilizat în cadrul **n.** se remarcă două orientări: prima, reprezentată de P.A.Samuelson, J.Hicks, M.Allais, apelează la analiza matematică clasică; a doua, ilustrată de G. Debreu, T. Koopmans, A. Papandreou, foloseşte cu precădere teoria modernă a mulţimilor şi tipologia. În ciuda inexistenţei unor divergenţe fundamentale, între cele două orientări au avut loc adesea confruntări polemice.

N.E.P., v. **NOUA POLITICĂ ECONOMICĂ.**

NEVOI SOCIALE, ansamblu al necesităţilor de consum productiv şi neproductiv, considerate la scară socială, ale unităţilor economice, instituţiilor şi populaţiei. **N.s.** nu se identifică cu cererea de mărfuri; aceasta din urmă fiind o categorie a pieţei are o sferă mai restrînsă, cuprinzînd numai o parte a **n.s.** satisfăcută prin intermediul vînzării-cumpărării. **N.s.** cuprind pe lîngă cererea de mărfuri, şi cealaltă parte a trebuinţelor materiale şi spirituale ale societăţii, care se satisfac în afara pieţei, a circulaţiei mărfurilor (de exemplu, nevoile de consum personal satisfăcute de către ţăranii cooperatori pe seama unei părţi a retribuţiei în natură sau a produselor agricole obţinute din gospodăria personală). **N.s.** includ în sine şi trebuinţe de ordin spiritual — învăţămînt, cultură, ştiinţă — precum şi necesităţi de ocrotire a sănătăţii care, în socialism, se acoperă, în cea mai mare parte, pe seama fondului de consum social. Satisfacerea **n.s.** presupune existenţa de bunuri materiale — mijloace de producţie şi bunuri de consum — şi servicii, cantitativ determinate, într-o anumită structură şi la un anumit nivel calitativ. **N.s.** se modifică de la o perioadă istorică la alta odată cu dezvoltarea societăţii; sfera şi structura trebuinţelor, nivelul de exigenţă se schimbă în direcţia extinderii şi diversificării etc. Progresele înregistrate în ştiinţă şi tehnică, mai ales în sec. al XX-lea, antrenează apariţia de noi trebuinţe ale oamenilor (de exemplu radioul, televiziunea, transportul cu aparate de zbor sau cu autoturisme, producţia de frigidere, încălzirea centrală a locuinţelor etc.). **N.s.** se află întotdeauna înaintea producţiei, a posibilităţilor societăţii de a le satisface, constituind un impuls al dezvoltării producţiei materiale şi spirituale. Apariţia de noi trebuinţe nu coincide totdeauna cu manifestarea lor sub formă de cerere de bunuri sau servicii, o anumită perioadă de timp ele rămînînd simple aspiraţii, transformîndu-se treptat în cerinţe ferme. Între producţia socială şi **n.s.** există o strînsă legătură: prin volumul, structura şi nivelul calitativ al bunurilor şi serviciilor pe care le oferă, producţia socială trebuie să răspundă trebuinţelor societăţii, fiind în acest sens condiţionată de **n.s.** În acelaşi timp, dezvoltarea continuă a producţiei, sub impulsul ştiinţei şi tehnicii, atrage după sine modificări în domeniul **n.s.**, apariţia de noi necesităţi, extinderea unora, restrîngerea sau chiar dispariţia altora. Practica social-istorică arată că în cadrul raportului ce trebuie să existe între producţia socială şi **n.s.** pot să apară unele dereglări atunci cînd, spre exemplu, producţia de un fel oarecare este mai mare sau mai mică decît cererea existentă sau este de calitate şi într-o configuraţie sortimentală necorespunzătoare. În acest caz se manifestă contradicţia dintre producţia socială şi **n.s.** Lichidarea stării de dereglare a relaţiei dintre producţia socială şi **n.s.**, învingerea contradicţiei dintre ele duc la progres social. Modul de satisfacere a **n.s.** este diferit, în funcţie de dezvoltarea societăţii; în condiţiile producţiei de mărfuri, cea mai mare parte a **n.s.** se satisfac prin intermediul pieţei, prin vînzare-cumpărare. Cunoaşterea **n.s.** depinde de relaţiile de producţie existente. În *capitalism*, **n.s.** nu pot fi cunoscute deplin pe ansamblul societăţii, proprietatea privată punînd piedici în calea acestui proces. *Societatea socialistă* permite însă determinarea în mod planificat şi la scara întregii ţări a **n.s.**, asigurînd, totodată, mijloacele pentru acoperirea lor; corelarea producţiei sociale cu **n.s.** constituie una din proporţiile economice fundamentale ce stau permanent în preocuparea partidului şi statului nostru socialist, la elaborarea şi înfăptuirea planurilor de dezvoltare economico-socială a ţării, la stabilirea prognozelor. Socialismul creează condiţii pentru satisfacerea nevoilor materiale şi spirituale ale întregului popor, nevoi stabilite în mod raţional.

NEW DEAL [pron. *niú dil*] (expr. engl. „Noua acţiune"), program de politică social-economică preconizat în timpul preşedintelui F.D. Roosevelt şi pus parţial în aplicare în S.U.A., în perioada 1933—1936, pentru a înlătura efectele marii crize economice de supraproducţie din 1929—1933, îndeosebi pentru lichidarea şomajului de masă apărut în anii crizei. Măsurile sociale şi economice întreprinse în cadrul **N.D.** — prima încercare de aplicare sistematică a teoriei lui *J.M. Keynes* (v.) — erau în contrast izbitor nu numai cu încercările pripite de a învinge criza economică prin mijloace deflaţioniste „ortodoxe", ci şi cu multe din măsurile tradiţionale de politică economică americană. Administraţia federală a început această politică cu un program de refacere a industriei, prin lansarea unor comenzi publice de amploare şi printr-o largă ofertă de credite ieftine: dolarul a fost devalorizat cu 40%; noua legislaţie prevedea stimularea construcţiilor de locuinţe prin subsidii şi garanţii publice; a fost creată o instituţie specializată de stat cu sarcina de a acorda împrumuturi pentru finanţarea proiectelor guvernamentale, precum şi alte instituţii pentru folosirea forţei de muncă a şomerilor şi pentru stimularea activităţilor economice; ajutorul de şomaj a fost reglementat la scara întregii ţări şi lărgit; legea securităţii sociale a introdus asigurarea socială generală în S.U.A.; prin legea agriculturii s-a prevăzut o largă asistenţă pentru fermieri etc. Prin toate aceste legi, unele dintre ele devenite celebre, s-a preconizat sporirea intervenţiei statului american în economie, creşterea consumului de stat, ca pîrghie de influenţare a mecanismului economic de ansamblu. **N. D.** a întîmpinat o puternică rezistenţă din partea unor mari capitalişti; ca urmare, unele prevederi iniţiale au fost apoi anulate de Curtea Supremă a S.U.A., iar din 1936 principiile de bază ale **N.D.** au fost, în mare măsură, abandonate.

NIVEL ABSOLUT, (în sens economic) mărime concretă a fenomenelor economice-sociale, într-o anumită perioadă de timp, exprimată în unităţi naturale, convenţional-naturale, valorice sau unităţi de muncă. De exemplu, numărul populaţiei, numărul de tractoare de 15 C.P., valoarea producţiei globale, numărul de ore pentru confecţionarea unui anumit produs.

NIVEL DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ, termen prin care se caracterizează gradul de dezvoltare a economiei unei ţări în timp (de la o perioadă la alta) şi în spaţiu (prin comparaţii cu alte ţări). **N.** de **d.e.** reflectă, sub aspect calitativ, treapta de dezvoltare a forţelor de producţie şi a structurii producţiei sociale. El exprimă mărimea avuţiei naţionale pe locuitor, gradul de înzestrare tehnică a muncii, nivelul productivităţii muncii sociale, cuantumul producţiei sociale, cel al producţiei industriale şi îndeosebi al ramurilor hotărîtoare pe locuitor, mărimea venitului naţional pe locuitor, precum şi nivelul consumului şi al acumulării. În aprecierea **n.** de **d.e.** o semnificaţie generalizatoare are structura economiei naţionale. O pondere relativ ridicată a industriei uşoare în condiţiile inexistenţei sau slabei dezvoltări a unor ramuri hotărîtoare pentru progresul tehnico-ştiinţific, atestă, de regulă, un nivel scăzut de dezvoltare economică. Dimpotrivă, o pondere comparativ ridicată a ramurilor moderne, hotărîtoare, în cadrul industriei, precum şi a industriei în cadrul economiei naţionale, exprimă în general un nivel comparativ ridicat de dezvoltare economică. **N.** de **d.e.** este o noţiune de confluenţă a unor elemente care condiţionează dezvoltarea economică a unei ţări. Principalii indicatori de nivel sînt: producţia şi consumul pe locuitor, structura economiei naţionale, productivitatea muncii sociale, nivelul de înzestrare tehnică. Putere de generalizare au şi indicatorii principalelor produse ale industriei şi agriculturii raportate la numărul populaţiei. În funcţie de aceşti indicatori, **n.** de **d.e.** diferă de la o ţară la alta, prezentînd contraste puternice (de exemplu, între ţările dezvoltate şi ţările în curs de dezvoltare), oscilează sau creşte continuu de la o perioadă la alta. Pentru a realiza o creştere însemnată a **n.** de **d.e.** orice ţară trebuie să dispună în mod suveran de resursele sale naţionale, să închidă toate canalele dominaţiei străine, imperialiste, în economie, să folosească resursele proprii în interesul poporului. Acest fapt este condiţionat, într-o măsură hotărîtoare, de orînduirea social-economică şi politică a ţării. În condiţiile socialismului unde întreaga avuţie naţională aparţine poporului, dezvoltarea forţelor de producţie şi creşterea necontenită a productivităţii muncii sociale se înfăptuiesc în ritm înalt. Pe această bază are loc o continuă ridicare a **n.** de **d.e.** În R.S. România, **n.** de **d.e.** a crescut sistematic pe baza sporirii producţiei industriale şi agricole, a venitului naţional şi produsului social. Cu toate succesele remarcabile dobîndite de poporul român, sub conducerea Partidului Comunist Român, în dezvoltarea economico-socială, în ce priveşte **n.** de **d.e.** România este încă o ţară socialistă în curs de dezvoltare. Îndeplinirea Programului P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism va ridica ţara noastră în rîndul ţărilor dezvoltate din punct de vedere economic, creînd, totodată, premisele pentru trecerea la comunism (v. şi *egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a ţărilor socialiste*).

NIVEL DE TRAI, gradul de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale populaţiei unei ţări, ale unor clase sociale sau persoane în condiţiile date ale producţiei. **N.** de **t.** este o categorie cu un conţinut concret-economic, istoric şi de clasă; caracterizarea lui presupune luarea în considerare a gradului de dezvoltare a forţelor de producţie (productivitatea muncii sociale, mărimea avuţiei naţionale, structura şi dinamica produsului social şi a venitului naţional etc.) şi a caracterului relaţiilor de producţie existente în societate (forma de proprietate asupra mijloacelor de producţie, repartizarea bunurilor materiale pe clase şi grupuri sociale etc.). Creşterea **n.** de **t.** este determinată de o multitudine de factori: mărimea veniturilor reale ale membrilor societăţii, volumul şi calitatea bunurilor materiale consumate şi a serviciilor prestate, condiţiile de muncă, de locuit, de odihnă şi transport, gradul de ocupare a forţei de muncă, durata şi modul de utilizare a timpului liber, asistenţa socială şi sanitară, satisfacerea nevoilor culturale, dezvoltarea învăţămîntului de toate gradele, accesul maselor largi la ştiinţă, artă şi cultură, cuceririle politice etc. Aceşti factori acţionează în mod neuniform cu intensitate diferită, în diferite orînduiri sociale. În *capitalism*, de pildă, influenţa lor este subordonată intereselor de clasă ale burgheziei, concretizate în primul rînd în obţinerea de profituri cît mai ridicate. În *socialism*, unde este înlăturată exploatarea omului de către om, aceşti factori contribuie nemijlocit la ridicarea sistematică a **n.** de **t.** material şi cultural al tuturor membrilor societăţii. Existenţa proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie, dezvoltarea planificată a economiei naţionale constituie, în acelaşi timp, factorii sociali generali care conferă certitudine şi permit îmbunătăţirea generală şi necontenită a condiţiilor de viaţă ale poporului, creşterea nivelului său de civilizaţie şi bunăstare. În ţara noastră, ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului constituie ţelul suprem al politicii Partidului Comunist Român şi a statului socialist, sensul întregii activităţi de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi a înaintării spre comunism (v. şi *costul vieţii; legea economică fundamentală a capitalismului; legea economică fundamentală a socialismului; pauperism; pauperizare*).

NIVEL RELATIV, (în sens economic) corelaţie cantitativă între două fenomene economice între care există anumite legături, exprimată sub formă de coeficient, procente etc. Se determină prin raportarea *nivelului absolut* (v.) al unuia la nivelul absolut al celuilalt în aceeaşi perioadă de timp; de exemplu, cheltuielile de producţie ce revin în medie la 1 000 de lei producţie-marfă vîndută şi încasată (calculată în preţ de producţie), densitatea animalelor la 100 ha teren arabil etc.

NOMINALISM, teorie burgheză care a căpătat o mare răspîndire în perioada imperialismului şi prin care se susţine în mod eronat că banii nu sînt o marfă, nu au valoare intrinsecă ci doar o valoare convenţională, nominală, fiind doar o simplă unitate de calcul. După concepţia adepţilor **n.**, faptul că banii au putere de cumpărare şi asigură circulaţia monetară se datorează încrederii inspirate de statul care îi emite. Una dintre variantele acestei teorii a fost formulată de *J.M. Keynes* (v.) şi stă la baza unor recomandări de politică economică în ţările capitaliste. Aplicate în practică, soluţiile oferite de **n.** conduc la inflaţie.

NORMARE, activitatea de studiere a procesului de muncă, de raţionalizare a lui şi de stabilire a normelor de muncă şi de producţie, prin intermediul cărora se determină cheltuielile de timp de muncă cerute de executarea unor sarcini sau se stabileşte cantitatea de produse sau de lucrări ce trebuie îndeplinite într-o unitate de timp, în condiţii de producţie date. În economia socialistă, **n.** muncii îndeplineşte, simultan, următoarele funcţii fundamentale: organizatorică, de proporţionare a determinării şi utilizării resurselor umane, de instrument de măsurare a muncii.

NORMATIV, ansamblu de date şi reguli care servesc la determinarea valorii unor mărimi ce caracterizează elemente ale procesului de producţie, în anumite condiţii tehnico-organizatorice. **N.** trebuie stabilit pe bază de măsurători şi calcule fundamentate ştiinţific şi stă la baza stabilirii diferitelor norme. Există diferite categorii de **n.:** de regim tehnologic; de consum de muncă vie; de mijloace circulante; de servire a procesului de producţie etc. Progresul continuu al forţelor de producţie, perfecţionările în domeniul organizării şi conducerii etc., imprimă un caracter dinamic şi **n.**

NORMATIV AL MIJLOACELOR CIRCULANTE, cantitate necesară de mijloace circulante (stocuri de materiale de producţie, produse în curs de fabricaţie, produse finite şi sume băneşti) pentru desfăşurarea continuă, ritmică şi în proporţiile stabilite a activităţii unităţilor socialiste. De exemplu, dacă valoarea producţiei vîndute şi încasate de o unitate socialistă este de 60 000 000 de lei, circuitul de 60 de zile, iar timpul de lucru într-un an este de 300 de zile lucrătoare, atunci necesarul de mijloace circulante este: $\frac{60\,000\,000}{300} \cdot 60 =$ $= 12\,000\,000$ lei. Stabilirea ştiinţifică a normativului în concordanţă cu condiţiile concrete de desfăşurare a activităţii de aprovizionare, producţie şi desfacere a unităţilor şi utilizarea raţională a lui, constituie un instrument de o deosebită importanţă pentru planificarea mijloacelor circulante şi pentru sporirea eficienţei activităţii economice (v. şi *circuitul fondurilor de producţie; mijloace circulante*).

NORMĂ DE APROVIZIONARE, cantitatea maximă de materii prime, materiale, combustibil, energie, apă etc., stabilită prin planul de aprovizionare şi care cuprinde consumul util de materiale, pierderi tehnologice şi pierderi netehnologice. **N.** de **a.** se modifică pe măsura perfecţionării procesului de producţie, a îmbunătăţirii organizării muncii, ridicării calificării lucrătorilor etc. Determinarea ştiinţifică a **n.** de **a.** trebuie să asigure aprovizionarea ritmică a întreprinderilor şi locurilor de muncă, înlăturarea întreruperilor în desfăşurarea producţiei, prevenirea formării stocurilor supranormative (v. şi *stoc*).

NORMĂ DE CONSUM DE MATERIALE, cantitatea maximă de materii prime, materiale, combustibil, energie, apă etc., ce poate fi consumată pentru obţinerea unei unităţi de produs sau executarea unei prestaţii, avîndu-se în vedere condiţiile tehnico-organizatorice normale de desfăşurare a producţiei şi nivelul de calificare a lucrătorilor. **N.** de **c.** de **m.** *individuală* se stabileşte în cazul în care produsul sau prestaţia de serviciu se execută într-o singură întreprindere. **N.** de **c.** de **m.** *grupată* se stabileşte atunci cînd produsul sau prestaţia de serviciu formează obiectivul activităţii mai multor întreprinderi. **N.** de **c.** de **m.** au un caracter dinamic, se modifică periodic în funcţie de progresul continuu al forţelor de producţie. Reducerea normelor de consum pe unitate de produs este o tendinţă obiectivă şi generală determinată de progresul tehnic şi tehnologic, de ridicarea calificării şi îmbunătăţirea organizării muncii şi a producţiei, înlăturarea oricărei risipe, constituind calea principală de reducere a preţului de cost al producţiei, de protejare şi folosire raţională a bazei de materii prime.

NORMĂ DE MUNCĂ, cuantumul maxim de muncă ce se stabileşte unui lucrător sau colectiv de lucrători spre a fi cheltuit în anumite condiţii de calificare şi tehnico-organizatorice. Stabilirea mărimii **n.** de **m.** în socialism este o expresie a planificării de către statul socialist a muncii socialmente necesare pe produs sau pe grupe de produse, constituind unul din marile avantaje ale socialismului asupra capitalismului. **N.** de **m.** îmbracă următoarele forme: 1) *cu motivare tehnică,* stabilită pe baza analizei critice a situaţiei existente şi a luării în considerare a raţionalizărilor tehnico-organizatorice care au loc, a creşterii gradului de instruire profesională a cadrelor etc.; 2) *statistico-experimentală,* stabilită pe baza unor aprecieri sau a datelor statistice existente, fără o analiză economică critică a nivelului atins, sau a modului în care este organizat procesul de producţie, fără a lua măsuri de raţionalizare a acestuia. Orientarea fundamentală dată de partidul şi statul nostru constă în generalizarea **n.** de **m.** cu motivare tehnică, aşezată temeinic pe studii ştiinţifice. Pe măsura progresului tehnic şi tehnologic, ridicării calificării şi îmbunătăţirii organizării muncii şi a producţiei, **n.** de **m.** trebuie să fie reduse. Aceasta impune revizuirea lor periodică.

NORMĂ DE PERSONAL, numărul maxim de lucrători, pe meserii, funcţii şi nivel de calificare, stabilit pentru o anumită muncă, potrivit specificului activităţii (producătoare de bunuri materiale sau servicii), în funcţie de volumul de muncă (normat) ce trebuie realizat, în condiţiile tehnico-organizatorice precizate şi cu intensitate normală. Sub influenţa progresului tehnico-ştiinţific, a înnoirilor şi perfecţionărilor ce au loc în producţia socială, **n.** de **p.** are caracter dinamic, trebuind să fie revizuită periodic. În ţara noastră, la stabilirea **n.** de **p.** se ţine seama de realizarea unui raport just între personalul de bază şi cel auxiliar, între personalul de execuţie şi cel de conducere şi coordonare, între personalul productiv şi cel administrativ funcţionăresc, cu scopul de a îndrepta forţa de muncă în sfera activităţii productive, de a elimina orice canal de irosire a forţei de muncă în activităţi neproductive inutile, de a integra pe fiecare lucrător într-o activitate care să corespundă nivelului şi specializării pregătirii sale tehnico-profesionale.

NORMĂ DE PRODUCŢIE, cantitatea minimă de produse sau de lucrări stabilită a se efectua într-o unitate de timp, de către un lucrător sau un colectiv de lucrători cu calificare corespunzătoare, care utilizează metodele de muncă stabilite, în condiţii tehnico-organizatorice, precizate pentru locul de muncă respectiv şi cu o intensitate a muncii normală. Se exprimă în unităţi naturale (bucăţi, kg, metri etc.) şi pe unitate de timp. Aria de folosinţă a **n.** de **p.** o reprezintă locurile de muncă caracterizate prin producţie de serie mare şi producţie de masă. În **n.** de **p.** se concentrează realizarea normei de muncă şi a normei de consum de materii prime şi materiale. Pe măsura îmbunătăţirii condiţiilor de producţie şi de muncă, **n.** de **p.** trebuie să sporească, fără ca prin aceasta să crească intensitatea muncii.

NORMĂ DE TIMP, timpul maxim stabilit unui lucrător sau unui colectiv de lucrători cu o calificare corespunzătoare, care utilizează metodele de muncă stabilite, în condiţii tehnico-organizatorice precizate pentru locul de muncă respectiv, în condiţii normale de efort, în vederea executării unei operaţii, unui produs sau a unei lucrări. În socialism stabilirea **n.** de **t.** este o expresie a planificării de către stat a timpului de muncă socialmente necesar pe produs sau pe grupe de produse. Sarcina de muncă se exprimă prin **n.** de **t.** atunci cînd operațiile, produsul sau însușirile materialelor folosite se modifică frecvent sau durata de execuție a lucrărilor este mare. Ea se exprimă în unități de timp (om-secunde, om-minute, om-zile) și pe unitate naturală de producție ce se execută. **N. de t.** *provizorie* se stabilește pentru o perioadă de timp limitată, adică pînă la elaborarea unei norme precise, pînă la modificarea tehnologiei sau pînă la înlăturarea condițiilor de muncă nenormale.

NOUA POLITICĂ ECONOMICĂ (N.E.P.), denumirea dată politicii economice înfăptuite în U.R.S.S., în perioada de trecere de la capitalism la socialism, denumită astfel spre a o deosebi de „comunismul de război". Sarcina fundamentală a N.E.P.-ului a constat în stabilirea legăturii economice dintre oraș și sat pe baza folosirii producției și circulației de mărfuri, realizarea alianței economice dintre clasa muncitoare și țărănime, în scopul lichidării claselor exploatatoare și asigurării victoriei socialismului. Măsurile principale în vederea trecerii la N.E.P. au constat în: înlocuirea sistemului de predare obligatorie a surplusului de produse agricole prin impozitul în natură; admiterea comerțului particular în condițiile menținerii posturilor de comandă din economie în mîinile statului. Admiterea pentru un timp a înviorării capitalului privat era dictată de necesitatea refacerii economiei distruse de război. Paralel cu politica economică de asigurare a rolului său regulator pe piață, statul a dus o politică de atragere a micilor producători de mărfuri pe calea socialismului, îngustînd prin aceasta baza economică a comerțului particular (v. și *„impozitul în natură"*).

NOVOJILOV, Valentin Valentinovici (n. 1910), inginer, matematician și economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul eficienței investițiilor, gestiunii economice, prețurilor etc. *Op. pr.:* „Măsurarea cheltuielilor și rezultatelor în planificarea optimă" (1969, trad. rom.).

OBIECT AL MUNCII, orice lucru aflat în stare naturală sau trecut anterior prin filtrul muncii (v. şi *materii prime)* asupra căruia omul intervine în procesul muncii, folosind uneltele pentru a-l transforma şi adapta potrivit nevoilor sale.

OBIECTE DE CONSUM, v. **BUNURI DE CONSUM.**

OBIECTUL ECONOMIEI POLITICE, v. **ECONOMIE POLITICĂ.**

OBLIGAŢIUNE **1.** Datorie, sarcină, îndatorire. **2.** Raportul juridic în virtutea căruia o persoană fizică sau juridică (debitor) se angajează faţă de o altă persoană (creditor) să îndeplinească o anumită prestaţie în condiţii convenite, cu sau fără plată prealabilă. **3.** Hîrtie de valoare care conferă posesorului ei calitatea de creditor al statului, al unei instituţii publice, al unei întreprinderi etc., precum şi dreptul de a primi pentru suma împrumutată un venit fix, sub formă de dobîndă. **O.** poate fi: **o.** *nominală*, în care este specificat numele beneficiarului; **o.** *la purtător*, care conferă drepturi persoanei care o deţine. În *capitalism*, titluri de creanţă asupra întreprinderii, societăţii de capital sau statului, care certifică deţinătorului lor calitatea de creditor şi îi dau dreptul să primească o dobîndă la sumele împrumutate, indiferent de rezultatele obţinute de cel care le-a emis. **O.** nu are valoare proprie, ea reprezintă o formă a capitalului fictiv, deşi se cumpără, se vinde şi se gajează. În *socialism* statul emite **o.** cu prilejul contractării de împrumuturi la populaţie. Statul nostru socialist nu a contractat asemenea împrumuturi. **O.** *C.E.C. cu cîştiguri*, instrument special de economisire, la care depunerile prin cumpărare şi restituirile prin vînzare a **o.** se efectuează prin unităţile C.E.C. Dobînzile aferente depunerilor pe **o.** C.E.C. se acordă sub formă de cîştiguri, pe bază de trageri la sorţi lunare (v. şi *împrumut*).

OBŞTE, formă de organizare socială apărută în comuna primitivă şi care în multe ţări s-a menţinut apoi timp îndelungat în orînduirile sociale bazate pe proprietatea privată. **O.** *primitivă (gentilică)* a apărut încă din perioada matriarhatului şi se caracteriza prin legături de rudenie între oameni, munca în comun, proprietatea obştească asupra tuturor mijloacelor de producţie şi repartiţia egalitară a bunurilor de consum. Exista, în acelaşi timp, şi proprietatea personală care cuprindea instrumentele de apărare personală, obiectele de uz casnic, de folosinţă individuală precum şi podoabele. În perioada descompunerii şi pieirii orînduirii comunei primitive şi a apariţiei societăţii bazate pe clase antagoniste, **o.** primitivă este înlăturată. **O.** sau *comunitatea sătească* (teritorială sau ţărănească) a apărut în perioada descompunerii orînduirii comunei primitive şi se caracteriza prin înlocuirea legăturilor de rudenie cu legături de vecinătate şi interese economice, dualismul proprietăţii, repartiţia inegală a produselor, autoapărare şi autoconducere. Cu timpul, bazele economice ale **o.** săteşti, ca o comunitate de muncă închisă, specifică economiei naturale, au început să fie subminate de către cei care deţineau funcţii de conducere, apărînd astfel în sînul ei inegalitatea în avere, împărţirea membrilor în săraci şi bogaţi, exploatarea. În ţări ca Italia, Spania, Franţa etc., unde feudalismul a apărut pe baza descompunerii relaţiilor de producţie sclavagiste dezvoltate şi a colonatului, **o.** sătească a fost rapid asimilată şi apoi lichidată de proprietatea feudală. În schimb, în alte ţări, ca Anglia, Bulgaria, Danemarca, Germania, Polonia, România, Serbia, unde feudalismul a apărut îndeosebi pe baza descompunerii relaţiilor de producţie sclavagiste, nematurizate, **o.** sătească s-a menţinut şi în feudalism, jucînd un rol important. Treptat **o.** sătească însă a fost supusă şi aservită de marea proprietate feudală. Apariţia şi dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste în agricultură au subminat baza economică a **o.** săteşti şi au dus la pieirea ei. **O.** sătească în România a constituit principala formă de organizare social-economică a ţărănimii din Transilvania, Ţara Românească şi Moldova în perioada de trecere la feudalism şi care a continuat să existe şi în condiţiile orînduirii feudale. În atribuţiile **o.** săteşti intrau toate funcţiile economice, militare, judecătoreşti, fiscale ale statului sau satelor din care era constituită, ea fiind o unitate economică şi politico-administrativă. Treptat, odată cu apariţia aristocraţiei militare, germenele boierimii de mai tîrziu, **o.** sătească a fost aservită de către boieri, păstrîndu-şi totuşi vreme îndelungată organizarea internă şi o anumită autonomie economico-administrativă. Destrămarea relaţiilor de **o.** s-a intensificat începînd cu a doua jumătate a sec. al XVI-lea, odată cu dezvoltarea relaţiilor de piaţă, băneşti, luînd amploare în sec. al XVII-lea şi în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. **O.** săteşti, aservite marilor proprietari de pămînt, precum şi rămăşiţe ale **o.** săteşti libere au existat pînă în sec. al XX-lea, ele fiind desfiinţate treptat prin pătrunderea accentuată a relaţiilor de producţie capitaliste la sate.

OCA, unitate de măsură pentru greutăţi şi capacităţi, folosită în România înainte de introducerea sistemului zecimal metric (1881). Ca unitate de măsură pentru greutate, **o.** echivala în Ţara Românească cu 1,71 kg şi în Moldova cu 1,291 kg, iar ca unitate de măsură pentru capacitate, cu 1 288 şi, respectiv, cu 1 520 mililitri.

O.C.C.F., v. **ORGANIZAŢIA DE COLABORARE A CĂILOR FERATE.**

O.C.D.E., v. **ORGANIZAŢIA DE COOPERARE ŞI DEZVOLTARE ECONOMICĂ.**

O.C.P.T., v. **ORGANIZAŢIA DE COLABORARE A ŢĂRILOR SOCIALISTE ÎN DOMENIUL COMUNICAŢIILOR ŞI TELECOMUNICAŢIILOR.**

OFERTĂ, categorie economică, exprimînd relaţiile ce se formează în legătură cu prezenţa pe piaţă a bunurilor materiale şi serviciilor destinate schimbului prin vînzare-cumpărare. **O.** *de mărfuri*, categorie economică proprie pieţei de mărfuri, care reprezintă totalitatea mărfurilor destinate circulaţiei sau aflate în circulaţie, în vederea realizării lor. În comerţul exterior, **o.** de mărfuri are şi o altă accepţiune — documentul prin care furnizorul prezintă clientului produsul şi condiţiile de vînzare. În *capitalism*, mărimea şi structura **o.** de mărfuri pe piaţă este rezultatul evoluţiei anarhice a producţiei de mărfuri, cerinţelor spontane ale pieţei, fluctuaţiilor de preţuri etc. Tendinţelor de creştere nelimitată a **o.** de mărfuri, determinată de goana după profit a capitaliştilor, i se opun puterea limitată de cumpărare a maselor muncitoare. În *socialism*, volumul şi structura **o.** de mărfuri, repartizarea ei teritorială şi în timp, preţurile la care mărfurile se pun în vînzare au un caracter planificat; corelarea **o.** de mărfuri cu cererea de mărfuri se asigură, de asemenea, prin intermediul planului. În R.S. România sursa principală a **o.** de mărfuri o constituie producţia internă, industrială şi agricolă; o altă sursă constituie importurile de mărfuri; în acelaşi timp, o parte a producţiei interne de mărfuri apare sub formă de **o.** de mărfuri pe piaţa externă. Ca rezultat al dezvoltării producţiei industriale şi agricole, **o.** de mărfuri cunoaşte o creştere neîntreruptă. În ceea ce priveşte bunurile de consum, creşterea şi diversificarea ofertei, înnoirea frecventă a produselor constituie, în condiţiile sporirii cererii de mărfuri a populaţiei, o premisă pentru creşterea desfacerilor de mărfuri prin comerţul interior, pentru ridicarea nivelului de trai al populaţiei. **O.** *de servicii*, capacitatea potenţială de servire a unităţilor din reţeaua prestărilor de servicii (v. şi *prestări de servicii*). **O.** *de capital*, totalitatea resurselor băneşti temporar disponibile care se concentrează în bănci şi pot fi puse la dispoziţia diferitelor persoane şi unităţi economice, în schimbul unei dobînzi stabilite (v. şi *capital*). Mărimea şi dinamica **o.** de capital sînt legate de procesul complex al reproducţiei capitaliste lărgite, de fenomenul acumulării capitaliste, de preocuparea pentru o cît mai rentabilă folosire a capitalului, atît pe piaţa internă cît şi pe cea externă. **O.** *de forţă de muncă*, cantitatea de forţă de muncă disponibilă pentru a fi atrasă în diferite domenii de activitate. Ea se prezintă într-o anumită structură, care trebuie să corespundă nevoilor reproducţiei lărgite de ansamblu. În *capitalism*, **o.** forţei de muncă, creşterea şi structura ei nu sînt însoţite de modificări corespunzătoare în cererea de forţă de muncă. Sub acţiunea creşterii compoziţiei organice a capitalului, a legii capitaliste a populației, apare un surplus relativ de forță de muncă, o parte din forța de muncă oferită nu-și găsește folosirea în producție. Capitalismul nu poate asigura folosirea deplină și rațională a forței de muncă, lucru ce se concretizează în *șomaj* (v.). În *socialism* nu există o piață a muncii, pe care să se confrunte spontan și anarhic cererea și **o.** de forță de muncă. Pregătirea, repartizarea și încadrarea oamenilor în muncă constituie o preocupare centrală a partidului și statului, fiind realizată în mod organizat pe baza planului național unic.

OFICIILE INDUSTRIALE, uniuni economice create în 1947 în România de către puterea democrat-populară, care grupau marile întreprinderi industriale de stat și particulare din diferite ramuri, în vederea controlului efectuat de către stat asupra producției și circulației și, în anumite limite, chiar a dirijării lor pentru rezolvarea unor probleme de interes general. **O.i.** pot fi apreciate ca formă a capitalismului de stat, reprezentînd un anumit gen de relații între statul democrat-popular, inclusiv întreprinderile acestuia, pe de o parte, și întreprinderile particulare, pe de altă parte. **O.i.** erau organizate sub forma unor societăți pe acțiuni, conduse de consilii de administrație din care făceau parte reprezentanți ai Ministerului Industriei și Comerțului — ca reprezentanți ai puterii de stat — și ai întreprinderilor particulare, primii avînd rolul hotărîtor. Printre atribuțiile **o.i.** se înscriau: coordonarea și controlarea procesului de producție, aprovizionarea cu materii prime și combustibil, repartizarea acestora pe ramuri și întreprinderi, stabilirea programelor de producție și elaborarea de măsuri privind raționalizarea producției, reglementarea cantitativă și calitativă a importului și exportului de mărfuri, repartizarea noilor investiții, ameliorarea condițiilor de viață a maselor, obligativitatea întreprinderilor participante de a înființa cantine pentru salariați, cămine pentru muncitorii sezonieri, case de odihnă pentru salariați și subvenționarea calificării angajaților. În contextul acțiunilor întreprinse în acea perioadă **o.i.** și-au adus contribuția la prefacerile care urmăreau schimbarea raportului de forțe în favoarea transformărilor revoluționare democratice. În ultimă instanță **o.i.** au reprezentat măsuri cu caracter anticapitalist.

O.I.M., v. **ORGANIZAȚIA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII.**

OLIGARHIE FINANCIARĂ, grup restrîns de mari capitaliști, proprietari ai capitalului financiar, care domină întreaga viață economică și politică din țările imperialiste. Formarea **o.f.** este un proces istoric, obiectiv, care are loc în perioada trecerii la imperialism și în cadrul acestuia, pe baza contopirii capitalului monopolist bancar cu capitalul monopolist industrial în capitalul financiar, cu scopul obținerii profitului de monopol ridicat. **O.f.** are la bază gradul înalt de monopolizare a producției și capitalului. Dominația **o.f.** se realizează pe calea „uniunii personale“, sistemului participațiilor și deținerii pachetului de control al acțiunilor, fondării de societăți pe acțiuni, emisiunilor de titluri, împrumuturilor de stat etc. „Uniunea personală“ constă în aceea că directorii băncilor și societăților de asigurare devin și membri ai consiliilor de administrație ale societăților industriale, comerciale și agricole, iar directorii acestora din urmă devin conducători de bănci etc.; se ajunge astfel ca un număr redus de mari bancheri și industriași să dispună și să decidă asupra masei covîrșitoare a avuției sociale. În strînsă legătură cu uniunea personală, dominația **o.f.** se realizează și prin „sistemul de participații“ și deținerea pachetului de control al acțiunilor, care constă în faptul că în cadrul unei uniuni monopoliste există o societate pe acțiuni principală — „societatea mamă“, care posedă pachetul de control al acțiunilor unei alte societăți — „societatea fiică“, care, la rîndul ei, dispune de pachetul de control al acțiunilor unei a treia societăți — „societatea nepoată“ etc. În felul acesta „societatea mamă“ controlează cu un volum relativ redus de capital activitatea unui capital de cîteva ori mai mare. Mărimea „pachetului de control“ variază în funcție de gradul de difuziune al acțiunilor. De exemplu în S.U.A., grupul Morgan își asigură controlul asupra corporației General Electric cu ajutorul a circa 3,38% din totalul acțiunilor acesteia. În anumite cazuri, dominația **o.f.** are un caracter internațional: grupurile financiare din diferite țări, fiind strîns legate între ele, reușesc să domine nu numai viața economică din propria țară, ci și din celelalte țări în care își duc activitatea. Dominația **o.f.** se întemeiază nu numai pe imensa putere a capitalului pe care îl posedă, ci și pe deținerea unor poziții cheie în politică. În imperialism „uniunea personală“ dintre bănci și industrie este completată cu „uniunea personală“ a acestora cu puterea de stat, cu împletirea forței monopolurilor cu forța statului imperialist. Menținerea dominației **o.f.** este sprijinită nu numai de suprastructura politică, ci și de ideologia burgheză, care, prin diverse teorii reacționare, caută să prezinte **o.f.** ca o cale a bunăstării generale. Agravarea contradicțiilor imperialismului, ca urmare a dominației **o.f.**, este de natură însă să accentueze lupta maselor muncitoare și a tuturor forțelor progresiste împotriva exploatării (v. și *capitalism monopolist de stat; imperialism*).

OLIGOPOL, denumire folosită în literatura burgheză pentru a desemna dominația cîtorva întreprinderi mari asupra pieței unor mărfuri sau chiar asupra desfacerii mărfurilor produse de ramuri întregi ale economiei capitaliste, între care se stabilesc înțelegeri cu privire la producerea și vînzarea mărfurilor respective, la prețul și condițiile de vînzare stabilite de ele. În concepția autorilor burghezi, **o.** rezultă din nevoia de sincronizare a deciziilor luate de întreprinderile capitaliste, îndeosebi cu privire la prețurile de vînzare a mărfurilor. Economia politică marxistă nu utilizează această noțiune, considerînd că realitățile la care se referă economiștii burghezi cu ajutorul ei sînt reflectate prin categoria de *monopol* (v.). În schimb, economiștii burghezi folosesc noțiunea de monopol numai pentru acele cazuri cînd o singură întreprindere controlează, respectiv domină piața unei mărfi. Se întîlnesc trei forme de **o.**: **o.** *concurențial;* **o.** *cu acord implicit;* **o.** *cu acord explicit.* Prima formă de **o.**, spun autorii burghezi, este din ce în ce mai puțin întîlnită. Aceasta întrucît concurența în sînul **o.** are loc din ce în ce mai mult prin diferențierea produselor și nu prin jocul prețurilor.

O.N.U., v. **ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE.**

O.N.U.D.I., v. **ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE INDUSTRIALĂ.**

O.P.E.C., v. **ORGANIZAȚIA ȚĂRILOR EXPORTATOARE DE PETROL.**

OPEN-MARKET [pron. *óupən máːkit*] (expr. engl. „piață deschisă“) **1.** Piață de mărfuri unde sînt admiși, în principiu și în practică, noi cumpărători și vînzători. **2.** Tehnică de intervenție pe piața monetară, constînd în cumpărarea sau vînzarea de titluri prin banca de emisiune. Teoretic, politica pieței deschise urmărește să stăvilească apelul exagerat la credite, ca și restricțiile excesive în acest domeniu. Atunci cînd rata dobînzii este foarte ridicată pe piața monetară, banca respectivă cumpără titluri de la băncile de rangul al doilea sau de la alte persoane particulare. În acest fel, cantitatea de monedă disponibilă pe piaţă creşte (cumpărarea de titluri = emisiune suplimentară) şi, în consecinţă, dobînda se diminuează. Dimpotrivă cînd rata dobînzii pe piaţă este scăzută, banca de emisiune vinde titluri, ceea ce duce la remontarea ratei dobînzii, ca urmare a reducerii volumului lichidităţilor. **O.-m.** este o tehnică larg răspîndită în ţările anglo-saxone. Avantajul principal pentru burghezie al **o.-m.** constă în supleţea acestei tehnici de intervenţie pe piaţa monetară în comparaţie cu alte tehnici.

OPERAŢIUNI PE PIAŢĂ DESCHISĂ, v. **OPEN-MARKET.**

OPOZIŢIA DINTRE MUNCA FIZICĂ ŞI MUNCA INTELECTUALĂ, expresie a contradicţiilor de interese între membrii societăţii care prestează o muncă fizică şi cei care prestează o muncă intelectuală, proprie societăţilor împărţite în clase antagoniste. A apărut în procesul diviziunii sociale a muncii, odată cu formarea şi dezvoltarea proprietăţii private şi a claselor antagoniste. Baza economică a **o.** dintre **m.f.** şi **m.i.** o constituie exploatarea muncii fizice de către o pătură socială distinctă, specializată în activităţi intelectuale şi aflată, de obicei, alături de clasa exploatatoare dominantă a societăţii. Raporturile dintre munca fizică şi munca intelectuală s-au schimbat continuu în decursul istoriei. Dacă în orînduirea sclavagistă orice muncă, atît cea fizică cît şi cea intelectuală, era considerată un lucru înjositor pentru clasa dominantă, în orînduirea feudală munca intelectuală a devenit monopolul feudalilor şi clerului. În *capitalism*, pe măsura dezvoltării forţelor de producţie, muncitorul devine o simplă anexă a maşinii. **O.** dintre **m.f.** şi **m.i.** îmbracă forme ascuţite. În actuala etapă de dezvoltare a capitalismului, o parte importantă a reprezentanţilor muncii intelectuale sînt supuşi unei crîncene exploatări şi, în virtutea situaţiei lor economico-sociale, se alătură tot mai mult aspiraţiilor revoluţionare ale proletariatului. Nivelul înalt de dezvoltare a forţelor de producţie, îndeosebi în condiţiile actuale ale revoluţiei ştiinţifice-tehnice, impune în mod obiectiv necesitatea îmbinării muncii fizice cu cea intelectuală şi creează condiţii pentru lichidarea opoziţiei. Dar factorii esenţiali care condiţionează această opoziţie — relaţiile de producţie capitaliste — se menţin şi împiedică astfel înlăturarea opoziţiei. Sociologii burghezi contemporani încearcă să explice **o.** dintre **m.f.** şi **m.i.** prin însuşiri biologice ale oamenilor, ignorînd contradicţiile de clasă. **O.** dintre **m.f.** şi **m.i.** are un caracter istoric. În condiţiile *socialismului*, odată cu stabilirea unităţii de interese şi a colaborării strînse între oamenii muncii intelectuale şi cei ai muncii fizice, schimbările survenite în nivelul tehnico-cultural al muncitorilor şi ţăranilor, opoziţia este înlăturată. Se menţin în continuare numai deosebiri esenţiale care dispar treptat în procesul construirii comunismului deplin (v. şi *deosebiri esenţiale între munca fizică şi munca intelectuală în socialism*).

OPOZIŢIA DINTRE ORAŞ ŞI SAT, expresie a contradicţiei antagoniste de interese dintre clasele dominante de la oraşe şi masele largi ale ţărănimii de la sate şi care se manifestă în rămînerea în urmă a satului sub raport economic, politic şi cultural. **O.** dintre **o.** şi **s.** a apărut în procesul diviziunii sociale a muncii, al separării oraşului de sat, al împărţirii societăţii în clase antagoniste. În feudalism, satul domina din punct de vedere politic oraşul (deoarece la sate locuiau stăpînii feudali — clasă care îşi exercita puterea politică în stat), care la rîndul lui exploata din punct de vedere economic satul (deoarece la oraşe se găseau instituţiile de constrîngere economică şi a satului — în primul rînd pentru încasarea impozitelor excesive). În condiţiile capitalismului, ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie, creşte rolul oraşului ca centru al civilizaţiei şi progresului, iar procesul urbanizării duce la mărirea considerabilă a populaţiei oraşelor. Totodată, întreaga dezvoltare a industriei capitaliste, a comerţului, a sistemului de credite şi impozite etc. a adîncit exploatarea celor ce muncesc de la sate de către burghezia oraşelor, ruinarea şi pauperizarea majorităţii ţărănimii. Odată cu instaurarea proprietăţii socialiste, **o.** dintre **s.** şi **o.** dispare, clasa muncitoare şi ţărănimea avînd interese fundamentale comune. Oraşul socialist acordă satului sprijinul său economic, organizatoric, politic şi cultural în vederea ridicării gradului de civilizaţie şi cultură a locuitorilor din mediul rural. Se menţin, însă, în continuare *deosebiri esenţiale între oraş şi sat* exprimate prin gradul de socializare a muncii, al înzestrării tehnice, al nivelului de trai material şi spiritual etc. Pe măsura făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi a înaintării spre comunism, ca urmare a urbanizării vieţii satelor, se va accentua dispariţia deosebirilor esenţiale dintre sat şi oraş, se va omogeniza tot mai mult nivelul general de civilizaţie a societăţii.

OPTIM ECONOMICO-SOCIAL, stare a dezvoltării economico-sociale a ţării în care, pe baza repartizării raţionale pe sfere şi ramuri de activitate şi a utilizării cu maximum de eficienţă a resurselor naturale, materiale, umane şi financiare, în condiţiile echilibrului economic dinamic general, se asigură satisfacerea maxim posibilă a scopului nemijlocit al producţiei socialiste — ridicarea sistematică a calităţii vieţii tuturor membrilor societăţii. **O.e.-s.** reflectă acel moment al dezvoltării economico-sociale care indică limita superioară raţională de creştere a venitului naţional pe locuitor şi a gradului de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale membrilor societăţii într-o anumită perioadă, limită determinată de o anumită structură a economiei naţionale, de un anumit nivel al productivităţii muncii sociale şi un anumit grad de utilizare a resurselor materiale şi umane atrase în circuitul economic, fără a modifica însă parametrii esenţiali ai creşterii economice. În fiecare etapă de edificare social-economică poate exista un singur punct optimal, avînd o lege proprie de mişcare şi care corespunde criteriului economic ales. Coordonatele esenţiale ale **o.e.-s.** care-i definesc conţinutul sînt: 1) criteriul economic-social; 2) echilibrul economic general; 3) corelaţia dintre fondul de consum şi fondul naţional de dezvoltare economico-socială; 4) corelaţia dintre sectoarele I şi II ale producţiei sociale; 5) atragerea şi utilizarea cu eficienţă economică maximă a întregului potenţial material şi uman; 6) încadrarea raţională şi eficientă a economiei în circuitul economic mondial, folosirea din plin a avantajelor care decurg din cooperarea economică şi tehnico-ştiinţifică internaţională; 7) mecanismul economic corespunzător condiţiilor etapei de edificare socialistă (atît latura funcţională, cît şi cea economică); 8) sistemul informaţional şi de decizie economică eficace la nivel macro şi microeconomic. **O.e.-s.,** ca expresie generală a relaţiilor de producţie, desemnează interdependenţa laturilor esenţiale ale reproducţiei socialiste lărgite şi, în consecinţă, orice absolutizare sau, dimpotrivă, ignorare a unei anumite laturi sau aspect impietează asupra realizării sale practice. Orice **o.e.-s.** presupune existenţa *echilibrului economic* ca premisă esenţială în realizarea dezvoltării optimale. Dar nu orice dezvoltare echilibrată este sinonimă cu dezvoltarea optimă. În procesul complex al creşterii economice se întîlnesc o multitudine de poziţii de echilibru, dar una singură îndeplineşte calitatea de optim. Această situaţie de echilibru optim este tocmai aceea care corespunde exigenţelor legii economice fundamentale a socialismului. **O.e.-s.** presupune, pe lîngă echilibru economic, şi realizarea unei eficienţe economice de vîrf, atît în raport cu utilizarea resurselor existente la un moment dat în societate, cît şi cu gradul de satisfacere a necesităţilor membrilor societăţii, fie în raport cu ambele. Echilibrul economic în desfăşurarea proceselor economice poate însă avea loc chiar în condiţiile în care necesităţile nu se satisfac în cel mai înalt grad posibil, iar eficienţa economică este minimă. Economia naţională, fiind o unitate organică a unor sisteme parţiale, impune abordarea optimului atît la nivel macro, cît şi la nivel microeconomic. *Macrooptimul* poate caracteriza economia naţională în ansamblul ei sau sfere, ori ramuri ale acesteia. Avînd în vedere unitatea procesului de reproducţie socială, macrooptimul în socialism trebuie să conducă la satisfacerea maximă a nevoilor materiale şi spirituale ale tuturor membrilor societăţii. El presupune o repartiţie optimă a venitului naţional în fond de consum şi fond de dezvoltare (acumulare), eficienţa economică maximă a activităţii ce se desfăşoară în toate ramurile şi la toate nivelurile. **O.e.-s.** este incompatibil cu folosirea incompletă a forţei de muncă, cu dezechilibrul în repartizarea forţelor de producţie în profil de ramură şi teritorial şi în domeniul bugetar, cu utilizarea incompletă a capacităţilor de producţie, cu risipa de muncă socială etc. *Microoptimul* exprimă dezvoltarea economică la nivelul unităţilor şi are în vedere dimensionarea optimă a întreprinderii, optimizarea indicatorilor activităţii ei economice, organizarea fluxului tehnologic, stabilirea unei reţele optime de aprovizionare pe baza costurilor minime etc. Ambele laturi ale dezvoltării optimale reprezintă o unitate dialectică; multitudinea formelor de mişcare a microoptimului se fundamentează pe mişcarea macrooptimului; optimizarea la nivel microeconomic trebuie să aibă loc în limitele cerinţelor macrooptimului, determinate obiectiv de interdependenţele stabilite la nivelul economiei naţionale. În acelaşi timp, specificitatea microoptimului constă în aceea că sensul restricţiilor şi conţinutul funcţiei obiectiv pot diferi faţă de macrooptim. *Optimul total (global)* exprimă macrooptimul la nivelul ansamblului economiei naţionale. *Optimul parţial* se referă la anumite aspecte ale optimului total ca, de pildă, la sferele reproducţiei, investiţii, populaţia ocupată, structura economiei naţionale, dezvoltarea fiecărui sector al producţiei sociale sau a fiecărei ramuri economice etc. Sinteza pe plan superior a optimurilor parţiale stabilite atît pe orizontală (producţie—repartiţie—schimb — consum), cît şi pe verticală (pe structură organizatorică) reprezintă optimul total. Fiecare optim parţial se fundamentează pe un anumit criteriu economic şi, în consecinţă, este necesară sincronizarea lor pe baza unui criteriu economic general (v. şi *optimizare economică*), care să exprime sensul **o.e.-s.** global. Sincronizarea optimurilor parţiale ridică problema stabilirii restricţiilor generale, care îmbracă forme concrete diferite de optimul total, ceea ce necesită luarea în considerare a interdependenţelor dintre ramurile şi subramurile economiei naţionale, pentru a realiza macroechilibrul (v. şi *echilibru economic general*). Complexitatea structurală a economiei naţionale, interdependenţele dintre sistemele parţiale ale organismului economic unitar, multitudinea factorilor economici şi social-politici, care impulsionează mutaţiile calitative ale progresului general, impun abordarea optimului parţial atît sub aspect absolut, cît şi relativ. *Optimul parţial absolut* exprimă atingerea unei eficienţe economice maxim posibile în condiţiile date ale raportului efort-efect, neluînd în considerare alocarea necesară pentru înfăptuirea cerinţelor optimului global. În schimb, *optimul parţial relativ* exprimă această corelaţie, care are în vedere optimul total. Între optimul parţial absolut şi cel relativ există o unitate; relaţia dintre efectele social-economice şi factorii care le condiţionează trebuie să fie maxim posibilă, realizarea optimului parţial relativ fiind o condiţie necesară pentru obţinerea optimului total. În schimb, între optimul total şi optimul parţial absolut pot exista, în anumite cazuri, contradicţii legate de consecinţele înfăptuirii optimului parţial absolut. Astfel, în unele domenii se asigură efecte economice superioare, în timp ce în altele, care nu primesc resurse suficiente sau de calitate corespunzătoare, se obţin efecte social-economice reduse. Trecerea la optimizarea dezvoltării economice este un proces care se realizează treptat, începînd cu un anumit stadiu de dezvoltare a forţelor de producţie. În ţara noastră, procesul de optimizare macroeconomică este marcat de trecerea la etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Planul economic pe perioada 1971—1975 şi, mai ales, cel pe anii 1976—1980 reflectă, în sistemul corelaţiilor macroeconomice, mutaţiile structurale caracteristice unei economii moderne, accentuarea laturii calitative a dezvoltării economico-sociale. Realizarea opţiunii fundamentale de creştere mai rapidă a venitului naţional, comparativ cu cea a produsului social, constituie un moment important în crearea condiţiilor de optimizare a dezvoltării economiei.

OPTIMIZARE ECONOMICĂ, acţiune în vederea realizării acelei dezvoltări economice, la nivel micro ori macroeconomic, care se caracterizează prin obţinerea celei mai favorabile situaţii între efectul economic şi efortul depus. În *capitalism*, **o.e.** poate fi realizată numai la nivelul unităţilor, criteriul de optimizare fiind profitul. Proprietatea privat-capitalistă şi contradicţiile antagoniste profunde ale orînduirii burgheze exclud realizarea **o.e.** pe ansamblul economiei naţionale. În *socialism*, **o.e.** poate fi realizată atît la nivel micro cît şi la nivel macroeconomic. **O.e.** macroeconomică reprezintă un proces specific orînduirii socialiste, prin care, în mod conştient, se creează o anumită stare a dezvoltării economice, caracterizată prin concordanţa dintre ansamblul laturilor interdependente ale economiei naţionale, în condiţiile realizării *echilibrului economic general* (v.) cu maximum posibil de eficienţă economică pentru etapa respectivă. **O.e.** se poate exprima, fie în maximizarea efectului social util, în condiţiile în care volumul şi structura nevoii sociale sînt date, fie prin minimizarea efortului de muncă socială pentru a obţine efectul dorit. În primul caz, maximizarea efectului social util la unitatea de efort social este dată de relaţia:

$$\frac{y+i}{x} > \frac{y}{x},$$

în care: y = efectul social util; x = efortul social; i = creşterea efectului social util. Relaţia matematică reflectă totodată diminuarea cheltuielilor de resurse de muncă socială pe unitatea de efort deoarece:

$$\frac{x}{y+i} < \frac{x}{y},$$

adică inversul relaţiei de bază. În al doilea caz de exprimare a raportului efort-efect, minimizarea efortului de muncă socială pentru obţinerea unei anumite unități de efect social util este dată de relația:

$$\frac{y}{x-j} > \frac{y}{x},$$

în care j este partea cu care se diminuează mărimea cheltuielilor de muncă socială. În ambele cazuri de exprimare a raportului efort-efect rezultatul obținut la unitatea de efort social este mai mare decît în situația inițială și deci cheltuielile de muncă socială la unitatea de efect social util se micșorează. Sintetic, cele două cazuri de exprimare a **o.e.** reflectă obținerea unui efect social util maxim cu un anumit volum de muncă socială, în condițiile scăderii efortului pe unitatea de efect social util. Condiția esențială pentru realizarea acestui raport optim este devansarea sporului de efort de către sporul de efect util. În practică, principiile de optimizare a raportului efort-efect sînt în dependență de gradul de satisfacere a nevoii sociale, de mărimea, structura și nivelul eficienței utilizării resurselor naturale, materiale și de muncă. Cînd o anumită nevoie socială nu este satisfăcută, iar posibilitățile de creștere extensivă a producției nu sînt încă epuizate, este mai indicat să se folosească drept principiu de optimizare a raportului efort-efect maximum de efect social util la efortul social dat. Cînd unele resurse sînt deficitare sau posibilitățile de extindere a producției sînt limitate, este necesară minimizarea cheltuielilor de muncă socială pentru a obține o unitate de efect social util. În condițiile satisfacerii unei anumite nevoi sociale, cînd cererea este elastică, la sporirea producției se va lua în considerare minimizarea cheltuielilor de muncă socială pentru a obține volumul dat. Partea care se economisește poate fi alocată pentru satisfacerea altor nevoi sociale, unde cererea este nesatisfăcută sau resursele insuficiente. În procesul **o.e.** trebuie să se țină seama de criteriul economico-social, element fundamental al optimului economico-social, în funcție de care se alege varianta cea mai avantajoasă. Criteriul economico-social exprimă direcția, forma economică pe care o îmbracă, în procesul dezvoltării, alocarea și utilizarea resurselor materiale și umane. Stabilirea lui este rezultatul cunoașterii și utilizării conștiente, în practica de planificare și de prognoză economică, a cerințelor sistemului de legi economice și, înainte de toate, ale legii economice fundamentale a socialismului. În practica economică se pot întîlni situații temporare, cînd în procesul optimizării, în locul criteriului economico-social, se plasează pe prim plan unii parametri economici a căror ameliorare se impune cu necesitate pentru perioada dată. O asemenea situație are drept scop asigurarea condițiilor de afirmare mai intensă a cerințelor criteriului de **o.e.** Optimizarea dezvoltării de ansamblu a economiei naționale se înfăptuiește nu în mod global, ci pe baza optimurilor parțiale relative (v. *optim economico-social*), pe subetape, care au la bază un anumit criteriu economic, subordonat criteriului economico-social unic. Criteriul economico-social trebuie să îndeplinească următoarele cerințe: să exprime un scop precis și realizabil; să fie unic; să poată reflecta în orice moment schimbările cantitative și calitative ce apar în procesul edificării societății socialiste; să fie operant, măsurabil, computabil. Plecînd de la aceste cerințe, opiniile privind criteriul economico-social, în socialism, pot fi grupate în trei mari categorii: 1) maximizarea efectului sub forma produsului social, produsului social final sau venitului național; 2) maximizarea mijloacelor de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale membrilor societății; 3) maximizarea gradului de satisfacere a necesităților materiale și spirituale ale membrilor societății, ca unic criteriu de optimizare, avîndu-se în vedere conţinutul legii economice fundamentale a socialismului. Aceasta exprimă într-o formă generalizatoare raportul producţie-consum; ca urmare, maximizarea consumului pe întregul orizont de timp nu poate avea loc decît prin dezvoltarea susţinută a producţiei sociale. Pentru exprimarea acestui criteriu economico-social unic al **o.e.**, tot mai multe opinii pledează pentru folosirea mărimii fondului integral de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale membrilor societăţii, constituit din fondul de consum individual, fondul de consum social şi efectele cuantificabile ale eforturilor din sfera neproductivă. Aceasta presupune o rată corespunzătoare a acumulării, ca bază materială atît pentru asigurarea creşterii economice, cît şi pentru satisfacerea tot mai deplină a cerinţelor legii economice fundamentale. Pe baza acestui criteriu economico-social unic, optimizarea dezvoltării asigură concordanţa între nivelul şi structura producţiei şi nivelul şi structura nevoii sociale, al cărui echilibru presupune şi asigurarea unei eficienţe economice maxime posibile pentru perioada dată. Trecerea la optimizarea dezvoltării economiei naţionale este un proces complex, care se realizează treptat, începînd de la un anumit stadiu de dezvoltare a forţelor de producţie, şi impune cu necesitate aplicarea conştientă a cerinţelor legii economiei de timp de către factorul subiectiv. Pe prim plan se situează afirmarea tot mai pregnantă a laturii calitative a dezvoltării economice, atingerea unui anumit nivel de dezvoltare a ramurilor economice hotărîtoare, purtătoare şi propulsoare ale progresului tehnic, asigurarea echilibrului economic general. Totodată, optimizarea economiei naţionale necesită un anumit nivel al dezvoltării cercetării economice fundamentale şi aplicative, prin folosirea largă a metodelor moderne de calcul şi analiză, precum şi a maşinilor electronice de calcul, prin existenţa unui sistem informaţional şi de decizie adecvat. Totodată trebuie pus în mişcare un sistem de pîrghii economice, care să asigure sincronizarea, în dinamică, a tuturor categoriilor de interese economice, ceea ce presupune existenţa unui sistem de organizare, planificare şi conducere corespunzător, atît la nivel macroeconomic, cît şi microeconomic, dirijat în mod conştient de către partidul marxist-leninist.

OPŢIUNE **1.** Alegere a unei decizii sau a unei soluţii tehnice, economice etc. din două sau mai multe variante posibile. **2.** Dreptul unei persoane de a alege ceea ce îi convine din două sau mai multe lucruri ori posibilităţi. **3.** Clauză contractuală potrivit căreia una dintre părţi îşi asumă obligaţii ferme, acordînd celeilalte părţi, pentru o anumită perioadă, dreptul de a alege diferitele condiţii înscrise în contract, fie de a executa contractul, fie de a-l modifica, fie de a-l anula.

ORDINATOR (calculator numeric universal), maşină electronică de calculat, cu program înregistrat, cu ajutorul căreia se efectuează operaţiuni matematice şi logice, potrivit problematicii puse de om, dar fără intervenţia omului. **O.** se compune dintr-o unitate centrală de prelucrare şi diferite sisteme de introducere, stocare şi redare a informaţiei. Se caracterizează prin memorii externe de mare capacitate (benzi, cartele sau discuri magnetice) şi prin posibilitatea de a i se modifica structura lucrărilor potrivit naturii operaţiunilor ce urmează a le efectua. În funcţie de natura lucrărilor, **o.** se clasifică în: **o.** *de masă*, **o.** *mici*, **o.** *mijlocii* şi **o.** *mari*. **O.** universale pot să prelucreze atît lucrări de gestiune a unităţilor economice, cît şi lucrări de calcul ştiinţific.

ORGANIGRAMĂ **1.** Reprezentare grafică a structurii organizatorice a verigilor de bază ale economiei naţionale, a subordonării compartimentelor şi legăturilor dintre ele. Stabilirea **o.** se fundamentează pe intercondiţionarea dintre funcţiile de bază ale conducerii activităţii economico-sociale, prin precizarea treptei şi nivelului ierarhic corespunzător structurii organizatorice. **2.** Reprezentare prin simboluri grafice a algoritmului unei probleme ce va fi rezolvată cu ajutorul maşinilor de calculat.

ORGANIZARE A MUNCII, ansamblu de măsuri, metode, forme şi mijloace cu caracter social-economic şi tehnico-organizatoric care au ca scop asigurarea şi folosirea eficientă a forţei de muncă şi a timpului de muncă. **O.m.** constituie o componentă esenţială a actului de conducere economică, un factor de care depind sporirea producţiei şi eficienţa muncii. **O.m.** este necesară în orice orînduire socială şi importanţa ei creşte odată cu adîncirea diviziunii muncii. Modul concret de înfăptuire a **o.m.**, caracterul şi consecinţele ei sînt determinate de natura relaţiilor de producţie. În *capitalism*, din cauza proprietăţii private asupra întreprinderilor, există contradicţie între **o.m.** în interiorul fiecărei întreprinderi, luate separat, şi **o.m.** pe ansamblul societăţii, în care se manifestă anarhie şi concurenţă, anumite limite de intervenţie a statului în dirijarea producţiei sociale; organizarea capitalistă a muncii se realizează în interesul obţinerii de cît mai mare plusvaloare, în condiţiile exploatării maselor muncitoare, ale utilizării unor metode specifice de atragere a lucrătorilor în procesul muncii etc. *Socialismul* exclude contradicţia dintre **o.m.** în cadrul fiecărei unităţi şi cea pe ansamblul economiei, dînd naştere unui mod nou, planificat, de **o.** a **m.** la nivel micro şi macroeconomic, pe baza unor principii socialiste, unitare; prin mijloacele şi formele de **o.** a **m.** se urmăreşte crearea unor condiţii cît mai bune de lucru, uşurarea muncii, micşorarea efortului, creşterea eficienţei economice şi, prin aceasta, ridicarea nivelului de trai al poporului. La scara economiei naţionale, **o.m.** este reprezentată printr-un complex de măsuri, ştiinţific fundamentate, prin care se urmăresc asigurarea forţei de muncă necesare în fiecare perioadă, repartizarea judicioasă pe genuri de activităţi, pe ramuri, subramuri şi pe teritoriu, precum şi utilizarea eficientă a acesteia, în procesul corelării permanente a producţiei sociale cu nevoia socială. **O.m.** la nivelul unităţilor economice cuprinde: stabilirea şi înzestrarea tehnică a locurilor de muncă; delimitarea lucrărilor de bază şi a celor auxiliare, a muncii calificate şi a celei necalificate; normarea muncii; repartizarea lucrătorilor pe locuri de muncă într-un anumit raport cantitativ şi calitativ; organizarea de brigăzi, echipe şi schimburi etc.; protecţia şi tehnica securităţii muncii; disciplina în muncă a întregului colectiv; asigurarea locurilor de muncă cu materii prime, materiale, documentaţie tehnică etc.; recrutarea cadrelor şi ridicarea calificării lor etc. **O.m.** are aplicabilitate în toate ramurile de activitate: industrie, agricultură, silvicultură, construcţii, transport, comerţ, învăţămînt, cercetare ştiinţifică, ocrotirea sănătăţii, administraţie de stat etc. Specificitatea muncii, din cadrul fiecărui domeniu, determină o mare diversitate de forme şi metode de **o.** a **m.**; peste tot însă, în condiţiile socialismului, se urmăreşte raţionalitate în înzestrarea cu forţă de muncă şi în utilizarea acesteia. Adîncirea diviziunii muncii, sub influenţa revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, impune creşterea rolului **o.m.** în întreaga activitate economico-socială. Aceasta, mai ales, în cazul mecanizării complexe şi automatizării producţiei, cînd operaţiile sînt legate într-un flux unic, în care orice rămînere în urmă la unul din locurile de muncă poate da naştere unor conturbări generale. Înnoirile care au loc în înzestrarea tehnică a muncii, în tehnologiile de fabricaţie, în structura fazelor şi operaţiilor de producţie, creşterea continuă a productivităţii muncii etc. imprimă caracter dinamic **o.m.**, obligă la perfecţionarea acesteia. *Organizarea ştiinţifică a muncii* exprimă procesul de realizare a tuturor elementelor **o.m.** pe baza metodelor şi a tehnicilor de lucru oferite de ştiinţă, în vederea creşterii productivităţii muncii; promovarea a ceea ce este nou, avansat şi eficient în domeniul **o.m.**; eliminarea a ceea ce reprezintă element învechit, de rutină, empirism îngust. De mare actualitate în folosirea cu randament sporit a capacităţii de muncă a lucrătorilor este şi *ergonomia* (v.). Din ce în ce mai mult ştiinţa şi metodele ei se cer a fi aplicate nu numai în tehnică, ci şi în organizare şi conducere. Diferenţele ce există în nivelul productivităţii muncii între întreprinderi, ramuri, precum şi în dezvoltarea economică a unor ţări sînt generate, într-o măsură însemnată, şi de deosebiri în gradul de organizare a producţiei şi a muncii. În socialism, există posibilitatea generalizării rapide a metodelor şi formelor noi, superioare de **o. a m.**; unitatea de interese dintre oamenii muncii, îmbinarea armonioasă a intereselor personale, colective şi generale ale societăţii stimulează atît spiritul creator, novator, cît şi aplicarea, extinderea descoperirilor ştiinţifice. Partidul Comunist Român militează cu consecvenţă pentru continua perfecţionare a activităţii de organizare şi conducere economică. O importanţă deosebită în această privinţă a avut Conferinţa Naţională a partidului din decembrie 1967, consacrată anume reevaluării şi depăşirii critice a unor concepţii şi practici învechite sau greşite, perfecţionării metodelor şi formelor de conducere şi planificare a economiei, precum şi măsurile luate la Congresul al X-lea şi Conferinţa Naţională a P.C.R. din iulie 1972. În Programul P.C.R. se subliniază că partidul şi statul vor acorda cea mai mare atenţie perfecţionării metodelor de organizare a muncii, corespunzător cerinţelor vieţii şi schimbărilor continue ce au loc în societate. În înfăptuirea politicii partidului şi statului nostru în domeniul organizării economico-sociale, al perfecţionării continue a metodelor şi formelor de organizare şi conducere, mari atribuţii şi competenţe revin *Consiliului Organizării Economico-Sociale* (v.). Sarcina organizării ştiinţifice a muncii revine organelor colective de conducere din fiecare unitate economică.

ORGANIZARE A PRODUCŢIEI, ansamblu de măsuri, metode, forme şi mijloace cu caracter economic şi tehnico-organizatoric privind desfăşurarea producţiei materiale, concentrarea, specializarea şi combinarea ei, în condiţiile adîncirii diviziunii sociale a muncii, ale extinderii legăturilor dintre sectoare, ramuri, subramuri şi întreprinderi, în concordanţă cu nevoia socială, în vederea folosirii cu maximă eficienţă a mijloacelor productive. *Organizarea producţiei la nivelul unităţilor economice,* ansamblu de măsuri privitoare la: stabilirea operaţiilor parţiale ce compun procesul de producţie a bunurilor materiale într-un anumit flux; pregătirea producţiei, adică alegerea tehnologiei de fabricaţie, elaborarea proiectelor de execuţie şi a normelor de consum de materii prime, materiale, combustibil, energie electrică, de timp de muncă; programarea şi urmărirea producţiei; stabilirea circuitelor de transport şi de manipulare a materiilor prime, materialelor, semifabricatelor şi produselor finite; asigurarea producţiei cu mijloace de producţie şi forţă de muncă; controlul calităţii produselor etc. În capitalism există contradicţie între caracterul organizat al producţiei în cadrul fiecărei întreprinderi şi anarhia pe ansamblul economiei; posibilitatea organizării producţiei la scara întregii ţări este limitată de proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producţie. Socialismul înlătură această contradicţie, organizarea producţiei, ca element component al actului de conducere economică realizîndu-se atît la nivelul fiecărei unităţi, cît şi la scara economiei naţionale. În dependenţă de tipul producţiei, se întîlnesc anumite moduri de organizare a acesteia. La producţia în masă şi de serie mare din industrie este caracteristică organizarea în flux a procesului de producţie: locurile de muncă sînt dispuse potrivit succesiunii operaţiilor, fluxului tehnologic; fiecare operaţie trebuie să fie executată pe baza unui ritm unic pentru întreg circuitul de producţie. *Organizarea ştiinţifică a producţiei*, proces complex bazat pe utilizarea celor mai eficiente realizări în domeniul tehnico-organizatoric şi economic care conduce rapid, în activitatea productivă, la economisirea muncii vii şi materializate. Prin organizarea ştiinţifică a producţiei se urmăresc perfecţionări în domeniul specializării, cooperării şi concentrării producţiei; pregătirea producţiei pe baze moderne, stabilirea fluxurilor de fabricaţie care să permită scurtarea drumului parcurs pentru obţinerea produsului, ritmicitate şi continuitate în îndeplinirea operaţiunilor, alegerea celor mai adecvate tehnologii; determinarea necesităţilor reale de utilaje şi folosirea eficientă a lor; organizarea corectă a mişcării şi manipulării materiilor prime şi produselor în interiorul întreprinderii; asigurarea aprovizionării ritmice a fiecărui loc de muncă; aplicarea metodelor moderne în programarea şi urmărirea operativă a producţiei, controlul riguros al calităţii producţiei etc. Organizarea ştiinţifică a producţiei constituie un imperativ al producţiei moderne, o importantă pîrghie a folosirii eficiente a mijloacelor materiale şi umane în fiecare întreprindere, a întăririi disciplinei socialiste a muncii. În acest domeniu au publicat: „Organizarea şi planificarea întreprinderilor industriale“, 1970 (*S. Petrescu* şi *C. Bărbulescu* — sub red.); *S. Vrejbă, M. Ioniţă* şi *V. Şerban* „Organizarea întreprinderilor agricole socialiste şi evidenţa economică“ (1970); *C. Bărbulescu* „Ştiinţa organizării“ (1971); *V. V. Topor* „Organizarea şi planificarea întreprinderilor agricole“ (1971); „Conducerea proceselor economice în agricultură“, 1972 (*D. Dumitriu* — coord. pr.); *P. Vagu* şi *G. Dumitru* „Ştiinţa conducerii. Introducere în conducere şi funcţiile ei“ (1972); *M. Coşea* „Însemnătatea controlului în activitatea unităţilor economice“ (1973); *C. Murgescu* „Echipa de conducere în unităţile economice“ (1973); *O. Nicolescu* „Perfecţionarea conducerii întreprinderii. Variabile organizaţionale, analize, tehnici şi metode“ (1973); *I. Olteanu* şi *R. Dootz* „Dimensionarea optimă a întreprinderilor industriale“ (1974).

ORGANIZAŢIA DE COLABORARE ÎN DOMENIUL CĂILOR FERATE (O.C.C.F.), instituţie specializată creată în 1957 de către ţările membre ale C.A.E.R., care are drept scop stabilirea, de comun acord, a condiţiilor tehnice de transport, convenirea tarifelor unice în domeniul transporturilor internaţionale de mărfuri, introducerea cuplării automate a vagoanelor de cale ferată în aceste ţări şi a altor aspecte legate de colaborarea în domeniul transporturilor feroviare. Sediul organizaţiei se schimbă din cinci în cinci ani între ţările membre.

ORGANIZAŢIA DE COLABORARE A ŢĂRILOR SOCIALISTE ÎN DOMENIUL COMUNICAŢIILOR POŞTALE ŞI TELECOMUNICAŢIILOR (O.C.P.T.), instituţie specializată înfiinţată în 1958 de către ţările membre ale C.A.E.R., cu sediul la Moscova, care are ca scop să intensifice colaborarea multilaterală şi nemijlocită între ministerele de resort din statele membre, în domeniul perfecţionării condiţiilor tehnice de funcţionare a poştelor şi telecomunicaţiilor.

ORGANIZAŢIA DE COOPERARE ŞI DEZVOLTARE ECONOMICĂ (O.C.D.E.), grupare de state constituită în 1961, în locul fostei Organizaţii europene de cooperare economică (O.E.C.E.), creată în 1948, care urmăreşte ridicarea nivelului economic al statelor membre şi dezvoltarea comerţului mondial, prin coordonarea politicii economice şi comerciale a ţărilor membre. Din O.C.D.E. fac parte 18 state europene: Anglia, Austria, Belgia, Danemarca, Elveţia, Franţa, R.F. Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia, Turcia, iar din 1964 S.U.A., Canada şi Japonia. Ţări cu statut special: Australia, Finlanda, Iugoslavia. Sediul organizaţiei este la Paris.

ORGANIZAŢIA INTERNAŢIONALĂ A MUNCII (O.I.M.), instituţie interguvernamentală înfiinţată în 1919, pe baza tratatului de la Versailles, ca o organizaţie de-sine-stătătoare, dar pe lîngă Liga Naţiunilor Unite, care a devenit din 1946 prima organizaţie specializată a O.N.U. În 1974 O.I.M. număra 124 de ţări membre. Sediul este la Geneva. Potrivit statutului, O.I.M. are drept scop studierea, reglementarea şi îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de trai ale oamenilor muncii prin utilizarea reformelor sociale. La baza activităţii şi structurii O.I.M. stau principiile reformiste ale armoniei şi păcii între clase, ceea ce face ca în acţiunile întreprinse să existe limite. Astfel, deşi O.I.M. este o organizaţie interguvernamentală, membri fiind ţări suverane şi independente, în organismele sale participă pe baza principiului tripartismului, în afara reprezentanţilor statelor, şi delegaţi ai muncitorilor şi ai celor ce angajează, după formula 2-1-1. Cu toate acestea O.I.M. a adus o anumită contribuţie la rezolvarea unor probleme de viaţă şi de muncă ale muncitorilor, adoptînd convenţii în probleme ca: reglementarea duratei timpului de lucru; prevenirea şomajului; protecţia maternităţii; munca femeilor, a copiilor şi tinerilor; interzicerea muncii forţate; libertatea sindicală, asigurările sociale etc. Participarea ţărilor socialiste, după cel de-al doilea război mondial, precum şi a ţărilor în curs de dezvoltare a întărit tendinţele progresiste ale organizaţiei. Organele O.I.M.: *Conferinţa internaţională a muncii*, organul suprem, care se întruneşte anual, avînd ca principală sarcină dezbaterea problemelor sociale şi de muncă, elaborarea unor norme internaţionale sub formă de convenţii şi recomandări privind relaţiile de muncă, stabilirea obiectivelor generale ale organizaţiei; *Consiliul de administraţie*, organ executiv care dirijează activitatea O.I.M. între două conferinţe; *Biroul internaţional al muncii* (secretariatul), organ tehnic şi de administraţie. Consiliul de administraţie poate organiza conferinţe tehnice şi regionale, precum şi comisii şi comitete de lucru pe domenii. România a fost membră fondatoare a O.I.M., dar din cauza neplăţii cotizaţiilor a încetat să mai aibă această calitate în 1942. În 1956, la scurt timp după primirea sa în O.N.U., România a revenit în O.I.M., contribuind activ în cadrul organelor de conducere la dezbaterea şi rezolvarea problemelor sociale ale muncii. R.S. România se pronunţă pentru transformarea O.I.M. într-un instrument de adoptare a unor măsuri eficiente pe plan social în interesul oamenilor muncii, iniţiind o serie de rezoluţii unanim acceptate privind: comerţul internaţional şi utilizarea forţei de muncă; anul cooperării internaţionale; dezvoltarea resurselor umane etc.

ORGANIZAŢIA INTERNAŢIONALĂ DE STANDARDIZARE (I.S.O.), instituţie internaţională de specialitate, creată în 1946 în scopul colaborării în domeniul elaborării recomandărilor de standarde internaţionale, al coordonării şi unificării standardelor naţionale, al organizării schimbului de informaţii. Membrii ei sînt organizaţii naţionale sau comitete de specialitate din peste 50 de ţări, printre care şi România (din 1950). Sediul organizaţiei este la Geneva. Recomandările se adoptă cu acordul tuturor membrilor. Favorizînd dezvoltarea activităţii de standardizare pe plan naţional şi elaborarea de standarde internaţionale, organizaţia contribuie la extinderea comerţului şi a colaborării tehnico-economice între diferite ţări.

ORGANIZAŢIA NAŢIUNILOR UNITE (O.N.U.), organizaţie internaţională creată în 1945 prin adoptarea Cartei de la San Francisco. De la înfiinţare, cînd această organizaţie cuprindea 51 de state, numărul membrilor O.N.U. a crescut considerabil, ajungînd în septembrie 1974 la 138. Principalele obiective ale O.N.U., înscrise în Cartă, sînt: menţinerea păcii şi securităţii internaţionale; dezvoltarea relaţiilor prieteneşti între naţiuni pe baza egalităţii în drepturi şi a autodeterminării; realizarea cooperării internaţionale pe plan economic, social şi umanitar. Organele principale ale O.N.U. sînt: *Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic şi Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internaţională de Justiţie şi Secretariatul.* Important forum mondial de dezbatere a problemelor majore ce vizează interesele tuturor popoarelor lumii, O.N.U. coordonează totodată activitatea a numeroase instituţii specializate ca U.N.E.S.C.O., F.A.O., O.M.S., O.I.M., U.P.U., U.T.T., O.M.M., F.M.I., B.I.R.D. etc. România a devenit membră a O.N.U. în 14 decembrie 1955. Ea este o participantă activă, aducîndu-şi contribuţia la numeroase iniţiative şi propuneri, în calitate de autoare sau coautoare a o serie de documente şi rezoluţii. În 1957, la cea de-a XII-a Sesiune a Adunării Generale a O.N.U. ţara noastră a propus elaborarea unei declaraţii asupra principiilor de cooperare economică între state. Printre cele mai importante documente la care România şi-a adus contribuţia se înscriu: „Măsurile pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc şi înţelegere între popoare“ (1960); „Elaborarea unei declaraţii asupra cooperării economice internaţionale“ (1963); „Declaraţia cu privire la inadmisibilitatea intervenţiei în afacerile interne ale altor state şi protejarea independenţei şi securităţii lor“ (1965); „Acţiuni pe plan regional în vederea îmbunătăţirii relaţiilor de bună vecinătate între statele europene aparţinînd unor sisteme social-politice diferite“ (1965); „Cooperarea internaţională în domeniul utilizării calculatoarelor electronice şi tehnicilor de calcul pentru dezvoltare“ (1968); „Tineretul, educaţia sa în spiritul respectului pentru drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, problemele şi nevoile sale şi participarea sa la dezvoltarea naţională“ (1969); „Consecinţele economice şi sociale ale cursei înarmărilor şi efectele sale profund dăunătoare asupra păcii şi securităţii în lume“ (1970); rezoluţia Adunării Generale din 26 octombrie 1971 prin care reprezentanţii guvernului R.P. Chineze sînt recunoscuţi ca singurii reprezentanţi ai Chinei la Naţiunile Unite; o serie de rezoluţii, adoptate în 1972, privind problemele decolonizării, dreptul popoarelor la autodeterminare şi „Suveranitatea permanentă asupra bogăţiilor naturale ale statelor în curs de dezvoltare“, precum şi rezoluţia care a recomandat admiterea celor două state germane în O.N.U. (1973). Pe baza documentelor Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972, România a propus proiectul de rezoluţie „Creşterea rolului O.N.U. în menţinerea şi întărirea păcii şi securităţii internaţionale, în dezvoltarea colaborării între toate naţiunile, în promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state". Această rezoluție, căreia i s-au alăturat 31 de state, a fost adoptată în unanimitate de către Adunarea Generală a O.N.U. la 27 noiembrie 1972. Prestigiul internațional de care se bucură România și-a găsit confirmarea și în alegerea ei ca membră în diferite organe ale O.N.U. sau organisme ale Adunării Generale; reprezentanții țării noastre au fost aleși de mai multe ori în funcții de conducere ale organelor O.N.U., inclusiv la nivel de președinte și vicepreședinte al Adunării Generale.

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE INDUSTRIALĂ (O.N.U.D.I.), instituție creată la 1 ianuarie 1967 de Adunarea Generală a O.N.U., cu scopul de a promova și accelera industrializarea țărilor în curs de dezvoltare și de a coordona toate activitățile din domeniul industrial ale celorlalte organisme ale O.N.U. Sediul organizației este la Viena. Organizația este condusă de *Consiliul dezvoltării industriale*, ales pe 3 ani, care este compus din reprezentanții a 45 de țări și instituții specializate. O.N.U.D.I. desfășoară două tipuri de activități: 1) *operaționale* — concretizate prin ajutor direct acordat țărilor în curs de dezvoltare pentru crearea și funcționarea gestiunii industriale, încurajarea investițiilor interne și externe, pentru finanțarea industrială, stabilirea de programe de dezvoltare industrială, formarea de cadre etc.; 2) *de susținere* — concretizate prin studii și analize, schimburi de informații tehnico-economice și științifice pentru industrie, publicații, colocvii și seminarii etc. Pentru activitățile operaționale urgente, O.N.U.D.I. a creat un serviciu de asistență rapidă (S.I.S.). Finanțarea acțiunilor O.N.U.D.I. se face prin: bugetul ordinar al ei și al O.N.U., Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (P.N.U.D.) și contribuții voluntare. Organizația atrage, de asemenea, diferite părți interesate în cooperarea financiară pentru promovarea investițiilor în țările în curs de dezvoltare. România este membră a O.N.U.D.I. și desfășoară o laborioasă activitate de colaborare cu această organizație.

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU EDUCAȚIE, ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ (U.N.E.S.C.O.), instituție specializată, autonomă, interguvernamentală, creată în noiembrie 1946, care, potrivit Actului constitutiv, are drept scop: „să contribuie la menținerea păcii și securității, întărind, prin educație, știință și cultură, colaborarea între națiuni în scopul asigurării respectului universal al dreptății, al legii, al drepturilor omului și al libertăților fundamentale pentru toți oamenii, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie, pe care Carta O.N.U. le recunoaște tuturor popoarelor". Numărul statelor membre a sporit de la 20 în 1946, la 131 în 1973. Activitatea U.N.E.S.C.O. este coordonată de *Consiliul Economic și Social* — O.N.U. (v.). Structura U.N.E.S.C.O.: *Conferința generală* (formată din reprezentanții statelor membre), *Consiliul executiv* și *Secretariatul*, condus de un director general. *Programul* U.N.E.S.C.O. prevede activități permanente de interes general și lucrări speciale și cuprinde patru sectoare: educație; științe naturale; științe sociale, umanitare și cultură; informație și schimburi internaționale. U.N.E.S.C.O. participă la o serie de programe de asistență tehnică ale P.N.U.D. sau pe cont propriu. Ca membră a U.N.E.S.C.O. din 1956, R.S. România a înființat comisia sa națională, care participă activ la viața Organizației, a inițiat o serie de propuneri privind educarea tineretului în spiritul idealurilor de pace, de respect reciproc și de înțelegere între popoare, valorificarea resurselor umane, cooperarea europeană. Țara noastră a luat parte activă la marile reuniuni internaționale, a fost gazda a numeroase reuniuni organizate de U.N.E.S.C.O. Cu sprijinul moral şi material al U.N.E.S.C.O. a fost înfiinţată în 1963 la Bucureşti Asociaţia Internaţională de Studii Sud-Est Europene (A.I.S.S.E.E.), iar în septembrie 1972 a fost creat la Bucureşti Centrul european al U.N.E.S.C.O. pentru învăţămîntul superior, primul de acest gen din Europa. „Prin ansamblul activităţilor sale, U.N.E.S.C.O. a adus o contribuţie valoroasă la procesul de destindere şi îmbunătăţire a climatului internaţional, sprijinind activ cauza păcii şi apropierii între popoare, năzuinţele omenirii spre progres şi o viaţă mai bună“ *(Nicolae Ceauşescu)*.

ORGANIZAŢIA PENTRU ALIMENTAŢIE ŞI AGRICULTURĂ A NAŢIUNILOR UNITE (F.A.O.), instituţie internaţională specializată, autonomă, înfiinţată în 1945, al cărei scop principal constă în: ridicarea nivelului de hrană şi a condiţiilor de trai ale popoarelor; ameliorarea randamentului producţiei şi eficacităţii repartiţiei tuturor produselor agroalimentare; îmbunătăţirea situaţiei populaţiei rurale; dezvoltarea economiei mondiale şi eliberarea omenirii de foamete. În acest sens, F.A.O. organizează o serie de acţiuni (programe pe zone, ţări şi obiective) menite a asigura unirea eforturilor naţiunilor lumii pentru dezvoltarea agriculturii în unele zone înapoiate ale globului. În prezent, F.A.O. pregăteşte un plan orientativ mondial de dezvoltare a producţiei agricole, a consumului şi comerţului cu produse agroalimentare pentru perioada 1975—1985, pentru fiecare regiune şi ţară, cu obiective certe în diverse părţi ale globului. În 1973 număra 130 de state membre. Iniţial sediul F.A.O. a fost la Washington, iar din 1951 la Roma. Organul suprem al F.A.O. este *Conferinţa tuturor membrilor organizaţiei*, care se întruneşte o dată la doi ani. Între două conferinţe, organul executiv de conducere este *Consiliul*, pe lîngă care activează o serie de *comitete specializate* pe domenii de activitate. R.S. România este membră a F.A.O. din 1961, participînd activ la acţiunile acesteia. S-a constituit comitetul naţional F.A.O., care îşi desfăşoară activitatea sub îndrumarea şi coordonarea Ministerului Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor şi a Ministerului Afacerilor Externe şi Ministerului Comerţului Exterior şi Cooperării Economice Internaţionale. Prin F.A.O. ţara noastră primeşte şi acordă altor state asistenţă tehnică-ştiinţifică.

ORGANIZAŢIA STATELOR AMERICANE (O.S.A.), grupare interguvernamentală economică şi social-politică la care participă ţări din America de Nord şi din America de Sud. Ea a fost creată pe structura Uniunii Republicilor Americane, al cărei început se află în anul 1890. Statutul O.S.A. a fost adoptat în aprilie 1948 de către cea de-a IX-a Conferinţă a Statelor Americane, care şi-a desfăşurat lucrările la Bogota (Columbia) şi a intrat în vigoare în decembrie 1951, după ratificarea sa de către statele membre. Membrii O.S.A. sînt S.U.A. şi republicile latino-americane: Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Costa Rica, Republica Dominicană, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay, Venezuela, Jamaica, Trinidad-Tobago. Principalele organe prin care O.S.A. îşi desfăşoară activitatea sînt: *Conferinţa interamericană; Consiliul Organizaţiei Statelor Americane; Uniunea Panamericană;* întîlnirile consultative ale miniştrilor afacerilor externe; conferinţe speciale şi instituţii specializate. Principalele obiective ale O.S.A., potrivit Statutului ei, sînt: întărirea păcii şi securităţii pe continent; preîntîmpinarea cauzelor unor posibile greutăţi şi asigurarea rezolvării paşnice a diferendelor care pot apărea între statele membre; organizarea unor acţiuni comune în caz de agresiune; facilitarea rezolvării problemelor juridice, politice şi economice care pot să apară în faţa ţărilor membre; conjugarea eforturilor pentru ca prin acţiuni comune să contribuie la dezvoltarea economică, socială şi culturală a ţărilor. În activitatea sa practică, O.S.A. s-a îndepărtat de ţelurile şi principiile proclamate în Statut, iar în unele cazuri a acţionat în flagrantă contradicţie cu ele, servind interesele cercurilor reacţionare din S.U.A. De pildă, cu toate că în Statutul O.S.A. războiul agresiv este condamnat, membrii săi în şedinţa consiliului din 28 iunie 1950 şi-au exprimat în unanimitate aprobarea faţă de agresiunea S.U.A. împotriva R.P.D. Coreene. La fel de semnificativă a fost hotărîrea O.S.A. (1962) de a camufla sub steagul ei intervenţia militară agresivă a S.U.A. împotriva poporului dominican, în mai 1965. Excluderea Republicii Cuba din O.S.A. din momentul în care această ţară a trecut pe calea transformărilor revoluţionare socialiste şi a respins dictatul S.U.A., atestă că această organizaţie este, în acelaşi timp, un instrument de luptă împotriva ideilor socialismului, care cuprind mase din ce în ce mai mari de oameni şi în această zonă a lumii. Atitudinea adoptată de O.S.A. de sprijinire făţişă a S.U.A. într-o serie întreagă de alte probleme importante ale relaţiilor economice, politice, militare interamericane stă la baza neîncrederii manifestate faţă de această organizaţie de numeroase state latino-americane, a cererilor clar formulate şi repetate de a se reorganiza din temelii întregul sistem al relaţiilor inter-americane. Faptul că tot mai multe ţări latino-americane reiau relaţiile cu Cuba, în pofida hotărîririi din 1964, adoptate sub presiunea S.U.A., demonstrează dorinţa tot mai insistentă a numeroase ţări din această zonă de a se reevalua relaţiile cu S.U.A. şi făuri relaţii pe baze noi.

ORGANIZAŢIA TRATATULUI NORD-ATLANTIC (N.A.T.O.), alianţă militară cu caracter agresiv încheiată la 4 aprilie 1949 la Washington de: S.U.A., Marea Britanie, Franţa, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg, Canada, Portugalia, Norvegia, Danemarca şi Islanda. La 18 februarie 1952 au aderat Turcia şi Grecia, iar în mai 1955 R.F. Germania. Iniţial, cartierul general era la Londra; în 1952 a fost mutat la Paris, iar din aprilie 1967, ca urmare a cererii guvernului francez, la Bruxelles. Caracterul agresiv al N.A.T.O. este demonstrat îndeosebi de cursa înarmărilor, promovată în special de S.U.A., de rolul jucat într-o serie de acţiuni contrare păcii şi libertăţii popoarelor şi menite să întreţină încordarea în relaţiile internaţionale. Faţă de programul său agresiv, făţiş anticomunist, ţările socialiste din Europa au constituit *Tratatul de la Varşovia* (v.) ca forţă de apărare. România, militînd pentru pacea şi securitatea popoarelor, pentru democratizarea relaţiilor internaţionale, se pronunţă pentru desfiinţarea concomitentă a celor două blocuri militare, pentru asigurarea securităţii în Europa şi în întreaga lume, pentru dezarmarea generală, în primul rînd a celei nucleare, pentru lichidarea tuturor armamentelor de distrugere în masă.

ORGANIZAŢIA ŢĂRILOR EXPORTATOARE DE PETROL (O.P.E.C.), organism internaţional constituit în scopul coordonării politicii petroliere a membrilor săi şi al apărării intereselor lor, al asigurării unor raporturi economice echitabile între ţările posesoare de zăcăminte petrolifere şi marile societăţi petroliere. O.P.E.C. a fost înfiinţată în 1960, cu participarea a 5 ţări (Irak, Kuweit, Arabia Saudită, Iran şi Venezuela), la care au aderat ulterior încă 7 ţări (Quatar, Indonezia, Libia, Abu Dhabi, Algeria, Nigeria şi Ecuador), ţări în curs de dezvoltare, majoritatea dintre ele fiind mari producătoare de petrol. Sediul iniţial la Geneva, iar din 1955 la Viena. Structura organizatorică: Conferinţa delegaţilor şi experţilor din ţările membre, Consiliul guvernatorilor, Comisia economică, Secretariatul. *Conferinţa delegaţilor şi experţilor din ţările membre* este autoritatea supremă care adoptă hotărîri şi răspunde de politica generală a organizaţiei şi este formată din cîte un reprezentant al fiecărei ţări membre; se întruneşte de cel puţin două ori pe an. *Consiliul guvernatorilor*, organ executiv al O.P.E.C., care urmăreşte aplicarea în practică a rezoluţiilor şi măsurilor luate de Conferinţă, se întruneşte cel puţin de două ori pe an. *Comisia economică*, organ specializat, care acţionează în scopul sprijinirii O.P.E.C., al promovării stabilităţii preţurilor petrolului pe plan internaţional la niveluri echitabile. *Secretariatul* este organul economic şi executiv-administrativ; în structura lui intră următoarele departamente: *administrativ*, *economic* (cu secţiile financiară, cerere şi ofertă, economie generală, de informaţie, juridică), *tehnic* şi *statistic*. România extinde continuu raporturile de cooperare cu ţările membre ale O.P.E.C., pe baza principiilor care călăuzesc politica internaţională a ţării noastre, şi le acordă un sprijin activ pentru consolidarea şi afirmarea independenţei şi suveranităţii lor naţionale, în stabilirea unor preţuri echitabile în comerţul internaţional cu petrol.

ORGANIZAŢIA UNITĂŢII AFRICANE (O.U.A.), instituţie internaţională înfiinţată în 1963 la conferinţa şefilor de state africane de la Addis-Abeba. Potrivit Cartei O.U.A., semnată de 30 de state, scopurile organizaţiei sînt: întărirea unităţii şi solidarităţii statelor africane, coordonarea şi intensificarea colaborării şi eforturilor lor pentru a oferi condiţii de viaţă mai bune popoarelor Africii, apărarea suveranităţii, integrităţii teritoriale şi independenţei statelor africane, eliminarea tuturor formelor de colonialism din Africa, favorizarea colaborării internaţionale pe baza *Cartei O.N.U.* şi *Declaraţiei universale a drepturilor omului*.

ORGANIZAŢIE ECONOMICĂ INTERNAŢIONALĂ, asociere a mai multor state, firme sau societăţi din diferite ţări într-un cadru instituţional convenit de comun acord, în care sînt precizate obiectul şi scopul organizaţiei, organele şi funcţiunile lor. După cel de-al doilea război mondial, ca urmare a profundelor modificări în structura relaţiilor internaţionale (formarea sistemului mondial socialist şi statornicirea unui nou tip de relaţii internaţionale între statele socialiste, prăbuşirea imperiilor coloniale şi afirmarea în lume a numeroase state noi, ascuţirea contradicţiilor interimperialiste, revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană etc.), precum şi a dezvoltării economiilor naţionale, formarea **o.e.i.** a cunoscut o amploare deosebită şi o diversificare a scopului lor. Formarea sistemului mondial socialist a dus la constituirea şi afirmarea unor **o.e.i.** ale ţărilor socialiste pe baza promovării unor noi principii, prin care se asigură independenţa şi suveranitatea naţională, neamestecul în treburile interne, respectul şi avantajul reciproc etc., care au imprimat o nouă direcţie colaborării între statele lumii. În cadrul relaţiilor economice dintre state, **o.e.i.** au fost constituite la nivel de guverne, ministere sau alte organe de stat, iar altele la nivelul unităţilor economice din diverse ţări; participanţii îşi păstrează deplina independenţă patrimonială, organizatorică şi juridică. R.S. România promovînd consecvent principiile colaborării între state, indiferent de sistemul lor economico-social, participă activ în cadrul **o.e.i.**, fiind membră a peste 20 de organizaţii guvernamentale şi a peste 50 de organizaţii neguvernamentale în domeniul economic, tehnic şi ştiinţific.

„ORIGINEA FAMILIEI, A PROPRIETĂŢII PRIVATE ŞI A STATULUI“, lucrare a lui *F. Engels* (v.), apărută în

1884. Ea reprezintă o aplicare creatoare a materialismului istoric la studiul comunei primitive şi al formării societăţii împărţite în clase. Folosind datele din cercetările etnografului american L.H. Morgan, Engels a arătat legătura indisolubilă dintre originea şi evoluţia formelor familiei şi schimbările în cadrul modului de producţie. Pe baza unei analize istorice concrete, Engels a explicat cum odată cu dezvoltarea forţelor de producţie, cu adîncirea diviziunii sociale a muncii şi pe măsura creşterii productivităţii muncii a apărut plusprodusul, premisă materială a apariţiei inegalităţii în avere şi a proprietăţii private, care înlocuieşte tot mai mult pe cea colectivă-primitivă. Diferenţierea economică a membrilor societăţii a dus la diferenţierea lor şi din punct de vedere social, formîndu-se treptat o clasă dominantă şi o clasă exploatată; între ele se desfăşoară lupta de clasă. În aceste condiţii, arată Engels, a fost necesar un aparat de constrîngere, un instrument al dominaţiei claselor stăpînitoare — statul. Engels dezvăluie astfel cauzele economice care au determinat apariţia proprietăţii private, a claselor sociale şi a statului, dependenţa acestora de modul de producţie al bunurilor materiale. Totodată sînt formulate teze privind rolul statului şi esenţa sa de clasă.

ORIZONT DE TIMP, lungimea perioadei de timp pentru care se face previziunea evoluţiei fenomenelor economice (predicţia). **O.** de **t.** constituie un element fundamental, definitoriu al aproximării gradului de certitudine al predicţiei şi deci al împărţirii previzionării economice pe categoriile: plan curent, plan de perspectivă, prognoză, ipoteză. Într-adevăr, limitele relative ale cunoaşterii comportamentului şi evoluţiei viitoare ale unor variabile şi parametri, apariţia unor noi fenomene şi influenţe neprevizibile, precum şi caracterul aleator al proceselor economice şi sociale fac să existe un raport invers între lungimea perioadei de timp pentru predicţie, pe de o parte, şi gradul ei de certitudine şi puterea ei decizională, pe de altă parte. Lărgirea cîmpului de toleranţă al preciziei cu care se face predicţia în raport cu **o.** de **t.** poate fi observat în graficul următor, în care au fost notate: V_p = variabila de predicţie; T_s =perioada în care s-a făcut cercetarea statistică; T_p=perioada de predicţie; t_i= anul iniţial al perioadei statistice; t_o=anul final al perioadei statistice; t_n = anul final al perioadei de predicţie. Mărimea **o.** de **t.** este în funcţie de scopul urmărit, de trăsăturile domeniului explorat, de gradul de complexitate şi incertitudine prin care se caracterizează evoluţia procesului supus optimizării. În prezent, pentru o serie de decizii, se utilizează studii previzionale cu **o.** de **t.** mic şi mediu (1—5 ani) de tipul planurilor curente şi de perspectivă, cît şi cu **o.** de **t.** lung şi foarte lung (10—50 de ani şi peste) de tipul prognozelor şi ipotezelor. **O.** de **t.** poate fi şi *glisant* (înlănţuit). Matematic se poate concepe şi un **o.** de **t.** *infinit*. Stabilirea concretă a **o.** de **t.**, ţinînd seama de criteriile alese şi factorii determinanţi, are mare impor-

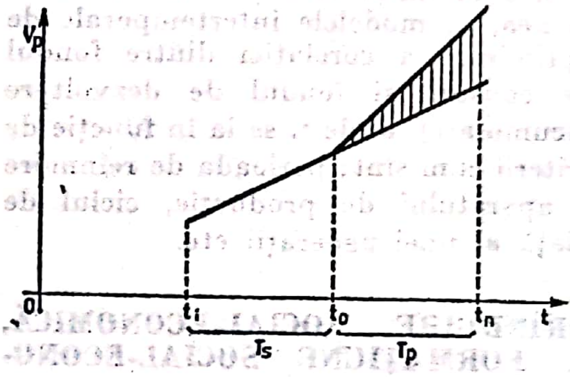

tanţă pentru obţinerea unor rezultate corecte în cercetarea diferitelor tipuri şi categorii de probleme economice specifice. De exemplu, în previzionările care, din lipsa altor informaţii, folosesc cu precădere extrapolările (în condiţiile cînd în domeniul respectiv nu se întrezăresc în viitor modificări esenţiale), orizontul de previzionare nu poate depăşi jumătate de timp a seriilor de date statistice pe baza cărora s-au făcut extrapolările. De asemenea, în modelele intertemporale de optimizare a corelaţiei dintre fondul de consum şi fondul de dezvoltare (acumulare), **o. de t.** se ia în funcţie de criterii cum sînt: perioada de reînnoire a aparatului de producţie, ciclul de viaţă al unei generaţii etc.

ORÎNDUIRE SOCIAL-ECONOMICĂ, v. **FORMAŢIUNE SOCIAL-ECONOMICĂ.**

O.S.A., v. **ORGANIZAŢIA STATELOR AMERICANE.**

OSTROVITEANOV, Konstantin Vasilievici (1892—1969), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniile formaţiunilor social-economice precapitaliste, economiei politice a capitalismului, producţiei de mărfuri şi legii valorii în capitalism şi socialism, producţiei şi consumului în socialism, rolului economic al statului etc. *Op. pr.*: „Despre studierea legităţilor economiei sovietice"; „Cercetări asupra economiei formaţiunilor precapitaliste"; „Manual de economie politică" (colab.; trad. rom. 1955).

O.U.A., v. **ORGANIZAŢIA UNITĂŢII AFRICANE.**

OUTSIDER [pron. *autsáidə:*] (cuv. engl.), întreprindere capitalistă dintr-o anumită ramură, care nu face parte din monopolul sau monopolurile care domină ramura respectivă. În lupta acerbă de concurenţă puterea este de partea uniunilor monopoliste, care recurg la diferite mijloace pentru a ruina pe **o.**: reducerea temporară a preţurilor (v. *dumping*), privarea concurenţilor de materii prime, de credite etc. În procesul luptei de concurenţă **o.** sînt obligaţi uneori, prin forţa lucrurilor, să se alăture uniunilor monopoliste; în anumite împrejurări aceeaşi luptă de concurenţă duce la apariţia de noi **o.**

OWEN [pron. *óuăn*], Robert (1771—1858), socialist utopic englez, unul din marii precursori ai socialismului ştiinţific. Pe baza experienţei sale de întreprinzător şi pornind de la teoria valorii bazate pe muncă, elaborată de economiştii burghezi clasici, **O.** a ajuns la concluzia inevitabilităţii înlocuirii capitalismului cu comunismul. Deşi a fost mai radical decît socialiştii utopici francezi, **O.** este utopic în ce priveşte concepţia asupra căii de trecere la comunism, neînţelegînd menirea istorică a proletariatului. Încercările lui **O.** de a transpune în practică ideile lui despre trecerea la societatea comunistă (colonia „Noua armonie" din S.U.A., 1825—1829; Bazarul schimbului de muncă echitabil în Anglia, 1832 etc.) au eşuat deoarece au nesocotit o serie de adevăruri fundamentale: imposibilitatea desfiinţării banilor şi a înlocuirii lor cu bonurile de muncă atît timp cît există producţia de mărfuri, imposibilitatea măsurării directe a muncii socialmente necesare pentru producerea mărfurilor, imposibilitatea apariţiei spontane a proprietăţii comuniste în sînul societăţii capitaliste. *Op. pr.:* „Noua lume morală" (1842—1844).

PACHET DE CONTROL AL ACȚIUNILOR, numărul de acțiuni de o anumită valoare care asigură deținătorului lor majoritatea voturilor în adunarea generală a acționarilor și îi permite controlul asupra activității *societății pe acțiuni*. Teoretic, pentru a controla o societate pe acțiuni sînt necesare peste 50% din suma totală a acțiunilor. Practic, mărimea **p. de c. al a.** diferă în funcție de dispersia acțiunilor, gradul lor de difuzare, precum și de ramificația sistemului de *participație*. În condițiile capitalismului monopolist, deținerea **p. de c. al a.** reprezintă una din formele de intensificare și ramificare a dominației *oligarhiei financiare* (v.).

PACT ECONOMIC, denumire dată unor tratate bilaterale sau multilaterale între țări, încheiate cu un scop precis deosebit de important.

PANAMERICANISM, doctrină burgheză incluzînd un complex de teorii economice, politice și militare prin care se încearcă să se demonstreze unitatea intereselor țărilor Americii Latine și ale S.U.A Fundamentul doctrinei îl constituie teoria „interdependenței" dintre S.U.A. și America

Latină, care de-a lungul timpului a cunoscut variante multiple. Astfel, încă în 1823, pornind de la istoria comună a tuturor țărilor emisferei vestice, a colonizării lor similare, a asemănărilor în ce privește lupta pentru cucerirea independenței de stat, S.U.A. au elaborat formula „America pentru americani“ îndreptată, pe de o parte, împotriva puterilor coloniale europene, iar, pe de altă parte, urmărind subordonarea „vecinilor din sud“. Pentru a-și întări pozițiile în țările Americii Latine, S.U.A. au inițiat în 1898 „Uniunea panamericană“, al cărei țel declarat îl constituia stimularea relațiilor cu țările Americii Latine. În 1947 a fost semnat la Rio de Janiero „Pactul interamerican“, avînd un caracter militar net, îndreptat practic contra mișcărilor de dobîndire a independenței depline de către țările latino-americane. În 1948 a fost constituită *Organizația Statelor Americane* (v.), care în prezent este elementul central al sistemului panamerican. În august 1961 a fost semnată „Carta de la Punta del Este“ prin care se proclama lansarea programului *Alianței pentru progres* (v.), menit, între altele, să conserve și să lărgească dominația S.U.A. în America Latină. Sistemul panamerican este justificat de către teoreticienii burghezi, îndeosebi nord-americani, și prin așa-numitele necesități ale apărării emisferei vestice. Caracterul reacționar al doctrinei panamericanismului, fizionomia ei de instrument de promovare a intereselor S.U.A. în țările Americii Latine și mai ales activitatea desfășurată de unele organisme panamericane au generat o adîncă neîncredere a popoarelor latino-americane în instituțiile acestui sistem, aflat într-un proces de pronunțată deteriorare.

PARA, subunitate a leului vechi (de calcul), utilizată în țările române după dispariția din circulație a talerilor-lei olandezi (mijlocul sec. al XVIII-lea). Leul vechi era împărțit în 40 de **p.** Termenul a fost împrumutat din sistemul monetar al Imperiului otoman. **P.** turcești au circulat și în Principatele Române pînă la adoptarea sistemului bănesc național în 1867.

PARAMETRU ECONOMIC, măsură a laturilor cantitative și calitative ale proceselor și fenomenelor economice, ce se desfășoară la nivel micro sau macroeconomic. **P.e.** se exprimă prin indicatori sintetici, ce caracterizează volumul, nivelul și structura proceselor economice. Se disting indicatori: *de volum* (mărimea cheltuielilor materiale, prețul de cost, produsul social, venitul național etc.); *de nivel* (prețul de cost pe unitatea de produs, înzestrarea tehnică a muncii, venitul național pe locuitor etc.); *de structură* (ponderea elementelor prețului de cost, participarea ramurilor la crearea produsului social și a venitului național, structura populației ocupate în profil de ramură și teritorial etc.). Fiecare **p.e.** are o lege proprie de mișcare, cuprinsă între două limite — minimă și maximă — în funcție de factorii care-l influențează. De pildă, rata dezvoltării (acumulării) prezintă o limită inferioară, sub care nu se poate coborî fără a periclita dezvoltarea viitoare a economiei, și o limită superioară, care nu poate fi depășită fără a afecta nivelul de trai al populației. Între cele două limite, **p.e.** poate lua diferite valori, în funcție de necesitățile și posibilitățile țării într-o etapă sau alta a dezvoltării economice.

PARCUL COMUN DE VAGOANE DE MARFĂ (P.C.V.), organizație economică înființată în 1964 de către țările membre ale C.A.E.R., care își pun reciproc la dispoziție numărul de vagoane de marfă necesare realizării transporturilor în traficul de export și import. Fiecare țară rămîne proprietară asupra parcului de vagoane propriu. P.C.V. realizează transferarea disponibilităţilor de vagoane de marfă ale anumitor ţări către ţările care temporar nu dispun de un număr suficient de vagoane pentru transporturile internaţionale. Ţările participante nu au dreptul să reţină pe teritoriul lor un număr mai mare de vagoane decît au dat în folosinţă comună.

PARITATE MONETARĂ, raport valoric între două unităţi monetare naţionale sau între o unitate monetară naţională şi un instrument monetar internaţional (de exemplu rubla transferabilă, drepturi de tragere speciale). În prezent există parităţi aur sau metalice şi parităţi valutare. *Paritatea aur* este raportul teoretic între două unităţi monetare stabilit prin compararea conţinutului lor de aur. În practică, paritatea aur este echivalentă cu cursul valutar oficial. Întrucît conţinutul de aur rămîne nemodificat mai multă vreme, paritatea aur este în principiu o mărime fixă. Astfel, paritatea aur a leului a rămas neschimbată în perioadele 1867—1929, 1929—1947, 1954— la zi. Statutul Fondului Monetar Internaţional a stabilit iniţial principiul fixităţii parităţii, în scopul aşezării relaţiilor comerciale şi valutare dintre ţările membre pe baze stabile, modificarea lor urmînd să se facă potrivit unor reguli convenite. Din cauza fixităţii parităţii, ea poate ajunge să difere de raportul valoric (cotarea) pe piaţa valutară, format prin jocul liber al cererii şi ofertei. Dacă diferenţele devin însemnate, se procedează la ajustarea parităţii (v. şi *devalorizare; revalorizare*). Criza valutară interoccidentală a pus în discuţie oportunitatea fixităţii parităţii, susţinîndu-se trecerea la parităţi variabile (parităţi glisante, ajustabile periodic în funcţie de cotarea liberă a valutelor pe piaţă, sau parităţi mobile, modificabile anual în funcţie de tendinţele manifestate în cursul anului pe piaţă). Un alt curent promovează ideea renunţării la paritatea aur. *Paritatea valutară* se stabileşte în raport cu o altă valută luată ca termen de comparaţie, cum ar fi dolarul S.U.A. Statutul Fondului Monetar Internaţional prevede şi această modalitate, în cadrul căreia se renunţă la definirea unităţii monetare printr-o cantitate de aur.

PARTICIPARE LA BENEFICIU, metodă capitalistă de salarizare, constînd în plata unor sume constante în timpul anului, care acoperă, de fapt, doar o parte din valoarea forţei de muncă şi adăugarea la finele anului a unor sume variabile, prezentate ca o parte din beneficiul întreprinderii. Această ultimă parte este condiţionată însă de îndeplinirea de către lucrători a cerinţelor capitaliştilor de a spori intensitatea muncii, de a prelungi ziua de muncă, de a nu solicita ridicări de salarii, de a nu participa la greve etc. **P.** la **b.** reprezintă o formă rafinată de a ascunde exploatarea oamenilor muncii. Prin **p.** la **b.** se creează imaginea falsă a participării muncitorilor, alături de capitalist, la împărţirea profitului realizat de întreprindere. Utilizîndu-se în special la salarizarea lucrătorilor cu vechime în aceeaşi întreprindere, această metodă serveşte la întărirea dependenţei muncitorilor calificaţi de o anumită întreprindere.

PASIV, parte distinctă a bilanţului contabil în care sînt specificate, în expresie bănească, mijloacele din activul bilanţului unei unităţi economice, instituţii sau organizaţii, grupate după sursele de formare. **P.** este întotdeauna egal cu activul bilanţului (v. şi *activ*).

PASIVE STABILE, mijloace băneşti minime şi constante, care deşi aparţin unor terţe persoane fizice sau juridice, se află în permanenţă la dispoziţia unităţii economice şi sînt folosite de acestea ca şi fondurile proprii (de exemplu, fondul de retribuţie, contribuţii pentru asigurările sociale de stat etc.).

PAŞKOV, Anatolii Ignatievici (n. 1900), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniul economiei politice şi al istoriei gîndirii economice. *Op. pr.:* „Lucrările economice ale lui V.I. Lenin din anii '90“ (1960); „Dezvoltarea de către V.I. Lenin a teoriei economice a socialismului şi comunismului“ (1970; colab.); „Problemele economice ale socialismului“ (1970).

PATENT 1. Drept exclusiv acordat unui inventator de a-şi valorifica invenţia; act prin care se certifică acest drept; brevet de invenţie. **2.** Impozit anual pe exercitarea unei profesii aşa-zise libere: comerţ, meşteşuguri etc. Putea fi compus dintr-o parte fixă şi una variabilă. În România, **p.** s-a introdus prin Regulamentele organice, iar în 1877 a fost înlocuit cu impozitul pe venituri; în Franţa, „contribuţia patentelor“ a fost practicată între anii 1791—1917 (var.: **patentă**).

PATRIARHAT, denumire dată acelei perioade din comuna primitivă care s-a caracterizat prin rolul preponderent al bărbatului în viaţa economică şi socială, în care apartenenţa la *gintă* se stabilea pe linia descendenţei patriliniare. **P.** a urmat perioadei *matriarhatului* (v.). Ginta **p.** s-a caracterizat printr-o dezvoltare a forţelor de producţie superioară celei înregistrate în perioada matriarhatului. S-au dezvoltat păstoritul, agricultura, meşteşugurile, activităţi care necesitau eforturi fizice, cărora bărbatul putea să le facă faţă mai bine decît femeia. În perioada **p.**, a avut loc adîncirea continuă a *diviziunii sociale a muncii* (v.). Ginta patriarhală a durat pînă la apariţia societăţii împărţite în clase antagoniste.

PATRIMONIU, totalitate a drepturilor şi obligaţiilor ce pot fi exprimate în bani, aparţinînd unei persoane fizice sau juridice, ale cărei nevoi sînt destinate să le satisfacă, precum şi bunurile la care se referă. Este o categorie a producţiei de mărfuri, care apare şi evoluează odată cu dezvoltarea acesteia. Componenţa **p.** depinde de nivelul forţelor de producţie, de natura relaţiilor de producţie şi de regimul juridic existent. În sclavagism, în **p.** stăpînilor de sclavi intrau şi sclavii, iar în al feudalilor, iobagii. În *capitalism*, persoanele nu mai pot face obiectul **p.** În societatea *socialistă*, o mare amploare ia **p.** public, proprietate a întregului popor, în persoana statului. În **p.** personal intră bunurile de consum individual şi unele mijloace de producţie, care prin natura lor social-economică nu mai pot genera exploatarea omului de către om.

PATRIOTISM, sentiment de dragoste faţă de patrie şi faţă de popor. Ca fenomen social-istoric **p.** este unul dintre sentimentele cele mai profunde pe care le-a făurit existenţa seculară şi milenară a popoarelor. **P.** este generat de condiţii social-economice şi istorice determinate. Ca element al conştiinţei sociale, **p.** capătă o deosebită însemnătate în perioada formării naţiunilor burgheze şi statelor naţionale. Purtătoare consecvente ale **p.** sînt masele populare luptătoare pentru libertate şi progres social. În diferitele mişcări sociale şi naţionale, maselor populare li s-au ataşat întotdeauna elementele înaintate, cu vederi democratice şi progresiste, din rîndurile burgheziei. În lupta pentru construirea societăţii socialiste apare şi se dezvoltă **p.** socialist al întregului popor, care se îmbogăţeşte cu noi valori politice şi morale, îmbinînd armonios dragostea tradiţională a maselor faţă de patrie cu devotamentul faţă de cauza socialismului şi comunismului. Respingînd orice îngustime naţională (naţionalismul şi şovinismul), **p.** socialist presupune solidaritatea frăţească cu oamenii muncii din toate ţările socialiste şi din toate ţările lumii, cu lupta pentru progres social a popoarelor de pretutindeni, respectul faţă de alte popoare; el se îmbină armonios cu internaţionalismul proletar. **P.** socialist are un caracter militant, creator, constituind un important factor în cimentarea naţiunii socialiste, a unităţii moral-politice a întregului popor.

PATRON 1. (În Roma antică) Denumire dată unui patrician în raporturile pe care le stabilea cu liberţii, denumiţi clienţi. În schimbul anumitor servicii aduse de către client, **p.** era dator, la rîndul său, să apere în justiţie interesele acestuia. **2.** (În organizarea medievală de breaslă a meşteşugarilor) Meşterul, membru al breslei, care avea dreptul la ucenici şi calfe. **3.** (În capitalism) Proprietar de întreprindere, fabrică sau fermă care foloseşte muncă salariată.

PATRONAT 1. Calitatea de a fi patron sau proprietar al unei întreprinderi care foloseşte muncă salariată. **2.** Ansamblu de patroni, întreaga clasă capitalistă. **3.** Relaţia de subordonare a unor persoane juridice sau fizice, precum şi a unor acţiuni social-culturale de către diverse fundaţii, comitete sau persoane fizice.

PAUPERISM, stare de sărăcie extremă a unor pături largi ale populaţiei de la oraşe şi sate, caracteristică generală a tuturor societăţilor bazate pe exploatarea omului de către om. În orînduirea capitalistă, **p.** este o consecinţă a acţiunii legii generale a acumulării capitaliste. Desfiinţarea **p.** este posibilă numai în condiţiile lichidării proprietăţii private şi instaurării proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie.

PAUPERIZARE, înrăutăţirea situaţiei economice şi social-politice a clasei muncitoare în condiţiile capitalismului, ca rezultat al acţiunii *legii generale a acumulării capitaliste* (v.). **P.** *relativă*, înrăutăţire a situaţiei clasei muncitoare în raport cu situaţia burgheziei, constînd, în principal, în scăderea ponderii părţii din valoarea nou creată care revine proletariatului, comparativ cu partea pe care şi-o însuşeşte, sub formă de profit, clasa capitaliştilor. Acest proces este oglindit în mod sintetic în creşterea ratei plusvalorii. **P.** relativă poate avea loc şi în condiţiile în care partea din valoarea nou creată ce revine clasei muncitoare creşte în mod absolut, deoarece odată cu creşterea pe întreaga societate a valorii nou create, în cadrul acesteia, creşte mai rapid partea pe care şi-o însuşeşte clasa burgheză. **P.** relativă este determinată şi de faptul că sporirea salariului real are loc mai încet decît creşterea valorii forţei de muncă. Cheltuielile socialmente necesare producerii şi reproducerii forţei de muncă sporesc pe măsura evoluţiei orînduirii capitaliste, datorită creşterii şi diversificării nevoilor de trai, intensificării muncii, creşterii calificării legate de progresul tehnic. Dar aceste noi cheltuieli, obiectiv necesare, nu intră în mod automat în cercul necesităţilor obişnuite ale clasei muncitoare, ci numai după o perioadă de timp, mai mult sau mai puţin îndelungată. Se menţine astfel un decalaj între valoarea forţei de muncă şi salariul nominal, decalaj care decurge din însăşi caracteristicile orînduirii burgheze, bazată pe exploatarea omului de către om. Pe de altă parte, salariul real creşte mai încet decît valoarea forţei de muncă, datorită faptului că sporurile salariilor nominale sînt diminuate de creşterea costului vieţii. Nu trebuie omis un aspect de asemenea foarte important: cifrele medii privitoare la salarii ascund faptul că însemnate categorii de muncitori au condiţii foarte grele, un salariu al cărui nivel este mult sub medie. **P.** *absolută*, formă a **p.** care constă în scăderea nivelului de trai al clasei muncitoare, în înrăutăţirea situaţiei ei în general. Teoria marxistă nu interpretează limitativ, simplificat, p. absolută, ca o scădere continuă a nivelului de trai, a salariului real. **P.** absolută nu reprezintă un proces liniar; ea se produce şi se adînceşte în situaţii speciale determinate de criză, război sau alte calamităţi economice şi sociale şi este mai accentuată la anumite categorii de salariaţi şi în anumite perioade de timp istoriceşte determinate. **P.** absolută reprezintă astfel un fenomen care are un caracter concret-istoric, în raport cu media de civilizaţie, de bogăţie, de care dispune societatea. Gradul de satisfacere a necesităţilor oamenilor muncii trebuie apreciat nu în raport cu ceea ce se cumpăra sau se consuma acum o sută de ani, ci în raport cu ceea ce ar trebui să cumpere muncitorii astăzi, în condiţiile oferite de gradul de dezvoltare al societăţii, al forţelor de producţie. **P.** absolută poate fi apreciată prin analiza anumitor indicatori: nivelul şi dinamica salariului nominal şi salariului real; intensitatea muncii; numărul şi gravitatea accidentelor de muncă; mărimea preţurilor, taxelor, chiriilor, impozitelor; nivelul asigurărilor sociale şi asistenţei sanitare; nivelul cultural al populaţiei etc. Aceşti indicatori nu înregistrează aceeaşi dinamică. Unii dintre ei pot să scadă, concomitent cu creşterea altora. Dar analiza fiecăruia, în parte, a mişcării lui şi analiza lor în ansamblu permite desprinderea cîtorva concluzii privind situaţia clasei muncitoare; permanenţa situaţiei de marfă a principalei forţe de producţie a societăţii capitaliste — forţa de muncă; creşterea sferei muncii salariate exploatate, paralel cu creşterea volumului acumulării, cu creşterea avuţiei capitaliştilor; adîncirea, pe măsura acumulării, a prăpastiei dintre clasa capitalistă şi proletariat etc.

PĂLMAŞ, lucrător agricol lipsit de pămînt şi de orice alte mijloace de producţie, posesor doar al braţelor de muncă, nevoit, spre a putea trăi, să muncească în cadrul gospodăriei moşiereşti, fiind exploatat sîngeros de către moşier. **P.** constituie pătura cea mai săracă şi oropsită din orînduirea feudală, fiind legaţi de moşie, neputîndu-se muta în alte locuri, în speranţa unei vieţi mai puţin mizere. Odată cu pătrunderea relaţiilor capitaliste de producţie în agricultură, **p.** devin proletari agricoli, cunoscuţi şi sub denumirea de *argaţi* (v.).

PĂTRĂŞCANU, Lucreţiu D. (1900—1954), economist marxist şi om politic român de renume internaţional. **P.** a adreat la mişcarea muncitorească încă din anii liceului. A urmat Facultatea de drept a Universităţii Bucureşti, după care şi-a luat titlul de doctor în economie la Universitatea din Leipzig, pe baza lucrării „Reforma agrară în România mare şi urmările ei". În perioada studenţiei s-a instruit în problemele marxismului, a desfăşurat o bogată activitate obştească şi publicistică la „Tineretul socialist", „Socialismul", „Lupta de clasă" şi alte publicaţii marxiste. A făcut parte din conducerea multor organizaţii democratice de masă, aflate sub îndrumarea P.C.R., al cărui membru a fost de la constituire. **P.** a participat la Congresele al II-lea, al IV-lea şi al V-lea ale P.C.R., a fost membru al C.C. al P.C.R., iar în anii 1933—1934 a lucrat în Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste, ca reprezentant al P.C.R. Membru al C.C. al P.C.R. (1945—1948) şi al Biroului Politic al P.C.R. (1946—1948). Contribuţiile originale mai importante ale lui **P.** în domeniul teoriei economice sînt: explicarea genezei, structurii, caracterului şi perspectivelor economiei româneşti; natura problemei agrare la noi; problemele industrializării României; analiza profundă făcută crizei economiei politice burgheze. *Op. pr.:* „Băncile şi beneficiile lor" (1928); „Probleme de bază ale României" (1944); „Un veac de frămîntări sociale" (1945, reeditată în 1969); „Sub trei dictaturi"

(1944, reeditată în 1970); „Cursul de Economie politică“ (predat la Universitatea din București în anii 1946—1948).

P.C.V., v. **PARCUL COMUN DE VAGOANE DE MARFĂ.**

PENETRAȚIE ECONOMICĂ 1. Proces de pătrundere a capitalului străin, a monopolurilor imperialiste, în economia națională a unor state pe calea investițiilor de capital, a împrumuturilor, a aranjamentelor rezultate din vînzarea unor invenții și inovații tehnice etc. În acest sens, se poate vorbi de penetrația capitalului străin. **2.** Proces de introducere a progresului tehnic într-o întreprindere, ramură de activitate ori în economia națională a unei țări. În acest caz, se are în vedere penetrația progresului tehnic.

PEONAJ, sistem de puternică dependență a țăranilor cu pămînt puțin și a muncitorilor agricoli față de moșieri și capitaliști. Esența **p.** constă în îndatorarea, adesea pentru întreaga viață, a țăranilor, muncitorilor agricoli și a familiilor lor față de proprietari, ca urmare a neachitării unor obligații de plată, a arendei, a contractării de mici împrumuturi (de cele mai multe ori în natură) necesare traiului. **P.** a fost răspîndit în unele țări ale Americii Latine, precum și în alte țări cu structuri social-economice înapoiate. Rămășițe ale **p.** se mai găsesc și în prezent în aceste țări.

PERIOADĂ CURENTĂ, intervalul de timp ale cărui fenomene economice și indicatori se raportează la perioade precedente, pentru a caracteriza evoluția lor în timp. **P.c.** se mai numește și perioadă de raportare.

PERIOADĂ DE BAZĂ, intervalul de timp ce se ia ca punct de comparație pentru caracterizarea dinamicii fenomenelor și proceselor economice. Alegerea **p.** de **b.** se face în funcție de natura fenomenelor ce se compară și de scopul cercetării; fenomenele **p.** de **b.** trebuie să fie comparabile cu cele ale *perioadei curente* (v.).

PERIOADĂ DE MUNCĂ, parte componentă a timpului de producție, în decursul căreia mijloacele de producție ale unităților economice sînt supuse acțiunii muncii vii, prelucrării nemijlocite, ca urmare a contactului direct al forței de muncă cu mijloacele de muncă și cu obiectele muncii. Ea este formată din numărul zilelor conexe de muncă, necesare într-o anumită ramură de activitate pentru livrarea unui produs finit. Durata **p.** de **m.** este în funcție de specificul ramurii și al producției, de numărul și complexitatea operațiilor care trebuie efectuate, de nivelul productivității muncii care determină durata fiecărei operații etc. Factorii principali, care duc la scurtarea **p.** de **m.** și la folosirea rațională a fondurilor de producție în decursul acesteia, sînt: introducerea tehnicii noi, modernizarea proceselor tehnologice, creșterea productivității muncii, organizarea superioară a muncii și a producției etc. Accelerarea vitezei de rotație a fondurilor, în interesul sporirii eficienței economice, presupune o acțiune sistematică în vederea reducerii **p.** de **m.** (v. și *timp de producție*).

PERIOADĂ DE TRECERE DE LA CAPITALISM LA SOCIALISM, perioadă istorică deosebită în dezvoltarea societății, care începe odată cu instaurarea dictaturii proletariatului și se încheie odată cu victoria deplină a socialismului. Existența acestei perioade este inevitabilă pentru toate țările care pășesc pe drumul socialismului, necesitatea ei fiind determinată de particularitățile apariției și statornicirii societății socialiste, de condițiile social-economice în care se desfășoară revoluția proletară. Relațiile de producție socialiste nu pot să apară de la sine, spontan, în sînul modului de producție capitalist. Ele au la bază un tip nou de proprietate asupra mijloacelor de producţie, proprietatea socialistă, care poate lua fiinţă numai în procesul lichidării proprietăţii privat-capitaliste. Punctul de plecare al apariţiei şi dezvoltării relaţiilor de producţie socialiste îl constituie, în mod necesar, cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea şi alte pături sociale neproletare, preluarea de către societate a principalelor mijloace de producţie şi lichidarea relaţiilor de exploatare a omului de către om. Or, atît timp cît se află la putere, burghezia, folosind puterea de stat, se opune lichidării proprietăţii capitaliste deoarece aceasta constituie baza existenţei sale. De aceea, revoluţia socialistă începe cu lichidarea puterii politice a burgheziei şi instaurarea dictaturii proletariatului. Cucerirea puterii politice reprezintă doar începutul revoluţiei socialiste. Noua orînduire socială poate fi numai rezultatul unor transformări esenţiale în structura economică şi de clasă a societăţii, în nivelul productivităţii muncii, în organizarea şi conducerea producţiei, în viaţa politică, ideologică şi culturală a societăţii, în condiţiile de trai ale întregului popor, în conştiinţa oamenilor. Toate aceste sarcini complexe nu se pot rezolva dintr-o dată, imediat după instaurarea dictaturii proletariatului. Pentru înfăptuirea lor este necesară o întreagă perioadă istorică. Economia **p.** de **t.** de la **c.** la **s.** se caracterizează prin existenţa mai multor sectoare economice, determinate în mod obiectiv de gradul diferit de dezvoltare a forţelor de producţie şi al socializării producţiei, atins în condiţiile capitalismului în diferite ramuri. Experienţa ţării noastre, ca şi a celorlalte ţări socialiste, arată că *sectorul socialist* nu poate cuprinde de la început şi dintr-o dată întreaga economie naţională. Alături de aceasta mai există cel puţin două sectoare: *sectorul capitalist* şi *sectorul micii producţii de mărfuri*. Ponderea acestor sectoare şi raportul dintre ele sînt în continuă schimbare. Pe măsura înaintării spre socialism, creşte ponderea sectorului socialist, scade ponderea sectorului capitalist pînă la lichidarea lui completă, iar micii producători de mărfuri sînt atraşi pe făgaşul socialismului prin diverse forme ale cooperaţiei agricole şi prin cooperaţia meşteşugărească. Sectoarele economice existente în **p.** de **t.** de la **c.** la **s.** nu sînt izolate unele de altele, ci intră în relaţii reciproce complexe în cadrul economiei naţionale. Locul principal în cadrul acestor legături îl ocupă relaţiile economice. Structura economică specifică din perioada de trecere determină şi o structură de clasă corespunzătoare. Principala forţă socială este clasa muncitoare, care s-a transformat dintr-o clasă asuprită şi exploatată în clasă conducătoare a societăţii, liberă de orice exploatare. Ea deţine puterea politică şi stăpîneşte, împreună cu toţi oamenii muncii, principalele mijloace de producţie. Pe măsura dezvoltării sectorului cooperatist din agricultură se formează şi creşte necontenit noua clasă, ţărănimea cooperatistă, aliatul principal al clasei muncitoare. În perioada de trecere se formează o intelectualitate nouă, care, împreună cu elementele înaintate ale vechii intelectualităţi, alcătuieşte o pătură unică, luptătoare activă pentru socialism. Burghezia, deposedată de posturile de comandă din economie şi răsturnată de la puterea politică, este o clasă în lichidare. Dată fiind existenţa mai multor sectoare economice, cărora pe plan social le corespund clase diferite, procesul construcţiei socialismului are loc în condiţiile unor puternice contradicţii economice şi sociale. Există contradicţii între formele socialiste de economie şi mica producţie de mărfuri, între sectorul capitalist şi cel al micii producţii de mărfuri. Contradicţia fundamentală a perioadei de trecere este însă contradicţia dintre socialism, în continuă ofensivă, şi capitalism, care este eliminat treptat. Pe plan social, această contradicţie îşi găseşte expresia în lupta de clasă dintre clasa muncitoare, aliată cu ţărănimea muncitoare şi alte pături neproletare, pe de o parte, şi burghezie, pe de altă parte. Durata **p.** de **t.** de la **c.** la **s.** este diferită de la o ţară la alta, în funcţie de condiţiile istorice concrete, de nivelul de dezvoltare a forţelor de producţie, de raportul forţelor de clasă, de structura economică şi socială, de particularităţile naţionale etc. Perioada de trecere se încheie odată cu făurirea economiei socialiste unitare, cu instaurarea relaţiilor de producţie socialiste în întreaga economie naţională şi lichidarea oricărei forme de exploatare a omului de către om. În România, procesul transformărilor revoluţionare a început prin insurecţia naţională armată antifascistă din august 1944, pregătită şi condusă de P.C.R. Odată cu cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianţă cu ţărănimea muncitoare, şi celelalte categorii de oameni ai muncii, alungarea monarhiei, proclamarea Republicii şi înfăptuirea actului revoluţionar al naţionalizării principalelor mijloace de producţie, poporul român a trecut la înfăptuirea vastei opere de construire a socialismului, a intrat în **p.** de **t.** de la **c** .la **s.**, care s-a încheiat în cursul cincinalului 1961—1965, cînd s-a terminat procesul de cooperativizare a agriculturii şi organizare a activităţii cooperativelor agricole de producţie. În decursul cincinalului 1961—1965 s-a realizat economia socialistă unitară, care a marcat victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate, lichidarea pentru totdeauna a claselor exploatatoare, abolirea exploatării omului de către om, afirmarea principiilor socialiste în viaţa socială.

PERIODICITATEA CRIZELOR ECONOMICE, formă de manifestare a crizelor economice de supraproducţie, acestea repetîndu-se la intervale de timp de 8—10—12 ani, în funcţie de condiţiile concrete ale etapei de dezvoltare a capitalismului şi ale fiecărei ţări. Mişcarea ciclică a reproducţiei capitaliste are ca bază materială reproducţia (înlocuirea şi modernizarea) capitalului fix, care exercită o influenţă determinantă asupra duratei şi mersului ciclului economic capitalist. În timpul crizei, capitalul fix chiar dacă nu este uzat fizic, se uzează moral, capitaliştii trebuind să recurgă, pentru a mări rentabilitatea întreprinderii şi a rezista luptei de concurenţă, la înnoirea aparatului de producţie, asigurînd creşterea productivităţii muncii şi reducerea cheltuielilor de producţie. În acest fel, înlocuirea capitalului fix este nu numai un factor de ieşire din criză ci şi un impuls al procesului reproducţiei capitaliste lărgite. În condiţiile producţiei maşiniste din sec. al XIX-lea în ramurile importante ale marii industrii, capitalul fix se uza, fizic şi moral, într-o perioadă de 10—12 ani, ceea ce făcea ca şi crizele să se repete aproximativ la acelaşi interval. *K. Marx* (v.) a subliniat însă că tendinţa duratei de viaţă a capitalului fix este de reducere, fapt ce se observă mai ales în condiţiile economiei capitaliste postbelice, ca urmare a revoluţiei ştiinţifice-tehnice. Această reducere nu s-a răsfrînt însă automat asupra **p.c.e.** în toate ţările capitaliste, deşi concurenţa obligă monopolurile să reînnoiască mai des aparatul de producţie. La aceasta au contribuit şi contribuie mai mulţi factori şi anume: monopolurile recurg la înnoirea şi modernizarea aparatului de producţie în toate fazele ciclului; preţurile nu mai scad în timpul crizei şi al depresiunii, din cauza inflaţiei persistente; statul burghez intervine mai activ în viaţa economică etc. Cauza crizelor economice de supraproducţie se află însă nu în ciclicitatea reproducţiei capitalului fix, ci în contradicţiile orînduirii capitaliste, în primul rînd, în contradicţia fundamentală a acesteia.

PERLO, Victor (n. 1912), economist american, de orientare marxistă. **P.** a supus unei analize marxiste mecanismul imperialist al economiei S.U.A., a surprins fenomenele noi, caracteristice capitalismului monopolist de stat american şi a analizat critic teoriile burgheze subordonate acestuia. *Op. pr.:* „Imperialismul american“ (1951); „Negrii din agricultura sudului“ (1954); „Revoluţia în venituri“ (1954); „Imperiul marii finanţe“ (1957; trad. rom. 1958); „Militarismul şi monopolurile“ (1963; trad. rom. 1964).

PERROUX [pron. *perú*], François (n. 1903), economist francez, profesor universitar. A fondat în 1944 Institutul de Ştiinţe Economice Aplicate din Franţa. Cercetări în domeniul teoriei economice, al economiei aplicate şi al planificării capitaliste în Franţa. A formulat aşa-zisa teorie a economiei dominante şi a efectului de dominaţie ca şi teoria polilor de creştere sau dezvoltare. *Op. pr.:* „Economia secolului al XX-lea“ (1961); „Economia tinerelor naţiuni“ (1964); „Tehnicile cantitative ale planificării“ (1965; trad. rom. 1969); „Progresul economic“ (1967); „Conceptualizările implicit normative şi limitele modelării în economie“ (1970).

PERSONALITATE JURIDICĂ, calitatea unei unităţi economice, organizaţii social-obşteşti etc. de-sine-stătătoare, constituită potrivit legii, cu patrimoniul distinct afectat îndeplinirii unui scop în acord cu legea, capabilă de drepturi şi obligaţii distincte de cele ale persoanelor fizice care intră în alcătuirea ei. Este o categorie care exprimă relaţii juridico-economice. Teoriile burgheze fac abstracţie de relaţiile care le determină. Funcţionalitatea **p. j.** este asigurată de atribute esenţiale: organizarea de-sine-stătătoare, patrimoniu distinct, scop bine stabilit, denumirea şi sediul. Spre deosebire de egalitatea capacităţii, principiu aplicat persoanelor fizice, la **p. j.** se prevede specialitatea capacităţii, respectiv capacitatea de folosinţă trebuie să se îndeplinească numai în conformitate cu scopul pentru care a luat fiinţă. Principiul specialităţii decurge din diviziunea socială a munci, din necesitatea de a se respecta o anumită ordine a competenţelor, precum şi din aplicarea legalităţii în domeniul de activitate al **p.j.** Germenii **p.j.** îi găsim în alcătuirile obşteşti recunoscute de membrii comunităţilor primitive. S-a cristalizat în sclavagism, cînd principala **p. j.** era statul. În feudalism, **p.j.** *predominantă* era *fundaţia*, în capitalism *întreprinderea* organizată ca societate pe acţiuni, iar în socialism *statul*, precum şi *întreprinderile* ca unităţi economice de bază. În socialism, reflectînd noile relaţii de producţie, **p.j.** reprezintă un cadru organizatoric instituţional de exercitare a dublei calităţi a oamenilor muncii, de producători şi proprietari, de participare a acestora la procesul de decizie. În aceste condiţii, **p.j.** contribuie la îndeplinirea sarcinilor şi funcţiilor statului, împletind armonios interesele personale cu cele colective şi generale ale societăţii.

PETTY, William (1623—1687), economist burghez clasic şi statistician englez, unul dintre primii fondatori ai economiei politice ca ştiinţă autonomă. În opera lui **P.** găsim începutul teoriei valorii bazate pe muncă, teoriei plusvalorii (surplusul de valoare peste cheltuielile de producţie, denumit, în mod impropriu, rentă funciară), teoriei rentei funciare diferenţiale, teoriei preţului pămîntului, precum şi o serie de idei juste privind cantitatea de bani necesară circulaţiei mărfurilor. **P.** nu a putut să înţeleagă dublul caracter al muncii producătoare de mărfuri. El considera în mod eronat că doar munca de extragere a metalelor preţioase este direct producătoare de valoare, şi, adesea, identifica valoarea cu expresia ei bănească. *Op. pr.:* „Tratat asupra impozitelor şi contribuţiilor“ (1662); „Anatomia politică a Irlandei“ (1672); „Aritmetica politică“ (1676); „Cîte ceva despre bani“ (1682).

PIAŢA COMUNĂ A AMERICII CENTRALE, grupare economico-comercială integraţionistă constituită în iunie 1958 prin semnarea în capitala Hondurasului, Tegucigalpa, a „Tratatului multilateral cu privire la comerţul liber şi integrarea economică“ de către cinci ţări: Guatemala, Salvador, Honduras, Nicaragua şi Costa Rica. Tratatul prevede: crearea unei pieţe comune a celor cinci republici centro-americane; reducerea pînă la completa lichidare a tarifelor vamale în comerţul reciproc al ţărilor membre; adoptarea unui tarif vamal unic în relaţiile comerciale cu ţările terţe; realizarea libertăţii de mişcare a capitalului centro-american etc. Convenţia asupra sistemului industriei integrate are prevederi referitoare la specializarea şi complimentaritatea industrială, la coordonarea investiţiilor etc. Întreprinderile şi ramurile care primesc statutul de „industrie integrată“ au dreptul liberei desfaceri a mărfurilor pe pieţele ţărilor centro-americane. După modelul *Comunităţii Economice Europene* (v.), **P.c. a A.C.** şi-a înfiinţat o serie de instituţii şi organe de conducere: *Consiliul economic*, *Consiliul executiv*, *Secretariatul permanent*, *Comitetul de cooperare*, un institut de cercetări industriale. În decembrie 1960 s-a înfiinţat Banca centro-americană de integrare economică. Capitalul băncii este constituit din vărsămintele, pe bază de paritate, ale ţărilor membre şi din credite puse la dispoziţie de către S.U.A. În scopul înlesnirii operaţiilor de schimb valutar a fost creată o „cameră de decontare“. Ca rezultat al tratativelor purtate între ţările participante, au fost înlăturate tarifele vamale la majoritatea produselor care constituie obiect al comerţului reciproc. Acest lucru a impulsionat schimburile de mărfuri între ţările membre, care au crescut într-un ritm mai rapid decît comerţul lor exterior global.

PIAŢA COMUNĂ VEST-EUROPEANĂ, v. **COMUNITATEA ECONOMICĂ EUROPEANĂ.**

PIAŢA HÎRTIILOR DE VALOARE, bursă de valori (acţiuni şi obligaţiuni) devenite obiecte de vînzare-cumpărare, la preţuri ce poartă denumirea de cursul hîrtiilor de valoare. Între valoarea nominală, adică suma înscrisă pe hîrtia de valoare respectivă şi preţul ei există, de regulă, o diferenţă determinată de dinamica *dividendului* (v.), rata dobînzii şi raportul dintre cererea şi oferta hîrtiilor de valoare. Vînderea şi cumpărarea hîrtiilor de valoare la bursă cu scopuri speculative („jocul de bursă“) constituie o practică larg răspîndită în ţările capitaliste (v. şi *baisse; hausse*).

PIAŢA MUNCII, parte distinctă a circulaţiei mărfurilor în capitalism, în cadrul căreia are loc vînzarea-cumpărarea forţei de muncă. Deoarece pe **p.m.**, datorită şomajului, oferta întrece, de regulă, cererea, preţul forţei de muncă este, în general, mai mic decît valoarea ei. De asemenea, pe **p.m.** forţa de muncă este vîndută întotdeauna pe credit capitalistului, întrucît acesta o plăteşte după ce a consumat-o, după ce s-a produs plusvaloare. Prin organizaţiile sale politice şi profesionale, clasa muncitoare acţionează în vederea contracarării efectelor negative pentru sine ale funcţionării spontane şi anarhice a **p.m.** (v. şi *mod de producţie capitalist*).

PIAŢĂ, categorie economică a producţiei de mărfuri în care îşi găseşte expresie totalitatea actelor de vînzare-cumpărare privită în unitate organică cu relaţiile pe care le generează şi în conexiune cu spaţiul în care se desfăşoară. Caracterul şi rolul ei, în contextul oricărui proces de reproducţie, depind cauzal de forma de proprietate asupra mijloacelor de producţie şi se manifestă prin funcţiile pe care le îndeplineşte în realizarea corelaţiei dintre producţie şi consum. Teoria **p.** este o parte componentă inseparabilă a teoriei reproducţiei sociale. **P.** îi revine rolul de a verifica concordanţa dintre nivelul şi structura producţiei şi nivelul şi structura cererii sociale, constituie domeniul în care se finalizează, în ultimă instanţă, acţiunea *legii valorii* (v.). În funcţie de cadrul în care se desfăşoară sfera reală a circulaţiei mărfurilor, **p.** poate fi *internă (naţională)* şi *externă (mondială)*. **P.** *internă*, totalitatea relaţiilor de vînzare-cumpărare care au loc în interiorul unei anumite ţări. S-a format ca urmare a dezvoltării producţiei şi schimbului de mărfuri prin contopirea pieţelor locale, izolate, extinzîndu-se odată cu dezvoltarea sferei circulaţiei la scară naţională, a apariţiei de noi ramuri şi subramuri de producţie. Fiecare ramură devine o **p.** de desfacere pentru mărfurile produse de celelalte. În *capitalism*, caracterul **p.** este determinat de relaţiile de producţie burgheze: actele de vînzare-cumpărare se desfăşoară în mod spontan; datorită dominaţiei anarhiei în producţie este imposibilă o determinare *ex-ante*, conştientă a lor; evaluarea necesităţilor de bunuri şi a gradului lor de acoperire se identifică exclusiv pe **p.**; relaţiile de **p.** se desfăşoară în condiţiile unei puternice lupte de concurenţă; reglementarea prin efectul mecanismelor spontane ale **p.** generează disproporţii, perturbaţii şi conflicte. Pe acest fond, **p.** capitaliste îi sînt proprii următoarele trăsături: stabilirea spontană a raportului cerere-ofertă-preţ; desfăşurarea instabilă a actelor de vînzare-cumpărare; caracterul concurenţial al relaţiilor marfaro-băneşti; dominaţia forţelor oarbe, stihinice în procesul circulaţiei. În capitalism, în afara **p.** de mărfuri şi servicii, au apărut şi s-au dezvoltat **p.** *muncii* (v.), **p.** *de capitaluri* (v.), **p.** *hîrtiilor de valoare* (v.). În *socialism*, caracterul **p.** este diferit faţă de capitalism. El decurge din natura proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie. **P.** în socialism încetează să acţioneze spontan asupra producţiei. Coordonatele de bază ale ei sînt reglementate prin plan, în funcţie de cerinţele majore ale societăţii. Nevoia socială nu se identifică exclusiv pe **p.**, ci se determină cu anticipaţie, prin studiul ştiinţific al nevoii sociale, permiţînd corelarea prin planul unic naţional al volumului dinamicii şi structurii producţiei cu nevoile consumului. Economiei socialiste îi este străină autoreglarea spontană, pe baza fluctuaţiilor **p.** libere. **P.** este planificată, dar aceasta nu înseamnă o negare a rolului activ pe care ea îl are în cadrul conducerii planificate a economiei naţionale. Studiul **p.** furnizează planului o serie de informaţii privind cererea şi oferta de mărfuri, absolut indispensabile pentru racordarea producţiei la nevoia socială. **P.** este obiect al planului şi totodată sursă de documentare pentru întocmirea planului. Ea nu contravine planului ci, dimpotrivă, acţionează în strînsă legătură cu el. A lua în considerare cerinţele **p.** înseamnă: a folosi toate elementele privind modul în care aceste cerinţe s-au manifestat şi au fost onorate; a evalua necesităţile pentru perioada dată de plan şi în perspectivă, pentru acoperirea lor la timp; a utiliza metode moderne, perfecţionate de prospectare. Şi în socialism, **p.** este aceea care verifică, în ultimă analiză, măsura în care volumul şi structura producţiei corespund volumului şi structurii nevoii sociale. Ca urmare, **p.** devine un instrument preţios în activitatea de planificare, oferă organelor de planificare elemente în vederea elaborării unor planuri de producţie şi desfacere în concordanţă cu cerinţele sociale. În acest sens, au o deosebită importanţă studierea minuţioasă a cererii populaţiei, extinderea relaţiilor directe dintre unităţile comerciale şi furnizoare, contactul direct cu consumatorii. În cadrul economiei noastre naționale, odată cu perfecționarea conducerii centralizate, va spori rolul **p.**, se vor pătrunde mai adînc cerințele ei. **P.** *organizată*, parte a **p.** socialiste care cuprinde relațiile de schimb ce au loc în cadrul comerțului socialist, de stat și cooperatist, inclusiv alimentația publică. Pe **p.** organizată volumul desfacerilor, precum și prețurile sînt stabilite în mod planificat de către stat. Ea asigură desfacerea unei mari cantități de mărfuri și servicii, ocupînd în ansamblul relațiilor de vînzare-cumpărare un loc preponderent. **P.** *neorganizată*, parte relativ restrînsă a **p.** în socialism, care include relațiile marfă-bani efectuate de cooperatori, cu produsele ce le aparțin, de țăranii cu gospodărie particulară, micii meseriași, precum și de către cooperativele agricole de producție, cu o parte din producția lor, pe care le desfac direct la **p.** Pe **p.** neorganizată prețurile se stabilesc, în anumite limite, în funcție de cererea și oferta de mărfuri și servicii. Volumul desfacerilor nu este determinat cu anticipație. Cu toate acestea, asupra **p.** neorganizate se poate exercita o înrîurire pozitivă prin cantitatea de mărfuri și prețurile fixe existente pe **p.** organizată. **P.** *mondială*, totalitatea relațiilor privind schimbul de mărfuri și servicii între țări ca urmare a diviziunii mondiale a muncii. Formarea **p.** mondiale a început abia în sec. al XVI-lea. Ea devine unică și atotcuprinzătoare odată cu crearea și dezvoltarea sistemului mondial capitalist și cu adîncirea diviziunii mondiale a muncii. După apariția sistemului mondial socialist, în pofida unor măsuri restrictive întreprinse de unele state capitaliste, schimbul de mărfuri și servicii între state cu orînduiri sociale diferite s-a amplificat, în ultimele două decenii. **P.** mondială se manifestă sub două forme concret istorice: **p.** *internațională capitalistă* și **p.** *internațională socialistă*. Deși între ele există deosebiri de ordin principial, determinate de natura diametral opusă a orînduirilor social-economice, totuși ele nu se pot dezvolta în mod izolat. Intensificarea schimburilor între țări cu orînduiri sociale diferite este o cerință ineluctabilă a progresului social-economic. Fiecare stat are de dat și de primit ceva în cadrul circulației valorilor materiale create de popoare. Acesta este un rezultat necesar al modificărilor care au loc în diviziunea mondială a muncii ce determină cu necesitate lărgirea schimburilor economice între state, prezența pe **p.** mondială a fiecărei țări interesate să-și realizeze producția care prisosește consumului intern pentru a cumpăra mărfurile de care are nevoie și să impulsioneze creșterea economică. Lărgirea schimburilor economice și cooperarea în producție cu alte state, participarea activă la diviziunea mondială a muncii reprezintă o latură inseparabilă a procesului de dezvoltare a fiecărei națiuni. Pentru progresul economic și social al țării noastre aceasta constituie o necesitate obiectivă. R.S. România dezvoltă relații de schimb cu toate țările, indiferent de orînduirea lor social-economică. Totodată statul nostru are în vedere faptul că prin caracterul lor concret, prin contactele directe pe care le presupun, relațiile economice internaționale se afirmă tot mai mult ca factor dinamizator al cunoașterii reciproce, al sporirii încrederii între popoare, al făuririi unei lumi mai bune, mai drepte, al întronării echității în viața internațională contemporană (v. și *cerere; comerț; ofertă; raport plan-piață*).

PIAȚĂ DE CAPITALURI, categorie a producției de mărfuri capitaliste care exprimă ansamblul de relații ce se formează ca urmare a trecerii capitalului dintr-o formă în alta, prin intermediul actelor de vînzare cumpărare. Existența ei este legată de apariția relațiilor de producție capitaliste și va dispărea odată cu lichidarea lor. Pe **p.** de **c.** are loc o schimbare în forma capitalului; aici capitalul nu crește, ci doar își schimbă înfățișarea. Din forma capital bănesc se transformă în capital productiv:

$$B-M\left\langle\begin{matrix}M_p\\ F_m\end{matrix}\right.,$$

cumpărarea, și din forma capital-marfă în capital bănesc:

$$M'-B',$$

vînzarea. Spre deosebire de piața obișnuită, unde are loc o mutație în forma valorii, pe **p.** de **c.** schimbarea se produce în forma valoare valorificată, adică în formă capital. Modificarea de formă a valorii are loc în general după formula:

$$M-B-M,$$

în timp ce transformarea în forma capital se efectuează potrivit formulei:

$$B-M-B'.$$

Dacă piața obișnuită este o categorie a producției de mărfuri, independent de forma ei socială, **p.** de **c.** este o categorie a producției de mărfuri capitaliste. Economiștii burghezi examinează piața ca ceva amorf, indiferent de relațiile care au loc în sfera producției. Or, tocmai caracterul specific al relațiilor ce se formează în producție imprimă conținutul actelor de vînzare-cumpărare în capitalism. În acest sens, funcțiile **p.** de **c.** constau în a pregăti procesul de producție a plusvalorii. Pe această piață, capitalul bănesc nu se cheltuiește, ci se avansează, se înfăptuiește nu pur și simplu un act obișnuit de realizare:

$$M-B,$$

ci de realizare a valorii valorificate:

$$M'-B'.$$

PLAN CURENT, instrument principal prin care unitățile socialiste de stat și cooperatiste concretizează sarcinile stabilite în planul național unic de dezvoltare economico-socială pentru o perioadă relativ scurtă (un an, un semestru sau un trimestru). **P.c.** cuprinde în mod amănunțit indicatori cantitativi și calitativi, în comparație cu *planul de perspectivă* (v.), precizînd și măsurile pentru pregătirea condițiilor materiale, organizatorice și tehnice necesare realizării sarcinilor curente și pentru perioada următoare, în vederea folosirii judicioase a resurselor materiale și umane de care dispun unitățile economice. Sarcinile obligatorii prevăzute în **p.c.** pot fi modificate, în cazuri bine justificate, numai de organele care l-au aprobat cu condiția menținerii proporțiilor, ritmurilor și echilibrului în economie, în anul respectiv. **P.c.** se actualizează în funcție de noile resurse apărute, de posibilitățile de utilizare mai bună a fondurilor de producție și a forței de muncă, de stadiul realizării programului de investiții și de evoluția cererii pe piața internă și externă etc.

PLAN DE CASĂ, instrument economic, sub formă de balanță, utilizat la planificarea cantității de bani necesară în circulație. El cuprinde toate intrările și ieșirile de numerar efectuate prin unitățile bancare, precum și operațiunile de emisiune sau de retragere de numerar din circulație. **P.** de **c.** se întocmește trimestrial de către Banca Națională a Republicii Socialiste România. La întocmirea lui se ține seama de: *balanța veniturilor și cheltuielilor bănești ale populației* (v.); planul circulației mărfurilor; planul de contractări și achiziții de produse agricole etc. **P.** de **c.** este format din două părți: 1) surse de încasări (din comerț, din prestări servicii, din impozite și taxe, încasări de la unitățile cooperatiste și de la unitățile C.E.C. etc.); 2) categorii de plăți (pentru retribuirea oamenilor muncii în unitățile de stat și cooperatiste, alocații de stat pentru copii, ajutoare, burse, daune A.D.A.S., pentru plățile efectuate de unitățile C.E.C. și P.T.T.R. etc.).

PLAN DE CREDIT, instrument economic, sub formă de balanţă, în care sînt trecute, pe de o parte, sumele băneşti temporar disponibile ale economiei şi populaţiei, iar pe de altă parte, nevoile de credite ale acestora. **P.** de **c.** este format din două părţi: 1) repartizarea creditelor (credite pentru industrie, construcţii-montaj, agricultură, proiectare şi cercetare ştiinţifică, activităţi de comerţ exterior, servicii prestate cu plata în rate, pentru acoperirea cheltuielilor care, pe bază de plan, depăşesc veniturile proprii, stoc pentru rezerva de plan etc.); 2) resurse de credite (mijloacele proprii, ale băncilor, bugetului de stat şi ale bugetelor locale, mijloacele eliberate temporar din economie, fondul cu destinaţie specială, decontări cu instituţiile de creditare, numerar în circulaţie etc.). **P.** de **c.** are funcţia de a mobiliza, repartiza şi utiliza, în mod planificat şi pe timp determinat, resursele băneşti temporar libere din economia naţională. El se întocmeşte trimestrial de către Banca Naţională, împreună cu băncile specializate, şi are un caracter operativ. Cu ajutorul **p.** de **c.** statul socialist efectuează un control riguros asupra modului cum sînt utilizate mijloacele proprii ale unităţilor economice, în vederea stabilirii nevoilor reale de mijloace circulante care urmează a fi satisfăcute prin credite.

PLAN DE PERSPECTIVĂ, sistem complex de obiective şi sarcini de bază corelate, prin care statul socialist prevede direcţiile şi obiectivele principale ale activităţii economico-sociale într-o perioadă determinată de timp, de regulă 5—10 ani, şi repartizează, corespunzător acestora, resursele materiale, financiare şi de muncă ale ţării pe ramuri şi în profil teritorial. **P.** de **p.** exprimă linia fundamentală a evoluţiei economice şi sociale şi urmăreşte asigurarea premiselor necesare pentru îmbinarea ritmurilor înalte de dezvoltare a producţiei cu echilibrul întregii economii naţionale, pentru satisfacerea cît mai deplină a cerinţelor consumului, concomitent cu creşterea continuă a resurselor. În scopul realizării prevederilor înscrise în **p.** de **p.** se elaborează programe speciale, desfăşurate pe ani, cuprinzînd căile şi măsurile concrete prin care se acţionează pentru lărgirea bazei de materii prime şi valorificarea superioară a acestora, utilizarea cu eficienţă maximă a capacităţilor de producţie, introducerea progresului tehnic şi dezvoltarea cercetării ştiinţifice, asimilarea de noi produse şi ridicarea calităţii producţiei, formarea şi perfecţionarea cadrelor, creşterea productivităţii muncii, reducerea cheltuielilor materiale, precum şi alte laturi calitative ale dezvoltării economico-sociale. În acelaşi timp, îmbinarea **p.** de **p.** cu prognozele pe termen lung are un rol esenţial pentru asigurarea continuităţii în planificare, pentru încadrarea activităţii curente a tuturor unităţilor socialiste în tendinţele de viitor ale dezvoltării forţelor şi relaţiilor de producţie, ale celorlalte laturi ale vieţii sociale. Prevederea dezvoltării în perspectivă capătă o importanţă deosebită în condiţiile actuale, cînd revoluţia ştiinţifică-tehnică şi profundele transformări economice şi sociale accelerează ritmul dezvoltării, determinînd mutaţii calitative în toate domeniile de activitate. În România, **p.** de **p.** au fost elaborate pe o durată de 5 ani. Planul pe anii 1971—1975 reprezintă primul plan din perioada făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Împreună cu cel pe anii 1976—1980, el face parte dintr-o amplă schiţă de perspectivă pînă în 1990.

PLAN FINANCIAR, instrument economic, sub formă de balanţă, care cuprinde veniturile şi cheltuielile băneşti, resursele băneşti şi destinaţia lor, rezultatele financiare ale unei perioade, relaţiile financiare cu bugetul de stat, cu băncile finanţatoare, cu organele ierarhice superioare sau inferioare, precum şi alţi indicatori cu conţinut financiar. Sistemul **p.f.** cuprinde: **p.f.** ale întreprinderilor de stat şi cooperatiste; planurile de venituri şi cheltuieli ale instituţiilor de stat, ale centralelor şi ministerelor; planul de credite; planul de atragere a economiilor populaţiei la C.E.C.; planul asigurărilor de stat; bugetul de stat (care include bugetul republican şi bugetele unităţilor administrativ-teritoriale); **p.f.** centralizat. **P.f.** constituie un sistem unitar şi corelat de planuri întocmite, după caz, după criteriul departamental, de ramură sau teritorial, unele avînd caracter executoriu (bugetul de stat, **p.f.** ale unităţilor socialiste, planul de credite etc.) sau de fundamentare (**p.f.** centralizat). **P.f.** se întocmesc în strînsă corelaţie cu planurile economice.

PLAN OPERATIV, instrument principal de planificare cu ajutorul căruia întreprinderile, dar mai ales secţiile şi atelierele de producţie, asigură utilizarea completă a capacităţilor de producţie şi a forţei de muncă în vederea îndeplinirii sarcinilor curente de producţie. El concretizează pe o perioadă scurtă (zilnic, decadal, chenzinal, lunar) obiectivele stabilite prin planul anual. **P.o.** sau programul de producţie detaliază în cele mai mici amănunte sarcinile de plan pe fiecare formaţie de muncă sau lucrător, maşină, privind sarcina ce trebuie executată; este întocmit şi apoi difuzat compartimentelor şi formaţiilor de muncă, maiştrilor şi lucrătorilor. Prin urmărirea sa zilnică pot fi scoase la iveală şi puse în valoare resursele şi posibilităţile suplimentare, necunoscute încă cu prilejul elaborării planurilor curente.

PLANIFICARE, principala metodă de organizare şi conducere unitară de către statul socialist a întregii activităţi economico-sociale, pe baza unui plan naţional unic în scopul construirii socialismului şi comunismului. A planifica înseamnă *a decide* în vederea îndrumării economiei într-o anumită direcţie, dar şi *a stabili* într-un document cu caracter *imperativ* obiective cuantificate şi termenele la care ele trebuie atinse, *a preciza* sarcinile concrete ce revin diferiţilor factori economici şi sociali, *a stabili* măsurile necesare realizării lor, *a controla* modul cum sînt îndeplinite cele stabilite de către toate organismele şi la toate nivelurile. În economia modernă, caracterizată printr-un înalt grad de socializare a producţiei, prin ample şi rapide schimbări structurale, prin diversificarea fără precedent a legăturilor de cooperare, funcţionarea normală a întregului mecanism economic impune corelarea activităţii diferitelor unităţi şi ramuri. Realizarea acestei cerinţe este condiţionată de caracterul relaţiilor de producţie şi particularităţile orînduirii sociale, de orientările principiale ale politicii economice. În ***socialism***, **p.** constituie deopotrivă o necesitate şi o posibilitate obiectivă. Înfăptuirea unei opere de o asemenea măreţie şi complexitate cum este construirea socialismului şi comunismului necesită mobilizarea şi dirijarea tuturor mijloacelor materiale şi a capacităţilor creatoare ale poporului, conducerea pe bază de plan unic a activităţii economice şi sociale pentru realizarea ţelului fundamental al societăţii — creşterea nivelului de trai material şi spiritual al tuturor oamenilor muncii. Instaurarea puterii politice a clasei muncitoare, în alianţă cu ţărănimea şi cu celelalte pături sociale, sub conducerea partidului marxist-leninist, existenţa proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie, dispariţia exploatării şi statornicirea noilor relaţii de producţie socialiste, comunitatea intereselor fundamentale ale claselor şi păturilor sociale, transformarea întregii economii într-un organism unitar asigură posibilitatea conducerii proceselor economice, în funcţie de necesităţile obiective ale societăţii. În ţara noastră, premisele trecerii la **p.** activităţii economico-sociale au fost create prin preluarea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român, prin formarea proprietății socialiste, plecînd de la naționalizarea principalelor mijloace de producție în iunie 1948 și de la cooperativizarea agriculturii. Întreaga experiență a țării noastre, în general a statelor socialiste, rezultatele obținute în dezvoltarea economică și socială demonstrează eficiența conducerii planificate a dezvoltării economico-sociale, creșterea continuă a rolului **p.** pe măsura înaintării construcției socialiste. În **p.** își găsește expresia caracterul conștient al dezvoltării societății socialiste, folosirea de către partid și stat a legii dezvoltării planice, proporționale a economiei naționale, a întregului sistem de legi economice care acționează în noua orînduire. **P.** constituie principala latură a funcției economico-organizatorice a statului socialist și unul din atributele fundamentale și inalienabile ale suveranității acestuia. Dreptul suveran în domeniul **p.** nu poate fi nici cedat, nici împărțit, nici fărîmițat. Statul socialist organizează și conduce dezvoltarea producției materiale și a tuturor celorlalte laturi ale vieții sociale, unind diferitele întreprinderi, centrale și ramuri ale economiei naționale, precum și toate activitățile oamenilor muncii, într-un efort comun pentru dezvoltarea întregii societăți. Nici o activitate economică sau socială nu poate rămîne în afara **p.** Activitatea de planificare trebuie să asigure baza materială, forța de muncă și celelalte condiții necesare îndeplinirii tuturor obiectivelor dezvoltării economico-sociale. În țara noastră, activitatea de **p.** este reglementată prin „Legea cu privire la dezvoltarea economico-socială planificată a României“ (Nr.8/1972). **P.** se întemeiază pe respectarea riguroasă a centralismului democratic, îmbinînd în mod organic consecvența și fermitatea în realizarea obiectivelor fundamentale și de perspectivă, cu suplețea și mobilitatea în soluționarea problemelor curente ale realizării acestor obiective, conducerea centralizată a economiei naționale cu autonomia unităților în care se desfășoară activitatea economică și socială. Pe baza Directivelor stabilite la Congresele și Conferințele Naționale ale partidului, prin **p.** se determină pentru fiecare etapă de dezvoltare a țării ritmurile și proporțiile reproducției, dezvoltarea rapidă, echilibrată și multilaterală a economiei, creșterea continuă a nivelului de trai material și cultural al populației. Prin **p.** trebuie să se asigure mobilizarea și valorificarea superioară a resurselor materiale și de muncă ale societății, condițiile necesare pentru avîntul științei și tehnicii. Activitatea de **p.** cuprinde elaborarea planului unic de dezvoltare economico-socială de la unitățile de bază pînă la nivelul național pe întreprinderi, centrale, ramuri și pe unități administrativ-teritoriale, organizarea și mobilizarea tuturor forțelor pentru îndeplinirea acestora, precum și controlul realizării planului pe diferite verigi; ea trebuie, de asemenea, să asigure împletirea organică a planificării în profil departamental cu planificarea pe ramuri și în profil teritorial în vederea conjugării mai eficiente a eforturilor și a dezvoltării armonioase, echilibrate a economiei naționale. **P.** trebuie să se întemeieze pe o riguroasă fundamentare științifică: pe numeroase studii și sinteze, calcule tehnico-economice, elaborarea de modele matematice, prognoze, balanțe și alte instrumente pentru caracterizarea dezvoltării economiei în ansamblu și pe fiecare ramură, a relațiilor între ramuri și între diferitele laturi ale procesului de producție. Prin participarea largă la activitatea de **p.** a oamenilor muncii din unitățile economice, de cercetări și învățămînt, din toate domeniile, se creează condiții pentru fundamentarea științifică a obiectivelor, alegerea celor mai eficiente căi și mijloace care să asigure dezvoltarea continuă a economiei. Unitatea diferitelor etape ale procesului neîntrerupt de dezvoltare ascendentă a societății socialiste presupune aplicarea consecventă a principiului continuităţii în **p.** Aceasta este o cerinţă a producţiei moderne care, în multe sectoare, necesită perioade lungi de pregătire şi studii legate de investiţii, de asimilarea unor produse noi, de pregătire a cadrelor etc. De aici, necesitatea îmbinării strînse a **p.** curente şi a **p.** de perspectivă, care se completează reciproc. **P.** *curentă* are sarcina de a asigura conducerea planificată operativă a economiei, iar **p.** de *perspectivă*, de a fixa direcţiile principale de dezvoltare a economiei naţionale pe o perioadă mai îndelungată (5, 10, 15 ani şi chiar mai mult). Determinînd proporţiile de bază ale dezvoltării producţiei, **p.** ia în considerare atît nevoile interne, cît şi cerinţele pieţei externe şi, în acest mod, are un rol de seamă în participarea ţării la diviziunea internaţională a muncii. În condiţiile economiei şi tehnicii contemporane, necesitatea dirijării proceselor şi fenomenelor economice a devenit atît de importantă, încît s-a impus cu evidenţă chiar şi în *ţările capitaliste.* Statul capitalist îşi asumă tot mai mult sarcina de a interveni în economie, de a influenţa procesul reproducţiei în momentele ei principale, încercînd să preîntîmpine unele fenomene distructive, să atenueze contradicţiile care macină orînduirea capitalistă. Deşi intervine activ în economie, statul capitalist nu poate însă armoniza interesele divergente ale monopolurilor şi ale diferitelor pături ale burgheziei; planurile şi programele elaborate au doar un caracter indicativ, de recomandare, iar îndeplinirea lor este pusă încă de la început sub semnul întrebării, în condiţiile cînd sectorul de stat este limitat şi nu întruchipează un tip principial nou de relaţii de producţie. Intervenţia statului burghez în economie nu schimbă esenţa relaţiilor de producţie capitaliste. De aici îngrădirile, limitele pe care această orînduire le pune în calea organizării planificate a economiei naţionale. Unele trăsături specifice capătă acţiunile de *intervenţie în economie a statelor care s-au eliberat de sub jugul colonial.* Folosind independenţa politică pentru consolidarea cuceririlor obţinute în dobîndirea independenţei economice, popoarele ţărilor eliberate dezvoltă forţele de producţie ale ţărilor lor, înfăptuiesc prefaceri în viaţa economică, politică şi socială. Unele state din Asia, Africa şi America Latină iau măsuri pentru lichidarea urmărilor dominaţiei coloniale şi a neocolonialismului, pentru restrîngerea poziţiilor şi influenţei monopolurilor străine în economie, pentru crearea şi dezvoltarea industriei naţionale, creşterea sectorului de stat şi limitarea proprietăţii moşiereşti, înfăptuiesc programe de ridicare a economiei, adoptă noi forme de organizare a vieţii obşteşti. În aceste ţări, în măsura în care deţin o parte însemnată a mijloacelor de producţie şi se sprijină pe masele largi ale poporului, statul poate avea reale posibilităţi de a reglementa proporţiile şi ritmurile de dezvoltare, de a dirija procesele şi fenomenele de ansamblu în interesul consolidării independenţei economice şi politice. Şi în acest caz însă intervenţia statului în economie este în mod firesc limitată de esenţa puterii de stat şi a relaţiilor de producţie, care nu sînt socialiste. În R.S. România, au publicat studii pe tărîmul planificării: *R. Moldovan* „Conducerea planificată a economiei naţionale în R.P.R." (1956), „Inter and multidisciplinary relations between planning and sociology" (1972); *Em. Dobrescu* „Ritmul creşterii economice" (1968), „Corelaţia dintre acumulare şi consum" (1971); *I. Rachmuth* „Planul de stat, piaţa şi pîrghiile economice" (1968); *V. Rausser* „Bazele planificării" (1968); *N.N. Constantinescu* „Raportul dintre plan şi piaţă în economia socialistă" (1970); *M. Mănescu* „Prognosis of Socialist Romania's economic and social development" (1972), „Planul naţional unic de dezvoltare economico-socială a României" (1973);

C. Danciu, Şt. Arsene şi *V. Rausser* „Conducerea planificată a economiei naţionale" (1973) etc. (v. şi *plan de perspectivă; planificare teritorială; planul naţional unic al dezvoltării economico-sociale).*

PLANIFICARE TERITORIALĂ, parte integrantă a activităţii de planificare care are drept scop elaborarea principalilor indicatori ai planului de dezvoltare economico-socială a comunelor, oraşelor şi judeţelor, componentă inseparabilă a planului naţional unic. În concordanţă cu politica P.C.R., **p.t.** urmăreşte: coordonarea activităţii ramurilor economiei naţionale cu dezvoltarea în profil teritorial; dezvoltarea armonioasă a tuturor judeţelor şi localităţilor prin amplasarea optimă, după criterii economice şi sociale ştiinţific fundamentate, a forţelor de producţie pe întregul cuprins al ţării, înlăturarea diferenţelor existente în nivelul dezvoltării diferitelor judeţe, punerea în valoare a resurselor naturale, materiale şi umane de care acestea dispun, astfel încît întreaga economie să se dezvolte armonios, echilibrat şi în ritm susţinut. Potrivit Legii cu privire la dezvoltarea economico-socială planificată a R.S. România planul de dezvoltare în profil teritorial cuprinde activitatea tuturor unităţilor economice, de cercetare, învăţămînt, social-culturale etc. aflate în raza unităţilor administrativ-teritoriale respective, indiferent de subordonarea lor departamentală. Activitatea de **p.t.** se desfăşoară sub îndrumarea comisiilor de **p.t.** la judeţe şi municipiul Bucureşti, organe subordonate Comitetului de Stat al Planificării şi comitetelor executive ale consiliilor populare respective. În vederea elaborării planului unităţilor administrativ-teritoriale, toate unităţile economice şi social-culturale, indiferent de subordonare, transmit proiectele lor de plan comitetelor executive ale consiliilor populare pe teritoriul cărora se află. La elaborarea planului în profil teritorial o mare importanţă are cunoaşterea potenţialului teritoriului. Aceasta presupune studierea condiţiilor economice şi naturale, a caracteristicilor specifice fiecărei zone şi localităţi, pentru obţinerea unui ansamblu de date şi informaţii care să servească pentru fundamentarea propunerilor de dezvoltare a fiecărui judeţ şi localitate. Astfel, se întocmesc studii şi analize privind: locul şi dimensiunea resurselor de materii prime şi combustibil; condiţiile hidrografice; posibilităţile de asigurare a energiei electrice şi termice; resursele şi structura populaţiei şi a forţei de muncă; situaţia fondului locativ; caracterizarea oraşelor din punct de vedere al echipării tehnice de bază a teritoriului (situaţia căilor de transport, reţeaua de unităţi social-culturale şi de servire etc.); elaborarea unei concepţii ştiinţifice privind dezvoltarea unei reţele optime de localităţi etc. Se întocmesc de asemenea studii cu caracter demografic şi sociologic. Pentru corelarea elementelor oferite de studiile şi analizele întocmite se folosesc diferite metode, procedee şi tehnici de lucru care servesc la fundamentarea propunerilor de plan. Între acestea, un rol de seamă îl au balanţele materiale, valorice şi de forţă de muncă în profil teritorial, calculele privind resursele de materii prime, combustibil, energie, apă etc. (v. şi *echilibru în profil teritorial; sistematizarea teritoriului).*

PLANUL MARSHALL [pron. *má: şəl*], program de sprijinire a refacerii economiei ţărilor europene occidentale după al doilea război mondial şi de sporire a influenţei S.U.A. în această parte a lumii, numit astfel după numele iniţiatorului său, generalul american Marshall. **P.M.,** numit şi E.R.P. (European Recovery Program), a fost adoptat de către S.U.A. în cadrul doctrinei Truman la 2 aprilie 1948, urmărea pătrunderea capitalului american în ţările europene slăbite de război. **P.M.** a fost prevăzut pentru o perioadă de patru ani, iar înfăptuirea lui a fost încredinţată unor organisme special create în acest scop: unul american, avînd rolul de distribuitor de credite, şi altul european care se ocupa cu repartizarea creditelor. **P.M.** a fost aplicat, pentru început, Greciei şi Turciei (1948). Ulterior el s-a aplicat şi altor 15 ţări vest-europene. **P.M.** a constituit un instrument al războiului rece şi a sprijinit expansiunea S.U.A. în Europa occidentală.

PLANUL NAŢIONAL UNIC AL DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE, principalul instrument prin care partidul marxist-leninist şi statul socialist stabilesc, pe baza cunoaşterii profunde a legilor economice, a realităţilor şi aspiraţiilor poporului, obiectivele majore ale progresului rapid al societăţii, asigură organizarea şi conducerea conştientă a procesului reproducţiei socialiste şi realizarea eficienţei economice maxime, în vederea satisfacerii necesităţilor determinate ştiinţific, atît pentru asigurarea reproducţiei lărgite, cît şi a consumului tuturor membrilor societăţii. „Planul naţional unic asigură concentrarea tuturor forţelor materiale şi umane ale societăţii în vederea dezvoltării rapide a industriei, agriculturii, ştiinţei şi culturii şi, pe această bază, ridicarea nivelului de viaţă al întregului popor" (*Nicolae Ceauşescu*).**P.n.u. al d.e.-s.** este un plan unitar atotcuprinzător şi indivizibil, a cărui esenţă este determinată de proprietatea socialistă a poporului asupra avuţiei naţionale, de exercitarea suveranităţii şi independenţei naţionale în organizarea, conducerea şi planificarea economico-socială, de necesitatea conducerii unitare, armonioase şi eficiente a economiei naţionale, a ansamblului societăţii. În cadrul planului sînt corelate, într-un tot unitar, toate laturile şi elementele complexe ale procesului reproducţiei socialiste lărgite, ale vieţii economice şi sociale; cu ajutorul lui se asigură creşterea în proporţii optime a tuturor ramurilor de producţie, sferelor de activitate şi unităţilor administrativ-teritoriale, progresul susţinut al forţelor de producţie, întărirea proprietăţii socialiste şi perfecţionarea relaţiilor socialiste, dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei naţionale, valorificarea superioară a resurselor materiale şi de muncă în toate unităţile economico-sociale şi pe întreg teritoriul ţării în scopul ridicării continue a bunăstării poporului. Pentru aceasta, planul trebuie să îmbine în mod armonios interesele prezente cu cele de perspectivă ale naţiunii, să asigure repartizarea optimă a venitului naţional în fondul de consum şi fondul de dezvoltare, să dimensioneze la limite raţionale consumurile materiale şi de muncă în raport cu resursele şi nevoile economiei, să asigure concordanţa dintre veniturile băneşti şi cheltuielile pentru dezvoltarea economico-socială, între încasările şi plăţile în valută, o circulaţie bănească sănătoasă şi, pe această bază, echilibrul dinamic al economiei naţionale. Elaborat de Guvern şi adoptat de Marea Adunare Naţională, prin lege, planul unic conţine indicatori privind valoarea producţiei globale industriale şi agricole, cantităţile de produse industriale şi agricole mai importante ce urmează a se obţine în perioada de plan, volumul mărfurilor ce vor fi transportate cu mijloace de folosinţă generală, volumul total al investiţiilor centralizate din fondurile statului şi investiţiile pe principalele ramuri ale economiei, volumul lucrărilor de amenajări pentru irigaţii, al lucrărilor de modernizare de drumuri, înzestrarea agriculturii cu maşini şi îngrăşăminte chimice, sarcinile privind productivitatea muncii, cheltuielile la 1 000 de lei producţie marfă, reducerea costurilor de producţie şi a cheltuielilor de circulaţie, sporirea produsului social şi a venitului naţional, creşterea retribuţiei nominale şi a veniturilor reale, volumul desfacerilor de mărfuri cu amănuntul şi al livrărilor de mărfuri pentru export, suprafaţa locuibilă ce se va da în folosinţă etc.

În plan sînt cuprinse, de asemenea, sarcinile privind pregătirea cadrelor pentru nevoile economice și social-culturale, dezvoltarea cercetării științifice în toate domeniile, măsurile pentru îmbunătățirea asistenței sociale și ocrotirea sănătății etc. Legea cu privire la dezvoltarea economico-socială planificată a României cuprinde un complex de principii și norme ale muncii de planificare care dau expresie creșterii rolului planului unic în organizare și conducerea economiei naționale în România. În țara noastră, înainte de a se trece la planificarea de perspectivă au fost întocmite și realizate două planuri anuale, pe anii 1949 și 1950. Realizarea obiectivelor primelor două planuri anuale a însemnat depășirea nivelului antebelic și dublarea producției industriale față de anul 1948, precum și cîștigarea unei prețioase experiențe, necesară pentru trecerea la planificarea de perspectivă, la îmbinarea planurilor curente cu cele de perspectivă și cu prognozele economice, elaborarea planurilor cincinale și anuale, pe unități, ramuri și în profil teritorial. Pe baza directivelor P.C.R. au fost și sînt elaborate planuri cincinale de perspectivă, a căror îndeplinire și depășire permanentă a asigurat și asigură creșterea necontenită a produsului social și a venitului național, a producției industriale și agricole, a nivelului de trai al tuturor oamenilor muncii, progresul general al României socialiste. În etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării treptate spre comunism, P.C.R. și statul nostru socialist urmăresc ca fundamentarea sarcinilor de plan să se concentreze tot mai mult la nivelul întreprinderilor și centralelor, al județelor și celorlalte unități administrativ-teritoriale, să aibă loc o împletire organică a planurilor departamentale cu cele de ramură și în profil teritorial, în vederea conjugării eforturilor și a dezvoltării armonioase, echilibrate a economiei naționale (v. și *plan de perspectivă; planificare; planificare teritorială; prognoză* etc.).

PLANUL SCHUMAN [pron. *șúman*], denumire a planului înființării *„Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului“* (v.), lansat în mai 1950 de Robert Schuman, om politic francez și care a intrat în vigoare în august 1952.

PLASAMENT, (în sens larg) achiziționarea unui bun care are valoare intrinsecă, fie cu scopul de a preveni o eventuală depreciere monetară, fie în vederea revinderii sale ulterioare în scopul realizării unui beneficiu; (în sens restrîns) operație prin care o întreprindere capitalistă afectează o parte din resursele sale proprii sau din fondurile împrumutate pentru cumpărarea de titluri de valoare la bursă în scopuri speculative. În locul noțiunii de **p.** este folosită adesea cea de *investiție*. Unii economiști burghezi fac totuși distincție între aceste două noțiuni. **P.** este apreciat ca o tranzacție care nu are ca rezultat crearea de noi bunuri materiale, în timp ce *investiția* reprezintă o creștere a volumului capitalului, concretizat în cumpărarea de utilaje sau de materii prime destinate procesului de producție.

PLATFORMĂ INDUSTRIALĂ, zonă în care sînt concentrate mai multe unități industriale cu profiluri diferite sau asemănătoare. Amplasarea **p.i.** se determină pe baza planurilor de sistematizare a teritoriului și a localităților și are în vedere criteriile de ordin economic (creșterea eficienței economice a investițiilor pentru alimentarea cu energie și apă, pentru canalizare și mijloacele de transport etc.) și social (evitarea poluării, concentrarea rețelei comerciale și de prestări de servicii, activitățile social-culturale etc.).

PLATON (427—347 î.e.n.), filozof și scriitor grec, întemeietor al idealismului obiectiv. Pe lîngă probleme filozofice, **P.** stăruie și asupra unor fenomene social-economice privind diviziunea muncii, funcțiile banilor, organizarea statului etc. **P.** a sesizat că în statul sclavagist existau „două orașe dușmane", unul al săracilor și altul al bogaților, considerînd această diviziune ca naturală. **P.** elaborează de pe pozițiile stăpînilor de sclavi teoria „statului ideal", potrivit căreia societatea se împărțea în trei clase: 1) filozofii, 2) militarii, 3) agricultorii și meșteșugarii, primele două clase ocupîndu-se de treburile de conducere și apărare, iar cea de-a treia clasă de munca fizică. În ceea ce privește modalitatea de tratare a banilor, **P.** poate fi considerat ca precursor al teoriei nominaliste a banilor. *Op. pr.:* „Republica"; „Protagora"; „Banchetul"; „Parmenide"; „Sofistul".

PLUSPRODUS, produs creat de lucrătorii din sfera productivă în timpul de muncă suplimentar. **P.** s-a putut obține numai la un anumit nivel de dezvoltare a forțelor de producție, cînd acestea au permis o creștere a productivității muncii, care a creat posibilitatea ca oamenii să producă mai mult decît este necesar pentru propria lor întreținere. **P.** a apărut în perioada de descompunere a comunei primitive și a constituit baza materială a apariției proprietății private asupra mijloacelor de producție și a exploatării omului de către om. În orînduirile bazate pe exploatare, **p.** este însușit de clasele dominante sub diferite forme, acestea utilizîndu-l pentru consumul lor parazitar și pentru lărgirea producției. El îmbracă diferite forme ca: profit, dobîndă, rentă funciară. În *socialism*, fiind creat în condițiile relațiilor de producție bazate pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, **p.** aparține celor ce muncesc și îmbracă forma produsului pentru societate. El este folosit pentru lărgirea producției sociale, pentru satisfacerea unor nevoi generale ale societății, pentru ridicarea nivelului de trai al tuturor membrilor societății (v. și *produs pentru societate*).

PLUSVALOARE, partea din valoarea nou creată de lucrătorii productivi din întreprinderile capitaliste în timpul de supramuncă, care este însușită gratuit de proprietarii capitaliști. **P.** reprezintă esența exploatării capitaliste. Sursa **p.** este supramunca sau munca neplătită a lucrătorilor salariați din unitățile productive capitaliste. Exploatarea capitalistă are loc prin intermediul relațiilor marfă-bani, prin cumpărarea și utilizarea forței de muncă în calitate de marfă specifică. Clasa muncitoare este constrînsă economicește să-și vîndă forța de muncă proprietarilor capitaliști deoarece nu dispune de mijloace de producție și bunuri de subzistență. Însușirea **p.** de către capitaliști apare astfel ca o taxă specială pe care muncitorii o plătesc pentru a putea uni forța lor de muncă cu mijloacele de producție proprietate a burgheziei, în vederea obținerii celor necesare existenței lor și a familiilor lor. Producerea **p.** a fost explicată de către *K. Marx* (v.) prin natura specifică a valorii de întrebuințare a mărfii forță de muncă; consumarea valorii de întrebuințare a acestei mărfi reprezintă munca însăși, proces în care are loc crearea unei valori noi. **P.** *absolută* se obține prin prelungirea zilei de muncă dincolo de limita sub care lucrătorul productiv produce echivalentul valorii forței sale de muncă. **P.** absolută constituie baza generală a sistemului capitalist de exploatare. Sporirea **p.** absolute se obține prin mărirea zilei de muncă (cale folosită cu precădere în perioadele de început ale orînduirii burgheze) și prin intensificarea muncii (cale principală în epoca noastră). **P.** absolută crește atunci cînd timpul de supramuncă sporește, iar timpul de muncă necesar rămîne neschimbat sau crește mai puțin decît timpul de supramuncă. Intensificarea muncii reprezintă o prelungire mascată a zilei de muncă; deși mărimea zilei de muncă rămîne neschimbată, cantitatea totală de muncă prestată se mărește datorită sporirii ritmului muncii, reducerii sau eliminării „porilor" din procesul de muncă, accelerării benzilor de fabricație etc. Prin intensificarea muncii peste media normală, valoarea nou creată, în aceeași zi de muncă, se mărește crescînd deci **p.** absolută. **P.** *relativă* ia naștere prin reducerea timpului de muncă necesar și prin creșterea corespunzătoare a timpului de supramuncă, în cadrul unei zile de muncă neschimbate sau chiar reduse ca număr de ore. Micșorarea timpului de muncă necesar presupune reducerea valorii forței de muncă, valoare care este dată, în principal, de valoarea bunurilor de subzistență necesare lucrătorilor productivi și familiilor lor. Reducerea valorii sociale a acestor bunuri se obține prin sporirea productivității medii sociale a muncii atît în ramurile care produc bunuri ce intră în consumul maselor muncitoare cît și în ramurile care produc și livrează mijloace de producție ramurilor care produc bunuri de consum. Rolul hotărîtor în creșterea productivității muncii revine progresului tehnic. Întreprinzînd acțiuni în direcția creșterii productivității muncii, capitaliștii urmăresc însă alte scopuri: micșorarea cheltuielilor de producție și sporirea profiturilor, creșterea capacității de concurență etc. De aici rezultă însă și o reducere a valorii forței de muncă, respectiv o ieftinire a ei. **P.** relativă poate lua naștere și în cazul creșterii valorii mărfii forță de muncă, cu condiția ca gradul de complexitate a muncii să crească într-o măsură mai mare. **P.** *suplimentară*, excedent de plusvaloare obținut prin sporirea productivității individuale a muncii peste nivelul de productivitate medie socială și care reprezintă diferența dintre valoarea socială și valoarea individuală, mai scăzută, a mărfurilor respective. **P.** suplimentară se obține datorită reducerii timpului de muncă necesar și creșterii corespunzătoare a timpului de supramuncă în întreprinderile care asigură o productivitate a muncii superioară productivității medii sociale. **P.** suplimentară este o varietate a **p.** relative deoarece ambele se datoresc creșterii productivității muncii. Forța de muncă ce realizează o productivitate mai înaltă decît media socială, ca urmare a unui nivel tehnic de înzestrare și de organizare mai ridicat, creează în același interval de timp o valoare nouă mai mare, adică acționează ca o forță de muncă mai calificată. Această împrejurare face ca lucrătorul care prestează o asemenea muncă să poată produce echivalentul valorii lui de muncă într-un timp mai scurt. **P.** suplimentară are un caracter temporar, ea fiind obținută numai de anumite întreprinderi. De îndată ce noile mașini, noile procese tehnologice și metode de organizare devin condiții medii sociale de producție, **p.** suplimentară dispare pentru aceste întreprinderi, devenind o parte componentă a **p.** relative. **P.** suplimentară apare însă în alte întreprinderi și ramuri, astfel că, privind ansamblul economiei capitaliste, ea are un caracter permanent. **P.** suplimentară are o influență contradictorie asupra dezvoltării forțelor de producție. Pe de o parte, ea stimulează firmele capitaliste să introducă tehnica nouă, să perfecționeze tehnologiile și formele de organizare iar, pe de altă parte, împinge întreprinderile concurente să ascundă noutățile tehnice, să mențină secretele de fabricație și comerciale etc. Prin urmare, aceleași interese capitaliste determină simultan tendința de progres tehnic și tendința de frînare a tehnicii. **P.** absolută și **p.** relativă deși sînt două forme distincte ale **p.**, au o esență comună, unitară. Astfel, atît **p.** absolută cît și **p.** relativă depind de un anumit nivel al productivității muncii, care să-i permită muncitorului să lucreze o parte din ziua de muncă pentru capitalist, în mod gratuit; deci **p.** absolute și **p.** relative sînt legate de prelungirea zilei de muncă peste timpul de muncă necesar. Sub acest aspect, unitatea **p.** absolute şi **p.** relative explică şi creşterea timpului de supramuncă în condiţiile reducerii zilei de muncă, reducere obţinută prin lupta clasei muncitoare. Unitatea **p.** absolute şi **p.** relative constă şi în faptul că ambele forme există simultan în toate întreprinderile capitaliste de-a lungul întregii evoluţii a orînduirii burgheze. Teoria plusvalorii demonstrează sursa bogăţiei clasei capitaliste ca şi faptul că, pentru a scăpa de exploatare, muncitorii trebuie să răstoarne capitalismul şi să treacă mijloacele de producţie în proprietatea societăţii (v. şi *legea economică fundamentală a capitalismului; ziua de muncă*).

POLI DE CREŞTERE, concept cu ajutorul căruia economiştii burghezi încearcă să justifice teoretic înfăptuirea de „reforme structurale", menit să desemneze acele activităţi tot mai complexe, acele centre de activitate economică sau „unităţi dominante" care, prin importanţa lor, se impun „a fi puncte de sprijin în vederea folosirii forţelor dinamice ale creşterii"; activităţi sau unităţi speciale care „dau tonul dezvoltării" altor întreprinderi şi zone ale economiei şi care prin radiaţia şi efectele lor devin un factor hotărîtor al creşterii economice şi sociale. A fost formulat de *Fr. Perroux* (v.) în lucrarea „Economia secolului al XX-lea". Ţinînd seama de discrepanţele în dezvoltarea diferitelor zone şi unităţi economice, unii economişti burghezi atribuie **p.** de **c.** o anumită nuanţă realistă, recunoscînd totodată necesitatea dezvoltării zonelor rămase în urmă: sudul Italiei, masivul central şi sud-vestul Franţei etc. S-a propus chiar ridicarea mai accentuată a veniturilor în aceste zone, crearea condiţiilor pentru a asigura „paritatea veniturilor", în cadrul diferitelor activităţi şi zone economice. Ulterior însă măsura realistă a **p.** de **c.** a fost abandonată în practică, factorii de decizie considerînd că dreptul la subvenţii, la credite etc. trebuie să-l aibă acele zone şi unităţi economice care „dau tonul creşterii" şi care au atins deja un nivel ridicat de dezvoltare.

POLITICA AGRARĂ A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, ansamblu de principii teoretice, forme de acţiune şi metode practice care stau la baza activităţii P.C.R. în domeniul agriculturii; componentă esenţială a programului său marxist-leninist de construire a societăţii socialiste în ţara noastră şi de înaintare spre comunism. În funcţie de etapele de dezvoltare economico-sociale ale României, politica agrară se referă la obiectivele strategice şi tactice în probleme social-economice ale agriculturii stabilite de partid în timpul regimului burghezo-moşieresc, în perioada de trecere de la capitalism la socialism şi în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism. În **p.a.** a **P.C.R.,** alianţa muncitorească-ţărănească reprezintă problema fundamentală. Ridicînd pe o treaptă superioară tradiţiile mişcării muncitoreşti din România, de sprijinire a intereselor maselor ţărăneşti, încă de la începutul activităţii sale, P.C.R. şi-a asumat sarcina istorică de a făuri alianţa dintre proletariat şi ţărănimea muncitoare, singura forţă politică în stare să înlăture regimul burghezo-moşieresc şi să făurească noua orînduire; el a apărat ţărănimea împotriva exploatării moşierilor şi capitaliştilor, a luptat pentru smulgerea pămîntului din mîna exploatatorilor şi trecerea lui în mîna celor care-l muncesc; a organizat şi condus ţărănimea pe calea socialismului. Imediat după victoria insurecţiei naţionale din august 1944, în etapa înfăptuirii revoluţiei popular-democratice, obiectivul central al **p.a.** a **P.C.R.** l-a constituit înfăptuirea unei *reforme* *agrare* (v.) care să desfiinţeze rămăşiţele feudale din agricultură, să lichideze moşierimea ca clasă, să ducă la făurirea alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare, la progresul forţelor de producţie la sate şi la îmbunătăţirea situaţiei sociale a ţărănimii muncitoare. În anii care au urmat reformei agrare din 1945, ţărănimea a fost sprijinită de statul democrat-popular în sporirea producţiei şi apărată de exploatarea chiaburilor. Astfel, puterea de stat democrat-revoluţionară a luat măsuri pentru reglementarea circulaţiei şi stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole, introducerea impozitului progresiv, scutirea de impozite a micilor gospodării, reglementarea predării către stat a cotelor obligatorii şi diferenţierea acestora în funcţie de suprafaţă sau producţie, înfiinţarea centrelor de închiriat maşini etc. Cu tot sprijinul acordat de stat, ţăranii muncitori nu puteau însă să scoată agricultura din starea de înapoiere în care se afla, datorită fărîmiţării excesive a suprafeţelor (în medie reveneau pe o gospodărie 4—5 ha) şi pulverizării potenţialului lor economic, şi aşa destul de scăzut. Fundamentînd locul agriculturii în cadrul economiei naţionale şi necesitatea construirii socialismului la sate, odată cu trecerea la etapa revoluţiei şi construcţiei socialiste, Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 a elaborat programul ştiinţific al *cooperativizării agriculturii* (v.). Acest moment a marcat începutul unei noi etape în rezolvarea problemei agrare în ţara noastră, *etapa revoluţiei socialiste agrare. Trăsătura fundamentală a construirii socialismului la sate a constituit-o trecerea micii gospodării individuale la cooperativa agricolă de producţie, în mod treptat, prin respectarea strictă a principiului liberului consimţămînt şi pe măsura creării condiţiilor materiale şi subiective necesare.* În procesul cooperativizării agriculturii, sprijinindu-se pe politica sa unitară, consecventă şi de perspectivă de industrializare socialistă, P.C.R. a acordat o atenţie deosebită creării şi perfecţionării unei baze tehnico-materiale moderne; a desfăşurat o activitate permanentă de pregătire a cadrelor necesare, de ridicare a calificării profesionale şi a gradului de cultură generală; s-a preocupat de găsirea şi folosirea celor mai corespunzătoare forme de trecere treptată de la forme inferioare spre forme superioare ale cooperaţiei agricole; a promovat şi aplicat cu consecvenţă principiul cointeresării materiale în relaţii economice cu ţărănimea; a soluţionat în mod creator problema ţăranilor înstăriţi (v. *cooperativizarea agriculturii*). Toate aceste direcţii fundamentale ale procesului cooperativizării au fost concepute şi aplicate într-un mod original, P.C.R. aducîndu-şi astfel contribuţia la îmbogăţirea tezaurului învăţăturii marxist-leniniste, a teoriei şi practicii transformării socialiste a agriculturii. Încheierea cooperativizării agriculturii a marcat victoria deplină a revoluţiei agrare socialiste, care a creat cadrul social şi organizatoric al trecerii într-o nouă etapă a rezolvării problemei agrare, la *făurirea unei agriculturi moderne, cu caracter complex şi intensiv*, caracterizată printr-o înaltă eficienţă economică. Acţionînd în direcţia edificării agriculturii la nivelul exigenţelor societăţii noastre, P.C.R. a adoptat, îndeosebi în perioada de după Congresul al IX-lea, un ansamblu de măsuri care a vizat modernizarea producţiei agricole, perfecţionarea continuă a relaţiilor sociale la sate şi îmbunătăţirea organizării, planificării şi conducerii acestei ramuri economice. Congresul al X-lea al P.C.R. a pus problemele *modernizării multilaterale a agriculturii, ale organizării ei pe o bază nouă, modernă, superioară*, în contextul condiţiilor de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate. În acest sens, a fost stabilit un ansamblu de măsuri privind dezvoltarea şi perfecţionarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, au fost adoptate în 1970 „Programul naţional privind gospodărirea raţională a resurselor de apă şi extinderea lucrărilor de irigaţii, desecări şi de combatere a eroziunii solului în anii 1971—1975 şi prevederile generale de perspectivă pînă în 1985“ şi „Programul naţional privind dezvoltarea zootehniei şi creşterea producţiei animaliere“. Totodată, conducerea de partid a adoptat în decembrie 1971 „Programul privind desfăşurarea acţiunilor de propagandă agricolă şi de instruire profesională a ţăranilor cooperatori şi a lucrătorilor din unităţile agricole de stat“. Perfecţionarea relaţiilor de producţie, a metodelor şi formelor de organizare, planificare şi conducere în agricultură constituie o coordonată majoră a **p.a.** a **P.C.R.** Au fost luate măsuri pe linia zonării, profilării, specializării şi concentrării producţiei. În lumina hotărîrilor Conferinţei Naţionale a P.C.R. din decembrie 1967, ale Congresului al X-lea al P.C.R., precum şi ale Conferinţei pe ţară a cadrelor de conducere din unităţile agricole de stat şi cooperatiste, au fost adoptate, de asemenea, măsuri pe linia perfecţionării organizării, planificării şi conducerii agriculturii: a luat fiinţă Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor, cu atribuţia de înfăptuire unitară a politicii partidului în agricultură; au fost create Uniunea Naţională a Cooperativelor Agricole de Producţie şi organele judeţene ale C.A.P.; s-a extins folosirea pîrghiilor economico-financiare în activitatea unităţilor agricole; s-a trecut la constituirea unor unităţi agricole model; s-a lărgit democratismul economic etc. Se perfecţionează relaţiile de repartiţie în toate unităţile agricole, urmărindu-se legarea nemijlocită a veniturilor personale de rezultatele obţinute şi acordîndu-se o deosebită importanţă introducerii *acordului global* (v.) şi a *venitului garantat* (v.). P.C.R. acţionează ferm în direcţia creşterii bunăstării materiale şi spirituale a ţărănimii, o semnificaţie majoră avînd instituirea sistemului de pensionare a membrilor cooperatori, acordarea de asistenţă medicală gratuită la sate, instituirea ajutoarelor pentru copiii ţăranilor cooperatori şi pentru naşteri etc. Printre preocupările partidului în domeniul agriculturii se înscriu şi cele care privesc valorificarea tot mai intensă a potenţialului economic al gospodăriilor personale ale ţărănimii cooperatiste şi al gospodăriilor individuale din zonele de deal şi de munte, sporirea contribuţiei acestora la aprovizionarea mai bună a populaţiei şi a industriei cu produse agricole. Pentru etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism, P.C.R. pune în centrul politicii agrare realizarea unei agriculturi moderne, bazată pe cele mai noi cuceriri ale ştiinţei, care să asigure producţii mari şi stabile, o înaltă productivitate a muncii. Partidul va acţiona în continuare pentru întărirea proprietăţii de stat în agricultură, acordînd o atenţie deosebită întreprinderilor agricole de stat, transformării tuturor acestora în model de organizare socialistă a agriculturii pe baze moderne. Totodată, va urmări dezvoltarea cooperativelor agricole de producţie — proprietate socialistă a ţărănimii. Se vor lua măsuri pentru întărirea economico-organizatorică a tuturor unităţilor agricole şi transformarea lor în centre moderne de producţie agricolă. Unităţile de mecanizare a agriculturii se vor integra direct cu activitatea cooperativelor agricole, asigurînd mecanizarea tuturor lucrărilor agricole, inclusiv în zootehnie şi în domeniul irigaţiilor. Se va acorda sprijin cooperatorilor cu gospodărie personală şi ţăranilor cu gospodărie particulară din zonele de deal şi de munte, care se bazează pe munca proprie, în scopul creşterii producţiilor vegetale şi animale. Aplicînd cu consecvenţă principiul liberului consimţămînt şi luînd în considerare specificul proprietăţii cooperatiste, P.C.R. sprijină intens dezvoltarea relaţiilor intercooperatiste, îmbunătăţirea activității consiliilor intercooperatiste și asociațiilor intercooperatiste; acționează în direcția extinderii cooperării unităților agricole cooperatiste cu întreprinderile agricole de stat, cu unități ale cooperației meșteșugărești și de consum. Programul partidului subliniază că ambele forme de proprietate socialistă din agricultură trebuie să conlucreze pentru progresul general al agriculturii noastre. Îmbinarea organică a celor două forme de proprietate socialistă — de stat și cooperatistă — exprimă unitatea intereselor generale ale societății și oferă largi posibilități de folosire rațională și superioară a resurselor materiale și umane din agricultură, permițînd creșterea într-un ritm susținut a producției și a eficienței ei economice. În aceste condiții se adîncește socializarea producției și a muncii, proprietatea cooperatistă se ridică treptat la nivelul proprietății de stat, se creează premisele pentru contopirea lor în proprietate comunistă unică. Totodată, se amplifică complexitatea raporturilor sociale, se consolidează alianța și prietenia muncitorească-țărănească, se apropie standardul de viață al locuitorilor satului de cel al orașului, se intensifică procesul apropierii dintre ele, ceea ce constituie un pas important în omogenizarea socială a țării. În vederea dezvoltării intensive a agriculturii, se va acționa pentru conservarea și ameliorarea fondului funciar, realizarea programului național de irigații, mecanizarea complexă și completă a tuturor lucrărilor agricole, inclusiv în zootehnie, asigurarea întregii cantități de îngrășăminte și alte substanțe chimice necesare agriculturii. Grîul și porumbul vor continua să ocupe locul principal în producția vegetală, iar în perspectiva anului 1990, producția zootehnică va reprezenta circa 50% din producția totală agricolă. Dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, mai ales sub aspectul ei calitativ, perfecționarea relațiilor sociale de producție de la sate, a organizării, planificării și conducerii producției agricole vor avea profunde consecințe în viața țărănimii, a întregului popor. Munca agricolă va deveni tot mai mult o variantă a muncii industriale, satul se va apropia tot mai mult de nivelul de civilizație și viață din mediul urban, asigurîndu-se astfel prosperitatea materială și spirituală a întregii națiuni. Studii și cercetări mai importante privind **p.a.** a **P.C.R.** au elaborat: *În domeniul teoriei generale a politicii agrare — V.Malinschi* „Marxism-leninismul și problema agrară“ (1958), „Studii agrare“ (1968); *M. Popescu* „Transformarea socialistă a agriculturii“ (1962), „Politica P.C.R. de întărire a alianței muncitorești-țărănești și de dezvoltare a agriculturii socialiste“ (1963); *S. Nica-Sîrbești* „Politica P.C.R. de modernizare a agriculturii“ (1973); lucrările colective, „Dicționar de economie agrară“ (1969); „Metodologia optimizării repartiției teritoriale a producției agricole“ (1971); „Conducerea proceselor economice în agricultură“ (1972); dezbaterea „Procesul de integrare din agricultură“ (1973—1974) etc.; D. Burlacu, I. Chirculescu, D. Dumitru, V. Florea, N. Giosan, A. Miculescu, B. Popescu, I. Rușinaru, I. Stanciu, M. Stancu, I. Stănescu ș.a. *În domeniul agriculturii de stat — O.Parpală* „Repartizarea teritorială și specializarea producției în gospodăriile agricole de stat“ (1957); *B. Șchiopu* „Gospodăriile agricole de stat“ (1966). *În domeniul agriculturii cooperatiste — O.Parpală* „Dezvoltarea intensivă și multilaterală a producției în G.A.C.“ (1963); *S. Hartia* și *Gh. Păun* „Repartizarea producției în cooperativele agricole de producție“ (1967); *C. Cojocaru* și *P. Avramescu* „Consolidarea economică și organizatorică a G.A.C.“ (1968); *C. Croitoru* „Evidența fondurilor în C.A.P.“ (1971); *În domeniul eficienței economice în agricultură — M. Levente* „Analiza statistică-matematică a agriculturii. Contribuţii metodologice“ (1961, în colab.); lucrarea colectivă „Metode şi procedee de calcul economic în agricultură“ (1971); dezbaterea „Creşterea eficienţei economice a cheltuielilor din agricultură“ (1972—1973); C. Anderca, Gh. Anghel, F. Balaure, N. Belli, I. Bold, C. Bordeianu, V. Candelă, N. David, P. Dumitru, C. Iacobovici-Boldişor, Tr. Lazăr, O. Popescu, C. Sandu, M. Stănescu, Gh. Vlădică, I. Zahiu ş.a. (v. şi *cooperativizarea agriculturii; dezvoltarea intensivă şi multilaterală a agriculturii; intensificarea producţiei agricole; problema agrară; transformarea socialistă a agriculturii*).

POLITICA VENITURILOR, domeniu al politicii economice a unui stat, constînd din măsuri, mijloace şi experimente utilizate în vederea asigurării unui anumit nivel al veniturilor, în funcţie de gradul de dezvoltare a producţiei şi de creştere a productivităţii muncii sociale, de corelarea veniturilor diferitelor categorii ale populaţiei etc. Scopul urmărit şi mai ales modalităţile de realizare a scopului propus diferă în funcţie de natura relaţiilor economice şi a statului. În *ţările capitaliste*, **p.v.** asigură interesele claselor exploatatoare şi rezultă dintr-o luptă de clasă permanentă între masele muncitoare, în frunte cu proletariatul, şi burghezie. În *ţările socialiste*, asigurarea creşterii bunăstării întregii populaţii, în pas cu creşterea producţiei şi a productivităţii muncii este ţelul suprem al întregii politici duse de partid şi de stat. Acest lucru se realizează fie prin creşterea retribuţiei şi a celorlalte venituri, atunci cînd se urmăreşte creşterea diferenţiată a veniturilor diferitelor categorii de oameni ai muncii, fie prin reduceri de preţuri la bunurile de consum şi la servicii, atunci cînd se urmăreşte creşterea în aceeaşi proporţie a veniturilor pentru toate categoriile de oameni ai muncii. Indiferent însă de calea pe care se asigură creşterea veniturilor, la baza acesteia stau creşterea producţiei şi a productivităţii muncii sociale, sporirea eficienţei economice a întregii activităţi.

POLITICĂ DE CREDITE (în socialism), parte integrantă a politicii economice, componentă a sistemului de conducere planificată a economiei socialiste. **P. de c.** cuprinde totalitatea principiilor, instrumentelor şi pîrghiilor economice cu ajutorul cărora statul realizează sarcinile din domeniul creditării economiei naţionale şi populaţiei. **P. de c.** foloseşte metodele şi mijloacele cele mai adecvate etapei date pentru constituirea şi repartizarea planificată a fondurilor băneşti temporar disponibile ale societăţii în scopul bunei funcţionări a mecanismului economic şi social, al gospodăririi judicioase şi cu eficienţă sporită a mijloacelor materiale şi financiare şi al exercitării controlului asupra desfăşurării procesului reproducţiei sociale. **P. de c.** urmăreşte sporirea rolului creditului la dezvoltarea economică prin: lărgirea sferei de participare a creditului la constituirea mijloacelor circulante în ramurile economiei naţionale; stimularea folosirii raţionale a mijloacelor proprii şi împrumutate; creşterea rolului dobînzii; creditarea diferenţiată a unităţilor economice în funcţie de rezultatele lor economico-financiare etc. **P. de c.** cuprinde în sfera sa de acţiune relaţiile privind mobilizarea disponibilităţilor temporare din economia socialistă şi de la populaţie şi repartizarea acestora, sub forma creditării economiei naţionale, inclusiv a populaţiei. **P. de c.** se reflectă în planurile de credite trimestriale şi anuale (v. şi *credit*).

POLITICĂ ECONOMICĂ, totalitate a principiilor şi normelor care călăuzesc viaţa economică a unui stat, atît pe plan intern, cît şi în relaţiile internaţionale, precum şi mijloacele folosite pentru a rezolva sau modifica cursul vieţii economice. **P.e.** se stabileşte de către clasele dominante care exercită puterea politică şi economică în stat. Ea este determinată de natura orînduirii sociale, de legităţile şi legile economice care acţionează în societate, de interesele claselor stăpînitoare. **P.e.** se schimbă corespunzător stadiilor pe care le parcurge societatea, precum şi condiţiilor concret-istorice. Situaţia economică a claselor şi a diferiţilor ei reprezentanţi se reflectă, în primul rînd, în interesele lor economice. Prin prisma acestor interese se explică necesitatea unei acţiuni sau a alteia într-un sistem dat de relaţii de producţie. În acest sens, orice politică, inclusiv cea economică, este expresia concentrată a economicului. Capacitatea **p.e.** de a se adapta noilor condiţii intervenite în dezvoltarea forţelor de producţie, a bazei economice a societăţii depinde de caracterul relaţiilor de producţie şi este diferită, de la o orînduire socială la alta, de la o etapă la alta, de la o ţară la alta. În anumite cazuri, **p.e.** creează condiţii prielnice pentru dezvoltarea forţelor de producţie, accelerează dezvoltarea economică, în altele frînează progresul, generează fenomene de stagnare în viaţa economică, conduce la reducerea ritmului de sporire a producţiei. Pot exista şi asemenea situaţii cînd **p.e.** contribuie la dezvoltarea economiei într-o direcţie şi, în acelaşi timp, frînează evoluţia alteia. Dominaţia proprietăţii privat-capitaliste, contradicţiile de interese care caracterizează societatea *capitalistă* împiedică realizarea unei **p.e.** unitare, la scara întregii economii naţionale. Aceasta nu exclude însă posibilitatea ca **p.e.** a statului burghez să se adapteze condiţiilor noi care au apărut în economia capitalistă. În prezent, **p.e.** a statelor imperialiste reflectă, în primul rînd, interesele monopolurilor, ale oligarhiei financiare. În societatea *socialistă*, proprietatea obştească asupra mijloacelor de producţie leagă economia naţională într-un tot organic, generează posibilitatea organizării şi conducerii economiei pe bază de plan, la nivelul întregii economii naţionale şi asigură sincronizarea intereselor economice ale tuturor membrilor societăţii. Relaţiile de producţie socialiste creează cadrul necesar pentru ca **p.e.** a statului socialist să reflecte integral necesităţile şi priorităţile economiei naţionale, să se întemeieze pe legile obiective şi legităţile care acţionează în societatea socialistă, să ia în considerare cerinţele progresului economic şi social. În socialism, **p.e.** devine un element component al funcţionării întregului mecanism economic, veriga principală în organizarea planificată a producţiei sociale. Problema principală pe care trebuie de fiecare dată s-o rezolve **p.e.** rezidă în satisfacerea maxim posibilă, cu resursele de care se dispune, a necesităţilor sociale productive şi neproductive de consum atît din punctul de vedere al volumului, cît şi al structurii şi calităţii lor privite dinamic. De aceea, **p.e.** se materializează în sistemul de conducere, planificare şi organizare a economiei şi în mecanismul de reglementare planificată a producţiei socialiste. Caracterul ştiinţific al **p.e.** a P.C.R. este determinat, pe de o parte, de cunoaşterea multilaterală şi aprofundată a condiţiilor reale interne şi internaţionale din fiecare etapă a dezvoltării, de luarea în considerare a cerinţelor legilor economice obiective şi a particularităţilor lor în respectivele etape, iar, pe de altă parte, de concordanţa deplină a politicii sale cu interesele cele mai profunde ale poporului muncitor. Înfăptuirea acestei politici este indisolubil legată de lupta pentru asigurarea unei înalte şi crescînde capacităţi de performanţă a muncii sociale şi a unui înalt efect economic obţinut de munca naţională. Programul P.C.R. de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism, supus aprobării Congresului al XI-lea al partidului, dă o înaltă expresie experienţei româneşti în construcţia economică şi stabileşte coordonatele — ştiinţific fundamentate — ale **p.e.** a P.C.R. şi statului nostru socialist pe o perioadă de 20—25 de ani. În cadrul acestora, un loc central îl ocupă dezvoltarea intensă a forţelor de producţie, continuarea politicii ferme de industrializare socialistă a ţării, intensificarea şi modernizarea agriculturii, repartizarea teritorială raţională a forţelor de producţie pe întreg teritoriul ţării, repartiţia optimă a venitului naţional pentru fondul de consum şi fondul de acumulare, (dezvoltare), perfecţionarea relaţiilor de producţie şi a mecanismului de funcţionare a economiei; această politică are ca scop suprem ridicarea sistematică a nivelului de trai al tuturor membrilor societăţii şi dezvoltarea multilaterală a personalităţii umane. Toate acestea arată că **p.e.** a partidului şi statului nostru are un caracter ştiinţific şi creator.

POLITICĂ FINANCIARĂ, ansamblul principiilor, metodelor şi mijloacelor concrete privind relaţiile, instituţiile, organele şi reglementările financiare folosite de stat în scopul îndeplinirii obiectivelor urmărite de acesta prin politica economică. **P.f.** este puternic influenţată de orînduirea socială, natura de clasă a statului şi de orientarea social-politică a partidului de guvernămînt. În R.S. România **p.f.** a partidului şi statului se bazează pe cunoaşterea acţiunii legilor obiective ale socialismului, reflectă cerinţele acestora, ţine seama de interesele întregului popor muncitor, este subordonată făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi trecerii treptate la comunism. **P.f.** urmăreşte ca modul de formare şi repartizare a resurselor băneşti să contribuie la dezvoltarea multilaterală a forţelor de producţie, a industriei, agriculturii şi a celorlalte ramuri ale producţiei materiale, la repartizarea cît mai judicioasă pe teritoriu a forţelor de producţie; pîrghiile financiare să contribuie la perfecţionarea activităţii de producţie, la stimularea utilizării cu rezultate superioare a mijloacelor materiale şi băneşti ale unităţilor, la creşterea răspunderii întreprinderilor, centralelor, ministerelor în gospodărirea resurselor, la sporirea vitezei de rotaţie a fondurilor de producţie şi circulaţie, la creşterea continuă a eficienţei întregii activităţi economice, la consolidarea relaţiilor de producţie socialiste şi la păstrarea integrităţii avutului obştesc. Prin **p.f.** se urmăreşte, de asemenea, asigurarea resurselor financiare necesare dezvoltării puternice a culturii, ridicarea nivelului de instruire a maselor, creşterii standardului de trai al populaţiei. **P.f.** vizează determinarea căilor şi metodelor prin care se asigură procurarea resurselor financiare necesare îndeplinirii obiectivelor de plan, stabilirea proporţiilor în care sînt dirijate aceste resurse pentru diverse destinaţii, a condiţiilor în care se acordă sau se primesc credite de către stat, se încheie asigurări şi se plătesc despăgubiri şi sume asigurate etc. Prin **p.f.**, partidul şi statul nostru urmăresc realizarea concordanţei depline între venituri şi cheltuieli, asigurarea unei circulaţii monetare echilibrate, accelerarea vitezei de rotaţie a banilor, echilibrul balanţei de plăţi externe, creîndu-se rezerva valutară necesară dezvoltării schimburilor economice internaţionale, lărgirii cooperării în producţie cu alte ţări.

POLITICĂ MONETARĂ, ansamblu de măsuri monetare luate de stat prin banca centrală pentru realizarea echilibrului dintre masa banilor în circulaţie şi nevoile de bani ale economiei sau pentru influenţarea conjuncturii economice. În *ţările capitaliste*, importanţa **p.m.** a crescut după primul război mondial, odată cu adoptarea etalonului aur-devize, în cadrul căruia echilibrul monetar nu se mai realizează automat, ca în cadrul etalonului aur, ci ca efect al activităţii conştiente a statului şi băncii centrale. Printre măsurile de **p.m.** se numără: modificarea taxei scontului care, scumpind sau ieftinind creditul, restrînge sau face să crească masa banilor în circulaţie; operaţiunile pe piaţa liberă (v. şi *open-market*); restricţiile de credit care, frînînd într-o măsură acordarea creditului, micşorează corespunzător masa banilor în circulaţie; rezervele bancare obligatorii care micşorează capacitatea băncilor de a acorda credite. **P.m.** care urmăreşte influenţarea activităţii economice din ţările capitaliste, porneşte de la teza că prin bani se pot „nivela" fazele conjuncturii economice, stimulîndu-se printr-o politică inflaţionistă o activitate economică în stare de marasm şi reducînd la ritmuri normale, printr-o politică deflaţionistă, o economie „supraîncălzită". Experienţa a arătat limitele **p.m.** în influenţarea ciclului economic. Pe planul relaţiilor interstatale, **p.m.** se realizează în principal prin intermediul *reformelor monetare*. În *ţările socialiste*, **p.m.** se bazează pe folosirea conştientă a legilor obiective şi are ca scop sprijinirea realizării planului de stat de dezvoltare a economiei. Prin aceasta, **p.m.** este chemată să menţină stabilitatea banilor, să întărească puterea lor de cumpărare. În România, **p.m.** este stabilită de partid şi stat şi înfăptuită de aparatul bancar în legătură organică cu planul naţional unic al dezvoltării economico-sociale. Ea urmăreşte consolidarea cursului leului, întărirea puterii lui de cumpărare atît în interiorul ţării cît şi comparativ cu alte monede, crearea condiţiilor pentru trecerea la convertibilitatea leului.

POOL [pron. *pul*] (cuv. engl. „miză", „a comasa"), formă de monopol capitalist, în care întreprinderile industriale, comerciale, bancare etc. se înţeleg, pentru o anumită perioadă, asupra unor acţiuni comune privind ridicarea sau scăderea preţurilor mărfurilor, folosirea în comun a mijloacelor tehnice moderne, îndeosebi a acelora costisitoare etc.; asemenea înţelegeri pot interveni chiar între state. Profiturile ca şi pierderile se înregistrează într-un cont comun, fiind repartizate, respectiv suportate, de fiecare participant, proporţional, în funcţie de cotele dinainte stabilite.

POPORANISM, curent mic-burghez de gîndire social-economică din România, reprezentat în ultimul deceniu al sec. al XIX-lea de C. Dobrescu-Argeş, Al. Valescu şi de o serie de publicişti, reuniţi în jurul revistei „Evenimentul literar", iar în primele două decenii ale sec. al XX-lea de M. Pastia, H. Sanielevici şi, mai ales, de publiciştii din jurul revistei „Viaţa Românească" (1906—1916), în mod deosebit de C. Stere. **P.** a fost generat de situaţia specifică din România din acel timp, de contradicţiile care au însoţit dezvoltarea capitalismului în ţara noastră, în condiţiile menţinerii unor puternice rămăşiţe feudale, respectiv, de acuitatea problemei agrare şi de neliniştea claselor dominante în legătură cu dezvoltarea mişcării muncitoreşti şi socialiste. El avea unele puncte comune atît cu romantismul economic occidental de tip sismondian (optica şi iluziile micului producător, opunerea metafizică a micii proprietăţi private marii proprietăţi capitaliste, oscilaţia între muncă şi capital, între mişcarea socialistă şi regimul economic burghez etc.), cît şi cu narodnicismul rus (influenţa crescîndă a liberalismului burghez). În acelaşi timp, în **p.** îşi găseau reflectarea o serie de particularităţi ale situaţiei social-economice din România (critica adusă rămăşiţelor feudale din agricultură, îndeosebi marilor latifundii moşiereşti, lupta pentru lichidarea lor şi pentru împroprietărirea ţăranilor etc.). **P.** are un conţinut de idei contradictoriu. Critica făcută capitalismului, în general, regimului burghezo-moşieresc din România, în special, cuprinde multe elemente realiste (dezvăluirea mizeriei maselor muncitoare, sublinierea acuităţii problemei agrare şi a anacronismului rămăşiţelor feudale, relevarea repartiţiei neechitabile a proprietăţii funciare şi lupta împotriva monarhiei etc.). **P.** nu a fost lipsit de greşeli teoretice, el suferind influenţa teoriei conservatoare a formelor fără fond, a pretinsei legi specifice de dezvoltare a României, a minimalizării capitalismului şi a industriei din România etc. Cu excepţia ideii realiste privind necesitatea împroprietăririi ţăranilor, dezideratele practice formulate de **p.** au un caracter îngust (prioritatea agriculturii), romantic (mica gospodărie patriarhală în agricultură, industria casnică şi meşteşugul, în timp ce în alte ţări producţia era organizată pe baza marii întreprinderi) şi reacţionar (ignorarea capitalismului, negarea posibilităţii industrializării României, a rolului istoric al proletariatului şi a legitimităţii mişcării socialiste din România). Respingînd marxismul şi socialismul, **p.** a încercat să se prevaleze de unele idealuri promovate de ele (emanciparea socială a celor asupriţi), cultivînd iluzia superiorităţii şi a trăiniciei micii gospodării, a înlăturării exploatării omului de către om şi a realizării belşugului general în condiţiile menţinerii proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, ignorînd sau ascunzînd, cu bună ştiinţă, faptul că aceasta genera capitalism şi exploatare. **P.** a încercat să ofere maselor muncitoare o altă alternativă decît cea socialistă, să identifice socialismul cu iluziile mic-burgheze, ceea ce a imprimat acestui curent, în faza lui finală, un caracter diversionist. Politicienii liberali au folosit **p.** pentru a subordona masele populare procesului de consolidare a capitalismului şi burgheziei, mai ales a burgheziei satelor. Evoluţia **p.** de la optica mic-burgheză la cea burgheză este atestată de faptul că majoritatea adepţilor lui au devenit după 1918 susţinători ai *ţărănismului* (v.).

POPULAŢIE (umană), colectivitate a persoanelor fizice care locuiesc pe un anumit teritoriu şi într-o anumită perioadă de timp. **P.** *în vîrstă de muncă*, totalitatea persoanelor în limitele vîrstei legale de muncă, indiferent dacă participă sau nu la vreo activitate în cadrul diviziunii muncii sociale. Limitele vîrstei de muncă variază de la o ţară la alta. În R.S. România limitele pentru populaţia în vîrstă de muncă, valabile pentru toate ramurile economiei, sînt cuprinse între: 16—60 (62) ani pentru bărbaţi şi 16—55 (57) ani pentru femei, cu excepţia membrilor C.A.P. şi a ţăranilor individuali, unde limitele superioare sînt mai ridicate: bărbaţii 65 de ani şi femeile 59 de ani. **P.** *aptă de muncă*, toate persoanele avînd vîrsta legală de muncă şi care pot să participe la muncă; are o sferă mai restrînsă decît **p.** în vîrstă de muncă (nu cuprinde persoanele invalide). **P.** *activă*, totalitatea persoanelor ocupate în procesul muncii sociale în diferite activităţi profesionale, inclusiv persoanele care satisfac stagiul militar, elevii şi studenţii, precum şi persoanele în curs de schimbare a locului de muncă. **P.** *ocupată*, spre deosebire de **p.** activă, este mai restrînsă ca sferă, prin aceea că nu cuprinde militarii în termen, elevii şi studenţii, ca şi persoanele în curs de schimbare a locului de muncă. **P.** *inactivă*, totalitatea persoanelor care, indiferent de vîrstă, nu participă la procesul muncii sociale şi sînt întreţinute. La noi în ţară, în **p.** inactivă se cuprind: copiii sub 16 ani; persoanele cu un anumit grad de invaliditate; pensionarii şi bătrînii peste limitele vîrstei apte de muncă. În cadrul diferitelor categorii de **p.** se stabilesc anumite relaţii cu caracter social, caracterizate prin: 1) *indici de dependenţă economică*, raportul dintre populaţia în vîrstă de muncă şi cea în afara vîrstei de muncă; 2) *indici de activitate*, raportul dintre populaţia ocupată şi totalul populaţiei; 3) *indici de ocupare a forţei de muncă*, raportul dintre populaţia care lucrează şi populaţia aptă de muncă şi 4) *indici de întreţinere*, raport între populaţia activă şi populaţia inactivă. În România, în spiritul Programului P.C.R., vor fi luate măsuri în vederea asigurării unui spor demografic normal, realizării unor proporţii juste de vîrstă a populaţiei, menţinerii tinereţii poporului nostru.

„PORŢILE DESCHISE", principiu burghez de politică economică externă din prima jumătate a sec. al XX-lea, urmărind să justifice pătrunderea nestînjenită a capitalurilor din ţările puternic industrializate în economia ţărilor subdezvoltate sau în curs de dezvoltare. Iniţial, principiul **„p.d."** a fost lansat de susţinătorii tendinţelor expansioniste ale imperialismului mondial (îndeosebi american) pentru a uşura pătrunderea capitalului monopolist în economia ţărilor cu profil preponderent agrar. Argumentul invocat, cooperarea multilaterală dintre naţiuni în vederea asigurării unei păci mondiale, a fost curînd infirmat de practica discriminatorie a ţărilor imperialiste. Acest principiu a fost acceptat şi de gînditorii burghezi din ţara noastră din perioada interbelică, grupaţi în jurul Partidului Naţional Ţărănist (V.N. Madgearu, E. Ene, I. Răducanu etc.), care invocau argumentul penuriei de capital din economia României, dar care de fapt susţineau interesele unei minorităţi sociale, interesele acelei părţi a claselor exploatatoare care era preocupată de exportul de cereale, urmărind să-şi asigure, pe bază de reciprocitate, accesul liber pe pieţele ţărilor capitaliste dezvoltate, nesocotind consecinţele negative ale acestei politici externe pentru economia naţională în ansamblu, ca subminarea industriei naţionale şi creşterea dependenţei României faţă de capitalurile străine.

POSOŞKOV, Ivan Tihonovici (1652—1726), învăţat rus, autor al unei concepţii mercantiliste sui generis în vremea lui Petru I, reprezentant al negustorimii mijlocii în perioada feudalismului maturizat. **P.** a elaborat un vast plan de prefaceri în Rusia care viza: dezvoltarea meşteşugurilor şi a manufacturilor, unde urmau să lucreze iobagi; sporirea avuţiei concomitent cu limitarea consumului; extinderea comerţului în vederea atragerii de metale preţioase în ţară şi a dezvoltării acumulării. Ideile economice ale lui **P.** se regăsesc, în parte, în reformele iniţiate de Petru I, al cărui sfătuitor a fost. *Op. pr.*: „Despre comportarea eroică" (1701); „Testamentul tatălui către fiul său" (1719); „Cartea despre sărăcie şi bogăţie" (1724).

POTENŢIAL ECONOMIC, totalitatea resurselor materiale şi umane ale unei ţări. **P.e.** oglindeşte forţa economică a ţării. Se exprimă în mărimi absolute, ca: numărul populaţiei apte de muncă; structura pe vîrste a acesteia; structura pe mediile urban şi rural; structura profesională, nivelul de calificare, ponderea specialiştilor cu pregătire medie şi superioară; mărimea avuţiei naţionale şi a venitului naţional; dimensiunile înzestrării tehnice şi ştiinţifice; volumul producţiei industriale şi agricole; volumul producţiei principalelor ramuri industriale; mărimea fondurilor fixe; cuantumul rezervelor monetare. De asemenea, în caracterizarea **p.e.** au putere de expresie indicatorii care privesc: sporul absolut al producţiei industriale, al venitului naţional, al produsului social; mărimea absolută a principalelor produse industriale — energie electrică, oţel, ciment ş.a.; structura economiei naţionale; alţi indicatori în funcţie de orînduirea socială etc. Totalitatea acestor indicatori permite determinarea **p.e.** al unei ţări, prin compararea forţei sale economice la un moment dat faţă de perioadele precedente sau comparativ cu **p.e.** al altor ţări. Fiecare indicator are semnificaţia sa, exprimă un anumit aspect al **p.e.**, dar luat separat, are o putere de expresie limitată. De aceea, în studierea **p.e.** al unei ţări este necesar să se ia în considerare nu numai un singur indicator, ci un sistem de indicatori, cu ajutorul căruia se poate exprima mai precis şi nuanţat această noţiune extrem de complexă.

PRAG ECONOMIC, cantitate minimă de mijloace sau de condiţii, privite în timp şi spaţiu, care permite începerea unei activităţi sau unui proces economic (de exemplu cantitatea minimă de capital necesară înfiinţării unei întreprinderi capitaliste; condiţiile trecerii de la reproducţia lărgită de tip extensiv la reproducţia lărgită de tip intensiv). Cantităţile minime de mijloace sau de condiţii care permit începerea unei anumite activităţi sau unor procese economice diferă de la ţară la ţară, de la o perioadă la alta, în funcţie de nivelul de dezvoltare a forţelor de producţie din ţara sau din perioada respectivă.

PREBISCH [pron. *prébiş*], Raul (n. 1901), economist argentinian, profesor universitar, organizator şi primul director general al Băncii Centrale a Republicii Argentina, secretar general al Conferinţelor O.N.U. pentru Comerţ şi dezvoltare de la Geneva şi New Delhi. Cercetări în domeniul economiei ţărilor periferice (cum numeşte el economia ţărilor în curs de dezvoltare) şi al strategiei generale a dezvoltării lor. *Op. pr.:* „Dezvoltarea economică a Americii Latine şi principalele ei probleme" (1950); „Spre o strategie generală a dezvoltării" (1968).

PREINDUSTRIALIZARE, stadiu al dezvoltării bazei tehnico-materiale a unei ţări, care precede industrializarea, în care au căpătat o mare extindere cooperaţia simplă şi manufactura. **P.** pregăteşte condiţiile materiale ale trecerii la maşinism şi marea industrie. În unele variante ale neocolonialismului, ideile **p.** sînt folosite pentru a abate ţările în curs de dezvoltare de la preocuparea pentru industrializarea economiei lor şi de la folosirea mijloacelor tehnice moderne, sugerîndu-le să parcurgă succesiv toate etapele dezvoltării străbătute în trecut de ţările actualmente puternic industrializate.

PREMII, recompense băneşti acordate oamenilor muncii din unităţile de stat, ale cooperaţiei meşteşugăreşti şi ale cooperaţiei de consum peste retribuţia tarifară. Sistemul de premiere constituie o parte componentă a sistemului socialist de retribuţie, avînd rolul de a spori cointeresarea materială a lucrătorilor în realizarea şi depăşirea indicatorilor cantitativi şi calitativi ai producţiei planificate. **P.** *de calitate* se acordă lucrătorilor ce obţin o producţie de calitate superioară; **p.** *de economii* se acordă pentru reducerea consumurilor specifice de materii prime, auxiliare, combustibil, energie, precum şi pentru economiile realizate prin prelungirea duratei normate de funcţionare a unor utilaje; **p.** *de producţie* se acordă pentru depăşirea producţiei planificate, îndeosebi pe calea sporirii productivităţii muncii. Din punctul de vedere al modului şi periodicităţii de acordare, în ţara noastră, se utilizează două categorii de **p.**: *anuale* (gratificaţiile), care se acordă tuturor lucrătorilor şi personalului tehnico-administrativ din unităţile economice şi instituţii proporţional cu retribuţia tarifară realizată, timpul efectiv lucrat şi cu contribuţia adusă la activitatea unităţii; *în cursul anului*, care se acordă acelora care obţin realizări deosebite în muncă, cu eficienţă economică certă şi imediată (v. şi *sistem premial*).

PRESTĂRI DE SERVICII, activitate economică, constînd în operaţiuni de confecţionare, reparare, întreţinere etc. a unor bunuri materiale, precum şi în efectuarea unor servicii pure (transporturi de călători, spectacole, activităţi ale unităţilor de frizerie-coafură etc.), în scopul satisfacerii unor nevoi de consum productiv şi neproductiv. **P.** de **s.** concretizate în bunuri materiale se numesc *industriale.* Caracteristic perioadei actuale este ritmul înalt de creştere a activităţii **p.** de **s.**, care devansează ritmul desfacerilor de mărfuri.

PREŢ, categorie a economiei de mărfuri, expresie bănească a valorii mărfii. **P.** serveşte ca instrument indispensabil de măsurare şi evaluare în bani a cheltuielilor sociale de producţie necesare obţinerii unui produs oarecare. În *societăţile bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie*, **p.** se formează pe piaţă, ca rezultat al acţiunii legii valorii, în procesul de concurenţă şi anarhie, prin oscilaţiile stihinice ale raportului dintre cererea şi oferta de mărfuri. El este folosit, în aceste orînduiri, nu numai pentru exprimarea în bani a valorii mărfurilor, ci şi în procesul de redistribuire a venitului naţional în interesul exploatatorilor, în defavoarea maselor largi de oameni ai muncii. În *socialism*, **p.** are un conţinut social nou, determinat de natura relaţiilor de producţie existente, şi exprimă raporturile ce apar între întreprinderi şi organizaţii economice, între acestea şi populaţie, precum şi între diferiţi membri ai societăţii în legătură cu estimarea în formă bănească a valorii mărfurilor. Fiind manifestarea directă a legii valorii, **p.** se află în strînsă dependenţă de mărimea valorii mărfii şi de valoarea etalonului monetar. Conducerea planificată a economiei naţionale în socialism este incompatibilă cu formarea spontană a **p.** în funcţie de oscilaţiile anarhice ale cererii şi ofertei. El se stabileşte în mod planificat ţinînd seama de baza lui obiectivă: valoarea socială a produsului. În R.S. România, **p.** se fixează pornind de la preţul de cost mediu de ramură antecalculat. În acest fel, **p.** constituie o normă obiectivă de măsurare a muncii sociale, de comparare veridică a rezultatelor obţinute de fiecare unitate economică. Aşezarea **p.** la nivelul cheltuielilor sociale de producţie, avînd ca bază de pornire preţul de cost mediu de ramură antecalculat, presupune luarea în considerare a gradului de dezvoltare a bazei tehnico-materiale, a posibilităţilor de satisfacere a cerinţelor pieţei socialiste şi a necesităţii asigurării unor corelaţii fundamentate între **p.** diferitelor produse sau grupe de produse, în vederea satisfacerii integrale, sub aspect cantitativ şi sortimental, a nevoilor economiei naţionale. Nivelul **p.** la care se vînd mărfurile trebuie să fie astfel stabilit încît să dea posibilitate întreprinderilor să recupereze cheltuielile de producţie, la nivelul preţului de cost mediu al ramurii antecalculat, şi să obţină şi un venit net. Determinarea cît mai corectă a acestuia din urmă şi includerea lui în **p.**, în cote procentuale, în funcţie de anumite criterii, duc la existenţa, din punct de vedere teoretic, a mai multor tipuri de **p.**, şi anume: 1) *tipul de* **p.** *valoare*, în care venitul net este cuprins în **p.**, în cote procentuale, proporţional cu mărimea retribuţiei; 2) *tipul de* **p.** *pe bază de costuri*, în care venitul net este inclus în **p.** în cote procentuale, proporţional cu costurile de producţie totale; 3) *tipul de* **p.** *de producţie*, în care venitul net este cuprins în **p.**, în cote procentuale, în funcţie de fondurile de producţie folosite; 4) *tipul de* **p.** *cu dublă repartiţie* sau *cu două canale*, în care venitul net se repartizează în **p.**, în cote procentuale, în funcţie de amortizări şi fondul de retribuţie sau de alte elemente de costuri, combinate între ele etc. Fiecare dintre aceste tipuri de **p.** prezintă şi avantaje şi dezavantaje. Se consideră însă că în R.S. România *tipul de* **p.** *de producţie* prezintă, în condiţiile actuale, cele mai multe avantaje pentru dezvoltarea economiei socialiste. La determinarea lui pe ramuri şi subramuri economice se ţine seama de cota de venit net ce revine fiecăreia dintre acestea din totalul de venit net al societăţii. În funcţie de mărimea venitului net adăugat la **p.** de cost mediu al ramurii antecalculat şi de etapele pe care le parcurg mărfurile în mişcarea lor de la producător la consumator, se disting mai multe categorii de **p.** Dintre toate aceste categorii însă, **p.** *cu amănuntul* (la care se vînd mărfurile către populaţie sau alţi beneficiari prin reţeaua comercială cu amănuntul) sînt cele mai complexe. Ele cuprind de regulă, pe lîngă **p.** de cost, beneficiul planificat, impozitul pe circulaţia mărfurilor şi alte prelevări la bugetul de stat, plus rabatul (adaosul) comercial. Promovarea continuă şi multilaterală a progresului tehnic, creşterea productivităţii muncii etc. influenţează direct volumul cheltuielilor de muncă socială pe unitate de produs, fapt ce duce la reducerea valorii mărfurilor. Aceasta face posibilă apariţia unei neconcordanţe temporare între valoare, care este în continuă schimbare, şi nivelul **p.** stabilite prin plan. De aceea, la anumite intervale de timp, apare necesitatea reexaminării generale a sistemului de **p.**, a nivelului acestora, în vederea punerii lor de acord cu noile condiţii şi cerinţe ale producţiei, ale dezvoltării economico-sociale a ţării. **P.** constituie una din pîrghiile economice principale folosite de statul socialist pentru transpunerea în viaţă a politicii sale economice. El are un rol important în întreaga activitate de planificare a economiei naţionale, de fundamentare a opţiunilor şi deciziilor de politică economică, de stimulare a introducerii tehnicii noi şi de îmbunătăţire a calităţii produselor, de diversificare a producţiei şi a serviciilor, de întărire a gestiunii economice a întreprinderilor şi de măsurare a contribuţiei lor la crearea venitului naţional, de sporire, în ultimă instanţă, a eficienţei economice şi de creştere a nivelului de trai al celor ce muncesc. În *socialism*, **p.** îndeplinesc următoarele funcţii: 1) *de calcul, evidenţă şi planificare* (prin intermediul lor capătă expresie bănească indicatorii cantitativi şi calitativi, care caracterizează dezvoltarea economiei naţionale, a ramurilor economice sau activitatea întreprinderilor etc.); 2) *de stimulare* a unităţilor economice şi a colectivelor lor (prin **p.** este stimulată acţiunea de îndeplinire a planurilor economice, de îmbunătăţire a organizării producţiei, de lărgire a specializării şi extindere a legăturilor de cooperare între întreprinderi, de folosire eficientă a fondurilor de producţie etc.); 3) *de recuperare* a cheltuielilor de producţie şi *de redistribuire* a venitului naţional între întreprinderile socialiste, stat şi populaţie. Îndeplinirea în mod corespunzător a acestor funcţii depinde de măsura în care **p.** reflectă corect cheltuielile sociale de producţie şi dacă ele sînt reaşezate sistematic, la anumite intervale de timp, în funcţie de schimbările care intervin în nivelul productivităţii muncii sociale, în structura şi mărimea valorii mărfurilor. În contextul măsurilor adoptate în R.S. România privind perfecţionarea organizării şi conducerii planificate a economiei, întărirea rolului pîrghiilor economico-financiare, Legea nr. 19/1971 cu privire la regimul preţurilor şi tarifelor, intrată în vigoare în 1972, se prezintă ca un tot unitar şi închegat, ca un complex de măsuri menit să contribuie la crearea unui cadru optim de dezvoltare a economiei noastre naţionale, să asigure aşezarea pe temelii moderne a sistemului de **p.** în concordanţă cu cerinţele actualei etape de dezvoltare, cu politica generală a partidului şi statului nostru de creştere a nivelului de trai al populaţiei. În etapa următoare, politica economică a partidului şi statului nostru prevede ca preţurile de producţie să asigure o rentabilitate optimă, reflectînd corespunzător politica de reproducţie lărgită, de dezvoltare multilaterală a societăţii şi de ridicare a bunăstării întregului popor; totodată, se va urmări stabilitatea preţurilor de vînzare a bunurilor de consum. În R.S. România au făcut cercetări în domeniul preţurilor: *R. Moldovan* „Cu privire la formularea preţurilor cu ridicata“ (1963); *C. Iacobovici-Boldişor* „Probleme de preţuri în economia socialistă“ (1969); *I. Rachmuth* „Teorie şi practică în domeniul preţurilor“ (1970); *I. Blaga* „Preţurile, principii şi politică socialistă“ (1971); *C. Ionete* „Comportamentul procesului de formare a preţurilor“ (1972); *Gh. Şică* „Prognoza şi planul preţurilor de producţie“ (1973); *V. Urseanu* „Metode statistice de cercetare a legităţilor de formare şi mişcare a preţurilor“ (1973); *Gh. Gaston Marin* „Bazele structurale

ale stabilităţii preţurilor în economia României" (1974); *Şt. Arsene* „Perfecţionarea sistemului de preţuri" (1974); dezbaterile „Planificarea şi modelarea preţurilor" (1969—1970); „Preţurile cu ridicata în dezbaterea specialiştilor" (1970), publicată în „Contribuţii la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste" (1971).

PREŢ AL PRODUCĂTORULUI PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCŢII-MONTAJ, preţul care revine întreprinderilor sau organizaţiilor de construcţii-montaj în schimbul lucrărilor efectuate pentru diverşi beneficiari. În R.S. România acest preţ se stabileşte, potrivit legii, sub următoarele forme: 1) preţ pe obiecte de construcţii; 2) preţuri pe părţi de obiecte, pe unităţi fizice şi de folosinţă; 3) preţuri de deviz. *Preţurile pe obiecte de construcţii* şi *preţurile pe părţi de obiecte, pe unităţi fizice şi de folosinţă*, diferenţiate pe tipuri, sînt preţuri plafon în limita cărora beneficiarii de investiţii, unităţile de proiectare şi cele de construcţii, de comun acord, pot aplica preţuri mai reduse. De regulă, aceste preţuri se practică la obiectele de construcţii sau părţi de obiecte care au o frecvenţă mai mare. Preţurile plafon sau limită se compun din costurile de producţie, determinate pe baze de norme privind cheltuielile materiale, de manoperă, de utilaje, introducerea tehnicii noi, taxa asupra fondurilor de producţie şi beneficiul unităţilor de construcţii, potrivit prevederilor legale. Propunerile de preţuri plafon sau limită se elaborează de Ministerul Construcţiilor Industriale şi de Comitetul de Stat pentru Economia şi Administraţia Locală, pentru lucrările de construcţii-montaj care intră în competenţa lor, împreună cu ministerele, organele centrale şi organele locale interesate. *Preţul de deviz* pe articole de lucrări se stabileşte pentru obiectele de construcţii unicate şi lucrările de complexitate deosebită sau cu un specific aparte pentru care nu se pot stabili preţuri plafon. Preţurile de deviz pe articole de lucrări se pot stabili şi la lucrările de reparaţii, la construcţii. Ele pot fi unice în cazul cînd sînt determinate pe baza normelor de deviz republicane sau diferenţiate în funcţie de normele de deviz specifice, locale. Preţurile de deviz se stabilesc pe baza normelor de consum de materiale, de muncă şi de folosire a utilajelor, precum şi a preţurilor şi tarifelor, potrivit legii.

PREŢ COMPARABIL, v. **PREŢ CONSTANT.**

PREŢ CONSTANT, preţul efectiv dintr-un anumit an, considerat în mod convenţional ca neschimbat pe o perioadă mai mare de timp. **P.c.** este utilizat în calculul dinamicii volumului fizic al producţiei, al produsului social şi al venitului naţional, în determinarea gradului de îndeplinire a planului de producţie, a nivelului şi dinamicii productivităţii muncii în expresie valorică şi a altor indicatori economici. Folosirea lui asigură comparabilitatea datelor şi urmărirea în timp a evoluţiei unor indicatori economici. **P.c.** sînt valabile pentru diferite calcule economice numai pentru o anumită perioadă de timp. Lărgirea nomenclatorului produselor, schimbările intervenite în nivelul cheltuielilor sociale de producţie ale diferitelor produse impun stabilirea, la anumite intervale de timp, a unor noi **p.c.** Astfel, în ţara noastră, au fost folosite în calitate de **p.c.** pentru perioada 1948—1954 preţurile anului 1948, pentru perioada 1955—1962 preţurile anului 1955, iar pentru perioada următoare preţurile în vigoare la 1 ianuarie 1963, cu modificările intervenite pînă la 1 ianuarie 1965.

PREŢ CU AMĂNUNTUL, preţul la care se vînd bunurile de consum, alimentare şi nealimentare, prin reţeaua comerţului cu amănuntul, către populaţie, unităţi de stat, unităţi cooperatiste şi organizaţii obşteşti. În

R.S. România, **p.** cu **a.** este format din: preţul de producţie, impozitul pe circulaţia mărfurilor sau alte prelevări la buget şi rabatul (adaosul) comercial. **P.** cu **a.** la produsele agricole, care nu sînt supuse industrializării, se stabilesc sau se formează pe baza preţurilor de livrare ale organizaţiilor achizitoare, la care se adaugă, după caz, impozitul pe circulaţia mărfurilor şi rabatul (adaosul) comercial. La determinarea **p.** cu **a.** trebuie să se urmărească asigurarea corelaţiilor necesare între preţurile diferitelor produse, care să exprime raporturile dintre valorile de întrebuinţare, concretizate în caracteristicile lor tehnice, funcţionale, de durabilitate, estetice şi de confort.

PREŢ CURENT, preţ de producţie, preţ de livrare sau preţ cu amănuntul, calculate pe baza cheltuielilor sociale de producţie din fiecare moment. **P.c.,** denumit şi preţ al fiecărui an, este folosit pentru determinarea volumului valoric al producţiei, produsului social, venitului naţional, al desfacerilor de mărfuri cu amănuntul, al nivelului cheltuielilor efective de producţie etc.

PREŢ DE ACHIZIŢIE, preţ la care cooperativele agricole de producţie, membrii acestora şi producătorii individuali livrează produsele lor, în afara celor contractate, către organizaţiile de stat sau cooperatiste. El se stabileşte în acelaşi mod ca şi *preţul de contractare* (v.). De regulă **p.** de **a.** este mai mic decît preţul de contractare, în scopul de a stimula producătorii agricoli să încheie contracte economice.

PREŢ DE COLECTARE, preţ de cumpărare practicat în ţara noastră, în perioada cînd producătorii agricoli livrau statului anumite produse (carne, lapte, lînă etc.) sub formă de cote obligatorii. Se mai numea şi preţ de cotă obligatorie. El se situa la un nivel sub valoarea mărfurilor colectate, diferenţa constituind contribuţia ţărănimii la construirea socialismului.

PREŢ DE CONTRACTARE, preţ plătit de către organizaţiile de stat sau cooperatiste cooperativelor agricole de producţie, membrilor acestora sau producătorilor agricoli individuali pentru produsele agricole vîndute pe baza contractelor încheiate în prealabil cu aceştea. **P.** de **c.** sînt unice pe ţară sau diferenţiate pe zone. La stabilirea lor se are în vedere recuperarea cheltuielilor de producţie necesare în condiţii normale de producţie şi realizarea unui anumit beneficiu.

PREŢ DE COST, categorie a economiei de mărfuri, care reflectă relaţiile ce apar, în mod obiectiv, în legătură cu estimarea, în expresie bănească, a cheltuielilor cu mijloacele de producţie şi cu forţa de muncă, făcute de o unitate economică. În *capitalism*, **p.** de **c.** reprezintă cheltuielile de producţie capitaliste, fiind format din valoarea mijloacelor de producţie consumate (capital constant) şi din plăţile pentru forţa de muncă întrebuinţată (capital variabil). El exprimă relaţiile dintre capitalişti, proprietari ai mijloacelor de producţie şi lucrători, lipsiţi de aceste mijloace. În *socialism*, **p.** de **c.** exprimă relaţiile dintre producători, care sînt în acelaşi timp şi proprietarii mijloacelor de producţie, relaţii cu privire la cheltuielile de muncă materializată şi muncă vie ale unei întreprinderi. **P.** de **c.** nu se identifică cu valoarea mărfii; în timp ce valoarea mărfii se referă la întreaga muncă materializată şi vie, respectiv la cheltuielile sociale de producţie $(f + r + p)$, **p.** de **c.** însumează cheltuiala de muncă materializată, adică valoarea mijloacelor de producţie consumate (f) şi valoarea produsului creat de munca pentru sine (r), concretizată în retribuţia acordată pentru munca depusă. **P.** de **c.** constituie indicatorul cel mai sintetic al activităţii unei întreprinderi, fiind un instrument principal în conducerea planificată și eficientă a acesteia. Cu ajutorul lui se exercită controlul asupra consumului de muncă, stimulîndu-se acțiunea de economisire a resurselor materiale și de muncă, de sporire a eficienței economice. În acest scop, o mare importanță prezintă cunoașterea nivelului **p.** de **c.**, adică mărimea sa absolută, care oferă posibilitatea de a întreprinde măsurile necesare în vederea reducerii lui. Recuperarea **p.** de **c.** prin vînzarea mărfii asigură condițiile necesare reluării procesului de producție la aceeași scară. Cînd însă prețul la care se vinde marfa este sub nivelul **p.** de **c.**, acesta din urmă nu creează posibilitatea nici măcar a reproducției simple. Dimpotrivă, realizarea valorii mărfii în urma vînzării asigură condițiile materiale dezvoltării producției, reluării procesului de producție pe scară lărgită. O asemenea posibilitate există și în condițiile în care prețul de vînzare este chiar sub valoarea mărfii, dar mai mare decît **p.** de **c.** Din punctul de vedere al componentelor generale, structura **p.** de **c.** este formată din: cheltuiala de muncă materializată și cheltuiala de muncă vie corespunzătoare retribuției celor ce muncesc. La rîndul lor, aceste cheltuieli se concretizează în practica economică din țara noastră, în următoarele elemente de costuri stabilite prin Legea nr. 19/1971 privind regimul prețurilor și tarifelor: materii prime și materiale; combustibil, energie, apă; fondul de retribuție și contribuții asupra acestuia; amortizarea fondurilor fixe; taxa asupra fondurilor de producție: taxa asupra terenurilor; cheltuieli pentru introducerea tehnicii noi; dobînzi și alte cheltuieli bănești. În această structură a **p.** de **c.** sînt cuprinse și unele elemente care, propriu-zis, nu constituie cheltuieli făcute de întreprindere, ci reprezintă părți ale plusprodusului (contribuții asupra retribuției, taxa asupra fondurilor de producție, taxa asupra terenurilor etc.). Includerea lor în **p.** de **c.** se face numai în scopul stimulării unităților economice la o folosire cît mai rațională a muncii materializate și vii, al creșterii plusprodusului și sporirii, pe această bază, a posibilităților de lărgire a producției. Structura **p.** de **c.** se schimbă în funcție de specificul ramurilor și întreprinderilor de la o perioadă la alta, datorită influenței exercitate de progresul tehnic, de perfecționarea continuă a calificării forței de muncă, de îmbunătățirea organizării muncii etc. Cunoașterea structurii **p.** de **c.** are o deosebită însemnătate practică, în sensul orientării acțiunii de reducere a costurilor de producție, înainte de toate, spre elementele care au cea mai mare pondere și, deci, au o contribuție mai substanțială la economisirea muncii sociale, fără a neglija, desigur, și pe celelalte. Reducerea sistematică a **p.** de **c.** are efecte multiple asupra dezvoltării economiei naționale și creșterii bunăstării întregului popor. Ea contribuie nemijlocit la sporirea resurselor necesare înfăptuirii reproducției lărgite și la creșterea veniturilor reale ale oamenilor muncii. Principalele căi de reducere a **p.** de **c.** sînt: 1) reducerea cheltuielilor materiale pe unitate de produs (prin micșorarea consumurilor specifice, folosirea de înlocuitori pentru materii prime și materiale scumpe sau deficitare, îmbunătățirea tehnologiei de fabricație și de utilizare a fondurilor fixe, eliminarea rebuturilor și a deșeurilor etc.); 2) creșterea productivității muncii (reducerea consumului de muncă vie pe unitate de produs și, prin urmare, micșorarea cheltuielilor cu retribuția oamenilor muncii pe unitate de produs); 3) reducerea cheltuielilor administrativ-gospodărești. În practica noastră economică există mai multe categorii de **p.** de **c.**: 1) *în funcție de diferitele etape ale formării cheltuielilor de producție: de secție, de uzină* și *complet;* 2) *în funcție de momentul efectuării calculației: antecalculat* și *postcalculat;* 3) *în funcție de obiectul la care se referă: pe unitate* *de produs* și *al întregii producții*. Este necesar ca **p.** de **c.** să reflecte cît mai fidel cheltuielile de producție, iar acestea să fie reduse la cele strict necesare pe unitatea de produs. Reducerea **p.** de **c.**, în condițiile menținerii sau ridicării calității produselor, constituie sursa principală a ridicării rentabilității. În politica sa economică, P.C.R. și statul nostru socialist pun un accent deosebit pe reducerea cheltuielilor de producție, în mod deosebit a cheltuielilor materiale în toate unitățile economice, aceasta constituind o condiție fundamentală a sporirii venitului național, a sporirii veniturilor și a nivelului de trai al oamenilor muncii. Lucrări privind **p.** de **c.** în țara noastră au: *N. Luca* „Calculația prețului de cost în industrie" (1969); *C. Iacobovici-Boldișor* „Metode moderne de determinare și analiză a prețului de cost" (1971); „Prețul de cost în industrie", 1971 (*V. Rausser*, red. resp.); *C. Ștefan* „Reducerea cheltuielilor materiale — obiectiv esențial al activității economice" (1973); *V. Popescu* „Reducerea cheltuielilor materiale de producție în industrie" (1974) etc.

PREȚ DE COST COMPLET (COMERCIAL), categoria cea mai cuprinzătoare a prețului de cost, format din *prețul de cost de uzină* (v.) și cheltuielile pentru desfacerea mărfurilor, efectuate de întreprinderea producătoare (întreținerea depozitelor, a bazelor de desfacere, încărcarea și descărcarea, ambalarea, sortarea și transportul la punctele de expediție etc.).

PREȚ DE COST DE SECȚIE, categorie a prețului de cost, care cuprinde cheltuielile directe cu materii prime și materiale, cu amortizarea utilajului, cu retribuția directă, cheltuielile cu întreținerea și funcționarea utilajului, cu efectuarea reparațiilor capitale, cu iluminatul, încălzitul, retribuirea personalului administrativ din secție etc.

PREȚ DE COST DE UZINĂ, categorie a prețului de cost, care reflectă cheltuielile necesare pentru obținerea produsului la nivelul întreprinderii. El este format din prețul de cost de secție plus cheltuielile generale ale întreprinderii (retribuirea personalului tehnico-administrativ care deservește întreaga întreprindere, dobînzile, penalizările, amortizarea clădirilor, cheltuielile pentru introducerea tehnicii noi etc.).

PREȚ DE COST MEDIU ANTECALCULAT LA NIVEL DE RAMURĂ, prețul de cost unitar antecalculat stabilit ca medie la nivel de ramură pentru produsele sau serviciile de același fel ale tuturor unităților. **P.** de **c.m.a.** la **n.** de **r.** exprimă cheltuielile medii de producție necesare pentru executarea unei unități de produs. El se calculează ca o medie aritmetică ponderată a cheltuielilor de producție ale tuturor unităților care fabrică aceleași produse, după formula:

$$\bar{c}/a = \frac{\sum cq}{\sum q},$$

în care: $\bar{c}/a$ = **p.** de **c.m.a.** la **n.** de **r.**; c=prețul de cost unitar antecalculat pe fiecare întreprindere care fabrică produsul respectiv; q = cantitatea de produse fabricată de fiecare întreprindere la produsul pentru care se face calculul. **P.** de **c.m.a.** la **n.** de **r.** este utilizat la stabilirea prețurilor unice practicate la principalele produse de mare importanță pentru economia națională și pentru nivelul de trai al populației. La produsele pentru care nu se stabilesc prețuri unice, prețurile se determină pe baza prețului de cost mediu antecalculat al unităților producătoare, subordonate organului sau organizației care stabilește prețurile.

PREȚ DE DECONTARE, preț care servește la efectuarea operațiilor de decontare între cumpărător și furnizor. **P.** de **d.** este considerat, de regulă, preţul înscris în documentul de bază care însoţeşte livrările de mărfuri sau prin care se contractează executarea unor lucrări sau prestarea unor servicii. De exemplu, în cazul livrărilor de produse, **p.** de **d.** este cel înregistrat în factura care însoţeşte mărfurile livrate de la unitatea producătoare la cea beneficiară; în cazul lucrărilor de construcţii, **p.** de **d.** între organizaţia de construcţii-montaj executantă şi beneficiarul de investiţii este preţul de deviz stabilit prin documentaţia tehnică a lucrării executate.

PREŢ DE LIVRARE, categorie a preţului la nivelul căruia circulă produsele între unităţile socialiste. La mijloacele de producţie industriale, **p.** de **l.** se situează, de regulă, la nivelul preţurilor producătorilor (de producţie); în unele cazuri prevăzute de lege, **p.** de **l.** al mijloacelor de producţie industriale cuprinde pe lîngă preţul de producţie şi impozitul pe circulaţia mărfurilor şi alte prelevări la bugetul statului. La determinarea nivelului **p.** de **l.** al mijloacelor de producţie industriale, se ţine seama de corelaţiile necesare între preţurile diferitelor produse care să exprime raporturile dintre acestea, din punctul de vedere al caracteristicilor tehnico-funcţionale, durabilităţii, esteticii, de confort şi alte asemenea caracteristici. La bunurile de consum şi alte produse destinate fondului pieţei, **p.** de **l.** cuprinde, de regulă, preţul de producţie şi impozitul pe circulaţia mărfurilor.

PREŢ DE MONOPOL, categorie economică caracteristică stadiului imperialist al capitalismului. **P.** de **m.** este forma transformată a valorii mărfii în condiţiile de concurenţă monopolistă. **P.** de **m.** se abate de la valoare, implicit de la preţul de producţie al mărfurilor, fiind principalul instrument de însuşire a *profitului de monopol*. Înţelegerea acestei funcţii a **p.** de **m.** este foarte importantă, ea neînsemnînd neapărat existenţa în societatea burgheză doar a unor preţuri care să depăşească valoarea mărfurilor. Trebuie deosebite două mari categorii de **p.** de **m.**: 1) **p.** de **m.** *ridicate*, impuse pe diferite căi de către uniunile monopoliste la mărfurile vîndute de ele şi care exprimă dominaţia acestora pe pieţele de desfacere a produselor lor; 2) **p.** de **m.** *scăzute*, impuse de monopoluri la mărfurile cumpărate de ele de la micii producători de la oraşe şi sate, şi de la capitaliştii nemonopolişti, la cumpărarea forţei de muncă, la importul de mărfuri din ţările mai puţin dezvoltate economic etc. Aceste preţuri exprimă dominaţia monopolurilor pe piaţa de aprovizionare a lor. În ramurile puternic monopolizate, **p.** de **m.** se formează după principiul „preţului conducător“ (leadership price). Firma conducătoare (cea mai puternică) dintr-o anumită ramură fixează un anumit preţ de vînzare, în funcţie de care se orientează şi ceilalţi producători. În general, mărimea **p.** de **m.** este determinată de caracterul cererii. Elasticitatea pozitivă a cererii, determinată de creşterea veniturilor, poate permite existenţa unor preţuri ridicate. Această situaţie este posibilă şi atunci cînd cererea pentru un anumit produs se menţine ridicată şi nu există posibilitatea recurgerii la înlocuitori. Cînd însă această posibilitate există, **p.** de **m.** sînt mai moderate. De regulă, mărimea **p.** de **m.** depinde de posibilităţile concrete de cumpărare pe piaţă. În acelaşi scop, uniunile monopoliste menţin oferta în limite relativ reduse. Ca urmare, ele limitează propria producţie, lăsînd capacităţi importante de producţie nefolosite, lovesc în *outsideri* (v.) şi limitează importul. Elementele componente ale **p.** de **m.** ridicate sînt: preţul de cost + profitul de monopol. Deosebirea faţă de preţul de producţie decurge din componenta profit de monopol, care, pe lîngă profitul mijlociu, include şi supraprofitul de monopol. **P.** de **m.** cunoaşte o abatere îndelungată de la preţul de producţie şi valoarea mărfii. Aceasta poate fi prezentă şi atunci cînd pe piaţă preţul scade întrucît, între timp, valoarea produsului s-a redus şi mai mult, datorită creşterii productivităţii muncii sociale. Deosebirea mai este determinată şi de componenta preţ de cost; în imperialism, cheltuielile pentru partea constantă a capitalului nu mai sînt în funcţie de preţul de producţie, ci de **p.** de **m.** la care se procură mijloacele de producţie.

PREŢ DE PIAŢĂ, preţ care se formează şi se modifică, în principal, în funcţie de raportul dintre cerere şi ofertă. Cînd cererea este mai mare decît oferta, **p.** de **p.** manifestă tendinţa de creştere, iar cînd cererea este mai mică decît oferta, **p.** de **p.** scade.

PREŢ DE PRODUCŢIE 1. (În capitalism) Formă transformată a valorii mărfii, care decurge din aceea că în economia capitalistă, al cărei scop nemijlocit este profitul, mărfurile nu sînt schimbate pur şi simplu ca mărfuri, ci ca produse ale capitalurilor. În stadiul dominaţiei libere concurenţe, capitaliştii pretindeau şi ajungeau ca în procesul luptei de concurenţă dintre întreprinderile aparţinînd diferitelor ramuri de producţie să-şi însuşească profituri egale la capitaluri egale ca mărime. La acest rezultat se ajungea ca urmare a *egalizării ratei profitului* (v.). **P.** de **p.** se deosebeşte de valoarea mărfii prin: *forma sa de exprimare* — **p.** de **p.** al mărfii este constituit din cheltuielile capitaliste de producţie şi profitul mijlociu $(c + v + pr.\, m)$, în timp ce valoarea mărfii are în structura sa cheltuielile capitaliste de producţie şi plusvaloarea $(c + v + p)$; *mărimea lui* — în ramurile cu o compoziţie organică ridicată a capitalurilor, **p.** de **p.** sînt mai mari, iar în cele cu o compoziţie organică joasă sînt mai mici decît valoarea mărfurilor produse. **P.** de **p.** se exprimă numai în raport cu valoarea, a cărei formă transformată este. Acest lucru rezultă din următoarele: orice modificare produsă în valoarea mărfii atrage după sine modificarea corespunzătoare a **p.** de **p.**; masa plusvalorii produse de întreaga clasă muncitoare este egală cu masa profitului încasat de clasa capitaliştilor, abstracţie făcînd de existenţa micii producţii de mărfuri şi de piaţa externă; suma valorii mărfurilor produse în întreaga societate tinde să fie egală cu suma preţurilor de producţie. În condiţiile capitalismului, legea valorii acţionează, însă într-o formă modificată, prin **p.** de **p.**, preţurile de piaţă oscilînd nu în jurul valorii, ci al **p.** de **p.** **2.** (În sistemul preţurilor din ţara noastră) Categorie de preţ formată, de regulă, din *preţul de cost mediu antecalculat la nivel de ramură* (v.) şi o cotă de beneficii. Este utilizat în relaţiile dintre întreprinderile de stat privind vînzarea-cumpărarea mărfurilor destinate consumului productiv, investiţiilor, exportului, rezervelor de stat.

PREŢ DE PRODUCŢIE AL PRODUSELOR LIVRATE DE UNITĂŢILE AGRICOLE DE STAT LA FONDUL CENTRAL, preţ la care unităţile agricole de stat livrează produsele agricole vegetale şi animale destinate constituirii fondului central de produse agricole al statului şi care este format, de regulă, din preţuri de cost mediu pe ţară sau pe zone şi o cotă normată de beneficii, în funcţie de fondurile de producţie.

PREŢ FERM, preţ care se aplică în mod obligatoriu la nivelul stabilit de statul socialist. El poate fi unic, cu aplicabilitate pe întregul teritoriu al ţării, sau diferenţiat, ca nivel, pe zone, bazine de producţie, judeţe, localităţi, sezoane, tîrguri etc. **P.f.** este practicat de toate unităţile socialiste producătoare şi de desfacere pentru principalele produse şi serviciile de mare importanţă pentru economia naţională şi de care depinde în mare măsură nivelul veniturilor reale, nivelul de trai al populaţiei.

„PREŢ JUST", teorie despre valoare, preţ şi repartizare a veniturilor, cu circulaţie în evul mediu. Ea a fost elaborată de *Toma d'Aquino*(v.) şi este cuprinsă în opera sa principală „Summa Theologiae". **„P.j."**, pe baza căruia trebuie să se schimbe mărfurile, ar cuprinde, după d'Aquino, cheltuielile efectuate cu producerea, la care trebuie să se adauge un venit corespunzător stării sociale a diverşilor membri ai societăţii. Acest venit trebuia să asigure o existenţă corespunzătoare cu rangul şi situaţia fiecărui membru al societăţii. La el, „justiţia distributivă" cerea ca fiecărei stări sociale să i se atribuie anumite îndatoriri, să i se cuvină drepturi sau privilegii, după caz, iar veniturile ei să fie în funcţie de acestea şi de poziţia socială. Un atare **„p. j."** nu putea să se formeze liber pe piaţă, ci trebuia asigurat de către stat conform principiului „communis estimatio". Teoria **„p.j."** reflectă o încercare de schimbare a atitudinii bisericii faţă de muncă, considerînd-o nu ca o simplă ispăşire de păcat, ci ca ceva necesar. Dar este încă departe de a ajunge la considerarea muncii drept izvor al valorii. Ea reflectă ierarhizarea strictă a stărilor sociale şi a funcţiilor în feudalism şi este preocupată nu atît de conţinutul obiectiv al valorii, cît de asigurarea şi justificarea veniturilor straturilor sociale „superioare" în societatea bazată pe exploatare.

PREŢ MONDIAL, expresie bănească a valorii internaţionale a mărfurilor, formată pe piaţa mondială. După cum remarca *K. Marx* (v.), acţiunea legii valorii pe plan internaţional şi formarea preţurilor pe piaţa mondială au anumite particularităţi. Astfel, spre deosebire de valoarea naţională determinată de timpul de muncă socialmente necesar din fiecare ţară, la baza valorii internaţionale stau productivitatea şi intensitatea medie a muncii pe plan internaţional, rezultînd din productivitatea şi intensitatea medie a muncii în diferite ţări. Aceste medii naţionale, foarte diferite, formează deci o scară, „a cărei unitate de măsură este unitatea medie a muncii universale" *(K. Marx)*. Cheltuielile pentru producerea unei mărfi, măsurate prin unitatea medie a muncii universale, pot fi privite pe arena mondială ca orice timp de muncă socialmente necesar. Mărimea valorii internaţionale este influenţată de o serie de factori printre care: cuantumul cheltuielilor de muncă socialmente necesară în diverse ţări şi ramuri ale economiilor naţionale ale acestora, ponderea diferitelor ţări în exportul mondial al unui produs, raportul dintre cererea şi oferta de produse pe piaţa mondială etc. **P.m.** se formează pornindu-se deci de la valorile naţionale şi este în esenţă un preţ mediu al valorilor naţionale extrem de diferite. Realizarea pe piaţa mondială a unei mărfi cu o valoare naţională mai mică decît cea internaţională va aduce acelei ţări un plus de beneficiu şi invers. În condiţiile *capitalismului*, ale liberei concurenţe, **p.m.** oscila, în funcţie de influenţa cererii şi a ofertei, nemijlocit în jurul valorii internaţionale. Capitaliştii acelor ţări unde producţia s-a dezvoltat mai repede şi intensitatea şi productivitatea medie s-au ridicat deasupra nivelului internaţional primeau nu numai profitul mediu, ci şi supraprofit. Chiar prin schimbul echivalent după valoarea internaţională, ţările mai dezvoltate exploatau întotdeauna ţările mai puţin dezvoltate. Pe măsura dezvoltării capitalismului, în condiţiile migrării capitalurilor şi a forţei de muncă, a avut loc o oarecare egalizare a ratei profitului în principalele ţări capitaliste, în urma căreia valoarea internaţională s-a modificat în **p.m.** de producţie, spre care au gravitat şi în jurul căruia au oscilat **p.m.** de piaţă.

Apariţia şi dezvoltarea capitalismului monopolist neînlăturînd **p.m.** de producţie, au creat o serie de contradicţii în procesul formării lui, în special pe calea politicii preţurilor de monopol, a împărţirii economice a pieţei capitaliste mondiale de către monopolurile internaţionale etc. Cu o deosebită intensitate se manifestă rolul *preţurilor de monopol* (v.) în relaţiile dintre statele imperialiste şi ţările înapoiate din punct de vedere economic, îndeosebi pe calea schimburilor neechivalente. Politica preţurilor, înfăptuită de monopolurile internaţionale, a încălcat mecanismul egalizării preţurilor pe piaţa capitalistă mondială într-un singur **p.m.** În prezent, pe această piaţă există, în diverse locuri, o multitudine de preţuri la unele şi aceleaşi mărfuri. Însuşi mecanismul stabilirii lor nu este identic pentru toate mărfurile. Astfel, preţurile la unele mărfuri sînt determinate de mecanismul concurenţei prin cotaţiile speculative la *bursă* (v.); pentru mărfurile care circulă în interiorul unui monopol multinaţional, preţurile sînt fixate de către monopolul respectiv; pentru alte mărfuri preţurile sînt stabilite de către statul burghez; pentru mărfuri de mare importanţă (grîu, cositor, petrol etc.) preţurile se stabilesc pe baza unor reglementări internaţionale în limitele unor grupări de state etc. Preţurile pe piaţa capitalistă mondială, la aceleaşi mărfuri, sînt influenţate în prezent, în afara conjuncturii economice, de marile monopoluri, de subvenţionarea exporturilor de către stat, de politica de dumping, de ascuţirea luptei economice între anumite ţări capitaliste, de crearea de uniuni concurenţiale capitaliste de stat, care includ grupe întregi de ţări, ca, de exemplu, Piaţa comună. În *socialism*, în cadrul relaţiilor comerciale dintre ţările membre ale C.A.E.R., produsele se schimbă, potrivit acordurilor încheiate, pornindu-se de la principiul unanim recunoscut al acoperirii cheltuielilor sociale de producţie, indisolubil legat de cel al avantajului reciproc. Formarea preţurilor pe piaţa mondială socialistă se face pornindu-se tot de la **p.m.** medii, dar luate pe o perioadă cincinală anterioară, curăţate de influenţele speculaţiilor şi de oscilaţiile conjuncturale şi concurenţiale ale pieţei capitaliste. Se obţin astfel preţuri stabile. În cazuri economice bine justificate, aceste preţuri, prelucrate pe o perioadă mai îndelungată, pot fi modificate cu consimţămîntul tuturor partenerilor, dar acest lucru se întîmplă numai în situaţii excepţionale. Avantajul unei asemenea politici de prelucrare a **p.m.** dintr-o perioadă cincinală anterioară constă în aceea că asigură o stabilitate a legăturilor economice într-un termen mai îndelungat, atît în domeniul producţiei cît şi în domeniul comerţului exterior, şi o echivalenţă a schimburilor de mărfuri dintre ţările socialiste. Totodată, preţurile prevăzute în acordurile dintre ţările socialiste ţin seama de necesitatea stimulării celor mai raţionale forme ale diviziunii internaţionale a muncii. Ceea ce deosebeşte fixarea preţurilor pe piaţa socialistă de piaţa capitalistă mondială este că, de regulă, la fiecare marfă se stabileşte un singur preţ. Întrucît în momentul de faţă ponderea ţărilor socialiste în totalul comerţului mondial este relativ redusă, influenţa acestor ţări asupra procesului de formare a valorii mondiale, respectiv a **p.m.**, este şi ea mică, cea mai mare influenţă aparţinînd ţărilor capitaliste, în funcţie de ponderea lor în comerţul mondial. Ca urmare, **p.m.** medii nu reflectă cu fidelitate condiţiile reale de producţie ale ţărilor socialiste şi nu pot servi decît ca un criteriu relativ al echivalenţei schimbului de mărfuri între ţările socialiste. Cu toate acestea, în momentul de faţă nu se poate renunţa la **p.m.** medii ale pieţei capitaliste întrucît în comerţul exterior ţările socialiste au relaţii dezvoltate şi cu ţările capitaliste.

PREŢ PE PIAŢA NEORGANIZATĂ, preţ practicat la produsele vîndute direct populaţiei de către cooperativele agricole de producţie, de ţăranii cooperatori şi cei cu gospodărie particulară, precum şi de alţi producători necooperativizaţi. De regulă, aceste preţuri oscilează în funcţie de raportul dintre cerere şi ofertă. Ele se află, în acelaşi timp, sub influenţa preţurilor practicate în comerţul socialist la produse similare. În anumite cazuri, eventuala creştere a **p.** pe **p.n.** este limitată de stat prin stabilirea de preţuri maximale la produsele principale vîndute pe această piaţă.

PREŢ PLAFON (PREŢ LIMITĂ), nivelul maxim al preţului ce nu poate fi depăşit şi în cadrul căruia se pot stabili sau practica preţuri mai mici; în anumite cazuri, se pot stabili şi limite minime de preţ. Ca şi *preţul ferm* (v.) **p.p.** poate fi unic, cu valabilitate pe întregul teritoriu al ţării, sau diferenţiat pe zone, judeţe etc.

PREŢ ZONAL, preţ fix sau limită, practicat numai într-o anumită zonă a ţării. **P.z.** se stabilesc îndeosebi la produsele agricole. Astfel, preţurile de contractare sau de achiziţie la produsele livrate de organizaţiile cooperatiste, de membrii acestora şi de producătorii individuali pot fi unice pe ţară sau diferenţiate pe zone, în funcţie de cheltuielile de producţie necesare în condiţii normale medii de producţie ale zonei, asigurîndu-se astfel recuperarea cheltuielilor şi realizarea unui anumit beneficiu.

PREŢUL PĂMÎNTULUI, sumă de bani primită în schimbul cedării dreptului de proprietate asupra pămîntului. În *capitalism*, pămîntul, fiind în proprietate privată, reprezintă un obiect de vînzare-cumpărare şi ca atare are preţ. Abstracţie făcînd de munca încorporată pămîntului, prin amenajările şi construcţiile aferente, pămîntul, nefiind produs al muncii omeneşti, nu are valoare. **P.p.** reprezintă astfel rentă capitalizată la dobînda zilei. Mărimea **p.p.** este egală cu suma de bani pe care vînzătorul depunînd-o la bancă poate obţine o dobîndă anuală egală cu mărimea rentei. Ca urmare a creşterii rentei anuale şi a reducerii *ratei dobînzii* (v.), **p.p.** manifestă o tendinţă de creştere. Mărimea **p.p.** determină urcarea preţurilor produselor agricole, a chiriilor, fiind o expresie a creşterii parazitismului clasei proprietarilor funciari. În *ţările socialiste*, vînzarea-cumpărarea pămîntului este în general interzisă iar în cazurile în care este admisă este îngrădită. De aceea aici **p.p.** are un caracter limitat. În R. S. România, potrivit legii cu privire la fondul funciar, este interzisă înstrăinarea sau dobîndirea prin acte juridice a terenurilor agricole (cu excepţia moştenirilor legale). Pentru terenurile agricole folosite în alte scopuri decît pentru producţia agricolă, se percep tarife de deviz care conţin şi sumele cuvenite deţinătorilor de terenuri agricole sau forestiere cu titlu de despăgubire.

PREŢUL PRODUSELOR EXPORTATE, preţ încasat de unităţile producătoare pentru produsele livrate la export. În R.S. România, la stabilirea lui se are în vedere *preţul de producţie* (v.) sau *preţul de livrare* (v.), practicate pe piaţa internă, asigurîndu-se totodată o corelare cu preţurile existente pe piaţa externă. Preţul produselor livrate la export în condiţii de calitate şi ambalare prevăzute în standardele şi normele interne este (cu excepţiile prevăzute de lege) preţul de producţie al produselor industriale sau preţul de livrare al produselor agricole practicate în cazul livrărilor pentru piaţa internă. Dacă la produsele destinate exportului sînt necesare însă caracteristici calitative sau forme de prezentare diferite faţă de cele destinate pieţei interne şi care necesită cheltuieli de producţie suplimentare, atunci se stabilesc preţuri de producţie corespunzătoare. În scopul stimulării producţiei şi creşterii exportului la produsele pentru care economia naţională este interesată în mod deosebit, se pot acorda prime de export peste preţurile de producţie sau de livrare practicate în interior. La produsele destinate exportului care solicită îmbunătăţiri constructive de mică valoare, operaţiuni suplimentare de finisare, de condiţionări speciale şi alte asemenea operaţiuni, care nu schimbă caracteristicile de bază tehnice sau calitative ale produsului, se stabilesc cheltuieli speciale de export care se recuperează prin preţurile externe; în acest caz, **p.p.e.** sînt mai mari faţă de cele practicate pe piaţa internă. Stabilirea la produsele destinate exportului a unor preţuri de producţie diferite faţă de cele practicate pe piaţa internă şi acordarea de cheltuieli speciale de export se pot face numai dacă costurile suplimentare efectuate se recuperează prin preţurile externe obţinute, astfel încît să se asigure cel puţin eficienţa economică ce se realizează la exportul aceloraşi produse pentru care nu se efectuează asemenea cheltuieli. În politica sa, statul nostru urmăreşte ca preţurile de vînzare pe piaţa externă la produsele româneşti să exprime valorificarea tot mai înaltă, superioară, a produselor naţionale, realizarea unor schimburi echivalente, echitabile.

PREŢUL PRODUSELOR IMPORTATE, preţul de livrare stabilit de unităţile importatoare pentru produsele provenite din exterior. El se stabileşte în funcţie de nivelul preţurilor pe pieţele externe, avîndu-se totodată în vedere: necesitatea recuperării costului valutei cheltuite pentru efectuarea importului; natura produselor; importanţa lor pentru economia naţională şi populaţie; gradul de acoperire a necesităţilor din resurse interne; nivelul preţurilor produselor similare din ţară; stimularea producţiei interne şi raţionalizarea importului etc. Pentru materiile prime şi materialele provenite în exclusivitate din import, preţurile se stabilesc, de regulă, prin corelare cu preţurile de producţie sau de livrare ale produselor de fabricaţie internă din aceeaşi grupă, ţinîndu-se seama şi de corelaţiile existente pe piaţa mondială. În ceea ce priveşte maşinile, utilajele şi instalaţiile importate destinate investiţiilor, precum şi piesele de schimb necesare acestora, preţul se stabileşte prin transformarea în lei a preţurilor externe, conform dispoziţiilor legale. Pentru bunurile de consum individual, preţurile cu amănuntul se stabilesc, în funcţie de categoria mărfurilor importate, prin corelare cu preţurile în vigoare pentru produsele similare din producţia internă. Pentru produsele de consum restrîns şi cele din categoria de lux, preţurile cu amănuntul se stabilesc prin transformarea în lei a preţurilor externe, conform dispoziţiilor legale. În cazurile în care sînt stabilite, potrivit legii, taxe vamale, acestea se adaugă la preţurile de import sau se includ în preţurile cu amănuntul, după caz.

„PREŢURI UMBRĂ“, mărimi matematice rezultate implicit şi automat din calcularea modelului programării liniare (variabile duale), în condiţiile restricţiilor limitative referitoare la mărimea resurselor. În discuţiile teoretice asupra semnificaţiei economice a acestor mărimi matematice există o mare varietate de păreri, pornind de la teza recunoaşterii lor ca expresie a valorii şi pînă la cea a respingerii lor totale, deoarece nu ar reprezenta decît o expresie a utilităţii marginale. Deoarece stabilirea preţurilor trebuie să ţină seama de un complex de probleme economice, financiare, monetare, sociale, politice şi nu numai de caracterul restrictiv al limitării resurselor, în practică **„p.u.“** nu au fost folosite ca atare în nici o ţară. O serie de economişti le recomandă, alături de alte criterii, ca element util de cunoaştere pentru reaşezările de preţuri, pentru planificarea preţurilor şi pentru alte calcule economice şi de planificare.

PREVIZIUNE ECONOMICĂ, anticipare a evoluţiei fenomenelor şi proceselor economice pe baza analizei ştiinţifice a realităţilor în lumina legilor obiective şi contradicţiilor dezvoltării economico-sociale, ca şi a estimării rezultatelor ce se preconizează prin politica economică. **P.e.** reprezintă rodul unor cercetări ample, complexe şi aprofundate în legătură cu conţinutul, direcţiile şi amploarea fenomenelor şi proceselor economice ce vor avea loc în viitor. Ea se concretizează în evaluări cantitative şi calitative asupra evoluţiei posibile şi probabile, fie a ansamblului economiei naţionale, fie a unuia sau mai multor domenii de activitate, într-un anumit interval de timp, care constituie *orizontul de timp* (v.) al previziunii. Într-o concepţie mai largă, **p.e.** se referă şi la precizarea căilor de urmat, precum şi la optimizarea acestora pentru atingerea în perioada respectivă a maximului de eficienţă economică şi socială posibilă. **P.e.** se elaborează pe termen scurt, de obicei 1—2 ani, pe termen mediu, 5—6 ani, şi pe termen lung, 10—25 de ani şi chiar mai mult. S-au încercat şi studii previzionale, ca de exemplu cele referitoare la evoluţia resurselor naturale, pentru o perioadă de circa 100 de ani. Pentru **p.e.** pe termen lung se foloseşte şi termenul de *prognoză economică* (v. şi *prognoză*). Întrucît **p.e.** pe termen lung, ca imperativ al conducerii sociale şi ca element de bază al ştiinţei conducerii, s-a impus relativ recent, **p.e.** pe termen mediu şi scurt s-au elaborat de cele mai multe ori, pînă în prezent, independent de existenţa unei **p.e.** pe termen lung. Gradul de veridicitate şi exactitate al **p.e.** depinde de numeroase elemente. În primul rînd, depinde de natura relaţiilor de producţie. Astfel, în *economia capitalistă*, sub acţiunea unor factori stihinici, necontrolabili, şi în condiţiile unor profunde contradicţii antagoniste, **p.e.** nu este decît un instrument de investigare, de cunoaştere, un deziderat şi prezintă deseori un grad mare de incertitudine chiar dacă este elaborată pe termen scurt. În *economia socialistă*, **p.e.** este mult mai aproape de realitate şi are un mare grad de certitudine. Caracterul unitar al economiei şi unitatea moral-politică a oamenilor muncii determină legătura indisolubilă a fenomenelor trecute, prezente şi viitoare în cadrul procesului unic al reproducţiei socialiste şi permit statului socialist să mobilizeze şi să concentreze într-o direcţie unică toate resursele existente în vederea realizării opţiunilor programatice ale partidului şi fundamentării deciziilor strategice concretizate şi detaliate în planificarea cu caracter imperativ. Cu cît orizontul **p.e.** este mai îndepărtat, cu atît sînt mai profunde mutaţiile cantitative şi calitative privind dinamica şi structura economiei, necesităţile economiei şi ale populaţiei şi modul de acoperire a acestora, locul şi rolul economiei naţionale în diviziunea internaţională a muncii, descoperirile ştiinţifice şi tehnologice etc. Veridicitatea şi exactitatea **p.e.** depind şi de luarea în considerare a tuturor elementelor care structurează evoluţia fenomenelor şi proceselor economice, de folosirea unor principii, metode şi tehnici ştiinţifice. Activitatea de **p.e.** este un proces neîntrerupt care presupune o continuă actualizare şi completare a soluţiilor concepute anterior, luîndu-se în considerare noile elemente care apar în dezvoltarea economico-socială (v. şi *prognoză*).

PRIMĂ DE EXPORT, avantaj financiar sau fiscal, acordat de stat sau de anumite organizaţii naţionale, întreprinzătorilor şi exportatorilor pentru încurajarea exportului anumitor mărfuri. **P. de e.** face parte din măsurile de încurajare a exportului şi poate îmbrăca fie forma directă (plata în bani a unei subvenţii), fie diferite forme indirecte, prin derogări fiscale (scutirea de impozit pe circulaţia produselor sau de impozit asupra consumului etc.). Organizaţiile economice internaţionale (de exemplu, G.A.T.T.) interzic şi pun sub control practica acordării de **p.** de e., în special la produsele industriale.

„PRIN NOI ÎNŞINE", principiu fundamental al politicii interne şi externe (inclusiv economice) promovate de Partidul Naţional Liberal din România, mai ales în perioada interbelică, prin care se susţinea: dezvoltarea independentă a României pe calea capitalismului; valorificarea bogăţiilor ţării, sub conducerea şi în avantajul marii burghezii autohtone (mai ales dezvoltarea industriei naţionale), împotriva tendinţelor expansioniste ale burgheziei străine (stăvilirea pătrunderii capitalului străin în economia naţională prin protecţionismul vamal); dezvoltarea complexului economiei naţionale (Mitiţă Constantinescu) şi îmbunătăţirea poziţiei internaţionale a ţării, inclusiv lichidarea sau atenuarea schimburilor externe neechivalente (M. Manoilescu), decurgînd din profilul economic preponderent agricol al ţării. Principiul **„p.n.î."** a cunoscut în decursul timpului o anumită evoluţie, de la forma extremă din primii ani ai perioadei interbelice (respingerea categorică a capitalurilor străine) spre forma moderată (atitudinea concesivă faţă de capitalurile străine), mai ales după criza economică din anii 1929—1933: admiterea limitată a capitalurilor străine, condiţionată de interesele marii burghezii autohtone (I.N. Angelescu, I.G. Duca), sau admiterea lor temporară, invocînd drept argument dorinţa burgheziei autohtone de „românizare" (respectiv „naţionalizare") a capitalurilor străine în viitor (Şt. Zeletin). Deşi a cuprins unele elemente realiste (mai ales în problema industrializării şi a protejării economiei naţionale de concurenţa străină) şi a avut în practică o anumită semnificaţie pozitivă (ideea independenţei economice şi a suveranităţii naţionale), principiul **„p.n.î."** a constituit, în esenţă, o expresie teoretică concentrată a dominaţiei de clasă a marii burghezii industriale şi financiare din România interbelică, prilej de apologiere a acesteia (pretenţia că ar fi fost o clasă socială care se dezvolta pe linie ascendentă şi că ar fi avut perspective nelimitate de dezvoltare în viitor) şi de demagogie socială (pretinsa armonie de interese dintre toate clasele societăţii româneşti). Aplicarea lui în practică a fost extrem de inconsecventă, în decursul timpului accentuîndu-se colaborarea marii burghezii autohtone cu burghezia şi capitalurile străine.

„PRINCIPIILE COMUNISMULUI", lucrare scrisă de *F. Engels* (v.) în 1847 şi publicată pentru prima dată în 1914. În septembrie 1847, Organul central al Ligii comuniştilor de la Londra a prezentat un proiect de program ce purta amprenta socialismului utopic. Acest proiect ca şi cel „corectat" de M. Hess au fost criticate de *K. Marx* (v.) şi F. Engels, obţinîndu-se respingerea lor. Lui Engels i-a revenit sarcina să întocmească un nou proiect. Conceput sub formă de catehism, a constituit schiţa „Manifestului Comunist". **„P.C."** cuprind 25 de întrebări şi răspunsuri. Evidenţiind interdependenţa dintre relaţiile şi forţele de producţie în evoluţia capitalismului, **„P.C."** fundamentează necesitatea luptei revoluţionare pentru înlăturarea capitalismului şi construirea unei noi societăţi. Începe prin a defini proletariatul, clasa cea mai revoluţionară, analizînd istoric formarea şi evoluţia acesteia. Engels apreciază crizele de supraproducţie (comerciale) ca fenomene care dovedesc că atît concurenţa cît mai ales conducerea de către particulari a producţiei industriale au devenit cătuşe ce trebuie sfărîmate. Desfiinţarea proprietăţii private, arată Engels, se va face treptat, printr-o serie de acte revoluţionare, ce vor urma pe cel al cuceririi puterii politice de către proletariat, iar revoluţia va avea loc concomitent în toate ţările civilizate sau cel puţin în America, Anglia, Franţa şi Germania şi va fi înfăptuită cu atît mai repede şi mai uşor cu cît o ţară sau alta are o industrie mai dezvoltată. Engels face o serie de aprecieri asupra caracteristicilor celor mai generale ale viitoarei orînduiri. Se pun de asemenea probleme privind familia, naţionalităţile conlocuitoare, religia, deosebiri între comunişti şi socialişti, atitudinea comuniştilor faţă de partidele existente etc. „P.C.“ nu este numai o lucrare de interes ştiinţific, ci, alături de „Manifestul Partidului Comunist“, constituie şi un document istoric al mişcării comuniste internaţionale.

PRINCIPIILE DE CONDUCERE PLANIFICATĂ A ECONOMIEI SOCIALISTE, sistem de coordonate şi criterii ştiinţifice rezultînd din înţelegerea acţiunii sistemului de legi economice obiective şi a condiţiilor istorice concrete din fiecare ţară, care stau la baza activităţii practice a partidului şi statului socialist în domeniul conducerii economiei pe bază de plan. Respectarea lor conferă planificării caracter ştiinţific şi realist, asigură funcţionarea şi dezvoltarea echilibrată a economiei naţionale. Principiile de bază ale conducerii planificate a dezvoltării economico-sociale în socialism sînt: 1) *centralismul democratic*, care îmbină în mod organic conducerea întregii activităţi pe baza planului naţional unic cu autonomia funcţională a fiecărei unităţi; 2) *munca şi conducerea colectivă* a întregii activităţi de conducere planificată economico-socială. Aceasta presupune asigurarea în fiecare ţară a cadrului organizatoric instituţional, de forme şi metode care să permită, la toate nivelurile de conducere, adoptarea deciziilor pe baza consultării oamenilor muncii; 3) *înfăptuirea conducerii planificate a activităţii economice în concordanţă cu cerinţele ştiinţei conducerii societăţii socialiste*, în măsură să asigure perfecţionarea organizării muncii în toate compartimentele vieţii sociale, raţionalizarea treptelor ierarhice, simplificarea relaţiilor funcţionale şi eliminarea paralelismelor, apropierea conducerii de locul unde se îndeplineşte planul, precizarea clară a îndatoririlor, drepturilor şi răspunderilor, creşterea spiritului de iniţiativă în gospodărirea eficientă a resurselor materiale, umane şi financiare ale naţiunii; 4) *fundamentarea ştiinţifică a planului* pe baza unui sistem informaţional economico-social care să permită cunoaşterea realităţilor, a fenomenelor şi proceselor din societate, să asigure folosirea metodelor moderne de analiză şi decizie pe toate treptele organizatorice; 5) *evidenţa economico-operativă şi controlul riguros* asupra modului în care unităţile socialiste, toate colectivele de muncă îşi exercită atribuţiile şi îşi îndeplinesc obligaţiile din plan; 6) *asigurarea prin plan a dezvoltării în proporţii optime a tuturor ramurilor şi sectoarelor de activitate*, corelării organice şi armonioase a acestora. Aceasta presupune: dimensionarea corectă a consumurilor materiale, în raport cu resursele economiei, concordanţa dintre veniturile băneşti şi cheltuielile pentru dezvoltarea economico-socială, dintre încasările şi plăţile în valută, o circulaţie monetară corespunzătoare a activităţii economice, echilibrul general al economiei naţionale; 7) *caracterul permanent al desfăşurării pe bază de plan a activităţii economico-sociale* în toate întreprinderile, centralele, instituţiile social-culturale, ministerele şi celelalte organe centrale, în organizaţiile cooperatiste, precum şi în unităţile administrativ-teritoriale, asigurîndu-se conlucrarea sistematică între toţi factorii interesaţi în adoptarea soluţiilor optime, în elaborarea şi îndeplinirea planului, în gospodărirea eficientă a patrimoniului naţional; 8) *încadrarea activităţii curente în tendinţele de perspectivă ale dezvoltării eco-*

nomico-sociale a tuturor unităţilor socialiste, pentru înfăptuirea liniei politice generale a partidului, prin îmbinarea organică a prognozelor pe termen lung cu planurile cincinale şi anuale; 9) *elaborarea mai multor variante de plan*, care să ofere organelor de decizie elementele necesare de fundamentare a opţiunilor. Pentru evaluarea tendinţelor de durată, specifice diferitelor domenii de activitate, este necesar să se elaboreze studii economice, tehnice şi sociologice sintetizate în prognoze pe principalele produse, activităţi, ramuri şi sectoare ale vieţii sociale; prognoze cu caracter complex; prognoze ale dezvoltării economico-sociale în profil teritorial (v. şi *politică economică; ştiinţa conducerii economiei*).

PRINCIPIILE POLITICII SOCIALISTE DE PREŢURI, coordonate fundamentale care stau la baza politicii statului socialist în stabilirea, modificarea şi controlul preţurilor. Politica de preţuri în R.S. România se întemeiază pe următoarele principii: stabilirea unitară şi coordonată a preţurilor; unicitatea preţurilor; corelarea preţurilor; stabilitatea şi mobilitatea preţurilor. 1) *Stabilirea unitară şi coordonată a preţurilor*, principiu prin care se realizează un sistem de preţuri *unitar şi închegat*. Stabilirea nivelului general al preţurilor se face în mod centralizat pentru produsele de bază. Totodată, se atribuie competenţe centralelor industriale, organelor locale, întreprinderilor producătoare şi organizaţiilor comerciale de stat şi cooperatiste pentru stabilirea preţurilor la o serie de produse de mai mică importanţă. Potrivit legislaţiei în vigoare, competenţele în materie de preţuri sînt delimitate în ţara noastră între: Consiliul de Stat, Consiliul de Miniştri, ministere şi alte organe centrale şi locale ale administraţiei de stat, centrale industriale, întreprinderi şi alte unităţi socialiste de stat, precum şi organizaţiile cooperatiste şi diverse organizaţii obşteşti. Fiecare din aceste organe stabileşte preţurile şi tarifele potrivit principiului acoperirii cheltuielilor reale de producţie, pe baza normelor şi criteriilor unitare definite prin lege. Ierarhizarea competenţelor de stabilire a preţurilor pe toate verigile organizatorice ale economiei naţionale conduce la aplicarea centralismului democratic în materie de preţuri şi la eliminarea unor neajunsuri care privesc avizarea propunerilor de preţuri şi tarife, operativitatea şi răspunderea directă a unor organe cu atribuţii în domeniul preţurilor. Stabilirea preţurilor pe baza unor norme şi criterii unitare, pe întreaga economie naţională, asigură respectarea principiului unicităţii preţurilor. 2) *Unicitatea preţurilor*, principiul pe baza căruia într-o anumită perioadă de timp una şi aceeaşi marfă, cu aceeaşi destinaţie, în condiţii normale de circulaţie, are un singur preţ de vînzare, care reflectă valoarea socială a acesteia, indiferent de cheltuielile individuale realizate de diferite întreprinderi. Unicitatea preţurilor constituie o premisă a aprecierii unitare în spiritul echităţii socialiste a activităţii întreprinderilor şi a aplicării consecvente a principiului socialist al repartiţiei după muncă, deoarece asigură o putere egală de cumpărare la un venit egal, pentru toţi oamenii muncii, pe întreg teritoriul ţării. 3) *Corelarea preţurilor*, principiu ce impune stabilirea lor în anumite raporturi atît faţă de valoare, cît şi faţă de valoarea lor de întrebuinţare. Legea cu privire la regimul preţurilor şi tarifelor, stabilind principiul că preţurile trebuie să fie fundamentate pe baza cheltuielilor sociale de producţie, precizează, totodată, că la formarea acestora trebuie să se ţină seama de nivelul de dezvoltare a bazei tehnico-materiale, de posibilităţile de satisfacere a cerinţelor pieţei socialiste organizate, *precum şi de necesitatea realizării unor corelaţii ştiinţific fundamentate* între preţurile diferitelor produse sau grupe de produse. Prin aceste corelaţii se urmăreşte asigurarea tuturor sortimentelor necesare consumului productiv, investiţiilor, consumului populaţiei şi exportului, cît şi desfăşurarea circulaţiei normale a mărfurilor. La determinarea nivelului preţurilor de producţie şi de livrare ale mijloacelor de producţie industriale se ţine seama de caracteristicile tehnico-funcţionale ale acestora, avîndu-se în vedere costurile de producţie, beneficiul şi, după caz, impozitul pe circulaţia mărfurilor. Corelarea preţurilor la *mijloacele de producţie industriale* urmăreşte: stimularea introducerii în fabricaţie a produselor noi, de un înalt nivel tehnic şi cu o eficienţă sporită, precum şi a valorificării superioare a resurselor naturale chiar în situaţiile în care exploatarea şi folosirea acestora se fac în condiţii mai grele; folosirea cît mai eficientă a materiilor prime, materialelor şi combustibililor; stimularea producţiei şi consumului de mijloace de producţie fabricate în ţară şi a folosirii eficiente a înlocuitorilor; orientarea unităţilor producătoare spre îmbunătăţirea calităţii producţiei prin diferenţierea preţurilor pe calităţi şi asigurarea unor beneficii mai mari pentru produsele de calitate superioară; stimularea cooperării şi specializării în producţie prin stabilirea şi reducerea periodică a preţurilor pieselor, subansamblelor şi ansamblelor livrate în cadrul cooperării; cointeresarea unităţilor producătoare, de stat şi cooperatiste, pentru valorificarea resurselor locale de materii prime şi materiale; stimularea producţiei pieselor de schimb în cantităţi corespunzătoare necesităţilor economiei naţionale, precum şi utilizarea acestora în mod raţional etc. Corelarea preţurilor la *produsele agricole* urmăreşte: creşterea producţiei, în special la acele produse care interesează în mod deosebit economia naţională, consumul populaţiei şi exportul; îmbunătăţirea calităţii şi a sortării produselor; realizarea fondului central în condiţiile şi cantităţile prevăzute de plan; acoperirea cheltuielilor suportate de stat pentru finanţarea agriculturii; asigurarea surselor de acoperire a cheltuielilor de producţie şi a unui venit net cooperativelor agricole situate în diferite zone ale ţării; corelaţiile corespunzătoare între preţurile produselor vegetale şi animaliere; valorificarea optimă a fondului funciar; specializarea şi dezvoltarea producţiei agricole în zone favorabile; corelarea cu preţurile produselor industriale destinate aprovizionării tehnico-materiale a agriculturii; stabilirea nivelului preţurilor cu amănuntul pentru bunurile de consum rezultate din prelucrarea materiilor prime agricole etc. Corelarea preţurilor *cu amănuntul* ţine seama nu numai de valoarea socială a bunurilor de consum, ci şi de raporturile dintre valorile lor de întrebuinţare (caracteristici tehnico-funcţionale, durabilitate, estetică, confort etc.), de nivelurile diferite ale veniturilor oamenilor muncii, de nivelul cererii faţă de anumite produse (de larg consum sau de lux), de calitatea, noutatea şi deprecierea produselor etc. Pîrghiile principale care sînt folosite pentru stabilirea acestor corelaţii sînt beneficiul şi impozitul pe circulaţia mărfurilor, care sînt diminuate sau mărite, după caz. 4) *Stabilitatea şi mobilitatea preţurilor*, principiu prin care *se asigură un control permanent asupra evoluţiei nivelului preţurilor*. Stabilitatea preţurilor pentru o anumită perioadă mai mult sau mai puţin îndelungată (care poate să difere de la produs la produs) decurge din faptul că nu se produc modificări substanţiale în mărimea valorii în mod curent, iar planificarea şi controlul preţurilor pe plan naţional înlătură jocul anarhic al preţurilor, precum şi practicile speculative specifice economiei capitaliste. Stabilitatea preţurilor nu exclude însă modificarea lor conştientă, atunci cînd condiţiile de producţie diferă faţă de cele avute în vedere la stabilirea lor. Creşterea productivităţii muncii în decursul unei anumite perioade îşi găseşte reflectarea în reduceri ale preţului de cost, pe ramuri şi produse, ceea ce impune reexaminarea generală a nivelului preţurilor în vederea punerii lor de acord cu noile condiţii ale producţiei şi cu cerinţele noi apărute în economie. Stabilitatea preţurilor nu exclude modificarea lor planificată, ci numai oscilaţiile acestora, care sînt incompatibile cu natura economiei socialiste planificate. Realizarea nivelului prevăzut al preţurilor şi tarifelor şi evoluţia controlată a acestuia constituie o premisă de mare importanţă pentru asigurarea ritmurilor şi proporţiilor de dezvoltare a economiei naţionale, pentru sporirea eficienţei în toate sferele de activitate şi înfăptuirea obiectivelor stabilite prin planul economic naţional unic privind creşterea veniturilor reale ale populaţiei. Evoluţia controlată a preţurilor înseamnă previzionarea şi planificarea lor, ca o cerinţă de bază în asigurarea bunei funcţionări a întregului mecanism de planificare a economiei naţionale. Evoluţia planificată şi controlată a preţurilor permite statului socialist să analizeze cu profunzime ştiinţifică evoluţia principalelor corelaţii din economia naţională şi îndeosebi a corelaţiilor dintre dinamica preţurilor şi dinamica productivităţii muncii, dintre dinamica preţurilor şi dinamica nivelului de trai etc. Urmărirea permanentă a unor astfel de corelaţii permite statului socialist să ia măsuri economice operative şi eficiente pentru traducerea în viaţă a cerinţelor legii economice fundamentale a socialismului şi a celorlalte legi care acţionează în economia socialistă.

PRINCIPIILE RELAŢIILOR ECONOMICE INTERNAŢIONALE, coordonatele fundamentale care stau la baza legăturilor economice între ţări, indiferent de natura orînduirii lor sociale. Dezvoltarea normală şi eficienţa legăturilor economice dintre ţări presupun instaurarea unor astfel de relaţii între toate statele lumii care să asigure dezvoltarea de-sine-stătătoare a fiecărui popor, potrivit propriilor sale aspiraţii, fără nici un amestec din afară. În acest sens temelia şi premisa fundamentală a relaţiilor economice normale dintre ţări o constituie respectarea neabătută a principiilor suveranităţii şi independenţei naţionale, neamestecului în treburile interne, integrităţii teritoriale, egalităţii depline în drepturi, avantajului reciproc. Aceasta presupune lichidarea oricăror practici discriminatorii în circulaţia valorilor tehnico-ştiinţifice, dezvoltarea neîngrădită a colaborării şi cooperării internaţionale, schimbul liber şi echitabil de valori care să nu ducă sub nici o formă la subordonarea economiei unui stat de către altul, la crearea de grupări închise, la ridicarea de bariere artificiale în calea comerţului şi cooperării. Numai pe această bază se poate asigura luarea independentă a hotărîrilor în ceea ce priveşte stabilirea şi întreţinerea relaţiilor economice cu alte state, exercitarea prerogativelor suveranităţii, contribuţia relaţiilor economice externe la dezvoltarea economică a tuturor statelor, formarea unei diviziuni mondiale a muncii avantajoasă tuturor popoarelor lumii, intensificarea colaborării şi cooperării între toate popoarele, asigurarea păcii în lume. Formarea sistemului mondial socialist a creat premisele obiective pentru promovarea unui tip superior de relaţii economice internaţionale fără precedent în istorie. Aceste relaţii se bazează pe principiile marxism-leninismului şi internaţionalismului socialist: respectarea suveranităţii de stat, a independenţei şi intereselor naţionale, neamestecul în treburile interne ale ţărilor, egalitatea deplină în drepturi, avantajul reciproc şi întrajutorarea tovărăşească. Aceste principii constituie un sistem, tocmai în unitatea organică şi legătura lor reciprocă, ele exprimă conceptul socialist de relaţii economice internaţionale. De aceea, respectarea deopotrivă a tuturor acestor principii reprezintă cheia de boltă a unităţii ţărilor socialiste. Apărînd şi promovînd cu consecvenţă aceste principii, partidul şi statul nostru consideră că orice subapreciere sau ignorare, fie şi a unuia dintre ele ar afecta negativ esenţa relaţiilor dintre ţările socialiste, ar dăuna prestigiului şi influenţei socialismului în lume şi, invers, afirmarea şi respectarea acestor principii fac să sporească prestigiul şi influenţa socialismului în lume. Aplicarea consecventă a **p.r.e.i.** constituie un factor de seamă al accelerării progresului multilateral al fiecărei ţări. Colaborarea trebuie să ducă la înflorirea fiecărei economii naţionale, la egalizarea nivelurilor de dezvoltare a ţărilor socialiste, la propăşirea generală a socialismului (v. şi *colaborare economică; cooperare economică internaţională*).

PRINCIPIUL COINTERESĂRII MATERIALE, principiu fundamental al politicii economice a partidului marxist-leninist potrivit căruia oamenii muncii în socialism sînt direct interesaţi în creşterea producţiei şi productivităţii muncii, deoarece gradul de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale depinde de rezultatele activităţii lor. El este o expresie a utilizării conştiente de către societatea socialistă a categoriei economice de *cointeresare materială* (v.), a cerinţelor legii *repartiţiei după muncă.* În politica sa economică, P.C.R. aplică cu consecvenţă **p.c.m.** prin luarea unor măsuri de stimulare a oamenilor muncii care să asigure progresul rapid al economiei naţionale şi prosperitatea materială şi spirituală a întregului popor. Sistemul de remunerare şi de normare, a muncii, perfecţionarea sistemului de preţuri şi tarife, ridicarea nivelului tehnic al producţiei, măsurile de îmbunătăţire a organizării şi retribuirii muncii în agricultura cooperatistă, de creştere a rolului fondului de consum social etc., toate acestea atestă atenţia acordată de P.C.R. aplicării cu consecvenţă a **p.c.m.** ca pîrghie economică importantă pentru valorificarea iniţiativei şi capacităţii creatoare a oamenilor muncii în procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în ţara noastră.

PRINCIPIUL COMUNIST AL REPARTIŢIEI, principiu potrivit căruia în comunismul deplin repartiţia se face după nevoi, în condiţiile în care de la fiecare se cere să muncească potrivit capacităţilor sale. Trecerea la repartiţia comunistă presupune drept condiţii fundamentale: o foarte înaltă productivitate a muncii, pe baza unui înalt grad de mecanizare, automatizare şi cibernetizare a producţiei, ca şi a unui înalt nivel de pregătire tehnică şi culturală a populaţiei determinînd existenţa belşugului de bunuri materiale; transformarea muncii într-o primă necesitate vitală. Acestea se creează în mod treptat, pe măsura făuririi bazei tehnico-materiale a comunismului, a relaţiilor de producţie comuniste şi a formării conştiinţei comuniste a oamenilor. **P.c.** al **r.** nu presupune că fiecare va lucra cît vrea şi cum vrea; dimpotrivă, fiecare se va încadra în mod conştient în disciplina socială a muncii, îndeplinindu-şi atribuţiile ce-i revin. De asemenea, repartiţia după nevoi nu presupune, ci exclude risipa şi acumularea peste necesarul satisfacerii depline a necesităţilor materiale şi spirituale ale fiecăruia. Trecerea la repartiţia comunistă este un proces treptat şi îndelungat. Atîta vreme cît nu sînt încă create condiţiile necesare, încercarea de a „introduce“ repartiţia comunistă, independent de aportul în muncă al lucrătorilor la dezvoltarea societăţii, ar însemna înrădăcinarea unei nivelări în repartiţie care ar submina producţia. Aplicarea consecventă a *principiului cointeresării materiale* (v.), al *repartiţiei după muncă* constituie mobiluri puternice de stimulare a iniţiativei creatoare a lucrătorilor, de pregătire a condiţiilor necesare statornicirii principiului repartiţiei după nevoi. Aplicarea consecventă a repartiţiei după muncă contribuie la apariţia treptată a formelor repartiţiei comuniste (creşterea rolului fondurilor sociale în satisfacerea nevoilor membrilor societăţii), urmînd ca principiul repartiţiei comuniste să fie aplicat abia în comunismul deplin construit. Fără îndoială că şi în comunism vor exista deosebiri atît în capacitatea de muncă şi, deci, în contribuţia fiecărui individ la progresul general, cît şi în cerinţele materiale şi spirituale. Comunismul nu va duce însă la o nivelare mic-burgheză; dimpotrivă, el va asigura cele mai bune condiţii pentru afirmarea personalităţii umane, a forţei creatoare a fiecărui individ. Fiind eliberat de exploatare, muncind pentru sine şi pentru societate, avînd asigurate toate condiţiile de manifestare, omul va deveni cu adevărat liber şi stăpîn pe destinul său. Aceasta va coincide cu libertatea întregii naţiuni, a întregii omeniri.

PRINCIPIUL CONDUCERII UNICE (UNIPERSONALE), principiu de conducere a unităţilor economice de stat, precum şi a verigilor organizatorice ale acestora, conform căruia întreaga activitate economică şi socială este condusă de o singură persoană, conducătorul unic. Practica a arătat însă că un conducător, oricît de capabil ar fi, nu poate să rezolve singur în mod judicios toate problemele economice, tehnice şi organizatorice ale unităţilor economice. De aceea, **p.c.u.** a fost înlocuit în ţara noastră cu *principiul muncii şi conducerii colective* (v.) în organizarea şi conducerea acestor unităţi. În prezent, sfera de aplicare a **p.c.u.** este limitată în ţara noastră la secţii, ateliere, servicii etc., dar şi aici conducătorul are obligaţia să ţină seama de părerea colectivului şi să acţioneze în concordanţă cu colectivul, pentru realizarea în cele mai bune condiţii a sarcinilor.

PRINCIPIUL CONTINUITĂŢII ÎN PLANIFICARE, principiu de bază al planificării care constă în îmbinarea armonioasă a activităţii de planificare curentă cu cea de perspectivă. **P.c. în p.** derivă din unitatea indisolubilă a diferitelor etape ale procesului neîntrerupt al dezvoltării ascendente a societăţii, din faptul că producţia şi reproducţia constituie un proces unic, ca şi din existenţa în economie a unor sectoare a căror dezvoltare necesită perioade mai lungi de pregătire determinate de efectuarea investiţiilor, lansarea noilor produse, asigurarea cadrelor etc. Respectarea **p.c. în p.** asigură unitatea organică a planurilor curente şi de perspectivă şi succesiunea lor firească, evită discontinuităţile şi disproporţiile în dezvoltarea economică. În ţara noastră, pînă în anul 1966, se întocmeau planurile anuale care nu erau încadrate organic încă de la început în planul de perspectivă. Congresul al IX-lea al P.C.R. a hotărît elaborarea concomitentă a planului cincinal cu cele anuale. Complexitatea economiei naţionale impune însă elaborarea planurilor pe termen lung şi foarte lung. La Congresul al X-lea al P.C.R. s-a trasat sarcina elaborării planurilor cincinale, paralel cu schiţa liniilor generale de dezvoltare pe o perioadă de încă cinci ani, asigurîndu-se astfel o perspectivă clară asupra evoluţiei pe termen lung, iar Congresul al XI-lea al partidului, paralel cu elaborarea directivelor pentru planul pe anii 1976—1980, stabileşte şi liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale pînă în 1990 (v. şi *principiile de conducere planificată a economiei naţionale*).

PRINCIPIUL FINANŢĂRII BUGETARE, coordonată de bază a politicii de repartizare a veniturilor centralizate ale statului prin buget, în concordanţă cu obiectivele planului naţional unic, prin care se urmăreşte finanţarea dezvoltării economiei naţionale, a acţiunilor social-culturale, apărării ţării şi a altor nevoi ale societăţii. Principalele reguli şi norme care decurg din **p.f.b.** se aplică simultan şi constau în următoarele: 1) asigurarea dezvoltării planificate, proporţionale, armonioase şi unitare a tuturor ramurilor economice, a tuturor județelor, municipiilor, orașelor și comunelor țării; 2 mijloacele bugetare puse la dispoziția unităților economice și întreprinderilor de stat sînt nerambursabile. Unitățile socialiste, organizate pe principiul gestiunii economice, au obligația să desfășoare o astfel de activitate care să le permită recuperarea fondurilor bănești avansate de societate, să-și asigure resursele pentru propria dezvoltare și să participe, într-o măsură din ce în ce mai mare, la formarea fondurilor bănești centralizate ale statului; 3) împletirea mijloacelor proprii cu finanțarea bugetară, respectiv alocarea de la buget a sumelor pentru efectuarea cheltuielilor ce nu pot fi acoperite din mijloacele proprii ale unităților economice și instituțiilor de stat; eliberarea acestor sume se face după folosirea mijloacelor proprii; 4) alocarea și folosirea mijloacelor bugetare în strictă concordanță cu destinațiile stabilite prin plan; 5) utilizarea rațională și economicoasă a mijloacelor bugetare; 6) alocarea mijloacelor bugetare pe măsura îndeplinirii planului de către unitatea beneficiară; 7) controlul riguros asupra utilizării mijloacelor bugetare.

PRINCIPIUL MUNCII ȘI CONDUCERII COLECTIVE, principiu de organizare și conducere a activității economice și sociale potrivit noilor condiții și cerințe ale producției moderne. El este impus de creșterea volumului și complexității sarcinilor pe care le ridică conducerea întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor economice, de rolul și însemnătatea tot mai mare a științei în rezolvarea problemelor tehnico-economice și de organizare a producției, de amplificarea procesului informațional și decizional etc., sarcini cărora un conducător, oricît de capabil și priceput ar fi, nu le mai poate găsi soluții satisfăcătoare; de asemenea, el este impus și de necesitatea fructificării cunoștințelor și experienței cadrelor din economie, a specialiștilor, a tuturor oamenilor muncii. **P.m.** și **c.c.** decurge, în același timp, din esența orînduirii socialiste, din caracterul profund democratic al acesteia. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție determină dubla calitate a oamenilor muncii, de producători și proprietari, ceea ce presupune concordanța dintre forma socialistă de însușire a mijloacelor de producție și forma colectivă de decizie și conducere, atragerea maselor de oameni ai muncii la procesul conducerii economico-sociale. De aceea, Congresul al IX-lea și Conferința Națională din 1967 ale P.C.R. au hotărît instituirea **p.m.** și **c.c.** la toate nivelurile. **P.m.** și **c.c.** în economie presupune atragerea largă a celor ce muncesc la pregătirea, elaborarea, îndeplinirea și controlul executării deciziilor privind activitatea economico-socială a unităților socialiste. Aplicarea acestui principiu asigură o conducere competentă, calificată și eficientă, evitarea subiectivismului și arbitrarului și presupune repartizarea judicioasă a sarcinilor între membrii colectivului de conducere, întărirea disciplinei și exigenței în muncă, a răspunderii personale a fiecăruia pentru sectorul încredințat, sporirea inițiativei și operativității. Organele colective de conducere sînt: *Comitetele oamenilor muncii* în întreprinderile socialiste de stat și *Consiliile oamenilor muncii* în centralele industriale, *Consiliul de conducere al ministerului*. O mare importanță pentru creșterea participării oamenilor muncii la organizarea și conducerea întreprinderilor de stat are instituționalizarea *Adunărilor generale ale oamenilor muncii*. Pentru aplicarea eficientă a **p.m.** și **c.c.** o importanță hotărîtoare au următoarele condiții: organele de conducere colectivă trebuie să grupeze în componența lor cadrele cele mai indicate prin pregătirea, capacitatea, experiența și informațiile pe care le dețin; în activitatea lor să se creeze un climat în care toate opiniile să fie ascultate și judecate cu atenţie, pentru ca în confruntarea ideilor şi punctelor de vedere să se desprindă soluţiile optime pentru problemele dezbătute; întreaga activitate a conducerii colective să se bizuie pe responsabilitatea personală a celor care contribuie la exercitarea ei, atît în adoptarea deciziilor, cît şi în înfăptuirea lor, ceea ce presupune, evident, dreptul real al organului de conducere de a decide în limitele atribuţiilor stabilite.

PRINCIPIUL SOCIALIST AL REPARTIŢIEI, principiu de repartizare a fondului de consum individual în raport cu cantitatea, calitatea şi importanţa socială a muncii depuse de fiecare membru al societăţii, expresie a principiului marxist-leninist: *„de la fiecare după capacităţile sale, fiecăruia după munca sa“*. Acest principiu are în vedere gradul de dezvoltare a forţelor de producţie, posibilităţile de care dispune societatea socialistă pentru acoperirea necesităţilor materiale şi spirituale ale membrilor societăţii, deosebirile esenţiale care mai există între munca fizică şi cea intelectuală, între munca agricolă şi cea industrială, importanţa deosebită pe care o au anumite categorii de muncă pentru progresul rapid al societăţii. Dubla calitate a oamenilor muncii de producători şi proprietari determinată de existenţa proprietăţii socialiste impune obligaţia fiecărui individ de a munci după capacităţile sale, de a contribui la dezvoltarea societăţii şi dreptul acestuia de a primi produsele necesare existenţei după rezultatele obţinute în muncă. Aceasta presupune din partea societăţii un control şi o comensurare riguroasă a muncii şi consumului fiecăruia. Aplicarea **p.s.** al **r.** presupune ca la muncă egală şi rezultate egale retribuirea să fie egală, indiferent de sex, vîrstă, rasă sau naţionalitate. **P.s.** al **r.** îi este străină orice tendinţă nivelatoare şi cere ca retribuirea muncii să fie diferenţiată în funcţie de gradul de calificare, de calitatea muncii prestate, de condiţiile specifice locului de muncă, precum şi de însemnătatea economico-socială a muncii prestate. Aceste diferenţieri necesare aplicării juste a **p.s.** al **r.** se dezvăluie în mod practic prin sistemul socialist de retribuire şi de normare a muncii. Faptul că în socialism repartiţia este legată direct de munca prestată contribuie la dezvoltarea economiei şi la crearea acelor condiţii materiale şi spirituale care permit trecerea la comunism (v. şi *legea repartiţiei după muncă*).

PROBABILITATE, (în sens general) gradul de posibilitate a producerii unui eveniment în condiţii bine determinate. **P.** unui eveniment A este raportul dintre numărul n de cazuri în care evenimentul A se realizează, numite cazuri favorabile, şi numărul total de cazuri (N) posibile şi se exprimă astfel:

$$P = \frac{n}{N};$$

p. evenimentului contrar (q):

$$q = 1 - p = \frac{N - n}{N}.$$

P. unui eveniment, exprimat printr-un număr, se circumscrie între 0 şi 1; un eveniment care se produce cu siguranţă se cheamă *sigur* şi are **p.** 1, iar un eveniment care sigur nu se produce se numeşte *imposibil* şi are **p.** 0. În cazul în care un eveniment considerat poate fi încadrat într-o colectivitate cu un număr limitat de evenimente egal posibile şi care sînt cunoscute în prealabil pe baza unei anumite experienţe, atunci **p.** acestui eveniment este raportul dintre numărul rezultatelor favorabile producerii evenimentului şi numărul total al rezultatelor egal posibile. De exemplu, **p.**, de a scoate o bilă albă dintr-o urnă, în care există a bile albe şi r bile roşii, este egală cu:

$$P_a = \frac{\text{numărul bilelor albe}}{\text{numărul bilelor albe şi roşii}}.$$

Spre deosebire de înţelesul obişnuit al noţiunii de **p.** ca şansă de producere a unui eveniment, în condiţii bine determinate, în teoria **p.** prin eveniment probabil (aleator) se înţelege orice rezultat al unei experienţe care poate fi repetată în condiţii neschimbate, şi care pune în evidenţă legitatea legăturilor obiective existente (v. şi *legea numerelor mari*). Teoria **p.** are o largă aplicaţie în economie, în cercetări operaţionale, în calcule de optimizare, în prognoze economice, în analiza modelelor creşterii etc.

PROBLEMA AGRARĂ, problema relaţiilor agrare, în primul rînd a proprietăţii funciare, a claselor sociale şi a luptei de clasă la sate, a dezvoltării producţiei agricole. **P.a.** vizează dezvoltarea formelor de proprietate în agricultură, diferenţierea ţărănimii în condiţiile proprietăţii private, evoluţia raporturilor dintre sat şi oraş, particularităţile dezvoltării agriculturii în diferite epoci, implicaţiile social-economice ale pătrunderii progresului tehnic în agricultură, înfăptuirea reformelor agrare, înfăptuirea revoluţiei agrare socialiste şi condiţiile soluţionării ei depline. **P.a.** apare odată cu diviziunea socială a muncii şi proprietatea privată, cu împărţirea societăţii în clase antagoniste şi se accentuează pe măsura adîncirii inegalităţii sociale, atingînd forme acute în capitalismul monopolist. **P.a.** îşi găseşte soluţionarea în procesul revoluţiei socialiste. Conţinutul **p.a.**, natura de clasă şi particularităţile ei se modifică în diferite etape istorice, ca şi de la o ţară la alta. Apariţia timpurie a **p.a.** este legată de existenţa agriculturii ca cea mai veche ramură a producţiei sociale. În perioada de trecere la sclavagism, dezvoltarea forţelor de producţie şi a diviziunii sociale a muncii, a proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi a pămîntului au dus la descompunerea agriculturii patriarhale, la formarea gospodăriilor individuale şi a inegalităţilor sociale, la exploatarea ţăranilor săraci de către marii proprietari, dînd astfel naştere **p.a.** În *feudalism*, **p.a.** are drept conţinut formarea şi evoluţia proprietăţii feudale, relaţiile de exploatare a ţăranilor dependenţi şi a micilor ţărani liberi de către feudali, lupta ţărănimii pentru înlăturarea exploatării feudale. Proprietatea feudală formată, în general, prin destrămarea marilor latifundii sclavagiste, se întemeia pe proprietatea feudalului asupra pămîntului şi pe transformarea ţăranilor în iobagi. Sistemul dependenţei personale a creat posibilitatea ca nobilul feudal să-şi însuşească prin intermediul *rentei feudale* plusprodusul creat de ţărani. Întreaga epocă feudală a fost străbătută de mişcări şi revolte ţărăneşti îndreptate împotriva exploatării şi aservirii feudale, fără însă ca acestea să poată duce la eliberarea ţărănimii de exploatare. Conţinutul **p.a.** *în capitalism* îl constituie căile de înlăturare a relaţiilor precapitaliste şi pătrunderea capitalismului în agricultură, repartiţia proprietăţii funciare rurale, clasele sociale şi lupta de clasă la sate în condiţiile dominaţiei capitalului, implicaţiile social-economice ale aplicării progresului tehnic în această ramură şi organizarea pe baze capitaliste a marilor exploatări funciare. Naşterea şi dezvoltarea capitalismului în agricultură au avut loc prin deposedarea micilor producători de pămînt şi transformarea lor în proletari liberi, însoţită de monopolizarea condiţiilor materiale ale producţiei de către marii proprietari funciari. În majoritatea ţărilor, relaţiile capitaliste se împletesc cu rămăşiţe feudale sau prefeudale. Agricultura capitalistă se bazează pe separarea micilor ţărani de mijloacele de producţie, implicit de pămînt, care se realizează, de regulă, prin sistemul ipotecilor şi al arendării terenurilor pe care din lipsa mijloacelor materiale ţăranii nu le pot lucra cu familiile lor. Dezvoltarea capitalismului în agricultură este însoţită de diferenţierea în avere şi de clasă a maselor ţărăneşti, de deteriorarea structurii proprietăţii funciare, de formarea de noi clase şi grupuri sociale. Ţărănimea încetează să mai existe ca o clasă omogenă şi se stratifică în mai multe grupe. În structura socială a satului capitalist se disting: 1) *proletariatul agricol*, reprezentat de ţăranii sărăciţi, ruinaţi care îşi vînd forţa de muncă pentru a putea trăi; 2) *ţărănimea*, care, după mărimea şi puterea gospodăriei, se împarte în ţărănime săracă, mijlocaşă şi înstărită, aceasta din urmă reprezentînd burghezia sătească; 3) *moşierimea*, formată din marii proprietari funciari; 4) *capitaliştii care arendează* sau cumpără pămînt de la moşieri şi organizează exploatări agricole pe baze capitaliste. Odată cu trecerea la stadiul monopolist şi mai ales în ultimele decenii, în agricultura unor ţări ca S.U.A., Canada, R.F.G., Franţa s-au produs deplasări importante. Sub impulsul revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane a pătruns puternic progresul tehnic în agricultură, s-a accentuat caracterul intensiv şi comercial al acestei ramuri, exploatările agricole s-au specializat. Toate acestea au determinat creşterea puternică a productivităţii muncii şi a producţiei agricole. Concomitent, s-au produs modificări în structura proprietăţii funciare şi în raporturile de clasă la sate. A crescut considerabil concentrarea producţiei, marile exploatări funciare deţinînd cea mai mare parte din suprafaţă şi din tehnica agricolă, în timp ce micile gospodării sînt nevoite să-şi restrîngă activitatea sau se ruinează. A scăzut cererea de braţe de muncă şi s-a redus populaţia agricolă, iar salariaţii agricoli sînt concentraţi cu deosebire în marile exploatări. La concentrarea proprietăţii funciare participă capitalul monopolist, care şi-a diversificat formele de pătrundere în agricultură, trecînd de la forma creditului şi a comerţului la organizarea directă a producţiei agricole, constituind *monopoluri agricole*. Întrepătrunderea capitalului monopolist cu proprietatea funciară favorizează participarea capitalului financiar la redistribuirea valorii nou create în agricultură şi fuzionarea profitului de monopol cu renta funciară. Aceasta contribuie la adîncirea opoziţiei dintre oraş şi sat, la adîncirea exploatării maselor muncitoare. *Reglementarea monopolist-statală* agravează **p.a.** în etapa contemporană. Intervenţia statului în agricultură, prin multiple forme, urmăreşte protejarea marilor proprietari funciari, a marilor ferme, a monopolurilor şi înlăturarea fermelor şi gospodăriilor mici. Iniţiind programe agrare de restructurare a gospodăriei familiale, statele capitaliste apără interesele monopolurilor, înrăutăţesc situaţia micilor gospodării, condamnîndu-le la pieire. În *ţările în curs de dezvoltare*, **p.a.** are în prezent un caracter deosebit de acut. Ea este agravată de existenţa relaţiilor feudale şi prefeudale în agricultură, de ponderea ridicată a populaţiei agrare, de insuficienţa producţiei de alimente, de limitele pe care le ridică agricultura în dezvoltarea economiei datorită structurii ei anacronice, de dependenţa unor ţări faţă de puterile imperialiste. Rezolvarea **p.a.** în aceste ţări este condiţionată, în primul rînd, de înfăptuirea reformelor agrare, de lichidarea relaţiilor feudale şi semifeudale şi împărţirea pămîntului la ţărani. Naţionalizarea marilor plantaţii şi latifundii aparţinînd monopolurilor străine şi organizarea de ferme de stat sau cooperatiste pe aceste terenuri aduc o contribuţie însemnată la rezolvarea **p.a.**, întrucît se creează premise favorabile pentru adoptarea unor structuri agrare capabile să contribuie la dezvoltarea şi modernizarea ţării. În *România*, **p.a.** a constituit una dintre cele mai acute probleme ale regimurilor trecute. Ea nu şi-a putut găsi rezolvarea decît în anii puterii populare. Secole întregi dezvoltarea agriculturii în țara noastră a fost marcată de exploatarea în diferite forme a maselor de țărani și de numeroase mișcări și răscoale țărănești. Lupta țărănimii pentru pămînt s-a împletit strîns cu lupta împotriva exploatării și asupririi. Dezvoltarea capitalismului în agricultură a avut loc pe calea reformelor. Reformele înfăptuite sub conducerea burgheziei, care era aliată cu moșierimea, au menținut însă puternice rămășițe feudale, iar împletirea celor două forme de exploatare a dus la creșterea gradului de exploatare a maselor țărănești. La insuficiența pămîntului de care suferea marea majoritate a țărănimii muncitoare, se adăugau lipsa uneltelor, țăranii fiind obligați să facă împrumuturi la bănci și la cămătarii satelor, ca și fiscalitatea necruțătoare. Criza agrară interbelică a agravat și mai mult situația țărănimii. Clasele exploatatoare se dovedeau tot mai mult potrivnice unei soluționări a **p.a.** în favoarea țărănimii. Lupta proletariatului, al cărui aliat firesc este țărănimea, rămînea singura speranță a maselor asuprite și obidite de la sate. În timpul celui de-al doilea război mondial, situația țărănimii s-a agravat și mai mult. Politica promovată de guvernul antonescian a accentuat procesul de degradare a agriculturii. Insurecția națională armată antifascistă din August 1944 a deschis însă drumul pentru rezolvarea definitivă a **p.a.** Prin înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare din 1945, după principiul „pămîntul aparține celor ce-l muncesc“, s-a lichidat definitiv moșierimea ca clasă și s-a închegat și dezvoltat alianța muncitorească-țărănească (v. și *reformă agrară*). Partidul nostru a aplicat creator și în **p.a.** adevărurile generale și legitățile construcției socialiste la condițiile concrete ale României, folosind formele cele mai corespunzătoare pentru organizarea trecerii țărănimii pe făgașul socialismului. Încheierea cooperativizării agriculturii în anul 1962 și organizarea activității cooperativelor agricole a marcat victoria revoluției agrare socialiste (v. și *cooperativizarea agriculturii*). Făurirea proprietății socialiste în agricultură nu rezolvă însă automat și problema dezvoltării și modernizării agriculturii. Ea a creat doar cadrul social-economic și organizatoric pentru trecerea la soluționarea celorlalte aspecte ale **p.a.**, și anume: reconstrucția tehnică, modernizarea și asigurarea progresului rapid al producției agricole. Înfăptuirea hotărîrilor Congresului al X-lea al P.C.R. marchează începutul unei noi etape a rezolvării **p.a.**: organizarea agriculturii pe temelii moderne în concordanță cu progresul tehnic contemporan și progresul economico-social general al țării noastre. În procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate au loc dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, perfecționarea organizării și conducerii producției agricole, transformarea tot mai mult a muncii agricole într-o varietate a muncii industriale, ridicarea substanțială a nivelului de trai al țărănimii, apropierea satului, ca grad de civilizație, de oraș. În același timp, pe măsura progresului societății socialiste pe drumul dezvoltării ei multilaterale, are loc, pe de o parte, un proces de deplasare a unei părți foarte însemnate din populația agricolă spre industrie și alte ocupații neagricole, încît spre 1990 în agricultură să fie ocupată doar 12—15% din populația activă, iar pe de altă parte un proces de omogenizare a societății, a cărui desfășurare va duce, în ultimă instanță, și anume atunci cînd se va intra în comunismul deplin, la însăși dispariția claselor sociale.

PROCES DE MUNCĂ, v. **MUNCĂ.**

PROCES DE PRODUCȚIE, activitate socială în care oamenii, cu ajutorul mijloacelor de producție, exploatează, modifică și adaptează elementele naturii, asigurînd totodată echilibrul om-natură, în vederea satisfacerii trebuinţelor omeneşti. Mijloacele de muncă şi obiectele muncii ale **p.** de **p.** reprezintă efectiv mijloace de producţie atîta timp cît ele sînt, cum arăta *K. Marx* (v.), „înviate din morţi" de munca vie, de forţa de muncă. Forţa de muncă, la rîndul său, nu poate acţiona decît în măsura în care dispune de mijloace de producţie în proporţii corespunzătoare. În această intercondiţionare şi continuitate funcţională rezidă unitatea elementelor **p.** de **p.**, unitatea contradictorie dintre factorul material — mijloacele de producţie — şi factorul uman — forţa de muncă. **P.** de **p.** nu constituie ceva dat, gata finit, ci un sistem dinamic de raporturi şi interdependenţe care se dezvoltă şi se perfecţionează necontenit. Se produc schimbări în structura tehnico-materială a **p.** de **p.**; se dezvoltă şi perfecţionează mijloacele de muncă; apar noi obiecte ale muncii necunoscute în trecut; sînt revoluţionate diferite forme ale energiei, precum şi structura acesteia; au loc mutaţii corespunzătoare în cantitatea, structura şi calitatea forţei de muncă etc., la care se adaugă în prezent faptul că ştiinţa devine o forţă nemijlocită de producţie, încorporîndu-se fiecărui element al acestuia şi **p.** de **p.** în ansamblul său. În cadrul acestui sistem, forţa de muncă reprezintă un element activ, creator, hotărîtor. **P.** de **p.** are loc în cadrul unei anumite forme sociale determinate, se manifestă întotdeauna ca un **p.** de **p.** social, în care oamenii, independent de voinţa lor, intră în anumite relaţii economice. Acestea determină modul specific de unire a forţei de muncă cu mijloacele de producţie, imprimînd concomitent şi **p.** de **p.** anumite trăsături distincte. În acest sens, distingem: **p.** de **p.** în *comuna primitivă*; **p.** de **p.** *sclavagist*; **p.** de **p.** *feudal*; **p.** de **p.** *capitalist*; **p.** de **p.** *socialist*. **P.** de **p.** a valorii de întrebuinţare se identifică într-un anumit sens cu procesul de muncă. **P.** de **p.** al mărfii reprezintă unitatea dintre procesul de muncă şi procesul de formare a valorii. În *capitalism*, unirea forţei de muncă cu mijloacele de producţie are loc indirect, pe calea vînzării de către muncitori a forţei lor de muncă clasei burgheze. Proprietatea privat-capitalistă separă forţa de muncă de mijloacele de producţie. Producătorii direcţi devin nonproprietari, în timp ce proprietarii mijloacelor de producţie, capitaliştii, sînt nonproducători. De aceea, **p.** de **p.** capitalist nu se reduce doar la simplul proces de formare a valorii, ci se prezintă ca o unitate contradictorie a *procesului de muncă* şi a *procesului de valorificare*. În *socialism*, se produce unirea directă dintre producători şi mijloacele de producţie. Mijloacele de producţie nu li se mai opun producătorilor ca ceva străin, ce nu le aparţine. Ele încetează de a mai fi un instrument al exploatării lor. Oamenii muncii deţin atît calitatea de producători, cît şi de proprietari, avînd sarcina să administreze în colectiv bunurile materiale şi spirituale create de societate. Această situaţie creează o nouă atitudine a producătorului faţă de **p.** de **p.**, impulsionează spiritul de iniţiativă şi responsabilitate, grija pentru buna gospodărire a avutului obştesc, pentru creşterea productivităţii muncii şi a eficienţei economice. Producătorul este unicul stăpîn şi beneficiar al rezultatelor muncii sale.

PROCES DE VALORIFICARE, proces de sporire a valorii. În *capitalism*, proces de producere a *plusvalorii* (v.), adică prelungirea procesului de formare a valorii dincolo de punctul pînă la care muncitorul a reprodus valoarea forţei sale de muncă. În vederea producerii unei mărfi x capitalistul cheltuieşte, să presupunem, 8 unităţi băneşti pentru cumpărarea mijloacelor de producţie şi 4 unităţi băneşti pentru forţa de muncă. Ca urmare a muncii concrete, muncitorul transferă şi conservă valoarea mijloacelor de producţie în noul produs, creînd o nouă valoare de întrebuinţare, o unitate din marfa x. Concomitent, datorită muncii abstracte el creează în 4 ore de lucru o valoare nouă de 4 unităţi băneşti. Dar procesul de formare a valorii nu încetează după 4 ore de lucru. Pentru ca munca abstractă a muncitorului să adauge mărfurilor şi *plusvaloarea* (v.), procesul de formare a valorii este prelungit dincolo de punctul în care valoarea forţei de muncă, plătită de capitalist, este reprodusă. În cadrul a încă 4 ore, muncitorul va consuma o altă partidă de mijloace de producţie în sumă de încă 8 unităţi băneşti pe care o va transmite asupra unui nou produs şi va crea, totodată, şi valoarea nouă, în mărime de 4 unităţi băneşti. Rezultatul celor 8 ore de muncă va fi nu un singur produs, ci două produse în valoare de 24 de unităţi băneşti, faţă de 20 de unităţi băneşti cît a avansat capitalistul. Capitalul s-a valorificat. Relaţiile de producţie burgheze şi-au pus amprenta asupra procesului de formare a valorii transformîndu-l în proces de creare a plusvalorii, adică în proces de valorificare a capitalului (v. şi *muncă; plusvaloare*).

PROCES ECONOMIC, desfăşurarea în timp şi spaţiu a *fenomenelor economice* (v.), transformările succesive, cantitative şi calitative, intervenite în starea acestora datorită contradicţiilor interne şi influenţei exercitate de procesele economice cu care intră în relaţii de interdependenţă.

PRODUCTIVITATE A CAPITALULUI, expresie folosită în economia politică burgheză pentru a desemna eficienţa unuia din factorii de producţie (în cazul de faţă a capitalului) spre deosebire de aşa-numita *productivitate globală*, care se referă la ansamblul factorilor de producţie. **P.c.** reprezintă, în concepţia adepţilor ei, raportul dintre volumul producţiei totale şi volumul capitalului consumat sau raportul dintre venitul unei perioade date şi capitalul investit (inversul coeficientului capitalului).

PRODUCTIVITATE MARGINALĂ, (în economia politică burgheză) raportul dintre creşterea producţiei şi creşterea unui factor (muncă, capital) dintr-o perioadă faţă de alta spre deosebire de productivitatea medie, care reprezintă raportul dintre volumul producţiei totale şi volumul factorului respectiv dintr-o perioadă dată:

$$\mathbf{P.m.} = \frac{\Delta Y}{\Delta L},$$

iar **p.m.** a capitalului:

$$\mathbf{P.m.k.} = \frac{\Delta Y}{\Delta K},$$

în care: ΔY = creşterea producţiei totale; ΔL = creşterea volumului de muncă; ΔK = creşterea volumului de capital.

„PRODUCTIVITATEA DESCRESCÎNDĂ“, teorie economică burgheză antiştiinţifică, cunoscută şi sub denumirea de „legea universală a fertilităţii descrescînde“ sau „a randamentelor descrescînde“ sau „a randamentelor neproporţionale“, legată de interpretarea eficienţei economice a investiţiilor în agricultură. Adepţii teoriei **„p.d.“** susţin că de la un anumit punct investiţiile suplimentare de capital în agricultură nu sînt însoţite de o creştere în aceeaşi proporţie a randamentului şi a productivităţii muncii. În consecinţă, investiţiile ar deveni tot mai puţin rentabile, iar produsele agricole vegetale şi animale vor solicita cheltuieli tot mai mari şi vor fi tot mai scumpe. Această „lege“ a fost formulată pentru prima oară de către fiziocratul francez *A.R.J. Turgot* (v.), iar *D. Ricardo* (v.) şi-a legat de ea teoria sa asupra rentei funciare şi explicaţia tendinţei de scădere a ratei profitului. Economistul vulgar englez *T.R. Mal-*

thus (v.) a folosit-o drept suport teoretic pentru justificarea tezei sale reacţionare cu privire la caracterul absolut al suprapopulaţiei în orînduirea capitalistă. Unii economişti burghezi contemporani (Clark, Vogt, Pearson, Kock, Carper, în S.U.A., Keynes, Marshall, Huxley, J. Massingham şi E. Hayman, în Anglia, Vogl, în R.F.G., Reboux, în Franţa ş.a.) consideră „**p.d.**“ ca avînd valabilitate în toate ramurile de producţie, manifestîndu-se sub forma unei aşa-numite „legi a restituirii descrescînde“, a „potenţialului biologic descrescînd“, însoţind raţionamentele lor de măsuri care justifică menţinerea exploatării, şomajul, intervenţia statului în economie, stimularea creşterii profiturilor, „îngheţarea“ salariilor etc. Caracterul neştiinţific al teoriei „**p.d.**“ provine din ignorarea progresului tehnico-ştiinţific, a dezvoltării forţelor de producţie în agricultură. În realitate, orice investiţie suplimentară presupune noi maşini, instalaţii, sisteme de exploatare a solului, metode de creştere a animalelor, mijloace pentru transportul produselor etc., care constituie premisa esenţială a sporirii producţiei şi productivităţii muncii în agricultură. Pe o anumită suprafaţă pot fi făcute investiţii din ce în ce mai mari, pentru că însuşi pămîntul este mijloc de producţie, dar aceasta va duce la sporirea productivităţii muncii numai pînă la o anumită limită, dincolo de care creşterea în continuare a investiţiilor nu va aduce şi o creştere corespunzătoare a productivităţii muncii dacă se va baza numai pe nivelul existent la un moment dat al dezvoltării tehnicii, tehnologiei, chimiei şi ştiinţelor agricole. În condiţiile stagnării tehnicii, tehnologiei şi a ştiinţelor agricole, se formează limite extrem de înguste chiar pentru investiţiile suplimentare. Deşi în acest caz poate avea loc o scădere a productivităţii, nu se constată însă întotdeauna şi neapărat această tendinţă. De regulă, orice nouă investiţie de capital este însoţită de perfecţionarea forţelor de producţie, care ridică productivitatea şi reduce cheltuielile pe produs. Întreaga evoluţie a agriculturii mondiale arată inconsistenţa teoriei „**p.d.**“, demonstrînd că, în condiţiile asigurării progresului ştiinţific şi tehnic, posibilităţile de sporire a producţiei şi a productivităţii în agricultură sînt practic nelimitate, iar eficienţa sporită a investiţiilor suplimentare se poate obţine cu condiţia obligatorie a optimizării lor ştiinţifice. Producţia agricolă a sporit în primul rînd în ţările în care s-au făcut masive investiţii suplimentare şi în care a pătruns rapid progresul tehnico-ştiinţific şi s-a asigurat calificarea corespunzătoare a lucrătorilor agricoli, paralel cu reducerea substanţială a celor ocupaţi în agricultură şi creşterea eficienţei economice.

PRODUCTIVITATEA MUNCII, eficacitatea, rodnicia cu care este cheltuită o anumită cantitate de muncă. Ea se măsoară, fie prin cantitatea de produse obţinute într-o unitate de timp, fie prin cheltuiala de muncă pe unitate de produs. **P.m.** este o categorie economică generală, care a existat în toate orînduirile sociale, reflectînd însă în fiecare dintre acestea condiţiile specifice în care se desfăşoară munca, natura relaţiilor de producţie. Creşterea **p.m.** reprezintă procesul prin care acelaşi volum de muncă socială se concretizează într-o masă mai mare de bunuri materiale. Creşterea **p.m.** şi nivelul acesteia sînt determinate de gradul de dezvoltare a forţelor de producţie, de condiţiile tehnice şi economice în care se desfăşoară munca, precum şi de caracterul relaţiilor de producţie care favorizează sau împiedică creşterea ei pe scară socială. **P.m.** este forma principală de exprimare a *eficienţei economice* (v.), caracterizînd gradul de utilizare a resurselor de muncă, de economisire a muncii sociale şi, prin aceasta, posibilităţile de creştere economică în general. Fiecare orînduire socială nouă s-a caracterizat printr-un nivel superior al **p.m.** faţă de cele precedente. Capitalismul a învins feudalismul realizînd o **p.** a **m.** superioară. Socialismul este capabil să realizeze o **p.**a **m.** superioară capitalismului. Căile principale de creştere a **p.m.** în socialism sînt: introducerea progresului tehnic, ridicarea nivelului de calificare a forţei de muncă, organizarea ştiinţifică a producţiei şi a muncii, cointeresarea materială şi stimularea morală a celor ce muncesc **P.m.** este influenţată de o serie de factori: *naturali* (climă, fertilitatea solului); *tehnici* (dezvoltarea ştiinţei, a tehnicii şi tehnologiei); *economici* (calificarea, cointeresarea materială); *social-politici* (nivelul de conştiinţă socialistă, stimularea morală, nivelul de trai); *psihologici* (satisfacţia oferită de muncă, climatul relaţiilor de muncă); *de structură* (structura pe ramuri a economiei naţionale). În economia socialistă, dezvoltarea continuă şi rapidă a forţelor de producţie, favorizată de relaţiile de producţie socialiste, creează condiţiile pentru o creştere rapidă şi necontenită a **p.m.** Dezvoltarea planificată şi organizarea ştiinţifică a întregii producţii sociale, repartizarea raţională a timpului de muncă al societăţii între ramuri şi în profil teritorial, atitudinea nouă a oamenilor faţă de muncă, îmbinarea stimulentelor materiale cu cele morale în muncă, perfecţionarea democraţiei socialiste etc. creează un cadru larg, propice pentru utilizarea tot mai deplină şi mai eficientă a resurselor materiale şi umane, pentru participarea tot mai intensă a membrilor societăţii la acţiunea generală de economisire a muncii sociale. Făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului în România pe calea industrializării socialiste a creat condiţiile pentru lichidarea treptată a înapoierii moştenite de la capitalism în domeniul creşterii **p.m.** În anii construcţiei socialiste, **p.m.** a crescut în ritmuri înalte, ceea ce a permis ca 70—90% din sporul producţiei industriale să se obţină pe seama acesteia. Continuarea eforturilor pe linia modernizării economiei, a utilizării cît mai eficiente a tehnicii noi, precum şi valorificarea tuturor rezervelor existente, vor asigura şi în viitor o creştere a **p.m.** la nivelul cerinţelor impuse de mersul înainte al societăţii noastre spre comunism. **P. m.** *individuale*, eficacitatea cu care este cheltuită forţa de muncă de către un muncitor sau un colectiv de lucrători dintr-o întreprindere, în condiţii specifice de înzestrare tehnică, calificare şi intensitate normală a muncii. Ea se apreciază, de obicei, ca economisire numai a muncii vii şi se măsoară prin timpul de muncă individual cheltuit pentru producerea unui anumit produs sau prin raportarea producţiei globale obţinute (Q) la cantitatea de muncă depusă de un muncitor sau de întregul colectiv al întreprinderii (T). În condiţiile cînd calitatea producţiei este superioară, trebuie luat în calcul şi coeficientul de creştere a calităţii (K) producţiei. Deci formula de calcul a **p.m.** individuale va fi:

$$W = \frac{QK}{T}.$$

Această formulă se aplică la metodele de calcul diferite, în funcţie de modul de exprimare al lui Q sau al lui T într-o serie de indicatori naturali, valorici, naturali-convenţionali, număr mediu scriptic al personalului etc. **P.m.** *sociale*, eficacitatea cheltuirii totale de muncă vie şi materializată, depusă în toate verigile procesului de producţie, începînd cu obţinerea materiei prime şi terminînd cu crearea produsului finit. Ea se măsoară prin timpul de muncă socialmente necesar. **P.m.** sociale nu este o simplă însumare a productivităţilor individuale, ci ea reflectă condiţiile sociale de producţie într-o anumită perioadă. În calculul **p.m.** sociale se foloseşte drept indicator venitul naţional (Vn), care se raportează la numărul lucrătorilor ocupaţi în sfera productivă (N). Deci formula va fi:

$$W = \frac{Vn}{N}.$$

În economia socialistă între **p.m.** individuale şi **p.m.** sociale există o strînsă corelaţie, deoarece economia de muncă dintr-o întreprindere constituie o componentă a acţiunii de economisire a muncii la nivelul întregii societăţi. Cu toate acestea nu orice economie de muncă la nivelul unei întreprinderi duce la creşterea **p.m.** sociale. Nivelul **p.m.** sociale constituie indicatorul cel mai sintetic al gradului de dezvoltare economică a unei ţări, condiţionînd posibilitatea de satisfacere atît a consumului productiv, cît şi individual. În R.S. România problemele **p.m.** au fost cercetate de *Em.Dobrescu* „Productivitatea muncii sociale" (1964); „Productivitatea muncii în industrie", 1968 (*V. Rausser*, red. resp.); a fost publicată dezbaterea „Probleme teoretice şi practice ale productivităţii muncii" în „Contribuţii la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste", vol. 2 (1971); F. Burtan, I. Grădişteanu, A. Spornic (v. şi *legea creşterii productivităţii muncii*).

PRODUCŢIA BUNURILOR DE CONSUM, subdiviziune a producţiei sociale în care se includ: produsele folosite pentru consumul neproductiv; produsele care servesc la lărgirea fondurilor fixe neproductive sau cu destinaţie socială; stocurile de mărfuri din reţeaua comercială şi stocurile din agricultură destinate consumului populaţiei; mărfurile alimentare şi nealimentare destinate consumului populaţiei, constituite ca rezerve de stat; mărfurile alimentare de provenienţă industrială sau agricolă destinate exportului. **P. b. de c.,** care se mai numeşte şi producţia sectorului II al producţiei sociale, însumează: producţia grupei „*B*" din industrie; producţia agricolă produsă în anul pentru care se determină şi care este folosită pentru consumul populaţiei sau pentru rezerve de bunuri de consum; adaosul din operaţiunile de desfacere a bunurilor de consum; o parte din produsul global al ramurii transportului şi telecomunicaţiilor (parte care trebuie să reprezinte o cotă a încasărilor din operaţiunile de transport şi telecomunicaţii legate de consumul individual); întreaga valoare a producţiei „altor ramuri ale producţiei materiale", produsele cărora se folosesc pentru satisfacerea nevoilor populaţiei etc.

PRODUCŢIA MIJLOACELOR DE PRODUCŢIE, subdiviziune a producţiei sociale în care se includ: produsele destinate recuperării mijloacelor de producţie consumate; cele care servesc lărgirii fondurilor fixe productive; producţia neterminată, construcţiile neterminate şi stocurile de producţie; materiile prime, materialele şi utilajele destinate sporirii rezervelor de stat; materiile prime, materialele, utilajele destinate exportului etc. **P. m. de p.** care se numeşte şi producţia sectorului I al producţiei sociale, însumează: producţia grupei „*A*" din industrie; producţia agricolă folosită pentru reproducţie în agricultură (inclusiv stocurile constituite în acest scop) şi pentru consumul productiv din celelalte ramuri ale producţiei materiale şi îndeosebi din industrie (materii prime agricole); producţia construcţiilor cu destinaţia productivă; adaosul din operaţiunile de aprovizionare tehnico-materială; o parte din produsul global al ramurii transporturilor şi telecomunicaţiilor (parte ce trebuie să reprezinte o cotă a încasărilor din operaţiunile de transport şi telecomunicaţii, legate de consumul productiv). Teoria marxist-leninistă a reproducţiei grupează **p.m.** de **p.** în: **p.m.** de **p.** pentru **p.m.** de **p.** şi **p.m.** de **p.** pentru producţia bunurilor de consum. În prima subdiviziune se includ mijloacele de producţie destinate pentru producerea de noi mijloace de producţie (minereu, fontă, oţel, o mare parte din producţia construcţiilor de maşini, din energia electrică etc.). În cea de-a doua subdiviziune se includ mijloacele de producţie destinate pentru obţinerea bunurilor de consum (firele şi ţesăturile consumate pentru obţinerea producţiei de ţesături şi confecţii, lemnul consumat pentru producţia de mobilă, metalul consumat pentru producţia de autoturisme, autobuze, troleibuze şi alte maşini şi instalaţii care se folosesc de către populaţie etc.).

PRODUCŢIE, sferă a reproducţiei sociale în cadrul căreia oamenii transformă şi adaptează la nevoile lor obiectele din natură, creînd bunuri necesare existenţei şi dezvoltării societăţii, între ei stabilindu-se relaţii care imprimă **p.** o anumită formă socială. Indiferent de relaţiile de **p.** în cadrul cărora se desfăşoară, în forma sa generală **p.** presupune unitatea a trei elemente fundamentale: munca însăşi, adică activitatea omului îndreptată spre un anumit scop (v. şi *muncă*), *obiectul muncii* (v.) şi *mijlocul de muncă* (v.). **P.** socială constituie unitatea dialectică, inseparabilă, dintre cele două laturi ale *modului de* **p.** (v.): *forţele de* **p.** (v) şi *relaţiile de* **p.** (v.). **P.** privită în continua sa reluare sau repetare poartă denumirea de reproducţie, cuprinzînd următoarele sfere distincte, dar organic legate între ele: **p.** propriu-zisă, *repartiţia* (v.), *schimbul* (v.) şi *consumul* (v.). În această unitate dialectică, **p.** deţine primatul, are rol determinant şi reprezintă momentul iniţial al reproducţiei. „O anumită producţie determină... un anumit consum, o anumită repartiţie, un anumit schimb şi anumite relaţii între aceste momente diferite“ *(K. Marx)*. La rîndul lor, celelalte sfere ale reproducţiei sociale influenţează activ **p.**, fie în direcţia dezvoltării, fie în direcţia frînării ei. În evoluţia societăţii, intercondiţionările dintre sferele reproducţiei sociale se amplifică şi devin tot mai complexe. În *condiţiile capitalismului*, datorită contradicţiilor antagoniste, care îl caracterizează, celelalte sfere ale reproducţiei influenţează contradictoriu **p.** În *socialism*, unde procesul reproducţiei se desfăşoară în mod planificat, pe baza proprietăţii sociale asupra mijloacelor de **p.**, repartiţia, schimbul şi consumul influenţează pozitiv desvoltarea accelerată şi echilibrată a **p.**, fiind o expresie concretă a superiorităţii relaţiilor de **p.** socialiste faţă de cele capitaliste (v. şi *reproducţie*).

PRODUCŢIE DE MĂRFURI, sistem de relaţii sociale în care produsele se creează de către diferiţi producători separaţi unii de alţii, fiecare din ei fiind specializat în confecţionarea unui produs oarecare, astfel încît, pentru satisfacerea nevoilor sociale, este necesară vînzarea-cumpărarea de produse (care, în virtutea acestui fapt, devin mărfuri) pe *piaţă* (v.). *Diviziunea socială a muncii* (v.) constituie temelia generală a oricărei **p.** de **m.** Pe lîngă aceasta însă, existenţa **p.** de **m.** mai are nevoie şi de prezenţa unei a doua condiţii — independenţa, autonomia producătorilor. Numai produsele unor producători de-sine-stătători se pot întîlni în calitate de mărfuri. Din punct de vedere istoric, **p.** de **m.** a apărut odată cu cea de-a doua mare diviziune socială a muncii (separarea meşteşugurilor de agricultură), în condiţiile în care separarea, autonomia producătorilor avea loc pe baza proprietăţii private. **P.** de **m.** este un proces care ţine de cele mai diferite moduri de producţie, în măsură şi proporţii diferite. **P.** de **m.** bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie nu este totdeauna aceeaşi, deoarece se poate întemeia atît pe mica proprietate a ţăranilor şi meşteşugarilor liberi care se bazează pe munca proprie şi, în care caz, se numeşte **p.** de **m.** simplă sau mica **p.** de **m.**, cît şi pe proprietatea exploatatorilor: sclavagişti, feudali, capitalişti. În orînduirile precapitaliste, **p.** de **m.** ocupă un loc redus, acestora fiindu-le proprie *economia naturală* (v.). De aceea, în aceste orînduiri, dezvoltarea **p.** de **m.** nu duce la întărirea, ci la şubrezirea şi destrămarea lor. **P.** de **m.** a căpătat un caracter general, dominant în capitalism, care reprezintă acel stadiu al dezvoltării, în care nu numai produsele muncii umane, dar chiar şi forţa de muncă a omului devine marfă. În condiţiile proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, legătura dintre producători apare abia la piaţă, iar între munca particulară şi munca socială există o contradicţie antagonistă, care stă la baza altora: contradicţia dintre munca concretă şi munca abstractă, dintre valoarea de întrebuinţare şi valoare, dintre timpul de muncă individual şi cel socialmente necesar. *Legea valorii* (v.), în condiţiile proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, acţionează ca un regulator spontan al **p.** de **m.** Întrucît diviziunea socială a muncii continuă să se dezvolte, iar proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie conduce la o anumită separare, autonomie a producătorilor, **p.** de **m.** continuă să existe şi în socialism, dar aici are o sferă mai restrînsă decît în capitalism şi un caracter deosebit, iar legea valorii nu mai joacă în cadrul ei rol de regulator spontan (v. şi *producţie de mărfuri socialistă*). Avînd un caracter istoric, **p.** de **m.** se supune legilor orînduirii în care există, iar legea valorii acţionează în coordonatele sistemului de legi economice ale formaţiunii date. **P.** de **m.** va dispărea atunci cînd vor dispărea condiţiile care o generează (v. şi *marfă; piaţă; schimb; valoare*).

PRODUCŢIE DE MĂRFURI CAPITALISTĂ, *producţie de mărfuri* (v.) generalizată, bazată pe proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producţie şi pe exploatarea muncitorilor, proletari salariaţi care, neavînd mijloace de producţie proprii, pentru a nu muri de foame, sînt nevoiţi să-şi vîndă forţa de muncă capitaliştilor. În **p.** de **m.c.** contradicţiile proprii producţiei de mărfuri bazate pe proprietatea privată capătă cea mai mare dezvoltare. Aici contradicţia dintre munca particulară şi cea socială îşi găseşte expresia în *contradicţia fundamentală a capitalismului*, adică între caracterul social al producţiei şi însuşirea privat-capitalistă a rezultatelor, iar ca urmare a acţiunii legii valorii în condiţiile exploatării muncii salariate ia naştere legea economică fundamentală a capitalismului, *legea plusvalorii*. **P.** de **m.c.** are ca scop nemijlocit profitul capitaliştilor. Fiind întemeiată pe proprietatea privată, **p.** de **m.c.** se caracterizează prin concurenţă acerbă şi anarhie în producţie pe scară socială. **P.** de **m.c.** a apărut pe baza diferenţierii de clasă a micilor producători de mărfuri, dar s-a extins puternic abia după aşa-numita *acumulare primitivă a capitalului* (v.), în cursul căreia, pe de o parte, au fost formaţi în masă oameni liberi, ca persoane, dar liberi şi de mijloacele de producţie, iar, pe de altă parte, au fost formate mari averi băneşti care au fost investite în mijloace de producţie, luînd astfel naştere noi întreprinderi capitaliste. **P.** de **m.c.** dispare în urma răsturnării revoluţionare a capitalismului şi construirii socialismului de către proletariat împreună cu aliaţii săi (v. şi *mod de producţie capitalist*).

PRODUCŢIE DE MĂRFURI SIMPLĂ (MICA PRODUCŢIE DE MĂRFURI), formă de economie bazată pe proprietatea privată şi munca personală a proprietarului mijloacelor de producţie (meşteşugar, ţăran), în care se produce pentru vînzare. A apărut în perioada descompunerii comunei primitive, odată cu cea de-a doua mare diviziune socială a muncii, şi s-a menţinut de-a lungul formaţiunilor următoare, inclusiv în capitalism. Deşi de acelaşi tip cu producţia de mărfuri capitalistă, deoarece ambele se sprijină pe proprietatea privată, **p.** de **m.s.** se deosebeşte de aceasta prin faptul că se bazează pe munca personală a proprietarului mijloacelor de producţie, pe cînd producţia de mărfuri capitalistă se bazează pe exploatarea muncii salariate. În capitalism acţiunea spontană a legii valorii, concurenţa şi oscilaţiile preţurilor dau naştere unui proces de destrămare a **p.** de **m.s.**, diferenţiind pe micii producători, cei mai mulţi sărăcind şi ruinîndu-se, iar o minoritate îmbogăţindu-se şi devenind capitalişti. Concurenţa nimicitoare a marii producţii capitaliste condamnă inevitabil masele de mici producători la sărăcie şi ruinare. Pentru a scăpa de acestea, micii producători au o singură cale — alianţa cu clasa muncitoare şi, sub conducerea acesteia, să lupte pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, pentru instaurarea puterii politice a proletariatului şi, pe această bază, pentru construirea societăţii socialiste atît la oraşe cît şi la sate. Statul socialist nu expropriază pe micii producători ci sprijină politic, financiar, economic, unirea lor pe baza liberului consimţămînt în cooperative de producţie (v. şi *cooperativă agricolă de producţie; cooperativă meşteşugărească; cooperativizarea agriculturii; producţie de mărfuri*).

PRODUCŢIE DE MĂRFURI SOCIALISTĂ, tip istoric distinct de producţie de mărfuri, întemeiat pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie şi pe munca liberă de exploatare a producătorilor asociaţi. Existenţa **p.** de **m.s.** este determinată de prezenţa diviziunii sociale a muncii şi a autonomiei, separării producătorilor pe baza existenţei celor două forme ale proprietăţii socialiste (de stat şi cooperatiste), inclusiv proprietatea personală a oamenilor muncii. Drept urmare, relaţiile dintre unităţile economice de stat şi cele cooperatiste, ca şi dintre ele şi populaţie sînt relaţii pe bază de cumpărare-vînzare, deci relaţii marfă-bani. Întrucît cooperativele sînt autonome unele faţă de altele, relaţiile marfă-bani există şi în interiorul sectorului cooperatist. Deşi în sectorul de stat toate întreprinderile sînt proprietatea întregului popor, datorită faptului că ele funcţionează pe baza principiului gestiunii economice a unităţilor, care presupune o anumită autonomie operativă, acoperirea din venituri proprii a cheltuielilor şi cointeresare materială, schimburile dintre ele se fac tot ca schimb de mărfuri. **P.** de **m.s.** se deosebeşte radical de celelalte forme ale producţiei de mărfuri (simplă, capitalistă etc.) prin sfera de cuprindere, caracter, scop, mod de desfăşurare ş.a.m.d. Sfera **p.** de **m.s.** este mai restrînsă decît a celei capitaliste deoarece forţa de muncă, pămîntul, apele, pădurile, subsolul, întreprinderile proprietate de stat etc. nu pot constitui obiect de vînzare-cumpărare şi, prin urmare, nu sînt mărfuri. **P.** de **m.s.** nu poate genera relaţii capitaliste, iar contradicţiile ei, prin natura lor, sînt neantagoniste. În socialism, producţia de mărfuri este subordonată scopului acestuia: ridicarea sistematică a nivelului de trai material şi cultural al tuturor membrilor societăţii. Deşi continuă să acţioneze şi în **p.** de **m.s.**, legea valorii nu este regulatorul ei spontan. Fiind supusă legilor economice ale socialismului, **p.** de **m.s.** se dezvoltă în mod planificat, pentru satisfacerea scopului producţiei socialiste. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie, pe baza căreia se desfăşoară planificarea economiei naţionale, oferă posibilitatea ca munca producătorilor socialişti de mărfuri să fie nemijlocit socială. Relaţiile marfă-bani şi categoriile valorice (valoare, bani, preţ, preţ de cost, venit net, beneficiu, dobîndă etc.) au o mare însemnătate pentru conducerea planificată şi dezvoltarea rapidă a economiei socialiste. Ele servesc planificării, dirijării şi controlului proceselor economice, gestiunii economice a unităţilor, armonizării intereselor economice generale, colective şi personale, desfăşurării sistemului de cointeresare materială în vederea sporirii eficienţei întregii activităţi economice. Statul socialist utilizează **p.** de **m.s.**, categoriile valorice şi legea valorii în interesul construcţiei socialismului şi al înaintării spre comunismul deplin.

PRODUCŢIE DE SERIE, producţie caracterizată prin: stabilitatea fabricării unei producţii de o nomenclatură relativ restrînsă, fiecare produs din nomenclatură fabricîndu-se în cantităţi relativ mari; reluarea periodică a fabricării unor grupe identice de produse (periodicitate); posibilitatea specializării locurilor de muncă în efectuarea anumitor operaţii de acelaşi gen şi folosirea unor piese, repere, subansamble standardizate, normalizate sau unificate. În afara utilajelor universale, se folosesc şi utilaje specializate cu un înalt nivel tehnic şi de mare productivitate. În **p.** de **s.** durata ciclului de producţie este mult mai redusă în comparaţie cu cea din producţia individuală, se asigură posibilitatea specializării sectoarelor de producţie, există o mare stabilitate constructivă a produselor, ceea ce determină o comprimare a greutăţii specifice a muncii manuale în ansamblul cheltuielilor de muncă. În activitatea practică, **p.** de **s.** se realizează sub trei forme: serie mică; serie mijlocie; serie mare.

PRODUCŢIE GLOBALĂ, volumul total, în expresie valorică, al producţiei întreprinderilor sau ramurilor economiei naţionale, obţinute într-o anumită perioadă de timp, ca urmare a activităţii productive. **P.g.** a întreprinderii industriale cuprinde: valoarea *producţiei marfă* (v.) şi a materiilor prime aduse de clienţi şi prelucrate în întreprindere; valoarea creşterii sau descreşterii stocurilor (diferenţa ±) de producţie neterminată (numai în întreprinderile cu ciclul lung de fabricaţie, minimum 30 de zile), semifabricate, combustibili, matriţe, modele, scule de producţie proprie. **P.g.** a întreprinderilor sau ramurii se exprimă în preţuri de producţie comparabile şi folosesc la calcularea dinamicii volumului producţiei şi a altor indicatori ai planului. Pentru calcularea riguroasă a productivităţii muncii şi a altor indicatori de eficienţă economică **p.g.** se dovedeşte a fi insuficient de concludentă, întrucît cuprinde şi unele înregistrări repetate de cheltuieli de muncă socială. De aceea, indicatorul care capătă o tot mai mare importanţă este *producţia netă* (v.).

PRODUCŢIE INDIVIDUALĂ, producţie ce se caracterizează prin: fabricarea unei mari varietăţi de produse în cantităţi mici şi instabilitatea nomenclaturii de fabricaţie; lipsa periodicităţii în fabricarea produselor; imposibilitatea specializării tehnologice a locurilor de muncă şi a permanentizării anumitor piese şi detalii, pe anumite locuri de muncă; utilizarea în general a unor maşini, utilaje şi scule, dispozitive şi verificatoare (S.D.V.) universale; durata relativ mare a ciclului de producţie.

PRODUCŢIE MARFĂ, producţia întreprinderilor sau ramurilor economiei naţionale, în expresie bănească, obţinută într-o anumită perioadă şi livrată sau destinată desfacerii. **P. m.** a întreprinderii industriale o formează valoarea tuturor *produselor finite* (v.) şi a semifabricatelor din producţie proprie, livrate sau destinate livrării, valoarea prelucrării materiilor prime şi materialelor clienţilor; valoarea lucrărilor cu caracter industrial prestate pentru terţi (reparaţii, montaj etc.); valoarea reparaţiilor capitale ale utilajelor proprii, executate cu forţe proprii (cheltuielile cu manopera și costul diferitelor piese și materiale, care nu se acoperă din cheltuielile curente ci din fondurile destinate reparațiilor capitale). Finalitatea activității întreprinderii este reflectată cu ajutorul indicatorului „**p.m.** vîndută și încasată“, care exprimă, în esență, faptul că **p.m.** fabricată a fost efectiv livrată, pentru care s-a făcut decontarea cu întreprinderile furnizoare la termenele stabilite.

PRODUCȚIE MEDIE, cantitatea de produse obținute pe o anumită perioadă de timp, considerată ca o medie aritmetică simplă a producției pe perioada de calcul. Pentru înlăturarea influenței factorilor naturali, **p.m.** anuală în agricultură pe o perioadă mai mare, se calculează și pe baza mediei mobile.

PRODUCȚIE NETĂ, produsul nou creat, la nivelul unităților economice, centralelor, ramurilor și ministerelor economice. Ca indicator sintetic, reflectă mărimea *produsului pentru sine* (v.) și a *produsului pentru societate* (v.). În structura **p.n.** se cuprind: retribuția muncii, contribuțiile pentru asigurările sociale, beneficiile, impozitul pe circulația mărfurilor și alte elemente ale *plusprodusului* (v.). Ca indicator de plan în industria republicană a R.S. România, calculul **p.n.** a fost introdus din 1974. Indicatorul **p.n.** oglindește mai exact aportul propriu al fiecărei unități la crearea venitului național; el permite măsurarea eficienței economice a muncii sociale cheltuite, cointeresează colectivele de muncă în reducerea cheltuielilor materiale de producție, în înlăturarea cheltuielilor neeconomicoase, folosirea eficientă a fondurilor de producție și a potențialului uman de care dispun.

PRODUCȚIE NETERMINATĂ, parte a producției industriale, agricole sau din construcții, în expresie bănească, al cărei proces de producție (montaj) nu a fost încheiat la sfîrșitul perioadei de plan sau al celei de calcul și analiză, aflîndu-se în curs de desfășurare. Mărimea **p.n.** depinde, în general, de volumul producției fabricate (sau lotul de produse luat în fabricație) și de durata ciclului de producție. Pe această bază se constituie stocul de **p.n.** necesar desfășurării normale a procesului de producție (v. și *producție globală*).

PRODUCȚIE TERMINATĂ, totalitatea produselor ce pot fi livrate și care întrunesc următoarele condiții: au parcurs toate operațiile de prelucrare și asamblare în întreprinderea respectivă; îndeplinesc cerințele de calitate; au fost recepționate de controlul tehnic de calitate și declarate bune; au fost predate la magazia de produse finite pe bază de documente.

PRODUS, categorie generală a producției sociale, bun material rezultat dintr-un proces de muncă. **P.** poate fi urmarea unei singure activități productive sau a unei suite de activități și se poate prezenta sub formă de **p.** industrial, agricol etc. într-o gamă largă de sortimente. **P.** poate fi: *complex* (îmbinarea mai multor subproduse sau subansamble); *semifabricat; principal* sau *secundar* (corespunzător rolului care îl are în cadrul procesului de producție sau în structura unui agregat etc.). **P.** se mai pot grupa și din punctul de vedere al *calității*, respectiv al gradului în care satisfac diferite necesități de consum productiv sau neproductiv.

PRODUS DE BAZĂ, bun material care se obține cu preponderență în secțiile (sectoarele) de bază și care formează obiectul principal al activității unei unități productive; celelalte produse obținute sînt considerate produse secundare.

PRODUS FINIT, bun material al cărui proces de fabricație s-a încheiat în întreprinderea respectivă și corespunde întocmai standardelor, normelor interne sau altor condiţii tehnice-calitative stabilite. Din această categorie fac parte produsele destinate livrării în afara întreprinderii sau utilizate pentru necesităţile proprii de investiţii, reparaţii capitale ale clădirilor, gospodăriei anexe etc.

PRODUS GLOBAL, indicator prin care se exprimă, sub formă bănească, totalitatea valorilor de întrebuinţare produse într-o ramură a producţiei materiale şi a serviciilor de producţie într-o perioadă de timp (de obicei un an). Prin însumarea **p.g.** al tuturor ramurilor producţiei materiale şi a serviciilor de producţie se obţine produsul social.

PRODUS INTERN BRUT (engl. Gross Domestic Product — G.D.P.), indicator macroeconomic al statisticii occidentale, care reprezintă valoarea tuturor bunurilor produse şi a serviciilor prestate într-o ţară, într-o perioadă dată, de obicei un an (producţia internă netă, serviciile prestate de funcţionari şi casnice, producţia şi serviciile nete ale „naţionalilor“ de peste graniţă etc). Aşa cum este calculat de statistica oficială burgheză, **p.i.b.** include în structura sa nu numai veniturile primare, ci şi cele derivate şi chiar venituri fictive. **P.i.b.** se calculează în preţuri curente. De asemenea, el este calculat în preţurile de piaţă şi în preţurile „factorilor de producţie“. De regulă, calculele iniţiale se fac în preţuri de piaţă. Dacă din volumul **p.i.b.**, calculat în preţurile de piaţă, se scade suma impozitelor indirecte se obţine mărimea indicatorului respectiv în preţurile „factorilor de producţie“. În măsura în care ponderea elementelor fictive incluse în **p.i.b.** rămîne constantă, acest indicator oferă posibilitatea unei anumite caracterizări a celor mai importante procese şi fenomene din ţările capitaliste în dinamica lor. **P.i.b.** poate fi şi este folosit cu succes în analize comparative internaţionale, mai ales dacă se corelează şi cu cunoaşterea metodologiei concrete de calcul din ţările comparate (puterea economică a ţărilor capitaliste, forţa lor de concurenţă, structura pe ramuri a economiilor naţionale ale ţărilor burgheze, ritmul de creştere economică).

PRODUS MARGINAL, bunuri fizice sau servicii obţinute prin creşterea marginală a resurselor.

PRODUS NAŢIONAL BRUT (engl. Gross National Product — G.N.P.), indicator macroeconomic al statisticii occidentale, care reprezintă valoarea tuturor bunurilor produse şi a serviciilor prestate într-o ţară, într-o perioadă dată, de obicei un an (produsul intern brut), la care se adaugă intrările (ieşirile) nete de venituri din (spre) străinătate, adică soldul relaţiilor economice externe. În funcţie de rezultatul economic al relaţiilor economice externe (excedent, deficit, echilibru), **p.n.b.** poate fi mai mare, mai mic sau egal cu produsul intern brut. Analiza comparativă a acestor doi indicatori sintetici ai statisticii burgheze permite relevarea contribuţiei relaţiilor economice externe la creşterea economică a ţării date (v. şi *produs intern brut*).

PRODUS NAŢIONAL NET (engl. Net National Product — N.N.P.), indicator macroeconomic al statisticii oficiale occidentale, exprimînd valoarea de piaţă a bunurilor produse şi a serviciilor prestate într-o anumită ţară şi într-o perioadă de timp dată, de obicei un an, care rămîne după scăderea mărimii capitalului fix cheltuit (amortizarea). **P.n.n.** se calculează în preţuri de piaţă şi în costurile factorilor de producţie. Ca mărime absolută, el este egal, de regulă, cu venitul naţional, evident, calculat tot pe baza metodologiei folosite în aceste ţări.

PRODUS NECESAR, partea din produsul creat de către lucrătorii din sfera productivă, în orice orînduire socială, în *timpul de muncă necesar*. În *capitalism*, limita maximă a **p.n.** este valoarea forţei de muncă şi îmbracă în cea mai mare parte forma salariului individual. În *socialism*, **p.n.** îmbracă forma *produsului pentru sine* (v.). Mărimea **p.n.** în socialism nu mai este limitată de valoarea forţei de muncă deoarece aceasta nu este marfă. Această mărime depinde în fiecare etapă de gradul de dezvoltare a societăţii, de nivelul productivităţii muncii sociale, de proporţiile în care se împarte venitul naţional în fond de consum şi în fond de dezvoltare şi de contribuţia lucrătorului la crearea venitului naţional. **P.n.** este sursa principală a fondului de consum individual.

PRODUS NET (engl. Net Product — N.P.), indicator macroeconomic în statistica oficială occidentală, care reprezintă producţia netă şi serviciile nete efectuate într-o ţară, într-o anumită perioadă, de obicei un an. El se determină prin scăderea din *produsul naţional brut* (v.) sau din *produsul intern brut* (v.) a volumului anual al amortizărilor. În funcţie de indicatorul sintetic global de la care se porneşte (produsul naţional brut sau produsul intern brut), **p.n.** mai este denumit *produs naţional net* sau *produs intern net*. **P.n.** calculat în preţurile „factorilor de producţie" (preţurile de piaţă minus impozitele indirecte) este considerat de statistica oficială occidentală ca fiind egal cu venitul naţional.

PRODUS PENTRU SINE, formă istorică a *produsului necesar* (v.) în socialism, care se repartizează lucrătorilor din sfera productivă. În întreprinderile proprietate de stat, **p.p.s.** intră în posesia lucrătorilor sub forma retribuţiei individuale, adaosurilor şi premiilor, din care se scad impozitele, precum şi prin veniturile obţinute din fondurile social-culturale ale statului. Ţăranul cooperator intră în posesia **p.p.s.** prin veniturile în bani şi în natură primite de la C.A.P. pentru munca prestată şi veniturile din gospodăria personală, din care se scad impozitele, precum şi prin veniturile obţinute din fondurile social-culturale ale statului sau ale cooperativei al cărui membru este.

PRODUS PENTRU SOCIETATE, parte a valorii nou create în socialism de către lucrătorii din sfera productivă în timpul de muncă pentru societate. **P.p.s.** este cedat societăţii de către lucrători în calitate de producători şi însuşit de către ei în calitate de proprietari colectivi asupra mijloacelor de producţie. **P.p.s.** intră în posesia societăţii sub formă de beneficiu, impozit pe circulaţia mărfurilor, impozit de regularizare, taxe asupra terenurilor şi fondurilor de producţie, dobînzi etc. şi este destinat reproducţiei lărgite, rezervelor de stat, formării de fonduri social-culturale ale statului, retribuirii lucrătorilor din sfera neproductivă (v. şi *venit net al societăţii*).

PRODUS SOCIAL, totalitatea valorilor de întrebuinţare create într-o ţară, în decursul unei perioade de timp determinate, de obicei un an. **P.s.** se obţine în procesul muncii desfăşurate de lucrători în sfera productivă, utilizîndu-se elementele avuţiei naţionale. **P.s.** şi *avuţia naţională* (v.) se condiţionează reciproc, în sensul că mărimea şi structura **p.s.** depind în mare măsură de volumul şi diversitatea avuţiei naţionale, iar aceasta din urmă se lărgeşte adăugîndu-i-se anual părţi însemnate din **p.s.** În societatea socialistă **p.s.** este rezultatul muncii nemijlocit sociale şi aparţine tuturor celor ce muncesc. Creşterea rapidă şi utilizarea lui planificată este o expresie a identităţii intereselor fundamentale ale întregii societăţi. Caracterul de marfă al producţiei sociale implică necesitatea de a se studia structura **p.s.** sub un dublu aspect: 1) din punct de vedere *natural-material*, **p.s.** este alcătuit din mijloace de producţie, inclusiv serviciile de producţie, şi din bunuri de consum — bunuri materiale şi unele servicii de consum. Ponderea fiecăreia dintre cele două categorii de bunuri în **p.s.** este influenţată hotărîtor de nivelul general al dezvoltării forţelor de producţie şi de structura pe ramuri a complexului economic naţional; 2) din punct de vedere valoric, **p.s.** se compune din *fondul de înlocuire* (v.), respectiv din valoarea mijloacelor de producţie consumate pentru producerea lui, şi din *venitul naţional* (v.), respectiv din valoarea nou creată în cursul anului respectiv. Studiul mărimii, ritmului de creştere şi al structurii **p.s.** permite cunoaşterea ansamblului legăturilor şi proporţiilor existente în economia naţională, relevă complexitatea reală a diviziunii sociale a muncii şi furnizează importante concluzii pentru organizarea şi conducerea planificată a reproducţiei sociale. De asemenea, evoluţia mărimii relative a celor două componente ale **p.s.** constituie un indicator generalizat al eficienţei activităţii economice naţionale. Pe baza industrializării socialiste, a dezvoltării întregii economii naţionale, **p.s.** în ţara noastră a sporit în 1973 faţă de 1950 de 8,52 ori, cu un ritm mediu anual de 9,8%, iar în cincinalul 1976—1980 urmează să crească la 147—154%, cu un ritm mediu anual de 8—9%.

PRODUS SOCIAL FINAL, indicator care serveşte la măsurarea rezultatelor producţiei sociale; rezultă din însumarea *veniului naţional* (v.) şi a *fondului de amortizare* (v.), deosebindu-se de *produsul social* prin aceea că **p.s.f.** nu cuprinde cheltuielile cu materiile prime, materialele, piesele de schimb, energia, apa etc. Eliminarea din calcul a valorii acestor elemente materiale are scopul de a înlătura efectul deformant al înregistrărilor multiple, care cresc odată cu adîncirea diviziunii sociale a muncii şi intensificarea cooperării în producţie. Mărimea **p.s.f.** permite o evaluare mai exactă a efectului util al activităţii productive şi a corelaţiilor dintre ramurile şi sectoarele producţiei sociale.

PROFESIUNE, gen de muncă pe care o persoană o poate exercita, pe baza unei pregătiri teoretice şi practice speciale. În funcţie de gradul de dezvoltare a forţelor de producţie şi a diviziunii sociale a muncii, există o multitudine de **p.** ce desemnează atît genuri de muncă diferite, cît şi nivel de instruire profesională diferit (de exemplu, strungar, lăcătuş, tractorist, operator etc. sau inginer, economist, profesor, medic etc.). Noţiunea de **p.** are o sferă de cuprindere mai largă decît *specializarea*, de regulă o **p.** incluzînd mai multe specialităţi (de exemplu, muncitorul de **p.** *electrician* poate să fie specializat în exploatarea reţelelor electrice, în montarea şi reparaţii de cabluri electrice subterane etc.; inginerul poate fi specializat în mecanică, electronică etc.). Exercitarea **p.** presupune funcţii de producţie şi responsabilităţi deosebite. Progresul tehnico-ştiinţific influenţează complex asupra **p.**: 1) se schimbă înzestrarea tehnică a muncii în care are loc exercitarea acestora; 2) se produc modificări în conţinutul operaţiunilor ce definesc o **p.** sau alta, sporind sau diversificînd cuantumul cunoştinţelor ce se cer a fi însuşite; 3) apar noi **p.** (de exemplu, cele legate de tehnica electronică, de construirea şi utilizarea navelor cosmice); 4) are loc procesul de profesionalizare a unor munci (de exemplu, munca de zootehnist, viticultor, pomicultor — bazată altădată pe tradiţie, experienţă şi deprinderi — cere a fi îndeplinită de către muncitori cu o anumită instruire profesională şi nu ocazionali); 5) se restrîng sau dispar unele **p.** în concordanţă cu trebuinţele societăţii (v. şi *specializare a forţei de muncă*).

PROFILARE, stabilire a obiectului principal de producţie al unei unităţi economice şi orientarea activităţii ei în scopul asigurării cu mijloacele de producţie şi forţa de muncă corespunzătoare realizării acestuia. Determinarea profilului unei unităţi presupune: stabilirea, în linii mari, a grupelor de produse pe care urmează să le producă şi orientarea direcţiei lor de dezvoltare în viitor; creşterea corespunzătoare a înzestrării tehnice şi pregătirea cadrelor necesare. Prin **p.** se asigură: realizarea de serii mari de fabricaţie, utilizarea raţională a mijloacelor de muncă specializate şi a procedeelor tehnologiei avansate, precum şi creşterea eficienţei economice. Adîncirea **p.** unităţilor economice duce la specializarea lor.

PROFILARE A PRODUCŢIEI AGRICOLE, formă a diviziunii sociale a muncii în agicultură, care îşi găseşte expresia în orientarea *profilului de producţie* al unităţilor şi al zonelor agricole, respectiv stabilirea ramurilor de bază şi complementare, precum şi a principalelor culturi şi specii de animale. În acest proces se ţine seama de condiţiile economice şi pedoclimatice şi de cerinţele care decurg din planul naţional unic. **P.p.a.** presupune existenţa mai multor ramuri de producţie vegetală şi animală, profilul fiind însă imprimat de o *ramură de bază* care poate fi diferită de la o unitate la alta, ori de la o zonă la alta. De regulă, profilul zonei agricole influenţează esenţial profilul unităţii agricole. Profilul unei unităţi sau zone agricole se cunoaşte, în principal, după structura producţiei globale, iar profilul lor în cadrul ansamblului agriculturii, după structura producţiei marfă. Concentrarea producţiei pe zone de producţie favorizează profilarea unităţilor agricole, respectiv stabilirea unei ramuri de producţie de bază, care să formeze direcţia centrală a orientării producţiei, în trecerea ei spre specializare. **P.p.a.** are un rol important în procesul repartizării teritoriale a producţiei agricole, în stabilirea proporţiilor interne pe unităţi şi zone agricole ale producţiei agricole vegetale şi animale, în sporirea eficienţei economice în agricultură.

PROFIT, forma transformată a plusvalorii; plusvaloarea privită ca un rezultat al întregului capital investit şi nu numai al părţii sale variabile. Analizînd relaţiile interne ale producţiei capitaliste se constată că **p.** nu este decît forma pe care o capătă plusvaloarea ca excedent peste capitalul total avansat. Prin transformarea plusvalorii în **p.** se creează impresia falsă că izvorul plusvalorii ar fi întregul capital avansat. Se maschează astfel faptul că munca neplătită a muncitorului este unica sursă a plusvalorii şi deci a **p.** Demonstrînd că **p.** provine din plusvaloare, *K. Marx* (v.) a demascat inconsistenţa teoriilor apologetice ale economiştilor burghezi care încearcă să prezinte **p.** ca un „premiu pentru buna administrare", ca o „răsplată a riscului", ca o „primă de abstinenţă". Fiind o categorie economică specifică modului de producţie capitalist, **p.** va dispărea odată cu desfiinţarea relaţiilor de producţie burgheze. În *capitalismul premonopolist,* plusvaloarea se manifestă sub forma **p.** *mijlociu,* ca rezultat al formării unei rate mijlocii a **p.** (v. şi *egalizarea ratei profitului).* În *capitalismul contemporan,* principiul împărţirii **p.** după capital nu mai este suficient. El este completat cu principiul împărţirii **p.** după gradul de monopolizare a producţiei, a ramurii etc. În capitalismul contemporan plusvaloarea se manifestă sub forma **p.** *de monopol* — formă a **p.** capitalist specifică stadiului monopolist, inclusiv capitalismului monopolist de stat, care se compune din **p.** mijlociu şi spraprofitul monopolist. **P.** de monopol exprimă relaţii mai complexe şi mai profunde decît **p.** mijlociu (v. şi *legea profitului ridicat de monopol; preţ de monopol).* **P.** *bancar,* parte a valorii create de muncitorii din sfera producţiei şi care apare ca diferenţa dintre dobînzile şi comisioanele încasate de bancă şi cele plătite de ea, precum și alte cheltuieli efectuate de către bancă. **P.** bancar este o categorie economică care exprimă relațiile multilaterale dintre capitaliștii bancheri, pe de o parte, și capitaliștii întreprinzători, pe de altă parte, în calitatea lor de creditori și debitori. Rata **p.** bancar tinde să fie egală cu rata medie a **p.** din industrie și comerț, deoarece mecanismul migrării capitalurilor duce la egalizarea ratei **p.** în toate ramurile economiei capitaliste, inclusiv în domeniul bancar. **P.** *comercial*, parte a plusvalorii creată în sfera productivă, pe care capitalistul industrial o cedează comerciantului pentru realizarea mărfurilor sale. În capitalismul liberei concurențe, capitalul comercial participă la formarea ratei generale a **p.**, în raport cu partea pe care el o reprezintă din capitalul social total. Capitaliștii comerciali își măresc **p.** nu numai pe seama părții din plusvaloarea cedată de capitalul industrial, ci și pe seama exploatării lucrătorilor productivi din sfera circulației, precum și pe seama consumatorilor, prin mărirea prețurilor etc., a ruinării micilor producători, acaparîndu-le produsele la prețuri scăzute și impunîndu-le condițiile lor etc. **P.** *industrial*, plusvaloarea creată în sfera producției materiale care revine capitalistului industrial, în raport cu mărimea capitalului avansat. Împărțirea plusvalorii între diferitele grupuri de exploatatori are loc în procesul luptei de concurență. Capitaliștii industriali tind să cedeze cît mai puțină plusvaloare comercianților, bancherilor etc.; aceștia din urmă însă luptă ca o parte cît mai mare a acesteia să le revină lor sub formă de **p.** comercial, dobîndă sau rentă funciară. În condițiile capitalismului monopolist, **p.** industrial, bancar, comercial și renta funciară tind tot mai mult să se contopească în **p.** de monopol. **P.** *brut*, **p.** total, determinat ca diferența între prețul de cumpărare și prețul de vînzare al produsului respectiv la vînzător, fără a se ține seama de cheltuielile făcute de acesta pentru a realiza marfa. **P.** *net* este diferența între **p.** brut și cheltuielile privind realizarea mărfii, inclusiv impozitul pe venit. Pentru a calcula **p.** net se întocmesc conturi de **p.** și pierdere în creditul cărora apare **p.** brut dedus din conturile comerciale, iar la debit apar diferitele cheltuieli efectuate în perioada luată în considerare (impozite, chirii, taxe, salarii, asigurări, dobînzi la împrumuturi, reclamă, energie ș.a.).

PROGNOZĂ, anticipare a desfășurării în viitor a unor fenomene și procese din domeniul economiei, tehnologiei, științei, societății în ansamblul ei etc., plecînd de la experiența anterioară și folosind un ansamblu de metode și tehnici necesare obținerii de cunoștințe privind evoluția acestora într-o perspectivă mai îndepărtată; ea leagă într-un singur tot trecutul, prezentul și viitorul. Potrivit domeniului de anticipare a viitorului, se disting mai multe forme ale **p.** : 1) **p.** *economică*, anticipare a desfășurării în viitor a fenomenelor și proceselor economice, pornind de la experiența anterioară și luînd în considerare mutațiile previzibile ce vor avea loc în viitor sub impulsul progresului în știință și tehnică, schimbărilor în domeniul demografic și în relațiile social-politice etc. **P.** economică nu se identifică cu planificarea; în timp ce **p.** reprezintă o estimare a situației viitoare posibile, o activitate anterioară planului, pe baza evoluției precedente și a celor mai noi date oferite de știință, planul este o întruchipare a deciziei politico-economice deja adoptate, luînd în calcul și datele furnizate de însăși **p.** ; în acest sens, **p.** alcătuiește împreună cu planul o unitate indisolubilă. **P.** economică constituie baza pentru determinarea concretă a obiectivelor planurilor economice și a posibilităților, condițiilor și mijloacelor necesare îndeplinirii lor. Pentru a putea servi acestui scop, **p.** economică trebuie să îndeplinească următoarele funcții: cercetarea și descoperirea tendințelor proceselor și fenomenelor economice; estimarea acţiunii lor viitoare; elaborarea mai multor alternative de dezvoltare în perspectivă; ierarhizarea alternativelor în vederea luării deciziei optime. **P.** economică reprezintă atît o bază pentru elaborarea planurilor de perspectivă, cît şi pentru soluţii operative de adaptare a organismului economic sau a unei părţi a acestuia la cerinţele ce se întrevăd în viitor. Punctul de plecare al **p.** economice îl constituie cunoaşterea legităţilor economice obiective, evidenţierea laturilor esenţiale ale economiei şi interdependenţa, calitativă şi cantitativă, dintre aceste laturi. În acest scop, un rol deosebit are sistemul informaţional, ştiinţific organizat. Corespunzător realităţilor economice, **p.** economică trebuie înfăptuită la trei niveluri diferite de agregare, şi anume: la nivelul întregii economii naţionale, unde latura formală a proceselor este oglindită cu ajutorul diferitelor modele macroeconomice; la nivelul ramurilor şi al unităţilor teritorial-administrative, unde se folosesc modele comasate, din mai multe sectoare; la nivelul producţiei diferitelor produse, unde „dezagregarea“ proceselor economice atinge un nivel ridicat de concretizare. Întrucît procesele economice se desfăşoară pe durate de timp diferite (o anumită durată are ciclul fondurilor fixe şi o alta reproducţia populaţiei în decursul unei generaţii) se impune o periodizare în funcţie de caracterul diferitelor procese şi laturi ale economiei, precum şi de durata ciclurilor respective. Totodată este necesară abordarea **p.** economice şi prin prisma consecutivităţii interne a procesului de reproducţie, adică a dependenţei în timp (determinată de succesiunea proceselor tehnologice şi naturale) dintre procese şi durata lor. În procesul elaborării **p.** economice au apărut, s-au dezvoltat şi s-au perfecţionat o serie de metode şi tehnici proprii studierii acesteia cum sînt: *metoda comparaţiei*, care constă în determinarea dezvoltării viitoare, pornind de la analiza tendinţelor sau fazelor dezvoltării în ţările avansate sau relativ avansate; *metoda extrapolării*, prin care se proiectează în viitor tendinţele structurale actuale ale dezvoltării; *metoda reflexivă*, prin care creşterea în viitor se stabileşte în funcţie de trendul prezent, modificat potrivit anumitor orientări viitoare; *metoda normativă*, care stabileşte diverse norme de consum tehnic şi social în funcţie de stadiul de dezvoltare a economiei naţionale. Continuitatea în planificare, promovată de către P.C.R. în conducerea planificată a economiei naţionale, se sprijină consecvent pe activitatea de **p.**, ia în considerare legătura care există între **p.** şi plan. 2) **P.** *tehnologică şi ştiinţifică*, activitatea complexă de estimare posibilă a creaţiei tehnico-ştiinţifice în viitor, precum şi a efectelor previzibile ale acesteia asupra factorilor fundamentali ai producţiei (forţa de muncă şi tehnica) asupra evoluţiei producţiei şi nevoii sociale şi dezvoltării generale a societăţii. **P.** tehnologică şi ştiinţifică reprezintă un proces de determinare a variatelor alternative de dezvoltare a ştiinţei, tehnicii şi tehnologiei, indisolubil legate de alternativele dezvoltării economice. **P.** tehnologică poate fi *explorativă*, atunci cînd se pleacă de la starea existentă a tehnicii şi se prelungeşte în viitor, pe baza unor observaţii, şi *normativă* atunci cînd se pleacă de la determinarea scopurilor, nevoilor şi dorinţelor viitoare, desfăşurîndu-se invers către prezent. **P.** tehnologică şi ştiinţifică face legătura între progresul ştiinţific şi cel tehnic, le concretizează şi adaptează la cadrul economic şi politic. Ea constituie o estimare a ceea ce este posibil, urmînd ca din seria de posibilităţi, factorii de decizie macro şi microeconomici să desprindă ţelurile tehnologice şi priorităţile ştiinţifice pe care le socot cele mai potrivite. **P.** tehnologică şi ştiinţifică are în vedere aprecierea dezvoltării previzibile, începînd cu apariţia noilor idei ştiinţifice şi tehnice, mergînd pînă la asimilarea lor în economie. Potrivit cercetărilor, s-au stabilit patru tipuri componente ale **p.** progresului tehnico-ştiinţific: **p.** descoperirilor ştiinţifice şi a invenţiilor cu caracter de pionierat, deci fundamental noi; **p.** domeniilor de aplicare a descoperirilor şi invenţiilor; prognozarea apariţiei produselor noi; prognozarea difuzării în ramurile economiei a descoperirilor ştiinţifice, a invenţiilor şi a noilor tipuri de construcţii şi de produse. În ţara noastră activitatea de prognoză a devenit o constantă a politicii partidului şi statului. Începînd cu Congresul al X-lea al P.C.R. fiecare plan cincinal este elaborat pe baza studiilor de prognoză care proiectează dezvoltarea economico-socială a României pe o perioadă de 15—20 de ani. Astfel planul pe 1971—1975 are la bază prognoza conturată la Congresul al X-lea pînă în 1985, iar planul pe 1976—1980, prognoza stabilită pînă în 1990, la Congresul al XI-lea al P.C.R. Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României pe drumul comunismului este în esenţa sa o **p.** ştiinţific fundamentată de progres rapid şi multilateral al ţării pe o perioadă de 20—25 de ani (v. şi *previziune economică)*.

PROGRAM AGRAR, ansamblu de principii, obiective şi sarcini ale partidului clasei muncitoare în domeniul agriculturii, parte componentă a programului general de construire a societăţii socialiste şi comuniste. **P.a.** cuprinde direcţiile fundamentale în problema agrară, elaborate în scopul creării şi întăririi alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănime, sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul comunist; prin el se coordonează eforturile comune în lupta pentru lichidarea rămăşiţelor feudale şi a exploatării capitaliste, pentru făurirea relaţiilor de producţie socialiste bazate pe proprietatea obştească asupra mijloacelor de producţie. **P.a.** se completează şi se îmbogăţeşte cu noi obiective şi sarcini impuse de condiţiile concret-istorice ale etapei de edificare a agriculturii (v. şi *cooperativizarea agriculturii; politica agrară a P.C.R.; transformarea socialistă a agriculturii)*.

PROGRAM ECONOMIC, ansamblu de principii, coordonate, obiective şi măsuri practice corelate între ele privind dezvoltarea economiei naţionale sau a unor sectoare ale acesteia, soluţionarea unor probleme speciale sau a unor dificultăţi economice. Durata unui **p.e.** depinde de obiectivele preconizate şi etapele propuse pentru rezolvarea lor, de sistemul economico-social şi de forma de guvernămînt. **P.e.** este elaborat de regulă de către partidul de guvernămînt dintr-o anumită ţară şi este aplicat de guvernul ţării respective. **P.e.** din *ţările capitaliste* reflectă interesele de clasă ale burgheziei, iar în ţările imperialiste rolul crescînd al mecanismului monopolist-statal în viaţa economică. Aceste programe sînt elaborate, de regulă, pe durata unei legislaturi şi dau expresie acelor scopuri pe care le urmăresc grupările monopoliste care susţin partidul de guvernămînt. **P.e.** din aceste ţări prevăd de obicei două tipuri de sarcini: pentru sectorul de stat, sarcini obligatorii; pentru sectorul privat, sarcini cu caracter de recomandări. Obiectivele şi măsurile care şi le propun aceste **p.e.** urmăresc îndeosebi soluţionarea unor probleme cu care este confruntată economia capitalistă: stimularea producţiei capitaliste şi a vînzărilor de mărfuri pe piaţa internă şi externă, ocuparea forţei de muncă, stăvilirea inflaţiei, creşterea profiturilor şi stimularea investiţiilor de capital, reducerea deficitului balanţelor de plăţi externe, unele probleme de ordin social ş.a. Pentru atingerea acestor obiective se folosesc o serie de pîrghii economice cum ar fi: sistemul impozitelor, taxele vamale, comenzile de stat, investiţiile de capital de stat, taxa scontului ş.a. Controlul realizării **p.e.** are un caracter indirect. **P.e.** elaborate în societatea capitalistă nu pot înlătura tarele organice ale economiei întemeiate pe proprietatea burgheză: şomajul, crizele, inflaţia etc. Lupta pentru profituri cît mai mari, concurenţa internă şi externă, interesele divergente determină adeseori firmele capitaliste să acţioneze în direcţii opuse celor prevăzute în **p.e.** În *ţările socialiste*, **p.e.** constituie o componentă principală a programelor partidelor comuniste şi muncitoreşti de edificare a societăţii socialiste şi comuniste. Ele sînt programe de lungă perspectivă, cu obiective concrete, corespunzătoare etapei dezvoltării economico-sociale, elaborate şi realizate cu sprijinul direct al oamenilor muncii. În ţara noastră **p.e.** al Partidului Comunist Român constituie parte organică a Programului său general de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare spre comunism — obiectiv strategic fundamental al actualei etape de dezvoltare social-istorică a României. Elaborat pe baza concepţiei materialismului dialectic şi istoric, a legităţilor obiective ale dezvoltării sociale şi a condiţiilor concrete ale ţării, **p.e.** constituie expresia cea mai fidelă a intereselor fundamentale ale tuturor oamenilor muncii din România, fără deosebire de naţionalitate. **P.e.** al partidului este mai larg. mai cuprinzător decît planul naţional unic al dezvoltării economice şi sociale. În afară de obiectivele şi sarcinile dezvoltării economice (care se prezintă mai detaliat prin indicatorii planului naţional unic), **p.e.** mai cuprinde şi măsuri privind perfecţionarea relaţiilor de producţie, a conducerii organizării şi planificării economiei, folosirea pîrghiilor economico-financiare (sistemul de preţuri, bugetul de stat, sistemul de retribuire a muncii, beneficiul, creditul etc.).

PROGRAMARE, acţiune de a stabili programe (planuri) în care sînt fixate, în ordinea desfăşurării lor, etapele unor activităţi pentru o anumită perioadă de timp, astfel încît dintre toate variantele elaborate să se poată alege cea care satisface „principiul eficienţei": fie maximizarea efectului la un nivel dat al efortului, fie minimizarea efortului la un nivel dat al efectelor. **P.,** interpretată în termenii eficienţei economice, reprezintă **p.** *economică* şi se referă la acţiunea de elaborare a programelor de alocare a resurselor, de dezvoltare a întreprinderilor, ramurilor şi economiei naţionale etc. pe diferite orizonturi de timp. **P.** *operativă*, ramură a **p.** economice care se referă la elaborarea programelor privind desfăşurarea execuţiei produselor în cantităţile şi la termenele stabilite, folosind raţional resursele disponibile. Spre deosebire de planificarea producţiei, **p.** operativă se efectuează pe un termen scurt (lună, decadă, zile), se referă în general la eşaloanele inferioare de execuţie (secţie, atelier, şantier) şi la aspectele de detaliu ale planificării producţiei, considerînd că prevederile planului sînt restricţii (condiţii) date iniţial. În cadrul **p.** operative se au în vedere următoarele tipuri de probleme: de afectare (repartizare a sarcinilor pe muncitor şi de încărcare a utilajelor), de amplasare a utilajelor, de transport şi succesiune a operaţiilor, de stabilire a necesarului de resurse. Pentru rezolvarea problemelor de **p.** economică şi operativă se recurge la **p.** matematică, instrument în măsură să determine soluţiile optime. **P.** *matematică* reprezintă analiza diferitelor aspecte ale activităţii economice cu ajutorul metodelor matematice în scopul alegerii variantei optime dintr-o mulţime de variante posibile. Modelul matematic al problemei de **p.** matematică descrie: 1) condiţiile în care se desfăşoară activitatea analizată, numite *restricţii*, exprimate sub forma unui sistem de relaţii (ecuaţii sau inecuaţii) care cuprind variabilele problemei şi coeficienţii tehnici şi 2) obiectivul de optimizare a unui anumit rezultat dependent de aceleaşi variabile care figurează în restricţii, formulat sub forma unei funcţii numită *funcţie obiectiv* ale cărei valori maxime sau minime trebuie determinate. Problema **p.** matematice se poate formula astfel: să se determine valorile a n

variabile $x_1, x_2, ..., x_n$ satisfăcînd m restricţii (egalităţi sau inegalităţi):

$$a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + ... + a_{in}x_n \underset{>}{\leqslant} b_i, \qquad [1.]$$

$$i = 1, 2, ..., m$$

astfel încît să se maximizeze sau să se minimizeze o funcţie numerică dată:

$$Z = f(x_1, x_2, ..., x_n) \qquad [2.]$$

numită funcţie obiectiv. De obicei variabilelor $x_1, x_2, ..., x_n$ li se impun şi condiţii de nenegativitate:

$$x_j \geqslant 0. \qquad [3.]$$

Problemele [1.], [2.], [3.] se mai pot scrie simbolic:

$$max\ \{f(x) \mid a_i(x) \leqslant b,\ x \geqslant 0\}. \qquad [4.]$$

Dacă în relaţia [4.] atît funcţia obiectiv $f(x)$, cît şi funcţia $a_i(x)$ sînt liniare, este vorba de o clasă largă de probleme de **p.** *liniară.* În caz contrar (cînd aceste funcţii sînt neliniare), este vorba de o clasă de probleme de **p.** *neliniară.* Dacă coeficienţii tehnici $a_i\ (x)$ şi funcţia obiectiv $f(x)$ variază şi aceste variaţii pot fi exprimate ca funcţii de parametri, avem de-a face cu o problemă de **p.** *parametrică.* Cînd funcţiile menţionate sînt variabile aleatoare, atunci problema este de **p.** *stohastică.* De obicei, pentru simplificarea lucrurilor, o clasă largă de probleme economice, de planificare şi de **p.** operativă pot fi formulate cu o aproximaţie acceptabilă sub forma **p.** liniare. Specific proceselor social-economice este însă caracterul lor aleatoriu, implicînd, ca atare, folosirea **p.** stohastice. În acest caz, apar dificultăţi de ordin matematic şi de calcul. **P.** *neliniară* se aplică problemelor care întrunesc una din următoarele condiţii: cînd restricţiile sînt liniare iar funcţia obiectiv neliniară; cînd restricţiile sînt neliniare iar funcţia obiectiv liniară; cînd atît restricţiile, cît şi funcţia obiectiv sînt neliniare. Cînd funcţia obiectiv este neliniară (pătratică) iar restricţiile sînt liniare este vorba de o problemă de **p.** *pătratică.* Cînd restricţiile şi funcţia obiectiv sînt pătratice atunci problema se încadrează în clasa problemelor neliniare. **P.** *convexă,* făcînd parte din **p.** neliniară, cuprinde acea clasă de probleme în care funcţiile $a_i(x)$, $i = 1, 2, ..., m$ şi $f(x)$ sînt funcţii convexe. O categorie de procese economice care descriu traiectorii şi care implică decizii în mai multe etape cum sînt cele referitoare la creşterea economică, raportul dintre fondul de consum şi cel de dezvoltare etc. pot fi studiate cu ajutorul **p.** *dinamice.* Aceasta se bazează pe calculul variaţional şi pe sistemele de comandă cu legătură inversă în care se cere să se maximizeze (minimizeze) funcţionala în anumite condiţii (restricţii) date şi unde apar variabile de stare şi variabile de control. Potrivit principiului de optimizare din **p.** dinamică, o strategie optimă are proprietatea că oricare ar fi starea iniţială şi decizia iniţială, deciziile rămase trebuie să constituie o strategie optimă în raport cu starea care rezultă din prima decizie.

„PROGRAMUL COMPLEX AL ADÎNCIRII ŞI PERFECŢIONĂRII ÎN CONTINUARE A COLABORĂRII ŞI DEZVOLTĂRII INTEGRĂRII ECONOMICE SOCIALISTE A ŢĂRILOR MEMBRE ALE C.A.E.R.“, document adoptat de Sesiunea a XXV-a a C.A.E.R., care a avut loc între 27—29 iulie 1971 la Bucureşti, şi care are la bază principiile fundamentale ale statutului C.A.E.R. Programul complex cuprinde patru părţi şi 17 capitole. În prima parte se caracterizează stadiul atins de ţările membre ale C.A.E.R. în dezvoltarea lor şi a relaţiilor dintre ele, principiile de bază, scopurile, căile şi mijloacele adîncirii şi perfecţionării în continuare a colaborării economice şi tehnico-ştiinţifice şi dezvoltării integrării economice socialiste, precum şi necesitatea apropierii şi egalizării treptate a nivelurilor de dezvoltare economică a acestor ţări; partea a doua expune pe larg formele şi metodele ce urmează să fie utilizate în scopul dezvoltării colaborării în diverse domenii (planificare, ştiinţă şi tehnică, comerţ reciproc, relaţii valutar-financiare etc.); partea a treia se referă la principalele direcţii şi sarcini ale dezvoltării colaborării pe ramuri (industrie, agricultură, transporturi, construcţii, economia apelor); partea a patra vizează perfecţionarea bazelor juridice şi probleme organizatorice ale colaborării ţărilor membre ale C.A.E.R. Programul complex, elaborat cu eforturile colective ale tuturor statelor membre ale Consiliului, la care România a participat activ, se prevede a fi realizat, pe etape, în decurs de 15—20 de ani. „...Adoptarea acestui program va impulsiona dezvoltarea colaborării între ţările noastre, va contribui la dezvoltarea economiei socialiste din fiecare ţară şi totodată la creşterea forţei tuturor ţărilor membre ale C.A.E.R. şi prin aceasta, la creşterea în general a influenţei socialismului în lume“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Adoptarea şi aplicarea Programului complex reprezintă o etapă nouă şi importantă a intensificării colaborării dintre ţările membre ale C.A.E.R., care corespunde condiţiilor actuale ale dezvoltării social-economice a acestor ţări. Prevederile Programului complex sînt îndreptate în direcţia rezolvării, de pe poziţiile orînduirii socialiste, a uneia dintre problemele esenţiale ale epocii contemporane: de a îmbina organic tendinţa obiectivă de creştere a interdependenţei dintre economiile diferitelor ţări — determinată în primul rînd de revoluţia ştiinţifică-tehnică — cu aceea de afirmare a naţiunilor şi statelor suverane — expresie a intensificării proceselor revoluţionare contemporane, de valorificare a tuturor potenţelor pe care le au acestea ca state de-sine-stătătoare. Posibilitatea reală de a realiza armonizarea acestor două tendinţe, interesele fundamentale ale naţiunilor, precum şi unitatea dintre naţional şi internaţional există numai în orînduirea socialistă. Adîncirea şi perfecţionarea colaborării economice şi tehnico-ştiinţifice şi dezvoltarea integrării economice socialiste reprezintă un proces conştient şi planic — reglementat de partidele comuniste şi muncitoreşti şi guvernele ţărilor membre ale C.A.E.R. —, al diviziunii internaţionale socialiste a muncii, al formării unei structuri moderne şi de înaltă eficienţă a economiilor naţionale, al apropierii şi egalizării treptate a nivelurilor dezvoltării lor economice, al formării unor legături profunde şi stabile în principalele ramuri ale economiei, ştiinţei şi tehnicii, al lărgirii şi întăririi, pe această bază, a pieţei internaţionale a acestor ţări, al perfecţionării relaţiilor marfă-bani. În Programul complex se stabilesc direcţiile perfecţionării formelor consacrate în relaţiile reciproce şi, în acelaşi timp, sînt conturate modalităţi şi forme noi de colaborare a ţărilor membre ale C.A.E.R. în perioada anilor viitori, cum sînt: consultările reciproce multilaterale şi bilaterale cu privire la principalele probleme ale politicii economice şi tehnico-ştiinţifice; colaborarea în domeniul prognozării celor mai importante sectoare ale economiei, ştiinţei şi tehnicii; coordonarea planurilor pe o perspectivă îndelungată privind cele mai importante ramuri ale economiei naţionale şi tipuri de producţii; planificarea în comun de către ţările interesate a unor grupe şi tipuri de produse, schimbul de experienţă cu privire la perfecţionarea sistemelor de planificare şi conducere a economiilor naţionale; crearea de uniuni economice internaţionale în domenii de înaltă complexitate şi tehnicitate; crearea de *societăţi mixte;* construirea în comun a unor obiective economice etc. Programul complex subliniază că adîncirea şi perfecţionarea în continuare a colaborării şi dezvoltării integrării economice a ţărilor socialiste membre ale C.A.E.R. se vor realiza, în conformitate cu principiile internaţionalismului socialist, pe baza suveranităţii de stat, independenţei şi intereselor naţionale, neamestecului în treburile interne ale ţărilor, egalităţii depline în drepturi, avantajului reciproc şi întrajutorării tovărăşeşti, pe liberul consimţămînt al ţărilor membre. Documentul prevede, de asemenea, că integrarea economică nu este însoţită de crearea de organe supranaţionale şi nu afectează problemele conducerii şi planificării economice interne ale activităţii economice şi financiare din diferite ţări membre. Deosebit de importantă este sublinierea că fiecare ţară participă la acele forme şi acţiuni de colaborare care prezintă interes pentru ea, putînd adera în orice moment la acea acţiune la care ea, iniţial, nu a luat parte. Neparticiparea unor ţări la anumite acţiuni nu influenţează asupra colaborării şi cooperării în alte domenii de activitate. Unul dintre cele mai importante obiective stabilite în Programul complex constă în realizarea apropierii treptate şi egalizării nivelurilor de dezvoltare economică ale ţărilor membre ale C.A.E.R., prevăzîndu-se totodată necesitatea statornicirii unor forme şi metode adecvate menite să sprijine statele membre mai puţin dezvoltate sub raport industrial. Aplicarea şi respectarea acestor prevederi sînt de natură să amplifice eforturile pe care România, ca ţară socialistă în curs de dezvoltare, ca şi alte state socialiste, le fac pentru dezvoltarea complexă, multilaterală a economiei naţionale, pentru lichidarea rămînerii în urmă, pentru apropierea treptată şi egalizarea nivelurilor de dezvoltare ale economiilor naţionale. În concordanţă cu caracterul deschis al C.A.E.R., la înfăptuirea acţiunilor prevăzute în Programul complex poate participa total sau parţial oricare ţară membră a C.A.E.R., menţionîndu-se, totodată, că ţările membre vor extinde şi în viitor colaborarea cu celelalte ţări socialiste, cu ţările în curs de dezvoltare şi cu statele capitaliste dezvoltate.

PROGRES ECONOMIC, proces social-istoric de înaintare a unei economii naţionale de la inferior la superior, care se manifestă, în esenţă, în sporirea productivităţii muncii sociale, în sporirea produsului social şi a venitului naţional pe locuitor, în condiţiile modernizării structurii pe ramuri a economiei naţionale şi îmbunătăţirii repartizării forţelor de producţie în plan teritorial, precum şi în asigurarea concordanţei relaţiilor de producţie cu forţele de producţie. **P.e.** este un proces complex care cunoaşte intensităţi diferite în evoluţia economică a societăţii. El este influenţat de o multitudine de factori, printre care mai importanţi sînt: sistemul relaţiilor de producţie, în primul rînd, natura proprietăţii asupra mijloacelor de producţie; gradul de dezvoltare a forţelor de producţie; bogăţiile naturale şi posibilitatea atragerii lor în circuitul economic; cantitatea şi calitatea potenţialului uman utilizabil în producţie; structura pe ramuri şi teritorială a producţiei; nivelul dezvoltării cercetării ştiinţifice-tehnice şi gradul aplicării cuceririlor ei în activitatea economică; intensitatea şi eficienţa participării economiei naţionale la diviziunea mondială a muncii etc. Fără a fi limitativi, aceşti factori formează un sistem, între ei existînd o strînsă intercondiţionare. Influenţa lor activă în direcţia **p.e.** implică o susţinută activitate conştientă a oamenilor în sensul folosirii şi corelării legăturilor existente între ei. Intervenţia conştientă, promptă, multilaterală şi eficace a oamenilor în desfăşurarea proceselor economice se realizează în cel mai înalt grad în socialism, prin intermediul planificării economiei naţionale. Indicatorul sintetic al intensităţii **p.e.** este ritmul creşterii produsului social şi al venitului naţional pe locuitor. Acest ritm, la rîndul său, este influenţat într-o măsură considerabilă de volumul, structura şi eficienţa folosirii fondului naţional de dezvoltare economico-socială. Corelaţia optimă dintre fondul de consum şi fondul naţional de dezvoltare economico-socială este esenţială pentru **p.e.**, de aceasta depinzînd atît valorificarea resurselor existente în economia naţională, cît şi stimularea interesului membrilor societăţii pentru o participare efectivă şi eficientă la dezvoltarea economiei. În anii construcţiei socialismului, economia României a înregistrat un **p.e.** remarcabil, la baza sa aflîndu-se politica ştiinţifică a P.C.R., în centrul căreia stă industrializarea socialistă a ţării, îndreptată spre mobilizarea şi valorificarea complexă superioară a tuturor resurselor materiale şi umane ale ţării în scopul ridicării sistematice a bunăstării materiale şi spirituale a poporului.

PROGRES SOCIAL, evoluţie progresivă a societăţii care implică mişcarea ascendentă a relaţiilor sociale şi îmbunătăţirea condiţiei umane, ridicarea pe o treaptă superioară a modului de viaţă a omului privit ca fiinţă umană completă. **P.s.** are la bază *progresul economic* (v.), se împleteşte organic cu acesta şi se apreciază nu numai în raport cu starea iniţială, ci şi cu cea finală, cu ţelul social-economic spre care tinde mişcarea. **P.s.** este rezultatul luptei contrariilor în care învinge ceea ce este nou şi are perspectivă. În *orînduirile bazate pe exploatare*, **p.s.** se înfăptuieşte prin învingerea forţelor retrograde. Clasa înaintată a societăţii este purtătoarea **p.s.** În *socialism*, **p.s.** dobîndeşte un conţinut nou; el presupune perfecţionarea tuturor laturilor vieţii sociale, realizarea condiţiilor optime pentru afirmarea plenară a personalităţii umane. **P.s.** se înfăptuieşte prin activitatea conştientă şi coordonată a tuturor membrilor societăţii. Comunitatea intereselor fundamentale ale membrilor societăţii creează premise obiective pentru accelerarea **p.s.** În ţara noastră, realizarea rapidă a **p.s.** constituie unul dintre ţelurile primordiale ale Programului P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism.

PROGRES TEHNIC, proces de perfecţionare a tehnicii şi tehnologiilor de fabricaţie; (în sens mai larg) perfecţionarea mijloacelor de producţie, tehnologiilor, formelor de organizare a producţiei, precum şi înnoirea (modernizarea) produselor. Revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană a generat un **p.t.** considerabil, mult superior perioadelor anterioare, mai ales în ţările cu forţe de producţie dezvoltate. Principalele direcţii ale **p.t.** actual sînt: electrificarea producţiei; chimizarea; mecanizarea parţială şi mecanizarea complexă a producţiei; automatizarea parţială şi automatizarea complexă; cibernetizarea producţiei, perfecţionarea tehnologiilor de producţie. În *societatea capitalistă*, **p.t.** are un caracter şi consecinţe profund contradictorii: contribuie la creşterea însemnată a productivităţii, dar şi a intensităţii muncii; duce la creşterea avuţiei sociale, dar aceasta ridică la dimensiuni considerabile bogăţia clasei burgheze; sporeşte producţia socială, dar accentuează instabilitatea ei; duce, în anumite situaţii, la sporirea numărului de şomeri, la falimentul unor întreprinderi, la ruinarea unui mare număr de mici producători. **P.t.** se desfăşoară stihinic, în mod inegal şi în condiţiile unor mari decalaje între diferitele ţări din sistemul capitalist, contribuie la intensificarea luptei de concurenţă şi adîncirea problemei pieţei. **P.t.** este însoţit de secretul de fabricaţie şi secretul comercial, care aduc prejudicii dezvoltării economice generale. *Societatea socialistă* deschide cîmp larg **p.t.**, înlătură contradicţiile antagoniste şi efectele nefavorabile ale acestui proces pentru oamenii muncii. **P.t.** se desfăşoară în socialism în mod planificat şi în ritm înalt, el reprezentînd unul din obiectivele majore ale politicii partidului comunist şi ale statului. Făurirea bazei tehnico-materiale a noii orînduiri reclamă aplicarea în producţie a celor mai înaintate cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. **P.t.** contribuie în mod hotărîtor la creşterea productivităţii muncii şi, pe această bază, a venitului naţional; el influenţează pozitiv calitatea produselor şi condiţiile de muncă, acţionează în direcţia reducerii cheltuielilor de producţie şi sporirii beneficiilor, ca şi în sensul creşterii competitivităţii mărfurilor pe piaţa externă. În ansamblu, **p.t.** reprezintă un factor de bază al creşterii eficienţei întregii activităţi economice. **P.t.** este indisolubil legat de dezvoltarea ştiinţei şi aplicarea rezultatelor cercetării în producţie, de creşterea calificării cadrelor, de folosirea unor noi materii prime cu parametri superiori de calitate, de îmbunătăţirea organizării producţiei şi a muncii. Pentru ca România să depăşească stadiul de ţară în curs de dezvoltare şi să lichideze într-o perioadă istorică scurtă decalajul care o mai desparte de ţările avansate economic, Partidul Comunist Român promovează consecvent politica de aplicare a tehnicii moderne în toate ramurile economiei naţionale, de modernizare continuă a aparatului de producţie al ţării. De aceea, în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării ţării spre comunism, unul din obiectivele principale ale politicii partidului îl constituie intensificarea **p.t.** Rolul hotărîtor în realizarea unui **p.t.** intens şi multilateral revine industriei constructoare de maşini şi prelucrarea metalelor. Între anii 1950—1973 producţia globală a acestei ramuri a crescut de 43 de ori (cu un ritm mediu anual de 17,8%) iar ponderea ei în producţia globală a industriei s-a mărit de la 10,2% la 29,1%. Industria naţională de maşini, utilaje şi aparate acoperă în prezent circa 2/3 din necesarul total şi produce însemnate cantităţi pentru export. În cincinalul 1976—1980, industria constructoare de maşini — ramură de covîrşitoare importanţă în înfăptuirea programului de industrializare socialistă — se va dezvolta într-un ritm de 11,5%—12,5%, ponderea sa în producţia industrială ajungînd în 1980 la circa 34%. Ea va fi orientată spre realizarea unor produse de înalt nivel tehnic — utilaje complexe, maşini şi utilaje de mare capacitate pentru toate ramurile economiei naţionale. Lucrări în domeniul **p.t.** au elaborat: *I. Lemnij* „Progresul tehnic şi dezvoltarea economică“ (1969); *C. Enache* „Progresul tehnic şi valorificarea superioară a resurselor naturale“ (1973) etc.

PROIECT TEHNICO-ECONOMIC, ansamblu de documente tehnice şi economice prin care se fundamentează necesitatea şi oportunitatea construcţiei, amplasării teritoriale, reutilării, reorganizării unui obiectiv sau asimilării în fabricaţie a unor noi produse. **P.t.-e.** conţine descrierea obiectivului, precizarea condiţiilor tehnice şi economice, calcule de eficienţă, desene şi schiţe, iar în unele cazuri şi machetele obiectivului ce urmează a fi construit, reconstruit sau fabricat. În **p.t.-e.** se specifică procedeele tehnice ce vor fi utilizate, utilajele necesare, materialele, lucrările ce vor fi executate, mărimea cheltuielilor, efectul economic şi social al obiectivului etc. Prin **p.t.-e.** trebuie să fie evidenţiate toate laturile activităţii noilor obiective sau domeniile de utilizare a produselor care urmează a fi fabricate şi analizată temeinic eficienţa acţiunii.

PROLETARIAT, v. **CLASA MUNCITOARE.**

PROPORŢII DE MUNCĂ, corelaţii obiective care se impun în legătură cu repartizarea muncii sociale între sfere de activitate, ramuri şi subramuri ale activităţii economico-sociale, precum şi pe teritoriul naţional. Ele caracterizează cantitativ şi calitativ resursele de muncă existente, repartizarea şi folosirea lor în concordanţă cu nevoile economiei naţionale. Stabilirea justă a **p.** de **m.** este o condiţie necesară pentru dezvoltarea armonioasă şi în ritm rapid a economiei. Ele se realizează cu ajutorul *balanţelor forţei de muncă* (v.), care se întocmesc centralizat şi în plan teritorial, precum şi pe profesiuni. **P.** de **m.** redau sintetic volumul resurselor de muncă, utilizarea lor, precum şi principalele corelaţii în repartiţia acestora pe sfere de activitate, ramuri ale economiei naţionale, zone etc., asigurînd echilibrul între resurse şi necesităţi, pe categorii profesionale şi în profil teritorial.

PROPORŢII ECONOMICE, raporturi necesare dintre sectoare, ramuri, subramuri, activităţi economice determinate de nevoia socială, pentru a căror realizare se impune alocarea unei părţi corespunzătoare din munca socială totală. Atunci cînd repartizarea muncii sociale şi dezvoltarea tuturor sectoarelor, ramurilor, subramurilor etc. au loc în concordanţă cu nevoia socială, există starea de *proporţionalitate* (v.). În *economia capitalistă*, **p.e.** sînt guvernate de legea valorii şi legea profitului; mişcarea lor se realizează prin mecanismul spontan al cererii şi ofertei, prin jocul spontan al preţurilor. Chiar şi în capitalismul monopolist de stat **p.e.** apar ca o rezultantă a unor forţe instabile în mare măsură necontrolate. De aceea, în capitalism, crizele economice sînt inevitabile. În *socialism*, proporţiile dintre diferitele ramuri ale economiei naţionale, dintre diferitele sfere şi domenii ale vieţii economice se stabilesc conştient prin reglarea socială a producţiei sub forma sarcinilor stabilite raţional de societate în vederea satisfacerii planificate a scopului producţiei socialiste. După funcţia pe care o îndeplinesc, **p.e.** sînt de mai multe feluri: 1) **p.e.** *fundamentale*, cele care caracterizează procesul reproducţiei socialiste de ansamblu (proporţia dintre producţie şi consum, dintre sectorul I şi II al producţiei sociale, dintre fondul de consum şi fondul de acumulare, dintre industrie şi agricultură etc.); 2) **p.e.** *speciale*, de ramură (dintre industria mijloacelor de producţie şi industria bunurilor de consum, dintre industria extractivă şi industria prelucrătoare, dintre ramurile agriculturii, dintre subdiviziunile aceleiaşi ramuri economice etc.); 3) **p.e.** *de detaliu* sînt cele care decurg din diviziunea muncii în interiorul întreprinderii şi exprimă corelaţiile care se stabilesc între diferite secţii, compartimente, ateliere etc.; 4) *proporţii teritoriale*, se referă la proporţiile dintre diferitele zone economice şi la amplasarea raţională a forţelor de producţie pe teritoriul ţării. După forma în care sînt exprimate, pot fi împărţite în: *proporţii materiale, valorice* şi *de muncă*. Proporţiile care se stabilesc în întreaga economie se află într-o strînsă interdependenţă formînd *sistemul* **p.e. P.e.** necesare la un moment dat pentru funcţionarea normală a complexului economic naţional au un caracter obiectiv. În vederea asigurării unui ritm rapid al reproducţiei socialiste lărgite şi a unei dezvoltări armonioase a tuturor componentelor sale este necesar să se stabilească în primul rînd sistemul complex de proporţii fundamentale interdependente şi de relaţii reciproce ale acestora, cu multiple proporţii speciale şi de detaliu. De aici decurge caracterul unitar al **p.e.** în socialism. Realizarea în practica economică a proporţiilor mai sus amintite, obligă la eforturi de cunoaştere atît a necesităţilor, cît şi a resurselor existente, la stabilirea de numeroase raporturi exprimate în formă materială, valorică, precum şi cu privire la resursele de muncă. De aceea, în procesul conducerii planificate a economiei naţionale se au în vedere şi proporţiile materiale, valorice şi ale resurselor de muncă. **P.e.** nu pot fi privite doar ca simple corelaţii cantitative, între diferitele ramuri ale economiei naţionale, ci şi ca relaţii sociale de producţie. Sistemul **p.e.** cuprinde organizarea economică internă a unei ţări, structura economiei naţionale, modul de utilizare a resurselor economice **P.e.** în cadrul economiei naţionale socialiste trebuiesc privite în calitate de componente ale planului naţional unic şi indivizibil, care asigură coordonarea procesului reproducţiei socialiste lărgite, dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor vieţii economice şi sociale, creşterea susţinută a forţelor de producţie, întărirea permanentă a proprietăţii socialiste şi perfecţionarea continuă a relaţiilor sociale de producţie, folosirea unitară a principiilor economico-sociale în vederea ridicării eficienţei în toate sectoarele de activitate. **P.e.** nu sînt date odată pentru totdeauna, ci se modifică, de la o perioadă la alta, au un *caracter dinamic*. Acesta este determinat de o serie de factori naturali, demografici, tehnici, economici, sociali etc. Progresul tehnico-ştiinţific, de pildă, ducînd la naşterea de noi ramuri şi subramuri ale economiei (de exemplu, producţia de calculatoare electronice, autoturisme etc.) face sistemul proporţiilor tot mai complex şi impune ca repartizarea muncii sociale să aibă în vedere şi cerinţele nou apărute. De asemenea, prin creşterea productivităţii muncii în unele ramuri, se creează posibilitatea ca un volum dat al producţiei să fie obţinut cu o cantitate mai mică de muncă, disponibilităţile de muncă ivite putînd fi utilizate în alte domenii de activitate. Sub influenţa factorilor enumeraţi mai sus, în R.S. România **p.e.** s-au modificat de la o perioadă la alta. Au avut loc modificări în cadrul proporţiilor dintre ramuri economice. Pe baza politicii P.C.R. de industrializare socialistă a ţării, industria s-a dezvoltat continuu, devenind ramură conducătoare a economiei. Dezvoltarea industriei, agriculturii şi altor ramuri ale producţiei materiale a determinat şi determină modificări şi în domeniul transporturilor, comerţului, ca şi în învăţămînt, cultură etc. Importante modificări au survenit şi în interiorul fiecărei ramuri, în cadrul raporturilor dintre subramurile componente. Astfel, ca urmare a industrializării socialiste a ţării, în condiţiile progresului tehnico-ştiinţific contemporan, apariţia şi dezvoltarea a noi subramuri ale industriei a însemnat modificări în repartizarea muncii industriale pe diverse subramuri, a impus anumite proporţii între industria extractivă şi cea prelucrătoare, între industria grea şi industria uşoară etc. În cadrul agriculturii se produc schimbări, în sensul dezvoltării mai accentuate a sectorului zootehnic. Dezvoltarea planificată a întregii economii presupune şi o judicioasă repartizare a forţelor de producţie pe teritoriul ţării. Programul supus aprobării Congresului al XI-lea al P.C.R. prevede asigurarea în continuare a repartizării teritoriale raţionale a forţelor de producţie, eliminarea deosebirilor ce mai există în dezvoltarea economico-socială a judeţelor.

PROPORŢII MATERIALE, raporturi obiectiv necesare exprimate în formă natural-materială, care se formează în procesul repartizării muncii sociale între diferite ramuri şi subramuri ale economiei naţionale, între diferite sfere şi sectoare de activitate în scopul producerii şi reproducerii bunurilor materiale. **P.m.** caracterizează interdependenţele dintre nevoia socială şi volumul, structura şi calitatea resurselor materiale pe care societatea le poate utiliza pentru satisfacerea trebuinţelor sale într-o anumită perioadă de timp. Ele se formează în mod obiectiv în toate sferele reproducţiei sociale şi există atît la nivelul economiei naţionale cît şi la nivelul ramurilor, subramurilor şi unităţilor economice. **P.m.** se modifică sub influenţa a numeroşi factori economici, tehnici, demografici, sociali, naturali etc. În condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane, optimizarea **p.m.** capătă o importanţă deosebită. În *socialism* această optimizare se înfăptuieşte în procesul planificării economiei naţionale. Ţinînd seama de rolul hotărîtor al asigurării **p.m.** în desfăşurarea normală, fără conturbări, în ritm susţinut al reproducţiei sociale, P.C.R. pune un accent deosebit pe creşterea răspunderii fiecărei unităţi economice, centrală, minister faţă de îndeplinirea exemplară şi la termen a cantităţilor şi sortimentelor producţiei planificate.

PROPORŢII TERITORIALE, raporturile necesare care se formează în legătură cu repartizarea forţelor de producţie, în cadrul complexului economic naţional, între judeţele, municipiile, oraşele şi comunele ţării. Stabilirea unor proporţii economice în profil teritorial, prin îmbinarea criteriilor eficienţei economice cu cele de ordin social, permite dezvoltarea armonioasă a economiei naţionale, urbanizarea şi sistematizarea localităţilor rurale, utilizarea eficientă a forţei de muncă, valorificarea superioară a resurselor naturale, organizarea judicioasă a întregului proces de producţie şi de circulaţie. Optimizarea **p.t.** constituie unul din obiectivele fundamentale ale politicii economice a P.C.R. şi în etapa actuală de dezvoltare economico-socială a României (v. şi *repartizarea teritorială a forţelor de producţie; sistematizarea teritoriului*).

PROPORŢII VALORICE, raporturi cantitative exprimate în formă bănească, care se formează între diferite sfere, sectoare, ramuri şi subramuri ale producţiei sociale în legătură cu repartizarea şi utilizarea muncii sociale potrivit cu nevoia socială. Ele sînt determinate de existenţa producţiei şi circulaţiei de mărfuri. Prin comensurarea valorică a cheltuielilor de muncă socială se determină, de fapt, concordanţa oricărei activităţi economice cu nevoia socială, se realizează mobilizarea, repartizarea şi utilizarea eficientă a resurselor societăţii, distribuirea produsului social şi a venitului naţional potrivit destinaţiei diferitelor părţi componente ale lor, se asigură respectarea tuturor categoriilor de interese economice şi stimularea producătorilor în folosirea raţională a mijloacelor materiale şi băneşti. **P.v.** fac posibilă determinarea corelaţiilor fundamentale din economia naţională, a rolului diferitelor ramuri, subramuri şi sectoare în crearea produsului social şi a venitului naţional, a proporţiilor dintre subdiviziunile ramurilor cu producţie neomogenă etc. Ele cuprind proporţiile care exprimă mărimea şi structura valorii mărfurilor (proporţiile dintre cheltuielile materiale şi cele de muncă vie, dintre cheltuielile de muncă pentru sine şi cele pentru societate, dintre timpul de muncă individual şi cel socialmente necesar etc.), proporţiile preţurilor (proporţiile cheltuielilor sociale de producţie), proporţiile privind structura valorică a produsului social şi a venitului naţional (proporţia dintre fondul de înlocuire şi valoarea nou creată, dintre fondul de consum şi fondul de dezvoltare etc.), precum şi **p.v.** dintre sferele reproducţiei. Stabilirea optimă a **p.v.** constituie o condiţie fundamentală pentru elaborarea unor planuri reale.

PROPORŢIONALITATE, sistem de corelaţii sau proporţii, obiectiv determinate în care se exprimă legăturile interne ale organismului social-economic, interdependenţele complexe dintre sferele reproducţiei sociale, dintre ramurile economiei naţionale şi subdiviziunile lor etc., necesare *asigurării echilibrului economic, dezvoltării social-economice armonioase a ţării*. În mod firesc **p.** se impune în orice orînduire socială, întrucît producţia cere o dezvoltare echilibrată, o repartizare în anumite proporţii a mijloacelor de producţie şi a forţei de muncă între ramuri, subramuri, domenii de activitate. **P.** poate avea un caracter ocazional şi temporar, sau poate constitui o trăsătură esenţială şi permanentă a unei economii; ea se poate forma spontan, în virtutea jocului întîmplător al factorilor economici nestăpîniţi sau prea puţin stăpîniţi sau ca rezultat al unei reglementări sociale unitare şi conştiente a acestor factori. Aceasta depinde, înainte de toate, de natura relaţiilor de producţie şi de forţele sociale care conduc societatea. În *capitalism*, de exemplu, datorită proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie sistemul de corelaţii şi proporţii şi, prin urmare, şi echilibrul economic, se înfăptuiesc spontan ca rezultat al acţiunii legii valorii, concurenţei şi anarhiei etc. O astfel de **p.** este instabilă, vremelnică, economia capitalistă caracterizîndu-se prin oscilaţii şi disproporţii. În mod periodic, ea este restabilită prin crizele economice, care duc la o mare risipă de muncă socială. În *socialism*, se schimbă radical forma şi mecanismul de înfăptuire a **p.** în economie. Pentru prima oară în istoric apare posibilitatea controlului conştient din partea societăţii asupra propriei ei dezvoltări şi, înainte de toate, asupra repartizării proporţionale, echilibrate a muncii sociale pe ramuri şi sfere de activitate. Proprietatea socialistă lichidează izolarea şi fărîmiţarea producătorilor în procesul de producţie; pe baza ei economia naţională ia înfăţişarea unei uriaşe gospodării unice, gospodărie care face posibilă, în mod obiectiv necesar, reglarea conştientă, de către societate, a diferitelor ei părţi componente. De aceea, în socialism **p.** în dezvoltarea economiei naţionale are *un caracter permanent şi general; ea apare ca o stare firească, lăuntrică a acestui mod de producţie, fiind reglată în mod sistematic, cu ajutorul planurilor economice de dezvoltare.* Aşa cum capitalismul este de neconceput fără anarhie şi concurenţă, fără disproporţii şi crize economice etc., tot aşa socialismul este de neconceput fără conducerea pe bază de plan a economiei, fără reglarea socială permanentă şi organizată a **p.** în economie. În societatea socialistă, *echilibrul economic*, ca efect al stării de **p.**, este un echilibru dinamic, care favorizează desfăşurarea normală a reproducţiei lărgite, dezvoltarea continuă mereu ascendentă, a economiei naţionale, creşterea neîntreruptă a nivelului de trai pe baza unei corelaţii optime între fondul de consum şi fondul naţional de dezvoltare economico-socială. Realizarea echilibrului dinamic este condiţionată, înainte de toate, de ridicarea productivităţii muncii şi de calitatea organizării şi conducerii economiei naţionale, de supleţea şi eficienţa pîrghiilor folosite, de măsura în care sînt mobilizate rezervele existente, de înfăptuirea proporţiilor optime care pot asigura obţinerea celei mai mari economii de muncă socială. În practica planificării, pentru asigurarea **p.** şi a echilibrului economic, se foloseşte metoda balanţelor. Astfel stabilită, **p.**, în economia socialistă, are un fundament ştiinţific şi exprimă sarcini reale (v. şi *optim economico-social; planificare*).

PROPRIETATE, (în sens general) relaţie socială, istoriceşte determinată, care ia naştere în legătură cu însuşirea şi stăpînirea de către oameni a bunurilor materiale, în primul rînd, a mijloacelor de producţie. **P.** reprezintă relaţia socială fundamentală în orice orînduire socială determinînd toate celelalte raporturi sociale. **P.** cunoaşte două tipuri fundamentale: **p.** obştească (socială) şi **p.** privată. **P.** *obştească din comuna primitivă* a fost determinată de nivelul scăzut de dezvoltare a forţelor de producţie care, în condiţiile unei productivităţi a muncii extrem de reduse, impunea munca în comun şi stăpînirea în comun a mijloacelor de producţie, ca singura formă posibilă de asigurare a unor condiţii minime de existenţă. Obiectul **p.** comune îl constituiau pămîntul şi alte mijloace de producţie de un nivel tehnic foarte scăzut. Ea excludea inegalitatea de avere, exploatarea muncii altuia, determinînd relaţii de ajutor reciproc şi repartiţia egalitară a produselor. **P.** *privată,* tip istoric de **p.**, caracterizat prin însuşirea mijloacelor de producţie şi a producţiei de către anumite persoane, autonome unele faţă de altele, cu excluderea majorităţii membrilor societăţii de la aceasta. Apariţia **p.** private a dus la împărţirea societăţii în clase antagoniste, la instaurarea relaţiilor de exploatare a omului de către om, la repartiţia produselor în interesul claselor exploatatoare, la apariţia statului etc. **P.** privată cunoaşte mai multe forme, care se deosebesc între ele, atît din punct de vedere al relaţiilor sociale, cît şi al obiectului lor: **p.** *privată a micilor producători* se caracterizează prin faptul că mijloacele de producţie aparţin unor indivizi, care îşi desfăşoară activitatea pe baza muncii personale; **p.** *privată sclavagistă* se caracterizează prin însuşirea de către stăpînul de sclavi a mijloacelor de producţie şi pe dreptul deplin de **p.** asupra sclavilor; **p.** *privată feudală* se caracterizează prin **p.** feudalului asupra pămîntului şi pe dependenţa personală a iobagului faţă de feudal. Alături de marea **p.** feudală există şi **p.** privată a ţăranilor liberi şi a meseriaşilor asupra uneltelor de producţie şi a gospodăriei lor bazate pe muncă personală; **p.** *privat-capitalistă* exprimă relaţiile sociale care apar în legătură cu însuşirea de către clasa capitaliştilor a mijloacelor de producţie şi a rezultatelor muncii şi cu excluderea proletariatului de la această însuşire. Caracteristica ei fundamentală constă în separarea producătorilor nemijlociţi de mijloacele de producţie. În evoluţia ei istorică, **p.** privat-capitalistă a cunoscut următoarele forme: **p.** *capitalistă individuală* asupra unor întreprinderi industriale, agricole, comerciale, bănci etc. şi care a avut rol preponderent în stadiul liberei concurenţe, ocupînd şi în prezent o pondere însemnată în ţările capitaliste; **p.** *capitalistă asociaţionistă* a apărut, în germene, încă de la începutul capitalismului şi a devenit predominantă în imperialism. Esenţa ei constă în unirea mai multor capitalişti în diferite societăţi în vederea organizării unor întreprinderi care le aparţin în raport cu capitalul subscris; **p.** *capitalistă de stat*, în cadrul căreia proprietarul bunurilor materiale este însuşi statul capitalist. În imperialism, aceasta îmbracă forma de **p.** *monopolistă de stat* (v. şi *capitalism monopolist de stat*); **p.** *capitalistă mixtă* se caracterizează prin participarea cu capital la una şi aceeaşi întreprindere, atît a unor capitalişti individuali sau monopoluri, cît şi a statului (v. şi *societate mixtă*). Ea cunoaşte o largă răspîndire, în condiţiile actuale, în ţările capitaliste dezvoltate economic. **P.** *de stat în ţările de curînd eliberate de sub dominaţia colonială* este caracteristică pentru economia naţională a multor ţări din Africa, Asia şi America Latină. În funcţie de politica acestor ţări, ea poate constitui o bază pentru obţinerea şi consolidarea independenţei economice şi politice, pentru lichidarea stării de înapoiere economică şi formarea unei economii diversificate, multilateral dezvoltate, pentru lichidarea intervenţiei monopolurilor străine în viaţa internă a acestor ţări. **P.** privată determină anarhia şi concurenţa în economie. **P.** capitalistă duce la dezvoltarea instabilă a economiei, la apariţia şi manifestarea crizelor economice, la pauperizarea unor pături largi ale populaţiei. **P.** monopolistă de stat adînceşte şi mai mult *contradicţia fundamentală a capitalismului* şi pregăteşte condiţiile pentru înlocuirea acestui tip de proprietate cu altul superior, cu **p.** socialistă. **P.** *socialistă* exprimă raporturi ce se stabilesc în legătură cu însuşirea, stăpînirea în comun a mijloacelor de producţie şi a rezultatelor producţiei de către întreaga societate sau de colective de producători socialişti, folosite în interesul satisfacerii nevoilor materiale şi spirituale ale oamenilor muncii. **P.** socialistă realizează un grad înalt de socializare a mijloacelor de producţie şi determină poziția egală, de proprietari socialiști uniți a tuturor membrilor societății, excluzînd posibilitatea exploatării omului de către om. **P.** socialistă realizează unirea directă, nemijlocită a factorului uman cu cel material al producției, cei ce muncesc avînd calitatea dublă de producători și proprietari. Pe această bază se stabilesc între oameni relații de colaborare și ajutor reciproc, se creează posibilitatea dezvoltării planificate, proporționale și în ritm susținut a economiei, se asigură condiții pentru avîntul necontenit al forțelor de producție, întreaga producție putînd fi subordonată scopului fundamental al socialismului — satisfacerea nevoilor materiale și spirituale mereu crescînde ale întregului popor. Relațiile de **p.** socialistă au un caracter mai complex în comparație cu relațiile de **p.** precedente. Aceasta se datorește, în primul rînd, faptului că pe lîngă relațiile între producătorii nemijlociți, apar și relații ale lor cu statul socialist, ca reprezentant al întregului popor și ca factor de conducere unitară, planificată a întregii economii naționale. Astfel, în această categorie de relații intră cele care intervin între stat și întreprinderile sale, între stat și unitățile cooperatiste, precum și între acestea și oamenii muncii cu privire la conducerea planificată, la proporționarea și corelarea diferitelor domenii de activitate, la generalizarea tehnicii noi și a metodelor de muncă avansate, relații de întrajutorare pe baza calității lor de coproprietari. Înțelegerea mai complexă a relațiilor de **p.**, a drepturilor și obligațiilor care decurg din calitatea de proprietari socialiști uniți are o mare însemnătate pentru activitatea practică, pentru participarea tuturor membrilor societății la organizarea și conducerea întregii activități economice și social-politice. **P.** socialistă are două forme: **p.** *socialistă de stat* și **p.** *socialist-cooperatistă.* Ambele forme aparțin aceluiași tip de **p.** și alcătuiesc, în unitatea lor organică, baza economică a societății socialiste. **P.** socialistă de stat a apărut pe baza naționalizării principalelor mijloace de producție ale burgheziei, iar **p.** socialist-cooperatistă, în procesul cooperativizării micilor gospodării țărănești și a micilor meseriași. Dezvoltarea lor se organizează prin folosirea fondului de dezvoltare. Esența lor comună se exprimă prin următoarele trăsături: ambele forme de **p.** socialistă se bazează pe socializarea socialistă a mijloacelor de producție și determină munca în comun a producătorilor pe baza unor mijloace de producție dezvoltate; exclud orice formă de exploatare a omului de către om și generează relații de colaborare și ajutor reciproc între oameni; creează condiții pentru apariția și acțiunea legilor economice specifice socialismului, pentru dezvoltarea planificată a economiei naționale, pentru aplicarea principiului socialist al repartiției după muncă; favorizează deopotrivă dezvoltarea și perfecționarea forțelor de producție. În același timp, între cele două forme de **p.** socialistă există deosebiri rezultate din gradul diferit de socializare a mijloacelor de producție și a muncii pe care-l realizează. Deosebirile se referă la particularitățile relațiilor de **p.**, la metodele de organizare, planificare și conducere, la forma de repartiție etc. Aceste deosebiri însă nu afectează esența lor comună și nu le situează pe o poziție de superioritate sau inferioritate, ambele trebuind să se dezvolte și să se întărească în vederea transformării lor în **p.** comunistă unică. Procesul dialectic de intercondiționare reciprocă a celor două forme de **p.** socialistă se realizează atît prin colaborarea directă în producție a celor două categorii de unități (întreprinderi de stat și cooperatiste), cît și prin forme specifice de împletire a avutului lor (de exemplu, construirea în comun a unor obiective). **P.** *socialistă de stat* realizează socializarea mijloacelor de producție la nivelul întregului popor și pe această bază determină poziția de proprietari socialişti uniţi a tuturor membrilor societăţii. Principala caracteristică a ei este aceea că este o **p.** unică şi indivizibilă, constituind baza conducerii unice, planificate a întregii economii naţionale. O altă caracteristică este aceea că fondul ei unitar este repartizat şi organizat în unităţi autonome, separate pe baza diviziunii sociale a muncii, care gestionează în mod independent părţi din avutul obştesc al întregului popor. În România, **p.** socialistă de stat cuprinde bogăţiile de orice natură ale subsolului, minele, apele, pădurile, izvoarele de energie naturală, fondul funciar de stat, fabricile, uzinele, băncile, întreprinderile agricole de stat, unităţile pentru mecanizarea agriculturii, principalele mijloace de transport, căile de comunicaţii, baza materială a instituţiilor social-culturale etc. **P.** *socialist-cooperatistă* este o proprietate de grup şi exprimă relaţii cu privire la stăpînirea în comun a unor mijloace de producţie care sînt socializate numai la nivelul grupului respectiv. Relaţiile de **p.** cooperatistă iau naştere între cooperatori în legătură cu interesul lor comun pentru dezvoltarea avutului obştesc, precum şi între cooperative în legătură cu colaborarea lor în producţie, întrajutorarea sau realizarea unor obiective comune. **P.** cooperatistă stă la baza activităţii cooperativelor agricole de producţie, a cooperativelor meşteşugăreşti şi de consum. În cooperativele agricole de producţie obiectul ei îl formează pămîntul adus de cooperatori, animalele de muncă şi de producţie, construcţiile, plantaţiile, mijloacele de transport, utilajele, instalaţiile, lotul atribuit în folosinţă diferiţilor cooperatori în condiţiile prevăzute de statut, precum şi întreaga producţie şi veniturile obţinute. **P.** cooperatistă cuprinde în ţara noastră cea mai mare parte a gospodăriilor ţărăneşti şi dă o parte însemnată din producţia agricolă. Constituirea de asociaţii intercooperatiste şi intensificarea relaţiilor intercooperatiste reprezintă forma superioară de organizare şi dezvoltare a **p.** cooperatiste. **P.** socialistă de stat şi cooperatistă, în unitatea lor, au rolul hotărîtor în economia socialistă, în dezvoltarea rapidă a tuturor laturilor vieţii economice şi sociale, fiind izvorul bunăstării întregului popor, garanţia independenţei şi suveranităţii naţionale. **P.** *personală*, formă a proprietăţii oamenilor muncii în socialism asupra veniturilor şi economiilor provenite din muncă, asupra casei de locuit şi gospodăriei personale, precum şi asupra bunurilor de uz şi confort personal. Conţinutul material al **p.** personale este diferit pentru ţăranii cooperatori, deoarece poate cuprinde şi animale productive şi inventar agricol mărunt. **P.** personală este strîns legată şi determinată de proprietatea socialistă, care reprezintă sursa principală a veniturilor oamenilor muncii. De aceea, veniturile personale trebuie să fie nemijlocit legate de rezultatele muncii fiecăruia, de contribuţia pe care o aduc la sporirea producţiei sociale. În ţara noastră, alături de **p.** socialistă, şi **p.** personală, se menţine şi **p.** *particulară a ţăranilor* din zonele de deal şi de munte asupra gospodăriilor necooperativizate, precum şi a micilor meseriaşi necooperativizaţi, asupra mijloacelor de producţie. Constituţia ţării noastre garantează această formă de **p.** Sfera **p.** particulare este însă restrînsă, iar posibilităţile ei interne de dezvoltare sînt limitate. **P.** *comunistă*, specifică comunismului deplin, se deosebeşte de **p.** socialistă printr-un grad înalt de socializare a mijloacelor de producţie şi a muncii. Trecerea la **p.** comunistă unică se înfăptuieşte prin întărirea şi dezvoltarea ambelor forme ale **p.** socialiste. Pe baza ei dispare împărţirea societăţii în clase sociale, se asigură egalitatea deplină a tuturor membrilor societăţii, atît din punctul de vedere al stăpînirii mijloacelor de producţie, cît şi al modului concret de utilizare a lor în producţie, iar repartiţia se face potrivit principiului „de la fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după nevoi".

PROSPECTARE ECONOMICĂ, v. **PROGNOZĂ**.

PROSPERITATE ECONOMICĂ, stare înfloritoare, favorabilă desfăşurării activităţii la nivel micro sau macro-economic (v. şi *progres economic*).

PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR, acţiune complexă de prevenire, limitare şi combatere a poluării şi efectelor dăunătoare naturii, precum şi de refacere a mediului ambiant deteriorat, astfel încît să se asigure echilibrul ecologic şi condiţii corespunzătoare de muncă şi de viaţă. Problema **p.m.î.** a apărut ca urmare a intervenţiei omului pentru adaptarea şi transformarea naturii, potrivit trebuinţelor sale, dar aceasta n-a devenit stringentă atît timp cît capacitatea de autoregenerare a factorilor naturali era suficient de ridicată. Situaţia s-a schimbat însă în condiţiile marii industrii care implică acţiuni de anvergură asupra naturii, provocînd adesea dezechilibrul ecologic prin despăduriri masive, deversarea reziduurilor industriale în ape, extinderea motoarelor cu combustie internă, utilizarea neştiinţifică a îngrăşămintelor chimice şi a insectofungicidelor în agricultură etc. Dezvoltarea producţiei pe baze capitaliste, caracterizată prin exploatarea prădalnică şi anarhică a resurselor naturale, conflictele militare, în condiţiile creşterii forţei de distrugere a armelor clasice, chimice, bacteriologice şi nucleare constituie, la rîndul lor, factori cu o deosebită forţă de degradare a mediului înconjurător. Extinderea şi diversificarea acţiunii transformatoare a omului, precum şi faptul că substanţele poluante sînt antrenate în circuitul factorilor naturali, pun în pericol capacitatea de autorefacere a mediului înconjurător şi fac din protecţia aerului, apei, subteranului, spaţiului cosmic o problemă general umană care nu poate fi rezolvată decît prin măsuri adecvate, promovate atît la scară naţională, cît şi de comunitatea internaţională, la scara întregii planete. De aceea, toate statele trebuie să aibă acces la tehnica de **p.m.î.** **P.m.î.** implică în principal următoarele măsuri: folosirea raţională a resurselor naturale, refacerea şi dezvoltarea celor regenerabile; prevenirea, limitarea şi combaterea efectelor dăunătoare a factorilor naturali; adoptarea de tehnologii nepoluante şi instalaţii împotriva poluării, reciclarea deşeurilor provenite din producţie şi consum, neutralizarea efectelor negative ale reziduurilor nerecuperabile, utilizarea mijloacelor de transport nepoluante, precum şi a unor substanţe chimice cu nocivitate şi remanenţă cît mai redusă; interzicerea experienţelor nucleare în toate mediile, a armelor chimice şi bacteriologice; folosirea spaţiului cosmic în scopuri paşnice; stingerea focarelor de război; instruirea tuturor locuitorilor în vederea promovării acţiunilor de protecţie a mediului etc. În ţara noastră, **p.m.î.** constituie o parte inseparabilă a Programului partidului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare spre comunism. Partidul promovează o politică consecventă de împiedicare a poluării naturii, de aplicare strictă a prevederilor legii cu privire la conservarea nealterată a mediului înconjurător, asigurînd condiţii tot mai bune de viaţă poporului nostru. Pentru a asigura menţinerea şi îmbunătăţirea calităţii mediului, corespunzător cerinţelor ocrotirii naturii şi desfăşurării armonioase a vieţii umane, s-a elaborat Legea nr. 9/1973. În scopul coordonării şi îndrumării unitare a activităţilor de **p.m.î.**, prin aceeaşi lege, a fost înfiinţat Consiliul Naţional pentru Protecţia Mediului Înconjurător, organ central de specialitate, larg reprezentativ, subordonat Consiliului de Miniştri.

PROTECŢIONISM, sistem şi politică economică de promovare a unor activităţi economice indigene (a unor ramuri industriale, a industriei în ansamblu, a agriculturii), prin măsuri de în-

îngrădire a puterii concurenților externi și de sporire a puterii economice a producătorilor autohtoni. Se înfăptuiește cu ajutorul statului, prin sistemul taxelor vamale, primelor de export, contingentărilor, licențelor, restricțiilor vamale etc. În timpul capitalismului, în România, prima lege de încurajare a industriei naționale a fost votată în 1887, după ce cu un an mai înainte fusese adoptat un tarif vamal protecționist. În analiza **p.** trebuie să se țină seama de condițiile concrete de loc și timp. În perioada capitalismului monopolist, statele imperialiste folosesc **p.** și noile lui procedee urmărind îndeosebi întărirea dominației monopoliste în vederea obținerii profiturilor ridicate de monopol. Spre deosebire de **p.** folosit de țările imperialiste, **p.** în țările în curs de dezvoltare are cu totul alt conținut; politica economică protecționistă promovată de guvernele acestor state este menită să contribuie la dezvoltarea economiei, la apărarea și consolidarea independenței naționale, împotriva penetrației și dominației monopoliste și neocolonialiste.

PROUDHON [pron. *Prudố*], Pierre Joseph (1809—1865), filozof și economist francez, „ideologul micii burghezii din cap pînă în picioare" *(K. Marx)*. **P.** supune unei biciuitoare critici orînduirea burgheză de pe pozițiile curentului anarhist, al socialismului mic-burghez întemeiat de el. **P.** nu preconiza înlăturarea capitalismului pe cale revoluționară, ci doar reformarea lui prin înfăptuirea unor schimbări în domeniul circulației bănești și al creditului în vederea salvării și întăririi micii proprietăți. **P.** este autorul teoriei exploatării prin dobîndă și prin însușirea privată a creației „persoanei colective", care au stat la baza proiectelor sale de reforme. *K. Marx* (v.) și *F. Engels* (v.) au căutat să-l ajute pe **P.** să depășească limitele sale mic-burgheze, dar fără rezultat. Lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei" conține o aspră critică a doctrinei lui **P.** Ideile lui **P.** au fost cunoscute de revoluționarii pașoptiști de la noi, unii au fost influențați de acestea, iar C.A. Rosetti s-a aflat în corespondență cu el. *Op. pr.:* „Ce este proprietatea?" (1840); „Sistemul contradicțiilor economice sau filozofia mizeriei" (1864); „Ideea generală a revoluției în sec. al XIX-lea" (1851).

PUTERE DE CUMPĂRARE, capacitatea de procurare a bunurilor de consum și de folosire a diferitelor servicii, de către membrii societății, pe baza veniturilor bănești de care dispun.

QUESNAY [pron. *Kené*], François (1694—1774), medic şi economist clasic burghez francez, întemeietorul şcolii fiziocrate, unul dintre fondatorii economiei politice ca ştiinţă. **Q.** acordă întîietate producţiei; susţine ideea unei ordini naturale, respectiv a legilor naturale care guvernează desfăşurarea activităţii economice şi corolarul ei, politica economică liber schimbistă („laissez faire"); susţine teoria schimbului echivalent şi teoria produsului net (formă incipientă a teoriei plusvalorii), care are însă un caracter dualist şi unilateral, limitînd crearea de plusvaloare numai în domeniul agriculturii. Contribuţia teoretică cea mai însemnată a lui **Q.** este analiza capitalului (părţile lui componente materiale: avansuri iniţiale şi avansuri anuale) şi a reproducţiei simple a capitalului social, inclusiv a circulaţiei materiale şi valorice a capitalului şi a venitului naţional. *Op. pr.:* „Tabloul economic" (1758—1759); „Analiza tabloului economic" (1766).

R

RABAT COMERCIAL, parte a venitului net creat în ramurile productive, destinată acoperirii cheltuielilor de circulaţie şi beneficiului unităţilor comerciale; element component al preţului cu amănuntul reţinut de întreprinderile comerciale. **R.c.** are acelaşi conţinut şi aceeaşi destinaţie ca şi *adaosul comercial* (v.). Spre deosebire de adaosul comercial care se calculează prin adăugarea lui la preţul de livrare, **r.c.** se calculează prin scăderea lui din preţul cu amănuntul. În comerţul capitalist, rabatul se foloseşte ca un scăzămînt din preţul obişnuit, acordat în anumite împrejurări (pentru stimularea clienţilor de a cumpăra cantităţi mai mari de mărfuri, pentru a păstra clienţii obişnuiţi ai firmei).

RAMURĂ A ECONOMIEI NAŢIONALE, totalitatea activităţilor economice sau sociale — productive sau neproductive — care se desfăşoară pe baza şi în cadrul diviziunii sociale a muncii şi care sînt cuprinse într-o anumită formă de organizare socială, fie în unităţi specializate, fie în unităţi cu caracter mixt. Principalele **r.** ale **e.n.** sînt: industria, agricultura, silvicultura, construcţiile, transporturile şi telecomunicaţiile, circulaţia măr-

R

furilor, gospodăria comunală şi de locuinţe, învăţămîntul, cercetarea ştiinţifică, ocrotirea sănătăţii. Fiecare **r.** a **e.n.** are, la rîndul ei, subdiviziuni care se disting prin anumite caracteristici în funcţie de natura activităţii şi a rezultatelor, de destinaţia economică ş.a.m.d. Astfel, industria dă naştere unor mari ramuri cum sînt: industria extractivă şi industria prelucrătoare. La rîndul lor, industria extractivă se scindează în noi ramuri cum sînt: industria carboniferă, extracţia de petrol şi gaze, extracţia de minereuri metalifere, carierele de piatră etc., iar industria prelucrătoare în: energie electrică, siderurgie, construcţia de maşini, prelucrarea lemnului, alimentară, textilă, pielărie, confecţii etc., fiecare din ele putîndu-se subdivide mai departe (v. şi *agricultură; industrie)*. O **r.** a **e.n.** include activitatea care îi este specifică, indiferent de unitatea care o desfăşoară (de exemplu, activitatea industrială a unităţilor agricole este inclusă în ramura industriei).

RANDAMENT, efectul util al unui factor al procesului de producţie (forţa de muncă, mijlocul de muncă sau obiectul muncii) într-o unitate de timp. Pentru a măsura efectul util al forţei de muncă într-o unitate de timp se utilizează noţiunea de *productivitate a muncii* (v.). În consecinţă, noţiunea de **r.** se foloseşte cu precădere pentru mijloacele de muncă (**r.** utilajelor, uneltelor, agregatelor etc.) şi pentru obiectele muncii (**r.** folosirii materiilor prime, a materialelor auxiliare, a combustibilului etc.). Din punct de vedere tehnic, **r.** este definit ca raport între mărimea utilă obţinută (energie, putere, masă etc.) şi mărimea consumată de un anumit sistem tehnic (motor, instalaţie, agregat etc.). Datorită pierderilor care au loc în procesul de transformare pe care îl realizează sistemul tehnic, mărimea utilă este totdeauna mai mică decît mărimea consumată; ca urmare **r.** se exprimă printr-un coeficient subunitar. În funcţie de obiectul procesului de transformare, **r.** poate fi: energetic, tehnic, mecanic etc. Aşa, de exemplu, **r.** energetic poate fi stabilit după formula:

$$r_e = \frac{E_r}{E_a}\,,\ r_e < 1,$$

în care: r_e = **r.** energetic; E_r = cantitatea de energie utilă restituită de sistemul tehnic (motor, instalaţie, agregat, dispozitiv, instrument, vehicul); E_a = cantitatea de energie absorbită (consumată) de sistemul tehnic.

RAPORT DE SCHIMB, relaţie între preţurile de export şi cele de import în care îşi găseşte expresie puterea de cumpărare a unei ţări în comerţul exterior. **R.** de **s.** poate îmbrăca diferite expresii care se aplică în schimbul de mărfuri şi servicii dintre ţări; se calculează fie în expresie naturală, fie în expresie valorică. Mai frecvent se utilizează **r.** de **s.** *net* (R_s) care reprezintă relaţia dintre indicele preţurilor de export (I_e) şi indicele preţurilor de import (I_i):

$$R_s = \frac{I_e}{I_i}\cdot 100.$$

Indicii **r.** de **s.** net sînt utilizaţi pentru comerţul total al unei ţări cu o altă ţară, cu un grup de ţări sau cu toate partenerele sale comerciale, precum şi între două grupuri de state. De asemenea, pot fi alcătuiţi indici ai **r.** de **s.** net pentru o marfă, grup de mărfuri exportate de o ţară sau de un grup de ţări, comparativ cu o altă marfă sau grup de mărfuri exportate de o altă ţară sau grup de ţări. Ameliorarea **r.** de **s.** net se caracterizează printr-o rată superioară lui 100 (se vinde mai scump decît se cumpără); o rată inferioară lui 100 indică o deteriorare a **r.** de **s.** net. **R.** de **s.** *brut* exprimă relaţia dintre indicele volumului de export şi indicele volumului de import. **R.** de **s.** *al venitului* se exprimă sub forma unui indice al sumei de export comparat cu indicele preţurilor de import (este utilizat de către Comisia economică pentru America Latină). El indică variaţiile în volumul importurilor pe care le permite puterea de cumpărare a exporturilor. **R.** de **s.** reprezintă un instrument preţios în evidenţierea fenomenelor de echivalenţă sau neechivalenţă a schimburilor internaţionale. În lucrări de specialitate poate fi întîlnit şi sub denumirea de *termen de schimb*.

RAPORT PLAN-PIAŢĂ, legătură economică esenţială ce se formează în cadrul procesului reproducţiei socialiste lărgite, între planificarea centrală a activităţii economice de ansamblu şi sfera schimbului de mărfuri. *Centralismul democratic în conducerea economiei naţionale* (v.) presupune ca deciziile hotărîtoare asupra dezvoltării economico-sociale să fie luate de către forurile superioare de partid şi de stat, singurele în măsură să cunoască cel mai bine necesităţile şi resursele existente, să direcţioneze şi să conducă întregul proces prin *planul de stat*. În acelaşi timp, în economia socialistă există şi *piaţa*, unde au loc actele de vînzare-cumpărare de mărfuri, pe baza raporturilor directe dintre întreprinderi, dintre unităţile de desfacere şi populaţie etc., unde se întîlnesc oferta, cererea şi preţul. *Planul şi piaţa în socialism se află într-o relaţie de interdependenţă*. Piaţa, relaţiile de vînzare-cumpărare constituie obiect al planului; oferta, cererea şi preţurile sînt determinate planificat. Oferta de mărfuri se asigură prin planul de producţie şi cel de comerţ exterior; schimbul de mărfuri depinde de producţie; dezvoltarea acesteia din urmă condiţionează dimensiunile ofertei şi satisfacerea cererii în continuă diversificare; cererea se stabileşte pe baza necesarului de mijloace de producţie (pentru consumul productiv) şi a trebuinţelor de consum personal al populaţiei (cu ajutorul balanţei veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei); nivelul preţurilor mărfurilor şi întreaga lor mişcare se formează ţinîndu-se seama de cheltuiala socială de muncă. Aşadar, piaţa este coordonată şi condusă conştient, în conformitate cu ţelul suprem al politicii partidului şi statului. Modificările ce survin, de la o perioadă la alta, în domeniul vînzării-cumpărării de mărfuri, în volumul şi structura lor, în gradul de satisfacere a nevoilor de consum etc. nu apar ca fenomene necontrolate şi nestăpînite de societate, ci sînt controlate şi coordonate la nivel central, pe bază de plan, astfel încît să se poată obţine de fiecare dată şi în domeniul pieţei efectele voite de societate. În acest sens, în cadrul raportului dintre plan şi piaţă, rolul determinant aparţine planului. La rîndul ei, piaţa îndeplineşte un rol activ asupra planului: serveşte ca sursă de informaţie în procesul de întocmire a planului, evidenţiază concordanţa sau neconcordanţa dintre producţia socială şi nevoia socială de mărfuri; piaţa este cea care, în ultimă instanţă, verifică caracterul social al muncii, arată în ce măsură munca cheltuită corespunde sau nu cerinţelor reale ale societăţii. Prin volumul, structura, nivelul calitativ şi tendinţele cererii de mărfuri, piaţa furnizează date de care se ţine seama la adoptarea unor hotărîri viitoare privind dezvoltarea producţiei. Piaţa constituie astfel un important instrument pentru activitatea de planificare centrală a economiei, de elaborare şi îndeplinire a planului de stat. Raportul dialectic dintre plan şi piaţă explică dezvoltarea în ritm susţinut a producţiei socialiste. Neconcordanţele ce pot să apară între ceea ce se planifică în domeniul producţiei şi ceea ce se cere pe piaţa mărfurilor, legate de insuficienta cunoaștere a pieței sau de greșeli în munca de planificare sau de realizare a planului, se pot preveni sau înlătura de către statul socialist prin măsuri operative adecvate. Și aici unitatea și lupta contrariilor constituie izvorul dezvoltării, al progresului. În această lumină, apare evident netemeinicia științifică a părerii conform căreia dezvoltarea economiei socialiste ar trebui să fie lăsată pe seama unei piețe concurențiale. Conducerea pe bază de plan a economiei naționale constituie una din trăsăturile fundamentale ale superiorității socialismului față de capitalism, exprimînd modul nou, deosebit, în care aceasta funcționează și se dezvoltă și, de aceea, ea trebuie pe deplin fructificată. Funcționarea și dezvoltarea planică a întregii economii se sprijină pe planificarea relațiilor de piață, pe luarea în considerare a pieței de către plan, evitîndu-se atît fenomenele de centralism excesiv, cît și caracterul stihinic, concurențial al pieței. Planificarea centrală de stat se întemeiază tot mai mult pe larga inițiativă și răspundere din partea unităților economice și a fiecărui lucrător în parte.

RAPORTURI DE PRODUCȚIE, v. **RELAȚII DE PRODUCȚIE.**

RARITATE, situație întîlnită în economie în care o anumită resursă naturală sau marfă se găsește în cantitate insuficientă în raport cu cererea. Economia politică burgheză a încercat să formuleze o teorie a valorii bazată pe **r.**, elaborînd așa-numita „lege a **r.**“, conform căreia mărimea valorii unei mărfi este dată de **r.** sa. „Legea **r.**“ se întîlnește într-o formă mai rafinată sub denumirea de „lege a utilității marginale descrescînde“ și stă la temelia teoriei marginaliste a valorii (v. și *marginalism)*. Deși **r.** este o realitate, ea nu poate fi sursa valorii. Pentru dobîndirea unor resurse naturale se cheltuiește muncă socială, pe baza căreia se formează valoarea socială. Dacă acestea nu satisfac cererea, prețul poate spori peste valoare, creștere care poate fi amplificată de practici speculative. Izvorul valorii rămîne însă munca. Existența **r.** atrage atenția asupra necesității folosirii raționale a resurselor.

RATA ZERO DE CREȘTERE, teorie ce propune oprirea creșterii economice, de inspirație neomalthusianistă, propusă chipurile spre a evita prăbușirea omenirii, care s-ar declanșa datorită disparității dintre nevoile tot mai mari ale *creșterii economice* și insuficiența resurselor globului. Componentă a *teoriei zegiste* **r.z.** de **c.** s-ar obține printr-un control sever al proceselor economice, astfel încît ritmul investițiilor să nu depășească ritmul perimării capitalurilor (fondului de înlocuire). **R.z.** de **c.** nu exclude posibilitatea progresului tehnic și ameliorarea condițiilor de viață pe care însă le condiționează de limitarea sporului demografic. Apariția acestei teorii trebuie interpretată ca o reflectare a incapacității capitalismului contemporan de a rezolva problemele creșterii economice și de a da o soluție viabilă pentru lichidarea subdezvoltării din zonele mari ale lumii capitaliste.

RATĂ, parte dintr-o datorie sau obligație care se plătește regulat, la date succesive, dinainte stabilite. **R.** exprimă un anumit raport social determinat de natura provenienței datoriei sau obligației.

RATĂ A ACUMULĂRII, mărime relativă a acumulării, exprimată prin raportul dintre fondul de acumulare (dezvoltare) și venitul național:

$$\bar{R} = \frac{A}{VN} \cdot 100.$$

Mărimea **r.a.** depinde de condiţiile obiective în care se desfăşoară construcţia economică şi social-culturală în fiecare ţară: nivelul de dezvoltare a forţelor de producţie, caracterul relaţiilor de producţie, gradul de complexitate a economiei naţionale, particularităţile desfăşurării reproducţiei. În ţara noastră, cerinţele construcţiei socialiste, necesitatea apropierii de ţările dezvoltate din punct de vedere economic, au impus şi impun o politică de menţinere la un nivel ridicat a **r.a.**, aceasta constituind chezăşia unui ritm rapid de dezvoltare economică şi social-culturală, de ridicare a nivelului de trai al populaţiei. Paralel cu menţinerea unei rate înalte a acumulării, materializată în sporirea investiţiilor din economia naţională, partidul şi statul nostru acordă o mare atenţie *eficienţei economice a investiţiilor* (v.).

RATĂ A BENEFICIULUI, v. **RATĂ A RENTABILITĂŢII.**

RATĂ A DOBÎNZII, raportul dintre masa dobînzii şi capitalul bănesc împrumutat. **R.d.** depinde de rata mijlocie a profitului şi de raportul dintre cererea şi oferta de capital de împrumut. În *capitalism*, **r.d.** are o tendinţă de scădere datorită creşterii disponibilităţilor (ofertei) de capital care se depun la bănci, expresie a adîncirii exploatării oamenilor muncii şi a parazitismului burgheziei; dar aceasta nu înseamnă scăderea masei absolute a dobînzii. În *socialism*, **r.d.** reflectă politica de credit a statului, care are în vedere interesele generale ale dezvoltării economiei şi necesitatea cointeresării întreprinderilor în folosirea cît mai raţională a mijloacelor proprii şi a celor împrumutate.

RATĂ A PLUSPRODUSULUI, raportul dintre plusprodus şi produsul necesar. **R.p.** exprimă raporturi sociale diferite în diverse orînduiri. În *capitalism*, îşi găseşte expresia în *rata plusvalorii* (v.). În *socialism*, ea exprimă măsura în care lucrătorii din sfera producţiei materiale contribuie, prin *produsul pentru societate* (v.), la satisfacerea nevoilor generale ale societăţii într-o perioadă dată, de obicei un an.

RATĂ A PLUSVALORII, raportul dintre plusvaloare şi capitalul variabil. Formula de calcul este:

$$p' = \frac{P}{V} \cdot 100.$$

Ea reprezintă mărimea relativă a plusvalorii. **R.p.** indică în ce proporţie se împarte valoarea nou creată între capitalist şi muncitor, cît timp din ziua de muncă lucrează muncitorul pentru reproducerea echivalentului valoric al forţei sale de muncă (timpul de muncă necesar) şi cît timp pentru producerea plusvalorii pentru capitalist (timpul de supramuncă). Ca urmare, **r.p.** se mai poate exprima şi prin raportarea timpului de supramuncă la timpul de muncă necesar. Ambele moduri de exprimare a **r.p.** reprezintă acelaşi raport în forme diferite, primul sub forma muncii materializate, al doilea sub forma muncii fluide. Separarea precisă a timpului în care muncitorul lucrează pentru sine de timpul în care el lucrează pentru capitalist este posibilă numai în plan teoretic, prin abstracţie. În practică, în fiecare secundă a zilei de muncă muncitorul efectuează atît munca necesară, cît şi supramunca. În condiţiile progresului tehnico-ştiinţific contemporan, **r.p.** atinge un nivel ridicat datorită exploatării forţei de muncă cu înaltă calificare (cercetători ştiinţifici, personal tehnic-ingineresc etc.). Sub influenţa rotaţiei capitalului variabil se petrec schimbări în masa anuală a plusvalorii care determină modificări corespunzătoare în *rata anuală a plusvalorii*, care reprezintă raportul dintre masa totală a plusvalorii create în cursul unui an și capitalul variabil avansat. Ea exprimă eficacitatea capitalului variabil avansat. Rata anuală a plusvalorii arată nu numai gradul de exploatare a muncitorilor de către capitaliști dar și explică de ce aceștia din urmă sînt interesați în accelerarea rotației capitalului variabil (v. și *rotația capitalului)*.

RATĂ A RENTABILITĂȚII, gradul de rentabilitate a unei întreprinderi determinat ca raport între venitul net al întreprinderii și prețul de cost complet comercial al producției:

$$\overline{R} = \frac{V_n}{P_c} \cdot 100.$$

În practica economică gradul de rentabilitate al întreprinderii se calculează cu ajutorul *ratei beneficiului*, care este raportul dintre beneficiul obținut de întreprindere într-o perioadă de timp determinată și prețul de cost complet comercial al producției:

$$\overline{R} = \frac{B}{P_c} \cdot 100.$$

Ea reflectă măsura în care unitatea economică reușește să valorifice toți factorii care concură la obținerea beneficiului, în special mărimea volumului producției, reducerea prețului de cost al produselor, îmbunătățirea calității produselor, accelerarea vitezei de rotație a fondurilor de producție. Gradul rentabilității întreprinderii exprimat prin rata beneficiului nu caracterizează cuprinzător eficiența folosirii totalității fondurilor de producție (fixe și circulante) utilizate de întreprindere. De aceea, **r.r.** se mai poate calcula și prin raportul dintre beneficiu și volumul fondurilor de producție ale întreprinderii:

$$\overline{R}' = \frac{B}{F} \cdot 100,$$

sau dintre beneficiu și fondurile de producție *(F)* și fondul de retribuție *(R)*:

$$\overline{R} = \frac{B}{F + R}.$$

RATĂ A SCONTULUI, v. **TAXA SCONTULUI.**

RATĂ MIJLOCIE A PROFITULUI, raport între masa totală de plusvaloare produsă de întreaga clasă muncitoare și capitalul total investit de clasa capitaliștilor, indiferent de ramura economică, care se formează pe baza *legii egalizării ratei profitului* (v.). Formarea **r.m.** a **p.** determină ca la un capital egal ca mărime să se obțină un profit egal, chiar dacă *rata plusvalorii* (v.) diferă de la o ramură de producție la alta.

RAȚIE, raport între două mărimi sau date economice. **R.** se folosește frecvent în analizele economico-financiare și constă în compararea în *timp* și în *spațiu* a unor raporturi între producție, randament, productivitatea muncii diferitelor unități. Avantajul utilizării **r.** constă în faptul că indică cea mai simplă și mai sugestivă cale pentru a compara și caracteriza diferite mărimi. De exemplu, întreprinderea *A* are o producție de 15 600 000 de lei iar întreprinderea *B* de 5 200 000 de lei; acest raport poate fi mai ușor exprimat cu ajutorul **r.**, care este de 3 :1. Cînd **r.** este înmulțită cu 100, atunci aceasta se exprimă în procente.

RAȚIONALIZARE, îmbunătățire, perfecționare adusă utilajelor, proceselor tehnologice, organizării producției și a muncii, în scopuri multiple: creșterea producţiei; economia de materii prime, combustibil şi energie; sporirea productivităţii şi uşurarea muncii; folosirea la un nivel superior a capacităţilor de producţie şi a forţei de muncă; reducerea preţului de cost şi sporirea beneficiilor etc. Caracterul larg al preocupărilor pentru **r.** în socialism, generalizarea lor în producţie, reflectă atitudinea înaintată a muncitorilor, maiştrilor, tehnicienilor, inginerilor faţă de muncă şi bunurile obşteşti. Societatea socialistă creează condiţii favorabile pentru manifestarea iniţiativei creatoare a oamenilor muncii. Creşterea numărului şi eficienţei economice a **r.** aplicate în unităţile productive din ţara noastră se află în strînsă legătură cu ridicarea gradului de calificare a oamenilor muncii şi cu creşterea răspunderii în muncă, cu dezvoltarea conştiinţei socialiste. Mişcarea de **r.** şi inovaţii este favorizată de politica de promovare rapidă a *progresului tehnic* (v.) şi de stimulare materială şi morală a oamenilor muncii, de condiţiile asigurate inovatorilor pentru creaţia tehnico-ştiinţifică, de ampla muncă politico-educativă desfăşurată de organele şi organizaţiile de partid în rîndul oamenilor muncii.

RAŢIONARE, măsură luată de autorităţile publice pentru asigurarea, în anumite condiţii, a repartiţiei între consumatori sau beneficiari a unor bunuri de care societatea dispune, într-un anumit moment, în cantităţi limitate.

RĂMĂŞIŢE FEUDALE, forme ale relaţiilor de producţie feudale în agricultură, care au continuat să existe şi după abolirea iobăgiei, sub forma proprietăţii moşiereşti, a muncii în dijmă, a arenzii înrobitoare plătite de ţărani moşierilor sau marilor arendaşi. Împletirea lor cu relaţiile capitaliste a intensificat procesul de exploatare a ţărănimii, a înrăutăţit condiţiile ei de viaţă. În ţara noastră, ultimele **r.f.** au fost lichidate complet, odată cu înfăptuirea reformei agrare din 1945.

RĂSPUNDERE MATERIALĂ, principiu fundamental al organizării, conducerii şi administrării unităţilor socialiste de stat şi cooperatiste, care derivă din dubla calitate a membrilor societăţii socialiste, de producători şi proprietari ai avuţiei naţionale. **R.m.** pentru îndeplinirea obligaţiilor de muncă, a gestionării şi administrării bunurilor sociale constituie o condiţie majoră pentru creşterea eficienţei activităţii economice la toate nivelurile. Fiind o latură inseparabilă a cointeresării materiale, **r.m.** are menirea să asigure în permanenţă legătura directă între retribuire şi rezultatele obţinute în producţie.

RĂZBOI COMERCIAL, măsuri comerciale protecţioniste, cu caracter prohibitiv, asupra importurilor de mărfuri dintr-o anumită ţară sau mai multe ţări, fie ca modalitate de represalii din partea acelei ţări faţă de regimul comercial la care sînt supuse mărfurile ei în alte ţări, fie pentru a constrînge anumite ţări să renunţe la unele practici comerciale neloiale sau pentru a obţine anumite concesii de la acestea. Metodele **r.c.** sînt extrem de variate: de la taxele vamale, impozite, contingentări pînă la *dumping* (v.), *boicot* şi *discriminări* de tot felul. Cînd aceste măsuri de politică comercială se limitează la sfera domeniului tarifar, ele capătă denumirea de *război vamal* (v.).

RĂZBOI VAMAL, măsuri de politică comercială, cu caracter prohibitiv, în domeniul tarifar. Se manifestă sub forma unor represalii vamale din partea unei ţări, cu scopul de a constrînge partenerul la concesii şi acorduri avantajoase (de exemplu, **r.v.** purtat de Austro-Ungaria contra României la sfîrşitul sec. al XIX-lea). Cînd măsurile întreprinse îmbracă o gamă mai largă de metode și mijloace de natură comercială ele se mai numesc *război comercial* (v.).

RĂZEȘ, v. **MOȘNEAN.**

REALIZARE A PRODUSULUI SOCIAL, proces permanent de mișcare a tuturor elementelor componente ale produsului social în forma lor materială și valorică, mișcare de la producție (prin repartiție și schimb) la consum. Pentru ca acest proces să aibă loc continuu, este necesar un permanent schimb de activități, atît în cadrul fiecărui sector cît și între cele două sectoare ale producției sociale (mijloace de producție și bunuri de consum). Desfășurarea acestui schimb arată cum și în ce ramuri ale producției materiale se obțin mijloace de producție pentru înlocuirea mijloacelor de producție consumate și pentru lărgirea producției, atît în cadrul sectorului I cît și în cadrul sectorului II, cum și în ce ramuri se obțin bunurile de consum. **R.p.s.** este o condiție necesară continuării fără întrerupere a procesului de reproducție. Ea se înfăptuiește prin schimbul reciproc al produselor muncii între membrii societății, determinat de existența diviziunii sociale a muncii. Forma socială în care se înfăptuiește schimbul depinde de caracterul modului de producție, de forma de proprietate asupra mijloacelor de producție. În *capitalism*, realizarea mijloacelor de producție este o premisă a reproducției capitalului constant, iar realizarea bunurilor de consum este indisolubil legată de reproducția forței de muncă ca marfă și de satisfacerea necesităților burgheziei. În *economia socialistă*, conținutul **r.p.s.** este determinat de proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție; aici schimbul de produse ale muncii se înfăptuiește planificat. Întrucît în socialism există producția de mărfuri, schimbul produselor muncii atît între sectoare, cît și în interiorul sectoarelor îmbracă forma circulației de mărfuri care cuprinde piața internă și cea externă. Înlocuirea echivalentă a cheltuielilor de muncă vie și materializată se face cu ajutorul relațiilor marfă-bani. Din această cauză, **r.p.s.** se înfăptuiește, atît sub forma natural-materială, cît și valorică. O parte din mijloacele de producție obținute în sectorul I rămîne în acest sector în vederea asigurării reproducției simple, adică a înlocuirii mijloacelor de producție consumate. O altă parte servește pentru înfăptuirea reproducției lărgite în cadrul acestui sector, adică pentru lărgirea producției mijloacelor de producție. În felul acesta, între ramurile sectorului I are loc un schimb permanent, planificat, prin care acestea își asigură reciproc mijloacele de producție necesare înlocuirii celor consumate și lărgirii producției cu mașini, instalații etc. în forma materială. Datorită faptului că acest schimb îmbracă forma marfă-bani, între ramurile și întreprinderile acestui sector are loc un schimb echivalent de valori prin intermediul vînzării-cumpărării. O altă parte a produsului creat în sectorul I este îndreptată spre formarea și lărgirea rezervelor materiale sub forma de mijloace de producție. În ceea ce privește bunurile de consum create în sectorul II, o parte din acestea se consumă de lucrătorii acestui sector. Cu veniturile lor bănești, muncitorii, funcționarii și cooperatorii cumpără, prin intermediul comerțului, bunuri de consum din sectorul II în care ei activează. Aceste bunuri iau forma de marfă, cu excepția celor produse și consumate în propria gospodărie. O altă parte a produsului creat în sectorul II servește pentru consumul individual al lucrătorilor angajați suplimentar în acest sector, în vederea lărgirii producției. La fel, o parte a producției din sectorul II se folosește pentru crearea și mărirea rezervelor materiale de bunuri de consum. Concomitent cu schimburile din cadrul fiecărui sector are loc schimbul dintre cele două sectoare. O parte a produsului din sectorul I trece în sectorul II şi asigură atît înlocuirea mijloacelor de producţie consumate în ramurile sectorului II, cît şi surplusul de mijloace de producţie necesar reproducţiei lărgite în acest sector. În mod similar o parte a produsului creat în sectorul II asigură, pe de o parte, bunurile de consum necesare lucrătorilor din sectorul I, iar pe de altă parte, cele necesare lucrătorilor nou angajaţi pentru lărgirea producţiei în sectorul I. Cu alte cuvinte, această parte a produsului din sectorul II se schimbă pe veniturile lucrătorilor existenţi şi ale celor suplimentari din sectorul producţiei mijloacelor de producţie. Avînd în vedere existenţa sferei neproductive, o parte din bunurile de consum este folosită pentru satisfacerea nevoilor populaţiei ocupate în sfera neproductivă şi a celorlalţi membri ai societăţii. În sfîrşit, o parte din producţia sectorului I şi a sectorului II este folosită pentru întărirea capacităţii de apărare a ţării. În felul acesta, produsul social creat atît în sectorul I, cît şi în sectorul II, este realizat în întregime. În condiţiile *capitalismului*, **r.p.s.** se desfăşoară spontan şi este supusă contradicţiei fundamentale a capitalismului, care dă naştere la *crize economice* (v.). În *socialism*, **r.p.s.** se desfăşoară planificat în interesul satisfacerii scopului suprem al reproducţiei socialiste: ridicarea sistematică a nivelului de trai material şi cultural al tuturor membrilor societăţii (v. şi *reproducţie*).

REAŞEZARE A PREŢURILOR, operaţie prin care noile condiţii ce se creează în economie prin dinamica producţiei, productivităţii, cheltuielilor sociale de producţie şi prin noile cerinţe ale politicii economice se transpun în mod organizat în nivelul corelaţiilor şi în structura preţurilor de producţie şi de livrare. La **r.p.** se ţine seama, de asemenea, de reglementările privind preţurile de import şi export cu ţările socialiste şi cu alte ţări, precum şi de nivelul şi tendinţa preţurilor pe piaţa mondială. **R.p.** reprezintă o perfecţionare a sistemului de preţuri nu numai prin realizarea unei concordanţe cantitative şi temporare între preţuri şi condiţiile economice care le determină, ci şi prin includerea în principiile şi metodele de determinare a preţurilor a elementelor noi pe care teoria şi practica economică le-au consacrat între două reaşezări succesive. **R.p.** poate fi *generală*, cînd cuprinde preţurile de producţie şi de livrare din întreaga economie, precum şi tarifele serviciilor cu acelaşi caracter (prestate unităţilor economice, social-culturale şi administrative), sau *parţială*, cînd se referă numai la anumite ramuri, subramuri sau grupe de produse sau servicii. Dată fiind complexitatea deosebit de mare a reaşezărilor generale, precum şi timpul îndelungat cerut de o asemenea operaţie, timp în care o serie de preţuri se pot învechi înainte chiar de a fi puse în aplicare, în ultimii ani s-a manifestat tendinţa de a se renunţa la reaşezările generale. În ţara noastră, deoarece reaşezări de preţuri de proporţii mai mari nu au mai avut loc din 1963, în perioada 1973—1975 se va înfăptui o reaşezare generală, după care, potrivit legii din 1971 privind regimul preţurilor şi tarifelor, se vor efectua reaşezări parţiale la perioade mai scurte de timp. Perioada la care **r.p.** devine necesară diferă de la o ramură la alta în funcţie de dinamica cheltuielilor de producţie şi de proporţia înnoirii produselor. Astfel, în industria construcţiilor de maşini şi în industria chimică pot fi necesare reaşezări anuale, în timp ce în exploatarea lemnului sau în industria ceramicii doar la cîţiva ani. **R.p.** nu reprezintă o simplă operaţie tehnică, de aplicare a unor criterii stabilite asupra unor factori daţi, ci presupune studii ample şi analize multilaterale, pentru a scoate la iveală noi resurse şi posibilităţi de îmbunătăţire a laturilor calitative ale proceselor economice. De aceea, principala problemă a **r.p.** o constituie determinarea preţului de cost al produselor şi serviciilor la nivel de ramură, care trebuie să stea la baza noilor preţuri reaşezate. O altă latură importantă este stabilirea criteriilor de determinare a venitului net ce urmează a fi cuprins în preţuri. În prezent, în majoritatea ţărilor socialiste criteriul principal de determinare a venitului net pe ramuri şi subramuri îl constituie mărimea fondurilor de producţie cu care acestea sînt înzestrate. După determinarea preţurilor în funcţie de costuri precum şi a venitului net urmează operaţiunea de corelare a preţurilor în cadrul fiecărei grupe de produse şi între diferite grupe pentru a se asigura un raport corespunzător între nivelul preţurilor, avîndu-se în vedere valoarea de întrebuinţare a mărfurilor. Într-o serie de cazuri, faţă de preţurile astfel determinate, se introduc corective impuse de cerinţe ale politicii economice cum sînt, de pildă: stimularea consumului de înlocuitori şi frînarea celui de materiale clasice deficitare, stimularea producţiei de înalt nivel tehnic, a fabricaţiei pieselor de schimb ş.a. Spre deosebire de modificarea preţurilor cu amănuntul sau de cumpărare a produselor agricole de la cooperative, membrii acestora sau producătorii individuali, **r.p.** în cadrul unităţilor de stat nu atrage după sine, pe ansamblul economiei, venituri sau cheltuieli suplimentare deoarece acestea se soldează reciproc. **R.p.** aduce schimbări în structura preţurilor cu amănuntul prin modificarea costurilor şi a venitului net cuprinse în aceste preţuri, în unele cazuri putînd determina chiar pierderi. Ţinînd însă seama că fiecare categorie de preţ acţionează în sfere diferite, cu caracteristici şi cerinţe specifice, cu consecinţe aparte, **r.p.** nu antrenează neapărat şi concomitent consecinţe privind nivelul preţurilor cu amănuntul, care se modifică în funcţie şi de criteriile sociale şi politice, avîndu-se în vedere realizarea prevederilor de plan cu privire la creşterea veniturilor reale ale populaţiei.

RECENSĂMÎNT, observare statistică totală, de regulă periodică, care constă în înregistrarea exhaustivă a unei mari colectivităţi de pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă de timp, pe baza unui program complex de cercetare şi, de obicei, cu personal special de înregistrare în scopul cunoaşterii la un anumit moment a aspectelor concrete cantitative care caracterizează fenomenul repectiv. **R.** se caracterizează prin anumite particularităţi: 1) caracterul de înregistrare totală, în sensul de cuprindere în program a tuturor indicatorilor care fac obiectul înregistrării; 2) simultaneitatea înregistrării, în sensul ca datele înregistrate să se refere la un moment dat (moment critic) pentru a se asigura comparabilitatea datelor; 3) metoda de înregistrare, de regulă, este directă. O formă de **r.** o constituie *microrecensămîntul*, observare statistică specială efectuată fie cu un program mai redus de caracteristici, fie limitat la un anumit teritoriu sau la o anumită categorie de populaţie. **R.** serveşte de regulă pentru fundamentarea teoretică şi practică a organizării unor eşantioane pentru cercetări selective continue (cercetarea bugetelor de familie). **R.** este una din cele mai vechi investigaţii statistice. În prezent, pe plan mondial sînt cunoscute **r.** *mondiale periodice* (din 10 în 10 ani), **r.** *populaţiei şi locuinţelor*, **r.** *agricol* etc. În ţara noastră se efectuează periodic **r.** ale populaţiei şi locuinţelor, ale animalelor, ale utilajelor, ale capacităţilor de producţie, ale cadrelor etc.

RECESIUNE, stare (fază) a ciclului economic capitalist caracterizată prin contractarea activităţii economice, reducerea producţiei şi a afacerilor comerciale, de bursă sau financiare etc., formă de manifestare a contradicţiilor interne şi a mişcării ciclice a reproducţiei capitaliste. Conceptul de **r.** este larg utilizat în literatura şi presa economică occidentală, fără a avea însă o accepţiune unanimă; unii economişti burghezi au substituit prin termenul de **r.** pe cel de *criză economică;* cei mai mulţi însă îl utilizează pentru a caracteriza o scădere a producţiei, chiar cu caracter ciclic, de criză, dar mai puţin profundă şi de durată mai scurtă.

RECICLARE, formă de perfecţionare profesională a cadrelor, realizată sistematic, într-un cadru organizat, la anumite intervale de timp, cerută de necesitatea împrospătării şi îmbogăţirii cunoştinţelor profesionale dobîndite anterior, de aprofundarea unui anumit domeniu al specialităţii de bază, de însuşirea noilor cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii din specialitatea respectivă sau din cele înrudite. **R.** este impusă de progresul rapid al ştiinţei şi tehnicii în societatea contemporană. Ea este o condiţie primordială a ridicării eficienţei întregii activităţi economice şi sociale. În ţara noastră **r.** se realizează în cadrul sistemului naţional de perfecţionare a pregătirii profesionale a lucrătorilor din unităţile socialiste, care prevede mai multe forme concrete de înfăptuire a ei.

RECLAMĂ, formă a publicităţii, constînd din difuzarea de informaţii privind anumite mărfuri, servicii etc. către cumpărătorii potenţiali, în scopul influenţării acestora. În *capitalism,* **r.** mai serveşte şi ca instrument în lupta de concurenţă între întreprinderi. **R.** sau *publicitatea* se folosesc în diferite sectoare de activitate economică. **R.** *comercială* se referă la popularizarea mărfurilor, a magazinelor, a unor forme speciale de vînzare etc., în scopul stimulării vînzărilor. **R.** se foloseşte, de asemenea, în activităţile de prestări de servicii, turism, asigurări, transporturi şi altele. Mijloacele de **r.** sînt variate, în funcţie de locul unde se organizează, de destinatarul lor. Ca mijloace de **r.** se folosesc: marca de fabrică şi de comerţ, vitrina, afişul, anunţul prin presă, radio, televiziune, cinematograf şi altele.

RECOMPENSĂ, sumă de bani primită în schimbul unor activităţi ale căror rezultate au caracter deosebit. De exemplu, suma de bani plătită de stat inovatorilor şi inventatorilor ca retribuţie pentru munca materializată în inovaţii şi invenţii.

RECONVERSIUNE, revenire la o activitate economică anterioară. Se practică în diferite împrejurări, mai ales după războaie, cînd anumite întreprinderi şi chiar ramuri care produceau materiale pentru armată sînt redate destinaţiei lor iniţiale. Termenul de **r.** se foloseşte uneori şi într-o accepţiune inexactă, de exemplu, pentru a desemna o transformare devenită necesară ca urmare a progresului economic în general. De fapt, în acest caz este vorba de o *conversiune* (v.) pentru că nu presupune revenirea la o activitate anterioară, ci se caută un nou domeniu de activitate.

REDEVENŢĂ, sumă datorată în mod periodic şi reprezentînd o obligaţie ce emană din anumite acte juridice (în caz de concesiune a lucrărilor de drumuri publice, sumă plătită de cel care a primit concesiunea). Există **r.** de mine, funciare, de licenţă, de autor etc.

REDISTRIBUIRE A VENITULUI NAŢIONAL, proces economic în care are loc cheltuirea unei părţi a veniturilor primare realizate în urma *distribuirii venitului naţional* (v.) de către posesorii lor şi formarea în acest mod a veniturilor derivate sau secundare. În esenţă **r.v.n.** se caracterizează prin trecerea de valori de la o formă de proprietate la alta, de la o clasă socială la alta, de la un grup social la altul sau de la un stat la altul, micşorînd temporar sau definitiv veniturile finale ale unora în avantajul altora, şi invers. În *capi-*

talism, **r.v.n.** constituie o formă suplimentară de exploatare a oamenilor muncii din propria ţară, precum şi din alte ţări, ca urmare a diviziunii mondiale capitaliste a muncii. Datorită multitudinii de cauze şi căi prin care se realizează procesul redistribuirii, în capitalismul contemporan există o mare diversitate în ce priveşte formele pe care le îmbracă veniturile derivate: 1) impozitele directe şi indirecte (procentul fiscalităţii, respectiv raportul dintre sarcina fiscală pe locuitor faţă de venitul naţional pe locuitor, atingea în România, în 1937, circa 20%); 2) împrumuturile de stat, consumate în mare măsură în scopuri neproductive în avantajul claselor exploatatoare (media anuală a datoriei publice în ţara noastră în perioada 1935—1938 atingea circa 2/3 din venitul naţional al anilor respectivi, fapt ce influenţa sensibil stabilitatea monedei naţionale); 3) politica de credite folosită de burghezia monopolistă în relaţiile cu alte grupuri ale burgheziei şi cu micii producători şi respectiv nivelul ridicat al dobînzilor aferente acestor credite; 4) preţurile de monopol şi inflaţia care în condiţiile capitalismului contemporan au devenit una din căile cele mai lesnicioase de redistribuire a veniturilor oamenilor muncii în interesul claselor exploatatoare; 5) „foarfecele preţurilor“ la produsele agricole, în raport cu preţurile produselor industriale, ceea ce permite o redistribuire a veniturilor micilor producători în folosul burgheziei industriale (în România, în 1938, puterea de cumpărare a producătorilor agricoli pentru mărfurile industriale scăzuse cu 32,4% în comparaţie cu anul 1929); 6) schimbul neechivalent practicat de ţările capitaliste industriale în relaţiile de comerţ exterior cu ţările mai puţin dezvoltate din punct de vedere economic; 7) activitatea de servicii legată de cultură, sănătate, închirieri etc. şi respectiv sporirea tarifelor şi taxelor aferente. **R.v.n.** s-a amplificat considerabil ca urmare a transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat, a creşterii influenţei factorului suprastructural asupra economiei, respectiv a creşterii rolului statului ca agent nemijlocit al vieţii economice. Procesul redistribuirii veniturilor în capitalism ascute contradicţiile specifice acestei orînduiri, polarizează forţele sociale ce se opun puterii monopolurilor şi exploatării capitaliste. În *socialism*, **r.v.n.** are loc, prin diferite canale, în procesul cheltuirii unei părţi a veniturilor primare ale participanţilor din sfera muncii productive, fie în cadrul acestei sfere — între cele două forme de proprietate socialistă, fie între diferitele unităţi ale proprietăţii cooperatiste, precum şi între sfera productivă şi neproductivă, între stat şi populaţie, între diferite categorii ale populaţiei sau clase sociale. **R.v.n.** poate avea loc şi în relaţiile economice dintre state (efectuarea de servicii cu caracter internaţional, turismul internaţional, credite externe etc.). Avînd loc în mod planificat, prin intermediul unor pîrghii economico-financiare, **r.v.n.** contribuie la dezvoltarea generală a economiei naţionale, la sporirea capacităţii de cumpărare a maselor, la creşterea nivelului de trai. Principalele pîrghii (canale) cu ajutorul cărora se realizează **r.v.n.** sînt: 1) *sistemul financiar-bancar*, în cadrul căruia rolul principal îl ocupă *bugetul de stat*, prin intermediul lui avînd loc redistribuirea veniturilor, îndeosebi între stat şi populaţie. Ca venituri derivate primite de populaţie de la stat menţionăm: retribuirea celor ocupaţi în sfera neproductivă, precum şi pensii, burse, ajutoare, alocaţii pentru copii etc. În acelaşi timp, statul realizează venituri derivate de la populaţie sub forma impozitelor pe venituri, diferite taxe etc. Caracteristic acestei redistribuiri în socialism este faptul că veniturile derivate primite de populaţie de la stat sînt de cîteva ori mai mari decît cele plătite de acestea statului (în 1973, de exemplu, acest raport era de peste 3:1). Veniturile derivate primite de populaţie prin bugetul de stat constituie, în esenţă, fondurile sociale de consum destinate finanţării acţiunilor social-culturale. Repartizarea acestora se face ţinîndu-se seama şi de principiile eticii şi echităţii socialiste, servind astfel ca o pîrghie de corectare a diferenţelor între venituri, în funcţie de condiţiile şi greutăţile familiale diferite. De ele beneficiază, cu prioritate, familiile cu venituri mai reduse. În cadrul sistemului financiar-bancar, mai apar şi alte forme de venituri derivate: acordări sau returnări de credite între stat şi cooperaţie, între stat şi populaţie şi dobînzile aferente, activitatea C.E.C. şi A.D.A.S.; 2) *executarea serviciilor* aduce statului o serie de venituri derivate din gospodăria comunală şi sectorul social-cultural. Cooperaţia şi chiar unele categorii ale populaţiei (îndeosebi meşteşugarii) realizează venituri derivate în această sferă; 3) *politica de preţuri*, prin abaterile preţurilor de la valoare are loc, de asemenea, o redistribuire a veniturilor primare în avantajul statului (dacă mărfurile se vînd peste valoare, pentru a se limita, de exemplu, consumul unor băuturi alcoolice) sau în avantajul populaţiei (dacă mărfurile se vînd sub valoare, de exemplu, în cazul reducerilor de preţuri la o serie de articole pentru copii); 4) *relaţiile economice externe*, în condiţiile în care relaţiile comerciale externe au loc pe baza schimburilor echivalente, **r.v.n.** pe plan internaţional sub forma diferitelor servicii între ţări, a acordării şi primirii de credite, de ajutoare etc., apare ca un proces normal şi necesar pentru destinderea şi cooperarea între naţiuni. În urma **r.v.n.** se formează veniturile finale ale statului, cooperaţiei şi populaţiei.

REESCONT, operaţiune efectuată de banca centrală a unei ţări capitaliste în vederea aprovizionării cu mijloace băneşti lichide a băncilor comerciale. Pe baza vînzării la banca centrală a unui portofoliu de cambii scontate de ele, băncile comerciale obţin în schimb mijloace băneşti înainte de scadenţele cambiilor respective. Operaţiunea astfel efectuată echivalează cu un credit. Creditele de **r.** sînt considerate drept un regulator al circulaţiei băneşti dintr-o ţară capitalistă (v. şi *scont)*.

REEVALUARE, act guvernamental deliberat de politică monetară prin care se modifică conţinutul unităţii monetare a unei ţări şi care constă în mărirea sau în scăderea valorii ei oficiale în aur şi, respectiv, în schimbarea raportului acesteia faţă de monedele naţionale ale celorlalte state. După caz, are loc fie scumpirea, fie ieftinirea monedei reevaluate pe piaţa internaţională (v. şi *devalorizare; revalorizare)*.

REFACERE ECONOMICĂ, proces de reconstrucţie a uneia sau mai multor ramuri ale economiei naţionale, a unei ţări ori a întregii economii, în vederea înlăturării distrugerilor şi rămînerilor în urmă cauzate de războaie sau calamităţi naturale şi atingerii nivelului de dezvoltare economică al perioadei anterioare. În unele situaţii, procesul de **r.e.** se desfăşoară în condiţii social-politice diferite de cele ale perioadei în care au avut loc pierderile provocate în economia unei ţări. Astfel, **r.e.** în ţara noastră după al doilea război mondial a avut loc în condiţiile revoluţiei popular-democratice şi în primii doi ani ai revoluţiei socialiste, sub conducerea clasei muncitoare şi a Partidului Comunist Român. Ca urmare, **r.e.** s-a înfăptuit rapid, paralel cu reorganizarea economiei pe baze socialiste.

„REFORMA SOCIALĂ LA ROMÂNI", principala lucrare economică a democrat-revoluţionarului român *N. Bălcescu* (v.), scrisă în 1850 şi consacrată în mod deosebit fundamentării ştiinţifice şi motivării politice a abolirii feudalismului perimat din ţările române şi rezolvării democratice a problemei agrare la mijlocul sec. al XIX-lea. Versiunea franceză a acestei lucrări a fost publicată în același an la Paris sub titlul: „Question économique des Principautés Danubiennes“ (cu unele adăugiri față de manuscrisul în limba română, care a văzut lumina tiparului abia în 1952), Bălcescu urmărind să explice cercurilor politice și opiniei publice europene (inclusiv guvernanților turci) starea de lucruri necorespunzătoare din țările române și necesitatea unor prefaceri sociale profunde care, pentru a menaja susceptibilitățile guvernanților și ale diplomaților timpului, au fost indicate cu termenul întrucîtva derutant de „reformă socială“, spre a permite progresul lor alături de celelalte națiuni și popoare europene. Făcînd istoricul proprietății funciare din țările române în general, a celei feudale în special, lucrarea relevă caracterul spoliator al acesteia din urmă și transformarea ei într-un instrument de asuprire nemiloasă a maselor țărănești, cauză a înapoierii economice și sociale a țărilor române din acel timp și punct de sprijin pentru elementele reacționare din societatea românească. În lucrare se analizează procesul istoric de extindere și diversificare a formelor de dependență feudală a maselor țărănești față de marii proprietari funciari feudali de-a lungul timpului, inclusiv față de agenții statului feudal și cotropitorii străini, principalele forme de exploatare a celor dintîi de către cei din urmă (munca forțată sau claca, dijma, dajdiile și camăta), respectiv, formele rentei funciare feudale (în muncă, în natură și în bani), sporirea excesivă a rentei funciare prin *Regulamentele organice* adoptate în 1831 (mai ales prin fixarea nartului) și implicațiile sociale negative ale acestora. În lumina acestor idei, lucrarea demonstrează în mod convingător urgența abolirii relațiilor de producție feudale perimate și înlocuirea lor cu raporturi sociale libere (în sensul burghez al noțiunii), prin împroprietărirea țăranilor cu pămîntul necesar unei existențe omenești. Prin varietatea și temeinicia argumentelor invocate în sprijinul eliberării și împroprietăririi țăranilor dependenți de feudali (argumente de ordin economic, politic, juridic, moral, național și general-uman, inclusiv teoria valorii bazată pe muncă, precum și interesante considerații de eficiență economică), lucrarea este o pledoarie înflăcărată în sprijinul emancipării sociale și naționale a poporului român la mijlocul secolului trecut, constituind cea mai temeinică fundamentare teoretică a revoluției populare antifeudale din acel timp. Lucrarea cuprinde, totodată, și interesante elemente de analiză prospectivă privind direcțiile principale ale dezvoltării economice a României în viitor (diversificarea și intensificarea agriculturii, dezvoltarea industriei naționale, a comerțului, transporturilor și a creditului productiv, modernizarea întregii economii naționale și creșterea productivității muncii etc.). Numeroase idei din ceastă lucrare (mai ales analiza formealor și a gradului de exploatare a maselor țărănești dependente de feudali pe baza dispozițiilor din Regulamentele organice) au fost cunoscute și apreciate de către *K. Marx* (v.), prin intermediul lucrării publicistului francez E. Regnault, „Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes“ (1855).

REFORMĂ AGRARĂ, schimbare a relațiilor economico-sociale din agricultură pe baza modificării tipului sau formelor de proprietate asupra pămîntului și a modului de folosire a acestuia. Caracterul puterii de stat și raportul de forțe dintre clasele sociale determină însă conținutul, amploarea, scopul și urmările sale. Revoluției burgheze îi revine ca o sarcină istorică înfăptuirea **r.a.**, pentru a croi drum relațiilor capitaliste, înlăturînd din calea lor pe cele feudale. În *capitalism*, **r.a.** este determinată de existența unor puternice rămășițe ale relațiilor feudale, de concentrarea unei mari părți din suprafața agricolă în mîinile marilor proprietari funciari, în timp ce majoritatea covîrșitoare a gospodăriilor ţărăneşti sînt lipsite de pămînt sau dispun de suprafeţe foarte mici, insuficiente pentru a le asigura existenţa; se face de către statul burghez sub presiunea maselor; are un caracter parţial, de regulă cu plata unor despăgubiri fără să ducă însă la lichidarea deplină a proprietăţii moşiereşti şi a relaţiilor feudale; favorizează elementele capitaliste la sate, contribuind astfel la accentuarea procesului de diferenţiere din sînul ţărănimii, la dezvoltarea capitalismului în agricultură. În *ţările în curs de dezvoltare din Africa, Asia şi America Latină*, eliberate de sub jugul colonial, **r.a.** constituie una din principalele revendicări ale maselor populare. În unele din aceste ţări, **r.a.** a fost înfăptuită, iar în altele este în curs sau încă în pregătire. Aceste reforme au un caracter democratic, progresist, fiind înfăptuite în general în folosul ţărănimii sărace. Ele nu au desfiinţat proprietatea moşierească sau monopolistă, dar au limitat-o. Înfăptuirea pînă la capăt a **r.a.** constituie una din principalele obiective ale revoluţiei antiimperialiste, antifeudale şi democratice în aceste ţări, întrucît întăreşte baza politică şi socială a noilor state independente, stimulează creşterea producţiei agricole, contribuie la ridicarea nivelului de trai al ţărănimii, al întregii populaţii. **R.a.** în România a constituit una din revendicările fundamentale ale maselor ţărăneşti datorită existenţei unor puternice relaţii feudale în agricultură. Principalele **r.a.** din România au fost cele din 1864, 1921 şi 1945. **R.a.** din 1864, înfăptuită sub domnia lui Al.I. Cuza, a desfiinţat claca, dijma, corvezile şi celelalte sarcini feudale ale ţărănimii. O suprafaţă de 1 766 000 ha a fost împărţită la aproape 500 000 de familii ţărăneşti, care au trebuit însă să-şi răscumpere greu obligaţiile faţă de boieri. Deşi nu a rezolvat decît parţial problema agrară, ea a stimulat progresul societăţii româneşti. **R.a.** din 1921 a fost înfăptuită de regimul burghezo-moşieresc sub presiunea marilor frămîntări sociale din România de după primul război mondial. Au fost expropriate peste 6 000 000 ha (circa 66% din întreaga suprafaţă de teren deţinută de moşierime), fiind împroprietăriţi 1 478 663 de ţărani, cu plata unor despăgubiri. Această **r.a.** a impulsionat dezvoltarea capitalismului în agricultură, a slăbit puterea economică a moşierimii şi rolul ei în viaţa politică şi socială a României, a dus la accentuarea diferenţierii ţărănimii, la creşterea rolului economic al burgheziei săteşti. Ea nu a lichidat însă relaţiile feudale în agricultură. **R.a.** din 1945 a fost înfăptuită de masele ţărăneşti, cu sprijinul direct al clasei muncitoare, din iniţiativa şi sub conducerea P.C.R., fiind legiferată la 22 martie 1945 de către puterea de stat democrat-revoluţionară. Ea a dus la lichidarea rămăşiţelor feudale din agricultură, a desfiinţat moşierimea ca clasă, a contribuit la făurirea alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare. Au fost expropriate, fără despăgubiri, 1 468 000 ha, din care 1 100 000 ha au fost atribuite la 918 000 de ţărani. S-au întemeiat astfel peste 400 000 de noi gospodării ţărăneşti, iar alte 500 000 de gospodării şi-au mărit suprafaţa de teren pe care o deţineau. Ulterior, în 1948, a mai fost confiscat pămîntul aparţinînd casei regale, iar în 1949 şi moşiile pînă la 50 ha care nu fuseseră expropriate în 1945. Statul a acordat sprijin ţărănimii, prin inventar agricol, credite, reduceri de impozite, anularea vînzărilor de pămînt făcute în timpul secetei din 1946—1947 etc. menţinînd şi consolidînd astfel rezultatele reformei.

REFORMĂ BĂNEASCĂ, adoptare sau modificare a legii care reglementează emisiunea şi circulaţia bănească dintr-o ţară şi a altor acte normative privind structura sistemului său bănesc. În cele mai multe cazuri, **r.b.** constă în schimbarea definiţiei date unităţii băneşti (etalonul preţurilor), prin micşorarea conţinutului ei în aur (devalorizare) sau majorarea acestui conţinut (revalorizare), adică modificarea parității monetare. În cazul parităților valutare, **r.b.** constă în modificarea corespunzătoare a acestora. **R.b.** este un instrument al politicii monetare în relațiile interstatale prin intermediul căruia se realizează anumite obiective economico-financiare. Mai complexă este **r.b.** denumită *stabilizare*, practicată în condițiile sistemului monetar bazat pe etalonul aur-devize și pe circulația banilor de hîrtie și avînd ca scop asigurarea stabilității banilor în circulație (v. și *stabilitatea banilor*). În timpul circulației monedelor cu valoare proprie, deplină, **r.b.** a constat în reducerea sau majorarea greutății medii a pieselor și în schimbarea aliajului (mutații monetare), predominînd slăbirea monedelor, în scopul procurării de venituri suplimentare statului, prin exploatarea populației. Trecerea la etalonul aur-devize, ca bază a sistemelor bănești, a dus la o creștere substanțială a numărului **r.b.** ca urmare a instabilității banilor în condițiile dezvoltării inegale a țărilor capitaliste. După cel de-al doilea război mondial au fost efectuate sute de **r.b.**, îndeosebi de devalorizări în scopul alinierii definiției valorice legale la puterea efectivă de cumpărare a banilor. Asemenea **r.b.** au fost obligate să efectueze și marile puteri, inclusiv S.U.A., deși, în principiu, dolarul ca valută de rezervă trebuia să fie stabil. În România, prima **r.b.** datează din 1867, cînd a fost adoptată legea „pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale“, prima lege monetară a României moderne. Principalele reforme bănești ulterioare au fost: legea din 17/29 aprilie 1880 pentru înființarea Băncii Naționale a României, care a completat sistemul bănesc din 1867 prin adăugarea în circulație a bancnotelor emise de această bancă; legea din 17/29 martie 1890, prin care baza bimetalistă a sistemului bănesc din 1867 a fost înlocuită cu o bază monometalistă — aur; legea din 14 august 1930 prin care aplicarea sistemului bănesc al leului a fost generalizat pe întregul teritoriu al României; legea din 7 februarie 1929 prin care a fost efectuată stabilizarea monetară însoțită de devalorizarea leului; **r.b.** din 16 august 1947; **r.b.** din 26 ianuarie 1952; majorarea conținutului în aur al leului din 31 ianuarie 1954. Ca urmare a acestor reforme, definiția legală a leului în g aur fin a evoluat astfel: 1867: 0,29032258; 1929: 0,009; 1947: 0,00594; 1952: 0,079346; 1954: 0,148112.

REFORMISM, curent economic și social-politic, potrivnic marxismului, care propagă ideea posibilității transformării capitalismului în cadrul instituțiilor existente, prin reforme legislative succesive, fără subminarea bazelor acestei orînduiri. Acest curent se manifestă sub forma **r.** *burghez,* care proclamă, deschis sau voalat, apartenența la poziția clasei dominante și sub forma *oportunismului în mișcarea muncitorească,* care formal se pronunță pentru apărarea intereselor clasei muncitoare dar, de fapt, servește politicii și ideologiei burgheze. **R.** burghez în economia politică poate fi apreciat ca funcție pragmatică a teoriei care urmărește revitalizarea orînduirii capitaliste, prin prescrierea de rețete cu destinație practică. Avînd valoare de paliativ, aceste rețete transpuse în viață, pot contribui la soluționarea unor probleme de conjunctură, la amînarea, aplanarea sau prevenirea temporară a declanșării unor conflicte sociale etc. Ele nu pot însă să elimine racilele capitalismului, întrucît nu afectează bazele acestei orînduiri. În mișcarea muncitorească, **r.** a apărut la sfîrșitul sec. al XIX-lea sub masca „renovării“, „corectării“ și „adaptării“ marxismului la noile condiții istorice. În acest caz, el este cunoscut sub denumirea de *revizionism* (v.). Acest tip de **r.** urmărea de fapt subminarea din interior a tezelor fundamentale ale economiei politice și filozofiei marxiste, ale comunismului științific. **R.** devine ideologia oficială a Internaționalei a II-a, după moartea lui *F. Engels* (v., 1895). În epoca contemporană adepţii **r.**, continuînd tradiţiile oportuniste, propagă insistent ideea posibilităţii „transformării“ succesive a capitalismului, a integrării sale în socialism sub impactul revoluţiei ştiinţifice-tehnice şi al restructurărilor organizaţionale. În domeniul teoriei economice, reformiştii resping teza marxistă a valorii-muncă şi a plusvalorii, învăţătura despre proprietate ca bază a relaţiilor sociale de producţie, despre imperialism etc., înlocuindu-le cu teze împrumutate din arsenalul economiei politice burgheze cum sînt: teoria „utilităţii marginale“, a „salariului social“, a „capitalismului organizat“, a „crahului automat al capitalismului“ etc. Sub raport teoretic, **r.** ca oportunism în mişcarea muncitorească reprezintă o formă de manifestare a influenţei ideologiei burgheze, iar sub raport practic, sacrificarea intereselor majore ale maselor şi, în primul rînd, ale clasei muncitoare pentru obţinerea unor avantaje parţiale şi temporare.

REGIE, formă capitalistă de organizare a unor întreprinderi avînd ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia ca, de exemplu, perceperea unor impozite indirecte. Se caracterizează prin personalitate juridică proprie şi gestiune separată de a statului, dar legată într-un fel sau altul de bugetul statului prin rezultatele financiare obţinute. **R.** este *directă*, cînd statul îşi păstrează dreptul de administrare şi de conducere a întreprinderii şi *cointeresată*, cînd statul burghez participă alături de particulari la formarea capitalului şi la conducerea întreprinderilor respective. În România, sub regimul burghezo-moşieresc, în **r.** au fost administrate un număr comparativ mare de întreprinderi întrucît această formă asigura o rentabilitate sporită faţă de acele forme indirecte de exploatare ce poartă denumirea de *arendă* şi *concesiune*.

REGIM BURGHEZO-MOŞIERESC, regimul politic instaurat în România în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Burghezia nu a dus pînă la capăt revoluţia burghezo-democratică de la 1848, ajungînd în cele din urmă la o înţelegere cu moşierimea. Coaliţia burghezo-moşierească s-a instalat treptat la cîrma ţării, întărindu-şi poziţiile mai ales după instaurarea monarhiei. În condiţiile **r.b.-m.** puterea economică şi politică aparţine burgheziei şi moşierimii; proletariatul, ţărănimea muncitoare şi alte categorii de oameni ai muncii sînt crunt exploatate, lipsite de drepturi şi libertăţi democratice. Contradicţiile sociale se ascut. Au loc puternice lupte de clasă ale proletariatului şi ţărănimii, înăbuşite în sînge de **r.b.-m.** Existenţa **r.b.-m.** a frînat dezvoltarea economică şi socială a României care era o ţară slab dezvoltată din punct de vedere economic, obiect al exploatării de către burghezia şi moşierimea din ţară, ca şi de către monopolurile străine. Spre sfîrşitul deceniului al patrulea al sec. al XX-lea, **r.b.-m.** a evoluat treptat spre un regim de dictatură fascistă. Insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă din August 1944 şi înfăptuirea revoluţiei popular-democratice a însemnat sfîrşitul **r.b.-m.**

REGIM DE ECONOMII, sistem de măsuri în economia socialistă, care au ca scop folosirea cît mai raţională a resurselor materiale, financiare şi de muncă, evitarea oricărei forme de risipă, astfel încît la fiecare unitate de cheltuială să se obţină rezultate cît mai mari. **R. de e.** constituie o puternică pîrghie de economisire a muncii sociale, care contribuie la mărirea posibilităţilor de lărgire a producţiei, la reducerea preţului de cost pe unitatea de produs, la creşterea veniturilor reale ale populaţiei, la dezvoltarea economico-socială a ţării. Relaţiile de producţie socialiste, dezvoltarea planificată a economiei naţionale determină caracterul conştient, dirijat al gospodăririi resurselor, în conformitate cu ţelul suprem al politicii partidului — creşterea nivelului de trai al poporului. **R.** de **e.** presupune în fiecare unitate economică o activitate sistematică de depistare a rezervelor de economisire existente şi de reducere a cheltuielilor de muncă pe unitatea de produs. El este legat de ridicarea continuă a calificării cadrelor, de promovarea în producţie a creaţiei ştiinţifice şi tehnice avansate etc. **R.** de **e.** necesită o conştiinţă socialistă înaintată din partea lucrătorilor, grija lor faţă de avutul obştesc, întronarea la fiecare loc de muncă a unui înalt spirit de gospodărire a resurselor, de luptă împotriva risipei.

REGLARE A PRODUCŢIEI, acţiune de determinare şi repartizare a muncii sociale (vii şi materializate) de care dispune societatea, pe diferite ramuri şi subramuri ale producţiei sociale, în funcţie de nevoia socială, adică de valoarea de întrebuinţare considerată pe scară socială. Repartizarea muncii sociale proporţional cu nevoia socială este o necesitate obiectivă pentru desfăşurarea normală a reproducţiei sociale. Numai în măsura în care repartizarea şi utilizarea mijloacelor de producţie şi a resurselor de muncă se face în concordanţă cu necesităţile obiective de consum productiv şi neproductiv ale societăţii, are loc utilizarea eficientă a întregii munci sociale, creşterea avuţiei naţionale, nevoia socială satisfăcîndu-se la nivelul resurselor existente. **R.p.** se realizează diferit, în funcţie de natura proprietăţii dominante asupra mijloacelor de producţie. În condiţiile proprietăţii private, **r.p.** se înfăptuieşte spontan, prin intermediul pieţei şi al fluctuaţiilor spontane ale cererii şi ofertei, prin jocul liber al preţurilor. Ea este guvernată de acţiunea spontană a legii valorii, iar în capitalism şi a legilor profitului. Această reglare este post-factum, incompletă şi determină o însemnată risipă de resurse de muncă socială. În condiţiile dominaţiei monopolurilor are loc o deteriorare a mecanismului spontan de **r.** a **p.** bazat pe concurenţă, pe oscilaţiile preţurilor etc., se manifestă tot mai mult tendinţa de intervenţie a statului monopolist în acest proces (v. şi *capitalism monopolist de stat).* În *economia socialistă,* în virtutea proprietăţii sociale asupra mijloacelor de producţie, procesul producţiei este dominat de raţiunea producătorilor asociaţi, fiind supus controlului conştient al acestora; are un caracter social, iar desfăşurarea procesului de producţie este dirijată *ex-ante* (v.). Societatea stabileşte şi menţine prin intermediul planificării ansamblul proporţiilor necesare dezvoltării economiei naţionale. Pe baza unor studii ştiinţifice, ţinînd seama de întregul sistem al acţiunii legilor obiective ale socialismului, societatea determină atît nevoia socială, cît şi resursele disponibile pe care le corelează şi le transpune în obiective şi sarcini ale planului economic naţional unic pe care le realizează în activitatea sa ulterioară potrivit ţelurilor pe care şi le-a propus (v. şi *legea dezvoltării planice, proporţionale a economiei naţionale).*

REGRESIUNE, recul, retragere, trecere de la forme mai înalte de dezvoltare la forme mai înapoiate. În sens economic, **r.** este o noţiune opusă progresului. Fenomenele şi procesele economice se găsesc într-o permanentă mişcare şi dezvoltare. Procesul mişcării nu reprezintă totuşi o linie dreaptă, în cursul lui au loc atît schimbări progresive cît şi regresive. Fenomenele negative nu dau însă linia generală a dezvoltării societăţii, legea progresului guvernînd dezvoltarea societăţii (v. şi *progres economic).*

REGULAMENTELE ORGANICE, acte prin care s-au legiferat condiţiile menţinerii şi întăririi relaţiilor feudale, impuse ţărilor româneşti de către boieri în înţelegere cu imperiul ţarist rus. Prevederile **R.o.** au fost puse în aplicare în 1831 în Ţara Românească şi în 1832 în Moldova. Consfinţind pe cale legislativă noile raporturi dintre proprietarii funciari şi ţărani, măsurile întreprinse au dus la înrăutăţirea situaţiei economice şi sociale a iobagilor. *K. Marx* (v.) caracteriza **R.o.** drept „codice al muncii de clacă“, „o expresie pozitivă a goanei după supramuncă“, iar *N. Bălcescu* (v.) „charta sărăciei mulţimii poporului în favorul boierilor“. În acelaşi timp, prin **R.o.** ca prime legi fundamentale de organizare şi conducere, s-a restrîns puterea domnească, introducîndu-se principiul separării puterii şi instituindu-se adunarea obştească, s-a organizat aparatul administrativ al ţării, luîndu-se măsuri de reorganizare şi de înfiinţare a noi servicii publice, s-au creat o serie de condiţii de dezvoltare economică şi comercială, de lărgire a pieţei interne, favorizîndu-se astfel o oarecare dezvoltare a relaţiilor capitaliste. Printre prevederile cu caracter progresist din **R.o.** se enumeră şi cele care serveau la pregătirea unirii celor două ţări române. În ansamblul lor, **R.o.** au reprezentat însă o frînă serioasă în propăşirea economică şi socială a ţării, un obstacol în dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste. De aceea revoluţia de la 1848 a cerut abolirea lor.

RELAŢII DE PRODUCŢIE, raporturile ce se stabilesc între oameni în procesul de producere a bunurilor materiale. Pentru a produce, oamenii trebuie să intre în raporturi nu numai cu natura, ci şi între ei. **R.** de **p.** cuprind relaţiile dintre oameni (clase, grupuri sociale) ce iau naştere în legătură cu producţia materială nemijlocită şi cu schimbul de activităţi, cu repartiţia şi consumul produsului social. Esenţa şi mecanismul **r.** de **p.** în toate sferele reproducţiei sociale sînt determinate de relaţiile de proprietate (v. şi *proprietate*). Între laturile **r.** de **p.** există o legătură dialectică, o intercondiţionare reciprocă fiecare dintre ele avînd un rol activ asupra celorlalte. **R.** de **p.** constituie o latură necesară a oricărui *mod de producţie* (v.), fiind strîns legate de forţele de producţie. Modul specific de intercondiţionare dialectică a **r.** de **p.** cu forţele de producţie este exprimat de *legea concordanţei* **r.** de **p.** cu *caracterul şi nivelul forţelor de producţie* (v.). În dezvoltarea societăţii omeneşti au existat două tipuri de **r.** de **p.** determinate de cele două tipuri de proprietate asupra mijloacelor de producţie: relaţii de colaborare şi ajutor reciproc (în condiţiile proprietăţii sociale) şi relaţii de exploatare (în condiţiile proprietăţii private). La rîndul lor, fiecare tip cunoaşte forme diferite, caracteristice diferitelor orînduiri sociale. Trecerea de la un tip la altul se face printr-un proces revoluţionar radical. **R.** de **p.** de acelaşi tip pot lua naştere şi se dezvoltă paralel în sînul orînduirii sociale precedente. **R.** de **p.** *ale comunei primitive* sînt caracterizate prin stăpînirea în comun a mijloacelor de producţie, a pămîntului şi a rezultatelor muncii, prin munca în comun a membrilor comunităţii, precum şi prin repartiţia egalitară a produselor muncii. Ele corespundeau unui nivel extrem de scăzut de dezvoltare a forţelor de producţie, insuficienţei produselor muncii şi greutăţii de a fi procurate. Inexistenţa plusprodusului nu a făcut posibilă exploatarea omului de către om şi deci nici clase sociale antagoniste sau lupta de clasă. **R.** de **p.** *sclavagiste* s-au bazat pe proprietatea privată a clasei stăpînilor de sclavi asupra mijloacelor de producţie, cît şi asupra producătorului însuşi, a sclavului, pe care-l putea vinde sau ucide; ele reprezintă prima formă a relaţiilor de exploatare. Sclavii erau constrînşi prin forţă să muncească pentru stăpînii lor, care îşi însuşeau plusprodusul, iar, nu o dată, şi o parte din produsul necesar. Totuşi **r.** de **p.** sclavagiste au creat un cadru mai larg de dezvoltare a forţelor de producţie, au favorizat producţia şi schimbul de mărfuri etc. Creşterea uriaşă a parazitismului claselor dominante, lipsa totală de interes a sclavilor pentru producţie şi răscoalele acestora au limitat, iar mai tîrziu au frînat dezvoltarea forţelor de producţie, ducînd la decăderea orînduirii sclavagiste. **R. de p.** *feudale* au fost bazate pe proprietatea clasei stăpînilor feudali asupra mijloacelor de producţie şi pe proprietatea incompletă a feudalului asupra iobagului, pe care-l putea vinde şi cumpăra odată cu pămîntul. Relaţiile dintre cele două clase fundamentale erau bazate pe exploatarea, dominaţia şi subordonarea prin forme extraeconomice a ţăranilor iobagi de către clasa feudalilor. În aceste condiţii repartiţia se făcea în favoarea stăpînilor feudali, care îşi însuşeau plusprodusul sub forma *rentei feudale*, percepută ca *rentă în muncă*, *rentă în produse* sau *rentă în bani*. La început **r. de p.** feudale au stimulat dezvoltarea forţelor de producţie, datorită dreptului acordat ţăranilor de a avea o gospodărie proprie şi unei anumite cointeresări în rezultatele muncii lor, în creşterea productivităţii muncii. Ulterior, pe măsură ce s-au adîncit constrîngerea extraeconomică a iobagilor, restricţiile impuse de bresle asupra meseriaşilor şi fărîmiţarea producţiei, caracteristică orînduirii feudale, **r. de p.** feudale frînau tot mai mult dezvoltarea producţiei agricole şi meşteşugăreşti precum şi intensificarea legăturilor economice dintre diferite regiuni cerută de producţia şi schimbul de mărfuri. La rîndul lor, răscoalele iobagilor zdruncinau din temelii societatea feudală. Revoluţiile burgheze au marcat victoria noilor relaţii capitaliste, ce începuseră deja să se dezvolte în condiţiile feudalismului aflat în descompunere. Procesul de diferenţiere a ţărănimii iobage, deposedarea în masă a micilor producători de mijloacele lor de producţie şi concentrarea acestora în mîinile capitaliştilor, transformarea producătorilor direcţi în proletari a constituit esenţa procesului de apariţie a noilor **r. de p. R. de p.** *capitaliste* se caracterizează prin dominaţia proprietăţii privat-capitaliste asupra mijloacelor de producţie, care sînt concentrate în mîna clasei capitaliştilor, în timp ce majoritatea covîrşitoare a populaţiei, compusă din proletari şi semiproletari, este lipsită de mijloace de producţie, fiind nevoită să-şi vîndă forţa de muncă ca pe o marfă. Clasele fundamentale sînt clasa capitaliştilor şi a proletariatului, care, deşi liber din punct de vedere juridic, este exploatat şi dominat economic de capitalişti. Creşterea concentrării capitalului şi centralizarea lui duc la acumularea bogăţiilor în mîinile unui număr restrîns de capitalişti şi la pauperizarea maselor largi de oameni ai muncii, la ruinarea unei părţi însemnate a ţărănimii şi a micii burghezii orăşeneşti. Intrarea capitalismului în stadiul *imperialist*, caracterizat prin dominaţia economică şi politică a monopolurilor, nu schimbă esenţa exploatatoare a **r. de p.** capitaliste, nu rezolvă ci adînceşte contradicţiile capitalismului, în primul rînd contradicţia dintre capital şi muncă, dintre burghezie şi proletariat, ceea ce face necesară înfăptuirea revoluţiei socialiste. **R. de p.** *socialiste* se caracterizează prin dominaţia proprietăţii sociale asupra mijloacelor de producţie sub cele două forme (proprietatea socialistă de stat şi cea cooperatistă); colaborarea şi întrajutorarea tovărăşească între membrii societăţii; repartizarea bunurilor create în interesul celor ce muncesc, după principiul „de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după muncă“, prin consumul bunurilor în dependenţă directă de creşterea producţiei şi productivităţii muncii sociale, de contribuţia fiecăruia la progresul economic şi social. Condiţiile noi în care se desfăşoară munca, desfiinţarea relaţiilor de exploatare face ca munca să se transforme dintr-o povară într-o chestiune de onoare. Egalitatea economică şi socială a membrilor societăţii garantează desfiinţarea oricăror inegalităţi între oameni şi permite manifestarea energiei creatoare a personalităţii umane, înflorirea ei multilaterală. **R. de p.** socialiste au un caracter mai complex în comparaţie cu cele precedente, datorită faptului că, pe lîngă relaţiile dintre producătorii nemijlociţi, apar şi relaţii între aceştia şi unităţile economice şi stat, ca proprietar al mijloacelor de producţie şi ca factor de conducere unitară, planificată a întregii vieţi economice şi sociale, în legătură cu producţia, repartiţia, schimbul şi consumul produsului social. Dezvoltarea impetuoasă a forţelor de producţie în socialism creează cadrul obiectiv ce permite şi necesită o perfecţionare continuă a **r.** de **p.** care nu se realizează spontan, de la sine, ci prin măsurile conştiente de politică economică, de înlăturare a elementelor perimate şi de promovare a celor noi, care favorizează progresul rapid al societăţii. Procesul de perfecţionare treptată a **r.** de **p.** socialiste creează premisele necesare acumulărilor cantitative capabile să ducă la saltul calitativ al transformării lor în **r.** de **p.** comuniste, caracteristice comunismului deplin. În societatea comunistă neexistînd clase antagoniste, societatea comunistă fiind de acelaşi tip cu cea socialistă, trecerea de la socialism la comunism se face treptat, fără revoluţie socială, toţi membrii societăţii fiind interesaţi în această trecere. **R.** de **p.** *comuniste* se vor caracteriza prin dominaţia proprietăţii comuniste unice, a întregului popor, prin deplina egalitate economică şi socială a tuturor membrilor societăţii, inexistenţa claselor sociale, transformarea muncii într-o necesitate vitală, repartiţia după nevoi. Aplicarea principiilor comunismului cere dezvoltarea uriaşă a forţelor de producţie, pe baza unui înalt nivel tehnic şi de organizare a producţiei şi a muncii, precum şi ridicarea conştiinţei politice a maselor, formarea omului nou, multilateral dezvoltat. În ţara noastră, pe măsura înaintării procesului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, **r.** de **p.** socialiste se vor împleti tot mai mult cu elemente ale **r.** de **p.** comuniste.

RELAŢII DE SCHIMB, raporturi social-economice ce se stabilesc între membrii societăţii în procesul schimbului reciproc de produse şi servicii. Prin intermediul acestor raporturi are loc trecerea produselor de la producător la producător şi, în final, de la aceştia la consumator, asigurîndu-se astfel desfăşurarea reproducţiei sociale. Baza obiectivă a **r.** de **s.** o constituie diviziunea socială a muncii, iar caracterul şi formele specifice de manifestare ale acestora depind de forma de proprietate asupra mijloacelor de producţie. Odată cu autonomizarea producătorilor, **r.** de **s.** se manifestă sub forma schimbului de mărfuri, efectuat pe baza echivalentului valoric. În *capitalism*, **r.** de **s.** se extind şi asupra forţei de muncă ce se vinde şi se cumpără ca orice marfă. În *socialism*, **r.** de **s.** se desfăşoară pe bază de plan, în conformitate cu cerinţele legilor economice care guvernează reproducţia socialistă. Întrucît există o producţie socialistă de mărfuri, **r.** de **s.** se desfăşoară sub forma schimbului de mărfuri. Datorită proprietăţii sociale asupra mijloacelor de producţie, forţa de muncă nu se mai vinde şi cumpără, nu mai este marfă.

RELAŢII ECONOMICE, v. **RELAŢII DE PRODUCŢIE.**

RELAŢII ECONOMICE DIRECTE, raporturi de vînzare-cumpărare dintre unităţile socialiste organizate pe principiul gestiunii economice socialiste, care iau naştere în virtutea autonomiei lor economice. **R.e.d.** se desfăşoară pe baza *contractelor economice* încheiate între unităţile economice, plecînd de la sarcinile de plan; ele au o mare însemnătate în sistemul conducerii, organizării şi planificării economiei naţionale şi presupun întărirea permanentă a răspunderii şi disciplinei în îndeplinirea obligaţiilor contractuale. Prin intermediul **r.e.d.** se formează corelaţiile concrete între nevoia socială şi resursele economice, între cerere şi ofertă, între producţie şi consum. **R.e.d.** sînt un factor al echilibrului economic, al optimizării proporţiilor, un factor de sporire a eficienţei activităţii în economie; ele reprezintă o trăsătură a *gestiunii economice.* Importanţa acestor relaţii creşte ca urmare a dezvoltării şi diversificării economiei socialiste, a extinderii autonomiei unităţilor economice şi a importanţei pieţei în mecanismul organizării şi conducerii planificate a economiei. **R.e.d.** sînt controlate de statul socialist prin intermediul organelor sale specializate, în primul rînd al băncilor, folosindu-se pîrghii economico-financiare.

RELAŢII ECONOMICE INTERCOOPERATISTE, parte componentă a relaţiilor socialiste de producţie, care exprimă raporturile ce intervin în mod obiectiv în procesul dezvoltării intensive şi multilaterale a agriculturii între cooperativele agricole de producţie, ca unităţi economice independente, bazate pe proprietatea socialistă de grup. Formarea, dezvoltarea şi diversificarea **r.e.i.** sînt determinate de lărgirea şi perfecţionarea bazei tehnice-materiale şi a proprietăţii cooperatiste, de adîncirea procesului de concentrare şi specializare a producţiei. **R.e.i.** îşi găsesc concretizarea în unirea, coordonarea şi canalizarea eforturilor comune ale C.A.P. (materiale, umane şi financiare), în realizarea unor obiective de mare importanţă economică şi socială, care depăşesc, de regulă, posibilităţile unei singure cooperative (complexe pentru creşterea industrială a animalelor şi păsărilor, sere şi solarii, lucrări de irigaţii şi desecări, fabrici de furaje combinate sau pentru prelucrarea unor produse vegetale şi animale etc.). În cadrul acestora se înscriu, de asemenea, livrările reciproce de animale, furaje, seminţe şi material săditor pomiviticol, prestări de servicii, inclusiv organizarea în comun a unor echipe pentru construcţii şi reparaţii, valorificarea unor produse vegetale şi animale prin magazine de desfacere comune etc. **R.e.i.** sînt aşezate pe baza contractelor economice. Consiliile intercooperatiste au un rol important în perfecţionarea şi diversificarea acestor relaţii. Adoptarea statutului *consiliilor intercooperatiste* (v.) şi al *asociaţiilor intercooperatiste* (v.) a creat cadrul juridic necesar dezvoltării şi perfecţionării **r.e.i.**

RELAŢII ECONOMICE ÎNTRE ŢĂRI, totalitatea legăturilor, schimburilor şi tranzacţiilor economice dintre ţările lumii. Ele cuprind atît sfera circulaţiei internaţionale de mărfuri şi servicii, relaţii de credit şi financiare, cît şi cele din sfera producţiei şi a cercetării ştiinţifice (cooperarea şi specializarea, construirea de obiective comune, investiţii etc.). **R.e.** între **ţ.** au luat fiinţă şi s-au lărgit odată cu dezvoltarea forţelor de producţie şi adîncirea diviziunii internaţionale a muncii. Progresul rapid a forţelor de producţie, creşterea gradului de complexitate a producţiei impun pe lîngă sporirea volumului schimburilor economice externe şi diversificarea continuă a formelor de cooperare în producţie, ştiinţă şi tehnică. Datorită creşterii interdependenţelor dintre economiile naţionale, dintre ramuri şi unităţi economice, pe baza specializării internaţionale a producţiei, **r.e.** între **ţ.** au o contribuţie importantă la progresul economic şi social al fiecărui popor. România, dezvoltînd cu consecvenţă relaţiile economice cu ţările socialiste, desfăşoară o largă activitate de intensificare a schimburilor economice cu toate ţările lumii fără deosebire de orînduire socială. În 1974 ţara noastră întreţine relaţii economice cu peste 120 ţări, faţă de 29 în 1950. Partidul şi statul nostru socialist intensifică şi diversifică relaţiile economice cu toate ţările socialiste, cu toate ţările lumii, indiferent de orînduirea lor socială, relaţii bazate pe respectarea independenţei şi suveranităţii fiecărei ţări, neamestecul în treburile interne, egalitate în drepturi şi avantaj reciproc (v. şi *cooperare economică internaţională*).

RELAŢII FUNCŢIONALE ÎN ECONOMIE, legături de dependenţă directă şi indirectă, simplă şi complexă, univocă şi neunivocă etc., existente în mod real între fenomenele şi procesele economice. Ele exprimă legăturile cauzale, ponderile şi intensităţile influenţelor fenomenelor economice şi sociale prin intermediul variabilelor, parametrilor, funcţiilor şi modelelor matematice, cu ajutorul cărora se poate realiza cercetarea analitică a fenomenelor şi proceselor economice (static şi în dinamică). Atît funcţiile strict determinate (cunoscute şi sub denumirea de *rigide* sau *deterministe*), cît şi cele stohastice, precum şi modelele mai complexe construite pe baza acestora, sînt formule concrete cu ajutorul cărora se reprezintă, în mod simplificat, relaţiile funcţionale reale ale fenomenelor şi proceselor economice. **R.f. în e.** sînt relaţii de dependenţă însă nu întotdeauna ele reprezintă şi legăturile cauzale. De exemplu, producţia ca funcţie de timp [$Q = Q(t)$] exprimă numai relaţii de dependenţă; producţia ca funcţie de nivelul de calificare a forţei de muncă (f), de nivelul tehnic al fondurilor fixe (m) şi de timp (t) [$Q = Q(f, m, t)$] exprimă relaţii cauzale şi de dependenţă. Din punct de vedere al relaţiilor de dependenţă şi de cauzalitate nu există deosebiri esenţiale între funcţiile strict determinate şi cele stohastice. Deosebirile sînt relative. Astfel, funcţiile strict determinate reprezintă un model ideal, abstract al dependenţei sau cauzalităţii concrete şi se pot identifica numai în sistemele în care, practic (şi nu principial), factorii aleatori nu influenţează calitativ starea lor viitoare. Ele sînt „cazuri limită“ ale dependenţelor statistice. Funcţiile stohastice sînt un model care include unul sau mai mulţi factori cu influenţă esenţială care exprimă intensitatea influenţei variabile explicative asupra variabilei explicate, iar restul factorilor sînt cuprinşi într-o singură variabilă aleatoare. Explicitatea factorilor pînă la epuizarea lor şi determinarea intensităţii influenţei lor contribuie la creşterea gradului de aproximaţie a valorilor funcţiei şi se apropie de „cazurile limită“ (fără însă a se ajunge la o confundare), reprezentate de dependenţele strict determinate cu condiţia ca şi acestea din urmă să descrie fenomenul cît mai concret şi detaliat. Relaţiile funcţionale au o existenţă reală în economie; ele se concretizează în multitudinea relaţiilor de dependenţă şi de cauzalitate între fenomenele şi fluxurile economice în diferite stări şi faze ale procesului de reproducţie. Ele sînt descrise cu ajutorul funcţiilor şi modelelor în mod aproximativ şi în conformitate cu nevoile de formulare a unor probleme teoretice sau concrete ale economiei. Cele mai răspîndite feluri de relaţii funcţionale utilizate în cercetarea economică sînt cele de formă liniară, exponenţială şi logistică. Evident, o serie de comportamente ale legăturilor dintre fenomene, inclusiv cele care derivă din contradicţiile acestora, pot fi descrise în mod aproximativ cu ajutorul relaţiilor funcţionale, însă nu în totalitatea lor, întrucît intervin relaţii calitative, transformări calitative etc., care sînt descrise şi analizate cu metodele adecvate ce ţin de economia politică, de dialectica marxistă şi de materialismul istoric.

REMUNERARE, plată, de regulă în formă bănească, a unei anumite activităţi depuse în sfera productivă sau neproductivă. În orice orînduire socială **r.**, ca formă a relaţiilor de repartiţie, este determinată de relaţiile de proprietate asupra mijloacelor de producţie. În *capitalism*, **r.**, sub forma salariului, exprimă relaţii de exploatare ce se stabilesc prin intermediul vînzării-cumpărării mărfii forţă de muncă. În *socialism*, **r.** muncii are un nou conţinut social-economic, determinat de proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie, şi exprimă un aspect al relaţiilor socialiste de repartiţie (v. şi *retribuţie pentru muncă; salariu*).

RENTABILITATE, capacitate a întreprinderii de a produce plusprodus. 1) În *capitalism*, capacitate a întreprinderii capitaliste de a produce profit, relevînd gradul de valorificare a capitalului şi de obţinere a profitului de către întreprinzătorii capitalişti (v. şi *profit*). 2) În *socialism*, capacitate a întreprinderii socialiste de a produce venit net pentru societate. În practică, **r.** exprimă corelaţia dintre beneficiu şi cheltuielile de producţie, concretizată în depăşirea costurilor de producţie de către veniturile realizate din vînzarea mărfurilor. **R.** se poate stabili la nivel de produs, de secţie, de întreprindere şi ramură economică. Între aceste forme de **r.** există o dependenţă reciprocă. **R.** nu este un scop în sine, ci o condiţie esenţială pentru lărgirea producţiei şi satisfacerea necesităţilor întregii societăţi. Nivelul **r.** întreprinderii caracterizează măsura în care aceasta contribuie la crearea venitului naţional. Lipsa de **r.** a întreprinderii este, în general, o reflectare a defecţiunilor economice-organizatorice. Într-o anumită perioadă, a fost susţinută în mod greşit teza potrivit căreia în socialism nu este absolut necesar să se realizeze o activitate rentabilă la toate nivelurile şi în toate verigile economice, dacă se asigură **r.** economiei naţionale în ansamblu. Această teză a justificat într-o măsură sau alta activitatea nerentabilă a unor întreprinderi, cu consecinţe negative pentru economia naţională. Menţinerea unor întreprinderi şi produse nerentabile dăunează procesului de dezvoltare a economiei naţionale, este incompatibilă cu natura şi ţelurile socialismului. „Concepţia după care una din laturile superiorităţii economiei socialiste ar fi faptul că aceasta îşi poate permite să finanţeze timp îndelungat producţii nerentabile, contravine în mod flagrant cerinţelor dezvoltării noii orînduiri, este expresia unei viziuni economice rudimentare. Încălcarea principiilor rentabilităţii nu poate să nu se răsfrîngă, mai devreme sau mai tîrziu, în mod negativ asupra eficienţei economiei naţionale în ansamblu, asupra dezvoltării generale a societăţii“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Nivelul **r.** trebuie să constituie un criteriu de bază în aprecierea activităţii fiecărei întreprinderi şi ramuri productive. Sporirea continuă a **r.** la toate treptele activităţii economice contribuie la accelerarea progresului general. Ea condiţionează lărgirea surselor reproducţiei socialiste, cît şi constituirea fondurilor necesare pentru acoperirea altor nevoi social-economice ale întreprinderii şi ale societăţii. Creşterea **r.** prezintă importanţă şi din punct de vedere al relaţiilor economice internaţionale. Astfel, prin obţinerea de produse de calitate superioară şi la costuri reduse, deci cu o **r.** ridicată, se creează condiţii favorabile pentru mărirea competitivităţii produselor respective pe piaţa externă, sporeşte aportul activităţii de comerţ exterior la dezvoltarea economiei naţionale. Fiind un indicator sintetic foarte complex al eficienţei activităţii economice, **r.** reflectă acţiunea unui ansamblu de factori, dintre care cei mai importanţi sînt: reducerea preţului de cost, structura şi calitatea producţiei, nivelul preţului de vînzare, viteza de rotaţie a fondurilor (v. şi *rată a rentabilităţii*).

RENTĂ, venit pe care îl aduce cu regularitate un bun imobiliar (teren agricol, de construcţii, clădiri), sau mobiliar (capital sub formă bănească sau de hîrtii de valoare cu curs ferm etc.) şi care nu este legat de o activitate productivă a proprietarului acestora. În acest domeniu au publicat: *N.N. Constantinescu* „Clasicii marxism-leninismului despre însemnătatea dispariţiei rentei absolute. Renta diferenţială în socialism“ (1952); *C. Murgescu* „Reforma agrară din 1945“ (1956); *V. Malinschi* „Aspecte actuale ale rentei funciare" (1970); S. Hartia, O. Parpală, S. Pop, Gh. Tănăsescu] etc.

RENTĂ FEUDALĂ, formă a plusprodusului rezultat din supramunca ţăranilor iobagi, însuşită de moşieri, expresie a relaţiilor de producţie feudale, bazate pe constrîngere extraeconomică. În decursul dezvoltării orînduirii feudale, **r.f.** a îmbrăcat trei forme: *renta în muncă* (claca), specifică pentru prima perioadă a dezvoltării feudalismului, care consta în obligaţia ţăranului iobag de a lucra gratuit, cu propriile sale unelte, pe pămîntul moşierului, un anumit număr de zile pe an. Munca necesară şi supramunca erau astfel separate în timp şi spaţiu; *renta în produse* (dijma în natură) este o formă mai avansată de **r.f.** Ţăranul iobag dădea moşierului plusprodusul muncii sale sub formă naturală (cereale, carne, păsări, ouă etc.). Iobagul nu mai lucra sub supravegherea directă a moşierului, ci îşi cheltuia atît munca necesară, cît şi supramunca în propria sa gospodărie. Această formă îl cointeresa în mai mare măsură pe iobag în rezultatele muncii sale şi îl făcea relativ mai independent, fiind o premisă pentru diferenţierea ţăranilor iobagi; *renta în bani*, forma cea mai dezvoltată, caracteristică perioadei de descompunere a feudalismului şi apariţiei relaţiilor de producţie capitaliste, potrivit căreia iobagul era obligat să plătească renta nu în produse, ci în bani, ceea ce presupunea vînzarea prealabilă a plusprodusului pe piaţă. Renta în bani a dus la intensificarea exploatării moşiereşti, a sporit interesul producătorului direct pentru creşterea productivităţii muncii şi a accentuat procesul de diferenţiere în sînul ţărănimii. Pe măsura pătrunderii şi dezvoltării capitalismului în agricultură, renta în bani se transformă în rentă capitalistă. Deşi renta în muncă, renta în produse şi renta în bani au reprezentat diferite stadii de dezvoltare a **r.f.**, ele au coexistat mult timp. În unele cazuri **r.f.** se plătea o parte sub forma rentei în muncă, iar o parte sub forma rentei în produse sau a rentei în bani. Rămăşiţe ale **r.f.** există în numeroase ţări slab dezvoltate. În România ultimele rămăşiţe ale **r.f.** au fost lichidate prin reforma agrară din 1945.

RENTĂ FUNCIARĂ DIFERENŢIALĂ ÎN SOCIALISM, categorie economică în care îşi găsesc expresie relaţiile economice dintre producătorii socialişti uniţi pe baza proprietăţii socialiste (de stat şi cooperatiste) asupra pămîntului şi asupra celorlalte mijloace de producţie cu privire la producerea, repartizarea şi însuşirea venitului net suplimentar diferenţial. În agricultura socialistă, odată cu lichidarea monopolului proprietăţii private asupra pămîntului şi a relaţiilor de exploatare, sînt înlăturate şi condiţiile care generau renta absolută. Se menţine monopolul asupra pămîntului ca obiect al economiei, exercitat însă de unităţile agricole socialiste şi care generează renta funciară diferenţială. Unităţile agricole care folosesc terenuri cu o fertilitate superioară, care au o poziţie mai favorabilă faţă de căile de comunicaţie, de centrele de aprovizionare şi desfacere sau care sporesc investiţiile de muncă pe unitatea de suprafaţă, sînt avantajate faţă de unităţile care nu dispun de aceste condiţii, prin aceea că obţin producţii mai mari pe unitatea de suprafaţă şi cheltuiesc mai puţine fonduri pentru transportul produselor. Mecanismul economiei, aplicarea principiului centralismului democratic şi a gestiunii economice fac necesară acoperirea de către fiecare unitate agricolă a cheltuielilor din venituri proprii şi asigurarea unui venit net suficient pentru a realiza reproducţia lărgită în mod permanent. Datorită existenţei monopolului asupra pămîntului ca obiect al economiei şi faptului că producţia obţinută pe terenurile bune şi foarte bune este insuficientă pentru acoperirea nevoilor societăţii, valoarea socială a produselor agricole este dată de cheltuielile de muncă mai ridicate efectuate pe terenurile mai puţin fertile, recunoscute de societate ca fiind necesare pentru satisfacerea necesităţilor de produse agricole. În consecinţă, la preţuri de vînzare egale pe unitate de produs se obţine un venit net diferenţiat pe unitate de suprafaţă, unităţile agricole de stat şi cooperatiste, care dispun de condiţii de producţie superioare, realizînd un venit net mai mare decît cele care îşi desfăşoară activitatea în condiţii mai grele. Acest venit net suplimentar, în condiţiile existenţei producătorilor agricoli autonomi, se transformă în rentă diferenţială. În cazul în care venitul net suplimentar se bazează pe diferenţa de fertilitate *naturală*, sau de poziţie, poartă denumirea de *rentă diferenţială I*, iar dacă se bazează pe deosebirile de fertilitate *economică*, se numeşte *rentă diferenţială II*. Renta funciară diferenţială realizată în unităţile agricole de stat este însuşită de stat, care o foloseşte în principal pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii. Renta funciară diferenţială realizată în cooperativele agricole revine: *ţăranilor cooperatori* (ca plus de venit repartizat după cantitatea, calitatea şi rezultatele muncii prestate), *cooperativelor agricole* (sub forma de venit net suplimentar pe care îl foloseşte, în primul rînd, pentru reproducţia lărgită) şi *statului socialist* (prin diferenţierea preţurilor produselor cumpărate, prin tarifele de plată a lucrărilor executate de S.M.A. etc.). Renta diferenţială mai există şi în domeniul silviculturii, al mineritului şi al terenurilor de construcţii.

RENTĂ FUNCIARĂ ÎN CAPITALISM, categorie economică în care îşi găsesc expresie relaţiile economice din agricultura capitalistă dintre proprietarii funciari, care deţin *monopolul proprietăţii private asupra pămîntului* (v.), arendaşii capitalişti, care deţin *monopolul asupra pămîntului ca obiect al economiei* (v.) şi muncitorii salariaţi exploataţi care produc *plusvaloarea* (v.). Plusvaloarea se împarte între cele două categorii de exploatatori: în virtutea dreptului de proprietar privat, proprietarul funciar pretinde de la arendaş o rentă, ca plată pentru cedarea dreptului de folosire a pămîntului pe timp limitat; arendaşul urmăreşte să obţină un profit cel puţin egal cu cel care l-ar putea realiza, ca şi ceilalţi capitalişti, investind capitalul în industrie sau în alte ramuri economice. **R.f.** în **c.** presupune producerea unei plusvalori suplimentare care trebuie să fie obţinută permanent de către arendaşii capitalişti, peste profitul mijlociu, pe care să o plătească proprietarului funciar ca rentă. Producerea acestei plusvalori suplimentare şi transformarea în rentă funciară au loc ca urmare a unor condiţii obiective specifice: monopolul proprietăţii private asupra pămîntului, monopolul asupra pămîntului ca obiect al economiei, mecanismul formării preţurilor, deosebirile între compoziţia organică a capitalului investit în agricultură şi aceea a capitalului investit în industrie. Rolul, locul şi interacţiunea acestor factori determină diferitele forme ale **r.f.** în **c.**: *renta diferenţială*, *renta absolută* şi *renta de monopol*. Monopolul proprietăţii private asupra pămîntului nu constituie o cauză a formării rentei, ci a însuşirii ei de către proprietarul funciar. În calitate de capitalist, orice arendaş urmăreşte ca la un capital egal să obţină un profit egal ca mărime, ca şi în industrie. La investiţii egale de capital pe suprafeţe de teren de aceeaşi mărime, dar cu fertilitate diferită, se obţin cantităţi inegale de produse şi deci cheltuiala pe unitate de produs este mai mică pe terenul cu o fertilitate foarte bună sau bună şi mai mare pe terenurile cu fertilitate slabă. Monopolul asupra pămîntului ca obiect al economiei, în condiţiile în care pămîntul este limitat ca suprafaţă, exclude folosirea de către alt capitalist a aceleiaşi suprafeţe de teren. În consecinţă, dreptul de monopol se exercită în exclusivitate asupra condiţiilor economice şi pedoclimatice favorabile şi deci asupra rezultatelor superioare obţinute pe terenurile foarte bune sau bune. În acelaşi timp, arendaşul care exploatează terenuri slabe, are pretenţia să obţină un profit mijlociu, care poate fi satisfăcută dacă reuşeşte să impună pe piaţă, împreună cu ceilalţi capitalişti care exploatează terenuri slabe, preţul de producţie individual al produselor sale (preţul de cost+profitul mijlociu). Mecanismul formării preţurilor produselor agricole determină ca preţul regulator să fie *preţul de producţie individual* al produselor obţinute pe terenurile cu cea mai slabă fertilitate, dar a căror producţie este socialmente necesară deoarece pentru acoperirea nevoilor sociale nu sînt suficiente numai producţiile realizate pe terenurile bune şi foarte bune. În consecinţă, preţurile produselor agricole vor spori la nivelul preţului de producţie individual al produselor obţinute pe terenurile cu cea mai slabă fertilitate. În acest fel, sporul de producţie de pe terenurile bune şi foarte bune, în comparaţie cu cele slabe, se transformă în plusvaloare suplimentară. În cazul în care terenul este mai apropiat de centrele de aprovizionare sau de desfacere, efectul economic este acelaşi cu deosebirea că cheltuielile de producţie se reduc pe unitatea de produs, nu ca urmare a sporirii producţiei pe aceeaşi suprafaţă, ci datorită reducerii cheltuielilor de aprovizionare şi desfacere. Conjugarea celor două căi de reducere a cheltuielilor amplifică posibilităţile de obţinere a plusvalorii suplimentare. Această caracteristică este valabilă şi pentru industria extractivă şi pentru terenurile de construcţii. *Renta diferenţială* este renta care provine din diferenţa de fertilitate a pămîntului, precum şi din avantajele care decurg din apropierea terenurilor agricole faţă de piaţa de aprovizionare şi desfacere. În cazul în care se formează ca urmare a diferenţelor de *fertilitate naturală* şi a poziţiei diferite a terenurilor faţă de piaţă, poartă denumirea de *rentă diferenţială I*, iar în cazul că aceste diferenţe decurg din deosebirile de *fertilitate economică* ca urmare a investiţiilor suplimentare succesive de capital pe una şi aceeaşi suprafaţă de teren, se numeşte *rentă diferenţială II*. *Renta diferenţială* se prezintă din punct de vedere valoric ca diferenţa între preţul de producţie regulator al mărfurilor agricole (preţul de producţie individual al mărfurilor produse în condiţiile cele mai grele cu condiţia ca acestea să fie necesare pentru satisfacerea nevoii sociale) şi preţul de producţie individual al mărfurilor obţinute pe parcelele bune şi foarte bune. Renta diferenţială se menţine şi în socialism dar relaţiile social-economice sînt diferite, specifice acestei orînduiri. *Renta absolută* este renta însuşită de proprietarii funciari de pe toate terenurile, indiferent de fertilitatea şi poziţia lor faţă de piaţa de aprovizionare şi desfacere. Terenurile de cea mai slabă fertilitate şi cu cea mai mare distanţă faţă de piaţă oferă posibilitatea obţinerii rentei absolute datorită *compoziţiei organice a capitalului* (v.) mai scăzută în agricultură decît în industrie şi *monopolului proprietăţii private asupra pămîntului*. Compoziţia organică mai scăzută a capitalului determină o rată individuală a profitului mai mare în agricultură în comparaţie cu industria, iar monopolul proprietăţii private asupra pămîntului, fără să excludă concurenţa, împiedică participarea întregului profit produs în agricultură la formarea ratei generale a profitului pe economie. Ca urmare, profitul obţinut în agricultură este mai mare decît profitul mijlociu, diferenţa fiind încasată de proprietarul funciar în virtutea monopolului proprietăţii private asupra pămîntului. Renta absolută este egală cu diferenţa dintre valoarea produselor agricole şi preţul de producţie al acestora. În *socialism*, datorită lichidării monopolului proprietăţii private asupra pămîntului, renta absolută dispare. *Renta de monopol* se obţine prin preţul de monopol al anumitor produse agricole care se cultivă în condiţii de climă şi sol cu totul speciale şi care sînt *nereproductibile*. De regulă, aceste produse există în cantităţi reduse şi nu fac obiectul unei cereri de masă. Aici totul depinde de intensitatea cererii, de pasiunea pentru aceste produse, de posibilităţile de plată ale consumatorului. Renta de monopol se determină valoric ca diferenţă între preţul de monopol şi valoarea produsului. Toate formele de r.f. în c. îşi au izvorul în plusvaloarea produsă de muncitorii agricoli salariaţi. Condiţiile naturale favorabile nu constituie în sine izvor de rentă, ci fac ca munca proletariatului agricol să fie mai productivă.

RENTĂ ÎN INDUSTRIA EXTRACTIVĂ ŞI DE PE TERENURILE DE CONSTRUCŢII, acea parte a plusprodusului care se transformă în venit, şi pe care îl obţine un proprietar în virtutea dreptului său de proprietate asupra unor terenuri care, în comparaţie cu altele, oferă avantaje pe linia bogăţiei zăcămintelor, condiţiilor de exploatare, poziţiei teritoriale, folosite în industria extractivă şi în construcţii (productive sau neproductive). În *capitalism*, această formă a rentei exprimă, de regulă, relaţii între trei clase sociale: proprietarii funciari, capitaliştii întreprinzători şi muncitorii agricoli. În funcţie de structura proprietăţii funciare capitaliste, aceste relaţii pot fi mai complexe sau mai simple. Anumite forme ale acestei rente exprimă în mod direct doar relaţii din sfera repartiţiei şi consumului. În aceste cazuri, relaţiile sînt mult mai ample şi mai greu de redus la anumite clase şi grupuri sociale. *Renta în industria extractivă a ţărilor capitaliste* se prezintă în toate formele: *renta diferenţială I*, încasată de proprietarul terenurilor mai bogate în zăcămintele extrase, ca urmare a productivităţii muncii mai ridicate şi a cheltuielilor pe unitatea de produs mai mici, în comparaţie cu terenurile cele mai sărace în asemenea zăcăminte, a căror extracţie este totuşi necesară pentru satisfacerea nevoii sociale; *renta diferenţială II*, încasată de proprietarul terenurilor pe care au fost făcute investiţii succesive şi al căror randament este superior acelora care determină preţul regulator al produselor industriei extractive; *rentă absolută*, încasată de proprietarii tuturor terenurilor cu asemenea destinaţie, pe baza plusvalorii mai mari create în această ramură în virtutea compoziţiei organice a capitalului mai joasă decît în celelalte ramuri ale economiei, îndeosebi în industria prelucrătoare; *renta de monopol*, încasată de proprietarii terenurilor ale căror bogăţii minerale sînt deosebit de rare şi cerute, avînd roluri strategice majore în politica economică. Renta în industria extractivă are tendinţa generală de creştere, întrucît zăcămintele cunoscute ale subsolului sînt limitate iar creşterea adîncimii de la care sînt exploatate impun cheltuieli tot mai mari. *Renta de pe terenurile de construcţii* se formează îndeosebi pe baza deosebirii de poziţie teritorială în mediul urban. Sînt cazuri cînd ponderea cea mai mare în ansamblul acestei rente este deţinută de renta de monopol, încasată în virtutea monopolizării unor terenuri foarte solicitate, situate, de regulă, în centrele marilor oraşe. Tendinţa generală de creştere a rentei de pe terenurile de construcţii se datorează: sporirii populaţiei urbane; măririi capitalului încorporat solului sau plasat pe suprafaţa sa (reţele de apă şi canalizare, construcţii industriale, căi ferate, magazine, docuri etc.). În *socialism* a fost lichidat monopolul proprietăţii private asupra pămîntului care generează renta absolută. Se menţin însă condiţiile care determină formarea rentei diferenţiale în sectorul extracţiei (industria minieră, petrolieră, a gazului metan etc.) şi în cel al construcţiilor (cu destinaţie productivă sau neproductivă). Unităţile din sectorul extractiv şi al construcţiilor, mai mult decît celelalte, realizează produsele lor cu cheltuieli de producţie diferite, determinate şi de condiţiile naturale, tehnice şi tehnologice în care îşi desfăşoară activitatea, ce se reflectă în formarea şi realizarea acestei forme de rentă specifică producţiei de mărfuri şi acţiunii legii valorii. Obţinerea ei efectivă este nemijlocit legată de mecanismul formării preţurilor în economia socialistă. Caracterul limitativ al resurselor naturale în condiţiile unei cereri ascendente, impune recunoaşterea de către societate a cheltuielilor de muncă mai ridicate, determinate de condiţiile mai grele de exploatare în care se obţin produsele trebuitoare ei. De aici necesitatea ca preţurile la materiile prime din sectorul extracţiei să fie fixate la un nivel care să asigure şi unităţilor ce îşi desfăşoară activitatea în condiţii mai dificile acoperirea cheltuielilor de producţie şi obţinerea unei rentabilităţi normale. Aceasta oferă posibilitatea ca unele unităţi, care dispun de condiţii mai prielnice şi au cheltuieli de producţie mai reduse, să obţină un venit net suplimentar care este baza materială a rentei diferenţiale. În sectorul extractiv conţinutul material al rentei diferenţiale îl constituie partea din plusprodusul creat în producţia materială pe care o obţin întreprinderile care produc în condiţii mai bune. Ea este egală cu diferenţa dintre valoarea socială mai ridicată determinată de condiţii de exploatare mai dificile şi valoarea individuală mai redusă, obţinută de unităţile ce dispun de condiţii naturale, tehnice şi tehnologice mai bune. În sectorul construcţiilor, renta diferenţială se obţine sub forma taxei asupra terenurilor pe care o suportă întreprinderile beneficiare ale construcţiei sau este inclusă în preţul la care se vînd locuinţe populaţiei, acesta fiind diferenţiat şi în raport cu zona în care este situată locuinţa. Beneficiarii rentei diferenţiale în socialism sînt statul, ca reprezentant al societăţii, şi unităţile economice care au realizat-o, pentru partea ce rămîne la dispoziţia lor. Statul socialist foloseşte renta diferenţială ca pîrghie economică pentru producerea şi folosirea raţională a resurselor naturale, inclusiv a terenului, pentru limitarea consumului unor produse deficitare, pentru limitarea la strictul necesar a suprafeţelor sustrase folosinţei agricole. Recunoaşterea cheltuielilor de producţie mai ridicate în sectorul extracţiei şi construcţiilor, precum şi includerea rentei în preţul unor produse ale acestor sectoare are loc concomitent cu acţiunea conştientă de perfecţionare a tehnicii şi tehnologiilor de extracţie şi construcţie, pentru reducerea permanentă a consumului de muncă.

RENTIER, persoană care încasează sistematic un anumit venit (rentă), care-i asigură existenţa, fără a desfăşura vreo activitate utilă, productivă sau neproductivă. În *capitalism*, situaţia de **r.** este generată, în mare măsură, de acapararea pe diferite căi, de către anumite persoane, a unor mari parcele de pămînt, pe care le dau în arendă în schimbul unei părţi a plusvalorii produse în agricultură (denumită *rentă funciară capitalistă)*, fără ca persoanele respective să participe în vreun fel la organizarea producţiei.

REPARAŢIE, lucrare curentă şi periodică prin care se asigură menţinerea în stare activă de funcţionare a fondurilor fixe ale unităţilor socialiste. Prin intermediul **r.** se realizează înlocuirea totală sau parţială a acelor părţi ale fondurilor fixe care au o durată mai mică de funcţionare în comparaţie cu altele. Întrucît cauzele care determină necesitatea acestor lucrări sînt diferite şi caracterul reparaţiilor este diferit: **r.** capitale şi **r.** curente. **R.** *capitale* se efectuează în scopul de a menţine caracteristicile tehnice şi economice de exploatare ale fondurilor fixe pînă în momentul uzării totale, prin înlocuirea sau refacerea completă a unora din elementele lor componente. Fondurile necesare finanţării lucrărilor de **r.** capitale se asigură prin includerea directă a cheltuielilor respective în preţul de cost al producţiei în anul în care au fost executate sau eşalonate pe mai mulţi ani. **R.** capitale nu prelungesc durata normală de funcţionare a fondurilor fixe ci trebuie s-o asigure; nu contribuie la creşterea valorii lor *iniţiale;* ele constituie o formă de realizare a reproducţiei lor simple. **R.** *curente* se execută în scopul funcţionării normale a fondurilor fixe. Ele constau în înlocuirea sau refacerea unui număr restrîns de piese de schimb sau a unor părţi neesenţiale a maşinilor, utilajelor, instalaţiilor etc. Cheltuielile pentru finanţarea lucrărilor de **r.** curente sînt recuperate prin includerea lor în preţul de cost al producţiei. Pentru desfăşurarea unei activităţi economice ritmice se impune, cu deosebită tărie, buna aprovizionare cu piese de schimb şi alte materiale necesare reparării şi întreţinerii curente a maşinilor şi utilajelor.

REPARTIŢIA VENITULUI NAŢIONAL, procesul de distribuire şi redistribuire a venitului naţional; moment deosebit de important pentru desfăşurarea reproducţiei sociale. Caracterul **r.v.n.** este determinat de natura relaţiilor de producţie existente. Datorită proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie în *capitalism* **r.v.n.** se face în favoarea claselor exploatatoare. În *socialism*, unde mijloacele de producţie se află în proprietate socialistă, **r.v.n.** se efectuează în interesul tuturor membrilor societăţii. În condiţiile existenţei unor forme deosebite de proprietate, a unor clase sociale diferite, a producţiei de mărfuri şi a formelor valorii, **r.v.n.** se desfăşoară în două etape: *repartiţia primară* (v. şi *distribuirea venitului naţional*), care afectează pe participanţii ocupaţi în sfera productivă a activităţii sociale, şi *repartiţia ulterioară* sau *secundară* (v. şi *redistribuire a venitului naţional*), care afectează, sub diverse forme şi pe diverse planuri, întreaga societate.

REPARTIŢIE, sferă a reproducţiei sociale care, alături de schimb, mijloceşte legătura între producţie şi consum. Ea cuprinde **r.** mijloacelor de producţie şi **r.** forţei de muncă între ramurile producţiei sociale şi în profil teritorial, precum şi **r.** bunurilor de consum între membrii societăţii. Elementul determinant îl constituie **r.** mijloacelor de producţie pentru consumul productiv. **R.** bunurilor de consum depinde de **r.** mijloacelor de producţie, de forma de proprietate asupra lor. Producţia determină conţinutul, structura şi forma **r.** Deşi, comparativ cu producţia, **r.** joacă un rol secundar, ea este foarte importantă în viaţa societăţii, exercitînd o influenţă activă asupra producţiei şi asupra celorlalte sfere ale reproducţiei sociale. În măsura în care **r.** are în vedere **r.** mijloacelor de producţie şi a forţei de muncă, constituie punct de plecare şi bază materială a reproducţiei sociale. Influenţa **r.** asupra producţiei este în funcţie şi de modul de înfăptuire a **r.** bunurilor de consum, de cointeresare materială a oamenilor muncii. În *condiţiile proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie*, **r.** se realizează în favoarea claselor exploatatoare şi poartă amprenta contradicţiilor antagoniste proprii modurilor de producţie respective. În *capitalism*, **r.** se efectuează în interesul clasei capitaliste şi îndeosebi a marilor capitalişti. Prin mecanismul sferei **r.**, muncitorii, celelalte pături muncitoare nu ajung şi nu pot ajunge în posesia mijloacelor de producţie. În schimb, în mîna capitaliştilor se întoarce capitalul împreună cu plusvaloarea. Raportul în care se împarte valoarea nou creată între capitalişti şi muncitori este un raport de clasă antagonist, un raport între interese de clasă de neîmpăcat. În *socialism*, **r.** constituie o pîrghie economică în mîna societăţii pentru constituirea fondului naţional de dezvoltare economico-socială şi a fondului de consum, a corelării juste dintre acestea, un mijloc de cointeresare materială a membrilor societăţii în dezvoltarea şi perfecţionarea producţiei, în sporirea productivităţii muncii sociale şi a reducerii preţului de cost, în consolidarea economico-organizatorică a sectorului cooperatist al agriculturii etc. Abordarea şi rezolvarea ştiinţifică a problemei **r.** în socialism, în liniile sale principiale, aparţin lui *K. Marx* (v.), care, în lucrarea sa „*Critica Programului de la Gotha*“ (v.), a elaborat schema **r.** în socialism. Potrivit acestei scheme, produsul muncii se repartizează în următoarele direcţii: constituirea fondului de înlocuire; lărgirea producţiei şi formarea fondurilor de rezervă şi de asigurare; acoperirea unor necesităţi neproductive (fonduri pentru nevoi social-culturale, învăţămînt, ocrotirea sănătăţii, administraţia de stat, fonduri pentru cei inapţi de muncă etc.); partea rămasă după acoperirea acestor necesităţi se repartizează direct membrilor societăţii pentru consumul lor individual. Această schemă a **r.** a fost confirmată de practica construcţiei socialiste. Ea nu cuprinde cheltuielile pentru apărarea ţării, deoarece Marx a avut în vedere posibilitatea victoriei revoluţiei socialiste simultan în toate ţările sau în majoritatea ţărilor capitaliste dezvoltate. Indicaţiile lui Marx privind **r.** produsului social sînt folosite creator de către Partidul Comunist Român, care, prin politica sa economică, înfăptuieşte dezvoltarea complexă, echilibrată şi accelerată a economiei ţării noastre, extinde şi aplică cu consecvenţă principiul cointeresării materiale. În acest domeniu au publicat: *V. Florea* „Principiul socialist al repartiţiei după muncă“ (1953); *C. Sandu* „Repartiţia producţiei globale a C.A.P.“ (1973); I. Băbăiţă, N. Bădilă etc. (v. şi *reproducţie*).

REPARTIZAREA TERITORIALĂ A FORŢELOR DE PRODUCŢIE, amplasarea geografică a industriei, transporturilor, agriculturii etc. într-o ţară, expresie a diviziunii teritoriale a muncii. Într-un sens mai restrîns, **r.t.** a **f.** de **p.** se referă numai la repartizarea teritorială a industriei. **R.t.** a **f.** de **p.** depinde de anumiţi factori: *naturali* — condiţiile pedoclimatice, bogăţiile solului şi subsolului; *demografici* — mărimea şi densitatea populaţiei; *politici* — orientarea dezvoltării în profil teritorial a producţiei potrivit intereselor de clasă exprimate de partidul de guvernămînt; *social-economici* — nivelul general al forţelor de producţie şi caracterul relaţiilor de producţie. Ultimii sînt factori hotărîtori întrucît legităţile şi principiile **r.t.** a **f.** de **p.** depind, în primul rînd, de natura relaţiilor de producţie dominante. **R.t.** a **f.** de **p.** poate fi considerată corespunzătoare atunci cînd toate zonele geografice şi unităţile teritorial-administrative ale unei ţări dispun de unităţi economice puternice, cînd sînt legate între ele prin căi de comunicaţie rapide, cînd se asigură folosirea completă şi eficientă a braţelor de muncă pe întreg teritoriul ţării şi valorificarea ridicată a resurselor naturale etc. În *capitalism*, **r.t.** a **f.** de **p.** poartă amprenta interesului pentru profit, a concurenţei şi anarhiei. În interiorul ţărilor este evident decalajul în dezvoltarea economică a diferitelor regiuni, rămînerea în urmă a unor zone, cu grave consecinţe economice şi sociale pentru masele muncitoare. De aceea, adesea, în ţările capitaliste dezvoltarea industrială a regiunilor, zonelor şi localităţilor mult rămase în urmă constituie un obiectiv al luptei democratice revoluţionare a maselor muncitoare. În *socialism*, **r.t.** a **f.** de **p.** este o problemă a organizării şi conducerii planificate, conştiente a economiei naţionale, un obiectiv central al politicii economice de construire a socialismului. Ea răspunde cerinţelor economisirii resurselor de investiţii, creşterii eficienţei producţiei, cerinţelor valorificării superioare a resurselor naturale şi de muncă ale fiecărei regiuni, urbanizării populaţiei şi ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc, creşterii rîndurilor clasei muncitoare şi intelectualităţii în toate regiunile, dezvoltării democraţiei socialiste, sporirii capacităţii de apărare a ţării etc. Hotărîtoare pentru amplasarea raţională a forţelor de producţie este răspîndirea industriei moderne în toate zonele geografice, capabilă să creeze noi locuri de muncă, precum şi premisele materiale pentru lărgirea continuă a reţelei comerciale şi de servire, a serviciilor comunale, culturale, sanitare, pentru dezvoltarea învăţămîntului, a instituţiilor de artă etc., care, la rîndul lor, oferă locuri de muncă şi condiţionează un standard de viaţă ridicat. Justa repartizare pe teritoriul ţării a forţelor de producţie este o problemă a egalităţii reale între cetăţeni, o problemă a democraţiei socialiste. O anumită importanţă în amplasarea forţelor de producţie au şi relaţiile economice externe, de exemplu atunci cînd construirea unui obiectiv este legată de cooperarea economică cu alte ţări sau cînd producţia sa este destinată exportului într-o anumită ţară. În politica de **r.t.** a **f.** de **p.** se îmbină criteriile economice (ale obţinerii unei eficienţe economice maxime) cu criteriile social-politice (de ridicare generală a nivelului dezvoltării economice şi social-culturale în toate regiunile). În România socialistă, care a moştenit de la vechea orînduire puternice decalaje între judeţe, în decursul industrializării au fost obţinute succese remarcabile în îmbunătăţirea **r.t.** a **f.** de **p.**, cu deosebire a industriei. Odată cu dezvoltarea vechilor centre, au apărut noi centre industriale. Cu toate progresele realizate în anii construcţiei socialiste pe teritoriul ţării se menţin zone mai puţin dezvoltate economic. Problema dezvoltării tuturor judeţelor şi localităţilor ţării, a ridicării economice a celor rămase în urmă constituie un obiectiv fundamental al făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al înaintării spre comunism. Potrivit prevederilor planului cincinal 1976—1980, la sfîrşitul perioadei, în economia fiecărui judeţ industria va fi preponderentă; nici un judeţ nu va avea o producţie industrială sub 10 miliarde lei. În 1990 volumul minim al acesteia va fi de 18—20 miliarde lei (v. şi *sistematizarea teritoriului*).

REPRODUCŢIE, reluarea continuă a procesului de producţie. **R.** este o condiţie esenţială, obiectiv necesară a existenţei societăţii omeneşti; o societate dacă nu consumă, încetează să mai existe, iar pentru a-şi asigura consumul trebuie să producă neîncetat. „Privit în conexiunea sa continuă şi în fluxul neîntrerupt al reînnoirii sale, orice proces de producţie social este deci, în acelaşi timp, un proces de reproducţie“ (*K. Marx*). **R.** are un caracter complex; ea presupune unitatea dialectică a *producţiei* (v.), *repartiţiei* (v.), *schimbului* (v.) şi *consumului* (v.), cunoscute sub denumirea de faze sau sfere ale **r.** Sferele **r.** nu pot exista separat, rupte una de alta, între ele se stabilesc anumite legături de interdependenţă, constituind elementele unei totalităţi determinate de diviziunea socială a muncii. Luată separat, fiecare sferă constituie o latură a acestei unităţi avînd rolul şi însemnătatea ei în procesul de ansamblu al **r.** Sferele **r.** şi legăturile dintre ele, sub acţiunea unui ansamblu de factori materiali şi sociali, se îmbogăţesc şi se diversifică. Delimitarea celor patru sfere constituie rezultatul influenţei acestor factori în cadrul unui proces istoric care a început odată cu societatea. Evoluţia actuală confirmă tendinţele diversificării şi îmbogăţirii legăturilor dintre sferele **r.**, în acest sens acţionînd în special procesul transformării ştiinţei în forţă nemijlocită de producţie. Acest proces are ca urmare transformarea cercetării tehnico-ştiinţifice într-o activitate de mare amploare care evoluează tot mai mult în indisolubilă legătură cu toate sferele **r.** De aceea, cercetarea tehnico-ştiinţifică se autonomizează şi devansează producţia. Ea este concepută ca o activitate complexă de documentare, analiză, experienţă în laboratoare, staţii de încercare, întreprinderi pilot sau în producţie, legată organic de necesităţile dezvoltării ştiinţei şi producţiei, de influenţa reciprocă a acestora, ca şi de logica internă a fiecărei ştiinţe. Elementul care o caracterizează constă în găsirea noului sau stabilirea de certitudini acolo unde înainte nu existau decît ipoteze. În cadrul procesului de **r.**, rolul determinant revine producţiei, întrucît celelalte faze sînt lipsite de obiect în afara producţiei; bunurile materiale, valoarea şi plusprodusul se creează în producţie şi servesc **r.** în ansamblul său, iar caracteristicile social-economice ale producţiei îşi pun amprenta asupra celorlalte faze. La rîndul lor, celelalte faze ale **r.** acţionează asupra producţiei: repartiţia mijloacelor de producţie şi a forţei de muncă pe ramuri şi în profil teritorial influenţează activ desfăşurarea producţiei; totodată, ca repartiţie a fondului de consum individual, ea determină atitudinea oamenilor faţă de muncă, cointeresîndu-i mai mult sau mai puţin în rezultatele obţinute şi, prin aceasta, contribuie la dezvoltarea sau frînarea producţiei; schimbul, după felul în care se face, permite sau nu satisfacerea nevoilor productive şi neproductive ale societăţii; consumul reînnoieşte necesitatea producţiei, satisfacerea nevoilor de consum dă naştere altora noi, ceea ce stimulează producţia, iar bunurile inutile consumului încetează să mai fie produse. Repartiţia, schimbul şi consumul ca sfere ale **r.** se influenţează reciproc, în ultimul timp aceste interinfluenţe fiind în creştere. Caracterul **r.** este determinat de modul de producţie care domină în societate. **R.** poate fi simplă şi lărgită. În **r.** *simplă* procesul de producţie este reluat la aceeaşi scară, iar *plusprodusul* (v.) este destinat în întregime consumului individual. Pentru orînduirile precapitaliste este caracteristică o dezvoltare lentă a producţiei, **r.** simplă fiind predominantă. **R.** *lărgită*, reluarea pe scară mai mare a producţiei. Apărută pe baza **r.** simple, ea o conţine pe aceasta, deoarece pentru a relua producţia în proporţii sporite, este necesar să se înlocuiască mijloacele de producţie şi forţa de muncă consumate în procesul anterior. **R.** lărgită poate fi extensivă şi intensivă. **R.** *lărgită extensivă* se realizează prin folosirea unui volum mai mare de *muncă productivă* şi *mijloace de producţie* (v.), modificînd doar aspectul *cantitativ* al productiei, proporţiile ei. **R.** *lărgită intensivă* se realizează ca urmare a schimbărilor intervenite în *productivitatea muncii vii* şi în eficienţa folosirii *mijloacelor de producţie*, modificîndu-se aspectul *calitativ* al producţiei. Separarea completă a celor două căi de realizare a **r.** lărgite este doar o ipoteză metodologică. În realitate, odată cu extinderea producţiei are loc şi intensificarea ei. Determinarea sporului de producţie datorat extinderii producţiei şi intensificării ei, şi prin aceasta a tipului predominant de **r.** este foarte dificil de rezolvat întrucît aceleaşi fenomene economice pot să aparţină fie **r.** lărgite extensive, fie **r.** lărgite intensive, fie ambelor tipuri. De exemplu, introducerea mijloacelor tehnice de producţie: dacă acestea sînt finanţate din fondul de amortizare pot constitui un element al **r.** simple, cu condiţia ca randamentul şi valoarea lor să fie identice cu a celor pe care le înlocuiesc; dacă au un randament mai mare sau o valoare mai mică constituie un element al **r.** lărgite intensive; dacă însă sînt finanţate din fondul de dezvoltare, ele pot să participe la realizarea **r.** lărgite extensive, în cazul că randamentul sau valoarea lor nu diferă de a celor în funcţiune, sau a **r.** lărgite intensive, cînd randamentul lor este mai mare, iar valoarea mai mică. Privit istoric, raportul dintre tipul extensiv şi tipul intensiv al **r.** lărgite se caracterizează prin existenţa a două perioade: la începuturile industrializării a predominat tipul extensiv apoi cel intensiv. În trecere de la o perioadă la alta, se poate distinge o etapă intermediară caracterizată printr-un tip intermediar al **r.** lărgite, căreia îi este proprie creşterea producţiei într-o proporţie apropiată pe cale extensivă şi intensivă. Orice proces de **r.** presupune **r.** produsului social, a forţei de muncă şi a relaţiilor de producţie. **R.** *produsului social*, procesul **r.** întregii mase de bunuri materiale — mijloace de producţie şi bunuri de consum. Pentru **r.** produsului social un rol important revine **r.** mijloacelor de muncă, deoarece dezvoltarea şi perfecţionarea acestora este condiţia esenţială a progresului tehnic şi a **r.** lărgite. Realizarea **r.** lărgite a mijloacelor de muncă se face prin dezvoltarea în ritm rapid a industriei constructoare de maşini, ieftinirea, perfecţionarea şi folosirea lor mai eficientă. **R.** produsului social presupune şi **r.** obiectelor muncii, a izvoarelor de energie etc., condiţie fără de care producţia nu s-ar putea desfăşura. Alături şi pe baza **r.** mijloacelor de producţie, are loc **r.** *bunurilor de consum*. În contextul modului de producţie capitalist şi în cel socialist, produsul social se reproduce pe scară lărgită. Realizarea **r.** lărgite a produsului social presupune respectarea unor *proporţii economice* (v.), cerinţă care în capitalism se realizează temporar şi accidental datorită contradicţiilor interne ale economiei, anarhiei şi concurenţei, prin acţiunea spontană a legilor economice obiective, în timp ce în socialism se înfăptuieşte în mod conştient, prin planul naţional unic. **R.** *forţei de muncă*, procesul asigurării cu forţă de muncă a **r.** în ansamblul ei. **R.** forţei de muncă este simplă şi lărgită. **R.** simplă a forţei de muncă constă în refacerea forţei de muncă consumate în procesul de ansamblu al **r.** şi înlocuirea celei care părăseşte acest proces. **R.** lărgită a forţei de muncă presupune creşterea numărului de lucrători ocupaţi şi a calificării lor tehnico-profesionale. **R.** forţei de muncă are un aspect cantitativ şi un aspect calitativ. Sub aspectul *cantitativ*, **r.** forţei de muncă înseamnă formarea de noi generaţii de lucrători care să satisfacă necesităţile lărgirii activităţii productive şi social-culturale. Aspectul *calitativ* al **r.** forţei de muncă se concretizează în schimbările survenite în structura profesională sub influenţa progresului tehnic, precum şi ridicarea cunoştinţelor tehnice şi culturale cerute fiecărei profesiuni. Ca urmare a acestor schimbări se modifică repartizarea pe ramuri a populaţiei active, ponderea populaţiei ocupate în agricultură şi silvicultură are tendinţa să scadă în timp ce ponderea populaţiei ocupate în industrie, servicii, comerţ, creşte. Cea mai caracteristică schimbare în structura profesională este creşterea rapidă a lucrătorilor care comandă maşini şi mecanisme. Prefaceri importante au loc şi în structura forţei de muncă ocupate în fiecare ramură. **R.** relaţiilor de producţie creează cadrul general al **r.** forţelor de producţie, imprimă forma de dezvoltare a acestora. **R.** relaţiilor de producţie cuprinde: 1) **r.** relaţiilor de proprietate, în cadrul acestora rolul cel mai important revenind relaţiilor de proprietate asupra mijloacelor de producţie. În *capitalism*, **r.** relaţiilor de proprietate se poate realiza pe scară lărgită, chiar în cazul cînd celelalte componente ale procesului de ansamblu se reproduc pe scară simplă. Această particularitate este determinată de acţiunea obiectivă a *legii valorii* (v.) şi de *centralizarea capitalului*. **R.** relaţiilor de proprietate reprezintă elementul fundamental al **r.** relaţiilor de producţie întrucît de aceasta depind toate celelalte aspecte ale relaţiilor de producţie; 2) **r.** *situaţiei grupurilor sociale, claselor sociale* în producţie şi relaţiilor reciproce dintre ele. **R.** relaţiilor de proprietate este condiţia care determină apartenenţa oamenilor la anumite grupuri sau clase sociale, situaţia în producţie a acestora, precum şi relaţiile reciproce dintre ele; 3) **r.** *relaţiilor de repartiţie* a căror formă şi conţinut sînt determinate de **r.** relaţiilor de proprietate şi de situaţia în producţie a grupurilor şi claselor sociale care fac ca membrii societăţii la începutul unui nou proces de producţie să se afle, în general, în situaţia pe care au avut-o anterior — posesori de mijloace de producţie sau lipsiţi de acestea. **R.** relaţiilor de repartiţie înseamnă înainte de toate **r.** repartiţiei mijloacelor de producţie; 4) **r.** relaţiilor de repartiţie presupune **r.** *relaţiilor din faza consumului*, adică a relaţiilor dintre oameni care se stabilesc în legătură cu folosirea produsului social pentru satisfacerea diferitelor condiţii:

$$I(v+p) > IIc;$$

$$I(c+v+p) > Ic + IIc;$$

$$I(v+p) + II(v+p) > II(c+v+p),$$

în care: I = sectorul producţiei de mijloace de producţie; II = sectorul producţiei bunurilor de consum; c = valoarea mijloacelor de producţie consumate; v = retribuţia forţei de muncă; p = valoarea plusprodusului. Mecanismul realizării acestor proporţii, şi a altora care derivă din desfăşurarea lor, depinde de condiţiile orînduirii sociale existente şi de necesităţile societăţii din fiecare perioadă istorică. **R.** în *capitalism*, reluarea pe scară lărgită a producţiei capitaliste. Aceasta are loc în procesul luptei de *concurenţă*, mobilul constituindu-l obţinerea *plusvalorii* (v.). **R.** *lărgită extensivă* se realizează prin *acumularea* (v.) unei părţi a plusvalorii. **R.** *lărgită intensivă* presupune preocuparea pentru sporirea productivităţii muncii şi eficienţei mijloacelor de producţie în folosul capitalului. În capitalism, **r.** lărgită, indiferent sub ce formă s-ar realiza, este rezultatul exploatării muncii salariate. Începînd din sec. al XIX-lea, **r.** în capitalism este perturbată la intervale mai mari sau mai mici de *crize economice* (v.), care se desfăşoară ciclic. În procesul de ansamblu al **r.** capitaliste, odată cu **r.** relaţiilor de producţie se reproduc şi se diversifică contradicţiile dintre sferele **r.** cît şi din interiorul fiecărei sfere. Rolul cel mai important revine **r.** *contradicţiilor proprii producţiei capitaliste.* În condiţiile imperialismului, mecanismul spontan al **r.** capitaliste se deteriorează şi de aceea, treptat, procesul **r.** în cele mai dezvoltate ţări se realizează pe baza mecanismului monopolist statal. **R.** în *socialism*, procesul planic de reluare permanentă pe scară lărgită a producţiei bunurilor materiale, serviciilor, asigurînd creşterea *venitului naţional* (v.) pe locuitor, sporirea cantitativă şi calitativă a forţei de muncă ocupate şi perfecţionarea continuă a relaţiilor de producţie socialiste, corespunzător dezvoltării multilaterale şi neîntrerupte a forţelor de producţie. În *socialism*, **r.** se desfăşoară în conformitate cu *legea economică fundamentală a socialismului* (v.). Relaţiile de producţie socialiste impun **r.** sociale, în ansamblul ei, un anumit conţinut social-economic. Ca urmare, legităţile **r.** care se referă la împărţirea producţiei sociale în două sectoare, corelaţia dintre aceste sectoare, creşterea cu precădere a producţiei mijloacelor de producţie, plusprodusul ca sursă a acumulărilor, acumularea ca sursă a reproducţiei lărgite etc., se manifestă într-un mod propriu orînduirii socialiste. **R.** socialistă se desfăşoară planificat, fără crize economice, în interesul ridicării sistematice a nivelului de trai material şi cultural al tuturor membrilor societăţii, asigurînd producţiei un ritm rapid de creştere. Procesul de ansamblu al **r.** în socialism reprezintă un tot unitar şi echilibrat în care ramurile de producţie şi întreprinderile se îmbină armonios. Perfecţionarea metodelor de organizare a muncii şi de conducere a economiei naţionale constituie o condiţie importantă a desfăşurării normale a **r.** socialiste. Baza perfecţionării necontenite a **r.** o constituie activitatea conștientă a oamenilor muncii, proprietarii mijloacelor de producție (v. și *creștere economică în socialism; realizare a produsului social*).

RESURSE, potențialul material, natural, financiar și uman de care dispune societatea la un moment dat și care exprimă posibilitățile ei de dezvoltare. **R.** *materiale*, totalitatea bunurilor materiale — mijloace de muncă și obiecte ale muncii — de care dispune societatea și care alcătuiesc factorul material al producției. **R.** materiale se formează pe seama producției curente, a stocului existent la începutul perioadei respective și a importului. Sursa principală de formare a **r.** materiale în socialism o constituie producția internă. **R.** *naturale*, obiecte și forțe ale mediului natural: zăcăminte de minereuri, cărbuni, țiței, gaz metan, terenuri cultivate și cultivabile, păduri și ape atrase în procesul de producție. Mediul natural, după expresia lui *K. Marx* (v.) apare ca un „gigantic arsenal de obiecte și forțe ale naturii", pe care oamenii, cu ajutorul uneltelor, le transformă și le adaptează trebuințelor traiului lor. **R.** naturale cunoscute și atrase în procesul economic și gradul lor de prelucrare depind de dezvoltarea forțelor de producție; progresul acestora din urmă duce la extinderea limitelor cunoașterii și exploatării mediului natural, la lărgirea limitelor economice ale exploatării **r.** naturale. Ținînd seama că în fiecare țară unele **r.** naturale sînt nereproductibile iar altele limitate, și că în fiecare etapă istorică limitele cunoașterii **r.** sînt date de gradul de dezvoltare a științei, iar cele ale utilizării lor, de tehnica și tehnologia existentă, folosirea cît mai rațională și eficientă a **r.** naturale constituie o condiție fundamentală a progresului economic. În *capitalism*, **r.** materiale și naturale se găsesc aproape în totalitate în proprietatea burgheziei, fiind folosite în interesul ei de clasă, cu sprijinul nemijlocit al statului. În epoca actuală aceste **r.** se concentrează masiv în mîna giganților monopoliști. În *socialism*, ele au devenit proprietate a poporului și sînt folosite în interesul general al societății, pentru bunăstarea celor ce muncesc. **R.** *de muncă*, totalitatea populației în vîrstă de muncă și aptă de muncă. Limitele vîrstei de muncă sînt convenționale, fiind determinate de la țară la țară, prin legislație. **R.** de muncă se compun din: populația ocupată, inclusiv cea cuprinsă în gospodăria casnică, persoanele în vîrstă de muncă dar care sînt în școli, în armată etc. Potențialul de **r.** de muncă depinde de factori demografici: densitatea populației, natalitatea, mortalitatea, durata medie a vieții, mai ales a vieții active, condițiile de trai. În *capitalism*, **r.** de muncă sînt folosite în funcție de nevoile de valorificare a capitalului, o parte a lor transformîndu-se în suprapopulație relativă sub diferite forme. În *socialism*, este lichidată baza obiectivă a formării șomajului, întreaga populație în vîrstă de muncă și aptă de muncă este antrenată în activitatea economico-socială. **R.** *financiare*, mijloace bănești concentrate la dispoziția unităților economice și a statului utilizate pentru dezvoltarea economică și socială. În *capitalism*, **r.** financiare se găsesc în mîna burgheziei, sub forma profiturilor, și a statului capitalist, folosirea lor fiind în funcție de interesele claselor exploatatoare. În *socialism*, **r.** financiare au ca sursă principală venitul net al societății care se află la dispoziția statului și a unităților economice, fiind folosit în interesul întregii societăți, în primul rînd al finanțării economiei naționale. Utilizarea rațională și cu eficiență maximă a resurselor materiale, naturale, de muncă și financiare reprezintă o condiție fundamentală a asigurării progresului economic rapid. De aceea, popoarele de curînd eliberate luptă pentru asigurarea și consolidarea dreptului lor suveran și inalienabil de a dispune în mod independent de propriile resurse naturale, umane și financiare, conform cerințelor care decurg din necesitatea învingerii subdezvoltării, pentru progresul lor economic și social.

RETRIBUIRE, modalitate concretă de repartizare între membrii societății a bunurilor de consum individual. În fiecare orînduire socială principiul de **r.** este determinat în mod obiectiv de forma de proprietate asupra mijloacelor de producție, implicit de nivelul dezvoltării forțelor de producție. În *capitalism*, **r.** îmbracă forma capitalistă, efectuîndu-se în funcție de capital. Potrivit acestei **r.**, diferitelor categorii de exploatatori (industriași, comercianți, bancheri, proprietari funciari, arendași) le revine, după capitalul investit, plusvaloarea, sub formă de profit, dobîndă sau rentă, creată în procesul producției de către cei ce muncesc. Produsul necesar primit de către lucrători îmbracă forma salariului, care reprezintă echivalentul valoric al forței de muncă. **R.** capitalistă înfăptuită pe baza legilor aproprierii capitaliste exprimă inechitatea acestei orînduiri, în care cei ce nu muncesc își însușesc în mod gratuit, fără nici un echivalent, o parte însemnată a rezultatelor muncii altora. În *socialism*, datorită existenței proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, **r.** capătă un caracter nou, fiind efectuată în raport cu munca prestată. **R.** socialistă, conform căreia partea primită de fiecare om al muncii din produsul social se află în raport direct cu munca prestată, reprezintă forma de repartiție echitabilă, care cointeresează pe lucrători în sporirea producției și productivității muncii.

RETRIBUȚIE PENTRU MUNCĂ, parte a venitului național destinată consumului individual, ce se repartizează oamenilor muncii, în raport de cantitatea, calitatea și importanța social-economică a muncii prestate. **R.** pentru **m.** se deosebește de salariu, care reprezintă, în societatea capitalistă, prețul forței de muncă; ea este o categorie a economiei socialiste, ce exprimă relații de producție noi, fără exploatare, în care oamenii muncii au o dublă calitate, de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale și spirituale. **R.** pentru **m.** constituie, totodată, pîrghia economică principală de cointeresare materială a lucrătorilor în rezultatele muncii lor, prin care se asigură îmbinarea intereselor personale cu cele colective și cele generale ale întregii societăți. În țara noastră, **r.** pentru **m.** are, în esență, același conținut în toate ramurile de activitate economică și socială, atît în sectorul de stat, în sectorul cooperatist, cît și în organizațiile obștești. Reglementarea juridică a **r.** pentru **m.** se face potrivit „Legii retribuirii după cantitatea și calitatea muncii". Existența, și în socialism, a producției de mărfuri determină necesitatea ca **r.** pentru **m.** în întregime să îmbrace forma bănească în cazul lucrătorilor din unitățile economice și instituțiile de stat, din cooperativele meșteșugărești și de consum etc. În cadrul cooperativelor agricole de producție **r.** pentru **m.** se face în bani sau în bani și în natură, iar în unele cazuri numai în natură. **R.** pentru **m.** asigură satisfacerea trebuințelor de trai ale fiecărui om al muncii și ale familiei sale, accesul la un grad tot mai înalt de cultură și civilizație, reproducerea și dezvoltarea capacității de muncă a fiecăruia. Odată cu dezvoltarea forțelor de producție, cu sporirea productivității muncii sociale și a venitului național, cresc și posibilitățile de mărire a nivelului de trai al oamenilor muncii. Stabilirea cuantumului **r.** pentru **m.** se face pe baza *sistemului de retribuire și normare a muncii*. Mărimea **r.** pentru **m.** se determină în mod planificat, avîndu-se în vedere, pe de o parte, nivelul forțelor de producție și al productivității muncii sociale și, pe de alta, necesitățile de refacere și dezvoltare a capacității de muncă a lucrătorului și de asigurare a condițiilor de trai necesare familiei sale. *Retribuţie nominală*, suma de bani pe care o primeşte lucrătorul în raport cu cantitatea şi calitatea muncii depuse, din fondul de consum individual. *Retribuţie reală*, masa de bunuri materiale şi servicii care pot fi obţinute pe baza retribuţiei nominale. Ea depinde, în principal, de mărimea retribuţiei nominale şi de nivelul preţurilor mărfurilor şi al tarifelor la servicii şi are tendinţa de creştere continuă. În ţara noastră, în vederea creşterii nivelului de trai, s-au folosit atît calea sporirii retribuţiei nominale, cît şi cea a reducerii preţurilor şi tarifelor. Locul principal în cadrul căilor utilizate de partid şi de stat pentru ridicarea nivelului de trai îl ocupă creşterea mărimii retribuţiei nominale, deoarece, pe de o parte, leagă direct situaţia materială a lucrătorilor de cantitatea şi calitatea muncii prestate, cît şi de rezultatele obţinute în muncă, iar, pe de altă parte, permite eliminarea decalajelor nejustificate dintre retribuţia individuală netă maximă şi retribuţia netă minimă, precum şi a tendinţelor de nivelare a veniturilor provenite din muncă, asigurarea unui raport între veniturile personale corespunzător cerinţelor eticii şi echităţii socialiste (v. şi *acord global; remunerare; sistem de retribuire a muncii*).

RETRIBUŢIE NETĂ, venitul încasat de un lucrător după cantitatea, calitatea şi importanţa socială a muncii prestate, după scăderea impozitului asupra retribuţiei totale. **R. n.** *minimă* corespunde activităţii prestate de lucrătorii necalificaţi şi este egală cu retribuţia totală, fiind de regulă neimpozabilă. **R.n.** *maximă* corespunde celui mai înalt grad de complexitate şi răspundere a muncii.

RETRIBUŢIE TARIFARĂ, element al *sistemului de retribuire a muncii* care reprezintă partea principală a retribuţiei totale şi elementul determinant pentru stimularea ridicării continue a calificării lucrătorilor. **R. t.** a muncitorilor calificaţi se stabileşte pe categorii de încadrare prevăzute în *reţelele tarifare* (v.) sau pe funcţii; pentru muncitorii necalificaţi, pe baza listelor de lucrări; pentru personalul tehnic, economic, de altă specialitate, administrativ, de deservire şi de pază, pe baza claselor de retribuire personală din nomenclatorul de funcţii. Pentru diferenţierea retribuţiei muncitorilor calificaţi, încadraţi în reţele tarifare, în interiorul aceleiaşi categorii din reţeaua tarifară s-au stabilit un nivel de bază şi două trepte de retribuire. **R.t.** a personalului de conducere se diferenţiază în raport cu funcţia ocupată, studii, grupa de ramuri din care face parte unitatea, gradul de organizare a unităţii. În cazul personalului administrativ, **r.t.** se stabileşte pe un nivel de bază şi, de regulă, pe 3—5 gradaţii, diferenţiate pe funcţii, în raport de calificarea cerută. „Legea retribuirii după cantitatea şi calitatea muncii" prevede ca ponderea **r.t.** în retribuţia medie planificată să reprezinte circa 90% la muncitorii din industrie, agricultură şi transporturi; circa 88% la muncitorii din construcţii-montaj; 90—92% la personalul operativ şi muncitorii din circulaţia mărfurilor şi din prestările de serviciu. **R.t.** pentru muncitorii necalificaţi este cea care corespunde unor lucrări necalificate executate în condiţii normale.

REŢEA TARIFARĂ, element component al *sistemului de retribuire a muncii* prin care se stabilesc categoriile de încadrare ale muncitorilor în mod diferenţiat pe ramuri, subramuri sau alte activităţi din cadrul economiei, în raport cu complexitatea procesului tehnologic şi gradul de înzestrare tehnică sau de importanţa lor pentru dezvoltarea economiei naţionale.

REVALORIZARE, mărirea conţinutului în aur a unei unităţi băneşti şi schimbarea, pe această bază, a cursurilor sale faţă de unităţile băneşti ale altor ţări. Spre deosebire de *deva-*

lorizare (v.), r. cunoaşte o frecvenţă mult mai mică. R. este utilizată ca mijloc de luptă împotriva inflaţiei, atunci cînd rezervele de aur sînt în creştere şi ţara respectivă cunoaşte o perioadă de avînt; „scumpirea“ banilor poate să ducă la o stabilizare a preţurilor mărfurilor şi serviciilor pe piaţa internă. În ultimul timp, o serie de unităţi băneşti (marca vest-germană, francul elveţian, florinul olandez etc.) au fost revalorizate în scopul stăvilirii speculaţiilor pe pieţele financiare. Pentru ţara care îşi revalorizează moneda, preţul unei unităţi de marfă exportate (exprimat în monedele celorlalte ţări) creşte, în timp ce preţul unităţii de marfă importate (calculat în moneda proprie-revalorizată) scade; aceasta poate să ducă la o înrăutăţire a situaţiei balanţei sale comerciale în măsura în care exporturile întîmpină dificultăţi, iar importurile sînt stimulate.

„REVISTA DE STATISTICĂ“, publicaţie lunară, înfiinţată în anul 1952, care apare în cadrul Direcţiei Centrale de Statistică. **„R. de s.“** publică studii şi articole în domeniul teoriei statistice, al metodelor şi tehnicilor de calcul statistico-matematic, al statisticii aplicate la nivel macroeconomic, al ramurii şi întreprinderii, precum şi al perfecţionării metodelor şi metodologiei statistice, al sistemului informaţional statistic. **„R. de s.“** publică, de asemenea, informaţii cu privire la statistica internaţională, cronici şi informaţii privind lucrările statistice şi la orientarea ştiinţei cercetării şi practicii statistice din ţara noastră.

„REVISTA ECONOMICĂ“, publicaţie săptămînală, editată de Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice şi Sociale, Institutul Central de Cercetări Economice; a luat fiinţă prin unificarea publicaţiilor „Probleme economice“ şi „Viaţa economică“, în luna mai 1974. **„R.e.“** urmăreşte: explicarea problematicii economice a etapei făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, relevarea contribuţiilor originale, teoretice şi practice ale P.C.R. în rezolvarea problemelor economico-sociale specifice ţării noastre; propagarea iniţiativelor şi experienţelor valoroase ale oamenilor muncii pentru creşterea eficienţei economice; prezentarea metodelor moderne de organizare şi conducere ştiinţifică la nivel macro şi microeconomic; reliefarea dezvoltării şi perfecţionării relaţiilor economice internaţionale, participarea crescîndă a ţării noastre la circuitul economic mondial; propagarea şi apărarea teoriei marxist-leniniste, combaterea diferitelor curente din gîndirea economică burgheză contemporană, dezvoltarea conştiinţei economice a oamenilor muncii.

REVIZIONISM, curent în mişcarea muncitorească, care, sub pretextul dezvoltării creatoare a marxism-leninismului şi a opoziţiei faţă de *dogmatism* (v.), revizuieşte bazele concepţiei marxism-leninismului, denaturîndu-le, golindu-le de conţinutul lor revoluţionar. **R.** este o varietate a oportunismului de dreapta, care, în istoria mişcării muncitoreşti, s-a împletit, de obicei, cu reformismul. Iniţiatorul primei forme sistematizate a **r.** şi reformismului în mişcarea muncitorească a fost *E. Bernstein* (v.).

„REVOLUŢIA ÎN VENITURI“ (teorie), concepţie burgheză apologetică despre repartiţia venitului naţional în capitalismul contemporan, componentă a teoriei *capitalismului „popular“* (v.). Teoria **„r. în v.“** pretinde că în decursul sec. al XX-lea şi mai ales în perioada postbelică ar avea loc o tendinţă de apropiere a nivelului veniturilor pe care le obţin diferite grupuri ale populaţiei din ţările capitaliste dezvoltate. Această tendinţă s-ar datora măsurilor luate de statul burghez contemporan în cadrul politicii „bunăstării generale“, printre care un rol mai important ar avea impunerea progresivă a profiturilor şi a moştenirilor, măsuri care ar fi determinat o schimbare radicală în repartiția venitului național, ducînd la o pretinsă schimbare a naturii capitalismului contemporan. Teoria „r. în v." a fost formulată de economistul american A. F. Burns, iar susținătorii ei cei mai cunoscuți sînt: S. Kuznets, S. Slichter, A. A. Berle etc. Critica marxistă (de exemplu, V. Perlo) și larga mișcare grevistă contemporană, printre ale cărei revendicări se numără tocmai sporirea salariilor și lichidarea șomajului care bîntuie lumea capitalistă, dovedesc inconsistența teoretică și caracterul diversionist al acestei teorii.

„REVOLUȚIA VERDE", denumire dată acțiunii de utilizare a unor descoperiri importante în domeniul agrobiologic pentru accelerarea dezvoltării producției agricole în acele țări unde există un mare dezechilibru între nevoile de hrană ale populației și gradul de acoperire a acestor nevoi. În sens larg, „r.v." semnifică începerea trecerii de la agricultura extensivă la cea intensivă în țările în curs de dezvoltare. În sens restrîns, „r.v." înseamnă introducerea în Asia de sud-est, începînd cu anul 1966, a noi varietăți de cereale (grîu, porumb, orez) cu înalt randament. Părintele „r.v." este socotit Norman E. Borlaug (laureat al premiului Nobel în 1970) care, încă din 1943, a reușit, împreună cu echipa sa să pună la punct o specie de grîu de mare randament adaptabil regiunilor tropicale. „R.v." a luat amploare, mai ales, între anii 1966—1970, perioadă în care suprafața cultivată cu soiuri de grîu și orez de înalt randament s-a extins de la 16 400 ha, la 17 500 000 ha. Indicele producției alimentare (1952—1956 = 100) în Asia și Extremul Orient a crescut de la 135 în 1966, la 163 în 1970, iar în India în aceeași perioadă a sporit de la 121 la 150. Cercetări actuale, relevînd importanța trecerii de la agricultura extensivă la cea intensivă, rețin atenția și asupra unor condiții social-economice (reforme agrare, schimbări structurale, dezvoltarea infrastructurii, industrializarea etc.) fără de care „r.v." nu se poate generaliza și nu poate da rezultatele scontate. Și în cazul aplicării ei se dovedește valabilitatea tezei marxiste că soluționarea problemelor tehnico-economice ale agriculturii în interesul progresului popoarelor solicită rezolvarea prealabilă sau concomitentă a problemelor social-economice.

REVOLUȚIE INDUSTRIALĂ, proces complex de trecere de la producția bazată pe tehnica manuală la cea întemeiată pe folosirea sistematică a mașinilor, de la stadiul manufacturier la stadiul marii producții mecanizate (fabrica). Pentru prima oară s-a produs în Anglia (ultima treime a sec. al XVIII-lea pînă la începutul sec. al XIX-lea). În condițiile creșterii rapide a pieței interne și externe pentru textilele din bumbac, producerea tradițională a firului crea greutăți mari țesătoriilor, frînînd dezvoltarea producției capitaliste. De aici căutarea unor soluții tehnice. **R.i.** a început prin inventarea și folosirea în industria bumbacului a mașinii-unelte. În 1765, a fost inventată mașina de filat „Jenny", în 1767 mașina de filat cu ringuri (inele), iar în 1779 selfactorul. Sporirea masivă a productivității muncii în filaturi a determinat apariția războiului mecanic de țesut. Creșterea nevoii de energie a mașinilor-unelte a impus apariția mașinii cu aburi, inventată de către J. Watt în 1784. Dacă la început mașinile erau produse manufacturiere, curînd s-a trecut la producerea lor cu ajutorul mașinilor. Nevoile sporite de metal și combustibil au dus la dezvoltarea industriei minereurilor de fier și a cărbunilor, în condițiile în care siderurgia a luat un mare avînt. La rîndul lor, marile cantități de materii prime și mărfuri care trebuiau transportate aveau să împingă la apariția căilor ferate. După Anglia, **r.i.** s-a extins în Franța, S.U.A., Germania, Rusia etc. Ca urmare a **r.i.** s-a născut marea industrie mașinistă, s-a adîncit diviziunea socială a muncii, apărînd noi ramuri și subramuri, noi centre şi oraşe cu caracter industrial. Prin trecerea la producţia mecanizată, capitalismul şi-a creat o bază tehnico-materială adecvată şi a învins definitiv formele de producţie precapitaliste. În acelaşi timp, şi-a croit puternic drum calea plusvalorii relative de sporire a gradului de exploatare a muncitorilor de către capitalişti. **R.i.** a marcat începutul industrializării capitaliste. În cursul **r.i.** capitalistul industrial a devenit figura centrală a clasei burgheze, capitalul industrial subordonîndu-şi în fapt toate celelalte forme ale capitalului; de asemenea, a început să se formeze proletariatul industrial modern, de fabrică, sîmburele clasei muncitoare. Principala consecinţă social-economică a **r.i.** a fost instaurarea capitalismului ca formaţiune social-economică. Totodată, **r.i.** a contribuit la adîncirea polarizării societăţii ascuţind contradicţia economică fundamentală a capitalismului, fapt ce şi-a găsit expresia în apariţia crizelor economice de supraproducţie. Varietatea condiţiilor istorice din diferitele ţări a determinat, de la ţară la ţară, particularităţi atît în apariţia cît şi în desfăşurarea **r.i.** În România, **r.i.** s-a produs mai tîrziu decît în Anglia, Franţa, S.U.A., într-un ritm general lent, foarte inegal din punctul de vedere al repartizării teritoriale şi al ramurilor industriale, uneori fără o legătură organică între ramuri şi, în esenţă, pe baza tehnicii din import. Caracteristic pentru România a fost faptul că introducerea maşinilor a început în industria alimentară, datorită faptului că aceasta era cea mai răspîndită, cerea capitaluri mai mici, dispunea de o largă bază de materii prime, iar piaţa era relativ largă şi variată şi oferea posibilitatea realizării unor profituri rapide. Subramura care a progresat cel mai repede în introducerea maşinilor a fost morăritul. În industria morăritului, zahărului, cimentului, hîrtiei, cherestelei, petrolului, siderurgiei, transporturilor terestre şi comunicaţiilor, **r. i.** s-a încheiat pînă la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. În industria textilă, cea mecano-metalurgică etc., la sfîrşitul sec. al XIX-lea **r.i.** era încă în curs de desfăşurare, iar industria constructoare de maşini era abia embrionară, necontînd în înzestrarea cu maşini a industriei. Datorită limitelor **r.i.**, la începutul sec. al XX-lea, ramura precumpănitoare în economia ţării noastre rămînea agricultura, iar în cadrul industriei mai existau numeroase manufacturi, mici ateliere capitaliste, ateliere meşteşugăreşti şi o răspîndită industrie casnică. Cu toate acestea, **r.i.** a dus şi în România la formarea burgheziei industriale şi a proletariatului industrial de fabrică, la formarea unor centre muncitoreşti. **R.i.** a constituit şi în România începutul unei industrializări capitaliste, care însă avea să fie şi ea anemică (v. şi *industrializare*).

REVOLUŢIE SOCIALĂ, proces de transformare calitativă radicală a societăţii, prin care se realizează trecerea de la o formaţiune socială inferioară la alta superioară. Prin înfăptuirea unor adînci prefaceri în viaţa politică, economică, socială şi spirituală a societăţii, **r.s.** constituie fenomene profund progresiste, epoci de progres rapid în istoria societăţii. **R.s.** sînt inevitabile în dezvoltarea societăţii împărţite în clase antagoniste, fiind determinate de cerinţele legii obiective a concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie. Problema fundamentală a oricărei **r.s.** este cucerirea puterii politice de către clasa purtătoare a progresului social, a noilor relaţii de producţie. Nu orice schimbare însă care intervine în cadrul puterii de stat reprezintă o revoluţie. **R.s.** nu au nimic comun cu aşa-numitele „revoluţii de palat“ sau cu loviturile de stat, care nu schimbă natura de clasă a puterii de stat existente, nu ating bazele dominaţiei economice şi politice a clasei conducătoare în stat, ci doar înlocuirea anumitor grupuri sau persoane aflate la putere cu altele, aparţinînd aceloraşi clase. Forţa hotărîtoare a **r.s.** o constituie masele populare, epocile revoluţionare reprezentînd epoci de activizare a acestora, de ridicare a lor la luptă conştientă pentru o orînduire nouă. **R.s.** se deosebesc după tipul lor, acesta fiind determinat de contradicţiile pe care le rezolvă, de sarcinile sociale pe care le îndeplinesc, de natura relaţiilor de producţie noi pe care le instaurează, de forţele motrice care le înfăptuiesc. Distingem ca tipuri de revoluţii: revoluţia burgheză, revoluţia burghezo-democratică şi revoluţia socialistă. *Revoluţia burgheză* constă în înlocuirea puterii de stat a feudalilor cu cea a burgheziei, în desfiinţarea relaţiilor de producţie feudale şi în generalizarea relaţiilor de producţie capitaliste. Printre cele mai cunoscute revoluţii burgheze sînt cele din Ţările de Jos (1566—1609), Anglia (1642—1648), Franţa (1789—1794). Revoluţia *burghezo-democratică* este forma cea mai radicală a revoluţiei burgheze şi urmăreşte rezolvarea deplină a sarcinilor antifeudale; participînd activ şi conştient la înfăptuirea programului revoluţiei, masele populare impun în cursul acesteia revendicări proprii. În rîndul celor mai cunoscute revoluţii burghezo-democratice sînt cele din anii 1848—1849 dintr-o serie de ţări europene (Franţa, Germania, Ţările Române etc.), cele din Rusia din anii 1905—1907 şi februarie 1917. În condiţiile imperialismului, revoluţia burghezo-democratică capătă unele trăsături noi: lupta împotriva feudalismului se împleteşte acum în mod strîns cu lupta împotriva imperialismului: contradicţiile dintre ţărănime şi moşierime, dintre burghezie şi unele rămăşiţe ale feudalismului se împletesc cu contradicţia dintre burghezie şi proletariat, care într-o serie de ţări se afirmă ca o forţă politică independentă, avînd în fruntea sa un partid propriu, marxist-leninist. O formă a revoluţiei burghezo-democratice o constituie *revoluţiile de eliberare naţională*. Avînd numeroase elemente specifice, originale, aceste revoluţii sînt, prin conţinutul lor, antiimperialiste, antifeudale şi democratice. Înfăptuirea consecventă a revoluţiei burghezo-democratice creează premisele pentru trecerea la revoluţia socialistă. Justeţea acestei concluzii a fost demonstrată de dezvoltarea revoluţiei în Rusia din februarie 1917 pînă la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, de desfăşurarea revoluţiilor populare după cel de-al doilea război mondial. În ţara noastră, în procesul revoluţionar unic, neîntrerupt, început prin insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă din august 1944 a fost instaurată puterea popular-democratică, au fost rezolvate unele sarcini ale revoluţiei burghezo-democratice (eliminarea moşierimii şi a rămăşiţelor feudale) şi au fost pregătite condiţiile pentru trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluţiei socialiste. *Revoluţia socialistă* realizează trecerea de la societatea capitalistă la cea socialistă, prin răsturnarea şi înlocuirea puterii de stat a claselor exploatatoare cu puterea de stat a clasei muncitoare aliate cu ţărănimea muncitoare şi cu celelalte categorii de oameni ai muncii, lichidarea relaţiilor de producţie capitaliste şi crearea relaţiilor de producţie socialiste. Forţele motrice ale revoluţiei socialiste sînt clasa muncitoare, masele largi de oameni ai muncii de la oraşe şi sate. Victoria revoluţiei socialiste este nemijlocit legată de activitatea organizatorică, politică şi ideologică desfăşurată de către partidele marxist-leniniste în rîndurile clasei muncitoare, ale celorlalte mase populare, în vederea educării şi călirii lor revoluţionare, a mobilizării şi conducerii lor în lupta pentru cucerirea puterii şi înfăptuirea sarcinilor revoluţiei şi construcţiei socialiste. Revoluţia socialistă poate fi înfăptuită pe cale paşnică sau nepaşnică, în funcţie de condiţiile istorice concrete. Masele muncitoare sînt interesate să cucerească puterea fără război civil, dar gradul de ascuţire a luptei de clasă depinde nu atît de proletariat, cît de folosirea violenţei de către clasele exploatatoare, de forţa lor de impotrivire. Pentru a înfăptui revoluţia, masele muncitoare, partidul lor revoluţionar, trebuie să stăpînească toate formele şi mijloacele de luptă, să folosească formele cele mai adecvate condiţiilor concrete din propria ţară, să fie pregătite şi să aibă capacitatea de a trece cu repeziciune de la o formă de luptă revoluţionară la alta, în funcţie de schimbarea condiţiilor. După cucerirea puterii politice, în alianţă cu celelalte mase de oameni ai muncii, proletariatul trebuie să-şi creeze propriile instrumente, propria armată care să asigure apărarea cuceririlor revoluţionare contra uneltirilor reacţiunii interne şi internaţionale. Prima revoluţie proletară a fost Comuna din Paris din 1871; ea a fost înfrîntă după scurt timp de către forţele reacţiunii. Prima revoluţie socialistă victorioasă a fost Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, care a marcat începutul unei noi epoci în istoria omenirii, epoca trecerii de la capitalism la socialism. După cel de-al doilea război mondial, revoluţii socialiste au avut loc într-o serie de ţări din Europa, Asia şi America Latină; socialismul s-a transformat într-un sistem mondial. Principalele trăsături ale revoluţiei socialiste: pe plan politic — înlăturarea puterii de stat a claselor exploatatoare şi instaurarea puterii de stat a clasei muncitoare aliată cu ţărănimea şi celelalte pături muncitoare; pe plan economic — lichidarea relaţiilor de producţie bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie, a oricăror forme de exploatare a omului de către om şi crearea noilor relaţii de producţie socialiste; în domeniul vieţii spirituale, al dezvoltării culturii şi făuririi unei noi conştiinţe sociale, revoluţia socialistă marchează o etapă calitativ nouă în istoria culturii şi civilizaţiei. Revoluţia socialistă are un caracter internaţional; desfăşurîndu-se pe plan naţional, afectează întregul sistem mondial al capitalismului; ea întruneşte anumite trăsături generale în toate ţările care trec de la capitalism la socialism, dar se deosebeşte de la ţară la ţară după forma de desfăşurare, ritm, particularităţi istorice, tradiţii naţionale etc. Marxism-leninismul priveşte înfăptuirea revoluţiei socialiste ca un proces caracterizat prin unitate în conţinut, în ceea ce este esenţial şi printr-o mare varietate în amănunte, în formele şi metodele de realizare. În revoluţia socialistă generalul şi particularul formează o unitate dialectică inseparabilă; generalul exprimă trăsăturile fundamentale, legile obiective ale revoluţiei socialiste, dar el nu poate reflecta multitudinea şi diversitatea particularităţilor fenomenelor; generalul există şi se manifestă întotdeauna prin particular. Marxism-leninismul cere o aplicare creatoare a legilor generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste corespunzător condiţiilor concrete ale fiecărei ţări. De aceea, elaborarea strategiei şi tacticii în revoluţia socialistă este un atribut inalienabil al fiecărui partid marxist-leninist. Experienţa istorică demonstrează că proletariatul şi partidul său sînt singurii în măsură să cunoască cel mai bine situaţia concret-istorică din propria ţară, raportul forţelor de clasă şi, în dependenţă de acestea, să elaboreze linia politică generală. Victoria revoluţiei socialiste în România s-a datorat tocmai faptului că Partidul Comunist Român a elaborat şi a aplicat o strategie şi tactică proprie, originale, potrivit cunoaşterii profunde a raporturilor de clasă, a condiţiilor economice şi sociale concrete ale ţării. Evoluţia lumii capitaliste contemporane, amploarea şi complexitatea frămîntărilor şi luptelor sociale confirmă justeţea tezelor marxist-leniniste cu privire la revoluţia socialistă ca fenomen legic, necesar în dezvoltarea societăţii.

REVOLUŢIE ŞTIINŢIFICĂ-TEHNICĂ sau **TEHNICĂ-ŞTIINŢIFICĂ**, proces contemporan cu profunde mutaţii în domeniul forţelor de producţie, caracterizat prin saltul calitativ revoluţionar în domeniul ştiinţei şi tehnicii, prin transformarea ştiinţei în forţă nemijlocită de producţie şi devenirea ei, dintr-un factor exogen într-un factor endogen al producţiei, prin accelerarea progresului ştiinţific şi tehnic şi revoluţionarea tuturor elementelor producţiei, a cărui expresie concentrată o constituie automatizarea şi cibernetizarea producţiei şi a conducerii ei, şi, cu aceasta, capacitatea unor maşini de a prelua anumite activităţi considerate tradiţional ca intelectuale. **R.ş.-t.** reprezintă un produs al dezvoltării sociale, o expresie a marilor izbînzi obţinute de om în cunoaşterea naturii. Întreaga desfăşurare a acestor revoluţii confirmă teoria marxist-leninistă despre rolul hotărîtor al forţelor de producţie în dezvoltarea societăţii, despre creşterea continuă a rolului ştiinţei şi unirea ei cu producţia. **R.ş.-t.** care a început la mijlocul sec. al XX-lea este cea mai vastă şi mai însemnată revoluţie în ştiinţă şi tehnică din milenara istorie a omenirii. **R.ş.-t.** are două aspecte, sau laturi indisolubil legate între ele, care se condiţionează reciproc: *revoluţia ştiinţifică* şi *revoluţia tehnică*. Ca *revoluţie ştiinţifică*, ea a devenit posibilă în urma descoperirilor epocale în domeniul ştiinţelor naturii, care au avut loc în ultimele decenii. Descoperirile din domeniul nucleului atomic, apariţia ciberneticii, dezvoltarea opticii electronice, marile descoperiri din domeniul matematicii, biologiei şi al medicinii, apariţia unor noi ramuri ale ştiinţei reprezintă aspecte ale revoluţiei ştiinţifice. Ca *revoluţie tehnică*, ea reflectă schimbările radicale care se produc în prezent în mijloacele de muncă, îndeosebi în mijloacele de muncă mecanice, şi în tehnologia producţiei, în modul în care omul operează cu mijloacele de producţie, datorită, în primul rînd, automatizării şi cibernetizării producţiei. Automatizarea procesului de producţie, folosirea largă a maşinilor electronice de calcul, chimizarea şi mărirea gradului de eficienţă a tuturor surselor energetice (între care un rol important îl are utilizarea energiei nucleare în scopuri productive), precum şi trecerea treptată la metodele de producţie industrială în agricultură, constituie elemente componente ale revoluţiei tehnice. **R.ş.-t.** contemporană deschide mari perspective de creştere forţelor de producţie ale societăţii, de sporire a avuţiei materiale a lumii, de lărgire a orizontului cunoaşterii şi a vieţii spirituale a popoarelor, ceea ce creează posibilităţi noi pentru subordonarea naturii de către oameni, constituind o treaptă superioară în înfăptuirea acestui proces. *Amploarea şi ritmul transformării posibilităţii în realitate, ca şi efectele social-economice, depind însă de conţinutul relaţiilor sociale de producţie şi de politica economică a statului respectiv.* Trăsăturile caracteristice ale **r.ş.-t.** contemporane sînt numeroase şi în continuă diversificare: 1) *are un caracter multilateral*, influenţînd toate elementele forţelor de producţie. Nici una din revoluţiile care au avut loc pînă în prezent în ştiinţă şi în tehnică nu s-a remarcat printr-o asemenea amploare a schimbărilor calitative produse simultan în mijloacele de muncă, în obiectele muncii, în locul pe care îl ocupă omul în procesul producţiei materiale. Nici una nu a cuprins sfere atît de vaste ale activităţii umane. Schimbările în tehnica producţiei au loc în toate domeniile de activitate. Spre deosebire de trecut, actuala revoluţie în ştiinţă nu mai are un caracter limitat, ci cuprinde tot frontul ştiinţelor naturii. În ceea ce priveşte forţa de muncă, structura şi calificarea ei, acestea cunosc modificări substanţiale; 2) *aplicarea rezultatelor cercetărilor ştiinţifice face ca ştiinţa să devină o însemnată forţă de producţie.* Marx arată că maşinismul a făcut posibilă „folosirea conştientă a ştiinţei“, dar ştiinţa încă nu devenise pe atunci o forţă de producţie nemijlocită. **R.ş.-t.** contemporană a făcut să apară o tendinţă nouă în aplicarea practică a ştiinţei: îmbinarea organică a ştiinţei cu producţia într-un proces unic. Spre deosebire de trecut, cînd exista o dezvoltare oarecum paralelă a producţiei şi a ştiinţei, iar rezultatele cercetărilor ştiinţifice îşi găseau finalizarea într-o perioadă de timp îndelungată şi nu duceau imediat la schimbări profunde în desfăşurarea procesului de producţie, în prezent ştiinţa pătrunde tot mai mult în verigile întregului proces de producţie, devenind o parte componentă a forţelor de producţie (care se materializează în toate elementele forţelor de producţie potenţionîndu-le energic rezultatele). În cursul acestui proces dispar barierele tradiţionale dintre diversele discipline ştiinţifice (matematică, fizică, chimie, biologie) şi aplicaţiile industriale. Evident, ştiinţa devine forţa nemijlocită de producţie în măsura în care cunoştinţele oferite de ea contribuie practic la sporirea eficienţei muncii sociale, prin influenţarea directă şi progresistă a structurii economiei naţionale, prin mărirea productivităţii muncii, prin sporirea eficacităţii mijloacelor şi obiectelor muncii, prin noi procedee sau procese tehnologice etc., ca şi prin noi principii sau metode mai eficiente de organizare, conducere şi planificare ş.a.m.d.; 3) *între ritmurile accelerate ale dezvoltării ştiinţelor naturii şi ritmurile creşterii producţiei se stabilesc legături tot mai directe şi eficiente.* Potrivit aprecierilor unui sociolog francez, societatea de astăzi se schimbă în 3 ani tot atît de mult cît s-a schimbat în 30 de ani la începutul acestui secol, în 300 de ani înaintea lui Newton şi în 3 000 de ani în epoca de piatră; 4) *se scurtează considerabil perioada care desparte descoperirea ştiinţifică-tehnică de aplicarea ei în practică, în producţie.* Pentru aplicarea pe scară largă a fotografiei au fost necesari 112 ani de la descoperirea ei, a telefonului —56 de ani, a televiziunii —5 ani, iar a laserului —2 ani. De la descoperirea energiei electrice pînă la intrarea în funcţiune a primei centrale electrice din lume au trecut 282 de ani, în timp ce de la descoperirea energiei atomice s-au scurs numai 15 ani pînă la intrarea în funcţiune a primei centrale atomice din lume; 5) *cercetările ştiinţifice contemporane necesită folosirea unor uriaşe forţe energetice şi a unor mari colective de cercetători.* De exemplu, în domeniul fizicii, funcţionarea unui mare accelerator consumă aceeaşi cantitate de energie electrică necesară vieţii unui oraş de 1 000 000 de locuitori, absoarbe activitatea a mii de cercetători şi a unor tehnicieni de înaltă calificare, necesită investiţii atît de mari încît depăşesc disponibilităţile bugetare anuale ale unor state ca Anglia, Franţa şi Italia; 6) *implică schimbări esenţiale în organizarea muncii productive, folosirea unui mare număr de specialişti de înaltă calificare, a unei baze materiale moderne şi a unor uriaşe investiţii.* De exemplu, în S.U.A. costul automatizării unui loc de muncă variază în medie de la 30 000 la 100 000 de dolari şi ajunge în unele ramuri, cum ar fi prelucrarea petrolului, la 1 000 000 de dolari; 7) *marchează o schimbare esenţială a locului şi rolului omului în procesul de producţie.* Noile mijloace de producţie, îndeosebi cele bazate pe automatizare, cibernetică, electronică, energie nucleară, permit înlocuirea aproape totală a muncii fizice şi înlesnesc considerabil munca intelectuală. Se schimbă fundamental numărul de ani consacraţi diferitelor ocupaţii, mai ales pentru instruire şi creaţie. Desfăşurîndu-se pe plan mondial, în ambele sisteme social-economice, **r.ş.-t.** are, pe de o parte, trăsături şi urmări comune, iar, pe de altă parte, trăsături şi efecte specifice orînduirii social-economice şi chiar diferitelor ţări luate aparte. În capitalism, ea duce la agravarea contradicţiilor economice şi sociale ale acestuia şi, în primul rînd, a contradicţiei fundamentale, punînd în lumină cu o deosebită amploare conflictul dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie burgheze. Socialismul deschide forţelor de producţie şi, implicit, **r.ş.-t.** posibilităţi de desfăşurare rapidă, în interesul progresului societăţii şi ridicării nivelului de civilizaţie, de trai şi de cultură al tuturor membrilor ei. R.S. România realizează un vast program de creștere intensă a forțelor de producție, de dezvoltare a industriei și agriculturii pe baze moderne. Se pune un accent deosebit pe folosirea judicioasă a resurselor materiale și umane, pe creșterea eficienței economice a întregii activități, pe folosirea metodelor moderne de conducere. Țara noastră face mari eforturi pentru a se înscrie pe coordonatele **r.ș.t.**, folosindu-se de marile avantaje pe care le oferă orînduirea socialistă, relațiile de colaborare tehnico-științifice internaționale, atît în ceea ce privește mobilizarea resurselor, cît și utilizarea lor în interesul general, pentru binele întregului popor. „Pentru a înfăptui cu succes prevederile următorului plan cincinal, ale Programului partidului, trebuie să ne propunem să realizăm transformarea într-un ritm mai intens a întregii noastre activități pe o bază nouă. Să facem ca cincinalul următor să fie cincinalul afirmării cu putere a revoluției tehnico-științifice în toate sectoarele de activitate din România“ (*Nicolae Ceaușescu*). În România, despre procesul revoluționar în știință și tehnică au apărut un număr însemnat de lucrări și studii, dintre care cităm: *Valter Roman*, „Despre fizica modernă și perspectivele utilizării energiei atomice“ (1954); *V. Roman*, „Știința și tehnica în epoca trecerii societății de la capitalism la comunism“ (1962); *Colectiv*, „L'homme et la société contemporaine“ (1963); *Colectiv*, „Știința — forță de producție“ (1964); *Colectiv*, „Revoluția științifică și tehnică contemporană“ (1967); *I. Șuța* și *G. Soare*, „Revoluția științifică-tehnică și implicațiile ei în domeniul militar“ (1967); *V.Roman*, „Revoluția științifică și tehnică. Eseuri“ (1970); *Colectiv*, „Revoluția științifică și tehnică și implicațiile ei în domeniul militar“ (1972); *V.Roman*, „Știința și marxismul“ (1972); *Colectiv*, „Mutații contemporane în știință și tehnică și implicațiile lor“ (1973); *I.Trăistaru*, „Reproducția socială în condițiile revoluției științifico-tehnice“ (1973); *Colectiv*, „Revoluția științifică-tehnică și progresul“ (1974); *Colectiv*, „Revoluția științifică și tehnică. Studii și comunicări“ (1974); *Colectiv*, „The revolution in Science and Technology and contemporary social development“(1974); *Colectiv*, „Social implications of the revolution in science and technology“ (număr special al revistei „Viitorul Social“ — 1974). În România lucrează două colective specializate în această direcție: „*Colectivul — Revoluția științifică și tehnică*“ al Academiei Republicii Socialiste România și „*Comisia de studiere a implicațiilor sociale, politice și umane ale revoluției științifice și tehnice*“, pe lîngă Prezidiul Academiei de științe sociale și politice. Există un număr mare de oameni de știință, cercetători, cadre didactice, specialiști care se ocupă de diferite aspecte ale revoluției științifice-tehnice. Preocupările oamenilor de știință români, în acest domeniu, datează din 1954.

REZERVĂ BUGETARĂ, fond (de rezervă bugetară) înscris în bugetul de stat la dispoziția Consiliului de Miniștri, a comitetelor executive ale consiliilor populare județene sau al municipiului București, utilizat pentru finanțarea, în cazuri justificate și potrivit dispozițiilor legale, prin bugetul republican, respectiv bugetele județelor și al municipiului București, a unor acțiuni sau sarcini noi intervenite în cursul anului. Mărimea **r.b.** se stabilește în fiecare an de către Marea Adunare Națională prin legea pentru adoptarea bugetului de stat. În bugetul de stat pe 1974, adoptat de Marea Adunare Națională, fondul de **r.b.** a fost stabilit la 2,181 miliarde de lei, din care 1,870 miliarde de lei la dispoziția Consiliului de Miniștri și 311 000 000 de lei la dispoziția comitetelor executive ale consiliilor populare județene și al municipiului București.

REZERVĂ DE PLAN, cantitate de bunuri materiale și de mijloace bănești prevăzute în balanțele materiale sau în planurile financiare destinate acoperirii unor necesităţi ce se pot ivi în cursul executării planului, suplimentării sarcinilor planificate, restrîngerii posibilităţilor de import, apariţiei unor cerinţe noi. **R. de p.** se constituie la producători, odată cu elaborarea planului. Ea poate fi suplimentată şi în cursul executării planului cu resursele ce rezultă din depăşirea sarcinilor planificate. În cazuri speciale se constituie şi din import.

REZERVE DE STAT, stocuri de mijloace de producţie şi bunuri de consum ce se constituie la dispoziţia statului pentru a fi folosite în cazuri de forţă majoră, calamităţi naturale, dezastre etc. **R. de s.** se completează în fiecare an cu cantităţile prevăzute în balanţele materiale. Pentru a asigura **r. de s.** în volumul şi structura necesară, anual se întocmeşte planul **r. de s.**, în care se cuprind cantităţi prevăzute în balanţele de produse. Deblocările din **r. de s.** se fac numai cu aprobarea Consiliului de Miniştri. Ele se pot face şi pentru nevoi ale producţiei care n-au fost prevăzute iniţial.

REZERVE INTERNE, resurse de mărire şi îmbunătăţire a producţiei existente în fiecare unitate economică. Ele privesc posibilităţile de perfecţionare a tehnicii şi tehnologiei, îmbunătăţirea organizării producţiei şi a muncii, ridicarea gradului de utilizare a forţei de muncă şi a capacităţilor de producţie, mărirea productivităţii muncii, reducerea preţului de cost, îmbunătăţirea calităţii produselor, sporirea rentabilităţii etc. În raport de natura resurselor, **r.i.** se clasifică în: *rezerve materiale şi băneşti, rezerve umane şi rezerve de timp de muncă.* Depistarea şi punerea în valoare a **r.i.** contribuie la ridicarea eficienţei economice, întrucît se creează posibilitatea sporirii producţiei cu cheltuieli de muncă relativ mai reduse. Mobilizarea şi valorificarea **r.i.** existente în întreprinderi depind în mod hotărîtor de capacitatea tehnică şi ştiinţifică a fiecărui colectiv de lucrători, de amploarea activităţii de inovaţii şi invenţii, de perfecţionarea continuă a organizării, planificării şi conducerii muncii şi a producţiei, de modul în care sînt folosite pîrghiile de cointeresare materială şi stimulare morală. În ţara noastră, preocuparea pentru descoperirea şi valorificarea **r.i.** constituie o problemă centrală a partidului şi statului, devenind un obiectiv esenţial al *întrecerii socialiste* (v.)

RICARDO, David (1772—1823), economist englez, care a desăvîrşit economia politică burgheză clasică în perioada revoluţiei industriale. Punctul central al doctrinei ricardiene îl constituie teoria despre *valoarea-muncă* şi despre *plusvaloare.* El a judecat întreaga viaţă economică, legile şi categoriile ei prin prisma modului cum se corelează cu explicarea valorii prin muncă. Principalele contribuţii ale lui **R.** la teoria valorii-muncă sînt legate de determinarea substanţei valorii numai prin muncă omenească, iar a mărimii ei prin munca socială, numită *timp de muncă necesar*, de merituoasele (dar neduse pînă la capăt) încercări de explicare a preţului de producţie, de tentativa explicării schimburilor economice internaţionale prin prisma valorii-muncă etc. În teoria plusvalorii, contribuţiile lui **R.** sînt legate de explicarea bazei economice obiective a luptei de clasă, văzută în faptul că valoarea nou creată de muncitori se împarte între trei clase cu interese opuse, iar cele trei forme de venituri: salariu, profit, rentă; se ghidează după legi proprii diferite, de preocupările de lămurire a profitului mijlociu şi de sesizarea tendinţei de scădere a ratei profitului. Dar datorită orizontului său burghez **R.** nu distinge plusvaloarea de formele ei de manifestare şi nu reuşeşte să arate cum este posibil ca pe baza schimburilor echivalente capitaliştii să primească de la muncitori mai mult decît dau. Scăderile sale au fost exploatate de economiştii burghezi vulgari pentru a discredita ce este valoros în opera lui **R.** Elementele preţioase din opera sa au fost salvate de marxism care le-a încorporat într-o nouă concepţie. *Op.pr.:* „Despre principiile economiei politice şi ale impunerii“ (1817); Pierro Sraffa, în colab. cu Maurice Dobb, au publicat „Opera şi corespondenţa lui David Ricardo“, în 10 volume (1953—1955). În ţara noastră au apărut „Opere alese“, în două volume (1959 şi 1962).

RING, formă de monopol simplă şi de scurtă durată care constă în înţelegerea între diferiţi capitalişti cu privire la condiţiile de desfacere, în general, la mărirea preţurilor de vînzare, în special, în vederea obţinerii unor profituri ridicate de monopol. Deşi această formă de monopol a fost caracteristică perioadei de început a imperialismului, **r.** se întîlneşte şi în prezent, atît ca înţelegere între întreprinderi nemonopolizate, cît şi între unele mari monopoluri.

RITM AL SPORULUI, raport între sporul absolut al unui fenomen economico-social într-o perioadă de timp şi nivelul absolut al aceluiaşi fenomen într-o perioadă de referinţă. Dacă se calculează cu *bază constantă* (fixă), **r.s.** se determină după formula:

$$R_{n/0} = \frac{N_n - N_0}{N_0} \cdot 100,$$

în care: $R_{n/0}$= **r.s.** cu bază constantă (fixă); N_n = nivelul absolut al fenomenului într-o perioadă de timp; N_0 = nivelul absolut al fenomenului în perioada de timp luată în calcul ca perioadă de bază. Cînd se calculează cu *bază variabilă* (în lanţ), **r.s.** absolut se determină pe baza formulei:

$$R_{n/n-1} = \frac{N_n - N_{n-1}}{N_{n-1}} \cdot 100,$$

în care: $R_{n/n-1}$=**r.s.** cu baza variabilă (în lanţ); N_{n-1}= nivelul absolut al fenomenului în perioada de timp luată în calcul ca perioadă de bază.

RITM DE CREŞTERE, intensitatea evoluţiei celor mai reprezentativi indicatori sintetici ai economiei naţionale (venit naţional, produs final, produs naţional brut) măsurată prin indici anuali sau prin indici medii anuali calculaţi pe baza seriei de date statistice. Cel mai răspîndit procedeu de calcul al ritmului mediu anual de creştere este metoda mediei geometrice, bazată pe aplicarea formulei:

$$\bar{i} = \sqrt[n]{\frac{Y_n}{Y_0}} = \sqrt[n]{i_n},$$

în care: $\bar{i}$=indicele mediu anual de creştere; i_n=indicele cu bază fixă din ultimul an al seriei statistice; n=numărul de ani cuprinşi în cadrul perioadei; Y_0 şi Y_n=*outputul* (de exemplu, venitul naţional), din anul de bază şi, respectiv, din ultimul an al seriei statistice. Pentru determinarea lui i sînt suficiente datele privind indicele cu bază fixă din ultimul an i_n şi numărul de ani cuprinşi în cadrul perioadei n. Ritmul mediu anual de creştere $(\bar{r})$ bazat pe metoda mediei geometrice se determină scăzînd din indicele mediu anual $\bar{i}$ pe 1, deci $\bar{r}=\bar{i}-1$. Metoda expusă prezintă insuficienţe întrucît se iau datele punctelor extreme ale seriei. Neajunsul se poate înlătura parţial, luînd în calcul nu indicii extremi, ci mediile de la începutul şi sfîrşitul perioadei. O altă metodă utilizată pentru determinarea ritmului mediu anual de creştere este şi aceea a mediei parabolice, potrivit căreia indicele anual este în funcţie nu de termenul final al seriei de date statistice, ci de suma tuturor termenilor acesteia. Realizarea unor **r. de c.** superioare are o mare importanţă mai ales pentru ţările în curs de dezvoltare, întrucît se asigură lichidarea decalajelor existente faţă de ţările dezvoltate din punct de vedere economic. În ţara noastră, ritmul mediu anual de creştere a venitului naţional în perioada 1951—1973 a fost de 9,6%. Potrivit cercetărilor teoretice efectuate, în perioada de maturitate a economiei, cînd se va ajunge la starea de saturaţie cantitativă în înzestrarea cu fonduri per capita, se va realiza aşa-numitul *ritm natural de creştere economică* (calculat pe baza venitului naţional pe locuitor), care este egal cu ritmul de creştere a populaţiei plus ritmul de creştere a progresului tehnic. **R.** de **c.** caracterizează intensitatea evoluţiei economiei pe termen lung.

RITM DE DEZVOLTARE, intensitatea cu care se modifică diferiţi indicatori sintetici cantitativi ai economiei (v. şi *ritm de creştere)*, luînd în considerare totodată şi laturile schimbărilor calitative: schimbări în structura populaţiei şi în calificarea profesională, în structura pe ramuri a economiei naţionale şi a industriei, în varietatea sortimentului de fabricaţie, în calitatea produselor etc. Noţiunea de **r.** de **d.** se foloseşte îndeosebi pentru caracterizarea complexă a evoluţiei economiilor naţionale în curs de industrializare, unde au loc nu numai ritmuri de creştere superioare, ci şi schimbări structurale economico-sociale profunde. **R.** de **d.** se exprimă printr-un sistem de indicatori (ritm de creştere, grad de şcolarizare şi de calificare profesională, număr de ramuri şi sortimente etc.), care au în vedere caracterizarea exactă şi complexă a dezvoltării cantitative şi calitative a economiei naţionale. Spre deosebire de ritmul de creştere economică ce se referă la evoluţia economiei pe termen lung, **r.** de **d.** se referă la evoluţia cantitativă şi calitativă a economiei naţionale pe diferite perioade de timp.

RITM DE MUNCĂ, intensitatea cu care se execută o operaţie sau lucrare, condiţionată de precizia şi rapiditatea mişcărilor efectuate de executant după o metodă de muncă determinată. *Ritm mediu de muncă*, ritmul realizat pe toată durata activităţii sale de către un executant de calificare corespunzătoare, cu însuşiri fizice şi psihice normale, care lucrează în condiţii de muncă stabilite, efectuează mişcările cu precizie şi fără ezitare şi asigură calitatea prescrisă (v. şi *intensitatea muncii)*.

RITM MEDIU, indicator prin care se exprimă creşterea medie a unui fenomen economico-social, pe o perioadă mai mare de timp. Frecvent se determină **r.m.** anual de creştere a fenomenelor, folosindu-se formula:

$$\bar{x}q = \sqrt[n]{\pi x},$$

în care: $\bar{x}q$ =**r.m.**; x = indicii cu bază variabilă (în lanţ), pe perioadele pentru care se calculează **r.m.**, sub formă de coeficienţi; n=numărul indicilor cu bază variabilă (în lanţ); π=semnul produsului.

RITMICITATE, desfăşurarea proporţionată în timp a unei activităţi economice (aprovizionare, producţie, desfacere etc.). **R.** presupune de obicei o activitate relativ uniformă pe perioade scurte de timp (lună, decadă, zi, oră). Dar **r.** nu se confundă cu uniformitatea; asigurarea unei juste proporţionări în timp a unei activităţi economice poate să însemne o abatere de la uniformitate şi nu o identitate cu ea. Problema **r.** apare îndeosebi în legătură cu activitatea de producţie a cărei desfăşurare presupune solicitarea raţională a factorilor procesului de producţie. În cazul cînd o unitate economică nu desfăşoară la începutul perioadei o activitate ritmică, factorii procesului de producţie (forţa de muncă, mijloacele de muncă şi obiectele muncii), nu sînt utilizaţi la capacitatea lor normală; la sfîrşitul perioadei, cînd se dă „asaltul" aceştia sînt suprasolicitaţi, ceea ce are consecinţe negative asupra rezultatelor economice.

RISC, eveniment viitor şi probabil a cărui producere ar putea provoca anumite pierderi. El poate fi *previzibil*, atunci cînd factorii care ar aduce pierderi pot fi prevăzuţi cu anticipaţie şi *neprevizibil*, determinat de situaţii fortuite. Chiar şi în cazul **r.** prevăzute mărimea pagubei nu poate fi stabilită anticipat cu precizie. În economie sînt unele activităţi care, prin specificul lor, comportă r. mai mari. De regulă, acestea sînt activităţile asupra cărora factorii incerţi au o influenţă mai mare, iar elementele de probabilitate au o pondere mai ridicată. Pentru prevenirea şi acoperirea pagubelor provocate de r. se folosesc diverse forme de asigurare.

ROBBINS, Lionel Charles (n. 1898), economist englez, adept al neoliberalismului. Preocupări în domeniul teoriei economice; se pronunţă împotriva „planismului". *Op. pr.:* „Eseu asupra naturii şi semnificaţiei ştiinţei economice" (1932); „Marea depresiune" (1934); „Planificarea economică şi ordinea internaţională" (1937).

ROBINSON, Joan (n. 1903), economistă engleză, profesoară universitară, de orientare keynesistă de stînga. Cercetări în domeniul concurenţei capitaliste, utilizării braţelor de muncă, ratei dobînzii, acumulării capitalului, creşterii economice. *Op.pr.:* „Economia politică a concurenţei imperfecte" (1933); „Eseuri asupra teoriei utilizării braţelor de muncă" (1937); „Acumularea capitalului" (1956); „Eseuri asupra teoriei creşterii economice"; „Filozofie economică" (1962); „Introducere în economia politică modernă" (în colab.; 1973).

ROBOTĂ, obligaţie în muncă a iobagilor şi jelerilor către stăpînul feudal, în Transilvania. De la o zi pe săptămînă, cît era la începutul sec. al XVI-lea, r. a ajuns, spre sfîrşitul sec. al XVII-lea, la patru zile pentru iobagi şi trei zile pentru jeleri. În Ţara Românească r. se numea *clacă*, iar în Moldova, *boieresc*.

ROLUL ECONOMIC AL STATULUI SOCIALIST, funcţie esenţială determinată de natura social-economică a statului socialist, ca reprezentant al voinţei unice a poporului eliberat de exploatare, independent şi suveran, care îşi găseşte expresia în ansamblul de activităţi economico-organizatorice pe care acesta le desfăşoară prin organele sale specializate, în vederea coordonării unitare a tuturor verigilor de bază ale economiei, dirijării sociale a producţiei la scara întregii ţări, utilizării raţionale a resurselor materiale şi umane, dezvoltării economico-sociale şi ridicării nivelului de trai al poporului în conformitate cu linia politică a partidului comunist, ca expresie a intereselor fundamentale ale poporului. **R.e** al **s.s.** se concretizează în îndeplinirea unor sarcini ca: repartizarea produsului social şi a venitului naţional potrivit cerinţelor dezvoltării rapide şi armonioase a economiei, ridicării bunăstării materiale şi spirituale a poporului; elaborarea planului de dezvoltare economico-socială a ţării; reglementarea sistemului de preţuri şi a sistemului de retribuire a muncii; organizarea şi reglementarea circulaţiei mărfurilor, a sistemului financiar şi de credit; acordarea de sprijin tehnic şi financiar organizaţiilor cooperatiste; organizarea legăturilor economice dintre oraş şi sat; reglementarea comerţului exterior; organizarea colaborării economice şi tehnico-ştiinţifice cu alte ţări etc. **R.e.** al **s.s.** are o determinare obiectivă; el izvorăşte din necesitatea conducerii unitare a economiei în condiţiile proprietăţii sociale asupra mijloacelor de producţie şi ale complexităţii legăturilor dintre ramuri şi subramuri, a încadrării tuturor unităţilor economice în sistemul general şi unitar al interdependenţelor din economia naţională, a asigurării unităţii de acţiune a tuturor claselor şi păturilor sociale, a evitării fenomenelor de spontaneitate şi anarhie, în dezvoltarea economico-socială a ţării etc. Exercitarea **r.e.** al **s.s.** presupune o preocupare continuă pentru perfecţionarea formelor şi metodelor de organizare şi conducere, evitarea manifestărilor de birocratism, care ar frîna mersul înainte. În procesul construcţiei socialiste creşte rolul statului. Partidul Comunist Român consideră că statul socialist are de îndeplinit un mare rol în procesul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al trecerii spre comunism, sarcinile sale căpătînd o mare complexitate. Sporirea rolului statului, în etapa actuală, nu înseamnă dezvoltarea laturilor administrative sau represive ale activității sale, ci diminuarea acestora în favoarea amplificării muncii de organizare și conducere a întregii vieți economice și sociale. La baza activității statului va sta în continuare principiul centralismului democratic ce asigură îmbinarea armonioasă a conducerii unitare, pe baza planului național unic, a vieții economico-sociale, cu autonomia și inițiativa unităților economice, a celorlalte unități sociale și a consiliilor populare județene. De mare importanță sînt, în prezent, ridicarea nivelului calitativ al activității tuturor organelor de stat, simplificarea aparatului și perfecționarea formelor organizatorice și a metodelor de lucru, utilizarea științei în fundamentarea deciziilor, lărgirea atribuțiilor organelor locale și ale unităților economice, în condițiile aplicării principiului centralismului democratic, atragerea maselor la rezolvarea sarcinilor de interes general și sporirea eficienței întregii activități economice. Exercitarea **r.e.** al **s.s.** este organic legată de creșterea rolului conducător al partidului în societate, de asigurarea independenței și suveranității naționale. În procesul edificării comunismului, statul — înțeles ca instrument de dominație a unei clase asupra alteia — își va înceta existența, transformîndu-se tot mai mult într-un organism de organizare și conducere a întregii activități economico-sociale de reglementare a relațiilor sociale. În locul statului vor exista organisme ale societății cu misiunea de a organiza, conduce și planifica producția, întreaga activitate socială, de a asigura repartiția corespunzător principiilor comunismului. Societatea va continua să se conducă pe baza unui plan unic, care va asigura dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate, repartizarea judicioasă a tuturor mijloacelor materiale și umane, în scopul dezvoltării unitare și proporționale a societății.

ROMANTISM ECONOMIC, curent de gîndire economică mic-burgheză, întemeiat de economistul *S. de Sismondi* (v.). Trăsătura distinctivă a doctrinei acestui curent o constituie teoria asupra venitului, asupra raportului dintre venit, pe de o parte, și producție și populație, pe de altă parte. Conform acestei teorii dezvoltarea marii producții și folosirea pe scară largă a muncii salariate în industrie și agricultură fac ca producția să devanseze în mod necesar consumul și să fie pusă în fața problemei insolubile a pieței: piața internă s-ar îngusta datorită ruinării micilor producători, piața externă ar fi ocupată de țările cele mai dezvoltate. Datorită contradicției între producție și consum, capitalismul nu s-ar putea dezvolta pe o bază proprie, intrînd în criză permanentă. Adepții curentului au susținut ca antidot al capitalismului întoarcerea la mica producție de mărfuri. De aici și caracterul reacționar al **r.e.**; critica făcută capitalismului este mai mult de natură sentimentală. Susținătorii **r.e.** nu pot să înțeleagă că ruinarea micilor producători, industrializarea capitalistă nu restrîng piața ci o lărgesc, iar contradicția fundamentală a capitalismului nu este una exterioară producției, ci interioară — între caracterul social al producției și însușirea privat-capitalistă a rezultatelor. **R.e.** a existat și există în țări cu o masă mare de mici producători amenințați cu ruinarea de marea producție capitalistă. El a existat în Franța, în Rusia, în Italia etc. iar azi recidivează în unele țări eliberate de sub jugul colonial. Opera lui Sismondi și *narodnicismul* (v.), variantă a **r.e.** în Rusia, au fost supuse unei temeinice critici de *V.I.Lenin* (v.) în lucrarea „Cu privire la caracterizarea romantismului economic". În România **r.e.** s-a manifestat sub forma *poporanismului* (v.), al cărui principal teoretician a fost C. Stere. Replica marxistă i-a fost dată de *C.Dobrogeanu-Gherea* (v.) în lucrarea „Neoiobăgia" și în alte lucrări din primele decenii ale sec. al XX-lea.

RÖPKE, Wilhelm (1899—1966), economist și sociolog burghez german,

R

unul din fondatorii neoliberalismului. Preocupări în domeniul economiei de piață. *Op.pr*: „Învățătură despre economie“ (1937); „Criza societății prezente“ (1942); „Civitas humana“ (1944).

RÖSCHER [pron. *röeșer*], Wilhelm (1817—1894), economist german burghez, profesor universitar, unul dintre principalii reprezentanți ai școlii istorice germane, adeptul unei învățături economice fără știință teoretică. *Op.pr.*: „Sistemul economiei naționale“ (1854); „Istoria economiei naționale în Germania“ (1874).

ROSETTI, Constantin A. (1816—1885), om politic și publicist român, participant la Revoluția de la 1848 din Țara Românească, luptător fervent pentru Unirea Principatelor și independența României, reprezentant al gîndirii economice liberal-radicale, în mai multe rînduri ministru și președinte al Camerei Deputaților. **R.** a luat atitudine împotriva poziției retrograde a clasei feudale față de problemele majore ale țării; s-a pronunțat pentru lichidarea feudalismului. La început, susținător al lui A.I. Cuza, a devenit apoi unul dintre conducătorii „Monstruoasei coaliții“ care a organizat detronarea acestuia. Ca lider al grupării radicale din Partidul Liberal, a promovat idei antimonarhice și burghezo-democratice, susținute mai ales în ziarul „Românul“, pe care l-a editat începînd din 1857. A sprijinit acțiunile de organizare a muncitorilor tipografi. *Op.pr.:* „Scrieri din junețe și din esiliu“.

ROSTOW, Walter Whitman (n. 1916), economist și politolog burghez american, profesor universitar. **R.** a elaborat o teorie a creșterii stadiale (v. *teoria creșterii stadiale a societății*) prin care neagă inevitabilitatea socialismului. *Op.pr.*: „Procesul creșterii economice“ (1952); „Stadiile creșterii economice“ (1960).

ROTAȚIA CAPITALULUI, circuitul capitalului privit ca proces continuu, periodic, care se repetă. **R.c.** se desfășoară în timp și cuprinde circuite înlănțuite. În cadrul **r.c.** circuitul este egal cu o rotație. Unitatea de măsură a duratei de rotație fiind anul, viteza de **r. a c.** se calculează după formula :

$$n = \frac{R}{r},$$

în care: n = viteza de rotație; R = 12 luni; r = timpul de rotație a unui capital anumit. Formula evidențiază de cîte ori în decurs de un an un capital s-a întors la proprietarul său cu plusvaloarea creată de muncitori. Întrucît **r.c.** influențează direct rata profitului, capitalistul caută să accelereze viteza de **r. a c.**, acționînd asupra factorilor de care depinde aceasta: îmbunătățirea structurii capitalului productiv, reducerea timpului de producție și de circulație, accelerarea vitezei de rotație a capitalului variabil (v. și *circuitul capitalului*).

ROTAȚIA FONDURILOR DE PRODUCȚIE, circuitul fondurilor fixe și circulante privit ca un proces neîntrerupt, în cadrul căruia are loc schimbarea succesivă a formelor funcționale pe care le îmbracă în trecerea lor din sfera producției în sfera circulației și invers. **R.f.** de **p.** se determină prin raportarea valorii totale anuale care se rotește, la valoarea totală a fondurilor de producție. De pildă, o unitate economică dispune de fonduri de producție în valoare de 12 milioane de lei, din care 10 milioane de lei fonduri fixe și 2 milioane de lei fonduri circulante. În funcție de durata medie anuală de funcționare a diferitelor elemente componente ale fondurilor fixe, asupra produselor nou create se transmite, sub forma amortizării, o valoare de 1 milion de lei. Aceasta înseamnă că fondurile fixe ale acestei unități fac o rotație completă în 10 ani. Să presupunem, în același timp, că cele 2 milioane de lei fonduri circulante se rotesc de 8 ori pe an, ceea ce reprezintă o valoare anuală de 16 milioane de lei.

În acest fel, valoarea fondurilor fixe și a fondurilor circulante care se rotesc într-un singur an este de 17 milioane de lei și deci rotația de ansamblu a fondurilor de producție va fi de 1,41 rotații pe an, adică $=\frac{17 \text{ milioane lei}}{12 \text{ milioane lei}}$. Numărul de rotații conexe ale fondurilor de producție, determinate de consumarea specifică a fondurilor fixe, atît în formă natural-materială cît și valorică, poartă denumirea de *ciclu de rotații*. Trăsătura principală a **r.f.** de **p.** constă în caracterul ei planificat și dinamic. Cu cît rotația de ansamblu a fondurilor de producție are loc mai rapid, cu atît societatea creează o masă mai mare de valori de întrebuințare, cu atît eficiența muncii sociale este mai ridicată (v. și *viteza de rotație a fondurilor de producție*).

ROTAȚIA MIJLOACELOR CIRCULANTE, procesul trecerii continue și succesive a fondurilor circulante și a fondurilor de circulație din sfera producției în sfera circulației sau invers. Mișcarea mijloacelor circulante nu se întrerupe după efectuarea unui circuit economic, ea continuă; privit în fluxul său neîntrerupt, în reluarea sa continuă, acest circuit poartă denumirea de **r.m.c.** (v. și *rotația fondurilor de producție*).

RUBLĂ TRANSFERABILĂ, valută folosită în decontările fără numerar între țările socialiste participante la convenția de plăți multilaterale, ce a luat ființă în cadrul C.A.E.R. la 1 ianuarie 1964. Conținutul în aur al **r.t.,** ca valută internațională socialistă, este de 0,987412 g aur fin și a fost stabilit prin convenții internaționale ale țărilor membre ale C.A.E.R. Orice modificare a cursului și conținutului în aur a **r.t.** ca valută colectivă se poate înfăptui numai pe baza convenirii în comun, asigurîndu-se în egală măsură interesele tuturor țărilor membre. **R.t.** apare ca monedă scripturală în următoarele operații: exporturi de mărfuri, executări de servicii de către o țară altor țări, primiri de credite prin intermediul B.I.C.E. sau B.I.I. și efectuări de alte operații reciproce, prevăzute în convenția de plăți multilaterale. **R.t.** obținute pe una din căile arătate pot fi cheltuite pentru cumpărarea mărfurilor sau efectuarea altor plăți în oricare țară participantă la convenție. Fiecare țară este obligată să echilibreze, în decursul unui an, cu excepția creditelor pe termen lung, încasările și plățile cu toate celelalte state socialiste.

RUMÂN, termen prin care se denumea starea de aservire a țărănimii din Țara Românească, caracterizată prin: dreptul de stăpînire al feudalului asupra țăranului și averii sale; păstrarea mai departe de către țăran a dreptului de folosință asupra unei părți a pămîntului; obligația de a plăti dijmă pentru pămîntul pe care-l folosea și de a presta muncă gratuită pentru boier; legarea de pămînt și răpirea dreptului de strămutare.

RUMEANȚEV, Alexei Matveevici (n. 1905), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. Cercetări în domeniile metodologiei, acțiunii legilor economice ale socialismului, critica teoriilor burgheze, mic-burgheze și revizioniste. *Op.pr.*: „Despre obiectul economiei politice“ (1960); „Despre categoriile și legile economiei politice a formațiunii comuniste“ (1965); „Etapa leninistă în dezvoltarea ecomiei politice “ (1967); „Probleme ale științei contemporane despre societate“ (1969).

RUȘFETURI, relație de exploatare a țărănimii în sistemul *învoielilor agricole* (v.), reprezentînd o serie de obligații suplimentare sub forma de munci gratuite, diferite daruri, plocoane etc. **R.** se prevedeau în contractele încheiate între moșieri sau marii arendași și țărani. Forma cea mai răspîndită de **r.** era prestarea transporturilor cu animale. **R.** se mai numeau și *angarale*.

S

SABOTAJ, acţiune conştientă, deliberată, prin care se încalcă flagrant obligaţiile de serviciu, cu grave consecinţe economico-sociale, sau se practică acţiuni de distrugere a bunurilor materiale, cu scopul de a submina ordinea economică sau social-politică dată. S. a fost folosit intens de popoarele subjugate de Germania fascistă, inclusiv de oamenii muncii din România, în frunte cu comuniştii, în timpul celui de-al doilea război mondial împotriva maşinii de război hitleriste; a fost şi este practicat într-o serie de ţări aflate sub dominaţie colonială ca mijloc de luptă împotriva autorităţilor ţărilor metropole. S. *contrarevoluţionar* are ca scop subminarea orînduirii socialiste. În România, în etapa revoluţiei popular-democratice şi în perioada de trecere de la capitalism la socialism, s. a fost utilizat de burghezie în vederea subminării cuceririlor revoluţionare ale poporului.

SAINT-SIMON [pron. *sẽsimõ*], Claude Henri de Rouvroy (1760—1825), socialist utopic francez, unul din marii precursori ai socialismului ştiinţific. S.-S. a susţinut ideea progresului, a criticat numeroase racile ale capitalismului, susţinînd necesitatea înlăturării societăţii burgheze şi a instaurării socialismului pe o cale utopică (experienţe model cu ajutorul financiar al filantropilor), ignorînd astfel potenţialul revoluţionar al clasei muncitoare, rolul luptei de clasă. Opera lui S.-S. conţine o serie de intuiţii geniale privind fizionomia şi mecanismul de funcţionare al viitoarei societăţi socialiste, printre care: organizarea producţiei în mod ştiinţific, pe baza unui plan; participarea la muncă a tuturor membrilor valizi ai societăţii şi repartiţia în principal după criteriul muncii; înlocuirea statului ca instrument de coerciţiune cu „administrarea lucrurilor“ de către savanţi şi de către clasa „industrialilor“. În opera lui S.-S. există şi unele concesii faţă de burghezie (menţinerea ei în conducerea economiei, repartiţia şi după mărimea capitalului adus, deci menţinerea proprietăţii private etc.). *Op.pr.*: „Scrisorile unui locuitor din Geneva către contemporanii săi“ (1803); „Despre sistemul industrial“ (1821—1822); „Catehismul industrialilor“ (1823—1824).

SALARIAT, angajat într-o întreprindere, instituţie sau organizaţie obştească, care îşi desfăşoară activitatea în societatea burgheză şi a cărui muncă este retribuită prin *salariu* (v.). S. nu dispune de mijloace de producţie şi este constrîns economiceşte să-şi vîndă forţa de muncă proprietarilor capitalişti, care-l exploatează fiind dependent de patron, subordonat lui. Noţiunea de s. este folosită şi în unele ţări socialiste pentru lucrătorii remuneraţi de stat, de unităţile cooperaţiei meşteşugăreşti şi ale cooperaţiei de consum, deşi conţinutul ei este radical schimbat (v. şi *remunerare*; *retribuire*).

SALARIU, categorie economică legată de existenţa producţiei de mărfuri şi a legii valorii, prin care se realizează, în formă bănească, repartiţia unei părţi a venitului naţional. În *capitalism*, s. reprezintă forma transformată a valorii mărfii-forţă de muncă, respectiv preţul ei, şi exprimă relaţia de exploatare a muncitorului salariat de către burghezie. Esenţa s. în capitalism a fost descoperită de *K. Marx* (v.) La suprafaţa societăţii capitaliste, s. apare nu ca preţ al forţei de muncă, ci ca preţ al muncii, creîndu-se impresia că muncitorul primeşte plata pentru întreaga muncă depusă şi nu valoarea *forţei de muncă* (v.) vîndute. Aceasta ascunde împărţirea zilei de muncă în timp de muncă necesar şi timp de supramuncă, voalînd esenţa exploatării capitaliste. În realitate, valoarea nou creată de muncitori în procesul de producţie se scindează în două: o parte revine acestora sub formă de s., iar cealaltă parte, respectiv plusvaloarea, este însuşită gratuit de către capitalist sub formă de *profit* (v.). S. şi plusvaloarea fiind părţi componente ale valorii nou create, mărirea sau reducerea uneia din ele acţionează invers proporţional asupra celeilalte. În consecinţă, interesele muncitorilor şi ale capitaliştilor sînt în esenţă antagoniste. Capitaliştii tind să reducă s. pentru a-şi mări şi pe această cale profiturile. Clasa muncitoare este astfel nevoită să ducă o luptă intensă şi organizată pentru un s. care să-i asigure reproducerea normală a forţei de muncă. Lupta muncitorilor pentru sporirea s. deşi străbate întreaga istorie a capitalismului, nu a putut şi nu poate desfiinţa exploatarea capitalistă. Pentru aceasta este nevoie de împletirea luptei economice cu cea politică, în vederea lichidării orînduirii capitaliste. Noţiunea de s. este folosită şi în unele ţări socialiste pentru a exprima, sub formă bănească, acea parte din venitul naţional, determinată în mod planificat, care se repartizează lucrătorilor din întreprinderile şi instituţiile de stat, precum şi celor din cooperaţia meşteşugărească şi din cooperaţia de consum, potrivit cu cantitatea şi calitatea muncii, în vederea procurării bunurilor materiale şi spirituale necesare reproducţiei forţei de muncă, ridicării nivelului de trai, corespunzător cu gradul de dezvoltare a societăţii. **S.** *nominal*, suma de bani pe care un salariat o primeşte pentru munca prestată. În *capitalism*, mărimea **s.** nominal este determinată de acţiunea legii valorii, oscilînd, în cel mai bun caz, pînă la nivelul valorii forţei de muncă. **S.** *real*, cantitatea de bunuri şi servicii care pot fi procurate pe baza **s.** nominal. El este cel mai important indicator al nivelului de trai al salariaţilor. Nivelul **s.** real este determinat de mărimile salariului nominal, precum şi a preţurilor bunurilor de consum şi a tarifelor (chirie, transportul urban şi feroviar, costul serviciilor instituţiilor comunale etc.). **S.** real creşte atunci cînd **s.** nominal se măreşte iar preţurile, tarifele şi impozitele se micşorează sau rămîn neschimbate. **S.** real, calculat de economiştii burghezi, nu exprimă întotdeauna în mod real puterea de cumpărare a oamenilor muncii, atît datorită unor premise greşite de calcul (nefiind incluşi şomerii, făcîndu-se o medie între **s.** mult diferenţiate etc.), cît şi oscilaţiilor foarte mari şi continui ale preţurilor. Mărimea **s.** în capitalism depinde de raportul forţelor de clasă ale proletariatului şi burgheziei, de vigoarea luptei maselor de salariaţi împotriva capitalului.

„SALARIU, PREŢ, PROFIT", lucrare a lui *K. Marx* (v.), publicată pentru prima oară în 1898, care are la bază prelegerile ţinute la 20 şi 27 iunie 1865 în şedinţele Consiliului general al Asociaţiei internaţionale a muncitorilor. Răspunzînd cuvîntării lui John Weston, care nega utilitatea luptei muncitorilor pentru sporirea salariilor şi combătînd concepţia greşită a acestuia conform căreia creşterea salariului ar avea drept urmare creşterea valorii mărfurilor, Marx explică într-o formă populară esenţa exploatării capitaliste, înarmînd pe conducătorii Internaţionalei I cu cunoaşterea bazei obiective a luptei muncitorilor pentru sporirea salariilor. În lucrare se arată că valoarea oricărei mărfi este dată de cantitatea de muncă socială materializată, încorporată în marfa respectivă, iar modificarea raportului dintre cerere şi ofertă, determină modificări ale preţului şi nu ale valorii mărfii, lucru pe deplin valabil şi pentru preţul, respectiv valoarea forţei de muncă. Abaterile preţurilor de la valoare, urcările şi scăderile lor se echilibrează şi se compensează reciproc, astfel încît în limitele unor perioade de timp mai mult sau mai puţin îndelungate, suma preţurilor mărfurilor este egală cu cea a valorilor lor. În aceste condiţii, profitul nu poate proveni din abaterea preţului de la valoare. Pornind de la această concluzie logică, disecînd procesul de producţie capitalist, Marx dezvăluie mecanismul producerii plusvalorii. El arată că plusvaloarea este „partea din valoarea totală a mărfii în care este materializată supramunca sau munca neplătită a muncitorului". Valoarea forţei de muncă şi valoarea creată de forţa de muncă, în perioada de timp determinată în care aceasta a fost vîndută, subliniază Marx, sînt două mărimi diferite. De asemenea, Marx arată că profitul industrial, profitul comercial, dobînda şi renta nu sînt decît părţi diferite în care se împarte, între diverse categorii de exploatatori, plusvaloarea, a cărei unică sursă este munca neplătită a muncitorului. Folosind noţiunea de preţ al muncii, Marx analizează cazurile în care, în condiţiile menţinerii la acelaşi nivel a salariului nominal sau chiar ale creşterii lui, muncitorul este salarizat mai prost în raport cu munca depusă. Toate aceste probleme au fost reluate şi dezvoltate ulterior în *„Capitalul"* (v.). Arătînd necesitatea luptei muncitorilor pentru sporirea salariilor, pentru îmbunătăţirea situaţiei lor, Marx subliniază că această luptă economică trebuie împletită cu lupta politică, lupta pentru eliberarea definitivă a clasei muncitoare, pentru desființarea sistemului de exploatare a muncii salariate în ansamblul său.

SAMUELSON [pron. *sémiuəlsn*], Paul Anthony (n. 1915), economist american, reprezentant al neokeynesismului, profesor universitar, membru al Academiei de arte și științe a S.U.A. Domenii de cercetare: econometrie, creștere economică și teorie generală. *Op. pr.*: „Fundamentele analizei economice" (1947); „Programarea liniară și analiza economică" (1958); „Economics" (1948; mai multe ediții). Premiul Nobel, 1970.

SANCȚIUNE ECONOMICĂ 1. Formă a răspunderii materiale, care se aplică acelor lucrători sau colectivități din vina cărora se aduc anumite prejudicii unităților economice sau instituțiilor. Măsurile de ordin material prin care se aplică **s.e.** sînt: neacordarea de premii (gratificații), trecerea pe timp limitat într-o categorie de încadrare inferioară, recuperarea prin imputarea din retribuție sau din venitul unității a daunelor cauzate avutului obștesc etc. **2.** Măsuri economice ce pot fi luate de comunitatea internațională a popoarelor (de exemplu O.N.U.) contra unei țări care se face vinovată de grave abateri de la normele internaționale (agresiune, rasism etc.).

SAY [pron. *sei*], Jean-Baptiste (1767—1832), economist francez, unul dintre întemeietorii economiei politice vulgare. A elaborat vestita *„formulă trinitară"* (v.) a repartiției, după care fiecare factor primește recompensa în funcție de serviciile aduse: munca — salariul, capitalul—profitul, iar natura (proprietatea funciară) — renta. În problemele reproducției și ale realizării mărfurilor, **S.** este autorul faimoasei legi a debușeelor care-i poartă și numele — „legea Say", potrivit căreia echilibrul economic s-ar realiza automat pe piață, deoarece orice cumpărare este concomitent o vînzare și invers. De aici, **S.** trage concluzia potrivit căreia crizele ar fi imposibile, putînd să aibă loc doar dereglări temporare și parțiale. *Op. pr.*: „Tratat de economie politică. Cercetare despre modul cum se produce, se repartizează și se folosește bogăția" (1802); „Catehismul economiei politice" (1817); „Curs de economie politică" (6 vol.; 1828—1830).

SCADENȚĂ, dată la care trebuie îndeplinită o obligație. Ea este des întîlnită în operațiunile bancare, contabile și statistice. Acordarea unui împrumut, de pildă, se face întotdeauna pentru o perioadă determinată de timp, iar plata (înapoierea) sumelor împrumutate are loc la o dată fixă, numită **s.** (v. și *cambie*).

SCALAR 1. Mărime definită prin valoarea sa exprimată de un număr real pozitiv sau negativ și de unitatea de măsură corespunzătoare. **S.** nu depinde de vreun sistem de referință. **2.** Număr real sau complex.

„SCARA MOBILĂ" A SALARIILOR, procedeu folosit uneori în țările capitaliste, ca urmare a desfășurării luptei de clasă, prin care salariile nominale trebuie să sporească automat și în trepte, în funcție de creșterea indicelui costului vieții. În Franța, de pildă, Legea din iulie 1952 prevedea că ridicarea automată și generalizată a salariilor nominale ar avea loc ori de cîte ori indicele de creștere a prețurilor bunurilor de consum va ajunge la 5%. Hotărîrea cu privire la introducerea **„s.m."** a **s.,** conform căreia se încearcă atenuarea efectelor nefaste ale inflației asupra condițiilor de viață ale oamenilor muncii cu venituri fixe, scoate în evidență, prin însăși concepera ei, faptul că indicele costului vieții înregistrează adesea o dinamică ce îngrijorează prin convulsiile sociale pe care le generează, chiar și oficialitățile burgheze. Procedeul **„s.m."** a **s.** are anumite incidențe cu concepția burgheză a „spiralei inflaţioniste a salariilor şi preţurilor", concepţie folosită pentru fundamentarea şi justificarea politicii de „îngheţare" temporară a salariilor. Conform acestei teorii, ridicarea salariului, sporind cheltuielile de producţie, duce în mod obligatoriu la creşterea preţurilor, nu numai în ramura dată, dar şi în ramurile care folosesc produsele ei, în ultimă instanţă, în toată economia. Creşterea preţurilor îi obligă pe muncitori să ceară noi creşteri de salarii, ceea ce din nou va atrage creşterea preţurilor. În realitate, în capitalism, creşterea preţurilor mărfurilor nu este influenţată de creşterea salariilor, acesta din urmă afectînd nu nivelul preţurilor, ci pe cel al profiturilor. Prin teoria „spiralei inflaţioniste", se încearcă să se treacă răspunderea pentru scăderea nivelului de trai chiar asupra clasei muncitoare însăşi. Folosirea acestor procedee şi a altora, în practica economiei burgheze, nu poate însă soluţiona contradicţiile antagoniste ale acestei orînduiri şi, în primul rînd, a contradicţiei fundamentale a capitalismului, dintre caracterul social al producţiei şi însuşirea privat capitalistă a rezultatelor. Rezolvarea lor este posibilă numai prin desfiinţarea relaţiilor de producţie capitaliste.

SCHIMB, sferă a reproducţiei sociale, care mijloceşte legătura între producţie şi repartiţie, pe de o parte, şi consum, pe de altă parte. Diviziunea socială a muncii constituie baza generală a **s.**, care se manifestă sub forma **s.** de activităţi sau a **s.** de produse ale muncii între membrii societăţii. Esenţa, forma, structura şi sfera **s.** sînt determinate de *producţie* (v.). La rîndul său, **s.** influenţează producţia şi celelalte faze ale reproducţiei sociale. În măsura în care consumul productiv apare ca un moment al producţiei, **s.** de mijloace de producţie constituie un moment al acesteia. Totodată, **s.** de activităţi în interiorul unităţilor economice, determinat de diviziunea muncii internă, de detaliu, influenţează direct şi activ desfăşurarea producţiei. Ca proces independent, în condiţiile în care produsul muncii intră în consum prin intermediul vînzării-cumpărării, extinderea pieţei, deci şi a **s.** influenţează sporirea producţiei şi diversificarea ei. **S.** de activităţi este o categorie economică generală. În *comuna primitivă* predomina **s.** de activităţi; **s.** de produse ale muncii se realiza în mod întîmplător, accidental, efectuîndu-se la punctele de contact dintre diferitele comunităţi gentilice. Odată cu prima mare diviziune socială a muncii, desprinderea triburilor de păstori de celelalte triburi, **s.** a început să aibă un caracter permanent, produsele producătorilor transformîndu-se în marfă. Prin trecerea de la proprietatea comună asupra mijloacelor de producţie la proprietatea privată, **s.** a îmbrăcat un caracter particular. A doua mare diviziune socială a muncii, desprinderea meseriilor de agricultură, a dus la apariţia *producţiei de mărfuri* (v.). **S.** de mărfuri devine unica formă de legătură între producători (v. şi *circulaţie a mărfurilor*). Acest moment marchează şi transformarea **s.** într-o sferă a procesului de reproducţie socială. Dezvoltarea **s.** particular a dus la manifestarea şi accentuarea trăsăturilor sale specifice: concurenţă, antagonism, ruinarea unora şi îmbogăţirea altora, exploatarea unei clase de către alta. Datorită dezvoltării şi a contradicţiilor producţiei de mărfuri, din lumea mărfurilor se detaşează, în calitatea de echivalent general, marfa-bani. Apariţia banilor în calitate de echivalent general al lumii mărfurilor a dus divizarea **s.** nemijlocit *M-M*, în acte independente, de-sine-stătătoare, vînzarea şi cumpărarea de mărfuri efectuîndu-se de persoane specializate. A avut loc cea de-a treia mare diviziune socială a muncii, apariţia negustorilor, care se ocupă exclusiv cu **s.** de mărfuri, o sferă de activitate de-sine-stătătoare (v. şi *comerţ*). În condiţiile *sclavagismului* şi *feudalismului*, a predominat economia naturală şi doar o mică parte a produselor muncii era destinată **s.** de mărfuri. În *capitalism*, **s.** de mărfuri capătă un caracter general, însăşi forţa de muncă devenind marfă. În *socialism*, datorită existenţei producţiei de mărfuri se menţine şi **s.** de mărfuri care capătă anumite particularităţi, determinate de relaţiile de producţie socialiste şi de cerinţele legilor economice specifice. Astfel sfera **s.** de mărfuri este limitată de proprietatea socialistă; se desfăşoară planificat în concordanţă cu nevoile economiei naţionale şi cu cerinţele de consum ale oamenilor muncii, contribuind astfel la creşterea şi perfecţionarea producţiei socialiste. Proprietatea socialistă determină relaţii de colaborare şi ajutor reciproc, care îşi pun amprenta asupra **s.** *de activităţi* (v.). Pe baza diviziunii sociale a muncii în interiorul unităţilor economice şi între diferitele întreprinderi, centrale, ramuri şi sectoare ale producţiei sociale, se desfăşoară un intens **s.** de activităţi, care are un conţinut social-economic deosebit faţă de orînduirile presocialiste şi îmbracă forme noi: colaborarea economică dintre clasa muncitoare şi ţărănimea cooperatistă, care se manifestă prin relaţii economice dintre industrie şi agricultură, dintre oraş şi sat; colaborarea dintre clasa muncitoare şi ţărănimea cooperatistă, pe de o parte, şi intelectualitatea, pe de altă parte; cooperarea în producţie între lucrătorii diferitelor ramuri pe baza specializării lor; relaţiile dintre lucrătorii din sfera productivă şi cei din sfera neproductivă; relaţii nemijlocite de colaborare şi întrajutorare între lucrătorii din aceeaşi unitate economică, concretizate în **s.** de experienţă, de cunoştinţe tehnico-ştiinţifice etc. În *comunismul deplin*, cînd nu va mai exista producţia de mărfuri, **s.** de mărfuri va dispărea, fiind înlocuit cu **s.** direct de produse. Deoarece diviziunea socială a muncii se va adînci, inevitabil **s.** de activităţi între oameni va avea o dezvoltare continuă (v. şi *circulaţie a mărfurilor*; *comerţ*; *piaţă*; *reproducţie*).

SCHIMB DE ACTIVITĂŢI, categorie social-economică complexă ce exprimă schimbul de muncă vie şi materializată între indivizi, clase şi categorii sociale, stabilit pe baza diviziunii muncii şi a formei de proprietate asupra mijloacelor de producţie. **S.** de **a.** reprezintă o componentă principală a sistemului relaţiilor de producţie. Geneza şi dezvoltarea **s.** de **a.** sînt legate indisolubil de apariţia şi adîncirea diviziunii sociale a muncii, care uneşte într-un tot unitar cele mai diverse munci concrete, ramuri şi sfere ale activităţilor umane. În virtutea acestui fapt, diferitele munci utile, combinîndu-se şi completîndu-se în mod reciproc, asigură desfăşurarea procesului de reproducţie. În cadrul producţiei, în sensul ei restrîns ca fază a reproducţiei, **s.** de **a.** se manifestă atît în interiorul fiecărei unităţi, cît şi între diversele unităţi, ramuri şi subramuri de producţie. Acesta însă nu se limitează numai la sfera producţiei, el este întîlnit şi în cadrul sferei neproductive, precum şi între sfera productivă şi cea neproductivă. De aceea, în sensul său larg, **s.** de **a.** cuprinde atît schimbul activităţilor productive, cît şi al celor neproductive, el reprezentînd într-o accepţiune largă relaţiile de cooperare şi de schimb ale tuturor activităţilor materiale şi spirituale (productive şi neproductive) dintre oameni, pe baza cărora individul şi societatea, în ansamblul ei, îşi satisfac necesităţile de ordin material şi spiritual. **S.** de **a.** poate fi: *nemijlocit* (direct), desfăşurat, de regulă, în interiorul unităţilor productive, sub forma cooperării şi colaborării directe în acelaşi proces de producţie, a schimbului de experienţă şi cunoştinţe în producţie, a colaborării dintre lucrătorii manuali şi cei intelectuali, între funcţiile de conducere şi cele de execuţie ş.a.; *mijlocit* (indirect), desfăşurat prin intermediul schimbului de produse (mijloace de producţie şi bunuri de consum), precum şi a diverselor servicii. Formele **s.** de **a.** pot fi apreciate după obiectul său: activităţi productive; activităţi neproductive; activităţi interumane etc. S. de a. mijlocit, prin intermediul produselor, îmbracă în anumite condiţii social-istorice forma schimbului de mărfuri. Dar şi în condiţiile existenţei producţiei de mărfuri dominante acest gen al schimbului de mărfuri reprezintă numai o formă a s. de a.

SCHIMB DE MĂRFURI, v. **CIRCULAŢIE DE MĂRFURI; SCHIMB.**

SCHIMB ECHIVALENT, *schimbul* (v.) de mărfuri în cadrul căruia valoarea mărfii înstrăinate de vînzător este egală cu cea a mărfii obţinute în schimbul ei. În **s.e.** are loc o modificare a formei valorii (din forma marfă în forma bani şi din nou în forma marfă), mărimea ei rămînînd aceeaşi. Avantajul care rezultă pentru parteneri în **s.e.** poate fi legat numai de valoarea de întrebuinţare, dar nu şi de un cîştig de valoare.

SCHIMB NEECHIVALENT INTERNAŢIONAL, procesul *schimbului* (v.) de mărfuri între doi parteneri externi (firme sau state) prin care unul vinde celuilalt mărfuri conţinînd o cantitate de muncă socială mai mare decît cea materializată în mărfurile cumpărate de la partenerul său. Este generat atît de deosebirile în gradul de dezvoltare economică a ţărilor, cît şi de condiţiile în care se înfăptuieşte comerţul internaţional. Valoarea mărfurilor exportate se formează pe baza cantităţii de muncă socială cheltuită de către principalii furnizori pe piaţa internaţională (de regulă din ţările cu economie dezvoltată), faţă de care cantităţile de muncă cheltuite de ceilalţi furnizori se raportează ca faţă de o medie. Aşadar, nivelul scăzut al productivităţii muncii, caracteristic ţărilor cu o economie mai puţin dezvoltată, face necesar un volum de muncă mai mare decît cel cheltuit în ţările dezvoltate, pentru a crea aceeaşi valoare. Schimbul efectuat în aceste condiţii, chiar dacă preţul internaţional ar reflecta exact valoarea, este un schimb neechivalent deoarece prilejuieşte transferul unei cantităţi de muncă (de venit naţional) din ţările mai puţin dezvoltate în ţările dezvoltate. Ţinînd seama de consecinţele economice pe care le provoacă acest proces pentru ţările în curs de dezvoltare, accentuate în lumea capitalistă de o serie de practici discriminatorii ale ţărilor dezvoltate, se impune tot mai mult promovarea principiilor de egalitate în schimburile internaţionale, încheierea unor acorduri care să vină în sprijinul ţărilor în curs de dezvoltare.

„SCHIŢĂ A UNEI CRITICI A ECONOMIEI POLITICE“, prima lucrare economică a lui *F. Engels* (v.), scrisă la finele anului 1843 şi în ianuarie 1844, în care supune unei analize, de pe poziţii revoluţionare, structura economică a societăţii capitaliste şi categoriile fundamentale ale economiei politice burgheze, în special ale economiei politice vulgare. La baza criticii economiei politice burgheze, Engels a pus analiza proprietăţii private, a contradicţiilor şi consecinţelor economico-sociale generate de aceasta. În lucrare se demonstrează că toate relaţiile economice burgheze precum şi conţinutul categoriilor economice, concurenţă, valoare, rentă funciară, capital, suprapopulaţie etc. sînt consecinţa proprietăţii privat-capitaliste. Marx apreciază această lucrare a lui Engels ca „o schiţă genială referitoare la critica categoriilor economice“.

SCHMOLLER [pron. *şmólər*], Gustav (1838—1917), economist burghez, profesor universitar, reprezentant al aripii conservatoare a noii şcoli istorice germane, fondator al Asociaţiei pentru politică socială (1872). Pe plan metodologic este adept al concepţiei empiriste despre economia politică, sub denumirea de *economie naţională*, şi al metodei istorismului vulgar (evoluţionism plat); pe plan teoretic este eclectic, reunind teorii burgheze vulgare anterioare; pe plan social este adeptul concilierii proletariatului cu burghezia prin reforme mărunte, pronunţîndu-se împotriva organizării lor în sindicate şi a luptei pentru abolirea capitalismului; pe planul politicii economice externe este adeptul protecţionismului şi adversarul liberschimbismului. *Op. pr.:* „Manifestul de la Eisenach“ (1872); „Schiţă a concepţiei generale despre economia naţională“ (1900—1904).

SCLAVAGISM, v. **MOD DE PRODUCŢIE SCLAVAGIST.**

SCONT, operaţiune bancară, specifică economiei de piaţă şi legată de circulaţia cambiilor, care constă în cumpărarea de către o bancă comercială a unei cambii de la beneficiarul ei înainte de ajungerea la scadenţă. Banca plăteşte vînzătorului suma înscrisă pe cambie, mai puţin dobînda (taxa **s.**) socotită din momentul scontării pînă la scadenţă. Operaţiunea se lichidează la scadenţa cambiei, cînd banca încasează de la debitor suma înscrisă pe cambie. Întrucît cambia exprimă în general o tranzacţie comercială — livrarea pe credit a unei mărfi de către producător sau comerciant —, **s.** transformă creanţa în capital bănesc înainte de scadenţă, accelerînd circuitul capitalului (v. şi *reescont*).

SCOP FINAL AL PRODUCŢIEI, ţelul fundamental şi ultim al producţiei sociale care, indiferent de natura orînduirii sociale, îl reprezintă consumul. **S.f.** al **p.**, în orice societate, este folosirea produsului social pentru satisfacerea nevoilor sociale. Spre deosebire de modurile de producţie bazate pe proprietatea privată, în care **s.f.** al **p.** nu coincide cu scopul nemijlocit al producţiei, ceea ce exprimă înstrăinarea producătorului nemijlocit, îndepărtarea sa de la organizarea şi conducerea economiei, socialismul asigură identitatea celor două scopuri şi, pe această bază, caracterul raţional al producţiei socialiste, participarea largă a celor ce muncesc la activitatea economico-socială, umanismul socialist (v. şi *lege economică fundamentală; scop nemijlocit al producţiei*).

SCOP NEMIJLOCIT AL PRODUCŢIEI, mobilul imediat al producţiei, ţelul direct în numele căruia se desfăşoară producţia socială. **S.n.** al **p.** este determinat obiectiv de conţinutul relaţiilor de producţie, în primul rînd de proprietatea asupra mijloacelor de producţie într-o anumită orînduire socială. Producţia se desfăşoară totdeauna în interesul proprietarilor mijloacelor de producţie; ca urmare, fiecare mod de producţie are un **s.n.** al **p.** propriu care exprimă caracteristica fundamentală a modului de producţie, forţele sale motrice. În *orînduirile bazate pe exploatare*, **s.n.** al **p.** este însuşirea plusprodusului de către clasa proprietară a mijloacelor de producţie. În *socialism*, **s.n.** al **p.** este satisfacerea cît mai deplină a nevoilor materiale şi culturale ale membrilor societăţii socialiste, „o bunăstare deplină şi o dezvoltare liberă multilaterală a tuturor membrilor ei“ (*V.I. Lenin*). **S.n.** al **p.** în socialism coincide cu *scopul final al producţiei* (v.); aceasta mobilizează eforturile întregii societăţi pentru creşterea şi perfecţionarea activităţii economice şi sociale, asigură stimulente superioare şi participarea crescîndă a celor ce muncesc la creşterea şi perfecţionarea economiei socialiste. Împreună cu mijlocul pentru realizarea lui, **s.n.** al **p.** reprezintă esenţa *legii economice fundamentale* (v.).

SECTOARE ALE PRODUCŢIEI SOCIALE, subdiviziuni ale producţiei sociale; 1) în funcţie de destinaţia economică a produselor, producţia socială se împarte în: *sectorul I*, care cuprinde *producţia mijloacelor de producţie* (v.); *sectorul II*, care cuprinde *producţia bunurilor de consum* (v.). Împărţirea producţiei sociale în cele două sectoare are o importanţă economico-socială deosebită, ea fiind una dintre proporţiile fundamentale ale reproducţiei lărgite. Această împărţire se referă la producţia bunurilor materiale. De regulă, cele mai multe ramuri de producţie nu pot fi practic incluse integral numai într-unul sau altul din cele două sectoare; ele aparţin preponderent sectorului I (de exemplu industria grea) sau sectorului II (de exemplu, agricultura, industria textilă). Divizarea producţiei sociale în aceste două sectoare a fost fundamentată din punct de vedere teoretic de către *K. Marx* (v.) şi *V.I. Lenin* (v.) şi are rol decisiv în înţelegerea reproducţiei. Ea se utilizează astăzi în ţările socialiste. În teoria şi practica economică, pe lîngă cele două sectoare, se ţine cont totodată şi de producţia destinată armatei, asigurării capacităţii de apărare a fiecărei ţări; 2) producţia socială, privită ca ansamblu de activităţi ce se desfăşoară la un moment dat şi în funcţie de unele trăsături comune diferitelor genuri de muncă, se subdivide în trei sectoare: *sectorul primar*, care cuprinde activităţile de bază: agricultură, silvicultură, pescuit, vînătoare şi industria extractivă; *sectorul secundar*, care cuprinde activitatea din industria prelucrătoare şi din construcţii; *sectorul terţiar*, care cuprinde activităţile complimentare: transporturi şi telecomunicaţii, comerţ, turism, finanţe, învăţămînt, administraţie de stat, cultură, ocrotirea sănătăţii, gospodărie comunală etc. Împărţirea activităţii economice a unei ţări în cele trei sectoare a fost preconizată şi precizată de către economiştii Allen Fisher (1926), Colin Clark (1940) şi *J. Fourastier* (v.). În prezent această grupare este însuşită şi recomandată spre folosire de organismele specializate ale Organizaţiei Naţiunilor Unite.

SECTOR SOCIAL-ECONOMIC (în perioada de trecere), formă determinată a economiei, ce are la bază un tip sau altul de proprietate asupra mijloacelor de producţie şi este guvernată, alături de legi economice generale şi comune, şi de legi economice specifice. În condiţiile perioadei de trecere de la capitalism la socialism, sectorul socialist apare, în cea mai mare parte, ca urmare a naţionalizării principalelor mijloace de producţie şi a trecerii treptate la socialism a micilor producători, îndeosebi a ţărănimii. *Sectorul socialist* se caracterizează prin: existenţa proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie; lichidarea exploatării omului de către om şi a caracterului de marfă al forţei de muncă; repartiţia după muncă; existenţa unei baze tehnico-materiale proprii; apariţia şi acţiunea legilor economice specifice socialismului, începînd cu cea fundamentală, alături de legile economice generale şi comune mai multor orînduiri. Sectorul socialist are un rol hotărîtor în economia perioadei de trecere deoarece el cuprinde ramurile hotărîtoare ale economiei naţionale, este un tip superior de economie şi constituie principala premisă economică a victoriei socialismului în întreaga economie naţională. *Sectorul micii producţii de mărfuri* este alcătuit din gospodăriile ţăranilor şi meşteşugarilor, bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie şi pe munca proprie, care exclude exploatarea muncii străine şi face ca relaţiile de producţie din acest sector să se deosebească de relaţiile de producţie capitaliste. Cu toate schimbările care intervin în situaţia micilor producători de mărfuri în perioada de trecere, acest sector nu este în stare să asigure un nivel de producţie şi de trai ridicat. Trecerea treptată a micilor producători de mărfuri la socialism este o necesitate obiectivă. Odată cu înaintarea economiei naţionale spre socialism, greutatea specifică a acestui sector scade pînă la dispariţie, datorită cooperativizării treptate a micilor producători. Unirea micilor producători în cooperativă este sprijinită de sectorul socialist deja existent. *Sectorul capitalist privat* reprezintă totalitatea întreprinderilor şi gospodăriilor care se bazează pe proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producţie şi pe exploatarea muncii străine. În cadrul acestui sector, acţionează legile economice specifice capitalismului, forţa de muncă este marfă, există relaţii de exploatare a omului de către om, se creează plusvaloare, care este însuşită de capitalişti. Acţiunea legilor economice specifice capitalismului este însă îngrădită de politica economică a partidului şi statului socialist. Prin dezvoltarea şi lărgirea sectorului socialist, rolul sectorului capitalist-privat se îngustează, iar, în final, el este desfiinţat prin metode corespunzătoare condiţiilor social-economice existente într-o ţară sau alta. *Sectorul capitalist de stat* poate exista în perioada de trecere sub mai multe forme: întreprinderi mixte de stat şi particulare; concesionarea unor întreprinderi sau exploatări; contracte de livrări către stat etc. Capitalismul de stat din perioada de trecere se deosebeşte fundamental de capitalismul de stat existent în condiţiile dominaţiei burgheziei; deosebirea este determinată de conţinutul de clasă diferit al puterii de stat. Deţinînd puterea politică şi principalele pîrghii de comandă în economie, clasa muncitoare, sub conducerea partidului, foloseşte capitalismul de stat spre a mobiliza mijloacele burgheziei în scopul urmărit de statul socialist.

SECŢIE DE PRODUCŢIE, subunitate organizatorică a unei întreprinderi. Se organizează pe stadii de producţie, pe părţi ale procesului tehnologic (de exemplu, mecanică, turnătorie, forjă) etc. După rolul pe care îl au în activitatea întreprinderii **s.** de **p.** pot fi: *secţie de bază*, în care se obţin produsele care exprimă profilul întreprinderii; *secţie auxiliară*, care contribuie prin anumite operaţii la realizarea produsului care constituie obiect de activitate al întreprinderii (secţia mecanic şef, care se ocupă cu întreţinerea instalaţiilor); *secţie anexă*, care prelucrează deşeuri sau realizează produse derivate, care de fapt nu constituie obiectul activităţii întreprinderii. În funcţie de condiţii, **s.** de **p.** nu se organizează neapărat în acelaşi loc, ele pot fi dispersate teritorial, activitatea lor fiind însă subordonată întreprinderii de care aparţin. **S.** de **p.** este condusă de un şef de secţie, ajutat, după caz, de maistru sau inginer, în funcţie de mărimea ei.

SEKOMSKI, Kazimierz (n. 1910), economist polonez, profesor universitar, membru al Academiei Polone de Ştiinţe. Cercetări în domeniul planificării, investiţiilor şi prognozei economice. *Op. pr.:* „Planificarea investiţiilor" (1954—1955); „Introducere în teoria repartiţiei teritoriale a forţelor de producţie" (1956); „Elemente de economie politică" (1970); „Prognoza" (1971).

SEMICOLONIE, stat care din punct de vedere juridic îşi păstrează independenţa, dar practic este dependent, atît economic cît şi politic, faţă de un stat imperialist.

SERVICII, sector al economiei în care se desfăşoară o activitate utilă, menită să satisfacă o anumită nevoie socială, fără să se materializeze obligatoriu în produse. Din punct de vedere al obiectului activităţii, **s.** se împart în: 1) **s.** *productive*, activitatea prin care se creează sau se adaugă valoare produselor sau care ajută la menţinerea, la conservarea valorii de întrebuinţare a acestora (de exemplu, cercetarea ştiinţifică, ambalarea şi depozitarea produselor, activitatea staţiilor service-auto, curăţătorii şi spălătorii chimice, reparaţia şi întreţinerea locuinţelor, întreţinerea şi repararea maşinilor etc.); munca prestată în cadrul acestor **s.** este considerată creatoare de venit naţional. S. productive sînt incluse în sfera productivă, dar nu şi în sfera producţiei materiale, pentru că activitatea desfăşurată aici nu se concretizează în produse materiale; 2) **s.** *neproductive*, activitate depusă în ramurile de servire social-culturală, sanitară etc., utilă societăţii, dar care nu creează venit naţional. Pe măsura dezvoltării societăţii, a progresului forţelor de producţie şi a creşterii productivităţii muncii, sfera s. neproductive se extinde (reducerea zilei de muncă şi mărirea timpului liber al oamenilor muncii stimulează participarea acestora la activităţi social-culturale); totodată se lărgesc posibilităţile materiale ale oamenilor pentru satisfacerea cît mai deplină a unor astfel de trebuinţe.

SERVITUTE, stare de dependenţă, de aservire şi constrîngere caracteristică societăţii feudale. Formele **s.** erau diverse şi constau în capitaţie, legarea de pămînt, lipsa drepturilor civice, obligaţia de a presta anumite servicii etc. (v. şi *iobăgie*).

SFERĂ A MUNCII NEPRODUCTIVE, totalitatea activităţilor sociale care, spre deosebire de cele din *sfera muncii productive* (v.), nu creează *venit naţional* (v.). Trăsăturile specifice ale muncii neproductive sînt: rezultatul muncii nu se concretizează, în general, în bunuri materiale sau servicii productive; pe măsura producerii efectului util are loc, în acelaşi timp, şi consumul său; destinaţia activităţilor este de a satisface servicii sau necesităţi spirituale ale oamenilor. În **s.m.n.** se înscriu activităţile ce se desfăşoară în instituţiile de învăţămînt şi de cercetare ştiinţifică (în măsura în care sînt nelegate de producţie), în instituţiile de cultură şi artă, de asistenţă sanitară şi socială (cu excepţia întreprinderilor balneoclimaterice), în administraţia de stat şi în armată, în unităţi purtătoare de servicii nemateriale personale etc. Caracterul util sau inutil al activităţii neproductive depinde de faptul dacă serveşte sau nu progresului economic şi social, precum şi de faptul dacă se consumă în limitele cerute de societate. În *capitalism*, datorită existenţei clasei exploatatoare, în **s.m.n.** pe lîngă *munca utilă* (învăţămînt, asistenţă medicală şi prestările de servicii pentru populaţie etc.) se consumă şi *muncă inutilă* (aparatul de opresiune burghez, îndreptat împotriva maselor muncitoare, şi cel folosit pentru agresiune şi amestec în treburile interne ale altor ţări, serviciile prestate pentru viaţa de lux a exploatatorilor etc.). În *socialism*, munca ce se depune în sfera neproductivă este, prin esenţa ei, în întregime utilă, întrucît satisface interesele tuturor membrilor societăţii. Organizarea şi dezvoltarea activităţii din această sferă are loc pe baze planificate, ceea ce permite înlăturarea formelor perimate şi perfecţionarea continuă a căilor de satisfacere a acestor necesităţi. Extinderea ei, în ţara noastră, este condiţionată de creşterea producţiei materiale, de sporirea sensibilă a productivităţii muncii, de cerinţele socialmente necesare în fiecare etapă de dezvoltare. În măsura în care ea depăşeşte limitele socialmente necesare, munca neproductivă este o muncă inutilă, exprimînd o risipă de muncă socială. De aceea, în stabilirea proporţiilor în consumul de muncă socială, prin planul naţional unic de dezvoltare economico-socială, se urmăreşte realizarea unui raport corespunzător, optim din punct de vedere social, între munca productivă şi munca neproductivă.

SFERĂ A MUNCII PRODUCTIVE, totalitatea activităţilor creatoare de venit naţional. În sensul cel mai general, independent de forma socială a producţiei, **s.m.p.** se identifică cu sfera producţiei materiale (în care se includ şi aşa-numitele servicii productive). Conţinutul social-economic al **s.m.p.** este puternic influenţat de natura relaţiilor de producţie. În *feudalism*, clasa „productivă“ era socotită ca fiind formată din lorzi, baroni, cavaleri, cler etc., iar clasa „neproductivă“, din marinari, muncitori agricoli, ţărani, muncitori zilieri din manufacturi etc. În *capitalism*, economiştii care reprezentau interesele capitalului industrial (D. Ricardo) i-au declarat „neproductivi“ pe proprietarii funciari, spre deosebire de fiziocraţi, care dimpotrivă, îi considerau tocmai pe aceştia ca o clasă productivă, producătorii fiind declaraţi clase „sterile“, „neproductive“. Reprezentanţii economiei politice vulgare au şters orice graniţă între sfera muncii productive şi sfera muncii neproductive. *K. Marx* (v.) pentru prima oară a caracterizat ştiinţific conţinutul **s.m.p.** arătînd că în capitalism o muncă poate fi socotită productivă dacă: este salarizată din capital şi nu din venit, produce valoare şi plusvaloare; creează mărfuri şi nu servicii. În *socialism*, conţinutul şi **s.m.p.** cunosc o schimbare radicală. Criteriul hotărîtor al muncii productive este crearea valorii de întrebuinţare corespunzătoare nevoii sociale. Deoarece continuă să existe producţia de mărfuri şi să acţioneze legea valorii, *crearea de mărfuri, de valori*, rămîne un criteriu al muncii productive. În aceste condiţii, prin **s.m.p.** se delimitează acel fel de activitate care adaugă produsului valoare nouă şi care îmbracă, de regulă, o formă materială. Prin urmare, **s.m.p.** este mai largă decît sfera producţiei materiale, se întrepătrunde şi se suprapune în mare măsură acesteia. Noile relaţii de producţie lărgesc **s.m.p.** datorită funcţiilor economico-organizatorice exercitate de stat, care impune crearea de unităţi şi organe la diferite niveluri prin care îşi realizează atribuţiile complexe ce îi revin. În acest sens statul desfăşoară la nivel de întreprindere, de ramură sau subramură (prin intermediul centralelor industriale) şi chiar la nivel macroeconomic (prin anumite departamente special create), activităţi de planificare, conducere, coordonare, organizare, control şi prognozare, fără de care procesul reproducţiei socialiste lărgite este de neconceput. Are loc astfel o extindere a conceptului de „muncitor colectiv productiv“ — formulat încă de Marx — la nivel de întreprindere, ramură (subramură) şi chiar departamente. Această extindere îşi propagă efectul pozitiv numai în măsura în care se încadrează în limitele timpului de muncă socialmente necesar, privit din punctul de vedere al reproducţiei lărgite, al satisfacerii nevoilor sociale. Ea presupune deci nu sporirea aparatului întreprinderilor, centralelor, departamentelor, ci, dimpotrivă, menţinerea lui în dimensiuni socialmente utile, prin lichidarea birocraţiei, a verigilor intermediare superflue, a oricărei munci de prisos. **S.m.p.** se extinde şi ca urmare a impactului revoluţiei ştiinţifice şi tehnice, care determină puternice mutaţii în caracterul unor activităţi sociale, considerate în trecut servicii. Astfel, cercetarea ştiinţifică, legată de producţie şi activitatea de pregătire a cadrelor tehnice şi economice, devine verigă inseparabilă şi indispensabilă a producţiei moderne. Potrivit structurii sociale existente în R.S. România, produsul social şi venitul naţional sînt create de *clasa muncitoare* (ocupată în industrie, transporturi, construcţii, agricultura de stat), de *ţărănimea cooperatistă şi meşteşugarii cooperativizaţi, ţăranii individuali şi meşteşugarii necooperativizaţi, de lucrătorii din sistemul circulaţiei mărfurilor, cei ce activează* în „alte ramuri“ unde se creează bunuri materiale care devin mărfuri, *de intelectualitatea ocupată nemijlocit în producţie sau în instituţiile de cercetări şi proiectări legate de producţie, precum şi în aparatul centralelor industriale sau a altor unităţi economice similare.* Ţinînd seama de rolul hotărîtor al muncii productive pentru progresul economico-social al ţării, partidul şi statul nostru dau cea mai mare atenţie concentrării forţei de muncă în **s.m.p.**, stabilind la strictul necesar dimensiunile *sferei muncii neproductive* (v.).

SIMULAREA FENOMENELOR ŞI PROCESELOR ECONOMICE, ansamblu de metode, instrumente şi procedee tehnice aplicate pentru reproducerea şi modelarea fenomenelor şi proceselor economice, precum şi a cercetării structurii şi a conducerii lor. Conţinutul simulării constă în imitarea sau reproducerea „comportării“ sistemice prin construirea de modele proprii, analoage sistemului. Acestea sînt supuse experimentării sub diferite forme, pentru a dezvălui prin informaţiile furnizate starea sistemului, modul de funcţionare, comportarea fenomenelor şi proceselor economice în cadrul acestuia, interdependenţa dintre diferitele lui componente şi paliere, dezvăluirea unor aspecte şi caracteristici analoage, proprii sistemului, legităţile lui de dezvoltare. Spre deosebire de celelalte metode matematice proprii de modelare şi studiere sistemică, în **s.f.** şi **p.e.** metoda deductivă de abordare se împleteşte cu procedee şi tehnici empirice de analiză, ceea ce atribuie simulării valenţe specifice de experiment dirijat. Simularea are un larg cîmp de aplicare în economie, corespunde naturii fenomenelor şi proceselor economice, sistemelor dinamice şi stohastice complexe. Ea permite dezvăluirea unor legături reciproce existente între fenomene şi procese eterogene cum sînt: factorii demografici, legităţile formării cererii de consum, structura producţiei sociale şi legăturile de producţie, volumul şi structura investiţiilor, sistemul de formare a preţurilor, structura şi activitatea organelor de conducere etc. **S.f.** şi **p.e.** se foloseşte în diferite domenii de activitate: în cercetarea fundamentală, în vederea experimentării şi verificării ipotezelor ştiinţifice; în cercetarea aplicativă, pentru obţinerea de informaţii cu privire la viitor, pe baza prelucrării sistematice a datelor furnizate de trecut şi prezent; în studii de prognoză şi de elaborare a planurilor în diferite variante; în analiza comparată a structurii economice şi a celei de conducere; în elaborarea unei strategii optime de conducere pe bază de conexiune inversă temporală etc. Apariţia maşinilor electronice de calcul a transformat procesul de simulare într-un proces efectiv de cercetare şi conducere. Ca urmare, este posibilă **s.f.** şi **p.e.** în sute de mii de pasuri, potrivit unor modele complexe desfăşurate.

SINDICALISM, curent oportunist mic-burghez în mişcarea sindicală, aflat sub influenţa politică şi ideologică a anarhismului. Este întîlnit deseori şi sub denumirea de *anarho-sindicalism*. **S.** a luat naştere la sfîrşitul sec. al XIX-lea, ajungînd la maxima sa dezvoltare la începutul sec. al XX-lea, mai ales în Franţa, Italia, Spania, Elveţia şi în unele state din America Latină. O anumită influenţă a avut-o şi în Rusia. **S.** neagă necesitatea participării muncitorilor la lupta politică, contestă necesitatea unui partid politic de sine stătător al clasei muncitoare, respinge dictatura proletariatului. El consideră, în mod eronat, că sindicatele ar fi cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare, iar lupta economică singura formă care ar corespunde intereselor sale. **S.** propune ca metode de luptă boicotul economic, sabotajul, greva. El consideră greva economică generală mijlocul care ar fi în stare, fără cucerirea puterii politice de către proletariat, să ducă la construirea unei societăţi noi, ale cărei celule principale ar fi nişte „asociaţii de producţie" nedefinite. Viaţa şi, în primul rînd, revoluţiile proletare, au demonstrat caracterul dăunător al anarho-sindicalismului întrucît numai cucerirea puterii politice de către proletariat şi aliaţii săi poate asigura construirea unei noi societăţi.

SINDICAT CAPITALIST, formă de monopol în cadrul căruia desfacerea produselor şi, uneori, achiziţionarea de materii prime se face de către un oficiu comun, dar întreprinderile membre, deşi îşi pierd independenţa comercială, păstrează mai departe independenţa privind conducerea şi organizarea producţiei. **S.c.** se creează în scopul menţinerii dominaţiei pe piaţă, a acaparării de noi pieţe şi stabilirii unor preţuri favorabile monopoliştilor. Spre deosebire de cartel, întreprinderile intrate în sindicat îşi pierd, de regulă, independenţa comercială.

SINDICAT PATRONAL, uniune a diferitelor categorii de *patroni* (v.) care urmăreşte asigurarea în comun a satisfacerii unor interese economice şi sociale proprii. Un obiectiv important al s.p. este acela de a influenţa politica guvernului sau a unor autorităţi locale în sensul dorit de patronat.

SINTEZĂ, metodă de cercetare, care constă în reunirea într-un tot a elementelor date la început în mod separat. Prin s. se realizează concretizarea generalului, unitarului, obţinut cu ajutorul analizei, deducerea din acest general şi unitar a diverselor lui manifestări concrete existente în realitate. *K. Marx* (v.) arăta că s. este reproducerea concretului ca unitate a diversităţii. Dacă în cazul *analizei* gîndirea merge de la singular şi concret la abstract şi general, în cel al s. gîndirea se mişcă în direcţie opusă, de la general la diversele lui manifestări şi forme de existenţă. Totodată, întreaga esenţă şi forţă a s. constau în aceea că realitatea nu mai apare ca o sumă a unor fenomene şi procese dispersate, ci ca un tot unitar în care dezmembrarea şi diversificarea fenomenelor sînt orientate într-un singur sens şi subordonate legilor descoperite şi cercetate de analiză. În timp ce analiza înseamnă numai cercetarea şi cunoaşterea formei abstracte a procesului real al dezvoltării, s. presupune cercetarea şi reproducerea în gîndire a acestui proces (v. şi *analiza; metoda economiei politice*).

SINTEZĂ ECONOMICĂ, metodă de cunoaştere a realităţii economice, prin reunirea într-un ansamblu coerent a elementelor obţinute printr-o analiză prealabilă a proceselor şi fenomenelor economice, a legilor de dezvoltare ale acestora şi ale interdependenţelor dintre ele. Ea reconstituie, prin generalizare, ceea ce analiza a separat, verificînd, în acelaşi timp, calitatea analizei. „Fără analiză nu există sinteză“ *(F. Engels)*. Criteriul de reunire a elementelor în cadrul **s.e.** trebuie să fie unitatea lor dialectică, corelaţiile obiective dintre ele. Capacitatea cognitivă a **s.e.** depinde de măsura în care ea reflectă determinările obiective dintre procesele şi fenomenele economice. Întocmirea **s.e.** necesită cunoaşterea temeinică a legilor dezvoltării economiei. Reţinînd elementele fundamentale, esenţiale din procesele şi fenomenele economice, **s.e.** asigură o viziune de ansamblu asupra întregului. **S.e.** este un instrument indispensabil al conducerii, constituie premisa necesară adoptării deciziilor şi exprimării opţiunilor. **S.e.** se realizează la diferite niveluri organizatorice: întreprindere, centrală, ramură, economie naţională, economie mondială. Sfera de cuprindere a **s.e.** depinde de obiectivul urmărit prin efectuarea ei: cunoaşterea evoluţiei unei unităţi, ramuri, domeniu, proces sau fenomen economic. **S.e.** se diferenţiază şi în legătură cu natura fenomenelor supuse observării: sinteza dezvoltării economice sau demografice, consumului, industriei, agriculturii, comerţului internaţional etc. **S.e.** poate viza fie evoluţia istorică a unui anumit proces sau activităţi economice, fie dezvoltarea lor în perspectivă. **S.e.** *de perspectivă* stă la baza alcătuirii planurilor de dezvoltare a economiei naţionale, ramurilor etc. şi a prognozelor economice. **S.e.** *la nivel macroeconomic* oferă o privire de ansamblu asupra dezvoltării întregii economii naţionale. Fundamentată pe legile obiective, pe condiţiile specifice şi particularităţile dezvoltării în fiecare etapă, **s.e.** macroeconomică constituie un autentic instrument al conducerii economiei socialiste. Exemplu elocvent de **s.e.** la nivel macroeconomic e planul naţional unic de dezvoltare economico-socială a ţării pe perioada 1971—1980. Pe baza unei analize realiste a situaţiei existente în fiecare domeniu de activitate el oferă o viziune de ansamblu asupra dezvoltării economiei naţionale şi prezintă într-o concepţie unitară, de largă perspectivă, evoluţia ei viitoare. Alcătuirea **s.e.** necesită existenţa unor cadre şi organe specializate. Organele de **s.e.** sînt constituite la nivelul unităţilor, centralelor, ministerelor economice etc. cu scopul de a ajuta la studierea şi rezolvarea problemelor fundamentale ale domeniului respectiv şi care stăpînesc tehnici şi metode speciale de cercetare. Elaborarea **s.e.** la nivel macroeconomic cade în sarcina organelor instituţiilor specializate: Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice şi Sociale, Comitetul de Stat al Planificării, Ministerul Finanţelor, Direcţia Centrală de Statistică etc.

SISMONDI [pron. *sismõndi*], Simon de (1773—1842), istoric şi economist elveţian de origine franceză, unul din întemeietorii economiei politice mic-burgheze. Critica lui asupra capitalismului şi a economiei politice burgheze are un caracter romantic, iar pe alocuri reacţionar, întrucît judecă neajunsurile orînduirii burgheze prin prisma întoarcerii înapoi la mica producţie de mărfuri. Prin aceasta pune bazele romantismului economic. Pornind de la *„dogma lui Smith"* (v.), **S.** emite ideea realizării mărfurilor pe venituri şi consideră că acumularea capitalistă duce, pe de o parte, la lărgirea producţiei iar, pe de altă parte, la reducerea veniturilor, fapt care ar face imposibilă realizarea mărfurilor într-o economie capitalistă pură, ar duce la crize permanente, la crah. Evitarea permanenţei crizelor economice **S.** o vede în piaţa externă şi în capacitatea de cumpărare a micilor producători. Idei sismondiene se regăsesc în narodnicismul rus, în poporanismul românesc şi chiar în scrierile unor marxişti ca R. Luxemburg. Opera lui **S.** care l-a consacrat ca economist este „Noi principii de economie politică sau despre bogăţie în raportul ei cu populaţia" (1819).

SISTEM BANCAR, ansamblu coerent al diferitelor categorii de bănci care funcţionează într-o ţară, răspunzînd necesităţilor unui anumit mod de producţie şi unei anumite etape de dezvoltare social-economică. **S.b.** este organizat în jurul băncii centrale (banca de emisiune) care înfăptuieşte politica monetară, valutară şi de credit a statului. În *capitalism*, **s.b.** cuprinde un mare număr de bănci comerciale, bănci de afaceri, institute de credit specializat (bănci agricole, miniere, meşteşugăreşti etc.) sau institute profilate pe anumite operaţiuni specifice (cum ar fi băncile ipotecare sau funciare). Majoritatea unităţilor care fac parte din **s.b.** sînt organizate sub formă de societăţi pe acţiuni şi aparţin capitalului privat, restul aparţin capitalului de stat sau capitalului mixt (de stat şi privat). Din punct de vedere al capitalului şi cifrei de afaceri, **s.b.** cuprinde bănci mari, mijlocii şi mici. În stadiul imperialist, datorită concentrării şi centralizării capitalului, **s.b.** este dominat de marele capital. În unele ţări există organisme speciale de stat sau interbancare de supraveghere a **s.b.** În România, în timpul regimului burghezo-moşieresc, **s.b.** poate fi considerat că a început să se formeze odată cu înfiinţarea Băncii Naţionale a României (1880) şi s-a dezvoltat pînă la criza generală din 1929 — 1933, după care a urmat un proces de concentrare (1930 — 1 102 bănci; 1940 — 446 bănci), ponderea marilor bănci crescînd foarte mult (1930 — 39,7% din totalul bilanţurilor bancare; 1940 — 73%). Supravegherea **s.b.** era încredinţată Consiliului Superior Bancar, dominat de stat şi banca centrală. În *socialism*, **s.b.** cuprinde un număr restrîns de bănci cu profil diferit, de stat şi cooperatiste. În R.S. România, **s.b.** se compune din Banca Naţională şi băncile specializate: Banca pentru Agricultură şi Industria Alimentară, Banca de Investiţii, Banca Română de Comerţ Exterior şi Casa de Economii şi Consemnaţiuni (pentru relaţiile cu populaţia). Toate băncile sînt organe de stat şi îndeplinesc politica partidului şi statului în domeniul monetar şi al creditului. *Consiliul Financiar-Bancar* (v.) examinează periodic modul cum se rezolvă problemele financiar-bancare pe plan intern şi în relaţiile cu străinătatea. Activitatea **s.b.** se desfăşoară planificat şi are ca scop principal creditarea directă a unităţilor economice şi exercitarea controlului bancar permanent asupra îndeplinirii sarcinilor de plan şi folosirii raţionale a mijloacelor materiale şi băneşti.

SISTEM BĂNESC, termen generic pentru forma de organizare, instituită prin acte normative, a circulaţiei băneşti dintr-o ţară şi a instituţiilor care activează în acest domeniu. **S.b.** este influenţat de stadiul de dezvoltare economică şi politică a ţării şi de **s.b.** din alte ţări. Prin **s.b.** se reglementează: alegerea metalului preţios care stă la baza circulaţiei băneşti interne, îndeplinind funcţia de echivalent general; fixarea unităţii monetare, adică a cantităţii de metal preţios care sub o anumită denumire naţională — leu, rublă, franc francez etc. — serveşte ca etalon al preţurilor; stabilirea semnelor valorii adică a banilor simbolici sau a instrumentelor efective de circulaţie şi plată — bancnote, bani divizionari etc.; reglementarea emisiunii, circulaţiei şi retragerii din circulaţie a acestor instrumente, precum şi reglementarea decontărilor fără numerar. La baza **s.b.** se află etalonul aur sub diferitele lui forme (în trecut, şi etalonul argint sau dublul etalon, aur şi argint). Există, de asemenea, **s.b.** bazate pe circulaţia banilor de hîrtie sub forma bancnotelor neconvertibile în aur şi a banilor de tezaur. În *socialism*, **s.b.** are la bază aurul. Stabilitatea banilor derivă nu numai din acoperirea legală a biletelor bancare emise ci şi din echilibrul planificat între masa banilor în circulaţie şi cantităţile de mărfuri în continuă creştere aflate la dispoziţia statului şi puse în vînzare la preţuri fixe, controlate.

SISTEM COMERCIAL, ansamblu de verigi specializate în desfacerea mărfurilor, privite în interdependenţa lor, constituind un întreg organizat. El se compune din subsisteme: comerţul de stat, comerţul cooperatist, comerţul cu ridicata, comerţul cu amănuntul etc.

SISTEM DE NORMARE A MUNCII, ansamblu de reguli, metode şi procedee folosite pentru măsurarea cantităţii de muncă necesare executării unor lucrări sau îndeplinirii unor funcţii în condiţii tehnico-organizatorice date. **S.** de **n.** a **m.** constituie în socialism un instrument indispensabil în aplicarea retribuţiei după muncă. Totodată, el îndeplineşte rolul unui factor important de organizare a producţiei şi a muncii, precum şi de instrument al planificării. **S.** de **n.** a **m.** poate utiliza metoda statistico-experimentală (bazată pe observaţii statistice, evaluări sumare şi experienţa proprie) şi metoda analitică sau ştiinţifică (bazată pe calcule şi studii critice ale tuturor condiţiilor tehnico-organizatorice ale producţiei). Pentru îndeplinirea funcţiilor sale, **s.** de **n.** a **m.** trebuie să utilizeze metode şi criterii strict ştiinţifice, care să ia în considerare progresul tehnic, calificarea muncitorilor, iniţiativele creatoare şi experienţa înaintată a acestora etc. În acest scop, **s.** de **n.** a **m.** utilizează ca procedee: fotografierea, cronometrarea, fotocronometrarea, filmarea şi observările instantanee ale tuturor fazelor timpului de muncă, în vederea utilizării lui raţionale. Folosindu-se asemenea procedee şi metode ştiinţifice, se stabilesc *norme de muncă* (v.) cu motivare tehnică.

SISTEM DE RETRIBUIRE DUPĂ MUNCĂ, ansamblul instrumentelor, metodelor şi formelor prin intermediul cărora, în economia socialistă, se fundamentează nivelul retribuţiei fiecărui lucrător, în dependență de meseria sau funcția pe care o îndeplinește în societate, de nivelul de calificare, de gradul de realizare a sarcinilor și condițiilor în care își desfășoară munca. **S.** de **r.** după **m.** are un caracter unitar și se bazează pe aceleași principii atît pentru sectorul de stat cît și pentru cel cooperatist, permițînd o justă proporționare a retribuției pe ramuri, activități, categorii de lucrători etc. Prin intermediul lui și al *sistemului de normare a muncii* (v.) statul socialist și cooperativele asigură concordanța dintre cuantumul muncii depuse și rezultatele dobîndite, proporționează veniturile diferitelor categorii de lucrători, stimulează perfecționarea calificării, repartizează planificat forțele de muncă pe sfere ale reproducției sociale, ramuri și unități economice. Principiile ce guvernează **s.** de **r.** după **m.** sînt: remunerarea egală la muncă egală; asigurarea unei retribuții diferențiate în funcție de complexitatea și răspunderea în muncă, de importanța social-economică a muncii prestate, de condițiile de muncă ale ramurii economice, de rezultatele muncii depuse; lichidarea oricărui fel de discriminare în repartiție. În R.S. România, elementele componente ale **s.** de **r.** după **m.** în sectorul de stat sînt: sistemul tarifar, sistemul premial, sistemul de sporuri și formele de retribuire. *Sistemul tarifar*, principalul instrument al **s.** de **r.** după **m.**, cu ajutorul căruia se determină nivelul retribuției în toate ramurile economiei naționale, pentru toate categoriile de lucrători, diferențiat în funcție de calificare, importanța economică a ramurii, precum și a muncii depuse. Sistemul tarifar de retribuire a muncitorilor este format din trei elemente organic legate: *rețelele tarifare* (v.), *indicatoarele tarifare de calificare* și *retribuția tarifară* (v.). Diferențierea retribuției tarifare pe diferite ramuri, în funcție de importanța lor social-economică, se înfăptuiește prin ierarhizarea ramurilor economice pe grupe, în ordinea importanței lor, fiecărei grupe corespunzîndu-i un anumit nivel al retribuției tarifare de bază. *Sistemul premial*, instrument economic cu ajutorul căruia se asigură sporirea cointeresării materiale a personalului din unitățile de stat în depășirea cantitativă și calitativă a sarcinilor de plan, în creșterea eficienței economice. Premiul reprezintă o parte variabilă a retribuției totale, mărimea lui fiind determinată atît de contribuția personală, cît și de efortul întregului colectiv, pentru depășirea sarcinilor planificate. În țara noastră, sistemul premial acționează sub două forme: premii anuale sub formă de gratificații, pentru rezultatele de ansamblu obținute în anul respectiv, și premii în cursul anului, care se acordă pentru rezultate deosebite obținute în munca desfășurată. În unitățile economice productive, formarea fondului de premiere este condiționată de realizarea planului producției marfă, valoric și sortimental, respectarea cheltuielilor planificate, îndeplinirea planului de export și a obligațiilor contractuale. *Sistemul de sporuri*, instrument economic cu ajutorul căruia se asigură recompensarea personalului din toate sectoarele de activitate pentru: vechimea în muncă, condiții de muncă vătămătoare, munca de noapte etc. *Forme de retribuire*, modalități de urmărire cît mai corectă a muncii prestate de fiecare lucrător sau colectiv de lucrători, de evaluare a rezultatelor obținute și a retribuției ce li se cuvine, prin intermediul cărora se stimulează mărirea producției și a eficienței economice. În unitățile economice se aplică: 1) *retribuirea în acord* sau cu bucata, în care cuantumul retribuției se determină prin înmulțirea tarifului pe unitatea de produs sau pe lucrare cu numărul produselor sau al lucrărilor executate. Se disting mai multe forme de retribuire în acord: acord *direct*, acord *progresiv*, acord *progresiv diferențiat* și acord *global*; 2) *retribuirea în regie* sau *după timp*, cînd retribuția tarifară stabilită pe oră, zi sau lună se acordă personalului pentru timpul efectiv lucrat, la realizarea integrală a sarcinilor, avîndu-se în vedere nivelul de calificare, complexitatea sarcinilor și răspunderea în sectorul de activitate respectiv; 3) *forma mixtă de retribuire;* 4) *forma de retribuire pe bază de tarife sau cote procentuale* din valoarea achizițiilor, desfacerilor sau prestărilor de servicii. În agricultura cooperatistă **s.** de **r.** după **m.** are următoarele componente: 1) *tarife pe unitatea de produs sau la 1 000 de lei producție obținută,* în cadrul *acordului global* (v); 2) tarife pe *norma de muncă* sau *unitatea de timp;* 3) *sistemul de sporuri* și *premii,* prin care se realizează stimularea membrilor cooperatori și a formațiilor de muncă pentru depășirea producției planificate pe hectar sau animal și pentru calitatea superioară a produselor. **S.** de **r.** după **m.**, indiferent de formele sale concrete de aplicare în sectorul de stat sau cooperatist, se bazează pe normarea științifică a muncii și a producției.

SISTEM DE SPORURI, v. **SISTEM DE RETRIBUIRE DUPĂ MUNCĂ.**

SISTEM ECONOMIC MONDIAL, ansamblul relațiilor economice dintre state cu aceeași orînduire social-economică, al categoriilor și legilor obiective care guvernează economia acestora, precum și instituțiile și organismele economice care o servesc. Caracterul **s.e.m.** este determinat de natura orînduirii sociale a statelor care intră în componența sa. Potrivit acestui criteriu esențial, economia mondială este formată, în prezent, din: **s.e.m.** *capitalist* și **s.e.m.** *socialist.* Din punct de vedere istoric, formarea **s.e.m.** este marcată de momentul în care sistemul economic capitalist, respectiv cel socialist, a depășit granițele unui singur stat și ocupă o poziție importantă în *economia mondială* (v.).

SISTEM FEDERAL DE REZERVE, instituție creată prin lege, în 1913, în S.U.A., prin care S.U.A. este divizată în douăsprezece regiuni, fiecare din ele avînd Bancă de rezervă federală care poate emite bilete de bancă. Mai poartă denumirea de Sistemul de bănci centrale. Cea mai importantă bancă de rezervă federală este cea din New York. **S.F.** de **R.** are un comitet, care controlează vînzările și cumpărările rezervelor guvernului federal. Acest comitet este format din șapte membri ai Consiliului guvernatorilor și din conducătorii a cinci din cele douăsprezece Bănci centrale. Banca de rezervă din New York este întotdeauna membră.

SISTEM INFORMAȚIONAL ECONOMIC, ansamblu organizatoric integrat prin care se asigură proiectarea, culegerea, transmiterea, prelucrarea, analiza, valorificarea și păstrarea informațiilor cu caracter economic, tehnico-economic, social-cultural și științific, în vederea cunoașterii și conducerii vieții social-economice; presupune existența unui ansamblu de metode, forme și tehnici științifice de surprindere a fenomenelor și proceselor, de exprimare cuantificată a informațiilor și datelor economice, considerate suport al cunoașterii și conducerii economice eficiente. Informația, care este fenomenul de cunoaștere, nu trebuie confundată cu purtătorul material de informație care, într-o accepțiune generală, se referă la documente scrise, comunicări orale, reprezentări grafice, fotografii, emisiuni radiofonice, imagini televizuale, benzi magnetice, cartele etc. Obținerea informației economice necesare conducerii unei activități umane parcurge mai multe etape (v. și *metodă statistică*); proiectarea, culegerea, prelucrarea, analiza, valorificarea și depozitarea informației. Multitudinea informațiilor, complexitatea activității economice, surprinderea relațiilor complexe, care caracterizează fenomenele și procesele în ansamblul lor, se integrează astfel în **s.i.e.** care se poate divide în subsisteme: *decizional* și *re-*

trospectiv (statistic); apoi în subsisteme: pe ramuri ale economiei, pe ministere şi organizaţii centrale, la nivel teritorial şi microeconomic, după periodicităţi (operative, curente, anuale şi de o singură dată), pe forme de organizare şi culegere a informaţiilor (dări de seamă curente şi anuale, *recensăminte* (v.), *anchete* (v.) etc.). De asemenea, în cadrul unei întreprinderi se constituie subsisteme ale sistemului informaţional ca: aprovizionare, producţie, desfacere, investiţii, forţa de muncă, export etc. Sistemul informaţional cuprinde şi *sistemul informatic* care înseamnă prelucrarea automată a informaţiei economice cu ajutorul calculatorului electronic.

SISTEM PREFERENŢIAL, regim vamal în care partenerii comerciali efectuează schimburile acordînd sau beneficiind de tarife de import deosebite, mai avantajoase decît cele folosite pentru terţi. Existenţa unor **s.p.** menţine şi consolidează tendinţele de împărţire a lumii în zone de influenţă. Inconvenientul general al **s.p.** constă în fenomenul de compartimentare a schimburilor pe piaţa mondială pe care îl generează şi care îngrădeşte dezvoltarea diviziunii internaţionale a muncii. Situaţia contemporană relevă necesitatea unui **s.p.** din partea ţărilor dezvoltate economic către cele subdezvoltate şi în curs de dezvoltare.

SISTEM PREMIAL, v. **SISTEM DE RETRIBUIRE A MUNCII.**

SISTEM SOCIAL-ECONOMIC, ansamblu istoriceşte constituit al forţelor de producţie, relaţiilor de producţie corespunzătoare şi suprastructurii generate de aceste relaţii. **S.s.-e.** are un caracter complex şi dinamic. Istoria cunoaşte următoarele **s.s.-e.** principale: comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul, capitalismul, socialismul. Natura **s.s.-e.** depinde de natura proprietăţii asupra mijloacelor de producţie pe care se întemeiază. Trecerea progresivă de la un **s.s.-e.** la altul se face în virtutea *legii concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie* (v.). În cazul **s.s.-e.** bazate pe clase antagoniste, înlocuirea unui **s.s.-e.** cu altul se produce prin revoluţia socială. În cadrul fiecărui **s.s.-e.** acţionează un sistem propriu de legi obiective. Fiecare **s.s.-e.** are *legea sa economică fundamentală*. **S.s.-e.** *socialist* se caracterizează ca *un ansamblu de mari ramuri de producţie şi întreprinderi bazate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie, care exclude exploatarea omului de către om şi se dezvoltă în mod planificat, deschizînd cîmp nelimitat creşterii rapide a forţelor de producţie în interesul ridicării necontenite a bunăstării materiale şi spirituale a tuturor membrilor societăţii.* Superioritatea **s.s.-e.** socialist faţă de cel capitalist constă, în esenţă, în: 1) în socialism mijloacele de producţie fiind proprietate socială, apare un mod cu totul nou de unire a forţei de muncă cu mijloacele de producţie, în condiţiile în care cei ce muncesc sînt şi proprietari atît a mijloacelor cît şi a rezultatelor obţinute, iar exploatarea omului de către om este eliminată; în capitalism, mijloacele de producţie şi rezultatele producţiei aparţinînd capitaliştilor, întregul **s.s.-e.** se bazează pe exploatarea celor ce muncesc; 2) în socialism producţia este subordonată satisfacerii cît mai depline a nevoilor crescînde ale tuturor membrilor societăţii; în capitalism este subordonată goanei capitaliştilor după profit; 3) producţia socialistă funcţionează şi se dezvoltă planificat; cea capitalistă, stihinic şi este zguduită de puternice crize economice; 4) în socialism repartiţia se face după cantitatea şi calitatea muncii prestate de fiecare; în capitalism la baza repartiţiei stă capitalul şi, ca urmare, cea mai mare parte a venitului naţional este însuşită de clasele exploatatoare; 5) în socialism puterea de stat se află în mîinile oamenilor muncii; în capitalism se află în mîinile burgheziei şi reprezentanţilor ei; 6) datorită proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie, iniţiativa economică aparţine celor ce muncesc; în capitalism aparţine burgheziei; 7) pe baza proprietăţii socialiste, democratismul economic socialist asigură participarea tuturor membrilor societăţii la conducerea treburilor economice, sociale şi politice ale ţării; în capitalism, masele muncitoare nu sînt admise la conducere etc. Marile avantaje ale **s.s.-e.** socialist asigură creşterea rapidă şi neîntreruptă a producţiei sociale, ridicarea necontenită a bunăstării materiale şi culturale a oamenilor muncii, progresul rapid pe toate planurile al întregii societăţi (v. şi *bază economică: mod de producţie; suprastructură*).

SISTEM SOCIALIST DE PREŢURI, ansamblu de preţuri şi tarife stabilite de către stat şi practicate la un moment dat în economie. În cadrul acţiunii de perfecţionare a organizării şi conducerii planificate a economiei naţionale, **s.s. de p.** contribuie nemijlocit la repartizarea muncii sociale pe ramuri, subramuri şi produse, constituie un instrument de măsurare a aportului fiecărei întreprinderi şi ramuri la crearea venitului naţional, precum şi de fundamentare a opţiunilor şi deciziilor în vederea realizării eficienţei maxime a întregii activităţi economice. El are un rol important în realizarea obiectivelor politicii economice de industrializare socialistă şi de dezvoltare intensivă a agriculturii, în lărgirea schimbului intern şi extern de mărfuri, asigurarea stabilităţii banilor şi creşterii nivelului de trai al populaţiei. În R.S. România, **s.s. de p.** s-a format pe măsura dezvoltării planificate a economiei naţionale; el a fost introdus în 1950, apoi perfecţionat treptat (1954—1955, 1 ianuarie 1963, 1974—1975) urmărindu-se, de fiecare dată, transformarea lui într-un instrument economic mai eficient. Perfecţionările au avut loc pe calea înfăptuirii *reaşezărilor de preţuri* (v.), în sensul stabilirii acestora în funcţie de cheltuielile sociale de producţie. În socialism, perfecţionarea sistemului de preţuri, presupune, pe lîngă aducerea lui la condiţiile existente în momentul elaborării planului, şi previziunea dinamicii tuturor categoriilor de preţuri, potrivit evoluţiei ascendente a economiei naţionale, a diverselor ei ramuri şi produse principale. Numai în acest fel, **s.s. de p.** poate să devină cu adevărat un instrument de planificare, de optimizare a planului. Potrivit „Legii cu privire la regimul preţurilor şi tarifelor“ (nr. 19/1971) **s.s. de p.** din economia noastră naţională cuprinde următoarele categorii de preţuri: 1) *preţ al producătorului*; 2) *preţ de livrare* (v.); 3) *preţ cu amănuntul* (v.); 4) *tarife pentru serviciile prestate unităţilor socialiste şi populaţiei* (v.).

SISTEM TARIFAR, v. **SISTEM DE RETRIBUIRE A MUNCII.**

SISTEM VALUTAR, ansamblu de relaţii băneşti, izvorîte din organizarea *sistemului bănesc* (v.) şi de credit al unei ţări şi al decontărilor sale internaţionale cu alte ţări. **S.v.** *al ţărilor capitaliste* se formează iniţial în cadrul economiei naţionale şi evoluează împreună cu dezvoltarea producţiei şi circulaţiei mărfurilor şi a schimburilor internaţionale, transformîndu-se, odată cu formarea pieţei capitaliste mondiale, într-un **s.v.** *internaţional al capitalismului*. **S.v.** internaţional al capitalismului atinge cea mai înaltă treaptă de dezvoltare la începutul sec. al XX-lea, cînd la baza lui, în principalele ţări capitaliste, se află *etalonul aur* (v.) care îndeplineşte toate funcţiile banilor. Odată cu criza generală a capitalismului a început şi criza **s. v.** al capitalismului marcată prin prăbuşirea etalonului aur. Aurul a încetat să funcţioneze curent ca mijloc de circulaţie şi mijloc de plată. Îndeplinind numai celelalte funcţii ale banilor şi constituind doar mijlocul de reglementare definitivă a tranzacţiilor bancare şi a obligaţiilor dintre ţările capitaliste, aurul rămîne totuşi baza **s.v.** al capitalismului. Mărimea stocurilor de aur ale băncilor centrale indică potenţialul economic al statelor capitaliste. După prăbuşirea etalonului aur, a *etalonului aur-lingouri* (v.) şi instituirea *etalonului aur-devize* (v.) în circuitul internaţional de plăţi au început să se folosească tot mai mult valutele de hîrtie (dolari, lire sterline, franci francezi, franci elveţieni etc.). Statele capitaliste se amestecă tot mai mult în sfera decontărilor internaţionale fără numerar, aplică pe larg restricţii valutare, încheie convenţii de plăţi, efectuează devalorizări valutare etc. ceea ce dezorganizează profund **s.v.** al capitalismului. În 1944, la Conferinţa de la Bretton Woods, în cadrul **s.v.** internaţional s-au înfiinţat *Fondul Monetar Internaţional* (v.) şi *Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare* (v.) cu scopul de a reglementa decontările internaţionale şi de plăţi din cadrul sistemului mondial al capitalismului, de a oferi o mai mare stabilitate acestui sistem. Profundele perturbări valutare din ultimii ani (deficitul cronic al balanţelor de plăţi ale unui mare număr de ţări capitaliste, desele revalorizări, devalorizări şi flotări valutare, efectuate unilateral, fără raportare la prevederile statutului F.M.I., inflaţia generalizată şi intensă etc.) scot în evidenţă imposibilitatea menţinerii unei stabilităţi valutare în capitalismul contemporan, oricît de bine ar fi gîndite anumite tehnici şi instituţii valutare. Tocmai de aceea, în cercurile financiare ale ţărilor capitaliste şi, îndeosebi, în cadrul F.M.I. au sporit preocupările statelor pentru înfăptuirea unei largi reforme a **s.v.** internaţional, pentru aşezarea lui pe noi baze, care să oglindească veridic noul raport de forţe existent pe piaţa capitalistă, să ducă la soluţionarea unor probleme economice externe de mare importanţă (v. şi *criză valutară*). **S.v.** *al socialismului* a început să se formeze odată cu apariţia noii orînduiri, iar apoi, prin formarea sistemului mondial socialist, s-a transformat într-un **s.v.** *internaţional al socialismului*. Relaţiile de plăţi şi decontările internaţionale ale acestor ţări se construiesc pe principiile egalităţii în drepturi şi ale avantajului reciproc, desfăşurîndu-se planificat şi avînd la bază *monopolul valutar* (v.) al fiecărei ţări. Instrumentul principal al decontărilor fără numerar dintre ţările socialiste membre ale C.A.E.R., îl constituie *rubla transferabilă* (v.). Organele cele mai importante prin intermediul cărora se efectuează relaţiile de decontare şi de credit în ruble transferabile sînt: *Banca Internaţională de Colaborare Economică* (v.) şi *Banca Internaţională de Investiţii* (v.). În afară de acestea, o parte importantă a decontărilor fără numerar între ţările socialiste se efectuează în valute naţionale. Activitatea valutar-financiară a ţărilor socialiste, membre ale C.A.E.R., este coordonată de comisia de specialitate din cadrul acestuia. Prin adoptarea la cea de a XXV-a sesiune C.A.E.R. din iulie 1971, a „Programului complex al adîncirii şi perfecţionării în continuare a colaborării şi dezvoltării integrării economice socialiste a ţărilor membre ale C.A.E.R.“, relaţiile valutar-financiare ale acestor ţări sînt menite să intre într-o nouă etapă de dezvoltare. Astfel, se preconizează: întărirea rolului valutei colective internaţionale (rubla transferabilă); stabilirea economic fundamentată şi reciproc coordonată a cursurilor valutelor naţionale; efectuarea de studii şi întreprinderea unor măsuri concertate privind introducerea convertibilităţii rublei transferabile în valutele naţionale ale ţărilor membre al C.A.E.R. precum şi a convertibilităţii reciproce a valutelor naţionale ale acestor ţări. În R.S. România, un obiectiv esenţial al politicii economice îl constituie, în perioada care se deschide în faţa noastră, consolidarea mai departe a cursului leului, întărirea puterii lui de cumpărare atît în ţară, cît şi în relaţiile cu alte țări și, pe această bază, trecerea în perspectivă la convertibilitatea leului.

SISTEMATIZAREA TERITORIULUI, ansamblul de studii, proiecte și acțiuni, de lungă perspectivă, menite să contribuie la organizarea și utilizarea rațională a teritoriului, la repartizarea judicioasă, echilibrată a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, asigurîndu-se astfel înflorirea economică și social-culturală a tuturor județelor și localităților patriei. **S.t.** se bazează pe îmbinarea organică a criteriilor de eficiență economică cu cele social-politice. În țara noastră, întreaga acțiune de **s.** a **t.** se desfășoară pe baza „Legii privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale“, care prevede principiile și direcțiile acestui proces. Legea asigură cadrul juridic pentru organizarea și amenajarea pe bază de plan a orașelor și satelor, în concordanță cu progresul economic și social-general, restrîngerea perimetrului construibil al localităților la strictul necesar și folosirea optimă a teritoriului lor, transformarea unor localități rurale, care au perspective de dezvoltare, în centre economice și sociale cu caracter urban, adîncirea cooperării între localități, dezvoltarea într-o concepție unitară a rețelei comerciale și de servicii a căilor de comunicație, transport, energie, a unităților de învățămînt și social-culturale etc. și apropierea treptată a condițiilor de viață de la sate de cele de la orașe. În politica P.C.R. de sistematizare a teritoriului, orașelor și satelor, unul din principiile călăuzitoare esențiale este acela al asigurării unor condiții de viață egale pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, în spiritul echității socialiste, ștergerea treptată a deosebirilor dintre oraș și sat prin ridicarea satului la nivelul de dezvoltare a orașului. De asemenea, se urmărește valorificarea deplină a resurselor din fiecare zonă, îmbinarea armonioasă a producției industriale, agricole și a celorlalte activități economico-sociale și culturale etc.

SISTEMUL COLONIAL AL IMPERIALISMULUI, ansamblul de relații de dominație economică și politică a țărilor imperialiste (metropole) asupra țărilor exploatate, în stadiul monopolist de dezvoltare a capitalismului. **S.c.** al **i.** este o parte componentă organică a sistemului complex al economiei mondiale capitaliste. El cuprinde *colonii* (v.), *semicolonii* (v.) și *țări dependente* (v.). El s-a format la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, în cursul terminării împărțirii teritoriale a lumii între țările imperialiste. Colonii au existat în toate orînduirile bazate pe exploatare, tendința pentru acapararea de noi teritorii, fiind generată de agravarea contradicțiilor interne în cadrul unor state. Capitalismul monopolist a schimbat însă bazele colonialismului, lărgind dimensiunile acaparării coloniilor pînă la împărțirea teritorială a lumii, ceea ce nu s-a putut realiza în formațiunile social-economice precedente. În procesul trecerii de la capitalismul premonopolist la imperialism, statele imperialiste, folosind metode economice, dar mai cu seamă metode extraeconomice, au terminat împărțirea teritorială a lumii, înrobind popoarele multor țări și creînd vaste imperii coloniale. Astfel, la începutul sec. al XX-lea țările din Africa, Australia și o parte însemnată din Asia și America Latină erau transformate în țări dependente, colonii sau semicolonii de către un mic număr de state imperialiste. La începutul sec. al XX-lea, **s.c.** al **i.** cuprindea un teritoriu de 89 400 000 km², cu aproximativ 930 000 000 de locuitori, ceea ce reprezenta peste jumătate din populația globului din acea vreme (1 657 000 000). Transformarea capitalismului într-un sistem mondial de asuprire colonială și de subjugare economică și politică a majorității populației globului de către un pumn de țări imperialiste, nu constă numai, şi în primul rînd, în lărgirea dimensiunilor exploatării coloniale, ci în crearea unui sistem economic, politic şi juridic de noi relaţii de dominare, determinat de esenţa economică a imperialismului — dominaţia monopolurilor. De fapt, însăşi necesitatea formării **s.c.** al **i.** decurge în mod obiectiv din această trăsătură fundamentală, din esenţa economică a imperialismului. Dominaţia monopolurilor este temelia adîncirii tuturor contradicţiilor capitalismului, a amplificării concurenţei şi a unor forme de dezvoltare a ei între diferite organisme monopoliste, pentru extinderea dominaţiei asupra unor noi teritorii şi ducînd la puternice ciocniri şi conflicte de interese. Fiecare organism monopolist încearcă să consolideze situaţia lui prin acapararea de noi resurse de materii prime, pieţe de desfacere, sfere de export de capital. În aceste condiţii, împărţirea economică a lumii nu constituie o garanţie suficientă pentru asigurarea dominaţiei monopolurilor pe o piaţă sau alta, pe diverse sfere de influenţă. Ea nu elimină posibilitatea pătrunderii altor monopoluri pe aceste pieţe şi sfere de influenţă. Această garanţie este asigurată însă de crearea sistemului colonial, întrucît coloniile sînt pieţe închise, excluzînd posibilitatea apariţiei concurenţilor şi asigurînd astfel monopolurilor respective utilizarea tuturor resurselor materiale, umane, financiare şi naturale ale coloniilor în interesul lor. Drept urmare, formarea unui vast sistem colonial devine o necesitate şi, în acelaşi timp, o caracteristică importantă a imperialismului, a sistemului economic mondial capitalist. Cucerirea şi stăpînirea de noi teritorii coloniale de către ţările imperialiste au fost impulsionate, susţinute şi desăvîrşite cu ajutorul statului burghez ca instrument politic şi militar al promovării şi apărării intereselor capitalului financiar şi ale oligarhiei financiare. Exploatarea crîncenă a popoarelor din ţările coloniale a constituit şi mai constituie încă una din căile principale de asigurare a profitului ridicat de monopol. Salariile extrem de scăzute ale lucrătorilor din colonii, materiile prime ieftine au constituit condiţii deosebit de favorabile pentru exportul de capital din ţările imperialiste. Prin mecanismul exportului de capital, prin jefuirea bogăţiilor naturale, puterile imperialiste frînează dezvoltarea forţelor de producţie în ţările coloniale, împiedică crearea şi dezvoltarea ramurilor de bază ale industriei, necesare pentru cucerirea, consolidarea şi asigurarea independenţei naţionale a ţării. Economia ţărilor coloniale capătă un caracter de dezvoltare unilateral, transformîndu-se în anexe agrare şi surse de materii prime ale statelor imperialiste. Coloniile produc numai acele mărfuri cerute de către monopoluri. Ce mărfuri, în ce cantitate şi la ce preţuri vor fi cumpărate acestea, se hotărăşte de către metropole. Specializarea unilaterală a economiei obligă ţările coloniale ca produsele industriale necesare pentru consumul lor propriu să le cumpere din metropole, la preţuri ridicate de monopol. Întregul proces al reproducţiei în ţările coloniale, nivelul venitului naţional, condiţiile de viaţă ale populaţiei etc. depind de capitalul monopolist din metropole. Astfel, prin însuşi mecanismul sistemului economic mondial al capitalismului se reproduce robia colonială. Dominaţia monopolurilor în aceste ţări devine cauza fundamentală a înapoierii economice, condamnînd populaţia coloniilor la foame şi mizerie. Sistemul colonial de exploatare îmbină constrîngerea economică cu cea extraeconomică. Ziua de muncă ajungea la 14—16 ore, se exploata pe scară largă munca femeilor şi copiilor, se practica pe larg discriminarea rasială în ceea ce priveşte salarizarea, se folosea pe larg munca forţată. Exploatarea colonială a provocat în mod inevitabil ura şi lupta popoarelor coloniale pentru alungarea cotropitorilor, cucerirea independenţei naţionale, luptă care a căpătat o amploare deosebită după cel de-al doilea război mondial. În condiţiile adîncirii contradicţiilor dintre metropole şi colonii, ale amplificării luptei de concurenţă dintre puterile imperialiste, agravării contradicţiilor economice interimperialiste, ale exemplului şi forţei de atracţie a sistemului mondial socialist, ale sprijinului ţărilor socialiste, mişcarea revoluţionară contemporană de eliberare naţională a distrus **s.c.** al **i.** Destrămarea acestui sistem a fost un proces obiectiv necesar, rodul marilor lupte ale popoarelor din ţările coloniale. Ţările imperialiste, prin metode şi forme noi, prin diferite practici ale neocolonialismului încearcă să împiedice transformările radicale desfăşurate în ţările eliberate, cucerirea şi consolidarea independenţei economice (v. şi *criza generală a capitalismului; neocolonialism*).

SISTEMUL ECONOMIC MONDIAL CAPITALIST, totalitatea economiilor naţionale interdependente ale ţărilor capitaliste, a relaţiilor economice capitaliste internaţionale. **S.e.m.c.** s-a format în condiţiile în care revoluţia industrială s-a extins în afara graniţelor naţionale ale Angliei, cuprinzînd în sfera ei şi alte state (Franţa, America, Germania ş.a.). Acest proces a fost desăvîrşit la sfîrşitul sec. al XIX-lea, cînd pe calea dezvoltării capitaliste a pornit un număr important de state. Un rol însemnat în formarea şi dezvoltarea **s.e.m.c.** l-a avut constituirea statelor naţionale, care au influenţat puternic dezvoltarea forţelor de producţie, lărgirea pieţei naţionale şi a celei internaţionale. La începutul sec. al XX-lea **s.e.m.c.** s-a transformat într-un sistem unic şi atotcuprinzător. Principalele trăsături ale **s.e.m.c.:** exploatarea omului de către om; exploatarea popoarelor din colonii şi din ţările slab dezvoltate de către burghezia ţărilor capitaliste dezvoltate; dominaţia statelor puternice asupra celor slabe; adîncirea decalajelor dintre ţările dezvoltate şi cele subdezvoltate sau în curs de dezvoltare; concurenţa şi lupta dintre diferitele grupuri monopoliste internaţionale, precum şi dintre puterile imperialiste. De asemenea, se caracterizează prin mecanismul spontan, anarhic şi ciclic al vieţii economice. Ca rezultat al victoriei Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, s-a format sistemul economic socialist, **s.e.m.c.** încetînd să mai fie atotcuprinzător. Ulterior, pe măsura accentuării *crizei generale a capitalismului* (v.) şi a victoriei revoluţiei socialiste în alte ţări, sfera **s.e.m.c.** s-a restrîns continuu (v. şi *mod de producţie capitalist*).

SISTEMUL ECONOMIC MONDIAL SOCIALIST, totalitatea economiilor naţionale ale statelor socialiste independente şi suverane, bazate pe proprietatea socialistă a fiecăruia asupra mijloacelor de producţie şi pe relaţiile economice de tip nou dintre aceste state, fundamentate pe principiile marxism-leninismului şi internaţionalismului socialist, ale respectării suveranităţii şi independenţei naţionale, neamestecului în treburile interne, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc şi întrajutorării tovărăşeşti. „Prin sistemul mondial socialist noi înţelegem nu un bloc în care statele se contopesc într-un singur tot, renunţînd la suveranitatea lor naţională, ci afirmarea socialismului ca forţă internaţională prin victoria sa în mai multe state independente, care se dezvoltă de sine stătător şi îşi organizează relaţiile între ele pe principiile noi ale marxism-leninismului şi internaţionalismului socialist“ *(Nicolae Ceauşescu)*. Apartenenţa unei ţări la **s.e.m.s.** este determinată în mod obiectiv de existenţa unor trăsături esenţiale cum sînt: instaurarea şi consolidarea puterii politice a clasei muncitoare, în alianţă cu ţărănimea şi alte pături muncitoare, în frunte cu partidul marxist-leninist; instaurarea proprietăţii socialiste asupra principalelor mijloace de producţie; lichidarea exploatării omului de către om; organizarea şi conducerea planificată a economiei naţionale; înfăptuirea repartiţiei bunurilor materiale după cantitatea şi calitatea muncii etc. Unitatea ţărilor socialiste se bazează pe identitatea ţelurilor fundamentale, pe comunitatea de orînduire socială, pe ideologia comună. **S.e.m.s.** a apărut în urma afirmării, în perioada postbelică, a socialismului ca sistem mondial, ca rezultat al victoriei revoluţiei socialiste într-un şir de state din Europa, Asia şi America Latină. În prezent, **s.e.m.s.** este constituit din 14 state suverane şi independente: R.P. Albania, R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, R.P. Chineză, R.P.D. Coreeană R. Cuba, R.D. Germană, R.S.F. Iugoslavia, R.P.Mongolă, R.P. Polonă, R.S. România, R.P. Ungară, U.R.S.S. şi R.D. Vietnam. **S.e.m.s.** cuprinde circa o treime din suprafaţa globului şi un sfert din populaţia lumii. Prin succesele remarcabile obţinute în producţia bunurilor materiale, în dezvoltarea ştiinţei, învăţămîntului şi culturii, în formarea omului nou, în asigurarea progresului şi păcii în întreaga lume, **s.e.m.s.** a devenit tot mai mult factorul hotărîtor al dezvoltării omenirii, adîncind criza generală a capitalismului şi slăbind poziţiile imperialismului în lume. Odată cu formarea **s.e.m.s.** s-a ridicat pentru prima oară problema organizării unor relaţii economice internaţionale de tip nou, radical deosebite de cele impuse de imperialism (bazate pe dominaţie, inechitate, asuprire şi dictat), care să asigure dezvoltarea şi înflorirea fiecărui stat socialist şi a sistemului în ansamblu, o largă şi fructuoasă conlucrare între naţiuni libere şi egale în drepturi, îmbinarea armonioasă între interesele lor naţionale şi internaţionale şi să ofere popoarelor lumii un model de convieţuire echitabilă. Unul din principiile fundamentale ale relaţiilor socialiste interstatale este egalizarea nivelurilor de dezvoltare a ţărilor care edifică noua orînduire socială, ridicarea tuturor la un grad superior de civilizaţie şi bunăstare. În felul acesta, **s.e.m.s.** îşi afirmă superioritatea faţă de capitalism, demonstrînd că este singura cale pentru lichidarea subdezvoltării şi inegalităţii dintre state. Factorul esenţial al apropierii nivelurilor economice ale ţărilor socialiste îl constituie dezvoltarea puternică a forţelor de producţie în fiecare ţară, pe baza industrializării socialiste, prin mobilizarea maximă şi folosirea eficientă a resurselor proprii materiale, umane şi financiare şi folosirea avantajelor care decurg din diviziunea internaţională socialistă a muncii şi din relaţiile economice cu celelalte state ale lumii, indiferent de orînduirea lor socială. În perioada 1950—1972, producţia industrială a ţărilor socialiste a sporit de 8,42 ori, în timp ce în ţările capitaliste dezvoltate creşterea a fost de 3,05 ori, iar în ţările în curs de dezvoltare de 5,24 ori. Ca urmare, ponderea **s.e.m.s.** în producţia industrială mondială a crescut de la 20% în 1950, la circa 40% în 1972, iar în comerţul mondial de la 8,5% în 1950, la 12% în 1970. În intervalul 1950—1972, producţia industrială a ţărilor socialiste a crescut, după cum urmează: R.P. Bulgaria de 14 ori; R.S. Cehoslovacă de 5,75 ori; R.P.D. Coreeană (1949—1970) de 21 ori; R. Cuba (1962—1968) cu 116%; R.D. Germană de 6,03 ori; R.S.F. Iugoslavia de 6,92 ori; R.P. Mongolă de 8,69 ori; R.P. Polonă de 9,38 ori; R.S. România de 14 ori; R.P. Ungară de 5,89 ori; U.R.S.S. de 7,91 ori; R.D. Vietnam (1955=100) de 12 ori. În R.P. Chineză, sarcinile dezvoltării industriei în cincinalul 1966—1970 au fost realizate, iar în unele ramuri depăşite. În R.P. Albania, ritmul mediu anual al producţiei industriale prevăzut în cincinalul 1971—1975 este de 10,0—10,7%. În procesul industrializării socialiste în *R.P. Albania*, o atenţie deosebită s-a acordat industriei cărbunelui, materialelor de construcţie, textile şi alimentare, energetică; în *R.P. Bulgaria* au fost create şi dezvoltate ramuri industriale hotărîtoare pentru progresul economic: electrotehnica, construcţiile de maşini, chimia, energia electrică; în *R.S. Cehoslovacă*, ritmuri înalte de creştere cunosc industria energetică, construcţiile de maşini, electronică, chimică, siderurgică, alimentară etc.; în *R.P. Chineză* au fost construite noi ramuri şi întreprinderi, cu prioritate în industria construcţiilor de maşini, radio-tehnică, electronică, chimică, construcţii navale, textilă şi alimentară; în *R.P.D. Coreeană* au fost obţinute succese importante în domeniul energeticii, industriei metalurgice, uşoare; în *R. Cuba* se depun eforturi susţinute pentru modernizarea şi diversificarea economiei naţionale, creşteri importante cunoscînd industria extractivă, a zahărului şi cea a materialelor de construcţii; în *R.D. Germană* are loc un amplu proces de modernizare a economiei naţionale, realizări importante obţinîndu-se în industria energetică, chimică, siderurgică, uşoară şi alimentară; în *R.S.F. Iugoslavia* au apărut şi s-au dezvoltat noi ramuri şi subramuri industriale: autocamioane, tractoare, construcţii de nave, electrotehnică, chimică etc.; în *R.P.Mongolă* o atenţie deosebită se acordă industriei extractive şi prelucrătoare; în *R.P. Polonă* ritmuri susţinute de creştere au înregistrat industria chimică, siderurgică, construcţiile de nave etc.; în *R.S. România* se dezvoltă ramurile purtătoare ale progresului tehnico-ştiinţific actual: energetica, siderurgia, construcţiile de maşini, electrotehnica şi electronica, chimia etc.; dezvoltarea prioritară a industriei grele este îmbinată cu creşterea producţiei bunurilor de consum; în *R.P. Ungară* s-a dezvoltat industria energetică, construcţiile de maşini, siderurgică, chimică, textilă şi alimentară etc.; *Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste* a devenit astăzi o mare putere industrială, posedînd o industrie diversificată, complexă şi modernă, ea reprezentînd circa o cincime din producţia industrială mondială; în *R.D. Vietnam*, cu toate distrugerile pricinuite de război, au fost depuse eforturi importante în dezvoltarea industriei; în prezent, în noile condiţii are loc un amplu proces de refacere a economiei naţionale, de creare şi dezvoltare a unei industrii puternice. Organizarea agriculturii pe baze socialiste a permis ţărilor socialiste să orienteze agricultura pe calea intensivă şi să realizeze importante sporuri la producţia vegetală şi animală. Se dezvoltă cu succes ştiinţa, învăţămîntul şi cultura. Toate acestea determină un ritm superior de creştere a venitului naţional pe locuitor în comparaţie cu cel realizat de ţările capitaliste. Sarcinile edificării noii orînduiri se realizează în condiţii de mare diversitate, determinate de stadiul de dezvoltare economico-socială şi particularităţile ţărilor socialiste. Diversitatea condiţiilor concrete economice, sociale şi naţionale impune ca fiecare ţară să folosească forme, metode şi mijloace specifice de rezolvare a problemelor legate de organizarea, conducerea şi planificarea economiei naţionale, de perfecţionarea vieţii economice şi sociale, îndeplinind astfel o sarcină naţională şi, în acelaşi timp, internaţională. Partidul Comunist Român situează pe primul plan, în politica internaţională, dezvoltarea raporturilor de prietenie şi colaborare internaţională cu toate ţările socialiste. În perioada 1960—1973, comerţul exterior al R.S. România cu ţările socialiste a sporit de la 5 981 la 17 852 milioane lei-valută. În 1973, circa 50% din comerţul exterior al ţării noastre se realiza cu ţările socialiste, din care 43% cu ţările membre ale C.A.E.R., pe primul loc situîndu-se U.R.S.S. cu 21%. Odată cu sporirea potenţialului economic al fiecărei ţări socialiste se lărgesc posibilităţile de participare la intensificarea schimburilor în cadrul **s.e.m.s.** Încheierea acordurilor bi şi multilaterale de colaborare economică şi tehnico-ştiinţifică, de regulă, pe perioada planurilor cincinale, consultările periodice şi stabilirea livrărilor reciproce de mărfuri, practicarea unui sistem de preţuri eliberat de oscilaţiile conjuncturale ale pieţei mondiale etc. favorizează adaptarea reciprocă la nevoile partenerilor, operativitatea şi stabilitatea în relaţiile economice (v. şi *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc; egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a ţărilor socialiste; mod de producţie socialist*).

SISTEMUL PARTICIPAŢIILOR, legături între întreprinderile capitaliste care permit unor societăţi, unor grupuri financiare sau monopoluri să controleze sau să domine, cu ajutorul deţinerii de acţiuni ale altor întreprinderi, capitaluri mult mai mari decît cele proprii. Prin **s.p.**, o societate principală, „societatea mamă“, deţine pachetul de control al acţiunilor unei alte societăţi, „societatea fiică“. Aceasta, la rîndul ei, acaparează pachetul de control al acţiunilor „societăţii nepoate“ şi păienjenişul continuă. **S.p.** facilitează intensificarea procesului de îngemănare a diferitelor forme funcţionale ale capitalului şi întăreşte puterea şi influenţa oligarhiei financiare. În condiţiile capitalismului contemporan, **s.p.** a luat o largă răspîndire.

S.M.A., v. **STAŢIUNE PENTRU MECANIZAREA AGRICULTURII.**

SMITH [pron. smiθ], Adam (1723—1790), economist scoţian, unul din întemeietorii economiei politice burgheze clasice. **S.** a tratat, pentru prima oară, în mod sistematic, problemele fundamentale ale economiei politice: a arătat că sursa valorii este munca, indiferent de ramura de producţie; s-a apropiat de înţelegerea izvorului plusvalorii şi a enunţat ideea profund ştiinţifică potrivit căreia profitul capitalist şi renta funciară constituie o reţinere din produsul creat de clasa muncitoare. Filonul ştiinţific al operei sale a fost preluat de către *D. Ricardo* (v.), iar apoi, pe baze noi, cu consecvenţă şi de pe poziţiile proletariatului, de către *K. Marx* (v.). Arătînd meritele lui **S.**, Marx a scos în relief şi limitele sale istorice, natura contradictorie şi inconsecvenţa concepţiilor lui, ca şi caracterul eronat al unora din ideile sale (spre exemplu, aceea că întregul capital acumulat ar fi cheltuit numai pentru salariile muncitorilor). Laturile neştiinţifice ale operei lui **S.** au constituit şi mai constituie şi azi o sursă de inspiraţie a economiştilor burghezi vulgari, apologeţi ai capitalismului. *Op.pr.:* „Teoria sentimentelor morale“ (1759); *„Avuţia naţiunilor, cercetare asupra naturii şi cauzelor ei“* (1776, v.). Ultima lucrare a fost publicată şi în ţara noastră, în două volume (vol. I, 1962, şi vol. al II-lea, 1965).

SOCIALISM, v. **MOD DE PRODUCŢIE SOCIALIST.**

SOCIALISM ASOCIAŢIONIST, variantă a socialismului constituită teoretic înaintea marxismului şi care pune accentul pe asocierea oamenilor în activitatea lor în unităţi colective relativ restrînse şi independente, cum sînt cooperativele, falansterele, armoniile etc. Pe plan teoretic, el a apărut ca o reacţie faţă de capitalism în condiţiile cînd clasa muncitoare nu devenise încă o clasă pentru sine, capabilă să înlăture capitalismul şi să făurească socialismul. Sub aspect practic, **s.a.** preconiza măsuri de apărare a maselor muncitoare în faţa accentuării exploatării capitaliste şi de autoorganizare. Prin creşterea numărului şi lărgirea treptată a „asociaţiilor de muncă“ se spera că se va ajunge la înlăturarea capitalismului şi intronarea socialismului. Experimentele falansterelor în Franţa şi Ţara Românească au dat greş ca şi armoniile în America. Cooperativele au prins rădăcini, fără însă a putea deveni prin sine mijloace de înlăturare a capitalismului (v. şi *socialism utopic*).

SOCIALISM UTOPIC, ansamblu de concepţii cu privire la socialism şi comunism, care au precedat socialismul ştiinţific. Socialiştii utopici susţineau necesitatea reorganizării societăţii burgheze, propunînd proiecte fanteziste despre viitoarea societate socialistă, rupte de condiţiile obiective ale vieţii social-economice, de legile economice obiective, în afara luptei de clasă. Necesitatea creării noii societăţi era privită de ei ca ceva impus de raţiune, de cerinţele realizării unui ideal moral, ca un adevăr absolut al dreptăţii eterne. **S.u.** reprezintă o reflectare în gîndire a numeroaselor proteste ale maselor populare împotriva exploatării la începuturile dezvoltării modului de producţie capitalist cînd, deşi clasa muncitoare se ridica împotriva jugului capitalist, ea nu era încă conştientă de misiunea sa istorică de organizator şi conducător al celor exploataţi în lupta pentru răsturnarea vechii orînduiri şi făurirea uneia noi, drepte, lipsite de exploatare. În problema dezvoltării societăţii omeneşti, **s.u.** avea la bază o concepţie idealistă, ceea ce a împiedicat înţelegerea interdependenţelor şi intercondiţionărilor existente între procesele şi fenomenele economice, sociale şi politice. Deşi critica proprietăţii private şi revendicarea proprietăţii obşteşti au apărut încă la unii gînditori antici, primele teorii ale **s.u.** mai închegate s-au conturat abia în perioada naşterii primilor germeni ai capitalismului şi s-au concretizat în „tratate“, „note de călătorie“, „testamente“, „scrisori“, expresie a revoltei maselor împotriva metodelor violente ale acumulării primitive a capitalului, a aspiraţiilor celor exploataţi spre o orînduire dreaptă, lipsită de exploatare. Concepte mai închegate al **s.u.** au fost prezentate în cartea gînditorului englez *T. Morus* (v.) „Utopia“ (1516) şi în cartea gînditorului italian *T. Campanella* (v.) „Cetatea soarelui“ (1623). **S.u.** s-a cristalizat ca un curent de gîndire la începutul sec. al XIX-lea, culminînd cu cei trei mari reprezentanţi ai săi: *H. Saint-Simon* (v.), socialist utopic francez, care, în lucrările „Despre sistemul industrial“ şi „Catehismul industrialilor“, considera capitalismul industrial ca o treaptă necesară a progresului, preconizînd, totodată, instaurarea unei societăţi superioare în care toţi vor participa la muncă, în care economia se va dezvolta planificat, iar statul urma să fie înlocuit cu o „administrare a lucrurilor“, toate acestea realizate însă cu ajutorul claselor avute; *Ch. Fourier* (v.), socialist utopic francez, care, în lucrările „Teoria celor patru mişcări şi a destinelor generale“ şi „Tratatul despre asociaţia domestic-agricolă“, după ce face o ascuţită critică societăţii burgheze, preconiza o orînduire viitoare a „armoniei“; *R. Owen* (v.), socialist utopic englez, care, în lucrarea „Noua lume morală“, criticînd capitalismul în numele raţiunii, preconiza crearea unei „noi lumi“ întemeiate pe proprietatea socială. Cu toate limitele şi erorile concepţiei lor, meritul acestor gînditori constă în critica aspră şi pătrunzătoare a societăţii bazate pe exploatare, în dorinţa de a găsi calea spre o orînduire nouă, dreaptă, într-o serie de ipoteze geniale cu privire la caracterul şi structura viitoarei societăţi socialiste. Astfel, ei au intuit în mod genial unele trăsături ale socialismului şi comunismului cum sînt: necesitatea lichidării proprietăţii private, legătura dintre bunăstarea societăţii şi cea a individului, organizarea planificată a producţiei, desfiinţarea opoziţiei dintre oraş şi sat, dintre munca fizică şi cea intelectuală, repartiţia după muncă, respectiv după nevoi şi obligaţia tuturor membrilor societăţii de a munci, dezvoltarea multilaterală a omului, dispariţia statului odată cu dispariţia claselor etc. Socialiştii utopici opuneau capitalismului socialismul. Ei au pus pentru prima oară problema socialismului ca problemă a unui nou sistem de producţie. Datorită insuficientei dezvoltări a societăţii capitaliste, a contradicţiilor sociale, gînditorii **s.u.** nu au reuşit însă să pătrundă în esenţa proceselor economice și sociale. Socialiștii utopici au privit formarea noii societăți nu ca rezultat obiectiv al dezvoltării vieții materiale a societății, ci ca necesitate a materializării ideilor, prin simpla propagare a lor și prin forța exemplului unor așa-numite colonii comuniste. **S.u.** „n-a fost în stare nici să explice esența robiei salariate sub capitalism, nici să descopere legile dezvoltării acestuia, nici să găsească *forța socială* în stare să devină creatoarea unei noi societăți“ *(V.I. Lenin)*. Transformarea socialismului din utopie în știință a fost impusă de viață, de dezvoltarea societății, de crearea și aplicarea materialismului dialectic și istoric, realizată de către *K. Marx* (v.) și *F. Engels* (v.), care au preluat elementele valoroase ale **s.u.** devenind astfel unul dintre izvoarele teoretice ale marxismului. În *România*, figura cea mai reprezentativă a **s.u.** a fost *T. Diamant* (v.), umanist și înflăcărat patriot, discipol al lui Ch. Fourier. Pe baza teoriei **s.u.**, Diamant a întemeiat în 1835 colonia „Soții agronomi“ de la Scăieni-Prahova. **S.u.** a influențat și pe alți gînditori din țara noastră, ca Cezar Bolliac, I. Heliade Rădulescu, Ion Ionescu de la Brad, Bolyai Farkaș ș.a.

SOCIALIZARE A MUNCII, proces prin care, ca urmare a dezvoltării și socializării forțelor de producție prin adîncirea diviziunii muncii, creșterea nivelului de concentrare și centralizare a producției, extinderea cooperării și specializării, munca devine tot mai socială. Pe toate treptele de dezvoltare a societății munca are un caracter social, în sensul că, pentru a produce, oamenii intră în anumite relații între ei în procesul de muncă. Pe măsura dezvoltării forțelor de producție, a diviziunii sociale a muncii, se lărgesc relațiile între cei care participă la procesul de muncă, un număr tot mai mare de lucrători conlucrează la realizarea unui anumit produs. Creșterea gradului de concentrare și centralizare a producției determină și o concentrare în întreprinderi mari și foarte mari a unui număr tot mai însemnat de lucrători. În condițiile revoluției științifice-tehnice contemporane, ritmul rapid de dezvoltare a forțelor de producție, gradul înalt de specializare și diversificare a producției, determină, odată cu creșterea nivelului de socializare a producției, și **s.m.** Esența și caracterul acestor relații sînt date însă de forma de proprietate asupra mijloacelor de producție existentă în fiecare orînduire socială. În *capitalism*, s-au dezvoltat continuu forțele de producție, diviziunea muncii, cooperarea în muncă, a crescut gradul de concentrare și centralizare a capitalului, dimensiunile întreprinderilor. Acestui caracter tot mai social al muncii, în condițiile existenței proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, îi corespunde însușirea privată a rezultatelor muncii. Drept urmare, în orînduirea capitalistă, deși se realizează un nivel înalt de **s.** a **m.**, munca nu se poate manifesta în mod direct, ca muncă socială, ci indirect, prin intermediul schimbului de mărfuri, al pieței. În *socialism*, datorită proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, munca devine socializată la nivelul întregii societăți și se manifestă ca muncă nemijlocit socială. Acest nivel de socializare, care corespunde unui stadiu avansat de dezvoltare a forțelor de producție, face posibilă și necesară planificarea muncii, repartizarea ei pe diferite domenii de activitate, în funcție de nevoia socială. În România, promovarea cu consecvență a politicii de industrializare socialistă a determinat o creștere continuă și rapidă a forțelor de producție, o permanentă adîncire a diviziunii sociale a muncii, a specializării producției și, pe această bază, a gradului de **s.** a **m.** (v. și *muncitor productiv colectiv*).

SOCIALIZARE A PRODUCȚIEI, proces de apariție și dezvoltare a caracterului social al forțelor de producție, care se manifestă prin concentrarea şi centralizarea producţiei în întreprinderi mari şi foarte mari, prin dezvoltarea diviziunii sociale a muncii, prin specializarea producţiei, prin extinderea cooperării lucrătorilor, astfel încît produsele muncii sînt rezultatul muncii lucrătorilor din mai multe ramuri şi subramuri economice. Producţia este întotdeauna socială, ea fiind rezultatul unor producători uniţi între ei, prin anumite relaţii de producţie, determinate de nivelul de dezvoltare a forţelor de producţie. „Prin urmare, dacă este vorba de producţie, este vorba întotdeauna de producţia care are loc pe o anumită treaptă de dezvoltare socială, de producţia unor indivizi sociali“ *(K. Marx)*. Forme ale **s.p.** apar din cele mai vechi timpuri, odată cu apariţia diviziunii muncii şi a cooperaţiei şi se dezvoltă pe măsura progreselor realizate în creşterea şi perfecţionarea forţelor de producţie ale societăţii, influenţînd asupra acestora şi determinînd o creştere a rodniciei muncii sociale. În *capitalism*, s-au dezvoltat, în proporţii nemaiîntîlnite faţă de formaţiunile precedente, forţele de producţie, diviziunea muncii, cooperarea în muncă, a crescut gradul de concentrare şi centralizare a capitalului, au crescut dimensiunile întreprinderilor, reunind munca a mii şi mii de muncitori, marfa transformîndu-se dintr-un produs al muncii individuale într-un produs al muncii sociale. S-au intensificat considerabil legăturile economice dintre diferite genuri de activitate economică, dintre ramuri şi subramuri, precum şi dintre diferite ţări. *Cooperaţia capitalistă simplă* (v.) şi *manufactura* (v.) deşi au marcat un pas însemnat în dezvoltarea forţelor de producţie, în extinderea diviziunii muncii şi a cooperării, în creşterea nivelului de concentrare a producţiei, rolul hotărîtor pentru desfăşurarea acestui proces l-au avut apariţia şi dezvoltarea producţiei maşiniste, înfăptuirea, pe această bază, a *revoluţiei industriale* (v.) Dezvoltînd forţele de producţie pe baza producţiei maşiniste, capitalismul a determinat o creştere rapidă a gradului de concentrare şi centralizare a capitalului, a adîncit sub toate formele diviziunea socială a muncii, a mărit considerabil proporţiile întreprinderilor, dînd naştere marilor monopoluri, în cadrul cărora se realizează un nivel înalt de specializare a forţelor de producţie. Revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană, prin impulsul nou dat dezvoltării forţelor de producţie, ridică pe o treaptă superioară concentrarea producţiei şi a capitalului, dezvoltă şi mai mult diviziunea muncii şi amplifică legăturile de specializare şi cooperare în producţie, determinînd o creştere şi mai mare a caracterului social al forţelor de producţie. *În condiţiile dominaţiei proprietăţii privat-capitaliste asupra mijloacelor de producţie, caracterului tot mai social al producţiei îi corespunde o însuşire individuală a rezultatelor muncii.* Aceasta reprezintă contradicţia fundamentală a capitalismului, care, pe măsura creşterii gradului de socializare a forţelor de producţie, cunoaşte forme noi de manifestare. Capitalismul creează astfel, prin gradul înalt de socializare a forţelor de producţie, condiţiile obiective ale trecerii la orînduirea socialistă. În *socialism*, prin crearea de noi ramuri şi subramuri, prin diversificarea producţiei se accentuează caracterul social al forţelor de producţie. Totodată, prin instaurarea proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie, se realizează concordanţa dintre caracterul social al producţiei şi forma de însuşire a mijloacelor de producţie şi a produselor muncii, ducînd la dispariţia *contradicţiei fundamentale a capitalismului*. Ridicarea gradului de socializare a forţelor de producţie prin concentrarea mijloacelor de producţie în unităţi economice mari, perfecţionarea formelor de diviziune a muncii, de cooperare şi specializare a producţiei, se realizează în condiţiile existenţei relaţiilor de producţie socialiste, care fac ca produsele muncii să aparţină proprietarilor socialişti uniţi, întregului popor. Înfăptuirea procesului de **s. a p.** are loc în mod planificat, odată cu dezvoltarea de ansamblu a forţelor de producţie, pe baza aplicării cuceririlor revoluţiei ştiinţifice-tehnice în producţie. Existenţa celor două forme de proprietate socialistă, de stat şi cooperatistă, exprimă niveluri diferite de **s.a.p.** În cazul proprietăţii socialiste de stat, în care mijloacele de producţie sînt socializate la nivelul întregului popor, **s.p.** se realizează prin extinderea ei, pe măsura dezvoltării forţelor de producţie, asupra unui volum tot mai mare de bunuri şi servicii şi prin perfecţionarea relaţiilor de colaborare între lucrătorii întreprinderilor de stat. Proprietatea cooperatistă, al cărui grad de socializare se realizează la nivelul unor colective de producători, cunoaşte un proces continuu de ridicare a **s.p.** Căile de înfăptuire a socializării pot fi diferite în funcţie de condiţiile de producţie, de gradul de dezvoltare a forţelor de producţie, de creşterea avutului obştesc din fiecare cooperativă. În România, ridicarea nivelului de socializare în cadrul proprietăţii cooperatiste se realizează prin extinderea colaborării în producţie între diferite cooperative de producţie sau între acestea şi întreprinderile de stat, prin construirea în comun a unor obiective economice şi social-culturale, valorificarea unor produse etc. (v. şi *proprietate*).

SOCIALIZAREA MIJLOACELOR DE PRODUCŢIE, trecerea mijloacelor de producţie din proprietate privată în mîna celor ce muncesc, în proprietate socialistă. **S.m.** de **p.** este o necesitate obiectivă, o legitate general valabilă pentru toate ţările care trec la socialism şi care decurge din acţiunea *legii concordanţei relaţiilor de producţie cu caracterul şi nivelul forţelor de producţie* (v.). Trecerea mijloacelor de producţie în proprietate socialistă asigură concordanţa generală a relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie, înlătură contradicţia fundamentală a capitalismului, dintre caracterul social al producţiei şi însuşirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii. Formele şi metodele de înfăptuire a **s.m.** de **p.** pot fi diferite de la o ţară la alta, în funcţie de gradul de dezvoltare economică, de nivelul de concentrare a producţiei în diferite sectoare ale economiei, de raportul de forţe dintre clase şi de alţi factori. Principalele căi de **s.** a **m.** de **p.** sînt: *naţionalizarea socialistă* şi *cooperativizarea socialistă a micilor producători de mărfuri.* Înfăptuirea naţionalizării şi cooperativizării duce la constituirea celor două forme de proprietate socialistă, de stat şi cooperatistă, la formarea economiei socialiste unitare. În România, **s.m.** de **p.** s-a realizat ca urmare a trecerii în proprietatea socialistă de stat a întregului popor a principalelor mijloace de producţie prin actul naţionalizării din 11 iunie 1948 şi încheierea procesului de transformare socialistă a agriculturii în martie-aprilie 1962.

SOCIETATE 1. (Comunitate socială) Sistem organizat de grupare a oamenilor în procesul existenţei lor sociale, ansamblu unitar, istoriceşte determinat de relaţii interactive între oameni. În istoria gîndirii sociale au fost dezvoltate diferite curente şi concepţii idealiste, neştiinţifice care explicau **s.** fie prin analogie cu un organism (curentul organicist, biologist), fie că o puneau în dependenţă de factorul geografic, rasial, etnic sau spiritual-psihic. Explicarea ştiinţifică a societăţii a fost dată de *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.), care au arătat rolul determinant al relaţiilor de producţie. „Totalitatea acestor relaţii de producţie constituie structura economică a societăţii, baza reală pe care se înaltă o suprastructură juridică şi politică şi căreia îi corespund forme determinate ale conştiinţei sociale“ *(K.Marx).*

În cadrul oferit de relaţiile interactive ale societăţii, oamenii, producători ai valorilor materiale şi spirituale, făuritori ai vieţii lor sociale, se organizează în forme şi grupări sociale ca familia, clasele sociale, organizaţiile politice, comunităţile istorice umane. Societatea umană, precum şi structurile care intră în alcătuirea ei, evoluează şi se dezvoltă în decursul istoriei, în funcţie de evoluţia şi succesiunea istorică a modurilor de producţie. **2.** (Comunitate economică) Reuniune a mai multor persoane, numite *asociaţi*, care contribuie la formarea unui fond social comun în scopul desfăşurării unei anumite activităţi şi al împărţirii rezultatelor obţinute. **S.** constituie o persoană juridică la baza căreia stă un contract de asociere. **S.** *anonimă pe acţiuni*, **s.** al cărui capital este format prin contribuţia asociaţilor sub forma unor înscrisuri reprezentînd fracţiuni ale capitalului social de valoare egală şi constante, numite *acţiuni* (v.), şi care nu au nici o specificare în legătură cu proprietarul lor. Drepturile acţionarilor sînt încorporate în acţiuni şi se transmit odată cu ele. Patrimoniul **s.** anonime pe acţiuni constituie garanţia materială a desfăşurării activităţii **s.**, răspunderea acţionarilor limitîndu-se la valoarea capitalului subscris. În condiţiile capitalismului, **s.** anonimă pe acţiuni constituie un instrument juridic prin care se realizează concentrarea capitalurilor şi obţinerea profiturilor înalte de monopol. **S.** *în comandită* este formată din două categorii de asociaţi: unii (comanditaţi) răspund pentru obligaţiile asumate de **s.** în mod subsidiar, dar solidar şi nelimitat; alţii (comanditarii) numai de mărimea contribuţiei lor la formarea capitalului. În condiţiile în care aportul comanditarilor este reprezentat prin acţiuni, **s.** este denumită **s.** în comandită pe acţiuni; în celelalte cazuri constituie **s.** în comandită simplă. **S.** *în nume colectiv*, **s.** în care aportul asociaţilor sub forma de părţi sociale este netransmisibil, obligaţiile **s.** fiind garantate atît cu patrimoniul ei, cît şi prin răspunderea subsidiară, solidară şi nelimitată a tuturor asociaţilor. **S.** *cooperativă*, asociaţie la care participă micii producători ori consumatori, în scopul satisfacerii unor anumite necesităţi, prin înfiinţarea unei întreprinderi comune, care desfăşoară un schimb reciproc de activităţi între asociaţii şi asociaţie. După obiectul lor, **s.** cooperative cuprind cooperativele de consum şi cooperativele de producţie, care, la rîndul lor, sînt specializate într-un anumit domeniu. De exemplu, **s.** cooperative de consum includ cooperative de consum, de locuinţe etc.; **s.** cooperative de producţie cuprind: cooperative de credit, cooperative de folosire în comun a mijloacelor de producţie, cooperative de asigurări, cooperative de muncă, cooperative de producere în comun etc.

SOCIETATE MIXTĂ 1. Formă de cooperare economică şi tehnico-ştiinţifică pe plan extern, constînd în organizarea şi promovarea unui tip special de întreprinderi în domeniul producţiei industriale şi agricole, al activităţii de construcţii, transporturi, comerţ, cercetare şi servicii, care poate lua naştere pe teritoriul ţării noastre cu participarea unor parteneri străini sau în străinătate, cu participare românească. Promovînd consecvent şi activ colaborarea şi cooperarea cu toate ţările, pe baza principiilor independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc, România participă, ca parte interesată, la constituirea unor asemenea **s.m.** cu ţările socialiste, cu ţările în curs de dezvoltare, precum şi cu ţările capitaliste dezvoltate. Cooperarea între unităţi economice din ţări socialiste şi întreprinderi din state capitaliste a fost folosită încă din primii ani de existenţă a socialismului în Uniunea Sovietică. (Prima **s.m.** de acest gen a fost întreprinderea „Moscow — Norodny Bank Ltd.“, înfiinţată în 1919 de către Uniunea Sovietică şi Anglia.) O bogată experienţă în acest domeniu au R.S.F. Iugoslavia, R.P. Ungară etc. Modalităţile şi condiţiile de înfiinţare şi funcţionare diferă de la ţară la ţară, potrivit obiectivelor convenite şi legislaţiei în vigoare din fiecare ţară; România participa în 1973 la peste 20 de **s.m.** de comercializare a mărfurilor româneşti în diferite ţări socialiste, în ţări în curs de dezvoltare şi în ţări capitaliste dezvoltate, precum şi la o serie de asemenea societăţi în domeniul producţiei industriale. Cea mai mare parte a **s.m.** cu participare românească organizate în străinătate există în diferite ţări europene, precum şi în Maroc, Liban, Chile, Peru, Republica Zair, S.U.A. etc. Dacă **s.m.** sînt constituite în România, ele îşi desfăşoară activitatea în conformitate cu legislaţia R.S. România, iar participarea ţării noastre la patrimoniul acestora este de cel puţin 51%; în cazul în care **s.m.** funcţionează pe teritoriul altor state, ele se supun reglementărilor juridice din aceste ţări. În spiritul legii de comerţ exterior, de cooperare economică şi tehnico-ştiinţifică (Legea nr. 1/1971), dreptul de a constitui cu parteneri străini **s.m.** revine centralelor industriale şi întreprinderilor de comerţ exterior. **S.m.** se înfiinţează printr-un contract încheiat prin acordul asociaţilor (partenerilor), şi nu printr-un act administrativ emis de un organ al administraţiei de stat. Înscrierea **s.m.** în registrele de evidenţă, care sînt ţinute de organele competente din ţară sau din străinătate, marchează obţinerea personalităţii juridice ale acestora şi nu înfiinţarea lor. **S.m.** reprezintă o entitate distinctă, care se conduce şi se administrează după propria-i voinţă; ea nu este subordonată organic sau funcţional unităţilor economice participante la înfiinţarea ei. Patrimoniul **s.m.** se constituie prin aportul unităţilor economice româneşti participante şi al asociatului sau asociaţilor — parteneri străini — persoane fizice sau juridice. Conducerea **s.m.** se realizează diferit în funcţie de forma de societate adoptată. În cazul societăţilor cu răspundere limitată, conducerea se asigură, de regulă, de doi administratori (directori) numiţi de conducerea asociaţilor. Organul suprem de control şi cenzură a exerciţiului financiar anual al **s.m.** îl constituie adunarea generală a asociaţilor. În cazul **s.m.** înfiinţate în România, relaţiile de muncă ale societăţii cu angajaţii, cele cu administraţia de stat, evidenţa contabilă şi relaţiile de aprovizionare ale acesteia se conduc după principiile legislaţiei româneşti, evident, cu unele particularităţi. În cazul **s.m.** constituite în străinătate, toate aceste probleme se rezolvă în spiritul legilor juridice din ţările respective. Beneficiile **s.m.** din ţară şi străinătate sînt supuse unui regim fiscal propriu, conform căruia beneficiile nete se împart între asociaţi, potrivit prevederilor din contract. După forma pe care o pot îmbrăca, **s.m.** sînt de două tipuri: **s.m.** *cu răspundere limitată* cînd, prin contract, s-a adoptat acest tip de societate, cunoscut aproape în toate ţările capitaliste; **s.m.** *pe acţiuni* (anonime) cînd asociaţii au hotărît, prin statutul de înfiinţare, adoptarea acestui tip de societate. În funcţie de forma aleasă, depind modul de înfiinţare, de conducere şi de funcţionare, precum şi eficienţa sa economică. După obiectul activităţii lor **s.m.** pot fi: de producţie industrială; de producţie agricolă; de construcţii-montaj; de transporturi interne şi internaţionale; pentru comercializarea mărfurilor; cercetare tehnico-ştiinţifică şi de engineering; de executări de lucrări şi prestări de servicii. Ţinînd seama de avantajele care decurg din această formă de cooperare economică internaţională, partidul şi statul nostru preconizează creşterea numărului de **s.m.** cu participare românească, pe de o parte, şi cu participarea altor ţări socialiste, a ţărilor în curs de dezvoltare şi a ţărilor capitaliste dezvoltate, pe de altă parte. Sarcinile legate de **s.m.** se includ ca un capitol distinct în planul fiecărui minister, urmînd ca activitatea **s.m.** din străinătate să fie urmărită, ca şi producţia întreprinderilor proprii din ţară. Sarcini deosebite se pun în faţa factorilor de decizie pe linia utilizării eficiente a părţii de producţie a **s.m.** ce revine ţării noastre, în sensul ca producţia respectivă a **s.m.** aflate în străinătate să intre efectiv în ţară. Se pun anumite probleme şi în legătură cu rezultatele financiare şi cheltuielile angajate de **s.m.**, adică să nu se angajeze cheltuieli care depăşesc posibilităţile noastre, iar încasarea veniturilor, a beneficiilor să se facă în conformitate cu înţelegerile de bază şi cu cota noastră de resurse la patrimoniul întreprinderilor respective. Veniturile **s.m.** se înscriu într-un capitol separat al bugetului de stat şi sînt urmărite ca şi veniturile întreprinderilor din ţară proprietate de stat, întrucît acestea fac parte din produsul social şi venitul naţional al ţării noastre. În acest fel este concepută activitatea **s.m.** de orice fel, atît din străinătate, cît şi din ţară. **2.** (În capitalism) Formă specifică a proprietăţii monopoliste de stat apărută în ţările capitaliste dezvoltate după cel de-al doilea război mondial şi care a luat o amploare deosebită în ultimii 10-15 ani. **S.m.** se caracterizează prin împletirea în proporţii diferite a capitalului monopolist privat cu capitalul statului monopolist, prin mişcarea bilaterală a capitalului monopolist: dinspre stat spre întreprinderile monopoliste particulare şi dinspre capitalul monopolist privat spre sectorul de stat. Constituindu-se sub formele juridice asemănătoare întreprinderilor bazate pe proprietatea privată, **s.m.** beneficiază de toate avantajele specifice firmelor particulare în ceea ce priveşte procedura de înfiinţare, funcţionare şi, mai ales, gestiunea. Totodată, ele se bucură şi de o serie de facilităţi acordate întreprinderilor proprietate de stat. Unii ideologi ai burgheziei prezintă **s.m.** drept forme de întreprinderi utile interesului general, drept prototip al organizării producţiei şi desfacerii în cadrul *„economiei mixte“* (v.). În fond, **s.m.** sînt instrumente de folosire a resurselor şi posibilităţilor financiare ale statului de către monopoluri, forme relativ mascate de folosire a veniturilor bugetare ale statului monopolist de către marii capitalişti. Această formă de proprietate monopolistă are anumite caracteristici care o fac mai adecvată pentru unele transformări progresiste viitoare. Prin lupta organizată a maselor, prin schimbarea raportului de clasă în favoarea forţelor de stînga, în cadrul **s.m.** se poate limita influenţa monopolurilor asupra sectorului de stat şi acestea pot fi transformate într-un instrument al luptei antimonopoliste.

SOCIETATE DE TRANZIŢIE, sistemul relaţiilor economice caracteristic perioadelor de trecere de la un *mod de producţie* (v.) la altul. **S. de t.** presupune un proces de transformări, mai mult sau mai puţin profunde, a cărui durată este în funcţie de raportul dintre forţele sociale care se confruntă, de gradul lor de organizare şi de amploarea transformărilor economico-sociale ce trebuie înfăptuite. În cadrul **s. de t.** coexistă forme de economie aparţinînd atît vechiului mod de producţie, cît şi noului mod de producţie; la început domină formele caracteristice modului de producţie în descompunere, iar ulterior cele proprii noului mod de producţie. **S. de t.** îi sînt specifice contradicţiile dintre elementele vechi şi noi ale sistemului relaţiilor economice, care în procesul rezolvării lor asigură victoria noului.

„SOCIETATEA BUNĂSTĂRII“, ansamblu de teorii burgheze, prin care se susţine că în unele ţări occidentale, îndeosebi în S.U.A., s-ar fi statornicit o nouă orînduire, caracterizată prin bunăstarea tuturor membrilor societăţii. În ultimele două decenii se constată o creştere a literaturii referitoare la aceste teorii de care se ocupă atît economişti, cît şi sociologi, jurişti, politicieni burghezi. Cu toată diversitatea de concepţii care există pe această linie, problema „s.b.“ se tratează prin prisma intervenţiei statului în economie. Statul capitalist este prezentat ca un factor care, chipurile, ar putea să asigure bunăstarea generală, pe baza redistribuirii unei părţi din veniturile societăţii în favoarea celor slabi şi care necesită ajutor. În realitate, statul capitalist intervine în redistribuirea venitului naţional, dar o face în favoarea marilor monopoluri, pentru finanţarea lor şi, prin politica impozitelor, micşorează veniturile oamenilor muncii. Teoria „s.b.“ încearcă să ascundă contradicţiile de clasă din societatea capitalistă şi ascuţirea lor. Teoria „s.b.“ speculează unele concesii smulse capitalului prin lupta clasei muncitoare, unele măsuri de restituire, sub formă de indemnizaţii sociale din partea statului, a unei părţi din buget, care se constituie în principal însă tot din impozitele plătite de către oamenii muncii.

„SOCIETATEA DE CONSUM“, termen folosit de unii economişti şi sociologi burghezi pentru a caracteriza stadiul în care au ajuns ţările capitaliste dezvoltate din punct de vedere economic şi tehnic. Ei ocolesc raporturile sociale de producţie generate de forma de proprietate, deplasîndu-le pe terenul consumului. „S. de c.“ este apreciată ca un stadiu în care se afirmă „suveranitatea“ consumatorului, în care „însăşi consumaţia este consumată ca mit“ (J. Baudrillard). Adepţi: *W.W. Rostow* (v.), *J.B. Clark* (v.), J.K. Galbraith etc. Pentru susţinătorii teoriei „s. de c.“ este caracteristic faptul că ei evită cu grijă analiza comparativă a situaţiei economico-sociale a diferitelor clase sociale în capitalism ca şi a conflictului economic, social şi politic dintre ele. Or, tocmai o asemenea analiză spulberă teoria „s. de c.“.

„SOCIETATEA INDUSTRIALĂ“, ansamblu de teorii socio-economice burgheze, care se ocupă de dezvoltarea industrială a zilelor noastre şi mai ales a revoluţiei ştiinţifice-tehnice. Printre principalii promotori ai teoriilor „s.i.“ se numără P. Aron, J.K. Galbraith, *W.W. Rostow* (v.), A. Touraine, L. Stoleru etc. Teoriile respective conţin unele consideraţii realiste cu privire la: dimensiunile industrialismului contemporan; raportul între om şi natură în condiţiile actuale; procesul rapid de urbanizare; raporturile ecologice etc. Teoriile „s.i.“ cuprind însă şi numeroase idei şi interpretări care deformează sensul şi implicaţiile majore reale ale industrialismului actual. Teoriile „s.i.“ au căpătat o largă circulaţie începînd cu deceniul al şaselea al sec. al XX-lea, în legătură cu extinderea revoluţiei ştiinţifice-tehnice, cu consolidarea socialismului şi creşterea instabilităţii capitalismului; „s.i.“ este definită de autorii burghezi ca o formă actuală de organizare a societăţii în care precumpăneşte marea industrie, organizarea, raţionalitatea şi eficienţa, indiferent de forma de proprietate, de sistemul relaţiilor de producţie şi de natura puterii politice. Prin modul de tratare al „s.i.“, adepţii acestor teorii estompează deosebirile esenţiale între socialism şi capitalism, încercînd să extindă consecinţele sociale negative ale aplicării rezultatelor revoluţiei ştiinţifice-tehnice în capitalism şi asupra socialismului. Totodată, latura ideologică şi propagandistică a teoriilor „s.i.“ vizează îndepărtarea atenţiei forţelor revoluţionare de la adevăratul conţinut al epocii noastre şi de la ţelurile lor fundamentale, acelea de înlăturare a capitalismului şi de făurire a unei societăţi noi.

SOCIETATEA SOCIALISTĂ MULTILATERAL DEZVOLTATĂ, etapă nouă, superioară, distinctă, cu sarcini şi obiective specifice în procesul maturizării socialismului şi al pregătirii premiselor trecerii la comunism. În România, făurirea **s.s.m.d.** a început odată cu realizarea sarcinilor planului pe anii 1971—1975 şi va dura o perioadă de cîteva cincinale. Socialismul este un sistem economico-social dinamic. Dezvoltarea şi maturizarea lui permanentă este o necesitate obiectivă. Făurirea economiei socialiste unitare, care a marcat victoria deplină a socialismului, a constituit, deci, o premisă şi un moment iniţial al unei perioade superioare de dezvoltare a noii orînduiri în drumul spre comunism. „În România socialismul a învins pentru totdeauna, a fost realizată economia socialistă unitară. Aceasta nu înseamnă însă înfăptuirea plenară a socialismului. În faţa partidului, a poporului se pune sarcina de a realiza dezvoltarea continuă a societăţii, astfel încît să asigure aplicarea din plin a principiilor socialiste" *(Nicolae Ceauşescu)*. Crearea unei economii moderne, a unei baze tehnico-materiale care să asigure o înaltă productivitate a muncii, dezvoltarea relaţiilor de producţie astfel încît să se manifeste pe deplin superioriatea lor, ridicarea pe o treaptă superioară a conştiinţei oamenilor muncii, creşterea iniţiativei şi gradului de participare a maselor la conducerea şi dezvoltarea întregii economii şi a vieţii politice, sociale şi culturale, creşterea rolului întregului edificiu suprastructural, ridicarea nivelului de trai al populaţiei necesită o întreagă etapă care în teoria şi practica partidului nostru poartă denumirea de etapă a făuririi **s.s.m.d.** Ea reprezintă o etapă calitativ nouă de evoluţie, de maturizare pe propria-i bază a societăţii socialiste ca organism unitar în care trăsăturile ei determinante se împlinesc şi se întregesc, iar superioritatea istorică a socialismului trebue s se dezvăluie în toată plenitudinea. **S.s.m.d.** se va înfăţişa din toate punctele de vedere superioară orînduii capitaliste. În procesul făuririi ei se vor crea premisele materiale şi spirituale necesare trecerii treptate spre comunism. Procesele fundamentale care caracterizează etapa făuririi **s.s.m.d.** în ţara noastră au fost arătate de tovarăşul Nicolae Ceauşescu la cel de-al X-lea Congres al partidului şi la Conferinţa Naţională a P.C.R. din iulie 1972. Programul P.C.R. supus aprobării Congresului al XI-lea defineşte cu preciziune ştiinţifică obiectivele fundamentale ale acestei etape. Conţinutul economico-social al făuririi **s.s.m.d.** constă în: 1) dezvoltarea multilaterală a forţelor de producţie, crearea unei economii avansate, a unei industrii şi a unei agriculturi moderne în stare să satisfacă cerinţele mereu sporite ale societăţii; lărgirea şi perfecţionarea bazei tehnico-materiale, a forţelor de producţie în ansamblu, prin continuarea neabătută a politicii de industrializare socialistă a ţării; creşterea eficienţei întregii activităţii economice; 2) îmbunătăţirea în continuare a repartizării teritoriale a forţelor de producţie, îmbinîndu-se judicios criteriile de eficienţă cu cele de ordin social-politic, în vederea eliminării diferenţelor care mai există între judeţe în privinţa nivelului de dezvoltare economică, accentuării prezenţei clasei muncitoare în toate judeţele, valorificării resurselor lor naturale şi umane; 3) progresul susţinut al ştiinţei, învăţămîntului şi culturii; realizarea unei economii moderne, echilibrate optimal, a cărei producţie să prezinte o înaltă competitivitate este de neconceput fără utilizarea ştiinţei ca forţă nemijlocită de producţie, fără ridicarea pe o treaptă superioară a gradului de instruire şi de cultură a populaţiei; 4) ridicarea bunăstării materiale şi spirituale a tuturor oamenilor muncii, înfăptuirea repartiţiei bunurilor produse de societate în spiritul dreptăţii şi echităţii socialiste, asigurarea condiţiilor pentru înlăturarea inegalităţilor ce se mai menţin, dezvoltarea multilaterală a personalităţii omului şi valorificarea deplină a capacităţilor sale creatoare în interesul personal şi social; **s.s.m.d.** va fi o societate a bunăstării materiale şi spirituale a întregului popor; 5) perfecţionarea continuă a relaţiilor de producţie, dezvoltarea relaţiilor sociale în general; pe prim plan se situează perfecţionarea ambelor forme de proprietate socialistă, care condiţionează şi perfecţionarea celorlalte elemente ale relaţiilor de producţie socialiste, asigurîndu-se astfel o concordanţă cît mai deplină între relaţiile de producţie şi forţele de producţie, dezvoltarea armonioasă a societăţii socialiste; 6) lărgirea libertăţilor publice, dezvoltarea democraţiei socialiste; paralel cu creşterea rolului statului, amplificarea muncii de organizare şi conducere unitară a întregii vieţi economice şi sociale sporeşte esenţial participarea maselor largi populare la luarea deciziilor, atît la nivelul unităţilor, cît şi la nivelul economiei naţionale, se lărgesc substanţial atribuţiile şi iniţiativa organelor locale ale puterii de stat; 7) intensificarea activităţii de educaţie, dezvoltarea conştiinţei socialiste a maselor, promovarea unei atitudini combative, militante împotriva concepţiilor retrograde, mistice, a influenţelor ideologiei străine, împotriva mentalităţii înapoiate, formarea trăsăturilor morale corespunzătoare noului stadiu atins în dezvoltarea social-economică; accentuarea procesului de dispariţie a deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi cea intelectuală, dintre munca în agricultură şi cea din industrie; creşterea şi mai accentuată a rolului clasei muncitoare în întreaga viaţă socială, o şi mai mare apropiere între clasele şi categoriile sociale şi întărirea coeziunii lor, omogenizarea şi întărirea unităţii întregului popor; 8) lărgirea şi diversificarea schimburilor şi cooperării economice cu ţările socialiste, cu ţările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii fără deosebire de orînduire socială. Garanţia principală, factorul hotărîtor al edificării **s.s.m.d.** este conducerea societăţii de către Partidul Comunist Român. Creşterea rolului conducător al partidului reprezintă o legitate a făuririi **s.s.m.d.** Înfăptuirea obiectivelor **s.s.m.d.** se realizează în mod conştient, dirijat, prin activitatea creatoare a maselor populare conduse de Partidul Comunist Român. Creşterea rolului conducător al partidului în etapa făuririi **s.s.m.d.** este determinată de creşterea proporţiilor şi a complexităţii sarcinilor construcţiei socialismului, care necesită un nivel mai înalt al conducerii politice şi organizatorice, de ridicarea nivelului activităţii creatoare a maselor, de atragerea oamenilor muncii la conducerea treburilor de stat şi a producţiei, de dezvoltarea continuă a democraţiei socialiste, de creşterea rolului organizaţiilor obşteşti, de importanţa din ce în ce mai mare a activităţii teoretice, de necesitatea intensificării educaţiei comuniste a oamenilor.

SOCIOLOGIE ECONOMICĂ, ramură a sociologiei care studiază fenomenele şi relaţiile economice prin prisma specificităţii lor sociale, a rolului şi funcţiilor îndeplinite de acestea în ansamblul relaţiilor economico-sociale. Expresie a diversificării contemporane a structurii problematice a sociologiei, **s.e.** studiază interacţiunea dintre economic şi social în manifestările concrete ale fenomenelor economice, în acţiunea şi efectele pe care acestea le au asupra colectivităţii umane. **S.e.** nu studiază economicul *ca atare*, ci tocmai factorii extraeconomici, social-umani care intervin în activitatea de producţie, în interrelaţie dialectică cu factorul economic, încadrînd studiul structurii şi dinamicii proceselor microeconomice şi macroeconomice în ansamblul sistemelor socioculturale şi introducînd astfel *perspectiva umană* în analiza fenomenelor economice. Atît prin investigaţiile la nivel microsociologic, cît şi prin generalizările la nivel macrosociologic, **s.e.** deschide o nouă perspectivă cunoaşterii aspectelor tehnice şi economice investigate, în corelaţie intimă cu atitudinea şi comportarea diferitelor grupări umane care se structurează şi funcţionează în procesele activităţii economice. Trecerea de la perspectiva producţiei la perspectiva umană asupra producţiei constituie însăşi raţiunea de a fi a s.e. Ea aduce contribuţii importante în direcţia elaborării previziunilor şi prognozelor, privind dezvoltarea economico-socială şi utilizează, în acest sens, o metodologie adecvată bazată pe cuantificări moderne şi corelaţii dialectice între indicatorii calitativi şi cei cantitativi.

SOLD, rest de încasat sau de plată la încheierea unor socoteli, după compensarea creanţelor şi obligaţiilor băneşti reciproce între două persoane fizice sau juridice. În relaţiile comerciale şi de plăţi dintre două ţări, s. reprezintă diferenţa dintre valoarea totală a importului şi valoarea totală a exportului (în balanţa comercială), diferenţa dintre plăţile şi încasările băneşti (în balanţa de plăţi) sau diferenţa dintre încasările şi plăţile privind serviciile (în balanţa serviciilor). S. este *activ* sau *pasiv*, după cum rezultatele din aceste relaţii sînt favorabile sau nefavorabile. În evidenţa contabilă s. reprezintă diferenţa dintre totalul sumelor înregistrate în debitul şi creditul unui cont. S. *debitor* apare cînd totalul sumelor din debit este mai mare decît al celor din credit; în conturile de activ, s. este debitor. S. *creditor* apare cînd totalul sumelor din credit este mai mare decît al celor din debit; în conturile de pasiv, s. este creditor. Cînd totalurile sumelor înregistrate în debitul şi în creditul unui cont sînt egale, contul nu mai are s., este balansat (soldat).

SOLDURI, stocuri de mărfuri, mai ales în ramura textile-încălţăminte, rămase nevîndute în reţeaua comercială cu amănuntul, după încheierea sezonului, după schimbarea liniei modei etc. Aceste mărfuri se desfac (se „soldează"), de obicei, la preţuri mai scăzute.

SOLODOVNIKOV, Vasili Grigorievici (n. 1918), economist sovietic, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Cercetări în domeniile imperialismului şi ţărilor în curs de dezvoltare. *Op. pr.:* „Exportul de capital şi particularităţile lui după cel de-al doilea război mondial" (1959); „Teoriile burgheze şi problemele dezvoltării economice a ţărilor slab dezvoltate" (1961); „Africa îşi alege drumul. Probleme şi perspective social-economice" (1970); „Cîteva probleme ale teoriei şi practicii căii necapitaliste de dezvoltare" (1971).

SOMBART [pron. *zómbart*], Werner (1863—1941), economist burghez, reprezentantul celei de-a treia generaţii din noua şcoală istorică germană. Evoluţia sa a fost sinuoasă, mergînd de la atitudinea iniţială de cochetare cu marxismul, respingînd concluziile lui politice, la atitudinea de apologiere deschisă a capitalismului, inclusiv a imperialismului şi, în final, la o atitudine profascistă. S. se ocupă în principal de istoria capitalismului şi de mecanismul de funcţionare a economiei lui, pe care le explică în mod subiectivist făcînd apologia capitalismului în general, a capitalismului monopolist în special. S. a recunoscut în treacăt şi unele deficienţe ale acestuia (disproporţii, instabilitate, crize etc.) şi trage unele concluzii realiste (îmbătrînirea capitalismului după primul război mondial). *Op. pr.:* „Socialismul şi mişcarea socială în secolul al XIX-lea" (1896), reeditată ulterior sub titlul „Socialismul proletar"; „Capitalismul modern" (vol. I şi vol. al II-lea în 1902, iar vol. al III-lea în 1928, sub titlul „Apogeul capitalismului"); „Burghezul" (1913); „Marxismul" (1926); „Socialismul german" (1934); „Despre om" (1938).

SOVHOZ, mare întreprindere agricolă bazată pe proprietatea de stat asupra pămîntului, mijloacelor de producţie şi a producţiei obţinute, gospodărie agricolă de stat în U.R.S.S. S. sprijină *colhozurile* (v.) în organizarea producţiei după cerinţele ştiinţei şi tehnicii agricole moderne.

SPECIALIZARE A FORŢEI DE MUNCĂ, proces de pregătire profesională a lucrătorilor, ce presupune însuşirea de cunoştinţe pentru a practica o activitate specializată. Ea dă posibilitate lucrătorului să se consacre unei anumite forme concrete de muncă. **S.f.** de **m.** este determinată de diviziunea socială a muncii, care se adînceşte continuu, odată cu dezvoltarea forţelor de producţie. Progresul tehnico-ştiinţific contemporan impune, în continuare, **s.f.** de **m.** Operaţii care altă dată se contopeau ca părţi succesive ale muncii unuia şi aceluiaşi lucrător se transformă în operaţii parţiale concomitente şi conexe ale mai multor lucrători specializaţi care, pentru obţinerea rezultatului final, cooperează între ei. Paralel cu aceasta, are loc şi aşa-numita integrare a profesiilor; diversificarea producţiei, adîncirea specializării, în condiţiile electrificării, mecanizării şi automatizării, se desfăşoară în mare parte pe principii ştiinţifice-tehnice comune sau asemănătoare pentru cele mai diferite produse; se constată o anumită omogenizare tehnică a proceselor de producţie, oricît de diferite ar fi ele. Nivelul mai înalt al tehnicii impune tuturor lucrătorilor o pregătire profesională bazată pe cunoştinţe ştiinţifice din ce în ce mai largi şi nu una empirică, întemeiată numai pe experienţă. Este necesară nu specializarea îngustă, ci pregătirea de cadre cu profil larg în toate domeniile, care le permite adaptarea rapidă la noile cerinţe. **S.f.** de **m.** înseamnă şi perfecţionarea cadrelor, dezvoltarea capacităţii lor de muncă. Echipamentul tehnic modern şi tehnologiile avansate, îmbunătăţirea calităţii şi a structurii sortimentale a produselor reclamă efort neîntrerupt pentru înnoirea cunoştinţelor şi evitarea aşa-numitei perimări profesionale. Formele concrete de realizare a **s.f.** de **m.** sînt variate, în dependenţă atît de felul muncii, cît şi de etapa de dezvoltare a societăţii. În *capitalism*, **s.f.** de **m.** se realizează, în mare măsură, spontan; adaptarea ei la cerinţele producţiei este determinată de nevoile de valorificare a capitalului, de mişcarea anarhică a acestuia, dînd naştere la consecinţe negative pentru masele muncitoare. În *socialism*, pregătirea şi specializarea cadrelor sînt ridicate la rang de politică de partid şi de stat şi se rezolvă planificat, în concordanţă cu cerinţele existente. În ţara noastră, **s.f.** de **m.** constituie o parte organică a Programului P.C.R. de pregătire a oamenilor muncii pentru nevoile producţiei materiale şi cele social-culturale. Ea se conturează în ultimele două clase ale învăţămîntului obligatoriu de 10 ani, se desăvîrşeşte, apoi, la diferite niveluri — şcoli profesionale, cursuri de scurtă durată, ucenicie la locul de muncă şi treapta a doua a liceelor de specialitate — pentru a se ajunge la un înalt nivel în învăţămîntul superior. Pregătirea şi perfecţionarea cadrelor sînt strîns legate de exigenţele activităţii economico-sociale, în procesul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

SPECIALIZAREA PRODUCŢIEI, formă calitativ superioară a diviziunii sociale a muncii între diferitele ramuri ale producţiei materiale (industrie, agricultură etc.), în interiorul ramurii (între subramuri) între întreprinderi şi în interiorul întreprinderii (între secţii, ateliere, locuri de muncă, pe părţi de produse sau faze de execuţie), prin care se asigură o înaltă eficienţă cheltuielilor de muncă socială. **S.p.** se adînceşte pe măsura perfecţionării şi diversificării forţelor de producţie, a tehnicii şi tehnologiei, intensificării transformării ştiinţei în forţă nemijlocită de producţie, ridicării nivelului de pregătire a cadrelor şi apariţiei de noi profesiuni. Separarea activităţii productive pe ramuri, subramuri, întreprinderi şi operaţii independente, pe baza specializării tehnicii şi a forţei de muncă, determină diferenţieri *calitative* între diferitele procese de producţie şi, în acelaşi timp, impune realizarea unor proporţii obiective în desfăşurarea reproducţiei sociale. **S.p.** adînceşte dependenţa reciprocă dintre ramurile producţiei sociale şi dintre întreprinderi, dintre diferitele munci specializate, ceea ce impune continuitate, regularitate şi ordine desăvîrşită în desfăşurarea procesului de producţie la toate nivelurile. **S.p.** adînceşte caracterul social al producţiei, în unul şi acelaşi produs fiind concentrată activitatea de producţie şi de cercetare ştiinţifică, desfăşurate pe faze şi operaţii conexe, a unui număr tot mai mare de subdiviziuni ale muncii. În *industrie*, adîncirea **s.p.** îşi găseşte expresie în separarea detaliată a fabricaţiei diferitelor produse sau a părţilor lor componente, a operaţiilor sau fazelor de producţie în procese relativ independente. Pe această bază apar noi ramuri, subramuri, întreprinderi şi profesiuni cu un anumit profil şi nivel de specializare, care se caracterizează prin procese tehnologice specifice şi cadre specializate în domenii delimitate. Principalele forme de **s.p.** în industrie sînt: specializarea în fabricarea unui produs finit, simplu sau cu un grad diferit de complexitate (laminate, fibre şi fire naturale sau sintetice, diverse tipuri de maşini etc.); specializarea în producţia de subansamble — părţi sau piese componente ale unui produs finit complex (de exemplu, separarea fabricaţiei în întreprinderi independente a motorului, a boghiurilor, a instalaţiilor electrice, a frînelor etc. ca părţi componente ale locomotivelor Diesel); specializarea în executarea unei anumite operaţii sau anumitor procese tehnologice (tratamente termice, turnare, forjare, presare hidraulică etc.). *Tipizarea*, *unificarea* şi *specificarea* sînt premise şi cerinţe obligatorii pentru reglementarea unitară şi organizarea raţională a producţiei specializate. **S.p.** presupune şi determină: organizarea sistematică, perfecţionarea şi îmbunătăţirea structurii producţiei; stabilirea unuia sau a mai multor tipuri de produse în vederea creării de serii unitare pentru producţia de serie şi de masă; definirea precisă a limitelor de calitate ale tipului de produs sau grupului de produse etc. În *construcţii*, specializarea asigură folosirea proiectelor tipizate, a tehnicii şi tehnologiei specializate în diferite domenii (construcţii pentru diferite ramuri şi subramuri industriale, agricole, drumuri şi poduri, locuinţe, edificii social-culturale), precum şi a metodelor industriale în construcţii. În *agricultură*, **s.p.** are anumite particularităţi. În timp ce în industrie specializarea tinde să transforme în activităţi independente diferitele părţi sau faze de execuţie ale unui produs, în agricultură, producţia unui produs nu se poate separa pe părţi componente, în timp şi spaţiu, în activităţi independente întrucît pămîntul este principalul mijloc de producţie, iar procesele economice de producţie se împletesc direct şi simultan în timp şi spaţiu cu procesele naturale. Produsul agricol apare întotdeauna ca un produs integral, unitar şi finit şi nu ca produs compus, fazial sau intermediar. În agricultură, o anumită unitate productivă se poate specializa cel puţin în producerea unui anumit produs, ţinînd seama de condiţiile economice şi pedoclimatice privite în unitatea lor (v. şi *specializare a producţiei agricole*). În ansamblu, adîncirea **s.p.** determină extinderea relaţiilor de cooperare dintre unităţile economice, creează cadrul favorabil pentru mecanizarea complexă şi automatizarea producţiei, oferă largi posibilităţi de organizare a producţiei de serie mare şi în flux continuu, folosirea mai eficientă a capacităţilor de producţie şi a timpului de lucru, stimulează asimilarea de noi produse, contribuie la sporirea productivităţii muncii sociale, la reducerea cheltuielilor de producţie, la creşterea eficienţei întregii activităţi economice. În *socialism*, **s.p.** este un proces planificat, dirijat, relaţiile de producţie socialiste creînd cadrul favorabil pentru realizarea unei diviziuni raționale a muncii și de lărgire a cooperării unităților economice. În țara noastră se pune un accent deosebit pe **s.p.** în fiecare întreprindere, în strînsă legătură cu concentrarea producției și extinderea cooperării între unități.

SPECIALIZARE A PRODUCȚIEI AGRICOLE, formă calitativ superioară a adîncirii diviziunii muncii în agricultură, caracteristică fundamentală a organizării și dezvoltării agriculturii moderne, care își găsește expresie în dezvoltarea, în exclusivitate sau cu precădere, în fiecare unitate sau zonă agricolă, a unei anumite ramuri, culturi sau specii de animale, ținînd seama de condițiile economice și pedoclimatice de maximă favorabilitate și de necesitatea concentrării factorilor de producție la acele dimensiuni optime care permit realizarea unei înalte eficiențe economice. **S.p.a.** este o trăsătură generală caracteristică tuturor țărilor dezvoltate din punct de vedere economic, determinată de pătrunderea metodelor industriale în producția agricolă, de intensificarea procesului de transformare a muncii agricole într-o variantă a muncii industriale. Dialectica dezvoltării diviziunii muncii în agricultură arată că **s.p.a.** pe unități trece prin profilare și evoluează de la specializarea pe ramuri la specializarea pe culturi și specii sau rase de animale din aceeași specie. Forma superioară pe care o poate atinge **s.p.a.** este producția zonală specializată. P.C.R. și statul nostru acordă o deosebită atenție **s.p.a.** Pătrunderea progresului tehnico-științific în producția agricolă, prefecționarea organizării conducerii agriculturii noastre socialiste au făcut posibilă și necesară trecerea la specializarea fermelor de stat și a cooperativelor agricole, la specializarea unor unități de stat și asociații intercooperatiste în producerea anumitor produse vegetale și animale, precum și concentrarea producției la dimensiunile care să permită o eficiență economică din ce în ce mai ridicată. **S.p.a.** determină dezvoltarea relațiilor de cooperare între ferme, în cadrul aceleiași unități agricole, precum și între unitățile agricole (v. și *asociație intercooperatistă; asociere între unitățile de stat și cooperativele agricole de producție)*.

SPECULANT, persoană care se ocupă cu cumpărarea unor mărfuri în scopul vînzării lor la prețuri ridicate, datorită insuficienței acestora pe piață sau a existenței unor dispoziții legale care interzic sau limitează libera circulație a unor bunuri, transformînd această îndeletnicire într-o sursă de îmbogățire. În condițiile socialismului **s.** este un infractor.

SPECULĂ, acțiune cu scop de îmbogățire rapidă și ușoară, favorizată de situația în care cererea este mult mai mare decît oferta sau de existența unor dispoziții legale care interzic sau limitează libera circulație a unor produse. Uneori, speculanții creează ei înșiși, artificial, condițiile necesare desfășurării **s.** În *capitalism*, un loc important îl ocupă **s.** la bursă (v. și *bursă)*. În *socialism*, **s.** este interzisă prin lege și se pedepsește ca atare.

SPOR ABSOLUT, indicator care exprimă creșterea în mărime absolută a volumului (în unități naturale, convențional-naturale, valorice sau în unități de timp de muncă) a unui proces sau fenomen economico-social dintr-o perioadă dată față de o altă perioadă, luată ca bază. Formula generală de calcul este:

$$S_n = N_1 - N_0,$$

în care: S_n = **s.a.**; N_1 = nivelul absolut al fenomenului în perioada de timp comparată; N_0 = nivelul absolut al fenomenului în perioada de referință (de comparație).

STABILITATEA BANILOR, starea de concordanţă dintre cantitatea de bani existentă în societate şi volumul mărfurilor şi al serviciilor destinate satisfacerii necesităţilor sociale (v. şi *echilibru bănesc*). În *capitalism*, datorită caracterului anarhic al desfăşurării mecanismului de ansamblu al reproducţiei, circulaţia bănească nu are caracter stabil. Totuşi, corelarea cantităţii de bani aflată în circulaţie cu necesităţile, impuse mai ales de volumul mărfurilor aflate pe piaţă, se poate realiza vremelnic, pe perioade scurte de timp, ca rezultat al unor oscilaţii permanente. Statul capitalist contemporan efectuează emisiuni suplimentare de bani în scopul acoperirii diferitelor sale cheltuieli. Excesul durabil al cantităţii de bani în raport cu necesităţile stricte ale circulaţiei mărfurilor disponibile generează fenomenul *inflaţiei* (v.). În *socialism*, **s.b.** constituie o caracteristică esenţială a mecanismului economic planificat şi se asigură prin acoperirea în aur a bancnotelor emise; este garantată de stat prin volumul mărfurilor şi a serviciilor puse la dispoziţia societăţii la preţuri ferme, cît şi de monopolul de stat asupra comerţului cu metale preţioase (v. şi *cantitatea de bani necesară circulaţiei*).

STABILIZARE BĂNEASCĂ, *reformă bănească* (v.), practicată îndeosebi în condiţiile sistemului bănesc bazat pe etalonul aur-devize şi pe circulaţia banilor de hîrtie. **S.b.** constă în trecerea de la banii depreciaţi la bani noi, stabili, ca premisă pentru stabilitatea economiei. În funcţie de gradul de depreciere a banilor, se folosesc diferite metode de **s.b.** În condiţiile unei deprecieri relativ neînsemnate a banilor, se recurge la restabilirea valorii pe care aceştia o aveau înaintea inflaţiei, prin efectuarea unei *revalorizări* (v.). În cazurile în care deprecierea banilor a luat proporţii extrem de mari, se anulează banii vechi şi se emit bani noi. Metoda de bază folosită în capitalism pentru **s.b.** este *devalorizarea* (v.). De obicei, **s.b.** precede politica de *deflaţie* (v.) pe care statele capitaliste o aplică pe seama scăderii nivelului de trai al celor ce muncesc. În pregătirea **s.b.**, statul capitalist, urmărind lichidarea deficitului bugetar, duce o politică de mărire a impozitelor, de micşorare a salariilor, alocaţiilor pentru nevoi social-culturale etc. În *România*, s-a încercat să se înfăptuiască o stabilizare monetară în 1929 prin devalorizare camuflată. Leul din 1929 avea o valoare de aproape 32 de ori mai mică decît leul dinaintea primului război. Convertibilitatea leului se prevedea a fi asigurată în monede de aur, în lingouri de aur sau în devize prin simpla prezentare la sediul Băncii Naţionale a deţinătorilor unor sume de cel puţin 100 000 de lei, ceea ce arată că această convertibilitate era rezervată pentru clasele exploatatoare. În vederea susţinerii cursului leului pe pieţele financiare externe au fost contractate importante împrumuturi externe în condiţii înrobitoare pentru statul român, de care avea să profite burghezia şi a căror povară a fost aruncată prin impozite asupra maselor. Sub loviturile crizei economice mondiale din 1929—1933, în toate ţările capitaliste a avut loc trecerea de la bancnotele relativ stabile şi convertibile la bani de hîrtie supuşi inflaţiei. Procesul deprecierii banilor şi al scăderii puterii lor de cumpărare a fost accentuat în timpul celui de-al doilea război mondial. Datorită acestui fapt, în perioada de după război (1945—1948), în majoritatea ţărilor capitaliste au fost înfăptuite reforme băneşti care îşi propuneau **s.b.** În perioada actuală, ca urmare a ratei înalte a inflaţiei, a deselor devalorizări ale monedelor principalelor ţări capitaliste dezvoltate, a creşterii preţurilor şi a scăderii nivelului de trai al maselor largi populare, instabilitatea banilor a devenit o trăsătură caracteristică a sistemului mondial al capitalismului. Pentru înlăturarea inflaţiei, a consecinţelor ei, a dezorganizării circulaţiei băneşti suferite de actualele ţări socialiste europene în perioada celui de-al doilea război mondial şi în perioada imediat următoare acestuia, şi pentru asigurarea **s.b.**, în aceste ţări au fost efectuate la timpul cuvenit largi reforme băneşti. În *R.S. România*, **s.b.** s-a asigurat prin înfăptuirea reformelor băneşti din 15 august 1947 şi 26 ianuarie 1952. Reforma bănească de la 15 august 1947 a reprezentat o trecere de la o stare inflaţionistă la o stabilizare relativă a banilor. Deşi efectuată în condiţiile dominaţiei relaţiilor de producţie capitaliste, această reformă s-a realizat din iniţiativa P.C.R., de către clasa muncitoare aliată cu ţărănimea muncitoare, care aveau o poziţie preponderentă în guvernul democratic al dr. Petru Groza. Prin felul cum a fost înfăptuită, această reformă bănească a avut un caracter anticapitalist şi s-a încadrat în lanţul măsurilor economice, înfăptuite de guvernul democratic, îndreptate împotriva burgheziei, pentru refacerea şi stabilizarea economiei distruse de război în interesul maselor largi. Reforma bănească din ianuarie 1952 a fost înfăptuită în condiţiile în care puterea politică şi economică fuseseră cucerite de clasa muncitoare şi aliaţii ei, în condiţiile în care în România exista deja un puternic sector socialist şi cînd bugetul statului şi finanţele ţării se consolidaseră. Menirea ei a fost de a crea o circulaţie bănească solidă care să contribuie la dezvoltarea planificată a economiei naţionale. **S.b.** în ţările socialiste a prezentat o mare importanţă economică şi socială, contribuind la evidenţierea exactă a cheltuielilor de muncă vie şi materializată şi a rezultatelor producţiei în întreaga economie naţională, la realizarea unui control riguros şi eficace asupra activităţii economice a întreprinderilor, la înfăptuirea planificării economiei naţionale, la avîntul neîntrerupt al dezvoltării economice, la creşterea continuă a bunăstării oamenilor muncii. În prezent, partidele şi guvernele ţărilor socialiste acordă o atenţie deosebită menţinerii *stabilităţii banilor* (v.), creşterii puterii lor de cumpărare, ca o condiţie indispensabilă pentru ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii şi a accelerării progresului economic şi social.

STABILIZARE MONETARĂ, v. **STABILIZARE BĂNEASCĂ.**

STAFFORD [pron. *stéfəd*], William (1554—1612), economist englez, reprezentant al mercantilismului timpuriu. Pe plan teoretic, susţine că banii reprezintă forma ideală a bogăţiei şi semnalează unele aspecte reale ale legăturii dintre preţul mărfurilor şi valoarea banilor; pe planul politicii economice susţinea realizarea de către stat a unei balanţe monetare active, un aflux de metale preţioase din exterior, şi, în acest scop, propunea limitarea importului de produse manufacturate scumpe, obţinute prin prelucrarea materiei prime ieftine exportate anterior din ţara respectivă. *Op. pr.:* „Rezumat sau scurtă examinare a anumitor plîngeri cu caracter general făcute de mai mulţi conaţionali, în zilele noastre“ (1581).

STAGNARE, stare a economiei, caracterizată prin plafonarea producţiei, prin stoparea creşterii acesteia, lîncezeala afacerilor comerciale, financiare etc. în condiţiile în care comerţul este supraaglomerat cu cantităţi de mărfuri care se vînd greu, ca urmare a decalajului dintre producţie şi cererea solvabilă. **S.** se caracterizează şi prin tensiune, pe piaţa financiară şi de credit manifestîndu-se o cerere sporită de capitaluri şi mijloace băneşti care devin mai rare. În concepţia marxist-leninistă, **s.** caracterizează o latură a mersului ciclic sau chiar a crizelor economice de supraproducţie, dar ea poate reprezenta şi numai scăderea ritmului de creştere a producţiei (v. şi *depresiune*).

STANDARD AUR-DEVIZE, v. **ETALON AUR-DEVIZE.**

STANDARD DE STAT (STAS), normativ unic, elaborat de stat prin organele specializate, cu caracter obligatoriu, care prevede caracteristicile principale pe care trebuie să le întrunească diferite produse (structură, rezistenţă, masă, dimensiune, finisare etc.); regulile de verificare a calităţii (metode de analiză, măsurători, încercări etc.); condiţiile referitoare la păstrare şi livrare (ambalare, marcare, transport). Standardizarea urmăreşte: raţionalizarea tipurilor de produse concomitent cu lărgirea gamei sortimentale, asigurarea tipizării şi unificării diferitelor dimensiuni ale elementelor componente (care face posibilă asamblarea şi interschimbarea acestora). S. de s. trebuie fundamentat din punct de vedere tehnic şi economic, revizuite periodic, modernizate şi actualizate în pas cu progresele realizate în ştiinţă şi tehnică. Criteriile de stabilire a calităţii produselor pentru care nu există s. de s. sînt cuprinse în *normele interne*; acestea sînt stabilite de unităţile producătoare pentru fiecare produs nestandardizat şi se aprobă de ministerul tutelar. Normele interne îşi încetează aplicabilitatea în cazul cînd pentru produsele respective intră în vigoare s. de s. Standardele se referă la acele produse care au pondere mare în producţia socială, precum şi la reglementările cu caracter general pentru tehnică. În R. S. România, legea stabileşte ca obligaţie a unităţilor producătoare de a îmbunătăţi calitatea produselor, bază pentru perfecţionarea standardelor. Prescripţiile din s. de s. şi din normele interne sînt obligatorii; ministerele şi alte organe competente sînt autorizate să aplice sancţiuni împotriva celor care se fac vinovaţi de producerea şi punerea în circulaţie a unor produse neconforme cu s. de s. sau cu normele interne (v. şi *calitatea produselor*).

STANDARD DE VIAŢĂ, termen utilizat îndeosebi în literatura anglo-saxonă pentru a denumi *nivelul de trai*; pentru a descrie o situaţie concretă i se asociază adjectivele de *ridicat* sau *scăzut*.

STANDARDIZARE, acţiune privind stabilirea şi revederea periodică a *standardelor de stat* (v.).

STAS, v. **STANDARD DE STAT.**

STAT, organizaţie politică a clasei dominante în societate, principala componentă a suprastructurii politice. El a apărut odată cu proprietatea privată şi apariţia claselor sociale, în perioada descompunerii comunei primitive şi începutul orînduirii sclavagiste. Fiind un produs al societăţii împărţite în clase sociale, s. are un caracter istoric, încetînd să mai existe odată cu dispariţia acestora. Formarea s. a însemnat desprinderea unei forţe publice, separată de masa poporului, organizată în instituţii de constrîngere (poliţia, armata, justiţia etc.), care are ca scop apărarea intereselor clasei dominante şi a ordinii sociale corespunzătoare acestor interese. În funcţie de baza social-economică, se disting mai multe tipuri de s. : s. societăţilor bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie şi pe exploatarea omului de către om (*sclavagist, feudal, capitalist*), exprimă puterea politică a claselor exploatatoare; s. care se bazează pe proprietatea obştească şi pe inexistenţa exploatării (*socialist*). Acelaşi tip de s. poate îmbrăca, în diferite ţări şi chiar în cadrul aceleiaşi ţări, în diverse etape, forme diferite. Tipul de s. exprimă esenţa, conţinutul s., iar forma acestuia reprezintă modalitatea de realizare, de organizare şi de exercitare a puterii de s. S. *capitalist*, instrument al clasei burgheze cu care aceasta menţine dominaţia sa asupra maselor muncitoare exploatate. Atît pe plan intern, cît şi pe plan extern, s. capitalist urmăreşte promovarea, apărarea şi impunerea intereselor burgheziei. Ca urmare a dezvoltării capitalismului monopolist de s., în prezent, puterea de s. în ţările imperialiste se află nemijlocit în mîinile marii burghezii monopoliste, care foloseşte aparatul de s. pentru înfăptuirea intereselor sale. S. *socialist*, organizaţia puterii politice a clasei muncitoare, clasa conducătoare a societăţii, aliată cu ţărănimea muncitoare şi cu ceilalţi oameni ai muncii, instrumentul principal al construirii socialismului. Forţa politică conducătoare în s. socialist este partidul comunist. S. socialist reprezintă o putere profund democratică. Stăpînirea în comun a mijloacelor de producţie şi deţinerea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianţă cu ceilalţi oameni ai muncii, constituie baza instaurării unei adevărate democraţii. Una din caracteristicile fundamentale ale s. socialist este deplina lui suveranitate şi independenţă, care constă în dreptul de a stabili de sine stătător politica internă şi externă, de a dispune de bogăţiile naţionale, de a le folosi în conformitate cu interesele majore ale propriului popor, de a dezvolta relaţiile sale internaţionale în conformitate cu interesele proprii şi ţinînd cont de cerinţele cauzei socialismului şi apărării păcii. Forma de s. prin care se înfăptuieşte puterea politică a clasei muncitoare depinde de condiţiile istorice concrete ale dezvoltării fiecărei ţări, de tradiţiile naţionale şi istorice, de particularităţile raportului de clasă etc. În U.R.S.S. s. a luat forma puterii sovietelor, în alte ţări socialiste forma s. democrat-popular. Indiferent de forma s. socialist, esenţa lui este aceeaşi: puterea politică a clasei muncitoare aliată cu ceilalţi oameni ai muncii. S. socialist ca principalul instrument de construire a socialismului îndeplineşte anumite funcţii, interne şi externe. Alături de reprimarea împotrivirii claselor răsturnate de la putere, s. socialist dobîndeşte şi exercită noi funcţii, cum sînt funcţia economico-organizatorică şi funcţia cultural-educativă, care constituie tocmai principalele funcţii ale s. socialist şi servesc la crearea şi dezvoltarea bazei economice şi a bazei tehnico-materiale a socialismului, la dezvoltarea planificată armonioasă, proporţională a economiei naţionale, la asigurarea creşterii nivelului de trai, la organizarea şi educarea maselor în spiritul socialist, la formarea noii atitudini faţă de muncă, la dezvoltarea învăţămîntului, ştiinţei, culturii, la formarea omului nou etc. Pe plan extern, s. socialist apără cuceririle revoluţionare împotriva pericolului unei agresiuni, promovează colaborarea multilaterală cu toate ţările lumii, veghează independenţa şi suveranitatea naţională. Funcţiile s. socialist evoluează şi se perfecţionează permanent potrivit etapelor şi sarcinilor concrete ale construcţiei socialiste. În cadrul acestui proces se perfecţionează şi formele concrete de exercitare a democraţiei socialiste. În perspectiva făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, a creării premiselor pentru trecerea la comunism, funcţiile s. se vor schimba şi mai mult, activitatea sa internă concentrîndu-se în direcţia organizării producţiei, a vieţii sociale şi culturale. Ca urmare a creşterii complexităţii economiei, a rolului maselor în construirea socialismului, creşterea rolului economic al s. socialist este o legitate obiectivă. S. *de democraţie populară*, formă revoluţionară de organizare politică a societăţii, al cărui conţinut este dictatura revoluţionară a clasei muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare şi cu alte categorii de oameni ai muncii. S. de democraţie populară a apărut după al doilea război mondial într-o serie de ţări din Europa şi Asia, printre care şi România, ca urmare a luptei anticapitaliste, antiimperialiste şi antifeudale a maselor populare din aceste ţări. În România, la 6 martie 1945 a fost instaurat primul guvern cu adevărat democratic din istoria țării — guvernul revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc condus de dr. Petru Groza, care a îndeplinit sarcini antiimperialiste și antifeudale, pregătind trecerea la etapa socialistă a revoluției. Forța politică conducătoare în **s.** în această perioadă a fost clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, în frunte cu partidul său marxist-leninist. Acest fapt și sprijinul larg acordat de masele populare, în special de țărănime, au creat premisele dezvoltării ulterioare a puterii revoluționar-democratice într-un **s.** al dictaturii proletariatului, odată cu abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române la 30 decembrie 1947, prin cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare. În prezent, **s.** nostru reprezintă puterea politică a tuturor claselor și categoriilor sociale, exprimă interesele întregului popor. Republica Socialistă România este un **s.** al oamenilor muncii de la orașe și sate, clasa muncitoare avînd rolul conducător în viața politică. P.C.R. pornește de la concepția materialist-dialectică și istorică potrivit căreia statul este un produs al împărțirii societății în clase antagoniste, ce va dispărea treptat, pe măsura dispariției claselor, a omogenizării societății, a formării poporului unic muncitor al societății comuniste. P.C.R. are în vedere că, în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism, statul are de îndeplinit un rol important în organizarea întregii activități economico-sociale, sarcini însemnate în apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității patriei. La baza activității statului va sta în continuare principiul *centralismului democratic*. În procesul edificării comunismului, statul — înțeles ca instrument de dominație a unei clase asupra alteia — își va înceta existența, transformîndu-se tot mai mult într-un organism de organizare și conducere a întregii activități economico-sociale și de reglementare a relațiilor sociale și a repartiției potrivit principiilor comunismului (v. și *rolul economic al statului socialist*).

STATICĂ ECONOMICĂ, mod de cercetare a legităților și a corelațiilor cu valabilitate generală, realizabile sau efective, la orice nivel al producției sociale, independent de „introducerea" factorului temporal, presupunînd o „stare invariantă", deci o stare de nonschimbare a principalelor coordonate ale economiei. În cadrul **s.e.** se presupun, de regulă, constante următoarele componente: volumul și eficiența mijloacelor de producție; numărul populației active și calificarea forței de muncă; structura economiei naționale; tehnica producției; organizarea procesului de muncă etc. Concepută astfel, **s.e.** servește la studierea legilor echilibrului pe fondul unei economii ipotetic invariante. „Starea invariabilă" nu este însă un atribut al economiei reale deoarece aceasta se află într-un proces permanent de prefacere; mutații continue au loc în toate domeniile și la toate nivelurile activității economice. Cu toate acestea, investigarea unor astfel de legități și corelații pune în valoare anatomia procesului economic în unitatea sa imanentă. Merită să se releve în acest sens importanța fundamentării de către *K. Marx* (v.) a condițiilor reproducției simple și lărgite pe baza schimbului dintre cele două sectoare, condiții absolut necesare în vederea aprofundării mecanismului economiei capitaliste și, pe un plan mai larg, a oricărei economii moderne întemeiate pe amplificarea diviziunii sociale a muncii. Elaborarea corelațiilor de natură statică este absolut indispensabilă și pentru abordarea dinamică a reproducției, fapt pentru care **s.e.** nu reprezintă decît un moment al „*dinamicii economice*" (v.). Aceasta necesită o analiză structurală îmbinată permanent cu analiza variaţională, în care elementul temporal are o semnificaţie sporită.

STATISTICĂ, ştiinţă care studiază fenomenele şi procesele cuantificabile din natură şi societate. La origine, cuvîntul s. a însemnat o descriere a situaţiei generale a unui stat din punct de vedere geografic şi politic, sfera ei de cuprindere extinzîndu-se treptat şi asupra activităţii economico-sociale. Cunoaşterea s. ocupă un loc principal în ştiinţele sociale (economie, sociologie, demografie). S. a introdus noţiunea de măsură a fenomenelor sociale de masă. **1. S.** *social-economică*, ştiinţă socială, care studiază procesele economice şi sociale de masă cuantificabile, cu ajutorul metodelor proprii de cercetare, scoţînd la iveală prin sistemul de indicatori şi interpretarea acestora formele de mişcare şi legităţile specifice ale variaţiei fenomenelor şi tendinţelor lor de dezvoltare. Ea cuprinde metode şi tehnici generale de calcul statistic cu aplicaţii la economie şi viaţa socială. S. *social-economică aplicată*, s. utilizată la nivel macroeconomic (populaţie, avuţie naţională, produs social, venit naţional, producţie, repartiţie, schimb, consum, finanţe, circulaţie monetară, nivel de trai etc.), la nivel de ramură (industrie, agricultură, comerţ etc.), la nivel de unitate economică. **2.** *Disciplină ştiinţifică-metodologică*, care se ocupă cu studierea metodelor de proiectare, cercetare, culegere, prelucrare, valorificare şi depozitare a datelor statistice. În acest sens, termenul este sinonim cu metodologia statistică. **3.** *Activitate de proiectare, culegere, prelucrare, valorificare şi depozitare a informaţiilor statistice* (operative, curente, anuale şi de-o singură dată). De asemenea, cuprinde informaţii statistice sistematizate, centralizate, grupate, prelucrate şi interpretate referitoare la diferitele fenomene de masă: populaţie, industrie, agricultură, comerţ interior şi exterior, forţă de muncă etc. Aceste date se publică în buletine, breviare, anuare s., culegeri speciale etc.

STAŢIUNE PENTRU MECANIZAREA AGRICULTURII (S.M.A.), unitate agricolă de stat, în R.S. România, bazată pe gestiunea economică, înzestrată cu tractoare, maşini şi utilaje agricole care execută mecanizat lucrări agricole pentru C.A.P. şi alte categorii de producători agricoli. Prin S.M.A. statul nostru socialist sprijină cooperativele agricole în dezvoltarea intensivă şi modernizarea producţiei, în sporirea productivităţii muncii, în consolidarea economică-organizatorică. Primele unităţi de stat pentru mecanizarea agriculturii au fost create în 1948, sub forma *Staţiunilor de maşini şi tractoare* (S.M.T.). S.M.A. servesc mai multe cooperative agricole, de regulă cele din raza unui consiliu intercooperatist. Relaţiile dintre S.M.A. şi cooperativele agricole servite sînt organizate pe baze contractuale, iar plata pentru lucrările executate se face în natură şi în bani. În structura S.M.A. intră mai multe secţii de mecanizare şi atelierul mecanic de reparaţii. Secţia de mecanizare este unitatea productivă de bază şi se înfiinţează după necesităţi în fiecare cooperativă agricolă, avînd ca scop executarea mecanizată a lucrărilor agricole şi terasiere, de reparaţii, transport etc. precum şi îndrumarea C.A.P. pentru o exploatare eficientă a întregului parc de tractoare, maşini şi utilaje existent în cooperativa agricolă servită, funcţionînd ca un sector mecanic al acesteia. Astfel, activitatea S.M.A. se integrează în cea a C.A.P. Retribuirea muncii mecanizatorilor se face pe baza acordului global, în raport de cantitatea şi calitatea muncii prestate şi rezultatele obţinute în producţia cooperatistă. Activitatea S.M.A. este îndrumată şi controlată de Trustul judeţean al S.M.A., unitate economică teritorială care funcţionează pe principiul gestiunii economice iar la nivel central, coordonarea se realizează de către Centrala mecanizării agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor. În perioada următoare a dezvoltării ţării noastre, S.M.A. trebuie să asigure mecanizarea tuturor lucrărilor agricole, inclusiv în zootehnie şi în domeniul irigaţiilor, buna funcţionare şi exploatare a maşinilor şi utilajelor, urmărind să se integreze direct şi tot mai eficient în activitatea cooperativelor agricole de producţie.

STIMULENTE MATERIALE, recompense băneşti sau de natură materială acordate lucrătorilor în vederea cointeresării în rezultatele activităţii lor. În *capitalism*, **s.m.** sînt un mijloc de intensificare a muncii, de creştere a profitului. În *socialism*, **s.m.** constituie o latură a cointeresării materiale şi pot fi *directe*, atunci cînd provin din fondul de consum individual şi *indirecte*, atunci cînd se formează din fondul de consum social. Principalele **s.m.** directe sînt: retribuţia tarifară, premiile şi sporurile de venituri personale legate de rezultatele obţinute în muncă. Din **s.m.** *indirecte* fac parte alocaţiile pentru copii, gratuitatea învăţămîntului şi a asistenţei medicale, bursele de studii, ajutoarele de naştere etc. De asemenea, în funcţie de categoriile de interese, distingem **s.m.** *generale*, *colective* şi *personale*. **S.m.** reprezintă un element fundamental al *cointeresării materiale* (v.) în socialism.

STIMULENTE MORALE, recompense de ordin nematerial utilizate în socialism, care, împreună cu stimulentele materiale, asigură cointeresarea în sporirea producţiei şi creşterea eficienţei economice a activităţii unităţilor. Principalele **s.m.** sînt: evidenţierea în muncă, popularizarea fruntaşilor în producţie, conferirea de insigne, diplome de onoare, medalii, ordine, titluri onorifice. Socialismul a creat, pentru prima oară în istoria României, asemenea distincţii ca „Medalia Muncii“, „Ordinul Muncii“, „Erou al Muncii Socialiste“.

STOC, cantitate de bunuri materiale (mijloace de producţie sau bunuri de consum), acumulate la un moment dat la producător, la o bază de desfacere, la un consumator etc., avînd ca scop să asigure continuitatea producţiei sau desfacerii. În ţările socialiste, normele de **s.** ca şi sarcinile şi atribuţiile unităţilor economice privind elaborarea normelor de **s.** se stabilesc prin lege. Normarea **s.** înseamnă stabilirea limitei maxime necesare ca volum şi sortiment de bunuri care să asigure desfăşurarea normală a procesului de producţie şi de desfacere a mărfurilor. Normele de **s.** trebuie să stimuleze accelerarea *vitezei de rotaţie a mijloacelor circulante* (v.). **S.** *normat* se stabileşte pe bază de normative în raport cu sarcinile de plan, avîndu-se în vedere documentaţia tehnică a fiecărui produs; se formează din materiile prime, materialele şi combustibilul etc. ce se utilizează în procesul de producţie, pe baza consumului normat al fiecărui produs. **S.** normat are o destinaţie precisă: fabricarea produselor la nivelul prevederilor planului şi în condiţiile de calitate stabilite. Se interzice prin lege consumarea **s.** normate pentru depăşirea planurilor de producţie sau pentru acoperirea depăşirilor de norme de consum ale produselor. **S.** *supranormativ*, excedent de materii prime, materiale, combustibil etc. peste normele prevăzute. Formarea unui astfel de **s.** are consecinţe negative pentru întreprinderi ca şi pentru economia naţională, deoarece duce la imobilizarea de resurse materiale şi împiedică utilizarea lor raţională. **S.** *subnormativ*, cantitate de materii prime sub normele de consum prevăzute, care duce la încălcarea ritmicităţii producţiei, cu efecte negative asupra rezultatelor economice. **S.** *de mărfuri*, cantitatea de mărfuri existentă la un moment dat în întreprinderi şi organizaţii comerciale, destinată asigurării continuităţii desfacerii. **S.** *curent*, necesarul mediu zilnic de materii prime şi materiale, combustibil, semifabricate şi produse finite. **S.** *de siguranţă*, parte componentă a stocului normat care nu poate fi consumat decît în cazuri justificate cu aprobarea organelor și cu obligația reîntregirii lui în termenul cel mai scurt. Pentru unele materii prime și materiale importante al căror nomenclator se stabilește prin hotărîrea Consiliului de Miniștri, s. de siguranță poate fi consumat numai cu aprobarea Ministerului Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe. S. *strategic*, cantitatea de bunuri materiale necesare întreținerii armatei, întăririi capacității de apărare a țării.

STRAT, Ion D. (1836-1879), economist român, adept al politicii liberului schimb; a inaugurat la Iași în 1860 *prima catedră de economie politică*. S. a fost un susținător al teoriei „România — țară eminamente agricolă". *Op. pr.:* „Tractat completu de economie politică sau simplă expunere a modului cum se formează , se distribuie și se consumă bogățiile" (1870).

STRUCTURĂ ECONOMICĂ 1. Categorie care desemnează ansamblul relațiilor de producție și componentele sale fundamentale într-o etapă determinată a dezvoltării societății (v. și *bază economică*). **2.** Compartimentele (sferele și ramurile) caracteristice unei anumite economii naționale.

STRUMILIN, Stanislav Gustavovici (1877—1973), economist sovietic, profesor universitar, membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. Domenii de cercetare: teoria economică a socialismului și comunismului, teoria planificării, statisticii, istoria economică. *Op. pr.:* „Probleme ale economiei muncii "(1925); „Problemele planificării în U.R.S.S." (1932); „Opere alese", în 5 volume (1963—1965); „Studii de istorie a Rusiei și U.R.S.S." (1966). Trad. rom.: „Scrieri economice alese" (1972). Doctor honoris causa al Academiei de studii economice din București.

SUBARENDĂ (ARENDA FOAMEI), metodă de exploatare semifeudală practicată larg în agricultura României în timpul regimului burghezo-moșieresc și cu precădere înainte de primul război mondial, care consta în luarea în arendă de către țărănimea săracă a unor terenuri de la un arendaș principal care, la rîndul său, le luase în arendă mai înainte de la moșier. Arendașul principal se substituia în acest caz proprietarului funciar în raporturile lui cu țăranii (mai precis cu pătura săracă a țărănimii), care, nepuțîndu-și acoperi nevoile numai din lucrarea micii bucăți de teren propriu, erau constrînși să recurgă la s. S. era o formă specifică de realizare a raporturilor reciproce dintre moșier (de obicei absenteist) și arendașul intermediar, pe de o parte, și țărănimea săracă, pe de altă parte, formă care, prin exploatarea muncii acesteia din urmă, asigura renta funciară pentru moșier și un cîștig pentru arendașul intermediar. S. decurgea prin împletirea relațiilor feudale cu cele capitaliste și se plătea în produse, în muncă sau bani, sau forme combinate ale acestora. Pentru a exploata mai ușor pe țărani, marii arendași se organizau în „*trusturi arendășești*" (v.).

SUBCONSUMAȚIE, consumație de bunuri și servicii mai mică decît cea necesară. În țările subdezvoltate și în cele în curs de dezvoltare s. are o mare răspîndire, dar pentru anumite părți ale populației sau în anumite condiții (catastrofe naturale, crize economice de supraproducție și războaie) ea este întîlnită și în țările capitaliste dezvoltate. În acestea din urmă, s. este însoțită în timpul crizelor de o supraproducție relativă, cauza acestei stări de lucruri aflîndu-se în caracterul relațiilor de producție burgheze.

SUBDEZVOLTARE ECONOMICĂ, stare proprie țărilor cu un potențial economic extrem de scăzut, rezultată din politica imperialistă, colonialistă și neocolonialistă de dominație și asuprire a popoarelor, de jefuire a bogățiilor

lor naţionale, consecinţă a relaţiilor economice şi politice internaţionale inechitabile. **S.e.** se caracterizează prin: un nivel foarte scăzut al dezvoltării forţelor de producţie; o accentuată stare de disproporţionalitate economică; stări sociale anacronice (puternice rămăşiţe tribale, sclavagiste şi feudale); dominaţie puternică a capitalului monopolist străin în economia respectivă. Condiţia esenţială pentru lichidarea **s.e.** o constituie respectarea dreptului tuturor statelor de a fi stăpîne pe resursele lor naţionale, de a le folosi în interesul propriu; dezvoltarea independentă a economiei pe baza concentrării tuturor forţelor umane şi materiale pentru progresul rapid al industriei, agriculturii şi celorlalte ramuri economice, a formării cadrelor proprii pentru toate domeniile, a organizării ştiinţifice a vieţii economice şi sociale. În acelaşi timp, aceasta presupune lărgirea permanentă a colaborării cu ţările socialiste, cu toate statele pe baze echitabile, pentru a se obţine accesul la tehnica şi tehnologia avansate, şi sprijinul ţărilor dezvoltate din punct de vedere economic.

SUBIECTIVISM ECONOMIC, expresie a concepţiei idealiste despre lume, care absolutizează rolul factorului conştient şi volitiv (al personalităţii) în economie (în viaţa socială, în general), rupîndu-l de factorul material care îl generează (orînduirea economică istoriceşte determinată) şi de cerinţele legilor economice obiective sau inversînd raportul real de cauzalitate dintre ele (consideră psihologia umană eternă şi primordială şi deduce din ea, în mod forţat, fizionomia economiei societăţii şi mecanismul ei de funcţionare). **S.e.** domină gîndirea economică burgheză contemporană sub forma psihologismului mascat de denumiri ambigue, ca, de pildă, „sinteza neoclasică“. **S.e.** ignoră sau minimalizează legile obiective ale dezvoltării sociale şi rolul hotărîtor al maselor populare în făurirea istoriei şi mai ales în crearea avuţiei naţionale, constituind suportul teoretic al arbitrarului, voluntarismului şi individualismului anarhic în domeniul politicii economice, cu consecinţe practice negative, potrivnice progresului real. Marxism-leninismul respinge **s.e.** opunîndu-i *determinismul economic* (v.), care presupune luarea în considerare a cerinţelor legilor obiective şi folosirea lor conştientă în interesul oamenilor muncii eliberaţi de exploatare, pentru accelerarea progresului social.

SUB-PARI, termen bancar folosit pentru a desemna acele acţiuni (valute), care au pe piaţă un curs de schimb mai mic decît valoarea lor nominală, respectiv, decît paritatea lor (v. şi *supra-pari*).

SUBSTITUŢIE 1. Fenomen prin care un produs, element sau factor este înlocuit cu un alt produs, element sau factor, cu proprietăţi echivalente (de exemplu substituirea produselor naturale cu produse obţinute pe cale sintetică; substituirea muncii manuale a oamenilor cu maşini). Produsele, elementele sau factorii care se pot substitui poartă denumirea de produse, elemente sau factori *interşanjabili* şi substituirea lor are loc atunci cînd produsele, elementele sau factorii care urmează să fie substituiţi sînt limitaţi din punct de vedere cantitativ sau reclamă cheltuieli ridicate pentru procurarea lor. **2.** Operaţie de calcul matematic prin care se înlocuieşte un element sau mai multe elemente ale unei formule sau ecuaţii cu alte elemente de aceeaşi valoare, dar exprimate altfel.

SUBVENŢIE, formă de finanţare nerambursabilă acordată pentru acoperirea depăşirii cheltuielilor peste veniturile proprii sau pentru realizarea unei anumite acţiuni. În practica financiară socialistă din România, distingem mai multe feluri de **s.**: **s.** de echilibrare, acordate de la bugetul republican bugetelor judeţelor, sau de la bugetele unităţilor administrativ-teritoriale ierarhic superioare bugetelor unităţilor administrativ-teritoriale ierarhic inferioare, în cazul cînd cheltuielile acestora nu pot fi acoperite din veniturile proprii şi din cotele defalcate din veniturile republicane; s. acordate de la buget unor instituţii care nu-şi pot acoperi integral cheltuielile planificate din veniturile proprii; s. acordate de la buget sau din fondurile constituite la dispoziţia centralei sau ministerului, pe seama prelevărilor din beneficiile unităţilor subordonate întreprinderilor, în care cheltuielile planificate nu pot fi acoperite, în unii ani, din venituri proprii. O sarcină importantă trasată de partid este lichidarea cazurilor în care întreprinderile lucrează cu pierderi şi, ca urmare, lichidarea, în acest sector, a s. de stat. Totodată, consiliile populare au obligaţia să dezvolte continuu baza de venituri proprii în vederea acoperirii integrale a cheltuielilor, renunţîndu-se treptat la subvenţionarea bugetelor locale.

SUPRACAPITALIZARE, procesul transformării în capital a unei anumite părţi din plusvaloare, mai mare decît necesarul de capital care ar aduce profitul maxim. S. se întîlneşte de regulă în imperialism, unde plusvaloarea cunoaşte o creştere mai rapidă, comparativ cu cea a cererii de capital necesar obţinerii profitului maxim. Mărimea s. depinde de diferenţa dintre plusvaloarea destinată acumulării şi plusvaloarea acumulată efectiv (investiţii). De pildă, presupunînd că profitul unei întreprinderi capitaliste este de 10 milioane şi că 2 milioane reprezintă venitul personal al capitalistului, partea destinată capitalizării va fi de 8 milioane. Dacă însă capitalistul va putea lărgi producţia numai cu 5 milioane, menţinînd aceeaşi rată a profitului, apare o diferenţă acumulată de 3 milioane care reprezintă o s., care nu aduce o creştere a ratei profitului.

SUPRAMUNCĂ, parte din munca prestată de un lucrător, care depăşeşte munca necesară. S. creează *plusprodusul* (v.) şi a apărut pe acea treaptă a dezvoltării forţelor de producţie cînd munca omului a devenit mai productivă, producînd mai multe bunuri decît erau strict necesare existenţei lui şi a familiei sale. S. este o categorie economică general valabilă, fiind determinată de tendinţa obiectivă a creşterii productivităţii muncii, de necesităţile obiective ale acumulării şi ale acoperirii unor nevoi generale ale societăţii. Caracterul şi modul de utilizare a rezultatului s. sînt diferite de la o orînduire social-economică la alta. În *orînduirile bazate pe exploatare*, s. se depune în folosul claselor exploatatoare stăpîne pe mijloacele de producţie. În *socialism*, s. se depune în interesul şi în folosul întregii societăţi. Forma pe care o îmbracă s. este de asemeni diferită de la o societate la alta. În *sclavagism*, s. nu se deosebea de munca necesară deoarece întreaga muncă apărea ca fiind depusă pentru proprietarul de sclavi, deşi sclavul era întreţiunt de stăpînul său. În *feudalism*, s. apărea clar deoarece munca depusă de ţăran pentru nobil era delimitată în timp şi spaţiu de munca depusă în propria lui gospodărie. În *capitalism*, s. apare ca o muncă plătită, salariul creînd aparenţa unei recompensări a întregii munci depuse şi nu numai acoperirea cheltuielilor cu reproducţia forţei de muncă cum este în realitate. În *socialism*, s. îmbracă forma *muncii pentru societate*, destinată acoperirii cheltuielilor pentru creşterea şi perfecţionarea producţiei, pentru ridicarea bunăstării tuturor membrilor societăţii. Munca pentru societate constituie sursa de progres a economiei şi societăţii socialiste.

SUPRA-PARI, termen bancar folosit pentru a desemna acele acţiuni (valute) care au pe piaţă un curs de schimb mai mare decît valoarea nominală, respectiv decît paritatea lor (v. şi *sub-pari*).

SUPRAPOPULAŢIE RELATIVĂ, populaţia muncitorească excedentară în raport cu necesitatea medie de valorificare a capitalului. În procesul acumulării capitalului, capitalul variabil creşte mai încet decît masa întregului capital, ceea ce duce la reducerea relativă a cererii de forţă de muncă. Pe măsura introducerii progresului tehnic şi intensificării muncii, acelaşi număr de muncitori pune în mişcare un volum tot mai mare de mijloace de muncă. Chiar dacă cererea de forţă de muncă creşte în mod absolut, aceasta este depăşită de creşterea mai rapidă a numărului muncitorilor, datorită proletarizării continue a micilor producători de la oraşe şi sate şi altor categorii sociale, a reproducţiei naturale pe scară lărgită a populaţiei muncitoreşti, iar în epoca contemporană şi datorită emigrării continue a forţei de muncă dintr-un şir de ţări sau zone înapoiate din punct de vedere economic, în cele dezvoltate industrial. Întrucît cererea de forţă de muncă nu este determinată de sporul întregului capital, ci doar de creşterea capitalului variabil, o parte a muncitorilor devine de prisos, formînd suprapopulaţia muncitorească. Această suprapopulaţie *nu este absolută*, pentru că nu reprezintă un excedent în raport cu posibilităţile de subzistenţă de care dispune societatea, *ci doar relativă, în raport cu nevoile de valorificare a capitalului*. Dacă intensitatea muncii s-ar menţine în limite normale din punct de vedere social şi ziua de muncă ar fi redusă paralel cu creşterea productivităţii muncii, întreaga **s.r.** şi-ar găsi locul în producţie. Dar legile economice obiective ale capitalismului, ca şi interesele burgheziei, se opun acestei rezolvări. **S.r.** constituie „...un atribut necesar al economiei capitaliste, fără *de care* n-ar putea nici să existe, nici să se dezvolte“ *(V. I. Lenin)*. Rolul **s.r.** este să asigure în permanenţă şi mai ales în perioadele de avînt industrial, producţia capitalistă cu forţă de muncă ieftină şi, în acelaşi timp, să preseze asupra nivelului salariilor şi condiţiilor de muncă ale muncitorilor angajaţi, adîncindu-se, în acest fel, exploatarea clasei muncitoare. **S.r.** are trei forme principale: suprapopulaţia flotantă, suprapopulaţia latentă sau agrară şi suprapopulaţia stagnantă. **1**) *Suprapopulaţia flotantă*, formată din lucrătorii din centrele industriale, loviţi temporar de şomaj; ea cunoaşte un permanent flux şi reflux, se formează ca rezultat al dezvoltării inegale a ramurilor şi întreprinderilor, a creşterii inegale a compoziţiei organice a capitalului şi dezvoltării ciclice a producţiei capitaliste. Sub imperiul luptei de concurenţă şi al dereglărilor temporare cu frecvenţă sporită a producţiei şi desfacerii, o serie de întreprinderi îşi opresc sau reduc activitatea, cea mai mare parte a muncitorilor fiind concediaţi sau obligaţi să lucreze numai o parte a timpului normal cu reducerea corespunzătoare a salariului (v. şi *şomaj*). Muncitorii concediaţi aleargă de la o întreprindere la alta în căutare de lucru pînă cînd este depăşită stagnarea, sau acumularea capitalului creşte în asemenea măsură încît să poată fi din nou absorbiţi. Cum nu întotdeauna aceştia găsesc de lucru corespunzător calificării lor, sînt obligaţi să presteze alte munci necalificate sau cu calificare scăzută, retribuite sub valoarea forţei lor de muncă, sau să se angajeze numai temporar sau sezonier la munci ocazionale. 2) *Suprapopulaţia latentă* sau *agrară*, formată din populaţia excedentară din agricultură, adică din muncitori agricoli şi din ţărani sărăciţi, lipsiţi în cea mai mare parte de pămînt şi inventar agricol. Lipsindu-le condiţiile pentru a putea munci în agricultură şi negăsind de lucru nici în celelalte ramuri neagricole, aceştia sînt condamnaţi la inactivitate şi, neavînd venituri corespunzătoare, la o viaţă de mizerie. Statisticile oficiale nu înregistrează această suprapopulaţie. Ea devine evidentă în perioadele de avînt industrial cînd se manifestă ca un exod continuu de la sat spre centrele industriale. În perioadele de pătrundere a capitalismului în agricultură şi de trecere la marea producţie, suprapopulaţia latentă a luat proporţii uriaşe atît datorită exproprierii forţate a micilor producători, cît şi promovării progresului tehnic, care, în această ramură — pămîntul fiind limitat — duce la scăderea, nu numai relativă, dar şi absolută, a necesarului de forţă de muncă. După cel de-al doilea război mondial în unele ţări capitaliste dezvoltate (S.U.A., Anglia, R.F. Germania, Elveţia, Danemarca, Suedia etc.) suprapopulaţia latentă s-a redus substanţial, ponderea populaţiei ocupate în agricultură, în raport cu populaţia activă, fiind în 1973 de 3,5 —10%, faţă de circa 50% la începutul secolului nostru. Industria din aceste ţări beneficiază însă de exodul suprapopulaţiei latente din zonele mai puţin dezvoltate din Europa (Sudul Italiei, Grecia, Turcia, Spania, Portugalia), precum şi din numeroase ţări în curs de dezvoltare din Asia, Africa şi America Latină, unde suprapopulaţia latentă este deosebit de mare. Muncitorii emigranţi din aceste ţări sînt angajaţi la muncile cele mai grele sau necalificate şi prost plătite, nu au drept de organizare şi drepturi politice şi sînt primii concediaţi în perioadele de stagnare. 3) *Suprapopulaţia stagnantă*, acele pături ale clasei muncitoare care permanent sau în cea mai mare parte a anului nu au de lucru, formînd în perioada crizei generale a capitalismului şomajul cronic de masă. În unele ţări capitaliste dezvoltate (S.U.A., Anglia etc.) suprapopulaţia stagnantă cuprinde în medie circa 3—6% din totalul forţei de muncă, fiind formată în special din oameni mai în vîrstă, care, odată concediaţi, nu se pot adapta condiţiilor de muncă impuse de progresul tehnic din noile întreprinderi, ca şi dintr-o parte a noilor contingente de tineri, care ani de zile după terminarea şcolii nu pot găsi de lucru. În afară de aceste trei forme, **s.r.** cuprinde şi populaţia din *sfera pauperismului*, sau — cum spune Marx — pătura cea mai de jos, adică oamenii eliminaţi din producţie pentru totdeauna, sau alţii fără nici o perspectivă de a mai fi angajaţi. Această pătură cuprinde, în primul rînd, pe cei care, deşi au o calificare sau experienţă de a munci, datorită vîrstei înaintate sau îmbolnăvirilor profesionale sau sociale incurabile, nu mai au nici o speranţă de a mai fi angajaţi; în al doilea rînd, copiii de pauperi şi copiii orfani, care neavînd posibilităţi de şcolarizare şi calificare, nu au nici o şansă de a fi angajaţi decît în perioadele de avînt industrial; în al treilea rînd, elementele decăzute sau inapte de muncă. Dintre cei inapţi un număr mare îl reprezintă victimele industriei capitaliste — mutilaţii, bolnavii de maladii profesionale etc. Membrii acestei pături a **s.r.** trăiesc din venituri ocazionale. O parte din ei se îndeletnicesc cu cerşitul. **S.r.** formează *armata industrială de rezervă* (v.) *a capitalului*.

SUPRAPRODUCŢIE, fenomen economic caracterizat prin existenţa unor stocuri de mărfuri care depăşesc cu mult cererea solvabilă; este o trăsătură specifică economiei capitaliste, fiind determinată de contradicţiile acesteia. Urmărind plusvaloarea ca mobil suprem, capitaliştii măresc producţia care pînă la un anumit punct se dezvoltă independent de consumul populaţiei, cererea constituindu-se, în proporţie majoritară, pe seama mijloacelor de producţie. Cererea solvabilă nu creşte în aceeaşi proporţie cu producţia şi, prin urmare, pe canalele circulaţiei se formează stocuri de mărfuri care rămîn nevîndute. **S.** are un caracter relativ, ea fiind un surplus, nu în comparaţie cu nevoile reale ale societăţii, ci cu puterea de cumpărare a populaţiei care este limitată. **S.** se poate forma şi ca urmare a dezvoltării inegale a ramurilor economice. La anumite proporţii ridicate, **s.** constituie punctul de declanşare a *crizei economice* (v.).

SUPRAPROFIT (PROFIT SUPLIMENTAR), formă transformată a plusvalorii suplimentare, care se produce prin reducerea, în anumite întreprinderi, a valorii individuale a mărfurilor sub valoarea lor socială. **S.** capătă o importanţă deosebită în condiţiile revoluţiei ştiinţifice-tehnice contemporane şi a adîncirii luptei de concurenţă din ţările capitaliste. Tehnica modernă şi secretul de fabricaţie permit o scădere a timpului de muncă individual sub cel socialmente necesar, ceea ce creează avantaje faţă de alte întreprinderi care au rămas la tehnica veche. Odată cu generalizarea tehnicii şi tehnologiei înaintate, valoarea individuală scăzută se transformă în valoare socială şi ca urmare nu se mai obţine profit suplimentar în acea întreprindere. **S.** există permanent în societatea capitalistă, dar temporar în întreprinderea capitalistă. **S.** este şi profitul obţinut peste profitul mijlociu, prin exploatarea popoarelor din colonii, semicolonii şi ţările în curs de dezvoltare aflate încă sub dominaţia monopolurilor. Ţările imperialiste obţin mari **s.** prin exploatarea popoarelor din ţările unde forţa de muncă este mai ieftină. Pentru a stăvili sau limita transferul masiv de **s.** în metropole, în multe ţări în curs de dezvoltare au fost emise legi care obligă întreprinderile străine la reinvestirea unei părţi însemnate din profit în economia ţărilor respective. Aceste măsuri au o importanţă deosebită pentru progresul forţelor de producţie şi făurirea unei economii independente în ţările în curs de dezvoltare. În imperialism **s.** *de monopol* are caracter permanent şi este o parte componentă a preţului ridicat de monopol care este format din: preţul de cost + profitul mijlociu + **s.** de monopol. Profitul mijlociu şi **s.** de monopol formează *profitul de monopol*.

SUPRASTRUCTURĂ, ansamblul ideilor, teoriilor, concepţiilor politice, juridice, morale, filozofice, artistice, religioase etc. existente într-o orînduire socială şi instituţiile corespunzătoare lor. **S.** este generată de baza (structura) economică; fiecare bază are o **s.** corespunzătoare. Schimbarea bazei atrage după sine mai devreme sau mai tîrziu şi schimbarea **s.** Ea nu apare automat ci este creată de oameni, potrivit cu condiţiile materiale existente şi cerinţele dezvoltării sociale. Faţă de baza economică, ea are o independenţă relativă, exercitînd o influenţă pozitivă asupra dezvoltării ei sau, dimpotrivă, frînînd-o, după cum reflectă interesele claselor sociale progresiste sau ale celor conservatoare ori reacţionare. În cadrul **s.** un rol deosebit de important îl joacă **s.** politică şi **s.** juridică, întrucît ele sînt determinate de baza economică. În *orînduirile exploatatoare* **s.** serveşte politicii de exploatare a maselor muncitoare. Crearea şi dezvoltarea **s.** *socialiste* are loc în mod conştient, prin activitatea maselor populare sub conducerea partidului revoluţionar al clasei muncitoare. **S.** socialistă are un rol deosebit de însemnat în crearea şi consolidarea bazei economice. Partidul marxist-leninist şi statul socialist, ca elemente principale ale **s.**, organizează şi conduc întreaga activitate de făurire a noii orînduiri şi mobilizează masele de oameni ai muncii în acest scop. Influenţa activă a **s.** asupra dezvoltării economice şi sociale se accentuează atunci cînd activitatea oamenilor este fondată pe cunoaşterea legilor obiective şi ale realităţilor concrete. În **s.** societăţii socialiste un loc important îl ocupă ideile, teoriile economice, instituţiile de cultură şi instrucţie economică. Ele asigură formarea gîndirii economice înaintate şi amplifică influenţa pozitivă a factorului conştient în dezvoltarea societăţii. Intensa activitate teoretică a Partidului Comunist Român de generalizare a experienţei înaintate și de previziune științifică, a cărei expresie concentrată se găsește în Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, sporește considerabil aportul s. la progresul economic și social al țării noastre.

SWEEZY, Paul (n. 1911), economist american progresist, de orientare marxistă. Domenii de cercetare: capitalismul contemporan, teoriile economice burgheze. S. nu este consecvent marxist într-o seamă de probleme legate de tendința ratei profitului, a legii generale a acumulării capitaliste și a rolului istoric al clasei muncitoare. *Op. pr:* „Capitalul monopolist"(1966;în colab. cu P. Baran); „Introducere în problemele socialismului" (1968; în colab. cu L. Huberman); „Contribuții la o critică a economiei politice" (1970).

ŞCOALA ANGLO-AMERICANĂ, curent de gîndire social-economică burgheză, cu o anumită amploare în Anglia şi S.U.A. la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. Principalii reprezentanţi: *A. Marshall* (v.), în Anglia, şi *J.B. Clark* (v.), în S.U.A. Atît Marshall cît şi Clark porneau de la tradiţiile vulgare ale economiei politice burgheze. Marshall apare în literatura economică engleză ca mediator între teoria ricardiană şi cea marginalistă, iar Clark ca propagator al analizei marginaliste. Concepţia lor se caracterizează prin eclectism şi încercări forţate de a integra economia politică în ştiinţele naturii. Marshall apropia economia politică de biologie, considerînd-o ca parte a ei, iar Clark o apropia de mecanica teoretică. Prin teoriile lor, Marshall şi Clark făceau apologia capitalismului, a monopolurilor, care deveniseră dominante în acea perioadă în Anglia şi S.U.A. Acestui ţel general îi sînt subordonate teoria „perţului fără valoare" (Marshall) teoria staticii şi a dinamicii, a productivităţii specifice a muncii şi a capitalului (Clark).

ŞCOALA AUSTRIACĂ, curent de gîndire social-economică burgheză apărut în deceniul al optulea al sec. al XIX-lea, care avea ca ţel justificarea intereselor burgheziei în condiţiile dezvoltării mişcării muncitoreşti şi a răspîndirii ideilor marxiste. **Ş.a.** mai este cunoscută şi sub alte denumiri: *şcoala psihologică* sau *a utilităţii finale* sau *marginale* iar, uneori, *şcoala de la Viena*. Principalii săi reprezentanţi sînt: *C. Menger* (v.), *F. Wieser* (v.) şi *E. Böhm-Bawerk* (v.). În analiza fenomenelor economice **ş.a.** porneşte de la activitatea individului izolat, extinzînd concluziile desprinse la nivel macroeconomic. Böhm-Bawerk afirmă deschis că economia politică trebuie să studieze mai întîi „microcosmosul“, adică economia individuală, şi numai după aceea „macrocosmosul“, respectiv economia de ansamblu pe care o concepe ca însumare a economiilor individuale. Cu ajutorul unui asemenea procedeu metodologic prin care se ignorează sistemul relaţiilor sociale de producţie era mai uşor de justificat interesele burgheziei, de prezentat capitalismul ca orînduire veşnică. Exponenţii **ş.a.** neagă primatul producţiei în ansamblul fenomenelor şi proceselor economice, situînd pe prim plan consumul, iar nevoile individului le desprind de contextul relaţiilor sociale. **Ş.a.** a formulat teoria utilităţii finale sau marginale şi teoria psihologică a profitului, prin care încerca să infirme, fără succes însă, învăţătura marxistă asupra valorii şi plusvalorii. Potrivit acestor pseudo-teorii, valoarea mărfurilor ar depinde de raritatea mărfii şi de intensitatea nevoii, iar profitul de o pretinsă diferenţă între valoarea bunurilor prezente şi a celor viitoare, ambele apreciate subiectiv în funcţie de satisfacţiile pe care acestea le aduc individului.

ŞCOALA CLASICĂ, denumire colectivă dată economiştilor burghezi de la mijlocul sec. al XVII-lea pînă la începutul sec. al XIX-lea, care au contribuit la făurirea economiei politice burgheze clasice şi, odată cu aceasta, la făurirea economiei politice ca o ştiinţă autonomă, cu un obiect de cercetare distinct, comparativ cu alte ştiinţe sociale sau umaniste. Reprezentanţii cei mai însemnaţi ai **ş.c.** au fost: *W. Petty* (v.), P. de Boisguillebert, B. Franklin, *F. Quesnay* (v.), *A.R.J. Turgot* (v.), dar mai ales *A. Smith* (v.) şi *D. Ricardo* (v.). Principalele caracteristici ale **ş.c.** au fost: mutarea obiectului cercetării din sfera circulaţiei de mărfuri (cum era la mercantilişti, în sec. XIV-XVII), în sfera producţiei de mărfuri (punînd astfel bazele cunoaşterii ştiinţifice a modului de producţie capitalist); înlocuirea treptată a metodei descriptive (dominantă la mercantilişti), cu metoda analitică sau a abstractizării, deci preocuparea deliberată de a descoperi esenţa fenomenelor economice şi legităţile obiective ale proceselor economice, precum şi politica economică a liberului schimb (spre deosebire de intervenţia masivă a statului în economie, preconizată de mercantilişti). Principalele deficienţe metodologice ale **ş.c.** au fost: abordarea neistorică a fenomenelor economice (iluzia veşniciei capitalismului şi a automatismului funcţionării economiei capitaliste) şi ignorarea laturii calitative a fenomenelor economice (conţinutul social-economic obiectiv al categoriilor economice). Maturizarea treptată a modului de producţie capitalist a permis acestor economişti să facă paşi însemnaţi în cunoaşterea anatomiei şi a mecanismului de funcţionare a acestuia. Faptul că antagonismul dintre proletariat şi burghezie se găsea în stare latentă, a stimulat interesul economiştilor burghezi clasici în cercetarea obiectivă a realităţii şi în redarea adevărului, în limitele permise de poziţia lor de clasă burgheză, conferind un caracter ştiinţific majorităţii covîrşitoare a ideilor lor. Realizările cele mai însemnate ale **ş.c.** au fost: teoria valorii bazată pe muncă, începutul teoriei plusvalorii (sub alte denumiri) şi analiza unor forme concrete ale acesteia (mai ales profitul şi renta funciară), precum şi analiza reproducţiei capitalului social (mai ales în „Tabloul economic" al lui F. Quesnay). Dintre problemele în care ş.c. a întîmpinat dificultăţi mai mari, atrag atenţia problema banilor, imposibilitatea explicării depline a originii plusvalorii şi a esenţei salariului (datorită confuziei dintre muncă şi forţa de muncă), dificultăţi în redarea mecanismului şi a particularităţilor reproducţiei capitalului social (mai ales datorită „dogmei lui Smith", respectiv omisiunii capitalului constant din valoarea produsului social), imposibilitatea explicării particularităţilor acţiunii legii valorii pe piaţa mondială, atenţia redusă acordată contradicţiilor capitalismului şi incapacitatea recunoaşterii caractelui trecător al capitalismului. Ideile juste ale ş.c. au constituit unul din izvoarele teoretice ale marxismului (v. şi *economie politică burgheză clasică*).

ŞCOALA DE LA HARVARD [pron. *há:vəd*], curent apărut după primul război mondial în economia politică din S.U.A., în condiţiile înăspririi contradicţiilor capitalismului; şi-a pus ca sarcină cercetarea naturii şi dinamicii ciclului capitalist pentru a asigura prevederea conjuncturii economice, folosind în acest scop metode statistice şi matematice. **Ş.** de la **H.** s-a format în jurul Comitetului pentru cercetări economice creat în 1917 pe lîngă Universitatea Harvard. În 1927, reprezentantul cel mai de seamă, W.K. Mitchell, a publicat lucrarea „Cicluri economice. Problema şi punerea ei". Ca urmare a creşterii interesului pentru studiile în domeniul ciclului, după criza mondială din 1929—1933, cercetările **ş.** de la **H.** s-au bucurat de un larg sprijin financiar din partea guvernului S.U.A. Mulţi ani, Comitetul pentru cercetări economice de la Harvard a publicat un aşa-numit „barometru economic" care avea drept ţel aprecierea din timp a conjuncturii şi predicţia recesiunilor economice. **Ş.** de la **H.** considera ciclul economic ca necunoscînd criza. Potrivit acesteia, ciclul ar reprezenta succesiuni de avînturi şi recesiuni uşor de calculat şi prevăzut. În concepţia **ş.** de la **H.**, pe lîngă cicluri obişnuite mai există cicluri seculare, cicluri mari, cicluri mici etc., iar cauza variaţiilor ciclice ar consta în modificările ce se produc în domeniul circulaţiei băneşti. De aceea, **ş.** de la **H.** consideră că recesiunile pot fi înlăturate prin introducerea ordinii în domeniul circulaţiei băneşti. Eroarea **ş.** de la **H.** consta în faptul că ea făcea abstracţie de contradicţia economică fundamentală a capitalismului şi că, dacă în funcţia de mijloc de circulaţie şi cea de mijloc de plată a banilor rezidă doar posibilitatea abstractă a crizelor, aceasta devine inevitabilă în condiţiile acţiunii contradicţiei fundamentale a capitalismului. De aceea, nu o dată, prognozele **ş.** de la **H.** s-au dovedit eronate. Astfel, în ajunul marii crize mondiale din 1929—1933, Comitetul de cercetări economice de la Harvard publica date care susţineau că viitorul ar arăta condiţii favorabile prosperităţii. Ideile **ş.** de la **H.** s-au răspîndit în Europa încă în anii '20, cînd în Marea Britanie, Germania, Franţa, Austria, Italia etc. s-au constituit institute speciale de conjunctură. În 1926 Societatea Naţiunilor a creat şi ea un comitet de experţi care să-şi consacre forţele „barometrului economic". Mai tîrziu, au fost create institute de conjunctură şi în Polonia, România etc. În legătură cu schimbările care au avut loc în ciclul capitalist şi cu intensificarea capitalismului monopolist de stat, după cel de-al doilea război mondial, s-a produs o reafirmare, în forme noi, a unor idei ale **ş.** de la **H.** de către diferiţi economişti occidentali, reluîndu-se cu această ocazie şi teza înlăturării crizelor economice, înlăturare ce urmează să fie făcută cu ajutorul intervenţiei statului capitalist în economie, teză infirmată însă şi ea de istorie.

ŞCOALA ISTORICĂ, mişcare pe planul gîndirii economice apărută în Germania şi care a parcurs două etape; prima este cunoscută sub denumirea de „vechea şcoală istorică germană“, avînd ca principali reprezentanţi pe *W. Röscher* (v.), B. Hildebrand şi K. Knies; a doua, denumită „noua şcoală istorică germană“, şi-a desfăşurat activitatea în a doua jumătate a sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea, avînd ca principali reprezentanţi pe *G. Schmoller* (v.), *L. Brentano* (v)., *K. Bücher* (v.), M. Weber şi *W. Sombart* (v.). Vechea şcoală era orientată împotriva economiei clasice burgheze şi a socialismului utopic; noua şcoală şi-a îndreptat atacul contra economiei politice marxiste, căutînd căi de apărare a rînduielilor capitaliste, îndeosebi a celor specific prusace, unde interesele burgheziei germane se împleteau cu interesele iuncherilor. **Ş.i.** nega existenţa legilor obiective generale şi metoda abstractizării, propovăduind istorismul şi empirismul vulgar. Adepţii acestei şcoli supraestimau rolul interesului personal, identificînd obiectul economiei politice cu „o istorie naturală a egoismelor“. Potrivit opiniei lor, economia politică nu are ca scop studierea legilor obiective, ci „descrierea“ economiei unei ţări. În sînul noii **ş.i.** a existat o aripă *conservatoare*, care preamărea rolul statului prusac, şi alta cu *tendinţe liberale*, care propaga ideea păcii sociale. Dintre teoriile susţinute de reprezentanţii acestei şcoli este de menţionat teoria „salariului social“, teoria dezvoltării „capitalismului fără crize“, teoria „pluralismului social“, cu ajutorul cărora se încerca ridicarea unei bariere contra tezelor fundamentale ale marxismului, justificarea orînduirii burgheze şi domolirea luptei de clasă a proletariatului ca şi a celorlalte forţe ostile capitalismului.

ŞCOALA MATEMATICĂ, (în economia politică burgheză) orientare care acordă un loc central şi un rol esenţial matematicii în cercetarea economică, în interpretarea şi expunerea rezultatelor, prezentînd economia, în ansamblu sau părţi ale ei, sub formă de modele economice „cu ajutorul ecuaţiilor matematice“; s-a constituit la finele sec. al XIX-lea, iar centrul ei principal a fost „şcoala de la Lausanne“. Printre caracteristicile **ş.m.** reţinem: inexistenţa unei concepţii şi teorii economice generale proprii, utilizînd, ca regulă, teoriile vulgare ale cheltuielilor de producţie, cererii şi ofertei, utilităţii marginale etc.; aprecierea matematicii ca element esenţial al cercetării şi interpretării vieţii economice şi al expunerii rezultatelor; construirea de modele economice care se voiau general-valabile pentru orice loc, timp şi orînduire socială; formalizarea cercetării economice; verificarea exactităţii cantitative a diverselor generalizări. Constituirea **ş.m.** a fost precedată de lucrări ale unor predecesori. Astfel, Nicolas Français Canard, în lucrarea „Principii de economie politică“ (1809), formalizează matematic aspecte ale cererii şi ofertei în funcţie de nevoi şi disponibilităţi. Pe baza unei concepţii probabilistice, Augustin Cournot (1801—1877) încearcă să cuantifice matematic hazardul în viaţa economică; în lucrarea „cercetări asupra principiilor matematice ale teoriei avuţiilor“ (1838) tratează matematic curba cererii, teoria schimbului, concurenţa perfectă etc. F.H. von Thünen (1783—1850) în lucrarea „Statul izolat din punctul de vedere al agriculturii şi al economiei naţionale“ (vol. I, 1826; vol.II, 1850) utilizează calculul diferenţial pentru stabilirea ratelor de substituire a produselor, elaborează teoria spaţiului omogen şi un model al cercurilor concentrice ale economiei şi ale localizării capacităţilor de producţie. H.H. Gossen (1810—1858) în lucrarea „Dezvoltarea legilor relaţiilor umane şi a legăturilor care derivă din ele pentru acţiunile oamenilor“ (1850—1854) concepe o ştiinţă economică pură. Ideile de bază sînt: utilizarea marginală descrescîndă a bunurilor (numită adesea şi „legea Gossen“) şi maximizarea utilizării unui stoc determinat de bunuri printr-o raţională repartizare a consumării lui. William Stanley Jevons (1835—1882), unul din întemeietorii **ş.m.**, în principalele sale lucrări „Teoria economiei politice“ (1871) şi „Principiile ştiinţei economice“ (1905) publicată postmortem, declara că economia politică nu poate deveni ştiinţă decît numai în măsura matematizării ei. El socotea că economia politică se ocupă de cantităţi variabile, fapt pentru care includerea ei în rîndul ştiinţelor presupune aplicarea „calculului diferenţial asupra noţiunilor obişnuite de bogăţie, utilitate, valoare, cerere, ofertă, capital, dobîndă, muncă sau oricăror altor noţiuni cantitative care ţin de operaţiunile cotidiene ale industriei“. Desconsiderarea aspectelor calitative esenţiale ale vieţii economice a fost un mare viciu al **ş.m.**, inclusiv al „şcolii de la Lausanne“. Promotorii ei principali au fost Leon Walras (1834—1910) şi Vilfredo Pareto (1848—1923). În „Elemente de economie politică pură sau teoria avuţiei sociale“, la care a lucrat 20 de ani (1872—1892), Walras imaginează o „economie pură“ făcînd abstracţie de proprietate şi formulează o teorie a echilibrului general în condiţiile concurenţei perfecte. După propriile mărturisiri, în această lucrare se află teoria matematică a avuţiei în condiţii de liberă concurenţă axată pe determinarea: preţurilor mărfurilor; preţurilor produselor şi serviciilor consumabile sau producătoare; rata venitului net şi prin urmare a preţurilor capitalurilor; valoarea monedei; condiţiile şi consecinţele progresului economic; efectele tarifelor, monopolurilor şi impozitelor. „Economia pură, aşa cum o definesc, demonstrează că prin jocul liber al concurenţei valoarea lucrurilor se proporţionează cu raritatea lor“ *(Walras)*. V. Pareto, continuîndu-l pe Walras într-o perioadă cînd nu se mai putea face abstracţie de monopoluri, a încercat o teorie a pieţei şi preţurilor de monopol care surprinde aposteriori unele aspecte ale practicii monopolurilor. El utilizează larg metoda aproximaţiilor succesive în al său „Manual de economie politică“ (1927) şi dă expresie matematică adecvată teoriei lui, „curbele indiferenţei“. Cu toate deficienţele de concepţie şi teorie economică generală, **ş.m.** a deschis anumite posibilităţi noi de investigare a vieţii economice, oferind un instrumentar preţios cercetării economice.

ŞCOALA NEOCLASICĂ, curent economic burghez de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. Principalii fondatori ai ei sînt William Stanley Jevons în Anglia, Leon Walras în Franţa (cunoscut şi ca întemeietor al şcolii matematice de la Lausanne), *C. Menger* (v.) în Austria (unul din exponenţii principali ai şcolii austriece). Prin problematica şi modalitatea de investigare, printre reprezentanţii **ş.n.** se numără şi *A. Marshall* (v., fondatorul şcolii de la Cambridge) şi *J.B. Clark* (v.), ambii exponenţi ai şcolii anglo-saxone, Vilfredo Pareto, Herman Heinrich Gossen, Irving Fischer ş.a. Reprezentanţii **ş.n.** sînt adepţi ai liberei concurenţe; ei îşi manifestă încrederea în virtuţile automatismului economiei capitaliste. În elaborarea concepţiilor lor se inspiră din scrierile lui *J.B. Say* (v.) şi din unele teze ale economiei clasice burgheze, mai puţin fundamentate teoretic sau greşite. De la relaţiile cu şcoala burgheză clasică derivă şi denumirea de **ş.n.** Adepţii **ş.n.** încearcă să înlocuiască teoria valorii muncă prin: teoria utilităţii finale sau marginale, elaborată aproape simultan de C. Menger, L. Walras şi W.S. Jevons; teoria preţurilor fără valoare (A. Marshall); teoria preţului normal (J.B. Clark) ş.a. După Clark, preţul normal ar fi acela care permite să se plătească muncitorului salariu, deţinătorului de capital dobîndă, iar întreprinzătorului profit mediu. L. Walras încearcă să definească preţul în condiţiile unei economii pure, ale concurenţei perfecte în care fiecare partener de schimb obţine maximum de utilitate. Exponenţii **ş.n.** fac uz şi chiar abuz (reprezentanţii şcolii matematice) de aparatul matematic, în special de calculul infinitezimal, formulînd concluzii convenabile intereselor de clasă ale burgheziei. Această orientare se observă cu claritate în teoria repartiţiei veniturilor, care în fond este o reeditare a teoriei factorilor de producţie a lui J.B. Say. De exemplu, C. Menger porneşte de la ideea că fiecare factor de producţie dă un anumit randament şi în funcţie de aceasta trebuie să se facă şi repartiţia veniturilor. O idee asemănătoare întîlnim şi la J.B. Clark care susţine că în capitalism munca şi capitalul primesc ceea ce produce fiecare de sine stătător.

ŞERB, iobag, ţăran dependent de stăpînul feudal (v. şi *iobag*).

ŞOMAJ, fenomen specific societăţii capitaliste, constînd în starea de inactivitate a unei părţi a populaţiei apte de muncă ce nu-şi găseşte de lucru, fiind supranumerară în raport cu necesităţile de valorificare a capitalului. **Ş.** reprezintă o necesitate pentru economia capitalistă, determinată de caracterul ciclic al reproducţiei capitaliste. **Ş.** este legat de procesul acumulării capitaliste, în decursul căruia creşte compoziţia organică a capitalului şi scade în mod relativ partea variabilă a acestuia, ceea ce duce la crearea unor disponibilităţi de forţă de muncă. **Ş.** creează o situaţie de nesiguranţă muncitorilor activi, exercită o presiune asupra salariilor favorizînd reducerea lor, contribuie la intensificarea exploatării şi înrăutăţirea situaţiei clasei muncitoare în general. În perioada crizei generale a capitalismului, **ş.** devine cronic, masa de şomeri nefiind absorbită în întregime în producţie nici în perioadele de avînt; aceasta ca urmare a nefolosirii cronice a unei părţi din capacitatea de producţie şi a procesului accentuat de proletarizare a micilor producători. **Ş.** poate fi: *total*, atunci cînd lucrătorii sînt eliberaţi complet în decursul anului din procesul de producţie, şi *parţial*, în cazul în care aceştia lucrează numai o parte din ziua sau săptămîna legală de lucru, primind în mod corespunzător un salariu redus. **Ş.** parţial reprezintă o formă foarte răspîndită în perioada actuală, care, în acelaşi timp, apare ca o formă mascată de **ş.** ce estompează proporţiile reale ale acestuia, deoarece **ş.** parţial nu este în întregime înregistrat de statistica burgheză. Neputînd nega existenţa **ş.** în societatea capitalistă, economiştii burghezi afirmă că noţiunea de folosire deplină a forţei de muncă nu se confundă cu situaţia economică în care nu există nici un şomer, că această noţiune este compatibilă cu un anumit procent de **ş.** rezultat din anumite aspecte ale structurii economice şi prezentîndu-se sub forma **ş.** *sezonier* şi **ş.** *fricţional* — inactivitatea momentană a lucrătorului, durînd cîteva zile, cuprinse între momentul rezilierii contractului de muncă şi momentul găsirii unui nou loc de muncă. Economia politică burgheză caută cauzele **ş.** în afara relaţiilor de producţie burgheze. O astfel de cauză este considerată progresul tehnic, întrucît el determină desfiinţarea anumitor locuri de muncă şi în anumite cazuri duce chiar la dispariţia unor meserii. Acest **ş.** imputabil progresului tehnic este numit **ş.** *tehnologic*. În realitate, **ş.** este o consecinţă inevitabilă nu a progresului tehnic în general, ci a relaţiilor de producţie capitaliste şi utilizării capitaliste a progresului tehnic (v. şi *armată industrială de rezervă; suprapopulaţie relativă*).

ŞTIINŢA CONDUCERII ECONOMIEI, componentă principală a ştiinţei conducerii societăţii; cercetează legile şi principiile generale şi specifice care stau la baza îndrumării optime a activităţii economice, elaborează un sistem închegat de principii, forme, metode şi tehnici de realizare a actului de conducere economică eficientă în cadrul unităţilor, ramurilor şi la scara economiei naţionale. Alături de factorul tehnic, conducerea ştiinţifică îndeplineşte importante funcţii de progres. „Repeziciunea cu care se produc transformările în lume, interdependenţa tot mai strînsă între diferite fenomene social-politice, economice, tehnico-ştiinţifice şi culturale, conferă ştiinţei conducerii un rol fundamental în asigurarea mersului înainte al societăţii omeneşti pe calea civilizaţiei şi progresului" *(Nicolae Ceauşescu)*. Deşi existenţa unor elemente ale conducerii economice practice a constituit întotdeauna o necesitate, totuşi conducerea economiei ca ştiinţă a apărut şi s-a dezvoltat abia în epoca contemporană. Mutaţiile profunde determinate de revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană, dezvoltarea rapidă a forţelor de producţie, adîncirea diviziunii sociale a muncii, accentuarea procesului de concentrare, specializare, cooperare şi combinare a producţiei, creşterea caracterului social al acesteia ş.a. au impus sistematizarea, sintetizarea şi generalizarea unor concepte şi metode fundamentate ştiinţific, fără de care economia modernă nu mai poate fi condusă. **Ş.c.e.** la nivel macroeconomic se deosebeşte de ştiinţa conducerii întreprinderilor (la nivel microeconomic) nu numai prin întinderea sferei de exercitare a acţiunii de conducere, prin formele şi metodele specifice de conducere, ci şi prin însăşi esenţa conducerii. În timp ce la nivel microeconomic, ştiinţa conducerii are, mai ales, un caracter tehnico-economic (fără însă a omite sensul ei politic), la nivel macroeconomic are un preponderent caracter politic şi, implicit, un evident caracter de clasă. În *capitalism*, ţinînd seama de natura proprietăţii, de caracterul relaţiilor de producţie, de legile economice care acţionează, **ş.c.e.** cercetează fenomenele şi procesele economice prin prisma intereselor fundamentale ale marilor deţinători de mijloace de producţie, respectiv consacrarea şi consolidarea dominaţiei acestora, obţinerea profitului pe calea exploatării. În *societatea socialistă*, în care puterea politică aparţine clasei muncitoare în alianţă cu ţărănimea, intelectualitatea şi celelalte categorii de oameni ai muncii, iar mijloacele de producţie sînt proprietate socială, în care sub conducerea partidului se realizează unitatea de voinţă şi de scop a întregului popor, **ş.c.e.** urmăreşte determinarea căilor şi metodelor cu ajutorul cărora să se asigure progresul continuu şi multilateral al societăţii. În societatea socialistă are loc o conducere planificată efectivă şi multilaterală a ansamblului economiei naţionale ca un tot unitar şi coerent, iar la procesul de conducere colectivă participă din ce în ce mai activ şi mai eficient, la toate nivelurile, prin forme de democraţie directă şi reprezentativă, masele largi de oameni ai muncii. Faptul că unele metode, tehnici şi mijloace — ca elemente ale mecanismului de conducere — pot fi întîlnite în ştiinţa şi practica unor ţări cu orînduiri sociale diferite se datoreşte laturii tehnico-funcţionale a conducerii. Modul de folosire al acestora, precum şi efectele lor depind însă, ca urmare a laturii social-economice şi politice, de natura relaţiilor de producţie. În societatea socialistă principalele domenii de cercetare ale **ş.c.e.** se referă la: mobilizarea la maximum a propriilor forţe şi valorificarea cît mai eficientă a resurselor umane, materiale şi financiare, organizarea economiei pe diferitele verigi; reglarea legăturilor dintre diferitele unităţi şi ramuri economice; prognoza şi elaborarea planului de dezvoltare economico-socială; justa repartizare teritorială a forţelor de producţie; formarea, repartizarea şi utilizarea eficientă a cadrelor; organizarea şi îndrumarea eficientă a relaţiilor economice externe; folosirea pîrghiilor economice ca instrumente ale conducerii economiei; exercitarea controlului asupra îndeplinirii sarcinilor etc. Cercetarea acestor domenii şi găsirea formelor şi metodelor de conducere cele mai adecvate se face ţinîndu-se seama de principiile generale determinate de trăsăturile esenţiale ale socialismului, decurgînd din condiţiile şi situaţiile concrete din fiecare ţară, de experienţa celorlalte ţări şi, în primul rînd, a celor socialiste. În acelaşi timp, avînd în vedere creşterea continuă a forţelor de producţie şi dezvoltarea vieţii economice, **ş.c.c.** urmăreşte perfecţionarea formelor şi metodelor de conducere, în funcţie de condiţiile în permanentă schimbare. Totodată, ea se preocupă de propria sa perfecţionare şi dezvoltare prin îmbunătăţirea şi îmbogăţirea metodelor de analiză, previziune şi decizie pe care le pune la îndemîna practicii. În Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, supus aprobării Congresului al XI-lea, se arată: „Principiile conducerii ştiinţifice a societăţii socialiste ţin seama de caracterul noii orînduiri, de necesitatea asigurării participării la conducerea vieţii economico-sociale a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, de imperativul dezvoltării şi adîncirii democraţiei socialiste, de ţelurile fundamentale ale socialismului şi comunismului. În asigurarea conducerii ştiinţifice a societăţii partidul va acţiona în următoarele direcţii esenţiale: a) cunoaşterea profundă a proceselor economice şi sociale, a realităţilor în care trăim, realizarea, pe această bază, a unei previziuni clare a dezvoltării în perspectivă a societăţii; b) organizarea corespunzătoare şi asigurarea funcţionării ireproşabile a tuturor sectoarelor de activitate; c) realizarea unei bune cunoaşteri şi repartizări a forţelor materiale şi umane în toate sectoarele; d) asigurarea unui raport just în repartizarea forţelor de muncă între diferitele sectoare de activitate economico-socială, şi în special între sectorul productiv şi cel administrativ-funcţionăresc. Pornind de la faptul că avuţia naţională, valorile sociale, bunurile materiale şi ştiinţifice se făuresc în sfera muncii productive, partidul va asigura concentrarea în acest domeniu a principalelor forţe ale societăţii; e) reducerea treptată, pe măsura introducerii metodelor moderne de conducere şi calcul în viaţa economică şi socială, a personalului administrativ-funcţionăresc. Se va acţiona pentru împrospătarea continuă a acestui personal, asigurîndu-se, în special în domeniile planificării, concepţiei şi sintezei economice, o rotaţie sistematică, în sensul unui flux continuu al cadrelor dinspre producţie către aceste sectoare — şi invers. În felul acesta se va realiza o legătură permanentă şi organică între aparatul administrativ şi sfera muncii productive, între administraţie şi activitatea economică concretă; f) întărirea controlului obştesc al maselor populare asupra activităţii aparatului administrativ-gospodăresc, pentru ca personalul din acest sector să nu se rupă de oamenii muncii, să păstreze legături strînse cu aceştia, să slujească interesele generale ale celor ce muncesc, cauza propăşirii întregului popor; g) repartizarea corespunzătoare a cadrelor, precizarea clară a răspunderilor şi îndatoririlor pe toate treptele organizatorice; aplicarea consecventă a principiului concursului în promovarea cadrelor; h) organizarea unui control sistematic şi a unei bune evidenţe în toate sectoarele vieţii economico-sociale; i) realizarea unei depline unităţi de concepţie şi acţiune la toate nivelurile activităţii sociale, astfel ca întregul organism al societăţii să funcţioneze cu maximă precizie şi operativitate; j) cunoaşterea permanentă a contradicţiilor ce acţionează în societate, luarea măsurilor corespunzătoare pentru soluţionarea lor; k) consultarea largă a colectivelor de muncă din toate domeniile, perfecţionarea continuă a cadrului de participare a maselor la elaborarea şi adoptarea hotărîrilor, adîncirea continuă a democraţiei socialiste; l) promovarea largă în munca de organizare şi conducere a societăţii — inclusiv a proceselor şi fenomenelor sociale —, a metodelor moderne de analiză, decizie şi prelucrare automată a datelor. Pornind de la necesităţile obiective ale dezvoltării sociale, partidul va acorda cea mai mare atenţie perfecţionării metodelor de organizare a muncii — corespunzător cerinţelor vieţii şi schimbărilor continue ce au loc în societate —, ridicării activităţii generale de conducere a societăţii la un nivel tot mai înalt. În procesul de organizare şi conducere a vieţii economice, sociale şi politice, a tuturor domeniilor de activitate, partidul va ocupa locul central, îndeplinindu-şi misiunea de forţă politică conducătoare a întregii naţiuni".

ŞTIINŢA ECONOMICĂ, ştiinţă (sistem de ştiinţe) care studiază relaţiile de producţie în legătura lor dialectică cu forţele de producţie pe diferite trepte ale societăţii umane, legile care guvernează viaţa economică, producţia, repartiţia, schimbul, consumul, fenomenele şi procesele economice. Întrucît obiectul ei, formaţiunile social-economice, se schimbă în cursul istoriei, există o **ş.e.** a fiecărei formaţiuni, iar dezvoltarea ei sau, după caz, inexistenţa ori germenii ei, depind de natura orînduirii date. În acelaşi timp, poziţiile sociale, de clasă, de pe care se analizează şi interpretează fenomenele din economie şi se folosesc legile economice fiind diferite în societăţile bazate pe clase sociale, **ş.e.** are un caracter de clasă. Potrivit naturii acestor clase şi a grupurilor care fac parte din ele, vor exista mai multe ştiinţe economice ale respectivei orînduiri. Drept urmare, atunci cînd vorbim de sistemul general al **ş.e.** trebuie avute în vedere: 1) specializarea pe orînduiri, ca urmare a progresului istoric înregistrat de societate; 2) diversificarea **ş.e.** a unei orînduiri în condiţiile claselor sociale, după principiul de clasă; 3) diviziunea (compartimentele) **ş.e.** privind o anumită orînduire, după natura internă şi problematica obiectului ei. Ca treaptă nouă, superioară în dezvoltarea umanităţii, socialismul a determinat apariţia unui sistem al **ş.e.** propriu naturii, logicii şi legilor sale. El se deosebeşte de cel al **ş.e.** burgheze prin: 1) obiectul său specific — economia socialistă şi înaintarea spre comunism; 2) metoda sa — dialectica materialistă este folosită de pe poziţiile clasei muncitoare, aliată cu masele largi ale celorlalţi oameni ai muncii, de pe poziţiile militante ale marxism-leninismului de luptă împotriva ideologiei burgheze care încearcă să frîneze progresul omenirii; 3) diversificarea disciplinelor potrivit naturii, structurii şi problematicii economiei socialiste; 4) oferă partidelor comuniste şi muncitoreşti — partide de guvernămînt — soluţii pentru perfecţionarea mecanismului economiei socialiste, pentru progresul general al societăţii, potrivit condiţiilor concrete din fiecare ţară socialistă. Fiind ştiinţa care studiază „anatomia şi fiziologia societăţii" *(K. Marx)*, caracteristicile fundamentale ale sistemului de relaţii de producţie, mecanismului succesiunii acestora şi acţiunii legilor care guvernează sistemul în ansamblu, *economia politică* reprezintă nucleul teoretic, centrul întregului sistem al **ş.e.** Alături de studierea în ansamblu, de o mare utilitate este studierea special aprofundată a economiei, atît din punctul de vedere al secţionării orizontale, corespunzînd unor aspecte fundamentale ce străbat toate ramurile economiei naţionale, cît şi din punctul de vedere ale secţionării verticale, potrivit fiecărei ramuri în parte. Din primul punct de vedere, în procesul diversificării ştiinţei economice au apărut *ştiinţele economice speciale, funcţionale*. În acest sens, mecanismul mişcării planificate de ansamblu a economiei naţionale şi desfăşurarea practică a acestei mişcări sînt cercetate de teoria planificării economiei naţionale; conducerea sistemului economic de ştiinţa conducerii economiei; formarea, direcţionarea, utilizarea, mişcarea fondurilor băneşti de ştiinţa financiară; problemele formării, repartizării şi utilizării forţei de muncă de economia muncii; expresia cantitativă a fenomenelor economice de masă în condiţii concrete de loc şi de timp de statistica economică; urmărirea, reflectarea şi controlul în expresie valorică, cu arătarea sursei şi destinaţiei, a tuturor schimbărilor şi proceselor ce au loc în economie, pornind de la unitatea de bază de contabilitate ş.a.m.d. Din punctul de vedere al aprofundării cercetării specificului relaţiilor de producţie în diferitele ramuri ale economiei naţionale în interacţiune cu forţele de producţie care caracterizează concret ramura dată, s-au format **ş.e.** de ramură: economia industriei, economia agriculturii, economia construcţiilor, economia transporturilor, economia comerţului (interior, exterior), economia ştiinţei, economia învăţămîntului, economia protecţiei mediului etc. **Ş.e.** de ramură studiază forma concretă pe care o iau relaţiile economice generale în ramura sau subramura dată, relaţiile economice specifice ramurii sau subramurii respective, ca şi relaţiile tehnico-economice determinate de forţele de producţie ce funcţionează efectiv în domeniul dat. Din punctul de vedere al studierii microeconomiei, a apărut grupul de discipline ce poate fi cuprins sub denumirea generică de *ştiinţa întreprinderilor*, ea însăşi trebuind să aibă o teorie generală a întreprinderii socialiste şi apoi subdiviziuni în funcţie de domeniul în care acţionează unităţile economice. O grupă distinctă a sistemului **ş.e.** o constituie *economia mondială* (v.). Studiul teoretic şi practic al economiei este continuat, sub aspect istoric, de grupa *ştiinţelor economico-istorice*. Cercetarea economiei din punctul de vedere al desfăşurării concret-istorice, cu toate cotiturile şi particularităţile procesului într-o ţară sau alta, este făcută de istoria economică, iar procesul formării şi dezvoltării **ş.e.**, ca şi al gîndirii economice în general, constituie obiectul istoriei gîndirii economice. Întrucît în dezvoltarea ştiinţei are loc nu numai un proces de diversificare ci şi unul de integrare, în acest al doilea proces au apărut **ş.e.** de graniţă şi se dezvoltă o gîndire ştiinţifică interdisciplinară. Astfel au apărut: *econometria* (v.), *cibernetica economică* (v.), *sociologia economică* (v.), psihologia economică, geografia economică etc. Sistemul **ş.e.** este un sistem deschis şi dinamic. Diferitele discipline care fac parte din **ş.e.** a socialismului sînt indisolubil legate între ele prin unitatea generală de obiect ca şi prin baza teoretică şi metodologică generală comună pe care le-o dă economia politică, aceasta, la rîndul ei, îmbogăţindu-se prin generalizarea materialului ştiinţific furnizat de celelalte discipline economice. Părţi ale unui întreg, **ş.e.** se află într-o permanentă interacţiune. În perioada făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, **ş.e.** din ţara noastră trebuie să acţioneze într-o măsură şi mai mare decît pînă acum pentru studierea, cunoaşterea şi înţelegerea legităţilor dezvoltării societăţii şi, cu deosebire, pentru aplicarea acestora la condiţiile concrete ale României.

ŞTIINŢA—FORŢĂ DE PRODUCŢIE, procesul obiectiv de transformare a ştiinţei într-o componentă organică a tuturor elementelor forţelor de producţie. Ştiinţa a devenit o forţă motrice de prim ordin a economiei moderne, de care depinde valorificarea superioară a resurselor materiale şi umane. Rolul deosebit al ştiinţei nu decurge numai din dimensiunile cu totul neobişnuite ale realizărilor ei sau din capacitatea aproape nelimitată de a se autodepăşi şi a continua la o scară mereu mai înaltă investigarea sferelor socotite pînă acum cu totul inaccesibile, ci şi din înrîurirea profundă, multilaterală şi nemijlocită pe care o exercită asupra producţiei materiale. Dealtfel, ştiinţa devine forţă productivă nemijlocită în măsura în care cunoştinţele oferite de ea contribuie practic la sporirea eficienței muncii sociale, prin influențarea directă și progresistă a structurii economiei naționale, prin mărirea productivității muncii, prin sporirea eficacității mijloacelor și obiectelor muncii, prin noi procedee sau procese tehnologice etc., ca și prin noi principii sau metode mai eficiente de organizare, conducere, planificare ș.a.m.d. Omenirea a trebuit să parcurgă mai întîi un drum lung pînă la folosirea conștientă a științei, care a avut loc odată cu nașterea marii industrii mașiniste. De aceea, K. Marx spunea că tehnica reprezintă „forța materializată a științei". S-au creat astfel condiții concrete ca știința și tehnica, în strînsă interacțiune, să permită folosirea largă și adecvată, în proporții de masă, a descoperirilor geniului uman. Spre deosebire de trecut, cînd știința și producția se dezvoltau oarecum paralel, iar rezultatele cercetărilor științei își găseau finalizarea într-o perioadă de timp îndelungată și nu duceau imediat la schimbări profunde în desfășurarea procesului de producție, în prezent știința pătrunde tot mai mult în verigile întregului proces de producție și mărește direct eficiența muncii sociale. În *socialism*, îmbinarea științei cu producția, cerută cu necesitate de însăși natura producției moderne, are un conținut calitativ superior datorită *dimensiunilor* acestui proces și mai ales *implicațiilor* lui social-economice, înrîuririi pozitive profunde pe care o exercită asupra întregului orgnism social. Însuși *mecanismul* prin care se realizează integrarea în producție a datelor celor mai noi ale științei nu constituie doar o problemă tehnică, de competența exclusivă a unor grupuri restrînse de specialiști, ci *o problemă socială de stat*, care ocupă un loc central în sistemul dezvoltării planificate a economiei socialiste. Tocmai pe terenul producției moderne se vădește cu pregnanță maximă în ce măsură folosirea eficientă a științei a devenit o componentă intrinsecă, nemijlocită a activității lucrătorilor în calitatea lor de producători direcți, stăpîni și organizatori ai producției. Partidul Comunist Român și statul nostru socialist pornesc de la postulatul fundamental că știința constituie factorul primordial al progresului contemporan, că societatea socialistă multilateral dezvoltată și comunismul nu pot fi edificate decît pe baza celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii; că știința, ca latură inseparabilă a producției materiale, a progresului economic și social, își îndeplinește cu adevărat menirea numai slujind societatea cu toate forțele de care dispune și contribuind la ridicarea nivelului de trai al poporului. O asemenea exigență izvorăște din legitățile obiective ale dezvoltării social-economice contemporane, ale înaintării spre comunism, pe drumul care permite accesul oamenilor muncii la cuceririle civilizației și culturii. Cerințele intrinsece ale vieții economice moderne și nu dorințe de conjunctură au determinat și determină Partidul Comunist Român să militeze pentru introducerea în producție a științei și tehnicii înaintate, pentru sporirea eficienței acesteia; înalta responsabilitate față de destinele economiei românești, față de interesele poporului fac ca partidul să acționeze cu hotărîre și consecvență în direcția sporirii contribuției proprii, a oamenilor de știință la lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, a unei economii intensive, de mare productivitate; necesitatea creșterii în continuare a forțelor socialismului în România, a lărgirii cooperării în producție și colaborării multilaterale cu țările socialiste, cu toate țările lumii, indiferent de orînduirea lor socială, a participării active la diviziunea internațională a muncii, determină să se pună un accent atît de pregnant pe stimularea creației științifice naționale și folosirea resurselor interne de care dispune știința românească. P.C.R. și statul nostru au stimulat și stimulează creația științţifică proprie, legarea ei tot mai strînsă de producţie, promovează cu consecvenţă relaţiile de cooperare tehnico-ştiinţifică cu alte ţări. P.C.R. combate rigiditatea şi dogmatismul manifestat într-o anumită perioadă în abordarea unor probleme ale dezvoltării ştiinţei în epoca contemporană, subaprecierea puterii de creaţie ştiinţifică în România. Direcţiile principale ale dezvoltării creaţiei ştiinţifice, organic legate de nevoile economice şi social-culturale ale României stabilite de Partidul Comunist Român, constituie parte integrantă a planului naţional unic. În strînsă concordanţă cu sarcinile şi obiectivele fundamentale ale progresului economiei româneşti, în etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi a înaintării României spre comunism, cu exigenţele impuse de revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană, ştiinţa este chemată să-şi sporească caracterul aplicativ, eficienţa practică în producţie. De creşterea contribuţiei oamenilor de ştiinţă la rezolvarea sarcinilor complexe ale acestei noi etape depind în mare măsură sporirea avuţiei naţionale, accelerarea procesului de ridicare la un nivel superior a întregii economii, participarea tot mai activă a României la diviziunea internaţională a muncii, la schimbul mondial de valori.

ŞUŢU, Nicolae (1798—1871), om politic şi gînditor de nuanţă liberală, unul dintre primii economişti şi statisticieni români. Prin activitatea sa, **Ş.** a contribuit la popularizarea unor noţiuni de economie politică burgheză, a unor curente de gîndire economică (mercantilism, fiziocraţi), precum şi a unor economişti burghezi clasici (Smith, Ricardo) şi vulgari (Say). Prin cercetările sale asupra realităţilor social-economice din Moldova, **Ş.** a evidenţiat starea nesatisfăcătoare a economiei Moldovei din timpul său, calificînd-o drept o ţară eminamente agricolă; a recunoscut importanţa principială a industriei pentru progresul unei ţări, dar nu şi oportunitatea industrializării ţării noastre. **Ş.** a avut o concepţie îngustă despre progres (prefaceri lente şi treptate prin menţinerea situaţiei privilegiate a marilor proprietari feudali), despre rezolvarea problemei agrare (emanciparea clăcaşilor fără a-i împroprietări, pe care îi considera chiriaşi pe pămîntul boierilor). *Op. pr.:* „Scurtă privire asupra stării economice a Moldovei“ (1838); „Noţiuni statistice asupra Moldovei“ (1849); „Mijloace capabile să dea impuls activităţii productive“ (1861); „Cîteva observaţii asupra statisticii României“ (1867).

T

„TABLOUL ECONOMIC“, nume sub care a intrat în istoria științei economice prima încercare de reprezentare, în formă de schemă, a reproducției simple de către economistul francez *F. Quesnay* (v.). „Tabloul“, expus și analizat de Quesnay în lucrările „Tabloul economic“ (1758) și „Analiza și formularea Tabloului economic“ (1766), arată astfel: (vezi p. 752). Premisele de la care s-a plecat în alcătuirea **„T.e.“** sînt următoarele: 1) Societatea este împărțită în trei clase, după domeniile de activitate, în funcție de faptul dacă produc sau nu „produs net“, ceea ce echivalează cu plusvaloarea: *clasa productivă*, constituită din toți cei care lucrează în agricultură, adică fermierii și muncitorii agricoli, singura clasă care creează „produs net“; *clasa proprietarilor*, constituită din cei care își însușesc „produsul net“, formată din proprietarii funciari și lacheii acestora, din suveran și toți funcționarii plătiți de stat și din biserică cu slujitorii ei; *clasa industrială sau sterilă*, formată din muncitori și patroni care, în concepția fiziocraților, nu creează „produs net“ ci doar adaugă materiei prime puse la dispoziție de clasa productivă atîta valoare cît consumă sub formă

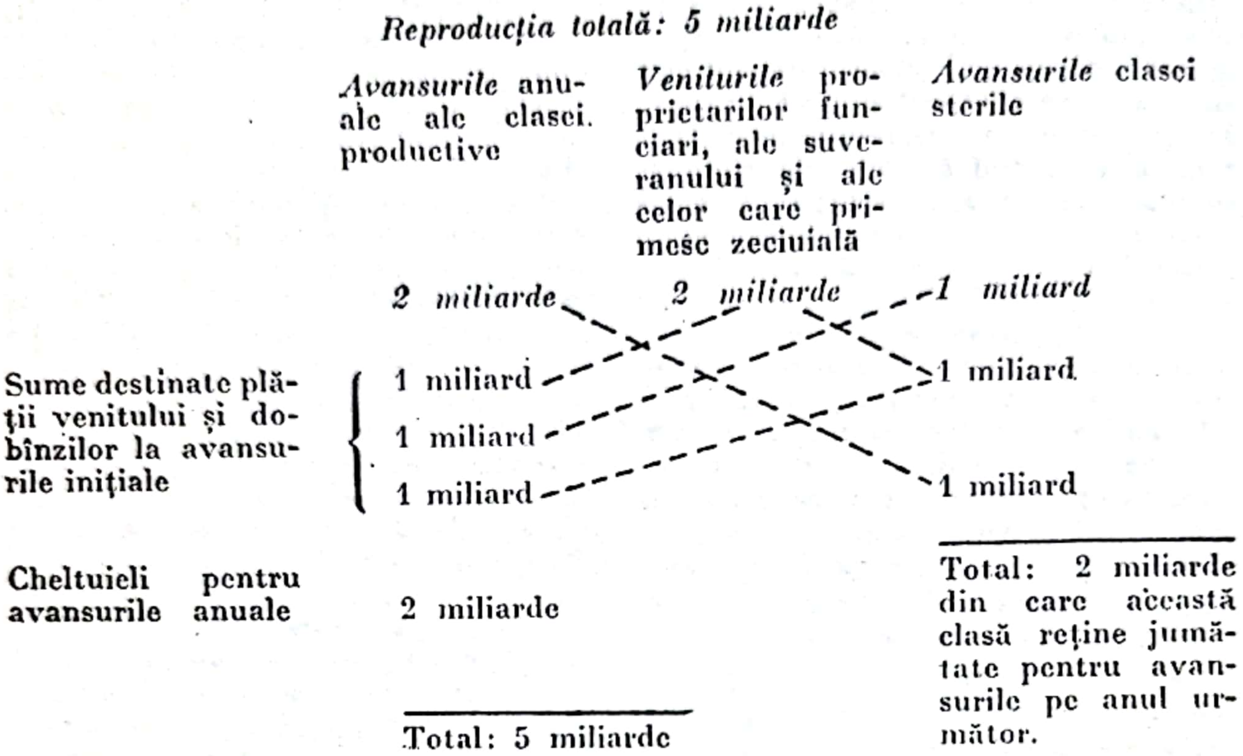
Reproducția totală: 5 miliarde
Avansurile anuale ale clasei productive
Veniturile proprietarilor funciari, ale suveranului și ale celor care primesc zeciuială
Avansurile clasei sterile
2 miliarde
2 miliarde
1 miliard
Sume destinate plății venitului și dobînzilor la avansurile inițiale
1 miliard
1 miliard
1 miliard
1 miliard
1 miliard
Cheltuieli pentru avansurile anuale
2 miliarde
Total: 2 miliarde din care această clasă reține jumătate pentru avansurile pe anul următor.
Total: 5 miliarde

de mijloace de subzistență. 2) Se consideră că în țara pe exemplul căreia s-a întocmit „Tabloul“ (Franța) *există numai mare agricultură în arendă, de tip capitalist.* 3) Prețurile sînt constante iar *reproducția simplă.* 4) Se ia în considerare circulația de bani și de bunuri numai între clase nu și în interiorul fiecărei clase. 5) Toate cumpărările, respectiv vînzările, efectuate în decurs de un an între o clasă și alta se iau sub *forma unei singure sume globale.* 6) Schimburile care au loc între clase sînt grupate în *trei circulații* dintre care o circulație completă (care are loc între cele trei clase) și două circulații incomplete (care au loc numai între două clase). 7) Capitalul avansat este împărțit în *avansuri inițiale* (corespunzător capitalului circulant). Punctul de plecare al tabloului este recolta globală sau produsul anual brut (în „Tablou“ reproducția totală de 5 miliarde) aflat în mîna clasei productive care mai dispune de 2 miliarde numerar menite să înlesnească efectuarea celor trei circuite. După ce și-a înlocuit în natură avansurile sale anuale de 2 miliarde pentru a perpetua producția, clasa productivă mai dispune de 3 miliarde produse și de 2 miliarde bani. Clasa proprietarilor nu are deocamdată altceva decît pretenția, în virtutea proprietății, de a primi de la clasa productivă o rentă de 2 miliarde pentru a-i permite folosirea pămîntului. Clasa sterilă dispune de mărfuri în valoare de 2 miliarde. Schimbul între clase are loc în felul următor: 1) Clasa productivă plătește clasei proprietarilor renta de 2 miliarde în bani pentru cedarea dreptului de folosință a pămîntului. Clasa proprietarilor cumpără de 1 miliard mijloace de subzistență de la clasa productivă, pe care le consumă în decursul anului. Această *primă circulație* se încheie cu întoarcerea a 1 miliard de la proprietari la producători. 2) Cel de-al doilea miliard primit ca rentă este cheltuit de proprietari pentru cumpărarea de mărfuri industriale de la clasa sterilă iar aceasta, la rîndul ei, cheltuiește suma de 1 miliard încasată pentru cumpărarea de mijloace de subzistență de la clasa productivă. Deci și al doilea miliard s-a întors la clasa productivă, după ce a trecut pe la clasa proprietarilor şi pe la cea sterilă, efectuîndu-se deci cea de-a *doua circulaţie* (completă). 3) Între clasa productivă şi clasa sterilă mai are loc un dublu schimb. Cu un miliard, clasa productivă cumpără de la clasa sterilă produse industriale, de regulă, sub formă de mijloace de producţie. La rîndul ei, clasa sterilă restituie clasei productive acest miliard contra produselor agricole care-i vor servi ca materii prime pentru noul an de producţie. S-a încheiat deci şi a treia circulaţie, „reproducţia" totală de 5 miliarde s-a realizat şi se poate relua procesul de producţie. Importanţa acestui „Tablou" este enormă. *K. Marx* (v.) a arătat că în realitate **„T.e."** a fost o încercare de a prezenta întregul proces de producţie al capitalului ca un *proces de reproducţie* cuprinzînd în acesta originea venitului, schimbul dintre capital şi venit, circulaţia dintre cele două mari sectoare ale muncii productive — producţia de materii prime şi industria — ca momente ale reproducţiei. Această idee genială este socotită azi pe bună dreptate ca punct de plecare al analizei macroeconomice.

TANTIEMĂ, sumă încasată de membrii unui consiliu de administraţie al unei societăţi burgheze, de regulă, o cotă procentuală din beneficiul net al acesteia, pentru participarea la conducerea ei. **T.** se atribuie în afara jetoanelor de prezenţă şi a dividendelor primite în raport cu valoarea acţiunilor.

TARIF VAMAL, catalog care cuprinde, după o anumită clasificare, produsele asupra cărora statul stabileşte taxele vamale ce se aplică la import, export şi tranzit. **T.v.** poate include şi mărfurile scutite de taxe vamale. Există **t.v.** *simplu* (cu o singură coloană pentru taxa vamală prevăzută); **t.v.** *compus* (cu două sau mai multe coloane, taxele fiind diferite pe aceste coloane în funcţie de ţările cărora se aplică); **t.v.** *compuse autonome* (taxele fiind stabilite în mod independent): **t.v.** *compuse autonom-convenţionale* (cu coloane pentru taxe vamale autonome şi cu coloane de taxe vamale stabilite convenţional pe baza unor acorduri comerciale). **T.v.** reprezintă o pîrghie foarte importantă în mîinile statelor, de stimulare sau de frînare a importului, exportului şi tranzitului de mărfuri, în funcţie de politica dusă (liberschimbistă, protecţionistă sau de realizare a unor venituri suplimentare). Unele state au desfiinţat **t.v.** faţă de altele. Astfel, Piaţa comună l-a desfiinţat treptat, iar în 1968 complet, între membrii ei, dar a stabilit un **t.v.** unic faţă de terţi, împiedicînd astfel pe membrii ei să aibă înţelegeri bilaterale în acest domeniu, cu alte ţări. Între statele socialiste membre ale C.A.E.R., **t.v.** s-a desfiinţat. În ceea ce priveşte România, în 1954 **t.v.** a fost desfiinţat pentru mărfurile de comerţ exterior. Începînd de la 1 ianuarie 1974, **t.v.** s-a reintrodus în funcţie mai ales de politica comercială discriminatorie, de frînare a exporturilor de mărfuri româneşti dusă de unele state dezvoltate. În prezent, **t.v.** al ţării noastre este experimental şi aplicabil în anumite condiţii prevăzute. Pe plan internaţional, există unele organisme (G.A.T.T.) care militează pentru reducerea şi desfiinţarea **t.v.** în vederea liberalizării comerţului mondial (v. şi *taxă vamală).*

TARIFE PENTRU SERVICIILE PRESTATE UNITĂŢILOR SOCIALISTE ŞI POPULAŢIEI, categorie de preţuri folosite în domeniul prestărilor de servicii pentru unităţile socialiste şi populaţie. Ele se compun din: *preţul de cost* (v.), *beneficiu* (v.), după caz, *impozitul pe circulaţia mărfurilor* (v.) şi alte prelevări la bugetul de stat. Stabilirea **t.** pentru **s.p.u.s.** şi **p.** pe baza cheltuielilor sociale de producţie asigură stimularea lărgirii reţelei de unităţi de servire, dezvoltarea şi diversificarea gamei de servicii, precum

T

şi îmbunătăţirea calităţii şi creşterea operativităţii în executarea serviciilor. În procesul determinării lor se ţine seama de asigurarea unor corelaţii corespunzătoare între tarifele serviciilor similare, care se pot înlocui reciproc, a unui raport corespunzător între nivelul tarifelor în bani sau natură şi efectele economice obţinute de către beneficiari, de nivelul de execuţie, confort, complexitatea lucrărilor etc.

TARIFE PREFERENŢIALE, sistem special de taxe vamale, caracterizat prin procente mai mici de impunere faţă de taxele vamale existente şi prin nereciprocitate, practicat de o ţară sau grup de ţări. **T.p.** sînt neuniforme şi fiecare ţară dezvoltată le poate acorda ţărilor în curs de dezvoltare diferenţiat. La cea de-a doua conferinţă a U.N.C.T.A.D., în 1968, ţările în curs de dezvoltare au cerut un sistem general de preferinţe pentru produsele lor manufacturate exportate în ţările dezvoltate, avantaj obţinut după multă perseverenţă.

TAXA SCONTULUI, rata dobînzii pe care băncile comerciale ale ţărilor capitaliste o calculează la valoarea portofoliilor de cambii, cu ocazia scontării lor de către diferite firme şi întreprinzători capitalişti. În momentul reescontării portofoliilor de cambii de către băncile comerciale la banca de emisiune (banca centrală), aceasta din urmă calculează o altă rată a dobînzii, care se numeşte taxă de reescont.

TAXĂ VAMALĂ, impozit sub formă de sumă procentuală, ce se aplică mărfurilor care trec graniţa unei ţări, respectiv graniţa vamală. Avînd mai mult sau mai puţin o funcţie fiscală, **t.v.** influenţează preţul mărfurilor potrivit politicii comerciale interne şi externe desfăşurate de stat. Pînă la primul război mondial, **t.v.** a avut o mare importanţă în politica comercială. După acest război şi în perioada actuală importanţa **t.v.** s-a diminuat, statele capitaliste folosind mai ales mijloace şi pîrghii în politica lor economică denumite *reglementări netarifare* (de fapt bariere netarifare). **T.v.**, stabilită în procente diferite prin tariful vamal al unei ţări (v. şi *tarif vamal)*, poate fi clasificată după: *obiectul impunerii* (de import, de export, de tranzit); *scopul impunerii* (fiscală, protecţionistă); *modul de percepere* (specifice, ad-valorem, mixte); *modul de fixare* (autonome, preferenţiale, convenţionale, antidumping, sancţionale sau de retorsiune).

TAYLORISM [pron. *teilorísm*], sistem de organizare a muncii şi de salarizare, cu unele elemente ştiinţifice, care se bazează pe descompunerea muncii în cele mai simple operaţiuni, cronometrarea şi filmarea lor, în vederea înlăturării mişcărilor inutile şi neîndemînatice sau considerate de prisos. Scopul urmărit este folosirea la maxim a zilei de muncă, elaborarea celei mai bune metode de muncă, utilizarea la maxim a utilajului, crearea celor mai bune sisteme de evidenţă şi control şi selecţionarea celor mai puternici şi pricepuţi muncitori care să poată face faţă normelor ridicate şi ritmului rapid de muncă. Caracterul rafinat şi nemilos de exploatare a muncitorilor prin **t.** (accelerarea ritmului de muncă, creşterea profiturilor etc.) a fost sesizat şi uneori chiar criticat şi de unii economişti burghezi, inclusiv din România (V. Madgearu). *V.I. Lenin* (v.) definind **t.** ca sistem ştiinţific de stoarcere a sudorii, a menţionat totodată şi elementele lui raţionale, subliniind necesitatea folosirii acestora de întreprinderile socialiste.

TEHNICA NOUĂ (MODERNĂ), tehnica ce corespunde nivelului cel mai înalt, atins la un moment dat pe plan mondial, implicit ca randament economic. Noţiunea de **t.n.** are un caracter istoric; ceea ce la un moment dat reprezintă performanţă de vîrf în creaţia tehnică, poate reprezenta ulterior, în alte condiţii, ceva depăşit. În acest sens revoluţia ştiinţifică-tehnică contemporană a produs modificări radicale în domeniul tehnicii: au fost inventate, construite şi aplicate în producţie numeroase noi tipuri de maşini şi utilaje, s-au modernizat substanţial tipurile cunoscute anterior şi s-a extins considerabil aria de aplicare a maşinilor. Ca rezultat, **t.n.** este reprezentată azi de maşini şi utilaje complexe, utilaje automate, linii şi secţii automate, instalaţii şi agregate cu parametri înalţi de funcţionare, aparatură diversă de măsură şi control, maşini electronice de calcul, mijloace rapide de transport etc. Orientarea către **t.n.** în toate ramurile reprezintă o opţiune consecventă în cadrul politicii economice a Partidului Comunist Român şi a statului nostru socialist. Asimilarea şi fabricaţia a numeroase tipuri de maşini moderne, pe baza concepţiei tehnice proprii şi achiziţionării unor licenţe din ţări cu tehnică avansată, precum şi procurarea unui volum însemnat de maşini şi utilaje din aceste ţări a permis dotarea cu tehnica modernă a noilor obiective, lărgirea şi modernizarea unităţilor existente. Introducerea în producţie a **t.n.** trebuie privită în indisolubilă legătură cu necesitatea sporirii eficienţei economice a acesteia. De aceea, însăşi proiectarea **t.n.** este necesar să fie făcută luîndu-se în considerare atît eficienţa economică a producerii **t.n.**, cît şi eficienţa economică a utilizării **t.n.** în producţie.

TEHNOCRAŢIE, curent în politologia şi sociologia burgheză contemporană, care atribuie inginerilor, tehnicienilor şi specialiştilor rolul hotărîtor în conducerea societăţii. Concepţia tehnocratică prezintă „elita tehnică“ drept adevăraţi controlori ai vieţii economice, conducători ai societăţii capitaliste, apreciind că orînduirea capitalistă s-a transformat într-o orînduire tehnocratică. O asemenea concepţie este opusă structurii sociale reale a capitalismului, bazată pe existenţa unor clase antagoniste, urmărind negarea rolului istoric al proletariatului, opunerea clasei muncitoare inginerilor şi tehnicienilor.

TEHNOLOGIE 1. Ştiinţă care studiază elaborarea şi determinarea proceselor, metodelor şi procedeelor de prelucrare a materialelor. **2.** Ansamblu de procese, metode şi procedee ştiinţifice, pe baza cărora au loc extracţia şi prelucrarea materiei prime şi materialelor, fabricaţia produselor industriale, obţinerea bunurilor agricole vegetale sau animale. În domeniul industriei, se disting diverse **t.**, în funcţie de ramură sau subramură industrială (de exemplu, **t.** extracţiei şi prelucrării minereurilor, ţiţeiului; **t.** construcţiilor de maşini; **t.** confecţiilor textile; **t.** produselor alimentare etc.). **T.** este parte integrantă a progresului tehnic. Sub influenţa cuceririlor ştiinţei, **t.** are un caracter dinamic, se înnoieşte şi se perfecţionează continuu, contribuind astfel la creşterea producţiei şi productivităţii muncii, la îmbunătăţirea calităţii produselor, la micşorarea costurilor de fabricaţie, la valorificarea superioară a resurselor materiale etc.

TENDINŢĂ, direcţie de dezvoltare, înclinare către o anumită stare politică sau social-economică. **T.** indică direcţia principală a mişcării viitoare pe o perioadă mai lungă de timp. Ea face abstracţie de fluctuaţiile temporare. Descifrarea **t.** evolutive în economie este o condiţie de bază în previziunea şi planificarea economică.

TEORIA „ABSTINENŢEI“, teorie economică burgheză, elaborată de englezul W. Nassau Senior (1790—1864), prin care se susţine că la baza genezei şi a acumulării capitalului ar sta virtuţile şi sacrificiile capitalistului, renunţarea la consumarea individuală (neproductivă) imediată a profitului, cu scopul de a spori capitalul şi a lărgi producţia. Economia politică burgheză contemporană consideră că răsplata abţinerii de la consumul neproductiv este dobînda. **T.„a.“** face apologia capitalului şi a profitului, maschează sursa profitului (exploatarea capitalistă), fetişizează relaţiile capitaliste cu scopul de a le legitima şi perpetua.

TEORIA CANTITATIVĂ A BANILOR, una din cele mai persistente teorii din literatura economică burgheză de la mercantilişti şi pînă în zilele noastre, a cărei esenţă constă în ideea că modificarea cantităţii de bani în circulaţie ar atrage după sine întotdeauna modificări în nivelul preţurilor mărfurilor, în raport direct proporţional cu această cantitate, indiferent de natura şi forma concretă a banilor (bani cu valoare intrinsecă, semne ale aurului, bani de credit); pe baza fluxului internaţional al aurului, ar avea loc un proces automat de repartizare raţională a aurului pe ţări, în funcţie de nevoile lor economice şi o echilibrare spontană a balanţelor de plăţi externe şi a circulaţiei băneşti interne. În forma ei iniţială şi rudimentară din sec. XVII—XIX (D. Hume şi D. Ricardo), **t.c.** a **b.** avea unele contingenţe cu teoria valorii bazată pe muncă şi cuprindea unele adevăruri privind natura şi valoarea banilor şi legile circulaţiei lor. În forma ei contemporană (I. Fischer, R.F. Harrod, M. Friedman) **t.c.** a **b.** se referă mai ales la analiza funcţională a raportului dintre variabilele de care depinde cantitatea de bani la un moment dat, ocolind problemele dificile legate de bani (natura şi valoarea lor, interdependenţa dintre valoarea mărfurilor şi a banilor, respectiv preţul mărfurilor şi cantitatea optimă a mijloacelor de circulaţie necesare pe piaţă etc.), din care cauză chiar unii economişti burghezi contestă caracterul ştiinţific al acestei teorii. I. Fischer (deceniul al treilea al sec. al XX-lea) exprimă această corelaţie sub forma:

$$MV = PT,$$

în care: M = cantitatea de monedă; V = viteza medie de circulaţie a fiecărei unităţi monetare; P = preţul mărfurilor; T = numărul tranzacţiilor comerciale. Neoliberalii din perioada postbelică (J. Rueff, M. Friedman) atribuie cantităţii de bani şi politicii monetare rolul hotărîtor în echilibrarea economiei capitaliste la nivel naţional şi mondial, deşi dezechilibrele monetare şi valutare din capitalism în perioada postbelică au infirmat aceste speranţe nerealiste. Keynesiştii şi neokeynesiştii contemporani (R.F. Harrod, P.A. Samuelson, R. Triffin etc.) încearcă să coreleze dezideratele practice ale **t.c.** a **b.** cu politica economică a statului burghez (politica ratei dobînzii pentru stimularea investiţiilor de capital, respectiv a creşterii economice), în vederea atenuării contradicţiilor şi dezechilibrelor din economia capitalistă contemporană (şomaj, crize economice etc.).

TEORIA CERCULUI VICIOS, curent în gîndirea burgheză, potrivit căruia ţările cu structuri subdezvoltate nu se pot dezvolta pentru că sînt sărace şi sînt sărace pentru că nu se pot dezvolta. S-a afirmat mai larg după cel de-al doilea război mondial în legătură cu prăbuşirea sistemului colonial şi cu problemele ieşirii din starea de subdezvoltare a ţărilor eliberate care au păşit pe calea independenţei. Ea este legată, îndeosebi, de numele economistului american Ragnar Nurkse care, în lucrarea „Problemele formării capitalului în ţările subdezvoltate“, formulează următoarele idei: oferta de capital este reglementată de posibilitatea şi voinţa de a economisi, iar cererea de capital, de stimulentul pe care îl oferă investiţiile. Or, de partea ofertei de capital există o capacitate mică de a economisi, care rezultă din nivelul scăzut al venitului, nivel care se datoreşte el însuşi lipsei de capital; iar de partea cererii de capital există o atracţie redusă de a investi din cauză că puterea de cumpărare a populaţiei este mică, fapt care se datoreşte venitului mic, el însuşi determinat de lipsa de capital, care la rîndul ei, este un rezultat al capacităţii mici de a economisi ş.a.m.d. În acest caz se comite grava eroare de a reduce problema dezvoltării la raportul între cererea şi oferta de capital şi a o detaşa de structurile interne, de posibilităţile creării plusprodusului şi a prefacerilor care să stimuleze creşterea lui şi a acumulării. Teoria are sensul demonstrării pretinsei imposibilităţi de dezvoltare a ţărilor eliberate de sub colonialism, prin eforturi proprii, pentru a justifica iminenţa importului de capital din ţările capitaliste dezvoltate şi, ca urmare, are un caracter neocolonialist.

TEORIA COSTURILOR COMPARATIVE, v. **COSTURI COMPARATIVE**.

TEORIA CREŞTERII STADIALE A SOCIETĂŢII, model al dezvoltării economice a naţiunilor, popoarelor, uneori şi a regiunilor, elaborat de economistul american *W. W. Rostow* (v.), prin care se încearcă evidenţierea caracteristicilor comune ale modernizării şi a nivelului la care a ajuns fiecare naţiune în cadrul procesului unic al mersului înainte al societăţii. În concepţia lui Rostow, istoria modernizării fiecărei economii a parcurs sau va parcurge cinci stadii: societatea tradiţională; pregătirea decolării; decolarea; marşul (înaintarea) spre maturitate; consumaţia de masă. 1) *Societatea tradiţională*, caracterizată printr-o structură economică şi socială dominată de funcţiile producţiei limitate (restrînse), organizate pe baza ştiinţei şi tehnologiei prenewtoniene şi pe atitudinea prenewtoniană faţă de lumea înconjurătoare. Un asemenea stadiu ar fi prezent încă şi astăzi în acele ţări şi zone care rămîn indiferente faţă de capacitatea omului de a utiliza sistematic mediul înconjurător pentru îmbunătăţirea condiţiei sale. 2) *Pregătirea decolării*, caracterizată prin: progresul ştiinţei moderne; noile funcţii ale producţiei agricole; dezvoltarea producţiei industriale şi statornicirea noului rol al acesteia în ansamblul economiei; expansiunea pieţelor. În Europa occidentală, acest stadiu ar fi început în prima jumătate a sec. al XVIII-lea cu Marea Britanie. În acest stadiu se pregătesc toate premisele necesare demarajului (decolării); apariţia spiritului de demnitate naţională; formarea şi dezvoltarea interesului general; înţelegerea necesităţii de a crea condiţii mai bune de viaţă pentru generaţiile viitoare; extinderea şi adaptarea instrucţiei la nevoile activităţii economice moderne; apariţia unui om de tip nou animat de spirit întreprinzător, care este hotărît să preia anumite riscuri şi care ştie să obţină profituri etc. 3) *Decolarea*, stadiu în care societatea reuşeşte să treacă toate obstacolele ce se pun în calea creşterii sale sistematice, creşterea devine acum funcţia normală a economiei sociale. „Avantajul compus“ se integrează organic în obişnuinţele zilnice ale tuturor membrilor societăţii şi în chiar structurile şi activitatea instituţiilor existente. Se formează „o nouă clasă“ de antreprenori care dirijează investiţiile, orientează şi încurajează introducerea tehnicii noi în diferitele ramuri ale economiei. 4) *Marşul spre maturitate*, stadiu în care economia se dezvoltă regulat şi ritmic, iar tehnologia modernă se aplică în fiecare din sectoarele economice. În acest stadiu, ponderea investiţiilor ar reprezenta între 10 şi 20% din venitul naţional, iar producţia globală şi netă creşte constant în ritmuri mai înalte decît creşterea populaţiei. 5) *Consumaţia de masă*, stadiu în care structura economică asigură preponderenţa producţiei bunurilor de folosinţă îndelungată şi a sectoarelor prestatoare de servicii, în structura generală a populaţiei active cea mai mare pondere fiind deţinută de persoanele ocupate în sectorul terțiar. În unele lucrări, Rostow vorbește și de-al șaselea stadiu al dezvoltării economice, care ar fi caracteristic pentru economia americană din ultimele decenii, cînd s-a adoptat formula creșterii populației, a familiei numeroase cu o serie de efecte economice deosebite. Cu toate că în această teorie Rostow face o analiză comparativă sugestivă a realităților social-economice din diferite state ale lumii, mai ales din S.U.A. și Anglia, precum și a evoluției istorice a acestora, construcția sa teoretică reprezintă în esență o concepție burgheză arbitrară, subiectivă și limitată deoarece: reduce procesul creșterii economice la un model cu cinci stadii, forțînd încadrarea în limitele acestei scări rigide a tuturor țărilor lumii, ignorînd istoria reală, structurile social-economice și politice extrem de variate ale acestora; nu precizează criteriul fundamental pe baza căruia se pot aprecia legăturile necesare care unesc cele cinci stadii și nici cauzele care determină trecerea de la un stadiu la altul; nu ia în considerare criteriile verificate de viață, ale materialismului istoric — nivelul și caracterul forțelor de producție, sistemul relațiilor de producție — care ar contraveni artificiului său teoretic; face abstracție de rolul conflictelor sociale ale luptei de clasă, înlocuindu-le cu forța „avantajului compus“; acordă aceeași valoare factorilor de importanță secundară (temporari, conjuncturali) și celor cu rol esențial (de structură social-economică) în dezvoltarea societății; nu ia în considerare influența și caracterul relațiilor economice externe asupra dezvoltării economiilor naționale. Întreaga teorie este așezată pe fundamentele proprietății burgheze, pe conceptul veșniciei proprietății capitaliste, ceea ce îi imprimă un profund caracter apologetic).

TEORIA „CREȘTERII ZERO“, concepție potrivit căreia existența lumii în perspectivă depinde de realizarea unui „echilibru global“, în care populația și capitalul se mențin stabile, pe baza unui control sever. **T. „c.z.“** este o variantă a teoriei *creșterii economice* (v.) și a fost elaborată de unele cercuri din S.U.A. și apoi din Europa, avînd ca deviză „creșterea zero“ (în engl. *zero growth*). Prin această teorie se încearcă să se dea răspuns la problemele legate de creșterea necontrolată a populației globului, prin măsuri menite să frîneze creșterea consumului și să stopeze dezvoltarea economică. Apărut în deceniul al șaptelea al sec. al XX-lea, acest concept a fost precedat de ideile lansate de K. Galbraith și E.J. Mishan cu privire la limitarea dezvoltării sau sistarea acesteia în anumite domenii. În formă deplină, **t. „c.z.“** este expusă în lucrarea „Limitele creșterii“, elaborată în 1971 de Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers și William W. Behrens de la Institutul tehnologic din Massachusetts (S.U.A.). Cercetările autorilor, începute în 1968, s-au concretizat într-un model de creștere economică la scară mondială cu cinci variabile: populația, producția agricolă, producția industrială, resursele naturale și poluarea. Comportamentul variabilelor este studiat pe două secole, între 1900 și 2100, pe această bază formulîndu-se concluzia că planeta noastră, cu resursele sale limitate, n-ar putea suporta continuarea creșterii economice și demografice *actuale*. Autorii pretind că limitele creșterii vor fi atinse în următorul secol. Pentru a evita acest dezastru, ar fi necesară frînarea dacă nu chiar oprirea deliberată a creșterii economice și demografice. Deși considerarea celor cinci variabile ale existenței umane într-un sistem global este o premisă reală, iar problemele studiate de autori — risipa resurselor în goană după profit, poluarea planetei, subdezvoltarea cu tot cortegiul ei de manifestări — sînt actuale, soluțiile care se dau sînt utopice și neștiințifice. Pe plan metodologic, cuantificarea variabilelor s-a făcut pe baza realităților capitalismului, care sînt apoi extrapolate la întreaga lume, rămînînd în afara preocupărilor faptul că în lume există un sistem socialist mondial în care au fost înlăturate tarele societății burgheze și se realizează o dezvoltare controlată a economiei pusă în slujba popoarelor, că pe vaste întinderi ale globului există popoare care trăiesc într-o stare de subdezvoltare — urmare a dominației colonialiste —, care luptă pentru ameliorarea nivelului lor de trai. Fără luarea în considerare a acestor elemente fundamentale nu poate fi conceput un model de perspectivă al omenirii; presupunerea că cele cinci variabile ar urma legea creșterii exponențiale — accelerate — nu se confirmă peste tot și întotdeauna, situațiile fiind extrem de diferite de la țară la țară; modelul nu ține seama de distribuirea inegală a hranei și resurselor de capital pe țări și zone ale lumii, deși acestea sînt cuantificabile; presupunînd că nici o schimbare socială importantă nu va avea loc în deceniile și secolele următoare, autorii susțin, cel puțin parțial, o concepție statică despre societate, reflectînd astfel interesele burgheziei în menținerea sistemului capitalist. Sub aspectul conținutului, **t. „c.z.“** este lipsită de sens deoarece subestimează rolul progresului tehnico-științific în procesul de interacțiune a variabilelor considerate tocmai în momentul în care revoluția științifică-tehnică se afirmă cu o deosebită vigoare; din model lipsește o variabilă majoră — militarizarea, devoratoare de uriașe resurse materiale și umane; soluția dată pentru viitorul omenirii este în opoziție cu aspirațiile justificate ale națiunilor, deoarece viitorul preconizat perpetuează decalajele în loc să le înlăture; soluția „echilibrului global“ asigurat printr-un ritm al investițiilor egal cu ritmul de perimare a capitalului, adică prin *rata zero de creștere* (v.), și oprirea creșterii demografice este simplificatoare în raport cu complexitatea situațiilor din lume. Este clar însă că popoarele nu pot accepta această cale care nu le-ar permite să-și îmbunătățească viața. Realitatea demonstrează că creșterea economică necontrolată și subordonată intereselor de profit ale burgheziei duce la anarhie, și se bazează nu numai pe exploatarea clasei muncitoare proprii și a popoarelor subdezvoltate, ci și pe jefuirea bogățiilor naturale ale acestora. Nu capitalismul, ci socialismul este orînduirea care poate rezolva problemele viitorului omenirii. Apariția **t. „c.z.“**, de esență neomalthusianistă, trebuie înțeleasă ca o imposibilitate a teoreticienilor burghezi de a concepe un răspuns adecvat la problemele pe care și le pune omenirea în legătură cu viitorul ei și ca o încercare a lor de a se opune înlăturării relațiilor de producție capitaliste.

TEORIA DEZVOLTĂRII, ansamblu de concepții ale reprezentanților burgheziei naționale din țările latino-americane privind factorii care îngreuiază procesul dezvoltării economice și soluțiile capabile să accelereze acest proces. Bazele **t.d.** au fost puse de către economistul argentinian *R. Prebisch* (v.) în lucrarea intitulată „Dezvoltarea economică a Americii Latine și principalele ei probleme“ (1950). Esența **t.d.** constă în următoarele: experiența îndelungată a Americii Latine (ca și a altor țări slab dezvoltate) dovedește că teoria burgheză clasică a diviziunii muncii (sau teoria costurilor comparative) nu s-a justificat. Această teorie este bazată pe presupunerea că diviziunea muncii în cadrul economiei mondiale între țările industriale dezvoltate (centru) și țările slab dezvoltate (periferia) exercită o influență binefăcătoare asupra economiei țărilor înapoiate. În realitate, acest tip de diviziune a muncii dezavantajează periferia îndeosebi ca urmare a înrăutățirii raportului de schimb pentru produsele tradiționale ale exporturilor sale. Aceasta este una din cauzele principale ale înapoierii economice a acestor țări, ale foametei, inculturii etc. Menținerea acestei situații nu mai este posibilă. America

Latină trebuie să-și asigure ritmuri rapide de creștere economică. Pentru aceasta, Prebisch propune să se adopte orientarea spre industrializare, introducerea progresului tehnic în economia națională, ridicarea acumulărilor etc. În viziunea sa, statul trebuie să-și intensifice amestecul în viața economică în scopul ajutorării capitalului național privat la edificarea noilor industrii și a apărării lui de concurența străină. În ce le privește, S.U.A. ar trebui să acorde guvernelor țărilor latino-americane, în condiții avantajoase, un ajutor economic și tehnic maxim, sub forma creditelor de stat, în scopul accelerării dezvoltării economice. La rîndul lor, țările Americii Latine să îngăduie activitatea capitalului privat străin, dar capitalul privat național să se dezvolte mai repede decît cel străin. Este necesară accelerarea înfăptuirii planurilor de integrare economică în America Latină în scopul rezolvării problemelor piețelor și a accelerării dezvoltării economice. Este utilă totodată înfăptuirea reformelor social-economice (agrare, fiscale, în domeniul învățămîntului). Aceste idei sînt dezvoltate și adîncite și în lucrările altor economiști latino-americani ca O. Sunkel, J. Mayobre, C. Furtado etc., în lucrările *Comisiei Economice O.N.U. pentru America Latină* (v.). O contribuție de seamă la elaborarea **t.d.** au adus-o cele trei *Conferințe ale Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare* (v.) din 1964, 1968 și 1972, în cadrul cărora s-au depus eforturi pentru fundamentarea teoretică și, mai ales, pentru găsirea acelor soluții practice ale unei „strategii a dezvoltării“, menite să propulseze țările în curs de dezvoltare spre civilizație, să asigure propășirea lor multilaterală. Valoarea **t.d.** este dată de faptul că reliefează în mod just unele din cauzele care frînează dezvoltarea economică a țărilor „lumii a treia“ și propune anumite soluții pentru înlăturarea lor. Subliniind importanța industrializării pentru înlăturarea subdezvoltării, **t.d.** se plasează pe linia unor cerințe obiective ale progresului și propășirii economice a statelor. În același timp, **t.d.** are o serie de limite, determinate în primul rînd de faptul că ea se înscrie în cadrul unui concept care nu iese din limitele burgheze și care este tentat să reducă dezvoltarea doar la evoluție, să absolutizeze importanța acumulărilor cantitative. Tocmai de aici decurge și eficacitatea relativ redusă a unora din soluțiile preconizate de **t.d.** Nu se poate apoi omite nici faptul că **t.d.** privește capitalul străin ca pe un suport al dezvoltării. Realitatea dovedește însă că în nici o țară a lumii, capitalul străin, în condițiile specifice în care a fost investit decenii de-a rîndul, nu a fost un reazem de nădejde al dezvoltării economice. În această privință, exemplul țărilor latino-americane, pe care se bazează **t.d.**, este edificator. Deși aceste țări și-au dobîndit independența de stat încă în prima treime a sec. al XIX-lea, evoluînd ulterior pe calea capitalistă de dezvoltare, facilitînd penetrația masivă a capitalului străin, majoritatea lor continuă să rămînă țări în curs de dezvoltare, cu un nivel economic mult scăzut în comparație cu cel al țărilor industrializate, avînd numeroase probleme economice și politice care își așteaptă încă rezolvarea. În soluționarea problemelor dezvoltării țărilor pe care imperialismul le-a condamnat la înapoiere social-economică, trebuie să se acționeze nu de pe poziții de concurență, ci în mod unitar, pornind de la necesitatea participării active la făurirea unei noi ordini economice internaționale, bazate pe egalitate și echitate, pe stabilirea unor raporturi juste între prețurile materiilor prime și ale produselor industriale.

TEORIA DISPARIȚIEI POSTBELICE A IMPERIALISMULUI ȘI COLONIALISMULUI, ansamblu de teze și idei burghezo-reformiste prin care se încearcă să se argumenteze că în perioada postbelică natura capitalismului monopolist s-ar fi schimbat, că tendinţele sale de dominaţie şi exploatare a popoarelor ar fi dispărut odată cu destrămarea sistemului colonial al imperialismului. Cei mai activi susţinători ai acestei teorii sînt unii ideologi burghezi şi laburişti englezi. Astfel, J. Strachey, în cartea sa „Sfîrşitul imperiului“ (1959), afirmă că în anii postbelici ar fi fost statornicit un nou capitalism, „postimperialist“, care s-ar deosebi radical de vechiul capitalism; M. Brown, în cartea sa „Postimperialism“ (1963), susţine, în esenţă, aceeaşi idee. Autorii acestor lucrări fac, de asemenea, eforturi în direcţia estompării cauzelor reale ale expansiunii coloniale a Angliei în secolele trecute şi a negării sau, cel puţin a mascării exploatării la care au fost supuse popoarele din fostele colonii de către capitalul monopolist englez. Teze şi idei ale **t.d.p.** a **i.** şi **c.** se întîlnesc, într-o formă implicită, în majoritatea lucrărilor şi articolelor consacrate expunerii unor concepte burghezo-reformiste şi a unor doctrine apologetice, cum sînt: „capitalismul popular“, „capitalismul organizat“, „societatea industrială“, „statul industrial“ etc. **T.d.p.** a **i.** şi **c.** porneşte de la o serie de fenomene şi procese relativ recente, care au generat apariţia unor particularităţi în evoluţia imperialismului precum şi slăbirea acestuia, cum sînt: limitarea sferei de dominaţie a capitalului; destrămarea sistemului colonial al imperialismului; constituirea, pe ruinele acestuia, a unui mare număr de tinere state suverane; transformarea capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat; apariţia unor însemnate particularităţi în exportul de capital, în desfăşurarea luptei pentru împărţirea economică a lumii capitaliste între monopolurile internaţionale etc.; în pofida teoriilor burgheze, analiza capitalismului contemporan scoate în evidenţă că toate trăsăturile economice şi social-politice ale imperialismului continuă să existe, chiar dacă manifestarea lor concretă a suferit anumite modificări. *Dominaţia monopolurilor* (v.) este în prezent mai puternică decît oricînd în trecut. Or, tocmai aceasta este esenţa economică a imperialismului. Deşi au apărut unele elemente noi în ceea ce priveşte sfera de cuprindere a capitalului financiar, mai ales în legătură cu căile de extindere a dominaţiei oligarhiei financiare, capitalul financiar este forma predominantă a capitalului monopolist, iar *oligarhia financiară* (v.) domină întreaga viaţă economică şi social-politică a ţărilor capitaliste avansate economic. Capitalul de export a luat o amploare deosebit de mare, volumul său fiind astăzi de zeci de ori mai mare decît în perioada analizată de *V.I.Lenin* (v.). Împărţirea economică a lumii capitaliste între marile monopoluri internaţionale continuă să se facă intens, la aceasta fiind atras şi statul burghez. Transformările survenite în epoca contemporană nu au schimbat nici esenţa şi caracterul agresiv al imperialismului, care continuă să deţină poziţii tehnice, economice şi militare puternice. În goana după profituri cît mai mari şi ca rezultat al dezvoltării inegale şi în salturi a ţărilor capitaliste, între grupurile financiare, între ţările capitaliste dezvoltate economic se desfăşoară o puternică luptă pentru acapararea unor izvoare de materii prime, pieţe de desfacere, sfere de investiţii de capital, pentru poziţii dominante în alianţele militare imperialiste. Fără să se subaprecieze posibilităţile de manevră al forţelor imperialiste, în documentele partidului nostru se arată că ţările socialiste şi mişcarea comunistă şi muncitorească, toate detaşamentele democratice şi progresiste, strîns unite, au capacitatea să zădărnicească planurile agresive ale imperialismului. Realitatea contemporană infirmă **t.d.p.** a **i.** şi **c.**, îndeosebi tezele despre dispariţia exploatării unor popoare întregi de către marile monopoluri internaţionale şi puteri imperialiste. Puterile imperialiste şi marile monopoluri transnaţionale folosesc un sistem mult mai complex de căi și metode de exploatare a popoarelor din țările capitaliste în curs de dezvoltare și slab dezvoltate, care a primit denumirea de *neocolonialism* (v.). Istoria postbelică a relațiilor dintre țările capitaliste dezvoltate și cele în curs de dezvoltare arată că marile puteri imperialiste nu au renunțat de bună voie la domeniile lor coloniale, că unele din ele mai dețin colonii și teritorii dependente și în prezent, cu toate că forțele progresiste consideră colonialismul ca unul din cele mai anacronice fenomene și că O.N.U. a adoptat rezoluții speciale prin care se cere lichidarea acestuia. De asemenea, istoria postbelică a sistemului mondial capitalist oferă suficiente exemple din care rezultă că marile puteri imperialiste nu au renunțat de bună voie la domeniile acaparate, că chiar după ce anumite popoare și-au cucerit independența de stat, imperialiștii nu s-au putut abține de la folosirea celor mai drastice metode, inclusiv cele militare, pentru a menține în stare de dependență economică popoarele țărilor mai puțin dezvoltate economic.

TEORIA ECHILIBRULUI ECONOMIC, (în capitalism) ansamblu de idei, reprezentări și concepții cu privire la realizarea stării de concordanță între diferite procese economice, la nivel micro și macroeconomic. Scopul **t.e.e.** este de a crea un suport teoretic explicării mecanismului de funcționare a economiei capitaliste. Este un merit al reprezentanților acestei teorii de a sesiza necesitatea asigurării unei concordanțe între diferitele compartimente ale vieții economice. Dar punerea problemei echilibrului economic și realizarea ei practică constituie aspecte diferite. Dacă înfăptuirea unei concordanțe între diferitele fenomene economice la nivelul unităților este posibilă, proprietatea privat-capitalistă și contradicțiile interne proprii acestei orînduiri sociale nu pot asigura premisele obiective și subiective ale realizării echilibrului economic pe ansamblul economiei naționale. Numai în condițiile proprietății socialiste se poate realiza practic echilibrul economic, atît la nivel micro, cît și la nivel macroeconomic. În țările capitaliste referirile economiștilor burghezi la echilibrul economic sînt frecvente dar imprecise, ele prezentînd mecanismul de funcționare a economiei într-o formă deformată, potrivit intereselor de clasă ale diferitelor grupuri sociale. Prima încercare științifică a **t.e.e.** aparține lui *F. Quesnay* (v.) și a fost expusă în memorabilul său *„Tablou economic“* (v.). *J.B. Say* (v.) și *D. Ricardo* (v.) au explicat echilibrul dintre producție și consum pe baza *„formulei trinitare“* (v.). Aceștia, nesesizînd deosebirile esențiale dintre aceste două faze ale reproducției sociale, au considerat că între ele se manifestă doar unele perturbări parțiale, negînd astfel supraproducția generală. O răspîndire largă cunosc concepțiile *școlii neoclasice* (v.) privind echilibrul *concurențial*. Adepții echilibrului economic și-au propus apologierea liberei concurențe și au drept suport teoretic concepția subiectivistă a valorii bazată pe utilitatea finală. Ca urmare, echilibrul este conceput printr-o libertate totală de alegere a consumatorilor și prin prezența unei multitudini de întreprinderi în fiecare ramură de producție. Egalitatea dintre consumatori ar permite instaurarea unei stări de stabilitate economică. Cantitatea de produse și numărul întreprinderilor fiind constante, economia ar cunoaște o evoluție „echilibrată“, care se poate prezenta fie sub formă de stagnare (stare staționară), fie de creștere. Ultimul aspect presupune că produsele sînt realizate la prețurile prevăzute, iar veniturile sînt utilizate potrivit previziunilor producătorilor și dorințelor consumatorilor. Astfel, la un preț de echilibru pentru un anumit produs, consumatorii garantează cumpărarea cantității de produse oferite, realizîndu-se deci echilibrul dintre cerere și ofertă, ceea ce presupune şi realizarea unei eficienţe maxime. Schimbările care apar în cerinţele cumpărătorilor şi în volumul produselor de aceeaşi speţă duc la dispariţia echilibrului iniţial şi la apariţia unui nou echilibru economic. Sau, în condiţiile lansării de către o anumită întreprindere a unui nou produs cu caracteristici superioare, la piaţă se manifestă o cerere crescîndă, asigurînd astfel producătorului un profit ridicat. Dar, treptat, şi alte întreprinderi trec la producerea lor, ceea ce va duce la modificarea consumului şi, implicit, va modifica consumul la o nouă „stare de echilibru“. Acest echilibru economic este caracterizat de aderenţii lui drept o stare mai mult sau mai puţin durabilă, prin care se asigură folosirea mai deplină a forţei de muncă şi a capitalului. Adepţii echilibrului economic concurenţial consideră că dacă populaţia activă creşte sistematic sau accidental, scăderea salariului nominal este întotdeauna suficientă pentru a asigura folosirea ei deplină, iar prin oscilaţiile preţurilor s-ar asigura utilizarea deplină a factorilor de producţie şi consumul noilor produse. Acest echilibru economic este prezentat drept stare optimală. Pe baza teoriei „utilităţii marginale“, L. Walras şi V. Pareto au construit cunoscutele modele burgheze neoclasice de echilibru economic. De pildă, L. Walras a construit un model de tip *macmiv* (macrorelaţii cu microvariabile), conceput ca o demonstraţie a existenţei şi unicităţii echilibrului în condiţiile capitalismului „perfect“. Pe baza raportului dintre ofertă, cerere, costuri, preţuri, la nivel de întreprindere, aceştia au încercat să prezinte un echilibru general, ca rezultat al echilibrelor individuale. În cadrul acestor modele, echilibrul se exprimă prin concordanţa dintre costuri şi preţuri, iar lărgirea sau restrîngerea producţiei prin dependenţa dintre cerere şi ofertă. *J.B. Clark* (v.) prezintă **t.e.e.** prin prisma „staticii economice“ şi a „dinamicii economice“, esenţa „staticii economice“ constituind-o tocmai **t.e.e.** După el, în cercetarea fenomenelor economice trebuie să se facă abstracţie de orice schimbare sau dezvoltare, deoarece numai într-o „societate staţionară“ poate domni un echilibru permanent. Acesta ar însemna: stabilitatea capitalului şi a muncii din punct de vedere cantitativ; stagnarea oricăror acţiuni de perfecţionare a producţiei; încetarea investiţiilor de capital, invariabilitatea nevoilor consumatorilor şi deci „îngheţarea“ salariilor. În schimb, „dinamica economică“ trebuie să studieze cauzele încălcării echilibrului şi trecerea de la o stare de echilibru la alta. Sub acest aspect, Clark admite dezvoltarea numai ca factor secundar, care complică situaţia de echilibru. Scopul acestei teorii, ca şi a celorlalte, constă în prezentarea capitalismului ca un mod de producţie stabil, în care domneşte echilibrul şi ale cărui contradicţii pot fi soluţionate fără restructurări sociale radicale, fără revoluţia socialistă. Dar realităţile lumii capitaliste contemporane scot din ce în ce mai pregnant în evidenţă contradicţiile acestor reprezentări de armonie şi echilibru, caracterul lor apologetic. O adaptare a teoriei neoclasice a echilibrului economic la studiul empiric al interdependenţei cantitative între procesele economice o constituie analiza *input-output* (v.) a lui *W. Leontief* (v.), dar a cărei utilitate practică este limitată de proprietatea privat-capitalistă. Desprinsă de principiile teoretice apologetice, analiza input-output îşi găseşte o largă utilizare în economia socialistă. O expresie recentă a viziunii statice a echilibrului o constituie *teoria „creşterii zero“* (v.). În **t.e.e.** o răspîndire largă cunosc şi concepţiile keynesiste. Echilibrul keynesian se realizează prin modificarea „cererii agregate“ a consumului şi investiţiilor. Prin măsuri de politică economică, statul ar influenţa acţiunea „legilor psihologice“, care după Keynes, ar determina consumul şi acumularea. Într-o asemenea situaţie echilibrele sînt posibile, dar ele pot reflecta o stare bună sau rea. *J.M. Keynes* (v.) consideră că statul capitalist trebuie să asigure investiţii, în special neproductive, pentru a se realiza un „bun“ echilibru, ceea ce înseamnă folosirea deplină a forţei de muncă, adică investiţiile prevăzute sînt egale cu cele realizate. În ultima perioadă, locul explicării statice a echilibrului l-au luat concepţiile privind echilibrul dinamic, care au în vedere o „creştere echilibrată“, adică creşterea economică are loc în condiţiile în care raportul dintre principalele variabile rămîne constant. *R. F. Harrod* (v.), N. Kaldor, A. Domar, *P.A. Samuelson* (v.), R. Solow şi alţii consideră că echilibrul economic dinamic trebuie să reflecte „condiţiile fundamentale“ — creşterea populaţiei, progresul tehnic, productivitatea muncii. Unii introduc în model şi elemente ecologice, pentru combaterea poluării, echilibrul putînd fi „bun“ sau „rău“. Fiecare dintre aceste două echilibre — bun sau rău — se realizează prin sincronizarea unui număr mare de echilibre parţiale, care reflectă situaţia diferiţilor factori din economia naţională. *Echilibrul parţial*, starea unei pieţe sau segment de piaţă, în care prin confruntarea ofertei cu cererea se determină şi cantitatea producţiei. Conţinutul echilibrului economic parţial (preţul şi cantitatea) depinde de raportul cerere-ofertă. Orice modificarea a uneia sau alteia afectează deci pe cea a „echilibrului“. *Echilibrul întreprinderii*, stare stabilă în care preţul de vînzare şi volumul producţiei sînt determinate. Conţinutul echilibrului întreprinderii şi modificările lui depind de tipul întreprinderii (concurenţial, oligopol, concurenţă monopolistă). *Echilibrul internaţional*, stare în care balanţa de plăţi asigură unei anumite ţări efectuarea tuturor plăţilor externe prin utilizarea exclusivă a plăţilor care au fost efectuate în favoarea ei. Se caracterizează deci prin absenţa soldului pozitiv sau negativ. *Echilibrul bugetar*, stare în care cheltuielile publice sînt egale cu veniturile publice. În ultimul timp, termenul de *echilibru* semnifică egalitatea, în sens strict contabil, a două mărimi de fluxuri reale sau monetare. Aceasta diferă de echilibrul care exprimă relaţii de cauzalitate (de exemplu, echilibrul keynesian) şi de cel care afirmă prezenţa unei stări optimale mai mult ipotetice decît reale (de exemplu, *echilibru* marginalist). Această atitudine circumspectă faţă de toate formele particulare ale termenului de echilibru reflectă, în fond, neîncrederea în realizarea practică a stării de concordanţă a proceselor economice în condiţiile orînduirii capitaliste.

„TEORIA ECONOMIEI GENERALIZATE“, variantă a teoriei *convergenţei sistemelor* (v.), formulată de economistul francez *F. Perroux* (v.). **„T.e.g.“**, reprezintă o îmbinare eclectică de idei şi teze privind trăsăturile societăţii capitaliste contemporane cu teorii din domeniul psihologic („economia omului“, „costurile omului“, „economia tuturor“, „economia bunăstării“ etc. şi care, însumate, s-ar realiza în cadrul aşa-zisei economii generalizate. Plecînd de la creşterea importanţei procesului de industrializare în condiţiile contemporane, prin această teorie, în mod eronat, se neagă opoziţia dintre cele două sisteme social-economice pe motiv că ele devin arena dezvoltării industriale, că pentru ambele sisteme progresul economic este condiţionat tot mai mult de industrializare. Se trece însă sub tăcere faptul că industrializarea în lumea contemporană are loc în condiţiile unor structuri sociale diferite, din iniţiativa şi cu sprijinul unor clase diferite, în funcţie de orînduirea social-economică din ţara respectivă, că atît procesul industrializării, cît şi eficienţa sa depind de condiţiile social-economice în care ea se înfăptuieşte. **„T.e.g.“** este concepută ca un rezultat al îmbinării mobilurilor egocentrice ale omului, cu cele privind scopul nemijlocit al producţiei în societatea burgheză şi respectiv socialistă. În realitate, industrializarea nu duce de la sine la schimbarea esenţei modului de producţie, nu poate constitui liantul prin care să se realizeze unitatea a două societăţi cu sisteme social-economice opuse. În consecinţă, nu este realizabil scopul producţiei socialiste în condiţiile dominaţiei proprietăţii privat-capitaliste.

TEORIA EGALIZĂRII PREŢURILOR, FACTORILOR DE PRODUCŢIE ŞI A VENITURILOR, corolar al variantei contemporane a teoriei avantajului relativ în comerţul internaţional sau a costurilor comparative de producţie, formulată de economiştii suedezi E. Heckscher şi B. Ohlin în perioada interbelică şi susţinută de majoritatea economiştilor burghezi din ţările capitaliste dezvoltate în perioada postbelică (G. Haberler, J. Viner, R.F. Harrod, P.A.Samuelson, W.F. Stolper, H.G. Johanson, J. Bhagwati, R. Nurkse, K. Lancaster etc.). Sub pretextul „modernizării" teoriei burgheze „ortodoxe" a comerţului internaţional (Ricardo—Mill—Marshall), adepţii acestei teorii, respingînd teoria valorii bazate pe muncă, explică preţurile internaţionale pe baza teoriei subiectivist-marginaliste, în funcţie de raportul invers proporţional dintre cantitatea unui bun economic determinat şi utilitatea lui marginală, respectiv în funcţie de modificarea raportului dintre cererea şi oferta de factori de producţie necesari pentru producerea mărfurilor. Pe baza teoriei subiectiviste a interdependenţei mutuale a preţurilor (factorilor de producţie şi a bunurilor finale, destinate în mod nemijlocit consumului individual), formulată de G. Cassel (pornind de la concepţia lui L. Walras şi V. Pareto), autorii **t.e.p., f. de p.** şi a **v.** pretind că în perspectivă istorică ar avea loc o apropiere sau chiar o egalizare a nivelului preţurilor factorilor de producţie din ţările aparţinînd sistemului capitalist mondial, prin intermediul comerţului internaţional, fie direct, ca rezultat al migraţiunii internaţionale a factorilor de producţie (cu excepţia factorului pămînt) şi deci a modificării cererii şi a utilităţii marginale a factorului respectiv de producţie, fie indirect, ca rezultat al circulaţiei internaţionale a mărfurilor produse în diverse ţări cu ajutorul acestor factori de producţie, ceea ce ar duce, de asemenea, la modificarea raportului dintre cererea şi oferta pentru respectivii factori de producţie, deci a utilităţii lor marginale şi a preţului lor. Întrucît preţul factorilor de producţie reprezintă, totodată, în concepţia acestor autori, venitul proprietarilor factorilor respectivi, tendinţa de egalizare a preţurilor mărfurilor, în general, a preţurilor factorilor de producţie, în special, ar însemna, implicit, egalizarea veniturilor diferitelor categorii sociale din ţările lumii (paradoxul lui Samuelson). Din punct de vedere cognitiv, **t.e.p., f. de p.** şi a **v.** este inconsistentă şi apologetică, ignoră conţinutul social istoriceşte determinat şi particularităţile formării preţurilor internaţionale. Ea porneşte de la premise false (liberschimbismul în comerţul capitalist mondial şi ignorarea monopolurilor naţionale şi internaţionale) şi neştiinţifice (teoria subiectivistă a valorii, teoria trinitară a repartiţiei venitului naţional etc.). Din punct de vedere practic, **t.e.p., f. de p.** şi a **v.** are un pronunţat caracter reacţionar, întrucît încearcă să perpetueze actuala diviziune internaţională capitalistă a muncii generatoare de inegalităţi şi discriminări între naţiunile lumii burgheze şi să ofere un suport teoretic colonialismului şi neocolonialismului, mascînd exploatarea ţărilor subdezvoltate, cu profil economic agrar, de către ţările capitaliste dezvoltate, cu profil economic preponderent industrial, pe calea comerţului capitalist internaţional, încercînd să submineze lupta ţărilor în curs de dezvoltare pentru diversificarea economiei lor naţionale, inclusiv pentru industrializarea lor.

T

TEORIA FACTORILOR DE PRODUCŢIE, teorie burgheză elaborată de *J.B. Say* (v.) conform căreia la baza valorii mărfurilor stau munca, natura şi capitalul. Aceşti trei factori de producţie ar constitui şi surse ale celor trei venituri: salariul, renta şi profitul; fiecărei clase i-ar reveni partea ce i se cuvine în mod natural. **T.f. de p.** maschează exploatarea forţei de muncă, încearcă să justifice sistemul de producţie capitalist.

„TEORIA GENERALĂ A FOLOSIRII MÎINII DE LUCRU, A DOBÎNZII ŞI A BANILOR“, principala lucrare a lui *J.M. Keynes* (v.), apărută în 1936, în care se încearcă a se da răspuns problemelor economice şi sociale cu care se confruntau ţările capitaliste industrializate după criza economică mondială din 1929—1933. În această lucrare, Keynes respinge vechea idee a restabilirii automate a echilibrului economic. El recunoaşte caracterul ciclic al dezvoltării capitaliste, precum şi unele vicii ale capitalismului: „Defectele principale ale economiei societăţii în care trăim — se consemnează în lucrare — sînt incapacitatea ei de a asigura folosirea mîinii de lucru şi repartizarea arbitrară şi inechitabilă a avuţiei şi a veniturilor“. Această recunoaştere este însoţită însă de formularea unor soluţii de revitalizare a capitalismului, mai precis a capitalismului monopolist de stat. Cu ajutorul unui model economic se preconizează corelarea venitului naţional cu producţia globală, folosirea mîinii de lucru şi a capitalului. Creşterea producţiei implică creşterea ocupaţiei şi a investiţiilor. Aceasta presupune o eficienţă marginală ridicată a capitalului, adică perspectiva obţinerii unui profit constant, de durată. Realizarea producţiei depinde de nivelul consumului (care rămîne, de regulă, sub nivelul veniturilor datorită înclinaţiilor spre economii) şi de nivelul investiţiilor. Consumul şi investiţiile reprezintă cererea efectivă. De ea depinde realizarea producţiei. Pentru stimularea cererii efective, Keynes recomandă reducerea ratei dobînzii şi a economiilor individuale, expansiunea monetară cu ajutorul pîrghiilor financiare şi de credit ale statului etc. „Teoria generală“ urmăreşte scopuri praxiologice şi totodată ideologice. Keynes spera că prin apariţia acestei lucrări „se vor prăbuşi bazele ricardiene ale marxismului“. Şi prin „Teoria generală“, ca şi prin alte lucrări, Keynes s-a dovedit a fi un exponent al burgheziei monopoliste.

TEORIA GENERALĂ A SISTEMELOR, formă a cunoaşterii ştiinţifice care studiază proprietăţi, principii şi legi, caracteristice sistemelor în general, indiferent de varietatea, natura elementelor lor componente şi de relaţiile dintre ele. Ea constituie un cadru teoretic capabil să explice modul cum se produc procesele sau fenomenele studiate. Sub acest aspect **t.g. a s.** se prezintă ca o metodologie a cărei trăsătură constă în sublinierea mai degrabă a aspectelor ce derivă din proprietăţile generale ale sistemelor, decît din conţinutul lor specific. Analiza ştiinţifică realizată cu ajutorul categoriei de sistem nu este recentă, dar a luat o deosebită amploare în ultimii ani, după ce *teoria sistemelor* a fost însuşită şi dezvoltată de cibernetică, constituind, împreună cu *teoria reglării*, *teoria informaţiei* şi *teoria jocurilor*, cele patru mari capitole ale ciberneticii. Actuala perspectivă sistemică se încadrează însă într-o teorie generală care depăşeşte pe cea din cibernetică şi se constituie ca **t.g. a s.** Prin sistem se înţelege un complex de elemente aflate într-o interacţiune ce se conduce după principii specifice ce se ordonează şi fac ca ansamblul să aibă tendinţa permanentei optimizări a acţiunii sale. De asemenea, se consideră că sistemul este acel ansamblu organizat care satisface următoarele exigenţe: să poată satisface un set de elemente identificabile; dacă nu între toate, cel puţin printre unele din aceste elemente să existe şi relaţii identificabile; anumite relaţii să implice alte relaţii; un anumit complex de relaţii, la un moment determinat, să implice un anume complex de relaţii la un moment ulterior celui studiat. În prezent, se consideră că **t.g.** a **s.** poate fi aplicată cu bune rezultate la foarte diferite ansambluri ce reprezintă complexităţi cu variaţii foarte mari. Dezvoltarea modernă a **t.g.** a **s.**, precum şi aplicarea ei în studiul societăţii sînt legate de numele lui Ludwig von Bertalanffy, dar încă *K. Marx* (v.) a pus bazele unei viziuni metodologice în studierea conţinutului şi dinamicii orînduirilor sociale ca sisteme. În acest sens, concepţia marxistă asupra rolului specific al structurii, al relaţiilor de producţie în determinarea şi în reglarea acţiunii în sistemul social este revelatoare şi constituie un punct de sprijin pentru orice analiză a fenomenelor sociale, prin prisma teoriei reglării sistemelor sociale. Dezvoltînd marxismul în condiţiile revoluţiei şi construcţiei socialiste, *V.I. Lenin* (v.) a elaborat teza centralismului democratic, care prefigura principiul interacţiunii din teoria generală a sistemelor şi care pune în lumină capacitatea de autoorganizare şi de autoorientare a subsistemelor în limita valorilor generale ale sistemului global.

TEORIA GRAFELOR, parte a teoriei mulţimilor, care se ocupă cu cuantificarea relaţiilor în cadrul unor fenomene şi procese economice complexe de tip combinatoriu, în scopul găsirii soluţiei optime. Un *graf* se poate construi ori de cîte ori o structură prezintă o mulţime de componente distincte şi există o lege care să stabilească o corespondenţă între acestea, în scopul de a găsi soluţia economică optimă, eficientă. Într-un graf se pot prezenta structuri foarte diferite: reţele de drumuri în sistemul transporturilor, reţele electrice în sistemul energetic, circulaţia informaţiilor într-un sistem, operaţiile de montare sau demontare a unui ansamblu tehnologic, evoluţia unei populaţii şcolare pe o anumită structură etc. În matematică, printr-un graf se înţelege *o mulţime* (colecţie de obiecte distincte de o natură oarecare), căreia nu îi corespund *niciunul* (mulţimea vidă), sau îi corespund *unul, două* sau *mai multe obiecte* din aceeaşi mulţime. În acest fel, printr-un graf se înţelege o mulţime X şi o relaţie obligatorie prin care se realizează această corespondenţă, notată Γ, în cadrul mulţimii însăşi. De exemplu: 1) o mulţime de 7 obiecte (A, B, C, D, E, F, G); 2) fiecărui obiect din mulţime îi corespunde o anumită legătură, corespondenţă (0, 1, 2, sau mai multe), cu alte obiecte din aceeaşi mulţime (notată); 3) legea de corespondenţă ar fi următoarea:

$$\Gamma\ (A) = (B, D, E);$$
$$\Gamma\ (B) = (A, C);$$
$$\Gamma\ (C) = (E);$$
$$\Gamma\ (D) = (D, E, F, G);$$
$$\Gamma\ (E) = (D, E);$$
$$\Gamma\ (F) = (C, F, G);$$
$$\Gamma\ (G) = (\varnothing).$$

În acest caz mulţimea A, B, C, D, E, F, G şi corespondenţele date constituie un graf care poate fi reprezentat printr-o anumită figură. **T.g.** se foloseşte prin: *metoda drumului critic,* care are ca scop determinarea timpului minim în care se pot realiza proiectele şi urmărirea realizării acestora în termen; *metoda PERT*, una din metodele drumului critic folosite în optimizarea realizării proiectelor; în acest sens se întocmeşte un graf care arată ordinea logică de desfăşurare a lucrărilor legate de realizarea proiectelor, în aşa fel ca acestea să se realizeze într-un timp minim sau să prezinte soluţii în vederea unor eforturi suplimentare menite să ducă la grăbirea realizării proiectului.

T

TEORIA INFORMAŢIEI, formă a cunoaşterii ştiinţifice, în cadrul teoriei probabilităţilor, care se ocupă cu stabilirea principiilor de codificare, prelucrare, transmitere şi păstrare a informaţiei în cadrul unui mecanism dirijat. Într-un astfel de proces se deosebesc: 1) *o sursă de informaţie* care emite anumite semnale, constituind un proces aleator (stohastic); 2) *un canal* care, după codificare, transmite semnalele primite de la sursă; 3) *recepţionarea* informaţiilor decodificate. Deoarece recepţionarea informaţiei poate fi perturbată de canal, pentru micşorarea efectelor nefavorabile se compune codificarea semnalelor transmise. Limbajul **t.i.** este limbajul sistemelor electrice de telecomunicaţii pe care le-a folosit pentru prima dată inginerul american Claude Shannon în 1949 — semnale, sursă, canal, perturbaţie, recepţie. **T.i.** nu se ocupă de natura informaţiei, nici de valoarea ei sau de reacţia pe care o produce în cadrul sistemului informaţional-decizional, ci de succesiunea simbolurilor transmise şi probabilitatea deformării lor în timpul comunicaţiei, teoremele de codificare reprezentînd partea centrală a **t.i.** Noţiunea fundamentală a **t.i.** este *entropia*, măsura gradului de nedeterminare a unei repartiţii de probabilităţi (v. şi *entropie*).

TEORIA JOCURILOR (strategice), teoria matematică de elaborare a deciziei, de rezolvare a unei situaţii în care acţionează două sau mai multe părţi care-şi propun scopuri opuse şi în care fiecare participant poate să aibă o anumită influenţă asupra rezultatelor unui anumit eveniment. În aceste condiţii, **t.j.** se ocupă de problema alegerii unei linii de acţiune optimă în care se au în vedere posibilităţile de acţiune ale participanţilor precum şi factorii aleatori. **T.j.** studiază strategiile posibile şi strategiile optime ale partenerilor, precum şi regulile pe care aceştia trebuie să le respecte în timpul jocului. Un joc este constituit dintr-un ansamblu de reguli: 1) o succesiune de acte întîmplătoare prevăzute sau o succesiune de reguli date în prealabil (alternative ştiute şi întîmplătoare); 2) un număr de parteneri care aleg în mod liber, la fiecare intervenţie, un număr de alternative; 3) un număr de funcţii numerice, egal cu numărul partenerilor, definite pe succesiunile de acte ale jocului strategic, a căror valoare reprezintă însăşi avantajele partenerilor. O noţiune de bază în **t.j.** o constituie *strategia* unuia dintre parteneri, care cuprinde un ansamblu de reguli ce definesc în mod unic alegerea alternativelor în funcţie de situaţia concretă ivită în cadrul desfăşurării jocului. Jocurile de hazard au fost studiate matematic de multe secole, dar numai în 1921 s-a făcut o primă încercare de către Emil Borel pentru a elabora o teorie matematică a strategiei jocurilor. Creatorii metodei **t.j.** strategice aplicate la economie sînt John von Neuman şi Oscar Morgenstern.

TEORIA MANAGERIALĂ, componentă a teoriei *capitalismului „popular"*, formulată pentru prima dată de economistul american James Burnham (1941), potrivit căreia, în condiţiile răspîndirii largi a societăţilor pe acţiuni în capitalismul contemporan, cînd ar fi avut loc dispersarea şi democratizarea proprietăţii şi a capitalului, conducerea activităţii economice şi influenţa hotărîtoare asupra vieţii politice revine unei categorii sociale distincte şi anume directorii sau administratorii profesionişti (engl.: *manager*). Creşterea importanţei directorilor sau a administratorilor de întreprinderi (mai ales în marile corporaţii monopoliste) a fost interpretată de gînditorii burghezi ca o revoluţie *(managerială)*, ale cărei coordonate ar consta în faptul că proprietatea asupra mijloacelor de producţie şi capitaliştii ar fi încetat să mai reprezinte factori determinanţi ai societăţii burgheze, scopul producţiei nu ar mai fi profitul, deoarece *managerii* ar fi preocupați în principal de progresul tehnic, de organizarea rațională a activității economice și bunăstarea generală, impunînd aceste preocupări și statului burghez. Prin aceasta se susține că ar fi încetat antagonismul și lupta dintre oamenii muncii și capitaliști deoarece *managerii*, în calitate de salariați, ar avea interese comune cu muncitorii, ar urmări obiective democratice și umanitare. **T.m.** este neștiințifică și apologetică prin conținutul ei. Nu numai că mulți *manageri* provin chiar din rîndul clasei capitaliștilor, dar în general ei sînt obligați să execute dispozițiile acestora din urmă, întrucît dreptul lor la decizie aparține celor care dețin capitalul și ei nu-l transferă *managerilor* decît în măsura în care aceștia le execută fidel voința. **T.m.** are și un pronunțat caracter diversionist prin scopul ei practic: estomparea dominației monopolurilor și a contradicțiilor din capitalismul contemporan, precum și încercarea de a abate atenția maselor muncitoare de la lupta de clasă.

TEORIA „RELAȚIILOR UMANE“, ansamblu de idei și mijloace utilizate de ideologii burghezi, prin care se încearcă să se fundamenteze raporturile dintre patroni și muncitori, în cadrul întreprinderilor industriale capitaliste, pe o pretinsă colaborare armonioasă între aceștia, în vederea sporirii profitului — obiectiv pe care-l urmăresc, chipurile, atît patronii cît și muncitorii. Susținătorii **t. „r.u.“** consideră că raporturile dintre capitaliști și muncitori sînt încordate din cauza unor stări de spirit necorespunzătoare, care trebuie eliminate, evitîndu-se în mod deliberat orice legătură a acestor stări de încordare cu existența proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, care condiționează caracterul exploatator al orînduirii burgheze și contradicția acută dintre capital și muncă. Propagarea acestei teorii de către apologeții burgheziei își are originea în ascuțirea contradicțiilor dintre monopoluri și masele muncitoare, contradicție care produce capitaliștilor greutăți în desfășurarea exploatării proletariatului. În consecință, alături de măsurile tehnico-organizatorice care duc la intensificarea exploatării, monopolurile au trecut la utilizarea unor mijloace psihologice și ideologice menite să inoculeze muncitorilor iluzia împăcării între exploatați și exploatatori și, pe această bază, cu situația lor materială și socială și să-i convingă pe muncitori de „serviciile“ aduse de marea întreprindere capitalistă. După susținătorii **t. „r.u.“**, folosirea unor mijloace psihologice corespunzătoare ar duce la o colaborare fructuoasă, activă între capitaliști și proletari. Sensul de clasă al **t. „r.u.“** este crearea aparenței unei griji a monopolurilor față de situația materială a clasei muncitoare. În acest scop, monopolurile recurg la acordarea unor stimulente, cum ar fi: „cadourile de naștere“, mici subsidii tinerelor mame, prețuri mai reduse la cantinele uzinei, prime pentru „atașamentul față de uzină“, pentru „loialitate politică“, pentru neparticipare la grevă etc., cheltuielile respective incluzîndu-le însă în prețul de cost; de asemenea, ele mai recurg la crearea iluziei de „coproprietari“ prin acordarea unor acțiuni acelor reprezentanți ai muncitorilor care se dovedesc „loiali“ față de conducerea întreprinderii; folosesc și mijloace demagogice pentru a crea în întreprinderile respective iluzia unei atmosfere „deasupra claselor“, menite să favorizeze intensificarea exploatării și să prevină conflictele sociale. Întregul aparat al **t. „r.u.“** este astfel pus în slujba capitalului, a creării cadrului favorabil pentru exploatarea și dominarea muncitorilor de către capitalul monopolist. Prin această teorie neștiințifică, susținătorii ei încearcă să ascundă realitățile lumii capitaliste, să frîneze lupta de clasă a maselor muncitoare pentru îmbunătăţirea condiţiilor lor de viaţă şi de muncă, pentru înlăturarea relaţiilor de producţie burgheze şi instaurarea relaţiilor de producţie socialiste. Or, numai înlăturarea capitalismului şi făurirea socialismului înlătură exploatarea omului de către om şi determină raporturi de colaborare şi ajutor reciproc, adevărate relaţii umane între membrii societăţii.

TEORIA „ROMÂNIA-ŢARĂ EMINAMENTE AGRICOLĂ“, teorie economică retrogradă, expresie a intereselor înguste ale moşierimii şi ale burgheziei agrare din a doua jumătate a sec. al XIX-lea şi din prima jumătate a sec. al XX-lea. Expresia a fost folosită iniţial, în 1838, de către *N.Şuţu* (v.), reprezentant al boierimii liberale din Moldova, pentru a reda o stare de lucruri nesatisfăcătoare din timpul său şi anume profilul unilateral al economiei ţării noastre, dezvoltarea exclusivă a agriculturii şi absenţa unei industrii puternice. Ulterior, această expresie a fost transformată de către reprezentanţii reacţiunii moşiereşti, respectiv de partidul conservator şi de reprezentanţii moderaţi ai burgheziei săteşti (mai ales de poporanişti şi de naţional-ţărănişti), într-un scop practic care trebuia realizat şi perpetuat în viitor. Preocupaţi să justifice interesele exportatorilor de cereale din ţara noastră, opuse intereselor fundamentale ale întregii ţări, iar apoi temîndu-se de dezvoltarea industriei, a proletariatului şi a mişcării socialiste şi comuniste din România, promotorii **t. „R.-ţ.e.a.“** susţineau că trebuie menţinut şi în viitor profilul agrar al ţării. Aceştia se deosebeau între ei doar prin modalităţile concrete de păstrare a stării economice agrare: ignorarea importanţei economice şi politice a industriei şi respingerea categorică a oricărei posibilităţi de dezvoltare a industriei naţionale (conservatorii ruginiţi); recunoaşterea teoretică a importanţei industriei şi negarea oportunităţii practice a dezvoltării ei în ţara noastră (conservatorii junimişti); admiterea, în principiu, a necesităţii industrializării conjugată cu măsuri practice care de fapt se opuneau înfăptuirii ei (P.P. Carp); subordonarea industriei de către agricultură, acordîndu-se prioritate agriculturii (C. Garoflid) sau propunîndu-se dezvoltarea numai a acelor ramuri industriale care prelucrau materia primă furnizată de agricultură (mai ales gînditorii naţional-ţărănişti); dezvoltarea micii industrii casnice şi respingerea posibilităţilor de dezvoltare a marilor întreprinderi industriale bazate pe tehnica modernă (poporaniştii, în special C. Stere). **T. „R.-ţ.e.a.“** este greşită din punct de vedere logic şi istoric, îndeplinind un rol practic negativ, potrivnic progresului economic şi social rapid şi multilateral al României. Aplicarea ei în practică ar fi condamnat ţara noastră la stagnare şi ar fi sporit şi mai mult decalajul faţă de ţările cu o economie avansată. Din această cauză, **t. „R.-ţ.e.a.“** a fost combătută atît de reprezentanţii burgheziei industriale (*D. P. Marţian* — v., *B. P. Haşdeu* — v., *P.S. Aurelian* — v., *A. D.Xenopol* — v.) cît şi de o serie de economişti burghezi, în sec. al XX-lea (*Şt. Zeletin* — v., *M. Manoilescu* — v.), şi mai ales de către reprezentanţii proletariatului revoluţionar (documentele P.S.D.M.R. şi ale P.C.R., respectiv de *C. Dobrogeanu-Gherea* — v., C. Racovschi, *L. D. Pătrăşcanu* — v. etc.). După 23 August 1944, P.C.R. a combătut cu argumente profunde **t. „R.-ţ.e.a.“** susţinută mai ales de reprezentanţii moşierimii şi de ideologii Partidului Naţional-Ţărănesc care se opuneau industrializării ţării, încercînd să semene neîncredere, mai ales în ce priveşte dezvoltarea industriei grele ca pivot al procesului complex de industrializare şi de modernizare a întregii economii naţionale a ţării noastre. Practica socială contemporană din România socialistă a infirmat cu prisosinţă această teorie economică antiştiinţifică şi dăunătoare.

TEORIA UTILITĂȚII PIEȚEI, ansamblu de idei și teze, formulate de *școala austriacă* (v.), potrivit cărora la baza valorii mărfii stă *utilitatea marginală* (v.), iar prețul se stabilește în funcție de aprecierile subiective ale partenerilor de schimb (vînzător și cumpărător). Această teorie este cunoscută și sub denumirea de *teoria utilității finale sau marginale.* Adepții acestei teorii privesc valoarea și, respectiv, prețul în afara relațiilor sociale, reducîndu-le la raporturi individuale în cadrul concurenței „perfecte.“ Or, valoarea și prețul exprimă anumite raporturi sociale în condițiile existenței producției de mărfuri. Nu aprecierile subiective individuale constituie baza formării prețurilor, ci valoarea care are ca izvor unic munca omenească. Exagerările subiectiviste ale acestei teorii sînt respinse chiar de către adepții ei ulteriori. Astfel, *neomarginaliștii* (v.) încearcă să explice prețurile pe baza utilității finale combinate cu costurile de producție. Rămîn însă și ei tributari metodologiei care situează pe plan secundar producția în raport cu circulația, supraestimînd totodată rolul factorului psihologic. Și neomarginaliștii ignorează munca omenească în calitatea ei de sursă a valorii și a plusvalorii.

TEORIE ECONOMICĂ, formă a cunoașterii științifice constînd dintr-un sistem de idei, noțiuni, raționamente și teze, ordonate sistematic, cu ajutorul cărora se explică fenomenele și procesele din viața economică sau dintr-un domeniu restrîns al vieții economice. **T.e.** este supusă unui necontenit proces de ramificare și specializare, din care a rezultat un sistem de *științe economice* (v.). **T.e.** își are izvorul în necesitățile practicii economico-sociale, reprezentînd o generalizare a experienței istorice; ea își află scopul ultim și criteriul suprem de verificare în aplicarea rezultatelor ei în practică; corelația dialectică dintre **t.e.** și practica economică respinge atît empirismul, situarea **t.e.** în ariergarda vieții economice, cît și ruperea teoriei de practică. De-a lungul istoriei, evoluția **t.e.** a fost influențată în mod hotărîtor de dezvoltarea bazei economice a societății, în strînsă legătură cu evoluția contradicțiilor economice specifice fiecărui mod de producție. **T.e.** are un caracter de clasă, o orientare partinică și un rol militant mai evident decît în cazul multor altor domenii ale cunoașterii științifice. Caracterul științific al **t.e.** este dependent de gradul în care se reflectă realitățile economice și perspectivele acestora din punctul de vedere al intereselor maselor largi ale populației. În societatea socialistă legătura dintre **t.e.** și practică se adîncește, și capătă un caracter mai direct, sporind rolul **t.e.** în avîntul forțelor de producție, mai ales prin intermediul contribuției aduse la îmbunătățirea tehnicilor de organizare și conducere a vieții economice, la perfecționarea cadrului social al acesteia, la formarea și educarea conștiinței economice socialiste. **T.e.** a socialismului este fondată pe învățătura marxist-leninistă despre natură și societate (v. și *economie politică marxist-leninistă; mod de producție socialist; știință economică*).

„TEORII ASUPRA PLUSVALORII“ (volumul al IV-lea al „Capitalului“), lucrare scrisă de *K. Marx* (v.) între anii 1861—1863, în care se examinează istoria economiei politice, avînd ca punct central teoria plusvalorii. A fost publicată pentru prima oară în anii 1905—1910. În **„T.a.p.“**, Marx face o analiză critică a diferitelor teorii și concepții economice în „raporturile reale cu viața“, dezvăluind rădăcinile gnoseologice și de clasă ale acestora, legătura lor cu o anumită politică economică. Marx determină locul fiecărui economist în istoria științei economice, meritele și limitele sale. El prezintă modul cum au apărut și s-au dezvoltat primele noțiuni despre marfă, bani, capital, profit, rentă, cum s-au apropiat ori s-au depărtat economiștii de cunoașterea acestor categorii economice. În „**T.a.p.**“ a fost elaborată pentru prima dată o istorie ştiinţifică a economiei politice începînd cu sec. al. XIV-lea şi pînă la mijlocul sec. al XIX-lea. Lucrarea cuprinde trei părţi. Prima parte este dedicată analizei critice a şcolilor mercantiliste, fiziocrate şi a lui *A. Smith* (v.). În partea a doua, Marx atribuie un loc important contribuţiei lui *D. Ricardo* (v.), meritelor şi limitelor acestuia în dezvoltarea economiei politice ca ştiinţă. Partea a treia este consacrată în principal criticii economiei politice vulgare. Şcoala mercantilistă, fiziocrată şi cea burgheză clasică sînt analizate de Marx critic, ca trepte succesive în procesul formării economiei politice ca ştiinţă. Mercantiliştii, „primii tălmaci ai lumii moderne“, au meritul de a fi abordat pentru prima dată categoria de profit, dar ei priveau profitul ca un surplus de bani care apare în circulaţie. Fiziocraţii au făcut un pas înainte faţă de mercantilişti, mutînd cercetarea originii plusvalorii din sfera circulaţiei în sfera producţiei. Dar concepţia fiziocraţilor asupra plusvalorii îmbracă un caracter ambiguu, dualist, plusvaloarea apărînd cînd sub forma de dar al naturii, cînd ca rezultat al productivităţii deosebite a muncii agricole pe care şi-l însuşeşte proprietarul funciar. În lucrare se analizează pe larg concepţia lui Smith asupra muncii productive, dualitatea metodei utilizate, elementele superficiale cu privire la valoarea mărfii, precum şi concepţia lui contradictorie asupra profitului şi rentei. Un loc deosebit îl ocupă în lucrare analiza critică a concepţiei lui Ricardo asupra unor probleme economice majore din timpul său, insistîndu-se mai ales asupra rentei funciare. Se apreciază faptul că Ricardo a aşezat la temelia analizei sale principiul determinării valorii mărfurilor prin timpul de muncă, că a ţinut seama de antagonismele dintre cele trei clase sociale existente pe timpul lui şi a adoptat o atitudine critică faţă de opera predecesorilor şi a contemporanilor săi. Volumul al IV-lea al „Capitalului“ conţine, pe lîngă prezentarea critică a concepţiilor burgheze, un foarte bogat material de analiză teoretică şi metodologică a unor importante probleme de economie politică, ca de exemplu munca productivă şi neproductivă, diferite aspecte ale reproducţiei, problema rentei funciare. Studierea lucrării „**T.a.p.**“ dă posibilitatea de a urmări „istoria critică“ a economiei politice şi totodată dimensiunile creaţiei marxiste.

TERMEN DE RECUPERARE A INVESTIŢIILOR, interval de timp în decursul căruia se recuperează cheltuielile efectuate pentru crearea de noi fonduri fixe, precum şi pentru reconstrucţia, lărgirea şi modernizarea celor existente (v. şi *durată de recuperare a investiţiilor*).

TERMEN DE SCHIMB, v. **RAPORT DE SCHIMB.**

TIMP DE CIRCULAŢIE, parte componentă principală a timpului de rotaţie a fondurilor de producţie ale unităţilor economice. El este format din timpul în decursul căruia producţia finită se află în depozite, timpul în care mărfurile se află în procesul realizării lor şi timpul necesar pentru transformarea banilor obţinuţi în noi mijloace de producţie. Simplificarea relaţiilor dintre furnizori şi consumatori, prin înlăturarea verigilor intermediare, perfecţionarea organizării activităţii bazelor şi oficiilor de desfacere ale întreprinderilor producătoare, întărirea disciplinei contractuale ş.a., contribuie substanţial la sporirea operativităţii sistemului de aprovizionare-desfacere, la reducerea **t.** de **c.** a mijloacelor de producţie. În acelaşi timp, raţionalizarea şi simplificarea căilor de vînzare-cumpărare a bunurilor de consum, pregătirea prealabilă a acestora în vederea expedierii (sortare, ambalare etc.), îmbunătăţirea activităţii organelor de desfacere, extinderea livrărilor directe fabrică-magazin şi folosirea celor mai eficiente mijloace de transport etc. au drept rezultat scurtarea **t.** de **c.** a mărfurilor.

TIMP DE MUNCĂ INDIVIDUAL, timpul cheltuit de un producător sau de o întreprindere pentru producerea unei unităţi de produs sau pentru executarea unui anumit serviciu în condiţii de producţie specifice de înzestrare tehnică a muncii, de calificare, de organizare a producţiei şi a muncii, de intensitate a muncii etc. Fiind influenţat de aceste condiţii, mărimea **t.** de **m.i.** nu este fixă, ci evoluează sub influenţa factorilor economici, tehnici şi sociali. Progresul tehnico-ştiinţific contemporan favorizează micşorarea consumului de muncă pe unitatea de produs sau de serviciu în toate întreprinderile. În consecinţă, reducerea **t.** de **m.i.**, ca tendinţă generală, influenţează în cadrul aceluiaşi gen de activitate, *timpul de muncă socialmente necesar* (v.), în sensul diminuării acestuia.

TIMP DE MUNCĂ SOCIALMENTE NECESAR, timpul necesar pentru producerea unei valori de întrebuinţare oarecare, în condiţiile de producţie existente, normale din punct de vedere social şi cu media socială de îndemînare şi intensitate a muncii. El este timpul de muncă în care se produce majoritatea mărfurilor de un anumit fel din ramura respectivă. **T.** de **m.s.n.** nu este o medie aritmetică a timpilor de muncă individuali şi nici o mărime fixă, constantă, ci un rezultat al evoluţiei social-economice şi se schimbă odată cu dezvoltarea forţelor de producţie. **T.** de **m.s.n.** poate fi şi timpul de producţie al unei singure întreprinderi care produce cea mai mare cantitate de produse de acelaşi fel din ramura respectivă. În anumite condiţii economice, el poate fi chiar un timp de producţie extrem (de exemplu, în agricultură, industria extractivă). La determinarea **t.** de **m.s.n.** trebuie avută în vedere şi măsura în care porţiunea din totalul de muncă socială, afectată ramurii respective, se încadrează corespunzător în structura nevoilor sociale, la un moment dat. **T.** de **m.s.n.** determină mărimea valorii sociale a unei mărfi (v. şi *valoare*), astfel că pe măsura modificării lui se modifică şi mărimea acestei valori. În producţia de mărfuri *capitalistă* **t.** de **m.s.n.** se formează spontan, în procesul luptei de concurenţă, în timp ce în *socialism* el se determină în mod planificat, pe baza cunoaşterii condiţiilor de producţie, normale din punct de vedere social, existente în fiecare etapă a dezvoltării. **T.** de **m.s.n.** este o mărime obiectiv determinată, stabilirea lui are loc însă în cadrul activităţii conştiente, organizate a societăţii socialiste. Statul socialist, ţinînd seama de sistemul de nevoi obiective şi de resursele societăţii într-o etapă dată, influenţează activ, prin politica sa economică, nivelul cheltuielilor de producţie efectuate de unităţile socialiste şi stimulează reducerea **t.** de **m.s.n.** prin sistemul de normare a muncii şi a producţiei. La aceasta contribuie planificarea creşterii productivităţii muncii şi a reducerii preţului de cost, determinarea normelor de consum de muncă vie şi materializată, înzestrarea planificată a unităţilor economice cu rezultatele înaintate ale ştiinţei şi tehnicii ş.a. Între timpul de muncă individual şi **t.** de **m.s.n.** există o contradicţie; caracterul acestei contradicţii şi modul de rezolvare a ei depinzînd de natura relaţiilor de producţie [v. şi *contradicţia dintre munca individuală (timpul de muncă individual) şi munca socială (timpul de muncă socialmente necesar)*].

TIMP DE PRODUCŢIE, parte componentă principală a timpului de rotaţie a mijloacelor de producţie ale unităţilor economice, durata şederii lor în sfera producţiei. El este format din: perioada de muncă, în decursul căreia obiectele muncii sînt supuse prelucrării nemijlocite; perioada în care aceste obiecte suportă acţiunea factorilor naturali, în vederea modificării lor fizice, chimice sau fiziologice fără ca forţa de muncă să acţioneze nemijlocit asupra lor; timpul de-a-lungul căruia mijloacele de producţie se află sub forma rezervelor sau stocurilor necesare desfăşurării normale a procesului de producţie. Durata **t.** de **p.** este determinată de factorii care influenţează asupra duratei elementelor sale componente. Unităţile economice din ţara noastră au posibilităţi însemnate de reducere a **t.** de **p.** şi de obţinere pe această bază a unor producţii suplimentare cu acelaşi volum de mijloace de producţie. Ridicarea nivelului tehnic al producţiei, mecanizarea şi automatizarea proceselor de muncă, utilizarea la maximum a capacităţii maşinilor şi utilajelor, valorificarea superioară a materiilor prime şi a materialelor, folosirea eficientă a forţei de muncă, reducerea timpului în care mijloacele de producţie se află în stocuri etc. reprezintă căi practice de scurtare a ciclului de fabricaţie, de micşorare continuă a **t.** de **p.**

TIMP DE ROTAŢIE, durata de timp în care fondurile unităţilor economice parcurg atît procesul de producţie, cît şi pe cel de circulaţie. **T.** de **r.** este format din *timpul de producţie* (v.) şi *timpul de circulaţie* (v.). Unităţile economice sînt interesate în micşorarea **t.** de **r.** a mijloacelor de producţie. Cu cît perioada de timp în care aceste mijloace se află în procesul de producţie şi de circulaţie este mai mică, cu atît mai mare va fi numărul circuitelor lor economice efectuate într-un an şi, prin urmare, cu atît mai mare va fi cantitatea de bunuri materiale obţinute. Practic, aceasta înseamnă că cu cît durata unui circuit este mai mică, cu atît mai redus va fi volumul mijloacelor de producţie şi a mijloacelor circulante de care are nevoie o întreprindere pentru a-şi îndeplini sarcinile de producţie, de aprovizionare şi desfacere şi, bineînţeles, mai eficientă folosirea lor. Pentru a asigura micşorarea **t.** de **r.** a mijloacelor de producţie este necesar ca întreprinderile să ia măsuri tehnico-organizatorice în toate fazele circuitului: aprovizionare, producţie, desfacere. **T.** de **r.** este diferit de la ramură la ramură, de la o unitate la alta, în funcţie de condiţiile specifice de desfăşurare a activităţii economice. În *socialism*, ca urmare a avantajelor pe care le oferă dezvoltarea planificată a economiei, creşte ponderea timpului de producţie în volumul total al **t.** de **r.** al mijloacelor de producţie şi se micşorează relativ ponderea timpului de circulaţie. În mod absolut, se reduce **t.** de **r.** în ansamblu.

TINBERGEN [pron. *timberhə*], Jan (n. 1903), economist olandez, unul dintre creatorii econometriei, iniţiator şi director al Biroului de plan, profesor la şcoala olandeză de econometrie. Domenii de cercetare: planificare şi econometrie, politică economică, modele matematice ale creşterii economice, studii de economie mondială, economia ţărilor subdezvoltate. *Op. pr.:* „Ciclurile economice în S.U.A., 1919—1939“ (1939); „Cu privire la teoria politicii economice“ (1952); „Politica economică: principii şi proiecte“ (1956); „Studii selective“ (1959); „Aspecte ale economiei mondiale“ (1962); „Dezvoltarea planificată“ (1967); „Modele matematice ale creşterii economice“ (1969; în colab.). Premiul Nobel, 1969.

TIPIZARE, acţiune prin care anumite produse, subansamble, repere etc. care au aceeaşi destinaţie, capătă un caracter şi o formă unitară, identică din punct de vedere al caracteristicilor tehnologice şi constructive, în scopul creării unor producţii de serie mare şi a urgentării posibilităţii de aplicare a unor tehnologii de fabricaţie comune (a tehnologiei de grup).

TITLU DE CREDIT, document scris, ale cărui conţinut şi formă sînt consacrate prin acte normative şi care reprezintă o obligaţie de rambursare la scadenţă a unei sume de bani determinate. **T. de c.** pot fi: pe *termen scurt*, atunci cînd suma a fost împrumutată pe o perioadă care în general nu depăşeşte un an, sau pe *termen lung*, în cazul în care scadenţa titlului a fost fixată peste mai mulţi ani. Din prima categorie fac parte efectele de comerţ: *trata* (v.), *biletul la ordin* (v.), iar din a doua: *rentele* şi *obligaţiunile* (v.) emise de stat, instituţii, colectivităţi sau întreprinderi. Toate aceste titluri sînt purtătoare de dobîndă fixă. Ele pot fi negociate (vîndute) de deţinătorii lor, care, în felul acesta, reconstituie capitalul bănesc înainte de scadenţă. Negocierea se efectuează pe pieţe (burse) distincte: piaţa monetară pe care se negociază **t. de c.** pe termen scurt şi piaţa financiară pe care se negociază titlurile pe termen lung. Pe baza cererii şi ofertei de capital bănesc pe aceste pieţe, se formează cursul (preţul de piaţă) al **t. de c.** Ca urmare, **t. de c.** au o valoare nominală fixă, de emisiune şi o valoare reală, variabilă, de piaţă. În cazul în care valoarea reală sau de piaţă scade, cumpărătorul **t. de c.** are un venit superior ratei dobînzii fixe şi invers.

TÎRG, piaţă tradiţională, care se bucură de o afluenţă deosebită, organizată pentru vînzarea sau expunerea mărfurilor în anumite locuri şi perioade. În funcţie de raza lor de influenţă, **t.** sînt interne şi internaţionale. **T.** *interne* sînt: *specializate* (de exemplu, de vite, de cereale etc.), *mixte* sau *generale* şi se organizează la intervale diferite (anual, de cîteva ori pe an, săptămînal etc.). **T.** *internaţionale* reprezintă o importantă formă de propagandă comercială externă, prilejuind totodată încheierea unor tranzacţii comerciale. **T.** internaţionale sînt de *mărfuri* sau *de exponate*, iar după obiectul lor, *generale* sau *specializate*.

TOCMELI AGRICOLE, contracte încheiate între moşieri sau marii arendaşi şi ţăranii fără pămînt sau cu pămînt puţin, prin care se consfinţea luarea în arendă, de către cei din urmă, a unor suprafeţe de pămînt, precum şi obligaţiile lor sub forma arenzii în muncă (dijma la tarla), în produse (dijma de-a valma) şi în bani sau îmbinată; forme ale rămăşiţelor relaţiilor feudale în agricultura capitalistă din România în timpul regimului burghezo-moşieresc, generate de reforma agrară din 1864, în urma căreia un număr restrîns de moşieri sau arendaşi, posedînd suprafeţe întinse de pămînt, fără să dispună de inventarul necesar organizării şi funcţionării gospodăriei pe baza muncii salariate, dădeau în arendă ţăranilor o parte din aceste suprafeţe. **T.a.** aveau loc şi în condiţiile angajării ţăranilor de către moşieri sau arendaşi pentru executarea, în cadrul gospodăriilor lor, a diferitelor lucrări cu inventarul ţăranilor şi pentru care primeau o plată, sub anumite forme, în prealabil stabilită. Primul act de legiferare a **t.a.** a fost „Legea pentru tocmelile agricole şi pentru executarea lor“ (1866), completată ulterior printr-o altă lege prin care organele administrative locale aveau dreptul de a forţa pe ţărani să participe la muncă şi a-i obliga să nu părăsească satele pentru a lucra în altă parte. Marile răscoale ţărăneşti din 1907 au determinat promulgarea în decembrie 1907, a unei noi legi a **t.a.**, prin care se interzicea dijma la tarla, cea mai apăsătoare formă de rentă, dar care a continuat să fie practicată în mod camuflat de către moşieri. **T.a.** au fost practicate şi între cele două războaie mondiale. Prin „Legea pentru organizarea agriculturii" din 1940, s-a prevăzut constrîngerea penală în caz de neplată a dijmei. Sistemul **t.a.** a fost desfiinţat prin reforma agrară din 1945 (v. şi *învoieli agricole*).

TOMA D'AQUINO (1225—1274), teolog şi filozof medieval. Printre preocupările sale în domeniul economic se înscriu: teoria aşa-zisului preţ just (vînzarea mărfii la preţuri diferite în funcţie de situaţia vînzătorului); analiza unor deosebiri dintre munca fizică şi munca intelectuală; aprecierea că bogăţia nu conţine nimic condamnabil. *Op. pr.:* „Suma Theologiae".

TRANSFER 1. Trecerea unui lucru sau a unei valori de la o persoană fizică sau juridică la alta. **T.** este supus în fiecare ţară unor anumite reglementări. Între unităţile din cadrul proprietăţii socialiste de stat, **t.** de fonduri fixe se face fără plată, împreună cu obligaţiile de păstrare, utilizare şi amortizare a lor. **2.** Trecerea unui om al muncii de la o unitate economică sau instituţie la alta în acord cu cele două unităţi sau instituţii.

TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A AGRICULTURII, proces economico-social de transformare revoluţionară a relaţiilor agrare bazate pe proprietatea privată, în relaţii agrare bazate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie, legitate generală a revoluţiei şi construcţiei socialiste, parte componentă a programului de edificare a societăţii socialiste a partidelor comuniste şi muncitoreşti. Făurirea relaţiilor de producţie socialiste în agricultură este condiţionată de: cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare şi instaurarea dictaturii proletariatului; înfăptuirea industrializării socialiste a ţării, care să asigure crearea şi perfecţionarea bazei tehnico-materiale a agriculturii; sprijinul organizatoric şi financiar multilateral al statului; asigurarea şi pregătirea cadrelor de specialişti; desfăşurarea unei intense munci politico-educative în rîndurile ţărănimii. Procesul **t.s. a a.** se desfăşoară pe două căi: 1) exproprierea proprietăţii funciare a moşierilor şi capitaliştilor şi trecerea ei în proprietatea statului sau a cooperativelor agricole; 2) cooperativizarea micilor producători, ţărani muncitori, din care ia naştere proprietatea socialistă cooperatistă. În România, o parte a pămîntului expropriat de la moşieri şi capitalişti a trecut în proprietatea statului şi a fost dată sub administrarea întreprinderilor agricole de stat. În cadrul **t.s. a a.** s-a înfăptuit şi cooperativizarea micilor producători de mărfuri de la sate, trecerea acestora de la mica gospodărie individuală la marea gospodărie agricolă socialistă. Încheierea cooperativizării agriculturii şi organizarea activităţii cooperativelor agricole în cursul planului pe anii 1961—1965 au marcat victoria deplină a revoluţiei agrare socialiste, generalizarea relaţiilor de producţie socialiste, a însemnat victoria deplină a socialismului în România; s-a format sistemul socialist al agriculturii, care cuprinde: *întreprinderile agricole de stat* (v.), *staţiunile pentru mecanizarea agriculturii* (v.) şi *cooperativele agricole de producţie* (v.). Procesul creării relaţiilor de producţie socialiste la sate a fost condus de către Partidul Comunist Român, care a ţinut seama de condiţiile concrete din România şi ale fiecărei etape. În cadrul **t.s. a a.,** partidul nostru a folosit metode şi pîrghii economice, politice, tehnice şi organizatorice specifice care au asigurat înfăptuirea politicii sale agrare originale, aducînd astfel o importantă contribuţie la îmbogăţirea teoriei şi practicii construcţiei socialiste (v. şi *cooperativizarea agriculturii; politica agrară a P.C.R. ; program agrar*).

TRANSPORT UZINAL, activitate prin care obiectele muncii parcurg, adesea în ambele sensuri, distanţa ce separă două locuri de muncă succesive în gama operaţiilor productive, între acestea şi posturile de control, de la locul de muncă la depozitele intermediare sau la magazie, sau de la locul de muncă la cel de expediţie.

TRANZACŢIE, înţelegere intervenită între partenerii unei operaţiuni economice, comerciale, de bursă etc. cuprinzînd condiţii precise de efectuare a ei.

TRANZIT, trecere a mărfurilor sau a persoanelor pe teritoriul unui stat, punctul de plecare şi cel de destinaţie aflîndu-se pe teritoriul altor state decît cel tranzitat. Condiţiile în care este admis **t.** de mărfuri sînt stipulate în acorduri şi convenţii comerciale între state. **T.** internaţional constituie una din sursele comerţului invizibil care aduce venituri în valută străină deosebit de importante ţării tranzitate, în vederea dezvoltării comerţului exterior şi a relaţiilor sale externe. În România, **t.** este reprezentat de totalitatea transporturilor terestre (căi ferate, auto), pe apă şi aeriene ale diferitelor ţări care folosesc în trecere teritoriul (staţiile, apele teritoriale, porturile, spaţiul aerian, aeroporturile ţării noastre), pentru a ajunge la destinaţie.

TRATATUL DE LA VARŞOVIA, tratat de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală încheiat la 14 mai 1955, pe termen de 20 de ani, între R.P. Albania (care s-a retras în 1968), R.P. Bulgaria, R.S.Cehoslovacă, R.D. Germană, R.P. Polonă, R.S. România, R.P. Ungară şi U.R.S.S. ca mijloc de apărare faţă de Organizaţia tratatului nord-atlantic — Blocul agresiv N.A.T.O. (v.). Scopul **T.** de la **V.** îl constituie asigurarea securităţii ţărilor socialiste împotriva unei eventuale agresiuni imperialiste. El se bazează pe principiile respectării independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc, internaţionalismului socialist. **T.** de la **V.** este deschis şi altor state care se declară de acord cu scopul şi principiile lui, indiferent de orînduirea lor socială şi de stat. Organul de conducere a Tratatului este *Comitetul politic consultativ*, format din primii secretari ai partidelor comuniste şi muncitoreşti şi preşedinţii guvernelor din ţările membre. R.S. România, ca şi celelalte ţări socialiste, se pronunţă constant pentru lichidarea blocurilor militare, desfiinţarea simultană a pactului N.A.T.O. şi a **T.** de la **V.**, pentru un acord internaţional de securitate europeană, în vederea înfăptuirii unei politici de destindere, de pace şi securitate în Europa şi în întreaga lume.

TRATĂ, instrument de plată şi de credit; un ordin necondiţionat, scris într-o formă bine stabilită, dat de o persoană unei alte persoane, prin care se obligă să plătească la un anumit termen (scadenţă) sau la vedere (la prezentare) o sumă de bani unei a treia persoane. **T.** presupune o înlănţuire succesivă de drepturi şi obligaţii băneşti între minimum trei persoane: *A*, persoana care dă ordinul; *B*, persoana care primeşte ordinul; *C*, persoana în favoarea căreia se dă ordinul de a plăti suma de bani respectivă. Din punct de vedere al relaţiilor de credit, *A* este creditorul, *B* este debitorul lui *A*, iar *C* este creditorul lui *A*. Părţile care intervin într-o **t.** sînt: ***trăgătorul***, persoana care dă ordinul de a se efectua plata (vînzătorul, exportatorul, furnizorul); ***trasul***, persoana care trebuie să efectueze plata (cumpărătorul, importatorul, debitorul, bancherul acestuia); ***beneficiarul***, persoana care trebuie să încaseze valoarea înscrisă în **t.** (trăgătorul sau o terţă persoană faţă de care trăgătorul este la rîndul său, debitor sau oricare altă persoană indicată de beneficiar în afară de tras). Caracteristicile principale ale **t.**: este un document abstract, în sensul că în cuprinsul acestuia nu se arată care este factorul generator al dreptului de creanţă, respectiv al obligaţiei asumate; este un ordin necondiţionat, plata sumei înscrise trebuind să se facă în mod indiscutabil; este transmisibilă, operaţiunea de transmitere purtînd denumirea de *gir* (v.) sau *andosare* (v.); **t.** poate fi avalizată, adică garantată de o terţă persoană că la scadenţă trasul va onora suma înscrisă pe ea; **t.** poate fi scontată, adică poate fi primită de către bănci care, în schimbul unui comision, pot, fie achita contravaloarea ei, fie acorda deţinătorului ei credite. Din operaţiunea de scontare banca obţine un beneficiu compus din contravaloarea serviciului pe care-l efectuează, plus dobînda pentru capitalul investit.

TRECEREA DE LA CAPITALISM LA SOCIALISM, v. **PERIOADA DE TRECERE DE LA CAPITALISM LA SOCIALISM.**

TRECEREA DE LA SOCIALISM LA COMUNISM, proces obiectiv de creare a condiţiilor economice, sociale şi politice necesare pentru construirea comunismului, cea mai înaltă formă de organizare a vieţii economice şi sociale, ţelul final al luptei revoluţionare a oamenilor muncii. Elaborînd bazele comunismului ştiinţific, *K. Marx* (v.) şi *F. Engels* (v.), au ajuns la concluzia că modul de producţie capitalist nu permite crearea condiţiilor obiective şi subiective pentru trecerea directă la comunism, de unde decurge necesitatea unei îndelungate perioade istorice, în care are loc trecerea treptată de la capitalism la comunism. În cadrul acestui proces, crearea noii orînduiri cunoaşte două faze de dezvoltare, socialismul şi comunismul, iar în cadrul fiecăreia există diferite etape de maturizare a forţelor de producţie. „Ceea ce este de obicei denumit *socialism* poartă la Marx denumirea de «prima» fază sau faza inferioară a societăţii comuniste. În măsura în care mijloacele de producţie devin proprietate comună, în aceeaşi măsură poate fi folosit şi în acest caz cuvîntul «comunism» fără a uita însă că acesta nu e comunismul deplin“ *(V.I.Lenin)*. Comunismul poate fi construit numai atunci cînd socialismul s-a statornicit pe deplin şi s-a dezvoltat multilateral. **T.** de la **s.** la **c.** se realizează nu prin desfiinţarea principiilor fundamentale ale socialismului, ci, dimpotrivă, prin întărirea lor continuă. Comunismul se naşte din socialism, fiind continuarea sa directă şi firească. Între socialism şi comunism nu există un zid despărţitor şi nici contradicţii antagoniste, ci o strînsă unitate dialectică. Germenii comunismului apar în sînul socialismului şi se dezvoltă în mod treptat şi continuu pe măsura creării condiţiilor materiale şi spirituale necesare. Construirea comunismului se înfăptuieşte prin metodele cele mai democratice, prin perfecţionarea şi dezvoltarea relaţiilor sociale, prin dispariţia treptată a formelor vechi de relaţii şi apariţia altora noi. Aceasta creează posibilitatea accelerării ritmului dezvoltării sociale. Trecerea treptată la comunism reprezintă un proces care presupune participarea activă, conştientă şi organizată a tuturor membrilor societăţii, conduşi de partidul marxist-leninist. **T.** de la **s.** la **c.** este un proces dialectic extrem de complex, în cadrul căruia se înlănţuie şi se întrepătrunde o multitudine de fenomene sociale, economice şi spirituale, de transformări profunde în toate domeniile, veriga principală constituind-o făurirea bazei tehnico-materiale a comunismului, respectiv predominarea în producţia materială a sistemului de maşini automate şi a unui astfel de sistem de aplicare a ştiinţelor care să asigure cea mai înaltă productivitate a muncii. Prin aceasta se înfăptuieşte principala condiţie necesară pentru realizarea belşugului de bunuri, care să permită satisfacerea deplină a tuturor nevoilor membrilor societăţii, nevoi raţionale, stabilite ştiinţific. Odată cu crearea bazei tehnico-materiale a comunismului se desfăşoară procesul transformării treptate a relaţiilor de producţie socialiste în relaţii de producţie comuniste, în cadrul căruia locul principal îl ocupă dezvoltarea, perfecţionarea, apropierea şi contopirea celor două forme ale proprietăţii socialiste, formarea proprietăţii comuniste unice asupra mijloacelor de producţie, formarea schimbului comunist de activităţi, lichidarea deosebirilor care mai există între cele două clase prietene, a deosebirilor esenţiale dintre sat şi oraş, dintre munca fizică şi cea intelectuală. Crearea relaţiilor de producţie comuniste presupune trecerea de la repartiţia socialistă la repartiţia comunistă realizată pe baza principiului „de la fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după nevoi“, care presupune crearea unui belşug de bunuri materiale şi culturale şi transformarea muncii într-o primă necesitate vitală. Perfecţionări importante vor interveni în formele de organizare şi conducere a vieţii economice şi sociale care se vor întemeia pe cea mai deplină manifestare a democraţiei. Transformarea socialismului în comunism deplin presupune, de asemenea, schimbări în suprastructură, în organizarea politică a societăţii, în conştiinţa şi modul de viaţă al oamenilor. Construirea comunismului este posibilă numai pe baza creşterii rolului conducător al partidului comunist în societate şi a rolului statului socialist în organizarea social-economică. Reflectînd principiile generale ale marxism-leninismului cu privire la construirea comunismului şi pornind de la premisa că **t.** de la **s.** la **c.** va constitui o perioadă istorică mai scurtă sau mai lungă, în dependenţă de condiţiile istorice concrete din fiecare ţară, ca şi în funcţie de situaţia existentă pe plan internaţional, Partidul Comunist Român dezvoltă, în Programul său de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare spre comunism, principiile fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă, concretizîndu-le, totodată, la condiţiile specifice ale R.S. România (v. şi *mod de producţie comunist*).

TREND, v. **TENDINŢĂ.**

TROC, schimb în natură, schimb direct de produse fără mijlocirea banilor. **T.** a apărut încă din comuna primitivă fiind rezultatul formei slab dezvoltate a schimbului de mărfuri. El se menţine şi astăzi, mai ales în ţările şi regiunile slab dezvoltate. În cazul **t.,** determinarea valorii mărfurilor se face în mod accidental şi are la bază cunoaşterea reciprocă, de către producători, a timpilor de muncă consumaţi. În România, **t.** era practicat pe scară largă între producătorii din regiunile de deal şi munte (care vindeau fructe, produse prelucrate din lemn, ceramică etc.), şi cei de la şes (care vindeau de obicei cereale). Odată cu victoria socialismului la oraşe şi sate, **t.** a fost înlocuit cu forme evoluate de schimb, bazate pe mijlocirea banilor.

TRUST, formă superioară de monopol în care întreprinderile participante îşi pierd independenţa de producţie, iar proprietarii lor devin un fel de acţionari ai acestuia. **T.** au apărut pentru prima dată în S.U.A., unde la început au luat o mare dezvoltare. În prezent, ca urmare a gradului înalt de concentrare şi centralizare a producţiei şi capitalului, dar şi a influenţei legii antitrust, **t.** nu mai au o pondere predominantă în S.U.A., cedînd locul unor alte forme de monopoluri, mai evoluate.

„TRUST ARENDĂŞESC“, denumire a formei de organizare a producţiei agricole, caracterizată prin împletirea relaţiilor feudale cu cele capitaliste, specifică României la începutul sec. al XX-lea. **„T.a.“** era o grupare de mari arendaşi, care acapara, prin arendare de la diferiţi moşieri, mari suprafeţe agricole (uneori sute de mii de ha), pe care apoi le arenda, pe bază de învoieli agricole sau alte forme de exploatare a ţăranilor lipsiţi de pămînt sau cu pămînt insuficient. Existenţa „t.a." a dus la intensificarea exploatării ţărănimii şi a ascuţit conflictele sociale de clasă de la sate, care au culminat cu răscoala din 1907. Cel mai mare „t.a." din România la începutul sec. al XX-lea era „Trustul Fischer" (v. şi *tocmeli agricole)*.

TURGOT [pron. *türgó*], Anne Robert Jacques (1722—1781), economist burghez clasic şi om de stat francez cu vederi liberale din perioada premergătoare revoluţiei burghezo-democratice din 1789, reprezentant de seamă al *fiziocraţilor*. Pe plan teoretic, a susţinut teoriile fiziocrate ale schimbului echivalent şi a produsului net. Deşi consideră produsul net ca un dar al naturii, la fel cu ceilalţi fiziocraţi, **T.** subliniază că acest dar nu poate fi obţinut fără muncă şi arată că însuşirea produsului net de către proprietarii funciari reprezintă o înstrăinare a produsului muncii. Pe planul politicii economice, **T.** a fost adeptul liberului schimb, preconizînd desfiinţarea restricţiilor feudale din comerţul cu cereale şi desfiinţarea corporaţiilor. *Op. pr.:* „Reflexiuni asupra formării şi distribuirii bogăţiilor" (1766).

TURISM, activitatea prestatoare de servicii, care se ocupă cu organizarea şi desfăşurarea unor călătorii de agrement şi recreere sau în alte scopuri, realizate fie prin intermediul unor organizaţii, societăţi de voiaj specializate etc., fie pe cont propriu, pe o durată de timp mai mare de 24 de ore. **T.** include toate activităţile care servesc şi satisfac nevoile de consum şi de servicii ale turiştilor. În literatura de specialitate **t.** i se mai spune „industria serviciilor" şi este încadrat în sectorul terţiar al economiei naţionale. El are două subdiviziuni strîns legate între ele, care nu se suprapun, dar care se condiţionează reciproc: **t.** *intern* sau *naţional* şi **t.** *internaţional*. „Orice persoană — conform definiţiei adoptate de Uniunea Internaţională a Organismelor Oficiale de Turism — care vizitează un loc, altul decît acela unde are domiciliul său obişnuit în interiorul ţării sale de reşedinţă, pentru orice fel de motiv, altul decît acela de a exercita o activitate remunerată şi efectuînd aici un sejur de cel puţin o noapte (sau 24 de ore) poate fi considerată ca turist naţional", iar „orice persoană care se deplasează într-o altă ţară decît cea în care-şi are reşedinţa obişnuită, pentru orice scop, altul decît de a exercita o profesiune remunerată în ţara dată", este turist internaţional. Prin urmare, noţiunea de **t.** cuprinde nu numai deplasarea de la locul de reşedinţă spre alte locuri în scop de recreere, ci şi deplasările pentru tratament, pentru participarea la congrese şi la reuniuni internaţionale, precum şi deplasările în interes de afaceri. În condiţiile lumii contemporane, **t.** a devenit un fenomen de masă. În ţara noastră, ca urmare a investiţiilor alocate de stat, **t.** a devenit un sector de activitate cu o pondere în continuă creştere în economia naţională şi în balanţa de plăţi externe.

T

ŢARĂ AGRARĂ, denumire dată acelui stat în a cărui economie ramura dominantă, este agricultura, iar în structura populaţiei ocupate, predomină ţărănimea şi, respectiv, muncitorii agricoli. **Ţ.a.** au, de regulă, şi cea mai înapoiată agricultură. În acelaşi timp, industria este ca şi inexistentă sau cunoaşte o dezvoltare reprezentată mai ales de ramuri prelucrătoare de materii prime agricole. Din structura industriei lipsesc chiar şi întreprinderile producătoare de mijloace pentru dezvoltarea agriculturii. Nevoite să-şi procure mijloacele de producţie necesare prin schimburi internaţionale neechivalente, sînt obligate să accepte transferarea sistematică a unei părţi din venitul lor naţional în favoarea ţărilor cu o industrie puternică. Aria de cuprindere a noţiunii de **ţ.a.** include aproape totalitatea statelor ce alcătuiesc aşa-zisa „lume a treia".

ŢARĂ AGRAR-INDUSTRIALĂ, ţară în economia căreia, alături de agricultură, ca ramură în care se produce cea mai mare parte a produsului social, respectiv a venitului naţional şi în care lucrează cea mai numeroasă parte din populaţia ocupată, se formează şi industria care începe să se dezvolte. Stadiul de **ţ.a.-i.** apare în mod necesar şi în evoluţia social-economică a ţărilor care au trecut sau vor trece la socialism şi care în momentul instaurării puterii revoluţionare a proletariatului aveau situaţia de ţări agrare înapoiate. În cadrul diviziunii internaţionale capitaliste a muncii **ţ.a.-i.** sînt anexe agrare şi piaţă de desfacere pentru ţările capitaliste dezvoltate. De obicei, **ţ.a.-i.** pierde o parte din venitul ei naţional în favoarea ţărilor capitaliste dezvoltate, prin schimburile neechivalente. Pentru a scăpa de această situaţie, **ţ.a.-i.** trebuie să desfăşoare o politică independentă de industrializare, capabilă să ducă la modernizarea structurii economiei şi îmbunătăţirea poziţiei sale în diviziunea internaţională a muncii.

ŢARĂ DEPENDENTĂ, termen prin care se defineşte starea economică şi social-politică a unui stat caracterizat, de regulă, printr-o economie subdezvoltată sau în curs de dezvoltare, aflată sub dominaţia ţărilor imperialiste. Existenţa **ţ.d.** este o rezultantă a diviziunii internaţionale capitaliste a muncii, care a dus la împărţirea ţărilor lumii în *ţări industriale* (v.) şi *ţări agrare* (v.), ultimele fiind dependente din punct de vedere economic de primele. **Ţ.d.** nu este suverană pe propriile bogăţii naţionale. Spre deosebire de colonii, o **ţ.d.** are o independenţă juridică, adică se autoconduce, are un aparat de stat propriu. Dar datorită stării de dependenţă economică, independenţa sa politică este formală, întrucît principalele decizii politice nu sînt luate în mod de sine stătător, ci în conformitate cu interesele capitalului străin. Starea de **ţ.d.** are un caracter concret-istoric. În perioada în care sistemul capitalist mondial era atotcuprinzător, el avea un sens mai larg, stările de dependenţă erau mai variate. În condiţiile create după cel de-al doilea război mondial, cînd a apărut sistemul socialist mondial şi tot mai multe state au pornit pe calea unei dezvoltări libere, numărul statelor dependente s-a redus simţitor. În prezent, „ajutorul legat" (condiţionat) este o cale principală de menţinere a unor ţări în stare de dependenţă faţă de ţările imperialiste.

ŢARĂ INDUSTRIAL-AGRARĂ, denumirea dată, de regulă, acelei ţări în economia căreia industria deţine rol preponderent în crearea produsului social şi a venitului naţional, iar agricultura continuă să participe în măsură apreciabilă la producţia de bunuri materiale, plasîndu-se imediat după industrie. Această situaţie se reflectă în structura populaţiei ocupate, cea mai mare parte a acesteia deţinînd-o muncitorimea industrială, urmată imediat de cei ce lucrează în agricultură şi apoi de populaţia ocupată în sectorul terţiar. **Ţ.i.-a.** reprezintă un stadiu prin care trec ţările agrare în drumul lor spre a deveni ţări industriale. Datorită profundelor transformări structurale de ordin economic, social şi politic petrecute în anii socialismului, dintr-o ţară cu un pronunţat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată şi cu o agricultură înapoiată, România a devenit o **ţ.i.-a.**, cu o industrie puternică, în plină dezvoltare, întemeiată pe cuceririle ştiinţei şi tehnicii moderne şi pe proprietatea socialistă, cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare, şi pe dezvoltarea multilaterală a întregii economii.

ŢARĂ INDUSTRIALĂ, denumire dată acelui stat în economia căruia industria produce partea covîrşitoare a produsului social şi a venitului naţional şi resoarbe majoritatea populaţiei ocupate. În **ţ.i.** predomină oraşele, viaţa urbană, ce asigură populaţiei un grad de civilizaţie superior. Situaţia de **ţ.i.** presupune dezvoltarea înaltă a industriei prelucrătoare, atît a sectorului producător de mijloace de producţie, cu ramurile lui moderne, cît şi a celui producător de bunuri de consum. La această treaptă de dezvoltare au ajuns acele ţări care şi-au încorporat şi generalizat maşinismul în economie, relativ mai devreme, în comparaţie cu alte ţări care au păşit mai tîrziu pe calea dezvoltării maşiniste. Istoria a dovedit că la stadiul de **ţ.i.** se poate ajunge într-un timp mai scurt, cu avantaje net superioare pentru masele de oameni ai muncii, pe calea socialismului decît pe calea capitalistă, care presupune exploatarea celor mulţi de către clasa capitaliştilor.

ŢARĂ ÎN CURS DE DEZVOLTARE, ţară în care nivelul şi structura forţelor de producţie se situează sub realizările de vîrf posibile în condiţiile oferite de ştiinţa şi tehnica vremii. În această categorie se includ marea majoritate a fostelor colonii din Africa, Asia, America Latină, ţări aflate pe calea unei dezvoltări de sine stătătoare, precum şi unele ţări socialiste (Iugoslavia, România) sau capitaliste (Grecia, Turcia, Spania). Gruparea statelor în această categorie nu depinde aşadar de orînduirea lor socială, ci de nivelul dezvoltării economiei lor. Dacă se iau în considerare un şir de indicatori, cum sînt: venitul naţional pe locuitor, ponderea agriculturii în totalul populaţiei ocupate, producţia pe locuitor într-o serie de sectoare industriale de bază, ponderea industriei în producerea venitului naţional, productivitatea muncii sociale etc. apare în mod evident decalajul existent între aceste ţări şi cele dezvoltate din punct de vedere economic. În cadrul **ţ.** în **c.** de **d.** există o mare *diversitate de situaţii*. Astfel, specialiştii O.N.U. au identificat *ţările cele mai puţin avansate*, insuficient înzestrate cu resurse naturale şi umane. Un număr de 25 de state au fost incluse în această categorie, majoritatea din Africa: Botswana, Burundi, Dahomey, Guineea, Volta Superioară, Lesotho, Mali, Ruanda, Ciad, Laos, Nepal, Yemen, Haiti etc. Economia acestor ţări se caracterizează printr-un ritm scăzut de creştere, prin predominarea unei tehnici artizanale şi o scăzută productivitate a muncii; cu toate că agricultura reprezintă sectorul de bază, suprafaţa cultivată deţine o pondere redusă în totalul teritoriului arabil; nu există o piaţă internă care să formeze o entitate coerentă capabilă să servească viaţa economică a întregii ţări. O altă categorie a **ţ.** în **c.** de **d.** este formată din *ţările cu economie relativ mai avansată*, caracterizată printr-o dezvoltare a industriei în ritm destul de pronunţat; ramurile de bază ale industriei joacă un rol tot mai important în utilizarea bogăţiilor naţionale; alături de produsele primare, produsele prelucrate deţin o pondere crescîndă în totalul exporturilor. Ţări cum sînt Argentina, Brazilia, Mexic, Algeria, România, Iugoslavia, Spania etc. ar putea fi incluse în această categorie; dar toate aceste ţări se găsesc încă mult în urma ţărilor cu economie dezvoltată. Între aceşti doi poli se situează marea majoritate a **ţ.** în **c.** de **d.** în care nu există decît forme embrionare de industrie, dar care, prin rezultatele obţinute în agricultură, în sectorul turismului şi cel extractiv, prin dezvoltarea pieţei interne, realizează un ritm de creştere economică relativ mai ridicat. Obiectivul fundamental al **ţ.** în **c.** de **d.** este eliminarea într-un timp cît mai scurt a decalajului care le separă de ţările industriale. În eforturile întreprinse, factorului intern îi revine rolul esenţial. Guvernul fiecărei **ţ.** în **c.** de **d.** elaborează strategia şi tactica dezvoltării economice, în conformitate cu posibilităţile concrete. La rîndul său, factorul extern poate contribui la accelerarea dezvoltării acestor ţări prin: măsuri adecvate în domeniul promovării exporturilor, asistenţă externă, tehnică şi financiară mai intensă şi mai oportună, extinderea cooperării internaţionale, îndeosebi în domeniul producţiei materiale etc. Exemplul R.S. România arată că sistemul economic cel mai capabil să ajute o ţară spre a învinge înapoierea economică şi a înainta rapid spre stadiul de ţară dezvoltată din punctul de vedere al forţelor de producţie, este socialismul.

ŢĂRĂNIME, clasă socială a producătorilor direcţi de produse agricole vegetale şi animale a cărei activitate, în cadrul diviziunii sociale a muncii, este legată nemijlocit de folosirea pămîntului — principalul mijloc de producţie în agricultură — pe baza unor forme de proprietate istoriceşte constituite, a cărei poziţie în repartizarea avuţiei sociale, în organizarea şi conducerea economico-socială depinde de conţinutul relaţiilor de producţie dintr-o orînduire socială dată. În orînduirile precapitaliste, **ţ.** reprezenta partea cea mai numeroasă a populaţiei. Ponderea **ţ.** în societate depinde de nivelul de dezvoltare a forţelor de producţie şi de gradul de promovare a progresului tehnic în agricultură. În diferitele orînduiri sociale, în funcţie de evoluţia formelor de proprietate asupra pămîntului, **ţ.** prezintă structuri sociale diferite. Astfel, în *feudalism*, marea majoritate a **ţ.** este caracterizată prin situaţia de *iobăgie* (v.), care lua forme şi denumiri diferite de la ţară la ţară. Alături de **ţ.** iobagă a existat însă şi o **ţ.** liberă care s-a redus tot mai mult (ca număr şi putere economică), pe măsura procesului de maturizare a orînduirii feudale. În *capitalism*, **ţ.** este supusă unui proces continuu de diferenţiere care îi imprimă o structură neomogenă: burghezia satelor, ţărani mijlocaşi, ţărani săraci, semiproletari şi proletari agricoli. În perioada imperialismului, se accentuează concentrarea proprietăţii funciare în mîna monopolurilor şi, ca urmare, se accelerează procesul de ruinare a micilor producători agricoli, procesul de proletarizare a **ţ.** În ţările coloniale şi dependente persistă însemnate rămăşiţe ale formelor precapitaliste de exploatare a **ţ.** În etapa revoluţiilor burghezo-democratice, păturile **ţ.** se raliază forţelor revoluţionare care se angajează în rezolvarea *problemei agrare* (v.). **Ţ.** devine aliatul firesc al proletariatului. Rezolvarea deplină a problemei agrare, prin eliberarea definitivă a **ţ.** de exploatare şi îmbunătăţirea situaţiei sale materiale şi sociale, poate avea loc numai în cadrul *revoluţiei socialiste*. Prin transformarea socialistă a agriculturii, în condiţiile cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, **ţ.** devine, pentru prima dată, o clasă socială omogenă, o clasă nouă, care-şi desfăşoară munca în comun, pe baza proprietăţii socialiste asupra pămîntului şi a celorlalte mijloace principale de producţie. „Pe parcursul frămîntatei istorii a poporului român, ţărănimea a constituit, timp de sute şi sute de ani, principala forţă socială, patriotică progresistă, revoluţionară a societăţii; ea a jucat rolul hotărîtor atît în dezvoltarea economico-socială, în creşterea forţelor de producţie din ţara noastră, cît şi în lupta pentru dezvoltarea şi păstrarea fiinţei naţionale, pentru scuturarea jugului dominaţiei străine şi cucerirea independenţei şi neatîrnării, pentru eliberarea naţională şi dreptate socială, pentru afirmarea naţiunii noastre în rîndul popoarelor lumii“ (*Nicolae Ceauşescu*). Sub conducerea clasei muncitoare, şi în alianţă strînsă cu aceasta, **ţ.** participă direct nu numai la producţia socială ci şi la organizarea şi conducerea ei. Pe măsura înaintării societăţii socialiste spre comunismul deplin, a generalizării rezultatelor revoluţiei ştiinţifice-tehnice şi a ridicării nivelului de pregătire a forţei de muncă şi în agricultură, **ţ.** cooperatistă îşi va însuşi tot mai mult caracteristicile muncii industriale, creîndu-se astfel una din premisele dispariţiei claselor sociale (v. şi *alianţa muncitorească-ţărănească; program agrar; ţărănime cooperatistă*).

ŢĂRĂNIME COOPERATISTĂ, clasă socială nouă, specifică societăţii socialiste, formată în procesul transformării socialiste a agriculturii, caracterizată prin unitate şi omogenitate. Baza existenţei sale o constituie proprietatea cooperatistă socialistă asupra pămîntului şi asupra celorlalte mijloace de producţie. **Ţ.c.** îşi desfăşoară activitatea în cadrul cooperativelor agricole de producţie, pe baza principiilor fundamentale ale socialismului. Formarea şi dezvoltarea **ţ.c.** a ridicat pe o treaptă superioară alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare, singura forţă socială capabilă să înfrîngă burghezia şi să construiască socialismul. Împreună cu clasa muncitoare, **ţ.c.**, sub conducerea Partidului Comunist Român, participă activ la dezvoltarea, organizarea şi conducerea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, la progresul economic şi social al ţării. Pe măsura înzestrării tehnice superioare a producţiei şi a creşterii productivităţii muncii, are loc reducerea treptată, absolută şi relativă a **ţ.c.**, forţa de muncă disponibilă fiind atrasă, prin forme organizate, în industrie şi în alte ramuri neagricole. În acelaşi timp, creşte rolul economico-social al **ţ.c.**, aportul ei la sporirea producţiei agricole şi a venitului naţional, participarea ei la viaţa naţiunii.

ŢĂRĂNISM, curent în gîndirea economică, apărut după primul război mondial, cu precădere în ţările agrare. El îşi punea ca sarcină, cum formula Institutul Internaţional de Studii Agrare cu sediul la Paris, să studieze „legile de dezvoltare în economiile agrare pe baze specifice, independent de doctrina generală a economiei politice, care raportează întreaga structură şi întreaga evoluţie economică la legile de dezvoltare ale societăţilor pe bază de producţie industrială“. Autorii curentului au pus în evidenţă, în cadrul orizontului mic-burghez sau burghez, unele particularităţi ale acţiunii legilor economice în agricultură, dar poziţiile de clasă şi unilateralitatea abordării au condiţionat formularea de teorii eronate sau de interpretări necorespunzătoare cu privire la procesele şi fenomenele economice, ajungîndu-se la concluzii şi aprecieri nerealiste. Aşa, de exemplu, susţinătorii **ţ.** considerau ţările agrare ca necapitaliste, apreciindu-le ca o formă deosebită de dezvoltare socio-economică, exagerau rolul cooperaţiei în realizarea unui pretins stat agrar ţărănesc, minimalizau importanţa procesului de diferenţiere de clasă la sate şi rolul industrializării ca pîrghie de stimulare a dezvoltării economice. Principalii teoreticieni ai **ţ.** în România au fost C. Stere şi *V.N. Madgearu* (v.).

U

„ULTRAIMPERIALISM", teorie formulată de *K. Kautsky* (v.) cu privire la dezvoltarea monopolurilor internaţionale şi perspectiva înlocuirii imperialismului cu o nouă fază, cu „u.", în care ar dispărea conflictele, războaiele, anarhia în producţie şi crizele economice, iar capitalul, organizat pe scară internaţională, ar exploata întreaga lume, fără a mai genera ciocniri. Teoria „u." încearcă să acrediteze ideea că monopolurile internaţionale ar putea să încheie o uniune paşnică, durabilă, să definitiveze împărţirea pieţelor, a lumii şi astfel să dispară antagonismele, contradicţiile dintre ele. În realitate, lupta dintre monopoluri nu încetează, ci, dimpotrivă, se ascute permanent , iar împărţirea pieţelor, a sferelor de influenţă nu poate fi definitiv încheiată. Cauzele rezidă în schimbarea raportului de forţe între participanţii la înţelegeri, în apariţia unor noi ramuri de producţie şi deci a unor noi pieţe de mărfuri, în descoperirea unor noi surse de materii prime, ceea ce condiţionează schimbarea forţei participanţilor la convenţii, în dezvoltarea inegală a ţărilor capitaliste etc. În zilele noastre teoria „u." a fost preluată şi dezvoltată sub variate forme de diferiţi economişti burghezi şi reformişti. Se propagă, de pildă, teza referitoare la caracterul ireversibil al integrării imperialiste, al unităţii sale depline. În realitate, procesul integrării este reversibil. *Comunitatea Economică Europeană* (v.) adînceşte fricţiunile, conflictele şi lupta sub toate formele posibile. Zidurile vamale instituite de Piaţa comună se dovedesc a fi mai penetrabile, în timp ce tendinţa de înlăturare a unor atribuţii ale organelor naţionale în favoarea celor suprastatale reprezintă noi surse de divergenţă de o acuitate crescîndă. În aceste condiţii, problema suveranităţii naţionale capătă o importanţă majoră în lupta politică din fiecare ţară în parte (v. şi *legea dezvoltării inegale şi în salturi economice şi politice a ţărilor capitaliste în imperialism*; *monopoluri internaţionale*).

U.N.C.T.A.D., v. **CONFERINŢA NAŢIUNILOR UNITE PENTRU COMERŢ ŞI DEZVOLTARE.**

UNESCO, v. **ORGANIZAŢIA NAŢIUNILOR UNITE PENTRU EDUCAŢIE, ŞTIINŢĂ ŞI CULTURĂ.**

UNITATE ECONOMICĂ, (în socialism) denumire generală dată tuturor întreprinderilor de stat şi cooperatiste, care se ocupă de activitate economică: fabrică, uzină, centrală industrială, întreprindere agricolă de stat, de construcţii, transporturi, comercială, cooperativă agricolă de producţie (v. şi *întreprindere*).

UNIUNE MONOPOLISTĂ, înţelegere între marii capitalişti pentru dominaţia producţiei şi a pieţei, în scopul însuşirii de profituri de monopol. În funcţie, mai ales de gradul de interdependenţă dintre participanţi, există variate forme de **u.m.**: sindicat (monopolist), cartel, trust, concern, consorţiu, conglomerat etc. Aceste **u.m.** acţionează şi pe plan internaţional, împărţindu-şi între ele sferele de influenţă. Dominaţia lor pe plan naţional şi internaţional adînceşte lupta de concurenţă şi duce la ascuţirea contradicţiilor capitalismului. În condiţiile capitalismului monopolist de stat, în **u.m.** *internaţionale* sînt antrenate şi statele capitaliste, materializînd creşterea rolului acestora în relaţiile economice internaţionale. În acest sens, sînt de remarcat **u.m.** care au caracter suprastatal, de tipul uniunilor integraţioniste vest-europene, ca: Piaţa comună, C.E.C.O., Euratom.

UNIUNE PERSONALĂ, grupare a celor mai reprezentativi purtători ai intereselor capitalului financiar, care are un mare rol în mecanismul exploatării monopoliste şi al extinderii dominaţiei oligarhiei financiare. Directorii băncilor monopoliste devin şi membri ai consiliilor de administraţie ale societăţilor monopoliste industriale, comerciale, de transporturi etc., iar directorii acestora din urmă devin membri ai consiliilor de conducere sau chiar conducători de bănci. În ţările imperialiste, **u.p.** constituită pe structura capitalului financiar este completată de **u.p.** a acesteia cu guvernul. Legăturile **u.p.** monopolist-financiare cu puterea statului monopolist se dezvoltă îndeosebi prin: atragerea în posturi de conducere ale monopolurilor a unor politicieni şi funcţionari superiori de stat; pătrunderea reprezentanţilor monopolurilor în conducerea aparatului de stat; ocuparea de către marii monopolişti a unor posturi importante în aparatul de stat.

UNIUNE VAMALĂ, înţelegere între două sau mai multe state privind suprimarea frontierei vamale dintre ele, stabilirea unui singur teritoriu vamal şi unificarea tarifelor şi legislaţiei vamale. Acordul poate prevedea şi stabilirea unei frontiere vamale comune şi a unui tarif vamal unic faţă de celelalte ţări. Scopul **u.v.** este crearea unei pieţe comune mai largi pentru produsele industriale şi agricele ale ţărilor participante. Ca formă de integrare comercială între statele membre, *Comunitatea Economică Europeană* (v.) constituie o **u.v.** Pînă la 1 iulie 1968, cele şase ţări membre fondatoare ale C.E.E. au desfiinţat taxele vamale în comerţul reciproc cu produse industriale şi au instituit un tarif vamal comun faţă de celelalte ţări. Pentru produsele agricole, înlăturarea taxelor vamale nu s-a realizat complet. Practica discriminatorie a **u.v.** a C.E.E. în relaţiile cu ţările necomunitare aduce prejudicii comerţului internaţional, favorizînd inechitatea în schimburile economice dintre state.

UNIUNE A COOPERATIVELOR AGRICOLE DE PRODUCŢIE, organizaţie obştească reprezentativă a cooperativelor agricole de producţie şi a ţărănimii din R.S. România, care are drept scop îndrumarea şi conducerea unitară a agriculturii cooperatiste pe plan naţional şi judeţean , organizarea, lărgirea şi perfecţionarea relaţiilor intercooperatiste, consolidarea economico-organizatorică a fiecărei cooperative agricole. Există uniuni judeţene şi Uniunea Naţională a C.A.P. Expresie a formării şi dezvoltării ţărănimii cooperatiste ca o clasă socială omogenă, **u.c.a.** de **p.** au un rol important în ridicarea pe o treaptă superioară a relaţiilor cooperatiste, intensificarea şi diversificarea relaţiilor dintre unităţile de stat şi cele cooperatiste, adîncirea democraţiei cooperatiste, ridicarea generală economică, politică şi culturală a satului, atragerea ţărănimii la conducerea statului, la organizarea şi planificarea economico-socială. **U.c.a.** de **p.** îşi aduce o contribuţie importantă la înfăptuirea politicii partidului de cimentare a alianţei şi prieteniei dintre clasa muncitoare, clasă conducătoare în societatea noastră, şi ţărănimea muncitoare, de dezvoltare intensivă şi multilaterală a agriculturii. În exercitarea atribuţiilor lor, **u.c.a.** de **p.** conlucrează organic şi permanent cu organele de stat pentru conducerea agriculturii. Preşedintele Uniunii Naţionale a C.A.P. este membru al guvernului şi face parte din conducerea Ministerului Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor, iar preşedintele Uniunii Judeţene face parte din Consiliul direcţiei agricole judeţene. Actele normative ale organelor de stat care privesc activitatea C.A.P. se elaborează în comun cu **u.c.a.** de **p.** şi sînt avizate de acestea.

URBANIZARE, proces demoeconomic şi social concretizat în creşterea ponderii populaţiei urbane, în numărul total al populaţiei. **U.** este o consecinţă directă a industrializării, care determină trecerea populaţiei agricole la activităţi neagricole, în primul rînd industriale. Ritmul de **u.** este mai rapid decît cel al creşterii populaţiei şi al dezvoltării economice, mai ales în ţările în curs de dezvoltare. **U.** determină modificări în structura populaţiei ţării, în mişcarea ei naturală şi în întregul ei comportament psihologic şi sociologic (mod de viaţă, folosirea timpului, regim alimentar etc.) şi creează probleme social-economice complexe, legate de integrarea socio-profesională, construcţia de locuinţe, aprovizionarea cu apă, energie, combustibili, transporturile urbane, canalizare, eliminarea resturilor menajere, activitatea social-culturală şi baza materială a acesteia etc. În ţara noastră, în cursul industrializării, s-a produs un proces susţinut de **u.**, crescînd puternic numărul populaţiei orăşeneşti atît pe calea măririi vechilor oraşe, cît şi a formării unor centre urbane noi. În condiţiile făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, procesul de **u.** se va intensifica apărînd noi oraşe şi centre muncitoreşti. Prin aplicarea în practică a măsurilor preconizate de Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de trecere la comunism cu privire la sistematizarea teritoriului național și al localităților, **u.** va căpăta noi dimensiuni.

UTILITARISM, doctrină burgheză, cu rezonanță mai ales pe plan etic și politic, care consideră moral tot ceea ce este util individului, tot ceea ce contribuie la fericirea lui. Primele idei utilitariste cu caracter umanist se întîlnesc în sec. al XVIII-lea la materialiștii francezi, îndeosebi la Helvetius. Ca doctrină, **u.** se constituie în sec. al XIX-lea, avînd ca principali reprezentanți pe sociologul J. Bentham și pe economistul J. St. Mill. Principiul utilitarist al realizării fericirii pentru toți, promovat de ei, se reduce însă la idealizarea și justificarea individualismului burghez. În sine, principiul utilității nu este greșit. Dar pentru ca acest principiu să poată fi aplicat la om și să servească la explicarea acțiunilor, mișcării și relațiilor sale este necesară, cum arăta Marx, cunoașterea naturii umane în general și a modificărilor suferite de ea în fiecare etapă istorică.

UTILITATE, însușirea unui bun material sau a unui serviciu de a satisface o trebuință a omului, indiferent de natura acesteia. **U.** este dată de însușirile intrinsece (fizice, chimice, estetice etc.) ale obiectului și ale serviciului respectiv și se manifestă ca atare numai ca rezultat al muncii concrete care l-a produs, transformîndu-le în valori de întrebuințare de o anume speță. Valențele utile ale unei valori de întrebuințare apar treptat și se dezvoltă pe măsura progresului economic și social.

UTILITATE MARGINALĂ, doctrină economică, elaborată de școala austriacă, prin care se încearcă explicarea valorii mărfurilor de pe poziții subiectiviste. La baza valorii nu este așezat elementul obiectiv — munca, ci un element subiectiv — **u.m.** (finală). Prin **u.m.** se înțelege utilitatea ultimei cantități dintr-un bun care satisface nevoia cea mai puțin stringentă a producătorului și pe care cumpărătorul o apreciază că merită să fie achiziționată. Pentru explicarea acestei categorii, marginaliștii folosesc așa-zisa „lege a utilității descrescînde“, formulate de H.H. Gossen, potrivit căreia cu cît cantitatea dintr-un bun oarecare este mai mare, cu atît utilitatea lui este mai redusă. Dacă un producător dispune de o anumită cantitate de produse, el o împarte pe categorii de nevoi, de la cele mai stringente pînă la cele mai puțin intense. În cazul cînd ar vrea să vîndă o parte din produsul respectiv, va vinde partea destinată nevoilor celor mai puțin intense. Valoarea mărfii ar fi determinată deci de utilitatea ultimei cantități destinate nevoilor mai puțin presante, la care producătorul poate renunța. Consumatorul va ajusta cumpărăturile sale în așa fel încît utilitatea obținută de la ultima unitate din acest produs să fie egală cu utilitatea pe care ar dobîndi-o prin cheltuirea banilor săi într-un alt mod. Utilitatea apare astfel ca rezultantă a aprecierilor subiective a celor doi parteneri de schimb, depinzînd de cantitatea de bunuri și de intensitatea nevoii. Suportul real al valorii îl constituie însă nu utilitatea ci munca, element obiectiv și comparabil. Noțiunea de **u.m.,** elaborată pe temeiuri subiective, are ca scop să ascundă adevărata sursă a valorii mărfurilor — munca omenească — și, astfel, să mascheze exploatarea muncitorilor de către capitaliști. **U.m.** este deci un instrument ideologic al apologiei capitalismului.

UTILIZAREA FINALĂ A VENITULUI NAȚIONAL, etapă care încheie procesul complex al mișcării venitului național în cadrul desfășurării reproducţiei, prin consumarea acestuia în scop productiv sau neproductiv. **U.f.** a **v.n.** reprezintă, în acelaşi timp, punctul de pornire al unui nou proces al reproducţiei. În cadrul **u.f.** a **v.n.** se realizează joncţiunea dintre producerea bunurilor materiale şi satisfacerea nevoilor sociale, în funcţie de nivelul forţelor de producţie atins la un moment dat. În *capitalism*, procesul **u.f.** a **v.n.** a fost analizat pentru prima dată, în mod ştiinţific, de către *K. Marx* (v.), pornind de la acţiunea legii generale a acumulării capitaliste, pe baza căreia a demonstrat forma antagonistă în care se desfăşoară producţia capitalistă şi consumul maselor populare, antagonismul dintre consumul maselor populare şi consumul parazitar capitalist, dintre consumul parazitar capitalist şi posibilităţile limitate ale acumulării capitaliste. În România burghezo-moşierească, în 1938, de exemplu, deşi capitaliştii din industrie îşi însuşeau gratuit pînă la 2/3 din munca muncitorilor, ei foloseau pentru acumulare numai 4,5—5% din venitul naţional. Existenţa capitalismului monopolist de stat, intervenţia activă a statului monopolist în economie influenţează asupra acestor procese prin diferite pîrghii care pot, temporar, atenua unele efecte, dar nu pot înlătura, în ultimă instanţă, desfăşurarea lor. În *socialism*, între producţia socială şi nevoile sociale există o legătură nemijlocită în cadrul căreia producţia se subordonează nevoilor sociale, dar, în acelaşi timp, condiţionează mărimea acestora. În procesul folosirii venitului naţional se formează în mod planificat două mari fonduri sociale: *fondul de dezvoltare (acumulare)* (v.) şi *fondul de consum* (v.). Determinarea mărimii optime a acestor două fonduri sociale trebuie să asigure o îmbinare a intereselor personale ale celor ce muncesc cu interesele generale ale societăţii. Această îmbinare este *posibilă* într-un stat socialist datorită noilor relaţii de producţie socialiste. În acelaşi timp, o asemenea îmbinare este absolut *necesară* fiindcă numai astfel se poate asigura concomitent creşterea necontenită a bunăstării celor ce muncesc şi dezvoltarea forţelor de producţie ale ţării.

UTILIZARE COMPLETĂ A CAPACITĂŢII DE PRODUCŢIE, folosire normală, deplină şi raţională a maşinilor, utilajelor şi suprafeţelor de producţie, în condiţiile unui regim de lucru dat, în vederea obţinerii, într-o anumită perioadă de timp, a unei producţii maxime, în expresie naturală, de către o ramură, secţie sau întreprindere, în condiţiile organizării judicioase a muncii. Prin **u.c.** a **c.** de **p.** se obţin numeroase efecte economice: creşterea producţiei şi productivităţii muncii, fără investiţii suplimentare; reducerea preţului de cost al produselor, ca urmare a micşorării cheltuielilor de amortizare şi a cheltuielilor de întreţinere şi reparaţii; reducerea cheltuielilor convenţional-constante pe unitatea de produs; asigurarea resurselor financiare necesare înlocuirii utilajelor care au suferit o uzură morală avansată etc. În analiza gradului de eficienţă a **u.c.** a **c.** de **p.** se foloseşte un sistem complex de indicatori sintetici şi analitici cum sînt: coeficientul **u.c.** a **c.** de **p.**, producţia globală, volumul beneficiilor sau al acumulărilor obţinute la 1 000 de lei fonduri fixe; indicele de utilizare intensivă şi extensivă a maşinilor şi utilajelor; gradul de utilizare a suprafeţelor de producţie; volumul cheltuielilor de amortizare a fondurilor fixe la 1 000 de lei producţie globală sau marfă etc. La sporirea eficienţei economice a **u.c.** a **c.** de **p.** concură o multitudine de factori: determinarea necesarului de utilaje în funcţie de nevoile reale ale producţiei; îmbunătăţirea structurii fondurilor fixe prin reducerea ponderii lucrărilor de construcţii-montaj; calcularea riguroasă a capacităţilor de producţie şi fundamentarea realistă a planurilor de producţie; creşterea gradului de utilizare extensivă şi intensivă a maşinilor şi utilajelor; reducerea duratei de execuţie a reparaţiilor; utilizarea completă a timpului de lucru al utilajelor; amplasarea raţională a utilajelor pe suprafeţele de producţie; coeficientul de schimburi etc.

UTILIZARE COMPLETĂ A FORŢEI DE MUNCĂ, folosire deplină a forţei de muncă şi a timpului de muncă, pe baza unui ansamblu de măsuri tehnice, economice, politice şi social-culturale menite să asigure ocuparea populaţiei apte de muncă în diferite sectoare şi asigurarea locului de muncă fiecărui cetăţean, evitarea şomajului, folosirea eficientă a timpului de muncă etc. **U.c.** a **f.** de **m.** constituie un factor de bază în sporirea producţiei şi creşterea eficienţei activităţii economice şi afectează, concomitent, atît latura cantitativă, cît şi pe cea calitativă a folosirii resurselor de muncă. Socialismul este singura orînduire care poate asigura utilizarea completă a forţei de muncă, deoarece asigură dreptul şi impune obligaţia de a munci, posibilitatea ca fiecare individ să-şi valorifice capacităţile, cunoştinţele şi experienţa. **U.c.** a **f.** de **m.** include în sine şi utilizarea cît mai eficientă, cu rezultate economice cît mai mari, a celor ocupaţi în producţia socială, ceea ce necesită: folosirea lucrătorilor în sectoarele de muncă pentru care s-au calificat; îndeplinirea funcţiilor de muncă pentru care stăpînesc cunoştinţe tehnico-profesionale; asigurarea concordanţei dintre profesie şi caracterul activităţii pe care o desfăşoară; respectarea necesarului optim de cadre; repartizarea corespunzătoare pe ramuri şi subramuri a producţiei sociale; folosirea de către fiecare lucrător a întregii lui capacităţi de muncă prin utilizarea deplină a timpului de muncă. În *capitalism*, pe ansamblul economiei, nu poate avea loc o utilizare completă a resurselor de muncă, concurenţa şi anarhia în societate, goana după profit cît mai ridicat determinînd în mod obiectiv, din punct de vedere social, o risipă de forţe de muncă, exprimată în şomajul de masă. În *socialism*, caracterul planic al dezvoltării economico-sociale, politica de industrializare, de modernizare a structurii producţiei materiale, de dezvoltare complexă a economiei naţionale, a tuturor zonelor teritoriale ale ţării, de atragere în circuitul economic a resurselor naturale, de promovare a progresului tehnic, de organizare ştiinţifică a producţiei şi a muncii, de cointeresare materială a lucrătorilor oferă posibilitatea **u.c.** a **f.** de **m.**

UZINĂ, unitate economică de mari proporţii, din cadrul unei ramuri a industriei prelucrătoare, îndeosebi din industria construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor. Din punct de vedere economico-administrativ întruneşte, de regulă, trăsăturile întreprinderii industriale. În anumite cazuri **u.** este constituită din mai multe *fabrici* (v.). În practica economică, denumirea de **u.** este folosită şi pentru întreprinderile producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă, indiferent de mărimea lor.

UZUFRUCT, dreptul unei persoane, numită uzufructuar, de a folosi în interesul lui un anumit bun ce aparţine altei persoane. Uzufructuarul are obligaţia de a conserva bunul şi a-l restitui proprietarului la încetarea dreptului de **u.** **U.** poate fi pe termen sau, cel mult, pe perioada cît trăieşte uzufructuarul. **U.** *legal*, dreptul de folosinţă, potrivit dreptului burghez, pe care îl are tatăl şi, subsidiar, mama asupra bunurilor aparţinînd unui copil minor.

UZURAR, v. **CAPITAL.**

UZURĂ, consumare a *mijloacelor de muncă* (v.) în procesul folosirii sau nefolosirii lor. **U.** mijloacelor de muncă este de două feluri: fizică şi morală. **U.** *fizică* reprezintă pierderea treptată a proprietăţilor de exploatare a mijloacelor de muncă, ca urmare a folosirii lor productive şi a acţiunii forţelor naturii. Ea duce la micşorarea şi, în cele din urmă, la pierderea capacităţii mijloacelor de muncă de a satisface o anumită nevoie socială. **U.** fizică, determinată de folosirea productivă a mijloacelor de muncă, este însoţită de transferarea valorii asupra produsului creat. Această valoare intră în circulaţie şi se recuperează odată cu vînzarea produselor. Mijloacele de muncă suferă **u.** fizică într-o anumită măsură şi ca urmare a acţiunii factorilor naturali. O astfel de **u.** reprezintă o pierdere pentru societate, întrucît echivalentul ei valoric nu se include în preţul de cost al producţiei sub forma amortizării şi, ca urmare, nu se recuperează. Înlocuirea valorii acestei **u.** se face pe seama venitului naţional. Concluziile practice ce decurg din cunoaşterea **u.** fizice impun luarea unor măsuri concrete din partea colectivelor unităţilor economice menite să asigure îmbunătăţirea continuă a calităţii materialelor de construcţie, perfecţionarea proceselor tehnologice, înfăptuirea în bune condiţii şi la termenul oportun a lucrărilor de reparaţii. **U.** *morală*, deprecierea valorică a mijloacelor de muncă, ca urmare a ieftinirii maşinilor şi utilajelor de aceeaşi construcţie sau apariţiei altora mai bune, cu performanţe tehnice şi economice superioare. Baza materială a **u.** morale o constituie progresul tehnic, care este însoţit, pe de o parte, de creşterea productivităţii muncii, ceea ce face ca valoarea mijloacelor de muncă care au aceleaşi caracteristici tehnico-economice să se reducă, iar, pe de altă parte, de trecerea la producţia unor maşini şi utilaje noi mai eficiente. În primul caz, este vorba de *prima formă de* **u.** morală, ca urmare a ieftinirii producţiei de mijloace de muncă, iar în al doilea caz, de *a doua formă de* **u.** morală, ca urmare a apariţiei unor maşini şi utilaje noi, mai moderne, cu randament superior. Aceste forme ale **u.** morale se întîlnesc atît în capitalism, cît şi în socialism. Între cele două forme ale **u.** morale există anumite deosebiri. În timp ce prima formă de **u.** morală nu afectează valoarea de întrebuinţare a mijloacelor de muncă în funcţiune, ci numai valoarea acestora, cea de-a doua formă afectează atît valoarea de întrebuinţare, cît şi valoarea. De asemenea, dacă prima formă nu pune problema înlocuirii lor cu altele noi, înainte de a se uza fizic (întrucît performanţele tehnice şi economice şi ale unora şi ale altora sînt identice), forma a doua face necesară înlocuirea mijloacelor de muncă vechi, depreciate din punct de vedere moral, cu altele noi, înainte de a se uza fizic. Prima formă îşi găseşte expresia într-o anumită depreciere valorică a mijloacelor de muncă, forma a doua îşi găseşte expresia în pierderea de valoare de întrebuinţare şi de valoare a acestora. În acest fel valoarea neamortizată reprezintă o pierdere pentru societate. Spre deosebire de capitalism însă, în societatea socialistă înlocuirea mijloacelor de muncă depreciate moral cu mijloace de muncă noi nu se face spontan, în condiţiile luptei de concurenţă, ci în mod raţional, planificat. În socialism, **u.** morală determinată de promovarea continuă şi multilaterală a progresului tehnic în toate ramurile economice, exprimă necesitatea economisirii muncii sociale. Cunoaşterea aspectelor teoretice şi practice ale **u.** morale are o importanţă deosebită pentru înfăptuirea planificată a reproducţiei lărgite a fondurilor fixe, pentru acţiunea de ridicare continuă a nivelului tehnic al producţiei. Menţinerea nejustificată în producţie a unor maşini şi utilaje învechite nu permite sporirea continuă a productivităţii muncii, nu răspunde sarcinii de satisfacere a nevoilor materiale şi culturale ale oamenilor muncii. Folosirea unor astfel de mijloace de muncă provoacă cheltuieli mari cu întreţinerea lor, afectează negativ calitatea produselor şi determină un preţ de cost ridicat al producţiei. De aceea, în ţara noastră, an de an, se întreprind măsuri concrete pentru înlocuirea maşinilor şi utilajelor uzate moral cu altele noi. O astfel de înlocuire nu poate însă să aibă loc dintr-o dată pe întreaga economie naţională, ci treptat, pe măsura posibilităţilor industriei, ale întregii economii; înlocuirea înainte de termen a unor fonduri fixe, depreciate din punct de vedere moral, este însoţită de anumite pierderi de valoare, pierderi care printr-o folosire cît mai judicioasă a fondurilor fixe ar putea fi evitate sau reduse la minimum. De asemenea, eventualele pierderi provocate de folosirea în continuare a unor astfel de mijloace de muncă pot fi reduse substanţial pe calea *modernizării* (v.), acţiune care determină cheltuieli relativ mici, dar asigură o creştere importantă a productivităţii muncii.

V

VALOARE, categorie economică ce exprimă raporturi sociale între oameni, ascunse sub învelişul material al mărfii; substanţa v. este munca socială a producătorilor de mărfuri, înmagazinată în corpul material al mărfii. V. mărfii este creată de munca abstractă, iar mărimea ei este determinată de *timpul de muncă socialmente necesar* (v.). Acesta se modifică odată cu schimbările ce intervin în nivelul productivităţii muncii. De aceea, mărimea v. mărfii este direct proporţională cu cantitatea de timp de muncă cheltuită şi invers proporţională cu productivitatea muncii. V. este o categorie istorică. Ea există numai în condiţiile *producţiei de mărfuri* (v.). Pînă la apariţia producţiei de mărfuri bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie, în condiţiile economiei naturale, nu putea fi vorba de v., deşi exista munca socială. Munca creează v. numai atunci cînd se materializează în mărfuri şi capătă o expresie socială indirectă. Ea se manifestă pe o cale ocolită, atunci cînd producătorii schimbă între ei produsele muncii lor. Conţinutul v. este diferit în funcţie de relaţiile de producţie dominante ale orînduirii respective. În *condiţiile producţiei capitaliste de mărfuri*, v. exprimă relaţii de exploatare între capitalişti, proprietari ai mijloacelor de producţie, şi muncitori, proprietari ai forţei de muncă, în legătură cu producerea v. de întrebuinţare, purtătoarea materială a v. şi implicit a plusvalorii. În *socialism*, v. mărfurilor exprimă raporturi economice de colaborare şi ajutor reciproc care se formează între producătorii-proprietari socialişti uniţi, între întreprinderile socialiste, între acestea şi oamenii muncii şi statul socialist, în legătură cu crearea produselor, corespunzător nevoii sociale. În socialism v. are o importanţă deosebită. În concordanţă cu scopul producţiei socialiste, societatea este interesată în micşorarea cheltuielilor de producţie şi a v. pe unitatea de produs. Reducerea v. unei mărfi permite micşorarea preţului cu amănuntul şi, prin aceasta, contribuie la creşterea capacităţii de cumpărare a maselor de oameni ai muncii, stimulează introducerea tehnicii moderne în producţie şi creează posibilităţi de lărgire a producţiei altor bunuri materiale necesare consumului productiv sau neproductiv. În socialism, v. are un rol deosebit de important şi în planificarea economiei naţionale, unde, alături de indicatorii naturali, se utilizează pe larg şi indicatorii valorici. Planificarea produsului social, a venitului naţional, a volumului diferitelor ramuri şi întreprinderi, a principalelor proporţii ale economiei naţionale se face şi în formă valorică. Categoriile valorice sînt larg folosite în controlul producţiei, repartiţiei, schimbului şi consumului produselor. Compararea indicatorilor valorici de plan cu cei efectiv realizaţi permite aprecierea nivelului activităţii economice a întreprinderilor, centralelor, a ramurilor economiei naţionale şi a investiţiilor. **V.** mărfii se manifestă numai la piaţă, cu ocazia efectuării raportului de schimb. Ca atare, forma ei de exprimare o constituie v. *de schimb*, care reprezintă raportul cantitativ în care se schimbă între ele diferitele v. de întrebuinţare. Mărfurile sînt produse de producători diferiţi, care cheltuiesc pentru producerea lor cantităţi de timp diferite. În funcţie de timpul cheltuit individual sau social pentru producerea unei unităţi de marfă de un anumit fel, v. poate fi: v. individuală şi, respectiv, v. socială. **V.** *individuală* este determinată de timpul efectiv de muncă al fiecărui producător. Mărimea ei se măsoară prin *timpul de muncă individual* (v.). **V.** individuală poate fi mai mare sau mai mică decît v. socială. Această neconcordanţă rezultă din *condiţiile specifice* în care lucrează fiecare producător: gradul de înzestrare tehnică a muncii, nivelul de calificare, de organizare a producţiei şi a muncii, condiţiile naturale etc. Producătorii care confecţionează mărfuri la o v. individuală mai mică decît v. socială se găsesc într-o situaţie avantajoasă. Invers stau lucrurile cu cei care produc mărfuri la o v. individuală mai mare decît cea socială. Aflîndu-se într-o situaţie dezavantajoasă, aceştia sînt nevoiţi să ia măsuri menite să reducă v. individuală cel puţin la nivelul v. sociale. Acţiunea producătorilor pentru reducerea v. individuale sub nivelul v. sociale are drept rezultat modernizarea producţiei, introducerea progresului tehnic şi, pe această bază, dezvoltarea forţelor de producţie. **V.** *socială* este determinată de timpul de muncă cheltuit în condiţiile de producţie existente, normale din punct de vedere social, cu media socială de îndemînare şi intensitate a muncii. Măsurarea ei se determină cu ajutorul *timpului de muncă socialmente necesar* (v.). **V.** *de piaţă* este v. socială la care se vînd mărfurile pe piaţă. Ea se determină, de regulă, ca v. mijlocie a mărfurilor produse într-o anumită sferă. În condiţiile concentrării producţiei în întreprinderi mari şi foarte mari, v. de piaţă poate să fie determinată chiar de v. individuală a întreprinderii care produce în condiţiile mijlocii ale sferei cea mai mare cantitate de mărfuri de acelaşi fel.

V

Acest fapt l-a determinat pe *K. Marx* (v.) să arate că „valoarea de piaţă trebuie considerată, pe de o parte, ca valoare mijlocie a mărfurilor produse într-o anumită sferă, pe de altă parte, ca valoare individuală a mărfurilor produse în condiţiile mijlocii ale sferei respective, mărfuri care constituie marea masă a produselor sferei respective". În condiţii deosebite, **v.** de piaţă poate să fie reglată chiar de **v.** individuală a mărfurilor confecţionate în situaţii dezavantajoase sau extrem de bune. Primul caz se întîlneşte în situaţiile în care mărfurile respective sînt absolut necesare pentru acoperirea nevoii sociale. Cel de-al doilea caz corespunde unei situaţii inverse. **V.** de piaţă formează centrul de oscilaţie al preţurilor de piaţă. **V.** *adăugată* (v.). **V.** *totală* reprezintă expresia valorică a unor indicatori economici calculaţi pe diferite trepte organizatorice ale economiei naţionale (**v.** produsului social, **v.** fondurilor fixe ale întreprinderii, ramurii etc.). **V.** *parţială* exprimă anumite părţi ale **v.** individuale a mărfii sau ale unei sume valorice (**v.** produsului pentru sine ca parte componentă a **v.** mărfii sau **v.** fondurilor fixe active ca parte componentă a **v.** fondurilor fixe productive etc.).

VALOARE ADĂUGATĂ, noţiune care reflectă mărimea valorii nou create (v. şi *producţie netă)* şi a *fondului de amortizare* (v.) pe o anumită perioadă, de regulă un an, la nivelul unităţii economice, centralelor, ramurilor şi ministerelor economice, cît şi pe ansamblul economiei naţionale. Ca indicator sintetic macroeconomic, **v.a.** se utilizează pentru efectuarea unor comparaţii economice internaţionale. În ţara noastră, provenienţa pe sectoare a **v.a.** a fost în 1970 următoarea: 22,1% din sectorul primar (agricultură, silvicultură şi industria extractivă), 55,3% sectorul secundar (industria prelucrătoare) şi 22,6% din sectorul terţiar (prestările de servicii). Sporirea **v.a.** necesită în continuare accelerarea procesului de industrializare a ţării, condiţia esenţială a trecerii României în rîndurile ţărilor dezvoltate economic.

VALOARE DE ÎNTREBUINŢARE, utilitatea unui lucru, determinată de proprietăţile fizice şi chimice, datorită cărora el poate satisface o nevoie sau alta a omului. Un lucru poate să satisfacă o anumită nevoie materială sau spirituală a omului, fie direct, ca bun de consum individual (alimente, îmbrăcăminte, încălţăminte, mijloace de informare şi de culturalizare etc.), fie indirect, ca mijloc de producţie folosit direct pentru a produce bunuri materiale. **V. de î.** poate fi atît a produselor muncii omeneşti, cît şi a bunurilor găsite direct în natură, care satisfac nevoi ale omului (apa de izvor, fructele pomilor sălbatici etc.). **V. de î.** este rezultatul muncii concrete, specializate a omului. Odată cu dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii, oamenii descoperă şi folosesc noi şi noi însuşiri ale obiectelor din natură, sintetizează substanţe care nu se găsesc în stare pură în natură, măresc gama **v. de î.** şi ridică nivelul calitativ al acestora. **V. de î.** formează fondul material al avuţiei, oricare ar fi forma socială a acesteia, deoarece fără producerea şi reproducerea **v. de î.** este de neconceput existenţa societăţii omeneşti. Ca factor al *mărfii* (v.), **v. de î.** este purtătorul material al *valorii* (v.), respectiv purtătorul relaţiilor de producţie pe care le exprimă valoarea sau categoria marfă în diferite orînduiri sociale. În economia socialistă, conţinutul nou al mărfii şi trăsăturile specifice producţiei socialiste de mărfuri dau o importanţă deosebită şi **v. de î.** Ea devine acum nu numai purtătorul material al valorii, ci şi mijlocul esenţial de realizare a scopului fundamental al producţiei socialiste — satisfacerea nevoilor materiale şi spirituale ale tuturor membrilor societăţii.

VALOAREA DE ÎNTREBUINŢARE A FORŢEI DE MUNCĂ, proprietate specifică a forţei de muncă-marfă de a crea o valoare mai mare decît propria sa valoare în procesul de producţie capitalist, adică de a crea *plusvaloare* (v.). Capacitatea forţei de muncă de a produce mai mult decît este necesar pentru producerea şi reproducerea ei se datoreşte nivelului relativ ridicat al productivităţii muncii, pe baza dezvoltării forţelor de producţie. Creşterea productivităţii muncii în capitalism, faţă de orînduirile anterioare, a amplificat şi amplifică considerabil dimensiunile **v.** de **î.** a **f.** de **m.**, dînd posibilitate capitaliştilor să-şi însuşească o cantitate tot mai mare de plusvaloare. Odată cu înlăturarea relaţiilor capitaliste de exploatare şi instaurarea relaţiilor socialiste, forţa de muncă încetează să mai fie marfă, fără a-şi pierde capacitatea de a produce valoare (v. şi *forţă de muncă; mod de producţie capitalist*).

VALOAREA FONDURILOR FIXE, munca socială materializată în mijloace de muncă (maşini, utilaje, instalaţii de lucru, clădiri ş.a.). Evidenţa şi planificarea procesului de reproducţie a fondurilor fixe necesită evaluarea lor bănească după valoarea iniţială, valoarea de înlocuire şi valoarea rămasă. *Valoarea iniţială*, cheltuielile efectuate pentru cumpărarea sau crearea acestora, inclusiv cele ocazionate de transportul şi instalarea fondurilor fixe. Valoarea iniţială este o mărime eterogenă, ea se referă la perioade diferite de achiziţionare, creare sau intrare în funcţiune a fondurilor fixe. Pe baza valorii iniţiale se calculează amortizarea. *Valoarea de înlocuire*, valoarea de reproducere a fondurilor fixe în condiţiile mereu schimbate ale producţiei, datorită creşterii productivităţii muncii, modificărilor de preţ etc. Evidenţa fondurilor fixe după valoarea de înlocuire asigură la un anumit moment evaluarea uniformă a mijloacelor de muncă produse în perioade diferite. Cu cît momentul determinării valorii de înlocuire este mai îndepărtat de momentul determinării valorii iniţiale, cu atît este mai mare diferenţa dintre ele. Valoarea de înlocuire a fondurilor fixe, ca şi valoarea iniţială, nu reflectă gradul de uzură al acestora. *Valoarea rămasă*, valoarea iniţială sau de înlocuire a fondurilor fixe mai puţin valoarea amortizată. Această evaluare exprimă valoarea pe care fondurile fixe nu au transmis-o încă asupra noilor produse. Valoarea rămasă este un indicator principal care permite cunoaşterea stării reale a fondurilor fixe în funcţiune.

VALOAREA FORŢEI DE MUNCĂ-MARFĂ, categorie economică specifică capitalismului, care exprimă cheltuiala de muncă socială necesară producerii şi reproducerii forţei de muncă. Mărimea **v.f.** de **m.-m.** este dată de *timpul de muncă necesar*. Întrucît forţa de muncă rezidă în organismul viu al omului, producerea şi reproducerea ei presupun satisfacerea nevoilor de ordin fiziologic şi social-cultural necesare atît posesorului ei, cît şi familiei în cadrul căreia se asigură perpetuarea lucrătorului salariat, precum şi acoperirea cheltuielilor pentru instruirea şi calificarea muncitorului. Mărimea **v. f.** de **m.-m.** este astfel determinată de valoarea mărfurilor (mijloace de subzistenţă şi bunuri spirituale) necesare întreţinerii muncitorului şi a familiei sale, inclusiv valoarea cheltuielilor de calificare. Cantitatea şi structura mijloacelor de subzistenţă care asigură reproducerea forţei de muncă diferă de la o ţară capitalistă la alta, de la o perioadă la alta a dezvoltării acestui mod de producţie, în funcţie de nivelul forţelor de producţie şi al productivităţii muncii, de particularităţile şi condiţiile istorice specifice de formare a proletariatului, de raportul forţelor de clasă dintre proletariat şi burghezie, o anumită influenţă exercitînd şi cerinţele legate de mediul geografic. De aceea, **v.f.** de **m.-m.**, spre deosebire de alte mărfuri, cuprinde un element istoric-moral. Dinamica **v.f.** de **m.-m.**

este influenţată de o serie de factori, unii concurînd la scăderea, iar alţii la creşterea mărimii acesteia. Astfel, creşterea productivităţii muncii sociale, avînd, în genere, ca efect reducerea valorii mărfurilor, determină, în consecinţă, scăderea **v.f.** de **m.-m.** În acelaşi sens influenţează şi atragerea în producţie a femeilor şi tineretului. În capitalismul contemporan prevalează însă factorii care conduc la creşterea **v.f.** de **m.-m.** Asemenea factori care determină creşterea valorii acestei mărfi sînt: creşterea şi diversificarea necesităţilor de consum ale clasei muncitoare, intensificarea muncii, creşterea cheltuielilor de calificare şi a celor necesitate de transportul de la domiciliu la locul de muncă etc.

VALORIFICARE SUPERIOARĂ, proces tehnic şi economico-organizatoric prin care se realizează o utilizare mai eficientă a resurselor naturale şi de muncă dintr-o ţară, ramură, regiune, întreprindere. În lumea contemporană **v.s.** şi protejarea tuturor resurselor naţionale constituie un factor esenţial al progresului economic. **V.s.** a resurselor naturale presupune atragerea raţională a acestora în circuitul economic, ridicarea sistematică a gradului de prelucrare a lor pe baza celor mai noi tehnici şi tehnologii, în vederea obţinerii, din fiecare cantitate de materie primă, a unor cantităţi tot mai mari de produse variate şi de o calitate corespunzătoare nevoii sociale, care încorporează muncă tot mai complexă, dar în dimensiuni socialmente necesare, asigurîndu-se maximum de avantaje dezvoltării economiei naţionale. De pildă, prin valorificarea superioară a gazului metan, produsele obţinute au următoarele valori: gaz metan combustibil = 1; negru de fum = 3,2; poliacetat de vinil = 27,0; sau prin valorificarea superioară a sării se obţin produse cu valori ridicate: sare brută = 1; sodă calcinată = 17,3; tricloretilenă = 75,0. Un rol esenţial în **v.s.** a resurselor naturale îl au gradul de industrializare a ţării, diversificarea continuă a producţiei. În România, pe măsura industrializării socialiste, s-a asigurat şi **v.s.** a resurselor de petrol, lemn, sare, gaz metan şi a altor bogăţii ale ţării, apărînd noi ramuri ale industriei care prelucrează superior aceste resurse (industria firelor şi fibrelor sintetice, a cauciucului sintetic, a îngrăşămintelor chimice, prelucrării lemnului etc.). **V.s.** determină schimbări esenţiale şi în structura comerţului exterior, în sensul creşterii ponderii la export a produselor cu grad înalt de prelucrare, cu o valoare economică ridicată. În R.S. România toate ramurile prelucrătoare ale industriei au cunoscut ritmuri mai rapide comparativ cu cele ale industriei extractive. De exemplu, exploatarea forestieră a crescut în 1973 de 3,13 ori faţă de 1938, iar prelucrarea lemnului de 18 ori; construcţiile de maşini şi prelucrarea metalelor au crescut de peste 77 de ori, metalurgia feroasă de 31 de ori, iar cea neferoasă (inclusiv extracţia) de 22 de ori; industria chimică de 141 de ori, iar extracţia ţiţeiului şi gazelor petrolifere de 2,71 ori, extracţia gazului metan de 97 de ori etc. **V.s.** *a resurselor de muncă* presupune, pe de o parte, atragerea în producţie a întregii populaţii apte de muncă şi, pe de altă parte, utilizarea cît mai deplină şi eficientă a celor ocupaţi în procesul de producţie prin: ridicarea continuă a calificării, asigurarea concordanţei dintre cerinţele locului de muncă şi nivelul de pregătire a cadrelor, reducerea la nivelul minim necesar a celor ce se ocupă cu activitatea de conducere, coordonare şi control, a aparatului funcţionăresc, utilizarea deplină a timpului de muncă, organizarea superioară a muncii, întărirea disciplinei în producţie etc. Şi în acest caz rolul esenţial îl au industrializarea ţării, dezvoltarea intensă a forţelor de producţie în toate judeţele şi zonele, sporirea populaţiei ocupate în industrie şi în celelalte ramuri neagricole, reducerea ei în agricultură, creşterea ponderii muncitorilor calificaţi, a cadrelor cu pregătire medie și superioară etc. În țara noastră, în anii socialismului, s-au asigurat o utilizare tot mai deplină a resurselor de muncă, atragerea sistematică a unei părți din populația agricolă în alte ramuri ale economiei, în primul rînd în industrie, unde productivitatea muncii este mai ridicată, precum și o creștere continuă a nivelului de calificare a forței de muncă. Astfel în perioada 1950—1973 ponderea populației ocupate în agricultură a scăzut de la 74,1% la 42%, iar a celei ocupate în industrie a crescut de la 12% la 27,9%. Ponderea forței de muncă calificate în totalul forței de muncă a crescut în aceeași perioadă aproape de 3 ori. Indicatorul cel mai general al gradului de **v.s.** a resurselor de muncă îl reprezintă nivelul productivității muncii sociale și mărimea venitului național pe cap de locuitor.

VALUTĂ, unitate bănească a unei țări, definită printr-o cantitate de metal prețios (aurul) și care este folosită în relațiile de plăți și de decontări internaționale. **V.** are un *curs valutar* (v.), care este prețul unității bănești dintr-o țară, exprimat în unități bănești din alte țări. În general, cotarea este în funcție de *paritatea aur*, adică de corelația dintre conținutul în aur fin al unităților bănești din diferite țări. Astfel, după devalorizarea dolarului din 1973, un dolar fiind egal cu 0,7366617 g aur fin, iar un leu egal cu 0,148112 g aur fin, înseamnă că un dolar are cursul de 4,97 lei. Există cursuri valutare diferite: oficial, oficial cu primă etc. În fiecare țară se publică lista de cursuri cu cotarea valutelor. În *capitalism*, datorită variațiilor cursurilor, **v.** face obiectul speculațiilor.

VALUTĂ DE REZERVĂ, valute ale principalelor țări capitaliste (de obicei dolari, lire sterline, mărci vest-germane, franci francezi, franci elvețieni etc.), care intră, alături de aur, în componența rezervelor trezoreriilor, organelor valutare speciale și băncilor centrale ale diferitelor țări.

VAMĂ 1. Instituție de stat prin care se exercită controlul asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, mijloacelor de transport și altor bunuri, în vederea identificării și verificării acestora după documentele de transport ce le însoțesc, a reținerii mărfurilor interzise la import sau la export și a stabilirii drepturilor vamale cuvenite statului și încasarea lor. În mod obișnuit **v.** este situată în porturi, aeroporturi internaționale, la punctele de frontieră pe uscat, precum și în marile centre care sînt puncte de destinație pentru mărfurile importate sau puncte de expediere pentru mărfurile destinate exportului. **2.** Taxă plătită la intrarea sau ieșirea unei mărfi dintr-o țară (v. și *tarif vamal; taxă vamală*).

VARGA, Evghenii Samoilovici (1879—1964), economist sovietic, membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. Domenii de cercetare: economia politică a capitalismului și, îndeosebi, noile tendințe din capitalismul monopolist de stat, contradicțiile economice și politice ale imperialismului, crizele economice, conjunctura economiei capitaliste mondiale etc. *Op. pr.*: „Problemele fundamentale ale economiei și politicii imperialismului (după al doilea război mondial)“ (1953; trad. l. rom. 1955); „Capitalismul sec. al XX-lea“ (1961); „Studii de economie capitalistă“ (1964; trad. l. rom. 1967).

VARRO, Marcus Terentius (116—27 î.e.n.), erudit scriitor roman. A abordat probleme de literatură și lingvistică, de etică, politică, economie, istorie, geografie, astronomie, educație etc. În domeniul economiei s-a preocupat în mod deosebit de problema agrară. Acestei probleme i-a consacrat tratatul de economie rurală „Res Rusticae“, una din puținele sale lucrări complete păstrate pînă azi.

V

VĂRSĂMINTE ÎN CONTUL BENEFICIULUI, parte din beneficiul unităţilor economice de stat care se constituie în procesul de repartizare a beneficiului pe diferite destinaţii: vărsăminte la bugetul statului şi la dispoziţia centralei, rambursarea creditelor bancare pentru lucrări de investiţii şi creşterea mijloacelor circulante, formarea fondului de premiere a lucrătorilor etc. **V.** în **c.b.** constituie una din cele mai importante surse de venituri ale bugetului de stat. Împreună cu impozitul pe circulaţia mărfurilor asigură peste 50% din veniturile bugetului de stat. **V.** în **c.b.** mobilizate la bugetul statului cuprind cel puţin 10% din beneficiul planificat al unităţii economice, întregul beneficiu care nu se datoreşte efortului propriu al unităţilor, precum şi acele părţi din beneficiu repartizate pentru alte destinaţii, dar care n-au fost folosite în cursul anului. Partea din beneficiu rămasă după achitarea **v.** în **c.b.** este utilizată pentru sporirea unor fonduri proprii ale unităţilor economice, în vederea acoperirii anumitor nevoi ale reproducţiei lărgite şi a unor cheltuieli social-culturale, pentru premierea membrilor colectivului etc.

VECHIL, administrator, supraveghetor sau om de încredere al moşierilor.

VECTOR, sistem ordonat de n numere reale a cărui mărime poate fi definită ţinînd seama de următoarele elemente: valoarea numerică şi unitatea de măsură, direcţia pe care acţionează, punctul de aplicaţie. Un **v.** se scrie fie pe linia $x = (x_1, x_2, \ldots, x_n)$, fie pe coloană, după necesităţi. **V.** se prezintă grafic prin săgeţi.

VENIT DERIVAT, formă a valorii nou create, constituită în procesul redistribuirii venitului naţional şi care revine unor persoane fizice sau juridice. Trăsătura distinctivă a **v.d.** constă în aceea că se formează pe baza cheltuirii *veniturilor primare* (v.) şi deci nu duce la sporirea venitului naţional. Faptul că cei care primesc **v.d.** consideră funcţiile sociale pe care le exercită drept izvoare primare ale acestuia nu schimbă esenţa lucrurilor. În *capitalism*, partea principală a **v.d.** o constituie veniturile bugetului statului capitalist, format în cea mai mare parte din impozite asupra veniturilor, în primul rînd asupra veniturilor oamenilor muncii, redistribuite în favoarea burgheziei, a marilor monopoluri. În *socialism*, din categoriile de **v.d.** fac parte: **v.d.** ale *statului* (venituri bugetare) — impozitul plătit de unităţile cooperatiste, impozitul pe veniturile populaţiei etc.; **v.d.** ale *unităţilor cooperatiste* — creditele nerambursabile acordate de către stat cooperaţiei, despăgubirile plătite acestora prin asigurările de stat, taxe de înscriere în cooperativă etc.; **v.d.** ale *populaţiei* — alocaţiile pentru copii, pensiile, retribuţia lucrătorilor din sfera neproductivă, bursele şcolare, diferenţele în minus între preţul şi valoarea mărfurilor etc.; **v.d.** ale *unităţilor de stat şi cooperatiste* — taxele şi tarifele pentru servicii, diferenţele în plus ale preţurilor faţă de valoarea mărfurilor etc. (v. şi *redistribuire a venitului naţional*).

VENIT GARANTAT, formă de aplicare a principiului socialist de repartiţie şi de cointeresare materială în cooperativele agricole, în scopul asigurării unor venituri permanente şi sigure membrilor cooperatori, stabilităţii şi participării continue a acestora la muncă, introdusă din 1971, în urma Consfătuirii de lucru de la C.C. al P.C.R. din noiembrie 1970. **V.g.** se poate aplica pe culturi, specii şi categorii de animale, sectoare de activitate sau pe întreaga cooperativă, nivelul lui fiind în funcţie de realizarea integrală a sarcinilor de producţie din perioada respectivă, de importanţa economică a ramurii. În prezent cooperatorii care lucrează la culturile păioase, prăşitoare, plante tehnice şi furajere, cei care execută lucrări de fertilizare, erbicidare, combatere a dăunătorilor sau servesc maşinile şi utilajele agricole, efectuează lucrări de încărcări, descărcări, transporturi şi care, datorită specificului lor, nu pot fi angajaţi în acord global, primesc un **v.g.** de 35 de lei pentru fiecare zi lucrată; cei care lucrează în zootehnie, cooperatorii din formaţiile permanente de udători şi cei care răspund de întreţinerea şi exploatarea lucrărilor de îmbunătăţiri funciare, 1 300 de lei lunar; în viticultură, legumicultură şi pomicultură, 1 000 de lei lunar. De asemenea, cooperatorii care îndeplinesc funcţii de conducere şi execuţie primesc, în funcţie de gradul cooperativei sau al fermei, **v.g.** De pildă, un preşedinte poate primi un **v.g.** de 1 900—2 200 de lei pe lună, iar un brigadier 1 425—1 650 de lei. Creşterea **v.g.** depinde de rezultatele obţinute pe ansamblul agriculturii cooperatiste, de fiecare cooperativă şi formaţie de muncă, fiind parte integrantă a *acordului global* (v.). Pe măsura creşterii producţiei agricole şi dezvoltării cooperativelor, sporesc şi veniturile cooperatorilor. De aceea, **v.g.** sînt corelate în mod corespunzător cu sporirea retribuţiei minime în diferitele sectoare de activitate.

VENIT GLOBAL, valoarea nou creată la nivelul unităţilor economice, centralelor, ramurilor şi ministerelor economice (v. şi *producţie netă*).

VENIT NAŢIONAL, parte a *produsului social* (v.) care rămîne după înlocuirea valorii mijloacelor de producţie consumate în decursul unei anumite perioade de timp (de obicei un an). El constituie indicatorul cel mai sintetic care reflectă gradul de dezvoltare social-economică al unei ţări, nivelul de trai material şi spiritual al populaţiei, perspectivele de progres ale acesteia. În forma sa natural-materială, **v.n.** se compune din acea parte a mijloacelor de producţie care a fost creată peste cantitatea necesară înlocuirii celor consumate în procesul de producţie şi din bunuri de consum; sub aspect valoric, el reprezintă valoarea nou creată în sfera productivă a economiei, adică valoarea produsului necesar şi valoarea plusprodusului. În *capitalism*, **v.n.** exprimă prin structura sa — *capitalul variabil* şi *plusvaloarea* — relaţiile de exploatare, contradicţia de neîmpăcat dintre exploatatori şi exploataţi. În *socialism*, **v.n.** reprezintă acea parte a produsului social în care este cristalizată valoarea nou creată, adică valoarea *produsului pentru sine* şi valoarea *produsului pentru societate*, create în mod planificat, în cadrul sferei productive, de către oamenii muncii, liberi de orice exploatare. El exprimă unitatea de interese ale celor ce muncesc şi aparţine acestora efectiv, în întregime direct sau indirect. **V.n.** parcurge toate fazele reproducţiei sociale: în faza *producţiei*, el reprezintă *valoarea nou creată* sau ceea ce în practică poartă denumirea de **v.n.** *creat* sau *produs*; în faza *repartiţiei*, **v.n.** reprezintă *venitul global* al societăţii, sursa tuturor formelor de venituri sau **v.n.** *repartizat*; în faza *consumului*, el reprezintă *fondul de dezvoltare (acumulare)* şi *fondul de consum* al societăţii, care însumate formează **v.n.** *utilizat*. **V.n.** se calculează în preţuri curente şi în preţuri comparabile. Calculul său în preţuri curente este necesar pentru corelarea principalelor momente ale procesului reproducţiei, în cadrul acestora şi în anul respectiv. Calculul în preţuri comparabile este necesar pentru exprimarea dinamicii volumului fizic al **v.n.** Schimbările care intervin în dezvoltarea economiei sînt reflectate sintetic în dinamica şi structura lui. În perioada 1950—1973, **v.n.** a sporit în ţara noastră de peste 8,28 ori, din care partea realizată în industrie de 19 ori, în construcţii de 13 ori, în agricultură de 2,17 ori, în transporturi şi telecomunicaţii de 12 ori. Ritmul mediu anual de creştere a fost de 9,6%, situînd România între primele ţări ale lumii. Pe locuitor, în aceeaşi perioadă, **v.n.** a sporit de aproape 5,9 ori. Exprimat în dolari, el reprezenta pe locuitor în 1973 circa 800, faţă de circa 80 de dolari în 1938. La fel de revelatoare sînt şi schimbările petrecute în structura sa pe ramuri. Dacă în 1938 agricultura, dispunînd de o tehnică înapoiată, reprezenta ramura principală în crearea **v.n.** (38,1%), industria producînd doar 30,8%, în 1973 industria, înzestrată cu o tehnică înaintată, producea 58,1% din **v.n.**, constituind ramura conducătoare în economia naţională, iar agricultura 18,5%. În cincinalul 1976—1980 s-a prevăzut un ritm mediu anual de creştere a **v.n.** de 9—10%, superior celui de sporire a produsului social, care va fi de 8—9%, ceea ce implică o creştere substanţială a eficienţei economiei naţionale. Pînă în 1990 se prevede intrarea economiei noastre în rîndul ţărilor dezvoltate, **v.n.** urmînd să atingă 2 500—3 000 de dolari pe locuitor. În ţara noastră, în domeniul **v.n.** au publicat: *I. Rachmuth* „Reproducţia socialistă lărgită şi izvoarele de sporire a venitului naţional“ (1952); *D. Grindea* „Despre venitul naţional în capitalism“ (1956), „Venitul naţional în R.S. România“ (1967); *Em. Dobrescu* „Corelaţia dintre acumulare şi consum“ (1971); *N. Nichita* „Fondul naţional de dezvoltare economico-socială şi utilizarea lui raţională“ (1973); *M. Bulgaru* „Producerea şi creşterea venitului naţional în R.S. România“ (1974) etc.

VENIT NET AL SOCIETĂŢII, expresie bănească a produsului pentru societate, creat în producţia materială de către munca pentru societate. **V.n. al s.** se creează în unităţile de stat, în cooperativele agricole de producţie şi în cele meşteşugăreşti. El este supus unui proces de repartizare, în urma căruia o parte rămîne la dispoziţia unităţii care l-a creat, pentru acoperirea nevoilor de dezvoltare a producţiei şi stimularea materială a colectivului, iar cealaltă parte este mobilizată la bugetul de stat sub forma *venitului net centralizat al statului* (v.) pentru satisfacerea unor necesităţi de ordin general pe calea impozitului pe circulaţia mărfurilor, impozitelor pe venituri, taxelor etc.

VENIT NET CENTRALIZAT AL STATULUI, formă distinctă a *venitului net al societăţii* (v.) care se constituie în procesul de repartizare a venitului naţional. Prin intermediul lui se asigură resursele băneşti necesare statului socialist pentru îndeplinirea funcţiilor sale. Cea mai mare parte din **v.n.c. al s.** se formează din faza distribuirii venitului naţional pe seama venitului net creat în unităţile productive de stat. În calitatea sa de proprietar al principalelor mijloace de producţie, ca reprezentant al întregului popor, statul socialist preia la dispoziţia sa o parte din venitul net creat în aceste unităţi pe calea impozitului pe circulaţia mărfurilor, vărsămintelor din beneficii, taxei asupra fondurilor de producţie, taxei asupra terenurilor ş.a. O anumită parte din **v.n.c. al s.** se constituie în procesul de redistribuire a venitului naţional prin intermediul impozitelor şi taxelor plătite de unităţile cooperatiste şi membrii cooperatori, al impozitului pe venit şi al primelor de asigurare prelevate de la populaţie etc.

VENIT PRIMAR, formă a valorii nou create, constituită în procesul *distribuirii venitului naţional* (v.) şi care revine participanţilor la producerea acestuia. Masa **v.p.** obţinută de toţi participanţii la repartiţia venitului naţional într-o anumită perioadă este egală cu masa venitului naţional creată în acea perioadă, dacă se face abstracţie de producţia neterminată şi de venitul naţional nerepartizat. Relaţiile de producţie existente în societate determină un conţinut social-economic specific procesului de formare a **v.p.** În *capitalism*, **v.p.** se împart în două categorii, existenţa şi raportul dinamic dintre ele exprimînd opoziţia fundamentală din această orînduire:

veniturile celor ce produc şi care provin din munca proprie (salariile muncitorilor din sfera productivă); veniturile claselor şi păturilor exploatatoare, care nu provin din munca lor, ci din exploatarea oamenilor muncii (profitul, renta, dobînda etc.). În *socialism*, **v.p.** exprimă unitatea intereselor fundamentale ale participanţilor direcţi la producerea venitului naţional şi are ca principale forme: retribuţia lucrătorilor din sfera productivă; veniturile în bani şi în natură ale membrilor C.A.P.; veniturile meşteşugarilor cooperativizaţi; veniturile producătorilor agricoli individuali şi ale meşteşugarilor necooperativizaţi: venitul net al unităţilor economice socialiste de stat; venitul net al cooperativelor de producţie; impozitul pe circulaţia mărfurilor prelevat la bugetul statului etc. Procesul constituirii **v.p.** în socialism se desfăşoară pe baza legilor economice obiective, îndeosebi a legii reproducţiei socialiste lărgite şi a legii repartiţiei după cantitatea şi calitatea muncii.

VENITURI BUGETARE, resurse băneşti mobilizate la bugetul statului. **V.b.** exprimă anumite relaţii economice, relaţii de repartiţie care stau la baza formării fondurilor băneşti ale statului. În *capitalism*, sursa principală a **v.b.** o constituie impozitele, mai ales cele plătite de oamenii muncii. În *socialism*, izvorul principal al **v.b.** îl constituie venitul net al societăţii. **V.b.** înscrise în bugetul republican reprezintă sursa de formare a fondului central de dezvoltare economico-socială, iar **v.b.** înscrise în bugetele locale reprezintă surse de formare a fondului local de dezvoltare economico-socială. Veniturile bugetului de stat sînt formate din: venituri provenite de la unităţile socialiste de stat; venituri şi alte încasări aferente bugetului asigurărilor sociale de stat; impozite şi taxe plătite de organizaţiile cooperatiste şi unităţile economice ale celorlalte organizaţii obşteşti; taxe vamale; impozite şi taxe de la populaţie; alte venituri. **V.b.** înscrise în bugetul de stat reprezintă sarcini minime de realizat. Corespunzător relaţiilor de producţie socialiste şi creşterii permanente a forţelor de producţie, **v.b.** provin în cea mai mare parte din economia socialistă (în 1973 peste 90%). **V.b.** se pot clasifica după următoarele criterii: 1) *după provenienţă* — de la unităţile economice şi instituţiile de stat (impozitul pe circulaţia mărfurilor, vărsămintele din beneficii, veniturile din comerţul exterior etc.); de la întreprinderile şi organizaţiile cooperatiste; de la populaţie; din taxe vamale şi alte venituri; din împrumuturi externe; 2) *după conţinutul economic* — nu au caracter de impozit (impozitul pe circulaţia mărfurilor, vărsăminte din beneficii etc.); au conţinut fiscal (impozitul pe veniturile organizaţiilor cooperatiste şi cele de la populaţie); 3) *după izvorul de formare* — mobilizare din produsul pentru societate; de la instituţiile bugetare, prin mobilizarea unei părţi din fondul de amortizare sau a unei părţi din mijloacele circulante; impozite şi taxe de la populaţie; 4) *după apartenenţa la verigile sistemului bugetar* — venituri care alimentează bugetul republican; venituri care alimentează bugetele consiliilor populare. **V.b.** prin modul de formare şi atragere stimulează îndeplinirea cantitativă şi calitativă a planului naţional unic de dezvoltare economico-socială a ţării, realizarea reproducţiei lărgite, dezvoltarea armonioasă a teritoriului, dezvoltarea proprietăţii socialiste şi întărirea proprietăţii personale (v. şi *buget*).

VENITURI REALE ALE POPULAŢIEI, totalitatea bunurilor materiale şi serviciilor pe care populaţia le obţine pe baza veniturilor după muncă şi a fondurilor sociale de consum. În *capitalism*, **v.r.** ale **p.** coincid, de regulă, cu salariul real. Aproape toate bunurile materiale şi spirituale oamenii muncii şi le procură din salariul pe care îl obţin de la patronii capitaliști. În *socialism*, oamenii muncii obțin, în afara retribuției directe după cantitatea și calitatea muncii, o serie de venituri din partea statului, a unităților cooperatiste și a organizațiilor de masă și obștești. Pe seama societății se acoperă integral: cheltuielile pentru pregătirea școlară, pe toate treptele de învățămînt, a tuturor categoriilor de populație; plata asistenței sanitare, a asigurărilor sociale pentru incapacitate temporară de muncă; pensiile de bătrînețe sau de invaliditate tuturor categoriilor de oameni ai muncii de la orașe și sate; bursele elevilor și studenților; ajutoarele sociale pentru mamele cu mulți copii; alocațiile de stat pentru copii; ajutoarele de naștere etc. Din fondurile statului, ale sindicatelor și unităților cooperatiste se suportă, total sau parțial, cheltuielile cu odihna și tratamentul muncitorilor, țăranilor cooperatori și intelectualilor în stațiunile balneoclimaterice, pentru întreținerea copiilor în creșe și cămine (în mod diferențiat, după nivelul retribuției directe în favoarea celor cu venituri mici), se acoperă o parte din prețurile la unele produse pentru copii și la combustibili solizi, precum și din costul biletelor la manifestările artistice. Cheltuielile cu așezămintele de cultură de la orașe și sate (case de cultură, cămine culturale, cluburi) sînt efectuate de stat, unitățile cooperatiste și sindicate. Diferența dintre retribuție și venitul real este invers proporțională cu veniturile nominale și direct proporționale cu numărul membrilor de familie întreținuți de către o persoană. În R.S. România, **v.r.** ale **p.** cresc mai repede decît retribuția directă. Astfel, cheltuielile social-culturale efectuate de societate de la bugetul de stat pe o familie au sporit de la 1 000 de lei în 1950 la 7 700 de lei în 1974. Pe măsura înaintării spre comunism, odată cu creșterea veniturilor directe, vor spori și cheltuielile sociale, care vor avea o pondere tot mai mare în satisfacerea cerințelor generale ale populației. Societatea va urmări satisfacerea în tot mai bune condiții — pentru toți cetățenii — a necesităților de învățămînt, ocrotire a sănătății, odihnă, cultură, asumîndu-și într-o tot mai mare măsură sarcina creșterii și îngrijirii tinerei generații, asigurării unor condiții de viață demne pentru bătrîni. Aceasta va contribui la acoperirea unitară a unor nevoi generale, nu în funcție de venituri, ci de cerințele fiecărui individ, de necesitățile concrete diferențiate ale dezvoltării omului, ale înfloririi personalității umane. Se va extinde, astfel, împletirea încă din această fază a principiului repartiției socialiste după muncă cu principiul repartiției comuniste de satisfacere deplină a necesităților raționale de viață ale oamenilor.

VICTORIA DEPLINĂ ȘI DEFINITIVĂ A SOCIALISMULUI, moment fundamental care marchează încheierea unei etape esențiale în înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, în evoluția economică, politică, socială și culturală a unei țări care a trecut la construirea socialismului; ea înseamnă sfîrșitul perioadei de trecere de la capitalism la socialism și începutul unei etape superioare, de consolidare și dezvoltare a cuceririlor revoluției socialiste. Victoria socialismului este *deplină* atunci cînd noile relații de producție s-au generalizat, cuprinzînd toate compartimentele vieții economice și sociale, iar *definitivă* atunci cînd condițiile economice, politice și sociale interne, precum și raportul de forțe pe plan internațional sînt de așa natură încît constituie o garanție a ireversibilității proceselor revoluționare care au avut loc în țara respectivă. În România, **v.d.** și **d.** a **s.** a avut loc în cursul cincinalului 1961—1965, odată cu încheierea cooperativizării și a organizării cooperativelor agricole de producție. Ca urmare a victoriei socialismului, *structura economică* a României, caracterizată anterior de pluralitatea sectoarelor economice, a devenit *unitară*, fiind în întregime bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, ceea ce a lichidat *pentru totdeauna* exploatarea omului de către om, a creat identitatea intereselor fndamentale ale tuturor membrilor societății și a înfăptuit unitatea moral-politică a întregului popor. *Structura socială* a României, după **v.d.** și **d. a s.**, evidențiază înlăturarea claselor antagoniste și formarea unei structuri *omogene*, caracterizată prin existența a două clase prietene: clasa muncitoare — devenită clasă conducătoare în stat — și țărănimea cooperatistă — clasă socială nouă. Alături de acestea există pătura intelectualității, care va avea un rol tot mai însemnat în asigurarea progresului societății socialiste. Alături de acestea există și alte pături de oameni ai muncii (personalul din administrație, micii meseriași cooperativizați, precum și un număr restrîns de țărani cu gospodărie individuală, de mici meseriași particulari ca și de liberi profesioniști), care desfășoară o muncă utilă pentru progresul general al societății noastre socialiste. *Ideologia* dominantă în societate este ideologia marxist-leninistă, baza teoretică a politicii Partidului Comunist Român de edificare a noii societăți. În domeniul forțelor de producție, victoria socialismului a însemnat crearea unei noi baze tehnico-materiale, România transformîndu-se dintr-o țară slab dezvoltată și cu o economie predominant agrară într-o țară industrial-agrară, cu o economie dinamică, cu o industrie socialistă puternică și în plină dezvoltare, pe baza tehnicii moderne și cu o agricultură socialistă înfloritoare în plin avînt (v. și *bază economică; perioadă de trecere de la capitalism la socialism; structură economică*).

VIRAMENT, operație bancară prin care scriptic se transferă o sumă de bani din contul plătitorului în contul beneficiarului, pentru lichidarea unor obligații bănești. În efectuarea plăților între unitățile socialiste se folosesc, ca forme principale de decontare, *acceptul* (v.) și *acreditivul* (v.). În cadrul acceptului se folosesc, ca instrumente de decontare, dispoziția de plată, factura-talon, dispoziția de încasare etc.

VITEZA DE CIRCULAȚIE A BANILOR, număr mediu de deplasări ale monedelor de aceeași valoare, realizat într-o anumită perioadă de timp (lună, trimestru, an), în procesul circulației mărfurilor, al plății serviciilor sau al stingerii diverselor angajamente și obligații. Accelerarea **v.** de **c.** a **b.**, celelalte condiții rămînînd neschimbate, duce la micșorarea cantității de bani în circulație. În *capitalism*, **v.** de **c.** a **b.** este în funcție și de conjunctura economică. Asupra ei își pun amprenta și o serie de factori, printre care: dezvoltarea ciclică a economiei, organizarea circulației mărfurilor, a creditului bancar, a circuitului de plăți etc. În timpul inflației, fenomen cronic în capitalismul contemporan, **v.** de **c.** a **b.** crește deoarece deprecierea banilor silește pe capitaliști să-i transforme cît mai repede în mărfuri. În *socialism*, planificarea și organizarea circulației mărfurilor, repartizarea lor în profil teritorial, respectarea disciplinei de casă și financiare, efectuarea cu regularitate a încasărilor și plăților prin casieriile băncilor, atragerea disponibilităților oamenilor muncii la C.E.C. etc. sînt măsuri care contribuie la accelerarea **v.** de **c.** a **b.**, la economisirea de bani în numerar și la reducerea cheltuielilor de circulație, la asigurarea stabilității circulației monetare. P.C.R. acordă o mare atenție asigurării unei circulații monetare echilibrate și accelerării **v.** de **c.** a **b.** — condiții esențiale ale unei economii sănătoase și ale ridicării nivelului de trai al întregului popor (v. și *stabilitatea banilor*).

VITEZA DE CIRCULAȚIE A MĂRFURILOR, indicator relativ care exprimă timpul de circulaţie, respectiv durata medie (în zile) de rămînere a mărfurilor în sfera circulaţiei sub formă de stocuri. **V.** de **c.** a **m.** se calculează prin raportarea stocului mediu de mărfuri la desfacerea medie zilnică: ea se mai poate exprima şi prin numărul mediu de rotaţii efectuat de stocurile de mărfuri într-o anumită perioadă de timp. De exemplu, dacă mărimea stocurilor de mărfuri este egală cu volumul desfacerilor realizate în perioada unui trimestru, viteza de circulaţie este de 90 de zile, respectiv stocurile de mărfuri efectuează 4 rotaţii pe an $\left(\frac{360}{90}=4\right)$. Mărimea **v.** de **c.** a **m.** diferă de la o grupă la alta în funcţie de: natura sortimentului (simplu sau complex), frecvenţa cererii (curentă, periodică sau rară), gradul de organizare a mişcării mărfurilor, a vînzării etc. Accelerarea **v.** de **c.** a **m.** reprezintă un factor important de reducere a cheltuielilor de circulaţie şi deci de sporire a eficienţei economice.

VITEZA DE ROTAŢIE A FONDURILOR DE PRODUCŢIE, rapiditatea mişcării fondurilor fixe şi a celor circulante ale unităţilor socialiste în sfera producţiei şi circulaţiei. **V.** de **r.** a **f.** de **p.** este unul din indicatorii sintetici ai activităţii economice. Ea poate fi exprimată cu ajutorul următorilor indicatori: numărul rotaţiilor sau coeficientul vitezei de rotaţie a fondurilor de producţie (K_r), durata în zile a unei rotaţii (D) şi valoarea fondurilor de producţie la 1 000 de lei producţie-marfă vîndută şi încasată în preţuri de producţie (F_p). Întrucît fondurile fixe participă în procesul de muncă în totalitatea lor, dar îşi transmit valoarea asupra produsului creat, nu dintr-o dată ci treptat, de-a lungul unei perioade de mai mulţi ani, în formula de calcul a **v.** de **r.** a **f.** de **p.** se are în vedere numai partea de valoare care reprezintă consumul productiv al acestora (*amortizarea*, v.) într-un singur ciclu de producţie. Numărul rotaţiilor sau coeficientul **v.** de **r.** a **f.** de **p.** se calculează după formula:

$$K_r = \frac{M_i}{S_m},$$

în care: K_r = coeficientul vitezei de rotaţie; M_i = producţia marfă vîndută şi încasată (în preţuri de producţie); S_m = soldul mediu al fondurilor de producţie. Dacă, de pildă, în cursul unui an se realizează o producţie marfă vîndută şi încasată de 100 000 000 de lei, iar soldul mediu al fondurilor de producţie este de 25 000 000 de lei, coeficientul vitezei de rotaţie este 4. Rezultă că în cursul anului respectiv fondurile de producţie efectuează 4 rotaţii, că fiecare leu materializat se roteşte de 4 ori sau duce la obţinerea unei producţii de 4 lei. **V.** de **r.** a **f.** de **p.** *în zile* se calculează după formula:

$$D = \frac{I}{K_r},$$

în care: I = 360 de zile. În exemplul luat D = 360:4, adică 90 de zile. Dacă nu se cunoaşte acest coeficient (K_r) **v.** de **r.** a **f.** de **p.** în zile se calculează după formula:

$$D = \frac{S_m \cdot 360}{M_i}.$$

Pornind de la datele exemplului de mai sus, indicatorul vitezei de rotaţie este de 90 de zile. *Valoarea fondurilor de producţie la 1 000 de lei producţie marfă vîndută şi încasată* în preţuri de producţie se determină după formula: $F_p = \frac{S_m \cdot 1\,000}{M_i}$; în exemplul luat este de 250 de lei. Atît la nivelul economiei naţionale, cît şi la nivelul diferitelor ei ramuri şi unităţi, **v.** de **r.** a **f.** de **p.** este o mărime care se modifică mereu, ca urmare a noilor condiţii şi cerinţe ale producţiei moderne. Accelerarea

v. de **r.** a **f.** de **p.** duce la micşorarea duratei circuitului acestora, la eliberarea unor însemnate resurse materiale, la crearea premiselor necesare satisfacerii producţiei cu o cantitate mai mică de astfel de fonduri. Acţionîndu-se consecvent pe calea accelerării **v.** de **r.** a **f.** de **p.** se poate impulsiona progresul general al ţării (v. şi *rotaţia fondurilor de producţie)*.

VITEZA DE ROTAŢIE A MIJLOACELOR CIRCULANTE, viteza cu care *mijloacele circulante* (v.) trec dintr-o formă funcţională în alta: bani — materiale pentru producţie — producţie neterminată — produse finite — bani. **V.** de **r.** a **m.c.** se exprimă fie prin numărul de circuite dintr-o perioadă dată (trimestru, an), fie prin durata de timp a unui circuit (drumul parcurs de mijloacele circulante de la avansarea lor ca bani pentru producţie şi pînă la reîntoarcerea lor sub formă bănească). Numărul de circuite, denumit şi coeficient al **v.** de **r.** a **m.c.** se calculează prin împărţirea valorii producţiei realizate într-o perioadă de timp dată (P) la soldul mediu al mijloacelor circulante (S), adică:

$$c = \frac{P}{S}.$$

Durata în zile a unui circuit (d) se calculează prin împărţirea numărului de zile din perioada dată [$T = 30$ (luna) sau 360 (anul)] la numărul de circuite, adică:

$$d = \frac{T}{C}, \text{ sau } d = \frac{T \cdot S}{P}.$$

V. de **r.a m.c.** reflectă eficienţa folosirii mijloacelor circulante: cu cît **v.** de **r.** a **m.c.** este mai mare, cu atît se obţine şi se realizează un volum mai mare de producţie cu acelaşi volum de mijloace circulante.

W.

WIESER [pron. *vízər*], Friedrich (1851—1926), economist burghez austriac, profesor universitar, reprezentant al şcolii austriece. A elaborat ca şi *C. Menger* (v.) şi *Böhm-Bawerk* (v.) teoria utilităţii marginale (v. şi *marginalism*). A fost unul dintre autorii teoriei imputării, conform căreia factorilor muncă, pămînt şi capital li se atribuie o anumită parte din valoarea produsului creat. A formulat, de asemenea, teoria banilor a căror valoare ar fi determinată de corelaţia bani şi venituri reale. *Op. pr.*: „Despre originea şi legea de bază a valorii economice“ (1884); „Valoarea naturală“ (1889); „Legea puterii“ (1926).

WINTERHALDER, Enric (1808—1889), om politic liberal-radical, participant la Revoluţia din 1848 în Ţara Românească, economist, exponent al intereselor burgheziei în ascensiune. Originar din Austria, dar naturalizat în Ţara Românească unde a rămas pînă în 1869, **W.** a fost preocupat de progresul economic al patriei sale adoptive, a luptat împotriva feudalismului şi a susţinut împroprietărirea ţăranilor clăcaşi. Pe fondul interdependenţei dintre ramurile economiei naţionale, W. a militat pentru dezvoltarea industriei naţionale şi modernizarea agriculturii, pentru libera dezvoltare a comerţului, pentru un sistem modern de credit şi finanţe sănătoase, preconizînd sprijinul statului în aceste direcţii, dar optînd pentru liberul schimb în relaţiile economice dintre ţări. W. a făcut un elogiu muncii productive, a preconizat reducerea cheltuielilor neproductive (mai ales a celor de guvernare). Colaborator al lui C.A. Rosetti la ziarele „Pruncul Român" (1848) şi „Românul" (1857—1864), a publicat numeroase articole de istorie economică, de analiză economică (agricultură, industrie, comerţ) şi de politică economică.

X

XENOFON (430—355 î.e.n.), istoric, filozof şi scriitor grec, discipol al lui Socrate, adversar neîmpăcat al democraţiei ateniene. În scrierile sale **X.** s-a ocupat şi de unele probleme de economie cum sînt: diviziunea muncii, veniturile, banii, politica economică, manifestînd — cum remarca Marx — un „instinct burghez". Între lucrările cu caracter economic se numără: „Oeconomicus" şi „De vectigalibus".

XENOPOL, Alexandru D. (1847—1920), istoric, sociolog, economist şi filozof român de renume internaţional, profesor universitar, membru al Academiei Române, membru corespondent al Institutului Franţei, profesor onorific la Sorbona. Ca economist, a abordat atît probleme teoretice (situîndu-se la graniţa dintre gîndirea economică burgheză clasică şi cea vulgară), cît mai ales problemele concrete ale economiei româneşti de la sfîrşitul sec. al XIX-lea, pe care le-a examinat prin optica burgheziei industriale în plin avînt, făcînd şi anumite concesii moşierimii. Preocupările sale s-au axat pe analiza stării nesatisfăcătoare a economiei româneşti din acel timp şi pe politica economică menită să ducă la progresul mai rapid al ţării noastre. După părerea lui **X.** principalul viciu al economiei româneşti era profilul ei agrar, de care se legau două rele mari: starea mizeră a maselor ţărăneşti şi îngustarea puterii de producţie a ţării, respectiv micşorarea veniturilor ei. **X.** insistă asupra pericolelor la care se expune o ţară exclusiv agricolă şi militează pentru industrializarea ţării. **X.** recunoaşte importanţa principială a protecţionismului pentru dezvoltarea industriei naţionale, dar face distincţie între „protecţiunea internă“ (stimulente din partea statului burghez) şi „protecţiunea la graniţă“ (taxe vamale prohibitive la import), considerînd că aceasta din urmă nu era oportună pe acea vreme. Cu toată compasiunea pentru ţărănimea muncitoare şi dorinţa sinceră de a-i îmbunătăţi situaţia, **X.** nu a făcut propuneri radicale şi eficiente în acest sens. *Op.pr.*: „Starea noastră economică“ (1877); „Studii economice“ (1879); „Partida liberală şi politica economică“ (1882); „Comerţul exterior al României în 1880“; „Situaţia financiară a României sub guvernul liberal în 1887“; „Mijloace de îndreptare ale stării ţărănimii române“ (1907); „Proprietatea mare şi cea mică în trecutul ţărilor române“ (1913).

Z

ZASLAVSKAIA, Tatiana Ivanova (n. 1927), economistă sovietică, profesoară universitară, membră corespondentă a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. Domenii de cercetare: cointeresarea materială şi retribuţia muncii, aplicarea metodelor economico-matematice în analiza social-economică a resurselor de muncă. *Op. pr.*: „Principiul cointeresării materiale şi retribuţia în colhozuri" (1958); „Economia contemporană a colhozurilor" (1960); „Repartiţia după muncă în colhozuri" (1966).

ZELETIN, Ştefan (pseudonimul lui Ştefan Motăş; 1882—1934), filozof, sociolog şi economist român, profesor universitar, reprezentant ideologic al marii burghezii industriale şi financiare din România interbelică. Z. a cercetat geneza capitalismului în România, exagerînd însă rolul comerţului internaţional în această privinţă, a susţinut natura capitalistă a economiei româneşti împotriva iluziilor ţărăniste, a combătut *teoria* conservatoare *„România — ţară eminamente agricolă"* (v.) şi a preconizat dezvoltarea industriei naţionale, pe baza politicii *„prin noi înşine"* (v.),

Z

respectiv a protecționismului vamal împotriva mărfurilor străine, admițînd însă pătrunderea capitalurilor străine în economia românească sub pretextul penuriei de capital și avînd în vedere „românizarea“ lui ulterioară. Elementele realiste din gîndirea lui economică au fost copleșite de puternice elemente apologetice și demagogice. **Z.** susținea caracterul permanent progresist al capitalismului și burgheziei din România. Invoca unele idei ale marxismului (determinismul economic), dar respingea concluziile revoluționare ale acestuia, justifica exploatarea maselor populare de către marea burghezie și susținea capacitatea de autoperfecționare a capitalismului prin politica neoliberală a marii burghezii. *Op. pr.*: „Burghezia română, originea și rolul ei istoric“ (1925); „Neoliberalismul“ (1927).

ZI-MUNCĂ 1. Unitate de măsură a cantității de muncă depusă de membrii cooperatori în gospodăria obștească. **2.** Formă de retribuire a muncii în sectorul agricol cooperatist. Experiența acumulată de cooperativele agricole de producție din țara noastră în utilizarea **z.-m.** a relevat faptul că prin ea nu se putea aprecia aportul calitativ al muncii depuse de fiecare cooperator, nu se asigura dependența directă a retribuției de rezultatele finale ale muncii, nu se favoriza în măsura corespunzătoare cointeresarea materială a țărănimii cooperatiste în sporirea producției, deoarece conținea elemente de nivelare a veniturilor și presupunea un sistem complicat de evidență. De aceea, odată cu introducerea din 1971 și generalizarea *acordului global* (v.) în 1973, în țara noastră s-a renunțat la folosirea **z.-m.**

ZIUA DE MUNCĂ, categorie economică generală, care exprimă raporturi între oameni cu privire la modul de cheltuire a forței de muncă și durata timpului de lucru. În diferitele formațiuni social-economice, în funcție de natura relațiilor de producție dominante, **z. de m.** are un conținut și trăsături specifice. **Z. de m.** a lucrătorilor productivi se împarte în timp de muncă necesar și timp de muncă suplimentar. *Timpul de muncă necesar*, parte a **z. de m.** în cadrul căreia se creează echivalentul bunurilor de subzistență destinate reproducerii normale a forței de muncă. *Timpul de muncă suplimentar*, partea **z. de m.** în cadrul căreia se creează *plusprodusul* (v.) repartizat în funcție de esența orînduirii sociale. În *capitalism*, între aceste două componente ale **z. de m.** există o unitate dialectică antagonistă, care exprimă opoziția de interese între cele două clase fundamentale ale societății burgheze — clasa capitaliștilor și clasa muncitoare. În *socialism*, între ele există o unitate dialectică neantagonistă, care reflectă unitatea intereselor fundamentale ale oamenilor muncii. **Z. de m.** cunoaște două limite: minimă și maximă. *Limita minimă* este, din punct de vedere teoretic, egală cu timpul de muncă necesar. *Limita maximă* depinde de două elemente: *limita fizică* a forței de muncă — timpul necesar pentru satisfacerea necesităților fiziologice, și *limita morală* — timpul necesar pentru satisfacerea trebuințelor social-culturale. Mărimea **z. de m.** și a componentelor ei este determinată în mod obiectiv de nivelul general al dezvoltării forțelor de producție și de conținutul relațiilor de producție. În *capitalism*, această determinare este rezultatul unei lupte de clasă înverșunate între proletariat și burghezie. În *socialism*, durata **z. de m.** se stabilește în mod conștient, ținîndu-se seama de cerințele legilor economice obiective, de stadiul dezvoltării forțelor de producție și de gradul de maturizare a relațiilor de producție din fiecare țară socialistă. Dezvoltarea generală a forțelor de producție și creșterea productivității muncii sociale acționează în direcția reducerii duratei **z. de m.**, proces condiționat de natura relațiilor de

Z

producţie dominante. Pe măsura creşterii productivităţii muncii în ramurile producătoare de bunuri de consum sau de mijloace pentru producţia sectorului II, are loc o tendinţă de scădere a timpului de muncă necesar şi de creştere a timpului de muncă suplimentar, care exprimă sporirea eficienţei muncii sociale. Partidul şi statul nostru se preocupă de dezvoltarea şi perfecţionarea forţelor de producţie, de ridicarea nivelului productivităţii muncii sociale, creînd astfel condiţii de reducere a duratei **z.** de **m.** Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de trecere la comunism prevede ca, în cursul cincinalului 1976—1980, săptămîna de lucru să se reducă la 44 ore, iar pînă în 1990 la 42 şi 40 ore, pe baza sporirii productivităţii muncii, a mecanizării complexe şi automatizării producţiei (v. şi *fond de compensare a cheltuielilor de forţă de muncă; muncă; supramuncă).*

ZONAREA PRODUCŢIEI AGRICOLE, formă a diviziunii teritoriale a muncii agricole, în care îşi găseşte expresie delimitarea zonelor de producţie agricolă ale ţării după caracteristici economice şi pedoclimatice. Lucrările de **z.** a **p.a.** urmăresc amplasarea pe teritoriul unităţilor agricole a culturilor şi speciilor de animale, în funcţie de cei mai buni indici de favorabilitate şi potrivit nevoilor economiei naţionale de produse vegetale şi animale. În sensul ei general, *zona de producţie agricolă* constituie o parte a teritoriului agricol naţional, care se deosebeşte de celelalte prin caracteristici proprii privind, în principal, structura culturilor, îmbinarea ramurilor, tehnologia producţiei. Delimitarea zonelor agricole are drept bază naturală condiţiile pedoclimatice legate de fertilitatea naturală a suprafeţelor agricole care condiţionează existenţa anumitor substanţe nutritive şi microorganisme şi combinarea acestora, formele de relief, structura mecanică a solului, regimul termic, aşezarea geografică, cerinţele biologice ale plantelor şi animalelor etc. În acelaşi timp, **z.p.a.** are în vedere acţiunea tot mai intensă a factorilor tehnico-ştiinţifici şi social-economici: progresul tehnic, tehnologic şi al ştiinţelor agricole, structura, dinamica şi nivelul de calificare şi specilizare a forţei de muncă, rolul diferitelor teritorii în acoperirea nevoilor economiei naţionale cu anumite categorii de produse, structura populaţiei pe mediile urban şi rural, volumul, structura şi eficienţa investiţiilor etc. O anumită delimitare a **z.p.a.** s-a conturat de-a lungul întregii evoluţii a agriculturii, dar *zonarea ştiinţifică* este de dată relativ recentă. În R.S. România s-au întreprins lucrări de **z.p.a.** încă din 1955, ele au continuat, iar în prezent, pe baza Hotărîrilor Congresului al X-lea al partidului, se definitivează **z.p.a.,** care vizează o perioadă de lungă perspectivă. În acest sens, la Conferinţa pe ţară a cadrelor de conducere din unităţile agricole de stat şi cooperatiste din 1974 s-a subliniat că „este necesar să se îmbunătăţească zonarea producţiei agricole încît să se îmbine cît mai strîns cerinţele economiei naţionale cu condiţiile pedoclimatice, cu mijloacele şi posibilităţile fiecărei unităţi pentru creşterea rapidă a producţiei vegetale şi animale şi sporirea eficienţei economice". Potrivit Programului P.C.R., aceste lucrări trebuie terminate pînă în 1976. Pe baza studiilor preliminare s-au delimitat 11 tipuri de zone: carne — lapte — porumb — culturi tehnice; carne — porumb — culturi tehnice; carne — porumb; lapte — carne; struguri — carne; struguri — lapte — carne; fructe — carne; struguri — lapte — carne; fructe — carne — grîu; lapte — cartofi — grîu; lapte — grîu; grîu — lapte şi zona necooperativizată. Diversitatea zonelor constituie o premisă pentru profilarea şi specializarea ştiinţifică a unităţilor agricole, pentru politica partidului şi statului de dezvoltare intensivă şi multilaterală a agriculturii româneşti.

ZONE MONETARE (VALUTARE), grupări de ţări, state sau teritorii din cadrul sistemului mondial capitalist, în cadrul cărora moneda celui mai puternic stat ocupă un loc preferenţial în raport cu monedele ţărilor din afara zonei, precum şi în raport cu monedele celorlalte ţări din cadrul acesteia. **Z.m.** s-au format în timpul celui de-al doilea război mondial şi, imediat după acesta, pe baza *blocurilor valutare* (v.) antebelice, în scopul promovării unei politici convergente în domeniul relaţiilor valutare internaţionale. Sistemele băneşti şi decontările externe ale ţărilor din **z.m.** dată depind, de regulă, de sistemul bănesc şi al decontărilor internaţionale al ţării capitaliste puternice care domină şi conduce în cadrul zonei. Unirea în **z.m.** a unui număr de ţări cu niveluri foarte diferite de dezvoltare este condiţionată de legăturile economice foarte strînse ale acestora şi, într-o anumită măsură, de dependenţa politică a lor faţă de ţara hegemon. Trăsăturile de bază ale **z.m.** sînt: susţinerea de către toate ţările membre a unui curs fix al valutelor lor în raport cu valuta ţării dominante; schimbarea cursului valutelor lor naţionale în raport cu alte valute numai cu acordul ţării hegemon; păstrarea la banca acesteia a celei mai mari părţi a rezervelor naţionale valutare; schimbul valutar liber între ţările care intră în zonă; libera mişcare a mijloacelor de plată internaţională în cadrul zonei şi existenţa unor restricţii severe în raport cu ţările terţe; concentrarea decontărilor externe ale ţărilor membre la băncile ţării care domină în zonă. Ţările care se află în frunte folosesc toate aceste elemente de funcţionalitate a **z.m.** în interesul lor, asigurîndu-şi astfel libera trecere la resursele de materii prime ale ţărilor mai puţin dezvoltate; un schimb neechivalent, comerţul exterior al ţărilor slab dezvoltate fiind controlat şi, practic, subordonat intereselor ţărilor-hegemon; folosirea rezervelor în aur şi în devize depuse şi folosite de băncile ţărilor dominante. Cele mai puternice **z.m.** sînt: zona lirei sterline; zona dolarului; zona francului francez. *Zona lirei sterline* a apărut pe baza blocului monetar cu acelaşi nume la începutul celui de-al doilea război mondial, după introducerea, în Marea Britanie, a controlului valutar. În perioada existenţei zonei lirei sterline, unele ţări au ieşit din structura ei: Birmania, Egipt, Israel, Irak, Sudan. Cu toate acestea, la sfîrşitul anului 1971 din zonă continua să facă parte un număr mare de ţări şi teritorii: 5 din Europa (Marea Britanie, ţară conducătoare, Irlanda, Islanda, Gibraltar, Malta), 16 din Asia (India, Iordania, Malaysia, Pakistan, Sri-Lanka etc.), 6 din America, 14 din Africa (Ghana, Zambia, Kenya, Nigeria, Sierra Leone, Tanzania, Uganda, Republica Africa de Sud etc.) şi 5 din Australia şi Oceania. Aceasta este cea mai largă **z.m.**; ei îi aparţine circa 20% din comerţul internaţional. Juridic, zona nu are un organ central de conducere, dar acesta se realizează de organele valutare autonome ale ţărilor membre pe bază de consens. Recomandările oficialităţilor valutare engleze joacă totuşi rolul cel mai important în politica valutară a tuturor participanţilor la zonă; periodic, se organizează conferinţe ale ţărilor membre, întîlniri de lucru ale miniştrilor de finanţe etc. În ultimul timp, influenţa britanică în zona sa monetară a scăzut considerabil. După devalorizarea din 1967 a lirei sterline, ţările membre au început să se orienteze masiv spre dolar. *Zona dolarului*, grupare a ţărilor din America de Nord, Centrală şi de Sud, cărora li se adaugă Liberia şi Filipine (19 ţări şi teritorii), ale căror sisteme băneşti şi decontări internaţionale se orientează spre dolarul S.U.A., s-a constituit pe structura blocului cu acelaşi nume. Cota

Z

țărilor membre în comerțul exterior al lumii capitaliste este de circa 30%. Monopolurile americane au posibilitatea de a pătrunde mai ușor cu capitalul lor în țările membre ale zonei, iar exportul de mărfuri ale acestora se orientează cu precădere către piața americană. *Zona francului francez*, grupare valutară condusă de Franța și care s-a constituit pe structura fostelor sale posesiuni coloniale. S-a creat după al doilea război mondial. În 1950 între țările membre ale acestei zone a fost realizat un acord cu privire la păstrarea zonei ca o „uniune întemeiată pe bază de liber consimțămînt“ și la constituirea unui comitet valutar, cu sarcina de a coordona politica valutară și de credit a țărilor membre. Din zona francului francez fac parte 29 de țări și teritorii. Ca urmare a cuceririi independenței de stat de către marea majoritate a popoarelor din fostele colonii franceze, influența francului francez în zonă a scăzut. Unele țări (Algeria, Tunisia, Maroc) și-au creat valute proprii și institute naționale de emisiune, trecînd la politica de apărare a monedelor lor naționale, inclusiv în raporturile cu francul francez. Noile aranjamente interoccidentale intervenite după 1944 în domeniul valutar și, mai ales, mutațiile profunde care au avut loc în lume în ultimii 30 de ani, au îngustat mult sfera acestor zone.

ANEXE

Monede naționale

Nr. crt.	Țara	Denumirea unității monetare	Paritate aur (g aur fin)*
0	1	2	3
1	Afghanistan	Afghani	0,0197
2	Albania	Lek	0,0178
3	Algeria	Dinar	0,180
4	Arabia Saudită	Riyal	0,208
5	Argentina	Peso	...
6	Australia	Dollar	1,096
7	Austria	Schilling	0,036
8	Bahamas	Dollar	0,737
9	Bahrein	Dinar	1,866
10	Bangladesh	Rupie	...
11	Barbados	Dollar	0,444
12	Belgia	Franc	0,018
13	Birmania	Kyat	0,187
14	Bolivia	Peso	0,041
15	Botswana	Rand	1,045
16	Brazilia	Cruzeiro	...
17	Bulgaria	Leva	0,760
18	Burundi	Franc	0,009
19	Cambodgia	Riel	0,16
20	Canada	Dollar	0,822
21	Cehoslovacia	Koruna	0,123
22	Chile	Escudo	...
23	China	Yuan	0,444
24	Cipru	Pound	2,133
25	Columbia	Peso	...
26	Congo	Franc	0,003
27	Coreea	Won	...
28	Costa Rica	Colon	0,086
29	Cuba	Peso	0,889
30	Danemarca	Krone	0,118
31	Ecuador	Sucre	0,036
32	Egipt	Pound	...
33	El Salvador	Colon	0,295
34	Elveția	Franc	0,218
35	Etiopia	Dollar	0,355
36	Fidji	Dollar	...
37	Filipine	Peso	0,228
38	Finlanda	Markka	0,212
39	Franța	Franc	0,16

---

* Paritățile sînt rotunjite, cele reale avînd în general 6 cifre reprezentative. Ele redau situația cunoscută la 20 noiembrie 1974. Unele monede nu mai au paritate aur, iar numeroase altele au parități formale.

0	1	2	3
40	Gambia	Da'asi	0,427
41	Ghana	Cedi	0,638
42	Grecia	Drachma	0,027
43	Guatemala	Quetzal	0,737
44	Guineea	Syli	0,036
45	Guyana	Dollar	0,409
46	Haiti	Gourde	0,147
47	Honduras	Lempira	0,368
48	Hong Kong	Dollar	0,147
49	India	Rupee	0,118
50	Indonezia	Rupiah	...
51	Iordania	Dinar	2,292
52	Irak	Dinar	2,488
53	Iran	Rial	0,011
54	Irlanda	Pound	2,133
55	Islanda	Krona	0,007
56	Israel	Pound	0,175
57	Italia	Lira	0,001
58	Iugoslavia	Dinar	0,043
59	Jamaica	Dollar	0,900
60	Japonia	Yen	0,002
61	Kenya	Shilling	0,103
62	Kuweit	Dinar	2,488
63	Laos	Kip	...
64	Lesotho	Rand	1,045
65	Liban	Pound	...
66	Liberia	Dollar	0,737
67	Libia	Dinar	2,488
68	Luxemburg	Franc	0,018
69	Malaysia	Dollar	0,290
70	Malawi	Kwacha	1,066
71	Mali	Franc	...
72	Malta	Pound	2,133
73	Maroc	Dirham	0,176
74	Mauritania	Ougiya	...
75	Mauritius	Rupee	0,160
76	Mexic	Peso	0,059
77	Mongolia	Tugrik	0,222
78	Nepal	Rupee	0,081
79	Nicaragua	Cordoba	0,105
80	Nigeria	Naira	...
81	Norvegia	Krone	0,124
82	Noua Zeelandă	Dollar	0,995
83	Olanda	Guilder	0,245
84	Pakistan	Rupee	0,074
85	Panama	Balboa	0,737
86	Paraguay	Guarani	...
87	Peru	Sol	...

0	1	2	3
88	Polonia	Zloty	0,222
89	Qatar	Riyal	0,187
90	Regatul Unit	Liră Sterlină (Pound Sterling)	2,133
91	Republica Africa de Sud	Rand	1,045
92	Republica Democrată Germană	D.D.R.-Mark	0,400
93	Republica Democrată Vietnam	Dong	0,302
94	Republica Dominicană	Peso	0,737
95	Republica Federală Germania	Deutsche Mark	0,243
96	R.P.D. Coreeană	Won	0,740
97	R.P.D. Yemen	Dinar	...
98	Rhodesia	Dollar	1,244
99	România	Leu	0,148
100	Ruanda	Franc	0,009
101	Samoa de Vest	Tala	...
102	Sierra Leone	Leone	1,066
103	Singapore	Dollar	0,290
104	Siria	Pound	...
105	Somalia	Shilling	0,118
106	Spania	Peseta	0,0127
107	Sri Lanka	Rupee	0,149
108	Statele Unite ale Americii	Dollar	0,737
109	Sudan	Pound	2,115
110	Suedia	Krona	0,172
111	Swaziland	Rand	1,045
112	Tailanda	Baht	0,037
113	Tanzania	Shilling	0,103
114	Trinidad-Tobago	Dollar	0,444
115	Tunisia	Dinar	1,693
116	Turcia	Lira	0,059
117	Uganda	Shilling	0,103
118	Ungaria	Forint	0,0757
119	Uniunea Emiratelor Arabe	Dirham	0,187
120	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste	Rubla	0,987
121	Uruguay	Peso	...
122	Venezuela	Bolivar	...
123	Zair	Zair	1,777
124	Zambia	Kwacha	1,146

Unităţi de măsură folosite în practica naţională şi internaţională

UNITĂŢI DE MĂSURĂ PENTRU LUNGIME

I. Unităţi de măsură din sistemul metric

Unitatea de bază este metrul (m). În cadrul Sistemului internaţional de unităţi de măsură adoptat în 1960, metrul este lungimea egală cu 1 650 763,75 lungimi de undă în vid ale radiaţiei care corespunde tranziţiei atomului de kripton 36 între nivelurile lui 2 p 10 şi 5 d 5.

Multiplii şi submultiplii metrului

1 miriametru (Mm) = 10 000 metri
1 kilometru (km) = 1 000 metri
1 hectometru (hm) = 100 metri
1 decametru (dam) = 10 metri

Metrul (m)

1 decimetru (dm) = 0,1 metri
1 centimetru (cm) = 0,01 metri
1 milimetru (mm) = 0,001 metri
1 micron (M) = 0,000 001 metri

II. Unităţi de măsură engleze

1 Inch (in — ţol sau deget)		= 2,54 cm
1 Link	= 7,92 inches	= 20,11 cm
1 Span	= 9 inches	= 22,86 cm
1 Foot (ft — fus sau picior)	= 12 inches	= 30,48 cm
1 Yard (yd — iard)	= 3 feet	= 91,44 cm
1 Fathom	= 2 yards	= 1,82 cm
1 Rood	= 2,75 fathoms	= 5,02 m
1 Chain	= 4 roods	= 20,11 m
1 Cable		= 182,88 m
1 Furlong	= 10 chaines	= 201,17 m
1 Mile (Statute mile — milă)	= 8 furlongs	= 1,609 km
1 Nautical mile (Sea mile — milă marină)	= 2 027,73 yards	= 1,853 km
1 League (leghe)	= 3 miles	= 4,828 km
1 League (leghe marină)	= 3 nautical miles	= 5,556 km

Măsurile fathom, cable, nautical (sea) mile şi league se întrebuinţează în navigaţia maritimă. Pentru măsurarea vitezei de deplasare a vapoarelor se întrebuinţează unitatea de măsură Knot (nod), care este echivalentă cu o milă marină (1 853 m) pe oră.

III. Unități de măsură americane

În Statele Unite ale Americii se folosesc aproape aceleași unități de măsură ca și în Anglia. Sînt totuși situații în care unele unități de măsură au aceeași denumire ca și cele engleze, deși valorile pe care le reprezintă sînt diferite:

1 Inch (in)	= 2,54 cm
1 Foot (ft) = 12 inches	= 30,48 cm
1 Yard (yd) = 3 Feet	= 91,44 cm
1 Mile	= 1,609 km

IV. Unități de măsură pentru lungime folosite în diferite țări pe lingă sistemul metric sau anglo-saxon

Unitatea de măsură	Țara	Echivalentul în unități din sistemul metric sau alte unități
1	2	3
Arșin	Turcia	0,7577 m
Arșin	U.R.S.S.	0,71119 m
Aune	Franța	1,19 m
Busa	Arabia Saudită	2,540 cm
Busa	Sudan	2,540 cm
Cal	Polonia	0,024 m
Canna	Malta	2,086 m
Ch am am	Republica Khmeră	24,9 cm
Ch'ek sau Foot	Hong Kong	35,82 cm
Cheung	Hong Kong	3,698 m
Cho	Japonia	109,12 cm
Chung	Coreea de Sud	109,12 cm
Coss	India — Bengal	1 920,2 m
Cubit	Birmania	45,72 cm
Cubito	Somalia	55,88 cm
Danda	India	1,83 m
Dirraa, Dra sau Pic	Cipru	60,96 cm
El, Ell sau Ella	Indonezia	68,8 cm
El, Ell sau Ella	Malaysia și Singapore	0,914 m
El, Ell sau Ella	Sabah (Malaysia)	0,914 m
Fod	Danemarca	0,31385 m
Garwode	Birmania	20,44 km
Gereh-gaz-sha	Afghanistan	6,6 cm
Girah	Pakistan	5,7 cm
Gudge, Gueza, Guz sau Ver	India — Bengal	91,44 cm
Gudge, Gueza, Guz sau Ver	India — Bombay	68,58 cm
Gudge, Gueza, Guz sau Ver	India — Madras	83,82 cm
Gudge, Gueza, Guz sau Ver	Pakistan	91,44 cm
Hat	Republica Khmeră	50 cm
Hath	India	45,72 cm

1	2	3
Hiro	Japonia	1,516 m
Jareeb	Pakistan	20,117 m
Jo	Japonia	3,032 m
Kadam sau Qadam	Sudan	30,48 cm
Kawtha	Birmania	5,116 km
Ken	Japonia	1,82 m
Ken	Coreea de Sud	1,82 m
Keup	Tailanda	23,04 cm
Khvat	Iugoslavia	1,896 m
Koss	India — Bengal	1 828,8 m
Lan	Birmania	1,83 m
Li sau Lei	Coreea de Sud	3,926 km
Li sau Lei	Hong Kong	645—681 m
Niew	Tailanda	2,09 cm
Oke thapa	Birmania	64 m
Paal	Java	1 506 m
Palaz	Iugoslavia	0,03634 m
Palgate	Birmania	2,54 cm
Palma	Malta	0,26075 m
Pike	Grecia	0,68580 m
Pouce français	Franța	0,027027 m
Pouce roi	Franța	0,027069 m
Pouce métrique	Franța	0,027777 m
Pulgada	Filipine	2,31 cm
Ri (lungime)	Japonia	3,926 km
Ri (măsură folosită în navigația maritimă)	Japonia	1,85 km
Rod	Danemarca	3,1385 m
Sah	Cehoslovacia	1,8964 m
Sawk	Birmania	50,29 cm
Sen	Tailanda	40 m
Senzer	Etiopia	23,114 cm
Shaku	Japonia	30,3 cm
Stopa	Iugoslavia	0,360 m
Stopa	Polonia	0,288 m
Sun	Japonia	3,02 cm
Taing	Birmania	3,911 km
Tar	Birmania	3,2 m
Taung	Birmania	45,72 cm
Tjengkal	Indonezia	3,66 m
Tomme	Danemarca	0,02615 m
Ts'un	Hong Kong	3,58 cm
Ungul	India	1,9 cm
Verst sau Versta	U.R.S.S.	1,067 km
Verșok	U.R.S.S.	0,04445 m
Wah	Tailanda	2 m
Yote	Tailanda	16 km
Yuzamar	Birmania	75,83 km

UNITĂŢI DE MĂSURĂ PENTRU SUPRAFAŢĂ

I. Unităţi de măsură din sistemul metric

Unitatea de bază este metrul pătrat (m^2).

Multiplii şi submultiplii metrului pătrat

1 miriametru pătrat (Mm^2) = 10 000 000 metri pătraţi
1 kilometru pătrat (km^2) = 1 000 000 metri pătraţi
1 hectometru pătrat (numit la noi şi hectar) (hm^2) = 10 000 metri pătraţi
1 decametru pătrat (numit la noi şi ar) (dam^2) = 100 metri pătraţi

Metrul pătrat (m^2)

1 decimetru pătrat (dm^2) = 0,1 metri pătraţi
1 centimetru pătrat (cm^2) = 0,001 metri pătraţi
1 milimetru pătrat (mm^2) = 0,000 001 metri pătraţi

II. Unităţi de măsură engleze

1 Square inch (in^2 — ţol sau deget pătrat) = 6,45 cm^2
1 Square foot (ft^2 — fus sau picior pătrat) = 9,29 cm^2
1 Square yard (yd^2 — iard pătrat) = 0,836 m^2

Pentru măsurătorile în agricultură se folosesc următoarele unităţi de măsură:

1 Links = 0,04046 m^2
1 Pole = 25,292 m^2
1 Chain = 404,678 m^2
1 Rod = 1 011,696 m^2
1 Acre = 4 046,782 m^2

III. Unităţi de măsură americane

1 Square foot (ft^2 — fus pătrat) = 0,929 m^2
1 Square yard (yd^2 — iard pătrat) = 0,83613 m^2
1 Acre = 0,40469 ha
1 Square mile ($mile^2$) = 259,0016 ha

IV. Unităţi de măsură pentru suprafaţă folosite în diferite ţări pe lingă sistemul metric sau anglo-saxon

Unităţi de măsură 1	Ţara 2	Echivalentul în unităţi din sistemul metric sau alte unităţi 3
Arşin pătrat	U.R.S.S.	0,50579 m
Bahoe sau Bouw	Indonezia	0,709 ha

1	2	3
Bigha	India	0,253 ha
Bigha	Pakistan — Punjab	1 354,5 m^2
Bigha	Pakistan — Bengal	1 337,8 m^2
Bu	Japonia	3,3 m^2
Caballéria	Guatemala	111,51 acri
Cawny sau Cawnie	India — Madras	0,534 ha
Chattak	Pakistan — Bengal	4,18 m^2
Ch'ing	China	6,66 ha
Cho	Japonia	1 ha
Chungbo sau Jongbo	Coreea de Sud	1 ha
Cottah	Pakistan — Bengal	66,89 m^2
Darat sau Dural	Somalia	8 000 m^2
Donum sau Dunum	Cipru	1 335,8 m^2
Donum sau Dunum	Iordania	1 000 m^2
Donum sau Dunum	Irak	2 500 m^2
Donum sau Dunum	Israel	1 000 m^2
Donum sau Dunum	Siria	919,04 m^2
Donum sau Dunum	Turcia	919,04 m^2
Dunum	Iugoslavia	700 m^2
Fanegada	Columbia	1 000 varas^2
Feddan	Arabia Saudită	4 201 m^2
Feddan	Egipt	4 201 m^2
Feddan	Sudan	4 201 m^2
Gasha	Etiopia	40 ha
Jemba	Malaysia	13,38 m^2
Khvat pătrat	Iugoslavia	3,60 m^2
Lokiec pătrat	Polonia	0,33178 m^2
Manzana	El Salvador	7 000 m^2
Manzana	Guatemala	1 727 acri
Manzana	Honduras	1,72 acri
Marabba	Pakistan	10,12 ha
Maw	China	0,65 ha
Morabba	Pakistan — Punjab	10,12 ha
Mou sau Mow	China	0,065 ha
Ngan	Tailanda	400 m^2
Paal	Indonezia	227,08 ha
Rai	Tailanda	0,16 ha
Sah pătrat	Cehoslovacia	3,5963 m^2
Se	Japonia	48 m^2
Square	Sri Lanka	40,47 m^2
Stopa	Iugoslavia	0,0999 m^2
Tan	Japonia	0,1 ha
Tsubo	Japonia	3,3 m^2
Yeni Donum	Turcia	2,471 acri

UNITĂŢI DE MĂSURĂ PENTRU VOLUM

I. Unităţi de măsură din sistemul metric

Unitatea de bază este metrul cub (m^3).

Multiplii şi submultiplii metrului cub

1 kilometru cub (km^3) = 1 000 000 000 metri cubi
1 hectometru cub (hm^3) = 1 000 000 metri cubi
1 decametru cub (dam^3) = 1 000 metri cubi

Metrul cub (m^3)

1 decimetru cub (dm^3) = 0,001 metri cubi
1 centimetru cub (cm^3) = 0,000 001 metri cubi
1 milimetru cub (mm^3) = 0,000 000 001 metri cubi

II. Unităţi de măsură engleze

1 Cubic inch (in^3 — ţol sau deget cubic) = 16,38 cm^3
1 Cubic foot (ft^3 — fus sau picior cubic) = 1,728 cubic inches = 28,32 cm^3
1 Cubic yard (yd^3) = 27 cubic feet = 0,764 m^3
1 Cubic Load = 1,416 m^3
1 Register ton = 100 cubic feet = 2,832 m^3
1 Cord = 128 cubic feet = 3,624 m^3
1 Cubic fathom = 216 cubic feet = 6,116 m^3

III. Unităţi de măsură americane

1 Cubic inch (in^3) = 16,38 cm^3
1 Cubic foot (ft^3) = 28,32 cm^3
1 Cubic yard (yd^3) = 0,764 m^3
1 Board foot (bd ft) = 2,359 dm^3
1 Board Measure (BM) = 2,359 m^3
1 Cord = 3,624 m^3

UNITĂŢI DE MĂSURĂ PENTRU GREUTATE

I. Unităţi din sistemul metric

Unitatea de bază este gramul (g).

1 tonă (t) = 1 000 000 grame
1 quintal (q) = 100 000 grame
1 miriogram (Mg) = 10 000 grame
1 kilogram (kg) = 1 000 grame
1 hectogram (hg) = 100 grame
1 decagram (dag) = 10 grame

măsură

Gramul (g)

1 decigram	(dg)	= 0,10	grame
1 centigram	(cg)	= 0,01	grame
1 miligram	(mg)	= 0,001	grame
1 microgram	(y)	= 0,000 001	grame

Pentru diamante, perle fine şi pietre preţioase se intrebuinţează ca unitate de măsură caratul metric (ct) = 200 miligrame.

II. Unităţi de măsură engleze

Pentru măsurarea greutăţii se practică două sisteme de unităţi de măsură: *sistemul troy*, care are la bază livra (pound) de 12 uncii (ounces) şi care serveşte la cîntărirea medicamentelor, produselor farmaceutice şi a metalelor preţioase; *sistemul avoir-du-pois* (avoirdupois), care are la bază livra (pound) de 16 uncii (ounces) şi care serveşte la cîntărirea mărfurilor obişnuite.

Sistemul troy

1 Grain (gr)		= 0,6479 g
1 Scruple	= 20 grains	= 1,12968 g
1 Pennyweight	= 24 grains	= 1,5552 g
1 Drachm	= 3 scruples	= 3,8880 g
1 Ounce (oz — uncie)	= 8 drachms	= 31,1035 g
1 Pound (lb — livră)	= 12 ounces	= 373,242 g

Sistemul avoir-du-pois

1 Grain (gr)		= 0,06479g
1 Ounce (oz — uncie)		= 28,349 g
1 Pound (lb — livră)	= 16 ounces	= 453,584 g
1 Customary Stone	= 8 pounds	= 3,628 kg
1 Legal Stone	= 14 pounds	= 6,350 kg
1 Quarter (Qt)	= 28 pounds	= 12,699 kg
1 Centweight (Hundredweight) (cwt)	= 4 Quarters	= 50,796 kg
1 Short ton (sh tn — tonă scurtă)		= 907,185 kg
1 Longton (l tn — tonă lungă)	= 20 centweights	= 1 016,047 kg

III. Unităţi de măsură americane

1 Ounce troy (ozt)	= 31,103 g
1 Ounce avoir-du-pois (oz)	= 28,35 g
1 Poundtroy (lbt)	= 373,242 g
1 Poundsavoir-du-pois (lb)	= 453,359 g
1 Cental	= 453,590 kg
1 Short ton (sh t)	= 907,185 kg
1 Longton (lt)	= 1 016,047 kg

IV. UNITĂŢI DE MĂSURĂ PENTRU GREUTATE FOLOSITE ÎN DIFERITE ŢĂRI PE LÎNGĂ SISTEMUL METRIC SAU ANGLO-SAXON

Unitatea de măsură	Ţara	Echivalentul în unităţi din sistemul metric sau alte unităţi
1	2	3
Acheintaya	Birmania	163,33 kg
Arroba = 25 libras	Bolivia	25,36 lb
Arroba	Guatemala	25 lb
Arroba	Honduras	25 lb
Arroba	Nicaragua	25 lb
Arroba	Filipine	11,50 kg
Arroba	Spania	11,50 kg
Baht, Bat, Kyat sau Tical	Birmania	7,56 g
Baht, Bat, Kyat sau Tical	Tailanda	7,56 g
Beittha sau Viss	Birmania	1,63 g
Bercoveţ	U.R.S.S.	163,805 kg
Candareen sau Fen	Hong Kong	0,378 g
Candy	Sri Lanka	254 kg
Candy	India — Bombay	254 kg
Candy	India — Madras	226,8 kg
Candy	Birmania	81 tone metrice
Catty, Chang, Chin, Gin, Kan, Kati, Katti, Kin sau Kon	Hong Kong	0,603 kg
Catty, Chang, Chin, Gin, Kan, Kati, Katti, Kin sau Kon	Indonezia	0,617 kg
Catty, Chang, Chin, Gin, Kan, Kati, Katti, Kin sau Kon	Japonia	0,6 kg
Catty, Chang, Chin, Gin, Kan, Kati, Katti, Kin sau Kon	Malaysia şi Singapore	0,603 kg
Catty, Chang, Chin, Gin, Kan, Kati, Katti, Kin sau Kon	Tailanda	0,603 kg
Centner	Danemarca	50 kg
Centner	Suedia	42,507 kg
Charak	Afghanistan	1,764 kg
Chitack	India	57,5 g
Fan	China (noul sistem)	0,311 g
Fan	Hong Kong	0,378 g
Funt	U.R.S.S.	0,40951 kg
Funt de Viena	Iugoslavia	0,56006 kg
Hogga	Irak	1,27 kg
Hyaku-mé	Japonia	374,85 g
Kantar	Egipt	44,928 kg
Kantar sau Cantar	Cipru	228,614 kg
Kantar sau Cantar	Egipt	44,928 kg
Kharwar	Afghanistan	564,528 kg

1	2	3
Khord	Afghanistan	110,28 g
Koyan	Malaysia și Singapore	2 419 kg
Kwan sau Kan	Japonia	3,749 kg
Libra = 16 onzas	Bolivia	1,0147 lb
Libra = 1 pound (aprox.)	El Salvador	0,454 kg
Livra venețiană	Danemarca	0,450 kg
Liang, Leung sau Tael	R.P. Chineză	31,18 g
Liang, Leung sau Tael	Hong Kong	37,8 g
Mace	R.P. Chineză	3,11 g
Mace	Hong Kong	3,78 g
Maund	Arabia Saudită	37,29 kg
Maund	India (oficial)	37,29 kg
Maund	India — Bombay	12,7 kg
Maund	India — Madras	11,34 kg
Maund	Pakistan	37,29 kg
Maund	R.P.D. Yemen	37,29 kg
Me	Japonia	3,78 g
Metir sau Netir	Etiopia	0,454 kg
Momme	Japonia	3,78 g
Neal	Republica Khmeră	0,6 kg
Ngamus	Birmania	8,2 g
Nijo	Japonia	15,02 g
Oka	Grecia	1,28 kg
Oka	Iugoslavia	1,280 kg
Oka	Turcia	1,2829 kg
Oke sau Okka	Cipru	1,27 kg
Oke sau Okka	Egipt	1,245 kg
Pa	India	235 g
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Borneo (Nord)	61,53 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Filipine	63,25 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Hong Kong	60,48 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	India	60,48 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Indonezia	61,76 kg
Picul, Pikul, Ticol, Taam sau Tam	Japonia	60 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Malaysia și Singapore	60,48 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Tailanda (după vechiul sistem chinez)	60,48 kg
Picul, Pikul, Picol, Taam sau Tam	Tailanda (sistemul siamez)	60,55 kg

1	2	3
Pud (Pood sau Poud)	U.R.S.S.	16,38 kg
Pund	Danemarca	0,500 kg
Pyi	Birmania	2,13 kg
Quintal	Bolivia	101,47 lb
Quintal	Chile	100 libras
Quintal	Filipine	46 kg
Quintal	Guatemala	101,43 lb
Quintal	Honduras	100 lb
Quintal	Nicaragua	101,417 lb
Quintal	El Salvador	100 libras
Quintal	Indonezia	100 kg
Ratel sau Rotl	Arabia Saudită	0,449 kg
Ratel sau Rotl	Egipt	0,449 kg
Rottel	Turcia	0,5645 kg
Seer	Afghanistan	7,07 kg
Seer	India (oficial)	0,93 kg
Seer	India — Madras	0,28 kg
Seer	India — Bombay	0,33 kg
Seer	Pakistan	0,93 kg
Tahil	Malaysia şi Singapore	37,8 g
Tan	China (noul sistem)	50 kg
Tola	India şi Pakistan	11,66 g
Tonelada	Spania	920 kg
Visham	India	1,36 kg
Viss	Birmania	1,63 kg
Yeni Okka	Turcia	1 kg

UNITĂŢI DE MĂSURĂ PENTRU CAPACITATE

I. Unităţi din sistemul metric

Unitatea de bază pentru măsurarea capacităţii (a volumului lichidelor) este litrul (l).

Multiplii şi submultiplii litrului

1 kilolitru (kl) = 1 000 litri
1 hectolitru (hl) = 100 litri
1 decalitru (dal) = 10 litri

Litrul (l)

1 decilitru (dl) = 0,1 litri
1 centilitru (cl) = 0,01 litri
1 mililitru (ml) = 0,001 litri
1 microlitru (λ) = 0,000 001 litri

II. Unități de măsură engleze

— Pentru mărfuri lichide —

1 Gill (gl) = 0,142 l
1 Pint (pt) = 4 gills = 0,568 l
1 Quart (qt) = 2 pints = 1,136 l

1 Imperial gallon (gal UK — galon englez) = 4 quarts = 4,545 l
1 Peck (pk) = 2 gallons = 9,091 l
1 Imperial bushel (bu UK — bușel englez) = 4 pecks = 36,367 l
1 Quarter = 8 bushels = 290,941 l

— Pentru mărfuri solide —

1 Imperial gallon (galon englez) = 4,545 l
1 Imperial bushel (bușel englez) = 8 gallons = 36,367 l
1 Strike = 2 bushels = 72,735 l
1 Barrel (baril) = 36 gallons = 163,654 l
1 Quarter = 4 strikes = 290,941 l
1 Chaldron = 4,5 quarters = 1 309,248 l
1 Load = 40 bushels = 1 454,700 l
1 Last = 80 bushels = 2 909,440 l

III. Unități de măsură americane

— Pentru mărfuri lichide —

1 U.S. liquid Quart (liq qt) = 0,946 l
1 U.S. liquid Gallon (liq gal) = 3,785 l
1 Barrel = 168,987 l

— Pentru mărfuri solide —

1 U.S. dry Quart (dry qt) = 1,101 l
1 U.S. Peck (pk) = 8,809 l
1 U.S. Bushel (bu) = 35,239 l

IV. Unități de măsură pentru capacitate folosite în diferite țări pe lîngă sistemul metric sau anglo-saxon

Unitatea de măsură	Țara	Echivalentul în unități din sistemul metric sau alte unități
1	2	3
Ardeb	Arabia Saudită	198,024 l
Ardeb	Egipt	198,024 l
Ardeb	Sudan	198,024 l

1	2	3
Bag	Birmania	122,75 l
Bottle	Sri Lanka	0,73 l
Cabaho	Etiopia	5,91 l
Cavan	Filipine	75 l
Chupa	Filipine	0,37 l
Chupak	Malaysia şi Singapore	1,14 l
Ganta	Filipine	3 l
Gantang	Indonezia (folosit în special pentru orez)	8,58 l
Gantang	Malaysia şi Singapore	4,55 l
Go	Japonia	0,17 l
Gwe	Birmania	20,45 l
Kadah	Egipt	2,063 l
Kadah	Sudan	2,063 l
Keila	Cipru	36,368 l
Keila	Egipt	16,502 l
Keila	Sudan	16,502 l
Koku	Japonia	180,38 l
Kuma	Etiopia	5 l
Kwe	Birmania	20,45 l
Kwein	Tailanda	2 000 l
Messe	Etiopia	1,477 l
Pau	Singapore	0,28 l
Pyi	Birmania	2,56 l
Ratel	Sudan	0,568 l
Sale	Birmania	0,64 l
Sat	Tailanda	20 l
Sayut	Birmania	5,12 l
Seik	Birmania	10,24 l
Ser	India	1 l
Shaku	Japonia	0,017 l
Sho	Japonia	1,8 l
Suk	Coreea de Sud	175,8 l
Tanan	Tailanda	1 l
Tin, Tunn, Tin-han sau basket	Birmania (Thamardi)	40,91 l
Tinaja	Filipine	48 l
To	Japonia	17,76 l

UNITĂŢI DE MĂSURĂ SPECIALE ALE CELOR MAI IMPORTANTE MĂRFURI DIN COMERŢUL INTERNAŢIONAL

I. Cereale şi făină

Denumirea unităţii 1	Ţara 2	Greutatea în kg 3
1. Grîu		
Ardeb	Egipt	150,00
Ardeb	Sudan	162,00
Baril	Anglia	127,00
Butoi	Danemarca	139,00
Buşel	Australia	27,22
Buşel comerţ interior	Anglia	28,58
Buşel pentru import	Anglia	28,12
Buşel pentru export	Anglia	27,22
Buşel	Canada	27,22
Buşel	Noua Zeelandă	27,22
Buşel	S.U.A.	27,22
Fanega	Ecuador	113,40
Fanega	Spania	43,24
Ferlot	Anglia	27,22
Hectolitru grîu moale	Italia	75,00
Hectolitru grîu tare	Italia	78,00
Hectolitru	Finlanda	76,00
Hectolitru	Olanda	75,00
Hectolitru grîu de primăvară	Suedia	79,00
Hectolitru grîu de toamnă	Suedia	78,00
Kandi	India	343,00
Hobet	Anglia	76,20
Koku	Japonia	136,88
Last	Olanda	2 250,00
Quarter pentru marfă indigenă	Anglia	228,61
Quarter pentru marfă de import Londra	Anglia	224,98
Quarter pentru marfă de import Hulle	Anglia	217,72
Quarter pentru marfă de import Bristol şi Birmingham	Anglia	203,21
Sac	Africa de Sud	90,72
2. Porumb		
Ardeb de 308,65 livre	Egipt	140,00
Ardeb de 418,88 livre	Egipt	190,00
Buşel	Australia	25,40

1	2	3
Buşel	Anglia	27,22
Buşel	Canada	25,40
Buşel	Noua Zeelandă	25,40
Buşel	Sri Lanka	26,31
Buşel porumb boabe	S.U.A.	25,40
Buşel porumb ştiuleţi	S.U.A.	31,75
Coş	Birmania	29,03
Quarter	Anglia	217,72
Koku	Japonia	131,25
Fanega	Venezuela	120,00
Fanega	Spania	40,00
Last	Olanda	2 000,00
Sac	Republica Africa de Sud	90,72
Sac	Brazilia	58,00
	3. Orz	
Ardeb	Egipt	120,00
Baril	Anglia	101,61
Buşel	Australia	22,68
Buşel marfă import furajer	Anglia	22,68
Buşel marfă import pentru bere	Anglia	25,40
Buşel marfă indigenă	Anglia	25,40
Buşel	Canada	21,77
Buşel	Noua Zeelandă	22,68
Buşel	S.U.A.	21,77
Fanega	Islanda	33,20
Fanega	Ecuador	113,40
Ferlot	Anglia	33,11
Hectolitru	Olanda	68,00
Hectolitru orz de toamnă	Olanda	64,00
Hectolitru	Finlanda	63,00
Hectolitru orz cu 2 rînduri	Suedia	69,00
Hectolitru orz cu 6 rînduri	Suedia	64,00
Quarter marfă import furajer	Anglia	181,44
Quarter marfă import pentru bere	Anglia	203,21
Quarter marfă indigenă	Anglia	203,21
Koku	Japonia	108,75
Oka	Egipt	1,25
Sac	Republica Africa de Sud	68,00
	4. Ovăz	
Baril	Anglia	88,91
Buşel	Australia	18,14
Buşel marfă import	Anglia	18,14
Buşel marfă indigenă	Anglia	19,05
Buşel	Canada	15,42
Buşel	Noua Zeelandă	18,14

1	2	3
Bușel	S.U.A.	14,52
Fanega	Islanda	25,00
Ferlot	Anglia	25,86
Hectolitru	Olanda	50,00
Hectolitru	Finlanda	50,00
Hectolitru	Suedia	51,00
Quarter marfă import	Anglia	145,15
Quarter marfă indigenă	Anglia	152,41
Koku	Japonia	78,75
Last	Olanda	1 500,00
Sac	Republica Africa de Sud	68,04
	5. Secară	
Butoi	Danemarca	139,00
Bușel	Australia	27,22
Bușel	Anglia	27,22
Bușel	Canada	25,40
Bușel de 54 livre	Noua Zeelandă	24,49
Bușel de 56 livre	Noua Zeelandă	25,40
Bușel	S.U.A.	25,40
Fanega	Spania	41,40
Hectolitru	Olanda	70,00
Hectolitru	Finlanda	69,00
Hectolitru	Suedia	73,00
Quarter	Anglia	217,72
Koku	Japonia	141,50
Last	Olanda	2 100,00
	6. Orez	
Ardeb de 661,39 livre	Egipt	300,00
Ardeb de 440,92 livre	Egipt	200,00
Baril	S.U.A.	73,48
Bușel	Australia	19,05
Bușel	Canada	20,41
Bușel	S.U.A.	20,41
Bușel pentru orez decorticat	Sri Lanka	29,03
Bușel pentru orez nedecorticat	Sri Lanka	20,87
Casc	S.U.A.	304,82
Coș pentru orez decorticat	Birmania	34,04
Coș pentru orez nedecorticat	Birmania	20,87
Coiang la Djakarta	Indonezia	1 668,00
Coiang la Semarangk	Indonezia	1 729,00
Coiang la Surubaia	Indonezia	1 853,00
Koku pentru orez nedecorticat	Japonia	150,00
Sac	Brazilia	58,00
Sac	India	76,20
Sac	S.U.A.	45,36

1	2	3
	7. Făină de grîu	
Baril	Anglia	88,90
Baril	Canada	88,90
Baril	S.U.A.	88,90
Buşel	Anglia	25,40
Gallon	Anglia	3,18
Load	Anglia	108,86
Pac	Anglia	108,86
Pec	Anglia	6,35
Sac	Anglia	127,00
	Fructe	
	1. Mere	
Baril de 120 livre	Anglia	54,43
Baril de 126 livre	Anglia	57,15
Baril de 140 livre	Anglia	63,50
Baril	Canada	61,24
Buşel	Australia	19,05
Buşel	Anglia	18,14
Buşel	S.U.A.	21,77
Ladă	Anglia	18,14
Ladă	Canada	19,96
Ladă de 46 livre	S.U.A.	20,87
Ladă de 48 livre	S.U.A.	21,77
	2. Pere	
Buşel	Australia	20,41
Buşel	Anglia	21,77
Buşel	Canada	22,68
Buşel	S.U.A.	21,77
Ladă	S.U.A.	22,68
	3. Banane	
Buşel	Australia	25,40
Legătură (bunci)	Argentina	20,41
Legătură	Canada	22,68
Legătură	Costa Rica	25,40
Legătură	Haiti	20,41
Legătură	Honduras	25,40
Legătură	Jamaica	14,52
Legătură	Mexic	20,41
Legătură	Nicaragua	20,41
Legătură	Panama	20,41
Legătură	S.U.A.	22,68

1	2	3
	4. Ananas	
Bușel	Australia	19,05
Coș	Canada	31,75
Coș	S.U.A.	31,75
	5. Lămîi	
Bușel	Australia	21,77
Ladă	Israel	29,94
Ladă	Canada	35,38
Ladă	S.U.A.	35,38
	6. Portocale	
Bușel	Australia	21,77
Ladă	Brazilia	34,02
Ladă	Israel	36,29
Ladă	Jamaica	34,02
Ladă	S.U.A.	35,38
	7. Prune uscate	
Bușel	Australia	26,31
Bușel	Canada	22,68
Bușel	S.U.A.	25,40
Bușel	Anglia	25,40
	Coloniale	
	1. Cafea	
Sac	Africa	60,00
Sac	Arabia Saudită	83,00
Sac	Brazilia	60,00
Sac	Columbia	60,00
Sac	Costa Rica	70,00
Sac	Cuba	90,00
Sac	Republica Dominicană	75,00
Sac	Ecuador	90,00
Sac	Guatemala	70,00
Sac	Haiti	84,00
Sac	India	77,00
Sac	Indonezia	60,00
Sac	Jamaica	90,00
Sac	Mexic	60,00
Sac	Mozambic	60,00
Sac	Nicaragua	70,00

1	2	3
Sac	Peru	60,00
Sac	Porto Rico	90,00
Sac	El Salvador	69,00
Sac	Venezuela	60,00
Sac	Vietnam	90,00
Sac	Zair	60,00
	2. Cacao	
Sac	America de Sud	60,00
Sac	Brazilia	60,00
Sac	Camerun	63,50
Sac	Coasta de Fildeş	65,00
Sac	Ecuador	68,00
Sac	India	72,58
Sac	Indonezia	72,58
Sac	São Tomé	70,76
Fanega	Venezuela	100,00
	3. Ceai	
Dan (picul)	China	60,50
Kin	Japonia	0,60
Ladă	India	53,50
Ladă	Java	50,00
Ladă	Sri Lanka	48,00
Lădiţă	India	31,75
Lădiţă	Sri Lanka	31,75
	4. Zahăr	
Kandi	India	227,00
Sac	Brazilia	50,00
Sac	Cuba	90,70
Tona	Spania	1 030,00
	Leguminoase şi oleaginoase	
	1. Mazăre	
Ardeb	Egipt	160,00
Buşel	Australia	27,22
Buşel	Canada	27,22
Buşel de 60 livre	Noua Zeelandă	27,22
Buşel de 64 livre	Noua Zeelandă	29,03
Buşel	S.U.A.	27,22
Coş	Birmania	32,66

1	2	3
Hectolitru	Olanda	80,00
Koku	Japonia	135,00
Last	Olanda	2 400,00
2. Bob		
Ardeb de 264,55 livre	Egipt	120,00
Ardeb de 341,72 livre	Egipt	155,00
Buşel	Australia	27,22
Buşel	Canada	27,22
Buşel fasole	Noua Zeelandă	29,48
Buşel de 56 livre	S.U.A.	25,40
Buşel de 60 livre	S.U.A.	27,22
Buşel bob verde	Sri Lanka	28,58
Cvartilia	Venezuela	2,50
Hectolitru fasole	Olanda	82,00
Hectolitru bob	Olanda	78,00
Koku fasole	Japonia	135,00
Koku bob	Japonia	150,00
Last	Olanda	2 400,00
3. Soia		
Buşel	S.U.A.	27,22
Koku	Japonia	129,00
4. Arahide		
Ardeb	Egipt	75,00
Buşel arahide spaniole	S.U.A.	13,61
Buşel arahide Sud Vest	S.U.A.	12,70
Buşel arahide Virginia	S.U.A.	9,98
Coş	Birmania	11,34
Sac	Republica Africa de Sud	34,02
5. Sămînţă de in		
Ardeb	Egipt	122,00
Buşel	Australia	25,40
Buşel	Anglia	23,59
Buşel	Canada	25,40
Buşel	S.U.A.	23,59
Hectolitru	Olanda	70,00
Hectolitru	Suedia	65,00
6. Sămînţă de cînepă		
Buşel	S.U.A.	19,96
Hectolitru	Olanda	52,00

1	2	3
7. Sămînţă de bumbac		
Ardeb	Egipt	121,31
Buşel	S.U.A.	14,52
Grăsimi		
1. Unt		
Baril	Anglia	101,60
Butoi	Anglia	112,00
Butoiaş	Anglia	38,10
Ladă	Anglia	25,40
2. Untură		
Tirs	S.U.A.	170,00
3. Untură de peşte		
Galon	Anglia	4,23
Hectolitru	Anglia	93,00
4. Untură de balenă		
Butoi	Anglia	170,00
Galon	Anglia	7,70
Materii prime textile		
1. Bumbac		
Arroba	Brazilia	15,00
Balot	Brazilia	180,00
Balot	Egipt	180,00
Balot	India	181,44
Balot	Pakistan	177,80
Balot	Sudan	181,40
Balot	S.U.A.	226,80
Balot presat cu presă hidraulică	Egipt	381,90
Balot presat cu presă cu aburi	Egipt	336,96
Kandi	India	355,62
Kantar	Egipt	44,93
Kantar	Maroc	50,80
Kantar	Turcia	56,45
2. Lînă		
Kandi	India	267,00
Balot spălată	Australia	100,00
Balot nespălată	Australia	136,00
Balot lungă	Australia	149,70
Balot scurtă	Australia	140,20

1	2	3
Balot	Argentina	420,00
Balot spălată	Noua Zeelandă	145,00
Balot nespălată	Noua Zeelandă	152,00
Balot	Uruguay	480,00
Last	Anglia	1 983,00
Maund	India	37,23
Sac	Anglia	165,26
Pek	Anglia	108,96
	3. Mătase	
Balot	Anglia	60,00
Balot	Japonia	65,00
	4. In	
Last	Anglia	863,70
	5. Iută	
Balot	Anglia	181,00

ŢIŢEI ŞI PRODUSE PETROLIERE

Densitatea specifică: volumul/tonă

Grade API	Densitatea specifică	Barili/tonă metrică
25	0,904	6,98
26	0,898	7,02
27	0,893	7,06
28	0,887	7,10
29	0,882	7,15
30	0,876	7,19
31	0,871	7,24
32	0,865	7,28
33	0,860	7,33
34	0,855	7,37
35	0,850	7,42
36	0,845	7,46
37	0,840	7,51
38	0,835	7,55
39	0,830	7,60
40	0,825	7,64
41	0,820	7,69
42	0,816	7,73

Greutatea medie a barilului de țiței în diferite țări

Țara	Greutatea barilului în kilograme
Arabia Saudită	134,825
Bahrein	136,462
Indonezia	128,452
Irak	133,671
Iran	132,170
Kuweit	136,630
Mexic	143,184
S.U.A.	137,476
Trinidad	144,738
Venezuela	145,985

Gama greutăților specifice

Denumirea produsului	Densitatea specifică	Barili/tonă metrică
Brut	0,80—0,97	8,0—6,6
Benzină pentru aviație	0,70—0,78	9,1—8,2
Carburanți auto	0,71—0,79	9,0—8,1
Petrol lampant	0,78—0,84	8,2—7,6
Gazolină	0,82—0,90	7,8—7,1
Carburanți Diesel	0,82—0,92	7,8—6,9
Uleiuri pentru gresat	0,85—0,95	7,5—6,7
Păcură	0,92—0,99	6,9—6,5

Greutatea medie a unui galon de produse petroliere

Denumirea produsului	Densitatea medie la +15°C	Galon american	Galon englez	Baril
		în kilograme		
Gaze lichefiate	0,570	2,1576	2,5912	90,6201
Gazolină	0,680	2,5740	3,0913	108,1082
Benzină	0,750	2,8390	3,4096	119,2425
Petrol lampant	0,810	3,1039	3,7277	130,3657
Motorină	0,850	3,2175	3,8841	135,1352
Păcură	0,960	3,6339	4,3642	152,6233
Uleiuri minerale	0,950	3,5960	4,3187	151,0335
Acizi naftenici	0,830	3,1418	3,7732	131,9556

CUPRINS

Cuvînt înainte 9

A

„A“ şi „B“ 11
abandon 11
abolire 11
abstinenţă 12
abstractizare 12
Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România 12
Academia Republicii Socialiste România 12
accelerator 12
accept 13
accize 13
achiziţii 13
achiziţii de stat 13
acont 14
acoperire monetară 14
acord 14
acord global 15
Acordul General pentru Tarife şi Comerţ 15
acorduri de produse 16
acreditiv 16
activ 16
actualizare 16
actuar 16
actuariat 16
acţionar 17
acţiune 17
acumulare 17
acumulare bănească 17
acumulare capitalistă 18
acumulare primitivă a capitalului 19
acumulare socialistă 19
adaos comercial 20
adunarea generală a C.A.P. 20
adunarea generală a oamenilor muncii 21
ad-valorem 21
A.E.L.S. 21
Aganbeghian, Abel Ghezevici 21
Agenţia Internaţională de Energie Atomică 21
agerpublicus 22
agio 22
agrarianism 22
agricultură 22
A.I.E.A. 24
A.L.A.C.L. 24
aleator 24
algoritm 24
Alianţa cooperatistă internaţională 24
alianţa muncitorească-ţărănească 25
Alianţa pentru progres 25
alienare 26
alocarea resurselor 26
al pari 27
amenajarea teritoriului 27
amortizare 27
analiza activităţii economice a unităţilor socialiste 27
analiză 28
analiză economică 28
analiză operaţională 29
anarhie 29
anchetă 30
andosare 30
angajament 30
angajare 31
Angelescu, I. Nicolae 31
antagonism 31
„Anti-Dühring“ 31
anti-trust 33
antreprenor 33
anuitate 33
aparat de producţie 33
aprovizionare 33
arbitraj de stat 34
arendaş 34
arendă 34
argat 34

cuprins

aristocraţie 34
Aristotel 35
armată industrială de rezervă.. 35
armator 35
arondare 35
Arrow, Kenneth J. 36
arvună.................. 36
aservire economică 36
asigurare 36
asigurat 37
asigurări sociale.............. 37
asigurător 38
Asociaţia Europeană a Liberului Schimb 38
Asociaţia Latino-Americană a Comerţului Liber 39
asociaţie intercooperatistă 39
asociere între unităţile de stat şi cooperativele agricole de producţie 40
Aurelian, Petru S. 41
austromarxism 41
autarhie 42
autoconsum 42
autocontrol 42
autofinanţare.............. 42
autoimpunere 42
automatizare 42
autonomia unităţilor economice de stat.................. 43
aval 43
avans 44
avantaj economic 44
avere obştească a C.A.P...... 44
avînt economic 45
„Avuţia naţiunilor, cercetare asupra naturii şi cauzelor ei“ 45
avuţie naţională.............. 47

B

baisse 49
balanţa economiei naţionale.... 49
balanţa fondurilor fixe 51
balanţa forţei de muncă...... 51
balanţa legăturilor dintre ramuri 51
balanţa venitului naţional...... 53
balanţa veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei 54
balanţă 54
balanţă comercială 54
balanţă de conturi 56
balanţă de plăţi.............. 56
ban 57
Banca de Investiţii a R.S. România 57
Banca Internaţională de Colaborare Economică.............. 57
Banca Internaţională de Investiţii 58
Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare.......... 59
Banca Naţională a Republicii Socialiste România 60
Banca pentru Agricultură şi Industrie Alimentară 60
Banca Română de Comerţ Exterior 61
bancă 61
bancnotă 63
bani 63
bani de hîrtie.............. 66
Banking principle 66
Banking school 67
Baran, Paul 67
Bariţiu, George 67
bază de materii prime 67
bază economică.............. 68
bază energetică 69
bază tehnico-materială........ 70
bazar 71
„Bazele criticii economiei politice“.................. 71
Bălcescu, Nicolae 72
„bedaux“.................. 73
behaviorism 73
beneficiar 74
beneficiu 74

beneficiul întreprinzătorului .. 74
Benelux 75
Bernstein, Eduard 75
B.I.C.E. 75
B.I.I. 75
bilanț 75
bilateralism 75
bilet de bancă 75
bilet la ordin 77
bimetalism 77
B.I.R.D. 77
blocadă economică 77
blocuri valutare 77
bogăție națională 78
Bognar, Jozsef 78
Bogomolov, Oleg Timofeevici 78
Böhm-Bawerk, Eugen 78
biocot economic 79
boierime 79
bon de tezaur 79
boom 79
breaslă 79
Brentano, Lujo 79
buget 80
buget de familie 82
bugetul „Heller“ 82
bunuri de consum 82
bunuri de folosință îndelungată 82
bunuri economice 83
burghezie 83
bursă 84
Bücher, Karl 85

C

C.A.E.R. 86
calcul economic 86
calculator electronic 87
calea „americană“ 87
calea „prusacă“ 87
calificare 88
calitatea produselor 88
calitatea vieții 89
camătă 89
cambie 90
cameralism 90
Cameră de comerț și industrie 90
Campanella, Tommaso 91
Cantemir, Dimitrie 91
cantitatea de bani necesară circulației 92
C.A.P. 93
capacitate de producție 93
capital 93
capitalism 96
capitalism de stat 96
capitalism monopolist de stat 96
capitalism muribund 97
capitalism „popular“ 97
capitalismul în România 99
„Capitalul“ 100
„Capitalul financiar“ 103
cartel 104
Casa de Economii și Consemnațiuni 104
casă de credit 105
casă de economii 105
categorie economică 105
Cato cel Bătrîn 105
Cautilia 106
cauzalitate 106
Ceaușescu, Nicolae 106
cec 110
C.E.C. 110
C.E.C.O. 111
C.E.E. 111
centrală industrială 111
centralism democratic în conducerea economiei naționale 111
centralizarea capitalului 113
C.E.P.A.L. 114
cercetare economică 114
cercetare operațională 115
cerere 116
Cernîșevski, Nikolai Gavrilovici 116
chartism 117

cuprins

cheltuieli 117
cheltuieli bugetare 118
chiaburime 119
chimizare a producției 119
chirie 120
cibernetică economică 120
ciclu de afaceri 120
ciclu de producție 120
ciclu economic capitalist 121
ciclu investițional 122
ciclul „Kondratieff" 122
ciclu tehnologic 122
circuit economic 122
circuitul capitalului 123
circuitul fondurilor de producție 124
circulație a mărfurilor 125
circulație bănească 126
clacă 126
Clark, John Bates 126
clasă muncitoare 126
clasă socială 128
Claude, Henri 129
clauza națiunii celei mai favorizate 129
clauză aur 129
clauză valută 130
clearing 130
client 130
coaliție burghezo-moșierească 130
coeficient marginal al investițiilor 130
cointeresare materială 131
colaborare economică 132
colectare 133
colectivism 133
colhoz 133
colon 133
colonialism 133
colonie 134
comandă 134
comanditar 134
combinare a producției 134
combinat 135
combinat agro-industrial 135
combinat industrial 135
comerț 135
Comisia Dunării 137
Comisia Economică O.N.U. pentru America Latină 138
Comisia Economică O.N.U. pentru Europa 138
Comitetul de Stat al Planificării 139
Comitetul de Stat pentru Economia și Administrația Locală .. 140
Comitetul de stat pentru prețuri 140
Comitetul oamenilor muncii pentru conducerea activității economice și sociale 141
Commonwealth 141
compensare 143
complex economic național 143
complex militar-industrial 143
compoziția fondurilor de producție 143
compoziția organică a capitalului 144
comunism 144
comunism de război 144
Comunitatea Economică Europeană 144
Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului 146
concentrarea capitalului 147
concentrarea producției 147
concentrarea producției agricole 149
concern 149
concesiune 149
concurență 150
condiții de muncă 151
Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare 151
conglomerat 153
conjunctură 153
conosament 153
consemnare 154
conservatorism 154
consfătuire de producție 154

cuprins

Consiliu intercooperatist 154
Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale 155
Consiliul de Ajutor Economic Reciproc 155
Consiliul de conducere al C.A.P. 158
Consiliul de conducere al ministerului 158
Consiliul Economic și Social O.N.U. 158
Consiliul Financiar Bancar 159
Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie 160
Consiliul oamenilor muncii pentru conducerea activității economice și sociale 160
Consiliul Organizării Economico-Sociale 160
Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României 161
consolidare economico-organizatorică a C.A.P. 162
consorțiu 162
Constantinescu, Mitiță 163
construcții capitale 163
consulting 163
consum 163
conștiință economică 165
cont 165
contabilitate 166
contabilitate națională 166
contingentare 166
contract 167
contractare de produse agricole 169
contradicția dintre caracterul social al producției și însușirea privat-capitalistă a rezultatelor ei 170
contradicția dintre munca concretă și munca abstractă 171
contradicția dintre munca individuală (timpul de muncă individual) și munca socială (timpul de muncă socialmente necesar) 172
contradicția dintre muncă și capital 172
contradicția dintre producție și consum 173
contradicția dintre valoarea de întrebuințare și valoare 174
contradicție economică....... 175
contribuția pentru asigurările sociale de stat 177
„Contribuții la critica economiei politice" 177
control 179
convenție 180
convergența sistemelor 180
conversiune 181
convertibilitatea monedei 182
cooperare (cooperație) a muncii 182
cooperare economică internațională 183
cooperare în producție 185
cooperatism (socialism-cooperatist) 185
cooperativă 186
cooperativă agricolă de producție 186
cooperativă de consum 187
cooperativă de credit 187
cooperativă de desfacere 187
cooperativă meșteșugărească .. 187
cooperativizare a agriculturii .. 188
cooperație 189
corelație 190
corelație economică 191
corner 192
corporatism 192
corporație 193
cost 193
cost marginal 193
costul vieții 193
costuri comparative de producție 194
costuri directe 195
costuri indirecte 195
cota bursei 195
cotă de amortizare 196

cuprins

cotă de export 196
cotă de import 196
cote obligatorii 196
crah economic 196
creanță 197
credit 197
creditor 198
creștere echilibrată a economiei naționale 198
creștere economică (teorii burgheze) 199
creștere economică în socialism 201
„Critica Programului de la Gotha" 203
criza generală a capitalismului 204
criză bănească 206
criză de bursă 207
criză de credit 207
criză economică.............. 208
criză energetică 211
criză financiară 212
criză valutară.............. 212
C.S.E.A.L. 214
C.S.P. 214
„Cu privire la așa-zisa problemă a piețelor" 214
curba creșterii 215
curbă de indiferență.......... 215
„curbă de sacrificiu" 216
curbă logistică 216
curentul industrialist în România 216
currency principle........... 217
currency school 218
curs al acțiunilor 218
curs de revenire 218
curs obligatoriu 219
curs valutar 219
cursul schimbului 219
Curtea Superioară de Control Financiar 219

D

datorie publică 221
debitor 221
debușeu 221
decalaj economic 222
Deceniul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare 222
declin economic.............. 223
decolonizare 223
decontări 223
deficit 224
deflație.................... 224
demaraj 224
„democratizarea capitalului" .. 224
democrație cooperatistă 225
democrație economică socialistă 225
demografie 226
Denis, Henri 226
deosebiri esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală în socialism 227
deosebiri esențiale dintre oraș și sat în socialism 227
deosebiri naționale între salarii 228
dependență economică 228
depozit bancar 229
depreciere 229
depresiune 229
„Despre cooperație" 229
„Despre principiile economiei politice și ale impunerii" 230
determinism economic 231
devalorizare 231
deviză 231
deviză aur 232
deviză forte 232
dezechilibru.................. 232
dezvoltarea capitalismului în agricultură 233
dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii 233
dialectică.................... 234

Diamant, Teodor Mehtupciu .. 235
dictat economic 236
diferenţierea micilor producători 236
„difuziunea proprietăţii" 236
dijmă 237
dimensionarea optimă a întreprinderii 237
dinamică 238
„dinamică economică" 238
dinamism economic 239
Direcţia centrală de dispecer a sistemelor energetice.......... 239
dirijism 239
disagio.................... 240
disciplină contractuală 240
disciplină de plan 240
disciplină financiară 240
disciplină în muncă 240
dispersie 241
disponibilităţi băneşti 241
disproporţii economice 241
distribuirea venitului naţional.. 242
distribuţie comercială 244
distribuţie statistică 244
diversificarea producţiei 244
dividend 245
diviziunea internaţională a muncii.................... 245
diviziunea naturală a muncii.. 247
diviziunea socială a muncii.... 247
Dobb, Maurice H. 249
dobîndă 249
Dobrev, Krîstiu 249
Dobrogeanu-Gherea, Constantin 249
doctrină economică 250
„dogma lui Smith" 250
dogmatism 251
domeniu al coroanei.......... 251
domeniu feudal 251
dominaţia monopolurilor 251
dominaţie economică 253
dominion 253
doză marginală 253
dreptul de tragere special 253
dublul caracter al muncii 254
dumping 255
duopol 255
durată de recuperare a investiţiilor.................... 255
durată medie a vieţii......... 256

E

ecart-type 257
echilibru bănesc.............. 257
echilibru bugetar 258
echilibru economic 259
echilibru economic general 259
echilibru economic parţial 260
echilibru financiar 260
echilibru în profil de ramură.... 260
echilibru în profil teritorial.... 260
echilibru natural-material 261
echilibru valutar 261
echitate 261
echivalent ca formă a valorii.. 262
ecologie 262
economat................... 262
econometrie 263
„economia bunăstării" 263
„Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului" 263
economie.................... 264
economie aplicată 264
economie complementară...... 264
economie complexă 264
economie de muncă 265
economie de ramură.......... 265
economie de scară 265
economie de schimb.......... 265
economie dominantă.......... 266
„economie generalizată" 266
economie matematică 266
„economie mixtă" 266
economie mondială 267
economie naturală............ 268
economie naţională 268

cuprins

economie patriarhală 269
economie planificată 269
economie politică 269
economie politică burgheză clasică 275
economie politică marxist-leninistă 277
economie politică mic-burgheză 280
economie politică vulgară 281
economie socialistă unitară 283
economie subdezvoltată (slab dezvoltată) 284
economii 284
economii băneşti ale populaţiei 284
economist 284
ECOSOC 284
efect comercial 285
efect de antrenare 285
efect de dominaţie 285
efect de propagare 286
efect de substituţie 286
efect util 286
eficienţa economică a comerţului exterior 286
eficienţa economică a investiţiilor 288
eficienţa economică a tehnicii noi 289
eficienţa globală a fondurilor de producţie 290
eficienţa marginală a capitalului 290
eficienţa netă a fondurilor de producţie 290
eficienţă economică 291
Efimov, Anatolii Nikolaevici 293
egalitarism 293
egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a ţărilor socialiste 294
egalizarea ratei profitului 295
elasticitate 296
electrificare 296
embargo 297
embatic 297
emigrare 297
emisiune bănească 298
Engels, Friedrich 298
engineering 300
entropie 300
„Era Socialistă" 301
Erasm din Rotterdam 301
Erdös, Peter 301
ergonomie 301
etalon al preţurilor 301
etalon aur 302
etalon aur-devize 302
etalon aur-lingouri 302
etatism 303
etatizare 303
EURATOM 303
eurodolar 303
evaluare 304
evaziune fiscală 304
evidenţă economică 304
ex-ante 304
excedent 304
expansiune 305
experiment economic 305
exploatare a bogăţiilor naturale 305
exploatare colonială 306
exploatarea omului de către om 306
exploataţie 307
explozie demografică 307
exponenţial 307
export 307
ex-post 308
expropriere 308
extrapolare 309

F

fabianism 310
fabrică 310
factor de producţie 311

cuprins

factori economico-financiari .. 311
falanster 311
faliment 311
F.A.O. 312
Federal Reserve System 312
Fedorenko, Nikolai Prokofievici 312
fenomen economic 312
fermă 312
fermă agricolă 313
fermier 313
fertilitatea solului 313
fetişismul mărfii 314
feudalism 315
feudă 315
finanţare 315
finanţe 315
firmă 317
fisc 317
fiscalitate 317
fiziocratism 317
fluctuaţia forţei de muncă 318
fluiditate 318
F.M.I. 318
„foarfeca preţurilor" 318
fond alimentar 319
fond central de produse agricole 319
fond centralizat de mărfuri 319
fond de acumulare 319
fond de ajutor în natură...... 319
fond de amortizare 319
fond de asigurare 320
fond de compensare a cheltuielilor de forţă de muncă........ 320
fond de consum 321
fond de dezvoltare 321
fond de dezvoltare a C.A.P.... 322
fond de înlocuire 323
fond de retribuire 323
fond de retribuire după muncă în C.A.P. 323
fond de rezervă 323
fond descentralizat de mărfuri 324
fond forestier 324
fond funciar 324
fond indivizibil 324
fond împrumutat 325
fond naţional de dezvoltare economico-socială 325
Fondul Monetar Internaţional.. 326
fondul pieţei 327
fonduri circulante 327
fonduri de circulaţie 327
fonduri de producţie 328
fonduri fixe 328
fonduri fixe cu destinaţie socială 329
fonduri proprii 329
fonduri sociale 329
fordism 329
formaţiune social-economică .. 329
formă a valorii 330
„formula trinitară" 330
forţa de muncă 331
forţa productivă a muncii 332
forţe de producţie 332
Fourastié, Jean 332
Fourier, Charles 333
Frisch, Ragnar 333
Friss, Istvan 333
funcţie 333
funcţie de consum 334
funcţie de economisire 334
funcţie de investiţie 335
funcţie de producţie 335
funcţie exponenţială 336

G

Garoflid, Constantin 337
Gatovski, Lev Markovici 337
G.A.T.T. 338
gestiune economică socialistă .. 338
Ghica, Ion 339
ghildă 339
gir 339

cuprins

gîndirea economică burgheză în România 339
gîndirea economică din România în orînduirile precapitaliste 342
gîndirea economică marxistă în România 344
Gold Bullion Standard 347
Gold Exchange Standard 347
Gold Points 347
Gold Standard 347
Golescu, Alexandru G. 347
Golescu, Dinicu 347
gospodărie agricolă colectivă 347
gospodărie agricolă de stat 348
gospodăria personală a membrului C.A.P. 348
gospodărie țărănească individuală 348
grevă 349
Grigorov, Kiril 350
grupa „A“ 350
grupa „B“ 350
Gurley, John G. 350

H

Haberler, Gottfried 351
Haceaturov, Tigran Sergheevici 351
Hammurabi 351
hantru 352
haos economic 352
Harrod, Roy F. 352
Hasdeu, Bogdan Petriceicu 352
hausse 352
Háy, László 352
hedonism 353
„hemoragia dolarului“ 353
Herzen, Aleksandr Ivanovici 353
Hicks, John R. 353
Hilferding, Rudolf 353
hîrtie de valoare 353
hîrtie monedă 354
homo oeconomicus 354

I

iarmaroc 355
I.A.S. 355
ideologie economică 355
ierbărit 356
imigrare 356
imobilizare de fonduri 356
imperialism 357
„Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ 359
import 360
impozit de regularizare 360
impozit pe circulația mărfurilor 361
impozit pe venit 361
impozite 362
„Impozitul în natură“ 363
imputație 364
independență economică 364
independență economico-operativă 364
indicator economic 364
indicator tarifar 364
indice 365
indice al costului vieții 365
indice al prețului cu amănuntul 365
indice al prețului de cost 365
indice al puterii de cumpărare a banilor 366
industrialism 366
industrializare 366
industrie 373
industrie casnică 375
industrie-cheie 375
inflație 375
infrastructură 376
inovație 376
Inozemțev, Nikolai Nikolaevici 376
input-output 376
Institutul Central de Cercetări Economice 377
Institutul Internațional pentru Probleme Economice ale Sistemului Mondial Socialist 378

Institutul Unit pentru Cercetări Nucleare-Dubna 378
instituționalism 378
integrare economică 379
intelectualitate 380
intensificarea muncii 381
intensificarea producției agricole 381
intensitatea muncii 383
intensivitatea agriculturii 383
INTERCHIM 383
interese economice 383
INTERMETAL 385
internaționalism 385
internaționalizare a capitalului 386
INTERSPUTNIK 386
intervenția statului în economie 386
intervenție valutară 389
inventar 389
invenție 389
investiție 389
iobag 390
iobăgie 391
Ionescu de la Brad, Ion 391
Ionescu-Rion, Raicu 391
ipotecă 391
Ipuver 392
I.S.O. 392

Î

îmbunătățiri funciare 393
împrumut 394
înapoiere economică 394
întovărășire agricolă 395
întrecere socialistă 395
întreprindere 396
Întreprindere agricolă de stat 397
întreprinzător 397
învățămînt economic 398
înviorare 398
învoieli agricole 398

J

Jak, Natan 399
jeler 399
jeton 399

K

Kalecki, Michal 401
Kamenov, Evghenii 401
Kantorovici, Leonid Vitalovici 402
Kautsky, Karl 402
Keynes, John Maynard 402
keynesism 402
know-how 405
Kogălniceanu, Mihail 405
Kozlov, Ghenrich Abramovici 405
Kuczynski, Jürgen 405
Kuznets, Simon 405

L

laissez faire, laissez passer 406
landlord 407
Lange, Oscar 407
Lao-Tzî 407
latifundiar 407
latifundie 407
Lazarov, Kiril 407
leasing 407
lege economică 408
lege economică fundamentală 409
legea acumulării socialiste 409
legea anarhiei 410
legea cantității de bani necesară în circulație 410
legea concordanței relațiilor de producție cu caracterul și nivelul forțelor de producție 410
legea concurenței 412
legea costurilor comparative 412
legea creșterii cu precădere a producției de mijloace de producție 412
legea creșterii necesităților de consum 413

cuprins

legea creşterii productivităţii muncii 414
„legea de aramă a salariului“.... 415
legea dezvoltării inegale şi în salturi economice şi politice a ţărilor capitaliste în imperialism 415
legea dezvoltării planice proporţionale a economiei naţionale 417
legea economică fundamentală a capitalismului 418
legea economică fundamentală a comunei primitive 418
legea economică fundamentală a feudalismului 418
legea economică fundamentală a sclavagismului 418
legea economică fundamentală a socialismului 418
legea economiei de timp...... 419
legea egalizării ratei profitului.. 420
legea generală a acumulării capitaliste 420
legea lui Gresham 422
legea numerelor mari........ 422
legea populaţiei 422
legea profitului ridicat de monopol 423
legea repartiţiei după muncă .. 423
legea tendinţei de scădere a ratei profitului 424
legea valorii 425
legile generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste 428
legislaţie 431
legitate 431
Lenin, Vladimir Ilici 431
Leontief, Wassily 434
Leontiev, Lev Avramovici 434
leu 435
leu valută 435
liberalism economic 436
liberalizare 436
liberschimbism 436
licenţă 437
licitaţie 437
lichiditate 437
lichiditate internaţională 437
Lipinski, Edward 438
List, Friederich 438
livrare 438
loc de de muncă 438
locaţie (locaţiune) 438
lock-out 439
lombard 439
lucrări publice 439

M

macroeconomie 440
Madgearu, Virgil N. 440
Malthus, Thomas Robert 441
malthusianism 441
management 441
„Manifestul Partidului Comunist“ 442
Manoilescu, Mihail 443
manufactură 443
marca de comerţ şi serviciu.... 444
marca fabricii 444
„Marea iniţiativă“ 444
marfă 445
marginalism 445
marketing 446
Marshall, Alfred 447
Marţian-Pop, Dionisie 448
Marx, Karl 448
marxism-leninism 450
maşinism 453
Mateev, Evghenii 453
Mateev, Ivan Ştefanov 453
materiale 453
materialism 453
materialism dialectic şi istoric.. 454
materialism economic 456
materii prime 456
matriarhat 456
matrice 456
maximizare 457

mecanizare 458
mediană 458
medie 458
Melich, Alojzy 459
Menger, Carl 460
mercantilism 460
meșteșug 461
metoda economiei politice 461
metodă de planificare 465
metodă de studiere a muncii 466
metodă matematică în economic 466
metodă rațională de muncă 466
metodă statistică 467
metodologie 468
metropolă 468
microeconomie 468
migrația capitalului 468
migrația forței de muncă 469
mijloace circulante 470
mijloace de consum 470
mijloace de producție 470
mijloace fixe 470
mijloc de muncă 470
Milekovski, Abram Gherasimovici 471
militarism 471
militarizarea economiei naționale 471
minifundie 472
minim de trai 472
minimizare 472
Mladenatz, Gromoslav 473
mobilitate profesională 473
mod de producție 474
mod de producție al comunei primitive 474
mod de producție „asiatic“ 475
mod de producție capitalist 476
mod de producție comunist 479
mod de producție feudal 480
mod de producție sclavagist 481
mod de producție socialist 483
model economic 485
modelare economică 486
modernizare 486
modernizarea economiei naționale 486
monedă 487
monedă de rezervă 488
monocultură 488
monopol 488
monopol de stat 489
monopol valutar 490
monopolism 490
monopolizare 490
monopolul asupra pămîntului ca obiect al economiei 490
monopolul comerțului exterior 491
monopolul proprietății private asupra pămîntului 492
monopoluri internaționale 492
monoproducție 493
monopson 493
Montchrétien, Antoine de 494
Morus (More), sir Thomas 494
moșie 494
moșierime 494
moșnean 494
multilateralism 494
multiplicator 494
Mun, Thomas 495
muncă 496
„Muncă salariată și capital“ 501
muncitor 502
muncitor productiv 502
muncitor productiv colectiv 503
Mușoiu, Panait 503

N

narodnicism 504
N.A.T.O. 505
naționalizare 505
negocieri colective 507
Nemcinov, Vasili Sergheevici 507

cuprins

neoclasicism ... 507
neocolonialism ... 507
neoiobăgie ... 507
neokeynesism ... 508
neoliberalism ... 508
neomalthusianism ... 509
neomarginalism ... 509
N.E.P. ... 510
nevoi sociale ... 510
New Deal ... 511
nivel absolut ... 512
nivel de dezvoltate economică 512
nivel de trai ... 513
nivel relativ ... 513
nominalism ... 513
normare ... 513
normativ ... 514
normativ al mijloacelor circulante ... 514
normă de aprovizionare ... 514
normă de consum de materiale 514
normă de muncă ... 515
normă de personal ... 515
normă de producţie ... 515
normă de timp ... 515
Noua Politică Economică ... 516
Novojilov, Valentin Valentinovici 516

O

obiect al muncii ... 517
obiecte de consum ... 517
obiectul economiei politice ... 517
obligaţiune ... 517
obşte ... 518
oca ... 519
O.C.C.F. ... 519
O.C.D.E. ... 519
O.C.P.T. ... 519
ofertă ... 519
oficiile industriale ... 520
O.I.M. ... 520
oligarhie financiară ... 520
oligopol ... 521
O.N.U. ... 521
O.N.U.D.I. ... 521
O.P.E.C. ... 521
open-market ... 521
operaţiuni pe piaţă deschisă ... 522
opoziţia dintre munca fizică şi munca intelectuală ... 522
opoziţia dintre oraş şi sat ... 522
optim economico-social ... 523
optimizare economică ... 525
opţiune ... 527
ordinator ... 527
organigramă ... 527
organizare a muncii ... 528
organizare a producţiei ... 529
Organizaţia de Colaborare în domeniul Căilor Ferate ... 530
Organizaţia de Colaborare a Ţărilor Socialiste în domeniul Comunicaţiilor Poştale şi Telecomunicaţiilor ... 530
Organizaţia de Cooperare şi Dezvoltare Economică ... 531
Organizaţia Internaţională a Muncii ... 531
Organizaţia Internaţională de Standardizare ... 531
Organizaţia Naţiunilor Unite ... 532
Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială ... 533
Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură ... 533
Organizaţia pentru Alimentaţie şi Agricultură a Naţiunilor Unite ... 534
Organizaţia Statelor Americane 534
Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic ... 535
Organizaţia ţărilor exportatoare de petrol ... 535
Organizaţia Unităţii Africane ... 536
Organizaţie economică internaţională ... 536

cuprins

„Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului“ 536
orizont de timp 537
orînduire social-economică .. 538
O.S.A. 538
Ostroviteanov, Konstantin Vasilievici 538
O.U.A. 538
outsider 538
Owen, Robert 538

P

pachet de control al acţiunilor .. 539
pact economic 539
panamericanism 539
para 540
parametru economic 540
Parcul Comun de Vagoane de Marfă 540
paritate monetară 541
participare la beneficiu 541
pasiv 541
pasive stabile 541
Paşkov, Anatolii Ignatievici .. 542
patent 542
patriarhat 542
patrimoniu 542
patriotism 542
patron 543
patronat 543
pauperism 543
pauperizare 543
pălmaş 544
Pătrăşcanu, Lucreţiu D. 544
P.C.V. 545
penetraţie economică 545
peonaj 545
perioadă curentă 545
perioadă de bază 545
perioadă de muncă 545
perioadă de trecere de la capitalism la socialism 545
periodicitatea crizelor economice 547
Perlo, Victor 548
Perroux, François 548
personalitate juridică 548
Petty, William 548
Piaţa Comună a Americii Centrale 549
Piaţa Comună Vest-Europeană 549
piaţa hîrtiilor de valoare 549
piaţa muncii 549
piaţă 549
piaţă de capitaluri 551
plan curent 552
plan de casă 552
plan de credit 553
plan de perspectivă 553
plan financiar 553
plan operativ 554
planificare 554
planificare teritorială 557
Planul Marshall 557
planul naţional unic al dezvoltării economico-sociale 558
Planul Schuman 559
plasament 559
platformă industrială 559
Platon 559
plusprodus 560
plusvaloare 560
poli de creştere 562
politica agrară a P.C.R. 562
politica veniturilor 566
politică de credite 566
politică economică 566
politică financiară 568
politică monetară 568
pool 569
poporanism 569
populaţie 570
„porţile deschise“ 571
Posoşkov, Ivan Tihonovici 571
potenţial economic 571

cuprins

prag economic 571
Prebisch, Raul 572
preindustrializare 572
premii 572
prestări de servicii 572
preț 572
preț al producătorului pentru lucrări de construcții-montaj .. 575
preț comparabil 575
preț constant 575
preț cu amănuntul 575
preț curent 576
preț de achiziție 576
preț de colectare 576
preț de contractare 576
preț de cost 576
preț de cost complet (comercial) 578
preț de cost de secție 578
preț de cost de uzină 578
preț de cost mediu antecalculat la nivel de ramură 578
preț de decontare 578
preț de livrare 579
preț de monopol 579
preț de piață 580
preț de producție 580
preț de producție al produselor livrate de unitățile agricole de stat la fondul central 580
preț ferm 580
„preț just“ 581
preț mondial 581
preț pe piața neorganizată 583
preț plafon (preț limită) 583
preț zonal 583
prețul pămîntului 583
prețul produselor exportate 583
prețul produselor importate 584
„prețuri umbră“ 584
previziune economică 585
primă de export 585
„Prin noi înșine“ 586
„Principiile comunismului“ .. 586
principiile de conducere planificată a economiei socialiste 587
principiile politicii socialiste de prețuri 588
principiile relațiilor economice internaționale 590
principiul cointeresării materiale 591
principiul comunist al repartiției 591
principiul conducerii unice (unipersonale) 592
principiul continuității în planificare 592
principiul finanțării bugetare .. 592
principiul muncii și conducerii colective 593
principiul socialist al repartiției 594
probabilitate 594
problema agrară 595
proces de muncă 597
proces de producție 597
proces de valorificare 598
proces economic 599
productivitate a capitalului 599
productivitate marginală 599
„productivitatea descrescîndă“ 599
productivitatea muncii 600
producția bunurilor de consum 602
producția mijloacelor de producție 602
producție 603
producție de mărfuri 603
producție de mărfuri capitalistă 604
producție de mărfuri simplă (mica producție de mărfuri). .. 604
producție de mărfuri socialistă 605
producție de serie 606
producție globală 606
producție individuală 606
producție marfă 606
producție medie 607
producție netă 607
producție neterminată 607
producție terminată 607

cuprins

produs ... 607
produs de bază ... 607
produs finit ... 607
produs global ... 608
produs intern brut ... 608
produs marginal ... 608
produs naţional brut ... 608
produs naţional net ... 608
produs necesar ... 608
produs net ... 609
produs pentru sine ... 609
produs pentru societate ... 609
produs social ... 609
produs social final ... 610
profesiune ... 610
profilare ... 610
profilare a producţiei agricole ... 611
profit ... 611
prognoză ... 612
program agrar ... 614
program economic ... 614
programare ... 615
„Programul complex al adîncirii şi perfecţionării în continuare a colaborării şi dezvoltării integrării economice socialiste a ţărilor membre ale C.A.E.R.“ ... 616
progres economic ... 618
progres social ... 619
progres tehnic ... 619
proiect tehnico-economic ... 620
proletariat ... 620
proporţii de muncă ... 620
proporţii economice ... 621
proporţii materiale ... 622
proporţii teritoriale ... 623
proporţii valorice ... 623
proporţionalitate ... 623
proprietate ... 624
prospectare economică ... 628
prosperitate economică ... 628
protecţia mediului înconjurător ... 628
protecţionism ... 628
Proudhon, Pierre Joseph ... 629
putere de cumpărare ... 629

Q

Quesnay, François ... 630

R

rabat comercial ... 631
ramură a economiei naţionale ... 631
randament ... 632
raport de schimb ... 632
raport plan-piaţă ... 633
raporturi de producţie ... 634
raritate ... 634
rata zero de creştere ... 634
rată ... 634
rată a acumulării ... 634
rată a beneficiului ... 635
rată a dobînzii ... 635
rată a plusprodusului ... 635
rată a plusvalorii ... 635
rată a rentabilităţii ... 636
rată a scontului ... 636
rată mijlocie a profitului ... 636
raţie ... 636
raţionalizare ... 636
raţionare ... 637
rămăşiţe feudale ... 637
răspundere materială ... 637
război comercial ... 637
război vamal ... 637
răzeş ... 638
realizare a produsului social ... 638
reaşezare a preţurilor ... 639
recensămînt ... 640
recesiune ... 640
reciclare ... 641
reclamă ... 641
recompensă ... 641
reconversiune ... 641
redevenţă ... 641

cuprins

redistribuire a venitului național 641
reescont 643
reevaluare 643
refacere economică 643
„Reforma socială la români“ 643
reformă agrară 644
reformă bănească 645
reformism 646
regie 647
regim burghezo-moșieresc 647
regim de economii 647
reglare a producției 648
regresiune 648
Regulamentele organice 648
relații de producție 649
relații de schimb 651
relații economice 651
relații economice directe 651
relații economice intercooperatiste 652
relații economice între țări 652
relații funcționale în economie 653
remunerare 653
rentabilitate 654
rentă 654
rentă feudală 655
rentă funciară diferențială în socialism 655
rentă funciară în capitalism 656
rentă în industria extractivă și de pe terenurile de construcții 658
rentier 659
reparație 659
repartiția venitului național 660
repartiție 660
repartizarea teritorială a forțelor de producție 661
reproducție 662
resurse 666
retribuire 667
retribuție pentru muncă 667
retribuție netă 668
retribuție tarifară 668
rețea tarifară 668
revalorizare 668
„Revista de statistică“ 669
„Revista economică“ 669
revizionism 669
„revoluția în venituri“ 669
„revoluția verde“ 670
revoluție industrială 670
revoluție socială 671
revoluție științifică-tehnică 673
rezervă bugetară 676
rezervă de plan 676
rezerve de stat 677
rezerve interne 677
Ricardo, David 677
ring 678
ritm al sporului 678
ritm de creștere 678
ritm de dezvoltare 679
ritm de muncă 679
ritm mediu 679
ritmicitate 679
risc 679
Robbins, Lionel Charles 680
Robinson, Joan 680
robotă 680
rolul economic al statului socialist 680
romantism economic 681
Röpke, Wilhelm 681
Röscher, Wilhelm 682
Rosetti, Constantin A. 682
Rostow, Walter Whitman 682
rotația capitalului 682
rotația fondurilor de producție 682
rotația mijloacelor circulante 683
rublă transferabilă 683
rumân 683
Rumeanțev, Alexei Matveevici 683
rușfeturi 683

cuprins

S

sabotaj 684
Saint, Simon H. 684
salariat 685
salariu 685
„Salariu, preţ, profit“ 686
Samuelson, Paul Anthony 687
sancţiune economică 687
Say, Jean-Baptiste 687
scadenţă 687
scalar 687
„scara mobilă a salariilor“ 687
schimb 688
schimb de activităţi 689
schimb de mărfuri 690
schimb echivalent 690
schimb neechivalent internaţional 690
„Schiţă a unei critici a economiei politice“ 690
Schmoller, Gustav 690
sclavagism 691
scont 691
scop final al producţiei 691
scop nemijlocit al producţiei 691
sectoare ale producţiei sociale 691
sector social-economic 692
secţie de producţie 693
Sekomski, Kazimierz 693
semicolonie 693
servicii 693
servitute 694
sferă a muncii neproductive 694
sferă a muncii productive 694
simularea fenomenelor şi proceselor economice 695
sindicalism 696
sindicat capitalist 696
sindicat patronal 697
sinteză 697
sinteză economică 697
Sismondi, Simon de 698
sistem bancar 698
sistem bănesc 699
sistem comercial 699
sistem de normare a muncii 699
sistem de retribuire după muncă 699
sistem de sporuri 701
sistem economic mondial 701
sistem federal de rezerve 701
sistem informaţional economic 701
sistem preferenţial 702
sistem premial 702
sistem social-economic 702
sistem socialist de preţuri 703
sistem tarifar 703
sistem valutar 703
sistematizarea teritoriului 705
sistemul colonial al imperialismului 705
sistemul economic mondial capitalist 707
sistemul economic mondial socialist 707
sistemul participaţiilor 710
S.M.A. 710
Smith, Adam 710
socialism 710
socialism asociaţionist 710
socialism utopic 710
socializare a muncii 712
socializare a producţiei 712
socializarea mijloacelor de producţie 714
societate 714
societate mixtă 715
societate de tranziţie 717
„societatea bunăstării“ 717
„societatea de consum“ 718
„societatea industrială“ 718
societatea socialistă multilateral dezvoltată 718
sociologie economică 720
sold 721
solduri 721

cuprins

Solodovnikov, Vasili Grigorievici 721
Sombart, Werner 721
sovhoz 721
specializare a forţei de muncă 722
specializarea producţiei 722
specializare a producţiei agricole 724
speculant 724
speculă 724
spor absolut 724
stabilitatea banilor 725
stabilizare bănească 725
stabilizare monetară 726
Stafford, William 726
stagnare 726
standard aur-devize 727
standard de stat 727
standard de viaţă 727
standardizare 727
STAS 727
stat 727
statică economică 729
statistică 730
staţiune pentru mecanizarea agriculturii 730
stimulente materiale 731
stimulente morale 731
stoc 731
Strat, Ion D. 732
structură economică 732
Strumilin, Stanislav Gustavovici 732
subarendă 732
subconsumaţie 732
subdezvoltare economică 732
subiectivism economic 733
sub-pari 733
substituţie 733
subvenţie 733
supracapitalizare 734
supramuncă 734
supra-pari 734
suprapopulaţie relativă 735
supraproducţie 736
supraprofit 737
suprastructură 737
Sweezy, Paul 738

Ş

şcoala anglo-americană 739
şcoala austriacă 739
şcoala clasică 740
şcoala de la Harvard 741
şcoala istorică 742
şcoala matematică 742
şcoala neoclasică 743
şerb 744
şomaj 744
ştiinţa conducerii economiei 744
ştiinţa economică 747
ştiinţa — forţă de producţie 748
Şuţu, Nicolae 750

T

„Tabloul economic“ 751
tantiemă 753
tarif vamal 753
tarife pentru serviciile prestate unităţilor socialiste şi populaţiei 753
tarife preferenţiale 754
taxa scontului 754
taxă vamală 754
taylorism 754
tehnica nouă 754
tehnocraţie 755
tehnologie 755
tendinţă 755
teoria „abstinenţei“ 755
teoria cantitativă a banilor 756
teoria cercului vicios 756
teoria costurilor comparative 757
teoria creşterii stadiale a societăţii 757
teoria „creşterii zero“ 758
teoria dezvoltării 759

teoria dispariției postbelice a imperialismului și colonialismului 760
teoria echilibrului economic (în capitalism) 762
„teoria economiei generalizate“ 764
teoria egalizării prețurilor, factorilor de producție și a veniturilor 765
teoria factorilor de producție 766
„Teoria generală a folosirii mîinii de lucru, a dobînzii și a banilor“ 766
teoria generală a sistemelor 766
teoria grafelor 767
teoria informației 768
teoria jocurilor 768
teoria managerială 768
teoria „relațiilor umane“ 769
teoria „România — țară eminamente agricolă“ 770
teoria utilității pieței 771
teorie economică 771
„Teorii asupra plusvalorii“ 771
termen de recuperare a investițiilor 772
termen de schimb 772
timp de circulație 772
timp de muncă individual 773
timp de muncă socialmente necesar 773
timp de producție 773
timp de rotație 774
Timbergen, Jan 774
tipizare 774
titlu de credit 775
tirg 775
tocmeli agricole 775
Toma D'Aquino 776
transfer 776
transformarea socialistă a agriculturii 776
transport uzinal 776
tranzacție 777
tranzit 777
Tratatul de la Varșovia 777
trată 777
trecerea de la capitalism la socialism 778
trecerea de la socialism la comunism 778
trend 779
troc 779
trust 779
„trust arendășesc“ 779
Turgot, Anne Robert Jacques 780
turism 780

Ț

țară agrară 781
țară agrar-industrială 781
țară dependentă 782
țară industrial-agrară 782
țară industrială 782
țară în curs de dezvoltare 783
țărănime 784
țărănime cooperatistă 784
țărănism 785

U

„ultraimperialism“ 786
U.N.C.T.A.D. 787
UNESCO 787
unitate economică 787
uniune monopolistă 787
uniune personală 787
uniune vamală 787
uniune a cooperativelor agricole de producție 788
urbanizare 788
utilitarism 789
utilitate 789
utilitate marginală 789
utilizarea finală a venitului național 789
utilizare completă a capacității de producție 790
utilizare completă a forței de muncă 791
uzină 791

cuprins

uzufruct 791
uzurar 791
uzură 791

V

valoare 794
valoare adăugată 796
valoare de întrebuințare 796
valoarea de întrebuințare a forței de muncă 796
valoarea fondurilor fixe 797
valoarea forței de muncă-marfă 797
valorificare superioară 798
valută 799
valută de rezervă 799
vamă 799
Varga, Evghenii Samoilovici .. 799
Varro, Marcus Terentius 799
vărsăminte în contul beneficiului 800
vechil 800
vector 800
venit derivat 800
venit garantat 800
venit global 801
venit național 801
venit net al societății 802
venit net centralizat al statului 802
venit primar 802
venituri bugetare 803
venituri reale ale populației.. 803
victoria deplină și definitivă a socialismului 804
virament 805
viteza de circulație a banilor.. 805
viteza de circulație a mărfurilor 805
viteza de rotație a fondurilor de producție 806
viteza de rotație a mijloacelor circulante 807

W

Wieser, Friedrich 808
Winterhalder, Enric 808

X

Xenofon 810
Xenopol, Alexandru D. 810

Z

Zaslavskaia, Tatiana Ivanova 812
Zeletin, Ștefan 812
zi-muncă 813
ziua de muncă 813
zonarea producției agricole .. 814
zone monetare 815

Anexe

Monede naționale 817
Unități de măsură folosite în practica națională și internațională 820

Coli de editură 77,76. Coli de tipar 54. Bun de tipar 11 noiembrie 1974.
Apărut — noiembrie 1974

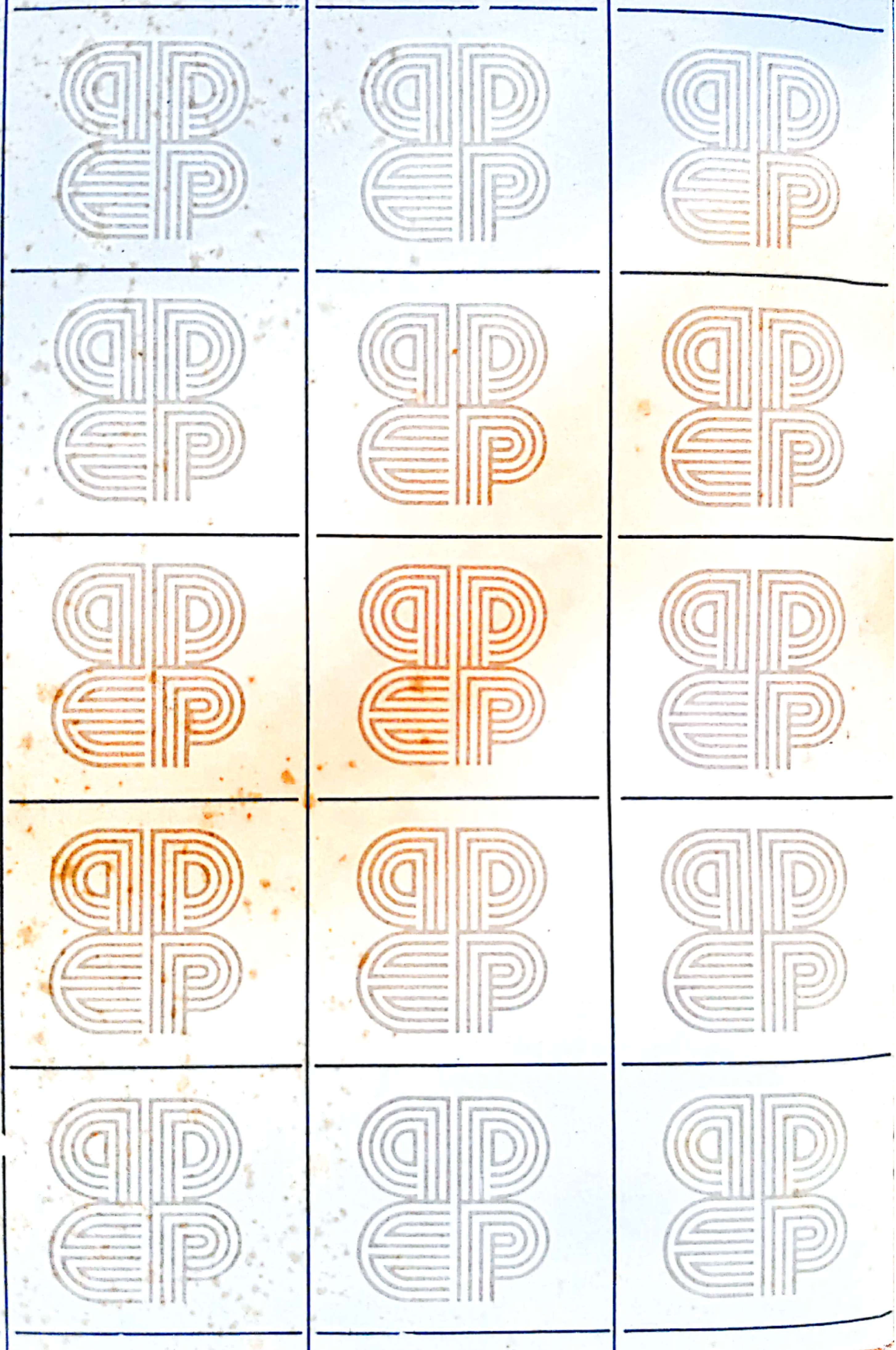București, Republica Socialistă România